BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IX.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

KNJIŽNICA
V. Prav. učilišta u Samoboru
Br. j. 1395

U ZAGREBU 1883.

TISKOM DIONIČKE TISKARE

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

KI
M57
v.9

SADRZAJ

DEVETE GODINE „MJESEČNIKA".

I. Razprave.

Kazne u osnovi novoga kaznenoga zakona. (Konac) — Dr. Ivan Ružić. Str. 1. br. 1.
Tko je vlastan izdati clausulu intabulandi u slučaju § 22 austr., odnosno 120 a. b. hrv. grunt. reda? — A. Šek. Str. 8. br. 1.
K uporabi kaz. postupnika. — Dr. Ivan Ružić. Str. 20., 81. i 287. br. 1., 2. i 4.
Primjetbe k studiji dra. R. V. T. o pojmu gruntovničke stvarnosti. — A. Rušnov. Str. 47. br. 1.
Sadanji pokret u pravnoj znanosti. — S. V. Pachman. Str. 85., 177. i 337. br. 2., 3. i 5.
Hrvatski jezik pred dalmatinskimi sudovi. Dr. A. Masovčić. Str. 97. br. 2.
Srbski porezni sustav. — Str. 99. br. 2.
Poslovanje sudova u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji i u području bivše krajine tečajem god. 1881. — Dr. Ivo Malin. Str. 149., 230. i 329. br. 2., 3. i 4.
Važan slučaj medjunarodnoga prava. — Prof. Vojnović. Str. 193. br. 3.
Odšteta za zlo nedužno pretrpljeno u kaz. post. — Dr. Marijan Derenčin. Str. 257. br. 4.
Pravna narav knjižnih unosa. — Dr. R. V. T. Str. 271. br. 4.
Sudovanje austrijskoge vrhovnoga sudišta u pitanjih hipotekarnoga prava. — Dr. Marijan Derenčin. Str. 291. i 370. br. 4. i 5.
Zloporabe iztražnoga zatvora. — Dr. H. Hinković. Str. 356. br. 5.
Sudbeni jezik u Dalmaciji i Istri. — Str. 392. br. 5.
U koliko je stečajni red usljed državopravnih preinaka u monarkiji promienjen? — Dr. H. Hinković. Str. 401. br 6.
Priziv u kaznenom postupku. — Dr. Marijan Derenčin. Str. 409. br. 6.
Uredjenje pravnih odnošaja seljačkoga posjeda. — B. Str. 424. br. 6.
Vatikanski sudovi. — Dr. Vojnović. Str. 434. br. 6.
Pravo bliže rodbine glede odsvoja nepokretnina. — Dr. F. J. Spevec. Str. 473., 553., 625., 697., 769. i 841. br. 7., 8, 9., 10., 11. i 12.
Ob upravnom sudstvu i sudstvenoj administraciji. — Dr. Ž. Gojković. Str. 505., 582. i 653. br. 7., 8. i 9.
O pristojbenoj takmini od segreg. urb. pašnjaka i šuma. — David Milanković. Str. 571. br. 8.
Tumačenje §. 81. mal. postup. — X. Str. 581. br. 8.
Na zaštitu dužnika. — Str. 665. br. 9.

Digitized by Google

Ako se mjenica izdana in bianco, naknadno izpuni postdatiranjem u svrhu, da se tim maskira malodobnost izdatnika u doba podpisa mjenice, onda nije uporabiv § 93, već § 92 u savezu sa § 1 mj. zak. — X. Str. 727. br. 10.

Sastanak zadruge njem. kaznioničkih činovnika u Beču mjesece rujna 1883. — Emil Tauffer. Str. 728. br. 10.

Obće poznata stvar iztaknuta bez dovoljna razloga. — Franjo Carrara. Str. 743. br. 10.

Je li dužan kotar. sud na zahtjev primati u zapisnik svakovrstne pogodbe stranaka, itd.? — P. G. Str. 764. br. 10.

Da li se može na temelju ovršnoga prava, koje je mjenb. vjerovnik cedirao izdatniku, koji je platio dug, nastaviti ovrha proti prihvatniku? — X. Str. 801. br. 11.

Pravni upliv razlike spola i posebna nasljedna prava osoba ženskoga spola u hrv.-ug. privat. pravu. — J. Šporčić. Str. 802., 875., br. 11. i 12.

Iz kazneno-sudbene prakse. — Napisao Fr. Gernerth. Str. 864. br. 12.

Prinos tumačenju zakona od 8. prosinca 1877. — Napisao Stjepan Popović. — Str. 869. br. 12.

II. Pravosudje.

A. Gradjansko.

1. Prigovor, učinjen u razpravi o diobi kupovnine, da je konsolidacijom (§ 1445 o. g. z.) utrnula uknjižena tražbina, na teret koje je treći izhodio naduknjižbu prava zaloga, neima obustavne moći, ako je naduknjižena tražbina dokazana ovršivom izpravom (§ 1446 i 469 o. g. z., § 21 toč. 1. ovrš. novele). 2. Iz same okolnosti, da je naduknjižba izhodjena poslje nastupivše konsolidacije, nemože se u oči ovršive izprave, kojom je naduknjižena tražbina dokazana, izvoditi vjerojatnost, da je naduknjiženi vjerovnik radio mala fide. 3. Prigovor naveden ad 1. neima se ni uputiti na put redovite pravde. — Dr. M. Štefinović. Str. 30. br. 1.

Utok uložen brzojavom. — Dr. R. V. T. Str. 32. br. 1.

1. Neima mjesta sudačkomu postupku po § 11 zakona o sudačkoj vlasti, ako priepor nije riešen po svih administrativnih molbah. 2. Administrativna odluka prve molbe u privatno-pravnih prieporih dosudjenih administrativnoj oblasti, nemože biti predmetom sudačke odluke ni onda, ako je administrativna postala pravomoćnom usljed prekasno podnešena utoka. — P. G. Str. 34. br. 1.

Ako je oporučitelj i izrazio namjeru načiniti pismenu oporuku, pomanjkanje formalnosti, propisanih za pismenu oporuku, neprieči, da odredbe posljednje volje, sadržane u izpravi, budu valjane kao ustmena oporuka, predpostaviv, da su izpunjeni uvjeti §§a 585, 586 o. g. z. — Str. 35. br. 1.

Pukim otvaranjem prozora nad tudjim zemljištem nestiče se posjed prava, da se smije dobivati zraka i ne luminibus officiatur. U posjedu smeta ne samo, koj to neposredno čini, nego i onaj koj iz smetajućega posjed čina vadi korist, a mogao je čin zapriečiti. — Str. 38. br. 1.

Digitized by Google

Protudokaz proti javnoj izpravi. — Str. 40. br. 1.
Ako se stranke nemogu složiti u izboru sekvestra tako, da svaka od njih predlaže drugoga, sudac može narediti sekvestrom jednu od predloženih osoba. — Str. 41. br 1.
Za uknjižbu ne traži se, da je molbi priložena pogodba, već je dovoljno očitovanje ustupitelja s uknjižbenom dozvolom. — Dr. Hinković. Str. 104. br. 2.
Preslušanje stranaka poput svjedoka u bagatelnom postupku. — P. G. Str. 105. br. 2.
Smetanje posjeda. — N. Str. 108. br. 2.
Izrok, koj ustanovljuje sud stečajni u smislu § 30 stečajnoga reda za prijave tražbina proti stečajnini, svršuje se u slučaju, ako posljednji dan toga roka pada na nedjelnji ili svetkovni dan, po § 99 gradj. pp. sliedećega dana djelatnoga. — Str. 113. br. 2.
Sudbenomu postupku radi smetanja posjeda na zadružnom gruntu neima medju članovi zadružnimi niti onda mjesta, ako je dotična zadruga potajno razdieljena. — Str. 114. br. 2.
Ima li mjesta ovrhi na temelju uknjiženog izkaza o porezu po § 438 br. 4. gpp. u savezu sa § 58 zak. čl. XV. god. 1876? — T. N. Str. 115. br. 2.
Odpovjedna molba neima se a limine judicis odbiti, makar je i točno ustanovljeno vrieme zakupa. — T. N. Str. 116. br. 2.
Naredba posljednje volje, koju je oporučitelj dao predbježno na pismo staviti, i koja mu je već gotova pred sva tri oprošena oporučna svjedoka pročitana i koju je on pred njimi kao odgovarajuću posljednjoj svojoj volji ustmeno potvrdio, neima potrebština niti pismene, a niti ustmene oporuke, te je s toga nevaljana. — Str. 202 br. 3.
K tumačenju § 1425 o. g. z. — Dr. O. Str. 206. br. 3.
Pravo na kupovninu, stečenu prodajom urbarske šume, pristoji svakdašnjemu vlastniku dotičnoga urbarskoga zemljišta. — P. G. Str. 207. br. 3.
Može li se dozvoliti ovrha do osiguranja prije nego li je izminuo rok za priziv? — Str. 208. br. 3.
1. Za valjanost ustmene oporuke nije nuždno, da svjedoci budu izrično pozvani kao svjedoci posliednje volje itd. 2. Ustmena oporuka nije nevaljana s toga itd. — Str. 297. br. 4.
Da li u slučajevih § 313 gr. p. p. izvanredni previdni utok obustavlja ovrhu odluke? — Str. 300. br. 4.
Tko po § 1324 g. z. traži odštetu radi težke tjelesne ozlede, nanešenu mu zlom namisli itd. — Str. 301. br. 4.
Ako prije izrečenja osude umre svjedok, naveden po kojoj od prućih se stranaka, itd. — Str. 303. br. 4.
Da se izdade platežna zapovjed na temelju uknjižbene obveznice itd. — Str. 304. br. 4.
Gruntovna oblast nije nadležna kod dozvole kojega gruntovnoga unosa obrediti i trošak odnosne molbe. — Str. 305. br. 4.
Za tužbu na izdanje tabularne isprave radi gruntovnoga prenosa nije nadležan realni, već osobni sud tuženika. — Str. 306. br. 4.

Digitized by Google

Nemože se zasebno i razlučeno dozvoliti ovršna prodaja još neodkupljenih daća od zemalja krčevinskih, gornih i činženih, jer je pravo na ta godišnja podavanja skopčano sa posjedom dobra. — Str. 376. br. 5.

Ako se tečajem parnice sazna za očitovane nasljednike preminuloga tužitelja, ima se skrbnik, naredjen njegovoj ostavini, dignuti i razprava nastaviti s tužiteljevimi nasljednici. — Str. 378. br. 5.

Ako u jednoj ter istoj ostavinskoj razpravi dva suda izdadu pometnjom dvie pravomoćnimi postavše uručbenice, koje si protuslove, nemože se kasnija uručbenica staviti izvan krieposti putem izvanparbenim, nego se interesenti imadu uputiti na put redovite pravde. — Str. 378. br. 5.

Da se prekine zastara kamata dosudjenih uz glavnicu osudom, i dospievših tek poslje osude, netreba tužbe, itd. — Str 379. br. 5.

Obveza malodobnika § 1421 o. g. z — T. N. Str. 439 br. 6.

Izvoropis ovršne molbe ima biti obl žen prepisi onih isprava, koje se nenalaze kod suda itd. — Str. 441. br. 6.

Presudni sud nadležan je riešiti ovršnu molbu i onda, ako je ista predana gruntovnoj oblasti. — Str. 442. br. 6.

Ako se u založnoj ispravi i označuju izrično kao „gorna zemljišta" nekretnine, na koje se podieljuje pravo zaloga, itd — Str. 442. br. 6.

U slučajevih predvidjenih u § 1117 o. g. z. uporaboprimac može iskati ukinuće pogodbe samo posebnom tužbom i nije vlastan prigovoriti tužitelju, koji traži platež najamnine, da je s razloga navedenih u spomenutom §-u odustao od pogodbe. — Str. 446. br. 6

K razjašnjenju ustanova §§ 887 i 916 o. g. z — Str. 449. br. 6.

Tužba na izplatu sudb. obredjenih odvj. pristojba valja da bude obložena odnosnim troškovnikom, koji je služio podlogom odluci likvidacionalnoj — Str. 452. br. 6.

Prosto je stranci podnieti dopunjak k svomu parbenomu spisu, dok protivnik nije podnesao sliedeće po redu parbeno pismo. — Str. 452. br. 6.

Hrvatski sudovi dužni su primati njemačke punomoći. kojimi se izkazuju odvjetnici kao zastupnici stranaka. — Str. 453. br. 6.

K nauci o naknadi štete. — Dr. A. S Str 517 br. 7.

Nevaljanost kupo-prodajne pogodbe ipso jure ex tunc (infirmatiom) radi nemogućnosti izpunjenja u ugovorenom vremenu, a da nijedna od ugovarajućih stranaka nije kriva toj nemogućnosti. — S. P. Str. 522. br. 7.

Na temelju odluke, kojom se obredjuje troškovnik odvjetnika, nemože se po § 90 grunt. reda dozvoliti predbilježba prava zaloga. — Str. 525. br 7.

Dokaz istovjetnosti osobe pored pogriešne oznake njezinoga imena u gruntovnici. — Str. 525. br. 7

U parnicah sbog razpusta ženitbe kršćana nekatolikâ s nesavladive mržnje, predjašnja stvarna razstava prućih se supruga čini suvišnim pokušaj, da pristanu samo na razstavu od stola i postelje (terpeze). — Dr. V. P. Str. 526. br. 7.

Tjeranje ljekarnice sasvim je osobno i osobam naročito ovrstjenim pridržano, a pravo na takovo tjeranje ne može biti predmetom parnice pred sudbenom vlasti itd. — Dr. V. P. Str. 529. br. 7.

Digitized by Google

Zakonska obveza roditelja, odnosno otca, da se stara za uzdržavanje djece, nastupa ponovno, ako je diete itd. — N. Str. 531. br. 7.

Kakovu moć dokaznu imadu zapisnik ob ostavinskoj razpravi i na tom temelju izdana uručbenica za onoga, koji nije posredovao u ostavinskoj razpravi? — Str. 534. br. 7.

1. Očitovanje, da se uporaba nemože odkazati dotle, dok se najamnina bude točno plaćala, nije obvezatno, pa neograničuje pravo odkaza u zakonitom roku. 2. Samo onda može o netočnom plaćanju najamnine, itd. — W. Str. 592. br. 8.

Može li nasljednik, pošto se je takovim očitovao i u smislu § 810 o. g. z. upravu i uživanje ostavštine zadobio, zahtievati glavnicu, pripadajuću baštini, njemu još neuručenoj, te dignuti tužbu s bog toga? — Dr. V. P. Str 597. br. 8.

Stranka je uspiela dokazom, ako njezin protivnik neće ni da prihvati ni uzvrati odlučnu zakletvu (k §§ 265 i 235 g. pp.). — T. N. Str. 598. br. 8.

Zastaru sadržanu u § 1497. o. g. z. prekida samo tužba, nadležnomu sudcu podnešena i pravilno nastavljena. — Dr. V. P. Str. 600. br. 8.

O pravu roditelja, da mogu po § 145 o. g. z. zahtievati, da im se odbjeglo diete povrati. — Str. 670. br. 9.

Sud nije pozvan ubaviestiti dužnika ob ustupu tražbine (k uporavi § 1395 o. g. z.). — Dr. A. S. Str. 676. br. 9.

§ 1017 o. g. z. neizključuje slučaja, da punovlastnik izvršujuć punomoć sama sebe obveže; ako odvjetnik substituira drugoga, pak imenujuć substituta neuputi ga glede nagrade na punovlastitelja, jamči sam za nagradu njegovu (§ 1152 o. g. z.). Str. 677. br 9.

Što znači želja izražena kod opredieljenja zapisa, da se ovaj izplati onda, kad se legatar oženi? — Str. 678. br. 9.

Ako svakdanje i neprekidno dozvoljivanje po vlastniku, koji drži ključ svoje četrnje (bunara) itd. — Dr. V. P. Str. 679. br. 9.

Bračni ugovor sa dva podpisana svjedoka, u kojem se nalazi razporedba za slučaj smrti, nije valjano očitovanje posljednje volje, itd. — Dr. A. S. Str. 745. br. 10.

Ako viši sud ukine osudu ili odluku prvoga suda sa čitavim postupkom do tužbe, to je tim ukinuto i preslušanje svjedoka, te se preslušani svjedoci moraju na novo preslušati. — S. P. Str. 749. br. 10.

Nepristojno pisanje u utoku. — Str. 750. br. 10.

Uvredljive rieči o drugom kolegi. — Str. 751. br. 10.

Sekvestracija ostavine prije povedenja parnice o nasljedstvu. — Str. 751. br. 10.

Ne samo stranka, koja je predala spis nego i ona, koje se spis tiče, vlastna je zaiskat u činovnika, koji drži predatni (uručbeni) zapisnik, obaviesti naznačene u § 111 car. patenta od 3. svibnja 1853 (br. 81 d. z. l.). — B. Str. 752. br. 10.

Nadležna je sudb. vlast razsuditi parnicu, nastalu odatlje što netko od nekoga ište, da ga pusti da i on lovi ribe u kakvom morskom kraju. — B. Str. 753. br. 10.

Za uztvrdjenu pogodbu o zamieni nepokretna dobra nuždan je dokaz, da je u zamienu dano dobro tabularna vlastnost zamienodavca, koji ako s tim dokazom neuspie, itd. — Dr. A. S. Str. 810. br. 11.

Digitized by Google

K uporabi zakona o mal. postup. — Š. Str. 815. br. 11.
Je li tko za sebe i svoje baštinike ovlastio koga, da ga zastupa u parnici, a umro prije nego će parnica dovršit se, itd. — B. Str. 820. br. 11.
Kako se ima uračunati u nuždni dio, što je već prije dobljeno? — Str. 823. br. 11.
Izvanredni previd zaustavlja rok za nastup prisege. — Str. 824. br. 11.
Prijava i zabilježba najamnine u kupovninu, polučenu za prodane pokretnine. — Str. 825. br. 11.
Actio publiciana proti sekvestraciji zemljišta. — Str. 825. br. 11.
Stranka, koja izgubi parnicu, mora namiriti i trošak eksrotulacije (§ 24 zak. od 16. svibnja 1874 br. 69 d. z. l.). — Str. 826. br. 11.
Za prepore investicionalne zaklade bivše vojne krajine nadležan je prema c. k. naredbi od 15. srpnja 1881. kr. sudb. stol u Zagrebu, makar se stranke prije iste podložile sudbenosti drugoga suda. — E. Str. 880. br. 12
Rok, do kojega se ima odgovoriti na parnični spis, neteče dok nije obavljen ogled priloga. — B. Str. 882. br. 12.
Osobita vrst smetanja posjeda. — S. P. Str. 882. br. 12.
Da li kupovna ciena, zapis ili darovanje za slučaj smrti. — Str. 884. br. 12.
Pravna valjanost kodicila, pisana na dva lista, a podpisana samo na drugom listu. — Str. 885. br. 12.
Ministarske naredbe od 22. siečnja 1853. br. 13, 29. veljače 1860. br. 53 i 24. lipnja 1868. br. 58. preinačene su minist. naredbom od 29. rujna 1879. br. 120 jedino u tom, da ispitivanje, koje je izvesti pri delibacionom postupku, itd. — Dr. V. I. Str. 886. br. 12.

B. Mjenbeno.

Tužitelj, koji podigne tužbu proti prihvatniku u mjestu domicila mjenice, na temelju naznake domicila, stavljena po vlastitom priznanju itd. — Str. 117. br. 2.
Da se po § 2 sl. b. gr. p. p. obustavi stečaj gradj. parnice i parnični spisi ustupe sudu kaznenom itd. — b. Str. 212. br. 3.
Na temelju mjenice izdane u inozemstvu. na kojoj je prihvat podpisan židovskimi slovi, bez da je podjedno legaliziran, nemože se izdati platežni nalog itd. — Jur. Bl. Str. 214. br. 3.
Ako izdatnik naledjom prenese mjenicu, izdanu po vlastitoj odredbi, neoznačiv pri tom mjesta. itd. — Str. 216. br. 3.
O podpisu hebrejskimi pismeni na mjenici. — Wagner. Str. 381. br. 5.
Ako je produljenje platežnoga roka sliedilo na neizvjestno vrieme iza dospjelosti mjenice, to je mjenica valjana i takovoj nemanjkaju bitne potrebštine. — M. P. Jovanović. Str. 454. br. 6.
Ako jedan od mjenb. obvezanika izplati mjenicu proti svim utuženu, itd. Str. 456. br. 6.
U prihvatnom očitovanju mora da se slaže firma odnosno ime s adresom. — Str. 536. br. 7.
Može li se ovrhovoditelj poslužiti na zaplienjenoj mjenici nalazećim se giro in bianco kao legimitacijom? — Str. 537. br. 7.

Digitized by Google

Kakov ima upliv na ledjih mjenice napisana, a kašnje opet prekrižena dozvola predbilježbe. — Str. 538 br. 7.
Tezica ili vlastita mjenica? — Str. 539. br. 7.
Mjenbenim putem nesmie se iznieti zahtjeva na temelju mjenbenih izjava, što ih nije izdao podpisanik itd. — Dr. V. P. Str. 603. br. 8.
Na tužbu podignutu na temelju englezke „promissory-notes", ima se povesti postupak po mj. pravu. — Str. 605. br. 8.
U rok odredjen za podnesenje mjenb prigovora neimaju se uračunati dani, kada se poštom prenose, itd. — Str. 606. br. 8.
Dužnik nemože se odsuditi, da plati zatezne kamate i parbeni trošak, ako je već bio pripravio novac da plati, ali mu mjenica radi izplate nije bila predočena. — Str. 681. br. 9
Zavrata radi nesigurnosti prihvatnika (čl. 29. mj. z.). — Dr. V. P. Str. 827. br. 11.
Prihvatnik nedolazi in moram solvendi prije nego li mu je mjenica prema propisu predočena, nije dužan deponirati mjen. svotu, neima platit trošak izdanja platežnoga naloga. — Str. 889. br. 12.

C. Trgovačko.

Trgovac može kupovninu za robu prodanu na vjeresiju utužiti pred onim sudom, u obsegu kojega je tužeća tvrdka nastanjena i gdje se po § 324 trgov. zak. kupovnina ima platit. — i. Str. 210. br. 3.
Poslovi, koje obavlja odvjetnik za protokolirano trgovačko družtvo jesu poslovi trgovački, u koliko stoje u neposrednoj svezi sa poslovanjem družtva, pak zato je za razpre, koje se tiču ovih posala, nadležan trgovački sud. — Str. 307. br. 4.
Tko ima dužnost dokaza u odštetnoj parnici proti željeznici radi gubitka tovara? — Str. 457. br. 6.
Storniranje kupnje tim, što je agent, koji je posredovao kupnju, primio manisanu robu, koju mu je kupac povratio. — Str. 459. br. 6.
Vlast dana sudcu člankom 37. trg. z., da može jednoj pruđoj se stranki, na prošnju druge, naložiti itd — Dr. V. P. Str. 606. br. 8.
Ogledba trgov. knjige ima se preduzeti kod redovitoga suda dotičnoga trgovca. — Str. 684. br. 9.
K nauci ob uporavi propisa trg. zak. o predlaganju trg. knjiga u parnici. — Dr. V. P. Str. 754. br. 10.
Izdanje kupovnine dobivene za dobro prodano po čl. 310 njem. trg. zak. (§. 305. hrv. ug. trg. zak.) na temelju ovjerovljenoga izvadka iz trgov. knjige. — Str. 892. br. 12.
Zastara konvecionalne kazne, ustanovljene u poslu trgov. — Str. 892. br. 12.

D. Kazneno.

1. **Kotar. sudovi nadležni su riešavati prijave radi prekršaja zakona o porezu na lov (zak. čl. XXI. 1875) i u slučaju § 9 spomenutoga z. čl.; 2. § 9 zak. čl. XXI. 1875 neprotеže se na zaklete lugare, koji vršeć svoju službu, mogu nositi lovnu pušku i bez lovne karte.** — P. G. Str. 42. br. 1.
Jesu li sudovi, kad sude o prekršajih proti zajed. zak. čl. XXI. 1875

Digitized by Google

o porezu na lov i lovne puške, vlastni odmjeriti kazan izpod minimuma, koji isti zakon ustanovljuje? — Str. 44. br. 1.
K § 419. k. z. i § 351 k. p. — R. Str. 45. br. 1.
Tko uzme nešto iz zatvorenoga kovčega, koji mu je bio povjeren bez ključa, da ga čuva, kriv je kradje — Str. 46. br. 1.
Može li se zločinstvo prevare krivim svjedočanstvom počiniti samo na glavnoj razpravi, ili takodjer u predizvidih i u redovitoj iztrazi? — Č. Str. 119 br. 2.
Da se uzmogne odgovoriti na pitanje, da li je stanovitom izjavom stanovita osoba uvredjena itd. — D. Str. 124. br. 2.
K § 96 k. z. Da li junačko odvedenje djevojke u predielih, gdje je ovo narodni običaj, tvori zločinstvo otmice. — M. Str. 217. br. 3.
Kradnja ili prevara? — Č. Str. 218. br. 3.
K uporabi § 101 k. z. — Č. Str. 222. br. 3.
Glavna razprava nije zato ništetna, ako se svjedok zaprisegne prije nego li odgovori na obćenita pitanja, a ne poslje itd. — Str. 224. br. 3.
K § 170 br. 1. austr. k. p. (§ 161 br. 1 hrv. k. p.). Što je na razpravi radi preljuba privatni tužitelj odstupio od tužbe proti jednomu od obtuženika, to nemože opravdati itd. — Str. 309 br. 4.
K pojmu izraza „opsuje" (mit Schimpfworten belegt, pogrdi) i „zaprieti zlostavom" (mit Misshandlungen bedroht) u smislu § 496 kaz. zak. Str. 311. br. 4.
Uvreda Veličanstva. — Str. 312. br. 4.
Sukrivnja na prestupku po § 486 k. z. — Str. 312. br. 4.
Kada se stvari pritvore drvenim zavorom, koji se može podići s vana, onda nepostaju zatvorene (priključene) u smislu § 174 lit. d. k. z. — Str. 313. br. 4.
K razjasnjenju § 81 k. z. — Josip Galjer. Str. 314. br. 4.
Ako za postupka sbog zločina dvoženstva okrivljenik pobija valjanost prve ženitbe na temelju čina, tvorećih zaprieku osobne naravi, a kakovu on pače nije vlastan da iznese, itd. — Str. 384. br. 5.
Kao „ortaci" kradje u smislu § 174 II. b. k. z. nemogu se smatrati osobe, koje su kod kradje neznajuć sudjelovale. — Str. 387. br. 5.
Granica medju kradjom i prevarom. — Str. 389. br. 5.
K § 63 k. z., uvreda veličanstva. — Str. 389. br. 5.
Obnova kaz. postupka kod prekršaja. — J. Galjer. Str. 460. br. 6.
Kao „zlostavljanje mrtvoga tiela" imadu se u smislu zakona § 306 k. z. smatrati sva djela, koja bi se za zlostavu držala, da se počine na živom čovjeku. — Str. 460. br. 6.
Pripomoć k samoubojstvu je prestupak proti sigurnosti života. — Str. 462. br. 6.
Kazan smrti neima se izreći, ako se pokaže, da je osudjenik prije osude, glaseće na kazan smrti, bio kažnjen radi konkurirajućega zločinstva. — Str. 463. br. 6.
Zločinstvo kradnje ili prekršaj proti javnoj sigurnosti po § 525 k. z.? itd. — Str. 464. br. 6.
Smije li se okrivljenika osuditi s ogluhe na temelju pozivnice, koja po propisu § 454 austr. k. p. nesadržaje glavnih činjenica kažnjivoga djela itd. — Dr. V. P. Str. 540. br. 7.
Kupac na vlastiti račun. — Str. 542. br. 7.

Digitized by Google

Ako punoljetni pastorak zlostavlja svoju maćuhu, s kojom živi u zajedničkom kućanstvu, kriv je po § 525 k. z. — Str. 543. br. 7.
U koliko je odgovoran vlastnik zloćudne životinje u slučaju § 391 k. z. — Str. 544. br. 7.
Što znači izraz „pred više ljudi?“ (§ 496 k. z.). — Str. 545. br. 7.
Smrtna kazan može se ovršiti, ma da i je proti istomu krivcu izrečena ali neovršena osuda na kazan slobode sbog konkurirajućega delikta itd. — Str. 611. br. 8.
Samo zakrivljeno pijanstvo može se kazniti po § 523 k. z. — Str. 612. br. 8.
Kazan pokušana dioničtva kod zločinstva krivotvorenja vjerovnih papira ravna se po § 109 odnosno 108 k. z. — Str. 613. br. 8.
Obnova kaznenoga postupka kod prekršaja. — T. Str. 614. br. 8.
Krivcem prekršaja § 320 sl. c. k. z. postaje i onaj, itd. — Str. 614. br. 8.
Kad se nemože kod zločinstva, počinjena izgovorenimi riečmi zla nakana opravdati tim, da se ona „sadržaje u samoj izjavi“ (§§ 63 i 64 kaz. zak.). — Str. 615. br. 8.
Rješitba kr. stola sedmorice. — Str. 616. br. 8.
Urednik periodičkoga tiskopisa, koji trim različitim osobam bilo u kojoj mu drago nakani, pošalje ma i pod zatvorenim couvertom, itd. — Str. 684. br. 9.
Promjena obtužbe za tečaja glavne razprave. — Str. 688. br. 9.
Non bis in idem; što je, ako se uzme nastavljena kradja. — Str. 689. br. 9.
Gdje manjka na oštećenje nekoga smjerajuća konačna nakana u smislu § 197 k. z., tamo nemože biti govora, itd. — Str. 757. br. 10.
K §§ 8 i 171 k. z. Pokus kradje tudjih zatvorenih stvari nepostaje nekažnjivim tim, što odpiračem u tu svrhu napravljenim i upotrebljenim, nisu se mogla vrata otvoriti. — Str. 759. br. 10.
Pruske financ. organe, koji na pruskom teritoriju postupaju proti kriomčarom, zaštićuju §§ 68 i 81 k. z. — Str. 760. br. 10.
Obdržavanje „krščanskoga nauka“ jest izvršivanje bogoštovja u smislu § 303 k. z. — Str. 762. br. 10.
Kradja počinjena je i onda u družtvu jednoga ili više ortaka, ako je djelovanje ortaka bilo različito, te se jedni nalazili u sobi, a drugi u veži. — Str. 763. br. 10.
K uporavi § 183 2. k. z. Stvari zadružne, zaplienjene za dug zadrugara a u zadružnoj kući ostavljene, neimadu se smatrati dužniku povjerenimi, dosliedno ovaj odsvojiv ih u ime zadruge, nepočinja prone vjerenja. — S. Str. 829. br. 11.
Da li dioničtvo kradje, javno nasilje globl enjem ili zloporaba uredovne vlasti? — Dr. Štj. P. Str. 831. br 11.
Inozemac, koji se služi na prevaru drugih u tuzemstvu ispravom, krivotvorenom u inozemstvu, ima se suditi i kazniti po § 199 lit. d. kaz. zak. — Str. 833 br. 11.
Kada se može uporaviti § 167 sl. c., a kada § 167 sl. f. k. z.? — Str. 834. br. 11.
Krivo svjedočanstvo jest kaznjivo, premda je sama izpovjed usljed zadnje stavke § 152. (§. 143. hrv. k. p.) austr. k. p. nevaljana. — Str. 893. br. 12.
K § 342. k. p. — Od Č. Str. 895. br. 12.

Digitized by Google

K nauci o zločinu dioničtva kradje (§§ 185., 186. sl. a k. z.) — Dr. Stj. P. — Str. 896. br. 12.
Sudjelovanje kod prevare krivotvorenjem isprava (§ 199. sl. d. k. z.). — Str. 899. br. 12.
K uporavi § 55. k. z. — Č. Str. 900. br. 12.
Za učin zločinstva javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom, navedenoga u § 99. k. z. neiziskuje se poseban, iz pojma pogibelji izvedeni moment, itd — Str. 900. br. 12.

E. Upravno.

Smiju li se uporaviti prisilna sredstva i kako, ako se stranke krate doći pred župnika na njegov poziv u poslih matica krščenih, vjenčanih i mrtvih. – Str. 391. br. 5.
Načelnik občine, nebuduć podjedno mjestni sudac, neodgovara za mjestni sud svoje občine. — Dr. A. S. Str. 466. br. 6.
Nije dužit občinu, da plati troškove povjerenstvenoga izvida itd. — B. Str. 617. br. 8.
Ako kotar. oblast vidira svjedočbu siromaštva, izdanu u to ime da dotičnik dobije zastupnika ureda radi, itd. — Str. 763. br. 10.
Ako bi otac morao za sina, koji neima imetka, položiti novčanu kazan, nema tu predpostave, da se sinu dosudjena kazan zatvora pretvori u kazan novčanu. — Str. 902. br. 12.
Pitanje kompetencije u poslovih vlastitoga i prenešenoga djelokruga kod občina. -- Vlad. Bogdanović. Str. 902. br. 12.

III. Naredbe i propisi.

Naredba kr. hrv. slav. dalm. zemalj. vlad. odjela za pravosudje od 16. kolovoza 1882. br. 10103, kojom se izdaje naputak glede provedbe § 16 i 17 zak. čl. XXVI. g. 1881. — Str. 78. br. 1.
Naputak kr. vlad. odjela za pravosudje od 7. veljače 1883. za uredovanje gruntovnih oblasti kod provadjanja uknjižbe odkupnih glavnica za odterećena, izvanseliština, gorna zemljišta. — Str. 174. br. 2.
Naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 13. prosinca 1882. br. 16042 glede prepisa isprava, priloženih gruntovnim podneskom. Str. 176. br. 2.
Naredba bana kao povjerenika za sjedinjenje krajine od 3. ožujka 1883. br. 3058 ob uvedenju zakona od 4. listopada 1876. o mjestnih sudovih u krajini. — Str. 254. br. 3.
Naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 1. svibnja 1883. br. 5202 glede dostave inostranih sudb. spisa. — Str. 396. br. 5.
Naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 17. lipnja 1883. br. 6778. — Str. 471. br. 6.
Naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 20. rujna 1883. br. 12.555, kojom se za područje bivše krajine privremeno nadopunjuje § 45. zak. čl. 41 g. 1881. ob izvlastbi. — Str. 765. br. 10.

Digitized by Google

IV. Razlikosti.

Predavanje novih gruntovnih uložaka kr. kot. sudovom. — Str. 60. i i 173. br. 1. i 2.
Posljedci kaznenoga pravosudja u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji (obojega područja) tečajem g. 1882. — Str. 140. br. 2.
† Aleksander Vaclav Maciejovski. —ć. Str. 227. br. 3.
Pravne uredbe u Crnoj Gori. — Str. 321. br. 4.
Novi zakoni za Bosnu i Hercegovinu. — Str. 394. br. 5.

V. Književnost.

Tumač k općemu austr. gradj. zakonsku. — Prof. dr. Vojnović. — Str. 53., 143. i 904. br. 1., 2. i 12.
Gesammelte Wohlmeinungen über den kroatischen Strafgesetzentwurf. — R. Str. 58. br. 1.
Važnost kaz. zakona. Od I. Avakumovića. Str. 225. br. 3.
Kazneni zakon od 27. svibnja 1852. sa naknadnimi naredbami, itd. Od Dr. Hinkovića. Str. 316. i 690. br. 4. i 9.
Odvjetnički red od 24. srpnja 1852. itd. — Dr. Hinković. Str. 467. br. 6.
Die Erfolge des progressiven Strafvolzuges und der eigenen Staatsregie in der königl. kroatischen Landesstrafanstalt zu Lepoglava. — ć. Str. 546. br. 7.
Plenarbeschlüsse und Entscheidungen des k. k. Cassationshofes, veröffentlicht im Autrage des k. k. obersten Gerichts — als Cassationshofes etc. — B. Str. 691. br. 9.
O samosvojnih pravih i pravilih kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. —ć. Str. 468. br. 6.
Hrvatski ustav ili konstitucija. Od dr. Šuleka. Str. 470. br. 6.

Osim ovih ima više književnih obznana i književnih viesti tako pod ovom rubrikom kao i u „Viestniku“.

VI. Viesti o pravničkom družtvu.

Glavna skupština pravničkoga družtva u Zagrebu. — Str. 76. br. 1.
U „Viestniku“ ima više pomanjih viesti, tičućih se prav. družtva i njegovoga rada.

VII. Viestnik.

U svakom broju „Mjesečnika“ priobćine su pod ovim naslovom pomanje viesti, koje zanimaju pravničko občinstvo kao: pojavi na polju pravno-literarnom, viesti tičuće se prav. družtva, svaštice, imenovanja činovnika, premještenja, natječaji, stečaji itd.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Kazne u osnovi novoga kaz. zakona.*

Piše Dr. Ivan Ružić.

(Konac.)

Prigovara se k tomu, da je teorija individualizacije protivna cvakovu stegnuću kazna, jer „da jedno te isto zločinstvo može prema okolnostim, prema svrsi radi koje je izvedeno, biti više ili manje kaznjivo“ [1]. Istina je, načelo individualizacije protivi se kaznam absolutno odredjenim, jer one onemogućuju prosudjenje individualnih razlikosti. Ovo načelo zahtjeva takove osude, da se uvjek i kod izvršivanja kazni može obzir uzeti na subjektivnost osudjenikovu. Nu zato nije potrebna postepenost kazni. Gdje se usvaja sustav zajedničkoga zatvora, tu čini se da je potrebno više vrstih kazna, stežućih osobnu slobodu; nu kada reforma kaznionička ima za temelj odieljenje zatvorenika, onda se neprotivi načelu individualizacije, ako se dopusti samo jedna vrst kazni, koja bi se mogla uporabiti postepeno prema zločinu promatranu subjektivno ili objektivno.

II.

Prelazeći na pitanje, kako da se izvrše kazne stežuće osobnu slobodu, moram odmah spomenuti, da se sa financialnoga i moralnoga gledišta mora suprotstati bezposlenosti tolikih kaznenikâ, jer „bez radnje, kaže Oskar kralj Švedski, nema koristi ni od najvećeg nastojanja oko moralnoga poboljšanja zatvorenika — najstroži zapt je nemoćan — a potrošeni novac utaman bačen“.

Pitanje je nadalje, da li se ima preporučiti radnja u kaznioni i njezinom predielu, ili izvan toga prediela u otvorenom.

---

* Vidi „Mjesečnik“ br. 12 razdjel B. god. 1882.

[1] Obrazloženje osnove na str. 179.

Digitized by Google

U Njemačkoj bavio se je do sada tim pitanjem pobliže jedini W. Starke[2]. On navadja, da radnje kaznenika izvan prostorija kaznioničkih ili nisu produktivne, ili da zahtievaju premnogo troška za nadziranje, pa da i jednostavne ratarske radnje prouzrokuju nepogodnosti, jer se može dogoditi, da kaznenik, odsudjen zbog kradnje, râdi tik posjeda svoga prvašnjega gospodara, i da uživa takovih pogodnosti, koje lišavaju kazan njezina značaja i svrhe.

Nu statistički brojevi objelodanjeni u Englezkoj, kaže Beltrani Scalia[3], dokazuju očito: da deportacija odsudjenika u daleke krajeve izvan zemlje zahtjeva ogromnih troškovâ — dočim se s druge strane radnjom kaznenika u zemlji polučuje znamenitih ekonomičkih koristi — da su gore navedene nepogodnosti istinite i neizbježive, kada se uporabi sistem (na koj je možda i Starke mislio i koj svi odsudjuju), po kojem se kaznenici u ograničenom broju ustupljuju posebnikom za manje radnje — i da radnja osudjenikova u otvorenom može odgovarati svakoj vrsti kazni, ako pod naslovom nagrade sačinjava drugi stupanj u izvršenju kazni, komu je predhodio stupanj strogoga samotnoga zatvora, — ako se jednom rieči radnja obavlja opreznošću, koja se u obće zahtjeva.

Takovom radnjom kaznenika postala je ogromna kotlina (bassin) u Houlbowline-u, znamenita tvrdja u Borstal-u, silna kazniona u Wormwood Scrubs, veleliepa palača vojvode Connaughtskoga; isto tako će se njihovom radnjom izvesti željeznička pruga Dartmoor-ska, itd.

U sjevernoj Americi pako jesu radnjami odsudjenika izvedene željezničke pruge u Alabami; u sjevernoj Karolini i u

---

[2] W. Starke, Ueber die Arbeit der Gefangenen ausserhalb der Gefängnissräume, insbesondere über die Beschäftigung derselben mit landwirthschaftlichen Arbeiten und die Errichtung von landwirthschaftlichen Kolonien für Gefangene, 1880. — Za medjunarodni kaznionički kongres, koj se god. 1883 u Rimu obdržavati ima, postavljeno je za razpravu i to pitanje: „Mogu li se uvesti kazne stežuće osobnu slobodu, koje bolje odgovaraju potrebam ratarskih zemalja odnosno potrebam pučanstva bez razvijena obrta, nego li dosadanji način izvršenja te kazni?

[3] M. Beltrani Scalia, Rivista di discipline carcerarie, X str. 181 i sl.

Digitized by Google

Teksas-u; u Misissippi-u sade oni pamuk; u Tennessee-u i u državi New-York rade u rudnicih; a u mnogih drugih državah pridržani su oni na radnje za uredjenje rieka i potoka, za prokapanje kanala, za osušenje močvara, za gradnju cesta, za pošumljenje i u obće za obradjivanje i melioraciju pustih zemljišta, itd.

Netrebam niti naglasiti, da se i za Hrvatsku ovakove radnje kaznenika preporučuju. Za kaznenike na robiju, koji su pretrpili prvi stupanj kazni, mogle bi se podignuti kaznioničke i ratarske naseobine u onih predjelih, gdje bi se imala okrčiti zemljišta, izsušiti močvare i polja, pošumiti puste brdine, izvadjati kanalizacije, otvarati novi putevi, itd.[4] To se preporučuje tim više, što bi uredjenje kazniona prema strogomu zahtjevu sustava predloženoga u osnovi, prouzročilo znamenitih troškova, što bi se ovakovom uporabom kaznenika namakle manjkajuće radne sile; što bi se kod osudjenika uzdržalo neobhodno potrebno ravnotežje izmed radnja za vrieme trajanja kazni s onimi radnjami, koje su obavljali u slobodi; što bi radnje u otvorenom dopriniele k moralnomu uzgoju osudjenika, koji se ipak moraju povratiti u družtvo državljana ako ne možda sposobniji, to bar ne (ili u koliko moguće manje) odučeni od posla i nesposobni za svoje prvašnje zvanje i zanat[5].

Prigovara se k tomu, da osudjenici nisu sposobni za posao, jer pokvareni iznemogoše usljed najogavnijih i najsurovijih običaja; nu ovakovi nisu naši kaznenici, jer, kao štogod Beltrani Scalia[6] glede Talijanaca, mogao bi ja za Hrvate kazati, da je veći dio kaznenika osudjeno radi kaznjivih djela počinjenih u žestini, iz osobne osvete, što dokazuje, da osudjenikom nemanjka odvažnosti, živosti i jakosti.

Kaže se, da kaznenici nisu sposobni za rad, jer da su to ljudi bez naobrazbe i bez okretnosti. Tu tvrdnju oprovrgava glede kaznenika Hrvata, naš velevriedni ravnatelj kaznione u Lepoglavi, gosp. E. Tauffer, svojimi godišnjimi izvješći.

---

[4] Conte Adolfo de Foresta, La riforma penitenziaria, u Rivista di discipline carcerarie, 1880 sv. 4—5. str. 92.

[5] M. Beltrani Scalia, l. c. str. 185.

[6] l. c. str. 187.

Digitized by Google

Napokon se kaže, da osudjenici nisu sposobni za radnju, jer neimaju volje za to. Bez obzira na to što E. Tauffer[7] veli: „Nemožemo se potužiti, da je bilo premnogo kaznenika takovih, koji nebi imali volje za obrtničku radnju“ — prem „se naše pučanstvo bavi ponajviše agrikulturom“, zavisi volja za radnju o načinu sustava, ob uztrajnosti i dosljednosti kojom se provadja[8].

Pogibelj uskočenja najveća je zaprieka, koja po mnenju protivnika stoji na putu oživotvorenju ovakova sustava. Nu netreba zaboraviti, da je kod radnja, koje obavlja zajedno veći broj radnika, uskočenje skoro absolutno nemoguće, — da odsudjenik nemisli uskočiti, kada radi, i kada znade, da će radeć postići nesamo da se s njime bude bolje postupalo, već da će mu time biti umanjena i kazan, dočim bi stavio svoj život u pogibelj, kad bi pokušao uskočiti; da osudjenik, gdje ravnajuće osoblje razumije razrediti službu s oprezom, i gdje stražari vrše svoju dužnost, nemože lahko uskočiti, a javna uprava, imajući znatnu korist iz radnje kaznenika, tim će laglje biti u stanju urediti službu stražara onako, kako bi potrebam odgovarala[9]. Proti onomu, koj se opre vlasti nadziratelja, ili pokuša uskočiti, ili zaista iz naseobine uskoči, imala bi se izreći disciplinarna kazan samotnoga zatvora[10].

Uporabom kaznenika kod radnja izvan prediela kaznioničkoga (u kaznioničkih i ratarskih naseobinah) nestalo bi potrebe podizati novih ili povećavati postojeće kaznione; jer bi si kaznenici drugoga stupnja mogli sami zidati nuždne zgrade.

Kako da budu takove zgrade sagradjene, pokazuju predlozi i nacrti inžinira F. Bucci-a i P. Mars-a u Rivista di discipline carcerarie 1881, sv. 8—9[11], koji imadu pred očima nesamo

---

[7] E. Tauffer: Obrtni odnošaji u kr. zem. kaznioni lepoglavskoj.

[8] M. Beltrani Scalia, l. c. str. 188.

[9] M. Beltrani Scalia, l. c. str. 190.

[10] Conte Adolfo de Foresta, l. c. str. 90.

[11] Sulla costruzione di baracche e capannoni pei condannati addetti ai lavori all' aperto. — Risposta data a taluni quesiti della Direzione generale delle Carceri dall' Ingegnere Capo del Genio Civile, Sig. Filippo Bucci, e progetto di baracca mobile dell' Ingegnere Pietro Mars.

Digitized by Google

svrhu tih sgrada, kao i potrebe zdravstva, zapta, sigurnosti kaznenika, već i najveću štednju.

U jednom mjestu nebi smjelo biti više od 200—300 kaznenika, jer, kao štogod je štetno po disciplinu i financialno stanje zemlje, ako se kaznenici bez potrebe raztresu, isto tako može biti pogibeljno za javni poredak i za samu radnju, ako ih se previše na okupu drži [12].

Veći zločinci imali bi se što više udaljiti od prebivališta im, i to u one naseobine, u kojih bi se imale izvesti znatne javne radnje, izsušiti močvare i polja, regulirati rieke, itd.

Osudjenici radi manjih zločina imali bi doći u one predjele, gdje bi se imala zemljišta okrčiti, briegovi pošumiti i drugi ratarski poslovi obavljati.

U ove naseobine mogli bi se preseliti takodjer osudjenici prve kategorije kaznioničke naseobine, nakon što su polovicu vremena tamo proveli, i pokazali, da su se pokajali i obljubili rad [13].

S ovakovim se izvršenjem kazna dade veoma lasno provesti uredba uvjetnoga dopusta [14]. Svake se večeri naime obračuna s kaznenikom, bilježi se točno što je radio, kako se ponašao, ter se na tom temelju u svoje vrieme opredieljuje trajanje uvjetnoga dopusta.

Pod ovakovimi uvjeti nastojati će kaznenik, da svojoj dužnosti udovolji, da nedobije zločestih bilježaka, i neće misliti na bieg, ter će se uz nagrade, blago postupanje i druge pogodnosti postići ono, što nebi se postiglo silom.

Starci i nemoćni mogli bi se porazdieliti medju naseobine, gdje bi obavljali laglje poslove, čistili, pazili na predmete i blago nalazeće se u naseobini, itd. [15]

Sa ženskimi odsudjenicami potrebno je pogledom na stanovite osjećaje ženskoga spola inako postupati.

---

[12] Beltrani Scalia, l. c. str. 189.
[13] Adolfo Foresta, l, c. str. 92.
[14] Beltrani Scalia, l. c. str. 189.
[15] Adolfo Foresta, l. c. str. 92.

Digitized by Google

S kaznionom za nje odredjenom imala bi se spojiti velika radionica za pranje, šivanje, tkanje, itd., od kuda bi država znatnu korist imala, jer bi se njihovimi radnjami obskrbljivali vojnici, kaznenici i privatne osobe.

Radnja i odgojenje za zanat, ter elementarna, moralna i religiozna poduka jesu još u većoj mjeri potrebne za mlade kaznenike nego li za odrasle, koji su jurve imali neko zvanje i neku poduku, koji u obće manje od budućnosti očekivati imadu. Odgojenje odraslih kaznenika pokazalo se je svuda i težim i manje uspješnim.

Već ovaj razlog zahtieva, da se mladi kaznenici odiele od odraslih, kao što se to i u samoj osnovi razborito odredjuje (§ 25). Nu u osnovi se nekaže, gdje da pretrpe kazan, da li u posebnom odielu u istoj kaznioni, gdje i odrasli, ili u posebnom zavodu.

Priznajem, da bi racionalnomu izvršenju kazni najbolje odgovaralo, kad bi se za nedorasle odsudjenike podigli samostalni kaznionički zavodi, u kojih bi oni osjećali kazan, i u kojih bi se njihovomu pedagogičkomu uzgoju osobita pomnja posvetila. Nu ako se prema samoj osnovi ima za maloljetnike, koji nisu dozrieli do spoznanja kaznjivosti počinjena djela, podići zavod za poboljšanje (§ 24), to je pogledom na naše financialno stanje do bolje budućnosti shodnije spojiti onaj zavod kaznionički sa zavodom za poboljšanje, nego li dopustiti, da mladi odsudjenici u kaznioni za odrasle trpe svoju kazan, jer nikada neće biti moguće odieliti ih tako, da nebi odrasli mogli na mlade kaznenike pogubno djelovati.

Spojenje zavoda kaznioničkoga sa zavodom za poboljšanje preporučuje se tim više, što bi se mladi osudjenici nakon pretrpljene kazni u odielu za kaznionu imali još neko vreme premjestiti u odiel za poboljšanje, kao što to i u Englezkoj biva.

Preporučeno spojenje dapače dobrim je uspjehom provedeno u Francuzkoj u glasovitih ratarskih naseobinah u La Mettray [16], Val-d' Yévre [17].

---

[16] Demetz, Exposé du système d' éducation employé à la colonie agricole et penitentiaire de La Mattray. 1873.

[17] Ch. Lucas, La colonie du Val-d' Yévre. — Sravni Oldvecrona,

Digitized by Google

Neće biti težko niti u Hrvatskoj naći blizu glavnoga grada a kasnije i drugdje prostrana zemljišta za takovu naseobinu, gdje bi se uz ratarske poslove podučavalo i u obrtu, čim bi se postigli dobri pedagogički i financialni uspjesi.

Ovaj zavod imao bi se tako urediti, da bi se stanoviti broj osudjenika mogao pridržati u samotnomu zatvoru za neko kratko vrieme ili putem disciplinarnim.

Radnjom u ratarstvu i u praktičnom obrtu naučiti će se kaznenici zaslužiti si svagdanji kruh, ter će barem toliko proizvesti, koliko je potrebno za sâm zavod; a mogli bi lasno uz to privrediti si i toliko, koliko bi im trebalo, da se nakon dovršene kazni posvete poštenu zvanju. Izvježbani u svojoj radnji mogli bi zamieniti učitelje, i time umanjiti troškove zavoda.

A i na duševnu naobrazbu morao bi se obzir uzeti; čitati, pisati, računati i nauka u vjeri imali bi biti elementarni predmeti naobrazbe.

Oživotvorenjem valjano ustrojena zavoda za poboljšanje i odnosno naseobine za mlade kaznenike postići će se to, da će se u velikoj mjeri ugušiti klica zločinom; jer se osobito od pokvarene mladeži rekrutiraju odrasli zločinci. Umanjenjem ovakovih zločinaca nastaje takodjer i materialna korist po državu. S toga pitanje ob uzgoju korekcionalnom i o naseobinah ili kaznioničkih zavodih za neodrasle, zaslužuje da se svestrano promotri i prouči [18].

Congrès de Stockholm, 1879, sv. II. str. 14. i Desportes et Lofèbure, La seance pénitentiaire au congrès de Stockholm, 1880. (De l' éducation des enfants vicieux ou abandonnes. X. str. 268 i sl.).

[18] Tissot, l. c. str. 467.

Digitized by Google

Tko je vlastan izdati clausulu intabulandi u slučaju § 22 austr., odnosno 120 a. b. hrv. grunt. reda?

Piše Adalbert Šek.

Pitanje glasi točnije ovako: da li imade onaj, na koga je preko njih više prešlo hipotečno pravo bez uknjižbe, izkazati privolu za uknjižbu (clausula intabulandi) svih prednika, ili samo prvog t. j. uknjiženog ovlašćenika, ili napokon samo privolu posljednjeg prednika.

Na ovo pitanje neodgovara ni austrijski ni naš gruntovni red nijednom izričnom ustanovom; na pitanje nisu ovo se dosele obzirali ni komentari grunt. zakona[1]; a prvi si ga je stavio Exner u svom djelu: Das österreichische Hypothekenrecht, II. dio, strana 384 i sl.

---

[1] G. A. Rušnov u svom komentaru k grunt. redu na strani 174 kod § 120. a. veli: „U takovom slučaju može zadnji izvanknjižni vlastnik, ako posjeduje sve za uknjižbu prikladne izprave svojih prednika itd. tražiti uknjižbu“ itd.

Po tom čini se, da Rušnov traži clausulu intabulandi svih prednika.

Ovom zgodom primjetiti mi je, da posljednja alineja u tumačenju § 120 a, po kojoj isti pisac veli, da u takovom slučaju imade sud uknjižbu prava vlastničtva dozvoliti redom na ime prvoga sliednika onoga vlastnika, koj je u gruntovnici upisan, pa sve dalje do zadnjeg izvanknjižnog vlastnika, može dati povoda shvaćanju, da treba toliko unosa, koliko se ima unesti vlastnika (§ 163 gr. reda na koncu).

Meni se čini, da taj nazor nije u zakonu osnovan, jer § 120 d. grunt. reda jedino traži, da se imadu „napomenuti i one osobe, na koje je nepokretno dobro i uknjiženo pravo uzastopce bilo prenešeno izvanknjižno.“

Zakon dakle netraži uknjižbe prava vlastnosti svakog pojedinog neuknjiženog prednika.

Takov unos glasio bi n. pr.: Na temelju . . . . . dozvoljuje se uknjižba prava vlastnosti na nekretnine A. . . . . iza izvanknjižnih vlastnika N. N. na . . . . 2. X. . . . . iz . . . .

Isto tako nije osnovana u zakonu tvrdnja g. pisca u tumačenju § 120 c, da analogno zakonskomu propisu § 120 c svaki vjerovnik može tražiti ovršnu uknjižbu prava zaloga kod nadležnog presudnog suda i proti dužniku svomu, koji je izvanknjižno pravo vlastničtva na stanovitu nekretninu stekao bud uručbenicom razpravne ili realne oblasti, bud pravomoćnom presudom ili nagodom, bud napokon ugovorom, obskrbljenim potrebštinami, propisanimi za uknjižbu, te zahtjevati, . . . da se njegov dužnik kao vlastnik na odnosnu nepokretnost unese, a zatim da se uknjiži ovršno pravo zaloga

Digitized by Google

Exner razpravlja o tom pitanju pri ustupu uknjižene tražbine, a što vriedi za ustup uknjižene tražbine, vriedi i za svako drugo stvarno pravo, koje je predmetom gruntovnice.

Rečeni pisac odgovara na stavljeno pitanje tim, da clausula intabulandi po § 32 b. grunt. zak. za austrijske zemlje[2] imade izdati koj mu drago prednik, a ne baš uknjiženi auktor, to jest knjižni vlastnik dotičnog prava.

Exner to svoje mnenje obrazlaže ovako: Stoji nedvojbeno, da ustupovnik (cessionar), koj neima izprave prikladne za uknjižbu, nemože izhoditi uknjižbe, već samo predbilježbu, ako izprava inače odgovara propisom § 35 austr. grunt. zak.[3], to

---

na njegovu korist. — G. Rušnov osniva tu svoju tvrdnju na analogiji i na pravednosti, jer da inače nebi vjerovnik u mnogo slučajeva došao do naplate.

To je sve liepo i hvalevriedno, ali nije zakonito. Cjeli § 120 iznimkom je od obćenite ustanove § 71, koj glasi: „Uknjižbi ili predbilježbi ima mjesta samo onda, ako je onaj proti komu se ima izhoditi stečenje, promjena ili ukinuće kojega prava, u vrieme podnešene molbe već uknjižen ili predbilježen kao vlastnik dobra ili kao vjerovnik ili barem ako kao takav u isto doba uknjižen ili predbilježen bude.“ Takav na koncu citiranog paragrafa spomenuti slučaj nalazimo u § 120, ali u literi c. zahtjeva zakon, da izvanknjižni vlastnik dobra **ustupi** pravo zaloga ili podzaloga na nj kojemu vjerovniku; taj § dakle govori samo ob **ugovorenom** zalogu, a nemože se protegnuti na ovršno pravo zaloga (richterliches Pfandrecht), jer se iznimke moraju strogo po slovu zakona tumačiti.

[2] Taj § glasi: Privaturkunden auf Grund derer eine Einverleibung stattfinden soll müssen . . . . . enthalten:

b) Die ausdrückliche Erklärung Desjenigen dessen Recht beschränkt, belastet, aufgehoben oder auf eine andere Person übertragen werden soll, dass er in die Einverleibung einwillige.

Taj § odgovara §-u 81 c našeg grunt. reda, samo što je naš § netočan, jer neveli tko može izdati clausulu intabulandi, i odredjuje samo to, da u izpravi mora biti privola na uknjižbu, neodredjujuć izrično, tko će ju bit vlastan izdati.

[3] Taj § glasi: Wenn die beigebrachte Urkunde nicht alle in den § 31—34 (propisi za uknjižbu odgovarajući našem § 81 i sl.) festgesetzten Erfordernisse zur Einverleibung, wol aber die allgemeinen Erfordernisse (§§ 26, 27) zur grundbücherlichen Eintragung besitzt, so kann auf Grund derselben die Vormerkung bewilligt werden.

§. 26. Einverleibungen und Vormerkungen können nur auf Grund von Urkunden bewilligt werden, welche in der zu ihrer Giltigkeit vorgeschriebenen Form angefertigt sind.

Diese Urkunden müssen, wenn es sich um die Erwerbung oder Umänderung eines dinglichen Rechtes handelt, einen giltigen Rechtsgrund enthalten.

§. 27. Die Urkunden auf Grund derer eine bücherliche Eintragung geschehen soll, müssen frei von solchen sichtbaren Mängeln sein, — durch welche

Digitized by Google

jest u našem slučaju ako je u stanju doprinieti izprava, koje doduše nisu prikladne za intabulaciju, nu koje vjerodostojno izkazuju svakolika prenosna akta, počamši od uknjiženoga vjerovnika pa sve do njega (cessionara).

Cesionar, da steče uknjižbu ustupljene tražbine na sebe, morao bi dokazati, da je onaj, čije se pravo imade prenieti, na uknjižbu izrično privolio.

Dovoljno je dakle, nastavlja Exner, ako prvi cedent izdade posljednjemu cesionaru neposredno privolu na uknjižbu, ili, a to je jedno ter isto, ako to učini posredno, izdajući spomenutu privolu najbližemu svojemu sliedniku nesamo za njega, već i za njegove pravne nasljednike, jer ga je tim ovlastio, da i svomu cesionaru podieli privolu na uknjižbu. Materijalno sadržana je ta ovlast u samom ustupovnom ugovoru, ako uzmemo, da je s njim cedent usposobio cesionara, da vrši u podpunom obsegu ustupljeno mu pravo. Sa gledišta materijalnoga prava netreba posebne dozvole za uknjižbu. Tko meni ustupi svoju hipoteku, on hoće da ja ovim pravom razpolažem, a tim me ovlašćuje da mjesto njega formuliram ona očitovanja, koja formalno tabularno pravo zahtieva za prenos, odnosno za stečenje knjižnih prava.

Po Exnerovom mnjenju dakle u prostom ustupu tražbine — ako je uz tražbinu ustupljeno i založno pravo, što on predpostavlja[4] — sadržana je materijalno (§ 1394) i ovlast ustupovnika, da izhodi unos svojega prava u gruntovnicu, a to može on polučiti putem predbilježbe, i opravdanjem iste; nu neposredne intabulacije nemože on izhoditi s razloga, što materijalna ovlast nije za to dovoljna, a propisanu clausulu intabulandi nemože on sam sebi izdati, jer pravni posao, koj ona sadržava, pred-

---

ihre Glaubwürdigkeit geschwächt wird und wenn sie aus mehreren Bogen bestehen, so geheftet sein, dass kein Bogen unterschoben werden kann.

In denselben muss auch eine solche Bezeichnung der an dem Rechtsgeschäfte betheiligten Personen, dass sie nicht mit anderen verwechselt werden können, sowie die Angabe des Ortes, Tages, Monates und Jahres der Ausfertigung der Urkunde enthalten sein. Sravni § 67—70 hrvatskog grunt. reda.

[4] Tražbinu je moći samu bez založnog prava ustupiti; ali nemože se ustupiti založno pravo bez tražbine (§ 449 o. g. z.)

Digitized by Google

postavlja dvie osobe, cesionar se pako nemože smatrati punovlastnikom cedenta[5].

Exner nenazrieva protuslovja u tom, što neuknjiženi cesionar, koj neima tabularne klauzule svoga prednika, nemože sam sebi izposlovati neposredne uknjižbe, dočim može posredovati, da ju poluči njegov sliednik. Ovakov pojav izvire po Exnerovom mnjenju iz formalne naravi knjižnih propisa.

Sudac, dozvoljujuć uknjižbu posljednjemu cesionaru, koj je izkazao sve svoje neuknjižene prednike, smatra ih svekolike uključivo i onoga, koji je prvi medju njimi uknjižen, jednom jedinom osobom: dozvola na uknjižbu, izdana od koga god od njih, ima se smatrati kao da je izdana od knjižnoga ovlašćenika.

Po tom smatra Exner, da se uknjižba ima dozvoliti:

1. ako je molitelj redovito ovjerovljenimi izpravami izkazao sve prednike t. j. svekolike pravne poslove, kojimi je hipoteka prelazila od uknjiženog vjerovnika redom do molitelja[6].

Sve te izprave prikazuju se materijalno kao jedna jedina izprava, ter u tom jedinstvenom spoju posvjedočuju derivaciju, — prelaz uknjiženog prava od knjižnoga ovlašćenika do onoga, koj moli intabulaciju. Zato je dovoljna jedna privola na uknjižbu; ali s toga mora biti ovjerovljen i svaki dio jedinstvenoga toga skupa, to jest svaka pojedina izprava, posvjedočujuća prelaz, mora — izuzev klausulu intabulandi — imati ine potrebštine, propisane za uknjižbu.

2. Ako je doprinešena naročita privola na uknjižbu (§ 32 b. grunt. zak.), izdana od ma kojeg prednika.

Ja se s tim umovanjem nemogu složiti, a nastojati ću svoje protivno mnenje u sliedećem obrazložiti:

---

[5] § 31 austr. grunt. zak. glasi: Auf Grund von Urkunden eines Machthabers kann eine Einverleibung gegen den Machthaber überdiess nur dann bewilligt werden, wenn die von diesem ausgefertigte Vollmacht entweder auf das bestimmte Geschäft lautet, oder doch nicht früher als innerhalb eines Jahres vor dem Ansuchen um die Einverleibung ausgestellt ist. Sravni § 119 hrv. grunt. reda.

[6] § 120 d hrv. grunt. reda.

Digitized by Google

Ustup tražbine nije vezan na nikakovu formu, ter i kad postoji zadužnica, valjanost ustupa nije ovisna o tom, da se preda zadužnica; dovoljna je i tu privola i obavjest zahtievana u § 1395 i 1396 o. g. z., a namira izdana dužniku po § 1426. o. g. z. štiti ga proti ponovnom zahtjevu izplate. Stvarno pravo na nekretninu, bilo vlastničtvo § 432 o. g. z., bilo drugo kakovo pravo, stiče se samo upisom u gruntovnicu po § 445 o. g. z. i to po propisih, koji postoje glede vodjenja gruntovnica. — Okolnost ta, što ustup nije uknjižen, neupliva na odnošaj izmedju cedenta i cesionara; potonji može tražiti od prvoga sve nuždne izprave, da se uzmogne uknjižiti, a uknjiženi cedent odgovoran je neuknjiženomu cesionaru za svaku štetu, koja bi cesionaru nastala otud, što je cedent inako razpoložio sa hipotekarnim pravom, na koje materijalno nije bio više ovlašten.

Odnošaj prema trećem, naime prema uknjiženomu vlastniku založenog dobra već nije tako siguran, jer neuknjižen vjerovnik neima stvarnog prava proti uknjiženom vlastniku hipoteke, dok sam nebude uknjižen; odnošaj neuknjižena cesionara osniva se li na ustupu, dakle na čisto obligatornom odnošaju, — zato je i nepreporno, da i neuknjiženu cesionaru pristoji tužba proti osobnomu dužniku (po § 1394 i sl. o. g. z.), ali nije tako nedvojbeno, da li mu pristoji i hipotekarna tužba.

Oni, koji neuknjiženomu cesionaru daju hipotekarnu tužbu, zahtievaju za istu dokaz, da je prvi cedent kao vlastnik ustupljene tražbine uknjižen, i da tužeći cesionar ima dokazati cesiju, odnosno neprekidni red prelaza uknjižene tražbine do sebe; čim uknjižena tražbina predje u gruntovnici na koga drugog a ne na cesionara, izgubio je neuknjiženi cesionar pravo na hipotekarnu tužbu, — nemože se naplatiti iz hipoteke, — te mu ostaje samo pod uvjeti § 1396 gradj. zak. tužba proti osobnomu dužniku, odnosno po § 1397 o. g. z. pravo na odštetu proti cedentu.

Branitelji mnenja: da neuknjiženu cesionaru pristoji hipotekarna tužba, nastoje izvoditi legitimaciju na rečenu tužbu sliedećom argumentacijom: Ustupom (makar i neuknjiženim) hipotekarne tražbine cesionar prima sva prava cedenta, u koliko se tiču tražbine. Prema tomu, ako naš (neuknjiženi) cesionar

Digitized by Google

utuži knjižno založeno pravo cedenta, on će time vršiti za sebe pravo, koje mu izvire iz ustupovnoga ugovora. Neuknjiženi cesionar nije tim postao hipotekarnim vjerovnikom, nu radi kao procurator in rem suam knjižnoga vjerovnika, a na to da je sigurno smjerala i namjera stranaka, kad su sklapale ustupovnu pogodbu. Branitelji spomenutoga mnenja nevide, da bi se ovakovim postupkom mimoišao § 451 o. g. z., po kom se pravo zaloga na nekretnine stiče samo uknjižbom, jer vele, da je založno pravo ostalo kod uknjiženog vlastnika, samo ga u ime njegovo vrši drugi [7].

Glede pitanja, da li neuknjiženomu cesionaru pripada hipotekarna tužba, nisu ni riešitbe vrhovnog sudišta složne, jer dočim mu riešitbe dto. 29. srpnja 1873 br. 4619 i 7. studenog 1871 br. 9076 (kao i oba nižja suda) priznavaju tu tužbu, nedaje mu je riešitba dto. 2. lipnja 1870 br. 5897, i to s razloga, što ustup nije gruntovno proveden, ter s toga tužitelj nije stekao pravo zaloga po § 451 (obć. gradj. zak.) pa ga nemože ni vršiti; i jer nije moći tuženika osudit na naplatu utužene tražbine, čim mu tužitelj nemože izdati namire (§ 1426 o. g. z.) na brisanje tražbine, koja je uknjižena na drugog, a ne na tužitelja. (Oba prva suda pripustila su hipotekarnu tužbu.)

U prije spomenutih riešitbah navadja nasuprot vrhovni sud, da se samo po sebi razumjeva, da ustupom tražbine prelazi na ustupovnika i založno pravo [8], ako i nije ustup u gruntovnici proveden; i da će biti dužnost tužitelja, da kod izplate omogući tuženiku, da dodje do namire za brisanje, jer se u protivnom slučaju može tuženik poslužiti sredstvom § 1425 gradj. zak. naime pologom kod suda [9].

---

[7] Vidi Exner str. 382.

[8] To se baš tako samo po sebi nerazumjeva, jer tražbina se može ustupit i bez založnog prava, — a jedino založno pravo nemože preći na drugog bez tražbine.

[9] Ali na temelju odluke, kojom se dužna svota prima u polog, može dužnik izhoditi samo predbilježbu brisanja, koja se tek mora opravdati. Tako odredjuje i grunt. red § 39 za Austriju i §. 91 za Hrvatsku. Protivni nazor izražen je u riešitbi vrhovnog sudišta bečkog dto. 18. listopada 1864 br. 7664, koja izriče, da pologovna odluka i položnica zastupa namiru na brisanje.

Digitized by Google

Još se jedan argumenat upotrebljuje za dopustivost hipotekarne tužbe, a taj se argumenat vadi iz § 22 austr. grunt. zak.[10] (§ 120 b hrv. grunt. reda): Ako naime — veli se — dužnik može tražiti brisanje prava zaloga čim je izplatio tražbinu, makar da je i tražbina izvanknjižno prešla na trećega, — zašto da i taj treći netraži hipotekarnom tužbom naplatu tražbine, koju može dati brisati, kad mu se izplati. Taj argumenat, čini mi se, stoji na slabih noguh, jer kada može dužnik tražiti brisanje? Mislim samo onda, ako ima dozvolu na brisanje (§ 32 b austr. 81 d. našeg grunt. reda), a baš pitanje je, da li je neuknjiženi cesionar vlastan izdati dozvolu na uknjižbu odnosno izknjižbu. § 22 austr. grunt. zak. daje samo tu polakšicu, da netreba neuknjiženog cesionara u gruntovnicu unašati.

U kratko, nazor, da neuknjiženom cesionaru pripada hipotekarna tužba, osniva se na materijalnom pravu, naime na §§ 1392—1396 o. g. z. naročito pako na § 1394 o. g. z., po kom su prava ustupovnika (cesionara) jednaka sa ustupnikovimi pravi; kad je dakle uknjiženi vjerovnik ustupio tražbinu ujedno sa stečenom hipotekom, predao je po toj nauci cesionaru i ovlast, da sa hipotekom po volji razpolaže, da ju u ime njegovo (cedenta) ali za sebe utuži, i na drugog prenese ne samo po ustanovah ob ustupu § 1392 i sl. gradj. zak., već da drugom izposluje i uknjižbu, davši mu sredstva, koja do tog cilja vode, naime pravo dozvoliti uknjižbu (clausula intabulandi).

Exner iz obligatornog odnošaja, koj ustupom bez svake forme nastaje izmedju (uknjiženog) cedenta i cesionara, izvodi za cesionara pravo, za koje zakon u §§ 431, 445 naročito § 451 gradj. zak. zahtieva stanovitu formu, bez koje se dotično pravo nemože steći — dakle ni vršiti. Nu i neglededć na to, cesionar nemože vršiti to pravo za cedenta kao procurator in rem suam, jer već materijalno pravo zahtieva u § 1008 gradj. zak. posebnu punomoć ovlaštenika, da se uzmogne za njega par-

[10] § 22 glasi na koncu: Ist eine Hipothekarforderung, welche ausserbücherlich auf einen Dritten übergangen ist, getilgt worden, so kann der Schuldner die Löschung derselben ohne vorhergehende Eintragung der ausserbücherlichen Uebertragung begehren.

Digitized by Google

nica podići, — dakle po mojem nazoru nebi već iz tog razloga mogao neuknjižen cesionar podići hipotekarnu tužbu, — jer ga cesija ovlašćuje na tužbu jedino prema osobnom dužniku, što s toga što je cesionar već samim ustupom postao vlastnikom tražbine.

Bez posebne punomoći nadalje nemože po istom § 1008 cesionar izdati ni izknjižbene namire, jer, kao što ga napose bez clausule intabulandi nije cedent ovlastio, da uknjiženu tražbinu na sebe prenese, tako se nemože iz ustupa ni to izvoditi, da cesionar može drugomu dozvoliti, da briše još tudje, jer na prvog ovlaštenika uknjiženo pravo.

Sasvim je u zakonu osnovano, da se prvi cesionar nemože bez dozvole uknjiženog auktora sam uknjižiti dati, jer mu uknjiženi auktor toga prava nije ustupio; — nu nije opravdana tvrdnja, da cesionar, kad dalje ustupi tražbinu, koja je njemu bila ustupljena bez dozvole uknjižbe, da cesionar, velimo, može dati i dozvolu na uknjižbu svom nasljedniku. Tim bi cesionar svomu nasljedniku predao više prava, nego ga sam može za sebe vršiti, a tomu se protivi § 1394 gradj. zak., po kom su prava ustupnika i ustupovnika jednaka, — kao što se samo po sebi razumjeva, da nitko nemože više prava drugomu predati, nego li ih sam imade (§ 442, 1138 gradj. zak.).

S navedenog razloga nepomaže ni fikcija, da se svi pravni poslovi, kojimi je dotično pravo od uknjiženog auktora na neuknjižene nasljednike prelazilo, smatraju jednom cielinom, pa da se s toga mora dozvola na uknjižbu, izdana po kojem god nasljedniku smatrati, kao da ju je izdao uknjiženi auktor.

Sada mi je pregledati postojeće gruntovne zakone naime zakon od 25. srpnja 1871 izdan za zemlje zastupane u carevinskom vieću, kao i ministarsku naredbu dto. 15. prosinca 1855 br. 222 d. z. l., izdanu za Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju itd., da li ovi zakoni podkriepljuju tvrdnju, da u stavljenom pitanju može koj mu drago prednik izdati bez osobite ovlasti uknjiženog vlastnika clausulu intabulandi.

Za svaku uknjižbu treba naročito privole onoga, čije se pravo ima ograničiti, obteretiti, ili na dru-

Digitized by Google

goga prenieti (§ 32 austr. grunt. zak.), a umjestnost molbe za prenos kakova prava prosudjuje se po gruntovnom stanju u vrieme, kad je molba predana (§ 93 austr. grunt. zak.), dakle auktor mora u vrieme, kad će se o tom odlučiti, da li se njegovo uknjiženo pravo može na drugog prenieti, biti uknjižen u gruntovnici, on mora privoliti, da se njegovo pravo prenese na drugog. Ako neima privole uknjiženog auktora na prenos prava, nemože se prenos dozvoliti, a molba se mora odbiti po § 94. 4 austr. grunt. zak., jer neima izprave, na temelju koje bi se prenos dozvolio.

§. 22 austr. grunt. zak. odredjuje, da može neposredno zatražiti uknjižbu onaj na koga je uknjiženo pravo prešlo od neuknjiženog sljednika, a § 78 gr. zak. ovlašćuje ga, da može tražiti uknjižbu svojih prednika; ali u jednom i drugom slučaju mora izkazati, da je uknjiženi ovlaštenik privolio na uknjižbu, jer zakon u § 32 obćenito traži za uknjižbu privolu uknjiženoga ovlašćenika u vrieme zatraženog prenosa, te § 22 i 78 gr. zak. neizuzimlju od te dužnosti ni neuknjižene kašnje nasljednike, već im **jedino** u toliko položaj olahkoćuju, da se posljednji neuknjiženi nasljednik može uknjižiti neposredno iza uknjiženog ovlašćenika. To i ništa drugog odredjuje § 22 grunt. zak.

Što je rečeno za austrijski gruntovni zakon, vriedi i za naš, jer i naš zakon zahtjeva u § 68 i 81 c naročitu privolu na uknjižbu, jedino što naš grunt. red nekaže izrično, da clausulu intabulandi imade izdati uknjiženi ovlaštenik; nu to sliedi arg. iz § 71 grunt. reda, po kom se može uknjižba dozvoliti samo proti onomu, koj je u vrieme zatraženog prenosa kao vlastnik ili vjerovnik uknjižen, ili bude ujedno kao takav uknjižen. Kad se dakle može samo proti uknjiženomu ovlašteniku dozvoliti prenos prava, i kad se za taj prenos zahtieva clausula intabulandi, mora tu dozvolu izdati jedino uknjiženi ovlaštenik, jer nitko drugi bez punomoći nemože njegovo pravo otudjiti (arg. § 119 grunt. reda).

Taj nazor podupire takodjer § 161 grunt. reda, po kom se prigodom lustriranja ima pregledati, da li se navodi molbe

Digitized by Google

slažu s gruntovnicom, — da li je dakle molitelj po gruntovnici ovlašten razpolagati s dotičnim pravom, — i što imade sudac po § 127 grunt. reda izpitati „osobnu sposobnost a i ovlaštenje stranaka, da li mogu razpolagati s predmetom, na koj se odnosi gruntovni upis".

Što se tiče polakšica danih u §§ 22 i 78 austr. grunt. zak., §. 120 našega grunt. reda daje jedino istu polakšicu, to jest da dotično pravo prelazi na neuknjiženog ovlaštenika neposredno, ali uz naročiti uvjet § 63 i 81 grunt. zak.[11]

Sve što sam dosad naveo, vriedi jednako za svaki izvanknjižni prelaz kojeg mu drago uknjiženog prava, bilo to vlastničtvo, služnost, zalog, podzalog, a vriedi jednako za stečenje kao i za brisanje prava[12].

Na temelju svega rečenog tvrdim: u slučaju § 22 austr. a 120 našeg grunt. reda mora se molitelj izkazati clausulom intabulandi, izdanom po ovlašteniku,

---

[11] Landtafelpatent od 22. travnja 1794 rieša va stavljeno pitanje u istom smislu, kako ja tumačim postojeće gruntovne zakone. Odnosne su ustanove:

§ 24. Wenn ein landtäfliches Recht oder andere rechtliche Wege an verschiedene Partheien — jedoch ausserlandtäflich, — gediehen ist, und der Lezte das auf diese Post erworbene Recht landtäflich befestigen will, so muss er in den bei dem Landrechte zu überreichenden Gesuche den eigentlichen Hergang der Sache, wie dieses Recht an ihm gediehen ist, mit Beilegung aller dazu gehörigen Urkunden anführen, um die Einverleibung ansuchen; indem aber alle diese Urkunden auf einen Endzweck nehmlich auf die Legitimation zu dem überkommenen landtäflichen Rechte abzielen, so wird auch in dem Hauptbuche nur der lezte Besitzer, mit kurzer Berufung auf die vorhergehenden, vorgemerkt, und die übrigen ausserlandtäflich errichteten Urkunden werden lediglich in die Quaterne eigetragen.

§ 12. Eine Urkunde ist aber nur dann als landtafelmässig anzusehen wenn darin:

3. das dem Gläubiger eingeräumte Befugniss, sich bei der Landtafel vormerken zu lassen, ausdrücklich eingeschaltet ist.

§ 61 naputka k istom patentu: Der in den landtäflichen Geschäften Anstellte Referent hat überhaupt darauf zu sehen . . . . ob das darin angeführte tabular-faktum richtig sei? ob. z. B. der Aussteller des Schuldscheines der landtäfliche Besitzer des bedungenen Unterpfandes sei.

Starija terminologija naziva: Vormerkung uknjižbu, Voranmerkung-Pränotation predbilježbu — § 11. 18 pat.

[12] Naravno, da se tu svuda razumjeva singularna successia u dotično pravo — nipošto successio in universum jus defuncti — u kojem slučaju vriedi

Digitized by Google

koj je uknjižen u vrieme molbe, podnešene za upis dotičnog prava.

Valja svakako priznati, da Exnerov nazor, po kom svaki nasljednik u dotično pravo može izdati clausulu intabulandi i bez privole uknjiženog ovlašćenika, da ovaj nazor olahkoćuje promet s uknjiženimi tražbinami, — jer, ako je s velikim trudom i troškom skopčano, dobiti privolu na uknjižbu od uknjiženoga ovlašćenika, koj živi, i kojemu znaš za boravište, koliko treba i muke i troška, i vremena, da izposluješ privolu od uknjiženoga ovlašćenika, koj je nepoznata boravišta, ili od baštinika umrvša ovlašćenika. S druge strane čini mi se, da je nedosljedno, ako se priznaje, da prvi cesionar nemože sam za sebe a u ime uknjiženog cedenta zatražiti i dobiti uknjižbe bez clausule intabulandi; dočim po Exnerovoj nauci može on u ime istog cedenta svakomu drugomu sliedniku dati tu clausulu, i tim pomoći mu do uknjižbe. Exner stoji u suglasju sa zakonom i s praksom, kad uči, da jedini put, kojim se prvi cesionar može dočepati uknjižbe, jest taj, da zatraži predbilježbu proti uknjiženomu ovlašćeniku, a zatim da opravda predbilježbu, izvojevao osudu, koja će uknjiženoga vjerovnika osuditi, da izda clausulu intabulandi; nu kad bi praksa usvojila Exnerovo načelo, da i neuknjižen ovlašćenik može svakomu od svojih sliednika izdati u ime uknjiženog auktora privolu na uknjižbu, dvojim da bi prvi neuknjiženi ovlaštenik, kad nebi mogao lahko dobiti uknjižbene dozvole, nastojao izposlovati ju gore navedenim putem, to jest predbilježbom i opravdanjem iste, jer bi i jeftinije i brže došao do svog cilja, naime do dozvole na uknjižbu, da ustupi trećemu uknjiženo pravo, i da ga ovlasti na uknjižbu, što mu Exner dopušta; pa da si zatim dade od svog ustupovnika natrag ustu-

---

§ 547 gradj. zak. — i poznato pravilo rimskog prava: nondum enim adita hereditas personae vicem sustinet, non heredis futuri — sed defuncti. § 2 I. 2. 14.

Hereditas personae defuncti, qui eam reliquit, vice fungitur L. 116. § 3. D. d. leg.

Dedukcije iz tog pravila usvaja § 72 našeg grunt. reda suglasno s § 20 pat od 22. travnja 1794, dočim ta koristna i pravedna ustanova nije prešla u austr. grunt. zakon. Sravni takodjer §§ 73, 74, 119, hrv. 23, 24, 77, austr. grunt. zak.

Digitized by Google

piti isto pravo s clausulom intabulandi, što može učiniti, jer je sam stekao pravo s privolom na uknjižbu; — a osim toga već je po Exnerovoj nauci, na to u obće ovlašten.

Takov je postupak i brži i jednostavniji i jeftiniji, a neima u njem zabranjena djela.

Do kakovih inkonsekvencija može Exnerovo mnenje dovesti, pokazuje i sliedeći slučaj:

Uknjiženi ovlašćenik prodao je svoje pravo bez clausule intabulandi dalje, te je isto redom prešlo recimo na trećeg, koj to pravo proda četvrtomu, davši mu i clausulu intabulandi (na što ga Exner ovlašćuje). Uknjiženi ovlaštenik medjutim proda isto pravo nekomu petomu, davši mu i dozvolu na uknjižbu.

Sada zatraži taj peti i četvrti, koji su obojica providjeni clausulom intabulandi, jedan od uknjiženog, drugi od neuknjiženog ovlaštenika, istodobno uknjižbu svoga prava. — Komu će se sada uknjižba dozvoliti? Po §§ 29 i 103 austr. grunt. zak. kao i 61 i 165 našeg grunt. reda imadu oni jednako pravo prvenstva, ter će tako postati suvlastnici, premda to nisu nikad namjeravali — i premda jedan drugog izključuje. Molba se pako nesmije odbiti, jer obojica imadu pravo na uknjižbu, budući se je svaki izkazao dozvolom na uknjižbu. U tom slučaju nepomaže ni § 440 gradj. zak.

Iz tih neprilika izlazi se samo tim, ako se usvoji mnenje, da za uknjižbu mora biti izkazana privola uknjiženog ovlašćenika.

Po protivnom shvaćanju parnica je gotova, i to ne jedna, već niz istih, n. pr. jednog uknjiženog prema drugomu uknjiženomu ovlašćeniku — zatim proti uknjiženomu auktoru na izbjedu i odštetu, napokon ovlaštenika, koji je dobio clausulu od neuknjiženog ovlaštenika proti ovomu na odštetu itd.

Po mojem nazoru riešava se stvar jednostavno tim, da se dozvoli uknjižba onomu, koji se izkaže privolom na uknjižbu od uknjiženog ovlašćenika.

Tim prestanu svi zamršaji, a može nastati samo parnica proti uknjiženomu prvomu auktoru, što je već prodano pravo još jedanput drugomu prodao.

Digitized by Google

K uporabi kaznenoga postupnika.

I.

Je li prizivno sudište vlastno ukinuti zaključak suda, kojim se dokida iztražni zatvor, a povedena iztraga ostavlja netaknutom?

Proti M. M. bje po predlogu državnoga odvjetničtva u B. povedena iztraga radi zločinstva razbojstva, kvalificirana i kaznjiva po § 194 kaz. zak., ter je podjedno proti njemu pozivno na § 171 st. II. k. p. odredjen redoviti iztražni zatvor. Proti odredjenomu iztražnomu zatvoru podnese okrivljenik pritužbu, tražeć riešenje suda sa zahtjevom, da se iztražni zatvor dokine. Zaključkom suda, kojemu su predhodili razlozi dokazivajući, da u konkretnom slučaju o zločinstvu razbojstva niti govora biti nemože, bje dokinut iztražni zatvor[1]. Nu usljed pritužbe kr. državnoga odvjetničtva banski je stol zaključak suda „kao nepravilno izrečen ukinuo i kr. sudbenom stolu u B. naložio, da dalje po zakonu postupa, i to s razloga, što je proti M. M. radi zločinstva razbojstva povedena iztraga uz odredjenje zatvora iztražnoga, a okrivljenik da je pritužbu proti odredjenju iztražnog zatvora podnio, ter riešenje suda tražio s izričnim zahtjevom, da iztražnomu zatvoru mjesta nema, i da se isti ima dokinuti; prizvanim zaključkom pako da je iztražni zatvor dokinut, nu povedena iztraga da je ostavljena netaknutom. Ovakovom riešitbom, da je prvi sud došao sam sobom u protuslovje, jer je M. M. pravno okrivljen radi zločinstva razbojstva, koje se u konkretnom slučaju kazniti imade po § 194 k. z., koj odredjuje najnižu zakonitu kazan od 10 godina, a u ovakovom slučaju imade se po § 171 II. k. p. odrediti redoviti iztražni zatvor.“

Prizivno je sudište dakle izreklo, da iztražni zatvor nemože

---

[1] *Opazka uredničtva.* Po našem mnenju imao je sudb. stol u B., ako je držao, da u konkretnom slučaju nemože biti govora o zločinstvu razbojstva a niti o kaznjivu djelu u obće, po vlasti, koju mu daje § 100 al. 2. k. p., obustaviti povedenu proti M. M. iztragu radi zločinstva razbojstva, ter dosljedno tomu ukinuti na temelju § 171 al. 2. k. p. odredjeni iztražni zatvor. (Vid §§ 109 i 180 cis. k. p. Mitterbacher str. 207.)

Digitized by Google

biti predmetom riešenja, ako se okrivljenik nije izrično pritužio i proti povedenoj iztrazi [2].

Prema ovomu ostao je okrivljenik u zatvoru sve do razprave, iza koje se je sudbeni stol u B. podpuno uvjerio, da se obtuženi M. M. nije učinio krivcem nikakova kaznjiva djela, a najmanje zločinstva razbojstva [3].

U ovakovom slučaju namiće se pitanje: da li odluka banskoga stola odgovara ustanovam kaznenoga postupnika?

Iztražni se zatvor može proti njekomu samo onda odrediti, ako ima temeljite sumnje, da je on počinio ono zločinstvo ili prestupak, radi kojega je okrivljen, i ako ima mjesta kojemu od uvjeta predvidjenih u § 171 k. p.

Bez te predpostave zatvor je u obće bezpredmetnim, on se dapače nemože pravno niti logično pomisliti. Zatvor nepostoji sam po sebi, već je uvjek samo sredstvo k svrsi [4].

Odredba zatvora mora sa dvijuh strana biti utemeljena, jedno pogledom na obćenite uvjete, onda pogledom na posebni uvjet zatvora. Manjka li samo jedna od ovih strana, onda nemože niti zatvor pravno postojati.

Pronadje li dakle sud, kojemu je došla pritužba proti zatvoru, da posebni razlog zatvoru manjka, onda će zaključiti, da se zatvor dokine, pri čem ostane netaknut tečaj povedene iztrage. Pronadje li on pako, da u obće predpostava zatvoru manjka, to

---

[2] *Opazka uredničtva.* Čini nam se, da smisao riešitbe banskoga stola nije taj: „da iztražni zatvor nemože biti u obće predmetom riešenja, ako se okrivljenik nije izrično pritužio i proti povedenoj iztrazi", jer se banski stol kao sud prizivni u konkretnom slučaju, gdje je iztražni zatvor nuždna posljedica kvalifikacije kaznjiva djela, nije mogao bez zaključka prve molbe upustiti u riešavanje materijalno-pravnoga pitanja o povedenoj iztrazi radi zločinstva razbojstva, već je doduše ukinuo zaključak prvoga suda, nu podjedno po § 105 al. 4. k. p. naložio sudu, da postupa dalje po zakonu. (Vidi Mitterbacher str. 211 i 212 o § 114 cis. k. p.)

[3] *Opazka uredničtva.* Ovoj nepravilnosti nije po našem mnenju kriv ban. stol, već sudb. stol u B., koj ne samo da nije niti usljed naloga banskoga stola postupao dalje po zakonu, već je dapače, kako se čini iz ove razprave, pritužba M. M. ostala neriešena.

[4] F. Gerneth, Eine Haft ohne Delict, u Ger. Zeitung, 1875, br. 3. — Dr. S. Mayer, Commentar. 1881, str. 404. — Dr. F. Rulf, Die Praxis, str. 26.

Digitized by Google

će morati tim prije zaključiti, da se zatvor dokine, čim bi trajanje zatvora bilo ne samo bez ikakove svrhe, već upravo nepravedno. U tom zaključku sadržana je i izreka, da se obustavi povedena iztraga.

U uvodno navedenoj odluci banskoga stola, spominje se, da je zaključkom suda prema izričnom zahtjevu okrivljenoga M. M. samo iztražni zatvor dokinut, a povedena iztraga netaknutom ostavljena. Ova je okolnost skroz neodlučna, jer izpitivanjem pravnoga postojanja zatvora dolazi se po sebi i to prije svega na pitanje, da li postoji uvjet zatvoru. Nepazeć na ovu kardinalnu stranu pitanja, može se dogoditi, da je, kao u konkretnom slučaju, njetko lišen svoje osobne slobode, bez obzira na to, da sudbeni stol nevidi u njega krivnje. To bi bilo sredstvo bez svrhe, posljedica bez uzroka.

Uzmimo, da se je okrivljeni pritužio samo proti povedenju iztrage, ne pako proti istodobno odredjenomu zatvoru, u tom slučaju neće nitko dvojiti, da ima zatvor po sebi odpasti, ako povoljnim riešenjem pritužbe prestaje i razlog dalnjemu kaznenomu progonu. Na jednakom logičnom razlogu počiva i ustanova § 201 k. p., po kojoj pritužba okrivljenikova, predana samo proti zatvoru odredjenomu na temelju obtužnice (§ 200 k. p.), imade jednaku moć s prigovorom proti istoj obtužnici, jer se o takovoj pritužbi nemože ništa izreći, ako se neizpita učin s predležećimi razlozi sumnje. Takova nemogućnost pako postoji za svaki stadij zatvora.

Ako zakon donosi izričnu ustanovu § 201 k. p. samo za slučaj obtužbe, to je time po sebi dana uputa i za svako riešavanje u ranijem stadiju postupka, pošto majus sadržaje i minus, a svako se drugo riešenje pitanja protivi koli logici toli i pravu samomu.

Proti ovomu obrazloženju moglo bi se tvrditi, da se prema tužbenomu postupku sudac može upustiti u prosudjivanje stvari samo usljed predloga ili pritužbe koje stranke. Nu tužbeni postupak vriedi u iztrazi samo u toliko, u koliko se ista bez predloga ovlašćenoga tužitelja nemože povesti, a povedena na zahtjev tužiteljev obustaviti. U ostalom vlada u iztrazi inkvizitorni po-

Digitized by Google

stupak ter iztražni sudac ima pod nadzorom suda postupati ureda radi. Ako sud prigodom periodičkoga izvješća iztražnoga sudca sazna, da je ovaj poveo iztragu bez dovoljnoga razloga, ima pravo obustaviti iztragu. To pravo pripada sudu tim više onda, kada on to sazna usljed pritužbe [5].

Nemogu ovdje mimoići još jedne okolnosti. Državni odvjetnici običavaju, predlažuć sudbeni progon koje osobe, jednostavno označiti pravnu kvalifikaciju kaznjiva djela — neoznačiv pako samo djelo, radi kojega se ista osoba okrivljuje, — te predpostavljaju, da se objekt progona — kaznjivo djelo prema sadržaju prijave samo po sebi razumije.

I u nazočnom slučaju glasio je predlog, da se proti M. M. radi zločinstva razbojstva, kaznjiva po § 194 k. z. ima povesti iztraga sa zatvorom. Na ovaj predlog, koj se je radi neustanovljenoga sadržaja imao povratiti, pristao je i iztražni sudac [6]. Ako se dakle uvaži, da predmet sudbenoga progona sačinjava kaznjivo djelo, a ne zakonito svojstvo toga djela, i da je svrha iztrazi izpitati u čem se sastoji čin, i razbistriti samo stanje stvari, u koliko je to potrebno (§§ 80, 84, 85, 87 k. p.); ako se nadalje uvaži, da je u našem slučaju odredjenje iztražnoga zatvora prema § 171 odnosno § 166 k. p. nuždna posljedica kvalifikacije progonjenoga djela, i da je banski stol imao pravo najprije razlog izpitati, a onda tekar odlučiti o posljedicah: to je banski stol bio vlastan izpitati i kvalifikaciju progonjenoga djela u korist okrivljenikovu, ako se je zatvor morao odrediti jedino radi kvalifikacije, koju je iztražni sudac dao kaznjivomu

[5] Kod prosudjivanja pritužbe nije sud ograničen njenim sadržajem, već se ona ima smatrati sa iztragom kao jedna cielina. J. Mitterbacher, Die Strafprocessordnung, 1882, § 113 br. 3. — Dr. F. Rulf, l. c. — Dr. E. Ullmann, Lehrbuch, 1882, str. 788 i 789 br. 6.

[6] *Opazka uredničtva.* Na ovakav predlog drž. odvjetnika nije smio pristati iztražni sudac, jer po § 85 k. p. ima predlog drž. odvjetnika, da se povede iztraga radi kaznjiva djela, sadržavati ne samo osobu i kvalifikaciju, već i sadržaj kaznjiva čina, pak je već s ovoga razloga mogao prvi sud dignuti odredbu sudca iztražitelja, kojom se povadja iztraga, radi njekog čina, glede kojega neima formalnoga predloga tužitelja (državnoga odvjetnika). — (Mitterbacher str. 196 i 197 o §. 92 cis. k. p. i br. Ö. G. Z. 1877. br. 97.)

Digitized by Google

djelu. Ovakovim izpitivanjem po banskomu stolu odnosno na tom osnivajućom se odlukom može ostati netaknuta sama iztraga.

Od tuda se nemože zaključiti i tvrditi, da se ima odlučiti ob odredjenomu iztražnom zatvoru tekar nakon što je izvidjen učin i sumnja. Izpitati oba ova momenta svrha je iztrage[7].

Napokon neodgovara svrsi kaznenoga postupka držati se formalnosti na uštrb samoga prava, ter siliti sudca, da unatoč svojoj dužnosti (§ 2 k. p.), koja mu nalaže, da brižljivo uvaži i one okolnosti, koje služe na obranu okrivljenikovu, sasvim tim smatra njekoga sumnjivim zločina, prem je osvjedočen, da ga počinio nije, i da takovoga nedužnoga čovjeka žrtvuje iztražnomu zatvoru.

II.

Djelokrug državnoga odvjetničtva u prekršajih.

Težko je pronaći obćenito načelo, iz kojeg se daju izvesti pojedine povlasti, pripadajuće državnomu odvjetniku u kaznenomu postupku, napose o prekršajih.

Ove povlasti moraju se dapače izvoditi iz posebnih zakonskih ustanova. Zakon je zvanje državnoga odvjetnika karakterizirao pojedinim nabrajanjem njegovih poslova (§ 27 k. p.). Iz naravi ovih poslova može se istina upoznati njeko ravnalo, po kojem se državno odvjetničtvo ukazuje organom, koj ima nadzirati i kontrolirati točno izvršivanje zakona i odkloniti svako zatezanje u kaznenom postupku. Nu ovo načelo nije dovoljno, da kod riešavanja pojedinih dvojbenih slučajeva dade stalan pravac, s toga se radi pomanjkanja načelnoga shvaćanja ukazuju razne potežkoće pri uporabi zakona.

Neka mi dakle bude dozvoljeno to pokazati na nekojih najvažnijih pitanjih, tičućih se djelokruga državnoga odvjetnika u prekršajih.

Po sadržaju §§ 77, 79 i 391 kaz. post. ima državni odvjetnik ne samo pravo, već je i obvezan svaki prekršaj, koj se

---

[7] Ger. Zeitung 1876. str. 85. — Dr. S. Mayer, l. c. str. 404. — Dr. F. Rulf, l. c. str. 28. — Dr. E. Ullmann, l. c. str. 791 i 792 br. 4.

Digitized by Google

ima ureda radi progoniti, i za koga sazna, prijaviti nadležnomu sudu. U svih ovih slučajevih ima on takodjer pravo prijavu primiti, a na to je i obvezan, ako bi upućivanjem stranke na sudca nastalo zatezanje, štetno svrsi iztrage (§ 27 lit. e, f, kaz. post., te § 41 naputka za kaznene sudove od 16. lipnja 1854).

Premda u § 393 kaz. post. nije izrično navedeno, da li kod konačnoga riešenja radi prekršaja i državni odvjetnik učestvovati ima ili ne; to se sasvim tim od tuda nemože zaključiti, da je on izključen, jer bi se to protivilo ustanovi § 27 lit. f, polag koje ima on vlast pregledavati iztrage radi prekršaja, i, kao što § 41 naputka za sudove kaže, tražiti od sudova kotarskih iztražne spise. Ova vlast sadržaje u sebi i pravo uviditi spise kod suda samoga, ter po svojem uvidjenju sudjelovati kod izvida, pristupiti k razpravam kod kotarskih sudova, (§ 23 naputka od 16. lipnja 1854, §§ 29 i 31 nap. od 3. kolovoza 1854), kao takodjer i na temelju § 13 naputka za državna odvjetničtva od 3. kolovoza 1854 „primjećivati, što se stvari tiče, i zakone razlagati, tako i oprovrgavati razloge, koji za protivno mnenje budu navedeni". Nu on nije vlastan formalne predloge činiti. Nehotice priznano je državnomu odvjetniku pravo prisustvovanja kod razprave i u § 414 stavka peta, gdje je doslovce rečeno: „Nu odpust odriešenoga obtuženika iz uze, odgodit će se s toga, što je tužitelj (§ 413 a.in. 3) primio se priziva, samo onda, ako je priziv prijavljen odmah pri proglasu osude". Cislajtavski kaz. post. glasi posve suglasno u § 466: „Die Entlassung eines freigesprochenen Angeklagten aus der Haft wird jedoch wegen der Berufung des Staatsanwaltes nur dann aufgeschoben, wenn diese sogleich bei Verkündigung des Urteiles angemeldet wurde."

Da može državni odvjetnik ovo svoje pravo vršiti, nesmije ga sudac u tom priečiti, on ga dapače mora, u koliko je to moguće bez poremećenja kaznenoga postupka, obavjestiti o svakom onom koraku, u kojem državni odvjetnik sudjelovati želi. Prema tomu može državni odvjetnik zahtievati, da mu se predlože svi spisi i dostave sve osude kojega razdobja, ili stanovite vrsti prekršaja ili osude pojedinoga sudca, da može proti njim zakoniti

Digitized by Google

pravni liek upotrebiti. Dužnost je pako državnoga odvjetnika držati se prave mjere, i prekorači li ju, ima sud pritužiti se državnomu nadodvjetniku ili vladi.

Najvažnije pravo pako, koje pripada državnomu odvjetniku, koje mu zajamčuje reformatorni upliv na riešenja kotarskih sudova, jest pravo pritužbe i priziva (§§ 409, 411 i 413 kaz. post.). U prizivnom se postupku državni odvjetnik pokazuje u istinu kao javni tužitelj, jer njegovim odreknućem na pravo priziva osuda postaje pravomoćnom u korist okrivljenikovu, tako, da je viši sud na štetu njegovu nemože preinačiti. Dosljedno tomu, premda nije u zakonu izrično navedeno, može viši sud na priziv državnoga odvjetnika napadnutu osudu jedino tada na štetu okrivljenoga preinačiti, kada to državni odvjetnik izrično zahtjeva. Nu nastaje pitanje, kako se ima računati rok, u kojem se državno odvjetničtvo tim pravom služiti može. Računa li se rok državnomu odvjetniku od dana, kada je riešenje suda dostavljeno okrivljeniku, odnosno kada je osuda u odsuću državnoga odvjetnika proglašena, onda ovo pravo državnoga odvjetnika jest iluzorno. Promisli li se najme, da je okrivljeni u pravilu kod razprave prisutan, ter da odmah svoju osudu sazna; državni odvjetnik pako da u pravilu niti tada neprisustvuje razpravi, kada je razpravljajući sud u istom mjestu gdje i on, te mu se dotična osuda prema običnom poslovanju jedva za jedan dan dostaviti može, a ako je odaljen od kotarskoga suda, nebi se mogao uz najbolju volju sudca ob osudi pravodobno obavjestiti (§ 425): to je očevidno, da bi državni odvjetnik u veoma riedkih slučajevih došao do potrebnoga vremena, u kojem bi se mogao poslužiti svojim pravom. Pošto pako zakon nije izdan za ovakove redke slučajeve; pošto se s druge strane pravo, koje sudac zakasnjenom dostavom svaki čas osujetiti može i koje u većini slučajeva nije izvedivo, nemože u obće pravom nazvati; pošto se napokon protivi naravskim pravnim načelom, ako se prizivatelju računa rok za priziv ne od dana kada je njemu osuda dostavljena, već od onoga dana kojega je dostavljena njegovomu protivniku, to je nedvojbeno, da rok priziva za državnoga odvjetnika počimlje tekar od onoga dana, kojega je osuda

Digitized by Google

njemu dostavljena [1]). Na ovo bi se moglo primjetiti, da se osuda nedostavlja posebice državnomu odvjetniku. Nu ako ova dostava i nije u pravilu odredjena, § 41 naputka od 16. lipnja 1854 pruža pak državnomu odvjetniku pravo zahtjevati, da mu se u pojedinih slučajevih prestupka u svoje vrieme dostavi izrečena presuda („dass ihm das in einer anhängigen Untersuchung zu fällende Erkentniss zugestellt werde", odpis min. prav. od 6. svibnja 1856 br. 75 d. z. l.).

Državnomu odvjetniku dakle dostavlja se zaista osuda, pa se samo od dana dostavljene osude ima njemu računati prizivni rok; a kada je državni odvjetnik u razpravi prisutan, ili kada nezaišće dostave, moći će on svoj pravni liek podnieti samo u onom vremenu, u kojem može ga podnieti i okrivljenik; nu bez dostave nepočimlje teći nikakov rok, a osuda sama nemože ostati za uvjek bez pravomoćnosti.

Priznati se mora, da nas u tom pogledu nepodpuni kazneni postupak ostavlja na cjedilu, zato moramo si pomoći onimi za-

[1] *Opazka uredničtva.* U oči jasne i nikakove dvojbe nedopuštajuće ustanove § 114 kaz. post. nam se nečini tako, već će drž. odvjetnik u svakom slučaju, gdje je interesiran, prisustvovati razpravi, ili će već unapred zamoliti postupajući sud, da ga odmah obavjesti ob osudi, ma i brzojavnim putem u svrhu, da uzmogne po § 414 k. p. prijaviti svoj priziv u roku od 3 dana, ma i opet brzojavnim putem. Prigodom prijave priziva pako imati će svagda drž. odvjetnik zatražiti od dotičnoga suda odpravak osude u svrhu, da uzmogne u roku, propisanu §-om 415 k. p. izvesti prijavljeni priziv.

U smislu ovom izdao je kr. hrv.-slav.-dalm. vladni odjel za pravosudje na državno nadodvjetničtvo naredbu od 24. veljače 1882 br. 10.217 u pogledu priziva, koje imaju drž. odvjetnici na zamolbu poreznih ureda prijavljivati i izvadjati proti osudam kot. sudova, donešenim na temelju z. čl. XXI. od god. 1875 o porezu na lov i na puške, uporabljive za lov, koja glasi:

„Caeteris exmissis: poziva se kr. drž. nadodvjetničtvo, neka uputi sva kr. drž. odvjetničtva, u kojih području valja kazneni postupnik od 17. svibnja 1875, da u svakom slučaju, kad im stigne zamolba od kojega poreznoga ureda, da prijave priziv proti osudi, donešenoj u prekršajih, stojećih u pitanju, taj priziv doista ter bezodvlačno ma i brzojavnim putem prijave, i prigodom prijave priziva svagda zatraže od dotičnoga kot. suda odpravak dotične osude.

Izvedenje priziva imade vazda u otvorenom roku uzsliediti (§ 415 k. p.), ter će kr. drž. odvjetničtva možebiti nuždne podatke crpiti od kr. poreznih ureda, koji su upućeni, da zadovoljavaju takovim zamolnicam drž. odvjetničtva pod vlastitom odgovornosti.

Samo u onom slučaju, kad bi priziv, koj je na zahtiev poreznoga ureda uložen, očito neosnovan bio, može se od izvedenja istoga, a i od samoga priziva odustati i t. d.

Digitized by Google

konskimi ustanovami, koje s ustanovom § 413 k. p. stoje u nekoj svezi. Treća stavka § 413 najme glasi: „Na štetu obtuženika može se priziva latiti osim državnoga odvjetnika i privatni učestnik“ itd. A § 414 kaže: „Priziv ima se uz tri dana iza proglašene osude prijaviti kod suda kotarskoga“. „Nu odpust odriešenoga obtuženika iz uze odgodit će se s toga što je tužitelj (§ 413 alin. 3. — dakle javni i privatni tužitelj —) primio se priziva, samo onda, ako je priziv prijavljen odmah pri proglasu osude“. Nadalje veli § 415: „Pritužnik vlastan je za osam dana, pošto je prijavljen priziv, i ako je prije prijave priziva ili pri samoj prijavi tražio prepis osude, iza dostave predati izvedbu razlogâ priziva svoga sudu kotarskomu“ itd. Odpisom ministarstva pravosudja od 6. svibnja 1856 (br. 75 d. z. l.) popunjuje se ustanova § 41 naputka za kaznene sudove tim, da kotarski sudovi imadu na zahtjevanje državnoga odvjetnika ovomu priposlati osudu zajedno s iztražnimi spisi, a državni odvjetnik, da je vlastan u zakonitom roku pravovaljano prijaviti i izvesti priziv i putem gradsko-delegovanoga kotarskoga suda nalazećega se u njegovom sjedištu. Samo na ovaj način zadobije pravo priziva za državnoga odvjetnika praktičnu vriednost.

Kod prekršaja, koji se progone na zahtjev privatnoga tužitelja, razlikuje se djelovanje državnoga odvjetnika od onoga kod prekršaja, koji se progone ureda radi u tom, što državni odvjetnik nesmije ništa preduzeti na progonjenje okrivljenikovo, jer bi se to protivilo izključivoj privatnoj tužbi, nu da mu moraju na obranu okrivljenika pripadati isti pravni liekovi. Svakako i u ovakovih slučajevih pripada mu pravo zahtjevati, da mu se spisi predlože u svrhu uvida, i priobćiti svoje mnenje i opazke višim oblastim.

Ista prava, koja prema ovomu razlaganju pripadaju državnomu odvjetniku u prekršajih, pripadaju takodjer prema § 29 lit. a. k. p. i državnomu nadodvjetniku, koj izim toga može prisustvovati kod razprava višega suda, i ondje svoje pravne nazore ustmeno razviti. To bi se moglo podvojiti, jer o tom neima spomena u kaz. postupku. Nu § 29 lit. b. k. p. pruža državn-

Digitized by Google

nomu nadodvjetniku neograničeno pravo, da može zagledavati u sve spise, koji u stvarih kaznenih — dakle i u prekršajih — dolaze na banski stol, a dosljedno tomu prisustvovati i razpravam pred istim vodjenim. (Odpis min. prav. od 29. listopada 1854, br. 19.597, od 10. siečnja 1855, br. 24.242, od 1. srpnja 1855, br. 13.247, od 1. kolovoza 1855, br. 15.903, od 8. travnja 1856, br. 3185.)

Da se pako odstrane sve dvojbe, koje se ukazuju glede kaz. post. o prekršajih u obće, i o djelokrugu državnoga odvjetničtva u tom postupku napose, bilo bi najshodnije, da se i za prekršaje provede obtužni postupak. U jednom javnom glasilu učinjen je predlog, da se postave posebni državni činovnici, koji bi mjesto preobterećenih občinskih činovnika obavljali poslove občinskoga prenešenoga djelokruga, zatim veći dio onih povjerenstvenih poslova, koje sada izvadjaju upravni činovnici, napokon njekoje sudbene funkcije u neparbenom postupku. Ovim činovnikom mogli bi se povjeriti poslovi državnoga odvjetničtva kod kotarskih sudova, a to bi se tim laglje dalo provesti, što bi uz takovu uredbu bili odstranjeni oni financijalni obziri, koji su dosele priečili, da se obtužbeni postupak provede i za prekršaje [2]. R.

[2] *Opazka uredničtva.* Izkustvo, koje su učinili u Austriji s inštitucijom tih „funkcijonara državnih odvjetnika kod kot. sudovah", moralo bi nas odvratiti, da pokušamo s tom uredbom. S druge strane čini nam se, da je prilično maglovit predlog, da se imenuju njeki osobiti organi, koji bi uredovali uz sudbene i administrativne oblasti. Po čitavo neočekujemo od te uredbe prištednja. Imat ćemo u ostalom prilike izjaviti naše mnenje o pitanju, koje razpravlja naš velevriedni suradnik; nu već sada velimo, da će biti najshodnije riešiti to pitanje u savezu s novim kaznenim zakonom i s revizijom kaz. postupnika, koje ćemo se morati latiti naročito s obzirom na novi kaz. zakon.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

1. Prigovor, učinjen u razpravi o diobi kupovnine, da je konsolidacijom (§ 1445 o. g. z.) utrnula uknjižena tražbina, na teret koje je treći izhodio naduknjižbu prava zaloga, neima obustavne moći, ako je naduknjižena tražbina dokazana ovršivom izpravom (§ 1446 i 469 o. g. z., § 21 toč. 1. ovrš. novele).

2. Iz same okolnosti, da je naduknjižba izhodjena poslje nastupivše konsolidacije, nemože se u oči ovršive izprave, kojom je naduknjižena tražbina dokazana, izvoditi vjerojatnost, da je naduknjiženi vjerovnik radio mala fide.

3. Prigovor naveden ad 1. neima se ni uputiti na put redovite pravde.

Usljed molbe prvoga ugarskoga osjeguratelnoga družtva u Budimpešti, prodane su na javnoj dražbi nekretnine M. i S. Sp..., upisane u grunt. zap. br. 1673 obćine grada Osieka.

Na teret spomenutih nekretnina uknjižena je „primo loco“ tražbina for. 7507.50 a. vr., na korist samih vlastnika, koji su tu uknjižbu stekli prije, nego li postadoše vlastnici obterećenih nekretnina. Na teret ove uknjižene tražbine steklo je pako paromlinsko dioničarsko družtvo u Budimpešti „Concordia“ naduknjižbu prava zaloga za sigurnost tražbine for. 7006.33 a. vr. Ova je naduknjižba bila dozvoljena u vrieme, kad su vjerovnici prve tražbine bili jur upisani kao vlastnici nekretnina, obterećenih na njihovu korist.

Prigodom razdiobe kupovnine prijavi „Concordia“ naduknjiženu tražbinu for. 7006.33 a. vr., zahtievajući, da se namiri po prvenstvu založene tražbine for. 7507.50.

Kasniji hipotekarni vjerovnik ujedno ovrhovoditelj, prvo ugarsko osjeguratelino družtvo, prigovori likvidnosti same tražbine kao i obstanku i prvenstvu prava zaloga, obrazlažuć svoj prigovor tim, da je tražbina for. 7507.50 a. vr. uknjižena na korist samih vlastnika, pa da je zato usljed sjedinjenja po § 1445 o. g. z. utrnula ne samo tražbina, već da je prestalo i pravo zaloga, kojim je tražbina bila osjegurana; dosljedno, da nestoji naduknjižba prava zaloga, koju je „Concordia“ stekla na teret utrnute uknjižene tražbine.

Sudbeni stol u Osieku, riešavajući osnovu o diobi kupovnine, odbio je navedeni prigovor ovrhovoditelja, uputiv ga na put redovite pravde, i odredjujući podjedno, da se tražbina družtva „Concordia“ namiri iz unišle kupovnine.

Digitized by Google

Sudbeni stol obrazložio je svoju odluku tim, da je likvidnost tražbine družtva „Concordia“ dokazana pravomoćnom osudom istoga sudbenoga stola od 24. rujna 1881 br. 5148, da se po tom osniva na ovršivoj izpravi, u oči koje prigovor proti ovako dokazanoj tražbini neima prema § 21 ovršne novele obustavne moći.

Proti ovoj odluci uloži ovrhovoditelj utok, ter je u riešenju istoga banski stol riešitbom od 24. svibnja 1882. br. 8652:

uvaživ, da je tražbina M... i S..p još sveudilj uknjižena, usljed česa pored sjedinjenja obveze s pravom u osobi ovršenika M... i S..p hipoteka ostaje u smislu § 469 o. g. z. dotle obvezana, dok se uknjižba prava zaloga iz javnih knjiga neizbriše;

uvaživ, da se pitanje, da li je „Concordia“ bila u dobroj ili zloj vjeri, kad je stekla za sigurnost svoje tražbine naduknjižbu prava zaloga na teret tražbine uknjižene na korist samih ovršenika, može riešiti samo putem redovite pravde;

uvaživ, da očitovanje učinjeno po M... i S..p u zapisniku od 9. svibnja 1878 ob utrnuću tražbine od for. 7507.50 a. vr., nemože prejudicirati pravu naduknjiženoga vjerovnika, i to tim manje, što je kao razlog utrnuća te tražbine navedeno sjedinjenje, sbilo se u osobi istih očitovatelja;

uvaživ, da se po §. 22 ovršne novele u slučaju, ako bude prigovoreno izpravnosti tražbine uknjižene pravom zaloga u javnih knjigah, prigovoritelj ima uputiti na redoviti put pravde;

uvaživ, da se iz okolnosti, što su u pitanju stojeće obterećene nepokretnine jur 1863 g. gruntovno prenešene na ime M... i S..p i da je družtvo „Concordia“ tek g. 1874 steklo pravo nadzaloga na istu tražbinu, radja vjerojatnost, da je utrnulo pravo iste „Concordie“ na namirenje iz hipoteke radi zle vjere iste vjerovnice;

uvaživ po tom, da ovdje predleži slučaj, u kojem se po § 21 točke 2 ovršne novele radi prigovora ima obustaviti izplata prigovorene tražbine —

obnašao je utok I. ug. osjeguratelinoga družtva u Budimpešti, na koliko je naperen proti onomu dielu prvosudne odluke, kojim je isto družtvo sa svojimi prigovori proti likvidnosti tražbine i obstanku prava zaloga upućeno na redoviti put pravde, odputiti, ter u tom dielu potvrditi napadnutu odluku prvoga suda s tim dodatkom, da prigovoritelj I. ug. osiguratelino družtvo u Budimpešti ima tužbu radi neizpravnosti tražbine od 7507 for. 50 nč. austr. vr., i radi neobstanka prava zaloga za istu tražbinu kao i za nadpredbilježenu tražbinu družtva „Concordia“ od for. 7006·33 a. vr., podnieti kod kr. sudbenoga stola u Osieku u neproduživom roku od 30 dana pod posljedicami § 22 ovršne novele od 17. prosinca 1876; istomu utoku pako, na koliko je naperen proti tomu

Digitized by Google

što nije prvosudnom odlukom obustavljena izplata tražbine družtva „Concordia“ od for. 7006·33 a. vr. iz postignute kupovnine, mjesta dati, ter uz preinaku toga diela prvosudne odluke odlučiti, da se odpadajući na spomenutu tražbinu „Concordia“ dio kupovnine neima izplatiti do riešenja parnice, na izvedenje koje bje upućeno I. ugar. osjeguratelino družtvo u Budimpešti, odnosno do bezuspješnoga izminuća tridesetdnevnoga roka, opredieljena mu, da podnese tužbu.

Usljed previdnoga utoka, uložena po družtvu „Concordia“ proti banskostolnoj odluci, stol sedmorice riešitbom od 14. prosinca 1882 br. 1874.

uvaživ, da se izpravnost tražbine družtva „Concordia“ od for. 7006·33 sp., zatim obstanak i prednost dotičnoga nadzaložnoga prava temelji na ovršivoj osudi kr. sudbenoga stola u Osieku od 24. rujna 1881 br. 6148, a pri diobnoj razpravi, da nije dokazano na način propisani u § 435 g. p., da je ovršno pravo prijaviteljice utrnulo;

uvaživ, da je izpravnost tražbe S . . . i M . . . . Sp . . . od for. 7507·50 dokazana uknjižbom, a prigovori proti obstanku te tražbine, da pored §§ 469 i 1449 o. g. z. tim manje vjerojatnosti imaju, što su isti suvlastnici i poslje preporne naduknjižbe (st. 35 teretnice) dozvolili sami I. ugar. osiguratelinomu družtvu naduknjižbu pod st. 39, 40 i 41 teretnice;

uzaživ, da po prenavedenom neima uvjeta, spomenutih u 1. i 2. točki § 21 ovršne novele, da se obustavi namirenje tražbine družtva „Concordia“;

uvaživ, da se po §. 22 ovršne novele neimaju na put pravde uputiti prigovori, s kojimi nije skopčana obustavna moć:

obnašao je usljed previdnoga utoka tvrdke „Concordia“ napadnute odluke nižih sudova tamo preinačiti, da se osnova diobe kupovnine dto. 18. veljače 1882 br. 684 odobrava tim, da prigovori podignuti proti st 6 i 35 teretnice neobustavljaju doznake, pa da se niti neupućuju na put pravde. Priobćio *Dr. M. Štefinović.*

Utok uložen brzojavom.

Sudbeni stol u Vinkovcih odlukom od 1. srpnja 1878 br. 1119 odbio je telegrafičku prijavu utoka Sabine D . . . . proti odluci istoga sudbenoga stola od 23. travnja 1878 br. 617 izdanoj u ovršnom predmetu proti Ignjatu P . . . i to s razloga, što telegrafički utok neodgovara ustanovam § 64 gradj. parb. post.

Digitized by Google

Prizivni sud (bivši krajiški odsjek banskoga stola) potvrdio je riešitbom od 7. prosinca 1878 br. 9019 prvomolbenu odluku naročitom motivacijom: „da se brzojavi nemogu smatrati sudbenimi podnesci".

Vrhovno sudište riešitbom od 2. srpnja 1879 br. 458 ukinulo je odluke nižih sudova.

Iz razloga vrhovne rješitbe vadimo sliedeće;

Ovo riešenje nije zakonskimi propisi opravdano, jer premda manjka po § 64 g. p. p. propisani drugi primjerak utoka, taj se podnesak nije ipak smio bezuvjetno odputiti, već je valjalo po naročitom propisu § 2 sl. d) g. p. p. uz potrebnu pouku ustanoviti za popravak toga podneska primjeren rok, pošto se je radilo o roku zapornom.

Vrhovno sudište nemože dieliti ni nazora prizivnoga sudišta, da se brzojavi nemogu smatrati sudbenimi podnesci, jer po § 109 poslovnog reda od 3. svibnja 1853 smatra se podneskom svako pismo, providjeno napisom na sud, koje je je stiglo u uručbeni zapisnik; obie ove potrebštine nalazimo kod brzojavke stojeće u pitanju, ona naime nosi napis na sud, ter je i stigla sudu.

Taj nazor potvrdjuju analogne ustanove pristojbenih zakona. U tom pogledu valjaju za hrv.-slav. krajinu po glasu okružnice c. k. glavnog zapovjedničtva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 20. siečnja 1873 (odjel financ. br. 380) odnosni u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji valjajući zakoni i propisi, ter se samo po sebi razumieva, da imadu zakonsku moć i autentična tumačenja spomenutih propisa.

C. kr. austr. financ. ministarstvo naredbom od 9. siečnja 1869 izreklo je, da se brzojavne molbe stranaka prispjele sudu, imadu smatrati podnesci, ter je to svojstvo brzojavka potvrdila istovjetna naredba kr. ug. financ. ministarstva od 26. kolovoza 1869 br. 36312, oglašena okružnicom hrv.-slav.-dalm, zemaljske vlade od 8. studenoga 1869 u sborniku zakona i naredaba valjanih za Hrvatsku i Slavoniju god. 1869 br. 18.

Neda se u ostalom obrazložiti, nastavlja vrhovno sudište, zašto se nebi pripustili utoci, podnešeni telegrafičkim putem, kad se isti po § 309 g. p. p. mogu i ustmeno dati u zapisnik.

Prigovor, da je kod telegrafičkih podnesaka dvojbena istovjetnost molitelja, može se činiti proti svim podneskom stranaka. Napadnute niže riešitbe pokazuju se na temelju navedenih razloga nezakonitimi, ter involviraju očitu nepravednost, jer radi formalnosti nanešena je nepravda materijalnomu pravu; morala se je s toga odluka sudbenoga stola od 1. srpnja 1878 br. 1119 i nju potvrdjujuća riešitba prizivnoga suda od 7. prosinca 1878 br. 9019 ukinuti, ter izjaviti, da je telegrafički utok pravodobno uložen. Priobćio *Dr. R. V. T.*

Digitized by Google

1. Neima mjesta sudačkomu postupku po § 11 zakona o sudačkoj vlasti, ako priepor nije riešen po svih administrativnih molbah.

2. Administrativna odluka prve molbe u privatno-pravnih prieporih dosudjenih administrativnoj oblasti, nemože biti predmetom sudačke odluke ni onda, ako je administrativna postala pravomoćnom usljed prekasno podnešena utoka.

Usljed razprave, koju je nakon bezuspješno pokušane nagode povela kr. podžupanija u O... radi diobe zadruge X, izrekla je ista podžupanija odluku i sastavila diobni list. Neki članovi razdieljene zadruge, nezadovoljni podžupanijskom riešitbom, uložili su doduše utok na zemaljsku vladu, nu utok bje odpućen, jer je bio prekasno podnešen. Ovako postala je podžupanijska odluka pravomoćnom. Oni zadrugari, koji su se podžupanijskom odlukom osjećali povriedjeni u privatnih svojih pravih, nastupili su na temelju § 11 zakona od 28. valjače 1874 o vlasti sudačkoj redoviti put pravde, ter kod kr. kot. suda u V.... predali tužbu, u kojoj su potanku razložili, kako je administrativna oblast diobnom svojom odlukom povriedila ustanove zakona o zadrugah, i tim naniela im nepravdu, ter stavili zahtjev, da se diobni list osudom u njekih točkah preinači.

Tuženici priznali su sve tužbovne navode, nu prigovorili, da sud nije nadležan riešavati diobe zadruga, jer da zakon o zadrugah dosudjuje odnosne razprave i odluke kompetenciji administrativnih oblasti.

Kr. kot. sud u V..., odbiv prigovor nenadležnosti, sudio je u stvari prema zahtjevom tužbe, t. j. preinačio u njekih točkah diobni list. Svoju nadležnost opravdao je sud razmatranjem, da je diobna odluka administrativne oblasti pravomoćna, da se kod diobe zadruge radi o tražbinah privato-pravne naravi, ter da je u oči toga sudbena oblast po članku 11 zakona o sudačkoj vlasti nadležna odlučiti o tih supornih tražbinah.

Usljed priziva i žalbe ništovne tuženika, banski stol dao je mjesta žalbi ništovnoj i po § 339 gr. p. p. ukinuo cieli postupak do uključivo odluke na tužbu, naloživ prvomu sudu, da tužbu tužiteljem povrati.

Usljed utoka tužitelja potvrdio je kr. stol sedmorice riešitbom od 14. listopada 1881 br. 1167, odluku banskoga stola s razloga, što u prieporih privato-pravne naravi, koje zakon dosudjuje kompetenciji administrativnih oblasti, sud i prema čl. 11. zakona o sudačkoj vlasti, može postupati samo onda, ako je priepor administrativnim putem riešen u svih instancijah. U ovom slučaju da stvar nije prešla sve administrativne instancije, ter stoga da nemože biti predmetom sudbenoga postupka.[1]

Priobćio *P. G.*

[1] *Opazka uredničtva.* Nismo priobćili doslovce motiva prizivnoga i vrhovnoga sudišta, jer nam se čini, da neizrazuju juristički misli, koju hoće da izraze, i jer iz sloga u kojem su pisani, možemo razabrati, da ih gg. pisci nisu

Digitized by Google

Ako je oporučitelj i izrazio namjeru načiniti pismenu oporuku, pomanjkanje formalnosti, propisanih za pismenu oporuku, neprieči, da odredbe posljednje volje, sadržane u izpravi, budu valjane kao ustmena oporuka, predpostaviv, da su izpunjeni uvjeti §§a 585 586 o. g. z.

I. S . . . i A . . . M . . . . prihvatili su nasljedstvo iza pokojnoga T . . . S . . . na temelju zakona, a pokojnikova udova A . . . S . . . . na temelju oporuke. Razpravna oblast uputi baštinike, koji su se očitovali ex lege, da redovitom pravdom proti udovi pokojnikovoj A . . . S . . . dokažu nevaljanost oporuke od 2. svibnja 1877.

Tužitelji tvrde, da oporuka nije valjana stoga, što oporučitelj nije znao ni čitati ni pisati, a nije potvrdio, da se sastavak slaže s njegovom voljom. Od trojice oporučnih svjedoka, njih dvojica nezna ni čitati ni pisati, ter s toga da nisu mogli uviditi sadržaj oporuke, koja u oči svega toga nije valjana po §§ 579 i 581 o gr. z.

Oporuka da nevalja niti po §§ 565 i 566 o. gr. z., jer da pokojni T. S. nije posljednje svoje volje očitovao pri podpunoj svjesti, promišljeno, bez sile i prevare, pošto ju je sastaviti dao kod A. B., gdje se je rakijom opio i od žene si zaveden bio, da stavi na oporuku svoj križ. Tuženica priznaje, da oporuka neima formalnosti propisanih za p i s m e n u oporuku, nu tvrdi, da upitna oporuka nije pismena, jer je oporučitelj cieli sadržaj iste pred spomenutimi svjedoci, koji su istodobno nazočni bili, ustmeno očitovao, a zatim I. K. (koji nije bio svjedokom te oporuke) sadržaj iste na papir stavio. Oporučitelj da nije ni rieči proslovio, iz koje bi se dalo izvesti, da je namjeravao pismeno testirati, već je pozvao spomenute svjedoke, da slušaju njegovu volju, pak da si ju zapamte, ter ako hoće i pobilježe, upravo kao što to § 585 o. gr. preporučuje.

Oporuka da je s toga kao ustmena valjana. Da dokaže ove tvrdnje,

---

namienili javnosti. Temeljna misao, iz koje izviru spomenute višje riešitbe, sadržana je u austr. zak. od 22. listopada 1875 ob upravnom sudištu (D. 7. l. br. 36 ex. 1876). Kao što spomenuti austr. zakon udara na judikaturu upravnoga sudišta značajno obilježje i z v a n r e d n e pravne pomoći, tako čini se, da i višja naša sudišta smatraju ustanovu § 11 hrv. zakona o sudačkoj vlasti i z v a n r e d n i m pravnim liekom. Izvanredni značaj judikature upravnoga sudišta izražava se tim, što ona nemože djelovati prije, nego li se izcrpi administrativni molbeni put, (§ 5 austr. zak. o upr. sudištu) i tim, što pritužba podnešena upravnomu sudištu, neimade ipso jure obustavne moći. (Vidi § 18 spom. austr. zakona.) U Austriji ima pristaša i mnenje, da članak 15 drž. zakona, koj odgovara čl. 11 hrv. zakona o sudačkoj vlasti, nije još stupio u kriepost, što će tek biti, kad se donese zakon o provedbi načela izrečena u spomenutom članku. Ovo mnenje usvaja i prof. dr. P r a ž a k u najnovijem svojem češkom djelu: S p o r y o p ř i s l u š n o s t i m e z i s o u d y a ú ř a d y s p r á v n i m i, poglavito s razloga, što se ono načelo neda provesti, a da se nepreinače propisi sudovnika.

Digitized by Google

poziva se tuženica na oporučne svjedoke, koji suglasno izkazaše, da ih je sada pokojni T. S. jednoga dana u svojoj bolesti k sebi pozvao i zamolio, da budu svjedoci njegove posljednje volje, jer da želi sve svojoj ženi **pismeno** ostaviti, da ju nitko poslje njegove smrti neuznemiruje. Oporučitelj da je zatim u suvremenoj njihovoj nazočnosti pri podpunoj sviesti jasno i razgovjetno očitovao, da sav svoj imetak ostavlja svojoj ženi, dapače da je izbrojio sve zemlje kao i sgrade i marvu, koju posjeduje, ter opetovano rekao, da ostavlja sve to svojoj ženi. I. K. pako, koj nije bio prisutan u svojstvu svjedoka, da je njegovu izjavu napisao, zatim sastavak pred svjedoci pročitao i oporučitelja upitao, da li je tako dobro, na što on odgovori: „dobro". Nakon toga oporučitelj i dva nepismena svjedoka postaviše vlastitom rukom križ na izpravi, dočim ju treći pismeni svjedok podpisa, neugledav ni pročitav je prije toga. Izpravu podpisa i I. K., koj ju spisao.

Prvi je sud osudom od 21. veljače 1882 broj 5972 sudio, da je tužena J. S. dužna priznati, da oporuka T. S. od 2. svibnja 1877, kojom joj on ostavlja sav svoj imetak, n i j e v a l j a n a, i dozvoliti, da se ostavina razpravi na temelju zakona. Usljed priziva tuženice banski stol presudom od 26. travnja 1882 broj 5843 potvrdi prvomolbenu osudu sa sliedećih razloga:

Da je T. S. hotio načiniti upravo p i s m e n u oporuku, mora se uzeti dokazanim u oči suglasnih izkaza svjedoka, saslušanih o toj okolnosti.

Razlaganje prizivno, da pokojnik nije znao formalnosti potrebnih za pismenu oporuku, i da ni svjedokom nisu te formalnosti bile poznate, nemože se uvažiti, sve kad bi i dokazano bilo. Jer iz pukoga neznanja nemože se izvoditi zaključak, da je oporučitelj hotio uporabiti § 584 o. g. z., na koj se prizivnica pozivlje, i koj ustanovljuje, da je onaj, koj nemože ili neće izpuniti formalnosti, propisanih za pismenu oporuku, vlastan praviti ustmenu oporuku. Tu se najme predpostavlja budi subjektivna volja, da se neće onih formalnosti držati, ili pak objektivna nemogućnost izpuniti, a u oba slučaja odluka praviti ustmenu oporuku.

Nijedne od ovih predpostava neima u nazočnom slučaju. Jer izraziv T. S. volju svoju, da načini p i s m e n u oporuku, podvrgo se je on propisom zakona o formalnostih pismene oporuke; da je pako oporučitelju nemoguće bilo zadovoljiti tim formalnostim, imenito, da mu nije bilo moguće naći tri pismena svjedoka, koji bi postupali po § 581 o. gr. z. toga prizivnica ni uztvrdila nije; a napokon izključena je odluka praviti ustmenu oporuku, pošto je oporučitelj izrikom izjavio volju, da pravi pismenu oporuku.

Imamo dakle slučaj: da je oporučitelj, hoteći praviti pismenu oporuku, propustio zadovoljiti propisu § 581 o. gr. z., a posljedica toga propuštaja jest po § 601 o. gr. z. ta, da oporuka nije tvrda.

Digitized by Google

Da li je pako taj propuštaj hotimice učinjen, ili samo iz neznanja zakona ili ine bludnje, to je u oči kategoričke ustanove §. 601 o. g. z. sasvim neodlučno.

Prema tomu, predloženi se priziv ukazuje neosnovan, ter ga je valjalo odputiti, i prizvanu osudu potvrditi.

Nu kr. stol sedmorice presudom od 15. prosinca 1882, broj 2180, usljed uložena po tuženici izvanrednoga previda preinačio je obie osude nižih sudova, ter sudio:

J. udova S. nije dužna priznati, da oporuka T. S. od 2. svibnja 1877 nije valjana, i nije dužna privoliti, da se ostavina istoga razpravi na temelju zakona.

Sudbeni se troškovi svih molba medjusobno prebijaju. Razlozi presudni jesu sliedeći:

Preslušani svjedoci potvrdili su, da je T. S. u njihovoj istodobnoj prisutnosti svoju posljednju volju ozbiljno očitovao; — potvrdili su dapače, da je oporučitelj tom sgodom ne samo svoju ženu J. svojom nasljednicom imenovao, već da je sve stvari označio, koje je njoj ostavio; potvrdili su napokon, da oporuka, pročitana im prigodom njihovog saslušanja, podpunoma odgovara posljednjoj volji, kako ju je oporučitelj pred njimi očitovao.

Ova suglasna kazivanja svjedoka pružaju po § 158 g. pp. podpuni dokaz o tom, da je oporučitelj svoju posljednju volju u smislu ustanova § 565 g. z. očitovao, da je dakle ova njegova posljednja odredba po § 586 kao ustmena oporuka pravovaljana.

Što je oporučitelj izjavio, da svoju posljednju volju pismeno očitovati želi, ter što pismo B. ad I. obilježja pismene oporuke neima, neodlučuje ništa, — pošto sva zakonita obilježja ustmene oporuke predleže, ter pošto § 584 g. z. protivne ustanove nesadržaje.

Osuda glede preboja parbenih troškova osniva se na § 572 g. pp., pošto tužiteljem dvie dolnjosudne osude u prilog idu.[1]

---

[1] *Opazka uredničtva.* U pitanju, koje riešava priobćena presuda hrvatskoga vrhovnoga sudišta, nije se još praksa ustalila. Ima presuda austr. vrhovnoga sudišta, koje usvajaju stanovište, koje zastupa gore priobćena riešitba ban. stola; ima ih opet, koje se slažu s načelom, koje je izreklo domaće vrh. sudište.

Tako je na primjer austr. vrhovno sudište riešitbom od 16. studenoga 1876, br. 8011 (u Glaser-Unger-Walterovoj sbirci br. 6287) izreklo, da odredbe posljednje volje, sadržane u pismenom sastavku neobskrbljenom potrebštinami, propisanimi za pismenu oporuku, valjaju kao ustmena oporuka ne samo zato, što su izpunjeni uvjeti §§ 585 i 586, već da je za taj učinak još nuždno, da iz okolnosti neizvire izvjestna namjera oporučitelja načiniti pismenu oporuku.

U slučaju riešenom navedenom presudom, uzeo je naime prvi sud kao dokazano, da je oporučitelj namjeravao pismeno testirati, ter izrekao nevalja-

Digitized by Google

Pukim otvaranjem prozora nad tudjim zemljištem nestiče se posjed prava, da se smije dobivati zraka i ne luminibus officiatur. U posjedu smeta ne samo, koj to neposredno čini, nego i onaj, koji iz smetajućega posjed čina vadi korist, a mogao je čin zapriečiti.

Gospodarstvo i kuće br. 7. u Sa. tako se jednim zidom, u koj je pet prozora uzidano, dotiče dvorišta gospodarstva br. 6., da je posjednik br. 7. one prozore mogao otvoriti samo u zračni prostor susjedov br. 6., kako je to i sbilja godine i godine činio. Jednoga dana prošle zime, kada su jedne prozore izdigli, da ih operu, a druge pustili zatvorene, dodje sin posjednikov br. 6., koj je sa susjedom u zavadi živio, pak više visokih stupova od drva ukopa tik medjašnoga zida br. 7 i obije ih daskami tako, da se niti oni izdignuti prozori br. 7 nisu mogli više natrag povješati, niti zatvoreni otvoriti, te sve sobe br. 7, koje su se na ovom pročelju sterale, ostadoše zamračene i prozračja lišena, ili nemogoše dobivati ni svjetlosti ni zraka.

Posjednik br. 7 podnese tužbu proti otcu i sinu radi smetanja u posjedu prava: 1. Da može prozore na van otvarati, 2. Svjetlost i zrak na njih upuštati, 3. Vidik uživati — ter na ročištu za očevid odredi sudac, da se onaj drveni zid bar toliko natrag pomakne, da su se izdignuti prozori mogli opet povješati.

---

nost oporuke iz razloga, kojimi je u priobćenom slučaju naš banski stol svoju presudu opravdao. Višja austr. sudišta usuprot držala su, da kazivanji preslušanih svjedoka nije spomenuta oporučiteljeva namjera izvjestno dokazana, ter su zato oporuku uzdržali u krieposti kao ustmenu.

I presudom od 23. travnja 1872 broj 3720 (u Glaser-Unger-Walterovoj sbirci br. 4583) prihvatilo je vrhovno sudište stanovište, koje zastupa naš banski stol izričuć, da, — ako je oporučitelj namjeravao pismeno testirati, ter od te svoje namjere nije odustao, — odredbe posljednje volje, očitovane u toj namjeri, nose na sebi obilježje osnove, negotova projekta, koj se nemože smatrati nunkupativnom oporukom.

Slučaj riešen navedenom presudom bio je sliedeći:

Prvi i drugi sud odbili su tužbu, koju je proti oporučnim nasljednikom M—a umrvša bez djece, podignula njegova udova, da se izreče nevaljanost ustmena M—ova očitovanja posljednje volje, koje su V, X, Y i Z, kao svjedoci dali u zapisnik, i potvrdili prisegom pred razpravnom oblasti.

Vrhovno sudište izreklo je usuprot nevaljanost spomenute oporuke sa sliedećih razloga:

U oči kazivanja oporučnih svjedoka valja uzeti, da je M hotio načiniti pismenu oporuku, to posvjedočuje izrično Z, to izlazi i iz okolnosti potvrdjenih po drugih svjedocih, da je naime M svoje odredbe kazivao V—u u pero, pozvao ga, da ih napiše, da je pismeni sastavak bio predložen na podpis M—u, koj si je pridržao, da će ga sliedeći dan podpisati, — što bi sve bilo suvišno, da je M namjeravao učiniti ustmenu oporuku itd. itd.

Usuprot u riešitbi od 24. siečnja 1871 br. 10866 uz preinaku suglasnih presuda nižih molba izreklo je austr. vrhovno sudište načelo, na kojem

Digitized by Google

Oba tuženika neponesu se prama tužbi jednako. Senior nije dopuštao, da bi i on bio sudjelovao, kada se je podizala zagrada, naprotiv Junior dopuštao je sve tužene čine, kojimi su ga biedili, ali je pobijao, da je tim povriedio koje pravo tužilčevo. Jer da zemlje i zemljišta sve do sama susjedova zida nije taj u posjedu držao, nego su ga neprekinuto držali tuženici, te su medju drugim tik do sama zida češće kroz godinu kosili travu, nije pako moguć posjed zračnoga nad tim zemljištem prostora, kano ti stvari, koja nepostoji sama po sebi, već jedino kano sastojbina zemljišta (ili: koja ne sama po sebi, već jedino uz zemljište može postojati).

Kotarski sud podpuncato prihvati tužbu, koliko se ticalo tužena sina i odsudi ga, da plati troškove; ali ju odbije, koliko se ticala tužena otca i svali na ovoga polovicu troškova, ovo posljednje zato, „što su oba tuženika bila izabrala zajedničkoga zastupnika".

Na utok tuženika spoznao je c. kr. viši zemaljski sud u Pragu oba tuženika krivci smetanja u posjedu, no ipak da zagradjenimi prozori, s kojih se ima zagrada ukloniti, nije smeten posjed u dobivanju zraka i svjetlosti, nego jedino posjed prava, da se ti prozori mogu otvarati, jer da upuštanje zraka i svjetlosti nije predmet prava, već da je samo naravna posljedica tomu, što prozori postoje. Podjedno se obzirom na to, što je tužba i proti tuženu sinu tek djelomice uspjela, troškovi prebijaju.

U razlaganju odluke veli se: „Tvrdnja, da tudjemu zračnomu prostoru neima posjeda, da po tom ni smetanja toga posjeda neima, oprovrgava se već onim u § 475 a. b. (9 B.) ustanovljenim pravom, da se može sagraditi krov ili triem nad susjednim zračnim prostorom. Obratno

se osniva priobćena riešitba domaćega vrhovnoga sudišta. Slučaj bio je istovjetan s onim, koj smo iz domaće prakse priobćili. U motivih vrhovne riešitbe veli se:

Sudac valja da sudi o tužbenom zahtjevu u podpunom njegovom obsegu. Tužitelji zahtjevali su pako, neka se izreče, da je sastavak, koj se nalazi medju spisi razpravne oblasti, kao naredba posljednje volje nevaljan.

Tužba nije se ograničila zahtjevati izreku, da sastavak neima potrebština, propisanih za pismenu oporuku, a nije se ni mogla na to ograničiti, jer, da se uzmogne povesti nasljedstvo ab intestato, valjalo je dokazati, da neima u obće naredbe posljednje volje, dakle da odredbe posljednje volje, sadržane u spomenutom sastavku, nebijahu očitovane uz obdržavanje propisa, postojećih za valjanost nunkupativne oporuke.

Mnenje nižih sudova, da se sastavak nemože smatrati valjanom pismenom oporukom, opravdan je razlozi, koje oni navode; nu očita je nepravda učinjena izrekom, da se sastavak u obće nemože smatrati valjanim očitovanjem posljednje volje; pošto su tuženici kazivanji svjedoka nedvojbeno dokazali, da sastavak sadržava M—ovo očitovanje onako, kako ga je on izustio obdržavanjem formalnosti, propisanih §-om 585 ob. gradj. zakona.

Digitized by Google

prav je nazor prizivnika, da nisu mogli prepriečiti, da se neprobije onih pet prozora u tužilčevu, a prama posjedu br. 6 u S-a, okrenutu zidu kuće br. 7, pa da se odatle nije za njega još nikoje pravo porodilo; pače u tom se obziru smije i dalje popoći, te reći, da on nije ni tim nikakva prava zadobio, što je tamo utaknuo prozore. — Dokazalo se, da je tuženik (Junior) podigao zid od dasaka, s toga je posve razložito upoznan krivcem smetanja posjeda; ali jednako bi se bilo imalo suditi i tuženiku (Senior), pošto je znao, da se je onaj zid od dasaka podignuo, a ipak nije stvari na prijašnje povratio, i pošto probitci poduzeta po njegovom sinu smetanja u posjedu njega bi kano ti posjednika onoga zemljišta zapali; no opaziti pri tomu valja, te je i odlučno, kad se pita o troškovih, da su se tuženici prilikom sudbenoga očevida izjavili gotovimi, da stupove, na kojih je onaj zid od dasaka pribijen, tako daleko natrag pomaknu, kako bi se uzdignuti prozori mogli opet nataknuti i otvoriti, te da se pravda pravo rekuć samo zato vodila, što tužilac nije prihvatio one ponude".

Nu pošto je odluka višega suda uza sve to odredila, neka se zagrada ukloni, tuženici pako misliše, da bi prama razlogom odluke bilo dosljedno, da se zid od dasaka toliko odmakne, koliko je nuždno za otvaranje prozora, ne pako da se sasvim ukloni, zato su prizvali, a podjedno i tužilac na c. k. najviše sudište, koje u odluci od 8. kolovoza 1882, br. 8947, pristane uz nazor tuženika i po tomu samo to odredi, da se zid od dasaka ima na jedan lakat daljine odmaknuti, neobziruć se na to, što će se i poslje pačiti dobivanje zraka i svjetlosti na one prozore, a u svem ostalom potvrdilo je odluku druge molbe.

U razlaganju kaže se medju drugim: „Posjedovno pravo na svjetlost i zrak nemože se priznati, pošto nastrujivanje svjetlosti i zraka nije drugo, već naravni posljedak odatle, što prozori postoje, a tužilac nije dokazao, da je izrično tražio, neka bi mu bilo dozvoljeno, da svoje prozore upotrebljuje na dobivanje zraka i svjetlosti, ili da je došao u priliku, da bilo kad bilo zabrani smetanje u užitku i svjetlosti i zraka. Po tomu odsuda višega zemaljskoga sudišta, ako se i ima djelomice promieniti, jest u glavnoj jezgri temeljita. — No pravedno kori tuženik (junior), da on uprav zato, što je zahtjev tužbe u nečem odbijen, nije dužan, uklonivši zid od dasaka, o kojem se radi, stvar posve okrenuti na prijašnje, jer bi se tim zahtjevu tužbe u zbilji zadovoljilo; u ovoj dakle točki ima se ograničiti nalog, koj hoće povratak u prijašnje stanje u to ime, da da bi otvaranje prozora postalo moguće".

Protudokaz proti javnoj izpravi.

Niži sudovi osudiše bezuvjetno tuženika, porad toga, što je on pobijao istinitost bilježnički ovjerovljene obveznice, na kojoj se je osnivala

Digitized by Google

tužba. Austr. vrhovno sudište riešitbom od 10. siečnja 1882, br. 14120, dokinuv obie osude, odredi, da se pripusti dokaz po svjedocih, prizvanih k ovjerovljenju izprave, „uvaživ, da bilježničko ovjerovljenje po § 179 zak. parb. post.[1] tvori svakako podpuni dokaz o tom, da je tuženik izpravu vlastoručno podpisao; nu iz toga još nesliedi, da je taj dokaz nepobitan, da se naime onomu, proti kojemu je naperen, nemože dopustîti, da dokaže protivno od onoga, o čem glasi javna izprava. Parbeni postupnik nezna za ustanovu, koja bi izključila ili ograničila pravo protudokaza prama javnoj izpravi, ter u pogledu dokazne krieposti izmedju javne i privatne izprave postoji ta jedina razlika, da, dočim kod potonjih, bude li protuslovljeno njihovoj istinitosti, dužnost je producenta izvesti dokaz, da su istinite, kod prvih producent se oslobadja toga dokaza, ter se dužnost dokazati, da je izprava istinita, nalaže onomu, proti kojemu je predložena. Tuženik je porekao, da je sklopio zajmovnu pogodbu, da mu bje izbrojena valuta, i da je obveznicu vlastoručno podpisao, ter ponudio, da će svjedoci, koji su prisustvovali aktu legalizacije, dokazati, da nije bio prisutan ni onda, kad se obveznica spisala, ni onda kad se ista ovjerovila, i da nije prvoga ni drugoga dana izprave podpisao. Ove okolnosti, koje se neposredno odnose na obstanak tražbine, jesu odlučujuće naravi, ter se s toga ima tuženik svakako pripustiti, da izvede dokaz, koj je o njih ponudio. Posljedak kaznene iztrage nemože biti u tom slučaju mjerodavan, jer tim što se nebi došlo u trag činitelju, ili što se on nebi mogao kazniti, nebi bilo izključeno, da je izprava kriva, da je bilježnik bio zaveden, ili da kod ovjerovljenja nije postupao prema propisom.

Iz „Oesterr. Centralblatt für die juristische Praxis".

Ako se stranke nemogu složiti u izboru sekvestra tako, da svaka od njih predlaže drugoga, sudac može narediti sekvestrom jednu od predloženih osoba.

Tužitelj predložio je sekvestrom A, tuženik pako B-a, ter pošto se stranke nisu mogle složiti u izboru osobe, niži su sudovi imenovali sekvestrom A, kojega je predložio tužitelj.

Riešitbom od 18. travnja 1882, br. 4145 odputilo je austr. vrhovno sudište previdni utok, uvaživ, da se iz slova ustanove § 391 gradj. pp.[2] neda nikako izvesti, da sud, ako se stranke neslože glede osobe sekvestra, i svaka od njih drugoga predlaže, ima imenovati sekvestrom treću osobu, koju nije nijedna od stranaka predložila, dapače navedena ustanova nezabranjuje, da sudac na zajedničku pogibelj imenuje sekvestra, predložena od jedne ili druge stranke. *Iz „G. Halle".*

---

[1] Odgovara § 113 hrv. gradj. pp.
[2] Odgovara § 429 hrv. gradj. pp.

Digitized by Google

B. Kazneno.

1. Kotarski su sudovi nadležni riešavati prijave radi prekršaja zakona o porezu na lov (zak. čl. XXI. 1875) i u slučaju § 9 spomenutoga zak. članka.

2. § 9 zak. čl. XXI. 1875. neproteže se na zaklete lugare, koji, vršeć svoju službu, mogu nositi lovnu pušku i bez lovne karte.

Kr. kot. sud u V . . . . . izrekao je pod 19. srpnja 1881 br. 1034 kz. sliedeću osudu:

G . . . barun H . . . . . P . . . . . vlastelin V . . . . . riešava se po propisu § 250 br. 3. kaz. post. od obtužbe radi financijalnoga prekršaja suprot zakona o porezu na lov i na lovne puške u smislu §§ 9 i 16 sl. b) zak. član. XXI. 1875,[1] počinjena tim, što je kao službodavac propustio pribaviti lovnu kartu svomu službeniku, zakletomu

---

[1] § 9. Osobam, koje su stalno namještene za pazku nad divljači, za čuvanje lovnoga područja, daje se lovna karta na tri godine uz platež biljegovne pristojbe ustanovljene u § 12.

Ova biljegovna pristojba platit će se za cielo vrieme, za koje glasi karta samo jedanput, i to onda, kad se karta izda, i po onom, kod koga služi osoba, koja dobiva kartu.

Ako se za vrieme od 3 godina sluči u službi promjena osobe, ovlašćen je u tom slučaju gospodar, dotično njegov punomoćnik lovnu kartu izpraviti, na ime osobe, koja s nova stupi u njegovu službu, nu mora o tom odmah obavjestiti podžupana, dotično u stolicah, okružjih, kotarih i u Hrvatskoj i Slavoniji činovnika, njemu u svojstvu ravna.

Osobam spomenutim u ovom §u ako su providjene sa uporabljivimi za lov puškami, dužan je onaj, u čijoj službi stoje, svakako pribaviti lovnu kartu pod teretom one globe, koju ovaj zakon nameće na one, koji love bez karte.

§. 16. Globa može iznositi

a) 1 for., i u slučaju opetovanja postepeno do 10 for., ako onaj, koj kartu ima, nepokaže ju na zahtjevanje osobam, koje su napomenute u § 13;

b) 20 do 100 for., ako tkogod lovi, a neima lovne karte, ili lovi na kartu glaseću na ime drugoga, ili na već nevaljanu ili spotvorenu kartu, osobito ako tkogod drugom svoju kartu prepusti na porabu;

c) 30 do 200 for., ako se lovac u slučaju § 14 neokani odmah lova, ili ako nekaže imena i stana, i neda zaloga, te nepodje s onim, koji ga je pozvao, pred poglavarstvo najbližnje občine; isto tako, ako mu kaže krivo ime i stan.

Ako se tako pozvani dotičnik odapre uporabom oružja ili grozeć sa oružjem onim osobam, koje ga kane odvesti pred dotično občinsko poglavarstvo, ili ako učini drugi koji zakonom zabranjeni čin, ima se proti njemu napose zametnuti kazneni postupak.

Pod kazneni postupak spada takodjer i spotvaranje lovne karte.

Ako u obsudjenoga neima imetka, odmjerena mu kažan ima se pretvoriti u zatvor, za svaki 5 for. globe računa se jedan dan zatvora.

Digitized by Google

lugaru V . . . S . . . . . iz K . . . . ., koj je stalno namješćen, da pazi na divljač i na lovno područje, ter koj je bio dne 17. siečnja 1881 bez lovne karte zatečen po financijalnih stražarih, kada je puškom jednocievkom, uporabljivom za lov, izašao iz šume rečenoga vlastelina, ležeće u područjn kot. suda u D . . . M . . . . . ., nemanje riešava se obtuženik i od dužnosti naknade troškova post. kaz. po §§ 36, 331 i 391 kp., koje imade namiriti privatni učestnik financijalni erar, i medju koje spada pristojba svjedoka V . . . . S . . . . . dosudjena mu sa 3 for.

Iz razloga te osude vadimo sliedeće:

Porezni ured u O . . . . bio je radi istoga prekršaja prijavio samoga lugara V . . . S . . . . . kr. kot. sudu u D. M . . . ., koj ga radi pomanjkanja predmetnoga učina riešio od tužbe po §u 230 br. 3. kaz. post. Usljed toga upravio je spomenuti porezni ured tužbu proti vlastelinu, i podnesao ju sudu u V . . . . U prijavi tvrdio je, da je vlastelin, neobskrbiv svoga lugara lovnom kartom, učinio se krivcem spomenutoga prekršaja (§ 9 zak. o porezu na lov i t. d.)

Sud uzeo je, da je kazivanjem zakletoga lugara V . . . S . . . . dokazano, da on nije lovio, i da nije namješćen jedino za to, da pazi na divljač i na lovno područje, već da je u prvom redu namješćen za čuvanje obtuženikovih šuma prema § 52 šumskoga zakona, a kao zakleti lugar, da se po § 68 kaz. zak. i po ministar. naredbi od 30. siečnja 1860 br. 28 d. z. l. ima smatrati javnom stražom, ter s toga, kad je odjeven propisanom uredovnom odjećom, da može nosit i navadno oružje indi pušku, dakako bez lovne karte, koja šumskim zakonom propisana nije. Sud je nadalje uvažio, da tužba stoji u oprieci s ustanovami zak. čl. XVIII. 1870 o lovu, imenito s §§ 16, 17, 26, 32 i 35, ter zakona od 14. siečnja 1873 o poljskom redarstvu § 26, gdje se predpostavlja u lugara i poljara puška, a netraži lovna karta, i gdje se izrično veli, da se lugari ili šumari mogu podjedno postaviti za nadziranje lova, to jest za pazku na divljač i na lovno područje, dapače da ti javni službenici smiju stanovite životinje i ustrieliti, dakle upotrebljavati za lov uporabljive puške. U oči tih ustanova nemože se logično tvrditi, da jedna ter ista osoba kao lugar ili šumar ili poljar smije, a kao nadziratelj divljači i lovnoga područja, da nesmije bez lovne karte pušku nositi. Postupajući sud opazio je još k tomu u motivih, da zakonski članak XXI. 1875 kao zakon financijalni nije mogao prema načelu „lex posterior derogat priori“ staviti izvan krieposti gore navedene ustanove šumskoga zakona i zakona o poljskom redarstvu.

Postupajući je sud konačno u motivih naveo, da sudbena oblast nije nadležna progoniti prekršaj prijavljen u nazočnom slučaju, jer da § 9 zak. članka XXI 1875 nije naveden u § 18 istoga zakon. članka,

Digitized by Google

koj ustanovljuje nadležnost sudbenih i upravnih oblasti radi prekršaja zakona o porezu na lov.[2]

Usljed priziva uložena po zastupniku financijalnoga erara, banski je stol osudom od 11. kolovoza 1881 br. 9955 odbio priziv upravljen proti onom dielu prvostepene osude, kojom se obtuženik riešava od obtužbe po § 250 br. 3 k. p., nu uvažio ga u pogledu one točke osude, kojom je financijalnom eraru nametnuta naknada parbenih troškova, ter prizvanu osudu tako preinačio: Financijalni erar riešava se od naknade troškova parbenih, a ima ih platiti država,[3] — s razloga, što se po § 413 k. p. na štetu obtuženika može priziva latiti privatni učestnik jedino poradi tražbina prava privatnoga, i što nepredleži uvjet § 331 zadnje alinee k. p., niti je obavljen kazneni postupak na zahtjevanje privatnoga tužitelja ili u smislu § 36 k. p., jedino na predlog privatnoga učestnika.[4] Priobćio *P. G.*

Jesu li sudovi, kad sude o prekršajih proti zajedničkomu zakonskomu članku XXI. 1875 o porezu na lov i lovne puške, vlastni odmjeriti kaznu izpod minimuma, koj isti zakon ustanovljuje.

Kr. kot. sud u V . . . . osudom od 11. prosinca 1880 br. 2588 osudio je H-a na globu od 5 for. radi financijalnoga prekršaja proti zajedničkomu zakonskomu članku XXI 1875 o porezu na lov i lovne puške, počinjena tim, što je dne 8. rujna 1880 u lovištu vlastelina S. P. lovio puškom jednocievkom bez lovne karte.

---

[2] § 18 glasi:

Slučajeve spomenute u § 16 dužan je prijavitelj dotičnomu občinskomu poglavarstvu prijaviti, koje će u roku od 8 dana obavjestiti nadležne financijske organe.

Financijski organ preduzeti će potrebne korake za da se globa nametne, i to u slučaju točke a) kod kotarskoga sudca dotično načelnika, u Hrvatskoj i Slavoniji kod tomu primjerena organa, a u slučajevih točke b) i c) kod nadležnoga kotarskoga suda.

Nadležnost suda ravna se po mjestu, gdje je čin počinjen. Ako se od dana čina nepodigne tužba na šest mjeseci, tad je stvar o financijalnoj globi zastarjela; radi li se pako o činu, koj spada pod kaznene zakone, tad će vrieme zastarjelosti opredieliti kazneni zakoni.

[3] *Opazka uredničtva:* U oči ustanovah §§ 9 16 18 držimo, da nepostoji onaj razlog nenadležnosti, koj je naveden u motivih, već da je sud u V . . . . . bio u konkretnom slučaju nenadležan prema zadnjoj alineji § 18. Nu ako se je sud držao nenadležnim, imao je prijavu razvrgnuti, i neupustiti se u meritorno njezino razpravljanje.

[4] *Opazka uredničtva:* Banski stol nije se doduše obazrio na pitanje nadležnosti, nu sudeć u stvari, priznao je implicite u obće kompetenciju sudbenu i u slučaju § 9 često spomenutoga zakona.

Digitized by Google

§ 16 sl. b) spomenutoga zak. članka ustanovljuje za taj prekršaj globu od 20 do 100 for.; nu sud snizio je globu na 5 for. uporabom §§ 260 sl. a) b) i 266 kaz. zak.

U razlozih razpravlja kot. sud pitanje, da li je vlastan suditi izpod najniže kaznene stavke, koju postavlja spomenuti financijalni zakon, ter spominje njeku naredbu ministra financija od 19. veljače 1879 broj 26758, koja da je sudovom zabranila suditi izpod minimuma.[1] Sud, izpitav valjanost te naredbe krieposti vlasti, koju mu daje zakon o sudačkoj vlasti, drži, da su ustanove §§ 260 i 266 kaz. zak. uporavljive na sve slučajeve podvrgnute kaznenoj kompetenciji suda, ter u tom ga mnenju učvršćuje naredba ministarstva pravosudja od 10. ožujka 1860 br. 2928.[2]

Proti osudi uložilo je državno odvjetničtvo priziv, koj je banski stol odbio po § 415 kaz. post., jer bijaše prekasno podnešen.

Tom prigodom upozorio je ipak banski stol postupajući sud, da kot. sudovi nisu vlastni suditi izpod minimuma ustanovljena u spomenutom zak. članku, već da to pravo pristoji jedino prizivnomu sudištu prema § 292 kaz. post.[3] Priobćio *P. G.*

K § 419 k. z. i § 351 k. p.

Kr. kot. sud u Š. osudio je osudom od 2. kolovoza 1882, br. 846 kaz. seljaka L. J. radi prekršaja suprot sigurnosti tjelesnoj, označenoga u §§ 413 i 419 k. z. što je svoju ženu A. zlostavio, po § 419 k. z. na kazan zatvora od 8 dana.

Nakon pravomoćnosti ove osude, stavila je supruga osudjenika molbu, neka se njezinom suprugu L. J. dosudjena kazan oprosti, eventualno ublaži, pošto mu i ona prašta, i tim povodom podnešeni su odnosni kazneni spisi s predlogom ublaženja po § 351 k. p. banskom stolu, koj je naredbom od 7. prosinca 1882, br. 20712 spise kot. sudu vratio „na zakonom propisano uredovanje u vlastitom djelokrugu, obzirom na posljednju stavku § 419 k. z.“ —

---

[1] *Opazka uredničtva:* Nam nije poznato, da bi ministarstvo financija bilo namjenilo takovu naredbu hrvatskim sudovom.

[2] Ova naredba nekaže drugo nego to, da se pri obaljenju kazni mogu s u v r e m e n o uporaviti §§ 54 i 55 odnosno §§ 260 i 266 kaz. zakona. Iz nje nemože se izvaditi argumenat u prilog mnenju kot. suda.

[3] Mi se neslažemo ni s mnenjem kotar. suda, ni s nazorom banskoga stola, već držimo, da se ustanove §§ 54 i 55 odnosno §§ 260 i 266 protežu samo na ona kaznjiva djela, koja su predvidjena u kaznenom zakonu. To isto valja ob ustanovi § 292 kaz. post, na koju se poziva banski stol, koj § navodom § 240 kaz. zak. jasno pokazuje, da i on ima pred očima kaznjiva djela, predvidjena u kaznenom zakonu, a ne u drugih zakonih.

Digitized by Google

Čini mi se, da ova riešitba druge molbe nestoji u skladu sa zakonom i naročito, da se neslaže s ustanovami §. 351 k. p., po glasu kojih banski stol ima izreći odluku o predlogu, stavljenom po prvom sudu glede ublaženja kazni.

Prvi sud nemože ni obzirom na posljednju stavku §. 419 k. z. doći u položaj, da u vlastitom djelokrugu preinači pravomoćnu svoju osudu, — tomu bo ima mjesto samo u slučajevih, naznačenih u § 417 k. z.

Navedenom banskostolnom riešitbom stavljen je prvi sudac i u drugom pogledu u pravi dilema, jer nastaje pitanje, kako i kojim načinom da zadovolji drugomolbenoj naredbi? Hoće li odrediti novu razpravu i izreći novu osudu, ili će jednostavno odlukom preinačiti prije izrečenu pravomoćnu osudu? Hoće li odnosno riešenje izdati uz ili bez sudjelovanja prisežnika?

Ovaj praktični slučaj pokazuje najbolje, da je valjalo recipirati i one ustanove austr. kaz. post., koje slove o ništovnoj žalbi u obranu zakona. (Zur Wahrung des Gesetzes).[1] *R.*

Tko uzme nješto iz zatvorena kovčega, koj mu je bio povjeren bez ključa, da ga čuva, kriv je kradnji.

Austr. ukidno sudište riešitbom od 30. listopada 1882 br. 8283, zadovoljilo je ništovnoj žalbi državnoga odvjetničtva protì osudi okružnoga suda u Leobenu od 27. svibnja 1882 br. 3315 radi toga, što je Ivan G. napadnutom osudom bio prema § 259 br. 3 kaz. post.[2] riešen od obtužbe radi zločinstva kradnje po §§ 171, 173, 174 II. d. kaz. zak., a osudjen radi zločinstva pronevjerenja po §§ 181 i 183 kaz. zak. i uputio stvar natrag okružnomu sudu u Leobenu, da ju iznovice razpravi i rieši.

Razlozi. Državno je odvjetničtvo posve pravo navelo razlog ništovnosti formuliran u § 281 br. 10 kaz. post.[3], jer je odlučujući sud smatrao kao dokazano, da je Tomo Erler zamolio obtuženika, neka njegov (Erlerov) kovčeg, koj se je nalazio u Donavici, donese u Neudörfl, pa da ga tamo izruči Josipu Gabereru, i da je obtuženik iz toga kovčega izvadio i prisvojio si stvari u vriednosti od 70 for. U tom, što je Erler

---

[1] *Opazka uredničtva.* Riešitba banskoga stola očito nije udešena prema zakonskim propisom. Materijalno kazneno pravo ustanovljuje u § 419 k. z olahkoćujuću okolnost sui generis; nu ta se ima uporaviti kao i sve ustanove kaznenoga zakona u okviru postupovnih propisa, koji iza pravomoćne kaznene osude nedopuštaju prvomu sudu, da sam ublaži kazan, već u tom slučaju normiran je postupak u § 351 k. p., prema kojemu je banski stol imao postupati.

[2] Odgovara § 250 br. 3 hrv. kaz. post.

[3] Odgovara § 277 br. 10 hrv. kaz. post.

Digitized by Google

obtuženika zamolio, kako smo pripovjedali, nazrio je postupajući sud, da je Erler obtuženiku povjerio kovčeg, povjerio u smislu, koj predpostavlja § 183 kaz. post., ter je zato obtuženika riešio od obtužbe radi kradnje, i proglasio krivcem zločinstva pronevjerenja. Sud, sudeć ovako, podvrgnuo je obtuženikovo djelo zakonskoj ustanovi, koja se nanj po pravilnoj interpretaciji nemože uporaviti; jer ako i netreba predati stvar baš iz ruke u ruku, da se uzmogne kazati, da je ista povjerena u smislu § 183 kaz. zak., to je svakako za taj pojam bilo nuždno, da je Erler obtuženiku podielio faktično vlast, da razpolaže s predmeti, koji su se nalazili u kovčegu, da je dakle obtuženiku povjerio, da čuva baš te predmete; svega toga nije Erler učinio samom zamolbom, o kojoj smo gore govorili, jer kako izlazi iz spisah, obtuženik nije primio ključ kovčega. Ništa pako nebi moglo jasnije pokazati praktični odnošaj, u kojem se oštećenik, zadržav za sebe ključ kovčega, uzdržao prema stvarim u istom zatvorenim, nego li to, da je obtuženik, da se dočepa stvari, morao najprije razbiti ključanicu kovčega, to jest počiniti djelo, koje se samo po sebi prikazuje kao protupravni nasrtaj na volju oštećenikovu. I u tom baš leži kriterium oduzeća stvari iz posjeda drugoga, kao i razlog s kojega se kradnja kazni strože od pronevjerenja, da naime kod prve već forma prisvojenja dolazi u sukob s voljom oštećenika.

Iz „Allg. österr. Gerichts-Zeitung".

Primjetbe k študiji dr. R. V. T. o pojmu gruntovničke stvarnosti.

(Vidi br. 10—12 Mjesečnika g. 1882).

Piše A. Rušnov.

Da nisu sada u tečaju radnje oko sastavljanja gruntovničkih uložaka po zakonu od 16. rujna 1876 i naputku od 24. prosinca 1876 br. 5715 za civilnu Hrvatsku i Slavoniju, a po naredbi c. kr. glavnog zapovjedničtva kao bivše krajiške zemaljske upravne oblasti u Zagrebu od 5. lipnja 1879 br. 2087 za područje razvojačene krajine, — nebi se latio pera, da izpravim njeke krive nazore, koje sam čitao u gore navedenoj študiji. Nu bojazan, da bi se koj gruntovni povjerenik poveo za onom teorijom štovanoga pisca, o kojoj ću dokazati, da nestoji u skladu s postojećimi propisi, ter da bi se tako povriedio onaj jedinstveni sustav, prema kojemu se gruntovnica izpravlja, nuka me, da svoju reknem o predmetu, koj s obzirom na važnost gruntovnice može zanimati i šire pravničke krugove.

Digitized by Google

Neću prigovarati piscu, kad on na dugo i široko razpravlja teoriju o gruntovnoj stvarnosti, već moram mu što odlučnije prigovoriti, kad razlaže pojam o gruntovnoj stvarnosti na temelju gruntovnoga reda od 15. prosinca 1855 i naredbe od 18. travnja 1853, jer on to čini neobziruć se ni malo na naredbu od 16. rujna 1853, sadržavajuću naputak za provedbu gruntovnih predradnja u Hrvatskoj i Slavoniji, zatim na naredbu od 23. srpnja 1854 o provedbi naputka o lokalizaciji, i napokon na naredbu od 26. 1855 o sastavljanju gruntovnih zapisnika, koje pobliže tumače naredbu od 18. travnja 1853.

Uz to u tom je pogledu njegova študija stranom nerazumljiva, a stranom protuslovna.

Posve nerazumljiva je zaključna stavka „študije" glaseća doslovce ovako:

„Razlika izmedju gruntovnog tiela nastavšeg usljed raznih pravnih svojstva čestica, spadajućih u jednu gruntovničku stvárnost, i gruntovničke stvarnosti, nastavše usljed raznog obterećenja, je uvidna tim, što se kod gruntovničkog tiela u sredini posjedovnice ima upisati osobito pravno svojstvo, a kod potonjeg toga nema."

Što je pisac htio time reći, toga ja nedokučujem, a nije mi mogao raztumačiti nijedan od izkusnih praktičnih pravnika, koje sam za to pitao.

Iz ove stavke mogao sam jedino razabrati, da g. dr. R. V. T. razlikuje izmedju gruntovnog tiela i gruntovne stvarnosti, premda u cieloj njegovoj študiji o toj razlici neima spomena.

Nu navedenom zaključnom stavkom protuslovio je pisac i sam sebi, jer se iz njegovih razlaganja na stranah 628 i 629 vidi, da su za njega „gruntovna stvarnost" i „gruntovno tielo" istovjetni pojmovi, ter baš zato kori on, što naredba od 24. prosinca 1876 br. 5716 rabi izraz „gruntovničko tielo" mjesto „gruntovničke stvarnosti", koj potonji izraz upotrebljuje zakon od 16. rujna 1876.

Nije zatim postojećimi propisi opravdana tvrdnja štovanoga pisca, da se za svaku gruntovničku stvarnost ima sastaviti poseban gruntovnički zapisnik ili uložak.

Napokon nije pisac ništa spomenuo o oznakah I., II., III. itd., zatim o znaku + vidljivih na posjedovnicah zemljištnika u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji, ter nije nam tumačio, zašto se pod gore navedenimi oznakami nalaze novi redni brojevi za odnosne čestice, koji za svaku od gore navedenih oznaka I., II., III. itd. počimlju brojkom 1, pa zašto su na teretovnicah dotičnih zemljištnika tražbine uknjižene stranom na I., stranom opet samo na II. i III. itd. Zašto to sve, ako svekolike u jedan zemljištnik unešene nekretnine sačinjavaju jednu jeditu gruntovničku stvarnost, ili jedno jedino gruntovničko tielo?

Digitized by Google

Nastojat ću sada, da iztaknute bludnje i nedostatke razprave izpravim odnosno popunim. Gruntovno naše pravo nezna za razliku izmedju „gruntovne stvarnosti“ i „gruntovna tiela“. Oba izraza označuju jedan te isti pojam. U praksi upotrebljuje se obično izraz „gruntovno tielo“, koj bolje odgovara oznaci „Grundbuchskörper“, koja se rabi u gruntovnom redu od 15. prosinca 1855, i koja je prešla u autonomni zakon od 16. rujna 1876.

Da neponavljam što sam drugom prilikom obširno rekao o naravi gruntovnoga tiela, upućujem čitatelja na komentar k gruntovnom redu str. 75—77.

I sam pisac usvaja ona moja razlaganja, ter s obzirom na to nemogu prigovoriti njegovoj teoretičkoj definiciji na str. 627, da je gruntovno tielo cielina t. j. ukupnost nekretnina vlastnika, imajućih isto privatno pravno razmjerje; nu čega prihvatiti nemogu, to je dalnja njegova tvrdnja, da se iz svake ukupnosti nekretnina, pripadajućih jednomu vlastniku, ter imajućih isto privatno-pravno razmjerje, ima sastaviti posebni gruntovni napisnik ili uložak, ili drugimi riečmi, da svaki gruntovni napisnik ili uložak predstavlja samo jedno gruntovno tielo.

Ja tvrdim usuprot, da su predmet unosa posjedovnice jednoga gruntovnoga napisnika ili gruntovnoga uložka sve nepokretnosti, koje leže u jednoj ter istoj katastralnoj občini, ter spadaju na jednoga ter istoga vlastnika i koje valja unesti tako, da budu razlučene čestice, sačinjavajuće ukupnost nekretnina, imajućih isto privatno-pravno razmjerje, kao i posebno obterećene čestice, označiv pojedinu ukupnost tih čestica kao posebno gruntovno tielo.

Ova moja tvrdnja temelji se na propisih §§ 21, 22, 25, 27 i 28 ministarske naredbe od 16. rujna 1853, sadržavajuće naputak za provedbu gruntovnih predradnja za Hrvatsku i Slavoniju, zatim § 36 minist. naredbe od 23. srpnja 1854 o provedbi naputka o lokalizaciji, napokon §§ 5 i 6 minist. naredbe od 26. veljače 1855 o sastavljanju gruntovnih napisnika.

§ 36 naredbe od 23. srpnja 1854 veli doslovce: za svakog zemljoposjednika u občini ima se voditi za *sva* gruntovna tiela, koja spadaju k njegovom samovlastničtvu, sastojala se ista iz više čestica ili pako iz jedne jedine čestice, samo *jedan* mjestoizvidni zapisnik.

§. 5 slovo a) naredbe od 26. veljače 1855 veli pako: da se iz svakoga mjestoizvidnoga zapisnika ima sastaviti samo jedan gruntovni napisnik. Pošto su se po naredbi od 26. veljače 1855 imali gruntovni zapisnici sastaviti iz mjestoizvidnih zapisnika, ter pošto sada navedeni § 5 iste naredbe odredjuje, da se iz jednog mjestoizvidnog zapisnika ima sa-

Digitized by Google

staviti samo jedan gruntovni napisnik, to odtuda sliedi, da se u mjestoizvidnom napisniku nisu imala pobilježiti samo sva gruntovna tiela, ter iz te bilježke onda sastaviti tobož za svako gruntovno tielo posebni gruntovni napisnik, već je izrazito ustanovljeno, da se iz svakoga zemljovidnoga zapisnika ima sastaviti samo jedan gruntovni napisnik.

Po tom imalo se je i u gruntovni napisnik unesti više gruntovnih tiela ili gruntovničkih stvarnosti, odnosno sva gruntovna tiela jedne ciele porezne občine, koja spadaju k samovlastničtvu jednog zemljoposjednika.

Upitne nekretnine, koje sačinjavaju posebno gruntovno tielo, imadu se pako unesti u jedan gruntovni napisnik tako, da bude sačuvana njihova cielina, ter da bude svako gruntovno tielo u posjedovnici vidljivo.

Ovo odredjuju §§ 21, 22, 27 i 28 minist. naredbe od 16. rujna 1853 i § 67 minist. naredbe od 23. srpnja 1854.

Navedeni §§ minist. naredbe od 16. rujna 1853 glase ovako:

§ 21. Dalnja zadaća lokalizacije sastoji se u stvaranju i označenju gruntovnih tiela, pri čem se ima postupati po propisih §§ 11—19, te 27 *c)* i *d)* minist. naredbe od 18. travnja 1853.

§ 22. Zato valja kod prve i zatim kod svake dalnje u posjedovnom listu[1] unešene parcele ustanoviti, da li ista čini dio gruntovnog tiela sastojećeg iz više čestica, ili, da li se ista kao samostalno gruntovno tielo smatrati imade.

§ 25. Ako je prva čestica gruntovnog tiela pronadjena, to se ima u zapisniku upisati ponajprije ime dobra, a u pomanjkanju posebnog imena dobra, označenje drugog kojeg svojstva, kao n. pr. ciela, pol želirske naselbine, gorno zemljište, i izpod ovog brojka I, ter kraj iste broj prve čestice. Izpod ove imadu se zatim dalnje k istom gruntovnom tielu te u isti posjedovni list unešene čestice, kao i svaka po uputi §-a 14 lokalizirana čestica upisati načinom navedenim u §§ 19 i 20.

§ 27. Ako se na jednom posjedovnom arku nalazi čestica, koja se ima sama za se kao gruntovno tielo smatrati, to se u zapisniku pod brojem iste stavlja znak križa (+).

Ako ima ista parcela posebno svojstvo, to se ima ovo pod znakom ubilježiti, n. p. „krčevina".

§ 28. Ako čestice, unešene u jedan posjedovni list sačinjavaju dva ili više gruntovna tiela, tada se imadu ista, ako svako iz dvie ili više čestica sastoji, u zapisniku razlučeno navesti. Prva parcela prvog gruntovnog tiela dobije brojku I, prva parcela drugog gruntovnog tiela brojku II, itd. Izpod svake prve čestice imadu se ostale čestice redom upisati.

---

[1] Razumievaju se ovdje posjedovni listi občina, koji su gruntovnim zapisnikom za temelj služili imali. Vidi § 4 naredbe od 16. rujna 1853.

Digitized by Google

Jednaka ustanova sadržana je i u § 67 naredbe od 23. srpnja 1854, koja samo dodaje: da se svako gruntovno tielo označeno sa I, II, III, itd. ima u gruntovnom napisniku tako upisati, da ostaje iza zadnje čestice jednog gruntovnog tiela još dovoljno prostora, da se svakomu gruntovnomu tielu mogu nove gruntovne čestice pripisati.

Kod sastavljanja novih gruntovničkih uložaka po zakonu od 16. rujna 1876 ima se po § 17 naputka od 24. prosinca 1876 br. 5715 iz svakog gruntovnog napisnika sastaviti jedan samo gruntovnički uložak. Ako se dakle gruntovni napisnik, iz kojeg se ima sastaviti gruntovnički uložak, sastoji od više gruntovnih tiela, označenih sa I, II, III, itd., ter od pojedinih posebno gruntovno tielo sačinjavajućih, a pod + ubilježenih čestica, tad se neima za svako ovakovo gruntovno tielo osnovati posebni gruntovni uložak, već se imadu sva gruntovna tiela bez uštrba njihove pravne naravi redom unesti u posjedovnicu gruntovnog uložka onako, kako se nalaze upisane u starom napisniku.

Nasuprot nije gore navedenom naredbom zabranjeno sastaviti od više gruntovnih napisnika jedne porezne obćine o nepokretnostih jednog te istog zemljoposljednika jedan samo gruntovnički uložak; nu u tom slučaju imadu se nepokretnosti svakog gruntovnog napisnika, koje se prenašaju u jedan gruntovnički uložak, naznačiti kao posebno gruntovno tielo.

Jedino u pogledu onih čestica, koje su u gruntovnom napisniku označene sa +, sadržana je u naputku od 24. prosinca 1876 br. 5715 ta nova ustanova: da se u novih uložcih neima označiti + svaka čestica, koja sačinjava posebno gruntovno tielo, već samo krčevine, činžene, gorne i druge zemlje slične naravi, dočim se sve ostale čestice, koje nespadaju u sada spomenute vrste zemljišta, i koje su u grunt. zap. označene +, imadu označiti rimskimi brojevi I, II, itd.

Ako je od ovih potonjih koja čestica obterećena, ima se od ostalih neobterećenih izlučiti, i kao posebno gruntovno tielo upisati.

Ova u § 17 naputka od 24. prosinca 1876 br. 5715 sadržana ustanova, koja u bitnosti nemienja ustanova gore navedenih naredaba i provedbenih naputaka o lokalizaciji, navlastito ustanova u pogledu gruntovnih tiela, koja se imadu označiti I, II, III, itd. — dovela je g. dr. R. V. T. do krivog zaključka (na str. 747 lanjskoga „Mjesečnika“), da naputak od 24. prosinca 1876, — dopušta stvaranje posebnih gruntovničkih tiela u istoj posjedovnici, odnosno u jednom gruntovničkom uložku tobož samo kod krčevinskih, činženih, gornih i ovim sličnih zemalja.

Ovakovo se shvaćanje protivi jasnoj ustanovi § 17 naputka od 24. prosinca 1876, koja izrazito govori i o gruntovnih tielih označenih I, II, III, itd.

Digitized by Google

Dakako, da naputak ovaj predpostavlja točno poznavanje više spomenutih naredaba o provedbi lokalizacije, na koje se g. dr. R. V. T. u svojoj študiji nigdje obazreo nije.

U oči prenavedenih citiranih zakonskih ustanova, naredaba i naputaka može se svaka čestica označena + i skup čestica u posjedovnici upisanih pod I, II, III, itd. posebno obteretiti, jer sačinjavaju posebno gruntovno tielo.

Tomu se nimalo neprotivi ustanova § 57 grunt. reda, jer se pod tamo navedenim izrazom „gruntovne stvarnosti", nerazumjeva drugo, nego „gruntovno tielo", a ne ukupnost u jednom gruntovnom napisniku upisanih nekretnina.

U koliko se pako u § 57 grunt. reda kaže, da se pravo zaloga nemože steći na čestice, to se pod česticami razumievaju jedino čestice jedne gruntovne stvarnosti ili gruntovnoga tiela, a ne sve čestice jednog gruntovnog tiela, ili ukupnost nekretnina navedenih u posjedovnici pod I, II, III, itd., ili čestice označene +, od kojih svaka za se sačinjava gruntovno tielo.

Dosljedno tomu, ako zemljoposjednik steče od drugoga vlastnika čestica obterećenih i ležećih u istoj poreznoj občini i ako se prenos na njegovo ime ima obaviti s uknjiženimi tereti, tad se te čestice mogu s tereti pripisati u gruntovni zapisnik iste porezne občiue, koj za zemljoposjednika jur postoji, nu tako, da se novo pripisane čestice imadu označiti kao posebno gruntovno tielo. Dakle, ako se u gruntovnom napisniku nalaze jur gruntovna tiela I, II, III, označiti će se propisane obterećene čestice brojkom IV.

Nestoji u oči toga, da se svaka gruntovnička stvarnost ili svako gruntovno tielo ima u posebni gruntovnički uložak upisati kao što g. dr. R. V. T. tvrdi u svojoj studiji.

Nestoji ni nazor g. dr. R. V. T., da to odgovara zahtjevom višjega knjigovodstva i ekonomičnoj razredbi vlastnika.

Mi neuvidjamo zašto unos više grunt. tiela u jedan grunt. uložak, nebi odgovarao iztaknutim obzirom. I sam štovani pisac ostao nam je dužan navesti razloga za tu svoju tvrdnju.

Ja bar mislim, da dobro knjigovodstvo zahtjeva točan pregled koli imovine toli dugovine. Pregled pako imovine i dugovine pojedinog zemljoposjednika bit će svakako točniji, bude li se cieli njegov posjed naveo u jednom gruntovnom napisniku ili uložku. Da je pak to u interesu javne vjeresije, pokazuje nam svakdanje izkustvo, jer zemljoposjednik, čiji je posjed ležeći u jednoj poreznoj občini, naveden u jednom grunt. uložku, sklopit će laglje zajam uz hipoteku, nego li onaj posjednik, čija su gruntovna tiela, ležeća u jednoj ter istoj občini, raztrešena po raznih

Digitized by Google

uložcih, jer simultane hipoteke mogu roditi sveudilj neprilikami kod ovršnih dražba, razdioba kupovnine itd.

Zaključujem dakle ponavljajući, da neima razlike izmedju gruntovničke stvarnosti i gruntovnog tiela, da je gruntovno tielo ukupnost nekretnina jednoga vlastnika, imajućih isto privatno-pravno razmierje ter ležećih u jednoj poreznoj občini, a predmet unosa u posjedovnicu jednog grunt. uložka, da mogu biti svakolika gruntovna tiela jednoga vlastnika, ležeća u jednoj poreznoj občini, koja valja tako unesti, da bude cielina i pravno svojstvo svakog pojedinog gruntovnog tiela vidljivo.

KNJIŽEVNOST.

Tumač k občemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marijan Derenčin. — Knjiga druga, svezak II. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera. Zagreb 1882.

Tumač dra. Derenčina napreduje bržim korakom i ostavlja za minulom godinom sve to dubljih brazda na pravnom polju. Baš za to, što je težko dovesti u sklad zahtjeve občinstva i nakladnika s onimi učenjaka, — želili bismo, da se započeto djelo polagano nastavi, jer vidimo, da g. piscu ne treba nego vremena, da u našoj posve mršavoj civilističnoj književnosti izradi djelo, koje će u narodnoj odori podobrano doprinieti k izobraženju pravničkoga stališa.

Pravnički pomladak navlastito crpiti će iz predležećega tumača onaj liepi Arndts-ov nauk, da „poznavanje pojedinih pravnih ustanova ne čini pravnika, da, ako hoće tko postati izobraženim pravnikom, treba mu shvatiti cieli sadržaj pravnih ustanova u njihovom medjusobnom odnošaju i savezu". Ovo je pravo znanstvo. Samostalnost, koju Hrvatska uživa u pravosudju, nalaže joj kako na znanstvenom tako i na polju praktične jurisprudencije zamašnih dužnosti, kojih izvršivanje brez sustavnoga, dubokoga, osobito civilističkoga naučanja nije moguće. S ovoga gledišta navlastito scienimo, da primjer, što ga daje predstojnik pravosudnoga odjela svojim tumačem, ne bi smio ostati bez ploda u pravničkom svietu, a najmanje sada, gdje je usljed upravne spojitbe banovine s krajinom poskočila znamenitost naših jur sjedinjenih viših sudova.

Predležeća dva svezka obuhvaćaju svu nauku o vlastnosti (§§ 353—446) i dobar dio one o zalogu (§§ 447—453), te nam dišu svježijim zrakom modernih stečevina na znanstvenom polju. Pisac dobro označuje pravo vlastnosti po Randinoj definiciji, te vrlo shodno luči ograničenje prava vlastnosti, od ograničenja vršenja njezina (s. 132), po čem se može jedino spasiti jedinstvo vlastnosti pokraj stvarnih prava in re aliena. Osobito teorija o dužnosti nemože se spodobno shvatiti, ako ne ostaju nepobitna ona dva vrhovna načela, koja po Dernburgu ravnaju — stožernom pravnom ustanovom vlastnosti, naime jedinstvo (koje pisac manje shodno zove na s. 136 nedieljivost) i ograničenje. U savezu s tim pisac liepo oprovrgava (s. 134—139),

Digitized by Google

sliedeć odlično vodstvo Ungera i Rande. zastarjelu teoriju našega gradjanskoga zakona, crpljenu iz razvitka feudalnih odnošaja, o razdieljenju vlastnosti na podpunu i nepodpunu, što je kadro uništiti pojam vlastnosti (§§ 357—360 o. g. z.). Shvaćanje glavne oznake vlastnosti u jedinstvu, doprinaša uz to bistromu označivanju suvlastnosti (§ 361), gdje „postoji jedno jedino pravo, jedan jedini nerazdieljeni predmet, nu subjekt toga prava prikazuje se u jedinstvenom skupu fizičnih ili jurističkih osoba“ (s. 139). Bilo bi dobro iztaknuti, da suvlastnost nije u oprieci s pojmom vlastnosti, izključujućim po svojoj naravi „condominium in solidum“, kao što suposjed nevriedja glavnog načela, po kojem nemože se dati „conpossessio in solidum“. Izključivost moći bud pravne u vlastnosti, bud faktične u posjedu stvari ne stoji na putu niti suvlastnosti niti suposjedu.

Ne bismo mogli pristati uz mnenje g. pisca, da uništenjem i otudjenjem stvari, vlastnik nevrši, pravedno govoreć, ikojega prava, već ga napušta. Napuštanje, pregaranje prava jest najizrazitije i najzamašnije izvršivanje njegovo. Vlastnik svoju pravnu moć nad stvarju najviše očituje, kad ju drugomu ustupa, ili kad ju napušta.

Težko vriedja pravnu sviest razpravljati o razvlastbi, naime o juridičkoj ustanovi, koja smrtonosni udarac zadaje vlastničtvu, gdje se o pravih ovoga potonjega radi (§ 365 o. g.; s. 142—157). Pisac temelji ovo, na imovinskom polju najskrajnije pravo države, na družtvenoj naravi čovjeka s jedne strane i na nuždi da se poluči svrha države, s druge. Nego ovdje ne valja s uma smetnuti, da svrha države jest unapredjenje moralno i materijalno pojedinca. Pod uplivom Hegelovoga panteizma ima jedno pedeset godina, da se preveć žrtvuje onomu kumiru, koji se zove državom, iz koje se hoće praviti neko akstraktno biće, neki moloch, koj bi imao progutati i sbilja pojedince. Dobro kaže g. pisac, da „čovjek kao individuum ima prava, koja izviru iz njegove osobnosti, prava, koja mu nepodieljuje država“ — ali točnije bi bio reko, da čovjek samo u družtvu (bolje nego u državi) može ta prava vršiti, i da je on po naravi družtveno, a per accidens državno biće. Obitelj, pleme i občina starije su od države, što zaboravljaju neki državnici n. p. u republikanskoj Francezkoj, kad se usudjuju prekoračiti obiteljski prag, te u ime države oduzeti očinskoj vlasti djecu, da ju uzgoje po svom ćefu protiv volji roditelja. Pravedno osudjuje g. pisac (str. 143, 144 in notis), gdje crta povjestni razvoj razvlastbe, svemogućnost rimske države usredotočene u Cesaru, ali vidimo i u naše vrieme, navlastito u Njemačkoj i u Franceskoj, da se zamienjuje geslo „Cesar omnia habet“ onim posve sličnim „Status omnia habet“ — a taj status nisu nego razne stranke, koje pod plaštem države oligarhično vladaju. Zadružna narav čovjeka nalaže mu bez dvojbe žrtava, koje prinosi zadrugi u vlastitom interesu. U te žrtve može spadati i vlastnost, ako ju nužda opravdava. Ali tako je pravo vlastnosti skopčano s osobnosti čovjeka, tako je nuždno za postignuće njegovoga cilja, — da i silovito pregaranje njezino, koje se nalaže čovjeku po državi, treba da nosi sobom principijalno priznanje prava vlastnosti. Naknada, koja ide razvlaštenika ne samo da se mora dati s razloga navedena po piscu, da svi članovi stanovite zadruge imadu dieliti zajedničke terete i doprinositi k zajedničkomu cilju, nego osobito i s toga, jer naknadjivajuć razvlaš-

Digitized by Google

ćeniku vriednost njemu oduzete vlastnosti, njegovo vlastničko pravo se priznaje, te se bar u načelu spasava. To pravo imade se u najužem okviru povrieditи, i za to podpuno se slažemo s mnenjem g. pisca i Grünhuta protiv onomu starijih komentatora „da se razvlašćeniku ima dati naknada, kojom će mu se pružiti mogućnost, da si pribavi ona prava i one koristi, kojih se je usljed razvlastbe morao odreći". Prieka nužda može jedino opravdati taj napadaj od strane države na jedan od najbitnijih stožera na kojih družtvo počiva, tu konversiju predmeta vlastnosti u njegovu novčanu vriednost. Razširiti pojam nužde za ono što je u stanovitih okolnostih ugodno i udobno, kako to čini Grünbut, a po njemu g. pisac, — to je vrlo pogibeljno načelo, koje uporavljeno u stanovitih okolnostih po zastupnicih onih basses couches družtva koji sada vrebaju za vlasti, može donieti posve drugih neočekivanih razvlastba! I zato je hvalevriedno bilo postupanje predstojnika i zastupnika vlade, makar se našlo u oprieci s gore navedenim nazorom g. pisca, — kad se on protivio onomu umetku u § 1. zakona ob izvlastbi u glavnom gradu, gdje se je dopuštala razvlastba „da se izvede osnova o poljepšanju grada Zagreba". Nek se ne razmiču preveć povlastice države osobito na polju privatnog prava, jer bi jednoć mogla zvoniti druga zvona, koja bi zvala ljude na molitvu!

Izvor zloporaba, nastajućih od razvlastbe mal ne kod svih izobraženih država u tom sastoji, da država sama, naime upravljajuća oblast, a ne sudbena riešava u svoju korist glavno pitanje: „kada ište obćeno dobro, da član družtva ustupi podpunu vlast stvari kakove" (§ 365). U neprestanoj promjeni nazora „što zahtieva obće dobro" — dapače „što je obće dobro" polag promjene nosiocâ državne vlasti, — a te promjene su često neobhodne kod ustavnih vladavina, — jedini mogući uztuk, da tako bitno pravo kao vlastnost ne bude izloženo samovolji i hirom državne oblasti, bio bi, da upravno neko sudište, sastavljeno od nepomičnih u državoslovju odličnih vještaka priteče u pomoć vlastniku, koj bi se našao povriedjenim naredbom vladinom, zahtievajućom pod izlikom obćega dobra ustup vlastnosti.

Glede tumačenja razvlastbe imamo dodati, da g. pisac, kako po običaju, jasno i kratko razlaže pozitivne zakone, koji postoje u jednoj i u drugoj poli naše monarkije.

Vrlo jasno i obsežno g. pisac razpravlja (str. 158—168) tužbu iz prava vlastničtva (rei vindicatio) po §§ 369—371, i „publiciana in rem actio" sadržana u §§ 372—374 pod naslovom tužbe o vlastnosti iz pravno predmnjevane vlastnosti tužitelja. Obie ove tužbe spadaju u toliko u istu kategoriju, u koliko predpolažu, da treći uzkraćuje vlastniku posjed stvari, te ide za tim, da tuženik bude prisiljen povratit ju vlastniku pravomu ili predmnjevanu. Pisac ističe temeljito na korist vlastnika, za slučaj, da bi si treći prisvajao na stvar pravo ograničujuće vršenje vlastnosti, tako zvanu „actio negatoria", koju naš zakon neshodno uvršćuje u poglavje o služnosti (§ 523). gdje nejasno kaže, da glede služnosti dvojako je pravo tužbovno. Dapače scienimo, da bi bio g. pisac ovdje kao na pravom mjestu mogo obrazložiti bez uštrba eksegetične metode negatornu tužbu bar u bitnih potezih, pošto ona u prvom redu spada u teoriju o vlastnosti, na obranu koje je stvorena.

Digitized by Google

Dobro ističe pisac (str. 161, 162), da „exceptio rei venditae et traditae“ usvojena po § 366 o. g. z. protiv onomu, koji je otudjio stvar u svoje ime, kad još nebijaše njegova, a zatim je zadobio vlastnost njezinu, nije nego jedan i to najobičniji slučaj takovoga prigovora, ter da se ovaj može po općem pravu protustaviti vlastniku i u drugih slučajevih, koje pisac nabraja po Arndts'u. Vrlo shodno g. pisac spominje i ostale prigovore, koje tuženik može podignuti, medju koje ima se uvrstiti takodjer i exceptio dominii (§ 367 o. g. z.) od strane poštenog posjednika stvari pokretne, ako on dokaže, da je priepornu stvar pribavio ili na javnoj dražbi, ili kod kojega obrtnika, ovlašćena voditi takav posao ili promet, ili za plaću od onoga, komu ju povjeri isti tužitelj, da se njom služi, da ju čuva, ili u koju mu drago inu svrhu. Oni prigovori, koje g. pisac nabraja pri svršetku poglavja o pravu vlastnosti (str. 173), shodnije bi bili našli mjesto odmah kod razpravljanja § 366, koji sadržaje prigovor rei venditae et traditae.

Pisac opravdano osudjuje s Random nepodpunu i nelogičnu diobu načinâ, kojim se stiče vlastnost po gradjanskom zakoniku (str. 174, 175), i navadja jednostavni i podpuni diobni sustav glasovitog pražkog profesora, po kojem se svi načini stečenja u dvie velike grane razlikuju, u izvornu i izvodjenu. Mnenje Exnerovo, da ovaka razlika neima praktične vriednosti s razloga, što značajno obilježje derivativnog stečenja jest odvisnost prava stečnika od prava prednika tako, da prvo stoji i pada s drugim, ne čini nam se u svojoj općenitosti opravdano. Osobito s gledišta dokaza prava vlastnosti, i izvedenja dotičnih tužba, i nadalje radi pravnih posljedica, koje nastaju u slučaju evikcije, cienimo da je dioba zastupana po Randi i u praktičnom pogledu temeljito osnovana. Pisac osudjuje, kako se po sebi razumje, staru teoriju našega gradj. zak., da se bez naslova i načina stečenja nemože steći vlastničtvo (str. 186, 177).

Opaziti ćemo, da se kod tumačenja poglavja o stečenju vlastnosti prisvojenjem (§§ 381—403), osobito ističe bistrina i izcrpljivost, kojimi su razjašnjeni propisi o nalazu (str. 187—203). Gdje pisac primjećuje (str. 189), da je pravo prebežno ili obale (Strandrecht) „barbarski ostanak institucija srednjega vieka“, može navesti, da je još car Konstantin bio ukinuo tu grabežnu ustanovu (uskrsnulu i razširenu u srednjem vieku) onimi glasovitimi riečmi: „quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate ut de re tam luctuosa compendium sectetur“ (Cod 11. b. de naufraugiis).[1]

U poglavju IV. o stečenju vlastničtva priraštajem moglo se je označiti stečenje vlastnosti odkinućem zemlje, položene snagom rieke na tudju obalu (§ 412) kao slučaj njemačke zastare (Verschweigung) ništa manje od nalazka, gdje ju je kao takovu pisac spomenuo (str. 194, 195). Randa o toj osebujnoj germanskoj ustanovi sliedi Ungera, koj ju obrazloži u svom sustavu, gdje majstorski svadja ad minimum slučajeve stečenja i gubitka prava zastarom.[2]

---

[1] U izdavanju „Corpus Juris“ braće Kriegela i S. Herrmanna pripisuje se caru Antoninu ta čovječja naredba. (Ibid.)

[2] (II., 283).

Digitized by Google

U istom poglavju red je iztaknuti neobičnu jasnoću, kojom g. pisac razpravlja i uzporedjuje s rimskim pravom propise dosta zapletene o stečenju vlastnosti priraštajem umjetnim, preradjenjem ili sjedinjenjem u obće (§§. 414—422, str. 214—227).

Vrlo vješto i obsežno sliedeći Exnera, g. pisac obrazlaže u poglavju V. teoriju o predaji stvari pokretnih (§§ 426—430, str.229—254), te predstavlja tradiciju u onom pravom licu, u kojem ju još prije Exnera označiše Unger i Savigny.[1] Nego nam se čini, da se u toj teoriji preveć identificira tradicija s ugovorom, a da se premalo uvažava njezino socijalno zamašno znamenovanje, koje je riedkom oštroumnosti i prirodjenim bon sens romanskih pravdoznanaca istaknuo Carabelli u svom klasičnom djelu „Il diritto ipotecario trattato in relazione all' universale giurisprudenza".[2] Niti talijanski niti francuzki pravnik neće lasno shvatiti dosta zapletenu i nejasnu definiciju Exnera o predaji. „Tradicija jest ugovoreno stečenje stvarna prava u formi zaposjednuća, koju stečnik obavi privolom auctora". Takove konstrukcije (kako ih zovu sada Niemci) nisu za bistre glave latinskih pravnika, te će se od njih držati daleko naš pisac, kojemu su prirodjena njihova svojstva, i koj i u nazočnoj teoriji blaži oštrine i donekle bistri maglovitost Exnerove definicije. Naš zakonik bez dvojbe svojom teorijom o naslovu i načinu acquirendi preveć luči predaju od ugovora, koj joj je po njemu za tako reć provodić, — ali ju Exer preveć istovjetuje s ugovorom. Kad g. pisac kaže (str. 231) „ujedinjenje volje i forme, u kojoj se isto izrazuje, tvore zajedno ugovor, kojim se stiče stvarno pravo o vlastničtvu, ili ino stvarno pravo vlastničtva", slažemo se s njim, jer po tom tradicija zauzima mjesto, koje joj pristoji kod stečenja vlastničtva kao bitni moment ugovora. Ali kad pisac jednostavno govori (str. 237), da je tradicija ugovor, preveć se povadja za navedenom njemačkom konstrukcijom, i daje predaji absorbentnu ulogu kod stečenja vlastničtva, ulogu, koja ju ne ide u takovoj mjeri po sustavu gradj. zakonika. Ne bismo u tom obziru htjeli dalje ići od Ungera, kcji na navedenom mjestu veli: „Prenos vlastničtva predajom počiva sasma na složnoj volji stranaka prenositi i steći vlastničtvo". A drugdje označuje tradiciju pogodbom, jer sadržava složnu volju predavatelja i stečnika, naperenu na prenos stvarnog prava".[3] Ovako označenje moglo bi služiti kao tumačenje definicije Exnerove. Unger ima pravo da pobija mnenje onih, koji nazrievaju u predaji „dass äussere leere Factum der Uebergabe (nuda traditio), ali ne zaniekav, da je tradicija bitni moment — conditio juris — kod pogodbe prenašajuće vlastnost, držimo da ne valja s uma smetnuti posebni zadatak njezin, koji ide za tim „da oživotvori privolu stranaka, smjerajuću na prenos vlastničtva."

S prenosom vlastnosti pokretnih stvari predajom, svršuje prvi od dvajuh oglašenih svezaka g. pisca. Prenos vlastnosti nepokretnina, i sustav javnih knjiga, s kojimi stoji onaj u savezu, razpravljeni su u sliedećem svezku, koj ćemo drugi put razgledat. Prof. *Vojnović.*

---

[1] Unger, System II. 930, — Savigny Obligat. Recht II., 254.
[2] II. str. 262 i sl.
[3] Ibid. II., § 93.

Digitized by Google

Gesammelte Wohlmeinungen über den kroatischen Strafgesetzentwurf etc. Besprochen von Emil Tauffer. Wien. 1882. Verlag von Georg Faesy. „Rivista penale", u Italiji veoma uvažen mjesečnik, koj uredjuje L. Lucchini, i bavi se izključivo kaznenim pravom, donosi u XVI. svezku g. 1882 pod br. 572 svoga „Bulletino bibliografico", sliedeću ocjenu navevedenoga djela našega zaslužnoga Tauffera.

„Čim je osnova kaznenoga zakona za Hrvatsku tiskom javnosti predana (1879), kritika uze njom se baviti, ter tako osnova postade predmetom pomnjivih razprava. U svoje vrieme spomenusmo zaslužne radnje gosp. Tauffera (Boll. Bibl., br. 280, 384) ob osnovi; sada nam je dodati, da su istoj osnovi posvetili znamenite studije Schwarze (Gerichtssaal sv. XXXI. str. 631. i slj.), Brusa (Rivista di discipline carcerarie, 1880 sv. 6), Ullmann (Gerichtssaal sv. XXXII. sv. 6—6); od velike su vriednosti radnje dra. Ružića odvjetnika u Belovaru (u nizu članaka uvrštenih u pravničkom listu „Mjesečnik" od god. 1880) [1] nesmijemo napokon zaboraviti ocjene juridičkoga fakulteta na sveučilištu u Zagrebu (tiskana u Zagrebu 1881). Ovo su veće radnje, a ima i manjih članaka u listovih hrvatskih i magjarskih; tako n p. od Makanca, bivšega profesora na juridičkoj akademiji u Zagrebu, onda od Kőrösi-a, profesora u Debrecinu, od Löwa i drugih.

Razpravami ob osnovi hrvatskoj umnožala se je literatura, što s jedne strane služi na čast samoj osnovi, koja se je pokazala vriednom takovih razmatranja, s druge strane pokazuje i to, da u Hrvatskoj kriminalne znanosti sve to više napreduju.

Sada je g. Tauffer svoje dosadanje zasluge za zakonartvo u svojoj domovini kao i za sveobću pravničku naobrazbu umnožao novim djelom: „Gesammelte Wohlmeinungen über den kroatischen Strafgesetzentwurf". U toj knjizi nalazi se podpuni tekst osnove. Od posebnoga diela osnove daje nam samo njemački prevod. Od općenitoga diela (§ 1—110) donosi uz izvor hrvatski, i njemački prevod; zatim dodaje kod svakoga pojedinoga §-a izvadak kritičnih opazaka, koje su dosada tiskom priobćene, ter pozivajuć se napose na veće razprave, koje gori spomenusmo, sravnjuje one kritične opazke s motivi ugarskoga zakonika i osnove austrijske; u neriešenih pitanjih pozivlje se na znanost, navadjajuć pri tom većinu njemačkih spisatelja, i upozorujuć na pravničku praksu. Obilan ovaj materijal poredan je veoma zgodno i jasno je razložen.

Praktična shodnost i vriednost djela znamenita je za zakonodavne študije u Hrvatskoj, kojimi se sada bavi povjerenstvo, sazvano po vladi, da vieća ob osnovi. Nu izim ove posebne vriednosti, ima to djelo jednaku vriednost za našu nauku u obće, jer nam pruža veoma dobar naputak za sravnjivanje medjunarodnoga prava, pa upravo zato u općem interesu izražujemo ovime gosp. Taufferu zasluženo poštovanje".

Književne viesti.

Tumač k općemu austr. gradj. zakonu. Piše dr. Marijan Derenčin. Knjiga II., svezak 3. U Zagrebu 1882. Ciena 1 for. Ocjenu o 2. svezku priobćujemo na drugom mjestu današnjega broja „Mjesečnika"

[1] I god. 1881. Op. ured.

Digitized by Google

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 63. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. U Zagrebu 1882. — Ciena 1 for. 50 nč.

Občinar. Tjednik za upravu i javnu sigurnost. Uredjuje ga Gjuro Deželić, viećnik grada Zagreba, a izdaje Granitz i drug. Izlazi jedan put na tjedan u liepom obliku te stoji na god. 6 for. Do sada izašla su tri broja obilna sadržaja, te je isti list vriedan svake preporuke, a osobito će dobro doći svim, kojim je posla s občinskom upravom.

Slavonija od X. do XIII. stoljeća Razpravica, što ju je povodom spisa „Die Entstehung Croatiens" od F. Pesty-a, napisao V. Klaić. Zagreb, 1882. — Ciena 40 nč. — Preporuča se toplo ova knjižica, koja zanima ne samo historika nego i pravnika.

— *Prilozi kulturnoj i pravnoj poviesti Hrvata.* Od Ante Puklera. Knjiga prva. Svezak prvi U Zagrebu 1882. Tiskara Narodnih Novinâ. Str. 166. Pristup XIII. Ciena 80 novč. — Ovu smo knjigu dobili kad je već ovaj broj Mjesečnika bio skoro dovršen. O njoj više u budućem broju.

— Osim „Mjesečnika" izlaze još sliedeći časopisi pravnički na slavenskom jugu:

Právo, pravničko-upravni list. Uredjuje i izdaje ga Antun Šimonić. Izlazi u Spljetu jedan put na mjesec na dva štampana tabaka. Ciena 4 for. 50 nč. za vanjske predplatnike.

Srpski pravnik. List za pravo i pravosudje. Izdaje i uredjuje ga Jovan Ačimović. Izlazi tri puta na mjesec i to 1, 10 i 20 svakoga mjeseca u Beogradu.

Slovenski pravnik. Izdaje i uredjuje ga dr. Adolfo Mošé u Ljubljani. Izlazi jedan put na mjesec na dva štampana tabaka. Ciena 4 for.

Financij Rosii XIX. stoletija. II. i III. svezak u Petrogradu 1882. Napisao Blioch.

Osnovy reform mestnago i centralnago upravlenija. Napisao Notović U Petrogradu 1882.

Pervi sjesd ruskih juristov w Moskve w 1875. Izdali: S. Baršev, N. Ealacov, S. Muroncev i A. Falkovski. Moskva 1882. str. 280.

Isledovanije o vydace prestupnikov. — Napisao Stieglitz. Petrograd 1882.

Traité du contrat pécuniaire de mariage et des droits respectifs des époux quant aux biens. Tome I. Napisao D. Folleville. Paris. Ciena 10 franaka.

De l' execution des jugements étrangers dans les divers pays. Od Ch. Constanta. Ciena 2 fran.

Il nuovo codice di commercio. Od ovoga tumača k novomu trgovačkomu zakonu talijanskomu, što ga piše E. Vidari, izašao je I. svezak. Stoji 12 maraka.

Gesammelte kleinere Schriften und Bruchstücke über Straf-Recht, Straf-Process, Gefängniss-Kunde, Literatur und Dogmen-Geschichte der Rechts-Lehre in Oesterreich. Von W. E Wahlberg. III. svezak. Ciena 8 maraka.

Gesammelte kleinere juridischen Schriften von dr. Julius Glaser. II. izdanje. Ima dva diela, prvi sadržaje pomanje razprave o kaz. pravu i kaz. postupku, a drugi o reformi gradj. p. p. Ciena 2 for.

Digitized by Google

Predavanje novih gruntovnih uložaka kr. kot. sudovom.

Na temelju zakona od 16. rujna 1876 o sastavljanju gruntovničkih uložaka (Sbornik od godine 1876 komad XXVII. br. 80), odnosno na temelju naredbe preobstojavšega c. k. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti odjela za pravosudje od 5. lipnja 1879 br. 2087 (list zem. uprave kom. VI.) sastavljaju se pomoćju katastralnih operata iz gruntovnih zapisnika, (odnosno u bivšem krajiškom području iz gruntovnih knjiga) novi gruntovni uložci, koji se iza propisana izpravna postupka postepeno za pojedine porezne obćine predavaju odnosnim kr. kot. sudovom, da ih u napried rukovode kao novu gruntovnicu.

Predaje |te oglašuju se od vremena do vremena izroci, u kojih se odredjuje dan od kojega se gruntovni uložci vode kao nova gruntovnica, i u kojih su podjedno opredieljeni rokovi za povedenje izpravnoga postupka.

Mislimo, da ćemo ugoditi našim čitaocem, ako u sljedećoj skrižaljci priobćimo kronologičkim redom sve one porezne obćine, glede kojih su novo sastavljeni gruntovnički uložci predani nadležnim kr. kot. sudovom, naznačiv podjedno dan, od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica i dodavši rok za povedenje konačnoga izpravka.

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne obćine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					d a n a	
1	Senj	1	Grad Senj	20. listopada 1879	20. listopada 1879	20. travnja 1880
2	K a r l o v a c	1	Karlovac grad . .	20. listopada 1879	20. listopada 1879	20. travnja 1880
		2	Novigrad			
		3	Modrušpotok . . .			
		4	Vinskivrh			
		5	Zadoborje			
		6	Piščetke			
		7	Stative gornje . .			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					dana	
		8	Jarčepolje			
		9	Mračin			
		10	Kozaljvrh			
		11	Lišnica			
		12	Maletić			
		13	Ladešić			
		14	Brajakovobrdo . .			
		15	Vukovagorica . .			
		16	Prilišće			
		17	Tomašnica			
		18	Podrebar.			
		19	Otok			
		20	Korenić			
		21	Lešće			
		22	Hrsina			
		23	Potok			
		24	Glavica			
		25	Lipa.			
		26	Graberk			
		27	Fučkovac			
		28	Pribanci			
		29	Žubrinci			
		30	Vodena draga . .			
		31	Umol			
		32	Severin			
		33	Rim			
	K a r l o v a c			20. l i s t o p a d a 1879	20. l i s t o p a d a 1879	20. t r a v n j a 1880

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					dana	
		34	Jadrč mali	20. listopada 1879	20. listopada 1879	20. travnja 1880
		35	Klanjac			
		36	Lukovdol			
		37	Jadrč veliki			
		38	Blaževci			
		39	Plemenitaš			
		40	Razdrto			
		41	Draga			
	K a r l o v a c	42	Draganić	1. kolovoza 1881	1. kolovoza 1881	31. siečnja 1882
		43	Brlog			
		44	Svetice			
		45	Ilovac			
		46	Pokupje			
		47	Jaškovo			
		48	Breznik			
		49	Police			
		50	Oštrivrh			
		51	Trg			
		52	Osojnik			
		53	Banija	1. lipnja 1882	1. lipnja 1882	30. studenoga 1882
		54	Ozalj			
		55	Hrastje			
		56	Slapno			
		57	Bratovanci			
		58	Novaki			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					d a n a	
	Karlovac	59	Mahično	1 lipnja 1882	1. lipnja 1882	30. studenoga 1882
		60	Bosiljevo			
		61	Radočaj			
23	Djakovo	1	Djakovo	20. listopada 1879	20. listopada 1879	20. travnja 1880
		2	Selce			
		3	Piškorevci			
		4	Budrovci			
		5	Dragutin.			
		6	Perkovci novi . .			
		7	Semeljci			
		8	Vučevci			
		9	Gjurgjanci			
		10	Forkuševac . . .			
		11	Vrbica.			
		12	Mrzović			
		13	Koritna			
		14	Kešinci			
		15	Drenje.			
		16	Pridvorje			
		17	Slatinik			
		18	Preslatinci			
		19	Potnjani			
		20	Bračevci			
		21	Gašinci			
		22	Podgorje.			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne obćine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnega izpravka	
					započeo	ističe
					dana	
		23	Vuka			
		24	Beketinci			
		25	Širokopolje			
		26	Punitovci			
		27	Tomašanci			
		28	Gorjan			
		29	Viškovci			
		30	Ivanovci			
		31	Levanska varoš .			
		32	Bresnica			
		33	Mušić			
		34	Slobodna vlast . .			
		35	Nabrdje			
		36	Majar			
	Djakovo	37	Hrkanovci	20. listopada 1879	20. listopada 1879	20. travnja 1880
		38	Čenkovo			
		39	Poučje			
		40	Kondrić			
		41	Trnava			
		42	Lapovci			
		43	Svetoblažje . . .			
4	Ruma	1	Ruma	20. listopada 1879	20. listopada 1879	20. travnja 1880
		2	Dobrinci			
		3	Kraljevci			
		4	Petrovci			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započee	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče
					dana	
		5	Šibač	20. listopada 1879	20. listopada 1879	20. travnja 1880
		6	Radinci mali			
		7	Budjanovci			
		8	Brestač			
		9	Subotište			
		10	Radinci veliki			
		11	Višnjevci			
		12	Stejanovci			
		13	Šuljam			
		14	Gregurevci			
	Ruma	15	Mardjelos pusta			
		16	Voganj			
		17	Indija			
		18	Ljukovo pusta			
		19	Maradik			
		20	Putinci			
		21	Čalma			
		22	Divoš			
		23	Kuveždin man.			
		24	Šišatovac man.			
		25	Ležimir			
		26	Mandjeloš			
5	Daruvar	1	Daruvar trg	1. kolovoza 1819	1. kolovoza 1879	31. siečnja 1881
		2	Daruvar dolnji			
		3	Daruvar gornji			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	izteče
					dana	
		4	Končanica			
		5	Brestovac			
		6	Golubinjak			
		7	Šibovac			
		8	Doljani			
		9	Miljanovac			
		10	Sirač			
		11	Vrbovac			
		12	Markovac			
		13	Pakrani			
		14	Biela			
		15	Borki			
		16	Kip			
		17	Bastaji veliki . .			
		18	Bastaji mali . . .			
		19	Batinjani			
		20	Vrieska			
		21	Dobrakuća			
		22	Korjeničani . . .			
		23	Potočani			
		24	Puklica			
		25	Gjulaves			
		26	Removac			
		27	Cepidlake			
		28	Brdjani			
		29	Uljanik			
	D a r u v a r			1. k o l o v o z a 1880	1. k o l o v o z a 1880	1. s i e č n j a 1881

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vodo novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnega izpravka	
					započeo	ističe
					dana	
	Daruvar	30	Blagorodovac . .	1. kolovoza 1880	1. kolovoza 1880	31. siečnja 1881
		31	Dežanovac			
		32	Srednjani srbski . .			
		33	Trojeglava			
		34	Govedjepolje . . .			
		35	Brekinska			
		36	Gaj			
		37	Poljana			
		38	Antunovac			
		39	Marinoselo . . .			
		40	Hrastovac			
		41	Sokolovac			
		42	Krešteloyac . . .			
		43	Imšovoselo			
6	Gjurgjevac	1	Virje	1. svibnja 1881	1. svibnja 1881	30. studenoga 1881
		2	Sv. Ana			
		3	Ždala			
		4	Pitomača			
		5	Kladare			
		6	Kloštar			
		7	Budančevica . . .			
		8	Dinjevac			
		9	Otrovanec			
		10	Sesvete			
		11	Prugovac			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	ističe
					dana	
	Gjurgjevac	12	Grabrovica	1. svibnja 1881	1. svibnja 1881	30. studenoga 1881
		13	Črešnjevica mala			
		14	Črešnjevica velika			
		15	Katalena suha			
		16	Kozarevac			
		17	Sedlarica			
		18	Molve	1. siečnja 1882	1. siečnja 1882	30. lipnja 1882
		19	Šemovac			
		20	Gjurgjevac	1. lipnja 1882	1. lipnja 1882	30. studenoga 1882
		21	Kalinovac			
		22	Mičetinac			
		23	Čepelovac			
		24	Budrovac			
		25	Katalena sirova			
		26	Ferdinandovac			
7	Koprivnica	1	Koprivnica grad	1. kolovoza 1881	1. kolovoza 1881	31. siečnja 1882
		2	Kuzminec			
		3	Bregi			
		4	Bukovec mali			
		5	Lunjkovec			
		6	Novoselo			
		7	Selnica			
		8	Kutnjak			
		9	Gorica			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne obćine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					dana	
		10	Koledinec			
		11	Rasinja			
		12	Kunovec			
		13	Otok			
		14	Imbriovec			
		15	Zablatje			
		16	Ivanec			
		17	Gjelekovec			
		18	Botovo			
		19	Torčec			
		20	Herešin			
		21	Ludbreg			
		22	Hrastovsko . . .			
		23	Slanje			
		24	Križovljan			
		25	Selnik			
		26	Sv. Gjuraj			
		27	Komarnica			
		28	Hrženica			
		29	Karlovec			
		30	Sesvete			
		31	Struga			
		32	Sigetac			
		33	Slokovec			
		34	Bolfan			
		35	Čukovec			
	K o p r i v n i č a			1. kolovoza 1881	1. kolovoza 1881	31. siečnja 1882

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnega izpravka	
					započeo	ističe
					dana	
	Koprivnica	36	Dugarieka	1. kolovoza 1881	1. kolovoza 1881	31. siečnja 1882.
		37	Bukovec veliki . .			
		38	Kapela			
		39	Sv. Petar			
		40	Prkos			
8	Delnice	1	Crnilug	1. rujna 1881	1. rujna 1881	28. veljače 1882
		2	Lokve			
		3	Fukine			
		4	Sungari			
		5	Ravnagora			
		6	Starilas			
		7	Sušica			
		8	Brod na Kupi . .			
		9	Grbalj			
		10	Belo			
		11	Rasloge			
		12	Divjake			
		13	Bukovvrh			
		14	Brod Moravice . .			
		15	Završje			
		16	Vrbovsko			
		17	Delnice	1. svibnja 1882	1. svibnja 1882	31. listopada 1882
		18	Mrsavodica . . .			
		19	Vrata			
		20	Mrkopalj			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	I m e porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					d a n a	
	Delnice	21	Turke	1. svibnja 1882	1. svibnja 1882	31. listopada 1882
		22	Kom. Moravice . .			
9	Bakar	1	Jelenje-Lepenice .	1. svibnja 1882	1. svibnja 1882	31. listopada 1882
10	P r e g r a d a	1	Krapinske toplice .	1. l i s t o p a d a 1882	1. l i s t o p a d a 1882	31. o ž u j k a 1883
		2	Klokovec			
		3	Selno			
		4	Vrtnjakovec . . .			
		5	Čret			
		6	Erpenja mala . . .			
		7	Pregrada			
		8	Sopot			
		9	Gorjakovo			
		10	Čigrovec			
		11	Vrbanec			
		12	Plemenšćina . . .			
		13	Kostelj			
		14	Hum			
		15	Lupinjak			
		16	Prišlin			
		17	Druškovec			
		18	Brezno dolnje . .			
		19	Desinić			
		20	Vinagora			
		21	Košnica			
		22	Poljana			
		23	Miljana			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: ističe
					dana	
11	Karlovci	1	Karlovci grad . .	1. ožujka 1881		30. kolovoza 1881
		2	Petrovaradin grad .	1. rujna 1881	1. rujna 1881	28. veljače 1882
		3	Bukovica			
		4	Čortanovce			
		5	Beška	1. siečnja 1882		30. lipnja 1882
		6	Krčedin	1. svibnja 1882		31. listopada 1882
12	Stara Pazova	1	Slankamen n. i st. .	1. ožujka 1881	1. ožujka 1881	31. kolovoza 1881
		2	Belegiš			
		3	Banovci novi . . .			
		4	Popinci			
		5	Pečinci			
		6	Prhovo			
		7	Ugrinovci			
		8	Nova Pazova . . .	1. rujna 1881	1. rujna 1881	28. veljače 1882
		9	Surduk			
		10	Krnješevci			
		11	Stari Banovci . .			
		12	Mihaljevci			
		13	Vojka			
		14	Stara Pazova . . .	1. siečnja 1882	1. siečnja 1882	30. lipnja 1882
		15	Šimanovci			
		16	Novi Karlovci . .			
		17	Golubinci . . .	1. svibnja 1882		31. listopada 1882

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: ističe
					dana	
13	Zemun	1	Zemun grad	1. ožujka 1881	1. ožujka 1881	31. kolovoza 1881
		2	Bežanica			
		3	Dobanovci			
		4	Jakovo			
		5	Boljevci			
		6	Petrovčić			
		7	Deč			
		8	Surčin	1. siečnja 1882		30. lipnja 1882
		9	Ašanja	1. lipnja 1882	1. lipnja 1882	30. studenoga 1882
		10	Bečmen			
		11	Karlovčić			
		12	Kupinovo			
		13	Batajnica	1. listopada 1882		31. ožujka 1883
		14	Progar			
14	Mitrovica	1	Ogar	1. ožujka 1881	1. ožujka 1881	31. kolovoza 1881
		2	Tovarnik			
		3	Grabovci			
		4	Vitojevci			
		5	Klenak			
		6	Platičevo			
		7	Nikinci			
		8	Hrtkovci			
		9	Jarak			
		10	Martinci			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnega izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnega izpravka: ističe
					dana	
	Mitrovica	11	Kusmin	1. rujna 1881		28. veljače 1882
		12	Šašinci			
		13	Ladjarak	1. siečnja 1882		30. lipnja 1882
		14	Mitrovica	1. svibnja 1882		31. listopada 1882
		15	Morović			
		16	Ilinci			
		17	Rača	1. listopada 1882	1. listopada 1882	31. ožujka 1883
		18	Grk			
		19	Batrovci			
		20	Strošinci			
		21	Bosut			
15	Otočac	1	Krasno	1. ožujka 1881	1. ožujka 1881	31. kolovoza 1881
		2	Brlog			
		3	Kuterevo			
		4	Ravljane			
		5	Prozor			
		6	Lešće			
		7	Melnice			
		8	Dubrava			
		9	Otočac			
		10	Zalužnica			
		11	Doljane			
		12	Čoviće			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	I m e porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	ističe
					d a n a	
		13	Rudopolje	1. ožujka 1881	1. ožujka 1881	31. kolovoza 1881
		14	Vrhovine			
		15	Turjanski			
		16	Babin potok . .	1. rujna 1881	1. rujna 1881	28. veljače 1882
		17	Sv. Juraj			
		18	Hrvatsko Kompolje			
		19	Dabar			
		20	Švica			
		21	Starigrad			
		22	Kompolje vlaško .			
		23	Škare			
		24	Sinac			
		25	Klada			
	Otočac	26	Mlakva	1. siečnja 1882		30. lipnja 1882
		27	Kosinj gornji . . .	1. svibnja 1882		31. listopada 1882
		28	Jablanac			
		29	Prisna			
		30	Kosinj dolnji . .	1. listopada 1882		31. ožujka 1883
		31	Lipovljane			
		32	Stinica			

Digitized by Google

Ova skrižaljka, sastavljena na temelju službenih podataka, slaže se s obnarodovanimi izroci, ter će dobro doći naročito našim odvjetnikom, kojim će biti prištedjen trud, da nemoraju odnosne izroke tražiti po službenih novinah ili po sborniku zakona i naredaba valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju.

Isto tako priobćujemo po službenih podatcih one porezne obćine, koje će još tečajem mjeseca veljače 1883 predane biti odnosnim kr. kot. sudovom, da glede njih u buduće vode novu gruntovnicu:

I. Kr. kot. sudu u Virovitici: Porezne obćine: Virovitica, Špišić-Bukovica, Bušetina, Gradac, Lazan, Turnašica, Vukosavljevica, Lukač, Bačevac, Bazije gornje (Therezienfeld), Brezovica, Detkovac, Dugo selo, Gradiva, Turanovac, Rušan (Novi gradac), Suho polje (Terezovac), Budanica (Žubrica), Cabuna, Gačište, Gvozdanska, Antunovac (Kapan), Klisa, Krivaja, Naudovac, Orešac, Pivnica i Rezovac.

II. Kr. kot. sudu u Mitrovici: Porezna obćina Lipovac.

III. K. kot. sudu u Zemunu: Porezna obćina Obrež.

Kako doznajemo, biti će doskora dovršene radnje u poreznih obćinah kotara karlovačkoga, koprivničkoga, gjurgjevačkoga, krapinskoga, a tekuće godine nastavljaju se radnje za grad Zagreb, zatim u kotarih: pakračkom, irižkom i napokon započeti će radnje, u koliko je do sada ustanovljeno, za grad Osjek i u kotarih: klanjačkom, ivanečkom i čabarskom, u provincijalu, a u bivšem krajiškom području u kotarih Korenica, Gospić, Petrinja i Brod.

Glavna skupština pravničkoga družtva.

Upravni odbor sazvao je glavnu skupštinu pravničkoga družtva nešto ranije, nego li prijašnje godine s razloga, da se skupština uzmogne za vremena izjaviti ob onih promjenah u izdavanju „Mjesečnika“, koje joj odluči upravni odbor predložiti, i da dozvoli s tim skopčani veći trošak.

Dana 30. prosinca 1882 sastane se u jednoj dvorani nove sveučilištne sgrade liep broj članova družtva. Skupština, koju otvori predsjednik družtveni presv. g. dr. Marian Derenčin, sasluša sa zadovoljstvom izvješće odborovo o djelovanju družtva tečajem g. 1882, pa onda izvješće blagajnikovo o stanju imovine i blagajne svršetkom iste godine. Oba izvješća štampana su u posebnoj knjižici, koja je priložena ovom broju „Mjesečnika“. Gg. Julio pl. Halper, zam. drž. odvjetnika i Ivan pl. Kugler, kr. erarski odvjetnik, izabrani su, da pregledaju račune bla-

Digitized by Google

gajnikove za god. 1882 i podastru svoje izvješće budućoj glavnoj skupštini. — Skupština uze na dalje na znanje izvješće revizora o računih blagajnikovih, položenih za godinu 1881 i prihvati jednoglasno predlog njihov, da se blagajniku izda absolutorij i izrazi priznanje za uloženi trud i točnost, kojom rukovodi blagajničke poslove.

Prije nego je predložen proračun za god. 1882, razloži blagajnik predlog upravnoga odbora, sastojeći u tom: da se družtveni organ „Mjesečnik" počam od g. 1883 izdaje jedan put na mjesec, kao što se je izdavao od početka pa sve do svršetka god. 1880; tom preinakom, da će se moći posvetiti veća pažnja sadržaju lista, više uložiti pomnje u redigiranje i biranje materijala. Uz ovaku promjenu mogao bi se i obseg lista povećati od četiri na pet štampanih tabaka mjesečno, koji bi se mogao dati vezati. Tim bi se dakako povećao i trošak ne samo za tisak i papir, nego bi bio potreban i veći honorar tako za uredničtvo kao i za nagradjivanje sastavaka, u listu štampanih.

Skupština je jednoglasno usvojila predlog svoga odbora, pa će tako list počam od god. 1883 izlaziti opet jedan put na mjesec u obsegu i načinom gore naznačenim. — Zatim prihvaćen je bez prigovora proračun za god. 1883 Dohodak preliminiran je na 3595 for., a izdatak na 3280 for. U dohodku glavna je rubrika prinos članova za tekuću god. 1883, pa onda zaostatci prinosa iz prijašnjih godina. Medju izdatci opet najveću svotu treba izdavanje „Mjesečnika", koji će stajati 2800 for., i to: tisak, papir, broširanje, ekspedicija i poštarina 1370 for., nagrada redakciji 720 for., a isto toliko u ime honorara za štampane sastavke. Ostala svota izdataka ide na ine potrebe kao što su: nabava knjiga i časopisa, nagrada i paušal blagajniku, itd.

Napokon obavljen je izbor predsjednika i upravnoga odbora za g. 1883. Za predsjednika izabran je dosadanji predsjednik presv. gosp. dr. Marian Derenčin, a za odbornike sliedeća gg.: dr. Aleks. pl. Bresztyenszky, kr. sveuč profesor, dr. Janko Čakanić, kr. sveuč. profesor, Deželić Gjuro, viećnik grada Zagreba; Hruby Kajetan, viećnik banskoga stola; Kranjčić Stjepan, tajnik kr. pravosudnog odjela; dr. Blaž Lorković, kr. sveuč. profesor; dr. Josip Pliverić, kr. sveuč. profesor; Rušnov Adolfo, viećnički tajnik kr. stola sedmorice; Savić Milko, viećnik kr. sudb. stola; Urbani Josip, viećnik kr. sudb. stola; dr. Franjo Vrbanić, kr. sveuč. profesor i Antun Zoričić, odvjetnik.

Digitized by Google

VIESTNIK.

U viestniku priobćivati ćemo prije svega one naredbe, obćenita pravosudna interesa, koje se neuvršćuju u sbornik. Važnije izmedju njih priobćit ćemo diljem, ostale u izvadku.

Naredba kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga vladnoga odjela za pravosudje od 16. kolovoza 1882 br. 10103, kojom se u sporazumljenju s kr. ugarskim ministrom financija izdaje naputak glede provedbe §§ 16 i 17 zakonskog članka XXVI od god. 1881 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora o preinaci nekojih ustanova zakona i propisa glasećih o biljegah i pristojbah.

§ 1. Pošto privremeni gradjanski postupnik od 16. rujna 1882 nepozna „spravnika“ za redovite parnice, to se ovim odredjuje u smislu posljednje stavke § 16 zakonskog članka XXVI od god. 1881 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora o preinaci njekojih ustanova gl: sećih o biljegah i pristojbah, da se biljegovanje parničnih spisa u redovitih parnicah u obsegu kraljevine Hrvatske i Slavonije i u buduće imade obavljati prema dosadanjim propisom.

§ 2. Ako se sudbeni očevid ili preslušanje svjedoka ili vještaka drži bez intervencije dokazivaoca, imade sudac uz rok od 14 dana nakon obavljena očevida ili preslušanja svjedoka ili vještaka odlukom izreći, da imade dokazivaoc, odnosno u onih slučajevih, u kojih je očevid ili preslušanje vještaka odredjene ureda radi, tužitelj, odpadajuće biljegovke uz rok od 3 dana predujmiti, te sudu izručiti pod pretnjom zakonskih posljedica.

Izručene biljegovke treba priliepiti na zapisnik što no je o sudbenom očevidu ili preslušanju svjedoka ili vješti.ka sastavljen, ter će ih sud uredovno prebiljegovati.

Ako stranka, kojoj je to naloženo, uz opredieljeni rok nepodnese biljegovke, imati će sudac sastaviti uredovno obnašašće.

(Državno nadodvjetničtvo zastupa i krajišku investicijonalnu zakladu.) Pošto se je opazilo, da sudovi upravljaju neposredno na bana kao upravitelja krajiške investicijonalne zaklade izprave, odluke, pozive itd., koji se tiču spomenute zaklade, to je odjel za pravosudje naredbom od 19. listopada 1882 br. 12423 uputio sve sudove, da sve pozive, izprave, upute i ine odluke odsele u interesu pravovaljanosti same uručbe, dadu dostaviti jedino kr državnomu nadodvjetničtvu, koje je u smislu § 24 previšnjeg odpisa od 15. srpnja 1881 pravni zastupnik ne samo zemaljskoga erara, nego i krajiških zemaljskih zaklada, a prema tomu i krajiške investicijonalne zaklade.

(Ob odmjeri nasljedne pristojbe u biljegovkah) Okružnica banskoga stola od 2. studenoga 1882 br. 21826 upozoruje sudove, da se u smislu §§ 12 i 42 uredovne sbirke zakona i propisa o biljegovini i pravnoj pristojbi, nasljedna pristojba od ostavina, koje sastoje izključivo iz nekretnina, ima biljegovkami podmiriti samo onda, ako nepromašuju svotu od 25 for. Za odmjerenje nasljednih pristojba da su pako mjerodavne ustanove članka 9/95 pristojbene tarife, ter se imadu uvjek odmjeriti po postotcih, a ne po ljestvici, kako to biva kod njekih sudova, koji time odmjeruju manju pristojbu, nego li je ustanovljena zakonom.

(Upravni odbor) pravničkoga družtva, izabran u glavnoj skupštini družtva,

Digitized by Google

držanoj 30. prosinca 1882 sastao se 3. siečnja o. g. da se konačno konstituira, i da obavi tekuće poslove. Za podpredsjednika, koju je čast obnašao kroz više godina presv. g. umir. dvorski savjetnik Franjo Žigrović-Pretočki, a koj nije izabran u odbor po naročitoj svojoj želji, izabra odbor kr. sveuč. profesora g. dra. Alex. pl. Bresztyenskoga; za tajnika i blagajnika ujedno g. prof. dra. Josipa Pliverića; uredjivanje pako „Mjesečnika" povjereno je gg. dru. Marianu Derenčinu i dru. Bl. Lorkoviću.

Početkom tekuće godine pristupili su pravničkom družtvu kao novi članovi te su i primljeni za takove sliedeća gg.: dr. M. Brezinšćak, podžupanijski perovodja u Sv. Križu-Začretju; Didolić Marian, prislušnik kod kot. ureda u Krupi (Bosna); Glavan Angjeo, prislušnik u Vukovaru; dr. Gvozdanović Vjekoslav, kr. javni bilježnik u Karlovcu; pl. Jurković Petar, kr. sudb. pristav u Zagrebu; Holjac Izidor, podžup. perovodja u Karlovcu; Kmiecik Ivan, pristav c. kr. okruž. suda u Bišću; Košičck August, tajnik kr. pravosudnog odiela u Zagrebu; Markulin Šandor, kr. sudbeni pristav u Zagrebu; Mihaljević Hiacint, podžup. perovodja u Karlovcu; dr. Neuman Dragutin, odvjetnički perovodja u Osieku; Pliverić Stjepan, pristav kod kr. ravnateljstva pravnih posala u Zagrebu; Spitzer Oto, kr. sudb. pristav u Zagrebu; Štancer Rudolf, prislušnik u Karlovcu; Ščrbak Ivan, pristav kod kr. ravnateljstva pravnih posala u Zagrebu; Vodvařka Julio, kr. kot. pristav u Karlovcu; dr. Winter Vilim, odvjetnik u Osieku; Žigrović-Pretočki Franjo, podžup. perovodja u Belovaru; dr. Jovan Šević, auskultant u Vukovaru; Drag. Grčić, absolv. pravnik u Šidu; Šubert Hugo, odvjet. perovodja u Belovaru.

(Njegova preuzvišenost ban grof Ladislav Pejačević) stupio je kao član u naše družtvo.

(Enketa, koja vieća ob osnovi novoga kaz. zakona) doprla je do zadnje glave obćenitoga diela osnove: „O kaznenom progonu". Sva je nada, da će enketa još tečajem ovoga mjeseca biti gotova s obćenitim dielom osnove.

(Novi povjerenici) pravničkog druztva: gosp. Gj. Trešćec, viećnik c. k. okružnoga suda u Dolnjoj Tuzli primio je povjereničtvo pravničkog družtva za isto mjesto, a gosp. Gustav Breitenfeld, viećnik c. k. okružnog suda za Bišće.

(Kr. stolu sedmorice) dodieljena su gg. dr. Aleks. Teodorović i Drag. Balogh, viećnici kr. banskog stola; a gg. viećnici Slavoljub Jakčin, od sudb. stola zagrebačkoga i David Milanković, od sudb stola požeškoga, dodieljeni su kr. banskomu stolu.

(Predsjedničtvo c. kr. višega suda u Sarajevu) naručilo je „Mjesečnik" god. 1883 i to za uredsku knjižnicu istoga sudišta. Ovo je prvi slučaj, da koja oblast naručuje naš list za uredsku biblioteku, pa se nadamo, da će ovaj liepi primjer slieditи i druge oblasti — u svom interesu.

(Imenovanja.) Viktor Keller imenovan je pristavom kod kot. suda u Karlovcih; Dragutin Schlintner sudb. pristavom extra statum kod sudb. stola u Zagrebu; Oskar Jelačić sudb. pristavom extra statum, pridieljen kot. sudu u Djakovu; Vjekoslav Knežević sudb. pristavom extra statum kod sudb. stola u Zemunu; Petar Kušt sudb. pristavom, dodieljen kot. sudu u Stubici; Dušan Bertić sudb. pristavom extra statum, dodieljen kot. sudu u Krnjaku; Milan Šimunović sudb. pristavom extra statum kod sudb. stola u Osieku; Vendelin Schmidt sud. pristavom extra statum kod sudb. stola

Digitized by Google

u Petrinji; Josip Seunik sudb. pristavom extra statum kod sudb. stola u Zagrebu; Mirko Lebanović i Šandor Oršolić prislušnici; Svetozar Grubić perov. vježbenikom u obsegu kr. zem. vlade.

(Premještenja.) Ferdinand Petričević kot. sudac iz Udbine u Gračac; Antun Vranjičan kot. sudac iz Grubišnog polja u Udbinu; Vaso Hadžić kot. sudac iz Ivanca u Delnice; Josip Culi kot. sudac iz Senja u Ivanec; Ferdo Rešetar kot. pristav iz Bakra kot sudu u Ogulin; Josip Pfefer kot. pristav iz Novoga u Senj; August Banekoviće kot. pristav iz Krnjaka u Bakar; Josip Stefanović kot. pristav iz Karlovaca u Čemernicu; Ladislav Bauer kot. pristav iz Gline k sudb. stolu u Gospiću; Ivan Koprivšek sudb. pristav iz Gospića kot. sudu u Glini; Josip Gindl kot. pristav iz Čemernice u Glinu.

(Umrli su:) Vjekoslav Vrban, kr. kot. sudac u Garešnici i Leonida Mikec, kr. kot. sadac u Zagrebu.

(Novi englezki mjenbeni zakon.) Poznato je, da se u Englezkoj nerado kodificiraju zakoni. Osnova englezkoga kaznenoga zakona, koj bi imao stupiti na mjesto ostarjelih zakona i ne uvjek suglasnih judikata, na kojih se osniva englezko kazneno pravosudje, kao da je napuštena.

Usuprot puno mladja osnova mjenbenog zakona, koju je godine 1881 izradio M. D. Chalmer, postala je ove godine zakonom. Sankcijonirana je dne 18. kolovoza 1882 kao „the Bill of exhange Bret".

(Jesu li civilno-pravni priepori izmedju papinske uprave i trećih osoba podvrgnuti kompetenciji kr. talijanskih sudova?) Inžinir Martinucci tužio je kod kr. talijanskoga suda papinsku upravu na izplatu honorara. Prvi sud izjavio se nadležnim, ter odredio, da se tužba dostavi Njegovoj svetosti papi. Prizivni sud potvrdi prvomolbenu odluku. Ove su sudbene riešitbe probudile u vatikanskih krugovih veliku senzaciju, dapače dale povoda prosvjedom rimske kurije. I u talijanskom novinstvu razpravlja se pitanje. „Osservatore romano", organ Vatikana, vindicira papi pravo jurisdikcije, i izvodi tu ovlast iz talijanskoga tako zvanoga zakona o garancijah, koj u čl. 7 ustanovljuju, da javna vlast (državna vlast talijanska) nesmije bez predhodne dozvole papine uredovati unutar granica Vatikana.

Talijanske novine naročito jedan od najznamenitijih talijanskih listova „Il Diritto" pobijaju vatikansko stanovište dokazujući, da se iz navedene ustanove zakona o garancijah može najviše izvesti suverenitet pape, nu nikako imunitet papinskoga erara od jurisdikcije talijanske države. Što je papinski erar podvrgnut jurisdikciji državnih sudova, to, vele talijanski juriste, neinvolvira povriedu papinskoga suvereniteta, kao što nije povriedjen suverenitet kralja talijanskoga tim, što je u pravnih poslovih podvrgnut jurisdikciji državnih sudova (Vidi i § 20 našega gradj. zakonika). K tomu ima slučajeva, da su suvreni podvrgnuti jurisdikciji sudova tudje države, na pr. u Austriji obitelj knezova Lichtenstein (ces. naredba od 30. srpnja 1851 br. 183 d. z. l.). Gore spomenuti list Diritto pita medju ostalimi: „Smatra li „Curia" zakon o garancijah zakonom ili ugovorom? Ako ga smatra zakonom, priznala je tim implicite supremaciju vlasti, koja ga je stvorila; ako u njem nazrieva ugovor, tad valja joj priznati, da ugovori obvezuju obie ugovornike. Bilo kako god, zakon o garancijah zapečatio je svetčano prestanak svjetovne papinske vlasti."

Digitized by Google

K uporabi kaznenoga postupnika.

III.

Može li obtuženik u obće, i napose maloljetan u trodnevnom roku, otvorenu za prijavu žalbe ništovne, nastupiti kazan, a nastupljenu kazan prekinuti?

M. Š., L. K. i A. T., sva trojica malolietni, osudjeni osudom kr. sudbenog stola u B. od 11. rujna 1882 br. 2540 radi zločinstva javnog nasilja § 81 k. z. na kazan tamnice od mjesec, odnosno dva mjeseca dana, zadovoljiše se osudom, ter nastupiše odmah kazan.

Zakoniti zastupnici tih malolietnikâ, naime roditelji odnosno tutor njihov prijaviše proti spomenutoj osudi u roku od 3 dana ništovnu žaobu s prizivom, ter zamoliše ujedno, da se osudjeni do riešenja ništovnice i priziva puste na slobodu.

Prvi sud odbi tu molbu odlukom od 16. rujna 1882 broj 4938, jer se ovrha kazni po ustanovi § 342 k. p. nesmije prekinuti.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 28. listopâda 1882 br. 2401 odbi žaobu ništovnu i priziv, a povodom pritužbe žalbenikâ proti spomenutoj odluci prvog suda opazi:

„Napadnuta je odluka nepravilna, pošto po § 280 k. p. žalba ništovna, pravodobno prijavljena od ovlaštene osobe, imade moć odgodnu; pošto se usljed toga po § 338 k. p. predležeća u otvorenom roku žaobom ništovnom napadnuta osuda nije ni mogla ma i privolom obtuženih ovršiti, ter pošto prema tomu u nazočnom slučaju ustanova alineje posljednje § 342 k. p. nije nikako mogla biti mjerodavna za odpućenje gornje molbe.

Iznimka nastupila bi samo onda, kad bi se žaobom ništovnom poslužila osoba na to bez privole obtuženika neovlaštena,

Digitized by Google

a obtuženik uzkratio bi privolu, i nastupio kazan; nu i ta iznimka bila bi samo prividna, pošto u takovom slučaju ni nepredleži žaoba ništovna od osobe na to ovlaštene".

Ova je izjava kr. stola sedmorice izraz postojeće prakse. I plenarni zaključak kasacionoga sudišta u Beču od 30. lipnja 1875 (br. 27 kaznenopravne zbirke judikata), izrekao je prigodom ništovne žaobe, da odsudjeni ili tko drugi za njega može u zakonskom roku prijaviti pravni liek još i onda, kada je kazan jurve nastupio, ili zatražio odgodu, da ju nastupi, ili ako se je izrično odrekao ništovne žaobe, ter da se može opozvati i odreka, učinjena od drugih osoba, koje su po § 282 kaz. post. ovlaštene uložiti ništovnu žalbu na korist obtuženika.

I tumačitelji austrijskoga kaznenoga postupka pristaju donekle uz ovaj nazor. Tako n. pr. Ullmann, koj tim protuslovi onomu, što je načelno rekao o samoj odreci.[1] Rulf nije sporazuman s jednim dielom navedenoga plenarnoga zaključka za to, što se prema istomu nebi mogla osuda ovršiti, ni odsudjenik kazan nastupiti, dok nemine rok za prijavu žaobe ništovne;[2] dočim dopušća, da se jednostavna odreka može za prijavnoga roka opozvati, jer da ustanova § 203 kaz. post. od 1853, koja se tomu protivi, nije uvrštena u novi zakon.[3]

Ovom nazoru pridružuje se Mitterbacher i Neumayer.[4]

U tom je mnenju spomenute pisce učvrstila osnova njemačkoga kaznenoga postupka, koja je u § 238 izrično bila ustanovila, da se odreka na pravni liek može opozvati dotle, dok nije mi-

---

[1] Dr. E. Ullmann, Lehrbuch, 1882 str. 756: „Da es sich bei Einlegung von Rechtsmitteln nur um freiwilligen Gebrauch einer gesetzlichen Vergünstigung handeln kann, so ist die Zulässigkeit eines Verzichtes auf das Rechtsmittel gegeben. Durch diesen Verzicht wird das Urtheil gegenüber der verzichtenden Partei auch zum formellen Recht, nachdem es schon vom Gesetze als ein materiell gerechtes praesumirt worden"..

[2] Dr. F. Rulf, Praxis, str. 88. — Sravni Dr. E. Ullmann, l. c. str. 842.

[3] Dr. F. Rulf, Die oesterr. Strafprocessordnung, 1874, str. 305 i 306

[4] I. Mitterbacher i Dr. V. Neumayer Erläuterungen, 1874 str. 608. — Sravni opazku 7.

Digitized by Google

nuo rok za podnešenje istoga. Ta ustanova nije uzakonjena, već je naprotiv u § 344 kazn. postupka za njemačku državu od god. 1877 rečeno, da se od pravnoga lieka može odustati i pravovaljano se njega odreći i prije, nego li je minuo za to rok.[5] Dosljedno tomu praksa i teorija u Njemačkoj slažu se u nazoru, da se odreka nemože opozvati ni tečajem roka, ter da se i malodobni odsudjenik može pravovaljano odreći pravnoga lieka.[6]

Pod tim uplivom nalazio se je i Mitterbacher, kad u svojem novom komentaru[7] tvrdi, da se odreka pravnoga lieka pritužbe nemože više opozvati.

Poznati kriminalista i predsjednik prizivnoga suda u Gracu, Waser, veli dapače, da se odsudjeniku nemože dozvoliti, da opozove izjavu, kojom se odrekao redovita pravna lieka: ad renuntiata non datur regressus, da osuda postane pravomoćnom, čim se odsudjeni odreče pravnoga lieka, i da se dosljedno tomu osuda ima bezodvlačno ovršiti, a izvršiva osuda da se redovitim pravnim liekom nemože više pobijati.[8]

Iz uvodno spomenutih riešitba vrhovnih sudova sliedi ne samo to, da se osudjeniku nebi moglo podnipošto dopustiti, da za prijavnoga roka nastupi kazan, već i to, da mu se vrieme za toga roka u zatvoru sprovedeno može samo onda uračunati u vrieme kazni, ako bi uspjeo pravnim liekom, što ga je naknadno

---

[5] Motivi rečenoga zakona kažu: „Es entspricht den für den Civilprozes geltenden Grundsätzen, dem Verzicht auf die Einlegung eines Rechtsmittels, wenn er nach Erlass der anfechtbaren Entscheidung erklärt wird, eine dem Ablauf der Rechtsmittelfrist gleichkommende Wirkung beizulegen. Für die Strafprozessordnung liegt zu einer abweichenden Regelung eine Veranlassung um so weniger vor, als jener Grundsatz es dem Verurtheilten ermöglicht, alsbald nach Verkündung des Strafurtheils seine Strafe anzutreten".

[6] A. Keller, Strafprozessordnung, str. 444 br. 1 i 7; — Dr. E Löwe, Die Strafprozessordnung, 1882, str. 609 i 610; — Dr. A. Geyer, Lehrbuch, str. 794 i 795; — Dr. R. E. John, Das deut, Strafprozessrecht, str. 72.; — Dr. F. O. Schwarze, Commentar, str. 494; — G. Thilo, Die Strafprocessordnung str. 400; — Dr. A. Dochow, Der Reichsstrafprozess, str. 248.

[7] I. Mitterbacher, Commentar, 1882, str. 440 br. 19. U predgovoru ovog djela, na str. VII. očituje: „Die abweichende Tendenz der vorliegenden Arbeit hat eine durchweg selbständige Anlage und gänzlich verschiedene Durchführung nothwendig gemacht". — Sravni op. 4.

[8] I. Waser, Allgem. oesterr. Ger. Zeit., 1880, str. 258, pod br. 7.

Digitized by Google

prijavio. Do kakovih bi konsekvencija to vodilo u slučaju, u kojem bi odsudjenik, koj je nakon proglašene osude prijavio žalbu ništovnu, sliedeći dan istu opozvao, a treći ju dan i opet prijavio?

U pravu, po kojem obtuženi može uložiti pravni liek, sadržano je i pravo odreći se istoga i odustati od uložena jurve pravna lieka, ter odmah nakon proglašene osude nastupiti i samu kazan.

To načelo vriedi u kaznenom pravu i za malodobnike, jer se u njem nemože uporabiti pojam sposobnosti, kao što ga postavlja gradjanski postupnik. Kazneno-pravna odgovornost je skroz osobne naravi, ter dosljedno tomu stoji okrivljenik sam pred kaznenim sudcem, pa makar i spadao medju one osobe, koje nisu sposobne, da u gradjanskom postupku pred sudom stoje.

Za valjanost uredovnih činâ u kaznenom postupku nije potrebno prizvati one osobe, koje bi po zakonu imale okrivljenika zastupati u gradjanskom postupku, ter se napose izjavam malolietna okrivljenika, ma da su i učinjene mimo privole njegova zakonitoga zastupnika u gradjanskih poslovih, pripisuje u kaz. postupku podpuna kriepost. Ako sasvim tim kazneni postupnik na nekojih mjestih govori o zakonitom zastupniku okrivljenikovu, razlog je tomu, što je u kaz. postupku takovomu zastupniku dozvoljeno donekle sudjelovati u postupku; nu iz toga neda se izvoditi, da je on i zastupnikom okrivljenikovim u kaznenom postupku. Njegovo sudjelovanje nemože nadomjestiti osobne prisutnosti obtuženikove, niti stegnuti ga, da sam vrši svoja prava. Očitovanja zakonitoga zastupnika nemogu se smatrati kao očitovanja (priznanja) samoga okrivljenika.

Povlasti zakonitoga zastupnika pripadaju ovomu samostalno t. j. tako, da ih on vrši krieposti svoga zakonitoga položaja. U tom je on prama okrivljeniku isto tako neovisan, kao što je obratno okrivljenik od njega neovisan. Jedino „u koliko se radi o prosudjivanju razloga ništovnih, imat će se žalba ništovna, koju je na korist obtuženika poprimio tko drugi, smatrati, kao da ju je uložio sâm“ — nu ništa drugo — (§ 278 k. p.)

Digitized by Google

Okrivljenik dakle može za sebe odreći se prava na žalbu ništovnu i nastupiti kazan, a zakoniti zastupnik može mu žalbom ništovnom izhoditi odriešenje od obtužbe i slobodu, ako je jurve nastupio bio kazan. Neuvaži li se žalba, onda će se „vrieme, koje je osudjenik sproveo u zatvoru, pokle je proglašena osuda prve molbe, ubrojiti u vrieme kazni na toliko, na koliko je početak kazni zaustavljen bio okolnostmi, neodvisnimi od volje osudjenikove, navlastito tim, što su se poprimile pravnoga lieka takove osobe, koje su i proti volji njegovoj na to ovlaštene“ (§ 341 k. p.)

To je pravilo postojećega pozitivnoga zakona. Na inako tumačenje nemogu nas potaknuti niti obrazloženja Glaser-ova ili njegove spomenice, niti materialia Mayerova, Kasererova i dr.

Iznimka pako nije postavljena. Ona se fingirati neda, najmanje tim, što se kaže, da postojeći kazneni postupnik nije prihvatio ustanove § 203 kaz. post. od god. 1853, ili da je naše tumačenje prestrogo za osudjenika. *R.*

Sadanji pokret u pravnoj znanosti.[1]

U naše doba sve se češće dižu prigovori i korbe na praksu i to tako u području sudstva, kao zakonodavstva i uprave. Jedni joj predbacuju, da se je prometnula u puku rutinu, drugi pako, da je površna i bez sustava; a uzrok tomu pojavu obično nalaze u tom, da se je praksa otudjila od teorije. U ovih prigovorih i prikorih ima nedvojbeno i mnogo istine; što se pako tiče onoga uzroka, kojim se motiviraju one okrive, on je jedva

[1] Početkom god. 1882 (14/26. veljače) čitao je bivši prof. S. V. Pachman u pravničkom družtvu petrogradskom razpravu „o sadanjem pokretu u pravnoj znanosti“, koja je štampana u br. 3. ruskoga časopisa za civilno i kazneno pravo. S. Pachman uživa medju ruskimi pravnici odličan glas, radio je mnogo godina kao profesor na sveučilištih u Kasanu, Charkovu i Petrogradu, te se je mnogo bavio studiom civilnoga prava. Od njegovih književnih radnja, izdanih na ruskom jeziku, napose moraju se dvie omašne naglasiti: „Istoria kodifikacij graždanskoga prava“. U dva debela svezka (god. 1876); zatim: „Običnoe graždanskoe pravo v Rosii. Juridičeskie očerki“ od S. V. Pachmana.

Digitized by Google

osnovan. Pače može se tvrditi, da se je jedva ikada toliko tražilo i pitalo za znanost kao u naše vrieme. Moglo bi se navesti dovoljno dokaza, da suvremena praksa, kojoj se zaista nemože spočitnuti sliepa vjera u autoritete, traži stalna rukovodna načela, da za riešenje raznolikih slučajeva, što dolaze u životu, pita za stroga načela, upiruća se na pozitivni znanstveni temelj. Pita se samo to: da li ono zaista odgovara potrebam prakse, čim ju nauka nudi; nije li možda upravo ono, što nauka daje, sakrivilo, da se praksa od nje odvraća, da joj pravo nevjeruje, u nju se nepouzdaje?

I zaista iskreno govoreć moramo priznati, da i u samoj znanosti nestoji baš sve onako, kako bi moglo biti, i što bi nas moglo zadovoljiti; materijala mnogo je prikupljeno, mnoga pojedina pitanja potanko su obradjena; ali — obćenita načela jesu kamen smutnje; u svakoj grani naše nauke prvi list nije gotovo drugo nego veliki znak pitanja. Nije težko protumačiti uzrok ovomu pojavu; biva to zato, što još nije riešeno osnovno pitanje: gdje da se traži temelj znanosti i kako da se tu postupa. Mnogo toga, o čem se prije ni dvojilo nije, u novije doba ne samo da je postalo dvojbenim, nego je pače posve oboreno; revno i neumorno traže se novi putevi i novi izvori, da se spozna nauka, riečju: s nova se zametnulo pitanje o zadatcih i metodi znanstvenoga ispitivanja.

Za riešavanje praktičnih pitanja imadu neposrednu vrednost dakako samo konačni rezultati naučnih iztraživanja, dočim je manje zanimiva radnja, kako se kreće u radionici nauke. Ali mislim, da je koristno, ako se u družtvih, kao što je naše, kad i kad metnu na stranu praktična pitanja suvremenoga života,

---

Dva svezka (god. 1877 i 1879). U najnovije vrieme imenovan je Pachman članom komisije, koja izradjuje novi gradjanski zakonik za Rusiju.

Pachmanovu razpravu „Sadanji pokret“ pozdraviše pravnički krugovi izvan Rusije pohvalom i radošću; premda ima pred očima poglavito stanje pravoslovne nauke u Rusiji, ipak potiče i razpravlja pitanja, koja se tiču obćenitih interesa. Zato smo scienili, da valja upozuati naše čitaoce s ovim spisom, iz kojega priobćujemo u ovom broju jedan odlomak; a u sliedećem broju predočiti ćemo sadržaj ostaloga diela knjige, priobćivajuć doslovce imenito ono što se tiče Rusije i stanja pravne znanosti tamo. Ured. Mj.

Digitized by Google

pa se osvrnemo na pitanje: što biva sada u samoj znanosti i što se namjerava postići, kakove se nove konstrukcije u njoj pojavljuju i do gospodstva dolaze“ ?

Pisac veli dalje, da odlučiv govoriti o suvremenom pokretu u pravnoj nauci, namjerava samo označiti ona nastojanja, o kojih se može reći, da gospoduju danas u pitanjih o cilju i putevih pravoslovnih nauka, i to ponajprije ob onoj formi njihovoj, koja se je u ruskoj literaturi dosta jasno pokazala, pače i već neki autoritet dobila. Pisac napokon primećuje, da će karakterizirajuć i prosudjivajuć onaj pravac ograničiti se samo nä najobćenitije primjetbe.

I.

Pravna znanost, kao što je poznato, dobila je samostalni značaj najprije kod Rimljana, i premda su ju označili kao „divinarum et humanarum rerum notitia, justi atque injusti scientia“, razvijala se u istinu kao sustav pravnih norma, što se imadu na sudu uporavljati, a pri tom se gotovo izključivo ograničivala na t. z. privatno pravo. Ovaj karakter je znanost pravna, neobziruć se na neke promjene u načinu iztraživanja, sve do danas zadržala. Ovaj karakter prisvojiše više ili manje, razne specialne nauke, koje su se tečajem vremena u području javnoga prava razvile, ali ipak najveća mu je važnost u civilnom i kaznenom pravu, jer se ove discipline najprije i najviše uporavljaju u sudbenoj praksi, pa se s toga smatraju kao glavne zastupnice pravoslovnih nauka u pravom smislu rieči ili jurisprudencije.

Nezavisno od pravne nauke i mnogo prije nego li se je ona pojavila, razna su pitanja, tičuća se prava, postala, i posebno se iztraživala i to u obćem području filozofije. Znade se, da su počam od stare Grčke mnogi filozofijski sustavi taknuli se izravno ili neizravno prava i politike. Nu pošto smo odlučili u ovoj razpravi stegnuti se na suvremeni pokret u pravnoj nauci, to ostavljamo po strani one stare filozofičke sustave, pa ćemo za izhodište našega promatranja uzeti onaj filozofički pravac, koji je najviše pokrenuo sadanja nastojanja i sadanje težnje u

Digitized by Google

pravnoj znanosti, a to je t. z. škola prirodnoga ili umnoga prava (jus naturae).

I stari sviet znao je već umno ili naravno pravo, ali istom u novije se je doba samostalno razvilo i to ponajviše pod uticajem raznih socijalnih nedostataka i mahna. Misao o naravnom pravu razvila se iz spoznanja, da nauka, kojoj je zadaća ispitivati pravo, neće pri tom sustati, da pribavi pravu što veću praktičnu uporavljivost, nego da mora raditi u interesu socijalnoga života i da se pravna nauka neima ograničiti da tumači jurističnu material, nego da je pozvana vinuv se nad ovo stanovište, učiniti ga (pravo) predmetom svoje kritike i svoga prosudjivanja.

Osnovna i zajednička misao svih naravno-pravnih sustava, ma koliko se inače u pojedinostih razlikovali medju sobom, bijaše ta, da sama znanost mora stvoriti obće i normalno pravo, jer je pravna idea čovjeku prirodjena, da se ona može smatrati jedinim izvorom, odakle se mogu pomoćju uma našega crpsti i razvijati načela, koja opredieljuju socijalne odnošaje. Iz načela ovim putem pronadjenih ima postati absolutno, nepromjenljivo za sva vremena i sve narode valjajuće pravo; znanosti pako dana je pri tom zadaća, da postavi sustav toga prava i da ga provede. Obćenita karakteristika ove ideje popunjuje se još tom opazkom, da su različita postojala mnenja ob odnošaju prirodnoga prava prama pozitivnomu. Neki su najme tako shvaćali taj odnošaj, da valja zabaciti svaku pozitivnu normu, koja se neslaže sa naravno-pravnimi načeli; drugi opet mišljahu, da pozitivno pravo može samo u toliko valjati i kriepostnim biti, u koliko sadržaje jedino modifikacije načela naravnoga prava, ali se ipak dopušta eksistencija i gdjekojih instituta čisto pozitivnoga prava n. pr. zastara; a treći opet tako razumievaju onaj odnošaj, da se naravno pravo ima smatrati prama pozitivnomu kao popunjujuće, subsidiarno.

Mora se priznati, da je nauka naravnoga prava bila za praksu veoma koristna, jer je znamenito djelovala da se je popravilo pravno stanje većine država zapadne Europe; nu s druge strane mora se i to uvažiti, da se autoritet znanosti, koja isključivo izvodi svoja načela iz ideje uma, nemože u znanstvenom

Digitized by Google

pogledu dugo uzdržati. Proti racionalizmu te idealističnomu pravcu škole naravnoga prava dignu se poviest; idea vječnoga i nepromjenljivoga prava pokazala se pogriešnom, jer pravo nije gotovi produkt ljudskoga uma, nego se historički razvija, pa je izvrženo promjenam kao god i drugi elementi socialnoga života n. pr. jezik, običaji itd. Usljed ovakovih obzira vidila se filozofija prinudjenom složno napred koracati sa poviešću, ali nemogaše ipak odmah i u svakom mjestu otresti se idealističnoga pravca. Sada netraži filozofija više, da se konstruira neposredno iz abstraktnih zahtjeva uma nastalo nepromjenljivo pravo, ali zahtieva ipak takova najviša načela, koja bi bila vadjena iz naravi ljudske i ljudskoga družtva, zajednička ukupnomu području pravnomu (Krause, Ahrens) — kao da je ta narav sama štogod nepromjenljiva, kao da stoji izvan razvitka socialne kulture! Ukloniti sve ove nedostatke zadaća je novoga pravno-filozofičkoga pravca, koji se običaje zvati realističnim. I ovaj pravac nemože se baš novim prozvati; izazva različite teorije; nu sve nastoje sada zajednički da protumače faktične tvorbe prava na temelju onih znanstvenih zahtjeva, što ih postavlja t. z. (filozofički) positivizam. Zadaća nove historičko-filozofične nauke, u koliko se odnosi na pravo, nije dakle ta, da pronadje absolutno, nikakovim promjenam podvrženo pravo; nego da nastoji više upoznati i ispitati one sile, koje radjaju i razvijaju pravo; ona hoće razložiti „zakone pravnih pojava".

Takov eto pravac vlada u sadanjoj znanosti, takov pokazuje se i u ruskoj književnosti. Važnost i obsežnost zadatka ove nove znanosti razjašnjuje ponešto ogromni materijal i veličajna osnova radnja, koje bi joj imale za temelj služiti. Imadu se najme ispitati svi mogući faktori, koji uvjetuju razvitak prava. Nova dakle nauka imala bi, stojeć na historičkoj podlozi, u što tiesniji savez zaći sa svimi disciplinami, koje se bave proučavanjem socialnih pojava, pošto i pravo spada k bitnim elementom socialnoga života. Medju timi disciplinami pako, osim obće sociologije, ima zauzeti prvo mjesto politička ekonomija, jer je gospodarstvo i gospodarski život najvažnija realna podloga razvitku prava; izim toga bezuvjetno je potrebno, da se kod

Digitized by Google

izučavanja naravi družtva izpituje narav samoga čovjeka, i to jedna i druga kako se prikazuju na raznih stepenih kulture. Razumie se po sebi, da ovakovo proučavanje naravi ljudske nije moguće bez pomoći anthropologije i psychologije, a ova potonja opet treba physiologije itd. Ovo su po prilici studija, potrebna za osnovanje i utvrdjenje nove pravne nauke. Ova se znanost istom radja, s toga nisu još niti elementi njeni niti granice, gdje se dotiče drugih grana ljudskoga znanja, podpuno precizirane, neima još s toga niti izviestnoga imena: toliko je u ostalom nedvojbeno, da ima biti historičko-filozofička znanost; ali je moguće da ju prozovu sociologiom ili physiologijom prava; za sada zovu ju pristaše njeni naprosto „pravna znanost".

Nemože se reći, da za tu znanost nije još ništa uradjeno, pače protivno, predradnje za nju potrebne napreduju vrlo živo, broj pristaša novoga pravca neprestano se umnaža, a pojavilo se već i više pokusa, da se pojedina pitanja obrade sa gledišta nove znanosti. Da nenabrajam mnoga imena i mnoge spise, koji su na glasu u novom pravcu, dosta je spomenuti radnje jednoga od najvidjenijih suvremenih pravnika, kojega se ime osobito visoko cieni u ruskoj nauci, koji je nedavno u posebnom pismu izkazao svoju duboku zahvalnost za simpatije, što ih ruski pravnici izkazuju njegovim radnjam[2] — govorim o poznatom profesoru R. pl. Iheringu, koji si je već od petdesetih godina ovamo, kao jedan od prvih viestnika novoga pravca u Germaniji, odredio zadaćom, da postavi tvrd temelj za historičko-fiziološku teoriju prava: počam od obće poznatoga djela svoga „Geist des römischen Rechts" ide neprekidno za svojim ciljem, tako u žurnalu po njem osnovanom[3] kao i osobito u djelu na veličajno zasnovanom „Zweck im Recht". Sudeći po početku težko je već sada sigurno zaključiti na obseg predstojećih radnja i na rezultate, koji će odatlje nastati za osnovanje zaokruženoga znanstvenoga sustava. K silnim potežkoćam, koje stoje na putu uspješ-

[2] Ovo pismo tiskano je u drugom svezku ruskoga žurnala za civilno i kazneno pravo god. 1882.

[3] Jahrbücher für die Dogmatik itd.

Digitized by Google

nomu provedenju označenoga zadatka, spada i okolnost ta, da sve prije spomenute pomoćne nauke ni s daleka nisu se popele na visoki stepen razvoja, pače da neke n. p. sociologia još posve u povojih stoje. Svuda je još rieč o tom da se nadje tvrdi znanstveni osnov, a pri tom ni odnošaji medju raznimi granami socialnih nauka nisu još konačno razjasnjeni. Po tom bilo bi još rano misliti ob ustanovljenju samostalnoga i oštro obilježenoga sustava nove nauke u pravnom području.

Nu ipak sama misao o naučnom obradjivanju prava sa gledišta novoga pravca obećaje bez sumnje plodne rezultate za ona iztraživanja, koja su u neposrednoj svezi sa zadatkom nove nauke. I prije svega mora se tim okoristiti historija prava, jer se ona bavi razvitkom pozitivnoga prava izviestnoga naroda ili izviestne epohe; pravno-povjestno iztraživanje nemože se dakako zadovoljiti jednostavnim pripoviedanjem dogodjaja, niti može zaustaviti se kod ideje „narodne samosviesti", pošto bi se pod plašt te ideje mogli subsumirati i takovi čisto spekulativni nazori, koji neimaju ma ništa zajedničkoga sa zahtjevi realnoga znanja. Samo onakova bo znanost može dati stalna rukovodna načela, na koja se imadu oslanjati pravno-historijska iztraživanja, koja je stavila sebi za zadaću upoznati i proučiti obćenite razvojne zakone pravnih pojava. S toga već se samo po sebi razumije odnošaj solidarnosti pravne poviesti s jedne i nove nauke s druge strane, jer ova potonja nije drugo nego generaliziranje historije prava, njena obćenita teorija; ta u ovo naše vrieme i onako se znanstveni zadatak obće poviesti, kojoj je pravna poviest dio, označuje tako, da ona stoji u ispitivanjn onih zakona, po kojih se razvija družtvo ljudsko.

Čini se, da se donekle od gore navedene razlikuje važnost nove znanosti glede onih iztraživanja i sustava, koji potiču iz uvjerenja, da obstoji samostalna „filozofija prava", odieljena od poviesti njegove. Kako je već gore spomenuto, nije do sada definitivno preciziran medjusobni odnošaj medju novom historičko-filozofičkom naukom i prijašnjom filozofijom; pače još je uvjek otvoreno pitanje o samostalnosti pravne filozofije, u oprieci prama

Digitized by Google

pravnoj poviesti[4] (i prama pozitivnoj pravnoj znanosti u obće). I danas još imade ne malen broj privrženika idealistički pravac, shvaćen u tom smislu, da je moguće znanstveno postaviti takova načela, koja bi imala služiti pozitivnomu pravu idealom, koji bi valjalo oživotvoriti, i koji bi ujedno bio mjerilom za prosudjivanje pozitivnoga prava. Ovakov pravac živi tako u Njemačkoj n. pr. u doktrini Ahrensa, kao i u Francezkoj.[5] — Nemožemo ovdje potanje prosudjivati taj pravac tim manje, što imamo još posebni zadatak, koji je upravo izazvao ovaj govor; ograničit ćemo samo na nekoliko rieči naše mnenje, te pitanje neposredno ovako staviti: može li nova pozitivistična pravna znanost nadomjestiti idealnu pravnu filozofiju i to tako, da ova potonja postane suvišnom; pa ako nemože, tada će valjda moći ta filozofija zadovoljiti znanstvenim zahtjevom?"

Ako zadatak nove pravne znanosti polazeć sa gledišta t. z. pozitivizma, stoji u tom, da pronadje razvojne zakone pravnih pojava, pita se: pristoji li ovoj znanosti, premda nastoji pronaći ne samo uzroke nego i posljedice pravnih pojava, počem dakle ide za tim, da ispita one ciljeve te interese, na kojih se osniva pravna znanost — praktično prosudjivanje i kritika onih pojava, da li je prema njenomu biću, da u ovom pravcu izrazuje svoje

---

[4] Vidi n. p. razprave Merkela i Schützea ob odnošaju pravne filozofije prama pravnoj znanosti u Grünhutovom časopisu „Zeitschrift für das Privat und öffentliche Recht" svez. I. (1874) i svez. VI (1879); zatim razpravu u III. svez. II svežčiću „Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft" (1881) pod napisom: „Je li u obće moguća pravna filozofija i pod kojimi uvjeti"?

[5] Vidi n. p. Fouilleé: La science sociale contemporaine. Paris. 1880 p. 56.: „le caractère propre de la méthode française, c' est d' accorder le premier rang à l' étude de l' idéal que la société doit réaliser," — a osobito u drugom djelu: L' idée moderne du droit. P. 1878 str. 226—227.: „La science sociale et politique, plus encore que toute autre, doit tenir compte de l' idéal dans ses principes et dans ses applications. La science sociale en effet tend à la pratique, et il n' y a point de pratique sans idéal. — Là est le côté erai, là sont la grandeur et la force de la doctrine française . . . Une législation civile, une constitution politique, doivent sans doute être faites pour la réalité, mais elles doivent être faites en même temps pour l'idéal: c'est ce qu' oublient les naturalistes et l' école historique . . . La consideration de l'idéal aussi indispensable au jurisconsulte et au politique que l' étude de la géometrie pure au mécanicien . . . . Si le droit et la liberté ne sont point une réalité, ne sont-ils pas du moins un idéal"?

Digitized by Google

odobrenje ili neodobrenje? Zadatak je njezin u bitnosti posve historičan; ona ima samo razjasniti, zašto je pravo, koje se ispituje, upravo takovo a ne drugčije; pak premda se dade iz njenoga iztraživanja, doduše samo do nekoga stepena, razabrati koješta o dalnjem razvitku prava,[6] ipak ona niti stavlja niti odgovara direktno na pitanje: što bi imalo biti pravo?

U ovom smislu slaže se realistična pravna teorija sa prirodnimi znanostmi; pa ako bi tko mislio, da bi mu kod proučavanja historičkih zakona pravnoga razvoja dobro poslužilo da podvrgne pojave kritici, da ispita praktični domašaj njihov ili pače da koji zakon pojava, što se neriedko, usljed pomutnje pojmova, i dogodjaja, pretvori u normu, koja se baš želi ili čini potrebnom, nemože mu toga nitko zabraniti; ali takovo razpravljanje moralo bi se smatrati nečim heterogenim, nečim što nespada na stvar, jer svako praktično prosudjivanje i idealiziranje ma kakova principa ide očevidno i posvema preko granica zadaćâ, koje ima historička teorija prava. Istina, i u „socialnoj" ili historičkoj teoriji prava govori se o ciljevih, za kojimi ovo ide, ali u toliko u koliko su oni uzroci ili motivi, koji izazivlju pravne tvorbe, ali ne u tom smislu kao da su to ciljevi, koji se hoće postići. Pravo je opazio I. S. Mill, da nauke, koje rade o ljudskoj naravi i o družtvu, prikazuju uvjek ne samo što obstoji, nego i ono, što bi imalo biti, pa da i najsavršenija znanstvena teorija nemože nadomjestiti teleologie.[7] Ako je ovo istina, to se pita, može li biti u području pravne znanosti mjesta osobitoj teoriji, koja bi se bavila razpravljanjem ciljeva, za kojimi bi se moralo ići, i osnivanjem te opravdanjem ideala pravnoga stanja? Riešavajuć ovo pitanje treba, čini se nam, pred očima držati, da se pravni pojavi nemogu akomodirati pojavom fizičkoga svieta; ovi potonji bo nisu podvrženi volji ljudskoj; može se gledati,

[6] I. S. Mill, takodjer dvoji o tom; priznavajuć, da su socialni pojavi podredjeni nepromjenljivim zakonom, veli ipak: zaista neima nade, da bi pomoćju tih zakonâ, ma da ih poznajemo onako podpuno i točno kao što znademo zakone astronomije, mogli poviest družtva onako proreći, kako se mogu nebeski pojavi za tisuće godine unapred označiti". (System of logic, rationative and inductive. Svezak 2. str. 499—500).

[7] System of logic etc. ib. str. 595.

Digitized by Google

da se prilagode ljudskim potrebam; ali se nemogu promieniti. A je li isto ovakova narav socijalnih pojava u obće, a pravnih napose?

Pravo nastaje i razvija se sredstvom ljudskoga djelovanja, prem tu utiču i različiti vanjski uvjeti; pravo neda se pribrojiti onim pojavom, koji nastaju i dalje se razvijaju posve neovisno od ljudskoga mišljenja i ljudske volje.[8] Djelatnost ljudska, koja smjera na uvedenje ili promjenu pravnih tvorba, mora da ima glavnih rukovodnih načela. Odlučne su za ovu djelatnost, neobziruć se na izkustva života, upute poviesti. Poviest pako upućuje samo na razne puteve i pravce, a neispituje ih praktični niti bira medju njimi ovaj ili onaj; dočim sama generalizira pojave, nediže se nad factum, nekritizira ga sa gledišta praktičnoga života; pravo govoreć poviesti je ovakov ili onakov sadržaj, ovaj ili onaj pravac pozitivnoga prava ravnodušan. Ali nemože biti ravnodušan za život, koji treba ovoga i onoga, koji ovo i ono neprekidno zahtieva. Život netraži neposredno historičkih zakona, u kojih se razne svrhe i razni interesi indiferentno generaliziraju, nego hoće idejâ stanovita sadržaja, ideju dobra, slobode, napredka, koje bi mogle služiti za kriterij tako u prosudjivanju obstojećih pojava kao i za pravac, kojim da ide djelatnost pravo tvoreća. Odavlje sliedi, da i život treba teorije, u kojoj bi se ove ideje znanstveno izražavale, najme takove teorije, koja bi polazila sa gledišta, da u pravu valja tražiti sredstvo, da se ostvari idea dobra i pravedna (jus est ars boni et aequi), pa da s toga ima biti i samo pravo „ćudoredno“ u najboljem smislu rieči.

A je li ovakova teorija u znanstvenom smislu moguća? Na ovo pitanje odgovara se niečno sa strane realistične nauke. Ovaj niečni odgovor nebi se mogao pobijati, kad bi si ona teorija stavila zadatkom stvoriti nepromjenljivo pravo normâ, kao što

[8] I sam Ihering, koji nazrieva sućnost prava ne u volji nego u svrhi, veli ipak: Pravo nije nikakova bilina, nego strana ljudskoga mišljenja — nije ono djelo sliepo vladajuće prirodne sile, nego zasluga i slobodno djelo mislećega duha. Geist III. 306, 307. Cf i Sarwey: Das öffentliche Recht. 1880, p. 13: Pravni red jest posljedak ljudske volje, produkt njegova djela.

Digitized by Google

to čini naravno-pravna škola, jer pravo spada nedvojbeno medju one pojave, koji su po sebi promjenljivi, te se mienjaju kao što se mienjaju i potrebe družtva; dopuštamo takodjer, da se najviša načela prava nemogu izvoditi iz naravi čovjeka i družtva, kao što to čine drugi idealiste, jer su sama ta vrela promjenljiva, premda moramo primjetiti, da se o nekih svojstvih n. p. o egoističnom pregnuću ljudske naravi i o nekih neizbježivih uvjetih svakoga zajedničkoga života, prikazivao se ovaj u bilo kojoj formi, nemože nimalo dvojiti, da ona neprestano i nepromjenljivo djeluju. Napokon nebismo mogli pristati uz racionaliste učeće, da se u ljudskom umu nalazi gotova zaliha najviših pravnih načela, ako bi se ovaj nazor imao doslovce uzeti. Proti ovomu navodi se obično, da iz ovakova izvora, kakov je um naš, izvadjane pravne ideje neimaju karaktera objektivne norme, a sgoljni subjektivni nazori po sebi nemogu imati znanstvene važnosti; ovako formulira se imenito jedan od glavnih prigovora proti naravno pravnoj školi.[9] A je li zaista osnovan taj prigovor, koji se na prvi mah čini neoborivim? Pravna ideja sadržaje se doduše u ljudskom umu, kako uče sami racionaliste, ali zar je taj um štogod abstraktna; može li se pomisliti, da se on razvija bez ikakova obzira na upliv života i njegovih potreba, pošto je čovjek biće družtveno (zoon politikon)? Pače nedvojbeno je, da su se u nazorih, koje pripisivahu umu pojedina individua, zrcalile ideje cieloga čovječanstva. Ideje, u kojih se izrazuje težnja i pregnuće za slobodom i blagostanjem, zajedničke su svim vjekovom i svim narodom, ma koliko bila različita forma, u kojoj se prikazuju, pak se za čudo slažu ne samo u ciljevih, nego pače dielomice u sredstvih, kojimi se oni ciljevi kane dokučiti; to je suglasje, koje naglasuje i Cicero u svojoj poznatoj tiradi o vječnom zakonu pravde. Ako se pako ovim idejam neda odreći karakter objektivnosti, pita se, nebi li one same mogle biti predmetom teorije, generaliziranje, neovisno o njihovoj važnosti za pravnu poviest? Zadatak takove teorije morao bi se,

[9] Vidi n. p. Ahrens Philosophie des Rechts. I. § 15. 22. i d.; Arnold: Recht und Wirtschaft. Basel, 1863 str. 5.; Bluntschli: Geschihte der neueren Staattwiss. 3. izdanje 1881 str. 394 i d.

Digitized by Google

kako mi mislimo, tako označiti, da ima na temelju neprestano opominjajućega glasa, u kojem se odzivaju pregnuća ukupnoga čovječanstva, obuhvatiti i formulirati temeljne ideje, koje bi mogle služiti kao kriterija kod prosudjivanja svega što obstoji i kao poluga socijalnoga razvitka; ona bi imala dakle ne samo postaviti sustav tih ideja, nego i samostalno iztraživati njihov izvor kao i različite forme, u kojih se (ne samo u filozofičnih putevih) izrazuju, njihovu nutarnju solidarnost — sve ovo moglo bi biti zadatkom takove teorije.

Nećemo dalje razpravljati ovaj predmet; opažamo samo još to, da mi barma nedvojimo nimalo, da su iztraživanja u spomenutom čisto-filozofičkom pravcu imala i da će imati uvjek samostalnu vrednost, jer im je namjera iznieti na vidjelo obćenita ljudska pregnuća i ideje, koje nastoje djelovati u svakdanjem životu. Nu s druge strane i o tom netreba dvojiti, da se i te ideje moraju strogo ispitati, da se uzmognu u životu, najme u području t. z. pravne politike, provesti; moraju računati sa raznolikimi uvjeti, o kojih zavisi oživotvorenje njihovih ideala, ako neće da postanu utopije, bezplodne sanjarije. Tu može pomoći jedino ona znanost, koja smatra studium zakona pojava i svih životnih uvjeta, uplivajućih na ove, svojim zadatkom: samo ona moći će filozofu riešiti pitanje, zašto nisu neki instituti, kao: obitelj, vlastnost i sama država, slučajne ili samovoljne tvorbe, nego naravski produkti same ljudske naravi i neizbježivih zahtjeva, koje postavlja zajednički život ljudi. Samo ovakova nauka kadra je dati sigurno mjerilo, kako da se izluče prave istine života iz skupine bezbrojnih naučnih presuda, što no rastu na tlu čisto idealističnoga pravca. U ovom smislu može se reći, da svako filozofičko iztraživanje u području prava mora da stoji pod egidom one pozitivistične znanosti, koja uzev si za zadatak ispitivanje zakona pravnih pojava, odklanja od sebe svaki aprioristični nazor, koja traži riešenje svojih toli mučnih zadataka na podlozi faktičnih realnih uvjeta pravnoga stanja prislanjajuć se što tiesnije na sve one grane znanja, koje izravno ili neizravno stoje ma u kakovom odnošaju sa proučavanjem socijalnih pojava.

Digitized by Google

Hrvatski jezik pred dalmatinskimi sudovi.

Gradsko-deleg. kot. sudu (pretura urbana) u Spljetu bje podnešena pod 18. srpnja 1882. br. 6241 tužba, spisana hrvatskim jezikom, a rečeni ju je sud riešio u istom jeziku.

Na utok protustranke potvrdi dalmatinsko prizivno sudište napadnuto riešenje; nu vrhovno sudište, davši mjesta izvanrednomu previdnomu utoku tuženika, zabaci riešitbom svojom od 28. prosinca 1882 br. 13.535 tužbu, jer nije spisana talijanskim jezikom, i to sa sliedećim obrazloženjem:

„Uvaživ, da se po jasnom slovu propisa § 14 talij. parb. post. pruće se stranke imadu služiti jezikom talijanskim;[1] uvaživ, da ministarska naredba u obće, a napose ona od 20. travnja 1872 nesmije abrogirati, niti promieniti zakona; uvaživ konačno, da spomenuti § 14 niti nije abrogiran člankom 19 drž. temeljnoga zakona od 21. prosinca 1867 (br. 142 drž. zak. lista) pošto § 19 drž. temeljnoga zakona izriče načelo, koje treba da se posebnim zakonom tekar provede, isto tako, kao što je za uživotvorenje načela, sadržana u § 11 drugoga drž. temeljnoga zakona od 21. prosinca 1867 (br. 144 drž. zak. lista) tek kasnije izdan kazneni postupnik od godine 1875."

Proti ovomu obrazloženju vrhovne riešitbe dade se navesti sliedeće:

I negledeći na gore spomenutu ministar. naredbu (od 20. travnja 1872), koja se baš odnosi na provedbu ravnopravnosti jezika, moralo bi se — po Unger-u — razlikovati izmedju takovih temeljnih prava, koja su neposredno i odmah stupila u život, i izmedju onakovih, koja su tek „u izgled stavljena" (Unger ih zove „Verheissungen"); nadalje uztvrditi nam je s Hugelmann-om („die rechtliche Stellung der Nationalitäten in Oesterreich" u „oesterr. Zeitschrift für Verwaltung" X. godište br. 39 i slj.), da su po smislu drž. temeljnih zakona morala ipso facto odpasti obćenita ograničenja prava i slobode

[1] U tekstu zakona veli se: „servirsi dell' idioma italiano".

Digitized by Google

pojedinih narodnosti ondje, gdje su prije, nego što su izdani drž. temeljni zakoni, možda postojala ovakova ograničenja, kao n. pr. da je kojemu jeziku načelno uzkraćena sposobnost porabe u školi i uredu, ili da je drugomu kojemu jeziku podieljen bio privilegij porabe u uredovne ili nastavne svrhe; nadalje tvrdimo, da država istina nemože biti s mjesta pridržana, da se u organizmu ureda u jednakoj mjeri služi svimi jezici, ako je i priznala ravnopravnost svih u zemlji običnih jezika za ured i za javni život; nu pored toga može i bez ikakove prelazne ustanove, za svakoga stupiti u život pravo, da se u općenju s oblastmi, ili u obće u javnom životu posluži svojim jezikom. To pako — dodali bismo — valja napose ondje, gdje je kao u Spljetu, dà po cieloj Dalmaciji, hrvatski jezik pravi zemaljski jezik, u kojem se izdaju zemaljski zakoni, kojemu su vješti činovnici, i u kojem se provadjaju ciele konačne razprave; povrh toga u pitanju stojeća vrhovna riešitba nenavodi možda potežkoća u pogledu provedenja po činovnicih, nego upravo negira pravo narodnosti, da se posluži vlastitim svojim jezikom pred sudom, ter se s toga tim manje opravdanom ukazuje. Za Dalmaciju dakle neima ma nijednoga razloga, da nebi s mjesta u život stupiti moglo temeljno pravo članka XIX, ter nam je perhorescirati nazor Gumploviczev,[2] po kojem sva državna temeljna prava ostaju pukimi teorijami sve dotlje, dok ih specijalni zakoni nedovedu u život.

Ako je n. pr. prvašnji zakon židovom kratio odvjetovanje, to je ustanova članaka 2 i 3 drž. temeljnoga zakona sama po sebi posve dostatna, da im pristup k odvjetničtvu otvori, a da nemoraju čekati na dalju kakovu naredbu u tom pravcu.

Mi nemožemo pojmiti, kako nebi bila derogirana ona ustanova, po kojoj se podnesci imadu sastaviti talijanskim jezikom, u očigled ministarske naredbe, koja je upravo u život privela načelo ravnopravnosti. Zar da drž. temeljni zakon, a k tomu još i ministarska naredba, nebi mogli ukinuti stariji, s ovim u oprieci stojeći zakon?

[2] Čitaj njegovo djelo: „Das Recht der Nationalitäten und Sprachen in Oesterreich-Ungarn.“ Innsbruck 1879 str. 124

Digitized by Google

Izim toga valja uvažiti još i duh i smisao ustanove odnosnoga temeljnoga prava.

Poziv na slučaj nategnutoga § 11 drž. temeljnoga zakona od 21. prosinca 1867 br. 144 u tom pravcu nije umjestan, jer će svaki pravnik uvidjeti, da članak 11 dakako nebi mogao stupiti u život bez kakovih posebnih ustanova.[3]

U Sinju dne 12. veljače 1883.

Dr. A. Masovčić.

Srbski porezni sustav.*

Porez je sredstvo za održanje reda i rada u državi. Obterećivajući pojedine gradjane porezom, mi ih silimo na rad i proizvodnju; dobivenimi pak od poreza sredstvi održaje se državna mašina u pravilnom hodu svom. Svako je društvo sklopljeno od raznih elemenata. Ima bogataša ali ima i pukih sirotana. Jednakosti nije bilo, niti će je ikada biti u tom. No kako državna mašina radi za sve članove u društvu, to treba dosliedno i svi

[3] *Opaska uredničtva.* Vrli zastupnik hrvatstva u Dalmaciji dr. Bulat predao je u sjednici carevinskoga vieća od 13. t. m. predlog, da se gore navedeni § 14 talijanskoga post. preinači tako, da se i hrvatski jezik prizna uredovnim jezikom kod dalmatinskih sudova.

* Vadimo ovaj članak iz srbskoga časopisa „Porota“, koji je doduše prestao, ali je sve, što se u ovom članku navodi zanimivo, a postoji još, jer se u ovo nekoliko mjeseci nije moglo promieniti. Iz ovoga članka, naročito iz nekih primjera, dade se razabrati dosta nerazvito stanje poreznoga sustava u Srbiji, osobito poreza izravnih, kojih ima tri vrsti: gradjanski, bećarski i porez od skitajućih se cigana. Ove potonje dvie vrsti jesu teorijom već davno odsudjena glavarina. Zato je posve opravdan zahtjev državljana srbskih, da se imenito sustav poreza izravnih izmieni, odnosno reformira, te tim namaknu državi i veći prihodi, a glavno: da se porezni teret pravednije razdieli. Srbija je samostalna država, ima znamenitih dužnosti, za koje treba i većih prihoda. Posljednjih dvadeset godina znatno su ti dohodci porasli. Još god. 1869 iznosio je dohodak Srbije 29,690.000 poreznih groša; god. 1879 pako nešto preko 18 mil. franaka, dočim je za god. 1883 preliminiran na 34,800.000 franaka. Srbija se ja dakako povećala teritorijalno i pučanstvom, ali su i daleko više porasle potrebe njene; država ima duga, koji mora odplaćivati, drugih obveza kojim mora zadovoljiti. A to će moći manjom mukom, ako se porezni sustav racionalno uredi. Ured.

*

Digitized by Google

da budu u pomoći, te da nam hod i rad bude stalan i pravilan. Ta sredstva imadu davati raznomjerno i bogataši i siromasi, svaki prema svom stanju i mogućstvu. Ako se razmjerno prema stanju uzme od bogataša manje, onda je to nepravda. A kad se od siromaha uzme više, no što njegovo stanje dopušta, to je otimanje, po tome i izvor mnogih jada. Pa kako svuda ima više sirotinje nego li bogataša, to se je u svih naprednih državah vodio svagda strog račun o poreznoj sistemi. U tih državah neposredni (izravni) danci čine manji dio prihoda državnih, dočim veći dio pada na danke posredne ili neizravne.

Kako stoji Srbija u ovom pogledu? Ne možemo se hvaliti. Naš porezni sistem nasliedili smo od Turaka. Pok. Cukić u nekoliko je doterao i ublažio taj sistem zakonom o porezu od 2. oktobra 1864 godine. Pok. Cukić bio je ženijalan financijer. On nije imao volje, da piše zakone bez predhodnog i dovoljnog proučenja dotičnog objekta. On je vrlo dobro znao, da dobar i ozbiljan financijer mora svoje zakone graditi na osnovu točnih statističkih podataka, pa za to je ustanovio pri ministarstvu financija 1862 ekonomni odjel s tim, da izradjuje i statističke poslove, a 1864 zasebno odeljenje za zvaničnu statistiku. Ima kod nas ljudi, koji vele, da je Cukić samo zato ustanovio statističko odeljenje, što je takovo otvoreno i u Rumunjskoj. On je, vele, držao da bi bilo za Srbiju poniženje, kad nebi imala ustanovu, koju imaju Rumunji. Nu mi nikad nećemo vjerovati, da je pri ustanovljenju srpske službene statistike Cukića rukovodio taj motiv, jer nam to nedopušta njegov posve ozbiljan karakter.

Cukić je uklonjen sa financijske uprave 1868 godine, a poslje njega izredalo se nekoliko ministra za ovih čestrnaest godina, no ni jedan nije pristupio mienjaju poreznoga sistema, pa čak ni mienjanju samoga zakona o porezu, da se bar ukloni iz ovoga ona odredba, koja odredjuje najvišu mjeru poreza. Naši financijski izvori, koje u neizravnih dancih imamo, nisu više dovoljni za podmirenje potreba, a broj poreznih glava ne raste u razmjeri prema uvećanim potrebam državnim. S toga je sadanji ministar financija namjeravao izdati zakon o danku

Digitized by Google

na zemlje, kuće i p. No na kakvoj osnovi da se izradi zakon, kad najpotrebnije za to oskudieva. Mi smo n. pr. imali još 1867 popis obradjene zemlje; dakle prije petnaest godina. Ti podatci štampani su u najprimitivnijih rezultatih; obradjeni nisu tako, da bi se mogli upotrebiti i kad bi smo ostavili na stranu njihovu zastarjelost. Poslednji popis ljudstva u nas bio je 1874 godine. Tada su popisane i kuće, ali i to samo broj njihov, bez obzira na gradivo kuća i broj odjeljenja u njih. Jer po tom tek možemo odrediti vrednost zgrada, a prema vrednosti i dohodku opredeliti visinu danka. No kako je pomoć odveć potrebna i mora se pošto po to dobaviti, to se, ako smo dobro izvješteni, namjerava podići glavnicu poreza sa 50 procenata, t. j. da gradjanski danak od porezne glave donosi 9, a ne kao po Cukićevom zakonu, samo 6 talira. Istina, za ovaj zakonski projekt nisu bili potrebni ni statistički podatci, niti financijska ženijalnost. Da li će se ovom prilikom bar preinačiti odredba, kojom se najviša mjera danka odredjuje, to nam nije poznato, ali držimo, da bi bilo umjestno bar ovu reformu za sad uvesti.

Imala bi mjesta za sad još jedna reforma, t. j. da se činovnici neuzimaju u broj poreznih glava dotičnih občina, već da plaćaju danak na prihod, i taj se od njih naplaćuje na kasi, iz koje svoju platu primaju, i to zajedno sa svimi prirezi, koje bi oni prema mjeri danka davali kao i ostali gradjani. U prihod imali bi se uračunati pored plate i ostali dohodci, kao: kirija (najamnina) od kuća i zemalja, interes na novce i t. d.

Dokazano je, da niži činovniei danas razmjerno mnogo i mnogo više danka plaćaju, nego li viši činovnici. Ovu nerazmjernost treba ukloniti.

To bi se moglo učiniti na ovaj način.

Najniži činovnik pod ukazom da plaća pun danak, dakle do sad 6 talira ili 30.31 dinara na godinu. Prema najnižoj plati ukaznoga činovnika od 1010.40 dinara, ovaj danak iznosi 3 procenta od uplate ili 1.5 na pola godine. Prema postojećim danas plaćam, plaćao bi činovnik, koji ima godišnje plate

Digitized by Google

1010,40	dinara	. .	15,16	dinara	danka	za	polak godine.
1263,00	„	. .	19,45	„	„	„	„ „
1515,60	„	. .	22,23	„	„	„	„ „
1768,20	„	. .	26,52	„	„	„	„ „
2020,80	„	. .	30,31	„	„	„	„ „
2273,40	„	. .	34,10	„	„	„	„ „
2526,00	„	. .	37,89	„	„	„	„ „
2778,60	„	. .	41,67	„	„	„	„ „
3031,20	„	. .	45,47	„	„	„	„ „
3283,80	„	. .	49,26	„	„	„	„ „
3536,40	„	. .	53,05	„	„	„	„ „
3789,00	„	. .	56,84	„	„	„	„ „
4041,60	„	. .	60,62	„	„	„	„ „
5052,00	„	. .	75,78	„	„	„	„ „
6062,40	„	. .	90,94	„	„	„	„ „
7072,60	„	. .	106,09	„	„	„	„ „
10.104,00	„	. .	151,56	„	„	„	„ „
12.630,00	„	. .	189,45	„	„	„	„ „
17.682,00	„	. .	265,23	„	„	„	„ „
25.260,00	„	. .	388,90	„	„	„	„ „

Kad bi se ovoj porezi dodao procent prireza po zakonu za oduženje državnog duga, dalje prirezi na trošak varoški i izdržavanje sirotinje, opet u ovom procentu kako su do sad računati, i koji iznose za današnju

jedanaestu	klasu	danka	50	procenata
dvadesetu	„	„	54	„
tridesetu	„	„	55	„
četrdesetu	„	„	57	„

i dodali se još prirezi: školski, bolnički, oružni i invalidski, i bir sveštenički, koji za svaku poreznu glavu iznose skupa 3,90 dinara, onda bi dolazilo na svaku činovničku glavu tereta po ovom pregledu.

Digitized by Google

Godišnja plaća	Polgodišnje dinara				
	poreza	prireza na oduženje državnog duga	na trošak var. i izdrž. sirotinje	ostali prirezi	svega
1010,40	15,16	4,55	7,58	3,90	31,19
1263,00	19,45	7,78	10,50	3,90	41,63
1515,60	22,73	11,36	12,27	3,90	50,26
1768,20	26,52	15,91	14,32	3,90	60,65
2020,80	30,31	21,22	16,37	3,90	71,80
2273,40	34,10	23,78	18,76	3,90	80,63
2526,00	37,89	26,52	20,84	3,90	79,15
2778,60	41,61	33,34	22,92	3,90	101,83
3031,20	45,47	36,38	25,00	3,90	110,75
3283,80	49,26	39,41	27,10	3,90	119,67
3536,40	53,05	47,75	20,10	3,90	133,88
3789,00	56,84	51,16	31,26	3,90	143,16
4041,60	60,62	54,56	34,55	3,90	153,63
5052,00	75,78	72,00	43,19	3,90	194,87
6062,40	90,94	86,39	51,84	3,90	238,07
7072,60	106,09	106,09	60,47	3,90	276,55
10.104,00	151,50	151,56	86,89	3,90	393,41
12.630,00	189,45	189,45	107,98	3,90	490,78
17.682,00	265,23	265,23	151,18	3,90	685,54
26.260,00	388,90	388,90	221,67	3,90	1.008,37

Iz ovoga pregleda vidi se dakle, da onaj koji više prima u istoj razmeri opet i više daje. Kad bi se ovako odredjivala mjera poreza za činovnike, nebi imali niži činovnici mjesta da se žale, da veliki danak plaćaju, dokle prema sadanjem stanju imaju puno pravo što protestuju za razrezani na njih veliki danak. Mi znamo jednog ministra, koji je u 28 klasi danka. Na plaću od 12630 dinara on daje godišnje danka sa prirezi, svega 243.80 dinara, dakle samo 2,09 procenata od svoje plaće. Drugi ministar u 32 je klasi. On daje godišnje svega 369,80 dinara danka sa prirezi, to je ravno 2,93 procent. njegove plaće. On dakle daje samo 0,84 procenta više nego njegov kolega. Naprotiv pisar jedan, komu je godišnja plaća 1010.40 dinara, u 11-oj je klasi, i plaća godišnjeg danka s prirezi 57.50 dinara ili 5,59 procenta od svoje plaće! Razrezivanje poreza vrši *občinski odbor*, i najčudnovatije nam pada to, što se pri tomu slabo vodi račun o pravom stanju tog ili ovog činovnika. Ima slučajeva, da je od dvojice činovnika sa jednakom plaćom jedan u petnaestoj a drugi u osamnaestoj klasi! Jednomu se uzimlje u

Digitized by Google

obzir, što je oženjen te mora izdržavati porodicu, a drugomu opet, što nije oženjen! Šta više, jednom smo prilikom čuli, da se navodi kao razlog za spuštanje u nižu klasu jednog činovnika s velikom plaćom, to: da on pored velike plaće ima i — — većih troškova! Odvelo bi nas daleko, kad bismo htjeli redati sve one besmislice, koje se navode kao razlozi za smanjivanje poreza i to većinom od takvih lica, koja bi prema svom stanju i položaju prije trebala da ponude veći danak!

Željeli bismo da se jednom ozbiljno počne raditi na reformisanju našega poreznoga sistema, jer je to u interesu državnih prihoda, a pravedno je, da se siromašnijoj klasi olakša, a klasa bogatija opet da dâ, koliko prema svomu stanju može i treba da dâ.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Za uknjižbu ne traži se, da je molbi priložena pogodba, već je dovoljno očitovanje ustupitelja s uknjižbenom dozvolom.

Temeljem osude obstojaloga kr. žup. sudb. stola u Zagrebu od 1. prosinca 1873 br. 10. 147 uknjiženo je ovršno pravo zaloga na nekretnine zadruge Berlek u z. z. br. 10 obć. Pušća za glavnicu 169 fr. 25 nvč. spp. u korist Antuna Milića.

Ustupnicom od 9. kolovoza 1874 ustupio je Antun Milić svu svoju pravom zaloga osiguranu tražbinu trećoj osobi sa dozvolom uknjižbe prava vlastničtva na pomenutu tražbinu.

Kr. sudbeni stol kao gruntovna oblast u Zagrebu odbio je odlukom od 16. rujna 1882 br. 7921 po zastupniku ustupovnika podnešenu molbu za uknjižbu prava vlastničtva na rečenu tražbinu, i dozvolio samo predbilježbu prava vlastničtva, iz razloga „što ustup po molitelju prihvaćen nije, a molba prihvat za uknjižbu ne nadomješćuje, jer nije vlastoručno po molitelju podpisana i podpisi dvajuh svjedoka providjena, niti je punomoć zastupnika ustupovnikova providjena podpisi svjedoka".

Proti ovoj odluci uložio je ustupovnik utok, iz kojega vadim sliedeće:

Digitized by Google

Uknjižba mi nije dozvoljena, jer da ustup po meni prihvaćen nije. Istina da je ustup pogodba, dakle da je za valjanost pogodba potrebna privola obiju ugovaratelja

Nu druga je stvar pogodba, a druga dokazalo o pogodbi, ili o obvezi iz pogodbe.

Ustupnica od 9. kolovoza 1874 nije pismena pogodba o ustupu, već je dokaz, da je ustupitelj ustupio meni naznačena tamo prava.

Tako i obveznica proizvire iz zajamske pogodbe; nu sama obveznica nije izprava o zajamskoj pogodbi, već izprava, kojom se dokazuje jednostrana obveza dužnikova.

Pa ipak neće nijednomu sudu pasti na um, da ne dozvoli uknjižbe temeljem obveznice, samo ako ista sadržaje valjan pravni naslov i uknjižbenu dozvolu.

Po § 68 gr. reda mora se uknjižba dozvoliti temeljem izprava, kojimi se ustupa ono pravo na nepokretno dobro, koje se upisati imade; netreba dakle pogodbe.

Neima po tom dvojbe, da u svrhu uknjižbe prava vlastničtva na nepokretno dobro ne treba da se molbi priloži kupoprodajna, darovna itd. pogodba, već bi dovoljno bilo očitovanje, kojim vlastnik izjavlja, da je molitelju prodao, darovao i t. d. dobro uz dozvolu uknjižbe prava vlastničtva.

Naravski da ovakovo očitovanje izvire iz pogodbe; ali po jasnoj ustanovi gruntovnoga reda netreba da se molbi priloži sama pogodba, već ja za dozvolu i provedbu uknjižbe dovoljno jednostrano, u zakonskom obliku učinjeno očitovanje.

Kraj toga: dočim sam ja podnio molbu za uknjižbu, sliedi bezdvojbeno da pristajem na ustup.

Neima zakona, koj bi propisivao za valjanost punomoći podpis dvajuh svjedoka; dakle je i ovaj razlog napadnute odluke neopravdan. — —

Kralj. hanski stol dozvolio je naredbom od 13. prosinca 1882 br. 20 825, preinačivši napadnutu odluku, zamoljenu uknjižbu prava vlastničtva iz razloga „što je glavnica 169 for. 25 n. spp. uknjižena pravom zaloga u korist Antuna Milića, a isti u ustupnici od 9. kolovoza 1874 očituje, da ustupa pomenutu tražbinu molitelju, — predleže dakle svi uvjeti §§ 71, 81 i 82 grunt. reda". Priobćio *Dr. Hinković.*

Preslušanje stranaka poput svjedoka u bagatelnom postupku.

Trgovac J. B. tužio je kod kr. kot. suda u V .... supruge E. i I. K. da mu plate 208 for. 97 nov. a. v. c. s. c. u ime kupovnine prodana im vina, piva i rakije. Utuženu je tražbinu tužitelj dokazivao izvadkom iz redovito vodjenih trgovačkih knjiga.

Digitized by Google

Na ročištu, naredjenom pred kr. kotarskim kao bagatelnim sudcem P. G. prigovorio je tuženik E. K. da je on tu tražbinu jur namirio. Sudac, vidiv, da je tuženiku prigovor dokazati, i da on neima drugih dokazala, proglasio je zaključak, da je obnašao preslušati tuženika kao svjedoka ob uztvrdjenom namirenju tražbine. Nakon propisanih opomena i tuženikova očitovanja, da je on voljan kazivati poput svjedoka, tèr svoja kazivanja i prisegom potvrditi, naveo je tuženik sliedeće: „Dne 5. kolovoza 1881 desio sam se u Osieku, gdje sam kod sirotinskoga odbora dignuo iznos 300 for. u ime nasliednoga diela moje supruge sutuženice. Dignuv novce, a imao sam kod sebe još 65 for., išao sam sa suprugom u kavanu „Europa". Tužitelj, prošav mimo kavane, pozove me na ulicu, ter zahtieva od mene, da mu namirim utuženu tražbinu. Ja sam to u istinu i učinio, ter na ulici baš pred trećom kućom od ugla „k suncu" prema kolodvoru izbrojio i predao tužitelju 208 for., imenice dvie petdesetice, deset desetica, jednu peticu i tri forinta. Slomak forinta nisam platio, jer nisam imao sitna novca, čemu tužitelj nije prigovorio, već se primljenom svotom zadovoljnim očitovao. To se je sve sbilo u 11 sati prije podne." E. K. bje nakon kazivanja po propisu zaprisegnut. Na to ponudi se tužitelj, da će i on kazivati poput svjedoka; a sudac uvaživ, da je taj zahtjev osnovan na zakonu, proglasi zaključak, da će i njega (tužitelja) preslušati kao svjedoka, pridržav si ipak, da će o tom, hoće li ga zapriseći ili ne, izreći odluku po obavljenom preslušanju. Nakon propisanih opomena izkazao je tužitelj, da on nije od tuženika primio nikakva novca, dapače da ga 5. kolovoza 1881 nije ni vidio, a kamo li s njime se sastao. Nakon toga proglasio je sudac zaključak, da je obnašao ureda radi preslušati sutuženicu kao svjedokinju, koja je izkazala: da je sudac krivo razumio sutuženika glede jedne okolnosti, naime one, da je tužitelj tuženika iz kavane zvao, jer su ona i suprug joj vidili proći tužitelja mimo kavane, na što je suprug izašao iz kavane i išao za tužiteljem. Svjedokinja nije vidila, da li se je suprug s tužiteljem na ulici sastao, već tvrdi, da se malo zatim povratio u kavanu, njojzi priobćio, da je tužitelja namirio i poderao pred njom dvie izprave, od kojih jedna bila je onaj kupoprodajni ugovor, kojim su tuženici prodali tužitelju sve svoje pokretnine, da mu tražbinu osjeguraju. Onu izpravu da je tužitelj držao. Svjedokinja potvrdila je svoje kazivanje prisegom.

Sudac, prosudiv savjestno i brižljivo prokaze i dokaze obiuh stranaka, obnadje n e z a p r i s e ć i tužitelja, koj je u ostalom bio pripravan položiti zakletvu, jer se je iz izvedenih dokazala uvjerio, da je tužiteljevo kazivanje nevjerojatno, i da je namirenje tražbine dokazano kazivanji tuženika. Prema tomu odbio je tužbu i osudio tužitelja, da tuženikom naknadi parbeni trošak obredjen na 10 for.

Proti ovoj osudi uložio je tužitelj ništovnu žalbu, u kojoj je prije

Digitized by Google

svega iztaknuo, da razlozi na kojih žalbu osniva, jesu oni navedeni u 8 i 9 točki § 75 u savezu s § 58 mal. pos. Opazio je, da je tuženik bio poput svjedoka preslušan u prisutnosti supruge sutuženice, a ona u prisuću njegovom, što da involvira ništetnost po ustanovah gradj. pp., koje se sigurno imadu uporaviti i u bagatelnom postupku. Razlagao je zatim protuslovje izmedju kazivanja stranaka preslušanih poput svjedoka, i naglasio, da sutuženica nije izkazala ništa relevantnoga, već najviše posvjedočila inditium za istinitost izkaza svoga supruga, a sudac da je na temelju ovakova dokaznoga materijala odlučio njega (tužitelja) nezaprisegnuti, držeć, da je njegov izkaz nevjerojatan, jer stoji u protuslovju sa tobože suglasnim izkazom supruga. Pri tom veli se nadalje doslovce u žalbi: Bagatelni je sudac scienio, da je izkaz tuženika s toga vjerojatniji, jer su ga dvie osobe tobože dale, a dviema je više vjerovati nego jednoj. Nu da taj nazor osnovan nije, mislim da mi netreba tek na široko dokazivati, izkaz supruga je izkaz tužene stranke, i tomu izkazu stoji nasuprot moj izkaz, izkaz tužitelja; i radi toga, što su slučajno na jednoj strani dvie osobe, sigurno nije ta strana pretežnija od druge, nego uviek je isti razmjer: tužitelj naprama tuženiku.

Bagatelni sudac trebao je dakle, shvaćajući vjerodostojnost pojedinih kao svjedoka preslušanih stranakâ tako, kao što se to polag gornjeg izlaganja shvatit mora, i mene vrhu moga izkaza kao svjedoka zapriseći, jer tomu ne samo da § 58 mal. post. ne stoji na putu, nego mu to upravo nalaže pošto se moj izkaz „sasvim nevjerojatnim smatrati nemože."

U br. 2. Mjesečnika od god. 1881 na strani 71 i slj. veli se: „sudac nemože (u slučaju posve analognom nazočnomu) iz same razprave odlučiti, tko govori neistinito; s toga mora obie stranke zapriseći, te po tom zaslužuje izpoviest obiuh stranaka jednako uvaženje. Ja mislim, da u tom stadiu sudac nemože crpiti uvjerenje ob osnovanosti ili neosnovanosti odnosne utvrditi se imajuće okolnosti, jer se napokon uvjerenje maličnog sudca mora, da nebude eventualno opasnim orudjem, osnivati na temelju doprinešenih dokazala." — S tim u skladu veli Ullman u svom komentaru mal. post. (izdanje od god. 1873.) strana 95 „prosudjivanje izjave na temelju tih subjektivnih momenta izključeno je, jer načelo slobodnog prosudjivanja dokaza ide samo za tim, da se posljedak čitave razprave i vodjenja dokaza slobodno presudi (§ 30 zakona), a nesmjera za subjektivnim omjerom vriednosti stranaka."

Da je bagatelni sudac, zaključuje žalba, na taj način obje stranke kao svjedoke pod prisegom preslušao, tada bi si nasuprot stajala dva izkaza, od kojih nijedan nebi više vriedio od drugoga. — I prama tomu nebi bila tužena stranka dokazala svoj prigovor, da je tražbina utrnula, koj dokaz je njoj i nadležao.

Digitized by Google

Kr. banski stol, prije nego li je riešio podnešenu mu žalbu ništovnu, pozvao je kot. sud, neka izviesti, da li je u istinu preslušanje sutuženika E. K. obavljeno u prisutnosti sutuženice I. K., i zašto je sudac to dopustio. Prvomolbeni je sud izviestio, da se to u istinu sbilo, jer u čas kad je odlučio preslušati sutuženika poput svjedoka, nije ni znao, da će u tom svojstvu preslušati i sutuženicu. Inače bio bi odredio, da se sutuženica iz sudnice udalji.

Kr. banski stol riešitbom od 26. listopada 1881 br. 13685, vidiv da je sudcu prosto bilo gledom na §. 58 zak. o. mal. post. zapriseći E. K.: — a u tom što nije zaprisego i tužitelja, da se nemože nazrieti razlog ništovnosti §. 75. br. 8 i 9, obnašao je ništovnicu kao neosnovanu odputiti. Priobćio *P. G.*

Smetanje posjeda.

Desetorica žitelja grada V. tuži občinu istoga grada, zastupanu po gradskom načelniku, zatim gradskoga načelnika osobno, gradskoga inžinira i gradskoga nadcestara, da su ih smetali u posjedu služnosti paše na pašnjaku „Brezje.“ — Oni navadjaju, da se jur mnogo godina nalaze u faktičnom posjedu služnosti paše na spomenutom pašnjaku, ter da izvršuju suposjed ove služnosti time, što su na njem pasli, i što još pasu rogatu marhu, konje i krmke.

Zastupstvo gradsko zakjučilo je po dalnjem razlaganju tužitelja, da se spomenuti pašnjak parcelira i u zakup dade.

Izvršujuć ovaj zaključak, naložio je načelnik gradskomu inžiniru i gradskom nadcestaru, da radi provedbe parcelacije na rečenom pašnjaku dadu kopati grabe.

Dne 29. ožujka 1882 započeli su težaci kopati grabe, ter kopaju još i sada.

S toga stavljaju tužitelji zahtjev: da su tuženici, imenice občina grada V. zastupana po gradskom načelniku M. V., zatim M. V. u vlastito ime, grad. inžinir V. S. i gr. nadcestar F. J. smetali ih u faktičnom posjedu služnosti paše na pašnjaku „Brezje“ time, što su 29. ožujka 1882 i sliedećih danâ dali na istom pašnjaku kopati grabe; da se tužitelji štite u faktičnom suposjedu služnosti paše na istom pašnjaku, da su tuženici solidarno obvezani zasipati izkopane na ovom pašnjaku grabe, da su dužni kaniti se svakoga dalnjega smetanja itd.

U svom odgovoru razlažu tuženici, da spomenuti pašnjak leži u teritoriju gradske občine varaždinske, i da je zajedno s drugimi zemljišti ležećimi u gradskom teritoriju vlastničtvo gradske občine, koja, nebuduć u stanju obdjelavati sama toliki posjed, ni nenašav zakupnika mu, nije priečila pojedine žitelje, koji su se osobito prošlih vremena po-

Digitized by Google

najviše bavili poljodjelstvom, da tjeraju svoju marhu na pašu po onih djelovih posjeda u gradskom teritoriju, koji nebijahu obradjeni.

Ta mučke dana dozvola da nije bila drugo nego puki prekarijum, t. j. pojedini su žitelji pasli ovdje ondje svoju marhu, dok obć. poglavarstvo i zastupstvo nije dotičnimi pašnjaci inako razpoložilo.

Pošto su tečajem vremena narasle potrebe grada, ter se je gradsko poglavarstvo i zastupstvo moralo pobrinuti za veći prihod, to je ono ponajprije stvorilo zaključak, da gradski žitelji neće smieti u napried pasti bezplatno svoju marhu na gradskih pašnicih, nego da će imati plaćati pristojbu odsječenu na komad blaga.

Ovaj zaključak bijaše podnešen kr. zem. vladi odobrenja radi, koja ga je dokazom riešitbe od 21. travnja 1875 broj 6021 ne samo odobrila, već i naročito gradskom poglavarstvu i zastupstvu naložila, da iz gospodarstvenih i zdravstvenih obzira imade jedan dio gradskih pašnika pretvoriti u drugu kulturu, t. j. u oranice i livade, a glede preostaloga diela uvesti bezodvlačno pašarinu. Ovako odobreni zaključak gradskoga zastupstva bijaše i proveden, ter su gradski žitelji, koji tjeraju svoju marhu na pašu, plaćali pašarinu sve do najnovije doba.

Iz toga izvode tuženici, da gradski žitelji nisu vršili pravo služnosti paše na občinskih pašnicih.

Primjećuju još, da gradska občina nije nikada prestala vršiti svoje pravo vlastnosti na neobradjenih dielovih svoga posjeda, jer je ona na istom dala saditi vrbe, murve, porasla stabla kresati i lies prodavati.

Radi sve to više rastućih potreba gradske občine zaključilo je gradsko zastupstvo u svojoj sjednici od 24. studenoga 1881, da se dade u zakup 100 ralih od pašnjaka „Brezje“, a ovaj zaključak bje predložen kr. zemaljskoj vladi, koja je riešitbom svojom od 28. prosinca 1881 br. 30,928 uzela ovaj zaključak na povoljno znanje s dodatkom, da za ovakove zaključke nije ni potrebno vladino odobrenje.

Usljed toga predložio je gradski načelnik gradskom zastupstvu operat, kako da se provede gore navedeni zaključak.

Ovaj operat bijaše primljen po zastupstvu uz jedinu preinaku prijašnjega zaključka, da se dade u zakup ne 100 već 159 ralih.

Prema tomu počelo je odmah gradsko poglavarstvo po načelniku M. V. i inžiniru V. Š. uz pripomoć gradskoga nadcestara F. J. izvadjati upitni zaključak, pak ga je i izvelo.

Proti ovoj odredbi gradskoga poglavarstva i provedbi iste podniela je trojica od sadanjih tužitelja pritužbu kr. zemaljskoj vladi, koja je tu pritužbu s osobitim negodovanjem odbila.

Tuženici na temelju tih navoda tvrde konačno, da je nazočni priepor jur riešen administrativnim putem, ter prigovaraju, da sud nije nadležan, da ga rieši.

Digitized by Google

Naken dovršene razprave izrekao je kr. gradsko-delegovani kotarski sud u V. odluku od 6. lipnja 1882 broj 4825. gr., kojom, odbiv prigovor nenadležnosti, zadovolji tužbi, naloži tuženoj občini, da ima zasipati grabe u roku od 14 dana pod prietnjom prisilnih sredstva, kaniti se unapried smetanja pod globom od 200 for., napokon platiti tužiteljem u ime troškova parbenih iznos 180 for. u roku 14 dana pod prietnjom ovrhe; — nu sve to samo onda, ako tužitelji sliedeću odlučnu prisegu polože; „nije istina, da su oni u smislu oglasa gradskog zastupstva od 24. ožujka 1876 br. 313 broj 14 ad III plaćali pašarinu za pašnjak „Brezje.“

Razlozi te odluke su sliedeći:

U ovom slučaju valja riešiti priepor izmedju občine grada V. kao juristične osobe i tužitelja, a prieporni je predmet gradjansko-pravne naravi; radi se naime o tom, da li su tužitelji faktično vršili stanovito pravo, i da li se oni imadu štititi u vršenju istoga. Za riešenje takovih priepora nadležni su pako sudovi, a ne političke oblasti.

Tužitelji tvrde, da su oni više godina vršili služnosti paše na pašnjaku „Brezje.“

Tužena občina usuprot tvrdi, da su tužitelji uživali tu pašu samo prekarno.

Da su tužitelji faktično vršili pravo paše, to je dokazano i vlastitim priznanjem tuženice i kazivanji više zapriseženih svjedoka.

Treba stoga ustanoviti, da li su tužitelji uživali priepornu pašu uz animus possidendi, ili samo usljed izmoljene dozvole tuženice, kao vlastnice zemljišta.

Prema smislu ustanove § 323 gr. zak. te po § 104 gr. pp. imala je tuženica precarium dokazati, jer isti nastaje usljed umolbe s jedne, a privole s druge strane § 971 i 874 o. gr. z.

Iz navedenih zaključaka občinskoga zastupstva, iz odredaba zemaljske vlade, — kojimi se razpolaže s pašnjakom „Brezje“, uvadja pašarina i napokon odredjuje, da se taj pašnjak parcelira i u zakup dade, — nemože se nikako izvesti, da su tužitelji uzivali pašnjak prekarno. Spomenuti zaključci i odredbe jesu čisto administrativno-gospodarstvene naravi, ter se iz njih neda izvoditi, da je pravo vlastničtva občine bilo faktično neograničeno, ili da je občina pašu prekarno dozvolila, već valja izvidjeti, kako su se tužitelji kao uživatelji paše ponašali napram prenavedenim zaključkom občinskim.

Tužitelji uztvrdili su doduše, da su se oni uvedenju pašarine uvjek protivili, pače da oni pašarine nisu nikada ni plaćali, da su se žitelji grada V. još godine 1864 proti pobiranju pašarine protivili bili, da je ista oružanom silom od njih ućerivana, nu usljed odpisa obstojavše dvorske kancelarije, kojoj su se oni proti ućerivanju pašarine pritužili, da je občina ućeranu pašarinu povratila.

Digitized by Google

Ova potonja okolnost dokazana je svjedoci; nu u nazočnom slučaju nije odlučujuće naravi, jer tužitelji nisu ni naveli ni dokazali, da su bili medju onimi žitelji, kojim bje povraćena pašarina.

Bez obzira na to nemože se mimoići, pače odlučna je u nazočnoj parnici okolnost, navedena po tuženicih, da je gradska občina ne samo svojim zaključkom, već i javnim svojim oglasom od 24. ožujka 1876 br. 313 svim i svakomu zabranila dalnju pašu na pašnjaku „Brezje", a dozvolila ju samo onim, koji budu plaćali ustanovljenu pašarinu; tužitelji pako da su se toj zabrani pokorili i pašarinu plaćali.

Dokaže li se ova okolnost, oboren je tužiteljem bitni uvjet posjeda, naime animus possidendi, to jest volja posjedovati pravo paše na tuženičkom pašnjaku za sebe § 309 gr. z. Pokoriv se zabrani občine, tužitelji prestali su biti posjednici, svojom su privolom stupili prema občini u stanoviti pravni odnošaj, ter neimaju prava na zaštitu sudbenu.

Tužena občina, da dokaže te okolnosti, priložila je izkaz žitelja, koji su usljed onog oglasa plaćali pašarinu; nu taj izkaz nije nego prosti popis, koj nije izdan po poglavarstvu kao takovom, ter se stoga nemože po § 113 gr. pp. smatrati izpravom dokazujućom svoj sadržaj.

Nu tuženica, da dokaže prenavedene činjenice, navratila je tužiteljem i prisegu odlučnu, i oni su ju prihvatili, stoga se je po § 233 gr. pp. moralo suditi na tu prisegu, i od iste ovisnim učiniti uspjeh parnice, jer prisegnu li tužitelji, bit će dokazano, da se oni nisu pokorili zabrani občine, već nastavili vršiti faktično pravo služnosti, a u tom slučaju navedenim djelom bijahu smetani u posjedu, ter se imaju po § 339 gr. z. štititi, jer posjed, bio kakav mu drago, samovlastno nitko smetati nesmije.

Troškovi parbeni dosudjeni su po § 573 gr. pp.

Riešitbom od 28. lipnja 1882 br. 12189 kr. banski stol uz odpućenje utoka tužitelja, zadovoljio je utoku tužene občine, ter sudio, da se tužitelji sa tužbovnim zahtjevom bezuvjetno odbijaju, i da su dužni tuženoj občini naknaditi parbene troškove iznosom 65 for. 75 nč. U razlozih prizivne riešitbe veli se:

Prigovor nenadležnosti da nestoji s razloga, što tužitelji nepostupaju kao gradjani, za koje bi svakako bio obvezatan zaključak gradske občine, odobren po političkoj oblasti u pogledu promjene kulture prepornog pašnjaka „Brezje" i uvjeta pod kojimi mogu tjerati marvu na pašu. U glavnoj stvari zauzima banski stol sliedeće stanovište:

Pripadnici gradske občine mogu vršiti pravo paše uz one stege, uz one uvjete, koji su propisani naredbami. Tužitelji sami priznaju, da nisu vršili prava paše kao pripadnici občinski, već kao posve privatni ljudi. Ako je tomu tako, tada, veli banski stol, da bi tužitelji morali do-

Digitized by Google

kazati, da se nalaze prema občini u drugom odnošaju, nego li pripadnici občinski, odnosno morali bi dokazati, da je pravo vlastničtva tužene občine na pašnjak ograničeno.*)

Kr. stol sedmorice riešitbom od 11. siečnja 1883 br. 2401 ex 1882, odputiv je previdni utok tužitelja i potvrdio prizivnu odluku sa sliedećih razloga, koje doslovce priobćujemo:

uvaživ, da nad upravom občinskih posala, medju koje spada i upravljanje občinske imovine, kako po sadašnjem zakonu ob ustroju gradskih občina od 28. siečnja 1881 br. 3 sbornika, tako i po prijašnjih zakonskih propisih, vrhovni državni nadzor vrši kr. zemaljska vlada budi neposredno budi preko svojih organa;

uvaživ, da je tužena gradska občina na sve ono, što je u svrhu uvedenja što shodnije i po občinu koristnije gospodarstvene uprave sa pašnjaci svojeg vlastničtva putem gradskog zastupstva zaključila, učinila sa podpunim odobrenjem kr. zemaljske vlade;

uvaživ, da je kr. zemaljska vlada pritužbu radi pomenutog zaključka gradskog zastupstva sa strane nezadovoljnika M. K. i drug. primljenu, odpisom svojim od 20. travnja 1882 broj 14822 odbila, te podjedno gradsko poglavarstvo u V. uputila, da posve povoljnim uspjehom započeto izkupljenje za pretvorbu u bolju i unosniju kulturu odredjenih parcela pašnjaka „Brezje" dalnjim izakupljenjem još preostalih rali istoga pašnjaka bez dalnjeg oklievanja — ako treba i uporabom asistencije — nastavi i dokonča;

uvaživ, što se uporabe gradskih pašnjaka tiče, da tužena gradska občina priznaje, da su prvobitno u obće žitelji grada V. bezplatno tjerali svoju marvu dozvolom gradske občine — makar i mučkom na neobradjena zemljišta gradska, pak i na pašnjak „Brezje", no da je to uvjek

---

* *(Opazka uredničtva.)* Čitajući izvadak motiva u tekstu moglo bi se pomisliti, da prišivamo prizivomu sudištu nazore, koji se neslažu s prvimi načeli na kojih počivaju razprave rad smetanja posjeda. Zato evo doslovce odnosnih motiva:

„Pošto, kako tužitelji izrično u odgovoru tvrde, da u svojstvu kao gradjani ili pripadnici gradske občine V. pravo suposjeda paše netraže? to nemogu već sbog toga na temelju grunt. izvadka B. ad III. tvrditi, da spadaju medju gradjane pašeovlaštene, čim po njihovoj tvrdnji gradjani iste občine nisu. Tužitelji istina dokazali su, da su na prepornom pašnjaku sve do sbilog se smetanja marvu pasli, ali i tužena občina priznaje, da su tužitelji isto tako kao i preslušani svjedoci i ini gradski pripadnici sve do dana sbivšeg se smetanja na pašnjaku „Brezje" marvu stranom bez, stranom uz platež pašarine pasli, pa stoga nadleži tužiteljem dokazati, da se isti kao negradjani tužene občine u iznimnom stanju prama ostalim gradskim pripadnikom nalaze, naime u suposjedu (?) pašnjaka „Brezje" sa tuženom gradskom občinom, odnosno da je pravo vlastničtva tužene občine na pašnjaku „Brezje" ograničeno (?).

Digitized by Google

do volje občine bivalo, a kašnje, da je usljed naredbe kr. zemaljske vlade paša na pašnjaku Vinokovčak iz veterinarno-redarstvenih obzira bezuvjetno svakomu zabranjena, a za uživanje paše na ostalih gradskih pašnjacih, da su uvedene pašarinske pristojbe, kako to oglas gradskog zastupstva od 24. ožujka 1876 broj 313 pod broj 14 na II. dokazuje;

uvaživ, da tužitelji, koji kao sudionici spomenute pogodnosti paše za se pravo služnosti na upitni pašnjak izvesti nastoje, nisu ni pokušali, kamo li dokazali, da su ikada to pravo služnosti u stanovitoj mjeri i stanovitom obsegu glede znatno razprostranjenih gradskih pašnjačkih zemalja ma kojim u zakonu navedenim načinom stekli; (§. 408 481 583 ob. gr. z.)

Vidiv, da prema svemu tomu u predležećem slučaju o smetanju posjeda u smislu §. 619 gr. pp. govora biti nemože niti sa strane tužene gradske občine, koja u svom posjedu vrši samo ono pravo, koje joj pripada kao vlastnici; niti sa strane ostalih sutuženika, koji su samo po nalogu predpostavljene si oblasti postupali;

vidiv glede parbenih troškova § 573 gr. pp.; itd.

Iz priobćene riešitbe vrhovnoga sudišta mogla bi se izvesti slie deća načela:

1. da občine, upravljajuće svojom imovinom, nemogu nikoga smetati u posjedu, ako ih je na smetanje ovlastila zemaljska vlada.

2. da posjednik prava u pravdi radi smetanoga posjeda ima po §§ 408, 418, 483 ob. gr. z. dokazati, da je to pravo stekao

3. da po § 618 gr. pp. nemože biti govora o smetanju posjeda, ako smetalac vrši svoje pravo vlastničtva,

4. tužba radi smetanja posjeda nije pripustna proti onim, koji smetaju posjed usljed naloga predpostavljene oblasti.

Mi nismo ta načela stavili na čelo priobćenoga slučaja, jer neželimo, da se naše pravosudje za njimi povede; već je gotovo trideset godina što je u Hrvatkoj uveden obć. gradj. zak., pak nam je neugodna i sama misao, da bismo se još morali baviti razlaganjem elementarnih načela o posjedu.

Izrok, koj ustanovljuje sud stečajni u smislu § 30 stečajnoga reda za prijave tražbina proti stečajnini, svršuje se u slučaju, ako posljednji dan toga roka pada na nedjelnji ili svetkovni dan, po § 99 gradj. pp. sliedećega dana djelatnoga.

U stečajnini J. K. bio je po kr. sudbenom stolu u Zagrebu kao stečajnoj oblasti opredieljen rok za prijavu tražbina prezaduženikovih vjerovnika do 15. kolovoza 1882.

Digitized by Google

Dne 16. kolovoza 1882 predao je M. c. J. M. likvidacionalnu prijavu odnosno tužbu radi tražbine od 1263 for. 83 nč.

Ovu je prijavu prvi sud odlukom od 19. kolovoza 1882 br. 9938 odbio s razloga, što je prijavni rok minuo dne 15. kolovoza 1882.

U utoku proti toj odluci ističe vjerovnik M. c. J. M., da je posljednji dan prijavnoga roka naime 15. kolovoza 1882 bio općeniti zakonom priznani blagdan, i da je po tom prijavni rok sliedećega djelatnoga dana naime dne 16. kolovoza 1882 iztekao.

Nu kr. banski stol odbio je riešitbom od 21. rujna 1882 broj 18728 utok, ter je potvrdio napadnutu odluku prvoga suda, jer je opravdana prema ustanovam §§ 30 i 31 stečaj reda, po kojih valja opredieliti stanoviti dan, do kojega se mogu predati sudu prijave proti stečajnini, — a taj se dan nemože prenašati, u smislu § 99 gr. pp., jer se tuj radi o zapornom roku, ter utjecatelju nepreostaje drugo, nego latiti se lieka označena po § 99 steč. reda.

Na izvanredni utok M. c. J. M. obnašao je kr. stol sedmorice riešitbom od 11. siečnja 1883 broj 2754 ex 1882:

vidiv, da § 99 gr. pp. govori općenito o rokovih, ter neizuzimlje zaporne rokove od ustanove, da u slučaju, kada zadnji dan roka pada na nedjelju ili zakonom priznani obći blagdan, ovaj rok mine prvim djelatnim danom;

vidiv, da u stečajnom redu nema izrične ustanove, koja izključnje uporabu ove općenite ustanove § 99 gr. pp. na zaporne rokove stečajnim redom normirane, uz preinačenje obih dolnjosudnih odluka prvomu sudu naložiti, da prijavu odnosno tužbu de praes. 16. kolovoza 1882 broj 9938 izravno rieši, i dalje po zakonu postupa.

Sudbenomu postupku radi smetanja posjeda na zadružnom gruntu neima medju članovi zadružnimi niti onda mjesta, ako je dotična zadruga potajno razdieljena.

Medju članovi potajno razdieljene zadruge B. porodi se priepor radi smetana posjeda njive „Polje“, spadajuće na zadružnu imovinu.

Odluku prvoga suda, koj je tužitelja štitio u posjedu iste njive, ukinuo je kr. banski stol riešitbom od 25. listopada 1882 br. 21254 s cielom razpravom po § 47 gr. pp., ter je tuženu stranku uputio na nadležnu oblast upravnu; i to s razloga, što se je tečajem razprave i naknadno pribavljenom potvrdom kr. kotarskog ureda u Rakovcu od 13. listopada 1882 br. 7918 dokazalo, da je tuženik P. B. član nerazdieljene još zadruge B., a da razriešenje rečene zadruge nije još pravomoćno provedeno, usljed česa pravni odnošaji pojedinih članova ili grana prama drugim članovom ili granam jedne te iste zakonito još nerazriešene zadruge u pogledu zadružnoga imetka nespadaju pod gradjansko-

Digitized by Google

pravni postupak, već da su u takovom predmetu s obzirom na ustanove § 10 zakona o zadrugah u hrvat. slav. krajini, nadležne oblasti upravne.

Ovu banskostolnu riešitbu potvrdio je kr. stol sedmorice pod 23. prosinca 1882 br. 2889 s razloga u njoj navedenih, pa i zato: „jer se i tajno podieljene zadruge po nadležnih političkih oblastih provesti imadu (§ 48 zadr. zak. od 14. travnja 1880:),[1] i jer razdieljene stranke samostalne postaju,[2] te dopali im imetak u njihovu izključivu vlastnost tekar od onoga časa prelazi, kad se o diobi odpremnim, ili kojim drugim uredjenjem zadružnih odnošaja u koliko su predmet gruntovne uknjižbe, konačno odluči,[3] dotične izprave potvrde i u gruntovnici provedu (okružnica krajiške upravne zemaljske oblasti od 21. prosinca 1879 br. 18156.[4a]

Ima li mjesta ovrhi na temelju uknjiženog izkaza o porezu po § 438 br. 4. gpp. u savezu sa § 58 zak. čl. XV. god. 1876?

Kr. ravnateljstvo erar. pravnih posala u Zagrebu zatražilo je ovršnu dražbu nekretnina Ane K. radi dužnog poreza 61 for. 74½ nč., na temelju izkaza grad. porez. ureda, providjena uknjiženom zaporkom gruntovnog ureda u Križevcih od 9/8 1880 br. 2149, — ter podjedno pridruženje k dražbi istih nekretnina, razpisanoj odlukom od 4/2 1882 br. 185 gr. na dne 7/6 1882.

Odlukom prvog suda od 8/5 1882 br. 5360 gr. nije dozvoljena ovršna dražba ni pridruženje, pa je kr. ravnateljstvo erar. pravnih posala proti toj odluci uložilo utok.

Opazka uredničtva. [1] Htjelo se valjda kazati, da se i otajne diobe imadu provesti po političkih oblastih.

[2] Htielo se valjda kazati, da se pravno riešavaju zadružne sveze.

[3] Neglededć na slog, kojim se ističu navedeni motivi, oni izriču načelo, koje izvire iz domaćega zakonarstva o zadrugah; nu nedokučujemo, bludnju, po kojoj su se mogla uvrstiti ta načela u motive, koji imadu opravdati riešitbu, izrečenu usljed razprave o smetanom posjedu? U tih razpravah radi se izključivo o zadnjem **faktičnom** posjedu, a ne o vlastničtu. Vrhovno sudište pako odbija tužbu radi smetanoga posjeda s razloga, što smetani tužitelj nije vlastnik. Ovakovom se judikaturom muti narav posjeda i uzkraćuje posjedu zaštita, koju mu zajamčuje zakon. Ta zaštita nije plod puke teorije, već stvar od velike praktične važnosti. Predočimo si slučaj, — a takovih bit će više izmedju onih 17.006 u provincijalu potajno razdieljenih zadruga — da su se članovi stanovite zadruge pred 20 godina sporazumno razdielili, i svaki je od njih punih 20 godina mirno uživao diel, što ga je zapao. Jesu li razlozi vrhovnoga sudišta prikladni, da, i neglededć na zakonske ustanove, iz praktičnih razloga opravdaju sudbenu odluku, koja bi uzkratila zaštitu ovakova posjeda proti nasrtajem bivših zadruga, njihove djece, a možda i unučadi?

Mi smo u ovom svezku Mjesečnika donieli dva slučaja smetanoga posjeda, da upozorimo na stranputicu, kojom je u nas u tom pitanju pošla viša judikatura.

Digitized by Google

Riešitbom banskostolnom br. 11470 ex 1882 ukinuta je ista odluka prvog suda i to s razloga:

Što po propisu § 58 zak. čl. XV. god. 1876 izkazi o zaostatcih, izdanih po obć. organih i poreznih uredih spadaju u číslo onih izprava na temelju kojih ima mjesta ovrhi, ter je s toga spomenutim izkazom utjecatelj dokazao pravo na ovrhu u smislu § 438 br. 4 gr. post. u suglasju s § 5 br. 1. zak. od 17. prosinca 1876. U oči toga pritužena se odluka ukazuje ništetnom po §§ 318 i 335 gr. post., jer je utemeljena na krivoj uporavi zakona."

Previdni utok nije uložen, jer su medjutim iste nekretnine bile prodane, što vrlo žalim, jer se usudjujem tvrditi, da ovdje neima mjesta ovrhi po § 438 toč. 4., koj govori o presudah upravne oblasti, a izkaz o porezu nije nikakova presuda, jer se presuda (osuda) izriče na tužbu jedne stranke proti drugoj, što ovdje nije.

Pomenuti zak. članak govori o r u k o v a n j u javnih porezâ, ter se po njem imadu ravnati financialne oblasti kod ućerivanja poreza, dočim za realnu ovrhu nadležan je sud, koj se imade držati gradjanskog parbenog postupnika i ovršne novele od 17. prosinca 1876. Uknjižba prava zaloga nije stečena po § 58 istog zakonskog članka, već po § 84 gruntovnog reda, a § 58 istog zak članka označuje samo onaj organ javne uprave, koj je vlastan izdati takov izkaz o porezu. I na privatne obveznice udešene po § 81 gruntov. reda može se steći pravo zaloga, nu da se steče ovršno pravo, upućen je vjerovnik na platežnu zapovjed prema ministarskoj naredbi od 18. srpnja 1859 broj 130 D. z. l., a to je slobodno i visokomu eraru na temelju uknjiženog izkaza.

Priobćio *T. N.*

Odpovjedna molba neima se a limine judicis odbiti, makar ie i točno ustanovljeno vrieme zakupa.

Odpovjednu molbu Gjure Podunajca proti Ivi Čadjevcu predanu 9. lipnja 1882 godine vratio je kr. kot. sud ureda radi s ovih razloga:

Po ugovoru od 5/3 1878 priloženom u izvoru pod A ustanovljeno je vrieme zakupa mlina na tri godine i naročito rečeno, da vrieme zakupa iztiče dne 5 ožujka 1881. Pošto nije naročito rečeno, da će vrieme zakupa minuti uz predhodnu odpovjed, to neima mjesta odpovjedi u smislu § 2. ministarske naredbe od 17. prosinca 1858. br. 234 D. Z. L., već bilo bi mjesta opomeni u smislu § 11 iste naredbe. Nu i po tom § imala bi se takova prošnja predati uz posliednjih šest mjeseci prije nego će izteći rok uporabni, a taj je već iztekao 5/3 1881, pa je po tom prema § 1114 ogz. uporabna pogodba mučeć obnovljena tim više, što nije ni po propisu § 22 rečene ministarske naredbe za 14 dana po izmaku uporabnog roka predana tužba na povratak uporabnog predmeta.

Digitized by Google

Napokon na samom podnesku nije naznačeno: „u uporabnom predmetu," — da se rieši po propisih rečene ministarske naredbe. — Na utok molitelja odpovjedi ukinuo je kr. banski stol istu odluku s tim, da je odpovjedna molba udešena prema propisu § 4. ministarske naredbe od 17. prosinca 1858, pak se ima riešiti po § 6. iste naredbe.

Proti toj riešitbi predao je protivnik Ivo Čadjavec previdni utok, ali je vis. kr. stol sedmorice banskastolnu riešitbu od 5. srpnja 1882 br. 13220 potvrdio s ovih razloga:

Uvaživ, da se može odpovjedna molba samo u slučajevih §§ 4. i 5. minist. naredbe od 17 prosinca 1858 br. 234 ureda radi (a limine judicis) odbiti; uvaživ, da nepredleži ni jedan od tih slučajeva, dočim se pitanje, da li je rečena opovjed gledom na § 2, 11 i 22 navedene naredbe umjestna ili ne, imade riešiti tek poslje razprave.

priobćio *T. N.*

B. Mjenbeno.

Tužitelj, koji podigne tužbu proti prihvatniku u mjestu domicila mjenice na temelju naznake domicila, stavljena po vlastitom priznanju, nakon obavljenog prihvata, mora dokazati, da je prihvatnik, koji prigovara nadležnosti suda, pred kojim je tužba podignuta, naknadno privolio na naznaku domicila. (Naredba od 6. listopada 1853 br. 200 d. z. l.)

A. tuži B-a, koji stanuje u P. kod trgovačkoga suda u Beču na izplatu mjenbenoga iznosa od 50.000 for.; sud izdade povodom ove tužbe platežni nalog.

Na mjenici ovoj naveden je B. kan trasat, a grad P. kao njegovo boravište i povrh svega toga nalazi se tu napisan dometak: „platiti će se u Beču kod C-a". B. privati ovu mjenicu. — Proti izdanomu platežnomu nalogu prigovori B, da trgovački sud u Beču nije nadležan za razpravu tužbe, jer da je naznaka domicala stavljena na mjenicu bez njegova znanja nakon što je on već svoj prihvat bio na mjenicu stavio; naproti priznade B, da se je oznaka domicila na mjenici nalazila onda, kad je A kao indosatar stekao mjenicu od C-a.

Prva molba priznade prigovor nenadležnosti, ako B. glavnom prisegom dokaže, da nije ovlastio D-a, neka na mjenicu stavi kao platište grad Beč".

Višji sud potvrdio je osudu prvoga suda. Razlozi: Priznati se mora, da je temeljito razlaganje prvoga suda, po kojem se naknadna promjena platišta, izvedena i bez privole prihvatnika kasnijim dometkom domicila, koji se razlikuje od adrese prihvatnika, navedene na mjenici, smatrati ima takovom promjenom prihvatnikove obveze, usljed koje se ona razširuje, te koja isto tako kao što i naknadna pro-

Digitized by Google

mjena vremena izplate ili mjenbene svote, proizlazi iz samoga mjenbenoga prava, pak se i proti svakomu trećemu posjedniku mjenice uporaviti može.

Usljed toga se nemože uporaviti naredba od 6. listopada 1883 br. 200 d. z. l. koja govori o izpunjenju praznih mjesta na mjenici proti ustanovljenoj pogodbi.[1]

Članak 7 mjenbenoga reda od 25. siečnja 1850 br. 51 d. z. l.[2] i spomenuta naredba govore o bitnih potrebštinah mjenice, navedenih u čl. 4, na koje nespada dometak domicila kod mjenice, u kojoj se nalazi adressa obvezanika (br. 8 čl. 4),[3] jer mjesto — ovdje P. — navedeno kod imena trasatova vriedi i kao platište i kao prebivalište trasata. Ovakova mjenica nemože se s toga nipošto smatrat nepodpunom, već se adresa kod imena trasatova smatra kao platište ugovoreno po obijuh stranka. Prigovor nenadležnosti može se s toga staviti samo onda, kad se dokaže, da se je po trećem nakon prihvaćene mjenice u pogledu platišta kanila nametnuti trasatu obveza, koju niti je on preuzeo niti je na nju naknadno privolio prije nego je mjenica utužena. Pogledom na pitanje o teretu dokaza, priznao je tužitelj, da naznake domicala nije bilo na mjenici kod prihvata, već da je ona poslje na mjenicu stavljena; tužitelj ima s toga dokazati, da je tuženik ovlastio D-a, da tu naznaku napiše, pak je usljed toga pravom osuda glasila na glavnu prisegu, koju položiti ima tuženik, te koja se uzvratiti nemože.

Vrhovno bečko sudište nije uvažilo izvanrednog previda tužiteljeva. Razlozi: Izvanrednom previdu tužitelja nemože se udovoljiti: jer je, kao što i sam tužitelj u svom izvanrednom previdu priznaje, konstatirano, da na utuženoj mjenici, trasiranoj na tuženoga B-a u P, za vrieme prihvata po trasatu nije bilo naznake domicila „platiti će se u Beču kod C-a“, već da je ta naznaka naknadno istom poslje prihvata na mjenicu stavljena. Stoga sliedi, da se tuženi prihvatom mjenice nije obvezao mjenbenu svotu izplatiti u Beču, te da se nemože na to ni primorati, ako se nedokaže, da je naknadni dometak mjesta izplate u Beču s njegovom privolom na mjenici napisan. Buduć je pako po vlastitih izjavah tužitelja i po izjavi svjedoka D. ovaj posljednji spomenutu naznaku domicila naknadno stavio na mjenicu, s toga se u tom, — što su oba nižja suda za dopustivost ili nedopustivost prigovora o nenadležnosti smatrala odlučnom okolnost onu, da li je tuženi D-a na to ovlastio ili ne, te što su dozvolila kao dokaz o tom pitanju glavnu prisegu, koja se uzvratiti nemože — nemože priznati ništetnost niti očita nepravda, koje

[1] Ovoj naredbi u svem odgovara ustanova § 93 našega mjenb. zakona. Op. Ured.

[2] Odgovara § 6 našega m. z. Op. Ured.

[3] Odgovara toč. 7. § 3 našeg m. z. Op. Ured.

Digitized by Google

bi okolnosti po dvorskom dekretu od 15. veljače 1833 br. 2593 sbirke zak., jedino dozvolile mienjati jednako glaseće osude.[4]

Iz *Gerichts-Ztg.-a.*

C. Kazneno.

Može li se zločinstvo prevare krivim svjedočanstvom počiniti samo na glavnoj razpravi, ili takodjer u predizvidih i u redovitoj iztrazi. *)

Kr. sudbeni stol u O. osudom od 8. studenoga 1882 br. 5969 kaz. riešio je Tereziju S. obtužbe radi zločinstva prevare, počinjena krivim svjedočanstvom po § 250 t. 3 kp., i to sa sliedećih razloga:

Tereza S. preslušana je kao svjedokinja 29. ožujka 1882 pred kr. kotarskim sudom u S. u kaznenih predizvidih, zametnutih proti Jošku S. i ortakom radi zločinstva kradnje, ter je izkazala, da je njezin zakoniti suprug Joško S. 25. studenoga 1881 kod kuće bio. Drugi svjedoci naime Roštan, Prilik i Maročić posvjedočili su protivno. Prvi svjedok tvrdi naime, da je Joško S. toga dana u Molvah bio na vašaru, dočim ostala dvojica vele, da je 24. studenoga 1881 bio u Prugovcu. Osim toga potvrdjuju obtuženici Benko G., i Janko G., da je Joško S 25. studenoga 1881 na vašaru u Molvah bio.

Terezija jest dakle tečajem kaznenih predizvida pred kr. kotarskim sudom u S. neku okolnost „jestno" posvjedočila, koju su druga dva svje-

[4] *Opazka uredničtva.* Po našem sudu nemože se u ovom slučaju u obće govoriti o domicilu mjenice u onom smislu kako ga shvaćaju i naš i njem. mjenb. zakon, dakle ni o mjenici domiciliranoj, jer mjenicu domicilirati može samo izdatnik mjenice. U gornjem slučaju pako je izdatnik označio grad P. kao boravište trasata, neoznačiv napose posebnoga platišta, usljed toga ima prema propisu § 3 mj. zak. (odnosno čl. 4. njemač. zak.) mjesto boravišta trasatova vriediti i kao platište mjenice; tim je on izpunio bitnu sastavinu, koju se zahtieva za pojam mjenice. Dometkom „platiti će se u Beču kod C-a", promienjeno je pako platište označene po izdatniku, dakle bitna sastavina mjenice; da je tu promjenu kod prihvata počinio trasat, tada bi se ona imala smatrati ograničenim prihvatom, i prosudjivati po propisih valjanih za taj prihvat (§ 22 mjenb. zak.); nu jer je tu promjenu učinio indosant, tada se samovoljna promjena prvobitne naznake drugoga platišta, — ili, kao što se u gornjoj osudi veli, domicila mjenice — različitog od platišta navedenog po izdatniku, uzeti mora pod pojam mjenica lažnih i krivotvorenih, te prosudjivati po dotičnih ustanovah zakona mjenbenoga (§ 81—83). Stoga nam se čini, da bi s gledišta materijalnoga mjenbenoga prava bilo korektnije, da su sudovi kod obrazlaganja gornjega slučaja dotičnu mjenicu shvatili onakovom kakovom se ona u istinu ukazuje, naime mjenicom krivotvorenom,

*) Vidi riešitbu kr. stola sedmorice u Zagrebu br. 5880 od 1882, priobćenu u Mjesečniku br. 12. razdjel B. strana 765 Op. p.

Digitized by Google

doka pred istim sudom „zaniekala“. Tu su dakle protuslovni izkazi svjedoka, odakle ipak nesliedi, da je izkaz manjine svjedoka lažan. Tečajem izvida nije ništa neobičnoga, da se pojavi protuslovnih izkaza. — Za naš kazneni postupak nisu mjerodavni predizvidi, nego je glavna razprava odlučna. Tečajem predizvida sakuplja se materijal za obtužbu i odnosnu glavnu razpravu. — U predizvidih neima još nikakvoga definitivnoga dokaza. Obtužba basirana na predizvidnom materijalu, nije još nikakav gotov dokaz, već je jedino predlog. Ako pako nije obtužba dokaz, još je manje dokaz „izkaz jednoga svjedoka, učinjen tečajem predizvida.“ Izkaz svjedoka tečajem predizvida nemože se po tom uzeti „kao svjedočanstvo“ definitivno i neporecivo. Taj nazor fiksiran je sasvim jasno u § 243 kaznen. postupka, gdje se veli, da svjedok može u bitnih točkah od svog izkaza odstupiti. Ako je pako tomu tako, onda je sasvim jasno, da svaki svjedok svoj izkaz, učinjen tečajem predizvida, može prigodom glavne razprave promieniti, pače opozvati, navodeć naravno za to razlog. Iz toga nuždno sliedi, da svjedok, koji je u oprieci sa drugimi svjedoci, imade biti pozvan na glavnu razpravu, da se dotično protuslovje razjasni. Ako svjedok ostane pri svojemu prvobitnom izkazu, može nastupiti slučaj § 273 k. p. To je princip postupka.

Krivo svjedočanstvo može se samo na glavnoj razpravi učiniti, nikako pako tečajem predizvida.

Da protivno stoji, svakako bi zakonodavac stvorio ustanovu, što ima biti s onim svjedokom, koji tečajem predizvida lažno svjedoči, kao što je takovu u § 273 k. p. za glavnu razpravu ustanovio. — Terezija S. imala se je dakle prije pri današnjoj glavnoj razpravi preslušati kao svjedokinja, pa ako bi ostala pri svom izkazu, „moglo bi možda“ državno odvjetničtvo po § 273 k. p. postupati.

Nije mogućnost izključena, da bi svjedokinja Terezija S. danas svoj izkaz opozvala ili promienila, da je kao svjedokinja preslušana, a moguće je, da bi i prihvatila blagodat § 143 k. p., koja bi joj se priobćiti imala po ravnatelju glavne razprave. Medjutim imadu se svjedoci obrane pozvati na glavnu razpravu, ma da su njihovi izkazi protuslovni s ostalim materijalom; svjedoke jedne i druge stranke valja u glavnoj razpravi saslušati, a nesmie biti, da se svjedok obrane, koji je u oprieci sa svjedoci obtužbe, mjesto kao svjedok „kao. obtuženik“ pred glavnu razpravu stavi. Po takovom postupku došla bi obrana u najveću pogibelj, te bi bila prikraćena u svojem pravu, dočim naš kazneni postup. baš želi ravnopravnost medju obtužbom i obranom sasvim provesti.

Uz sve ovo valja još uvažiti, da je Terezija S. zakonita supruga

Digitized by Google

Joška, pa da se je u velikoj moralnoj stisci nalazila kao svjedokinja; i da je ona danas rekla, da nebi nikada svjedočila pred sudom, da joj je rečeno, da ne treba proti svomu suprugu svjedočiti. Istina, da je u preslušnom zapisniku konstatirano, da joj je blagodat § 143 k. p. predstavljena, no tim još nije izključena mogućnost, da nije razumiela, što joj je sudac priobćio. U praksi se svaki dan kod glavnih razprava može viditi, koliko muke i tumačenja treba, dok svjedok ustanovu § 143 k. p. shvati.

Pošto dakle u nazočnom slučaju ne predleže obilježba zločinstva prevare označena u § 197 i 199 sl. a k. z. u objektivnom pravcu, to se mora obtužena Terezija po § 250 t. 3 k. p. obtužbe riešiti.

Kr. državni odvjetnik pobijaše ovu osudu sliedećim načinom:

Terezija S. tužena je radi toga, što je 29. ožujka i 12. lipnja 1882 pred kot. sudom u S. položila krivo svjedočanstvo, da je njezin suprug Joško 24. studenoga 1881 t. j. jedan dan prije sv. Katarine kod kuće u Lukavcu cio dan bio, premda su joj izkazi vjerodostojnih svjedoka, protuslovećí ovoj njenoj tvrdnji, predstavljeni bili.

Premda su navodi obtužbe prigodom glavne razprave potvrdjeni, i premda je ustanovljeno, da je Terezija S. podučena bila o pravu, koje ju po § 143 k. p. ide, ipak ju je postupajući sud od obtužbe riešio s razloga:

1. što se jestno posvjedočenje njeke okolnosti, koju više njih pred istim sudom negira, ne može smatrati izkazom lažnim;

2. što se izkaz svjedoka tečajem predizvida ne može uzeti kao svjedočanstvo;

3. što se zločinstvo prevare krivim svjedočanstvom može jedino kod glavne razprave počiniti.

Mora se prije svega iztaknuti, da je postupajući sud obrazlažuć osudu izrečenu proti Joški S., uzeo kao dokazano, da je ovaj 24. studenoga 1881 oko 5 sati na večer u Prugovcu bio, jer su to posvjedočili Janko, Benko i Mara Galjer i zakleti svjedoci Terezija Prilik i Jozo Maročić; a 25. studenoga 1881 u Molvah, kako to svjedok Jozo Roštau pod zakletvom posvjedočava, dočim svjedoci njegovi Franjo Stanek, Barbara Vogl i Maksim Carević, na koje se je pozvao, da dokaže svoj alibi, nisu toga posvjedočili.

Glede samih razloga osude prvoga suda opaža drž. odvjetničtvo:

ad 1. Kada bi stojala izreka suda, nebi se nikada moglo govoriti o krivom svjedočanstvu, jer redovito stoji izreka jedne osobe suprot izrekam drugih osoba. Ali nije tako. Kad se najme radi o njekoj bitnoj okolnosti, naime takovoj, koja na stvar upliva u toj mjeri, da o njoj zavisi riešenje kaznene parnice, pak ako takovu okolnost svjedok porekne, pa i poslje, iza kako mu je predstavljeno, da su istu okolnost više njih

Digitized by Google

potvrdili, pri toj poreki ostane, tada se takav izkaz svjedoka smatrati mora lažnim, a ako je učinjen pred sudom, krivim svjedočanstvom, ako si je svjedok svjestan bio, da neistinu kaže; krivo svjedočiti je istovjestno sa „hotomice neistinu kazati.“

I tvrdnja Terezije S., da je Joško ne samo 24. već i 25. studenoga 1881 kod kuće neprestano bio, tiče se vrlo važne i bitne okolnosti, jer, da se osim suobtuženika nije našlo svjedoka, koji su posvjedočili izkaz ovih potonjih, a oprovrgli kazivanje Terezije S., nebi se mogao Joško S. pod obtužbu staviti, pošto je njegovu branitbu u tom pogledu potvrdila svjedokinja Terezija S. U tom, što je obtuženica, ne budući prisiljena na kazivanje, ipak odlučno uztvrdila okolnost poręčenu po više svjedoka, stoji kriterij hotomičnoga kazivanja neistine — krivo svjedočanstvo.

ad 2. Navedeno je, da se izkaz svjedoka tečajem predizvida nemože uzeti kao svjedočanstvo zato, što za naš kaz. postup. nisu mjerodavni predizvidi, što u predizvidih neima jošte nikakova definitivna dokaza, što je obtužba predlog a ne dokaz.

Ovaj nazor ne može stojati, jer bi se tada svakomu svjedoku povlast dala, da prije glavne razprave smije lagati. Ovoga nemože si nijedan kazneni postup. za princip staviti, pače svaki ide za tim, da se u savezu sa § 199 sl. a. k. z. do prave istine dodje preslušanjem svjedoka i prigodom predizvida, da nebi dotični osumnjičenik nedužno u iztražnom zatvoru čamio, odnosno dopao se kazni za nepočinjeno djelo ili obratno.

Za podkriepu ovdje ustanovljenoga neka služi propis § 160 k. p., po kojem se svjedoci pri predizvidih i iztrazi zapriseći mogu, ako je predviditi, da neće moći biti pritomni kod glavne razprave; a i § 243 k. p. govori o slučajevih, kada se preduzeta izvidjenja, na kojih se podignuta obtužba osniva, kod glavne razprave upórabiti mogu odnosno moraju.

Da uspjeh predizvida nije definitivan dokaz, proizlazi iz naravi same stvari, ali odatle ne smije se zaključiti, kao da svjedok, preslušan u predizvidih, nebi mogao počiniti zločinstva prevare krivim svjedočanstvom. Takav zaključak je nenaravan, neopravdan, poguban po javni moral, a protivi se i zakonu, koji u § 81 al. 1 k. p. izrikom definira cjel predizvida onamo, „da se dodje do dokazala“. Odatle sliedi, da obtužba doduše nije dokaz — ali da svjedočanstva u predizvidih dobavljena jesu dokazala.

Medju protuslovećimi si izpovjedkami svjedoka i medju krivimi svjedočanstvi velika je razlika, a ako i stoji, da svjedok — navedši razlog tomu — odstupiti može od prvobitne izpovjedke, to ipak ne smije lagati t. j. proti boljemu uvjerenju neistinu govoriti.

Digitized by Google

ad 3. Trećemu riešitbenomu razlogu, da se samo prigodom glavne razprave krivo svjedočanstvo položiti može, ne prigovara se drugo, van da bi dosljedno ovomu riešitbenomu razlogu valjalo osumnjičenika, koji ništa skrivio nije, pod obtužbu staviti u svrhu, da se svjedok, koji je krivo svjedočio, pri glavnoj razpravi preslušati, a nakon toga istom pod obtužbu staviti može. To bi ipak bio unicum.

Pošto se je daklje prigodom glavne razprave izpostavilo, da je Terezija S. krivo svjedočanstvo položila, a usuprot tomu ju postupajući sud riešio obtužbe, to se uložena ništovna žalba obzirom na točku 9 sl. a. § 277 k. p. opravdanom ukazuje.

Kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni obnašao je riešitbom svojom od 20. siečnja 1883 br. 2983 ex 1882 zabaciti ovu žaobu ništovnu s ovih razloga:

Što se žaobe ništovne državnog odvjetničtva tiče, koja je uložena proti onomu dielu prvosudne osude, kojim je Terezija S. od obtužbe radi zločinstva prevare odriešena, to doduše nestoje razlozi prvosudne osude, kojom se opravdava ta odriešujuća izreka, pošto je irrelevantno, u kojem stadijumu kaznene parnice je koji svjedok pred sudom znajuć neistinu kazao; no ako se uvaži, da Tereziji S. prigodom glavne razprave predstavljena nije blagodat § 143 k. p., ter da se iz očitovanja njezina pri glavnoj razpravi može razabrati, da nebi bila svjedočila, da ju je sudac kod prediztražnoga preslušanja podučio, da nemora svjedočiti proti svomu suprugu, — razlogom uzeti mora, da, ako joj je sudac prigodom prediztražnoga saslušanja i predstavio blagodat § 143 k. p., **da joj iste ipak nije jasno protumačio,** pa da je stoga izkaz svoj učinila očito pod onim moralnim pritiskom, koji nastaje usljed kolisije izmedju dužnosti svjedočenja i čovjeku prirodjenih osjećaja naprama blizu stojećim osobam, što upravo zakon liberalnom ustanovom § 143 k. p. odstraniti namjerava.

Zato valja gorenavedenu žaobu ništovnu kr. državnoga odvjetničtva po § 282 k. p. zabaciti. *Č.*

Opazka uredničtva. Osuda prvoga suda i razlozi njeni nisu utemeljeni na zakonu; naprotiv razlozi osude vis. kr. stola sedmorice opet nisu u suglasju sa razlozi riešitbe istoga najvišega suda, priobćene u Mjeseč. br. 19. raz. B. 1882. premda rado priznajemo, da su razlozi gore navedene osude temeljiti, da je „irelevantno“ u kojem stadiju kaznene parnice je svjedok koji znajuć neistinu kazao. Da se može i u prediztrazi počiniti zločin prevare krivim svjedočanstvom, priznaje se i tvrdi u osudi c. kr. najvišega kao suda kasacionalnoga u Beču u riešitbi njegovoj od 3. lipnja 1878 br. 1738 (Vidi Plenarbeschlüsse und Entscheidungen des k. k. Cassationschofes. Svezak II. str. 505.)

Digitized by Google

1. Da se uzmogne odgovoriti na pitanje, da li je stanovitom izjavom stanovita osoba uvriedjena, neima se gledati na to, da li se izjava može jedino i punim pravom protegnuti na upitnu osobu, već da li je proti njoj upravljena, i da li i drugi moraju uzeti, da je proti njoj bila naperena.

2. Za kažnjivost nasrtaja na tudje poštenje, o kojih slove §§ 487 do 496 kaz. zak. nije nuždno, da se timi nasrtaji baš nastoji podkopati tudje poštenje, već je dostatno, da je činitelj radio u sviesti, da će tim povrieditи tudje poštenje na koj od načina navedenih u spomenutih zakonskih ustanovah.

3. Što izjava stoji u savezu s nastojanjem, da se zaštite ovlašteni interesi, to može doduše djelovati na prosudjivanje njezine kažnjivosti, nu neradja bezkažnjivošću psovaka, pogrda i krivih obieda, koje po formi i sadržaju prekoračuju granice onoga, što je bezuvjetno nuždno. Kazneni će sudac povrieditи s toga zakon, bude li propustio izpitati pobliže stanovitu izjavu samo zato, što je ona učinjena opravdanim povodom.

4. Prema tomu povriedjen je zakon, ako se tužba radi uvriede poštenja, sadržana u podnesku, u kojem se odklanja činovnik, konačno odputi samo zato, jer nije još riešen odnosni podnesak.

5. Izjava, učinjena u spisih, koji se podnašaju javnim oblastim, za koje prema poslovanju uredjenom zakonom može doznati više osoba, imadu se smatrati, kao da su učinjene u „razširenih spisih", tim više kao da su učinjene „javno".

6. Izjava smatra se javnom, ako je učinjena tako, da će ona prodrieti u širje krugove bud zato, što se je činitelj pobrinuo, da se razširi, bud zato, što se iz okolnostih, u kojih je bila učinjena, može pouzdano očekivati, da će se pronositi.

(Plenarna riešitba austr. ukidnoga sudišta od 16. studenoga 1882 br. 9729. — Predsjednik: Dr. vitez pl. Schmerling, generalni prokurator: Dr. Glaser).

C. k. generalna prokuratora uložila je sliedeću žalbu ništovnu na obranu zakona:[1]

Na temelju §§ 33 i 292 kaz. post. predlaže c. kr. generalna prokuratura spise, koje je bila uztražila usljed molbe stranaka, o niže navedenih razpravah radi prekršaja proti sigurnosti poštenja, koje stoje u savezu s obzirom na narav pravnih pitanja, štono se u njih izpituju.

I. Osudami izrečenimi u prvoj i drugoj molbi po gradsko-delego-

[1] Odlučili smo se na prevod obsežnoga ovoga spisa, jer se u njem majstorski i izcrpljivo razpravljaju glavna pitanja, tičuća se „uvreda poštenja", i jer se i u nas ta pitanja u praksi različito riešavaju. Uz to želili smo iztaknuti potrebu, da se i u nas uvede uredba generalne prokurature i pokazati formu, u kojoj generalni prokurator vrši važni zadatak čuvara zakona.

Digitized by Google

vanom kot. sudu u Spljetu od 21. srpnja 1881 br. 529, i po okružnom sudištu spljetskom od 24. veljače 1882 br. 5922 ex 1881 bijaše medju ostalimi odlučeno i o obtužbi, podignutoj proti Petru Grčiću radi uvriede lučkoga kapetana Drag. Kovačevića.[2] Radilo se je o sliedećih činjenicah.

1. Dne 19. travnja 1881 imala su dva poslužitelja lučkoga ureda dostaviti obtuženiku pismeni poziv, da dodje pred spomenuti ured; pošto ga nenadjoše kod kuće, htjedoše uručiti mu pozivnicu na „gospodskom trgu", gdje se on šetao s drugom osobom; obtuženik nehtjede primiti pozivnice, i reče glasno: „Recite onomu, koj vas je amo poslao, da je magarac". Prvi sud riešio je obtuženika od obtužbe podignute na temelju navedene činjenice, jer nije zadovoljeno onoj zakonskoj potrebštini, koja zahtieva, da uvredjena osoba bude označena imenom, ili znaci, koji se na nju prilagoditi dadu na način, da ob istovjetnosti uvriedjene osobe nebude dvojbe. U motivih prvosudne osude veli se, da se nije moglo ustanoviti, da li je privatni tužitelj (lučki kapetan Kovačević) ili njegov pristav izdao nalog, da se pozivnica uruči; dočim se u obtuženikovoj izjavi nije mogla naćrieti uvrieda ureda, jer se psovka „magarac" može uporaviti jedino na fizičnú osobu. Prizivno sudište usvojiv i razmaknuv obrazloženje prve molbe, potvrdilo je njezinu osudu sa prvomolbenih razloga dodav im: „da iz razpravnih spisa biva vjerojatno, da činovnik, koj je podielio odnosni nalog, nije bio Kovačević, već drugi, koj nije tužio".

2. Povodom uredovanja, s kojim stoji u savezu poziv pod 1, odklanjao je Grčić službenu intervenciju lučkoga kapetana Kovačevića, ter u molbah podnešenih kotarskoj oblasti, namjestničtvu i središnjoj pomorskoj vladi molio, da se Kovačević izključi od uredovanja zametnuta pozivnicom. Kako se veli u motivih prve osude, u tih se podnescih spomenuti lučki kapetan naziva: „javnim spletkarom, mužem kobne dobe, pravim energumenom", i navodi proti njemu činjenica, koje se obzirom na uredovni njegov položaj očito prikazuju kao takove, koje ga obezčašćuju. Radi malo prije navedenih u spomenutih podnescih sadržanih pogrda (javni spletkar, itd.) bio je obtuženik od prvoga suda osudjen po § 496 kaz. zak., dočim nije uzsljedila osuda u pogledu onih obazčašćujućih činjenica, koje se u istih podnescih tužitelju prišivaju, i to s razloga, što su te činjenice navedene u službenom spisu, kojim je obtuženik odklanjao uredovanje tužitelja, ter se zato mora dopustiti stranci, da navede sve one činjenice, iz kojih ona misli, da će izvoditi pristranost, ili dvojbu o nepristranosti odklonjenoga činovnika; pravo odkloniti činovnika postalo bi pako iluzornim, kad bi odklonjeni činovnik mogao podignuti

[2] U zemljah zastupanih u carevinskom vieću sborni sudovi prve molbe uređuju kao prizivna sudišta za prekršaje.

Digitized by Google

tužbu radi uvriede poštenja prije, nego li je riešeno pitanje o njegovom odklonu; to može on učiniti tek onda, kad predpostavljena oblast odputi molbu za njegov odklon i tim pruži mogućnost prosuditi, da li je odklon bio opravdan ili ne. U nazočnom pako slučaju, da odnosna odluka nije još donešena.

Prizivno sudište, zadovoljiv prizivu obtuženika, rieši ga od obtužbe i radi prekršaja § 496 kaz. zak. U obrazložbi osude veli se, da sudište nije bilo u stanju nazrieti u obtuženikovih riečih, napisanih u spomenutih podnescih, nakanu pogrditi ili uvriediti tužitelja, i to s prostoga razloga, što prizivatelj nije imao animum injuriandi, već nakanu odkloniti kapetana Kovačevića, u koju svrhu nije mogao upotriebiti laskavih izraza. Tko višjoj oblasti prijavlja, da je podredjeni joj organ pristran, nepravedan, osvetljiv i t. d., taj ne vriedja, negrdi, već nastoji razložiti mnenje, koje si je stvorio o dotičnom činovniku na temelju činjenica, iz kojih je mogao bar njekom vjerojatnošću izvoditi, da su njegovi prigovori opravdani. Stoji dakako do odgojenja osobe, koja zahtieva odklon, poslužiti se pristojnijimi izrazi, da uvjeri oblast; jer stranka, koja bi u tom razlaganju prekoračila granice nuždne obrane, imala bi se disciplinarno kazniti radi povriedjene pristojnosti, nu nebi se proti njoj moglo postupati putem kaznenim . . . . . Prizivno sudište nije zatim moglo uzeti, da se je u nazočnom slučaju obistinio uvjet javnosti, koj je po zakonu nuždan za kažnjivost po § 496, jer se ni prema slovu zakona, ni prema običnomu znamenovanju rieči nemože tvrditi, da pojam javnosti postoji onda, ako tko štogod izjavi u podnesku, predanu u uručbeni zapisnik koje oblasti, jer tom predajom nije on namjeravao polučiti, da se sadržaj podneska razglasi, već hotio, da se s istim postupa službeno i s onimi oprezami, koje su u konkretnom slučaju opravdane. Prizivno sudište dodaje još, da kazneni sud nije doduše pozvan izpitivati prigovore, koje je tuženik učinio proti uredovanju Kovačevića, nu sudište vidi iz spisa, da se Kovačeviću može pisati u grieh bar njeka pretjerana službena gorljivost, koja je Grčića uzrujala, ter zavela ga do žestine, koja proviruje iz njegovih podnesaka.

II. Pod I. spomenuti Kovačević tužio je kod kot. suda u Spljetu radi uvriede poštenja ne samo Grčića, već i mnogo drugih osoba, ter je obično odnosne razprave naročito onu navedenu pod I vodio pristav Antun Radmilli. Povodom jedne od tih tužba (proti Muljačiću) odklonio je Kovačević rečenoga pristava podneskom pred. 26. listopada 1881 br. 1820, u kojem se medju ostalimi veli:

„Molitelj razabrao je iz izjave, koju je Muljačić učinio občinskomu načelniku Nallini-u, da se pristav i obtuženik Muljačić dogovaraju, a ti dogovori da neproriču dobra uspjeha njegovoj parnici; pristav Radmilli da je naime obtuženika Muljačića podučavao o znamenovanju, koje bi on

Digitized by Google

pripisao inkriminiranim riečim, kad bi se pokazalo, da su one bile zaodjenute u općenitoj formi, a da nisu bile naperene na osobu tužitelja, i da mu je za taj slučaj obećao, da će ga odriešiti. U oči ove činjenice, koja se dade lahko ustanoviti, opravdana je tim više dvojba o nepristranosti pristava Radmilli-a što je jedna od prijašnjih moliteljevih kaznenih tužba krivnjom suda zastarjela".

Radi ovoga podneska tužio je pristav Radmilli Kovačevića radi uvriede poštenja; prvi sud odrieši obtuženika, dočim ga je prizivno sudište spoznalo krivcem prekršaja § 487 kaz zak. i osudilo na temelju §§ 493, 266 i 261 kaz. zak. na zatvor od 10 dana, pretvoren u novčanu globu od 50 for. U razlozih se iztiču kazivanja više svjedoka, koji su potvrdili, da je Muljačić pripovjedao, kako mu je Radmilli izjavio, da će biti osudjen, ako se pokaže, da se je poslužio onimi izrazi, koji mu se pripisuju u zapisniku spisanom kod općinskoga poglavarstva, da će pako biti odriešen, ako su izrazi glasili onako, kako ih Muljačić navadja. Sudište ne drži, da je spomenuta izjava dokazana, nu sve da bi to i bilo, Muljačićevo pripovjedanje pokazuje, da se sudac samo izjavio o visećoj parnici, nipošto pako, da se s Muljačićem dogovarao. K tomu, obtuženiku moralo je biti poznato, da zastaru spomenute kaznene tužbe nije skrivio Radmilli, kojega je obtuženik obiedio ne samo nepoštenim djelom, već zločinstvom zloporabe uredovne vlasti, a da nije izveo dokaza istine, dapače ni dokaza takovih okolnosti, koje bi mu pružale dovoljnih razloga, da učinjenu objedu drži istinitom. Konačno opazilo je sudište, da se u nazočnom slučaju obistinjuje moment javnosti, koj obtuženiku nalaže dužnost izvesti podpuni dokaz istine, jer da je Kovačevićev podnesak prošao kroz više ruku, što je on morao predvidjeti.

III. Povodom razprava povedenih usljed privatne tužbe bečkih gradskih zastupnika: viteza Goldschmidta i Rudolfa viteza Gunescha proti Dr. Karlu Luegeru radi prekršaja § 488 kaz. zak., i riešenih osudami gradsko-deleg. kot. suda u Alsergrundu od 2. ožujka 1882 br. 2356 i zemaljskoga suda u Beču od 1. travnja 1882 br. 527, bile su tri izjave obtuženikove, koje su po glasu osudnih razloga prve molbe imale sliedeći sadržaj: „da su privatni tužitelji Goldschmidt i Gunesch bili obiedjeni, da im je Fogertyevo gradjevno poduzetničtvo obreklo ravnateljska mjesta i dar od 1000 šterlinga, ako bečka občina sklopi s njim stanoviti gradjevni ugovor".

Spomenute u medjusobnom savezu stojeće tri izjave bile su sliedeće: 1. Dr. Lueger učinio je spomenutu objedu u govoru, što ga je govorio u družtvu „Sloga", neimenovav občinskih zastupnika, koje je obiedio, nu očitova, da će ih imenovati u pismu, koje će istoga dana pisati zamjeniku gradskoga načelnika; 2 Lueger je to pismo zbilja odpravio, ter je u njem privatne tužitelje obiedio, kako je gore navedeno; 3 pismo

Digitized by Google

bje pročitano u javnoj sjednici občinskoga vieća od 10 veljače 1882, ter je tom prigodem dr. Lueger rekao: „Ja nisam drugo ni očekivao, nego da će osobe, kojih se tiče ono što ja tvrdim, moje tvrdnje poricati. Nije tuj ni mjesta, da se upustim u pojedinosti pročitanih izpravaka, već se ograničujem na očitovanje, da je sve ono, što sam uztvrdio i napisao od A do Z prava i živa istina, i da sam u stanju svoje tvrdnje dokazati svjedoci i drugimi dokazali".

Osuda prve molbe uzela je, da sadržaj obiede. pada pod § 488 kaz. zak., i naglasila nutarnju suvislost triuh izjava uztvrdiv, da postoji u krivca animus injuriandi. U motivih se veli: „Tuženik i obrana poriču prije svega, da postoji animus injuriandi. Oni dokazuju, da se nakana uvrediti može imputirati samo onomu, koj biedi budući u sviesti, da je uztvrdio neistinu. Ovaj argument nestoji. Iz § 490 kaz. zak. izvire bielodano, da u mnogo slučajeva tako zvani dokaz vjerojatnosti neoslobadja kazne, već da je za bezkažnjivost obieditelja nuždno, da on izvede strogi dokaz istine. Da stoji nazor, po kojem odlučuje samo subjektivno uvjerenje obieditelja, tad nebi se nikada mogao zahtievati dokaz istine. Neima dakako uvrede poštenja, gdje objektivno neima „krive" obiede; nu ovo se objektivno obilježje nesmije zamieniti s animus injuriandi, koj može postojati, a da neima objektivnoga onoga obilježja. Teži je drugi argument. Tuženik tvrdi, što je učinio, da je učinio u vršenju dužnosti, koju ima kao občinski zastupnik. Neda se tajiti, da ljudi, koji obnašaju javni koju službu, dolaze često u priliku, da se u interesu službe, koju obnašaju, moraju izjaviti otvoreno o drugih osobah, ter pri tom može lahko nastati oprieka dužnosti u toliko, u koliko se s jedne strane ukaže nužda, da se javno prosudi stanoviti posao, dočim se s druge strane nepovoljnom kritikom može njetko obiediti. U takovih slučajevih bit će u pravilu mjerodavan javni interes; nu sud, bude li pozvan da ob izjavi izrekne osudu, imat će prosuditi, da li je u javnom interesu bilo zbilja neobhodno nuždno, da se tko obiedi, da li izjava po formi i sadržaju nije išla dalje, nego li to zahtieva javna svrha, radi koje bje učinjena. Predpostaviv ovo, valja u nazočnom slučaju priznati, da je tuženik imao nakanu uvrieditи. On je u družtvu „Sloga" govorio, da je više gradskih zastupnika podmićeno, i izrično dodao, da je istoga dana na zamjenika gradskoga načelnika upravio pismo, u kojem je naveo imena podmićenih gradskih zastupnika. On je morao znati, da će ovimi izjavami prisiliti načelnika, da u interesu dostojanstva i ugleda občinskoga zastupstva javno imenuje imena, koja mu bijahu priobćena. On je dakle očito već onda, kad je govorio u spomenutom družtvu, namjeravao u formi, koja će proizvesti veliku buku, izvrgnuti privatne tužitelje ruglu, staviti ih pred sud javnosti, i to sve prije, nego li je bilo dokazano, da je obieda istinita. Dužnosti, koje obtuženik ima kao zastupnik, nisu mu nalagale,

Digitized by Google

da posegne tako daleko, ter zato valja uzeti, da je obtuženik i govoreć u družtvu, i pišuć pismo načelniku, imao animum injuriandi. Po gotovo imao je on tu namjeru, kad je govorio u sjednici občinskoga zastupstva. Izvadak iz zapisnika ob onoj sjednici, koj bje pred sudom pročitan, dokazuje, da su članovi vieća nastojali povici zapriečiti Luegera, da govori; povikivalo mu se naime, neka [nebude ni izjave ni razprave o stvari, što pokazuje, da se obćenito priznavalo, da se o stvari neima govoriti prije, nego li se rieši po sudu. Ako je pored toga tuženik u formi još kriepčoj ponovio obiedu, to nije moguće izključiti namjeru uvriediti. Osuda prve molbe, konštatuje još, da dokaz o istini, nije bio ni pokušan, a „u objektivnom pogledu, da nije izveden ni dokaz o vjerojatnosti onoga, što bje uztvrdjeno". Pored toga Lueger bijaše osudjen samo radi čina izvedena pod 3, dočim ga od obtužbe riešilo radi čina navedenih pod 1 i 2. To se obrazložilo ovako:

ad 1. U govoru, govorenom u družtvu „Sloga", da tužitelji nisu bili imenovani ni označeni tako, da bi se već o n d a bilo moglo pouzdano zaključiti na dotične osobe, koje po tom nisu govorom bile uvriedjene.

ad 2. Usuprot pismo, u kojem su one bile imenovane, da je bilo upravljeno na jednu jedinu osobu, ter ako je i adresatu bilo težko nepublicirati pisma, pošto je njegovo zatajenje moglo škoditi ugledu gradskoga zastupstva, to mu je ipak bilo moguće nerazpravljati stvar j a v n o. Tuženik sam nije učinio obiedu na koj od načina navedenih u § 489 kaz. zak., ter se zato neima kazniti, ako izvede dokaz o vjerojatnosti onoga, što jo uztvrdio. Dokaz o vjerojatnosti u smislu § 490 kaz. zak. nije pako drugo, nego dokaz subjektivne vjerojatnosti, — to jest, obieditelj ima jedino dokazati, da je imao dovoljno razloga držati, da je istinita obieda, koju je učinio, — a nije dokaz objektivne vjerojatnosti. Sud je uzeo, da je dokaz o vjerojatnosti u navedenom pravilnom smislu izveden.

Osuda druge molbe, izrečena usljed priziva obiuh stranaka, proglasi obtuženika podpunoma nekrivim. Prizivno je sudište doduše proti motivom prvomolne presude opazilo ovo:

„Prizivno je sudište scienilo, da govor u družtvu „Sloga" i neposredno nakon toga govora pisano pismo, koje je sliedeći dan stiglo u ruke načelnika, tvore jedno j e d i n o djelo, kojega pojedini dielovi stoje u naravnoj suvislosti tako, da se već kod prvoga diela može uzeti u obzir i drugi, to jest odpravak pisma. Sudište je s toga i pojedine dielove djela, kako to biva ne samo kod uvrieda poštenja, već i kod drugih delikta na pr. kod pronevjerenja (ako stvar nije u isto doba povjerena i prisvojena), shvatilo kao cielinu, jer se pored toga, što su ta djela po vremenu razstavljena, nemože svako od njih smatrati samostalnim".

Unatoč tomu morao se tuženik odriešiti, jer manjka animus inju-

Digitized by Google

riandi kod svih onih zgoda, iz kojih sastoji kaznjivo djelo. Stanovište, iz kojega je pošlo prizivno sudište, izvire iz razloga riešitbe, u kojih ima i razmatranja o faktičnih okolnostih:

„Što se tiče pisma, pisana i odpravljena načelniku, sam je načelnik izjavio, da je dr. Lueger kao občinski zastupnik i pročelnik željezničkoga povjerenstva bio baš obvezan priobćiti mu, što je dočuo o stvari podhvata. U tom djelu dakle nemože se nazrieti animus injuriandi. U pogledu govora pako, što ga dr. Lueger govorio u družtvu „Sloga", valja priznati, da se težke osvade, koje je tuženik u javnoj skupštini družtva podignuo proti njekim gradskim zastupnikom, na prvi mah prikazuju kao nješto neobična, ter bi se u oči toga i s obzirom na to, da je baš u ono doba položaj dr. Luegera bio uzdrman, moglo uzeti, da je on učinio sve one izjave, da probudi senzaciju, i da pogodi svoje protivnike; nu s druge strane moglo bi se istim pravom uzeti, da je Lueger sve to učinio u namjeri, da se brani proti mnogobrojnim nasrtajem, kojim je njegova osoba bila izložena u raznih pravcih, naročito u javnih glasilih, da je on nastojao te nasrtaje odbiti, obezkriepiti pripovjedanjem drastičkih zgoda. — On je kao občinski zastupnik govorio pred njekolicinom svojih birača, on je tada bio u situaciji čovjeka, koj se je imao opravdati radi raznih osvada. U toj situaciji lahko je moguće, i o tom se sud uvjerio, da je dr. Lueger nastojao navesti stvari, koje su imale služiti na njegovo opravdanje, i da mu nije bila namjera pogrditi koga; da je to namjeravao, mogao je on bez zaprieke i u onoj javnoj skupštini imenovati tužitelje".

Glede izjave u sjednici občinskoga zastupstva, veli se u motivih: „Namjera, koja je obtuženika navela do te izjave, izražena je očito u opreznoj stilizaciji same izjave, — njegova je naime namjera bila odbiti od sebe prikor, da je lagao. Ako se proti tomu veli, da je tuženik u pismu na načelnika naveo koješta, što mu je Buchwald priobćio, kao gotove čine, koji se slažu s njegovim uvjerenjem, valja s druge strane opaziti, da je ono pismo bilo prilično obsežno, i da se tuženik u momentu, u kojem je u gradskom vieću učinio svoju izjavu, nije mogao posve točno sjećati njegova sadržaja; nu on se je sjećao bitna sadržaja onoga pisma, a bitni sadržaj pisma bio je taj, da je poduzetničtvo pokušalo podmititi njega (Luegera), što je on mirnom sviesti mogao uztvrditi, jer je bio neposredni svjedok toga čina, i da je u pismu navedeno samo ono, što mu je Buchwald priobćio; prema tomu, ako je Lueger u sjednici gradskoga vieća uztvrdio, da je istina što je u pismu naveo, nije on tim uztvrdio drugo, nego da je po njegovom mnenju, osnovanom na vlastitom izkustvu, i na onom što mu je Buchwald priobćio, zbilja živa istina sve ono, što je načelniku pisao. U oči toga nije ni u toj tuženi-

Digitized by Google

kovoj izjavi moguće spoznati animus injuriandi, ter se je tuženik morao odriešiti".

Iz razloženih pravnih slučajeva vidi se, da su se pojavili krivi nazori o njekih točkah, koje su odlučne za pravilnu uporavu zakonskih ustanova o uvredah poštenja, i da su ti krivi nazori bili povodom protuslovnim riešitbam ne samo raznih sudova, već jednoga ter istoga suda.

A. Pokazalo se je prije svega, da je o naravi nakane, nuždne za prestupke i prekršaje proti sigurnosti poštenja, prodrielo mnenje, kao da za istu nedostaje, da je činitelj zamislio i odlučio počiniti zlo skopčano s činom, već da je još k tomu potrebno, da se djelo, koje je ono zlo prouzročilo, poduzme baš i li u svrhu, da se to zlo prouzroči, dakle, da zakon, kao što kod kradnje i kod njekih forma otmice, zahtieva stanovitu konačnu namjeru; ovo se ima obično pred očima, kad se naglasuje tako zvani animus injuriandi. Ovakovo shvaćanje, koje bi, u skrajnih svojih posljedcih, izključilo kažnjivost uvrede poštenja u svih slučajevih, u kojih bi se pokazalo, da činitelj nije počinio djela, koje drugoga obezčašćuje baš u nakani, da ga obezčasti, već da poluči inu koju dopuštenu ili nedopuštenu svrhu, ovo shvaćanje neima nigdje temelja u zakonu. Jer kod uvreda poštenja zakon neupućuje, kao što to biva kod drugih gore iztaknutih nstanova, na motiv djela, negovori o namjeri uvrieditи, makar se ni tuj, kao što ni kod mnogih drugih prestupaka i prekršaja neda pomisliti, da je u smislu § 238 kaz. zak. zla nakana suvišna, to se ipak za kaznjiva djela, navedena u §§ 487 i sl. k. z. nemože zahtievati ina zla nakana do one, koju § 1 kaz. zak. zahtieva i za zločinstva, ter ovo stoji bud da se slučajevi izbrojeni §§ 487—496 kaz. zak. shvate kao samostalni delikti, ili kao razne forme jednoga ter istoga kažnjivoga djela. Usvojimo li ovo stanovište, tada ćemo uvidjeti, da navedeni §§ imadu zadaću zaštititi neprocienjivo dobro poštenja proti hotomičnim povredam, ter se s toga nemože u smislu § 1 kaz. zak. zahtievati više, nego da si je činitelj bio sviestan, da je svojim djelom povriedio poštenje drugoga. Ako se upustimo u razmatranje pojedinih slučajeva navedenih u §§ 487 i slied., uvidit ćemo nedvojbeno, da se za uporavu §§ 487, 488 i 489 zahtieva, da si je činitelj bio sviestan, da je ono što prišiva drugomu, djelo takovo, koje ga obezčašćuje, ili da je na vidjelo iznesao nečastan čin iz privatna života. Pri tom valja još spomenuti ustanovu § 490 i al. § 493 „o razširenju", iz koje izvire, da je svejedno, dali je činitelj znao za neistinost obiede, ili da li ju je smatrao temeljitom. Što bo zakon u pravilu dopušta dokaz istine, to biva zato, da podieli svakomu pravo govoriti istinu, makar i ta istina bila sramotna po drugoga, ne pako zato, jer je u tom slučaju izključena nakana dirati u poštenje. Za uporavu § 491 zahtieva se jedino, da je či-

Digitized by Google

nitelj sviestno prišio drugom prezirnih svojstva, ili prezirno mišljenje, da ga je izvrgao javnomu ruglu, a za uporavu § 496 zahtieva se, da je činitelj i opet sviestno počinio djelo, kojem je drugoga zlostavio ili pogrdio, pri čem valja još dodati, da se postojeći austr. kaz. zakon od drugih zakona razlikuje u tom, da manje izražene forme uvrede i djela, koja se dadu raznoliko tumačiti, ter se prikazuju uvriedljivimi tek onda, ako se uzme da su nakanom počinjena, prepušta pokaranju na temelju §§ 1339 i 1340 ob. gradjanskoga zak.

Akoprem ovo shvaćanje odgovara i slovu i smislu zakona, te bi se ipak moglo prigovoriti, da u zakonu neima izrične ustanove, koja bi ovo shvaćanje usvojila specialno za delikte proti sigurnosti poštenja, ter bi se iz toga moglo izvoditi, da je zakon ovo pitanje prepustio znanosti i praksi, i to tim više, što nakana uvrieditи po naravi stvari i po nauci znanosti tvori neobhodan elemenat delikta proti poštenju. Nu za mnenje, koje postavlja potrebštinu osobita animus-a injuriandi, osobite nakane, nakane, koja ide preko onoga, što smo gore za taj animus zahtievali, za to mnenje nevojuje ni narav stvari, ni znanost, naročito nakon klasičnih iztraživanja Wächterovih, koja su predmet svestrano razsvjetlila. Nevojuje zato mnenje narav stvari, jer, u koliko se djelom zbilja vriedja poštenje, šteta uvriedjenoga ostaje jedna ter ista, što god je pri tom činitelj još mislio, što godj je tim hotio polučiti, pošto nitko nije obvezan žrtvovati vlastita prava tudjim interesom, i jer valja da činitelj, koj je spoznao narav i učinak svojega djela, nosi i odgovornost za njegove posljedice. Ovo bi se shvaćanje moglo kod pogrda, kod poruga i psovaka (i kod onih jednostavnih uvreda, koje su izključene od našega kaz. zakona) suziti u toliko, u koliko se zbilja pri ovih izrazih dade pomisliti, da ih je činitelj iznimno upotrebio u okolnostih, u kojih je mogao računati, da će se smatrati pukom šalom ili dobrohotnošću. U tom slučaju već objektivno neprikazuje se djelo kao takovo, koje bi poštenje baš očito ozledilo, svakako činitelj nedrži ga za takovo. Usuprot, kod onih forma uvrede poštenja, koje nesastoje samo u tom, da činitelj očituje prema drugomu svoje preziranje pogrdom, psovkom i t. d., već tim što ga obiedjuje nepoštenim djelom, što mu podkapa pošteno ime zlobnim ogovaranjem: kod ovih forma uvrede poštenja nije moguće ni pomisliti na suženje onoga shvaćanja, koje smo gore kao pravilno razložili, jer se neda uzeti, da se je prevario u znamenovanju i dosegu svojih tvrdnja. U takovih slučajevih izpričavanje, da se nije namjeravalo nanieti uvrede, ima od prilike toliko zdrava smisla, koliko uvjerenje onoga, koj je drugoga preko prozora bacio, da toga nije učinio u namjeri, da izbačenoga tjelesno ozledi, već da ga odalji, itd. Nu ni novija znanost nepodupire nazor, koj pobijamo, što ćemo lahko dokazati navodom više svjedočba,

Digitized by Google

ter tim naše mnenje opravdati specifično sa znanstvenoga stanovišta, kad se već tvrdi da mu neima temelja u slovu zakona.

1. S. v. Wächter u svojem djelu „deutsches Strafrecht“ str. 389. veli: „Za svaku je injuriju nuždan dolus, tako zvani animus injuriandi Kulpozne injurie neima. S tim se slažu svi zakoni. Nu njekoji stežu suviše tu potrebštinu; oni zahtievaju, da je činitelj morao imati nakanu, tendenciju, upravo uvrieditи poštenje drugoga. Ovo izvire iz kriva shvaćanja pojma o dolus-u u obće. Za dolus kod prestupka injurie, nezahtieva se više, nego da se znalice ozledi poštenje drugoga, da se dakle vriedjajuće djelo počini u sviesti (u spoznanju) njegove naravi. (Tko će s toga n. pr. zagrliti i poljubiti na ulici ženu, koje nepozna, jest injuriant, ma da ju je poljubio baš u posve drugoj nakani, nego li da ju uvriedi.)“ Na drugom mjestu istoga djela (str. 392.) veli se: „Uvriedljivom se izrekom objektivno ozljedjuje poštenje onoga proti kojemu je izreka naperena i da je tomu tako, to je svakako dobro poznato onomu, koj je izreku učinio, ako je u obće pri sviesti; da injuria bude kaznjiva nije pako nuždna svrha, da se ozledi poštenje drugoga, već se jedino zahtieva, da se znalice povriedi poštenje drugoga.“

2. Berner Lehrbuch des deutschen Strafrechtes 11 izdanje str. 449—450 veli:

„Da se počini uvreda poštenja, nuždan je animus iujuriandi, to jest volja sa sviešću, da je djelo uvriedljiva značaja. Neima kulpoznih injurija, pa ni nehotimičnih povreda družtvene pristojnosti. Ako manjka sviest o uvriedljivu značaju djela, neima uvrede, kao što je neima ni onda, ako postoji nakana uvrieditи, nu djelo samo nije uvriedljiva značaja „....“ Kad se ustanovljuje uvredljivi značaj djela, valja uzeti na oko sve okolnosti, naročito medjusobni odnošaj osoba. Jer je uvredljivi značaj tako relativan, da najkrupnije psovke netvore uviek injuriu, već se izriču i primaju kao ljubezni izrazi. Razlozi, koji su koga naveli. neodlučuju ni kod drugih kaznjivih djela, ter bit će kaznjiv i preuzetan poljubac bez obzira na motive s kojih ga je dotičnik dao, kao što je kaznjivo silovanje bez obzira na motive, s kojih je počinjeno. Prusko je pravo zahtievalo „nakanu uvrieditи“ u slučajevih, u kojih je tko drugoga korio (§ 154) i kod dokaza istine (§ 258); njemački kazneni zakon brisao je obe ustanove (§§ 192, 193) tako, da su sada za animus injuriandi mjerodavna gore navedena obilježja.“

3. Hälschner (prusko kaz. pravo II. str. 253, 254.) govori o nakani nuždnoj za uvredu poštenja, koja se označuje kao animus injuriandi, ovako: „Nakana uvrieditи, nezahtieva više, nego da činitelj nješto hotimice učini ili reče, čim znade da će prema uvredjenomu očitovati preziranje. Usuprot ne zahtieva se animus injuriandi u onom dalje sižućem smislu, da je uvreditelj bio sviestan, da je drugoga uvredio, i da

Digitized by Google

je s uvrede, nanešene drugomu, osjećao njeko zadovoljstvo. Prema tomu, ako je činitelj u navedenom smislu hotomice radio, bit će kriv uvredi poštenja, makar mu nije stalo do toga, da drugi osjeti uvredu, koju mu je nanesao kao sredstvo u ma koju svrhu."

4. Schütze (Njemačko kaz. pravo str. 356—357). „Obće priznano mnenje zahtieva kao bitnu potrebštinu injurie, da je činitelj sviestno hotio ono, što bi u stanovitih okolnostih moglo drugoga uvrieditи. Ovakovu nakanu zovu „animus injuriandi", oznaka, iz koje se izvode krive konsekvencije. Nezahtieva se dakle više nego da si hotio i znao u naznačenom obsegu. Prema tomu, nit je nuždna sviest, da si drugoga u istinu uvredio, niti nakana ni svrha, da si uvredom stečeš zadovoljstvo, nit može biti govora ob uvredah s nepomnje (kulpoznih).

5. Dochov (u Holtzendorfovom priručniku njemačkoga kaz. prava knjiga III. str. 341.) veli: „K pojmu dolus-a spadaju dva momenta: htjeti djelo, i znati, da se ovim djelom vriedja pravo. Ako se ova dva momenta prenesu na uvredu, to će dolus kod uvrede, ili kako se običaje reći, animus injuriandi sastajati u tom, da je činitelj hotio odnosno djelo, i da je poznao vriedjajući značaj njegov. Pošto nepostoji pravo uvrieditи koga, netreba spomenuti napose momenta protupravnosti. Posve je za pojam uvrede irelevantno, da li je činitelj baš namjeravao uvrieditи, ili da li je on imao drugu svrhu, za koju mu je uvreda bila pukim sredstvom." Pisac dodaje zatim, da je ovo mnenje o animus injuriandi obćenito prihvaćeno i navadja odnosnu literaturu: Temme (Lehrbuch str. 856 i seq.) dokazuje naročito, da je priepor o pravcu dolus-a neplodan. I onaj, koj izvede stanovito djelo, znajući da je ono uvredljivo, hoće uspjeh, kao što ga hoće i onaj, kojega je volja izrično upravljena na ozledu poštenja. Motiv, s kojega je uvreda počinjena, neodlučuje, ter se može uzeti u obzir samo kod odmjere kazni."

6. Schwarze (komentar k njemačkomu kaz. zak. VI. izdanje 1879. str. 471.) veli: „Animus injuriandi nije nu obćeniti dolus, kakav se zahtieva za svako zločinstvo, prenešen na uvredu poštenja. Nije nuždna osobita namjera upravljena na ozledu poštenja; uvreda je s toga počinjena i bez te namjere, dapače i onda, ako je spomenuta namjera isključena motivom djela . . . . . Neodlučuje motiv, nego sviest, da se djelom vriedja pravo drugoga, da se prema njemu s poštovanjem ponašaš."

B. Ako i nestoji ništa do motiva, s kojega je počinjeno djelo, kojim se vriedja tudje poštenje, može se ipak postaviti pitanje, nije li djelo zato nekaznjivo, što ga je tko počinio, da izpuni dužnost, ili da vrši pravo? U kaznenoj razpravi spomenutoj pod I pozvao se sudac na § 580 talijanskoga kaz. zakona, koj izrično izključuje kaznjivost svih obieda i pogrda (imputazioni ed ingiurie), kôje su učinjene u civilnih i kaznenih

Digitized by Google

razpravah, i baš s obzirom na predmet tih razprava Austrijsko pravo nezna za sličnu ustanovu, koja je u ostalom stegnuta na sudbene razprave, i uz to podieljuje sudovom pravo, da takovim izgredom kriepko na put stanu. Sličnu, nu puno užu i s toga kojekakvim dvojbam i nesporazumljenju izvrženu ustanovu njemačkoga kaznenoga zakona (§ 193) po kojoj „izjave, učinjene da se koje pravo razloži ili brani, ili da se očuvaju ovlašteni interesi, bivaju kaznjive samo u toliko, u koliko se iz forma izjave ili iz okolnosti vidi, da postoji uvreda“ brisao je odbor (austrijske) dolnje kuće iz osnove kaz. zak., predložene god. 1874, opaziv, da se po sebi razumieva, i da je suvišna u oči preciznije redakcije njegovih predloga. Ovakove ustanove neima u austr. pozitivnom pravu. I neuvidja se potreba, da se uvede, jer se sličnimi ustanovami neda postaviti pravilo, koje bi se dalo uporaviti na svaki slučaj.

Jedan od komentatora pruskoga kaz. zak. (Beseler Com. str. 325. i 326.) iz kojega je potekla navedena ustanova § 193 n(emačkoga kaz. zak. opaža, da ima svakako osobitih odnošaja, koji su podobni opravdati, što bi se inače smatralo nasrtajem na tudje poštenje; u tih odnošajih, izjave, koje bi se u drugih okolnostih prikazale kao uvrede, mogu imati značaj nepristrane ociene ili ovlaštena ukora, ter su zato ti odnošaji važni da se prosudi, da li je uvreda nanešena, i imadu se dakako u obzir uzeti. Nu ako tuženik nije poštovao granica, koje dobri običaj i zakon udara njegovomu pravu . . . . . , tada oživljuje pravo uvredjenoga na svoje poštenje, ter valja da mu ga sudac prizna i kaznenom osudom.

Tako i Shütze (u nov. djelu str. 369.): „Ima slučajeva, u kojih čovjek, radi prema svojemu pravu ili prema svojoj dužnosti, ter u tih slučajevih i teorija i zakonarstvo shvaćaju njegova djela tako, da u njih iznimno nevide obilježja uvrede poštenja, to jest protupravnosti, ili da nazrievaju razloga, koji izključuju delikt, ili bar njegovu kažnjivost. I zaista, tko se ponaša prema svomu pravu, ili prema svojoj dužnosti, nemože ponašanjem svojim počiniti delikta, dakle ni uvrede poštenja; potonje tim manje, što u tom slučaju manjka budi sviest (ne samo nakana) ozlediti drugoga u poštenju, budi prikladno očitovanje te sviesti, bud oboje. Odatle sliedi po sebi, da se nemogu smatrati uvredom ili klevetom: *a)* izjave, učinjene vršenjem slobodoumne kritike tudjih djela, nadalje one odsudne izreke, snizujuće prividno vriednost drugoga, koje su, u jedinu svrhu, da se razlože, čuvaju ili obrane vlastita prava ili interesi, učinjene od oblasti ili pojedinca u uredovnih razpravah, službenih ukorih, prijavah, izvješćih ili osudah itd.; *b)* djelotvorne ili nedjelotvorne uvrede, učinjene u vršenju odgojnoga karnostnoga ili inoga prava na vlast. Nu odatle sliedi i to, da izjave, učinjene u takovih slučajevih, ako nose na sebi obilježja uvrede, imadu se kazniti, i da se ovlašteni

Digitized by Google

povod istih može smatrati jedino razlogom, koj kazan ublažuje. Tko se strogo drži granica svojega prava, svoje dužnosti, granica odsječenih mu opravdanim povodom, taj nemože nikada postati napadačem tudjega poštenja; tko te granice usuprot prekorači, postati će ozlediteljem tudjega poštenja, ako je izjava bila objektivno prikladna uvrieditи koga, ako je on bio sviestan, da će drugoga uvrieditи, ili da bi ga mogao uvrieditи; nu i onda povod izjavi neka služi razlogom, s kojega valja kazan ublažiti, dotično ublažujućom okolnosti.

Najasnije govori Hälschner, kad (u novom djelu str. 262.) veli: „Krivo obtuženi, koj, da se brani, obiedi svoga protivnika potvorom; predpostavljeni, koj po svoj dužnosti ukori nemoralno ponašanje obtuženika, činovnik, koj učini službenu prijavu i u njoj dovodi drugoga u sumnju, da je počinio nepošteno djelo, radi hotomice i u sviesti, da je tim dirnuo u poštenje drugoga, i ima da tako reknemo formalnu nakanu to učiniti. Pored toga neima u tom slučaju kažnjive uvrede, jer i nakana i djelo odgovaraju njegovomu pravu, dapače njegovoj dužnosti. Nu i djelo, poduzeto pravednim povodom, izvedeno po dužnosti, ako nadodju druge okolnosti, može se prikazati kao takovo, kojim se namjerava ozlediti poštenje drugoga, ter će tim postati protupravno i kažnjivo..... Pa i u tom slučaju nije nuždno, da se dokaže da je djelo poteklo baš iz nakane uvrieditи drugoga, da je dakle ozleda tudje časti bila motiv toga djela.“

Ako se tako tumače zakoni, koji sadržavaju ustanovu, kojom se bavimo, tim se manje može izvesti iz našega zakona, koj slične ustanove neima, da je bezuvjetno nekažnjiv onaj, koj usljed opravdana povoda učini izjavu, koja sadržava napadaj na tudju čast; već bit će nuždno od slučaja do slučaja iztraživati, da li je začetnik one izjave ostao u granicah svojega prava ili svoje dužnosti, ili da li je prekoračio mjeru, dopuštenu bezuvjetnom nuždom. Za naša razlaganja nije od potrebe, da motrimo razne slučajeve, koji se dadu pomisliti, već bit će dosta, da progovorimo o pravu odklona, o pravu navesti činjenice, koje probudjuju dvojbu o nepristranosti stanovite osobe. Po § 72 kaz. post. 3. i nalogno u sličnih slučajevih dosta je, da se u tu svrhu navodi razloga, koji su podobni probuditi dvojbu u nepristranost odklonjena činovnika. U tu svrhu netreba ni pogrda ni izraza, koji ponizuju odklonjenoga činovnika, ter netreba ni osobito fina odgojenja, ili visoka stepena izobraženja, da se to spozna. U istinu, da se poluči svrha, netreba ni više ni manje, nego da odklonitelj izreče sumnju, da navodi činjenice za koje on zna, da priobći sredstva, kojimi on kani te činjenice dokazati, pa prepusti nadležnoj oblasti, da ih izpita i rieši. Ako on ide preko toga, ako kao gotove čine navadja stvari, o kojih se kasnije pokaže, da nisu istinite, ako iz okolnosti, koje u istinu postoje, izvadja pretjeranih, neopravdanih konsekvencija, ako priobći mutnih pobliže neutemeljenih obieda, ili ako ne-

Digitized by Google

skrbi, da se inače dopušteni navodi pronose na način, koj nije opravdan svrhom, za kojom ide, tada je on zato odgovoran. Da li su te granice u konkretnom slučaju bile prekoračene, to imade odlučiti sud, jer se samo povredom pravilnih načela, i neimajući uporišta u zakonu, može postaviti pravilo, da onaj, koj ima razloga drugoga obiediti i osumnjičiti, može to bez kazni učiniti u neograničenoj formi i sadržaju, kao da bi čast odklonjene osobe bila lišena svake zaštite. U istinu naša je praksa vazda priznavala sudcu pravo razlikovati izmedju onoga, što je za obranu bezuvjetno nuždno, i izmedju ekscesa počinjenih u toj obrani, što izvire n. pr. iz sravnjivanja riešitba c. kr. vrhovnoga i ukidnoga sudišta od 27 listopada 1853 br. 11221 (Glaserova sbirka br. 381) i iz slučaja, koj je služio podlogom riešitbi istoga sudišta od 21 studenoga 1881 br. 8831. (Sbirka Ser. Zeit. br. 163), s kojimi riešitbami valja još sravniti riešitbu od 28. lipnja 1871 (Glaserove sbirke br. 1378) i s druge strane riešitba od 7. srpnja 1858 br. 7154 odtisnuta pod br. 870 iste sbirke.

C. Dalnje se pitanje tiče javnosti vriedjajućih izjava, bilo da se radi o obilježju § 496 kaz. zak., bilo da se radi ob ustanovah § 489 kaz. zak. Iz § 489 kaz. zak. izvire, da se ono, što biva priobćeno u razširenih spisih neima smatrati naprosto javnom izjavom, već da takova priobćivanja dobivaju tim onu višju mjeru publiciteta, koja u svih okolnostih radja dužnošću provesti podpuni dokaz istine. Tim se manje može dvojiti o tom, da se na izjave, učinjene na spomenuti način, proteže obilježje „javno", sadržano u § 496 kaz. zak. Da pako proglašenje „širenjem spisa" biva i onda, ako se spis podnese oblasti na uredovanje, to je specijalno izrečeno u plenarnoj riešitbi c. kr. ukidnoga sudišta od 21. studenoga 1877 br. 8831 (sbirka Gerichts-Zeitunga br. 163), u motivih gdje se veli: „jer onaj, koj preda podnesak takovoj oblasti, mora znati, da će za ovakov spis prema poslovnom uredjenju oblasti doznati više osoba". U tom pogledu možemo uputiti i na odnosni predlog tadanjega generalnoga prokuratora, u kojem je to pitanje svestrano razpravljeno i dojakošnja sudbena praksa razložena.

Priznajemo li tu misao, tada valja nam iz nje izvoditi, da izjava nije samo onda „javna", ako je neposredno pristupna širim krugovom, nego i onda, ako je učinjena u okolnostih, u kojih se je dotičnik pobrinuo, ili u kojih može se očekivati, da će se sadržaj spisa pronieti u šire krugove.

D. Isto tako stoji s potrebštinom, koja je postavljena u §§ 488 i 491 kaz. zak., i na koju se često pozivamo uporavljivajući § 496 kaz. zak., s potrebštinom naime, izraženom riečmi: „budi znaci, koj se nanj prilagoditi dadu" (oder durch auf ihn passende Kennzeichen). Pri tom valja uzeti na um, da kao što s jedne strane često i samo ime može

Digitized by Google

prilikovati više njim, tako s druge strane zakon negovori o znacih, koji „izključivo“ odgovaraju (dolikuju) stanovitoj osobi. Neima dvojbe, da, ako se ime ili znak može jednako odnositi na više osoba, pogrda neće nijedne od njih ozlediti. Nu čim je uži krug osoba, na koje se može odnositi uvreda poštenja, tim će se manje moći pojedinci umiriti usljed dvojbe, koja postoji ob osobi, proti kojoj je uvreda upravljena. Začetniku ovakove pogrde valja biti spremnu na to, da će pojedinci učiniti sve, što do njih stoji, da razjasne dvojbenu oznaku, i da tako odkriju, na koga je u istinu činitelj ciljao. Obično neće za tu svrhu imati druga puta, do onoga tužbe, a taj im se put nemože uzkratiti bar u okolnostih, gdje je broj osoba, kojim u obće dolikuju upotrebljeni znaci, ili proti kojim je u obće uvreda upravljena, tako neznatan, da si je činitelj bio sviestan, da se svaka od tih osoba mora pitati, neodnosi li se učinjena uvreda na nju, ili da je svaka od tih osoba zabrinuta, neće li oni, koji su za uvredu doznali, istu na nju protegnuti.

Tko odapne psovku na dvie osobe, koje stoje jedna do druge, nemože tim, što je upotrebio jednobroj, zapriečiti, da se obie smatraju uvredjenimi; jer, poštenje stavljeno u pitanje, jest ravno ozledjenomu poštenju. Slična razmatranja našla su izraz u riešitbi ukidnoga sudišta od 12. srpnja 1854 br. 7251 (Glaserova sbirka br. 532). gdje je njetko izjavio, da je „jedan činovnik“ stanovitoga kotarskoga suda primio od njega dar u uredovnih stvarih.

Što se tiče razpravljenih kaznenih predmeta, i osuda, kojimi su riešeni, c. kr. generalna prokuratura mnije, da su u kaznenom predmetu, razpravljenom pod I glede tužbovne točke spomenute pod 1 obie sudbene molbe krivo uporavile zakon, jer nisu sudile prema odnošajem i načelom razloženim pod D), ter usljed toga nisu pogriešno uporavile ustanovu § 496 kaz. zak., ili propustile su izpitati stvar tako, da uspjehom toga izpitanja opravdaju, što nisu uporavile spomenute ustanove. U pogledu tužbovne točke, razpravljene pod 2, osuda prve molbe stegnula se je na to, da uporavi § 496 kaz. zak., akoprem njeki od izraza podvrgnutih prosudjivanju, opravdavaju uporavu § 491 kaz. zak.

Sud prve molbe mimoišao je k tomu one dokazane i pod § 488 kaz. zak. padajuće obiede jedino zato, što je uzeo, da privatni tužitelj nije bio ovlašten predati tužbu prije, nego li je nadležna oblast riešila utok, jer ob uspjehu utoka da je visilo, da li bijaše nanešena uvreda, ili ne. Ovaj se nazor nemože osnivati ni na § 495 kaz. zak., koj normira tužbu radi uvrede poštenja, ni u naravi stvari. To biva očevidno, ako se uvaži, da je privatni tužitelj svojom tužbom vezan na kratki rok, i da nestoji do njega izposlovati, da se podnesci proti njemu predani rieše prije izmaka toga roka. Nepravilno nadalje je mnenje, da bi uspjeh molbe, kojom je njetko odklonio činovnika, mogao priečiti osudu radi

Digitized by Google

uvreda poštenja, sadržanih u toj molbi. Kao što je razloženo pod B, može se svakako dogoditi, da odklon činovnika bude priznat kao opravdan, a da ipak molba za taj odklon, jer su se u njoj prekoračile granice prave nužde, sadržava kažnjivi nasrtaj na poštenje odklonjenoga činovnika, ili takovi obezčašćujući navodi, glede kojih imao bi odklonitelj izvesti dokaz istine, koj će sud samostalno izpitati. Nu da bi i kazneni sud baš bio obvezan smatrati mjerodavnom odluku, izrečenu po oblasti, nadležnoj odlučiti ob odklonu, to nebi mogao biti razlogom, da se odputi tužba radi uvrede poštenja, već da se počeka riešitba kompetetne oblasti.

Ob osudi druge molbe, izrečenoj glede iste točke drži generalna prokuratura sa razloga navedenih pod A, B, i C, da počiva na nepravilnoj uporavi zakona, naročito §§ 488, 491 i 496 kaz. zak.

Bude li visoko ukidno sudište privolilo uz nazočnu ocienu upitnih riešitba, tada se glede kaznene stvari navedene pod II neda dokazati, da je prizivno sudište svojim osudjujućim pravorekom povredilo ili krivo uporavilo zakon; u protivnom slučaju, i ako se prema tomu obnadje, da prizivna osuda, izrečena u slučaju I odgovara zakonu, tada nebi se moglo uzeti, da osuda istoga sudišta izrečena proti Kovačeviću odgovara zakonu, jer se ona to u pogledu ociene inkriminiranoga podneska, kao molbe za odklon, to u pogledu momenta „javnosti“ osniva na načelih, koja stoje u očitoj oprieci s načeli usvojenimi u kaznenoj stvari pod II. Generalna prokuratura smatra se za taj slučaj obvezanom predložiti, da se obtuženik rieši.

Što se napokon tiče kaznene stvari, navedene pod III, to drži generalna prokuratura:

1. Da je osudom prve molbe, — ako ona i pravilno shvaća upliv okolnosti, da je djelo, vriedjajuće tudje poštenje, počinjeno u vršenju dužnosti s obzirom na razmatranja pod C. i D., zakon u toliko nepravilno uporavljen, u koliko se tom osudom govor govoren u družtvenoj skupštini nekazni jedino radi toga, što govornik nije imenovao imena privatnih tužitelja, akoprem je govornik spomenuo pismo pisano načelniku, i to u okolnostih takovih, u kojih, kako veli sama osuda, adresat bio je prisiljen proglasiti imena, i akoprem se govor govoren u družtvenoj skupštini popunjuje javnom izjavom, učinjenom u gradskom zastupstvu.

2. Da je osudom druge molbe iz razloga navedenih pod A, zakon u toliko nepravilno uporavljen, u koliko je prizivno sudište, — priznavajući suvislost onih triuh inkriminiranih izjava, koje nije spoznao prvi sud, — sasvim tim držalo, da motivi i interesi, koji su tuženika sklonuli, da podigne u družtvenoj skupštini one obiede, izključuju kaznenopravnu njegovu odgovornost za javne tvrdnje, koje toli duboko vriedjaju poštenje, i za koje on nije izveo dokaz istine.

Usljed toga c. kr. generalna prokuratura ulaže proti osudam prve i

Digitized by Google

druge molbe spomenutim pod I i III, eventualno proti osudi druge molbe spomenutoj pod II žalbu ništovnu na obranu zakona, ter predlaže:

Neka visoko ukidno sudište izreče:

1. Da je osudami prve i druge molbe, navedenimi pod I povriedjen zakon, imenice §§ 488, 491, 495, 496 kaz. zak.; a bude li ovaj predlog odbijen, da je prizivnom osudom navedenom pod II povredjen zakon, da se ta osuda ukida i obtuženik riešava;

2. da je osudami prve i druge molbe, navedenimi pod III povriedjen zakon, naročito § 488 kaz. zak.

Ukidno je sudište, nakon obavljene ustmene razprave, zadovoljilo u podpunom obsegu ništovnoj žalbi generalne prokurature u pogledu osuda navedenih pod I i III, ter izjavilo, da je time eventualni predlog u pogledu osude navedene pod II postao bez predmeta.

Iz *Allgemeine österr. Gerichts-Zeitung.*

Posljedci kaznenoga pravosudja u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji (obojega područja) tečajem godine 1882.

1. Smrtna kazan ovršena je samo u jednom slučaju i to na Stjepanu Šamcu, osudjenu po kr. sudbenem stolu u Varaždinu radi zločinstva potajnoga umorstva.

2. Prieki sud nije nigdje proglašen tečajem godine 1882, a u jednom slučaju odredio je ban kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na temelju § 414 kaz. post., usljed ovlasti Njegova Veličanstva, da se ukine prieki sud i da se odnosni okrivljenik preda redovitomu kaznenomu sudu.

3. Ove godine bilo je stegnuto odpremanje kaznenika u ovozemne samostalne kaznione; jer su kr. kaznione u Mitrovici i Lepoglavi prenapunjene, ter ima mnogo kaznenika u uzah kr. sudbenih stolova kao što i u uzah filialne kaznione u Križevcih i Novoj Gradiški, koji bi spadali u samostalne kaznione.

Predpostaviv ovo navesti ćemo ovdje, da je u samostalne ovozemne kaznione u Lepoglavi, Mitrovici, Glini i Karlovcu dopraćeno ukupno 433 kaznenika, a u kr. zemaljsku žensku kaznionu u Zagrebu ukupno 56 kaznenica i to:

Digitized by Google

Osudjenih do 1 godine	82
Od 1 do 5 godina	293
Od 5 do 10 godina	68
Od 10 do 15 godina	30
Od 15 do 20 godina	11
i doživotno osudjenih	5
Ukupno	489

Osudjeni su pako:

Radi zločinstva umorstva	51
ubojstva	96
težke tjelesne ozlede	40
čedomorstva	14
pometnuća	2
silovanja	4
javnoga nasilja	6
ustanka	1
paleža	12
razbojstva	16
kradnje	226
prevare	10
pronevjerenja	7
radi prestupka proti sigurnosti života	1
Ukupno	489

Naročito dopraćeno ih je u kr. kaznionu u Lepoglavi	296
u kr. zem. žensku kaznionu u Zagrebu	56
u kr. kaznionu u Mitrovici	99
u Glinu	12
i u Karlovcu	26
Ukupno	489

4. Na kazan smrti osudjeno je u 11 slučajevih 14 osoba, kojim je iz previšnje milosti oproštena kazan smrti, ter im je zatim kr. stol sedmorice dosudio primjerenu kazan težke tamnice, medju njimi 3 žene i 11 mužkaraca. Smrtne osude izrekao je kr. sudb. stol u Zagrebu 3, u Belovaru 3, u Osieku 1, u Požegi 2 i u Vukovaru 2, a dosudjena je kazan po kr. stolu sedmorice u 4 slučaja 15 godina težke tamnice, u 3 slučaja 18 godina, u tri slučaju 20 godina i u 4 slučaja kazan doživotne težke tamnice. Počinjenoga zločinstva bijahu u jednom slučaju prosto umorstvo, u 5 slučajeva potajno umorstvo, u 4 slučaja potajno naručeno umorstvo, a u jednom slučaju potajno grabežno umorstvo.

Iz previšnje milosti oproštene su godine 1882 zakonske posljedice, skopčane s osudjenjem u 21 slučaju i to u jednom slučaju radi prekršaja suprot javnoj ćudorednosti, u 9 slučajeva radi prekršaja suprot si-

Digitized by Google

gurnosti vlastničtva, u jednom slučaju radi zločinstva javnoga nasilja globljenjem, u 4 slučaja radi zločinstva težke tjelesne ozlede, u jednom slučaju radi zločinstva krivotvorenja javnih vjerovnih papira, u 2 slučaja radi zločinstva kradnje, u jednom slučaju radi zločinstva pronevjerenja i u dva slučaja napokon radi zločinstva prevare.

Previšnjim pako riešenjem od 13. prosinca 1882 blagoizvoljelo je Njegovo Veličanstvo svim onim krajiškim žiteljem, koji se po postojećih zakonih imadu smatrati ovlaštenimi vršiti prava služnosti prije u državnih, a sada u šumah imovinskih občina, oprostiti iz previšnje milosti *1.* zakonite posljedice osudjenja radi kažnjivih djela proti sigurnosti šumskoga vlastničtva, počinjenih do dana pres. manifesta od 15. srpnja 1881 u gore spomenutih šumah; — *2.* kazan samu izrečenu radi prije spomenutih kažnjivih djela, na koliko još nije ovršena i konačno *3.* premilostivo odrediti, da se obustavi dalje kazneno postupanje radi kažnjivih djela, navedenih pod točkom 1.

5. Dionici blagodati zakona ob uvjetnom dopustu kaznenika bilo je godine 1883 samo 13 kaznenika, i to jedan osudjen radi zločinstva umorstva, 8 radi zloč. ubojstva. 3 radi zl. težke tjelesne ozlede i jedan radi zloč. ustanka. a osudjeno ih je 12 od 1 do 5 godina, a 1 od 15 do 20 godina. Od ovih 13 kaznenika bilo ih je 12 iz kr. kaznione u Lepoglavi, a jedan iz mitrovačke kaznione. Molbenica bilo je podnešeno ukupno 75. — Opozvan nije bio nijedan podieljeni uvjetni dopust. Prema godini 1881 vidi se razmjerje, da je bio te godine podieljen 31 uvjetni dopust, dakle godine 1882 18 manje, i da je god. 1881 u jednom slučaju bio opozvan dopust.

Od prijateljske ruke dobismo sliedeće podatke o kaznenom pravosudju u Ugarskoj tečajem godine 1882.

1. Smrtna kazan ovršena je u tri slučaja, i to u dva slučaja radi grabežnoga umorstva, a u jednom slučaju radi potajnog umorstva. Bila su dva mužkarca i jedna žena.

2. Prieki sud nije nigdje proglašen.

3. Na kazan robije osudjenih 829 osoba predano je u kr. kaznionu u Ilavi 118, u Munkácsu 212, u Szamos-Ujvár 292 u Maria Nostra 207.

Na državnu uzu osudjene su 3 osobe, a na uzu 847 osoba, od kojih je predano u kr. kaznionu u Leopoldstadtu 364, u Vacu 164 i Nagy-Enyedu 319 osoba.

4. Pomilovano je usljed previšnje milosti 47 osoba i to: smrtna kazan pretvorena je u vremenitu kazan u 4 slučaja, kazan je posve oprošten u 26 slučajeva, a jedan dio kazni oprošten je u 10 slučajeva. Kazan slobode pretvorena je u 7 slučajeva u novčanu globu.

5. Dionici blagodati uvjetnoga dopusta bilo je tečajem godine 1882

Digitized by Google

448 kazneника i to 415 mužkaraca i 33 žene. Iz zemaljskih kazniona pušteno ih je na dopust 275, a iz uza sudbenih stolova 173. Uvjetni dopust opozvan je u 8 slučajeva, što čini 1.7% od svega broja podieljenih uvjetnih dopusta. — Opozvan je uvjetni dopust u 3 slučaja radi počinjena nova zločinstva, u jednom slučaju, što se je kaznenik propustio prijaviti i napokon u 4 slučaja radi počinjenih disciplinarnih prekršaja za vrieme, dok je bila još u razpravi molbenica za uvjetni dopust.*

KNJIŽEVNOST.

Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marijan Derenčin. — Knjiga druga, svezak II. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera. Zagreb 1882.

(Svršetak.)

Kod tumačenja §§ 431—441 o. g. z. g. pisac, udaljiv se od reda paragrafâ, sustavno razlaže stečenje vlastničtva nekretninâ s obzirom na materijalno pravo javnih knjiga, služeć se novom austrijskom literaturom. Sliedeći Randu navadja slučajeve, u kojih se po o. g. z. stiče vlastničtvo nekretninâ bud prvobitnim, bud derivativnim načinom i bez upisa u javne knjige, gdje postoji tabularni sustav (s. 251—259). Temeljito brani proti Ungeru i Krainzu mnenje Randino, da universalni nasljednik sudbenom uručbom ostavine stiče sva prava ostavnika, dosljedno i pravo vlastničtva na sve pokretne i nepokretne stvari, a da glede ovih posljednjih ne treba upisa u javne knjige, prem da će vlastnik raditi u vlastitom interesu, ako izhodi taj upis. Pravo kaže Strohal, naveden po piscu, da se protivni propis §. 36 g. z., na koji se pozivlje § 819 g. z., ne dade dovesti u sklad sa naravi občenitog nasljedstva (s. 259, 260.)

Dalje g. dr. D. pobija one pravnike, koji kao i Krainz, tvrde, da se teorija o naslovu i o načinu stečenja ima uporabljivati pri stečenju vlastničtva na nekretnine, ali neznamo koliko mu je to pošlo za rukom kod primjerâ, navedenih u primjetbi 17 str. 261 prama bistrim ustanovam 81 sl. c. hrv. grunt. reda i §. 26. občega austr. grunt. reda. U ona dva primjera naveden je ipak pravni naslov prenosa vlastničtva, u prvom naime darovanje, u drugom kupo-prodaja, te na temelju predloga za upis, sud biti će bezdvojbe ovlašten dozvoliti ga. Postoji li u drugom slučaju kupo-prodaja ili ne, da li je pravni posao hinjen ili istinit, u koliko neistinitost navedenoga naslova može uplivati na pravovaljanost

* *Opazka uredničtva.* Nerazmjeran broj smrtnih osuda u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u kraljevini Ugarskoj razjašnjuje se tim, što u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji valja novi kazneni postupnik od 17. svibnja 1875 (§ 249) i što je u kraljevini Ugarskoj u krieposti novi kazneni zakon, po kojem (§ 92) može u slučaju pretežnih olahkoćujućih okolnosti sud sam substituirati mjesto kazni smrtne vremenitu kazan slobode.

Digitized by Google

upisa, i tim na stečenje vlastnosti; to je posve drugo pitanje, koje se ima prosudjivati po načelih § 916 o. g. z. i po teoriji o neskladu medju voljom i njezina očitovanja. U obće nam se vidi, da g. pisac, sliedeći brzim korakom nove teoretike, koji su oborili nauk o naslovu i načinu stečenja našega gr. z., nastoji uporavljivati novu doktrinu i tamo, gdje pozitivni propisi zakona toga ne dopuštaju.

G. pisac obsežno i temeljito obrazlaže uz Randu i Strohala proti Krainzu, da vlastničtvo nekretninâ prelazi na dostalca u čas dopitanja a ne stoprv upisom, „jer ako zakon s jedne strane obvezuje dostalca osobno i bezuvjetno, da iz dostalne ciene namiri tražbine realnih vjerovnikâ, valja da mu s druge strane dade realno jamstvo, da mu se u razdobju izmedju dopitanja i upisa u javne knjige neće oduzeti dostala nekretnina, a to mu jamstvo nemože dati inače, nego da mu se dopitanjem dobra na dražbi, dopita i pravo vlastničtva na isto.“ Ovo temeljito mnenje podkriepljeno je po piscu važnimi presudami najvišega bečkog sudišta, koje se oslanja tako na pravne kao i na gospodarstvene razloge. (st. 262—267.)

Još jedno važno pitanje razpravlja g. pisac vrlo pomno prvo nego počimlje crtati ustrojstvo javnih knjiga. Predpostaviv, „da se vlastničtvo nekretnina, koje je predmetom javnih knjiga, nemože putem ugovora prenieti na stečnika drugim načinom, nego li upisom u javne knjige“ stavlja si pitanje: „u kojem pravnom položaju stoji onaj, kojemu je nekretnina samo tradirana, prema vlastniku, upisanu u javne knjige, i prema njegovim universalnim, singularnim successorom, i trećim osobam?“ G. pisac drži se mnenja Strohala, odbijajuć ono Ungera i Arndts'a, te priznaje primatelju nepokretnine i njegovomu universalnomu nasliedniku actio ili exceptio emti, koju po Strohalu izvadja iz obligatornoga odnošaja tradenta pfama primatelju. I sbilja teorija Arndtsova i Ungerova, po kojoj primatelj stiče vlastnost nepokretnina prama upisanomu vlastniku stoprv dosjelošću 30, dotično 40 godina, izlaže primatelja pogibelji da izgubi svoje pravo, ako medjutim upisani vlastnik je ustupio vlastnost drugomu, te se je ovaj in bona fide dao upisati kao vlastnik u javne knjige. Nego ni teorija Strohalova za taj slučaj nepomaže, jer kako kaže pisac „proti singularnomu successoru nepristoji stečniku traditione ni tužba, ni upis, ni prigovor, jer singularni successor nestoji prema stečniku traditione u nikakvom obligatornom odnošaju, a potonji nije prostom tradicijom stekao stvarno pravo.“ Usuprot teorija Ungera i Arndtsova, koji stečniku traditione priznaju stvarno pravo, pokazuje se njemu koristnija za slučaj, da je singularni successor upisanog vlastnika znao, da je on prije jur predao izvanknjižno nekretninu stečniku traditione. Jer nazrieva li se samo obligatorni odnošaj medju uknjiženim vlastnikom i primateljem, ovaj bez dvojbe neće moći svoju tužbu emti izvesti proti singularnomu successoru, s kojim nije došao u nikakov obvezatni odnošaj. Bude li se usuprot primatelj smatrao po Arndtsu i Ungeru bonitarnim vlastnikom, ovaj će se moći uspješnije braniti proti singularnomu successoru, koji znadjaše, da je nepokretnina bila unapried jur predana primatelju. Jer ovaj mogao bi mu podleći za jedini slučaj, da se je singularis successor naslonio na javne knjige (§ 1500. g. z.). Ali javne knjige nisu nikakvim naslonom za onoga, koji zna, da ne odgovaraju pravnom stanju nepokretnina: javne knjige

Digitized by Google

neimadu štititi prevaru. One su nepobitnim temeljem za stečenje vlastničtva jedino onomu, koji se prostodušno u nje pouzdaje. Gospodarski i pravni razlozi, radi kojih javne knjige postoje, više ne zahtievaju.[1] I ovdje valja se obazrieti na socijalni značaj tradicije, s kojom se upis u javne knjige uzporedjuje glede nekretninâ. Tradicija (ovdje upis) potrebna je, da se prenos vlastničtva iz jedne ruke u druge pripozna, te da stečnik ne bude zaveden kod ugovora stečenja stvari od onoga, koji ju drži, i u kojem je on ovlašten nazrievati pravoga vlastnika. Znade li on, da taj vanjski čin neodgovara istini, — tradicija (upis) promašila je svoj cilj, ona više ne služi kao biljeg obavljena pravnoga posla, nego kao krinka da pokrije prevaru. I zato najnovija jurisprudencija vrhovnog bečkog sudišta, po kojoj § 440 o. g. z. „nepredpostavlja da stečnik, koji je izposlovao upis u javne knjige, nije znao za predhodeće otudjenje iste stvari drugomu“ čini nam se da javnim knjigam nikakve više krieposti ne podava, a drma stožerom one bonae fidei, koju je vrhovni sud starijimi svojimi presudami znao čuvati, od koje udaljiti se kod stečenja vlastnosti bilo bi pogibeljno. Sam g. pisac i Strohal ustavljaju se kod izvadjanja skrajnih pravnih posljedica svoje teorije, jer drže, da „iznimno mogao bi stečnik traditione tužiti upisanoga singularnoga successora knjižnoga tradenta, da dozvoli upis, ili suprotstaviti mu prigovor, ako bi mogao dokazati, da je tradent u kažnjivom sporazumljenju sa singularnim successorom, dakle prevarom povriedio ugovor.“ Ali kako dovesti u sklad ovu iznimku sa § 440 g. z., i sa najnovijom presudom vrhovnog bečkog sudišta? Onaj, koji kupuje stvar, o kojoj zna da je drugomu predana, nije li krivac bar doli civilis? Treba li dakle posredovanje kaznenog sudca, da se osujete posljedice nedopuštenoga čina?

Ne vidi se pako, za što i na koga bi se imao tužiti upisani singularni stečnik. Javne knjige, u kojih je ubilježen kao vlastnik njegov auctor, nisu ga mogle zavesti, jer je znao, da je ovaj unapried bio prodao i predao nepokretninu. Ovaj fakt pače, da treći a ne upisani njegov auctor drži nepokretninu, imao ga je odvraćati od kupnje, jer kako liepo veli Carabelli,[2] „posjed i držanje ustanovljuju socijalni dokaz vlastničtva, pošto redovito bez ovih materijalnih čina nemože čovjek izvršivati gospodstvo i uživanje stvari: odakle nastaje onaj praktični kriterij, da se posjednik predmnieva vlastnikom, dok se protivno ne dokaže.“

---

[1] Schiffner, koji je tako izvrstno i podpuno razpravio ustanovu javnih knjiga u svom „Systematisches Lehrbuch“ (IV Heft, str. 69—97) izrazuje materijalno načelo publiciteta u užem smislu na sliedeći način: „uz uvjete propisane po zakonu drži se, da javne knjige sadržavaju istinu“ — a najvažniji uvjet jest dobra vjera — pouzdanje u javne knjige od strane trećega, koji traži dalji upis na materijalno nevaljani upisi“. A Schiffner se pozivlje medju ostalimi na § 468 g. z. koji uzporedjuje poznavanje pravnog stanja stvari iz javnih knjiga s onim, koje je vjerovnik iz drugoga izvora mogao razabrati.

[2] o. c. I., 270. Isti Carabelli ovako označuje svrhu predaje: „Tradicija nuždna je za dvie različite svrhe: prvo da bude stvar oduzeta zlostavljenju prodavaoca i privedena k uživanju kupca; drugo da se onemogući prodavaocu te bi ju trećemu otudjio.“ (Ibid. 267.)

Digitized by Google

Ovdje pak singularni successor, koji se je dao upisati u javne knjige, pokraj svoga znanja, da je trećemu nepokretina prodana i predana, nalazi se sa gledišta tereta dokaza u daleko povoljnijem položaju od trećega. Jer, ili ustao on vindikatornom tužbom proti trećemu, da mu preda nekretninu, — ili ustao treći proti njemu, da se upiše kano vlastnik, — činjenica, koja se po svojoj naravi vrlo težko dade dokazati, činjenica naime, da je singularni successor znao unapried za prodaju i predaju nekretnina trećemu, ima biti po ovom posljednjem dokazana. Dakle s jedne strane obziri prama vjerodostojnosti i publicitetu javnih knjiga nisu povriedjeni tim, što proti singularnom successoru, koji se dao upisati u javne knjige kao vlastnik nepokretnine, znajući da je ova unapried prodana i predana trećemu, pristoji stečniku traditione tužba na upis ili prigovor rei venditae; s druge strane uzroci i pravednosti i pravičnosti vojuju bez dvojbe za ovoga potonjega.

G. pisac razpravljajući dalje (§ 316) načelo vjerodostojnosti javnih knjiga, čini ovisnim takodjer pravovaljanost materijalno-nevaljanog unosa u javne knjige o tom, da li je tko na temelju istoga tražio i izhodio dalnji unos, „ako je moleć uknjižbu radio bona fide, uzdajuć se u vjerodostojnost javnih knjigâ, i držeći, da pravno stanje izkazano u knjigah postoji i materijalno.“ Tim u načelu bi smo bili složni, ali nemožemo slediti g. pisca gdje veli (u opazki 132 str. 316), da se ono načelo ne odnosi na slučaj, koji smo uzeli u pretres. U toj primjetbi dapače čini se intervenirati četvrta osoba, najme koji nebi bio znao za nevaljanost C-ova upisa, što preinačuje bitno sadržaj species facti na strani 271 kod opazke 34. Ali ako ostajemo kod slučaja u ovoj opazki navedena, držimo da uvjet, što ga g. pisac postavlja na str. 317 zaštiti, koju pruža pouzdanje u javne knjige, najme da je uknjižba u postanku svom bila formalno i materijalno pravovaljana, pa da se tek kasnijimi dogodjaji bila modificirala, da je taj uvjet obistinjen u slučaju na strani 271, jer upis A na nekretnini x bio je prvobitno formalno i materijalno pravovaljan, a samo kasnijim dogadjajem, najme prodajom i predajom nepokretnine B prestala je materijalna pravovaljanost upisa A-ova.

Kod dalnjega tumačenja stečenja vlastnosti predajom, g. pisac liepo i dosta obsežno za komentar civilnog prava, razpravlja o postanku javnih knjiga u jednoj i u drugoj poli monarhije, o njihovom preinačenju u novo i najnovije doba, navlastito u Ugarskoj i u Hrvatskoj, a što se tiče naše uže domovine napose u Provincijalu i u Krajini (str. 275—288). Natuknuto je takodjer o naravi rudarskih i željezničkih knjiga (str. 289—290). Glede ovih zadnjih pisac veli, da po § 2 zajedničkoga zak. čl. I. g. 1868, i § 24 zajedn. zak. čl. XXXI. 1871 u zemljah ugarske krune kr. sborni sud u Pešti vodi željezničku gruntovnicu i za Hrvatsku, te pravedno dvoji „da li je obzirom na autonomiju naših kraljevinâ, spomenuti zakon spadao u djelokrug zajedničkog zakonarstva.“ Dapače držimo, da obzirom na §. 48 nagode nemože o tom biti dvojbe, pošto uredjivanje gruntovnice, kao pravne ustanove, popunjujuće sustav vlastničtva, spada izključivo u pravosudni djelokrug hrvatske kraljevine.

Dalje g. pisac razlaže formalno tabularno pravo, te crta općenitu sliku postupka u gruntovnih stvarih, da tim olakoti shvaćanje materijalnoga prava (str. 292—313), sliedeć postupice i naš i austrijski zakon.

Digitized by Google

Indi okoristiv se izvrstnimi radnjami Exnera, Rande i Schiffnera obrazlaže po redu temeljna načela, na kojih se osniva u mónarhiji austro-ugarskoj uredba gruntovnih knjiga, i tim savršuje sustavno razpravljanje tabularnoga prava, nepropustiv baviti se tamo i amo zanimivom kasuistikom, i zadovoljiv eksegetičkomu pravcu tumača kratkom obrazložbom §§ 143—441 o. g. z.

Ova liepa razprava tabularnoga prava hrvatskoga i austrijskoga dobro će doći osobito Hrvatom Dalmacije i Istre, gdje tabularni sustav ili nije, ili jedva je uveden.

Reasumira napokon g. pisac kod § 444 načine gubitka prava vlastnosti, gdje se može nadodati i slučaj § 384, dočim § 1422 bez dvojbe dolazi ovamo tiskarskom pogrieškom.

U tumačenju **založnoga prava** moramo pohvaliti nastojanje gosp. pisca, da razpravi glavna znanstvena pitanja, što no se nadovezuju na pojedine pravne ustanove, koje tumači, i da iznese rezultate, do sada preduzetih študija, izričuć pri tom svagdje svoj sud. Tako u prepornom pitanju o naravi založnog prava on stoji po sriedi medju mnenjem onih civilistâ, koji kako Puchta i Windscheid drže, da je založno pravo **stvarno** i kad mu nije predmetom tjelesna stvar, (čega se drži i naš zakonik), i mnenjem pisaca kano Büchel i Bremer, koji nieču, da je pravo zaloga **jus in re alinea**, već da je **obligatio rei alinae**. Dr. Derenčin temeljito zastupa posredujuće mnenje kad kaže, da pošto predmetom zaloga može biti **svako imovinsko pravo**, a ne samo **tjelesna stvar**, bude li mu ova predmetom, založno pravo je **stvarno**; odnosi li se u suprot na ini predmet, ostati će vazda **absolutno**, ali neće biti stvarno, već će se ravnati po naravi dotičnoga založenog prava (str. 334). Glede **nepravilnog zaloga** (**pignus irregulare**) isključuje potankim obrazloženjem svaku nepravilnost u toj vrsti zaloga sliedeći elegantnu i dosjetljivu konstrukciju Pfaff'ovu, pokraj koje budi nam ipak dopušteno reći, da se nemože takomu zalogu poreći neka osebujnost, nemože mu se zaniekati, da se odaljuje **od redovite naravi zaloga**, jer je bar originalno, da dužnik po samoj Pfaffovoj konstrukciji, u svrhu da osigura svomu vjerovniku dug, **postaje kaucijom njegovim vjerovnikom**, jer kaucija nije po Pfaffu ino nego **tražbina** položitelja kaucije proti primatelju kaucije, koji ima pravo namiriti se njom za slučaj da dužnik neizpuni svoje obveze (str. 340). I ovdje se opaža, da se logika pravnih konstrukcija nemože vazda prilagoditi mnogovrstnomu razvitku potrebâ života. Rimljani nisu se toga bojali, te su nemilosrdno znali žrtvovati i najmilije konštrukcije samo da realnim potrebam uzmognu zadovoljiti, a medju inimi jest primjer tomu pravna ustanova **quasi-usufructusa**.

Dalje g. pisac tumači §§ 449 i 450, koji se odnose na naslove prava zaloga (349—368), pa iztaknuv da je tražbina u **pravilu** uvjetom pravu zaloga, izrazuje mnenje, vrlo preporno medju našimi tumačitelji, uz koje pristajemo, da se i naravne obveze mogu zalogom osjegurati. Pravilu § 449 mogla se protustaviti znamenita iznimka § 1352 analogno uporavljena na pravo zaloga, kojim se može pravovaljano osjegurati zajam učinjen maloljetniku i bez privole njegovoga zastupnika, dotično pupilarnoga suda. Govoreć o **zalogu oporučnom** naši su komentatori vrlo škrti, pošto i zakon o tom šuti, te je red u tom predmetu

Digitized by Google

dovesti u sklad teoriju o zapisu s onom o založnom pravu, i tim riešiti pitanja o formi naredbe, kojom se ostavlja zalog, o tražbini, koja se može njim osigurati (bud kakav legat, bud dug oporučitelja ili trećega), o predmetu oporučnog zaloga, gdje je po rimskom pravu bilo dvojbeno, da li se stvar nasliednika može zalogom obteretiti, a nije po našemu (§ 662), a osobito o vremenu kad povlaštenik (legatar) može oporučni zalog oživotvoriti (§ 684). Prem da g. pisac na sva ova pitanja neodgovara, ipak naznačuje pravac, na kojem mogu ona lasno naći svoje riešenje.

Glede zakonskog zaloga g. pisac svadja na pravu mjeru poziv § 450 g. z. na stečajni red, kao da bi ovaj davao pravo zaloga, što pisac, obzirom na narav stečaja kao obćenite ovrhe, povedene na imetak dužnika, temeljito odklanja (str. 358, 368).

Svršuje se treći svezak druge knjige tumačenjem pravne ustanove predbilježenja (str, 376—382), kojemu g. pisac navadja temelj i označuje uvjete, dočim posve dobro ističe, da ta uredba nije uredba materijalnoga već formalnoga prava, jer predpolaže, da pravo zaloga materijalno postoji, nu da ono sa formalnih razloga nije još dozrielo za uknjižbu. S toga pravedno nekim zanosom ustaje i podvrgava oštroj kritici, što u Hrvatskoj „nije uredbi prenotacije očuvana ona reko bi formalna čistoća, koja izvire iz njezine naravi, već se izrodila u uredbu materialno-pravnu“ — jer se predbilježba „dozvoljuje u nas na temelju izprave, koja jedino i izključivo dokazuje vjerojatnost eksistencije stanovite dospjele tražbine“ (str. 378); a da nije dužnik dozvolio vjerovniku pravo zaloga, što podkapa jedan od temeljâ na kojem se pravo zaloga osniva (§ 453 g. z.), te čini zalog neodieljivim od tražbine, dočim ova i po naravi stvari i po propisu zakona može sama postojati Ova nakazna prenotacija uvriežila se bila kod nas i prvo nego smo našu pravosudnu samostalnost stekli, te joj je korjen još u Zeillerovu tumaču i u nazorih njegovih sliedbenika, proti kojim su uzalud ustali ugledni pravnički auktoriteti, dok nije novi austrijski gruntovni red povratio predbilježenje na prijašnju čistoću, odrediv (§ 36), da se ono može dozvoliti pod uvjetom, da se dovoljno izkaže ne samo tražbina, „već i pravni naslov k založnomu pravu.“ I sbilja ima to svoj duboki juridički i ekonomički razlog, što naš zakon zahtieva naslov k utemeljenju prava zaloga, da nedopušta da ono zajedno sa tražbinom i proti volji dužnikovoj iznikne. Glavna vjeresija, u koju vjerovnik redovito polaže svoje pouzdanje, jest osobna. Realna vjeresija dolazi da učvrsti onu prvu kad je uzdrmana. Na ovu drugu ne smije vjerovnik samovoljno posizati, nego mora dokazati, ili da ga je na to ovlastio dužnik, ili da se je kasnije uzkolebalo stanje njegovih gospodarstvenih odnošaja, koje razni gradjanski postupnici u stanovitih škakljivih slučajevih uvažuju. Neima li ni jednoga ni drugoga uzroka, neopravdani poziv vjerovnika na realnu vjeresiju solidnoga dužnika jest uvrieda i šteta nanešena njegovomu kreditu, jest zloporaba najjače poluge za umnažanje bogatstva naperena na upropašćenje ovoga. Pravo veli dakle dr. Derenčin, da je skrajna nužda, da se i naš gruntovni red izpravi polag §§ 35, 36 austrijskog u pravcu gore naznačenom, da se svede najme prenotacija u granice čisto formalne svoje naravi, a da ne dira u bitne uvjete stečenja prava zaloga. Nadati se je, da će neuspieli pokus g. predstojnika od god. 1876, ako se obnovi, bolje izpasti; a nuždnoj reformi dobro je da

Digitized by Google

predhodi iztraživanje, koliko je zamoljeno i opravdano predbilježba posljednjih trih godina. Valjda će brojevi tako riečito odgovoriti g. Derenčinu za Hrvatsku kako su i Exner-u za Austriju, jer se ne smije dopustiti, da praksa i nadalje izopačuje jednu od onih važnih pravnih ustanova, koja, kad prama svojoj naravi djeluje, može promicati silno vjeresiju, drugačije ju podkapa. Zakoni juridički i gospodarski, koji ravnaju kreditom, imadu se medjusobno pokrivati i podupirati, ali nesmiju doći u oprieku na štetu vjeresije i na povriedu pravne savjesti.

Prof. *Vojnović.*

Poslovanje sudova

u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u području bivše hrvatsko slavonske Krajine tečajem godine 1881.

Priobćio po službenih podatcih dr. ***Ivo Malin.***

Držimo, da će i širju pravničku publiku zanimati izkazi o poslovanju sudova u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u bivšoj vojnoj krajini. Iz ovih se izkaza naime daje prosudjivati :

1. Djelovanje pojedinih zakona i pojedinih institucija;
2. marljivost i poslovna vještina pojedinh urednika ;
3. osobiti odnošaji pojedinih prediela a i cieloga pučanstva (da li n. pr. blagostanje raste ili pada, da li se stanovita vrst zločinstva češće ponavlja itd.) Ovo potonje imenito onda, ako se naši poslovni izkazi prispodobe s izkazi drugih država.

S ovih razloga neobhodno su nuždni takovi poslovni izkazi ne samo za redovitu upravu, već i za svaku novu legislativnu ili organizatornu radnju; pak će vrlo dobro biti, ako se i širije občinstvo s njimi upozna, neka i ono znade što i kako se u našoj zemlji radi, neka se i ono upozna sa stanjem pravosudja u našoj kraljevini, neka i ono izreče sud svoj o djelovanju zakona i o radu sudova.

Pošto mi pravosudja upravnoga još neimamo, dieli se u nas cielo pravosudje u dvie velike grane, u pravosudje gradjansko i kazneno; ter ćemo prema tomu najprije razmatrati poslovanje sudova u stvarih gradjanskih, a zatim poslovanje kazneno.

Razmatranju o poslovanju gradjanskom dodati ćemo razmatranja o poslovanju sudova kao gruntovnih oblasti i o poslovanju urbarialnom.

Prije nego li predjemo na pojedine izkaze, valja nam jošte napomenuti, da krajiški poslovni izkazi još nisu tako sastavljeni kao što oni u provincijalu, ter da dosljedno tomu nepružaju onoliko i onako sigurna materiala koliko ovi potonji.

Digitized by Google

A. Izkazi o poslovanju gradjanskom u širjem smislu.

Pod ovim naslovom razmatramo:

I. Izkaz mjestnih sudova.

II. Izkaze kot. sudova (gr. del. kot. sudova) o poslovanju u maličnom postupku.

III. Izkaze kotarskih sudova o poslovanju gradjanskom u užjem smislu rieči.

IV. Izkaze sudbenih stolova o poslovanju gradjanskom u užjem smislu rieči.

V. Izkaze kot. sudova o dozvoljenih i obavljenih ovrhah.

VI. Izkaze sudb. stolova o dozvoljenih i obavljenih ovrhah.

VII. Izkaze kot. sudova vrhu pristojba dopitanih sudbenim izaslanikom u stvarih gradjanskih.

VIII. Izkaz o poslovanju sudova kao gruntovnih oblasti.

IX. Izkaze o poslovanju urbarialnom.

X. Izkaz o sveukupnom izvan-kaznenom poslovanju banskoga stola.

XI. Izkaz o sveukupnom izvan-kaznenom poslovanju stola sedmorice.

I. a. Izkazi o poslovanju mjestnih sudova, ustrojenih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji na temelju zakona od 3. listopada 1876 (br. 87 Sbor. od god. 1876.)

Godine 1881 bila su u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji 182 mjestna suda, i to s nadležnošću do 100 for. njih jedanaest, s nadležnošću do 60 for. dvadesetšešt, svi ostali s nadležnošću do 30 for.

God.	1879	prijavljeno bje tužba: 166.973
„	1880	„ „ „ 188.146
„	1881	„ „ „ 190.167

Iz toga se izpostavlja, da poslovanje mjestnih sudova postepeno raste.

God.	1879	bilo je pritužba proti osudam mjestnih sudova . 20.789
„	1880	„ „ „ „ „ „ „ . 24.207
„	1881	„ „ „ „ „ „ „ . 28.783

Pritužbe se dakle nerazmjerno umnažaju.

Točnoga pregleda radi priobćujemo na 152 i 153 strani glavni izkaz o sveukupnom uredovanju mjestnih sudova tečajem godine 1881.

I. b. Po sistemu, što smo si ga odabrali, morali bi ovdje slieditи odnosni izkazi, tičući se bivšeg hrvatsko-slavonskog krajiškog područja.

U Krajini medjutim nepostoje mjestni sudovi, već mirovni sudovi, uvedeni previšnjim riešenjem od 16. prosinca 1871. Ovi mirovni sudovi imadu nadležnost do 50 for. (u mjestih, koja su bila štopske občine, ili u kojih obstoje „magistrati“) odnosno do 25 for. (u svih ostalih občinah). Pošto pako ti mirovni sudovi nepodpadaju vladnomu odielu za pravosudje, već vladnomu odjelu za unutarnje poslove, te pošto isti nevode i

Digitized by Google

nepodnašaju nikakovih izkaza, neznamo za obseg njihova poslovanja. U ostalom nam valja ovdje spomenuti, da je vlada ovih dana podniela previšnjemu mjestu predlog, da se zakon o mjestnih sudovih, koj valja u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, uvede i u bivšu Krajinu.

II. a. Izkazi o poslovanju kr. kot. (gr. del. kot.) sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije u maličnom postupku. (Zakon od 3. listopada 1876 br. 88 Sbor. od g. 1876.)

Kr. kot. (gr. del. kot.) sudovi imadu u postupku maličnom redovito nadležnost do 100 for. (§ 1 zakona od 3. listopada 1876) bud usljed neposredno podnešene im tužbe, bud usljed pritužba proti osudam mjestnih sudova. Spomenuti sudovi mogu na temelju § 3 rečenoga zakona razpravljati i tražbine do 500 for., nu samo onda, ako su to stranke izrično ugovorile, t. j. ako su se stranke izričnim ugovorom podvrgle maličnomu postupku.

1. Priraslo tužba:

god. 1879	29.656
„ 1880	35.029*)
„ 1881	40.894**)
	više nego li g. 1880 za 5.865

2. Ostalo neriešeno prepora:

god. 1879	2.935	
„ 1880	4.394	t. j. 1·2%
„ 1881	3.968	t. j. 9·7%
	manje 426	

3. Riešeno.

a) nagodom:

god. 1879	8790
„ 1880	9464
„ 1881	10.312
	više 848

b) osudom s ogluhe:

god. 1879	3299
„ 1880	3476
„ 1881	4761
	više 1285

*) Ovdje su ubrojene i parnice od 100 do 500 for. (§ 3. zak. od 3. listopada 1876) na broju njih 208, što pokazuje, da je uporaba § 3 kaz. zak prilično redka.

**) Zaostatci od god. 1880 ovdje nisu ubrojeni.

Digitized by Google

Tekući broj	Mjestni sudovi, koji leže u okolišu kr. gradsko-delegovanog suda, ili kr. kotarskog suda	Broj mjestnih sudova	Kod mjestnih sudova: ukupni broj prijavljenih tužba	ukupni broj tužba odbijenih radi nenadležnosti suda	ukupni broj tužba riešenih s' ogluhe tuženika	ukupni broj tužba riešenih: nagodom	osudom	inim načinom	ukupni broj tužba neriešenih	Ukupni broj pritužba proti osudam mjestnoga suda	Kod kr. kot. (kr. grad.-deleg. kot.) suda pritužbe: riešene nagodom	riešene osudom	stranke na ročište nepristupiše	osuda mjestnoga suda u cielosti potvrdjena	osuda mjestnoga suda dielom preinačena	pritužbam u cielosti udovoljeno	ukupni broj pritužba neriešenih	ukupni br. riešitba kot. suda, kojimi je osuda radi nenadležnosti suda ukinuta	Ukupni broj dozvoljenih ovrha	Ukupni broj ovršenih dražba
1	Bakar	5	2745	52	382	407	808	646	450	239	16	26	60	22	13	15	107	1	72	3
2	Belovar	6	5557	96	1172	547	2360	1372	10	1369	288	171	410	86	48	29	483	3	326	146
3	Božjakovina . . .	2	3524	418	980	1333	793	—	—	375	16	9	36	28	13	54	90	2	140	31
4	Čabar	3	1860	44	417	299	788	79	233	204	—	—	78	61	14	3	=	1	200	52
5	Čazma	7	5370	298	1364	1323	1660	683	42	776	7	54	213	30	12	1	469	7	202	26
6	Daruvar	3	2934	38	616	424	1329	423	104	343	42	124	36	54	59	11	129	12	138	10
7	Delnice	8	8776	33	2802	677	2963	1392	909	854	60	157	129	46	72	40	447	—	1280	341
8	Djakovo	5	3019	22	666	638	1419	—	274	447	80	204	148	145	56	3	14	—	275	36
9	Garešnica	4	1044	19	183	185	473	106	78	143	12	8	43	3	3	—	74	—	38	25
10	Gorica-velika . .	3	7864	93	2662	1052	2339	1444	275	1402	336	180	529	108	61	21	347	2	551	17
11	Gjurgjevac . . .	4	4989	28	1678	453	2089	623	118	720	143	172	299	84	39	49	105	1	675	201
12	Grubišnopolje . .	3	1800	25	440	439	578	154	164	339	62	28	147	14	5	4	99	3	33	4
13	Ilok	3	3080	28	605	782	886	753	26	380	44	184	123	73	40	34	32	—	527	29
14	Irig	3	1759	22	331	90	716	477	123	328	56	67	73	28	8	30	116	5	283	43
15	Ivan sv. na Zelini	2	3872	33	878	883	1213	860	—	912	181	181	436	82	37	62	106	7	237	60
16	Ivanec	2	2428	2	965	94	1367	—	—	366	81	94	191	39	50	5	—	—	201	19
17	Jaska	8	7368	216	2030	850	3224	456	592	1017	58	291	203	213	130	136	244	39	503	140
18	Karlovac	9	8724	175	2513	1259	4136	133	508	2307	420	840	348	379	170	284	880	—	1023	119

Digitized by Google

19	Koprivnica . . .	5	8706	39	2763	1048	3119	1252	485	1037	189	46	454	21	13	4	895	8	1277	60
20	Klanjec	4	3807	194	1298	162	2055	64	84	575	22	66	178	48	53	24	203	8	870	52
21	Krapina	8	5475	20	2121	915	1870	540	9	1158	96	68	220	49	16	8	666	108	407	19
22	Križevci	7	8665	208	2097	2143	3551	370	301	1120	185	529	163	302	149	78	238	46	846	495
23	Miholjac, dolnji .	3	1426	127	217	263	468	276	75	251	18	167	89	116	21	30	80	2	92	62
24	Našice	3	2036	9	688	659	680	—	—	323	57	77	167	34	39	—	16	6	125	18
25	Novi	3	4009	81	676	827	1738	708	479	414	43	91	104	34	31	26	163	18	291	77
26	Osiek	5	5256	94	1367	482	2202	578	583	606	124	167	74	72	68	27	205	27	941	24
27	Pakrac	2	1590	10	494	249	807	28	2	141	10	43	68	31	12	—	20	—	45	12
28	Pisarovina . . .	2	1482	132	345	90	626	164	125	447	30	134	120	4	25	105	168	—	40	4
29	Požega	6	3813	25	1044	421	1785	172	266	519	119	148	211	42	34	38	41	12	457	63
30	Pregrada	4	5913	134	2214	110	3455	—	—	1153	296	121	736	94	14	18	—	—	482	89
31	Ruma	6	3292	181	720	335	1289	595	172	390	42	79	195	9	1	4	71	—	436	28
32	Samobor	3	4148	38	1381	564	1115	1020	35	696	187	64	364	36	25	3	181	—	380	32
33	Senj	1	1129	3	192	250	164	186	334	123	32	28	58	21	5	2	5	—	165	41
34	Sisak	5	5736	21	1648	923	2470	672	2	906	249	296	258	116	127	68	156	—	675	231
35	Slatina	3	2889	369	602	759	924	186	49	335	52	15	136	11	2	2	182	1	303	55
36	Stubica	3	5215	7	1249	74	2555	1318	12	392	114	74	171	48	26	—	82	1	99	6
37	Šid	4	1575	12	293	294	502	374	100	192	22	34	21	24	15	9	77	4	310	117
38	Valpovo	3	2067	7	533	614	745	168	—	257	76	90	58	34	33	23	31	7	126	54
39	Varaždin	8	7397	53	2277	1796	2179	802	290	948	119	79	267	20	14	10	516	—	809	214
40	Virovitica	4	2712	61	618	879	972	604	78	306	60	43	154	27	11	5	82	13	280	—
41	Vukovar	6	3336	25	988	271	1604	407	41	522	53	81	10	33	18	2	302	—	501	47
42	Zagreb	5	14716	256	5404	1987	3964	2262	443	2603	445	640	918	259	69	116	592	9	3997	800
43	Zlatar	4	7064	197	2286	248	2565	1683	85	845	71	42	290	69	11	9	392	15	536	49
	Ukupno . .	**132**	**190167**	**3935**	**54198**	**27053**	**72545**	**24530**	**7906**	**28783**	**4458**	**5962**	**8948**	**2999**	**1662**	**1372**	**8351**	**347**	**20694**	**3949**

Digitized by Google

c) osudom usljed razprave:

god. 1879	4371
„ 1880	4922
„ 1881	5733
	više 811

d) na drugi način:

god. 1879	12.709
„ 1880	12.711
„ 1881	19.801
	više 4.090

Riešeno je dakle ukupno više nego li god. 1880: 7034 priepora.

4. Prepora riešeno u vremenu od

1. mjeseca:

god. 1879	12.248
„ 1880	16.187
„ 1881 :	17.687
	dakle razmjerno manje nego li god. 1880.

1—3 mjeseca:

god. 1879	12.606
„ 1880	12.006
„ 1881	16.108
	razmjerno mnogo više nego li god. 1880.

3—6 mjeseci:

god. 1879	3143
„ 1880	4674
„ 1881	5337
	razmjerno baš toliko, koliko i god. 1880.

preko 6 mjeseci:

god. 1879	779
„ 1880	706
„ 1881	1368
	razmjerno nješto više, nego li god. 1880.

Razpravu vodio je predstojnik suda u 34.952, a sudac imenovan po predsjedniku sudb. stola u 5493 slučaja.

Pošto je prema gornjemu priraslo 5865 tužba više nego li god. 1880, a riešeno je 7035 priepora više, izpostavlja se u obće napredak pri riešavanju maličnih priepora, koj je tim hvalevriedniji, što je poslovanje znatno naraslo.

Najmanje neriešenih prepora zaostalo je kod kot. (gr. del. kot.) sudova u Delnicah, Ivancu, Pregradi, u Čabru nijedan, Šidu 1, Dol. Mi-

Digitized by Google

holjcu, Božjakovini po 1, Gjurgjevcu 4, Stubici 5, Senju 6, Požegi 10, Rumi 10, Našicah 10. Kod svih ostalih više od 10 priepora.

Najviše je zaostalo neriešenih prepora kod kr. kot. (gr. del. kot.) sudova u Zagrebu 949, Karlovcu 746, Krapini 428, Zlataru 309.

Kod svih ostalih manje od 300.

II. b) U području bivše hrv. slav. krajine uveden je zakon od 3. listopada 1876 o postupku maličnom zakonom od 28. travnja g. 1879.

Nu pošto bivša krajiška uprava nije izdala provedbena naputka k zakonu o maličnom postupku, te pošto se u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji izkazi o poslovanju maličnom vode li na temelju naputka, što ga je izdao kr. vladni odjel za pravosudje, neimamo ni za ovu granu poslovanja sudova bivšeg krajiškog područja pobližih podataka.

III. a) Izkazi o poslovanju kot. (gr. del. kot.) sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije u stvarih gradjanskih, mjenbenih i trgovačkih, propisani §-om 98 i sli. carskog patenta od 3. svibnja 1853.

1. Priraslo poslovnih komada:

god. 1879	235.673
„ 1880	246.124
„ 1881	270.602
	više 24.478

2. Zaostalo poslovnih komada:

god. 1879	3.268
„ 1880	3.967
„ 1881	4.450
	više 483

3. Priraslo parnica:

god. 1879	5.158
„ 1880	4.271
„ 1881	4.757
	više 486

4. Zaostalo parnica:

god. 1879	846
„ 1880	812
„ 1881	896
	više 84

Digitized by Google

5. Priraslo stečaja:

god. 1879	8
„ 1880	11
„ 1881	9
	manje 2

6. Zaostalo stečaja:

god. 1879	43
„ 1880	42
„ 1881	43
	više 1

7. Priraslo ostavinskih razprava:

god. 1879	6.779
„ 1880	6.575
„ 1881	6.937
	više 362

8. Zaostalo ostavinskih razprava:

god. 1879	7.305
„ 1880	6.993
„ 1881	10.468
	više 3475

Iz ovoga sliedi:

a) da poslovanje kot. (gr. del. kot.) sudova ogromno raste, što se imade pripisati s jedne strane sve to više razvijajućemu se prometu, a s druge strane postepenomu osiromašenju stanovitih predjela naše domovine;

b) da kot. sudovi hvalevriednom marljivošću obavljaju poslove parbene;

c) poslovanje tičuće se stečaja i ostavina, blago govoreć, zapinje. Krivnja nemože tuj ležati samo na sudovih. S toga bi se po našem mnenju imao toli stečajni red (o čem se u vladnom odjelu za pravosudje počelo raditi), koli i izvanparbeni postupnik u ozbiljni pretres uzeti, da se ujednostručenjem dotičnih zakona sudovi od prekomjerna posla odterete. Znamenito valjalo bi nastojati oko toga, da se u cieloj zemlji za obavljanje ostavinskih razprava postave posebni organi.

III. b. Izkazi o poslovanju kot. sudova bivšeg krajiškog područja u stvarih gradjanskih, mjenbenih i trgovačkih.

U bivšoj hrvatsko-slavonskoj Krajini neima kr. gr. del. kot. sudova, već samo kot. sudova i to na broju njih 24.

Digitized by Google

I. Priraslo poslovnih komada.

god. 1880		118.851
„ 1881		131.082
	višе	12.231

2. Zaostalo poslovnih komada.

god. 1880		5.201
„ 1881		6.213
	višе	1.012

3. Priraslo parnica.

god. 1880		7.020
„ 1881		8.117*)
	višе	1.097

4. Zaostalo parnica.

god. 1880		221
„ 1881		156
	manje	65

5. Priraslo stečaja.

god. 1880		2
„ 1881		4
	višе	2

6. Zaostalo stečaja.

god. 1880		11
„ 1881		11

7. Priraslo ostavinskih razprava.

god. 1880		2.885
„ 1881		2.868
	manje	17

8. Zaostalo ostavinskih razprava.

god. 1880		1.736
„ 1881		1.219
	manje	517

Ovdje nam valja jedino to primjetiti, da nam se čini, da je zaostatak neriešenih komada prevelik, jer je razmjerno tri puta veći od zaostataka u t. z. provincialu.

*) Valja primjetiti, da su ovdje uračunani i priepori malični, o kojih se nevode posebni izkazi, kako je jur gore iztaknuto.

Digitized by Google

IV. a. Izkazi o poslovanju sudbenih stolova kraljevine Hrvatske i Slavonije u stvarih građjanskih (mjenbenih, trgovačkih.)

1. Priraslo poslovnih komada.

god. 1879		31.115
„ 1880		30.840
„ 1881		31.723
	više	883

2. Zaostalo neriešenih poslovnih komada.

god. 1879		272
„ 1880		171
„ 1881		69
	manje	102

3. Priraslo parnica.

god. 1879		397
„ 1880		428
„ 1881		517
	više	89

4. Zaostalo parnica.

god. 1879		116
„ 1880		100
„ 1881		75
	manje	25

5. Priraslo stečaja.

god. 1879		20
„ 1880		16
„ 1881		26
	više	10

6. Zaostalo stečaja.

god. 1879		47
„ 1880		49
„ 1881		64
	više	15

7. Priraslo ostavinskih razprava.

god. 1879		284
„ 1880		261
„ 1881		292
	više	31

8. Zaostalo ostavinskih razprava.

god. 1879		218
„ 1880		181
„ 1881		292
	više	111

Digitized by Google

Kako se vidi, nije poslovanje sudbenih stolova u stvarih gradjanskih vrlo obsežno; ter se uspjeh u stečajih i ostavinskih razprava nemože smatrati najboljim.

IV. b. Izkazi o poslovanju sudbenih stolova bivšega krajiškoga područja u stvarih gradjanskih (mjenbenih, trgovačkih.)

1. Priraslo poslovnih komadah.

god. 1880		12.076
„ 1881		12.465
	više	389

2. Zaostalo poslovnih komada.

god. 1880		332
„ 1881		350
	više	18

3. Priraslo parnica.

god. 1880		456
„ 1881		596
	više	140

4. Zaostalo parnica.

god. 1880		94
„ 1881		81
	manje	13

5. Priraslo stečaja.

god. 1880		6
„ 1881		4
	manje	2

5. Zaostalo stečaja.

god. 1880		15
„ 1881		17
	više	2

7. Priraslo ostavinskih razprava.

god. 1880	—
„ 1881	—

8. Zaostalo ostavinskih razprava.

god. 1880	1
„ 1881	1

Digitized by Google

V. a. Izkazi kr. kot. sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije o dozvoljenih i obavljenih ovrhah, propisani odpisom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 20. siečnja 1877 br. 367.

a. Ovrhe na nekretnine.

1. Zamoljena uknjižba ovršnog prava zaloga.

god.	1879	775
„	1880	742
„	1881	1069
		više 327

2 Zamoljeno ovršnih dražba.

god.	1879	1150
„	1880	1471
„	1881	1433
		manje 38

3. Dozvoljeno dražba mimo ročišta.

god.	1879	995
„	1880	1093
„	1881	969
		manje 124

4. Naredjena predbježno ročišta.

god.	1879	155
„	1880	122
„	1881	123
		više 1

5. Bilo pridruženja k povedenim ovrham.

god.	1879	56
„	1880	87
„	1881	87

6. Obavljeno čestičnih dražba.

god.	1879	87
„	1880	90
„	1881	111
		više 21

7. Ukupne obavljeno dražba.

god.	1879	502
„	1880	690
„	1881	696
		više 6

Iz toga se u pogledu seljačkoga posjeda izpostavlja sliedeće:

Digitized by Google

Da broj zamoljenih ovrha sveudilj raste; god. 1880 narasao je najme za . . . . . 18·5%
a god. 1881 . . . . . 13·%
Da imade razmjerno malo pridruženja k povedenim jur ovrham; najme po prilici . . . . . 8·9%
Da čestične dražbe iznašaju . . . . . 15·94%
ukupno obavljenih dražba.
Da je postotak izvedenih napram zamoljenim dražbam vrlo velik (1433 zamoljeno, 696 obavljeno, dakle skoro polovica).

b. ovrhe na pokretnine.

1. Zamoljeno dražba na temelju jur stečena prava zaloga.

god.	1879	866
„	1880	557
„	1881	449
		manje 108

2. Zamoljeno dražba uz ovršno pravo zaloga.

god.	1879	4312
„	1880	3955
„	1881	3750
		manje 205

3. Zamoljeno samo ovršno pravo zaloga

god.	1879	1007
„	1880	1001
„	1881	569
		manje 432

4. Bilo pridruženja k dozvoljenim dražbam.

god.	1880	25
„	1881	5
		manje 20.

5. Ukupni broj obavljenih dražba.

god.	1879	1251
„	1880	959
„	1881	969
		više 10

c. Ovrhe po zakonu od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi (br. 87. sbor. od g. 1876).

1. Broj ovršnih dozvola izdanih po kot. (gr. del. kot.) sudovih.

god.	1879	3876
„	1880	3581
„	1881	3472
		manje 109

Digitized by Google

2. Broj ovrha obavljenih po povjereniku kot. (gr. del. kot.) suda.

god. 1879	1939
„ 1880	1709
„ 1881	1741
	više 32

k tomu dodajemo jošte boljega pregleda radi:

3. Broj ovršnih dozvola izdanih po mjestnih sudovih:

god. 1879	17834
„ 1880	20187
„ 1881	20694
	više 507

4. Broj dražba provedenih po mjestnih sudovih.

god. 1879	2165
„ 1880	5105
„ 1881	3949
	manje 1156

V. b. Pošto bivša krajiška uprava nije izdala provedbena naputka k tako zvanoj ovršnoj noveli, nevode se tamo ni izkazi propisani provedbenom naredbom odjela za pravosudje.

VI. c. Izkazi sudb. stolova kraljevine Hrvatske i Slavonije o dozvoljenih i obavljenih ovrhah.

a) Ovrhe na nekretnine.

1. Zamoljena uknjižba ovršnog prava zaloga:

god. 1879	227
„ 1880	200
„ 1881	245
	više 45

2. Zamoljeno ovršnih dražba.

god. 1879	194
„ 1880	176
„ 1881	131
	manje 45

3. Broj mimo ročišta dozvoljenih dražba.

god. 1879	127
„ 1880	165
„ 1881	106
	manje 59

Digitized by Google

4. Naredjeno predbježno ročište:

god. 1879	67
„ 1880	14
„ 1881	11
	manje 3

5. Broj pridruženja k provedenim ovrham:

god. 1879	25
„ 1880	19
„ 1881	35
	više 16

6. Obavljeno čestičnih dražba:

god. 1879	1
„ 1880	2
„ 1881	1

7. Ukupno obavljeno dražba:

god. 1879	88
„ 1880	69
„ 1881	59
	manje 10

Iz toga se izpostavlja:

α) Da je broj zamoljenih ovrha (1 i 2) ostao nepromienjen (god. 1880: 376, a god. 1881 takodjer 376); dočim se je naime broj zamoljenih dražba umanjio za 45, a broj zamoljenih uknjižba ovršnoga prava zaloga umnožio za 45.

β) Da se slučajevi, u kojih se je odredilo ročište prije dozvole dražbe, sveudilj umanjuju, naime god. 1880 za 53, a god. 1881 za 3.

γ) Da su se pridruženja k povedenim ovrham umnožila za 16, ter da je u obće dozvoljeno takovih pridruženja vrlo mnogo, naime kod svake treće dozvoljene dražbe, što čini 33%.

δ) Da se čestične dražbe tako rekuć ni neizvadjaju, jer jih je bilo god. 1879, 1880 i 1881 sveukupno samo 4.

ε) Da je god. 1881 obavljeno samo 10 dražba manje nego li god. 1880, akoprem ih je god. 1881 dozvoljeno za 59 manje nego li g. 1880.

Od tuda sliedi:

αα) Da je blagostanje u gradovih i u veleposjedu ostalo u veliko nepromienjeno.

ββ) Da su se stranke imenito odvjetnici već uputili u ovršnu novelu od 17. prosinca 1876, jer već neprave toliko pogriešaka u dražbenih

Digitized by Google

uvjetih i glede oznake vriednosti nekretnina, s kojih se razloga poglavito moraju prije dozvole dražbe odrediti ročišta.

γγ) Da su stranke uvidile korist pridruženja k povedenim jur ovrham.

δδ) Da su čestične dražbe za gradove i velep osjed nepraktične.

εε) Da se jur povedene ovrhe strože izvadjaju.

b) Ovrhe na pokretnine.

1. Zamoljeno dražba na temelju jur stečena prava zaloga:

god. 1879	146
„ 1880	62
„ 1881	82
	više 20

2. Zamoljeno dražba uz ovršno pravo zaloga:

god. 1879	509
„ 1880	579
„ 1881	1.085
	više 510

3. Zamoljeno samo ovršno pravo zaloga:

god. 1879	376
„ 1880	263
„ 1881	313
	više 50

4. Dozvoljeno pridruženja k dozvoljenim ovrham:

god. 1879	—
„ 1880	6
„ 1881	—

5. Obavljeno dražba:

god. 1879	126
„ 1880	107
„ 1881	69
	manje 38

Izpostavlja se:

α) Da se institucija ovršne novele, po kojoj se uz ovršno pravo zaloga može odmah zamoliti i ovršna dražba, pokazuje vrlo praktičnom, ter da se mnogo rabi.

β) Da se kod ovrha na pokretnu imovinu pridruženja k ovrhi nerabe.

γ) Da je obavljeno vrlo malo dražba, po prilici 6% od zamoljenih.

VI. b) Ovdje valja isto, što je gori pod V. b) rečeno.

VII. a) Izkazi kot. sudova o pristojbah dopitanih sudbenim izaslanikom u stvarih gradjanskih, propisani naredbom vladnoga odjela za

Digitized by Google

pravosudje od 24. ožujka 1878 br. 2191. Ovu je naredbu izdao odjel usljed opazaka učinjenih u saborskom proračunskom odboru, da sudovi za obavljanje gradjanskih povjerenstva zaračunavaju odnosno obredjuju prekomjerne povjerenstvene troškove. Na temelju te naredbe sudovi podnašaju mjesečne izkaze, u kojih je točno označen predmet povjerenstva, mjesto, gdje je uredovanje obavljeno, i dopitani povjerenstveni trošak. Izkazi izpituju se u odjelu za pravosudje, ter se prema uspjehu odredjuje što je nuždno.

Ukupna svota tih pristojba iznašala je godine 1879 45.566 for. 21 nč., godine 1880 40.340 for. 43 nč. a godine 1881 37.570 for. 52½ nč.

Po našem mnenju mogla bi se i svota god. 1881 obaliti, da se posebnim zakonom izvedenje svih manjih ovrha (n. pr. do 30 for.) povjeri mjestnim sudovom. Mi ćemo u ostalom drugi put ob ovom nješto obširnije progovoriti, ter tom sgodom i priobćiti, koj dio gore spomenutih izaslanstvenih troškova odpada na ovrhe radi ućeranja manjih tražbina (do 30 for.)

Za ovaj put biti će dostatno, ako priobćimo glavni pregled o pristojbah, dopitanih sudbenim izaslanikom god. 1881.

Kotarski (gr. d. kot.) sud u	Za cielu godinu. for. n.	Kotarski (gr. d. kot.) sud u	Za cielu godinu. for. n.
1. Bakru	333.87	Prenos .	24266.86½
2. Belovaru . . .	1413.19	23. Miholjcu dol. .	361.67
3. Božjakovini . .	506.21	24. Našicah . . .	871.01
4. Čabru	832 27	25. Novom	311.64
5. Čazmi	1944.16	26. Osieku	660.17
6. Daruvaru . . .	661.08	27. Pakracu . . .	171.53
7. Delnicah . . .	1118.08½	28. Pisarovini . .	176.61
8. Djakovu . . .	615.47½	29. Požegi	513.48
9. Garešnici . . .	289.31	30. Pregradi . . .	1345.65
10. Gorici vel. . .	2070.31	31 Rumi	494.54
11. Gjurgjevcu . .	858.46	32. Samoboru . . .	764.50
12. Grubišnom polju	686.49	33. Senju	—.—
13. Iloku	456.52	34. Sisku	2010.52
14. Irigu	358.03	35. Slatini	495.35
15. Ivan sv. . . .	698.57	36. Stubici	650.60
16. Ivancu	1586.71	37. Šidu	289.17
17. Jaski	2663.97	38. Valpovu . . .	535.74
18. Karlovcu . . .	1283.98	39. Varaždinu . . .	808.29
19. Klanjcu . . .	997.48½	40. Virovitici . . .	412.17
20. Koprivnici . .	2736.90	41. Vukovaru . .	942.65
21. Krapini . . .	1133.68	42. Zagrebu . . .	656.33
22. Križevcih . . .	1019.91	43. Zlataru	834.24
Iznos .	24266.86½	Ukupno .	37.570.52½

Digitized by Google

VII. b. U bivšem krajiškom području nisu se za vremena krajiške uprave vodili ni izkazi spomenuti pod VII. a. Nu čim je preuzeo upravu bivše Krajine, naložio je kr. vladni odjel za pravosudje i krajiškim kotarskim sudovom naredbom od 5. lipnja 1882. br. 7381 vodjenje rečenih izkaza, te se isti jur od 1. srpnja 1882 podnašaju pravosudnomu odjelu.

VIII. a. Izkazi o poslovanju sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije kao gruntovnih oblasti)*

Gruntovne oblasti podnašaju vladnomu odjelu za pravosudje tri vrsti izkaza; i to:

a) izkaze poslovne,

b) izkaze statistične o gruntovnom prometu i

c) izkaze statistične o potrošenih biljegah.

Akoprem bi, strogo uzamši, u obseg naše zadaće spadali samo izkazi navedeni pod a., ipak ćemo na ovom mjestu priobćiti i glavne podatke iz izkazah b, i c., jer su isti od znamenita narodno-gospodarstvenog interesa.

a. Poslovni izkazi grunt. oblasti.

1. Priraslo poslovnih komada.

god.	1879	35.692
„	1880	40.124
„	1881	43.658
	više nego li god. 1881:	3.534

2. Zaostalo poslovnih komada.

god.	1879	115
„	1880	83
„	1881	42
	manje	41

Vidi se dakle, da poslovanje gruntovnih oblasti sveudilj raste, što se imade poglavito pripisati sveudilj rastućemu prometu s nekretninami, donjekle medjutim i postepenomu prenašanju gruntovnica u kotare, čim su iste pristupnijimi postale.

*) Vidi k tom broj 1. Mjesečnika ove od godine, gdje su navedeni oni ot. sudovi, koji jur imadu gruntovnice.

Digitized by Google

b. Glavni statistički izkaz o poslovnom prometu gruntovnih oblasti.

Promjene	Broj slučajeva	Iznosi stalnih svota u srebru for.	n.	austr. vried. for.	nov.	drugoj koj vried.
I. U posjedu.						
Prenašanja						
a) medju živućimi						
1. ugovorom	8.346	—	—	5.963.999	42	—
2. usljed ovrhe	1.111	—	—	461.195	25	—
3. povodom smrti	1.118	16	—	2,190 551	37	—
Ukupno	10.575	16	—	8.615.746	34	—
II. Glede tereta.						
A. Novi tereti.						
a) medju živućimi						
1. ugovorom, obveznicom itd.	7.904	—	—	7.549.997	75½	—
2. usljed opravdane predbilježbe	210	600	—	94.299	59	—
usljed ovršne uknjižbe	1.742	—	—	492.249	74½	—
b) uručenjem putem ostavine (baština, zapis)	205	—	—	240.855	87	—
Ukupno	10.061	600	—	8.732.302	96	—
B. Odterećivanje.						
a) usljed nedostatnosti kupovnine	221	—	—	141.077	86½	—
b) usljed ina prestanka stvarnog prava	2.795	10.018	—	3.610.915	62	697
Ukupno	3.016	10.018	—	3.751.993	49	697
Jednostavne predbilježbe	567	—	—	511.092	33	—
Uknjižbe ovršnog prava za jur postojeću tražbinu	365	—	—	209.443	50	—
Prenašanja jur upisanih iznosa	284	—	—	653.395	63	—

C. Statistični izkazi o potrošenih biljegah odnosno plaćenih pristojbah u stvarih gruntovnih.

Iz ovih se izkaza vidi, da je god. 1881 uknjiženo novih glavnica:

do 500 for.	10.186
od 500 do 1000 for.	2.967
od 1000 do 10.000 for.	577

Digitized by Google

od 10.000 do 50.000 for. 117
od 50.000 do 100.000 for. 16
preko 100.000 for. 9

Mi se ovdje nećemo, a i nemožemo upuštati u približje razglabanje pod b) i c) objelodanjenih brojeva, jer držimo, da su u istih sadržani velevažni i zamašni podatci, koji su vriedni posebne razprave.

VIII. b) U području bivše krajine ne vodi se nijedan od izkaza spomenutih pod VIII. a). S toga je u vladnom odjelu za pravosudje jur izradjena naredba, kojom se sudovom bivšega krajiškoga područja kao gruntovnim oblastim nalaže vodjenje rečenih izkaza počam od 1. travnja t. g. Naredba biti će skorih dana proglašena.

IX. Izkazi sudbenih stolova kraljevine Hrvatske i Slavonije o poslovanju urbarijalnom.

1. Priraslo podnesaka:

god.	1879	4233
„	1880	3451
„	1881	3332
		manje 119

2. Ostalo neriešeno podnesaka:

god.	1879	208
„	1880	183
„	1881	182
		manje 1

3. Izrečno osuda:

god.	1879	90
„	1880	57
„	1881	45
		manje 12

4. Riešeno parnica nagodom:

god.	1879	36
„	1880	25
„	1881	167
		više 142

5. Zaostalo u tečaju parnica:

god.	1879	402
„	1880	332
„	1881	257
		manje 76

Digitized by Google

IX. b) U bivšoj krajini neima urbarialnih odnošaja.

X. a) Izkaz ob izvankaznenom poslovanju banskoga stola kraljevine Hrvatske i Slavonije (propisano § 103 car. patenta od 3. svibnja 1853 br. 81 drž. zak. l., i instrukcijom za urbar. sudove od 28. prosinca 1857 br. 1 drž. z. l. od god. 1858).

1. Priraslo poslovnih komada:*)

god. 1880	15.514
„ 1881	16.806
	više 1.292

2. Zaostalo neriešenih poslovnih komada:

god. 1880	342
„ 1881	459
	više 117

3. Izrečeno presuda u gradjanskih parbenih predmetih:

god. 1880	1.311
„ 1881	1.432
	više 121

4. Izdano inih riešitba u stvarih gradjanskih:

god. 1880	2.105
„ 1881	2.300
	više 185

5. Izrečeno urbarijalnih osuda:

god. 1880	29
„ 1881	28
	manje 1

6. Riešeno urbarijalnih nagoda:

god. 1880	9
„ 1881	19
	više 19

7. Riešeno utoka u stvarih urbarijalnih:

god. 1880	46
„ 1881	44
	više 2

* Ovdje su uračunani i urbarijalni komadi, kojih je godine 1881 priraslo 137, a zaostalo 13.

Digitized by Google

8. Presuda ban. stola u gradj. parb. predmetih:

a) potvrdjujuće	692
b) preinačujuće	280
c) ukidne	460

9. Prispjevše presude vrhovnoga suda o podnešenih *osudah* u gradjanskih parbenih predmetih:

a) potvrdjujuće	233
b) preinačujuće	66
c) ukidne	55

X. b) Izkaz ob izvankaznenom poslovanju obstojalog krajiškog odsjeka banskoga stola.

1. Priraslo poslovnih komada.

god. 1880	8.216
„ 1881	8.945
	više 729

2. Zaostalo poslovnih komada:

god. 1880	58
„ 1881	—

3. Izrečeno presuda u gradj. parbenih predmetih:

god. 1880	602
„ 1881	533
	manje 69

4. Izdano riešitba u stvarih gradjanskih:

god. 1880	716
„ 1881	783
	više 67

5. Presude krajiškog odsjeka banskoga stola u gradj. parb. predmetih:

a) potvrdjujuće	320
b) preinačujuće	67
c) ukidne	146

6. Prispjevše presude vrhovnoga sudišta u gradj. parb. predmetih:

a) potvrdjujuće	75
b) preinačujuće	15
c) ukidne	13

Digitized by Google

XI, a. Izkaz ob izvan-kaznenom poslovauju kr. hrv. slav. dalm. stola sedmorice (propisan § 104 car. patenta od 3. svibnja 1853 br. 81 drž. z. l.)

1. Piraslo poslovnih komada.

god. 1880	2.024
„ 1881	2.324
više	300

Ovdje nam valja primjetiti, da su tuj uračunani svi poslovni komadi, prispjeli stolu sedmorice, jer su izkazi tako sastavljeni, da je nemoguće u pogledu poslovnih komada sve grane točno razlučiti, samo toliko možemo kazati, da su god. 1880 prispjela 42 urbarska komada a god. 1881 26, od kojih su ostala neriešena 3 komada, ter da je god. 1881 prispjelo 126 reklamacija proti listinam izbornika za saborske zastupnike, koje su sve u zakonitom roku riešene.

2. Zaostalo neriešenih poslovnih komada.

god. 1880	215
„ 1881	108
manje	107

3. Prispjelo gradj. parnica.

god. 1880	314
„ 1881	394
više	80

4. Zaostalo gradj. parnica.

god. 1880	59
„ 1881	30
manje	29

5. Prispjelo utoka.

god. 1880	581
„ 1881	638
više	57

7. Zaostalo neriešenih utoka.

god. 1880	65
„ 1881	47
manje	18

7. Riešitbe u parnicah.

a) potvrdjujuće	233
b) preinačujuće	74
c) ukidne	41
d) ad instruendum	83

Digitized by Google

8. Riešeno urbarialnih parnicah.

god. 1880	11
„ 1881	8
manje	3

i to god. 1881:

a) potvrdjujuće	4
b) preinačujuće	2
i *c)* ad instruendum	2

9. Riešeno urbarialnih utoka.

god. 1880	23
„ 1881	8
manje	15

XI. b. Izkaz ob izvankaznenom poslovanju obstojalog krajiškoga odsjeka stola sedmorice.

1. Prispjelo poslovnih komada.*)

god. 1880	770
„ 1881	804
više	33

2. Zaostalo poslovnih komada.

god. 1880	—
„ 1881	—

3. Prispjelo gradjanskih parnica.

god. 1880	171
„ 1881	106
manje	65

4. Zaostalo gradj. parnica.

god. 1880	—
„ 1881	—

5. Prispjelo utoka.

god. 1880	132
„ 1881	204
više	71

6. Zaostalo utoka.

god. 1880	—
„ 1881	—

7. Riešitbe o parnicah.

a) potvrdjujuće	79
b) preinačujuće	15
c) ukidne	12

*) Ovdje valja isto, što je rečeno gore pod XI. a. 1.

Digitized by Google

Predavanje novih grunt. uložaka kr. kot. sudovom.*

II. popis poreznih občina za koje su novo sastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim kotarskim sudovom.

Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime poresne občine	Dan od koga se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
				započeo	ističe
				dana	
Virovitica	1	Virovitica	1. veljače 1888.	1. veljače 1888.	31. srpnja 1888.
„	2	Spišić-Bukovica			
„	3	Bušetina			
„	4	Gradac			
„	5	Lozan			
„	6	Turnašica			
„	7	Vukosavljevica			
„	8	Lukač			
„	9	Bačevac			
„	10	Bazje gornje			
„	11	Brezovica			
„	12	Detkovac			
„	13	Dugoselo			
„	14	Gradina			
„	15	Turanovac			
„	16	Rušan			
„	17	Suhopolje			
„	18	Budinica-Žubrica			
„	19	Cabuna			
„	20	Gačište			
„	21	Gvozdanska			
„	22	Antunovac			
„	23	Klisa			
„	24	Krivaja			
„	25	Nandovac			
„	26	Orešac			
„	27	Pivnica			
„	28	Rezovac			
Zemun	1	Obrež			
Mitrovica	2	Lipovac			

* Vidi 1 popis u 1 broju Mjesečnika na str. 60 i seq.

Digitized by Google

VIESTNIK.

Vladni odjel za pravosudje izdao je pod 7. veljače t. g. na kr. banski stol sliedeći naputak za uredovanje gruntovnih oblasti kod provadjanja uknjižba odkupnih glavnica za odterećena izvanseliština, gorna itd. zemljišta:

Br. 16.729. Da se zajamči jednoličnost postupka kod uredovanja nadležećega gruntovnim oblastim po zakonu od 10. siečnja 1876 (sbornik g. 1876 kom. IV. br. 8.) o razterećenju zemalja izvanseliština, krčevnih, gornih i činženih, obnašao je kr. vladni odjel za pravosudje, imajući pred očima ustanove § 46 i 63 naredbe ministarstva pravosudja od 18. travnja 1853 i §§ 28 i 29 naredbe rečenoga ministarstva od 23. srpnja 1854 i napokon ustanovu § 4 gruntovnoga reda od 15. prosinca 1855, obratiti pozornost sudova na način, kojim bi se imala u gruntovnici provesti uknjižba odkupnih glavnica za odterećena gore spomenuta zemljišta.

Ponajprije valja iztaknuti, da je u § 12 zakona od 10. siečnja 1876 izrečeno, da se odkupnine, ustanovljene načinom normiranim u tom zakonu, imadu ureda radi uknjižiti na teretnom listu odkupninom obterećena zemljišta, ter da odkupnina s kamati, odplatci i troškovi uprave obterećuje odkupno zemljište napram svakomu posjedniku dotle, dok nebude podpuno namirena, pa da odkupnina imade prednost pred svakim inim teretom, i dolazi odmah iza državnoga poreza, odpadajućega na dotični predmet odkupa.

Predpostaviv ovo, obavljati će gruntovne oblasti spomenuta uredovanja na zamolbu kr. vladnoga odjela za unutarnje poslove, koj će nakon uredovanja, propisana § 8 zakona od 10. siečnja 1876, gruntovnoj oblasti radi provedbe zakonom odredjene uknjižbe, dostaviti u dva jednoglasna para izkaz likvidacijalni o svih zemljištih jedne vrsti, ležećih u području jedne te iste porezne obćine, spadajuće k jednomu te istomu ovlašćenomu dobru.

Kr. vladni odjel za pravosudje, preporučujuć sudovom, da spomenute zamolnice kr. vladnoga odjela za unutarnje poslove praeferenter rieśavaju, drži, da bi se s obzirom na gore spomenuti zakon od 10. siečnja 1876 i na postojeće gruntovne propise mogla odnosna uredovanja prema različitosti slučajeva udesiti ovako:

1. Čim je nalazom gruntovnog ureda konstatovano suglasje podataka likvidacijalnoga izkaza s unosom u gruntovnici, imade se na zahtjev kr. zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove, na temelju likvidacijalnoga izkaza, svaka po zakonu od 10. siečnja 1876 za zemljišta izvanseliština, krčevna, gorna i činžena konačno ustanovljena glavnica (odkupnina), glede izplate, koje bude posredovala zemlja, zajedno s odpadajućimi u podmirbu te glavnice amortizacijalnimi obroci (§§ 3 12 zakona) ureda radi osjegurati uknjižbom prava zaloga na teretovnici zemljišta, obterećena odkupnim dugom, i to na korist zemljištno-odkupne zaklade, s prvenstvom dosudjenim § 12 spomenutoga zakona.

Istodobno sa spomenutom uknjižbom imade se na odnosnoj posjedovnici, odkupljeno izvanseliština, krčevno, gorno ili činženo zemljište upisati kao posebno gruntovno tielo, ako kano takovo nije već unešeno u gruntovnici, i označiti kao „slobodno zemljište“, i taj unos obaviti propisanim načinom na vlastovnici odnosnoga gruntovnoga zapisnika ili uložka.

Provedba gruntovničkoga upisa imade so potvrditi na likvidacijalnom izkazu zaporkom u smislu § 136 gruntov. reda.

Ako za tu, što kraće sastavljenu zaporku nebi bilo dovoljna prostora u

Digitized by Google

dotičnoj rubriki, može se u tu svrhu upotriebiti i rubrika „opazka“ izkaza likvidacijonalnoga.

Zaporkom potvrdnom providjeni jedan par izkaza likvidacijonalnoga ima se odaslati neposredno kr. vladnomu odjelu za unutarnje poslove, a drugi par ostaje u pohrani kod oblasti gruntovne.

2. Nesuglasja izmedju podataka sadržanih u likvidacijonalnom izkazu i gruntovnici odnosit će se poglavito na svojstvo, i na posjednika razteretit se imajućeg zemljišta. najme imade zemalja:

a) koje je ovlaštenik prijavio kao krčevinske, izvanselištne, činžene ili gorne, nu kojih je posjednikom unešen u gruntovnici drugi, a ne po ovlašteniku prijavljen obvezanik;

c) koje dolaze u gruntovnici upisane na ime ovlaštenoga dobra, a ne prijavljenoga po ovom obvezanika;

d) koje u gruntovnici upisane nisu.

Gledeć na slučaj a) opazuje se prije svega, da se izkaz likvidacijonalni, naročito što se tiče svojstva zemljišta, osniva na priznanju obvezanika t. j. očitovanju njegovu, da je od prijavljenoga zemljišta sveudilj ovlašteniku podavao odpadajuću daću, u obće pak na posljedku razprave verifikacionalne, obavljene po propisu §§ 14, 35 i 38 naredbe zèmaljske vlade od 23. studenoga 1876 (sbornik od god. 1877 kom. VIII. br. 14), da se dakle zemljištna čestica, koja je u gruntovnom zapisniku zabilježena kano urbarsko-seliština, i koja bude u izkazu likvidacionalnom označena kano izvanseliština, krčevna, gorna ili činžena, ima smatrati takovom, koja je po zakonu od 10. siečnja 1876 odkupu podvržena.

To isto valja i za zemljištne čestice takove, koje su u gruntovnici označene kano plemićke, predijalne, slobodnjačke i kontraktualne.

Ako je dakle koje zemljište u gruntovnici zabilježeno kano urbarsko-seliština, plemićko, predijalno itd., a u izkazu likvidacijalnom označeno kano odkupu podvrženo t. j. kano izvanseliština, krčevno, gorno ili činženo, tad se ima to zemljište, ako sačinjava posebno gruntovno tielo, upisati kano slobodno, ako pak nesačinjava posebnoga gruntovnoga tjela, tad se ima izlučiti iz gruntovnoga tjela, u kojem bijaše upisano, i unieti kao posebno gruntovno tielo i uza to upisati kano slobodno zemljište, iza čega se u prvom i u drugom ovdje spomenutom slučaju ima provesti uknjižba prava zaloga na korist zemljištno-odkupne zaklade.

ad b. Čim je likvidacionalnim izkazom ustanovljena istovjetnost čestiče, imade se prema propisu § 12 zakona od 10. siečnja 1876 bez obzira na osobu u gruntovnici upisanoga vlastnika obaviti propisano uredovanje.

ad c. Prava ovlaštenih dobara na zemlje izvanselištne, krčevne, gorne i činžene spadaju u kategoriju onih pravnih tražbina, koje bijahu u smislu § 4 grunt. reda od 15. prosinca 1855 izključene od izročnih priziva i razpravah. Toga radi gruntovne oblasti nisu smiele izpravljati one pogriešne unose u zemljištniku, koje se tiču pravnih svojstva nekretnina.

Svaka razprava o tom bila je pred gruntovnimi oblastmi nepopustiva, ter su gruntovne oblasti svagda, kad se je god radilo ob uredjenju odnošaja, o kojih je govor u ces. patentu od 2. ožujka 1853, imale dužnost provadjati ureda radi u zemljištnicih one odpise i pripise, koje je pravomoćno odredila oblast, postavljena za riešenje i meritornu odluku u poslovih naravi urbarske.

Zakonom od 10. siečnja 1876 naznačen je kr. vladni odjel za poslove unutarnje kao ona oblast, koja na temelju izvidnih i verifikacionalnih raz-

Digitized by Google

prava, vodjenih po urbarsko-odkupnom povjereniku, odmjeruje odkupne glavnice, u svrhu razriešenja izvanseliśtnoga, krčevinskoga, gornog ili činženoga odnošaja, odlučujuć ujedno time o pravnoj naravi odnosnih zemljiśtnih čestica.

Ovlaštenik, koji, podnešenom prijavom za odkup, pred odkupnim povjerenikom prizna, da je stanovito zemljište, premda je u gruntovnici unešeno na njegovo ime, kao tobožnji sastojni dio alodija ovlaštenoga dobra, ipak u istinu naravi izvanseliśtne, krčevne, gorne ili činžene, učinio je to priznanje pred nadležnom oblasti, ter se u takovom slučaju, nakon verifikacionalne razprave, čim kr. zemaljski vladni odjel za poslove unutarnje odmjeri ukupnu glavnicu (§ 8 zakona od 10. siečnja 1876) mora držati, da je pravovaljanim načinom, po oblasti na to zakonito ovlaštenoj, ustanovljeno, da je dotični unos u gruntovnici pogriešan.

Pošto je konačni uspjeh izvida i razprava, u tom pogledu vodjenih, sadržan u likvidacionalnih izkazih kr. vladnoga odjela za unutarnje poslove, nebi, prema razloženom stanju stvari, imalo biti zaprieke, da se na zamolbu kr. vladnoga odjela za poslove unutarnje, gruntovnica ureda radi izpravi i u sklad dovede sa sadržajem likvidacionalnoga izkaza, t. j. odnosne zemljistne čestice, na temelju privole ovlaštenikove, izražene u ostalom već tim, što je takovo na njegovo ime upisano zemljište za odkup prijavio, od imena ovlaštenika odpišu, te kao posebna gruntovna tiela (vidi točku *a*) na ime posjednika, naznačena u likvidacionalnomu izkazu upišu.

Za slučaj, ako bi za provedbu gruntovnog izpravka bila nuždna izvidjenja na licu mjesta, ili sudjelovanje mjernika, imao bi s tim uredovanjem skopčani trošak nositi odnosni ovlaštenik.

ad d. imadu se u gruntovnicu upisati neunešene čestice analognim načinom, propisanim § 29 naredbe kr. vladnoga odjela za pravosudje od 24. prosinca 1876 br. 5715 (sbor. kom. II. g. 1877).

3. Ako je u likvidacijalnom izkazu ustanovljena istovjetnost više faktično, osobito usljed potajnih zadružnih dioba razdieljenih čestica, koje su ipak u gruntovnici kao nerazdieljene unešene, imalo bi se uredovanje obaviti prema gruntovnomu stanju.

Ob obavljenih uknjižbah i učinjenih izpravcih imadu se sve zauzete stranke i uknjiženi vjerovnici obaviestiti.

(Naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 13. prosinca 1882 br. 16042 glede prepisa izprava priloženih grunt. podneskom.)

Povodom uredjenja stare sbirke izprava u smislu § 24 provedbenoga naputka od 24. prosinca 1876 broj 5715 (Sbornika br. 2 godine 1877) za gruntovnice u provincialnom području opaženo je, da su prepisi, što ih stranke doprinašaju prama § 124 gruntovnoga reda, manjkavo sastavljeni i spisani većim dielom na pol arka papira svakojakog formata, pa usljed toga neće isti posve odgovarati sbirci kao sastavnom dielu gruntovnice.

Stoga obnašao je kr. vladni odjel za pravosudje odrediti, da se sbirka izprava imade voditi kod svih gruntovnih oblasti, počam od 1. siečnja 1883 prema propisu § 25 gore rečene naredbe bez iznimke, da li se kod istih vode gruntovni zapisnici ili novi gruntovni uložci.

Gore citirani § naredbe od 24. prosinca 1876 br. 5715 glasi: Prepisi služeći za sbirku izprava moraju biti čisto i čitljivo pisani na papiru običnog pisarničkog formata (20 centimetra širok, a 34 centimetra visok arak) i da se kod rezanja nebi što pisanoga oštetilo, ima na arku ostati prazna prostora i to na tri tih strana 2 centimetra a na hrbtnoj strani 3 centimetra.

Digitized by Google

Sadanji pokret u pravnoj znanosti.

II.

Do sada razložena je važnost nove pravne znanosti u području pravno-povjestnih i filozofičnih iztraživanja. Ali važnije od ovoga je pitanje: što će biti s onom znanošću, koja se je do sada smatrala pravnom znanošću u pravom smislu rieči, sa jurisprudencijom? U kakovu da bude odnošaju nova pravna nauka prama jurisprudenciji? Nova škola nemisli, da bi se nova historičko-filozofička znanost mogla razvijati, a da nedira nimalo u jurisprudenciju, kao dogmatično-sustavnu znanost; po njenom shvaćanju nova znanost ima ispitivati zakone pojava, a u pravnom području da se može samo ono iztraživanje smatrati znanstvenim, koje tumači organičku suvislost pravnih pojava, a toga nečini sadanja jurisprudencija; ova nije drugo nego reprodukcija empiričkoga materiala; njena načela jesu pojavi, koje treba iztražiti; ona pokazuje samo što u stanovitom vremenu obstoji kao pravo, ali netumači, zašto je upravo tako a ne drugačije. Dok dakle jurisprudencija ostaje kakova je sada, nemože se zvati znanošću. Kad se ovako pojimlje juristička znanost, tada je očevidno, da ona nemože obstajati uz novu pravnu znanost, nego da se mora zamieniti drugom, osnovanom na posve novom temelju, t. j. sadanja jurisprudencija mora se podpuno odstraniti. I nova pravna znanost ne samo da se je izrazila nego je počela i raditi u ovom pravcu, u tom nazrieva se osobito znamenito i karakteristično obilježje sadanjega pokreta u pravnoj znanosti.

Ove navale na jurisprudenciju i zahtjevi da se reorganizira, nisu ništa nova. Da se nespominju starija vremena dovoljno je naglasiti, da su sa svršetkom četvrtoga decenija našega stoljeća učestali projekti o reformi pravne nauke. Valja se sjetiti pozna-

Digitized by Google

toga Kirchmanovoga pamfleta „Ueber die Werthlosigkeit der Jurisprudenz als Wissenschaft“ (god. 1848), koja je u svoje vrieme silno potresla pravničkimi krugovi. Sve te osnove o reformi suglasne su u tom, da bi se radnja pravne znanosti morala koncertrirati u tom, da se upoznaju svrha i potrebe života, na kojih se pravo osniva, da se znanost ima podizati i graditi na studiju realnih uzroka i uvjeta pravnoga razvoja. Medju ovimi nazori osobito se ističe jedan tvrdeći, da se pravni pojavi imadu proučavati na temelju gospodarskoga života družtva, da je s toga politička ekonomija temelj jurisprudenciji. Poznata su u ovom pravcu studia Dankwardta, koji u ostalom sàm priznaje, da se jurisprudencija nemože osnovati izključivo na gospodarskom temelju.[1] Medju najrevnije pobornike za reformu pravne znanosti spada, osobito u području državoslovnih nauka vrlo uvaženi i znameniti Lorenz pl. Stein. U mnogobrojnih djelih svojih laća se svake sgode da pokaže, kako krivim putem ide sadanja jurisprudencija kao znanost, pa predlaže, da se za osnov pravnoj znanosti uzme filozofija, postavljena na realni temelj. Svoje nazore o tom predmetu razvija Stein u posebnom djelu, u kojem nastoji razložiti tako obćeniti historičko-filozofički temelj pravnoga reda, kao i medjusobni odnošaj pojedinih grana prava. U ovoj osnovi Steinovoj osobito se ističe gospodarski elemenat u socialnom životu, a još više element državni tako, da bi se po njegovom planu ciela pravna znanost pretočila u znanost o državi. Stein govoreć o zadatku pravne znanosti tvrdi, da sadanja jurisprudencija nije ništa drugo nego pravoslovje („Rechtskunde“), dočim bi pravna znanost imala biti „znanost o silah, koje radjaju pravo“,[2] koja bi dakle tumačila elemente i osnov pravnih pojava. U ovom smislu očitovali se i mnogi drugi. Dakle označena su biće i osnova reforma

[1] Dankwardt: National-ökonomisch-civilistische Studien (1862). Sravni Post: Ursprung des Rechts (1876) itd. Medju najnovije pokuse, da se pravni pojmovi svedu na gospodarski temelj, spadaju i „kritička studija“ dra. pl. Böhm-Bawerka „Rechte und Verhältnisse vom Standpunkte der volkswirthschaftlichen Güterlehre“. Innsbruck 1881.

[2] L. Stein: Gegenwart und Zukunft der Rechts-und Staatwissenschaften. Stuttgart. 1876. str. VII, 12, 17 itd.

Digitized by Google

pravne znanosti u jednom ili drugom pravcu, pa je samo trebalo misao oživotvoriti.

Nu izvesti tu zadaću nije tako lahko; uvidilo se, da bi trebalo s temelja revidirati od starine u pravnoj znanosti priznane definicije i načela, te ih zamieniti novimi, koja bi odgovarala pravnoj znanosti. To je tako težak posao, da bi bili svi ovi predlozi po svoj prilici ostali „pium disiderium", da im nisu u pomoć priskočila iztraživanja Iheringova. Ovaj učenjak spada medju prve, koji su ustali proti jednostranosti sadanje jurisprudencije, te se trudio naći drugi put za znanstveno ispitivanje pravnih pojava. Ihering označi kao temelj tih pojava pojam „svrhe" i „interesa". Valja ipak opaziti, da se je mnogo vremena prije Iheringa dobro znalo, da se pravo i njegovi instituti osnivaju na nekakovom interesu, da se u pravu i pravom polučuju neke svrhe; ali valja i to priznati, da nitko tolikom ljubavlju i eneržijom neispituje te elemente u pravnom području kao on. Polazeć od interesa kao substancialnoga elementa u području prava uze on taj moment interesa u samu definiciju prava, i to ne samo prava u objektivnom nego i subjektivnom smislu. Poznata je ona glasovita formula „prava su pravno zaštićivani interesi". (Die Rechte sind rechtlich geschützte Interessen). U toj formuli kaže se put, kako da se izvede reforma pravne nauke; Ihering drži, da je svaka definicija prava kriva, koja nepolazi od pojma interesa.[3] Ova misao nadje množinu pristaša, pače prodre i u pravničke kompendije.[4] Pravo i interesi postadoše gotovo nerazdieljivi pojmovi tako, da je interes nuždni uvjet svakomu znanstvenomu iztraživanju ovoga posliednjega (t. j. prava.)

Ovo su u glavnom sućanstvo i načela strujâ, koje hoće na novom temelju graditi pravnu znanost, kako se pokazuju imenito u njemačkoj književnosti. Privatno pravo najjače osjeća te struje, ali se ove trude, da si i na drugih područjih prava steku važnost i priznanje n. p. u području kaznenoga prava[5],

[3] Geist d. R. R. III. izdanje 3. str. 328, 329.

[4] N. p. Zródlowski: Das Röm. Privatrecht. Sv. II. str. 160 i 3.

[5] Vidi n. p. razpravu Merkelovu (povodom Hälschnerova djela: „Das gem. deutsche Strafrecht") u Dochovom „Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft". Sv. I. (1881) str. 553—596.

*

Digitized by Google

državnoga prava[6] itd. I u francezkoj književnosti nalazi se djela, u kojih se zahtieva, da se pravna znanost kao dio sociologie razlaže na temelju positivizma,[7] a napokon poznat je taj pravac i najnovijoj taljanskoj književnosti.[8]

Nije dakle nikakovo čudo, što taj pravac djeluje i na pokret pravne znanosti u Rusiji. „Ruska književnost — nastavlja doslovce Pachman — od vajkada bijaše pristupna svemu, što je u drugih posvjećenih zemljah steklo autoritet. Pošto se kod nas prava nauka i znanost istom od nedavno goji, pošto mi u obće još neimamo vlastitih, stalnih znanstvenih nazora: to se kod nas svaka nova idea, svaka „posliednja rieč" znanosti većom simpatijom prigrljuje, nego li možda na ikojem drugom mjestu; svaka takova rieč naći će vam u našoj književnosti živahna, pače oduševljena odziva. Za dokaz toga biti će dovoljno pripomenuti, kolikim je žarom naša literatura pred dvadeset godina, zavedena tudjom strujom, ustala proti pravnoj znanosti tražeć od nje, da se zaodjene ruhom političke ekonomije, pa još i danas čuju se ovaki nazori, samo što se izriču skromno kao želje, jer neima načina, kako da se jurisprudencija osnuje na temelju političke ekonomije. Tako se dade lahko razumieti, da su na našu književnost djelovali nazori o filozofičkom zadatku pravne nauke, u savezu sa obćenitimi zahtjevi pozitivnoga znanja. Neću da navadjam pojedine slučajeve, gdje se je novi pravac kod nas upotrebljivao, jer to nije odlučno, nego je odlučno nastojanje, da se ciela znanost postavi na nova načela. Da se uvede jedinstvo u znanstvena iztraživanja u području prava, da im se udari stalni

[6] Premda u državnom pravu i onako čisto juristično-dogmatični element istom drugo mjesto zauzimlje, imade ipak pisaca, koji posve odklanjaju taj elemenat; tako n. p. Glumpowicz ustaje u svom djelu „Rechtsstaat und Socialismus" (Innsbruck 1881, str. 509—548) direktno proti jurističkoj metodi, pa zahtieva, da se znanost drž. prava ograniči na ispitivanje razvojnih zakona državnoga života; to on zove historičko-političkom metodom.

[7] Vidi n. p. Alex: Du droit et du positivisme. Paris 1878.

[8] Vidi n. p. Garofalo: Di un criterio positivo della penalità. Napoli 1880.: pokus je to, da se positivizam upotrebi u kaznenom pravu (cf. Zeitschrift od Dochowa sv. 1. str. 144). — Nadalje Vadalà-Papale: Morale e diritto nella vita. Napoli 1881.: ovaj misli, da je pravna znanost bitno socialna znanost; srav. ocjenu Delogu-ovu u „Archivio Giuridico, vol. XXVII (1881) str. 130—138 i d.

Digitized by Google

znanstveni temelj, dokazuje se, kako je skrajne vrieme, da se poviest, dogma i filozofija slju u jednu nauku; da je pravi zadatak pravne nauke ispitivati razvojne zakone pravnih pojava. Gledeć na ono, što pisac (ruski), koga imamo pred očima, misli o sućnosti i elementih prava, spada on medju najrevnije pristaše Iheringove, premda i njegova vlastita iztraživanja pokazuju donekle samostalnosti. Sliedeći malo prije spomenuto mnenje o zadatku pravne znanosti pristaje odlučno uz one pisce, koji sadanju jurisprudenciju nepriznavaju znanošću. Pače on nazrieva u njoj samo vještinu, pripravni stadij te traži ne samo da se dogmatika približi ostalim socijalnim naukam, nego da se radikalno reformira.[9] — U isto ovakom smislu uzeše i drugi pisci razpravljati pitanje o pravnoj nauci. Za primjer spominjemo nedavno izašli spis, u kojem pisac, potaknut specialnim jednim pitanjem, kritizuje sadanju jurisprudenciju, pobija njezin logični formalizam, pak ne samo da doznačuje jurisprudenciji novi zadatak — najme da ispituje i svestrano prosudjuje interese, koje štite pravne norme — nego kuša starije jurističke definicije zamieniti novimi, kako se čini, udesenimi prama poznatoj Iheringovoj formuli. Evo kako definira pravo vlastnosti: „Pravo vlastnosti jest relativno podpuna zaštita uživanja dobara, na koja se ova zaštita odnosi, proti napadajem trećih osoba, ali samo obziruć se na ograničenje i obveze, što ih postavlja zakon u javnom interesu, za tako uživanje". Za obligacije predlaže pako ovu definiciju: „Pravo tražbine jest obzirom na obće dobro osnovana zaštita interesa, u formi osobne tužbe interesovane osobe proti drugoj osobi, koja potonja je pogodbom ili kojim drugim po pravu opredieljenim razlogom obvezana taj interes podmiriti".[10]

Iz do sada navedena vidi se jasno, da novi pravac u pravnoj znanosti neide samo za tim, da historičko-filozofička iztra-

[9] Vidi: Muromzevljevu (prof. na sveučilištu u Moskvi) razpravu: Rimsko pravo kao predmet nauke. (Žurnal za civilno i kriminalno pravo, br. 6. g. 1875). — Razprave iz obćenite teorije civilnoga prava. Moskva 1877. str. 84, 196, 200.; zatim: definicija i glavno razdieljenje prava. Moskva 1879. str. 14, 15, 31, 40.

[10] Gambarow: Dobrovoljna i bezplatna djelatnost u tudjem interesu. Moskva 1880. Svežčić I. str.: 114, 186, 195.

Digitized by Google

živanja postavi na temelj strogo znanstveni, nego da odriče sadanjoj jurisprudenciji karakter znanosti i tim zaniekuje potrebu njenoga obstanka. Pogledom na ovakovo nastojanje od prieke je potrebe, da se novi pravac pomno i strogo prosudi, a upravo to se je do sada posve propustilo. I u samoj Njemačkoj, iz koje su potekli novi nazori o pravnoj znanosti, najugledniji pravnici posve ravnodušno gledaju ove pojave, kao da nečuju i nevide idea o novom preustrojstvu jurisprudencije, ter se zadovoljuju prigodnimi i posve površnimi opazkami. Možebiti da su ti njemački pravnici zato tako ravnodušni, što drže da se temelj sadanje pravne znanosti nemože potresti, a možda dolazi ono razpoloženje i odatlje, što njemački pravnici, baveći se svaki svojom specialnom naukom, neposvećuju veće i ozbiljnije pažnje onim pojavom, koji se netiču neposredno njih i njihovoga studija. Alj držimo, da nije dobro da se u ovom specialnom slučaju posve šuti. Dok su bili nazori, da se sadanja pravna nauka nemože održati, pukom željom, dale su se i navale na jurisprudenciju ignorirati; ali odkad se počelo ne samo govoriti nego i raditi, kad se je uzelo u sferu čisto juristićnih razprava i sustava unositi definicija, koje neimaju posve ništa zajedničkoga sa prijašnjimi, kad se je jednom riečju počelo ozbiljno raditi na demoliranju pravne nauke, nebi se smielo duže šutiti. Potrebno je pomno proučiti razloge, zašto da se odstrani sadanja pravna znanost, to bi bilo ne samo u interesu same nauke nego i zato, da se neoskvrnuto uzdrži pouzdanje u nju, u koliko ga zasluživje. Zato je posve umjestno da se stavi izravno pitanje: „Bi li imala jurisprudencija kao znanost samostalno i nadalje obstojati ili ne? Nemisli se ovim reći „posliednja rieč", nego se tek hoće natukniti neki momenti, koji bi mogli doprineti, da se potaknuto pitanje pravo rieši.

Prije svega valja opaziti, da zadatci pravne znanosti nisu izcrpljeni onim, što se po novom pravcu ima smatrati zadatkom njezinim, najme da se ispitivanjem svrhe i interesa, koji uvjetuju pravni razvoj, razlože pravi temelji pravne nauke. Istina je, da je pravo, kao kompleks pozitivnih norma i pravnih instituta, sredstvo da se postignu razne svrhe države, da se na-

Digitized by Google

mire razni interesi i razne potrebe. Kao takovo može biti predmetom studia i iztraživanja. Ovo se obćenito priznaje, i već su rimski pravnici učili „jus ad utilitatem spectat". Pravo ima zaštićivati razne interese. Mora s toga i znanost, koja razmatra onu stranu prava, ići poglavito za tim, da razloži svrhe ili interese, kojim pravo služi, mora upoznati, kako veli Stein, sile koje radjaju pravo. Ali odavna se već priznaje, da pravo može biti samo po sebi predmetom studija t. j. jedino po svom sadržaju, dakle neovisno o pitanju, kako je pravo postalo i kako se razvijalo, neovisno o silah, koje su ga izazvale. S ovoga stanovišta život i njegovi uvjeti nisu za pravnu nauku drugo nego kompleks faktičnih predpostava, bez kojih neda se govoriti o pravnih normah i pravnih odnošajih. Pravna znanost u ovom smislu proučava elemente, iz kojih je sastavljen sadržaj prava, neide preko granica prava, nego se ograničuje na pravnu sferu. To je u obće govoreć, zadatak juristične ili pravne znanosti, koja proučava nekim načinom nutarnje područje prava, u oprieci prama nauci, koja ispituje vanjsku stranu prava, koja se s toga može nazvati „socialnom" teorijom prava.

Ali što je do sada rečeno nedotiče, da se jasno označi pojam pravne nauke i razlika izmedju nje i „socialne" teorije. Jer i ova potonja proučava sadržaj prava, ali sa drugoga stanovišta, najme sa stanovišta interesa. Sada se pita: sa kojega stanovišta motri pravna znanost taj sadržaj? Nije dovoljno reći, da ga nepromatra sa gledišta svrhe, nego se pravna nauka mora pozitivnim obilježjem označiti. Ali upravo tu se pokazuje nedostatak; jer kad se pita, gdje su granice jurisprudencije prama drugim granam nauke, navode se momenti i obilježja, koja nemogoše udariti samostalni osnov sadržaju pravne znanosti. Jedni uče, da pravna znanost proučava formalnu, logičnu stranu prava, i tu da je razlika medju njom i onom naukom, koja ispituje etičnu stranu prava; da je jedna nauka historična, druga pako (jurisprudencija) sustavna. Ovo je istina u toliko, u koliko se izriče oprieka medju obima disciplinama, ali i poviest nemože biti bez sustava. Drugi opet bliže su sućnosti stvari učeć, da pravna nauka ispituje pravo sa stanovišta pravičnosti (justitia) a ne in-

Digitized by Google

teresa; ovo mnenje čulo se u Rusiji često, a nalazi i sada još spisa, u kojih se izriče.[11] Ima u tom istine, jer pravo, pravednost jesu pojmovi vrlo tiesno medju sobom svezani; ali „pravednost“ po sebi je opet samo logična kategorija bez ikakova iživiestna sadržaja; ta o pravednosti može se govoriti i sa gospodarskoga ili inoga gledišta. Isto je tako nedostatan nazor, da je predmet pravne znanosti studium obrane interesa, jer i sociologia polazi od obrane interesa; a k tomu je nazor taj nejasan i neopredieljen. Ima još i drugih pokusa, kako da se opredieli granica medju pravnom znanošću i sociologiom, držeć da bi u pravnu nauku imala se uključiti i poviest prava;[12] nu ovakova razmatranja nemogu nikada riešiti pitanja o granicah glavnih nauka u području prava.

Pachman kušajuć opredieliti ovu granicu scieni, da nemože biti jasnim predmet pravnoga studia, ako se neodgovori na pitanje: što je pravo? Pojam prava kao pravo da se može izvoditi samo iz njegovoga sadržaja; sve pravo ima posla sa djeli ljudi t. j. s očitovanjem volje te normira mjeru tih očitovanja i brani ih, drugimi riečmi: pravo jest mjera ljudske slobode u zajedničkom životu; u tom stoji sućanstvo prava, njegova nutarnja narav.[13] Proučavati pravo znači proučavati ujedno i odnošaje, koje pravo normira, i to ne odnošaje kao puka facta i pojave, nego u njihovom svojstvu kao „pravne“ odnošaje ili pravne institute, koji svi skupa tvore područje prava.

---

[11] Vidi n. p. Fouillée: La science sociale contemporaine. Paris 1880. str. 56.

[12] N. p. Sergejewsky: Zločinstvo i kazan kao predmet pravne nauke, u ruskom časopisu „Juridičejski vestnik“ br. 12 g. 1879.; zatim u Dochovom „Zeitschrift für Strafrecht“. Svezak I. I u njemačkoj književnosti mnogo se prepiru o granicah medju pravnom znanošću zajedno sa pravnom poviesti s jedne i pravnom filozofijom s druge strane, dočim opet drugi, a medju njimi i Pachman drže potrebnim, da se u samoj pravnoj znanosti strogo znanstveno dieli prava dogmatika od pravne poviesti.

[13] Naproti ovomu moglo bi se prigovoriti, da se ova definicija osniva na predpostavi, da obstoji factum, koji se ima tek dokazati, naime na slobodi volje. Nemoguć ovdje razlagati razna mnenja o tom vrlo prepornom pitanju, vèli Pachman da će samo nekoliko rieči o tom reći: Definirajuć pravo onako nemisli se nutarnja nego vanjska sloboda; u tom smislu mogu prava pripadati osobam, koje si nisu sviestne svojih djela, n. p. i umobolni može imati svojine. Što se

Digitized by Google

Kod pojma prava kao „mjere“ nemože biti govora o fizičnih nego o moralnih stegah; razumie se po sebi, da proučavajuć pravo i njegove institute, neispituju se u njem fizični pojavi, nego pravni pojmovi i nazori.

Ovo je zajednički predmet tako prave pravne nauke kao i „socialne“ teorije prava. Razlika medju obima stoji u tom, da svaka ovih dviuh disciplina promatra pravo sa svoga posebnoga stanovišta, odatle i posebni sadržaj svake. Ako se sada pita: sa kojega stanovišta da se proučava sadržaj prava? to se može mjera slobode, koja tvori sadržaj prava, ispitivati sa stanovišta svrhe ili interesa — tim se bavi „socialna“ teorija prava; ali se ta mjera može proučavati sama kao takova, pa se tada i svi odnošaji imadu prosudjivati sa strane te mjere t. j. prostora, veličine itd., kao ograničena sfera slobode. Ovim se razmatranjem ima baviti prava pravna teorija. U ovom smislu jest istinito staro sravnjivanje pravne nauke sa matematikom, premda se ovo može protezati samo na točnost pravne nauke (računanje sa pojmovi), nipošto pako na posebitost stanovišta. Prema tomu predpostavlja „socialna“ teorija studium sadržaja prava, ali samo koliko se pita za svrhe i interese; juristička teorija predpostavlja, da pravo polazi od ove ili one svrhe, ali ih neispituje nego poglavito promatra pravo kao mjeru, kao matematičku olinu. Razlika medju obima ovima disciplinama može se različito karakterizirati, kao što ju zaista različito opredieljuju pravnici i ispitatelji u području socialnom, ali ova razlikost nepomućuje bića same stvari; da ima razlike medju njimi o tom nemože biti sumnje, pa se može reći, da je razlika ta analogna onoj što postoji medju physiologiom i anatomiom, što je već Ihering naglasio; ili medju dynamikom i statikom.

Pošto dakle obie gore navedene discipline neimaju ništa zajed

---

pako tiče nutarnje slobode, mislimo, u koliko se tiče pravnoga područja, da je volja slobodna t. j. neodvisna od motiva, koji nju opredieljuju i to na temelju sviesti, koja je svim ljudem dana, da valja spoljašnju volju ograničiti (da održiš sama sebe). Ova sviest jest factum, bez kojega nebi moglo nastati ni samo pravo. A dokle se mora volja ograničiti, to odredjuje pozitivno pravo. U ovom smislu jest dakle u pravnom području volja u onih slučajevih neslobodna, kad se može dokazati, da je sviest nerazvijena ili pomućena.

Digitized by Google

ničkoga pošto je i njihov sadržaj različit, pita se: bi li se dale obie te nauke stopiti u jednu? Fizični to je dakako moguće, pa to i mnogi čine, ali iz takova pomiešanja nemože nastati drugo nego podpuna pomutnja pojmova. U juristićkoj teoriji ima sijaset izvanrednih potežkoća n. pr. ustanoviti pravni karakter prava autora, mjenice, pogodbe na korist trećih, ženitbe itd.; pravna nauka razvija se sporo ne s toga, što se je tudjila od sociologije — kako mnogi misle — nego upravo zato, što se pravna teorija nemogaše riešiti heterogenih onih elementa, koji su se u nju zavukli pod uplivom stranih doktrina. I sad još hoće od jurisprudencije da na mjesto vlastitih načela prigrli elemente, koji bi ju morali upropastiti.

Da dokaže pomutnju raznovrstnih pojmova, koja bi morala nastati usljed ovakove fuzije, Pachman spominje, da je bližnja svrha prava učvrstiti i osigurati slobodu u družtvu ljudskom, bez koje se neda u zajednici ni živiti; sućanstvo prava naprotiv nestoji u osiguranju slobode nego u tom, da se ova ograniči — pravo najme postavlja stege i mjeru za slobodu očitovanja volje, ono nenosi u život jedinstvo, nego odielenje, razstavu, ograničenje (suum cuique). — Odavlje vidi se posve dobro, kakova može nastati pomutnja u pravnoj teoriji, ako bi se interes postavio kao kriterij za klasifikaciju pravnih odnošaja, n. p. poznata je razlika medju stvarnim i obveznim pravom, kao temelj ovoj razlici u pravnoj teoriji smatra se mjera vlasti subjekta kod onoga i ovoga prava prama drugim osobam; pravo prve kategorije valja proti svakoj trećoj osobi, naprotiv obvezno pravo obvezuje samo neke izviestne osobe, koje su pogodbom ili inim pravnim razlogom obligirane. — Sa stanovišta pako interesa nemože se statuirati nikakova razlika n. p. medju vlastničtvom i kupovnom pogodbom, jer kod obiuh interes stoji u jednom, naime u izključivom gospodstvu nad predmetom, koji ima vriednost miene. Iduć ovim putem došlo bi se dakako do toga, da se množ na raznih pravnih pojava pobaca i slije u jedan pojam; tako su razni pravni poslovi n. p. zajam, chek, mjenica itd. posrednici prometa, ali kakov dobitak za pravnu teoriju, ako ona ove sve u jedno pobaca? Tim bi se samo još jače pomutili

Digitized by Google

pojmovi, a ipak znanost mora ići za tim, da se stvari nepomiešaju, nego razluče i liepo oprediele. Ili n. pr. dielenje zločinstva obzirom na interes u n. p. privatna, družtvena i državna[14] ima smisla sa gledišta sociologkoga, ali neima nikakove važnosti za čisto juristično teoriju kaznenoga prava.

Da bude ovo još očevidnije, pozivlje se P. na nauku o zastari. Poznato je, da se zastara dieli u više instituta: zastara kod stvarnih prava, obveza, zastara tužbe. Kušalo se je, sve ove institute sa gledišta interesa, spraviti pod jednu teoriju u tom najme pravcu, da je svaka zastara u isto vrieme zastara acquisicije i extinkcije,[15] što je opet samo tako moguće, da se pomješa pojam prava sa pojmom dobitka, interesa; dočim sa gledišta juristiškoga stečenja prava i dobitka nisu identična; kod usucapie stiče istina usacapient isto pravo, koje drugi gubi; kod zastare obveze dužnik stiče doduše korist zastarom tražbine, ali ne stiče onoga prava, koje vjerovnik gubi, nego se samo riešava svoje obveze. — Odavlje se dakle jasno vidi, da nestoji definicija prava kao interesa, sa gledišta juristiškoga ova je definicija pravi absurdum.

Nu ako se i nemože juristička definicija prava zamieniti drugom, kako je malo prije spomenuto, ipak odatlje nesliedi, kao da je pojam interesa posve stran pravnoj nauci; pače ima on obsežnu juristikn važnost, ali samo onda, ako je s interesom po pravnih načelih spojena kakova pravna posljedica. Takovo je np. cieli sustav prava na naknadu štete, pravni odnošaji nastali iz osiguranja itd. Pače ima slučajeva, gdje pozitivno pravo izravno naglasuje interes u oprieci prama pravu n. p. kod pitanja ob učestvovanju trećih osoba u gradj. parnici; svakomu je pravniku poznata ta razlika medju pravom i interesom; intervencija treće osobe u podignutoj parnici nije uvjetovana o tom, da njenomu pravu prieti pogibelj nego o tom, da bi mogla riešenjem parnice u korist jedne ili druge stranke štetu trpjeti, pošto se trećoj osobi dopušta pobijati već izrečenu osudu samo

[14] Cfr. Ihering: Zweck im Recht. I. 485.
[15] V. n. p. Dankwardt: Nat. ök. civil. Studien (1863) str. 43.

Digitized by Google

onda, ako se njom vredja njeno pravo.[16] Ovaj primjer pokazuje na dalje i to, da u pravnoj teoriji valja razlikovati medju interesom u vulgarnom smislu rieči i medju „pravnim interesom"; upravo pod ovaj potonji pojam spada interes treće osobe u slučaju, ako bi se na temelju regresa mogla proti njoj dignuti tužba; na pojmu pravnoga interesa osniva se ciela nauka o causi u obveznom pravu itd. Dakle u području pravne nauke pripada osobita tehnička važnost interesu, ali pojam toga interesa različit je od interesa u vulgarnom, socialnom smislu rieči.[17] Vidi se dakle iz svega ovoga, ako se interesu i daje juristička važnost, da se ipak ni s daleka nemisli pomiešati, identificirati interes sa pravom. Istina i u samoj teoriji prava često se spominje mjesto prava direktno predmet njegov ili ono, u čem se sastoji interes osobe, n. p. veli se: steći stvar, dobiti katedru itd., nu to je puka metonymia, koja neima nikakove znanstvene važnosti. Treba dakle da se predmet ili factum strogo razlikuje od prava; u noge kontroverze nastaju samo odatlje, jer se to nečini. Pravna

---

[16] Vidi: čl. 663 i 795 ruskoga gr. p. p.

[17] Ovdje valja opaziti, da se u nekih spisih, koji razpravljaju ova pitanja, nerazlikuju dovoljno „svrha" i „interes" u svom različitom značenju (etičkom i juristickom). Ovoj okolnosti treba pripisati, da se n. p. u Hartmanovom djelu „Die Obligation" nepriznaje u cielom obsegu onaj moment prava, koji Ihering smatra substancialnim (korist, probitak, dobit), nego se ograničuje samo na obligacije, a kod ovih uzimlje se ono pače u pojam prava, jer Hartmann smatra svrhu „kao nešto što u budućnosti stoji", kao cilj, koji se „ima izpuniti", za kojim se „mora ići" (str. 45 i 117). Nu dokazano je, da po mnenju Iheringovu i ovaj moment neima nikakove juristične važnosti. I u razpravi dra pl. Scheya „Structur der Forderungsrechte (Grünhutov časopis g. 1882 svez. IX. svežčić 2.) neima točne analize i jasnoga označenja pojmova „svrha" i „interes", vidi se to imenito na str. 176 i sled., gdje pisac i to hoće, da se „sućanstvo zahtjeva i prava ima iz interesa izvoditi", — da sućanstvo i vrst obligatornih zahtjeva opredieljuje svrha njihova", — da se „dobro, koje se ima osigurati, prikazuje samo kao svrha tih zahtjeva itd. U obće ovaj pisac misli, da „razlikost interesa i dobara, što ih štiti pravni red, mora uvjetovati i razlikost subjektivnih prava", i da „ovdje mora imati granica medju stvarnimi i obligatornimi pravi svoje izhodište (str. 360), premda nije valjanost svoga nazora dokazao. — Nehoteć u ovom mjestu o tom pitanju dalje razpravljati opaža se samo to, da su po mnenju Pachmanovom svi pokusi da se tz. moment svrhe unese u pojam prava, učinili ovaj još zamršenijim, da to za jurističu znanost u pravom smislu jedva može koristno biti, osim da se spomenuti moment smatra samo kao faktična predpostava.

Digitized by Google

dakle znanost, ako hoće da ju zovemo točnom, nesmie ovo dvoje miešati, nego oba pojma jedan od drugoga razlikovati.

Što je rečeno o pomiešanju prava i interesa, o naknadjenju onoga ovim, postaje još jasnijim, ako se promotri drugi elemenat definicije prava po novoj nauci, najme pojam pravne zaštite. A razumie se pod ovom „organizovana" zaštita, što no se ima tužbom ostvariti.[18] Da se ovo razjasni, nuždno je prije svega iztaknuti, kako se u novoj nauci zamienjuju dvie posve različite predstave. Već je spomenuto, da neki svadjaju cieli sadržaj pravne nauke na pojam zaštite interesa, pače idea „zaštite" u novoj znanosti je važnija od samoga interesa, dočim se osobitom eneržijom naglasuje zaštita kao bitni moment prava. U stvari je pako ovo: da se u jedan red vrstaju pojam prava kao sredstva za obranu interesa, i pojam prava kao pravno zaštićivana interesa, kao da je to jedno te isto! Zaštita u jednom i drugom slučaju ima posve različito značenje. Ako se veli, da je svrha pravu ovaj ili onaj interes braniti, očevidno se tim misli, da se u ime jednoga ili drugoga interesa stvara izviestna norma za pravne odnošaje, da se na fakta privezuju pravne posljedice itd.; ali posve je druga stvar osiguranje već postojećih prava, koje daje sudbena ili „organizirana" zaštita. U onom slučaju radi se o tom, da se stanovitomu faktumu dade pravna važnost, da se prava stvaraju, u ovom pako radi se o zaštiti već postojećih i priznanih prava. U ovoj zamieni različitih pojmova valja tražiti uzrok nesporazumku glede pitanja, o kojem se radi u ovoj razpravi. Nova teorija postavljajuć interese na mjesto prava, polaže u definiciji prava svu pravnu važnost u zaštitu, te tvrdi kategorički, da jedino u zaštiti stoji formalni ili juristični elemenat pravâ. U ovakovu nazoru izrazuje se posvemašnje ignoriranje onih usluga, što ih je pravna znanost učinila tim, što je pojam t. z. materijalnoga prava odlupila iz ljuske procesualne. Korist pako te usluge vidi se imenito u tom, da se pravno težište ima tražiti u materijalnom, a ne formalnom

[18] Ihering: Geist. III. str. 327, 338. Thon: Rechtsnorm und subjektives Recht. 1878 str. 120, 131, 156, 160 i dr. — Muromzew: Definicija i glavno odieleuje prava str. 70—71, 85, 122.

Digitized by Google

pravu. U Rusiji nastojali su Iheringovu definiciju prava popraviti tako, da se pravo neoznačuje više kao interes nego kao odnošaj[19], osiguran organičkom zaštitom. Nu tim se nimalo nemienja biće stvari, jer i tu se traži i nalazi juristički moment pravnoga pojma ne u „odnošaju", koji je čisti faktum, nego izključivo u zaštiti. A u juristočnoj konstrukciji nepripada prvo mjesto zaštiti nego priznanomu pravu, to je prva stvar u pojmu prava, a zaštita je samo formalno sredstvo, da se oživotvori pravo. Naprotiv po mnenju osnovatelja nove nauke stajala bi stvar tako, kao da se pravo može pomisliti jedino u formi sudbene zaštite. — Istina, prava nebi imala bez sudbene zaštite nikakove praktične vrednosti, pa takovih prava i neima; jer upute, savjeti itd., koji se nalaze u gdjekojih zakonicih (n. p. dužnost supruga, da ljubi svoju ženu itd.) nemogu se uzporediti pravu; pravo treba dakle da se može i silom provesti, treba sudbene zaštite, ali biće prava nije ovisno o zaštiti istoga.

Ako se nedaje materijalnomu pravu nikakova samostalna važnost, lahko se dodje do zaključka, da i sud neštiti prava nego interese. Ovakov zaključak nalazimo zaista već izražen u dviema nazorima, koji nastadoše odatlje, što se zamieniše prava s interesi. Ima jedno mnenje, da sud može odputiti tužitelja, ako u pravu njegovom, koje bi imao štititi, neopazi nikakova interesa tužiteljevoga.[20] Ovaj nazor sjeća nas poznate formule: neima tužbe bez interesa (point d'action sans intérêt). A ipak je živa istina, da nespada na sud, da li ima tužba kakova interesa za tužitelja ili ne: sud mora braniti pravo bez obzira na interes, svakomu mora da je slobodno tražiti zaštitu svoga prava, ako se osniva na pozitivnoj normi, ma neimao pri tom nikakova osobna interesa.

Druga kriva misao izrazuje se u drugom nazoru, da sud ima štititi pravne interese, ma da ih zakon malo ili nikako ne-

[19] Muromzew: Razprave str. 128. Definicija i dielenje prava str. 85, 86, 121, 122, 142 itd.

[20] Ovako je rekao n. pr. prof. Renaud prilikom jedne parnice, usljed česa napisa Ihering posebnu razpravu „Rechtsgutachten" u Jahrb. f. Dogmat. sv. XVIII. (1880) str. 37 i slied.

Digitized by Google

brani. Na ovom nazoru osniva se pače posebna teorija zà tumačenje pozitivnoga prava, koja izriče, da je sud ne samo vlastan popuniti zakone, koji neštite dovoljno interesa, nego pače da je može ispravljati, da položaj suda prama zakonodavstvu nije pasivan nego aktivan.[21] Tim se dakako konfundiraju uloge zakonodavca i sudca. Znade se, da sud, riešavajuć pravne stvari netreba sustati kod zakona, da može ispuniti praznine u zakonu sadržane, ali jedno i drugo samo u duhu zakona; nu sud nije vlastan norme zakonom izrečene zamieniti drugimi, ma se ove činile boljimi od onih. Sud ima braniti prava i interese stranaka, ali ne preko granice duha i odredba pozitivnoga prava, inače confundiraju se vlasti sudačke i zakonodavne, drma se glavnom polugom zakonitosti. Ako bi ona oblast, koja upravo treba da svim prednjači u štovanju i obdržavanju zakona, radila proti zakonu, ili ovaj obilazila, nadâ'o bi se samo po sebi pitanje: od koga da se još traži, da radi prema zakonu, kad toga ni sudovi nečine? Govoreć ovako neima se pred očima onakovo družtveno stanje, gdje neima stalnih legislativnih norma, i gdje nije granica medju raznimi vrstmi javnih vlasti ustanovljena, nego onakovo stanje, gdje su funkcije sudca i zakonodavca pozitivnim zakonom odieljene. Sud, kao osebit organ javne vlasti, ima svoju posebnu zadaću, vrlo težku i zamršenu: već samo tumačenje zakona — ako se nedrži jedino slova zakona, nego ako se nastoji znanstvenim ispitivanjem pronaći pravi smisao zakona — uporavljivajuć ga na različite slučajeve života, vrlo je mučni zadatak i traži temeljito juristično naobraženje.[22] A pri tom nevalja zaboraviti, da sudac, kaogod i liečnik, neima posla samo sa lahkimi i običnimi slučajevi, nego da mu valja riešavati vrlo zapletena i težka pitanja, a neriedko se dogadja, da za dotične slučajeve nalazi u zakonu vrlo oskudne, ili nikakove stalne norme; u takovih slučajevih otvara se široko polje njegovu vlastitu djelovanju i njegovomu tvornomu geniju, ma da

[21] Vidi n. p. Muromzev: Sud i zakon u civilnom pravu u „Juridič. vestniku“ br. 11 g. 1880.

[22] Vidi razpravu Dšanšiewljevu u „Jurdič. vest.“ br. 4. g. 1881 o važnosti znanstveno-praktičnoga tumačenja zakona.

Digitized by Google

se i mora kretati unutar granica općenitoga duha zakonarstva. Što se pako tiče odnošaja sudbene prakse prama razvoju zakonarstva, znade se, da je praksa uvjek, ma se umjetno i nenaprezala, uplivala na usavršenje pozitivnoga prava, shodno prema potrebam praktičnoga života, da će i u buduće uplivati, jer nigdje nepostaju nedostatci zakona tako jasnimi, kao u praksi kod riešavanja pojedinih slučajeva. K ovomu valja još dodati, da javna djelatnost sudova nije izcrpljena uporavljivanjem zakona na pojedine slučajeve; ako sud ozbiljno shvati i izvodi svoju zadaću, on će duboko uplivati na to, da se pravna ideja u družtvu pravilnije shvaća; u tom stoji ako i ne direktno ali svakako vrlo blagoslovno zvanje suda. Mnogi su naši zakoni nepodpuni, to je žalostno, ali nežalimo samo toga, nego još više, što se i dobri zakoni nedovoljno izvršuju, ili pače samovoljom te neznanjem posve izvan krieposti stavljaju. Ako sud revno radi prema svojoj svrsi — da se ukorjeni zakonitost — već si tim stiče neprocienjivih zasluga za zajednicu, jer zakonitost nije samo uvjet, da se osiguraju privatna prava, nego je to conditio sine qua non, da se uzdrži pravni red u cielom državnom životu".

Ovim razlaganjem hoće se dokazati, koli je neosnovano mnenje, da su sudovi pozvani štititi „interese", sud ima braniti pravo, a ne interese. — Ovo su najvažnije posljedice konfundiranja različitih pojmova. Jasno je, ako se ovako konfundiranje nesgadja u praksi, da mu nemože biti mjesta ni u teoriji: nisu neposredni zadatak studija pravnoga interesi, svrha i druga fakta, nego samo ona mjera slobodnoga očitovanja volje, ona moralna ograda, koju postavlja pozitivno pravo. — Posebitost dakle samoga onoga predmeta, koji ispituje i proučava pravna znanost kao svoj zadatak, dokazuje samo, da je posve krivo nastojanje, koje ide za uništenjem pravne nauke.

Digitized by Google

Važan slučaj medjunarodnoga prava.

Znameniti priepor, jedini u povjesti, koji je prošle godine nastao medju Vatikanom i talijanskom vladom, spomenut letimice u predposljednjem broju Mjesečnika, zaslužuje u svakom obziru, da se potanko obrazloži. Medjunarodno pravo nije ga predvidilo, kao što nije nitko predvidio sadanjega položaja vrhovnoga glavara katoličke crkve i njegova odnošaja prama talijanskoj vladi, utaborenoj u Rimu. Usljed zaposjednuća Rima po talijanskoj vojsci dne 20. rujna 1870 papinska državna vlast ograničena je na vatikansku palaču, koja sačinjava ipak gradić, imajući svoje stanovnike (više stotina ljudi), medju kojimi mogu nastati priepori, za koje valja da intra muros postoje zakoni, prema kojim će se riešavati, i sudovi, koji će ih uporavljivati. Ovoj naravnoj potrebi, koju su izazvali dogodjaji, zadovoljio je papa Leo XIII. svojim „Motu proprio" od 25. svibnja 1882, kojim je htio „providjeti redovitomu tečaju uprave". „Pošto, veli papina naredba, osim ustanova gospodarstvene i karnostne naravi, koje ravnaju raznimi upravnimi granami naše papinske kuće, mogu usljed pogodaba ili quasi-contractus nastati proti papinskoj upravi razpre i priepori, osnovani na pravnih naslovih; pošto ne smijemo u takovih unutarnjih pitanjih dozvoliti da utiču tudje oblasti, a s druge strane nećemo nipošto zakrčiti put pravnomu izpitivanju takovih priepora, držimo za nuždno providjeti redovitomu tečaju pravosudja u mjeri i u formi, koju nam dopuštaju potežkoće našega položaja".

U tu svrhu papa ustanovljuje navedenom naredbom dva povjerenstva (due Commissioni), od kojih je pojedino sastavljeno od trijuh prelata, na koje će moći prizvati u prvoj i u drugoj molbi svatko, tko bi imao kakvu tužbu proti papinskoj upravi. Povjerenstva, uvaživ pomno razloge hinc inde, izreći će osudu. Budu li u oprieci osude I i II. molbe, izreći će konačni sud sjedinjena dva povjerenstva pod predsjedničtvom generalnoga auditora apoštolske komore. Kardinalu državnom tajniku naloženo je, da izda naredbu za provedbu ovoga zakona.

Po svoj prilici povod motui-proprio dao je zahtjev inžinira Martinuccia, jer odkad su pape uzmaknuli u Vatikan, dakle za 12 godina, nije se dogodilo, kako tvrdi državni tajnik Nj. Svetosti u diplomatičkoj noti od 11. rujna 1882, pokraj svih vanjskih nastojanja, da bi kakva parnica bila zapodjenuta, a u samom slučaju Martinuccia, kako ćemo vidjeti, isti talijanski sudovi odbili su mu in merito tužbu, prem da su se priznali nadležnimi.

Kako je nastala tražbina Martinucci-a? Tužitelj Martinucci, činovnik Vatikana, bio je odpušten iz službe u ožujku 1879 radi samovolje i pronevjerenja. Kad se izjaloviše svi njegovi pokušaji, da dobije natrag izgubljenu službu, digne on mjeseca lipnja 1882 u Rimu pred talijanskim

Digitized by Google

gradjanskim sudom tužbu proti državnomu tajniku i proti papinskomu Maggiordomu, koji upravljaju papinskimi palačami, u kojoj je zahtievao radi radnjâ, što ih je kao arhitekt obavljao u vrieme Conclava, svotu od 17.875 lira, a kao vojvoda vatikanskih vatrogasaca u ime zaslužbe i trošaka uložena za uvedenje novih vatrogasnih sprema u Vatikan, još 15.218 lira. Talijanski sud u sjednici od 16. kolovoza 1882 izreče osudu, kojom se tužba Martinuccieva odbija s razloga, jer da je tužitelj one radnje obavio ili po svom zvanju i u svojoj inžinirskoj službi, koju je obnašao, ili je na drugi način bio nagradjen, te je pustio da iztekne za prvu tražbinu šest godina a za drugu dvanaest, za kojih nije stavio nikakvih zahtjeva niti podnio kakvih računa. A kakvih je podnio poslje toliko vremena, može se razabrati odatle, što je uračunao sitnicu od 12.000 lira u ime predhodnih studija za adaptiranje u Vatikanu potrebitih prostorija za Conclave.

Na prvo ročište dodje, po nalogu Vatikana, odvjetnik Corazzini, i predloži „neka se sud izjavi nenadležnim riešiti predležeću pravdu, pošto papa i njegovi ministri, stanujući u Vatikanu, ne mogu biti odsudjeni po inozemskom sudu radi djela sbivših se unutra samoga Vatikana". Poslje ove izjave odvjetnik ostavi dvoranu, a sud u tajnoj sjednici odbi odvjetnikov predlog i prizna se nadležnim, sa sliedećih bitnih razloga:

„Mnenje, da ministri Pape radi čina, koji su se dogodili unutra Vatikana, nemaju biti podvrgnuti nadležnosti kraljevskih sudova, stvorilo bi iznimku, koja bi bila u protuslovju s ustavom kraljevine. Ustav naredjuje, da su svi stanovnici kraljevine, koji god bio im naslov i čin, jednaki pred zakonom. Zakon obuhvaća sve počam od kralja, a upravljuju ga sudci, koje on imenuje, i nitko nesmije se oteti svomu naravnomu sudcu. Tobožnja iznimka hoće se tumačiti čudnim zahtievom, da pravosudje u nekih slučajevih i na temelju mjestnih povlasticâ, može pače da mora u Italiji biti obustavljeno. Ali zakon o jemstvih, guarentige od 13. svibnja 1871. htio je s obzirom na prvi članak ustava, po kojem katolička vjera jedina je državna vjera (la Religione cattolica è la sola Religione dello Stato), jedino ustanoviti, da Papa, kojega je osoba bila proglašena svetom i nepovriedljivom, uživa podpunu nezavisnost u izvršivanju vrhovne duhovne vlasti". Martinucci, kojemu je bilo do novca, nije se zadovoljio osudom prve molbe, nego se uteko prizivnomu sudu. Ovaj potvrdi prvu osudu, u koliko se tiče priznanja nadležnosti talijanskih sudovâ u pitanjih, tičućih se svete stolice i Vatikana, ali odbi i on zahtjev Martinuciev glede stavljenih tražbina.

„Germania" doniela je sadržaj note državnoga tajnika od 11. rujna 1882. razaslane na sve nuncije, iz koje vadimo najglavnije točke, koje razjašnjuju pravno stanovište, koje sveta stolica zauzimlje u ovom važnom pitanju.

Digitized by Google

Priloživ osudu kraljevskog suda, da dokaže uvriedu njom nanešenu nepovriedljivosti Vatikana, državni tajnik pobija razloge, na kojih se ona osniva. Ti se razlozi ponajviše odnose na tumačenje zakona o garanciji, koji je papinska stolica više puta osudila i odbila. Ako taj zakon nije ništa drugo nego „skup povlastica", i ako ove, po načelih iztaknutih u osudi, neimaju snage stvoriti iznimku od obćenitoga prava, tad zakon postaje igrom rieči i smiešnim protuslovjem. Ali predležeći priepor daleko je važniji. Ne radi se ovdje o pitanju, da li su zakoni bili pravedno uporavljeni po talijanskih sudovih, nego da li ti zakoni vriede unutra Vatikana, dapače, da li je Papa podvrgnut vlasti u Rimu zapovjedajućoj, da li su njegovi ministri u izvršivanju svoje vlasti odgovorni za obavljene čine drugomu a ne Papi, i da li je vatikansko zemljište čest teritorija nove Italije.

Razlažući postavljena pitanja, državni tajnik kaže, da je Papa ne samo po pravu nego i de facto ostao suvrenom, a taj karakter faktičnog suvreniteta priznadoše mu sve države, koje su namjestile kod njega izvanrednih poslanika, obskrbljenih diplomatičkimi povlasticami, koje mu javno izkazuju takove čine odanosti i štovanja, koji pripadaju izključivo vladajućim suvrenom. Nu absolutni imunitet residencije bitnim je atributom suvreniteta, jer bez ove mjestne povlasti pojam absolutne nezavisnosti osobe ne postoji, i sbilja javno pravo priznaje takav immunitet svim suvrenom, makar bili i različiti zakoni i običaji naroda. Kad nebi toga bilo, Papa bi se našo u gorem položaju od poslanika akreditirana kod njegove osobe, kojemu se priznavaju nezavisnost od mjestnih sudova ter immunitet residencije.

Ova papina povlastica mora se protegnuti na njegove ministre, koji, kao ministri ostalih suvrena, izključivo su njemu odgovorni za svoje čine. Oni ne smiju biti glede čina, izvršenih unutra granica mjestnog immuniteta (in dem innereu Bereiche), podvrgnuti sudu inozemne vlasti, bez povriede mjestnog immuniteta. Pošto se ovi čini obavljaju u ime suvrena, svaki tudji uticaj vriedjao bi njegevu osobu, te bi uništio njegovu nezavisnost.

Pošto je državni tajnik označio pojam suvrenskog imuniteta, uze pobijati dva prigovora, od kojih prvi spominje prispodobu s kraljevskom kućom (Savojskom), koja da je bez povriede kralja podvrgnuta redovitim sudovom; a drugi glasi onamo, da vlast pravosudja ograničuje papin immunitet.

Što se prvoga prigovora tiče, moderna teorija o diobi odgovornosti nije se nigda uporavljivala na upravu kraljevske palače, jer tu postoji, kod absolutnog karaktera suvreniteta, samo jedna politička odgovornost, ona suvrena. Abstrahirajuć od toga, da u nekih državah

Digitized by Google

postoje posebni povlašteni sudovi za presudjivanje takovih priepora, zavisnost kraljevske kuće o redovitih sudovih ne vriedja dostojanstva i immuniteta suvrena talijanskoga, jer ove sudove on postavlja; sve se osude izriču u njegovo ime.

Ne stoji niti prigovor, da se izvršivanje pravosudja u Italiji ne smije paralizovati mjestnim privilegijom, jer se ovdje ne radi o pravosudju, koje bi vršili u Vatikanu sudovi u njem namješteni, nego o pitanju, u čije ime da se ono vrši ter izriče. A kakva pravednost i pravičnost nadahnjuje upravitelje papinske kuće, dokazuje predležeći slučaj Martunicci-a, jer od okupacije Rima prošlo je dvanaest godina, a ipak, pokraj svakojakih ugovora i navala, jedan jediti proces bje podignut, pa su i u tom sami talijanski sudovi odbili tužitelja.

Što je dosada razloženo, potvrdjuje podpuno faktično stanje u kojem se sada nalazi Papa. Kad je Rim 20. rujna 1870 bio zaposjednut, vas prostor Vatikana ostade netaknut, u njemu nastavi papa, okružen svojimi ministri i svojom stražom, izvršivati svoja prava, koja posvjedovaše i prije 20. rujna. Kako dakle po pravu Papa nije nigda prestao biti suvrenom Rima i crkovne države, tako on je i po pravu i faktično ostao u posjedu Vatikana, koji za dvanaest godina ostade nepovriedjen. I sbilja ne samo što se nije usudio nikakav agent talijanske vlade prodrieti onamo, nego oblasti vatikanske držale su red, rukovodile upravu i glavne čine gradjanskog života izključenjem svakoga tudjega uticaja. Sustav extradicije, koji je običan medju državami, vazda bijaše medju papinom i talijanskom oblasti mirno obavljen, a je li se dogodio kakav prekršaj, nadležni je vatikanski sud poveo postupak, te krivca ili osudio i zatvorio, ili naredio njegovo izagnanje, dotično izručenje tudjoj vlasti.

Da se obrani čudno stanovište rimskog suda, trebalo bi prvo zaniekati čitavi niz javnih i svetčanih činjenica, i nepriznati samih elementarnih načela medjunarodnoga prava, koje propisuje, da se ne smije izvršivati bud koja jurisdikcija, ako ovoj nije predhodila okupacija teritorija. Ali stoji nepobitno, da apoštolska palača vatikana nigda nije bila okupirana, da se je pred njegovimi vrati sustavila navaljujuća oružana sila, što se nema zahvaliti dobroj volji talijanske vlade, nego sili zakonitog vladara, veto-u ciele Europe, a navlastito bojazni, da se ne bi Papa zagrozio svojim odlazkom, koji bi bio kompromitovao eksistenciju nove vlade, kako bi ju i sada izložio velikim neprilikam.

Spominje za tim državni tajnik, kako se je 15 dana odmah poslje okupacije Rima talijanski ministar vanjskih posala, da utaži uznemirenu saviest naroda i bojazni vladara, požurio te dao preko svojih poslanika

Digitized by Google

u svetčanom očitovanju najobsežnija jamstva za nezavisnost, sigurnost i dostojanstvo Pape. U okružnici naime na talijanske poslanike od 18. listopada 1870, malo poslje plebiscita, ministar vanjskih posala Visconti-Venosta, medju ostalim, ovimi je riečmi preuzeo pred katoličkim i pred cielim izobraženim svietom svetčanu obvezu, da će Papi uzčuvati njegov veliki religiozni, politički i socijalni položaj: „Notre premier devoir en faisant de Rome la capitale politique de l' Italie est donc de déclarer, que le monde catholique ne sera pas menacé dans ses organes par l' achèvement de notre unite. Et d' abord, la grande situation qui appartient personellement au Saint Père ne sera nullement amoindrie, son caractére de Souverain, sa préeminance sur les autres princes catholiques, les immunités et la liste civile qui lui appartiennent en cette qualitè. Lui seront amplement garantis. Ses palais et ses residences auront le prévilége de l' exterritorialitè". (Veliki položaj, koji osobno pristoji svetomu otcu, neće mu biti umanjen, njegov značaj suvrena, njegova prednost pred ostalimi katoličkimi vladari, imunitet i civilna lista koja mu pripada u toj vlastitosti, biti će mu podpuno obezbiedjeni. Njegove palače, i njegove residencije[1] imati će povlasticu exteritorialiteta.

Izpuštajmo onaj dio note državnoga tajnika, u kojem se navadja, kako je postupala talijanska vlada proti papi od god. 1870, i ističe kako se talijanska vlada pokraj nasiljâ i uvriedâ nanešenih papi, nije ipak osudila iznieti absurdni zahtjev da vrši jurisdikciju u teritoriju, koji je ostao vazda u nesmetanom posjedu svoga zakonitoga vladara, i kojemu je ista talijanska vlada bila priznala exteritorialitet. Danas prvi put, nastavlja nota, rimski sudovi prisvajaju si pravo pozvati na račun ministre papine za čine, koje su oni preduzeli unutra granica Vatikana u njegovo ime, prvi put sudbena se vlast usudjuje u stvari, koja se tiče imuniteta papinske stolice, proglasiti načelo, da nema sa gledišta ustava iznimke vremena, mjesta ili osobe.

Iztičuć napokon težku uvriedu nanešenu papi i njegovim ministrom, i pogibelj položaja, u koji je prvi stavljen, jer naglašenom osudom otvoren je moralni prolom u zidove Vatikana, koji ovomu pripravlja navalu, državni tajnik priobćuje vanjskim silam ovu novu uvriedu, koja pogoršava težki položaj papinske stolice, prosvjeduje proti uvriedi imuniteta i vladarskog prava, te upozoruje vlade na sve posljedice, koje bi mogle nastati iz položaja, koji svaki dan postaje nesnosnijim.

Kako se vidi iz diplomatičke note Jacobinia (odakle je izpušteno sve što se ne tiče pravnoga pitanja), državni tajnik, da pobije nadležnost rimskih sudaca, stupio je na polje pravnoga, a što je za diploma-

[1] Zakonom o guarentige ostavljene su papi, osim vatikanske, lateranska palača u Rimu, i villa Castel-Gandolfo u rimskoj okolici.

Digitized by Google

tičnu sadanju Europu najmjerodavnije i najnepobitnije, na polje faktičnoga suvreniteta, koji papa, poslje okupacije Rima po talijanskoj vojsci, izvršuje u Vatikanu, kako ga je izvršivao njegov predšatnik prije okupacije. Kad je talijanska vojska 20. rujna 1870 zaposjela Rim, sustavi se ona na pragu vatikanskih vrata, branjenih po oružanoj sili papinskoj. Unutra zidina vatikanskih Pio IX do svoje smrti, pak njegov nasljednik sada vladajući Leo XIII izvršivahu i izvršuju sva suvrenska prava, koja su pape i prije vršili u širijoj crkovnoj državi (Etats de l'Eglise). Sve sile evropejske nastavile su držati kod pokojnoga kao što drže i kod živućega pape svoje poslanike, te su primale njegove, kako sbiva medju nezavisnimi vladari. U Vatikanu postoje organi za sve državne službe, za vanjske i i unutrnje, za upravne, financijalne, pravosudne, nastavne i bogoštovne poslove. Tu ima oružana sila, koja bdije nad nutrnjim redom, a čuva Vatikan od vanjske navale. U kratko jedina promjena, koja se dogodila u položaju pape kao vladara poslje 20. rujna 1870, jest ta, što se država njegova ograničuje na Vatikan. Taj faktični suvrenitet poštovala je talijanska vlada za 12 godina u tolikom obsegu, da je došlo sa vladarom stanujućim u Vatikanu do extradicije osudjenika, kako se dogadja medju državom i državom. Prvi atentat na nezavisnost suvrena dogodio se mjeseca kolovoza 1882, kad su se rimski sudci proglasili nadležnimi prosudjivati čine, obavljene u ime pape po upraviteljih njegove palače, unutra zidina vatikanskih, kad su pokušali potegnuti pred se priepor jur riešen po nadležnom vatikanskom sudu. A da se tu radi o pravom atentatu na nezavisnost vladara stanujućega u Vatikanu, lasno je uvjeriti se. Pomislimo naime na slučaj, koji se je mogao lasno dogoditi, da su rimski sudci priznali u većoj ili u manjoj mjeri tražbinu inžinira Martinucci-a. Na temelju pravomoćne presude talijanskih sudova tužitelj bi bio mogao zahtievati ovrhu proti upravi apoštolskih palača, a ovrhi bez dvojbe bila bi se oružana sila papina oprla, što bi bilo izazvalo porabu sile od strane talijanske vlade, jer sva državna moć stoji na razpolaganje sudca za izvršivanje njegovih osuda. Što se nije dogodilo u parnici Martinucci a, jer je njegova tražbina in merito bila odbita, može se dogoditi u drugom slučaju s novim Martinucci-em. Dobro je dakle kazao državni tajnik, da su kraljev. taljanski sudci, protegnuv svoju nadležnoss na apoštolske palače, otvorili moralni prolom u zidine Vatikana, koji utire put invaziji.

Razlog naveden po kralj. rimskih sudcih, da je i kraljevska kuća podvrgnuta općenitim sudovom, pobija se ne samo tim, što te sudove postavlja sam kralj talijanski, da oni izriču osude u njegovo ime, nego još i tim što se njihova nadležnost ne proteže nigda na upravu kraljevske palače. Kraljevski sud izdavajući u poslu Martinucci-a osudu proti upravi apoštolskih palača u ime kralja talijanskoga, podvrgava kra-

Digitized by Google

ljevskoj oblasti papu suvrena i vriedja njegovu nezavisnost. Još manje stoji argument naveden u „Mjesečniku“, da „ima slučajeva, gdje su suvreni podvrgnuti jurisdikciji sudova tudje države, n. pr. u Austriji obitelj knezova Lichtenstein“. Jer ovi knezovi su se svojevoljno podvrgli nadležnosti austrijskih sudova, sami su ograničili svoja suvrenska prava, i tim nema povriede njihove nezavisnosti. A gdje ne bi bilo te privole, kako nije bilo u slučaju Martinucci-a, povrieda suvreniteta bila bi gotova. Čudnovato! Poslanici raznih država akreditirani kod pape, njihove obitelji, i njihova služba uživaju imunitet svojih palača, a ne uživa ga po rimskih sudcih papina palača! Da je tko tužio pred rimskim sudom, stavimo, poslanika pruskoga kod svete stolice, ili njegova majordoma radi čina obavljenih usljed poslaničke naredbe, — bez dvojbe bi se bio rimski sud proglasio nenadležnim usljed imuniteta, koji ide po medjunarodnom pravu poslanika. A u slučaju Martinucci rimski sud vriedja imunitet pape, kod kojega je onaj poslanik akreditiran! I za to logično je iz toga čina Kölnische Volkszeitung od 17. rujna p. g. izvela posljedicu, da je civilni sud rimski postupao prama papi ne kao prama vladaru, nego kano prema podaniku kralja Italije.

Iz izvadka Jakobinieve diplomatičke note vidi se, da se je državni tajnik pobijajuć nadležnost, koju si prisvajaju rimski sudci u poslu Martinuccievom, letimice dotaknuo zakona o garanciji (delle guarentigie). Taj zakon stvoren je bio god. 1871 bez sudjelovanja tada vladajućega pape, pače uz njegov prosvjed, kojemu se pridružio i sada živući papa, kad se je dao poput svojih predšastnika u Vatikanu okruniti kao vrhovni glavar crkve i zemaljski vladar bivše njezine države, sad zaposjednute po talijanskom kralju. Onim zakonom htjelo se jednostrano opredieliti položaj papin u talijanskoj državi i prama ostalim državam. Da su ga pape priznali, bili bi priznali nad sobom suvrena, od kojega bi primili zakon, bili bi se priznali podanici kraljevine Talijanske, makar da se onim zakonom papa priznaje suvrenom. Jer oni isti zakonodavni čimbenici, koji su neku vrst smješnog suvreniteta priznali papi, te mu exterritorialitet Vatikana dozvolili, — mogli bi sutra (a tamo ide jaka jedna struja politička u Italiji) novim zakonom ukinuti jedno i drugo, te proglasiti papu podanikom kao svakoga inoga biskupa, a Vatikan kraljevskom residencijom, kako su to učinili s Kvirinalom. Na ovo zemljište državni tajnik nije smio u svojoj noti saći, jer suzbiti osudu rimskih sudaca sa gledišta zakona o jamstvih, značilo bi donekle priznati mu valjanost. On se samo pozvao na obećanje zadano po talijanskom ministru vanjskih posala Visconti-Venosti notom od od 18. listopada 1870 malo dana poslje okupacije Rima, kad još zakona o jamstvih nije bilo, gdje se veli, da neće papi biti umanjen značaj suvrena, ni njegova prednost pred katoličkimi vladari, te da će njegove palače i residencije uži-

Digitized by Google

vati povlasticu exterritorialiteta. Ali bilo je i talijanskih liberalnih publicista i državnika, koji su stali pobijati nadležnost rimskih sudišta u poslu Martinucci-a sa gledišta samoga zakona o garancijah. Spomenuti ću ovdje Bonghi-a, književnika i državnika na glasu, bivšega ministra talijanskoga za nastavu, i jednoga od prvih publicista u Italiji, koji je sudjelovao kod stvaranja zakona o garancijah, kojega mnenje u ovom pitanju stvara pravi auktoritet. Žalim, da nisam mogao nikako doći do brošure, kojom je on napao, na temelju zakona o jamstvih, nadležnost rimskih sudovâ u parnici Martinucci-a, te je dao podpuno pravo prigovoru incompetencije, podignutu po svetoj stolici.[1] Ali stoji nepobitno, da krepošću član. 3. 4. 7. naslova I. zakona o jamstvih papa je osobno i pravno suvrenom, da ga ide nepovredivost, kakovu ustav priznaje kralju talijanskomu, da svaka uvrieda, njemu nanešena, ravna je uvriedi zadanoj kralju taljanskomu, da kao suvren ima pravo primati odaslanike inozemnih sila, da on i sva njegova kuća i poslanici kod njega akreditirani uživaju pravo exteritorialiteta, kako ga uživaju palače vatikanska, lateranska i villa castel-Gandolfo. Kako se vidi, ove povlastice priznate zakonom o jamstvih, ravne su onim obećanim u navedenoj diplomatičkoj noti talijanskog ministra vanjskih posala od 18. listopada 1870. Ovaku vrst exteritorialiteta prije zakona o jamstvih, nije poznavalo medjunarodno pravo, jer drži li vlada talijanska, da je zaposjednućem Rima zaposjednut i vatikan, drži li da je papa prestao biti suvrenom svoje države, — pravo exteritorialiteta nebi se moglo na njega protegnuti, jer to pravo predpolaže da suvren, makar se bavio na tudjem zemljištu, još vlada. Ex-suvreni, n. pr. bivši kralj napuljski nije više pod zaštitom exteritorioliteta. Ako je ipak Italija priznala to pravo papi, ili mu je tim priznala suvrenstvo unutra zidinâ Vatikana, Laterana i Castel-Gandolfo, — ili mu je priznala u Vatikanu, Lateranu i u Castel-Gandolfo exteritorialitet sličan onomu, koji po medjunarodnom pravu pristoji svakomu vladajućemu suvrenu, kad se nalazi na tudjem zemljištu. Stoji li ovo zadnje, papa sa svojom kućom ima pravo na exteritorialitet unutra Vatikana, kako bi ga imao, stavimo, car Wilhelm, da dodje u pohode kralju talijanskomu. U takovom slučaju njemački car i njegova pratnja uživali bi u Rimu podpuno pravo exteritorialiteta u prelaznoj svojoj residenciji, „jer nepokretnine suvrena nalazeće se u inozemstvu, uživaju exteritorialitet u koliko i dokle služe za prebivanje exteritorialne osobe“. Uzme li se napokon najgori slučaj, da exteritorialitet, priznat papi po talijanskom zakonu, nije širi od onoga koji uživaju poslanici kod njega akreditirani, ili u obće poslanici vanjskih sila (što se nebi smjelo uzeti, jer onaj zakon uzporedjuje glede

[1] Dobijem li kasnije Bonghi-evu radnju, obaviestiti ću o njoj naše štioce

Digitized by Google

imuniteta papu kralju Italije), i u tom slučaju nadležnost, koju si prisvojiše rimski sudovi u poslu Martinuccievom, stoji u flagrantnoj oprieci i sa ovakovim exteritorialitetom. Suvišno bi bilo razlagati, koja su imunitetna prava pripadajuća poslanikom vanjske sile, i kako teorija medjunarodnoga prava, praksom više puta potvrdjena, nastoji osloboditi poslanike od kaznene, policajne i civilne nadležnosti. Glede ove zadnje u pravno-izobraženih i ustrojenih državah može se zahtievati, da ona bude nepristrana, i da ne bude zlorabljena u političke svrhe, tako da bi izložila pogibelji nezavisnost i sigurnost poslanika, za čim ide medjunarodni imunitet. Za to, što se tiče nepokretninâ poslanika, nalazećih se u mjestu, gdje on zastupa državu (izuzam ako se radi o palači njegovoj), ne prigovara se nadležnosti mjestnoga zakona, jer i onako sud države, koju representira poslanik, nemože vršiti svoje nadležnosti na tudjem teritoriju. Ali glede pokretnog imetka, i glede prava potičućih iz obvezatnih odnošaja (a u tu vrst pravnih posala spadala je tražbina Martinucci-a, tičuća se pogodbe radnje za plaću), postaje nadležan sud mjesta, gdje je akreditiran poslanik samo onda, ako on svoje volje na to pristaje, ili je sam nastupio mjestni sud i tim ovlastio protivnika na rekonvenciju. Vidjeli smo, da je zastupnik Vatikana odmah na prvom ročištu, odredjenom na tužbi Martinuccia, prigovorio nadležnosti rimskog suda, usljed česa morao bi bio ovaj po talijanskom zakonu o jamstvih odputiti zahtjev tužiteljev, makar sud uporavio na papu i na Vatikana onako ograničeni exteritorialitet, kakav pristoj poslaniku.[2]

Iz svega ovoga sliedi, da smatrali mi pravni položaj papin u Vatikanu bud s kojega gledišta, ili s onoga naime pravnoga i faktičnog suvrenstva, koje papa izvršuje u Vatikanu, ili sa gledišta talijanskog zakona o jamstvih, koji mu priznaje exteritorialitet kao suvrenu u Vatikanu, tumačili mi pače to pravo u najužjoj granici poslaničkog imuniniteta, rimski sudovi, priznav se nadležnimi u parnici povedenoj po inžiniru Martinucciu, povriedili su u svakom slučaju exterritorialitet Vatikana, uzakonjen po kraljevini Taljanskoj, dapače proglašen po njezinih ministrih kano spadajući u unutrnje javno pravo talijansko. A nikomu neide toliko u korist koliko mladoj talijanskoj kraljevini poštovanje toga papina imuniteta. Jer kad bi se načelo, iztaknuto po rimskih sudovih, po kojem bi ovi imali pravo svoju civilnu nadležnost protegnuti na papu i na Vatikan, praktično izvelo, kad bi se moralna provala Vatikana, izvršena po rimskih osudah, pretvorila u materijalnu, te bi jednoč rimski

[2] Poznato je, da je prieporno pitanje, da li se smije izvršivati pravo zaloga na pokućtvo poslanika radi štete po ovom nanešene nepokretnini, u kojoj on prebiva. Glasoviti Amerikanac Wheaton niječe ga, Heffter ga tvrdi. Amerika sliedi svoga velikana, te štuje i u tom slučaju načelo poslaničkog immuniteta, Pruska ga ograničuje.

Digitized by Google

sudovi htjeli svoje osude izvršivati unutra vatikanske palače, — tada, izčeznućem zadnjeg kuta, u koji je uzmaknula papina nezavisnost, rimsko pitanje bi se neodoljivom silom nametnulo svim državam, gdje ima katoličkih podanika, te bi se stvorila velika pogibelj za kraljevinu Italije, jer nijednoj državi, makar protestantskoj kao što je Njemačka, ili pravoslovnoj kao što je Ruska, nemože biti ravnodušno, da sklapa ugovore o crkovnih zamašnih interesih svojih država s vrhovnim glavarom katoličke crkve, koji bi bio podanikom kralja talijanskoga ili bud kojega vladara. To su dobro uvidjali oprezni politici kano bivši ministar Bonghi, te braneći imunitet papin na temelju zakona o jamstvih, branili su Italiju, da kršenjem toga zakona nebi došla s vanjskimi silami u pogibeljne oprieke. Ali stara desnica, koja je dovela pomoćju revolucije Italiju do Rima i kojoj Bonghi pripada, izgubila je svu moć i upliv na javne poslove u kraljevini, a ljevica ide onom strmom nuzbrdicom, koja će se jedva, kako se vidi iz Martinucci-eva slučaja, zaustaviti pred pragom Vatikana. I s toga bilo je vriedno razsvietliti slučaj, koji će biti za budućnost u svakom pogledu od nedoglednog zamašaja. Prof. *Vojnović.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Naredba posljednje volje, koju je oporučitelj dao predbježno na pismo staviti, i koja mu je već gotova pred sva tri oprošena oporučna svjedoka pročitana i koju je on pred njimi kao odgovarajuću posljednjoj svojoj volji ustmeno potvrdio, neima potrebština niti pismene, a niti ustmene oporuke, te je stoga nevaljana.[1]

F. H. koji je podignuo proti A. Hu. tužbu na uništenje oporuke S. Ha. nu i na izdanje ostavine tuženiku jur uručene, tvrdi, da ostavnikova naredba posljednje volje od 9. svibnja 1877 pod A na I. niti je pismena oporuka, jer nije po oporučitelju podpisana, a niti njegovim rukoznakom providjena, niti je ustmena, jer je oporučitelj dne 8. svibnja 1877 samo pred jednim svjedokom St. Pa. očitovao svoju posljednju volju, koju je ovaj na papir stavio, a nakon toga tekar drugoga dana 9. svibnja 1877 da je svjedok J. Ha. — u prisutnosti ostale dvojice svjedoka S. — B. — oporučitelju pismeni sastavak samo pročitao,

[1] Sravni slučaj priobćen u prvom svezku ovogodišnjega Mjesečnika na str. 35 i seq.

Digitized by Google

na što da je oporučitelj doduše izjavio, da je sve u redu, ali svoje volje pred sva tri suvremeno nazočna svjedoka očitovao nije.

Tuženik tvrdio je tečajem razprave, da protivnik nemože sada više povesti nasljedovne tužbe, pošto je ostavina njemu pravomoćno uručena, i jer se nije tečajem ostavinske razprave očitovao nasljednikom ab intestato i prigovorio oporuci pokojnikovoj.

Ni ustanova § 823 ob. gr. zak. da neide tužitelju u prilog, jer da se po tom § može doduše i nakon izdane uručbenice dići baštinska tužba (Erbschaftsklage), nipošto pako tužba o nasljedstvu (Erbrechtsklage), usljed koje se imade riešiti pitanje o jačem pravu izmedju više protuslovećih si nasljednih očitovanja.

In merito priznaje tuženik da je istinito razlaganje tužitelja glede očitovanja posljednje volje, nu nastoji dokazati da je oporučitelj tim, što je pred tri svjedoka izjavio, da pročitani mu sastavak sadržava njegovu posljednju volju, ustmeno testirao.

Kr. kotarski sud u S. odbio je osudom od 21. veljače 1882 broj 7029 gr. ex 1881 tužitelja s tužbenim zahtjevom, ter je u razlozih glede valjanosti oporuke od prilike naveo sliedeće:

Kadgod se razpravlja pitanje o valjanosti oporuke, mora se polaziti sa stanovišta, da se oporučiteljeva volja po mogućnosti izpuni. Ovo odgovara duhu samoga zakona, koj, propisujuć neke formalnosti za očitovanja posljednje volje, neima druge svrhe, nego da se prava oporučiteljeva volja pouzdano ustanovi; i zato, kadagod neima sumnje o pravoj ostavnikovoj volji, kada god se ta volja može pouzdano razabrati, neima razloga lišiti valjanosti njezino očitovanje.'

Sud uzima s toga, da je oporučitelj ustmeno testirao, ter ga u tom nazoru nesmeta tuženikov prigovor, da u nazočnom slučaju neima „jedinstva čina", jer toga jedinstva nemože biti kod ustmenih oporuka u onoj mjeri, kao kod pismenih, koje se obično prave, dok je oporučitelj u tolikoj snagi, da oporuku sam napiše, ili bar podpiše.

Nije doduše izključena mogućnost, da je S. H. hotio načiniti pismenu oporuku, nu te nakane nije izveo, jer je bio tako slab, da nije mogao izpravu podpisati, a s druge strane nije ničim dokazao, da je oporučitelj baš hotio ili pismeno testirati. U oči toga nastaje pitanje, da li obstoje uvjeti ustmene oporuke, da li se oporuka, koju treba prosuditi, može smatrati valjanom ustmenom oporukom ili ne.

Sud ovaj prema dojakošnjem razlaganju drži, da u nazočnom slučaju postoji valjana ustmena oporuka, tim više, što se od tjelesno slaba čovjeka nemože zahtievati, da oporuku onolikoga sadržaja, — kao što je ona, o kojoj se radi, — po drugi put sam izgovori, nego je po nazoru ovoga suda za valjanost upitne posljednje volje dovoljno, što je oporučitelj sam pred zakletim svjedokom P. svoju posljednju volju očitovao, i

Digitized by Google

spisati dao, i što je pred svjedoci, poslje kako mu je sastavak dva puta polagano i razgovjetno bio pročitan, sadržaj sastavka izrično potvrdio riečmi: „to je moja posljednja volja“, dodav da bi sastavak podpisao, nu da je umoran.

Po mnienju ovoga suda — nemože tu biti sumnje o tom, da je S. H. svoju posljednju volju izjavio izvjestno, pri podpunoj sviesti, ozbiljno i promišljeno, bez sile, prevare ili bitne bludnje (§ 565 o. gr. z.), a da nije samo potvrdio učinjeni mu predlog.

Sud drži nadalje, da je neumjestan prigovor, da se sva tri preslušana svjedoka u svojih izkazih ne slažu, jer i sam zakon u § 596 o. gr. z. dopušta, da se ustmena oporuka može dokazati suglasnim izkazom barem dvojice zapriseženih svjedoka. Prema tomu, ako se treći svjedok ne sjeća koje okolnosti, iz toga nemože se izvoditi, da druga dva svjedoka nekažu istine, već je suglasnim izkazom dvojice svjedoka izveden podpuni dokaz bez obzira na izkaz trećega, kojega nije trebalo ni preslušati.

U nazočnom slučaju valja to naročito za onu okolnost — da li je oporučitelj sam imenovao nasljednike, o čem su se svjedoci P. i R. naročito izrazili veleć, da je oporučitelj S. H. nasljednike u istinu sam imenovao.

Konačno valja još iztaknuti, da je St. P upitni sastavak po naputku oporučitelja spisao, i da ga je oporučitelj izrično priznao svojom posljednjom voljom.

Svjedok P. postupao je dakle usljed iniciative samoga oporučitelja a to još većma oprovrgava tužiteljevu tvrdnju, da postanak oporuke S. H. naliči potvrdi učinjenoga predloga.

Povodom priziva tužitelja potvrdio je banski stol pod 29. ožujka 1882 broj 6100 prvosudnu osudu s ovih razlogâ.

Pošto tužitelj F. H. tvrdi, da je ostavina iza pokojnog S. H. ururučena tuženiku na temelju oporuke pokojnikove, i pošto tužitelj tvrdeć u smislu § 823 gr. z. da ima jednako pravo nasliedovanja s tuženikom, hoće da mu se ostavina uruči na temelju zakona, to je podnešenje tužbe na uništenje oporuke prije povedenja baštinske tužbe po § 823 gr. zak. posve umjestno, tim više, što pravo pobijanja oporuke zastarom utrnuto nije, i što tužitelj rečenu baštinsku tužbu za trideset godina podnieti može.

Što se tiče predmeta parnice, to tužitelj u tužbi, a još jasnije u protuodgovoru sam priznaje, da je pokojni S. H. dne 9. svibnja 1877 pred tri svjedoka ustmeno testirao, nu tvrdi, da ustmena ova oporuka neima propisanih formalnosti, ter da je s toga ništetna.

Pošto pako tužitelj nije porečene po tuženiku okolnosti, iz kojih bi oporuka ništetna bila, ni pokušao dokazati, to se je tužitelj sa tužbovnim zahtjevom odbiti morao.

Digitized by Google

Izvanrednomu previdu tužitelja dao je kr. stol sedmorice osudom od 30. prosinca 1882 broj 2671 mjesta, ter je uz preinake obih suglasnih nižih osuda sudio, da je tuženi A. H. dužan priznati, da oporuka pokojnoga S. H. od 9. svibnja 1877, proglašena dne 11. svibnja 1877 na posl. broj 60 tužbi pod A alegirana, pravno neobstoji.

Razlozi:

Zahtjev, glaseći na uništenje očitovanja posljednje volje (§ 1487 ob. gr. z.) jest u predležećem slučaju primarno, a iz eventualnoga uništenja oporuke izvodjeni dalnji zahtjev na dielitbu ostavine (§ 823 o. gr. z.) jest secundarno.

Pošto oboje stoji u savezu, to se može oboje po § 11. gr. pp. jednom te istom tužbom provesti; nu pošto je ta kumulacija samo fakultativna, a ne imperativna, to je tužitelju prosto, da prvašnji zahtjev takodjer i posebnom tužbom provede, kako se je to desilo u nazočnom slučaju.

Što se tiče preporne oporuke, to se obe stranke slažu u tom, da prilog A ad I. nepredstavlja nikakove pismene oporučne odredbe, jer nije po oporučitelju podpisan; nu nemože se smatrati ni ustmenom oporukom, jer tuženik sam priznaje, da ovaj prilog nije nikakova za ustmenom oporukom posliedivša zabilježka ustmene posljednje volje u smislu § 585 o. gr. z., već da je isti (prilog) dne 18. svibnja 1877 po svjedoku St. P. u odsuću drugih dvajuh svjedoka R. i S. na zahtjev i po naputku oporučitelja sastavljen i dne 9. svibnja 1877 oporučitelju u prisuću svih trijuh svjedoka pročitan, te po njemu kao njegovo posljednje očitovanje potvrdjen.

Puko pročitanje gotovog sastavka nemože sačinjavati ustmenu oporuku u smislu § 585 o. g. z., jer po istom § mora onaj, koji ustmeno testira, svoju posljednju volju najprije sam okolnostno imenovanjem nasliednika i naznačenjem dielova, odnosno svota ili stvari, koje svakomu nasljedniku i legataru ostavlja, očitovati, a ne kako o pismenoj oporuci sloveći §§ 579 i 581 o. gr. z. naglasuju, jur gotovi pismeni sastavak potvrditi, kao svoju posljednju volju, čim se upravo ustmena oporuka od pismene razlikuje.

Usljed toga nemože po St. P. na samo sastavljena te oporučitelju pročitana i po njemu kao zadnje očitovanje potvrdjena, ali ne podpisana oporuka A ad I, koja se pod timi okolnostmi izpostavlja kao prihvat učinjenoga mu predloga, u smislu §. 565 o. gr. z. — postojati niti kao pismena, a niti kano ustmena oporuka, i to tim manje, jer je pokojni S. H. kako proizlazi iz parničkih spisa, rekao pred oporučnimi svjedoci, da pročitanu mu oporuku slabosti radi sada (onda) podpisati nemože, nego će to učiniti kasnije, što ipak, kako već gore rečeno, uči-

Digitized by Google

nio nije, — pa se stoga mora uz preinačenje jednako glasećih osuda obih nižjih sudova po §§ 334 i 335 gr. pp. tužbenomu zahtjevu F. H. mjesta dati.

K tumačenju §. 1425. o. g. z.

A. B. podigla je u mjesecu kolovozu 1882 proti g. Lj. B., parohu, tužbu pred kr. kot. sudom S. na izplatu zapisa od 400 for. c. s. c. te navela, da joj je zapis ovaj imao izplaćen biti jošte u godini 1870, ali da joj nije plaćen uzprkos čestih opomena, upravljenih na protivnika.

Odlukom rečenoga suda od 26. kolovoza 1882 br. 3534 gr. bude odredjeno ročište za razpravu ove tužbe. — Lj. B. zamoli dne 28. rujna 1882. odgodu ročišta, te ujedno položi u sud upitnih 400 for. s razloga, što si tužiteljica na njegov poziv nije htjela doći po novce, te što tužiteljica neumije pisati, pa joj je htio usljed toga osobno pred dva svjedoka predati novce uz izdati se imajuću namiru. Glede utuženih kamata i parbenih troškova nada se Lj. B. u svojoj molbi, da će sa tužiteljicom sklopiti izvansudbenu nagodu.

Odlukom od 29. rujna 1882 br. 4012 gr. bude ročište odgodjeno, novac položen po Lj. B. jednostavno primljen u sudbeni polog i tužiteljica upućena, da si ga može podići uz namiru po odbitku čuvarine.

Proti ovoj odluci podnese tužiteljica utok, u kom je navela sliedeće:

Uvaži li se, da po § 1415 o. g. z. nijedan vjerovnik nije dužan primiti dione izplate, pa uvaži li se, da je protivnik za mene položio u sud samo glavnicu bez utuženih kamata i troškova i to nakon podnešene tužbe;

uvaži li se, da sud smije temeljem §-a 1425 o. g. z. samo s važnih razloga i to cielu tražbinu u polog primiti;

uvaži li se, da je pod § 1412 o. g. z. tražbina onda samo izplaćena, ako dužnik dade sve, što je obvezan dati;

ako li se uvaži, da tuženik u svojoj molbi sam tvrdi, da povrh glavnice od 400 for. imadem pravo tražiti i kamate i parbene troškove, te napokon

ako li se uvaži, da tuženik u svojoj molbi netvrdi, da ja nisam htjela od njega primiti ponudjeni novac:

to je jasno, da sud nije bio ovlašćen primiti u polog položenih 400 for.

Ujedno je utočiteljica molila, da se sud obsudi na nošenje utočnoga troška, komu je povod dao očitom krivnjom, jer je odrediv ročište za daljnju razpravu sam priznao, da tuženik nije izplatio svoj dug, kako to propisuje zakon.

Na ovaj utok sliedila je sliedeća riešitba kr. banskoga stola pod 29. prosinca 1882 br. 24308.

Digitized by Google

„Riešavajuć izvješće od 2. prosinca t. g. broj 4885 gr. ob utoku A. B. proti odluci od 29. rujna t. g. br. 4012 gr., u koliko se istom prima svota od 400 for. u sudbeni polog, daje se tomu sudu uz povratak spisa izim uredovnih prepisa na znanje, da je kr. banski stol obnašao napadnutu odluku potvrditi i utok odputiti, jer postupajući sud imao je s obzirom na navode Lj. B. dovoljno razloga dozvoliti pohranu položene svote, koja pohrana u ostalom nimalo nije na uštrb utočnici,[1] pošto je za razpravu o dalnjem iznosu tražbine njezine odredjeno ročište".

Proti ovoj riešitbi nebje uložen dalnji utok. Priobćio dr. *O.*

Pravo na kupovninu, stečenu prodajom urbarske šume, pristoji svakadašnjemu vlastniku dotičnoga urbarskoga zemljišta.

Kr. kot. sudac u V.... kao bagatelni sudac izrekao je 25. siečnja 1883 br. 185 gr. osudu, koja je, nebudući proti njoj predana žalba ništovna, pravomoćnom postala. Ta osuda pako glasi ovako:

Tužitelj S. B. sa svojom tužbom: „da mu je tuženik S. M. dužan platiti 45 for. 4 nč. i naknaditi parbeni trošak za 8 dana pod inakom ovrhom", odbija se.

Razlozi: Tužitelj razloži u tužbi, da je pokojni njegov otac M. B. — komu je tužitelj nasliednikom g. 1854 — prodao i predao sada pokojnomu T. M., otcu tuženikovomu, nepokretno dobro, koje bje god. 1860 na ime kupca upisano u zem. zap. br. 152 občine P.; da je glasom uredovne potvrde obć. poglavarstva u P. od 9. siečnja 1883 br. 53 usljed naredbe političke oblasti tuženiku S. M. kao nasliedniku kupca T. M. izplaćena tangenta kupovnine za prodanu urbarsku šumu, odpadajuća na dotična urb. selišta iznosom od 90 for. 8 novč. Pošto pako tuženik neima prava na tu kupovninu — kako misli tužitelj — jer da pravo na spomenutu kupovninu nije stvarne naravi §§ 308 353 i 354 o. g. z., nego pravo osobno na stvar, koje je pripalo M. B. i prešlo po § 547 o. g. z. na tužitelja, koje se osniva na §§ 859 i 860 o. g. z., te na zakonu urbarskom: to tužitelj po §§ 19 i 1435 o. g. z. traži, da mu se dopita spomenuta svota.

Tuženik prizna sve navode tužbe istinitimi, ali uztvrdi, da je ipak tužbovni zahtjev neopravdan, jer se netemelji na zakonu, pošto tužitelj krivo tumači zakon, kada mnije, da je pravo na rečenu kupovninu pravo osobno na stvar, dočim on tvrdi, da je stvarno pravo na stvar, a po tom da pripada bezuvjetno njemu kao sadanjemu vlastniku i poštenomu posjedniku spomenute nekretnine.

---

[1] *Opazka uredničtva.* Po našem mnenju i nepita se da li je ili nije na uštrb, nego jeli tako pravo, ili pravo nije. Upozorujemo na članak: Sadanji pokret u pravnoj znanosti u današnjem broju.

Digitized by Google

Uvaživ, da je cesarskim patentom od 17. svibnja 1857 medju inim odredjeno, da se ima bivšim podložnikom, koji su dobivali drva iz vlastelinskih šuma, odciepiti primjeren dio šume, što je u nazočnom slučaju takodjer i učinjeno; uvaživ, da su odredbom ovoga patenta popunjeni urbarski zakoni od g. 1836 tako, da je ono pravo, bivše ograničeno samo na dobivanje drva, pretvoreno u podpuno pravo vlastničtva u smislu §§ 353 i 354 o. g. z.; uvaživ, da utužena kupovnina nereprezentira vriednost jednoga diela šume dosudjene u vlastničtvo urb. zemljištu, uvaživ napokon, da po § 354 o. g. z. vlastnost smatrana kao pravo, jeste vlast raditi po volji sučanstvom i koristmi stvari i svakoga izključiti od toga, jer „quod ex re nostra fit nostrum est"; — obnašao je tužitelja odbiti.

Parbeni troškovi nisu specificirani, zato se po § 71 zak. o. mal. postup. ništa neodredjuje o njih.[1] Priobćio *P. G.*

Može li se dozvoliti ovrha do osiguranja prije nego li je izminuo rok za priziv?

U Gerichtshalle br. 71 ex 1882 priobćen je sliedeći slučaj:

Na temelju tužbe A proti rudarskomu družtvu B. radi izplate 1807 for. bje tuženik u prvoj molbi bezuvjetno osudjen, da izplati utuženu svotu. Još prije nego li je tuženik prizvao proti osudi, i prije nego je izminuo osudom ustanovljeni 14 dnevni rok, tražio je A ovrhu do osiguranja na B-ove rudokope, kojoj je molbi prvi sud udovoljio odlukom od 13. listopada 1881 br. 5394. C. kr. prizivni sud češki odbio je pako gornju molbu preinačiv prvosudnu riešitbu, pošto nije izminuo još 14 dnevni rok, ustanovljen za izpunjenje osudom naložene dužnosti, a osim toga nije još dne 12. listopada 1881 stigao sudu tuženikov priziv. Vrhovno sudište u Beču riešitbom od 28. prosinca 1881 br. 14324 potvrdilo je prvosudnu riešitbu s razloga, „što za ovrhu do osiguranja § 259 ob gr. pp. (kojemu odgovara § 391 našeg gr. p. p.) zatim § 4 i 12 minist. naredbe od 18. srpnja 1859 br. 130 d. z. l. nepostavljaju

---

Opazka uredničtva. Riešitba bagatelnoga sudca korektna je, a dokazivanje tužiteljevo — da je pravo, o kojem se ovdje radi, osobno pravo na stvar, krivo je. Realni tereti i realna prava nedadu se odieliti od onoga imetka, odnosno dobra, s kojim su svezana, i prama kojim se imadu smatrati kao pertinencija. Otac tužiteljev prodao je posjed, s kojim je bilo skopčano pravo drvarenja u šumi gospoštinskoj, i kojemu je pravu odgovarala i dužnost; kad je posjed prodan, kupac stekao je nedvojbeno s njim i prava i dužnosti svezane. Ovo shvaćenje nije doduše naročito u obstojećih naših zakonih izraženo, ali odgovara posve naravi predmeta i rezultatom nauke o realnih pravih i teretih.

Digitized by Google

kao uvjet, da je izminuo u osudi naznačeni izplatni rok, dočim s druge strane plienitba sama nije za ovršenika sa štetom skopčana, i što bi preinaka prvosudne riešitbe tim manje bila opravdana, čim je tuženik ipak, makar i nakon izdane prvosudne gornje odluke, na 16. listopada 1881 podnesao priziv.“

Štovani suradnik, koj nam je priposlao prevod te riešitbe, nadovezao je na nju sliedeće primjetbe:

Ja držim, da je riešitba prizivnoga suda bila opravdana, s obzirom na to, što nije bio još minuo platežni rok, ustanovljen osudom, i što nije bio ni priziv još podnešen.

Ako i valja priznati, da se iz slova § 259 (all. G. O.) (§ 391 našeg grad. parb. post.), zatim iz §§ah 4 i 12 spomenute minist. naredbe nemora baš zaključiti, da je za ovrhu do osiguranja nuždno, da je minuo platežni rok, to ima drugih zakonskih ustanova, koje na to upućuju.

Naročito odredjuje § 7 carske naredbe od 21. svibnja 1855 br. 95 d. z. l. sliedeće:

„Tužitelju imade se unatoč zametnute (usljed podnešenih prigovora) razprave na zahtjev i p o i z m i n u ć u roka u platežnom nalogu naznačenog dozvoliti, ako on možda ine sigurnosti neimade, ovrha do osiguraja sredstvom plienitbe i procjene.“

Ova zakonska ustanova n i j e dokinuta ustanovami § 4 i 12 ministar. naredbe od 18. srpnja 1859, jer se u § 1 iste naredbe kaže, da se i za slučajeve u istoj naredbi naznačene uporavljuju propisi carske naredbe od 21. svibnja 1855; nadalje jer § 4 minist. naredbe od g. 1859 odredjuje samo pobliže, k a k o se ovrha do osiguranja izvadja, a nespominje ništa o tom, k a d a se ista dozvoljuje; što bi pogledom na gornji jasni propis § 7 carske naredbe i suvišno bilo opetovati. Da u istinu nije isti § 7 ukinut § 4 minist. naredbe od g. 1859, izrekao je i vrhovni sud u Beču u obrazloženju svoje riešitbe od 16. listopada 1872 br. 9926 (uvrštene u repertorij riešitb. pod br. 23). Moje mnenje nalazi podporu u naredbi od 19. travnja 1855 br. 75 d. z. l. (sadržavajućoj austr. mjenbeni postupnik), koja prije izminuća trodnevnoga roka nedopušta nikakove ovrhe, dakle ni one do osiguranja, ter naročito propisuje, da se tužitelju po izminuću tog roka, ako je dužnik medjutim podnio prigovore, ima na zahtjev dozvoliti ovrha do osiguranja. Nadalje podupire moje mnenje i § 3 druga stavka ministr. naredbe od 18. srpnja 1859 br. 132 d z. l., izdane k člankom 25 i 39 austrijskog mjenbenog reda od 25. siečnja 1850 br. 51 d. z. l.

Što valja za mjenbene stvari može se analogno upotriebiti i za gradjanske, jer navedene ustanove pokazuju nedvojbeno namisao zakonodavca glede uvjeta, pod kojimi je dopuštena ovrha do osiguranja. Za

Digitized by Google

mnenje, da se najme ovrha do osiguranja može dozvoliti tekar nakon podnešenog pravnog lieka proti prvomolbenoj osudi, govore sliedeći austr. zakoni: § 56 sumarnog postupka (zakon od 24. listopada 1845 br. 906 I. g. S.) zatim § 25 (stavka 2) sindikatnog postupka (od 12. srpnja 1872 br. 112 dr. z. l.) i konačno § 47 zakona ob obrtnih sudovih (od 14. svibnja 1869 br. 63 d. z. l.)

Moram još opaziti, da ni pravni razlog nevojuje za nazor vrhovnog suda; jer, ako se stranci ustanovi osudom (ili platežnim nalogom) stanoviti izplatni rok pod prietnjom ovrhe, kako da se opravda ovrha do osiguranja, koja je napokon takodjer ovrha, dozvoljena prije izminuća toga roka, kako da se takova odredba opravda naročito u onom slučaju, kada se ovršenik ni nekani poslužiti pravnim liekom, već je voljan unutar stavljenog mu roka (makar i u posljednji čas) svojoj dužnosti udovoljiti?

Nu ako i tuženik uloži pravni liek, mogao bi on, da izbjegne ovrhi do osiguranja, u zadnji trenutak prije izminuća platežnoga roka pružiti sam sigurnost.

Noviji potupnici (sravni gradj. pp. za njemačko carstvo § 647—659 i osnovu novog čislajtanskog postupnika § 761—764) dozvoljuju doduše ovrhu do osiguranja na temelju osuda i t. d., kojim je sadržaj novčani iznos, i prije izminuća izplatnog roka, nu samo onda, kad se vjerojatno izkaže, da se je bojati osujećenja ovrhe.

Nestoji po mojem mnenju ni razlog vrhovnoga sudišta, da plienitba sama nije za ovršenika sa štetom skopčana, jer negledeć na troškove, ovrhom trpi ovršenikov kredit, ter se on steže u razpolaganju onim imetkom, koj je pod ovrhu uzet.

B. Trgovačko.

Trgovac može kupovninu za robu prodanu na vjeresiju utužiti pred onim sudom, u obsegu kojega je tužeća tvrdka nastanjena, i gdje se po § 324 trgovačkoga zakona kupovnina platiti ima.

Trgovačka tvrdka A. No. sinovi podniela je kr. gradsko-delegovanom kotarskom sudu u Zagrebu tužbu proti dobrovoljnom vatrogasnom družtvu u Zlataru na izplatu kupovnine od 305 for. 15 novč. sppr., navodeć, da se je tuženo družtvo obvezalo utuženu kupovninu izplatiti u Zagrebu.

Digitized by Google

Pošto se je pako preslušanjem svjedoka V. Ca. — koj je kod naručbe tuženo družtvo zastupao, pokazalo, da medju njim i tvrdkom tužiteljicom nije ugovoreno bilo, da se roba ima platiti u Zagrebu, to je kr. gradsko-delegov. kot. sud u Zagrebu po § 47 gr. pp. radi nenadležnosti svoje postupak dokinuo, i tužiteljem naložio, da tuženomu družtvu naknade prouzročeni mu parbeni trošak.

Kr. banski stol je riešitbom 3. kolovoza 1882 broj 11792:

uvaživ, da pri naručbi robe kod tvrdke trgovačke ima biti mjerodavno načelo § 267 trg. zak., koje hoće, da se pri prosudjivanju znamenovanja i pravne krieposti čina i propustaja, uzimlju u obzir navade i običaji usvojeni u trgovačkom prometu; uvaživ, da se prema trgovačkomu običaju kupovnina robe ima platiti u sjedištu tvrdke naročito u onom slučaju, ako je na odnosnoj fakturi označeno platište u mjestu tvrdke;

uvaživ nadalje, da se po izkazu svjedoka V. Ca. medju strankami mučeć razumjevalo, da se naručena roba ima platiti u Zagrebu — § 265 trg. zak.) pa da je svjedok dio kupovnine tužiteljici u Zagrebu izplatio, čim je nadležnost suda priznata;

uvaživ, da se u nazočnom slučaju kano platište utuženoga duga ima smatrati Zagreb i po ustanovi § 324 trg. zak;

uvaživ, da je prema tomu nadležnost toga suda nedvojbeno utemeljena:

obnašao, davši mjesta utoku, napadnutu odluku ukinuti i prvomu sudu naložiti, neka parbeni predmet u pretres uzme i iznovice rieši.

Kr. stol sedmorice obnašao je riešitbom od 25. studenoga 1882 broj 2458:

uvaživ, da gledom na § 264 trg. zak. nestoji tvrdnja previdnog utjecatelja, da se na njega kao netrgovca nedade uporabiti § 324 trg. zakona;

uvaživ, da se po § 324 trg. zak. kupovnina platiti ima u mjestu, gdje se je u čas sklopljenja dotičnoga posla nalazila trgovačka nastana vjerovnika, dakle u nazočnom slučaju u Zagrebu;

uvaživ napokon, da na fakturi bijaše izrazito „Zagreb“ naveden kao platežno mjesto (§ 42 sudovnika), usljed previdnoga utoka vatrogasnoga družtva potvrditi napadnutu riešitbu banskostolnu.

Digitized by Google

C. Mjenbeno.

1. Da se po § 2 slovo b gr. pp. obustavi tečaj gradjanske parnice i parnični spisi ustupe sudu kaznenomu, nije dovoljna prosta prijava kaznjiva djela, o kojem prijavitelj tvrdi, da će bitno uplivati na riešenje gradjanskoga priepora, već je nuždno, da se sudac, uvaživ pomnjivo sve okolnosti, uvjeri o bitnom uplivu prijavljena djela na gradjanski priepor, ter je s toga sudac dužan i pored kaznene prijave odrediti nastavak gradjanskoga postupka, ako nije u stanju temeljito prosuditi djelovanje prijavljenoga kažnjiva djela na riešenje gradj. pravde.

2. Ovrha do osiguranja ima se u mjenbenoj parnici dozvoliti neodvisno od stadija mjenbene parnice, dakle i u slučaju obustave mjenbenoga postupka po § 2 sl. b gr. pp.

F. T. tužio je pred kr. sudbenim stolom u Z. G Pa. — kao prihvatnika i O. Ba. kao naledjnika mjenice vrhu 1900 for., koju je A. Š. izdao Su. — dne 20. prosinca 1881 na svoju vlastitu odredbu i koju je tužitelj F. T. kao naledjenik, pošto nije bila kod dospjetka po prihvatniku izplaćena, mjenbenomu vjerovniku štedionici u Z. izplatio.

Sudbeni stol u Z. izdade na tu tužbu platežni nalog od 7. travnja 1882 broj 3934 kojim se nalaže tuženim G. Pu. — i O. Bu. — da tužitelju F. Tu. — izplate utuženu mjenbenu svotu od 1900 for. spp.

U prigovorih svojih proti tomu platežnomu nalogu niječe tuženi G. P. da je prihvatio mjenicu dtto. 20. prosinca 1881 vrhu 1900 for. i tvrdi, da je pvihvatio mjenicu od 20. prosinca 1870 izdanu po A. Šu. — a glaseću na 900 for.

Utužena mjenica da bje krivotvorena, i to poslje kako ju je on podpisao, jer kada je njemu mjenica na podpis predana, glasila je ista na 900 for.

Moli da se po § 2 sl. b) obustavi gradjanski postupak, dok kazneni sud izreče osudu o krivotvorenju.

Kr. sudbeni stol u Z. odredio je na ove prigovore bez obzira na prigovor da je mjenica krivotvorena, ročište za ustmenu razpravu.

Proti odnosnoj odluci od 18. travnja 1882 broj 4290 gr. uloži G. P. utok, kojemu je kr. banski stol riešitbom od 17. svibnja 1882 br. 9084 mjesta dao, ter uz preinaku napadnute odluke odredio, da se gradjanski postupak obustavi, i da se spisi ustupe kaznenomu sudu tim, da posljedak kaznenog postupka u svoje vrieme priobći. U motivih riešitbe veli se: da utočnik u svojih prigovorih od 12. travnja t. g. tvrdi, da je utužena mjenica i to iza njezina prihvata izkrivljena tako, da je iz prvobitne svote od 900 for. načinjen iznos od 1900 for.; — i da bi ova okolnost, ako se dokaže, gledom na §§ 82 i 83 mjenb. zakona na parnicu od bitna upliva biti mogla. —

Digitized by Google

Nu kr. stol sedmorice obnašao je povodom previdnoga utoka tužitelja: promotriv, da proti prvomolbenoj odluci, odredjujućoj u stvari ovoj propisani postupak ustmeni, po § 319 gr. pp. neima mjesta posebnomu utoku;

promotriv, da kr. banski stol naprama tomu nije imao povoda upuštati se u meritorno riešenje utoka G. P. proti gornjoj prvomolbenoj odluci, a i neglededć na to; —

promotriv, da se po § 2 sl. br. gr. pp. u slučaju onom, kad se u tečaju gradjanske parnice nadje proti osobi kojoj razloga sumnje poradi kažnjiva kakova čina, samo onda imade obustaviti postupak pred sudom gradjanskim i pričekati posljedak postupka kaznenog, ako bi takov kažnjivi čin mogao biti od bitna upliva glede parbene stvari; —

promotriv, da je kaznena prijava učinjena proti A. Š., a tužitelj da je osoba treća, pa da se u očigled toga pitanje, da li je čin, radi kojega je A. Š. prijavljen kaznenomu sudu, od bitnog upliva na riešenje predležećeg priepora mjenbenog, može temeljito prosuditi samo nakon obavljene prema propisu zakona razprave gradjanske;

promotriv, da je naprama svemu tomu napadnuta riešitba drugomolbena, obustavljajuća u zametku postupak pred gradjanskim sudom donešena i nepovlastno i prerano; — napadnutu riešitbu kr. banskoga stola na osnovu §§ 339 i 343 gr. pp. ukinuti, ter sudu prve molbe naložiti, da zametnuti u parnici ovoj postupak gradjanski nastavi, i dalje po zakonu postupa.

Medjutim molio je tužitelj F. T. molbom de praes. 15. svibnja 1882 ovrhu do osjeguranja sekvestracijom stanarine, što ju G. P. od svojih kuća u S. dobiva. Ovoj je molbi kr. sudbeni stol u Z. odlukom od 1. lipnja 1882 broj 5949 udovoljio, naloživ najamnikom G. Pa., da dotične najamnine polažu kod suda.

Na utok G. Pa. — obnašao je kr. banski stol: promotriv, da utočnik samo dug od 900 for. priznaje; glede viška od 1000 for. pako u prigovorih od 12. travnja 1882 br. 4290 mjenicu krivotvorenom proglasuje, usljed česa je ovostranom riešitbom od 17. svibnja 1882 broj 9084 obustava gradj postupka do prijave uspjeha kaznenoga postupka odredjena; — promotriv, da se polag toga po § 8. mjenb. post. ovrha za osiguranje samo svote od 900 for. spp. dozvoliti može, a zato da je dovoljna stanarina, koju plaća kr. podžupanija u S. sa godišnjim 1200 for.:

napadnutu odluku preinačiti, i molitelju F. T. ovrhu do osiguranja njegove mjenb. tražbine proti G. Pa. — samo na stanarinu od 1200 for., koju mu plaća kr. podžupanija u S., dozvoliti i kr. poreznom uredu u S. naložiti obnašao, da upitnu stanarinu do dalnje odredbe kod sudbenoga stola u Z. polaže.

Digitized by Google

S dalnjim zahtjevom pako odbija se molba F. T. od 15. svibnja 1882 broj 5949.

Predvidnom utoku tužitelja E. T. obnašao je kr. stol sedmorice riešitbom od 9. rujna 1882 br. 2129 mjesta dati, ter uz preinaku napadnute odluke banskoga stola potvrditi onu prvoga suda; —

promotriv, da se po § 8 naredbe ministarstva pravosudja od 25. siečnja 1850 imade tužitelju na njegov zahtjev dozvoliti ovrha do osiguranja za slučaj onaj, da se tuženik prema § 7 spomenute naredbe posluži prigovori proti platežnomu nalogu, ma da je razprava o prigovorih viseća; —

promotriv, da je naprama tomu pravo tužitelja tražiti ovrhu do osiguranja povodom prigovora, podnešenih proti platežnomu nalogu bezuvjetno, — dakle neodvisno od medjutimnih štadija viseće parnice, što u ovom slučaju valja tim više, čim je kaznena prijava učinjena proti jednomu od mjenbenih obvezanika, a tužitelj je osoba treća; —

promotriv, da u očigled toga drugomolbena riešitba, dozvoljujuća zatraženu po tužitelju ovrhu do osiguranja samo dielomice, nije osnovana na zakonu.

Na temelju mjenice izdane u inozemstvu, na kojoj je prihvat podpisan židovskimi slovi bez da je podjedno legaliziran, ne može se izdati platežni nalog. Na podnešenu tužbu može se u ovom slučaju jedino odrediti ročište za ustmenu razpravu po mjenbenom postupku.

Tužbom od 10. studenoga 1882 br. 181236 zahtievala je trgovačka ffrma B. S. u Beču od M. H-a trgovca u Galcu (u Rumunjskoj) izplatu mjenbene svote od 300 for. 80 novč. na temelju mjenice, na kojoj je tuženik napisao prihvat židovskimi pismeni, koji nije legaliziran.

Odlukom c. k. trgovačkog suda od 11. studenoga 1882 br. 181226 odbijena bude podnešena tužba, jer nije prikladna niti da se na njezinu temelju izda platežni nalog, niti povede postupak po mjenbenom pravu.

Povodom utoka tužiteljeva promienio je viši sud u Beču riešitbom od 28. studenoga 1882 br. 20577 odluku trgovačkoga suda, tim što je odredio, da se na podnešenu tužbu ima ustanoviti ročište za ustmenu razpravu po mjenbenom pravu. Daljnja odredba o tom prepuštena je c. kr. trgovačkomu sudu u Beču.

Riešitbu višjega suda obrazlažu sliedeći razlozi: obzirom na dvorski dekret od 20. prosinca 1842 br. 663 sbir. pravos. zak. i od 19 veljače 1846 br. 938 ista sb. i obzirom na čl. 94 mjen. reda[1] nemože se umah izdati platežni nalog, jer je podpis tuženoga na utuženoj

[1] *Opazke uredničtva.* Ustanovi ovoga čl. 94. aust. mjenb. reda odgovara donekle § 104 našega mjenb. zakona.

Digitized by Google

D. Kazneno.

K § 96 k. z. Da li junačko odvedenje djevojke u predielih, gdje je ono narodnim običajem, tvori zločinstvo otmice?

Na tužbu kr. držav. odvjetničtva sudio je sudb. stol u Osieku 9. svibnja 1882 br. 1619 k. z. da se:

A. B. i C. riešavaju po § 250 toč. 3 k. p. obtužbe, da su tobož dne 12. listopada 1880 u Dalju 18-godišnju djevojku Narandju N., nasiljem upravljenim na bludnost s ulice silom u kuću i vajat A-ov uvukli i tu zaključanu držali preko noći, i da su ju sutra dan silom na kola metnuli i u kuću Stanka N. u Pačetin, a odavde predvečer u kuću Gjoke N. u Trpinju odvezli, i tu preko noći do jutra držali, dok nisu oružnici došli i Narandju N. izbavili, pa da su tim počinili zločinstvo javnog nasilja XI. slučaja otmicom, označeno u § 96 k. z. — Proti ovoj osudi uloženu žalbu ništovnu kr. državnog odvjetničtva zabaci kr. stol sedmorice kao sudište kasacionalno po § 282 k. p. sa sliedećih razloga:

12. listopada 1880 pod večer dočekaše obtuženici A. i C. na sokaku u Dalju pred kućom prvoga 18-godišnju djevojku Narandju N. kasnije udatu P., koju je A. želio uzeti za ženu, i koju je on 2 godine prije toga, prije naime nego je otišao u vojnike, za ženu zaprosio bio. Kad je djevojka vraćajuć se sa posla kraj njih prolazila, dozove ju obtuženik A. k sebi i zagrli, a C. primi ju za ruku, i tako ju uvuku u avliju i u vajat A-ov, gdje je s istim noć probavila. Obtuženik B., brat A-ov nije te večeri u ničem sudjelovao.

U jutro 13. listopada dodje u avliju A-ovu mati djevojke, Ostoja N. i pošto je Narandja obtuženiku A. izjavila, da ga neće ostaviti, pusti ju iz vajata u avliju, da se s majkom porazgovori. Kad je djevojka htjela s majkom svojom otići, zadrža obtuženi A. majku Ostoju, a C. djevojku Narandju, dočim B. sa svojom ženom zapreže konje pod kola. Na to dignu A. i C. djevojku Narandju u kola, B. potjera konje, i tako odvezu se obtuženici A. B. i C. s djevojkom u Pačetin k Stanku N, tetku A-ovom. Ovdje ostaše čitav dan, a pod večer, pošto im je došla javiti supruga B-ova, da će doći žandari, odveze se njih svih petero u Trpinje k suprugom Gjoki i Sohi V., takodjer rodjakom A-ovim. Ovdje su obtuženici A. i C. te Narandja N. prenoćili, dočim se je B. sa svojom ženom K. vratio bio još iste večeri 13. listopada u Dalj, ali morade već sliedećeg jutra na svojih kolih odvesti žandare u Trpinju, gdje su obtužene uapsili, dočim se je djevojka Narandja N. vratila svojim roditeljem.

Tako predstavlja se djelo, koje javni tužitelj piše obtuženim u grieh kao zločinstvo javnog nasilja 11. slučaja otmicom. Ovako su ga i obtuženici sami priznali u iztragi i na glavnoj razpravi 19. prosinca 1881,

Digitized by Google

a njihovo kazivanje suglasno je s izkazom djevojke Narandje i njezine matere Ostoje N.

Prosudjujuć prvi sud predstojeći čin, ističe u razlozih osude svoje, da nemože smatrati otmicu zločinstvenom i onakovom, kakovu je zakonodavac u § 96 k. z. pred očima imao, budući je tečajem vjekova na njeki način junačko odvedenje djevojke u stanovitih krajevih slavonskih a tako i u okolici Daljskoj postalo narodnim običajem, praeludiumom ili pripravom za svatove, igrom, svatovskom šalom, u kojoj dotična mlada velikim zadovoljstvom igra svoju ulogu, jer po njenom nazoru neima veće dike, nego ako se djevojka otme.

Ako prvi sud obzirom na prenavedeno smatra, da valja najvećom pomnjom uzeti u razmatranje, da li čin podpadajući prividno pod § 96 k. z. u istini sadržaje sva kriterija pomenute zakonske ustanove, pa kad prvi sud kod prosudjenja predležećeg čina obzirom na okolnosti u obrazloženju osude svoje navedene, te stojeće u podpunom suglasju s obavljenimi izvidjenji, dolazi do uvjerenja, da nije bilo sa strane obtuženih takove sile, kakovu § 96 k. z. predpostavlja, budući se na strani Narandje N. nije imao ni svladati silan odpor, to prvi sud tim nije nipošto kazao, da usljed narodnog običaja može stanoviti po kaznenom zakonu kažnjivi čin, u koliko se u istom doista stiču sva u kaznenom zakonu predvidjena obilježja, postati nekaznjivim, odnosno da narodni običaj u takovom slučaju može involvirati bludnju, kaznjivost isključujuću.

Prema tomu niti je prvi sud napadnutom izrekom svojom u pitanju, da li djelo, kojim se okrivljenici okrivljuju, sačinjava zločinstvo, prestupak ili drugi pred nadležnost sudova spadajući kažnjivi čin, zakon povriedio ili krivo uporabio, — niti su razlozi osude njegove neosnovani.

Valja indi žaobu ništovnu kr. državnog odvjetničtva, kojom isto pozivno na ništovne razloge točke 10 slovo a rectius 9 slovo a i 5 § 277 k. p. u prenavedenom pravcu prvosudnu osudu napada, kao neosnovanu po § 282 k. p. zabaciti. *M.*

Kradnja ili prevara?

J. R. trgovac u D. metnuo je 7. travnja 1880 gotovinu od 453 fr. a. vr. u list upravljen na J. H-a u Budimpeštu, zapečatio ga i zapečaćeni predao svojemu kalfi G. A-u s nalogom, da ga imade na poštu odnieti i predatnicu glaseću na ovaj novčani list donieti. G. A. je na putu do pošte iz zapečaćenoga pisma izvadio 400 fr. a. vr., te sebi pridržao, preostatak pako novca ostavio u pismu i predao ga na poštu.

Ovo je izkazao J. R. a G. A. priznao. Na temelju toga je kr. državno odvjetničtvo u O. proti G. A-u 17. travnja 1880 br. 648 po-

Digitized by Google

diglo obtužnicu radi zločinstva kradnje označenoga u § 171, 173, 174 II d. i 176 II k. z. — kažnjivoga po § 179 kz., i budući da se pri glavnoj razpravi cio slučaj prikazao, kako u predizvidih, osudio ga je kr. sudbeni stol u O. osudom od 13. svibnja 1880 br. 2591 radi zločinstva kradnje na kazan četiri godišnje težke tamnice gledom na § 254 kp.

Branitelj G. A-a napao je ovu osudu sa sliedećih razloga:

Učin, s kojega je obtuženi G. A. uglavljen, sastoji se u tom, da je on dne 17. travnja 1880 ono zapečaćeno pismo s novci, koje mu je kao trgovačkomu kalfi gospodar njegov J. R. predao bio u tu svrhu, da ga na djakovačku poštu odnese i ondje predade, otvorio i odtud 400 for. izvadio, ter si ovu novčanu svotu prisvojio.

U ovom djelu nazire postupajuće sudište učin kradnje, nu budući da u riešitbenih razlozih prvosudne osude nije ničim motivirana kvalifikacija .čina kao kradnja, izvan što se ondje na prosto veli: „da je iz zapečaćenoga pisma svota od 400 for. ukradjena“, a ova izreka involvira pitanje skroz pravno, to moram uzeti, da je postupajuće sudište pristalo uz razloge obtužbe i konačnoga predloga kr. drž. odvjetničtva, koje kvalifikaciju nazočnoga slučaja kao kradnju osniva na svojstvu ili odnošaju obtuženoga G. A-a kao sluge prema oštećenomu J. R-u kao gospodaru.

Nu po juristično uvjerenju branitelja u činu obtuženikovu neima kriterija kradnje nego jedino pronevjerenja.

U smislu §§ 171 i 183 kz. razlikuje se pronevjerenje od kradnje u tom, da učinitelju pokretna stvar bude povjerena t. j. da ju ne uzme iz tudjega posjeda, nego da si ju pridrži ili prisvoji, iza kako je legalnim načinom došao do njezina posjeda.

Kada trgovac u radnju svoju primi kalfu, koji po svojem zvanju imade pristup ka robi dučanskoj, tim mu on dakako povjeri robu, da njom razpolaže, kako no to svrha trgovačkoga posla iziskuje. Ovo je povjerenje samo obćenito i kao takovo istina, nije nipošto još dovoljno za učin pronevjerenja, ako bi kalfa tegnuo u dučanu uzeti stvar, pak si ju prisvojiti, jer se je ta prisvojena stvar sveudilj u posjedu gospodara trgovine nalazila. Ali se tako nije sbilo u nazočnom slučaju. Obtuženi G. A. nije naime u dućanu ili stanu svoga gospodara J. R-a naišao na spomenuto pismo s novci, niti je nepozvan mimo znanja J. R-a to pismo uzeo, nego mu ga je J. R. dne 7. travnja 1880 predao s nalogom, da ga na poštu odnese, i ondje preda. Čim je dakle oštećeni J. R. isto pismo s novci povjerio obtuženomu G. A-u, ono je s mjesta činom ove predaje upitno pismo s novci iz posjeda J. R-a prešlo u posjed obtuženiku; i ako to: onda obtuženi i nije mogao iz posjeda J. R-a oduzeti to pismo, nego je došao legalnim na-

Digitized by Google

činom do posjeda pisma s novci, nego je zlorabio dano mu povjerenje, kadno si je predani mu u pismu novac prisvojio.

Odovuda se posve jasno vidi, da se u činu obtuženikovu nalaze samo sva kriterija pronevjerenja, nipošto pako kradnje (§ 183 kz.).

Da je ovaj nazor posvema na zakonu osnovan, neima sumnje, a dokazuje to i riešenje dvajuh posve analognih slučajeva, u kojih je bečko kasacionalno sudište, riešitbami od 3. lipnja 1856 br. 5206 i 5280 (Gerichtszeitung 1856 br. 108) sudilo na pronevjerenje i to u prvom slučaju, gdje je dotični glasnik pismo s novci predano si u svrhu, da ga na poštu odnese, otvorio i novce si prisvojio, — a u drugom slučaju, gdje je gospodar svojemu slugi zamazano rublje predao bio, da ga pralji na pranje odnese, a sluga nije toga učinio, nego si pridržao rubeninu.

Što je postupajuće sudište nazočni kazneni slučaj krivo shvatilo, ter usljed toga obtuženikovo djelo kao kradnju krivo kvalificiralo, ter tim načinom zakon krivo tumačilo i krivo uporabilo, to se napadnuta prvosudna osuda u smislu § 277 točka 10 kp. izpostavlja kao očito ništetna. S tog itd.

Na ove ništovne razloge predade kr. državno odvjet. protuzaloge, u kojih veli medju ostalimi: U teoriji dade se sasma jednostavno razlikovati kradnja od pronevjerenja, jer je sasvim jednostavna ustanova, da se kod kradnje stvar uzima iz posjeda, dočim se pri pronevjerenju krivac jur u posjedu nalazi, jer mu je stvar povjerena.

U praksi pako ima slučajeva, gdje je to razlikovanje dosta tegotno, jer u kaznenom zakonu pojam posjeda nije definiran, pa se s toga obćenita granica potegnuti ne dade, kada posjed prestaje, dokle traje.

Istina je, da posjed ima ino znamenovanje u kaznenom sudovanju, nego li u gradjanskom ali istina je i to, da posjed više znači, nego li puko držanje, jer se inače nebi nikako moglo govoriti o kradnji služinčadi, kalfa, o kradnji plodova sa polja ili drva itd.; služinčad bo je češće držalac stvari nego li sam gospodar, a plodove na njivi ili drvu drži samo onaj, koji ih uzima.

Prema tomu nije dostatno za steći ili izgubiti posjed puka predaja stvari, jer bi onda i služavka bila u posjedu, ako joj n. pr. predadem srebrninu, da ju očisti, ili ako krojač predade kalfi sukno, da sašije kaput; mora se usuprot uzeti, da se držanju stvari pridružiti mora jošte i stanoviti stupanj namisli, za da se o posjedu govoriti može. pak da i ta namisao dostatna biti može, za da se posjed negubi, ma da je držanje stvari prestalo.

Ako je ovaj nazor stavan, sliedi iz njega, da se posjed gubi takodjer onda istom, ako posjednik napuštajuć držanje, napušta i namisao.

Digitized by Google

Utanačiv ovako značaj posjeda lasno je naći pojam povjerenja, jer se odmah vidi, da jednostavna predaja stvari jošte ovu nečini povjerenom, već da je stvar onda istom povjerena, kada se predade načinom, da se vidi, da se posjednik kani posjeda odreći, da posjed — držanje i namisao — prenaša na onoga, komu stvar predaje.

Po ovoj definiciji biva jasno, da sve, što je služinčadi, kalfam, u obće osobam stojećim napram komu u podredjenom položaju, časovito predano u svrhu spadajuću u tu obvezatnost, ostaje u posjedu gospodara, jer se on kod te predaje nikada ne kani odreći posjeda niti ga kani prenieti na obvezanika. U tom pravcu ima žalba pravo, da tu neima povjerenja u smislu § 183 kz. (jer § 181 kz. posebna je vrst zločinstva), već ono obćenito povjerenje, koje sliedi iz podredjenog odnošaja obvezanika naprama gospodaru, ali tim većma nedokučuje drž. odvjet., da žalba uzprkos tomu scieni, da tu neima kradnje već pronevjerenja, jer da je predano pismo uz nalog. A kako je J. R. imao predati pismo? možda i nerekav mu ništa, što da š njim uzradi? Zar se je J. R. odrekao posjeda na korist žalbenika? zar trgovac kalfi u obće ne mora davati naloge, naputke, tako u obće i kako u stanovitih okolnostih postupati ima?

Drž. odvjet. scieni, da se je J. R. istina kanio odreći posjeda, ali naprama pošti, jer je iskao predatnicu, te da pokraj te namisli žalbenik posjeda steći ne mogaše, naposeb ne mogaše stupiti u posjed novca, jer ga je zanj J. R. nepristupnim učinio zapečativ pismo, čim je izrazito očitovao, da žalbeniku novce ne daje.

Proizlazi iz žaobnice kao da posao, nositi pismo na poštu, nije spadao u obvezu žalbenikovu; nu taj prigovor takodjer nije osnovan, jer to ne bijaše prvi put, što je pisma nosio, već je to redovito radio; uz to nije to ništa vanredna; svaki trgovac radi posla mora pisma primati i odašiljati, to je sa samim poslom uzko skopčano, a poštu donašati i opet odnašati ne mora valjda trgovac sam glavom, valjda će to slugi — a kalfa nije ništa inoga van posebna vrst sluge — naložiti moći.

Žalbenik navodi njeke judikate, koji mu u prilog idu; nu judikati nisu nepobitno mjerilo, jer se nazori svaki čas bistre, pak bi se mjesto tih zastarjelih judikata sasma protivni iz novije dobe citirati mogli, kad bi bilo potrebno.[1]

Kralj. dalm. hrv. slavonski stol sedmorice kao sud kasacionalni riešitbom od 10. srpnja 1880 br. 1015 obnadje napadnutu prvosudnu

[1] *Opazka uredničtva.* Izvedenje državnoga odvjetničtva stoji na visini današnje judikature, koja je već davno napustila stanovište, na kojem stoji žalbenik. Da necitiramo drugih riešitba austr. vrh. sudišta, upućujemo na onu, priobćenu u prvom ovogodišnjem broju „Mjesečnika“ na str. 46.

Digitized by Google

osudu ukinuti, te na temelju obtužbenice kr. drž. odvjetničtva suditi: G. A. kriv je, što je 7. travnja 1880 u D. iz zapečaćenoga te sa gotovinom od 453 for. obterećenoga pisma I. R-a, koje mu je ovaj povjerio, da ga na poštu nosi, posvojio iznos od 400 for., zločinstva pronevjerenja označenoga u § 183 kz.. te se toga radi obsudjuje po § 184 kz. na kazan težke tamnice od jedne godine i t. d.

Razlozi: U predležećem slučaju radi se o tom, da li se u činu stojećem u tom, da je G. A. 7. travnja 1880 u D. iz zapečaćenoga te sa gotovinom od 453 for. obterećenoga lista, što mu ga je njegov službodavac I. R. predao, da ga na poštu nosi, prije nego što je taj list poštarskomu uredu predao, izvadio 400 for. te sebi prisvojio, koji je čin dokazan izpovjedkom oštećenika J. R-a i priznanjem obtuženika G. A-a, nalaze obilježja zločinstva kradnje ili pronevjerenja.

U tom pogledu odlučna je okolnost ona, da li je gotovina, koju si je obtuženik posvojio, bila u vrieme izvedenja čina u smislu kaznenoga zakona u posjedu njegovom ili u posjedu njegovoga službodavca.

Pri tom se neima posjed razumievati u smislu obćega gradjanskoga zakonika t. j. kao držanje stvari sa voljom, istu pridržati kao svoju (§ 309 o. g. z.), već se pod posjedom u smislu kaznenoga zakona imade razumjevati jedino sahramba t. j. takav fizični odnošaj osobe naprama stvari, po kojem ista može sa dotičnom stvari razpolagati t. j. činiti, što joj se svidi.

Takav fizični odnošaj nastao je u pogledu upitnoga novca na strani obtuženika predajom lista, da ga nosi na poštu, — tom posebnom predajom prešli su bo upitni novci iz sahrambe J. R-a u sahrambu obtuženoga G. A-a, pak je tim obtuženik postao držalcem odnosno posjednikom u smislu kaznenoga zakona. Kad to, onda se obtuženik nije bez znanja i privoljenja posjednika — u smislu kaznenoga zakona — u posjed lista sa gotovinom od 400 for. stavio, već je stvar, koju je on u sahranbi jur držao, te koja mu je samo povjerena, da istu dalje preda, nepovlašteno sebi posvojio.

U očigled toga radja se temeljita sumnja ob istinitosti čina uzetih za podlogu prvomolbenoj osudi, najpače u pravcu onom, da se obtuženik nije nalazio u smislu kaznenoga zakona u posjedu povjerenoga mu novca, pa je time opravdano ukinuće prvomolbene osude ureda radi prema propisu § 303 kp. i sudjenje po § 183 i 184 kz. *Č.*

K uporabi § 101 k. z.

Kr. državno odvjetničtvo u O. tužilo je pod 8. lipnja 1881 br. 835 D. I-a, da je jednoga dana mjeseca kolovoza 1878 kao pisar kr. kotar. suda u V. iz pismohrane ovoga uredovne spise, odnoseće se na parnicu I. G. R-a proti istomu D. I-u pcto. 100 f. a. vr., u kojoj parnici je

Digitized by Google

potonji dne 9. travnja 1878 sa tužiteljem ob utuženoj svoti sudbenu nagodu sklopio, sobom u Vukovar ponio, hoteći tim nanieti I. G. R-u štetu; dakle da je povjerenu si vlast zlo upotriebio, te tim počinio zločinstvo zloporabe vlasti uredovne, označeno u § 101 k. z., kažnjivo po I st. § 103 k. z. Drž. odvjetničtvo razlazuć obtužbu medju inim navadja:

Bivši pisar kr. kot. suda u V. D. I. glasom izkaza zakletih svjedoka P. P-a i I. L-a te vlastitoga priznanja svojega ponio je polazeć iz V. na dopust u Vukovar iz pismohrane rečenoga suda samovlastno sudbene spise, odnoseće se na parnicu I. G. R-a proti njemu t. j. D. I-u radi duga 100 for. a. vr. Svjedok I. L. veli, da je obtuženik očitovao nakanu uništiti spise, a drugi svjedok da je odmah poslje čina rekao, da bez spisa vjerovnik neće moći od njega ništa tražiti.

Okrivljenik tajio je izprva, da te spise ima, i tek kada je vidio da je kazivanje svjedoka dokazano, da je upitne spise sobom ponio, vrati ih 24. studenoga 1878 kr. kot. sudu u V. kroz kr. kot. pristava istoga suda P. B-a. Ovim činom okrivljenik ne samo da je zlorabio povjerenu mu vlast — pismohrana kr. kot. suda u V. bila je njemu povjerena, — nego je očevidno postupao u nakani, da svojemu vjerovniku I. G. R-u štetu nanese.

Kr. banski stol u Zagrebu je dne 4. kolovoza 1881 pod br. 9082 usljed pravodobno podnešenih prigovora obnašao s razloga:

što se djelo D. I-a ne ukazuje takovim, da bi se po značajnih svojih obilježjih moglo subsumirati pod obćenitu ustanovu § 101 kz., jer

1. D. I. jest upitni uredovni spis, iza kako ga je u mjesecu kolovozu 1878 iz pismare uzeo ter sobom u Vukovar ponio, — u studenu 1878 opet povratio kr. kotarskomu sudu u V.[1];

2. manjka za zločinstvo zloporabe vlasti uredovne bitni kriterij, naime nakana „zloporabom nanieti nekomu štetu“, jer je D. I. svoga vjerovnika I. G. R-a izplatio, što ovaj sam priznaje,[2] po čem dakle o kakovoj šteti govora biti ne može;

što u oči ove okolnosti svjedočanstvo[3] P. P-a i I. L-a svu važnost gubi, jer povratak spisa i podmirenje I. G. R-a već po sebi izključuje nakanu oštetiti koga;

što je D. I. prijavljenim činom svakako pogriešio suprot dužnostim svoga ureda, ter će toga radi morati odgovarati pred sudom disciplinarnim,

obzirom na § 204 t. 1 k. p. izreći: neima mjesta obtužbi i postupak proti D. I-u se obustavlja. *Č.*

---

[1] Vidi obrazloženje obtužnice.

[2] Ali dugo poslje podnešene prijave.

[3] Temeljeće se na izvansudbenom priznanju D. I-a, odmah poslje čina učinjenom.

Digitized by Google

Glavna razprava nije zato ništetna, ako se svjedok zaprisegne prije nego li odgovori na obćenita pitanja, a ne poslje toga (§ 247 k. p. austr.) — Je li prisvojenje i inkasiranje resconta male lutrije, na koji odpada dobitak, prevara ili pronevjerenje?

Prvi sud u K. pronašao je M. K. krivim, te ga osudio radi zločinstva prevare po §§ 197 i 200 k. z. — Proti ovoj odsudi podnese M. K. žalbu ništovnu, koju je ipak kasacionalno sudište zabacilo i to s ovih razloga:

Prvi sud je ustanovio, da je M. K. po nalogu K. B. postavio na maloj lutriji na brojeve 5, 8, 20 i to za vučenje, koje se imalo obaviti u Beču 30. srpnja 1881. Prigodom žrebanja zaista pade terno na spomenute brojeve i po tom imala je K. B. dobiti 254 for. 10 nvč. M. K. pako hoteć nanieti štetu K. B. zataji lukavim načinom pred njom ovaj uspjeh lutrijske igre, te posluživ se neznanjem i nevještinom njezinom, digne na temelju risconta, što no je kod njega bio ostao, spomenutu svotu, čim je nanio K. B. štetu preko 25 for. Obsudjen sbog toga po prvom sudu i to radi zločina prevare, podnese M. K. žalbu ništovnu, koju osniva na ova dva razloga: a) na razlogu § 281/3 k. p.,[1] jer da je povredjen propis § 247 k. p.[2], pošto je svjedokinja K. B. zaprisegnuta prije, nego li je odgovorila na obćenita pitanja, a ne poslje kao bi morala po spomenutom paragrafu, b) na razlogu § 281/9 k. p., jer da se djelo po njem počinjeno može kvalificirati samo kao pronevjerenje, nipošto pako kao prevara, pak je prvi sud kvalificirav ga kao zločin prevare, krivo zakon uporavio. Nu ta žalba ništovna nije opravdana, jer *ad a.* neutemeljuje nipošto ništetnosti okolnost, ako se svjedok zaprisegne prije, nego li je odgovorio na obćenita pitanja a ne poslje, jer po duhu i slovu § 247 k. p. propisano je predhodno zaprisegnuće u obće, ali nije propisano, da se ima prisega položiti upravo pošto je svjedok odgovorio na obćenita pitanja, inače da nastupa ništetnost. Propis sadržani u tom paragrafu, da se prisega položi nakon odgovora na obćenita pitanja, smjera onamo, da zaprieči nedopuštene prisege, da konstatira možebitnu zaprieku polaganju prisege; zato bi se ništovnicom moglo napadati zaprisegnuće svjedoka prije stavljenih obćenitih pitanja i to radi povrede § 170 k. p. samo u toliko, u koliko ima razloga, koji izključuju prisegu; ali takovih neima u ovom slučaju, niti je što slična uztvrdio obtuženi. *ad b.* Što se pako tiče tvrdnje, da je djelo, koje osudi prvi sud, pronevjerenje, pa da je samo usljed krivoga tumačenja zakona kvalificirano kao prevara, niti ova nemože se uvažiti, jer je prvi sudac ustanovio, da je zavarljivo djelo

[1] § 277 točka 3 hrvats. k. p.
[2] § 238 hrv. kaz. postup. od 17. svibnja 1875.

Digitized by Google

što ga je obtuženi učinio t. j. himbeno predstavljanje glede rezultata žrebanja, odnosno pritajivanje dobitka, što je ostečenicu K. B. zapao usljed napravljena terna na lutriji, i tim prouzročeno zavedenje Katarine Boksove, učinilo mogućim uspjeh, štetan za K. B. odnosno učinilo mogućim, da joj je uzet njezin dobitak; po tom zavarivanje nemože se uzeti kao jednostavno preparatorni ili kao takov akt, koji bi imao već prije izvedenu prevaru prikriti, nego ima karakter djela izvodećega, zato se nemože o kvalifikaciji ovoga čina kaznenoga tvrditi, da se osniva na pravnoj bludnji. Neima dakle razloga ništetnosti, pa se zato mora i žalba ništovna odbiti. *„Centralblatt".*

KNJIŽEVNOST.

Важност казненог закона од Ј. Б. Авакумовића. Beograd 1882. Str. 150.

„Kao što čovjek siromak, željan svega u čem bogati obiluju, prikuplja svaku mrvicu hleba, što pada sa stola, tako i mi, sirotani u svakoj vrsti književnoj, moramo prikupljati svaku mrvicu, koja se pojavi na polju naše male i neznatne književnosti. Još kad bi takve književne mrvice počešće padale, može biti da bi se za neko vreme prikupilo toliko koliko bi moglo nahraniti čovjeka gladna u nauci; ali, po čudnovatoj struji, koja vlada u našem javnom životu, gdje se mi svi o svem staramo, a svaki najmanje o onom što mu je specijalan posao, — takvomu čemu teško da se možemo sada nadati. Pa kad se ipak iz našega općega kaosa pojavi po neki pisac sa svojim umnim radom, kao meteor, mi smo dužni, gledeći na naše jade i obću nemarnost, po dva put biti mu zahvalni. Tko je ikada osjećao sladost rada, taj se vazda, i kad tudji posao vidi, opaža moralno jači; jer na samom djelu vidi moć uma ljudskoga. — Knjiga, kojoj naslov gore piše, to je, s gledišta naših prilika, moralna pobjeda rada nad neradom. Kad pogledate u književne kataloge i vidite posljednju po vremenu pravnu knjigu u nas, vi ćete se bez sumnje zaradovati, što je prekinuta tako duga stanka, koja nas razdvaja od rada i nerada u pravnoj književnosti.

Poslje ove napomene, koja nam se kategorički nametnula, preći ćemo na naš bliži zadatak i obilježiti pravac rada, kakav se ogleda u spisu, o kom smo uzeli izviestiti.

Pisac je postavio sebi za cilj: da predstavi važnost kaznenih zakona u ova tri pravca: po vremenu, po prostoru i po licih. Po tom osnovnom gledištu i knjiga se sastoji od tri diela. U prvom dielu, u kom se govori o važnosti kaznenih zakona po vremenu, nalaze se podrazdieli ob obznani zakona, o povratnoj moći i prestanku njihovom. Drugi dio, koji se bavi važnosti zakona po prostoru, ima podrazdiele: o zločinih, učinjenih u granicah srbske države, o zločinih učinjenih u granicah strane države. Tu pisac najprije govori o historiji predmeta, pa za tim kako se on dalje razvio u suvremenih zakonodavstvih. Poslje toga ovdje se izlažu načela,

Digitized by Google

kako se kazne zločini naših podanika, učinjeni u stranoj državi, a kako zločini stranaca učinjeni u stranoj državi. Na posledku u ovom djelu pisac raspravlja pitanje o kažnjenju zločina, učinjenih van granica suvremenih država, za tim o pravu dobjegničtva i predavanju krivaca stranim državam, razjašnjivajući ovaj predmet historijskimi podatci, kako se je postupno razvijao od najstarijih vremena pa do danas. U trećem i posliednjem dielu govori se ob osobah, koje stoje van moći kaznenih zakona, na ime o vladaocih i eksteritorijalnih ličnostih.

Pisac se svuda odlikuje preciznošću i jasnošću izlaganjá svojih misli, koje prirodno jedna za drugom teku, te uz lakost stila primamljuju čitaoca da ih do kraja prati".

Ovo nalazimo o spomenutom djelu napisano u „Srpskom Pravniku"; samoga djela do sada nismo dobili, pak priobćujemo ovo iz ocjene našega druga u Beogradu. „S. Pravnik" neupušta se u potanju ocjenu djela, no osobito ističe „dvie novine u pisca", koje nisu obična pojava u književnošti srbskoj, jer neima ni jednoga spisa, u kom bi bila „pretežna metoda sravnjivanja pravnih ustanova, i u kom bi se u isto vrieme razlagala i načela medjunarodnoga prava o predmetu, koji razpravlja g. Avakumović". „Srpski Pravnik" hvali obie ove novosti i raduje se, „što je pisac u obradjivanju svojega predmeta pošao putem starih Rimljana".

Poziv na predplatu. Pozivljem oviem patriotično hrvatsko obćinstvo na drugu svezku mojih „Priloga kulturnoj i pravnoj povjesti Hrvata". Knjiga prva: Ženitbeni običaji i svatovske pjesme.

Važnost i zanimivost narodnih običaja netreba više izticati. Na narodu je samom, da mu se narodno njegovo blago što podpunije pred sviet iznese, nebi li i tim obnovio staru svoju slavu, preliepu svoju djedovinsku kriepost i preriedku med narodi plemenštinu!

Ciena svezci ostaje ko i prvoj, 80 nvč Tko pošalje 85 nvč., dobiva knjigu franko. Prva se dobiva u svih zagrebačkih knjižarah i kod podpisanoga.

Tko sabere deset predplatnika, dobiva svezku na dar.

Druga će svezka doskora svietlo ugledati.

Predplata i predbrojka se šalje: Ante Pukler, abs. jur. Požega (Slavonija).

— Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 68. Razredi filogičko-historički i filosofičko-juridički. U Zagrebu 1882. — Ciena 1 for. 50 nvč.

— Starine. Na sviet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga 14. U Zagrebu 1882. — U ovoj knjizi ima medju ostalim: Skadarski zemljišnik od g. 1466; Prinosi k diplomatskim odnošajem Dubrovnika sa Francezkom; Dubrovčani francezkomu kralju Ljudevitu XIV. o velikom potresu g. 1667 itd.

— Sistem rimskoga privatnoga prava (institucije). Poglavito za školsku potrebu napisao Gl. Geršić, prof. vel. škole. Knjiga I. — U Beogradu izdanje i štampa kralj. srpske državne štamparije. 1882. Cena 2 din. 50 p. din. str. I—XV. 283.

Digitized by Google

— Današnje ratno pravo. Za srpsku vojsku, a poglavito za pitomce višega kursa vojne akademije napisao Gl. Geršić, prof. vel. škole. U Beogradu 1882. Državna štamparija. Str. 223.

— Produženi zločin. Napisao Ł. Gj. Avakumović. U Beogradu 1882. — Ova razprava štampana je prvobitno u „Srpskom Pravniku", pa je odavlje preštampana te izdana u posebnoj knjižici.

— Srbi u Ugarskoj, njihova povesnica, povlastice, crkva, političko i družtveno stanje. S francuzkoga preveo i popravama dopunio dr. Stevan Pavlović. Prvi deo. U Novom Sadu 1883. — Ciena 2 for.

— Spory o přislusnosti mezi soudy a uřady správnimi. Napisao I. Pražák. U Pragu 1882.

— Zbiór austr. ustaw i razporządzeń skarbovych, wraz z zasadniczemi, orzeczeniami vładz centralnych i tribunału administracyjnego. Zestawił Justyn Błonski. — Częšč pierwscza. O podatkach stalych (izravnih). — Lwów 1883. — Ciena 1 for. 50 novč.

— Digard G. de la Puissance paternelle sur la personne des enfants. Droit romain, droit français, droit étranger. — 4 fran.

— Garnier I. Traité des finances. 4 izdanje. — Ciena 8 fran.

— Fiore: Tratto di Diritto internazionale publico. Vol. II. Turin 1882. — Ciena 8 lira.

— Fioretti: Legis actio sacramento. Napulj 1882 str. 203. — Ciena 5 lira.

— Još nam valja spomenuti dva na taljanskom jeziku izlazeća časopisa struke državoslovne, koji stiču sve to veću važnost, i to:

1. Annuario delle scienze giuridiche, sociali e politiche. Diretto da Carlo Ferraris. Anno I—III. Milano. Ciena 8 lira.

2. Rivista di Scienze sociali. Diretta dal profess. Giovanni Ustoller. — 1882.

— Scheurl A. v. Lehrbuch der Institutionen. 8 izdanje. Erlangen. Ciena 8 mar.

Rümelin G.: Die Theilung der Rechte. Freiburg i/Br. — Ciena 8 mar.

Aleksander Vaclav Maciejowski.

Javljeno je već u 2 broju Mjesečnika, da je 12. veljače o. g. u Varšavi preminuo Al. V. Maciejowski, jedan od najznamenitijih učenjaka poljskih, poznat učenomu svietu sa svojih radnja oko historije slavenskoga prava. Rodjen g. 1792 u Kalwaryji učio je najprije u Piotrkovu, odaklje podje na sveučilište u Krakov. Tu je živo prionuo učiti pravo- i državoslovne nauke i poviest, mnogo je obćio i mnogo naučio od vrstnoga tadanjega historika Bandkia. Iz Krakova ode u Vratislavu, gdje je boravio od g. 1814—1816., a g. 1817 predje u Berlin. U Göttingenu svrši nauke i položiv izpite poluči čast doktora prava. Vrativ se u domovinu imenovaše ga g. 1818 profesorom stare književnosti na

*

Digitized by Google

liceju varšavskom, a sliedeće godine pravim profesorom rimskoga prava na sveučilištu u Varšavi. Uz učiteljsku službu obavljaše po želji vlade i druge poslove; imenito treba spomenuti, da ga je g. 1822 vlada imenovala članom komisije, koja imadjaše sastaviti sbirku zakona za kraljevstvo Poljsko. Po dokinuću sveučilišta varšavskoga g. 1831 primi službu sudca kod varšavskoga civilnoga tribunala; mogao je doduše dobiti profesuru na sveučilištu izvan Poljske, ali netjede, nije mu se dalo ostaviti domovinu za nikoju cienu.

Uz zvanje sudačko bavio se M. neutrudivo naukom. Studij rimskoga prava bijaše za njega i njegov budući rad vrlo blagoslovan, jer potaknu u njem misao i želju, da upozna domaće pravo svoga naroda. „Poznato je — veli u predgovoru k prvom izdanju svoga djela „Historya prawodawstw slovianskych“ — da sve do našega vremena rimsko pravo nije odgovaralo svomu opredieljenju, jer je gotovo kod svih naroda služilo tudjim svrham, tako rekuć filologiji, ili kao sredstvo juristićkih zabluda i stranputica, ili da potamni domaće pravo, a ne da bude sredstvo obrazovanju teoretičkih i praktičnih pravnika . . . Sada počimljemo shvaćati duh rimskoga prava, sada ga umiemo bolje praktični uporaviti i na takav način izpitati i domaće zakone.“ — Proučiv ne samo poljske nego i ruske, češke, hrvatske i srpske izvore, izda nakon duge radnje djelo „Historya prawodawstw słowianskych“, u 4 svezka tiskano g. 1832 u Varšavi i Lipskom. Prevedeno je na razne slavenske jezike i na njemački g. 1835. U predgovoru veli, da je g. 1820 zamislio ovu radnju. S početka htio se ograničiti jedino na sabiranje materijala da sastavi sustav staro-slavenskoga civilnoga prava; nu muževi „koji imadu u literaturi slavenskih naroda slavno ime“ privoliše ga, da ga izda u obsegu većem, onakovom u kakovom je izašlo. Vredno je još jednu iz predgovora k prvomu izdanju doslovce ovdje priobćiti. „Jadno stanje slavenskoga prava zavisi od uzroka, koji su u ovom djelu navedeni, u koliko je dopuštao obseg ove knjige. Ovi su uzroci učinili, da Slaveni, koji su se malo brinuli za uzdržavanje svojih spomenika, nisu se trudili, da uzkrise mudre narodne uredbe i zakone, koji su zlobom ljudskom ili nepoznavanjem stvari došli u zaborav ili izvan porabe. Mjesto svojih voljeli su uzeti tudje, lošije i za nje neprikladne zakone, u čem su slični čovjeku, koji premda ima zdrava i hraniva jela, voli gorke trave ili nezdrava jela. Tudjinci uzvisili su potlačene i prezrene slavenske narodne zakone te ih marljivo njegovali. Sad se posvjećeni narodi ponose onimi zakoni te ih izdavaju za svoje vlastite. Iz njihovih rukuh primaju ih Slaveni natrag, a možda i stoga primaju ih radje, jer ih drže za tudje. Jedva sam mogao vlastitim očima vjerovati, čitajuć u starih pismih, da su po gradj. pravu sklopljena ženitba, porota itd. od prastarih vremena narodne slavenske uredbe“.

Digitized by Google

Cielu radnju razdieli M. u dvie periode jedna ide do 14., a druga do 18. stoljeća. Glavni sadržaj toga djela jest sliedeći: U prvom dielu govori o prvotnom boravištu Slavena, javnom pravu, poviesti kulture i zakonodavstva Slavena do 14. stoljeća; drugi dio obuhvaća načela kaz. prava, gradjanskoga prava i parb. postup. slavenskih naroda do 14. stoljeća. Treći dio sadržaje uvod u II. periodu i razpravlja javno pravo, poviest kulture i zakonodavstva Slavena do 18. stoljeća. A napokon u četvrtom i posliednjem dielu nalazimo načela kaz. i civilnoga prava, te parbenoga postup. slavenskih naroda do 18. stoljeća, zatim popis svih u ova četiri svezka sadržanih pravničkih umjetnih izraza u slavenskom pravu. U ovom prvom izdanju, koje dakako ima pogriešaka i bludnja, što nije moglo drugačije ni biti, vrlo se riedko spominje hrvatsko pravo, a ne mnogo više ni u drugom izdanju. Učeni sviet još danas Hrvatsku slabo poznaje, pred 50 god. poznavaše ju još manje.

Izdavajuć ovo veliko djelo reče M. i opetova to isto u novije vrieme,[1] da shvaća rad svoj samo kao temeljnu osnovu velike slike, pa da će oko ove raditi i revno nastojati, ne samo da sliku podpuno izvede, nego da iztakne i misao, koja je ovo djelo oživotvorila. Dvadesetgodišnjim radom podje mu za rukom predočiti javnosti tu sliku i to u šest svezaka. Drugo izdanje ovoga velikoga djela izadje naime znatno povećano i popravljeno, te je pisac nastojao, da bude „i pespektiva i kolorit te slike savršen.[2] Skladnost slike i harmonija pojedinih dielova zahtievaše, da se predoči, što ima u njoj izvorna u okviru što širem. Ova okolnost dade povoda, da je M. počeo izdavati dopunjke k tomu djelu, koji izlaze pod naslovom „Dopełnienia i Przeglądy". Ovim je prvim zadaća razlagati obširno, o čem je u kratko govoreno u drugom i četvrtom svezku, a potonji imadn istu zadaću glede trećega i petoga svezka.

Osim tih važnije su radnje M. sliedeće: „Pamiątniki w dziejach pismiennictwa i prawodawstwie Slowian II. svez. Varšava 1839. — Polska i Rus až do pierwszej polowi XVII. wieku pod wzgledem obyczajów. IV. svezka. Varšava 1842. — Pierwotne dzieje Polski i Litwy. Varšava 1846; — Roczniki i kroniki Polskie i Litawskie najdawniejsze. Varšava 1850; — Pismienictve Polskie od czasów najdawniejszych až do 1830. III sv., Varšava 1851; — Normanowie i Germanowie. Varšava 1856.; Dzieje Polski pizedchrobrowej (1872); Historya włościan i stosunków ich politycznych, społecznych i ekonomicznych (1874); Žydzi w Polsce, na Rusi i Litwie (1878). Napokon napisao je više pomanjih razprava i članaka, štampanih u raznih poljskih časopisih i sbornicih.

---

[1] Vidi: Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 34. str. 131.

[2] Ibidem str. 132.

Digitized by Google

Kad je g. 1867 otvorena u Zagrebu akademija znanosti i umjetnosti imenova Maciejowskoga počastnim članom svojim. Kao takov napisa nekoliko razprava, koje su štampane u „Radu“, imenito: „Pogled na najnovije zakonarstvo slovjensko, imenito poljsko s ruske (Rad, knjiga IX); Polisti ili Poljani najvise pomogoše ratarstvom civilizaciji zapada Europe, a osobito Njemačke (Rad, knjiga XVIII). Napokon spominjemo još dva otvorena pisma, pisana Hanelu, bivšemu prije profesoru na sveučilištu zagrebačkom, štampana u 34 i 37 knjizi Rada.

V. Maciejowski doživi riedku starost od 91 god.; mnogobrojna njegova djela pokazuju, da je dugi viek njegov izpunjen zamašnimi radnjami, koje mu osiguravaju častno mjesto medju prvimi slavenskimi učenjaci u području nauke, kojom se je do smrti bavio i za koju je tolikih si zasluga stekao. Slava mu.

Poslovanje sudova

u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u području bivše hrvatsko-slavonske Krajine tečajem godine 1881.

Priobćio po službenih podatcih dr. ***Ivo Malin.***

(Nastavak.)

B. Izkazi o poslovanju kaznenom.

Pod ovim naslovom razmatramo:

I. Redovito kazneno poslovanje kotarskih sudova.

II. Redovito kazneno poslovanje sudb. stolova i državnih odvjetničtva.

III. Poslovanje kazneno u stvarih tiskovnih.

IV. Izkaze vrhu pristojbah, dopitanih urednikom za putovanja u kaznenih predmetih.

V. Poslovanje državnog nadodvjetničtva u stvarih kaznenih.

VI. Kazneno poslovanje banskoga stola.

VII. Kazneno poslovanje stola sedmorice.

I. a. Redovito kazneno poslovanje kotarskih (gr. del. kot.) sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije.

(Crpljeno iz izkazah, propisanih naredbom kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 14. rujna 1875 br. 3783, br. 66. sbor. od god. 1875, kojom je u dogovoru s kr. vladinim odjelom za unutarnje poslove izdan provedbeni naputak k zakonu od 17. svibnja 1875 o kaznenom postupku).

Digitized by Google

α. Razredba po poslovnih komadih i kaznenih slučajevih.

1. Priraslo poslovnih komada:

god. 1879.	. . . . .	81.698
„ 1880.	. . . . .	87.235
„ 1881.	. . . . .	88.536
		više 1301

2. Zaostalo poslovnih komada.

god. 1880.	. . . . .	944
„ 1881.	. . . . .	1309
		više 365

3. Broj prekršaja, koje je valjalo riešiti tečajem

god. 1880.	. . . . .	29.415
„ 1881.	. . . . .	29.557
		više 142

4. Obtužba pokrenuto:

a) po javnoj oblasti u	. . . . .	3515
b) po privatnom tužitelju u	. . . . .	11.826
c) po oštećeniku u slučajeva;	. . . . .	12.748
d) izkazani zaostatci od lanjske godine	. . .	1468[1]
	ukupno	29.557

5. Broj prekršaja okončanih:

a) bez razprave	. . . . .	7085
b) u razpravi i to:		
aa) nakon obavljenih predizvida	. . . .	717
bb) bez predizvida	. . . . .	18.546
	ukupno	26.348

6. Zaostalo neriešenih prekršaja.

god. 1880.	. . . . .	1468
„ 1881.	. . . . .	3209[2]

β. Razredba po obtuženih, odnosno osudjenih osobah, glede kojih je došlo do presude.

1. Godine 1880 obtuženo je:

radi prekršaja svega skupa	. . . . .	24.525
osoba, a god. 1881	. . . . .	24.271
		dakle manje 254

[1] Zaostatci od lanjske godine nisu točni, jer nisu po svih sudovih izkazani.

[2] Ni ovaj broj nije posvema pouzdan; nu učinjene su jur shodne odredbe, da ti brojevi za god 1882 budu posve točni.

Digitized by Google

Godine 1880 odriešeno je . . . . . 9879 (40·2%)
osoba, a god. 1881 . . . . . 11.263 (46.4%)
dakle više 1384 (6·2%)

2. Pregled tečajem god. 1881 radi prekr-

P r e k r š a j i

	1
I.	Zločinstva maloljetnika, koja se kazniti imadu kao prekršaji §§ 237, 269 a) i 270—272 kaznenoga zakona . . . . .
II.	Proti javnomu miru i poredku (§§ 301, 307, 308, 309, 310 kaz. zak.) .
III.	Proti javnim zavodom i uredbam, koje idu k obćenitoj sigurnosti (Gl. VI., 2. diela zakona kaznenoga) (§§ 311, 312, 313, 314 k. z.) . . . .
IV.	Proti dužnostim javna ureda (Glava VII.) . . . . .
V.	Proti sigurnosti života (Glava VIII.) (§§ 335, 336, 339, 340, 341, 342 u sav. s § 335, 361—371 u sav. s § 33, 376—378 u sav. s § 335, 380—385 u sav. s § 335.) . . . . .
VI.	Proti zdravlju (§§ 400—402, 403, 405, 407 i 408) . . . . .
VII.	Proti tjelesnoj sigurnosti (Glava X.) (§§ 409, 410, 411, 412, 413—420, 425, 426 kz.) . . . . .
VIII. Proti sigurnosti vlastničtva (Gl. XI.)	a) Zanemarenje propisa pri odvraćivanju pogibelji požara §§ 434—459 kaznenoga zakona . . . . .
	b) Kradje §§ 460, 463 i 464 kaznenoga zakona . . . . .
	c) Pronevjerenje §§ 461, 463 i 464 kaznenoga zakona . . . . .
	d) Prevara §§ 461. 460—465 kaznenoga zakona . . . . .
	e) Zlobna oštcta tudjega vlastničtva § 468 kaz. zakona . . . . .
	f) Kupovanje dragoga kamenja, zlatne i srebrne robe, rastaljena zlata i srebra i inih predmeta od ljudih sumnjivih §§ 473—477 kaz. zakona . . . . .
	g) Ini prekršaji . . . . .
	Svega . . .
IX.	Proti sigurnosti poštenja (Glava XII.) . . . . .
X. Proti javnoj ćudo-rednosti (Gl. XIII.)	a) Preljub §§ 502 i 508 kaznenoga zakona . . . . .
	b) Bludnost kao obrt §§ 509—511 kaznenoga zakona . . . . .
	c) Svodstvo i davanje prigode bludnosti §§ 512—515 kaznenoga zakona . . . . .
	d) Povrieda ćudorednosti gruba i uzrokujuća javnu sablazan § 516 kaznenoga zakona . . . . .
	e) Zabranjene igre § 522 kaznenoga zakona . . . . .
	f) Pijanstvo po §§ 523 i 524 kaznenoga zakona . . . . .
	g) Ini prekršaji . . . . .
	Svega . . .
XI.	Ini prekršaji, kojih neima u obćem zakonu kaznenom, glede kojih je nadležan kotarski sud . . . . .
	Sveukupno . . .

Digitized by Google

Godine 1880 osudjeno je . . . . . 14.646 (59·8%)
a god. 1881 osudjeno je . . . . . 13.008 (53·6%)
osoba, dakle manje 1638 (6·2%)

šaja obtuženih, odnosno osudjenih osoba.

Broj obtuženika	Broj okrivljenika, oproštenih od obtužbe	Broj okrivljenika osudjenih						
		na kazan zatvora na				na kazni novčane ili druge kazni imetka	na gubitak prava i povlastih	ukupni broj
		više od 8 mjeseca	više od 1 mjeseca do 8 mjeseca	više od 8 dana do na mjesec dana	8 dana i niže			
2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	2	—	—	1	2	—	—	3
6	2	—	—	2	1	1	—	4
760	215	2	37	146	334	26	—	545
19	16	—	1	—	1	1	—	3
252	127	1	12	37	46	26	—	125
52	37	—	4	1	2	8	—	15
4889	1934	4	47	465	2151	232	6	2905
27	15	—	—	4	5	3	—	12
8550	3135	13	145	557	4677	20	3	5415
534	238	—	4	52	238	2	—	296
315	198	2	7	29	77	2	—	117
426	250	—	2	43	124	7	—	176
63	28	—	—	1	22	12	—	35
33	17	—	—	—	8	8	—	16
9948	3881	15	158	686	5151	54	3	6067
7690	4710	1	32	403	2194	338	12	2980
47	31	—	5	8	2	1	—	16
2	2	—	—	—	—	—	—	—
36	17	—	1	4	14	—	—	19
11	4	—	—	1	6	—	—	7
41	14	—	—	—	7	20	—	27
18	2	—	1	6	6	3	—	16
274	133	—	8	18	107	13	—	14
429	203	—	10	37	142	37	—	226
221	86	—	—	1	89	93	2	185
24271	11263	28	308	1779	10068	860	28	13008

Digitized by Google

Iz ovoga se pregleda izpostavlja:

a) da je od svijuh osoba, osudjenih radi prekršaja, osudjeno:

aa) na kazan zatvora preko 3 mjeseca[1] . . .	0·2%
bb) „ „ „ od 1 do 3 mjeseca . . .	2·4%
cc) „ „ „ od 8 dana do 1 mjeseca . .	13·7%
dd) „ „ „ od 8 dana i niže . . .	77·%
ee) na kazni novčane ili druge kazni imetka . .	6.4%
ff) na gubitak prava i povlastica	0·2%

b) da je od ukupnoga broja osudjenika osudjeno:

aa) radi zločinstva malolietnika, koja se imadu kazniti kao prekršaji po §§ 237, 269a i 270—272 kz.	0·023%
bb) radi prekršaja proti javnomu miru i poredku .	0·031%
cc) radi prekršaja proti javnim zavodom i uredbam, koje idu k općenitoj sigurnosti	4·19%
dd) radi prekršaja proti dužnostim javna ureda .	0·023%
ee) „ „ „ sigurnosti života . .	0·96%
ff) „ „ „ zdravlja	0·12%
gg) „ „ „ tjelesnoj sigurnosti . .	22·4%
hh) „ „ „ sigurnosti vlastničtva . .	46·65%
ii) „ „ „ sigurnosti poštenja . .	22·9%
kk) „ „ „ javnoj ćudorednosti . .	1·74%
ll) radi prekršaja, kojih neima u općemu kaznenom zakonu, nu glede kojih su nadležni kotarski sudovi	1%

Najjače zastupan je prekršaj kradje, koj obuhvaća . 41.63% svijuh radi prekršaja osudjenih osoba.

Najviše osoba odriešeno je od obtužbe kod prekršaja suproti sigurnosti poštenja, najme . . . 62·55% radi tih prekršaja tuženih.

I. b. Redovito kazneno poslovanje kotarskih sudova bivše hrv. slav. krajine.

(Crpljeno iz izkazah, propisanih naredbami ministarstva pravosudja od 16. lipnja 1854 br. 165 drž. zak. l. od g. 1854, te 3. kolovoza 1854 br. 201 drž. zak. lista od god. 1854).

[1] Valja opaziti, da su postotci kod proračunavanja istih, gdje gdje zaokruženi tako, da nepružaju svagda baš strogo matematičnu točnost, što za našu svrhu nije ni nuždno.

Digitized by Google

α. Razredba po poslovnih komadih i kaznenih slučajevih.

1. Priraslo poslovnih komada.

god. 1880.	47.340
„ 1881.	51.582
	više 4.242

2. Zaostalo poslovnih komada:

god. 1880.	3509
„ 1881.	3320
	manje 189

3. Broj prekršaja, koje je valjalo riešiti,

iznašao je u krajiškom području god. 1881	31.876
a u provincijalnom	29.557
	dakle u potonjem manje 2.322;

koja se okolnost poglavito imade pripisati tomu, što se u bivšoj krajini šumske kradje obilno prijavljuju i sude.

4. Broj prekršaja okončanih:

a) bez razprave	5054
b) u razpravi i to:	
aa) nakon obavljenih izvida	4725
bb) bez predizvida	16.809
	Ukupno 26.588

5. Zaostalo neriešenih prekršaja:

god. 1880.	6137
„ 1881.	5291
	manje 846

β. *Razredba po obtuženih odnosno osudjenih osoba, glede kojih je došlo do presude.*

1. god. 1880 okrivljeno je bilo:

radi prekršaja osoba	20.888
a god. 1881	23.420
	dakle više 2532;

od ovih je osudjeno

god. 1880.	15.126
„ 1881.	17.926
	više 2800

a odriešeno

god. 1880.	5762
„ 1881.	5494
	manje 268

Digitized by Google

2. Pregled osoba, obtuženih odnosno osudjenih radi prekršaja god. 1881.

Vrsti kod kotarskih sudova raspravljanih prekršaja	Broj okrivljenih osoba u pogledu kojih je u god. 1881 postupanje riešeno izrečenom presudom: nedužnosti	preko 3 mjeseca do 6 mjesecih	preko 1 do 3 mjeseca	preko 8 dana do 1 mjeseca	do 8 dana i manje	na novčane ili druge imućtva kazne	na gubitak prava i povlastica	Ukupni broj osudjenih
I. Zločini nedoraslih kazniti se imajući kao prekršaji	—	—	—	—	—	—	—	—
II. Suprot javnomu miru i redu .	1	—	—	19	12	—	—	31
III. Suprot javnim ustanovam i naredbam	140	—	8	65	224	14	—	311
IV. Suprot dužnostim javnoga ureda	5	—	—	—	5	—	—	5
V. Suprot sigurnosti života . . .	77	—	7	24	39	18	—	88
VI. Suprot zdravlju	27	—	—	14	26	2	—	42
VII. Suprot sigurnosti tjelesnoj . .	833	1	20	191	1152	24	—	1388
VIII. Suprot sigurnosti vlastničtva .	2838	1	24	794	13400	22	—	14241
IX. Suprot sigurnosti poštenja . .	1541	1	11	181	1438	134	—	1765
X. Suprot javnoj ćudorednosti . .	82	1	4	11	18	11	10	55
	5494	4	74	1299	16814	225	10	17926

Iz ovoga se pregleda izpostavlja:

a) da je od svijuh osudjenika osudjeno:

aa) na kazan zatvora preko 3 mjeseca . . . 0.022%

bb) na kazan zatvora od 1 do 3 mjeseca . . . 0.41%

cc) na kazan zatvora od 8 dana do 1 mjeseca . . 7.3%

dd) na kazan zatvora od 8 dana i niže . . . 91%

ee) na novčane kazne . . . . . 1·2%

ff) na gubitak prava i povlastica . . . . 0·06%

Digitized by Google

b) da je od ukupnoga broja radi prekršaja osudjenih osudjeno:

aa) radi zločinstva maloljetnika, koja se imadu kazniti kao prekršaji	—
bb) radi prekršaja proti javnomu miru i poredku .	0·17%
cc) radi prekršaja proti javnim zavodom i uredbam, koje idu k obćenitoj sigurnosti	1.7%
dd) radi prekršaja proti dužnostim javna ureda .	0·03%
ee) radi prekršaja proti sigurnosti života . . .	0·5%
ff) radi prekršaja proti zdravlju	0·23%
gg) radi prekršaja suproti sigurnosti tjelesnoj . .	7·7%
hh) radi prekršaja suproti sigurnosti vlastničtva . .	80%
ii) radi prekršaja suproti sigurnosti poštenja . .	9·9%
kk) radi prekršaja suproti javnoj ćudorednosti . .	0·3%
Kako se dakle vidi, najjače su zastupani i ovdje prekršaji suproti sigurnosti vlastničtva, koji medjutim ovdje iznašaju	80%
dočim u t. z. provincialu kraljevine Hrvatske i Slavonije iznašaju samo	46.65%
Od obtužbe odriešeno je najviše osoba kod prekršaja suproti sigurnosti poštenja, najme više nego li . svih radi ovih prekršaja tuženih.	46%

II. a. Redovito kazneno poslovanje sudbenih stolova i državnih odvjetničtva u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

(Crpljeno iz izkaza, propisanih naredbom kr. vladnoga odiela za pravosudje od 14. rujna 1875 br. 3783; br. 66 sbornika od g. 1875).

α. Razredba po kaznenih slučajevih.

1. Broj kod sudbenih stolova priraslih poslovnih komada

god. 1879.	36.707
„ 1880.	39.149
„ 1881.	39.217
	više 68

2. Broj kod sudb. stolova zaostalih poslovnih komada:

god. 1879.	924
„ 1880.	722
„ 1881.	302
	manje 420

3. Broj državnim odvjetničtvom stiglih poslovnih komada:

god. 1881.	16.680

Digitized by Google

4. Broj kod drž. odvjetničtva zaostalih poslovnih komada:

„ 1880.	953
„ 1881.	1248
	više 295

5. Broj kaznenih slučajeva preuzetih od prošle godine:

„ 1880.	6194
„ 1881.	6771
	više 577

6. Broj novo prijavljenih kaznenih slučajeva:

„ 1880.	7845
„ 1881.	7924
	više 79

Valjalo je dakle riešiti kaznenih slučajeva g. 1881 . . 14.695

7. Riešeno kaznenih slučajeva.[4]

god. 1880.	7271
„ 1881.	7978
	više 707

Prema tomu spao je zaostatak, koj je koncem g. 1880 iznosio 6771
kaznena-slučaja, te koj koncem god. 1881 iznaša . . . 6717
za . 54

8. Kazneni slučajevi zabačeni odmah ili u stadiju predizvida.

god. 1880.	4932
„ 1881.	5526
	više 594

9. Neprimljeni predlozi smjerajući onamo, da se povede iztraga.

god. 1881.	20
i to: po predlogu državnog odvjetnika	1
a po predlogu subsidiarnog tužitelja.	19

10. Povedeno iztraga

a) na predlog drž. odvjetnika:

god. 1880.	211
„ 1881.	358
	više 147

[4]) Ovi brojevi prate kaznene slučajeve samo do uključivo predane obtužnice. Naravski, državni odvjetnik je obtužnicom glavni svoj posao dovršio; a podatci ti crpljeni su iz izkaza državnih odvjetničtva. Nakon predane obtužnice valja svako skoro zatezanje upisati sudu u grieh.

Digitized by Google

b) na predlog subsidiarnog tužitelja:

god. 1880.	1
„ 1881.	—

11. Obustavljeno iztraga:

god. 1881.	144
i to: *po sudcu iztražitelju* (al. 1. § 100 k. p.)	142
a *po sudu* (al. 2. § 100 k. p.)	2

12. Predano obtužnica

a) bez iztrage:

god. 1880.	1566
„ 1881.	1572
	više 6

b) nakon iztrage:

god. 1880.	190
„ 1881.	168
	manje 22

c) ukupno predano obtužnica:

god. 1880.	1756
„ 1881.	1740
	manje 16

Ovdje valja primjetiti, da su sve spomenute obtužnice predane po drž. odvjetniku; te da dosljedno tomu neima nijednoga slučaja, u kojem bi bio podigao obtužbu (u tom smislu) privatni ili subsidiarni tužitelj.

13. Broj kaznenih slučajeva, riešenih po predanoj obtužnici bez glavne razprave.

a) odstupom državnoga odvjetnika:

god. 1881.	49

b) odlukom viših sudova:

god. 1881.	14

c) ukupno:

god. 1881.	63

14. Broj kaznenih slučajeva, ustupljenih drugim sudovom ili vlastim:

god. 1881.	548

15. Ukupni broj kaznenih slučajeva, riešenih bez glavne razprave:

god. 1881.	6301

Digitized by Google

16. Ukupni broj obtužnica, koje su se imale riešiti glavnom razpravom:

god. 1881.	1677[5]

17. Obdržavano glavnih razprava:

god. 1880.	1869
„ 1881.	1804
manje	65

i to:

god. 1881	a) radi zločinstva	1766
	b) radi prestupaka	38

Sve glavne razprave trajale su	835½	dana,
dakle je prosječno jedna trajala	0·46	„
Najviše glavnih razprava obavljeno u Zagrebu	535	(169 dana)
zatim dolazi Belovar sa	414	(160 „
Osiek „	349	(175 „
Vukovar „	263	(166 „
Varaždin „	153	(158½ „
Požega „	110	(107 „

Sravnimo ove podatke s onimi, priobćenimi pod 12 i 13, vidit ćemo, da je g. 1881 riešeno . . . . . 127 obtužnica više, nego li ih je novo pridošlo.

18. Dodajemo jošte ovdje broj urednika kod državnih odvjetničtva, kojih je god. 1881 bilo 12

riešio je dakle prosječno jedan urednik državnog odvjetničtva g. 1881 665 kaznenih slučajeva, a medju ovima 145 obtužnica, dočim je sudjelovao prosječno kod 150 glavnih razprava, koje su trajale 69 dana, što je svakako vrlo hvalevriedno.

Najviše obtužnica odpada na urednike državnog odvjetničtva u Belovaru, gdje je svaki prosječno izradio njih 196; najmanje na državno odvjetničtvo u Požegi, gdje prosjek iznaša 110.

Najviše obtužnica predalo je državno odvjetničtvo

	u Zagrebu	450	
dolazi zatim drž. odvjetničtvo	u Belovaru sa	441	
	u Osieku „	302	
	u Vukovaru „	232	
	u Varaždinu „	181	
	u Požegi „	134	
	ukupno	1740	obtužnica.

[5] K ukupnomu broju kaznenih slučajeva, riešenih bez glavne razprave, pribrojeni broj obdržanih glavnih razprava, nikako nemože dati ukupni broj

Digitized by Google

Najviše kaznenih slučajeva riešeno je bez glavne razprave u Zagrebu, najme 2016
zatim dolazi Osiek sa 1294
Belovar „ 1080
Vukovar „ 957
Požega „ 571
Varaždin „ 383
6301 slučaj.

β. *Razredba po obtuženih odnosno osudjenih osobah.*

1. Ob osoba, proti kojim je predana obtužnica.

Od god. 1880 preostalo 2248
„ 1881 pridošlo 3218
ukupno 5466

osoba, koje su god. 1881 stajale pod obtužbom.

Od spomenutih 3218 g. 1881 pod obtužbu stavljenih osoba nije prigovorilo obtužnici 2708
a prigovorilo je 510

Uspjeh prigovora bio je sljedeći:

naredila se je glavna razprava u 470 slučajeva, u 20 slučajeva okončan bje kazneni postupak bez glavne razprave, a u 20 slučajeva ustupljen je kazneni predmet drugomu sudu.

Od gori izkazanih 5466 g. 1881 pod obtužbom stojavših osoba, odpalo je usljed prigovora proti obtužnici 40 osoba; nakon pravomoćnosti obtužnice, nu prije glavne razprave odpalo je (n. pr. usljed obustavnog zaključka § 118 al. 1. k. p., usljed smrti obtuženika i t. d.) 49 osoba; da presudjenja (u glavnoj razpravi) došlo je 2969 ili 54·3% (nješto preko polovice) tako, da je koncem god. 1881 pod obtužbom ostalo jošte 2408 osoba, t. j. 44%.

2. Ob obtuženih osoba, glede kojih je došlo do presude.

Pod ovim naslovom bavit ćemo se samo s onimi osobami, glede kojih je tečajem god. 1881 sud izrekao osudu (na broju njih 2969).

Najprije ćemo priobćiti specijalni izkaz, koliko je najme od rečenih osoba radi pojedinih zločinstva (prestupaka) obtuženo, a zatim ćemo iz ovih podataka izvadjati zaključke, koji nam se kod promatranja istih namiću, te koji se logično iz istih izvadjati moraju.

---

riešenih kaznenih slučajeva, napomenut pod sl. 7, jer isti sadržaje samo slučajeve kaznene uključivo do predane obtužnice, dočim su glavne razprave mogle biti obdržavane na temelju obtužnica od g. 1880 odnosno obratno nisu vrhu svih obtužnica, predanih g. 1881 iste godine obdržavane i glavne razprave.

Digitized by Google

Uspjeh presudnoga postupka obzirom na pojedina zločinstva.

Vrst zločinstva	Broj osoba obtuženih radi toga zločinstva	Broj osoba odriešenih od obtužbe	Broj osoba osuđjenih radi toga zločinstva	Broj osoba obtuženih radi toga zločinstva ali osuđjenih radi kakova prekršaja
Uvrieda Veličanstva	20	6	11	3
Smetanje javnoga mira	3	2	1	—
Ustanak i buna	3	—	3	—
Javno nasilje:				
III. slučaja	162	22	100	40
IV. „	19	17	2	—
V. „	18	6	10	2
IX. „	9	4	4	1
XII. „	25	14	12[1]	—
XIII. „	43	16	22[2]	6
Zloporaba uredovne vlasti i uzimanje darova u stvarih uredovnih	10	4	4[3]	—
Zavedenje na zloporabu ured. vlasti	2	—	1	1
Smetanje vjerozakona	7	2	1[4]	—
Silovanje, oskvrnuće i ine težke bludnosti	11	2	6	3
Umorstvo	60	10	29[5]	1
Čedomorstvo	2	—	1	1
Ubojstvo	54	6	43[6]	—
Uzrokovano pometnuće	2	2	1[7]	—
Izloženje djeteta	1	—	1	—
Težka tjelesna ozleda	457	68	360[8]	41
Palež	26	8	15[9]	1
Kradja	1629	257	1270[10]	103
Pronevjerenje	56	22	32[11]	3
Razbojstvo	13	6	6[12]	—
Prevara	112	32	79[13]	3
Potvora	11	7	2	2
Pripomoći dane zločincem	6	3	3	—
Ukupno	2761	516	2019	211[6]

[6] U smislu § 256 k. p. nije sud vezan na oznaku čina, sadržanu u obtužnici, s toga n. pr. sud može obtuženika, obtužena radi zločinstva umorstva, osuditi radi zločinstva ubojstva, ili prestupka § 335 k. z. ili radi kakova prekršaja.

Usljed toga nemoramo kod svakoga pojedinoga zločinstva iz sbroja od obtužbe posve odriešenih i radi dotičnoga zločinstva osudjenih, dobiti ukupni

Digitized by Google

Radi **prestupaka** bilo je svega skupa tuženo 76 osoba, od ovih je od obtužbe riešeno 28 osoba.

Radi prestupka je sudjeno svega 58 osoba (od ovih je bilo 15 obtuženo radi zločinstva.)

Radi prestupka tuženo, a radi prekršaja osudjeno 5 osoba.

Radi **prekršaja** bilo su tužene 132 osobe, od ovih su osudjene 94, a odriešeno 38 osoba.

Pribrojiv ovamo i onih 211 osoba, koje su bile tužene radi zločinstva, a osudjene radi prekršaja, i onih 5 osoba, koje su bile tužene radi prestupka, dobit ćemo ukupni broj usljed tužbe državnog odvjetnika po sudištih radi prekršaja osudjenih osoba: 310.

Presudjeno je dakle

god. 1880	. . . . .	3246 osoba
„ 1881	. . . . .	2969 „
od ovih je osudjeno		
god. 1880	. . . . .	2536 osoba
„ 1881	. . . . .	2387 „
dočim je riešeno		
god. 1880	. . . . .	710 „
„ 1881	. . . . .	582 osobe.

broj radi istoga zločinstva obtuženih. Taj broj može biti veći ili manji od sbroja prvo spomenutih kategorija.

Ako li je ukupni broj obtuženih veći, tad moramo sbroju obtuženih i odrješenih dodati sbroj radi dotičnog zločinstva doduše obtuženih, ali radi inog kakvog zločinstva, radi kakvog prestupka ili prekršaja osudjenih. — Ako li je sbroj obtuženih manji, tad moramo uzeti u račun i one, koji su radi drugog kakvog zločinstva tuženi, ali radi onoga, o kojem se baš radi, osudjeni.

N. pr. ukupni broj radi zločinstva umorstva obtuženih iznaša 60, broj odrješenih 10, broj radi toga zločinstva osudjenih 29, ukupno 39; dakle je radi zločinstva umorstva 21 osoba više tužena, nego li odriešena i osudjena. Ali zato je izmedju onih, koji su radi toga zločinstva bili obtuženi, njih 17 bilo osudjeno radi raznih drugih zločinstva, 3 radi prestupka, a 1 radi prekršaja.

Ili — n. pr. ukupni broj radi zločinstva javnog nasilja XII slučaja tuženih iznosi 25, a ukupni broj odriešenih i radi toga zločinstva osudjenih iznosi 26, jer je jedna osoba, koja je bila tužena radi zločinstva kradnje, bila osudjena radi ovoga zločinstva.

A i ukupni broj radi zločinstva obtuženih ravan je jedino ukupnomu broju od obtužbe radi zločinstva odriešenih i osudjenih zajedno sa sbrojem onih, koji su doduše radi zločinstva obtuženi, ali radi prestupaka ili prekršaja osudjeni.

1) 2 bila tužena radi zločinstva umorstva,
1 bio osudjen radi zločinstva kradnje,

2) 1 bio tužen radi zločinstva paleža,

Digitized by Google

Dočim je dakle god. 1880 prosječno odriešen 21%, a sudjèno 79%, odriešeno ih je g. 1881 19·6% a sudjeno 80·4%.

Najpovoljniji posljedak pokazalo je državno odvjetničtvo u Zagrebu s 10% odriešenih i 90% sudjenih, najnepovoljniji uspjeh pako imalo je državno odvjetničtvo u Belovaru s 25% odriešenih i 75% sudjenih.

Najjače je zastupano zločinstvo kradje s 59% svijuh tuženih, i sa 62·9% svijuh osudjenih. Iza zločinstva kradje dolazi odmah zločinstvo težke tjelesne ozlede sa 16·5% svijuh tuženih, i sa 17·83% svijuh osudjenih, dočim treće mjesto zauzimlje zločinstvo javnog nasilja III slučaja s 5·8% svijuh tuženih, i sa 4·95% svijuh osudjenih, tako, da ova tri zločinstva obuhvaćaju 81·3% svijuh do presude došavših obtuženika, a 85·68% svijuh osudjenih.

Medju osobami osudjenimi radi zločinstva bilo je

a) mužkih	1940;	(96·1%)
b) ženskih	79;	(3·9%)
	2019.	

Kažnjeno je jur bilo

ukupno	671;	(33·23%)

---

3) 2 sudjena radi zločinstva prevare,
4) 4 sudjena radi prestupka § 303 k. z.
5) 2 sudjena radi zloč. javnog nasilja XII slučaja,
7 „ „ zloč. težke tjelesne ozlede,
6 „ „ zloč. ubojstva,
1 „ „ zloč. uzrokovana pometnuća,
1 „ „ zloč. razbojstva,
3 „ „ prestupka § 335 k. z.
6) 6 bilo tuženo radi zločinstva umorstva,
4 sudjena radi zločinstva težke tjelesne ozlede,
7 sudjeno radi prestupka § 335 k. z.
7) 1 bio tužen radi zloč. umorstva,
8) 7 bilo tuženo radi zloč. umorstva,
4 „ „ „ zloč. ubojstva,
1 „ „ „ zloč. razbojstva,
9) 1 sudjen radi zloč. javnog nasilja XII slučaja,
1 „ „ prestupka § 335 k. z.
10) 1 bio tužen radi zloč. javnog nasilja XII slučaja,
1 bio tužen radi zloč. razbojstva,
1 sudjen radi zloč. pronevjerenja,
11) 1 bio tužen radi zloč. kradnje,
12) 1 bio sudjen radi zloč. tež. tjelesne ozlede,
1 bio sudjen radi zloč. kradnje,
1 bio tužen radi zloč. umorstva,
13) 2 bila tužena radi zloporabe uredovne vlasti.

Digitized by Google

i to:

a) mužkih		
radi prekršaja ili prestupka . . .	285,	(14·7%)
radi zločinstva jedan put . . .	240,	(12·4%)
radi zločinstva više putih . . .	119,	(6·1%)
Ukupno	644,	(32·2%)
b) ženskih		
radi prekršaja i prestupaka . . .	15,	(19%)
radi zločinstva jedan put . . .	9,	(11·3%)
radi zločinstva više putih . . .	3,	(3·7%)
Ukupno	27,	(34%)

Medju osobami osudjenimi radi prestupaka bilo je

a) mužkih	42,	(89·7%)
b) žena	6,	(10·3%)

Od ovih bilo je jur sudjeno radi kaz. čina

ukupno	10,	(17%)

i to:

a) mužkih	7,	(12·1%)
b) žena	3,	(4·9%)

Postotak jur kažnjenih osoba kod pojedinih zločinstva.

Vrst zločinstva	Kažnjeno u obće	Kažnjeno samo radi zločinstva.
Javno nasilje XIII. slučaja .	50%	36%
Razbojstvo	50%	33·3%
Umorstvo	41·3%	20·7%
Kradnja	37·3%	21·9%
Prevara	35·4%	25·2%
Palež	33·3%	6·6%
Ubojstvo	28%	14%
Pronevjerenje	28%	12·5%
Javno nasilje XII. slučaja . .	25%	8·3%
Težka tjelesna ozleda . .	23·6%	8·6%
Javno nasilje III. slučaja . .	22%	8%
Kod svih ostalih izpod . .	20%	

Žalibože, da se iz izkaza neda ustanoviti, u koliko je jedna ter ista osoba radi kažnjivih čina iste vrsti bila više putih sudjena (priupadnik).

3. O kaznih dosudjenih osudjenim osobam.

Kako smo gori iztaknuli, osudjeno je radi zločinstva svega 2019 osoba.

Digitized by Google

Od ovih je osudjeno na kazan tamnice

do 1 mjesec	698;	t. j. 34·6% (1/3)
preko 1 do 3 mjeseca . . .	519;	t. j. 25·7% (1/4)
preko 3 do 6 mjesecih . . .	311;	t. j. 15·4%

dakle se je izpod minimalne zakonske stavke od 6 mjesecih sašlo kod 1528 osoba t. j. kod 75·6% svijuh radi zločinstva osudjenih.

Nadalje je osudjeno na kazan tamnice

preko 6 mjesecih do 1 godine . .	203;	t. j. 10%
preko 1 do 5 godina . . .	230;	t. j. 11·3%
preko 5 do 10 godina . . .	30;	t. j. 1·4%
preko 10 do 20 godina . . .	27;	t. j, 1·3%
doživotno	1;	t. j. 0·4%;

na kazan smrti osudjeno je . . . 12 osoba,

nu kazan nije ovršena na nijednoj.

Imenito valja spomenuti, da se baš kod onih zločinstva, koja se najviše ponavljaju, najvećma zalazi izpod najniže zakonom ustanovljene stavke.

Tako je n. pr. kod zločinstva kradnje sudjeno osoba:

428	ili 33·6%	na kazan	tamnice	od 1	mjeseca
310	„ 24·4%	„	„	„ 1—3	„
227	„ 17·8%	„	„	„ 3—6	„
Ukupno	75·9%	„	„	izpod 6	„

Kod zločinstva težke tjel. ozlede osudjeno njih

149	ili 41·4%	na kazan	tamnice	od 1	mjeseca
121	„ 33·6%	„	„	„ 1—3	„
54	„ 15%	„	„	„ 3—6	„
Ukupno	90%	„	„	izpod 6	mjeseca!!

Ovi brojevi govore jasno, oni nam pripoviedaju na sva usta, da nam je postojeći kazneni zakon tako antikviran, da je iznimka (izvanredno ublaženje kazni) postala pravilom, a pravilo iznimkom, ter da nam je u oči toga od prieke nužde novi kazneni zakon, osnovan na načelih, na koja nas upućuju novija znanstvena iztraživanja i dugotrajno izkustvo.

II. b. Redovito kazneno poslovanje sudbenih stolova i državnih odvjetničtva bivše hrvatsko-slavonske krajine.

(Crpljeno iz izvješća, podnešenih na temelju naredba spomenutih pod I. b.)

Digitized by Google

a. Razredba po kaznenih slučajevih.

1. Broj sudbenim stolovom stiglih poslovnih komada.

god. 1880	35044
„ 1881	33245
manje	1799

2. Broj kod sudb. stolova zaostalih poslovnih komada.

god. 1880	482
„ 1881	478
manje	4

3. Broj držav. odvjetničtvom stiglih poslovnih komada.

god. 1881	10534

4. Broj kod drž. odvjetničtva zaostalih poslovnih komada.

god. 1880	2
„ 1881	23
više	21

5. Zaostalo je od g. 1880 kaznenih slučajeva	2049
stiglo je god. 1881 kaznenih prijava	8147
valjalo je dakle riešiti	10196
kaznenih slučajeva t. j.	4449
manje, nego li u gradjanskom području tečajem istoga vremena, gdje je ukupni broj kaznenih slučajeva, koje jo valjalo riešiti, iznosio	14695

6 Riešeno je u krajiškom području tečajem godine 1881 kaznenih slučajeva	8409[7]
u gradjanskom	7918
dakle u potonjem manje	491
Po tom bio bi uspjeh krajiškoga područja, u kojem se sudovi mal ne izključivo bave kaznenim sudstvom, povoljniji; nu inače prikazuje se stvar kvalitativno, jer u krajiškom području zabačeno je prijava i obustavljeno je iztraga	7091
u gradjanskom području zavrgnuto je prijava s mjesta i nakon obavljenih izvida	5526
a obustavljeno iztraga odnosno zabačeno predloga na povedenje iztrage	164
dakle u krajiškom području u tom stadiju više	1401

[7] Zaostalo je dakle g. 1881 neriešenih kaznenih slučajeva 1787.

Digitized by Google

U krajiškom je području donešeno obtužnih odluka . .	1318
gradjanska državna odvjetničtva pako predala su obtužnica.	1740
dakle u potonjem području obtužbom riešena kaznena slučaja više	422
U krajiškom području obdržano je konačnih razprava . .	1404
u gradjanskom području glavnih razprava	1804
dakle više	400

Od tuda proizlazi, da u gradjanskom području više kazneuih slučajeva dolazi do presudjenja, nego li u bivšoj krajini.

7. Dodajemo ovdje jošte sbroj osoblja državnih odvjetničtva,

koj je g. 1881 iznosio	11	(12)[8]
Riešio je dakle prosječno jedan urednik državnog odvjetničtva g. 1881 kaznenih slučajeva	764	(665)
učestvovao je kod stvaranja obtužbenih odluka . .	130	(145)[9]
dočim je sudjelovao kod konačnih razprava . . .	128	(150)

β. *Razredba po obtuženih odnosno osudjenih osobah.*

1. Ob obtuženih i osudjenih osoba.

Od g. 1880 ostalo je pod obtužbom . . .	1350 (2248)	osoba
g. 1881 zaključena bje obtužba proti . . .	2365 (3218)	„
bilo je dakle g. 1881 pod obtužbom ukupno .	3715 (5466)	„
Od ovih riešeno je god. 1881 obtužba kod 61% t. j. kod	2252 (3058)	osoba
dočim su koncem rečene godine pod obtužbom ostale jošte . . . . . t. j. 39%	1463 (2408)	„
Prije presude odpala je obtužba kod 3%, t. j. . n. pr. radi smrti, bjega obtuženika itd. dočim je kod . . . . . t. j. 58% došlo do presudjenja.	111 (89)	osoba
	2141 (2969)	„
Od ovih osudjeno je	1662	ili 77·6%
a odriešeno	479	ili 22·4%

t. j. za 2·8% manje odnosno više nego li u gradjanskom području.

Iz toga proizlazi, da je u gradjanskom području presudni uspjeh za kazneni progon povoljniji.

[8] Brojevi u zaporci sadržavaju odnosne podatke u gradjanskom području.

[9] Obtužbena odluka staroga kaznenoga postupnika odgovara obtužnici novoga kazn. postupnika, s tom jedino razlikom, da obtužnica državnomu odvjetniku daleko više posla zadaje, i daleko veću odgovornost naprćuje.

Digitized by Google

Uspjeh presudnog

Vrst z	
Uvrieda Veličanstva	
Uvrieda članovah ces	
Ustanak i buna	.
Javno nasilje	III.
» »	IV.
» »	V.
» »	XI.
» »	XII.
» »	XIII.
Zloporaba uredovne	
Zavedenje na zlopo	
Smetanje vjerozako	
Silovanje, oskvrnuć	
Umorstvo	.
Čedomorstvo	.
Ubojstvo	.
Uzrokovano pometi	
Težka tjelesna ozle	
Palež	. .
Kradnja	. .
Pronevjerenje	
Razbojstvo	.
Prevara	. .
Dvoženstvo	.
Potvora	. .
Pripomoć dana z	

Radi prestupa
od obtužbe je ri
a osudjeno je .
(od ovih je Lilo
Radi prekrš
srpnja 1853, te §
osudjeno 40 osoba.

[10] Ovdje valja
tako točni, kano oni
noviti po sudu zaklju
[11] Rubruka 1.
radi zločinstva, osudj

Digitized by Google

8·8% (59%) svijuh tu-
Iza zločinstva **kradnje**
7·83%) osudjenih, do-
asilja III. slučaja sa
enih, tako da sva tri
esude došávših obtu-

bilo je:

ili 97% (96·1%)
ili 3% (3·9%)
ili 36·6% (33·23%)

ili 21·9% (14·7%)
i 10·5% (12·4%)
i 5% (6·1%)

ili 4·1% (19%)
li 2% (11·3%)
i 2% (3·7%)

o je ukupno
i 96·2% (89·7%)
3·8% (10·3%)

i 20% (12·1%)
i —% (4·9%)

zločinstva.
ažnjeno samo radi
zločinstva.

19%
14 3%
—
—
15%
15·6%
8%
10·9%
7·9%

Digitized by Google

Kod svih ostalih zločinstva je postotak izpod 20 %. Zločinstva radi kojih nije više od 5 osoba osudjeno, nisu ovdje kao što ni gori pod II. a. uzeta u obzir, jer poradi malenog broja prosjek nebi pružao nikakve obćenite pouke.

2. O dosudjenih kaznih.

Iz izkaza, kakovi su se dosele vodili u bivšem krajiškom području, moći je jedino ustanoviti, da li je koja osoba osudjena na kazan tamnice unutar zakonite mjere ili izpod iste; ali se neda ustanoviti, na koliko je bila osudjena onda, ako se je sašlo izpod zakonite mjere. Stoga odpadaju ovdje razmatranja, koja smo u pogledu t. z. provinciala objelodanili.

Na kazan smrti osudjena je samo 1 osoba, koja je pomilovana.

III. a. Poslovanje kazneno u stvarih tiskovnih u provincijalu.

1. Zaustava u stvarih tiskovnih.

a) sud potvrdio	78
b) sud dokinuo	2

2. Postupak po § 12 k. p. u p. tiskovnih.

a) Predlogu drž. odvjetničtva udovoljeno . . .	78
b) Predlogu drž. odvjetničtva neudovoljeno . . .	2

3. Razprave poradi prekršaja u stvarih tiskovnih

a) obtuženik oprošten	1
b) obtuženik osudjen	2

4. Porotne razprave.

bile su	2
i to usljed obtužbe privatnog tužitelja	1
a usljed obtužbe drž. odvjetničtva	1

U prvom slučaju odustao je tužitelj od tužbe, u potonjem odriešili su porotnici obtuženika od obtužbe.

III. b. ovi izkazi nisu dosele u bivšem krajiškom području bili propisani.

Digitized by Google

IV. a. Izkaz vrhu pristojba, dopitanih urednikom za putovanja u kaznenih predmetih.

A. Sudbeni stolovi:

	for. nvč.
1. Zagreb	2485 09
2. Varaždin	982.15
3. Belovar	1501.31
4. Požega	1318.24
5. Osiek	2151.85
6. Vukovar	1801.39
Svota A.	10240.03

B. kotarski sudovi:

1. Bakar	171.04
2. Božjakovina	225.83
3. Čabar	7.20
4. Čazma	1569.61
5. Daruvar	300.88
6. Delnice	224.43
7. Djakovo	1178.67
8. Garešnica	111.30
9. Gorica vel.	133.86
10. Gjurgjevac	431.52
11. Grubišnopolje	274 97
12. Ilok	673.03
13. Irig	224.27
14. Ivan sv.	135.46
15. Ivanec	99.67
Prenos	5761.74

	for. nvč.
Prenos	5761.74
16. Jaska	150.18
17. Karlovac	624.40
18. Klanjac	97.08
19. Koprivnica	230.24
20. Krapina	281.27
21. Križevac	850.29
22. Miholjac dol.	116.46
23. Našice	276.64
24. Novi	283.88
25. Pakrac	836.10
26. Pisarovina	—.—
27. Pregrada	205.07
28. Ruma	558.01
29. Samobor	133.45
30. Senj	—.—
31. Sisak	836.21½
32. Slatina	285.62
33. Stubica	508.64
34. Šid	559.81
35. Valpovo	318.27
36. Virovitica	431.51
37. Zlatar	508.95
Svota B.	14353.82½
K tomu svota A.	10240 03
Sveukupno	24593.85½

IV. b. ovaj izkaz manjka za bivšu krajinu.

V. a. Poslovanje drž. nadodvjetničtva u stvarih kaznenih.

Preostalo podnesaka od god. 1880	7
Stiglo g. 1881	958
Riešeno g. 1881	955
Zaostalo koncem g. 1881	10
Broj priziva	167
Broj pritužba proti odlukam suda	50
Broj prigovora u postupku obtužbenom	224
Broj žalba ništovnih u postupku prigovornom	9
Broj priziva radi prekršaja	64
Broj žalba ništovnih kod stola sedmorice[12]	494

V. b. I ovaj se izkaz za vrieme krajiške uprave nije vodio.

[12] Izkaze o poslovanju višjih sudišta priobćit ćemo u budućem broju.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 13. prosinca 1882 br. 16042 glede prepisa ivprava priloženih grunt. podneskom.)

Povodom uredjenja stare sbirke izprava u smislu § 24 provedbenoga naputka od 24. prosinca 1876 broj 5715 (Sbornika br. 2 godine 1877) za gruntovnice u provincialnom području opaženo je, da su prepisi, što ih stranke doprinašaju prama § 124 gruntovnoga reda, manjkavo sastavljeni i spisani većim dielom na pol arka papira svakojakog formata, pa usljed toga neće isti posve odgovarati sbirci kao sastavnom dielu gruntovnice.

Stoga obnašao je kr. vladni odjel za pravosudje odrediti, da se sbirka izprava imade voditi kod svih gruntovnih oblasti, počam od 1. siečnja 1883 prema propisu § 25 gore rečene naredbe bez iznimke, da li se kod istih vode gruntovni zapisnici ili novi gruntovni uložci.

Gore citirani § naredbe od 24. prosinca 1876 br. 5715 glasi: Prepisi služeći za sbirku izprava moraju biti čisto i čitljivo pisani na papiru običnog pisarničkog formata (20 centimetra širok, a 34 centimetra visok arak) i da se kod rezanja nebi što pisanoga oštetilo, ima na arku ostati prazna prostora i to na triuh strana 2 centimetra, a na hrbtnoj strani 3 centimetra.

Prepisi, koji nisu prema ovim propisom priugotovljeni, imadu se stranci vratiti, i po propisu § 124 gruntovnoga reda postupati.

a. Nadopunjujemo tu ustanove § 124 ministarske naredbe od 15. prosinca 1855 (br. 222 d. z. l. grunt. red.) koji glasi:

b. Nadalje treba za sbirku izprava priložiti od biljegovine proste prepise onih izvornika, ili onoliko araka papira, obskrbljenih biljegovnimi bilježicami ili markami od 30 krajcara, koliko će potrebno biti, da se kod suda sačine prepisi.

Ako to nije učinjeno, ili ako prinešeni prepisi nisu za porabu; tad će se na pogibelj stranaka izvornici pohranjivati u sbirci od izprava dotle, dok nebudu doprinešeni arci, obskrbljeni biljegovnimi markami i dok nebudu prepisi kod suda sastavljeni, i stopram onda dozvolit će vlast gruntovnička da se izdadu izvornici.

Dozvola o izdatbi i primka imadu se odpraviti na prepisu.

h. Ako prositelj nedoprinese prepisa, pomenutih pod g. niti araka, oskrbljenih markami od 30 krajcara ili ako prinešeni arci nebudu za porabu, tad ih imade sud ureda radi sačiniti, i u to ime pobrati dvostruku svotu pristojbe, ustanovljene za prepise udostovjerene.

Naredbu istoga sadržaja izdao je odjel za pravosudje za krajiške gruntovne oblasti odpisom od 7. travnja 1882 br. 438.

(Ljetni semestar) na kr. sveučilištu zagreb. počimlje 30. ožujka, a svršava se 31. srpnja o. g. Tečajom toga poljeća predavati će se na fakultetu pravo- i državoslovnom sliedeći predmeti: 1. Prof. dr. S. Spevec: Obći dio pandekta, obvezno pravo pandekta; 2). prof. dr. Marjanović: Pravo katoličke crkve s obzirom na posebne crkvene odnošaje monarkije austro-ug.; stvarna prava pandekta; 3. prof. dr. K. Vojnović: Nastavak občenitoga obveznoga i posebno obvezno pravo obć. austr. gr. zak.; ženitbe pogodbe i pogodbe na sreću; 4. prof. dr. B. Lorković: financ. znanost, financ. zakonoslovje; poviest pol. ekonomije; 5. prof. dr. Jos. Pliverić: hrv. ug. držav. pravo, upravno zakonoslovje, obća pravna poviest, enciklopedia i metodologia prava; 6. prof. dr. J. Ćakanić: Kazneni postup.; o zločinih; krimanilističke vježbe; prof. dr. Al. pl. Breszty ensky: Gradj. postup. parb. i izvanparbeni; stečaj vjerov-

Digitized by Google

nika; 8. prof. dr. Fr. Vrbanić: statistika austro-ug. monarkije s osobitim obzirom na kraljevinu Hrvatsku, mjenbeno pravo (nastavak), trgovačko pravo (nastavak). 9. privat. docent dr. A. Egersdorfer: Nasljedno pravo po austr. privat. pravu. Ukupno 22 kolegia sa 83 sata na tjedan.

(Mjestni sudovi u Krajini). Naredbom bana kao kr. povjerenika za sjedinjenje krajine od 3. ožujka og. br. 3058. uvodi se u područje bivše hrv slav. Krajine zakon od 4. listopada 1856 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi (Sbornik komad 32 br. 87 god. 1876) zajedno sa svimi naknadnimi k ovomu zakonu izdanimi zakoni. Naredba glasi: Na temelju po Njeg. c. i kr. apoštolskom Veličanstvu previšnjim riešenjem od 25. veljače 1883 premilostivo podieljene mi vlasti odredjujem što sliedi:

§ 1. Danom, koj ću posebnom naredbom ustanoviti, stupaju u kriepost u području bivše hrvatsko-slavonske Krajine sliedeći, u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji valjani zakoni:

1. Zakon od 3. listopada 1876, o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, proglašen u XXXII komadu br. 87 Sbornika zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju od godine 1876;

2. Zakon od 6. travnja 1881, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove § 6 i 61 zakona od 3. listopada 1876, o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, proglašen u VI komadu br. 16 sbornika zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju od godine 1881, te

3. Zakon od 11. lipnja 1882, kojim se preinačuje odnosno nadopunjuje ustanova § 14 zakona od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi i ustanove § 1 zakona od 3 listopada 1876 o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti (o postupku bagatelnom ili maličnom) pred kr. kotarskimi sudovi (gradsko-deleg. kot. sudovi), proglasen u VI komadu br. 14 sbornika zakona i naredaba valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju od g. 1882.

§ 2. U točki 1 § 21 zakona od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi navedene gradjansko-pravne prepore razpravljati i riešavati će u području bivše hrvatsko-slavonske Krajine mjestni sudovi gradova: Broda, Karlovaca, Kostajnice, Petrinje, Petrovaradina i Zemuna.

(Novi članovi prav. družtva.) Sliedeća p. n. gospoda očitovaše, da žele pristupiti prav. družtvu kao članovi: Ljudevit vitez Scheuer, predsjednik c. k. vrhovnoga suda u Sarajevu; Alković M., namj. drž. odvjet. u Zagrebu; Kiš Marcel, namj. drž. odvjet. u Zagrebu; dr. Cernadak Vlad., odvjet. perovodja u Zagrebu; Leskovac Milan, odvj. perovodja u Zagrebu; Siaskiewicz Antun, sudb. pristav u Trebinju; Sova Slavoljub, sudb. pristav, Horvat Milan, sudb. pristav, Trbojević Petar, sudb. pristav, Kappner Kamilo, prislušnik, Došen Nikola, prislušnik, — sva petorica u Ogulinu; Vavruška Franjo, kot. sudac u Rujevcu; Anastasievič M., odvjetnik u Vinkovcih; dr. Ljudevit Haramustek, kr. kot. pristav u Jaski; Durbešić Ivan, tajnik c. kr. okruž. suda u Banjaluki; Rački Vinko, sudb. pristav, Šincek Ivan, sudb. pristav, Orešković Stjepan, prislušnik, sva trojica kod kr. sudb. stola u Belovaru; Radocki Ferdinand, pristav, Bayer Adolfo, pristav i Donczak Gustav, pristav, sva trojica kod c. k. okružnoga suda u Sarajevu; Čobanić Vladimir, odvjet. perovodja u Mitrovici; Mudrovčić Josip, prislušnik kod kr. sudb. stola u Gospiću; Dragutin Brnić, prislušnik kod kr. sudb. stola u Zemunu.

(Umrli.) U Osieku preminu noćju od 27. na 28. veljače o. g. Hugo Marinović, odvjetnik, predsjednik odvjet. komore i sbora u Osieku u 64 go-

Digitized by Google

dini dobe svoje. Pokojnik bijaše ugledna i poštovana ličnost u Osieku Lahka mu zemljica!

U Varšavi preminu 14. ožujka Vikentij V. Makušev, profesor na tamošnjem sveučilištu. — U Würzburgu umre dne 17. ožujka dr. Ljudevit Josip Gerstner, profesor političke ekonomije na sveučilištu würzburžkom, u 53. god. života. Medju njegovimi narodno-gospodarskimi radnjami ističe se „Vergleichende Darstellung des Schulze-Delitsch'schen Systems und der Lassalle'schen Ideen". Drugo na veliko osnovano djelo „Die Grundlehren der Staatsverwaltung" nije dovršeno, izašla su prva dva svezka.

(Košutove note.) Pred kratko vrieme moglo se je čitati u bečkih novinah, da su kod neke osobe našli nota Košutovih, sbog česa je dotična osoba odsudjena bila na zatvor od više nedjelja. Ovaj slučaj potaknu časopis „Juristische Blätter" te zahtieva odlučno, da se jednom dokine ministarska naredba od 27. travnja 1854 (br. 107 d. z. l.). Ovom se naime naredbom proglasuje zločinstvom veleizdaje ili prestupkom, koji treba kazniti oštrim zatvorom, tko god bi unosio, primao itd. ili tko nebi samo izdao novčanih znakova i kreditnih papira revolucionarne propagande, n. p. srećke Mazzinieve, note Košutove, glaseće na dolare itd.

„Ovoj naredbi manjka svaka ratio — veli doslovce spomenuti list — a uporova iste je nepravedna. Revolucionarna propaganda Mazzinieva i Košutova davno je već prestala, netreba nikakove podpore, njezin novac i njene vjeresijske papire netraže više carbonari niti drugi malcontenti, nego miroljubivi historici, sakupljači rariteta itd. Ako se dakle još i danas kazni tko ima, ili si pribavi ovakov vrlo nevin papir ili novac, to je pravi anachronizam, to je upravo tako čudnovato, kao da bi tkogod iz prašine izvukao koji članak davnoga zakopanoga „peinliche Halsgerichtsordnung", pa ga htio uporaviti. Bit će jamačno dovoljno ovo naglasiti, da se dokine ona minist. naredba, jer se je posve preživjela".

(† Karlo Marx). Iz Pariza javljaju, da je ondje preminuo 16. ožujka Karlo Marx, poznati socialistički pisac i organizator. Rodio se g. 1818 u Trieru, bio je dakle u 65 god. dobe. Već god. 1843 poče njegovo javno djelovanje u Parizu, gdje je sa Rugeom izdavao „Deutsch-französische Jahrbücher", a sa Heine-om list „Vorwärts". Izagnan iz Pariza dodje u Bruselj, gdje je stao na čelo internacionalne demokratičke zadruge, učestvovaše g. 1847 na radničkom kongresu u Londonu i sudjelovaše kod sastavljanja komunističnoga manifesta. G. 1848 vrati se preko Pariza u Njemačku, koju morade kasnije ostaviti; izagnan iz Pariza pod Napoleonom III dodje u London. Tu izradi organizatornu osnovu internacionalne radničke asociacije, koja stupi u život 28. rujna 1864, kojom je upravljao do g. 1871. Usljed konflikta sa Bakuninom morade odstupiti, te je njegov ugled jako pao. — Od njegovih radnjah ističe se „Zur Kritik der polit. Oekonomie", a još više „Das Kapital".

(Užasna smrt). Iz Budapešte dodje strašna viest, da je noćju od 28. na 29. ožujka o. g. umoren Gj. pl. Majlath, predsjednik najvišega suda ugarskoga (judex Curiae regiae), predsjednik velikaške kuće ugar. sabora. Jutrom 29. ožujka nadjoše ga sried spavaće sobe zadavljena. Nestalo iz sobe novaca i ure. Pokojniku bijaše 64 god. U najnovijoj poviesti ugarskoj zauzimlje znamenito mjesto. Po svojih polit. načelih bijaše konzervativac, kao sudac pravedan, nepristran i od svih poštovan. Žalimo zemlju i sudstvo, koje postignu takova nesreća.

Digitized by Google

(U današnjem broju Mjesečnika) preštampane su neke viesti iz broja 2 i to one, koje su tiskane bile na omotku, a po svom sadržaju vriede da ostanu i onda u listu, kad se omot podere. Ovo činimo po naročitoj želji mnogih članova, koji su nam prigovarali, zašto dopuštamo, da se tiskaju na omotu viesti i podatci, koji imadu vrednost i za buduće.

(Imenovanja) Stanko Battagliarini, do sada sudb. pristav, imenovan je kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudb. stola sa sjedištem u Bakru; Matija Kuzmić i Josip Lukš imenovani su prislušnici.

(Premješteni su) Kosta Nikolić sudb. pristav iz Karlovaca k sudb. stolu u Zemunu; Ladislav Bauer, pristav iz Gospića u Ogulin; Milan Horvat, pristav od sudb. stola kot. sudu u Ogulinu.

(Stečaji.) Mojsije Milić u Brodu n. S. — Kr. kot. sud brodski. — Z. i m. upr. im. odvj. B. Miletić, zam. grad. bilježnik Zeich. — R. pr. 1. svibnja 1883.

— Ignjat Goldstein, posjednik u Djakovu. — Kr. kot. sud djakovački. — Z. i m. u im. odvjet. M. Hrvat, zam. odvjet. M. Šabarić. — R. pr. 13. lipnja 1883.

— Vilim Brayer, trgovac u Ogulinu. — Kr sudb. stol ogulinski. — Z. i m. u im. sudb. pristav Trbojević, zam. sudb. pristav M. Strober. — R. pr. 26. svibnja 1883.

— Matilda Miletić, trgovkinja u Gospiću. — Kr. sudb. stol u Gospiću. — Z. i m. u im. odvjet. Vladoj Nevečerel, zamj. Gj. Dimić, sudb. oficial u miru. — R. pr. 30. lipnja 1883.

Dopisnica uredničtva.

Slavna oficirska čitaonica i kasina. Beograd. Br. 5. razdio B. br. 7. razdio B. i br. 8 raz. A. odpremljeni.

— G. St. Popović. Samobor. Br. 8. razdiel A. odpremljen.

— G. dr. R. V. T. u Brodu. Hvala na poslanom. Ob onom drugom pisat ćemo Vam napose.

G. P. Č. u Osieku. Slučaj, što ga priobćiste o pitanju „Sačinjava li giriranje i utuženje mjenice, na kojoj platež jednoga diela mjenbenoga duga zabilježen nije, prevaru?“ nemogosmo uvrstiti u Mjesečnik, jer banski stol nije izrekao o tom pitanju ništa načelna ni u riešitbi ni u motivih njezinih Banski je stol naime obustavio postupak u priobćenom slučaju, kako to iz njegovih razloga izvire, očevidno za to, što je držao, da činitelj nije imao nakane na oštećenje, a to je quaestio facti. Prevara može se počiniti činjenjem gore spomenutim, nu svako takovo činjenje nemora već za to, što se je postupalo gore spomenutim načinom, prevara biti, već se k toj vanjskoj formi činjenja hoće još i ostalih obilježja prevare.

Dogadja se, da ovaj ili onaj član nakon jedne ili dviuh godina prijavi, da nedobiva „Mjesečnika“.

Upozorujemo gg. članove, da svaki sam odmah prijavi uredničtvu, ako je promienio svoje boravište, ili ako mu list nedolazi. Drugačije nije moguće uzdržati red i očevidnost u odpremanju lista, pak uredničtvo odklanja svaku odgovornost, ako s bog nemarnosti pojedinac nedobije lista u pravo vrieme ili nikako.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Odšteta za zlo nedužno pretrpljeno u kaznenom postupku.[1]

Piše Dr. Marijan Derenčin.

I.

Pitanje ob odšteti nedužno progonjenih i osudjenih nije novo. Pomolilo se je najprije, prema koncu prošloga vieka u Francezkoj;[2] razpravljalo se u Englezkoj;[3] prodrielo u Italiju, gdje je prvi put došlo do praktična izraza u toskanskom (god. 1786), kasnije u napuljskom kaznenom zakonu. U najnovije doba, povodom njekih slučajeva, koji su probudili opravdanu senzaciju, pokrenuto je to pitanje živahnije,[4] ter vidimo kako zakonarstva nastoje, da ga praktično rieše.[5]

---

[1] Filangeri: La scienza della legislazione. 1780—1785. Lucchini: Il carcere preventivo. Wahlberg: Ges. kleinere Schriften 1 knjiga st. 213. Heinze: Die Untersuchungshaft. Geyer: Deutsche Zeit und Streitfragen 16 svezak. Verhandlungen des deutschen Juristentages (XI. XII), gdje se mogu čitati mnenja: Vollerta, Ullmana, Nessela, Mayera, Köstlina i t. d.

[2] U Francezkoj započela je agitacija prema koncu prošloga vieka. Usljed glasovitoga slučaja Lesurques (1823), razpisalo je družtvo za umjetnosti i znanosti u Chalons-u nagradu za najbolji spis, u kojem bi se predložio najshodniji način, da se to pitanje rieši.

[3] Bentham napisao je ove zlatne rieči, koje, nevješti englezkomu jeziku, priobćujemo u francezkom prievodu: „Une erreur de la justice est deja par elle-même une cause de deuil, mais que cette erreur une fois reconnue ne soit pas reparée par des dédommagements proportionels, c'est un renversement de l' ordre social“: Bludnja pravde vriedna je već sama po sebi, da se duboko požali, nu da se jednoć upoznana, neizpravi razmjernom naknadom, bilo bi toliko, koliko izvrnuti družtveni poredak.

[4] Vidi literaturu navedenu pod 1. — Na čelu pokreta u Italiji stoji čuveni nestor kriminalista; Carrara.

[5] Do danas zakonarstva osamnaest švajcarskih kantona pokušala su zadovoljiti ovomu postulatu pravde. — U Niemačkoj razpravlja se osnova zakona ob odšteti nedužno osudjenih, ter je kazneno-pravni pododbor niemačkoga državnoga sabora jur formulirao načela, na kojih ima počivati odnosna zakonska osnova. U carevinskom vieću predložio je ministar Pražak osnovu zakona ob odšteti osudjenika, koji budu naknadno proglašeni nedužnimi. — Vriedno je spomenuti, da se oko praktična riešenja ovoga pitanja baš najmanje radi u onih zemljah, u kojih se je rodilo: u Englezkoj i Francezkoj.

Digitized by Google

Proniknut ćemo najpouzdanije u pravu narav našega pitanja, ter proučiti ga najtočnije, budemo li odgovorili na sliedeće: a) Tko je obvezan naknaditi; b) u kojih predpostavah nastaje odštetna obveza; c) koj je predmet njezin?

II.

U civilnom pravosudju obćenito se priznaje načelo, da tužitelj, koji je u pravdi nadvladan, ima naknaditi tuženiku štetu, koju mu je prouzročio povedenjem pravde. Ova obveza dolazi u civilnom prieporu do pregnantna izraza, kada impetrant, da si osjegura pravo, o kojem je dovoljnom vjerojatnošću pokazao, da mu pristoji, izhodi preventivnih sudbenih odredaba pod uvjetom, da svoje pravo redovitom pravdom dokaže.[6] Neuspije li on tim dokazom, nepodje li mu za rukom dokazati, da je istina ono, što je on sudcu prikazao kao vjerojatno, dokinut će sudac privremene odredbe, učinjene da mu osjegura uztvrdjeno pravo, ter nitko nedvoji o tom, da ovakov impetrant odgovara za štetu, koju je svomu protivniku nanesao tim, što je proti njemu izposlovao sudbenih odredaba, nebuduć u stanju navesti za nje pravna temelja. Načelo ove gradjansko-pravne odgovornosti izrečeno je doduše u našem civilnom zakonarstvu; nu praktična je njegova provedba do zla boga nedostatna.[7] Bilo kakogod, načelo stoji, ter mi držimo, da neima razloga izključiti ga od zakonarstva kaznenoga. Ako se u civilnih prieporih dužnost odštetiti nepravedno tuženu osobu, nalaže nadvladanu tužitelju, zašto da i u kriminalnih parnicah nenametnemo tu dužnost državi, koja je prema modernim načelom kao čuvarica pravnoga reda, preuzela zadaću tužitelja u kaznenih pravdah, i tu zadaću povjerila osobitim organom, koje ona postavlja, i

[6] Mislimo na privremeni osobni zatvor, na zabranu, na sekvestraciju (§§ 396 i seq. gr. par. post.

[7] Duhovito veli Ihering: In Österreich wer den Schaden klagt, hat den Schaden. — Što sama načela našega gradj. zakonika o naknadi štete, što težki aparat i puki formalizam naše procedure, sile oštećenike, da se kane odštetnih tražba. Drugačje u Francezkoj, gdje se prepušta razboru suda, da ustanovi „dommages-intérét". I u nas učinjen je napredak zakonom od 8. prosinca 1877 o dužnosti željezničkih podhvatničtva naknaditi štetu, počinjenu na željeznicah itd. (Sbornik br. 71).

Digitized by Google

koji su državnoj vlasti neposredno podredjeni? Dok je država, misleći, da joj nije zadaća ustati kao tužiteljici na obranu pravnoga poredka, prepuštala tu zaštitu inicijativi privatnih osoba, zakonarstvo pružalo je garancija proti kriminalnim tužiteljem, bud tim što im je nalagalo dužnost privato-pravne odštete, bud tim što je izricalo kriminalnu njihovu odgovornost radi neopravdanih osvada. I za jednu i za drugu zaštitu znade rimsko pravo, po kojem tužitelj stoji pod inscriptiom, izlaže se to jest istoj kazni, koju hoće, da nametne tuženiku;[8] a ima u vrelih i tragova, iz kojih se može logičnom konsekvencijom izvoditi i civilno-pravna odgovornost tužitelja.[9]

I u germanskih pravnih vrelih nalazimo izrečenu odgovornost tužitelja radi netemeljitih kriminalnih osvada.[10] Tako Carolina zahtieva od tužitelja, da svoju obtužbu dokaže do torture. Podje li mu to za rukom, tad nije on kažnjiv, niti odgovara za štetu prouzročenu tužbom, ako se obtuženik i nakon pretrpljene torture odrieši (Car. art. 61); neuspije li on usuprot tim dokazom do spomenutoga stepena krim. parnice, tad ima naknaditi tuženiku ne samo troškove postupka, već i materijalnu

[8] Const. 2. § 8 C. de calumniatoribus (9 46). Qui non probasse crimen, quod intendit, pronunciatur si calumniae non damnetur existimationis non patitur. Non enim si reus absolutus est, ex eo solo etiam accusator, qui potest justam habuisse veniendi ad crimen rationem, calumniator credendum est. — Const. 5. C. qui accusare non possunt (9 1). Senatus-consulto permissum non est mulieri Legis Corneliae crimine reum facere, nisi res ad eam pertineat. Cum igitur filii tui tutores vel curatores habeant: ipsi deliberare debent, an instrumenta, ex quibus adversarium filiorum tuorum obtinuisse dicis, falsa esse accusere debeant. Const. 2. § 3 C. de his qui latrones (9, 39). Obično tumače se navedeni i drugi rimski propisi o inscriptio tako, da kazan nastupljuje tek dokazanom potvorom (calumnia). Proti ovoj interpretaciji čitaj: Gutachten prof. Dr. Nessel u Verhandlungen des XII. Juristentages st. 46 i seq, koj veli, da odriešenje tuženika involvira calumniu tužitelja, ako ga osobiti razlozi neoslobadjaju. Stoji svakako, da vrela podieljuju pravo na tužbu sine periculo calumniae, a odatle biva očevidno, da za calumniu treba osobita uporišta. Protivno bi mnenje, veli Nessel, dovelo do toga, da bi prlvilegiranim osobam bilo slobodno dizati bez kazni i kalumniozne tužbe.

[9] L ult. D de calumniatoribus (3, 6) De servo, qui accusatur, si postuletur quaestio habetur; quo absoluto, in duplum pretium accusator domino damnatur. Sed et citra pretii aestimationem quaeritur de calumnia ejus. Separatum est etenim calumniae crimen a damno, quod in servo propter quaestionem domino datum est.

[10] Nessel loc. cit.

Digitized by Google

štetu i sramotu, koju je pretrpio progonom, izazvanim netemeljitom tužbom.[11] Spomenuti zakon nije razlikovao, da li je tužbu podignuo privatan, ili javni tužitelj.[12]

Razlikujući u kriminalnoj parnici tužitelja od tuženika, pitanje: tko je obvezan dati odštetu, rieša se lahko, rieša se uporavom načela, mjerodavnih za civilnu pravdu. Što se kasnije na ta načela zaboravilo u krim. parnicah, to valja pripisati inkvizitornomu sistemu, koji, zavladav krim. procedurom, nedade više u kaznenom progonu spoznati značaj pravna priepora, značaj parnice, jer stopi tužitelja i sudca u jednu osobu. U tih okolnostih nije se dakako moglo očekivati, da će ona ista osoba, koja je u krim. parnici i tužila i iztraživala i sudila, osuditi državu, da odšteti onoga, kojega je neopravdano tužila, progonila, kaznila. Ima ipak pravnika, koji odlučno negiraju dužnost države, da odšteti nedužno progonjene ili osudjene osobe u svih onih slučajevih, u kojih se državnim organom nemože pisati u grieh, da su svojim uredovanjem hotomice ili iz grube nepomnje povriedili uredovnu svoju dužnost.[13] Medju privrženici toga mnenja ima ih, koji jedino dopuštaju, da bi država u pojedinih eklatantnih slučajevih imala iz razloga pravičnosti odštetiti nedužno osudjene ili samo progonjene, poričuć, da postoji pravni temelj, na kojem bi se mogla osnivati odštetna dužnost države.[14] Oni vele, država, vršeć kazneno pravosudje prema postojećim zakonom, radi zakonito, a iz zakonita djelovanja nemože izvirati dužnost odštete. U stanovitom smislu ova argumentacija sadržava petitio principii, jer se baš o tom radi, da se zakonom izreče odštetna dužnost države. Nu neglededć na to, navedena argumentacija identificira u tom pitanju zakon i pravicu na način, s kojim se nemožemo složiti. Nije sve pravedno, što je zakonito — summum jus, summa injuria — ter zadaća je prosvećenu za-

[11] Za izpunjenje eventualne odštetne dužnosti imao je tužitelj dati sigurnost (art. 12 Čar.)

[12] Iz art. 201 Car. moglo bi se jedino izvoditi, da bi uredovnoga tužitelja mogla na odštetu pritegnuti samo njegova predpostavljena oblast.

[13] Medju njimi najodličniji je Vollert l. cit.

[14] Ullmann, Mayer l. cit. Stanovište ove razprave zauzimlju: Lucchini, Wahlberg, Heinzl, Nessel i drugi l. cit.

Digitized by Google

konarstvu, da pozitivne zakone stavi u sklad sa zahtjevi pravde, da ih u tom pravcu popuni, ako su nedostatni, da iz njih briše ustanove, koje neodgovaraju pravici, tomu idealu, za kojim valja da teži sviestan zakonodavac. Na tom polju nevalja ona: „qui jure suo utitur, neminem laedit", jer državna vlast nevrši pravosudja kao pravo za sebe, već u interesu one zajednice, koja tvori državu.

Proti odštetnoj dužnosti države veli se još: „casus non praestantur". Što je tko nepravedno — nu po zakonu — čamio godinu dana u iztražnom zatvoru; što je tko nepravedno — nu po zakonu osudjen — trpio višegodišnju robiju, to sve ima on smatrati „slučajem", casus-om, za koj nemože nikoga učiniti odgovornim. Nam se čini, da se umujući ovako, podmiće pojmu casus-a znamenovanje i doseg, koji ga neidu. Ja s pojmom casus-a bar u ovom pitanju spajam pojam, koj se obično označuje izrazom „vis major", ter s toga stanovišta nedokučujem, kako da krstim slučajem, što se u drugoga na temelju osobita veza okolnostih stvorilo uvjerenje, da mu proti meni pristoji stanovito pravo, nedokučujem, kako da smatram pukim slučajem svu onu štetu, koju će mi on nanieti, jer je uvjeren, da mu to pravo pristoji. To isto valja za uredovanje državnoga odvjetnika i kaznenoga sudca. Njihovo sa zakonom skladno uvjerenje, da sam kriv, nemogu smatrati slučajem, koj bi me lišio prava tražiti odštetu, ako dokažem, da u mene neima krivnje.

Nu uzmimo, da je to u istinu slučaj (casus), da sam ja slučajno, ni kriv ni dužan trpio; je li pravedno, da mi se uzkrati naknada za nevolju, koju nisam skrivio? Ja sam tu nepravđu trpio zato, što nije moguće pomisliti na državni život, a da nebude organa, koji će bditi nad pravnim poredkom. Ako ti organi, koji su ljudi, podvrženi bludnji, pogrieše, moram li ja sam trpiti s njihove bludnje? Ako uredba, koja postoji u interesu svih, pogrieši, moram li ja sam nositi posljedice njezine bludnje samo zato, jer sam član državne zajednice, kojoj za volju postoji uredba, koja je pogriešila? Priznaje li se ovo načelo u svjh raznovrstnih odnošajih državnoga života? Priznaje se usuprot danas obćenito, da država ima naknaditi štetu, koju poje-

Digitized by Google

dinac trpi u ratu, štono pustoši državu, kojoj je član; priznaje se pojedincu pravo tražiti naknadu za razvlastbu (expropriaciju) njegova imetka, izvedenu na zajedničku korist; a zašto da ne priznajemo pojedincu pravo, da ga zajednica odšteti za bludnje kazneno-pravne uredbe, koja postoji u zajedničkom interesu? Spomenuti ćemo još primjetbu, kojom Gayer odbija taj prigovor. On veli, da i gradjanski zakonik u slučajevih, gdje je jednaka krivnja oštetitelja i oštećenika, osudjuje prvoga kao začetnika oštećenja, da po okolnostih naknadi štetu.

Prigovori, s kojimi smo se dosele bavili, teoretičke su naravi; ima tobož i praktičnih razloga, kojimi se vojuje proti odštetnoj dužnosti države. Veli se naime, da bi se ovakovom ustanovom nametnuo državi financijalni teret, koj bi ona težko podnosila; da bi se državni organi, imajući pred očima interese državnoga erara, uztručavali postupati i proti pravim zlikovcem onom odvažnošću, onom eneržijom, koja je podobna zajamčiti pravni poredak; da bi se našlo pokvarenih lukavaca, koji bi se udružili, da se okoriste pravnom uredbom, koja bi izricala upitnu odštetnu dužnost države. Ovi su razlozi prividni. Nedielimo bojazni, da bi ta uredba zahtievala od države materijalnih zrtava, kojih nebi smogla. Bar izkustvo, polučeno u zemljah, gdje ta uredba postoji, govori proti tomu prigovoru. Gayer priobćio je u tom pogledu podataka, koji su podobni umiriti i fiskalne plašljivce. U gradu Basel tečajem pet godina izplaćeno je petnaestorici obtuženika, glede kojih se obustavila iztraga, 435 franaka. U curižkom kantonu iznosila je odštetna svota tečajem šest godina za 120 obtuženika 2185 franaka. — Nedielimo ni bojazni, da bi obziri na štednju državnoga erara mogli suzpregnuti eneržiju oblastih. Izkustvo uči, da se državnim organom može u proganjanju prijavljenih im kažnjivih djela spočitati prije pregorljiva revnost, nego li popustljivost. Moć zavadja većinu ljudih, da razviju eneržiju i ondje, gdje je često netreba; budu li zbilja obziri na financijalne interese države uputili državne organe na veću opreznost, nemislimo, da će ta opreznost škoditi kaznenomu progonu, gdje mu je u istinu mjesta. Nu uzmimo, da će usljed te uredbe koj zločinac uteći kazni: može li nas bojazan pred

Digitized by Google

takovim dogodjajem odvratiti od toga, da lišimo zaštite nedužno progonjena? Prošla su vremena, u kojih se mislilo, da je pravni poredak izložen pogibelji, ako svaki zlikovac nebude kažnjen; prošla su vremena, u kojih se za volju absolutnim pravnim teorijam smatralo opravdanim, da i nekriv trpi. Danas ukida se i kontumacija u kaz. postupku, jer se je došlo do uvjerenja, da je kazni namienjena pretežno zadaća učiniti zločinca neškodljivim za uvjek ili za vrieme. Moguće je konačno, da će biti ljudih, koji će nastojati, da u nečiste svrhe zlorabe tu uredbu; nu mi držimo, da ovakovo nastojanje u oči slobodna uvaženja dokaza neće uspievati; svakako ova problematična mogućnost nebi smiela nijedno zakonarstvo odvratiti, od zadaće, da što sigurnije zaštiti nedužnost.

Zakonarstvo u monarkiji za kojim se je povelo i hrvatsko autonomno zakonarstvo nije doduše općenitim propisom riešilo pitanje, kojim se bavim, nu ustanovljujući, da se iz državne blagajne ima naknaditi šteta prouzročena zaustavom časopisa, koju sud nije potvrdio,[15] pokazalo je, da priznaje opravdanost načela, iz kojega je potekao navedeni specijalni propis, a to načelo je ono isto, na kojem počiva u obće dužnost države odštetiti nedužno progonjene i osudjene.

Mnogobrojne zaustave povremenih tiskopisa, koje su naročito u Hrvatskoj, pored zakona, koj u stvarih tiskovnih sankcionira odštetnu dužnost države, postale mal da ne dnevnom rubrikom u objavah službenih novinah, razpršuju najjasnije bojazan onih, koji misle, da bi ovakova ustanova mogla suzprezati gorljivost državnih organa. U pogledu financijalnih podataka, navest ćemo, da od 78 u Hrvatskoj g. 1881 obavljenih zaustava dvie nebijahu potvrdjene,[16] ter, ako se nevaramo, nebje ni stavljen zahtjev za naknadu.

Nu pekunijarni izdatci, koji bi se uz ovakovu dužnost nametnuli državi, bit će obilno naknadjeni moralnim uspjehom, kojim će roditi sama zakonska sankcija odštetne dužnosti. Slušamo

[15] § 16 hrv. zakona o kaz. post. u stvarih tisk., § 491 aust. kaz. pp.

[16] Vidi Dr. Mallin Poslovanje sudova u 3 svezku ovogodišnjega Mjesečnika st. 251.

Digitized by Google

u nas danomice tužba, da je u drugih zemljah poštovanje zakona i oblasti dublji korien zahvatilo, nego li u našoj domovini. Mi držimo, da se taj pojav može tumačiti samo tim, što se u onih zemljah kriepčije nastoji postaviti u sklad zakon s pravom, što je u onih zemljah pravo jače nego li oblast. Gdje državljani znadu, da protupravnoj zapovjedi neima duga života, tuj se laglje, mirnije pokoravaju oblasti. U državah gdje državna vlast necieni dovoljno čovjeka, nezaštićuje dovoljno njegovu osobnu slobodu, nemari koliko bi mogla i morala za dobrobit njegovu i njegove obitelji, u tih državah ni individumu necieni dovoljno državne vlasti, nemari za državu. Princip odštete nije dakle samo postulat prava, već i zahtjev politike.

III.

Dočim se može uzeti, da je današnja znanost pored prigovora, koji bivaju sve to redji, priznala načelo odštete, koje smo gore u obće nastojali opravdati, daleko je ona još od toga, da složno ustanovi predpostave, uvjete, u kojih nastaje odštetna obveza. Posve je naravno, da se ta nesloga izražava i u zakonarstvu, pozvanu, da diktate znanosti provede u životu.

Ima naime pravnika, koji misle, da se državi može naložiti odštetna dužnost samo onda, ako se pravomoćno osudjena osoba nakon obavljene obnove postupka proglasi nedužnom. Privrženici toga mnenja oslobadjaju državu dužnosti odštetiti kriminalno progonjenu osobu, koja je osudom od obtužbe odriešena; tim više nepriznavaju pravo na odštetu onim, glede kojih se je od kaznenoga progona odustalo, nakon obavljenih predizvida, nakon iztrage, makar i skopčane s iztražnim zatvorom.[17]

Ima opet pravnika, koji se u načelu pridružuju mnenju, koje smo naveli, koji tvrde, da širija odšteta nemože biti predmetom zakonarstva, nu iz stanovišta pravičnosti, dopuštaju, da država ima pružiti naknadu u pojedinih eklatantnih slučajevih i bez obzira na stadium kaznene parnice.

[17] Ovoj se struji pridružila austr. vlada u osnovi, koju smo gore spomenuli, i s kojom ćemo se u našoj razpravi meritorno baviti.

Digitized by Google

Ima konačno odvažnih zagovornika nedužno progonjenih osoba, koji im vindiciraju što širije pravo tražiti od države naknadu za zlo pretrpljeno usljed kaznenog postupka, napose pako što odriešitije zastupaju mnenje, da se ima odštetiti, koj je nedužno stavljen u pritvor, naročito u iztražni zatvor.[18] Usvajajuć ovo posljednje mnenje, mi ćemo ga najshodnije opravdati, ako podvrgnemo kritici razloge, kojimi ga protivnici odbijaju.

Osim onih pod II. razpravljenih razloga, kojimi se u obće pobija odštetna dužnost države, navadjaju se napose sliedeći razlozi proti mnenju, da ta dužnost postoji u slučaju riešenja obtuženika od obtužbe.

Obtuženik, vele protivnici, riešava se od obtužbe ne samo onda, ako je polučen pozitivan dokaz o njegovoj nevinosti, već i onda, ako mu se krivnja nemože dokazati.[19] U oči toga, i pošto dispositivni dio osude nekaže, da li je u konkretnom slučaju obtuženik riešen za to, što je nevin, ili za to, što njegova krivnja nije dokazana, nije opravdan zahtjev, da se na temelju takove osude naloži državi dužnost, da ga odšteti. Ova je dužnost opravdana jedino u pogledu osudjena obtuženika, o kojem se nakon pravomoćne osude (usljed obnove postupka) dokaže, da je nedužno bio osudjen. — Živa je istina, da osuda, riešavajuća obtuženika od obtužbe, izriče često, da njegova krivnja nije dokazana; nu mi držimo, da je posve neopravdano učiniti odštetnu dužnost odvisnom od riešenja problema, o kojem vele protivnici, da ga odriešavajuća osuda ne rieša va. Za pravosudje, za pravo može biti odlučno samo pitanje: da li je obtuženik osudjen, ili ne, da li je kriv ili ne; ovo pitanje pako riešeno je jasno, nedvoumno osudom, o kojoj govorimo. Etično pitanje, koje ide preko pravnoga principa, pitanje: nije li ipak moguće, da je obtuženik počinio kažnjivo djelo, nemože li se predmnjevati, da je on ipak činitelj, ovo pitanje nije, nesmije biti mjerodavno pri odluci ob odšteti. Ono uzkrsnjiva uredbu absolucije ab instantia, koju su sva novija zakonarstva zavrgnula iz raz-

[18] Dr. Wahlberg; Lucchini. Ovoj se je struji pridružila većina odnosnih švajcarskih zakona.

[19] Vidi § 250 3 hrv. kaz. pp.

Digitized by Google

loga, koja su poznata i početniku u kriminalističkoj znanosti. Država ima pravo zahtievati, da trpi zlo samo onaj, kojemu je dokazala da je kriv, a nije vlastna stavljati na muke čovjeka, o kojem sumnja, ili naslućuje, da je počinio kažnjivo djelo. I protivnici naši dopuštaju, da bi odšteta bila bar donjekle, iz razloga pravičnosti, opravdana za one riešene obtuženike, o kojih je zbilja dokazano, da su nedužni; nu — vele oni — pošto forma, u kojoj je osuda zaodjenuta, neda razabrati, da li je u konkretnom slučaju tomu tako, pošto bi medju riešenimi obtuženici moglo biti i krivaca; da ovi potonji nebudu dionici blagodati, koje su nevriedni, valja uzkratiti pravo na odštetu i onim, kojim nedvojbeno pristoji. Meni se čini, da ovo umovanje nije juristički opravdano. U civilnom prieporu dužan je nadvladani tužitelj naknaditi tuženiku štetu, koju mu je pravdom prouzročio, ter se tuj nepita, da li je tuženik bio prema tužitelju materijalno obvezan, ili ne, već se pita, da li je tužitelj tuženikovu obvezu dokazao ili ne. Civilno pravo uporavljuje vazda povoljnije načelo i na korist onoga, koj se nalazi u nepovoljnijem položaju. Tako n. p. kod zastare. Nisu li obtuženikova dobra, koja se kriminalnom parnicom izvrgavaju gubitku, vriedna iste zaštite? Nu i neglededć na propise civilnoga zakonarstva, samo zakonarstvo kazneno priznaje bar donjele načelo, koje mi zastupamo; a to biva kod kažnjivih djela, koja se proganjaju na privatnu tužbu, naročito kod uvrede poštenja. Tužitelj, ako nedokaže krivnju obtuženika, ima mu podpunoma naknaditi trošak, a da se ne pita, da li je odriešenje obtuženika izrečeno iz razloga, što je nedužan, ili s razloga, koji stoje na istom stepenu, na kojem stoji absolutio ab instantia.

Što smo naveli na obranu načela, koje usvojismo u slučaju odriešenja od obtužbe, valja i za slučaj, u kojem se prije konačno osude obustavlja kazneni progon, bilo prije podignute obtužbe usljed naročita opoziva javnoga tužitelja, bilo usljed prigovora proti obtužbi. Prema našim razlaganjem biva očevidno, da mi toli u slučaju odriešenja, koli u slučaju obustave kaznenoga progona nalažemo državi dužnost, da odšteti progonjenu osobu radi pretrpljena iztražnoga zatvora, ovoga najosjet-

Digitized by Google

ljivijega zla, koje može zadesiti iztraženika. Proti ovomu mnenju dižu se još odvažnije oni isti prigovori, koje smo pobijali, zastupajući u obće odštetnu dužnost države. Ako i neželimo ponavljati ni jednih ni drugih, to ipak držimo, da se s obzirom na eminentno praktičnu važnost pitanja, moramo kod istoga sustaviti. Pravnici, koji neće da državi nametnu dužnost naknade za pretrpljeni iztražni zatvor naglasuju još oštrije, da je država krieposti pravosudne svoje vlasti ovlašćena odrediti iztražni zatvor, ter dodavaju, da se bez ovlasti na tu odredbu, neda ni pomisliti uspješno kazneno pravosudje.

Mi nismo nikada porekli, da medju glavne državne zadatke spada kaz. pravosudje; nu i privnavajući državi taj zadatak, nismo tim riešili pitanja, da li ona ima odgovarati za bludnje, za aberacije pravosudja. Priznajmo dakle državi pravosudnu vlast; nu pitajmo suvremeno, dali je država s ovom vlašću stekla pravo radi bludnja svojih pravosudnih organa uništiti bez odgovornosti eksistencije državljana. Mi joj ovoga prava priznati nemožemo; mi nemožemo u odredbi iztražnoga zatvora nazrieti p r a v n u n u ž d u u strogom smislu rieči. Nismo voljni poricati, da je odredba iztražnoga zatvora procesualna nužda, bez koje bi se često osujetio kazneni progon; nu iz toga nemožemo izvesti drugo, nego da je ta odredba p o s t u l a t o p o r t u n i t e t a, izviruća iz materijalne nužde, a n e p o s t u l a t p r a v a. Država ima pravo kazniti krivca, a neima pravo zatvarati okrivljenika. Ako ona ipak to čini, jer ju na to neodoljivo sile razlozi posve umjestne, opravdane shodnosti; mi nećemo da ju u tom prečimo; nu zahtievamo, da ona naknadi štetu nanešenu iztraženiku, ako se kasnije pokaže, da on nije počinio djela radi kojega bje odredjen iztražni zatvor, ako se dakle pokaže, da nije bila opravdana odredba namišljene shodnosti, koju je država učinila. Opravdanost te odredbe bit će dokazana tek osudom, koja bude okrivljenika spoznala krivcem, ter će tom osudom prestati svaka odgovornost države. Nebude li usuprot takova osuda donešena, bit će dokazano, da su državni organi, odredjujući iztražni zatvor, bili u bludnji, za koju mora da njihov mandant odgovara. Država, odredjujući iztražni zatvor, neoprav-

Digitized by Google

dan osudom proglašujućom iztraženika krivim, nalazi se u istom položaju, u kojem se nalazi, kad odredi eksproprijaciju privatnoga imetka.[20] U interesu zajednice nad mirnim razvojem koje dužna je bditi, ona je eksproprirala slobodu osumnjičena državljana, ter, kao što jo kod prave razvlastbe dužna odštetiti razvlašćenika za žrtvu, koju je doprineo zajednici prisilnim ustupom svojega imetka, tako treba, da odšteti okrivljenika, koj je trpio zatvor ne radi svoje krivnje, već radi pogriešno stavljene predpostave, da je povriedio interese zajednice, u kojoj živi.

Težnja svih novih zakonarstva, da iztražni zatvor stegnu u što uže granice, i zakonski propisi, koji bud nalažu, bud ovlašćuju sudca, da iztražni zatvor uračuna u izrečenu kazan, izviru iz one dugim i žalostnim izkustvom dokazane istine, da su redki slučajevi, u kojih nedvojbeno postoje sve garancije, da je iztražni zatvor posve opravdano odredjen, ter spomenute su težnje i ustanove podobne podupirati našu tezu. Težko odoljavamo kušnji, da iz gore navedenoga Lucchinievega djela priobćimo nekoliko od onih crta, u kojih se potresnim slovom crtaju užasne strane te uredbe; nećemo da obilujemo ni primjeri iz svakdanje prakse. Ovakovi bi navodi otegnuli nam nazočnu razpravu preko onih granica, koju je ekonomija našega časopisa udarila sličnim razpravam.[21] Nu čega nemožemo prešutiti, to je bezbrižni često lahkoumni način, kojim se odredjuju iztražni zatvori u nadi, da će okrivljenik izpovjedkom osloboditi sudca dugotrajnih izvida. Mi bi žalili, da se ova naša tvrdnja shvati kao tužba podignuta proti sudstvu u obće, napose proti hrvatskomu sudstvu,[22] jer neimamo druge namjere, nego da konstatujemo faktum, koj ima svoj temelj u tradiciji inkvizitornoga postupka, koja još sveudilj

---

[20] Na taj je argument prvi uputio Wahlberg l. c.

[21] Spomenut ćemo od novije doba glasoviti slučaj Hessel u Englezkoj, u kojem je čovjek, kojega je nedužnost bila kasnije dokazana na način, koj je izključivao najsitniju dvojbu, bio dugo vremena lišen slobode na temelju zakleta izkaza svjedoka, koj se je prevario glede istovjetnosti okrivljenika u okolnostih, radi kojih nije se mogao pozvati na odgovornost.

[22] Znamo iz izkustva i rado priznajemo, da u nas iztražni zatvor neuzima onih užasnih dimenzijah, s kojih su n. pr. u Italiji pravnici i čovjekoljubi težko zabrinuti. Vidi podatke Lucchinieve.

Digitized by Google

djeluje na sudce.[23] Budu li organi kaz. pravosudja u oči zakonom izrečene odštetne dužnosti države postupali pomnije opreznije pri odredjivanju iztražnih zatvora, mi ćemo u tom nazrieti znamenitu stečevinu krim. pravosudja, ter već s ovoga razloga zastupamo što odvažnije načelo odštete u razloženom širijem obsegu.

Odštetnu dužnost izključujemo jedino u slučajevih, u kojih bi okrivljenik sam skrivio zlo, koje trpi, n. p. kad bi lažnimi izkazi zaveo sudca, kad bi sam sebe prijavio, pokušao uteći itd. Procesualna krivnja obtuženika oslobadja dakle po našem mnenju državu odštetne dužnosti, ter uz ovakovu stegu oslabljena je, ako ne podpuno odstranjena ona bojazan, da bi se našlo ljudih, koji bi se hotomice, lukavim grupiranjem okolnostih zapleli, nebuduć krivi, u krim. parnicu, da uzmognu proti državi podignuti zahtjev odštete.

Spomenuta austrijska osnova nije provela načelo odštete u onom obsegu, koj mi zastupamo, već je stegnula odštetnu dužnost države na slučajeve, u kojih je osudjenik, koj je cielu ili diel kazni pretrpio, nakon obavljene obnove postupka bud odriešen od obtužbe, bud osudjen uporavom blažije kaznene stavke, ili u kojih je obnova postupka imala za njega tu posljedicu, da se kazneni progon obustavio, ili tužba konačno odputila (§ 1 osnova). Uz ovu je stegu austrijska osnova sustala na pol puta, ter na koliko nam je poznato, ministar obrazložio je tu zakonarsku polu-mjeru obziri na državni budget, o kojih smo jur

[23] U najnovije doba zavladala je u njekih hrvatskih krugovih žalostna navada izvrgavati ruglu teorije i libéralizam, kojim se navješćuje rat ne oružjem razloga, već tobož duhovitimi primjetbami, koje u istinu nisu nego prazne salonske fraze tašte gospode, ili podlih njihovih prilizavaca. Evo svjedočbe jednoga izmedju najodličnijih Nestora austrijskih sudaca, čovjeka, koj je dugi svoj viek sproveo u krim. sudstvu, koj negovori nadahnut ideali teorije, već stojeći na tvrdom tlu života: Waser, predsjednik gradačkoga prizivnoga sudišta piše ob odredjivanju iztražnoga zatvora radi pogibelji bjega ovo: „Ostaviti sve pri starom i čuvati nove forme u toliko, u koliko je to strogo nuždno, da se ukloniš spočitavanju i ukorom, to je žalibože još sveudilj signatura našega kaz. postupka kod više sudova, kod kojih se u predhodnom postupku nastoji jedino, da se okrivljenik dovede u vlast sudca iztražitelja, kojega onda neće nitko smetati, da s iztraženikom postupa kao s objektom, kao s udobnim sredstvom, koje možeš po volji rabiti, da proniknež u materijalnu istinu". (All. österr. Gerichts-Zeitung 1882 br. 73).

Digitized by Google

progovorili. Do danas nije još ništa prodrielo u javnost o stanovištu, koje je prema osnovi zauzeo kazneno-pravni odbor carevinskoga vieća. I niemačka dotična osnova izriče poput austrijske ograničenu odgovornost države. Niemački „Juristentag" izjavio se je za imperativnu odštetnu dužnost u slučaju obustave ili odriešenja nakon obnove, a za fakultativnu odštetu u slučaju odriešenja bez obnove, i u slučaju obustave. Nije težko razabrati, da su u skupstini odlučili gore navedeni razlozi o neizvjestnosti, koju odriešujuća osuda ostavlja za sobom: da li je naime nedužnost okrivljenika dokazana, ili, da li stvari tako stoje, da mu se krivnja nije mogla dokazati. Skupština niemačkih pravnika namjeravala je očito ovlastiti državu, da u prvom slučaju pruži naknadu. Za fakultativnu odštetu u slučajevih obustave mimo osude, bili su mjerodavni obziri procesualne naravi, koji su često podobni izpričati i neopravdani progon, i neopravdanu odredbu iztražnoga zatvora. Podieljujnći ipak državi vlast, da i u takovih slučajevih dozvoli odštetu, imala je skupština pred očima zahtjev pravičnosti, da se u eklatantnih slučajevih odšteti i onaj okrivljenik, glede kojega se postupak obustavio prije osude.

IV.

U pogledu predmeta odštete opazit čemo što kraće, da se po našem mnenju odšteta neima ograničiti na štetu pretrpljenu jedino zatvorom, jer kazneni postupak može osjetljivo ozlediti, druga dobra čovjeka, imenice njegovo poštenje, zdravlje, mogućnost privriede. Glede predmeta odštete valjalo bi se dakle postaviti na širije stanovište, ter obuzeti svu štetu, koju je tko trpio nepravednim kaz. progonom.

Austrijska osnova i u tom je pitanju tiesnih grudih, jer dopušta primjerenu naknadu same imovinsko-pravne štete i to prouzročene jedino izvršbom kazni; niemačka govori u obće ob odšteti.

Netreba nam na dugo i široko razlagati, da za odmjeru odštete može biti nadležan samo sud, nevezan na spone dokaznih maksima, koje kao što izkustvo uči, osujećuju i najpravedniju odštetnu tražbinu. Ako je igdje opravdano načelo slobodna uva-

Digitized by Google

ženja dokaza, to je bez dvojbe u parnicah radi naknade štete. Austrijska osnova usvaja ova načela. Po njoj nadležno je odmjeriti odštetu prizivno sudište nakon razprave, koja je u pravilu javna, ter se obavlja sujdelovanjem državnoga nadodvjetnika i tražitelja odštete, kojemu je prosto poslužiti se zastupstvom odvjetnika. Proti odluci prizivnoga sudišta dozvoljen je i državnomu odvjetniku i tražitelju odštete utok na vrhovno sudište. Oni razlozi, koji u obće opravdavaju uredbu zastare tužbe, podobni su opravdati i ustanovljenje prekluzivnoga roka, uz koj valja da se traži odšteta, Austrijska osnova opredieljuje taj rok na godinu dana, niemačka na samih 60 dana nakon pravomoćnosti riešitbe, donešene usljed obnove postupka.

Pravna narav knjižnih unosa.

Piše Dr. R. V. T.

Materijalno je pravo udarilo temeljna načela, na kojih počiva uredba javnih knjiga. Tih načela nije pako crpilo iz recipirana prava klasičkoga vieka, jer je uredba javnih knjiga moderna uredba, nikla iz potreba prometa, koje su se razvile u novije doba. Današnji sustav javnih knjiga jest djelo modernoga zakonarstva, izvedeno uporavom ekonomičkih načela, prometnih običaja i uvaženjem zahtjeva kredita, toga silnoga faktora u novovječnom prometnom životu.

Prije negoli razmotrimo pravnu narav knjižnih unosa valja nam navesti ona stožerna načela našeg materialnog prava, prema kojim su uredjene grunt. knjige.

Kako u svakom sustavu tako i u onom javnih knjiga načela se grle i sljubljuju na način, da se jedno bez drugog neda razpravljati, ter ako je jedno po dobi starije, drugo je po učincih jače. „Dva su bora naporedu rasla, a medj njima tanka vrha jelva“ pieva narodna pjesma; spomenimo i mi tri glavna načela, koja vladaju javnom knjigom.

Započmimo principom obvezatne ingrosacije (unešenja).

Obći gradjanski zakon odredjuje, da se stvarna prava na nekretne stvari, gdje gruntovne knjige obstoje, mogu sticati, mienjati i gubiti jedino unosom u javne knjige: §. 431. veli: „Za prenos vlastničtva nekretnih stvarih mora pravni posao stečenja u za to opredieljene javne knjige unešen biti. § 451: „Da se pravo zaloga u istinu steće, mora na-

Digitized by Google

slovom providjeni vjerovnik, ako je stvar nekretna, svoju tražbinu na način, propisan za stečenje vlastničtva, u javne knjige upisati dati. Napokon § 481 kaže: stvarno pravo služnosti može se na nepokretne stvari, i u obće na prava upisana u javne knjige, samo upisom u iste steći".

Na istom stanovištu stoje § 436 i 819 o. g. z., govoreći o stečenju vlastničtva osudom ili sudačkimi odredbami i o prenosu vlastničtva za slučaj smrti.

Ta su prava eksistentna u toliko i dotle, dok u javnoj knjigi apariraju, jer vlastničtvo i servituti mogu se steći derivativnim načinom samo upisom u javne knjige (argun ex § 481, 431 o. g. z.), a za pravo zaloga naročito izjavljuje § 469 o. g. z., da za ukinuće hipoteke nije dovoljna izplata duga. Hipotekarno dobro tako dugo ostaje zaduženo, dok se hipoteka iz javnih knjiga neizbriše.

Navedenim je ustanovami izrečeno, da se stvarna prava na nekretnine nestiču nemienjaju ni dokidaju prema onim propisom, koje naredjuje obće pravo, već upisom u javne knjige. (Dr. A. Exner Publicitäts-princip str. 5.) Tabularni unos, i samo taj unos radja namjeravanim učinkom. Stvarno pravo neobstoji samo u knjizi, već obstoji ipso jure krieposti knjige.

Uz princip obvezatne ingrosacije stoji princip javnosti (publiciteta). Moramo se dakako stegnuti na materialno-pravnu javnost.

Sva zakonarstva prihvaćaju načelo, da se neznanjem zakona nitko izpričati nemože, to načelo usvojila je i filozofička znanost, isti ga socializam (Lasalle Sistem I. strana 114 i s. s.) priznaje; i naš ga gradjanski zakon izriče u § 2.

To se načelo uporavilo na javne knjige, i njim se podielilo pravo javnosti i to ustanovom § 443 o. g. z., (koja se naročito iztiče za pravo vlastničtva, nu valja za sva stvarna prava), po kojoj tko se nepobrine, da sazna što je u knjigah upisano, trpi posljedice svoga nemara. Taj materijalno-pravni publicitet javnih knjiga prihvatila su sva zakonodavstva, ter ga formalno provadjaju bud tim, što dozvoljavaju da svatko zagleda u knjige (njemački sistem, koji je manje više ograničen), bud tim, što dozvoljavaju, da se izdavaju prepisi unešenih izprava (copie des actes transcrits sur leur registres et celle des inscriptions subsistantes, franc sistem. art. 2596 i s. s. cod. civ.)

Princip legaliteta spojna je karika navedenih dvaju načela, korolarij istih, jer publica fides mogla se je samo privezati uz legalan akt. Spomenuv u kratko ta tri načela, dobili smo sredstva, pomoću kojega razviti ćemo pravnu narav upisa u zemljištne knjige, ter prema potrebi izvadjati i dalnje konsekvencije iz tih načela.

Iz načela obligat. ingrosacije sliedi, da unosi kojimi se prava stiču, ograničuju, mienjaju ili dokidaju, moraju da budu konstitutivne na-

Digitized by Google

ravi; princip javnosti pako, da se u interesu prometa shodnimi sredstvi uklone štetne posljedice, koje bi njegovom povredom mogle nastati, što se postizava unosi konservativne naravi; napokon legalnost javne knjige iziskuje, da njihova manipulacija prokaže (deklarira) sve činjenice na kojih se temelje upisi, čim će se laglje predusresti zloporabam manipulacije, i legalnost javne knjige u što pouzdanijoj formi predočiti.

Da vidimo sada, kako je pozitivno naše zakonodavstvo fiksiralo u zakonske norme te postulate načela na kojih se javna knjiga osniva.

Gruntovni red uveden ministarskom naredbom od 15. pros. 1855. za Hrvatsku i Slavoniju (br. 237. z. v. l,) nabraja u § 59 vrsti upisa gruntovničkih, i glasi: Upisi gruntovnički jesu ili: *a)* uknjižbe (intabulacije), koje bez svakog daljeg opravdanja, ili *b)* predbilježbe (prenotacije) koje samo pod uvjetom naknadna svoga opravdanja izhode stečenje, promienu ili ugasnuće knjižnih prava kao takovih; napokon *c)* puke zabilježbe.

Isti gruntovni red izražuje učinak upisa grutovničkih tim, što u § 62 veli, da uknjižbe i predbilježbe daju stvarno pravo (samo) glede onoga, što se je upisalo. Predmetom uknjižbe i predbilježbe su po istom grunt. redu prava, koja su po zakonitom svojem pojmu stvarna prava, ili prava, koja istina spadaju k' osobnim pravom na stvar, nu upisom u gruntovnicu mogu zadobiti stvarno svojstvo. (§ 63.)

U VIII. glavi razpravlja naredba potrebštine za uknjižbu i to: 1. kod privatnih izprava; 2. kod javnih izprava; 3. kod izprava izdanih prije početka krieposti ovoga zakona.

IX. poglavlje opet razpravlja pod naslovom „Slučajevi predbilježbe"

1. predbilježbu na temelju izprave privatne;
2. predbilježbu na temelju izprave javne;

a X. poglavlje pod naslovom: Opravdanje predbilježba:

1. ustanove obćenite;
2. 3. 4. opravdanja u konkretnih slučajevih;
5. ponovnu predbilježbu.

Drugi dio VII. pogljavja, koji daje obćenite propise za uknjižbu i predbilježbu razpravlja:

B. obćenite zahtjeve za uknjižbu i predbilježbu, te kao takove navadja:

1. izpravu izvornu;
2. sadržaj izprave;
3. pravnu valjanost izprava;
4 jezik izprava;
5. kada je dopuštena uknjižba i predbilježba:

a) proti uknjiženomu predniku;

Digitized by Google

b) proti ostavniku i baštiniku;

c) proti uknjiženomu i proti predbilježenomu vlastniku ili vjerovniku;

d) u slučaju stečaja.

C Brisanje uknjiženih prava, u kojoj glavi govori o uknjižbi predbilježbe brisanja.

Tako razpravlja gruntovni red ponajprije obćenite zahtjeve uknjižba i predbilježba; zatim daje posebnih propisa za uknjižbu, a posebnih za predbilježbu; a napokon u XI. poglavlju razpravlja gruntovničke zabilježbe.

Predmetom gruntovničkih zabilježba smatra:

Odnošaje i činjenice, koje se:

a) jedino u interesu onih osoba, koje sklapaju pravnih poslova o nekretninah ili hipotekarnih tražbinah, ubilježenjem u gruntovnicu stavljaju do znanja obćenita, i koje stoga, ako se u gruntovnici nezabilježe, nepovlače za sobom nikakovih pravnih posljedica;

b) po ustanovah gradjanskog postupnika i ovoga propisa bilježe u svrhu, da se postigne pravna posljedica skopčana sa zabilježbom.

U prvu vrst idu zabilježbe o maloljetnosti, o brisanju njenu na temelju krstnoga ili rodnoga lista, ili proglašenja punoljetnosti, o produljenju otčinske ili tutorske vlasti, o skrbstvu i stečaju.

U drugu vrst spadaju zabilježbe o sekvestraciji, o povedenom ovršbenu zakupu, ob ovršbenoj dražbi, o zajedničkih hipotekah, o redu prvenstva i o zametnutoj parnici.

Nakon tih obćenitih ustanova daje spomenuto poglavje XI. pod 2) osobite ustanove o zabilježbi kod hipoteka zajedničkih (§§ 106 do 118 133). Uzkratne se odluke imadu zabilježiti u gruntovnici, da se time osigura prvenstvo, ako bi se zahtjevanju kasnije zadovoljilo putem utoka, izuzam:

a) ako nije stavljen nikakov zahtjev ili posve neizvjestan;

b) ako se dobro ili pravo neda razabrati ni iz molbe ni iz priloga. ili kad se nenalazi pisano u knjigah vlasti gruntovnice (vidi u §. 135 *b)* na kraju i *c)*. Na zabilježbu tu obvezana je toli gruntovna oblast, koli presudni sudac (134).

U § 135 nalaže se zabilježba, ako se odpis ili prepis ima obaviti u gruntovnicah dviuh gruntovnih oblasti; molbu valja predati vlasti, koja ima odpisati; ako ona odpis dozvoli, ima se molba, da joj se vidi i znade prvenstvo, zabilježiti u gruntovnicu.

Po § 148 grunt. reda može se dići tužba radi prvobitne nevaljanosti uknjižbe u postupku gradjanskom.

Ako stranka, uknjižbom u pravih svojih povriedjena, želi tu uknjižbu pobijati na temelju nevaljanosti, ter time postići, da se povrati prvašnje stanje u javnih knjigah, moći će tada tužbom, koju će predati vlasti

Digitized by Google

gruntovničkoj, iskati brisanje uknjižbe, u koliko tužba takova nije isključena po gradjanskom postupniku (§ 443).

Tužitelju je prosto ili podjedno s tužbom ili kasnije, nego svagda posebnom molbom iskati zabilježenje parnice.

Ovo zabilježenje parnice skopčano je s tom posljedicom, što će osuda, na tužbu izdana, podpunu svoju kriepost imati i proti onim osobam, koje stopram poslije zabilježenja parnice steku gruntovna prava.

Usljed kaznene iztrage, kad ima razloga sumnji, da se uknjižba osniva na činu, zabranjenu kaznenim zakonom, ima kazneni sud ureda radi ili na molbu stranke povriedjene uknjižbom, odrediti zabilježbu, da je ta uknjižba prieporna (§ 151 gr. r.) Zabilježbi tužbe imade mjesta i u slučaju zastare, ili druge vrsti ugasnuća upisana prava.

Po § 161 imade gruntovničar poredni broj svakog gruntovnog uložka ubilježiti.

Ako se izvorna izprava nalazi u pohrani druge oblasti, može stranka podnieti molbu kod same gruntovne oblasti, i ako se može zadovoljiti molbi, treba da se ista zabilježi dodatkom „dok nestigene izvornik"; da se vidi prvenstvo (§ 125 o. g. z.)

Naredbom ministarstva pravosudja od 4. kolovoza 1859 z. v. l. br. 136 o grutovničkom zabilježenju reda prvenstva dano je grunt. vlastniku pravo, da se na njegovu nepokretninu gruntovničku zabilježi založni red prvenstva od kamatonosna zajma novčana, sto ga tek kani uzeti § 1, pa i ustup uknjižene tražbine, da se za taj ustup utemelji gruntovni red prvenstva (§ 13).

Ministarskom naredbom od 19 rujna 1860 br, 212 d. z. l. dozvoljeno je vjerovniku zamoliti zabilježbu odkaza ili podignuća tužbe proti vlastniku založene stvari (§ 3). Ista naredba smatra pravnom posljedicom te zabilježbe, da odkaz ili podignuće tužbe djeluje neposredno proti svakomu kasnijemu stečeniku založene stvari (§ 5) prema uslovom § 443 o. g. z.

Obći rudni zakon od 23. svibnja 1854 broj 146 dzl. proglašuje (§ 109) dolovne mjere, odsriedke, pomoćne, kopne i kotarne sdonje nepokretnim dobrom, i predmeti unosa u rudarske knjige. Ako rudarski vlastnik hoće za tjeranje rudarskih posala upotriebiti sgrade, radionice ili druge prostore za kopanje, tad se ti predmeti imaju unesti u rudarske knjige, a u gruntovnici, gdje su upisani, mora se to zabilježiti (§ 117 cit.). Nakon te zabilježbe, nesmije se u zemljištniku na posjedovnici ili teretovnici obaviti nikakovih unosa (§ 119 cit.), jer se pravna razmjerja takovih predmeta ravnaju po rudarskoj knjigi, — dok podieljena ovlast obstoji; ugasne li ista, tad se ima skrbiti, da se ti predmeti upišu u zemljištnik, a upisuju se na ime posjednika kao vlastničtvo sa svimi tereti, koji se prenašaju iz rudarske knjige.

Navedeni rudarski zakon zahtjeva, da se utemeljenje rudarskog pod-

Digitized by Google

uzeća (Gewerksehaft) ima u rudarskoj knjizi zabilježiti (§ 137), a isto tako i punomoć direkcije i predstojnika (§ 145).

Zakonskim člankom I ex 1868 odnosno zakonskim člankom LXI. ex 1881 zajedn. sabora imade se za željeznice u zemljah krune ugarske osnovati i voditi usriedotočena gruntovnica, da predstavlja, evidentira i podigne do veresijske prikladnosti nekretnine upotrebljene u željezničke svrhe. S ovom gruntovnicom imade se postupati prema ustanovam redovitoga gruntovničkog sustava (§ 28 z. čl. I. ex 1868). — Dodati nam je, da je zak. člankom LXI ex 1881 specialno odredjeno: da se izvedenje sgrada jednog poduzeća na predmetih drugoga ima zabilježiti kao služnost § 15. — Zakonskim člankom XLI ex 1881 zajedničkoga sabora ovlašćeno je izvlašćujuće poduzetničtvo zatražiti, da se pravo izvlastbe gruntovno zabilježi. Ta zabilježba ima obvezatnu kriepost i za nasliednike upisanoga vlastnika izvlastiti se imajućeg zemljišta (§ 42). — Zakonskim člankom XXXVI. ex 1879 zajedničkoga sabora ob osiguranju založnica odredjeno je, da za plodnosno uloženje zaklade može služiti kupnja nekretnina obterećenih hipotekami zavoda do pokrića (§ 6 t. 5), ter naloženo §om 8, da se uz uknjižbu prava vlastničtva hipot. zavoda ima istodobno zabilježiti, da ista nepokretnina sačinjava sastavni dio zaklade opredieljene za specialnu sigurnost založnica (§ 17). Treće osobe nemogu izvan stečaja steći prava na te nekretnine. Ta pravna narav imade se zabilježiti gruntovnički (§ 18).

Prenavedene zakonske ustanove izcrpljuju vrsti unosa, koje pozitivno pravo propisuje. — Ako i zakonskim ustanovam nebijaše zadaća definirati pravnu narav navedenih unosa, valja ipak priznati, da su se mogle sustavnije razrediti.

Konstitutivni unosi.

Uknjižbom stiču se, mienjaju ili ugasuju stvarna prava na nekretnine; ti su daklje unosi konstitutivne naravi.

Konstitutivnu narav tih unosa izvadjamo iz citiranih zakonskih ustanova, usljed kojih se odnosno pravo stiče tek unosom.

Gruntovni red izriče, da se uknjižbom bez svakog daljeg opravdanja stiču itd. stvarna prava. Eksistencija stvarnog prava: stečenje, promjena ili gubitak takova prava perficira se uknjižbom: to bo zahtjeva princip ingrosacije, koji gradjanski zakon propisuje, a gruntovni red provadja; ter s toga je konstitutivna narav uknjižbe nedvojbena.

Gruntovni red uvršćuje u jednu kategoriju uknjižbe i predbilježbe; što se vidi iz stilizacije § 59 i iz cielog VII. poglavja, pa ipak je narav tih unosa posve različita.[1]

[1] Obći gradj. zakonik veli, da je predbilježba uvjetni unos (bedingte Eintragung in das öffentliche Buch (§ 438), dočim u § 431, gdje je rieč o

Digitized by Google

Uvedenjem uredbe javnih knjiga odvrnulo se je moderno stvarno pravo s kolotečine utrte rimskim pravom, ter se navrnulo na put, na kojem je materijalna načela rimskog stvarnog prava modificiralo, upućujući na javne knjige pravni razvoj stvarnih prava tičućih se nekretnine.

Pravni odnošaji stvarne naravi, ako se tiču nekretnine, neksistiraju pravno, ako ne apariraju u javnih knjigah, ter oni eksistiraju u onom obsegu i za ono vrieme, koje je označeno grunt. unosom. (Exner Publ. Prin.) —

To načelo zahtjeva, da bude i f o r m a l n o provedeno u javaih knjigah. Unos mora naime sadržavati u sebi sve momente, usljed kojih je stvarno pravo stečeno ili promienjeno (utrnulo): unos je konstitutivne naravi, jer bez njega neima stvarnoga prava na stvar nepokretnu.

Samo ovakovo se stečenje smatra „civilnim", ter pisci, proniknuti rimskimi nazori, zovu tabularno stanje: c i v i l n i m p r a v o m (tako Arndts i Unger). —

Provedbom toga načela, pravna razmjerja nekretnina i pravni promet istih prikovana su o javnoj knjizi poput Prometeja o kljisurini, jer se tako zvani modus aquirendi stvarnoga prava na nekretinu evidentira u knjizi i ostvaruje unosom u istu. Neuknjiženi ovlaštenik je vazda u pogibelji prama uknjiženomu; izvanknjižni još neima stvarnog prava, dok nije unešen u javne knjige. — A koja su prava predmetom konstitutivna unosa?

Po obć. gr. zakonu s t v a r n a p r a v a n a s t v a r n e k r e t n u stiču se, mienjaju i ukidaju unosom u javne knjige. Ta su prava pako: pravo vlastničtva, zaloga i služnosti u svih svojih raznih podobah.

Uza ova prava podielio je gradj. zakonik njekim pravom svojstvo absolutnosti, budu li unešeni u javne knjige. Po tom su i ta prava pred-

---

uknjižbi prava vlastničtva govori naprosto o unešenju pravnoga posla u gruntovnicu.

Dr. M. S t u b e n r a u c h u svom komentaru dieli unose u bezuvjetne (Intabulation) i uvjetne (Praenotation) ad § 431—6.

A. R u š n o v u svom komentaru „k gruntovnom redu" zove uknjižbu gruntovnim unosom, kojim se stvarno pravo steče bezuvjetno; dočim je predbilježba unosom, kojim se odnosno pravo stiče uvjetno, t. j. ako se isto u stanovitom roku po stečniku opravda (ad § 59).

Dr. M a r i j a n D e r e n č i n u svom Tumaču k općemu austr. gradj. zakoniku (knj. II. svez. 3 strana 296) veli, da je uknjižba definitivnim unosom pravne odredbe, smjerajuće na to, da se stanovito knjižno pravo steče prenese, ograniči, ili da prestane, utrne (ekstabulatia); dočim mu je predbilježba provizorni unos pravne odredbe, smjerajući na koj od prije spomenutih posljedaka, koji djeluje pod uvjetom, da se naknadno opravda.

Neslažemo se s nijednom od tih definicija, jer neodgovaraju pravnoj naravi knjižnih unosa, koju baš hoćemo, da u ovoj razpravici pobliže razložimo na temelju gore iztaknutih načela.

Digitized by Google

metom uknjižbe, imenice pravo predkupa i uporabe (§ 1073 i 1095 og. i § 63 hrv. gr. z. i § 9 austr. gr. zakona). Kod ovih je prava o. g. zak. pojam stvarnog zamjenio s pojmom absolutnoga prava.

Ta su prava u istinu samo ograničenja dispozicije, uvedena da se od bonae fidei ovlašćenika odkloni mogućnost njihova osujećenja. (Hr. Siegmann, kön. sächsische Hypothekenordnung); — nu pošto im nas o. gr. z. prisudjuje unosom stvarni značaj, moramo ih smatrati kao predmet uknjižbe stvarnog prava.

Uknjižbom povjerbene substitucije stiče se suspenzivnim uvjetom uvjetovano pravo vlastničtva; te su po tom i ta prava s obzirom na konstitutivnu narav unosa predmetom uknjižbe.

Konstitutivni su upisi još i zabilježbe navedene u § 117 rudnog zakona: ako je naime koja nekretnina ili na zemlji stojeća zgrada opredieljena za rudokopje, tada ima se ista unesti u rudnu knjigu na vlastnika rude, i to zabilježiti u gruntovnici; tim se odnosni predmet izuzima iz prometa gruntovne knjige (§ 119 r. z.), postajući do ugasnuća rudokopja svojinom rudnog vlastnika.

Isto je tako konstitutivne naravi zabilježba služnosti sgrada jednog željezničkog poduzeća prama sgradam drugog poduzetničtva (§ 15 z. č. LXV. ex 1881), jer se tom zabilježbom pravo te služnosti stiče.

Konstitutivne naravi je i upis ustupa reda prvenstva, jer se tim stiče novo pravo, zaštičeno tabularnom javnosti. O formi toga upisa vlada i u praksi raznolikost (Exner Hypr. Recht § 64).

Konservativni unosi.

Načelo javnosti, koje uz načelo ingrosacije vlada materialnom stranom prava unešenih u javne knjige, zahtjeva uz unose konstitutivne naravi, unose konservativne.

Krieposti načela javnosti mogu se stvarna prava na nekretnine steći samo prema tabularnom stanju, ter pravo, koje je vlastnik prepustio dvim osobam, pripasti će onoj, koja je ingrosaciju ranije zatražila (§ 440 obć. gr. z.) Teorija i praksa prijanjala je dosele uz mnenje, da § 440 o. gr. z. predpostavlja za pravnovaljanost unosa, da onaj, koj je ingrosaciju zadobio, nije znao, da je njegov auktor istu stvar već drugomu prepustio; u novije doba zavladalo je protivno mnenje. (Repertor. rješ. broj 59 vrh. beč. sudišta od 23. listopada 1873 broj 8489).

Ako razmotrimo posljedice načela publiciteta, uvidjeti ćemo, da je interes stranaka neodoljivo zahtievao, da se nadju sredstva, koja će odstraniti štetne posljedice spojene s javnosti gruntovnice; a to se je sredstvo našlo u uredbi konservativnih unosa.

Po teoriji našeg gradj. zakona, stranka, koja ima naslov (titulus) k stvarnomu pravu, ovlaštena je na način stečenja istoga, ona je i mate-

Digitized by Google

rialno angažovana da ga steče; svakako pravni njezin interes upućuje ju, da svoj titulus realizira. Ako stranka ima za svoj titulus izpravu, koja nosi naslov za stečenje stvarnoga prava, nu ta izprava neima svih formalnosti, da postigne konstitutivan upis — uknjižbu, tad je ovlašćenik zaštićen titulom do postignuća takove izprave u pogibelji, da mu temeljem javnosti grunt. knjige tko drugi ugrabi pravo, na koje on ima čvrst titulus: čim je veći promet, tim je veća ta pogibelj.

Tabularno pravo moralo je s toga prema svim svojim materialnim pravnim predpostavam, prema idejam na kojih počiva, prema svojoj unutarnjoj uredbi stvoriti zaštitu proti štetnim posljedicam javnosti svoje: moralo je stvoriti upise, koji će suspendirati publicitet javnih knjiga, ter utemeljiti pendentan odnošaj (Exner: Pendenz-Verhältniss).

Nu i sam unos, proveden na korist stanovite osobe, može se protiviti naslovu druge, ter biti ništetan: i za takove slučaje trebalo je odkloniti štetne posljedice publiciteta, pružajući sredstvo, kojim će se u gruntovnici pokazati, da je unos prieporan, i tim obraniti pravo materijalnoga ovlašćenika.

Subjekt knjižna prava može biti djelotvorno nesposoban, ili ugovorom stegnut u dispoziciji svojimi pravi: i te okolnosti valja evidentirati, da zakonsko ili obligatorno ograničenje usljed javnosti nepostane iluzornim. — Valja nadalje realni uspjeh tužbe prenieti s obligatornog na absolutno polje, da se tužitelj zaštiti proti odsvojenju, ter tim prisili na ponovnu tužbu.

Konačno i sama manipulacija gruntovnicom, valja da nastoji odkloniti svaku štetu. Radi svih tih okolnostih uvedeni su konservativni upisi, imenice:

A. Unosi konservativno-anticipativne naravi.

Prema načelu javnosti prevencija odlučuje o samom pravu i osigurava realni uspjeh; stoga valja da se onomu kirografarnomu ovlašteniku na stvarno pravo, tičuće se nekretnine, koji ima izpravu posvjedočujuću naslov, nu neobskrbljenu svimi potrebštinami za konstitutivan unos, pruži anticipativno sredstvo „pro conservando jure et loco“ a to je sredstvo moderno aust. tabularno pravo dalo „prenotacijom“, hoteći tim ovlašteniku, koji se je izkazao izpravom, pružiti pravnu zaštitu, da obezbiedi interese, koje mu izviru iz naslova.

Austrijsko materijalno pravo usvojilo je u § 438 o. g. z. tu vrst unosa, zahtjevajući za predbilježbu vjerodostojnu izpravu, i naredjujuć, da se tim unosom stiče uvjetno pravo vlastnosti, koje se, nakon opravdanja predbilježbe provedene na temelju sudačke izreke u javnoj knjizi, smatra stečenim još od časa onoga, kad je predana prošnja za predbilježenje.

Isto načelo za pravo zaloga izriče § 453 o. gr. z.

Digitized by Google

Narav takovih unosa jest anticipativna. (Ihering Dogmatisches Jahrbuch, Exner Hip. R. § 25.) Ovimi se unosi sloboda knjižnoga stanja veže na obligatorno perfektni naslov, za koj obstoji doduše izprava, bez svih formalnosti; drugimi riečmi, ti unosi čuvaju pravo, koje se stvara, od pogibelji, koja mu prieti iz načela javnosti grunt. knjige: obligatornim se eduošajem daje jus ad rem (Exner: Pfandrechts Prenot).

Pravni je naslov perfektan, vjerodostojna izprava predleži; nu neima svih formalnosti, i s toga nedopušta stečenje stvarnoga prava: konstitutivan se upis dozvoliti nemože, nu zaštićuje se naslov unosom, koji konservira pravo.

Ovakov je unos anticipativne naravi, jer se njim nestiče pravo, već samo osigurava prvenstvo tako, da će se na mjestu stečenu prvenstvom, steći stvarno pravo, naslov kojemu sadržan je u izpravi, pod uvjetom, da se to opravda (§ 438 o. g. z. § 59 grunt. zak.)

Tek justifikacijom polučuje unos podpunu tabularnu kriepost, ter pošto je za pendentnosti toga uvjeta dvojbeno, da li će se pravo steći, zovu predbilježbu sad provizornom intabulaciom (Exner i Derenčin), sad uvjetnim unosom (Stubenrauch, Rušnov); nu kako smo pokazali, narav tog unosa je u istinu konservativno-anticipativna. Definitivnu obstojnost unešenoga stvarnoga prava donosi tek justificiranje; anticipirano stečenje prava je dakle odvisno, ter se je ta uvjetnost prebacila na narav samoga unosa. Iz perfektna pravna posla — naslova — anticipira se stečenje (modus acquirendi) stvarnog prava; iz formalno nedostatne izprave stvara se stanje, koje će osigurati realizaciju perfektnog naslova.

Nije provizornost značajno obilježje, koje bi bilo exklusivnom svojinom prenotacije, kao ni definitivnost nije izključiva karakteristika uknjižbe, jer isti značaj provizornosti vidimo i u zabilježbi priepora, a značaj definitivnosti, u zabilježbi punoljetnosti itd.

Usljed načelnoga cesibiliteta prava (§ 1393 o. gr. z.) i prenotirana se prava mogu prenieti i proti subjektu istih prava steći. (§ 75 gr. z.)

Načelna razlika izmedju uknjižbe i predbilježbe sastoji dakle u tom, što je prva konstitutivne, druga konservativno-anticipativne naravi. Exner u svom Hyp. R. nazrieva karakteristikon predbilježbe u tom, što se u interesu budućeg stečenja na zahtjev eventualnog sticatelja, knjižna sloboda objekta u stalnom pravcu ograničuje (I. str. 160); a uvršćuje prenotaciju medju „Dispozitionsbeschränkungen kao Gebundenheit des Objektes".

Njemački partikularni zakonici razpravljaju predbilježbe i zabilježbe podjedno, a uknjižbe napose. Tako pruski grunt. red i zakon o stečenju vlastničtva od 5. svibnja 1872; saski grunt. red (§ 216 i sliedeći); bavarski od 1. lipnja 1822 (§ 27 i sliedeći), koji predbilježbu

Digitized by Google

zove vrsti protestacijom; meklenburško-šverinski od 2. siečnja 1854, koji uknjižbu vlastničtva zove Verlassung, a uknjižbu prava zaloga Eintragung).

U istinu uknjižbe su konstitutivne, a predbilježbe konservativne naravi. — Uknjižbe su korolarij sistema obvezatne ingrosacije, a predbilježbe postulat javnosti, zaštita naslova k stečenju promjeni i t. d. stv. prava.

Konservativno-anticipativna narav predbilježbe izražava se najjasnije u onoj preventivnoj zadaći, kojom zapriečuje, da eventualni konkurent, providjen formalno boljom izpravom, nu kasnijim naslovom, steče pravo, koje pripada onomu, koj ima slabiju izpravu, nu po vremenu jači naslov.

Iste anticipativne su naravi i unosi o gruntovničkom bilježenju reda prvenstva, kako ih za grunt. red od godine 1855 odredjuje minist. naredba od 4. kolovoza 1859 broj 147 dr. z. l. za zajmove i za cesije.

Austrijski grunt. zakon u § 53 ima istu zabilježbu za prodaju i obterećenje zemljišta i za cesiju; a može se i zabilježiti namjeravano brisanje (Exner H. R. § 88).

Moderno pravo pozna i **uknjižbe** konservativno-anticipativne naravi, i to u mobilizaciji hipoth. prava. Prem je juridički odbor austr. gospodske kuće u svom predlogu ka grunt. zakonu od godine 1871 iztaknuo, da je pobjeda te ideje — mobilizacije knjižnih prava — nedvojbena, nije usvojio tè uredbe. Nu ista valjala je u Meklenburgu po hipot. redu od godine 1819 (12. studena). U pruskom zakonu o stečenju vlastničtva i t. d. od 5. svibnja 1872 priznata je posve mobilizacija hipoteka, ter je sakcionirana hipoteka na vlastitoj stvari (§ 27.) Radi prevencije prama drugim vjerovnikom, anticipativna je narav tih unosa bjelodana, pa se i oni obavljaju uknjižbom. Saksonski grunt. red i gradj. zakon pozna hipoteku na vlastitoj stvari (§ 153 i sliedeće gr. r. i 441 o gr. z. i sliedeće).

B. Unosi konservativno-protestativne naravi.

Vidili smo, kako se proti posljedicam načela publiciteta uzima u zaštitu naslov, osnovan na materijalno-pravnoj podlogi. Ova zaštita nije dovoljna, da prevenira štetne posljedice javnosti gruntovnice. Prema načelu javnosti, gruntovni unos predstavlja naime u pravnom prometu pravni objekt, ter pošto se njim mogu vriedjati prava trećih, valja i ta prava uzeti u zaštitu proti načinu stečenja knjižnih prava.

Da se odkloni prejudicij bonae fidei, valjalo je i tu zakonom ustanoviti konservativno sredstvo. Austrijsko zakonodavstvo fiksiralo je to sredstvo u zabilježbi priepora.

Randa u Gerichtszeitung No. 94 ex 1876 razlaže, da materijalni

Digitized by Google

učinci prenotacije i zabilježbe priepora nisu bitno različiti, prem su formalne predpostave razne.

Exner u Hypoth R. § 54 veli, da je pravna narav zabilježba konservatorno protestativna.

Pravna relevantnost tih unosa izražena je nedvojbeno u zakonih tim, što oni označuju kao pravnu posljedicu zabilježbe priepora to, da će osuda, izrečena na tužbu, imati podpunu kriepost proti osobam, koje su stopram poslje zabilježenja parnice stekle grunt. prava (§ 148 hrv. aust. grunt. zak. i § 61). Zabilježba priepora smije se dozvoliti samo u slučajevih po zakonu kvalificiranih, jer je singularan pravni institut, koji u stadiju pretenzije osjegurava praktički uspjeh, a „publica fides" biva za priepora suspendirana. Radi protestativne naravi, zove takve zabilježbe saksonski gruntovni red „Verwahrung" (ograda). Pruski zakon o stečenju vlastničtva i t. d. od 5. svibnja 1872 odredjuje upis i „Vormerkung": da se tužitelj proti štetnim posljedicam publiciteta jav. knjiga brani (§ 9 i 60 cit. i 88 i 89 pruskog grunt. reda).

G. Sigman, komentirajući saksonski „Hypotheken Ordnung" (Leipzig 1872) veli, da se „Verwahrung" saks. grunt. reda (§ 119) imade smatrati pravnim institutom, koji je u najužoj svezi s temeljnimi načeli novijeg prava hipotekarnoga; jer zakonodavstvo, koje je u grunt. ili hipotekarno pravo uvelo princip ingrosacije i javnosti, moralo je interesentom dati sredstva, da se proti škodnim posljedicam tih principa ograde. — Saks. Verwahrungi, kao i naše zabilježbe priepora nisu drugo nego procesualna osiguratelina sredstva: nisu nego unosi konservatorne naravi; nu ovi unosi nekonserviraju pravo interesenta, anticipirajući stečenje i t. d. kojeg prava, već su ti upisi protest proti upisanomu pravu na korist izhoditelja unosa. Bavarski Hypoteken - Gesetz od 1. lipnja 1882 zove te vrsti unosa „protestationes" (§ 27 i sliedeće citato). Svi ti zakonici suglasno s teorijom vele, da sve te zaštite postoje proti posljedkom publiciteta, te je konservativno-protestativna narav istih nad svakom dvojbom uzvišena.

Tabularno pravo u monarkiji označuje kao zabilježbe te vrsti:

1. u § 148 hrv. § 6I aust. g. z. zab. radi prvobitne nevaljanosti uknjižbe;

2. zab. usljed kaznene iztrage § 152 hrv., § 66 aust. gr. z.;

3. u slučaju zastare ili druge vrsti ugasnuća (§ 155 hrv. i § 70 i 71 aust. gr. z.) Razumjeva se po sebi, da je takova zabilježba moguća i kod prava zaloga (vidi i hanov. odnosno pruski z. od 5. svibnja 1872).

Istu narav ima i zabilježba molbe za odpis koje posebine od zadužene grunt. stvarnosti (§ 3 aust. zakona od 6. veljače 1869 (br. 18 d. z. l. § 135 hrv. grunt. zak. sl. b.) Kasnije hipoteke obvezuju naime te parcelle pod odgodnim uvjetom, da se odpis neće dozvoliti. (Hyp. R. I. str. 155).

Digitized by Google

C. Unosi konservativno-deklaratorne naravi.

Grunt. zakonodavstvo moralo je obzir uzeti i na osobe, koje su subjektom stvarnoga prava, na objekt stvarnoga prava (na stvar samu), na procesualni razvitak postupka, a pošto se svi upisi evidentiraju u gruntovnici, to je i gruntovna manipulacija od velike važnosti. U svakoj od navedenih momenta moralo je zakonodavstvo pružiti mogućnost, da se odklone štetne posljedice javnosti grunt. knjige: moralo je pod tabelarnu zaštitu uzeti osobe, koje stoje pod osobitom zaštitom zakona; moralo je omogućiti dozvole, kojimi se steže vlastnik; moralo je pružiti sredstvo, da se zaštite pravna svojstva grunt. objekta; moralo je napokon evidentirati procesualni stadij, osjegurati procesualnim činom absolutan exibilitet, te materialnoj javnosti dati formalna izražaja: i to sve, da zaštiti, da konservira prava proti posljedicam javnosti, da odkloni prejudicij bonae fidei. S obzirom na to neima dvojbe, da su i unosi ove vrsti konservativne naravi.

I oni su naime uvedeni u zaštitu interesenta proti načelu javnosti, i zabilježbe ove vrsti konservativne su naravi; nu one neanticipiraju prava, koja se imadu tek steći, niti se zabilježbami protestira proti pravu unešenu u gruntovnicu, već se njimi d e k l a r i r a upisano pravno razmjerje u pogledu subjekta, stvari, exibiliteta, ter se evidentira rukovodjenje gruntovnice.

1. U pogledu osobe, hrv. grunt. zakon pribraja u vrst tih zabilježba bilježke, koje se unašaju samo u interesu osoba, i koje se tiču djelotvorne njihove sposobnosti. Naročito napominje isti grunt. red (§ 104), da i neupis tih bilježaka nepovlači za sobom nikakovih pravnih posljedica; za zabilježbu stečaja § 33 stečajnoga reda, veli, da se iz propusta te zabilježbe nemože izvoditi nikakovo pravo.

Rušnovov tumač prelazi preko § 104 grunt. zak. parafrasom njegovoga teksta. Dr. Derenčin u svom Tumaču (k III s. 3 str. 312), smatrajuć adnotacije u obće unosi, iztičućimi pravne okolnosti važne po realni kredit, dosudjuje zabilježbam subjektivne naravi zadaću, da upozore na to, da je vlastnik stanovite nekretnine ograničen u razpolaganju s istom.[2]

Da predočimo pravnu narav tih unosa, moramo posegnuti za § 127 hrv. gr. reda (§ 94 aust. gr. z.) Kod riešavanja grunt. molbe veli navedeni §, da ima sudac brižljivo prosuditi . . . . . osobnu sposobnost (djelotvornu, djelatnu sposobnost, Handlungs-Fähigkeit) stranaka, i može

[2] Ovo je tumačenje s jedne strane preširoko s druge preuzko: Preširoko, jer se pod te okolnosti mogu subsumirati i pravni poslovi, usljed kojih se je grunt. ovlašćenik sam u svih pravih razpolaganja ograničio; preuzko, jer se te zabilježbe neprotežu samo na vlastnika nekretnina, već u obće na ovlašćenika stvarnih u gruntovnici upisanih prava.

Digitized by Google

dozvoliti grunt. upis samo onda, kad proti osobnoj sposobnosti stranke razpolagati grunt. objektom, neima temeljite sumnje.

S obzirom na ovu sudčevu dužnost, mislio je hrv. grunt. zak, da su i u grunt. prometu dovoljno zaštićene osobe, koje stoje pod zaštitom zakona (§ 21 o. g.), ter je dodao, da propust zabilježbe o djelotvornoj nesposobnosti nepovlači za sobom nikakovih posljedica. Cislajtansko zakonodavstvo izreklo je na predlog gospodske kuće, istu dužnost sudca, te i uz to izrično odredilo, da se zabilježbe takovih osobnih odnošaja, tičućih se djelotvorne sposobnosti grunt. ovlašćenika, imaju upisati na molbu zakonitih njegovih zastupnika, nebili se ovako što sigurnije uklonile štetne posljedice, kojim su s obzirom na načelo § 443 izložene te osobe i treći, koji s njimi utanačivaju pravne odnošaje. Ovimi će se zabilježbami svakako laglje polučiti svrha, nego li gore spomenutom dužnošću sudca, jer radi razne tab. podsudnosti nije on uvjek u stanju znati za upitne osobne odnošaje.

Sigman komentator saksonskoga grunt. zakona, koj takodjer nezna za te zabilježbe, opravdava ovu praznino, veleć, da se neznanjem zakona nemože nitko izpričati, a zakon da ustanovljuje, tko nije djelatno sposoban.

Zabilježba direkcije i predstojnika poduzeća rudnoga (§ 146 rud. zak.) nije takodjer ništa drugo, van deklaracija osoba, koje će zastupati poduzeće, da isto s javnosti rudne grunt. knjige nebude izvrženo pogibelji štete.

Posljedak djelatne sposobnosti subjekta jest pravo dispozicije. Ovlasti razpolaganja objektom prava, može se svaki njegov subjekt odreći na korist treće osobe, može si sam to pravo dispozicije ograničiti.

Ta ograničenja, ako nisu gruntovnički unešena, nemaju obvezatne moći prema trećim osobam.

Da se subjekt, koj takvim ograničenjem stiče pravo, obrani od zlih posljedica publiciteta gruntovnice, gruntovno je zakonarstvo priznalo unosom, koji ta ograničenja predočuju, absolutnu moć, moć konservirati pravo deklaracijom ograničenja u gruntovnici. Ta se ograničenja unašaju u vlastovnicu ili u terętovnicu, prema tomu, da li stežu pravo vlastničtva (§ 52 arg. ex g. r.) ili ino stvarno u teretovnici upisano pravo. (§ 54 g. r.).

U ta ograničenja dispozicije spadaju kontraktualna i testamentarna (kodicilarna) ograničenja, odredba posljednje volje, kojom oporučitelj zabranjuje nasljedniku testirati imovinom (§ 610), pactum de non alienando i de non onerando. Očitovanjem posljednje volje ili ugovorom može se stegnuti razpolaganje gruntovnoga ovlaštenika pripadajućim mu uknjiženim pravom. Tim se ograničuje samo dispozicija pravom, dočim vršenje i uživanje pogledom na koristi i substanciju uknjiženog prava ostaje netaknuto. (Exner Hypotheken-Recht § 60). Pactum de non alienando sa-

Digitized by Google

držaje u sebi i pactum de non onerando, jer vlast obteretiti pravo, sadržava u sebi i vlast odsvojiti ga.

Naša i cislajtanska praksa priznavaju navedenim stegam, da su prikladne za ingrosaciju. (Riešitba bečkog vrhovnog sudišta od 11. ožujka 1879 Gerichtszeitung ex 1880 br. 103 dopušta tužbu na priznanje pacta de non aliendo). I nakon gruntovnog zakona od god. 1871 drži se cislajtanska praksa istog pravca, jer se po § 5 aust. grunt. zak. imadu ingrosirati bitne ustanove knjižnih prava, ter motivira svoje riešitbe tim, da gruntovni sudac mora i ugovorena pravna ograničenja u obzir uzeti. (G. U. W. br. 569).[8]

Naš gruntovni red u općenitoj fakultativnoj stilizaciji § 104 gr. r. dopušta ingrosaciju rečenih pakta.

2) u pogledu stvari.

I u pogledu nekretne stvari mogu postojati ograničenja usljed osobita pravna svojstva njezina.

Po našem gruntovnom sustavu posjedovnica naznačuje pravno svojstvo, a tim se deklarira i pravni odnošaj nekretnine (§ 51 gr. r. i § 3 zakona od 16. rujna 1876 i 17. provedbene naredbe za provincial te § 33 krajiškog naputka).

U niemačkih part. zakonih takva se ograničenja još uviek mogu stvarati, dočim su kod nas samo historičko-pravni ostanci. U niemačkih gruntovnicah postoji posebna rubrika za takova ograničenja (n. p. § 127 i 114 saskog gr. z.). I ti su upisi konservatorno-deklaratorne naravi, jer služe za obezbiedjenje tih prava. U tu kategoriju spada kod nas zabilježba naložena zak. člankom XXXVI ex 1876 (§ 8), da koja nekretnina sačinjava sastavni dio zaklade za specijalnu sigurnost založnice, što se ima zabilježiti (§ 18) kod hipotekarno osiguranih zajmova zavoda, ako isti služe toj svrsi, da se odkloni temeljem javne knjige moguća alienacija na štetu interesenta založnica: u prvom slučaju objekt je zabilježbe, nekretna stvar, gruntovna stvarnost; u drugom pravo zaloga.

3) u pogledu exibiliteta.

Gruntovni red od godine 1855 smatra predmetom gruntovnih unosa i činjenice, koje se po ustanovah gradjanskog postupnika bilježe u svrhu, da se postigne kakova pravna posljedica. I te su zabilježbe konservativno-deklaratorne naravi, jer samo glede upisana jur prava pokazuju procesualni stadij istoga.

Procesualno postupanje stvara samo obligatorni odnošaj izmedju pručih se stranaka, osuda pravi jus inter partes, i ovršiva je samo iz-

[8] U novije doba Steinbach neće da tim ograničenjem prizna prikladnost za ingrosaciju, jer da ta pacta neimaju obvezne moći prema trećim. Exner Hyp. R priznaje tu prikladnost.

Digitized by Google

medju stranaka: da takova procesualna sredstva mogu djelovati absolutno — proti svakomu —, moraju se unesti u javnu knjigu.

U ovu vrst unosa spadaju zabilježbe odpovjedi, podignute tužbe. Obe imadu tu pravnu kriepost, da djeluju prema sljednikom vlastnika nekretnosti, kao i proti sljedniku tužitelja (Exner Hypoth. Recht § 53.). Amo spada još zabilježba ovršne dražbe, i obavljene ovršne dražbe (§ 72 g. z. od god. 1871), zabilježba sekvestracije, zabilježba izpunjena uvjeta (Exner Hypoth. Recht § 61), zabilježba (buduće) kompenzacije (Exner Hypoth. Recht § 55). Ti se upisi tiču s veće strane stvarnih prava na tudju stvar; samo zabilježba sekvestracije može se upotriebiti i za slučaj priepora vlastničtva, a dopuštena je i zabilježba podignuća tužbe radi razvrgnuća zajednice, da se obezbiedi uporava ustanova § 830 i 843 o. g. z. (riešitba bečkog vrhovnog sudišta od 20. augusta 1872 br. 8633 u Repertoriju.)

Iste je naravi zabilježba dopuštena § 42 zak. čl. XLI ex 1881 o povedenom izvlastbenom postupku kod gradjenja željeznica. Ta se zabilježba čini doduše bez predhodno upisana prava, koje daje expropriacija, nu takov upis nije potreban s razloga, jer se slične gradnje dozvoljavaju zakoni, a njihovim se neznanjem nemože nitko izpričati; publicitet javne knjige pako biva suvišan, jer ingrosacije u obće netreba, gdje je javnost već zajamčena bez javne knjige. Takva zabilježba ima obvezatnu moć za izvlastbeni i odštetni postupak proti svakomu sliedniku.

3. Konačno i zabilježbe, kojimi se nastoji ukloniti praejudicia bonae fidei, koja mogu nastati iz vodjenja (manipulacije) javnih knjiga, jesu naravi konservativno-deklaratorne, jer evendentiraju tečaj unosa, upisano pravo s obzirom na unos, njegove sveze s drugimi unosi, a te okolnosti dokazuju dovoljno deklarativnu narav tih zabilježba. Najznamenitija izmedju takovih zabilježba jest ona kod zajedničkih hipoteka. Ona pokazuje, da više objekta nerazdielivo jamči za jednu tražbinu. Evendentiranje toga odnošaja djeluje pako dvostrukom krieposti: 1. radja naime formalnom sigurnošću stojećom pod zaštitom publicae fidei javnih knjiga, da više objekta jamči za tu jednu tražbinu. 2. uklanja pogibelj posebne dispozicije kojim od zajedničkih zaloga. (Dr. A. Pittreich Gerichts-Halle N. 9 ex 1883.

U tu kategoriju spada još zabilježba uzkratnih molba, odredjena §om 133 gr. r.; zabilježenje, ako se odpis i pripis imadu obaviti kod dva razna suda (§ 135 gr. z.); zabilježenje olovkom, da je podnesak predan uručbenomu zapisniku § 161 gr. r.; zabilježba rekursa, odredjena po § 129 aust. g. z. od god. 1871, jer bi se eventualno riešitbom druge molbe mogao uzpostaviti prijašnji gruntovni stadij. Hrvatski grunt. red nezna za taj unos, jer opredielјuje kad postaje unos pravomoćnim; u ostalom sadržava u § 141 i seq. ista načela kao austr. grunt. zakon.

Digitized by Google

Hrvatski gruntovni zakon od god. 1855 i austrijski od god. 1871 ustanovljuju vrsti unosa po predpostavah, koja se zahtievaju za dozvolu njihovu: dali naime predleži izprava, obskrbljena svimi formalnostmi (uknjižba), ili formalno nedostatna (predbilježba), ili dali obstoji odnošaji i činjenice, koji se imaju zabilježiti u svrhu, da se postigne na tabularnom pravnom polju pravna kakova posljedica.

Sjeverno njemački part. zakoni gledali su više na pravnu kriepost unosa, ter unose konstitutivne naravi — (Eintragung, Verlassung) lučili od konservativnih.

U našoj literaturi obradjeno je tabularno pravo u više razpravah tiskanih u ovom listu, u Rušnovom komentaru, a u najnovije doba u trećem svezku druge knjige Tumača k općemu austrijanskomu gradjanskomu zakoniku od Dra Marijana Derenčina.

Razprave tiskane u ovom listu nebave se predmetom naše razprave. Nećemo, da se osvrnemo na Rušnovov komentar, koj pisac sam označuje prostim priručnikom za praktičnu porabu. Ono djelo neima u istinu znanstvene vriednosti; usuprot u Derenčinovom tumaču razvita su znanstvena načela, na kojih se javne knjige temelje, ter akoprem je knjiga namienjena razlaganju gradjanskoga zakonika, to su ipak i načela te uredbe zgodno uvrštena u tumač; upotrebljena je pri tom najnovija literatura, koja je i kritički obradjena. Žalibože došao je red na razlaganje tih načela nakon razprave ob upisih u javne knjige, ter su ti upisi razloženi prema formalnim predpostavam istih, kako ih pozitivno zakonodavstvo daje, a nije izpitana pravna njihova narav.

Ovo nas je potaknulo na ovu razpravicu, u kojoj nastojali smo dokazati, da su i kod unosa u javne knjige odlučivala načela na kojih iste počivaju, da se unosi bez tih načela nedadu razpoznati.

K uporabi kaznenoga postupnika.

IV.

Imade li predsjedatelj glavne razprave odrediti, da se prema predlogu državnoga odvjetnika pročitaju zapisnici o preslušanju svjedoka, ako i nisu nastupile iznimke § 243 k. z.; ter može li sud odbiti zahtjev obtuženika, da se ti zapisnici nečitaju.

Kod više kaznenih sudova zavladala je praksa,[1] da se usljed predloga državnoga odvjetnika, sadržana u obtužbi, jednostavno pročitaju na

[1] Ta praksa potiče od vremena, kada bijaše u krieposti kazneni postupnik od god. 1853, koj u §§ 225 i 271 prepušta diskrecionarnoj vlasti predsjednika, da dade pročitati sve spise iztražnoga postupka, ako on sâm ili sud smatra, da je to potrebno.

Digitized by Google

glavnoj razpravi zapisnici o saslušanju svjedoka i mnenja vještačka (§ 243 k. p.), a obtuženikovi prigovori proti tomu, da se neuvažuju s razloga, što obtuženik nije predlog javnoga tužitelja pobijao u prigovorih proti obtužbi, o kojoj se u oči toga uzima, da je postala pravomoćnom, pa da se s toga imadu pročitati spisi, o kojih je državni odvjetnik predložio, da se čitaju, ako on i nadalje ostaje kod svoga predloga.

Ovo praktično sredstvo upotrebljuje se istina, da se ujednostruči posao kod glavne razprave, a i financijalni ga obziri preporučuju. U običnih slučajevih nije ta praksa izazvala znatnih potežkoća, nu načelno nemože se odobriti, jer se neda dovesti u sklad s ustanovami kaznenoga postupnika.

Ovakovi predlozi javnoga tužitelja ne samo da vriedjaju načelo ustmenosti i neposrednosti, koje usvaja naš postupnik, već im u obtužbi nije nikako mjesta.

„Ako je okrivljenik stavljen pravomoćno pod obtužbu (§§ 201, 205, 209), neće se moći udariti više na nadležnost onoga suda, koj je po obtužnici ili usljed presude, izrečene o prigovoru proti istoj. zvan za glavnu razpravu. U ostalom bit će bez upliva na daljni postupak to, što se nije prigovorilo proti obtužnici, ili što je dotičnik zanemario navesti koj razlog ništovni“ (§ 210 k. p.).

Prema toj zakonskoj ustanovi, predlog, sadržan u obtužnici, da se u glavnoj razpravi čitaju izprave i spisi, nepostaje pravomoćnim ni onda, ako mu obtuženik nije izrično prigovorio. On nije ni dužan očitovati se glede predloga, sadržanih u obtužbi; dapače nemože ni prigovoriti onomu dielu obtužbe, koj sadržaje često spomenuti predlog državnoga odvjetnika, jer prema § 199 k. p. može obtuženi u prigovorih proti obtužnici tražiti jedino, da banski stol odluči glede nadležnosti suda navedena u obtužnici, kao i o tom, da li je obtužba umjestna“ (Sravni § 204 k. p.) A prizivni sud nije ni ovlašćen ni obvezan usljed prigovora proti obtužbi odlučivati, da li se prema predlogu stavljenom u obtužnici, imadu pročitati ili ne stanoviti spisi, jer po § 205, stavci 2 kp. banski stol, ako odbije prigovore i pristane na obtužbu, ima podjedno stvoriti zaključak samo „o svihkolikih predlozih, koji se odnose na spojitbu ili na razstavu više obtužba, i na poziv svjedoka i vještaka“; dočim neima stvarati zaključka o predlogu, da se pročitaju spisi u glavnoj razpravi.

Ako dakle obtužba izim bitnih u § 198 br. 1—4 kp. označenih točaka sadržaje jošte i predlog, da se pročitaju stanoviti spisi u glavnoj razpravi, tad se ovakov predlog do glavne razprave neriešava, već ostaje in suspenso, ter o njem zaključuje kazneni sud tekar u glavnoj razpravi, pošto se je najprije o tom predlogu izjavio obtuženi i branitelj mu, koji mogu mu se protiviti, i zahtievati zaključak kaznenoga suda prema § 229 k. p.

Digitized by Google

Odlučivajući o takovom predlogu, mora sud imati na umu, da se sadanji kazneni postupak temelji na načelu ustmenosti,[2] od kojega su izuzeti samo taksativno u § 243 k. p. navedeni slučajevi; da se iznimke imadu strogo tumačiti; i da se pročitanje spisa i zapisnika usljed prigovora obtuženikova nemože dozvoliti, ako neima za to uvjeta §a 243 kp.

Ako dakle javni tužitelj smatra, da je izkaz stanovitoga svjedoka od bitna upliva, tada ima se takov svjedok pozvati na glavnu razpravu, izuzev slučaj § 243 br. 1 kp. Nije li pako izkaz svjedoka bitan, suvišno je i pozvati ga na razpravu, i pročitati njegov izkaz.[3]

Prigovorit će nam se, da obtuženi, ako nije sporazuman s predlogom javnoga tužitelja, može zahtievati, da se svjedoci osobno na razpravu pozovu. Prema ovomu nazoru nebi trebalo, da javni tužitelj predloži u obtužbi, da se na glavnu razpravu pozove koj svjedok, već mogao bi se jednostavno stegnuti na predlog, da se pročitaju njihovi izkazi. Ovako bi nakon pravomoćne obtužbe došli do razprave bez svjedoka; — do razprave pismene, a nipošto ustmene.

Neglededć na ovo, nemože se od obtuženoga zahtievati, da on izposluje saslušanje takovih svjedoka, koji proti njemu izkazuju, i da time ide tužitelju na ruku u sabiranju dokaznog materiala, koj ima služiti da ga uglavi.

Mogao bi jošter tko tvrditi, da zapisnici, za koje se u obtužbi predlaže, da se pročitaju, spadaju medju dokazala, pa jer su u obtužbi prema § 198 k. p. navedena, da se i na glavnoj razpravi uvažiti moraju. Takov nazor nemože se odobriti, jer pismeni zapisnik o saslušanju svjedoka nije u smislu § 198 k. p. dokazalo, već se prema istoj zakonskoj ustanovi sâm svjedok predložen u obtužbi smatra dokazalom, a njegova je protokolarna izjava samo subsidiarno dokazalo, pa i to samo onda, ako se svjedok prema § 243 k. p. osobno saslušati nemože.[4]

V.

Mogu li se čitati u glavnoj razpravi zapisnici, spisani po organih redarstvene oblasti?

Već usljed odnošaja, u kojem redarstvene oblasti stoje prema državnomu odvjetničtvu, nemože se dopisom i zapisnikom njihovim pri-

[2] Na istom načelu počivajući kazneni postupnik za njemačku državu ustanovljuje u § 249 izrično: „Die Vernehmung darf nicht durch Verlesung des über eine frühere Vernehmung aufgenommenen Protokolls oder einer schriftlichen Erklärung ersetzt werden".

[3] F. Gernerth, Ger. Zeit., 1880 str. 117.

[4] Sravni: Dr. Zucker, Ger. Zeit. 1874 br. 41; — Dr. Rulf, Die österr. Strafprocessordnung, 1874, str. 252 i sl.; — F. Gernerth, Ger. Zeit. 1876 br. 38, i 1880 br. 30; — Waser, Ger. Zeit. 1879 br. 79 i 1881 br. 56; — Dr. Vargha, Die Vertheidigung § 403; — Dr. Rosen-

Digitized by Google

znati podpuna dokazna moć. Organi ove oblasti naime preslušavaju jedino u interesu obtužbe, a javni tužitelj može i sam tomu preslušavanju prisustvovati.[1] Izim toga nemogu oni organi preslušane osobe zapriseg-nuti. Jedino zapisnici ob očevidu i o pretrazi mogu služiti dokazalom, ako ih dotična redarstvena oblast bezodvlačno pošalje iztražnomu sudcu na izvid.[2]

U praksi pako smatra se potrebnim pročitati zapisnike redarstvenih oblasti, osobito one, koji su spisani o preslušanju obtuženoga, koj prizznaje djelo, a kasnije to priznanje opozove. Taj se postupak opravdava § 236 k. p., po kojem može predsjedatelj narediti, da se pročita „zapisnik sačinjen o prijašnjih kazivanjih“ obtuženikovih. Izim toga tvrdi se, da je u uvodu § 252 cislitavskoga kaz. postup., kojemu odgovara § 243 našega post., rieč „s u d b e n i“ izostavljena, dočim se u osnovah postupnika spominju na tom mjestu samo s u d b e n i zapisnici. Što je rieč „sudbeni“ u zakonu izpuštena, to bi imalo pokazati, da se pod zapisnici u obće imadu razumjevati i oni, spisani po redarstvenih oblastih.

Proti ovomu razlaganju mora se prije svega opaziti, da takovi zapisnici nisu spisani obdržavanjem onih forma, koje su nuždne, da se mogu upotriebiti za dokazivanje, pa već s toga nemože im se u kaz. postupku priznati podpuna dokazna moć.

Priznanje pred organom redarstvene oblasti može se smatrati jedino izvansudnim priznanjem, izpovjedkom, učinjenom pred privatnom osobom, ter prema tomu zapisnik, spisan o toj izpovjedci, nije nego pismena svjedočba, o kojoj ima se preslušati izdatnik njezin, dakle sastavitelj zapisnika. Rieč „sudbeni“ izpuštena je u spomenutih zakonskih ustanovah zato, što je bila posve suvišna, ter se po sebi razumieva. Neda se u ostalom ni pomisliti, da bi sadanji reformirani kazneni postupnik redarstvenim svjedočbam pripisao dokaznu moć, dočim je kaz. post. od god. 1853, osnovan na inkvizitornom načelu, u § 235 ovakova dokazala izključio.[3]

---

b l a t t, Das Princip der Mündlichkeit in der Strafprocessordnung, Gerichtshalle, 1880 br 97; — Dr. U l l m a n n, Lehrbuch, 1882, str. 552 i sl.; — I. M i t t e r b a c h e r, Die Strafprocessordnung, 1882, str. 375 i sl.

[1] Dr. E. L ö w e, Die Strafprocessordnung für d. deut. Reich, 1882, str. 514: „Protokolle über nichtrichterliche Durchsuchungen dürfen ebensowenig verlesen werden, wie die B e r i c h t e, welche ein Beamter der S t a a t s a n w a l t s c h a f t über die Ergebnisse seiner Ermittelungen an den Staatsanwalt erstattet hat“.

[2] Dr. R u l f, Die österr. Strafprocessordnung, 1874, str. 252; — Dr. U l l m a n n, Lehrbuch, 1882, str. 553; — Dr. M. F r y d m a n n, Vertheidigung. str. 206.

[3] W a s e r, Ger. Zeit., 1879 br. 79; — Sravni odborske razprave ob osnovi kazn. post. za Cislitavsku, osobito razlaganja G l a s e r-ova u Dr. M a y e r-ovom Handbuch, I. str. 143 i 729. Iz tih razprava neda se onakov zaključak stvoriti, kao što to M i t t e r b a c h e r, l. c. str. 375 i sl. čini.

Digitized by Google

Sudovanje austrijskoga vrhovnoga sudišta u pitanjih hipotekarnoga prava.

Priobćuje Dr. Marijan Derenčin.

Silni razvoj kredita uz koji se prometni život razvió u prije neslućenom obsegu, i organizacija zemljištne vjeresije podigoše važnost hipotekarnomu pravu tako, da ga je i teorija stala proučavati većom pomnjom, a za praksu postalo je to pravo jednom od pravosudnih grana, kojim se ona često bavi. S obzirom na to mislili smo, da ćemo ugoditi članovom našega družtva, naročito sudcem i odvjetnikom, koji neimadu dokolice, da se vlastitim iztraživanjem upoznaju s najnovijim razvojem hip. prava, ako u ovom družtvenom sada povećanom organu otvorimo osobiti stalni odsjek, koji ćemo posvetiti hip. pravu. Već naslov toga novoga odsjeka pokazuje pravac, kojim kanimo udariti; nu baš najnoviji razvoj hip. prava upućuje nas, da u tom odsjeku teoriju i praksu prikažemo u onom složnom nastojanju, bez kojega bi se pravosudje snizilo do puka empirizma. Odlučili smo s toga predposlati svaki put riešitbam aust. vrhovnoga sudišta, koje ćemo priobćivati po materijah,[1] kratku obrazložbu glavnoga pitanja, koje riešavaju.

I.

Učinak unešene u gruntovnicu zabrane otudjiti ili obteretiti hipotekarna prava.[2]

Pravo hipoteke može biti dozvoljeno uz stegu, da se ovlašćeniku zabrani otudjiti ga, ili obteretiti; otudjiti, to jest ustupiti (cedirati) tražbinu osjegurann pravom zaloga; obteretiti, to jest dozvoliti trećemu pravo podzaloga na teret hipoteke.[3] U takovih je slučajevih očita namjera stranaka, da zabrana nedjeluje samo obligatorno, već absolutno, drugimi riečmi: onaj, koji daje hipoteku neima jedino namjeru obvezati hip. ovlašćenika, da hipoteku zadrži, već mu je i namjera zapriečiti, da ju otudji ili obtereti. Ovakovimi se zabranami ograničuje podieljeno pravo, jer se na ovlašćenika prenaša doduše uživanje, koristi i substancija prava, nu uzkraćuje vlast prenešenim pravom disponirati. Pita se sada, mogu li navedene zabrane biti predmetom grun-

[1] Netreba nam valjda ni spomenuti, da ćemo riešitbe vaditi iz Unger-Glaser-Walterove sbirke; nu upotriebiti ćemo i strukovne austrijske novine, ter bude li prilike, upozorit i na riešitbe domaćega najvišjega sudišta. — Moramo još opaziti, da dieleć riešitbe po materijah nismo gledali na kakav sistem, što nam se nečini ni nuždno za svrhu, koju namjenismo našoj radnji.

[2] Exner Das österreichische Hypothekenrecht II. § 60.

[3] Zabrana otudjiti sadržava u dvojbi i zabranu obteretiti.

*

Digitized by Google

tovna unosa? Po našem mnenju mogu;[4] ter ako su bile ugovorene kod postanka same hipoteke, dužnost je suda, koji hipoteku dozvoljuje, da shodnom opazkom u teretovnici iztakne stegu, pod kojom je hip. pravo podieljeno; a ako su zabrane nastale kasnije, tada unašaju se u formi zabilježbe (adnotacije).[5] Hrvatski gruntovni zakon neima za to izrična propisa, nu ovakov se propis dade per analogiam izvesti iz § 52 sl. d) spomenutoga zakona, koj govori ob unosih stega, koje se tiču prava vlastničtva.[6] Austrijski obći grunt. zakon ima usuprot u § 5 propis, koji obćenito govori ob unosih" bitnih ustanovljenja (wesentliche Bestimmungen) uknjižbenih prava," kojim obćenitim izrazom obuzima dakako i stege uknjiženih prava u obće, dakle i prava hipoteke.[7] Mnenje Steinbachovo, da spomenute zabrane nemogu biti predmetom unosa, s razloga što one djeluju jedino medju neposredno interesiranimi osobami, a ne prama trećim, osniva se poglavito na tvrdnji, da pravo, koje iz zabrane izvire onomu, koji je zabranu učinio, nije pravo stvarno, ni takovo osobno pravo, koje je iznimno prikladno za grunt. unos poput prava predkupa, zakupnoga itd. Proti ovoj argumentaciji posve umjestno opazuje Exner,[8] da u tih slučajevih nemože biti govora o pravu onoga, koji je zabranio (i ondje, gdje takovo postoji, što uvjek nebiva), već o ograničenju knjižnoga prava onoga, koji uz zabranu stiče. Steinbach navodi još u prilog svojemu mnenju, da aust. grunt. zakon nespominje u § 20 zabilježbe navedenih zabrana, na što Exner odvraća,[9] da je citirani § nesretno stiliziran,[10] ter da mu očito nije namjera izbrojiti taksa-

---

[4] U najnovije doba uztvrdio je Steinbach (Die Wirkungen vertragsmässiger nnd letztwilliger Veräusserungs- und Belastungsverbote nach öster. Rechte 1877), da su te zabrane neprikladne za gruntovni unos. O tom niže obširnije.

[5] Exner: Des österreichische Hypotekenrecht. II. str. 457.

[6] § 52. Na vlastovnici imadu se upisati: . . . . . d) svi u javne knjige upisani uvjeti ili stege, koje nedržeći se jedino stvarnosti gruntovničke, tiču se osobe vlastnikove na temelju malolietnosti, skrbničtva itd., ili njezina prava vlastničtva, kao što su zamjena (substitucija), pravo predkupa, odnošaji o posjedu zaloga po prijašnjem pravu ugarskom itd. itd.

[7] § 5 austr. grunt. zakona glasi: „U glavnu knjigu imadu se upisati bitne ustanove prava uknjižbenih. Ako se iste nedadu u kratko izreći, tad treba u glavnoj knjizi pozvati se na točno označena mjesta u izpravah, koje služe za podlogu uknjižbi, i vriedit će to toliko, kao da su dotična mjesta u glavnoj knjizi upisana". Hrvatska praksa neće pogriešiti, bude li se držala ove načelne ustanove austr. grunt. zak., koji u obće preciznijom redakcijom načela sadržanih i u hrv. grnnt. zakonu, može hrvatskomu sudcu biti od velike koristi.

[8] Exner l. c. sl. 457.

[9] Exner l. c. ibidem.

[10] § 20 aust. grunt. zakona uz neznatne stilističke razlike odgovara § 104 hrv. grunt. zakonu.

Digitized by Google

tivno prava, koja se mogu zabilježiti. Mnenje Exnerovo podupire hrvatski grunt. zakon, koji u gore priobćenom § 52 eksemplificira samo odnošaje prikladne, da budu u gruntovnici iztaknuti, dočim § 104, koji slovi o adnotacijah, ima onu istu mahnu, koju Exner spočituje § 20 austrijskog grunt. zakona, to jest redigiran je tako, kao da bi se slučajevi adnotacija htjeli izcrpljivo izbrojiti. Nije nam doduše poznat slučaj iz domaće prakse, na koji bi se mogli pozvati; nu, što austrijska praksa priznava prikladnost tih zabrana, da budu upisane u gruntovnici,[11] to nas ovlašćuje tim pouzdanije uztvrditi, da se često spomenute zabrane mogu unašati u zem. knjige i prema načelnim ustanovam hrv. grunt. zakona. Ovoliko o tih zabranah sa gledišta formalnoga tabularnoga prava.

Sa gledišta materijalnoga prigovara im Steinbach, da škode slobodi i sigurnosti prometa, što nedopušta Exner,[12] veleć, da je zabrana otudjiti doduše zaprieka prometu; nu da se u takovoj zaprieci, ako je u gruntovnici izkazana, nemože nazrievati pogibelj prometa, tim manje po aust. pravu, koje volji ugovarajućih stranaka nestavlja nikakvih granica, dopuštajući dapače, da izpunjenje razriešujuća uvjeta, iztaknuta u gruntovnici, djeluje proti trećim.[13]

Strogo konsekventno morali bi prema razvijenim načelom tvrditi, da prikazana u gruntovnici zabrana otudjiti ili obteretiti hipoteku, djeluje beziznimno proti trećim, dakle i u slučaju, u kojem tko ovršnim putem traži namirenje iz hipoteke, ograničene kojom od navedenih zabrana. Nu aust. praksa steže djelovanje spomenutih u gruntovnici prikazanih zabrana na slučajeve dobrovoljne cesije i podzaloženja, ter ga izključuje u slučajevih, u kojih je tko putem ovrhe stekao založno pravo na hipoteku. Gruntovni sudac neće dakle dozvoliti dobrovoljne cesije ili dobrovoljna podzaloženja hipoteke, ograničene zabranom; nu dozvoliti će ovršno založno pravo i na teret hipoteke ograničene zabranom.

Neka sliedeće riešitbe aust. vrhovnoga sudišta ilustriraju i obrazlože pobliže tezu, koju smo postavili:

Na teret nekretnine X pripadajuće C-u uknjižena je tražbina B-a proti C-u, i podjedno intabulirana je na temelju sporazumka vjerovnika i dužnika zabrana otudjiti i obteretiti hip. tražbinu. A. izposlova proti

---

[11] Aust. vrhovno sudište priznalo je dapače pravo tužbe na zabilježbu oporučne zabrane otudjenja i dozvolilo zabilježbu priepornosti (Riešitba od 11. ožujka 1879 u Gerichts-Zeitung 1880 br. 103).

[12] Exner l. c. st. 458.

[13] Testator, veli Exner, netreba drugo nego da zapiše hip. tražbinu pod razriešujućim uvjetom, da ju legatar necedira — što mu i Steinbach dopušta, — pa je tim polučio, čemu še Steinbach hoće da ukloni, to jest, da će zabrana djelovati i proti trećim.

Digitized by Google

B-u radi mjenbene obveze platežni nalog, i za parnice, izazvane prigovori B-a, zamoli prenotaciju založnoga prava na teret gore spomenute hip. tražbine do osjeguranja mjenbene svote. Prvi sud dozvoli predbilježbu pored gruntovno unešene zabrane. Prizivno sudište usuprot uzkrati prenotaciju sa sliedećih razloga: Akoprem bi se u smislu §§ 9 do 20 grunt. zak. bila imala dozvoliti ne intabulacija, već samo zabilježba upitne zabrane, to je pored te formalne pogrieške, unosom zabrane svakako prokazano, da je ovršenik B ograničen u dispoziciji s tražbinom, koju si A odabra kao predmet ovrhe, i taj unos radja po § 20 (aust. grunt. z.) pravnom posljedicom, da tko u dotičnom uložku gruntovničkom izhodi upis, nemože se pozivati na to, da mu zabilježeni odnošaj nije bio poznat;[14] dosljedno tomu, nemože ni A tvrditi, da mu je bila nepoznata zabilježena stega nametnuta B-u u razpolaganju s tražbinom uzetom pod ovrhu, na koju nemože s toga steći ni prava zaloga. Tomu se ni malo neprotivi, da A hoće obteretiti tražbinu ovršnim putem, jer je razlikovanje izmedju dobrovoljna i ovršna obterećenja tim manje opravdano, što se dobrovoljno obterećenje može posve lahko obraničkom presudom, izrečenom prividno, ili bilježničkim spisom dozvolom ovrhe[15] pretvoriti u ovršno.

Vrhovno sudište potvrdi prvomolnu odluku. Razlozi. „Iz uknjižene zabrane, da B nesmije ni otudjiti ni obteretiti hipotekarnu tražbinu proti C-u, neizlazi podnipošto, da je pravo na substanciju tražbine odieljeno od prava na koristi iste. Izvan slučaja takova oddieljenja pako nemože se u smislu §§ 357, 358 i 360 ob. gradjanskoga zak. govoriti o nepodpunom vlastničtvu, jer svi drugi načini, kojimi vlastnik ograničuje svoje pravo vlastničtva, nedokidaju njegove podpunosti. Sporazumkom, utanačenim izmedju vlastnika tražbine B i dužnika C, nije se na B-ovu tražbinu mogao prema njegovim vjerovnikom udariti biljeg nepovriedivosti, jer izim slučajeva ustanovljenih zakonom, nemože se dužnikova u prometu stojeća imovina oduzeti zahtjevom njegova vjerovnika. Zabrana otudjiti i obteretiti tu tražbinu, mogla je jedino lišiti B-a osobne sposobnosti razpolagati s njome dobrovoljno, nu nije mogla zabraniti njegovim vjerovnikom, koji nisu učestvovali kod utanačenja spomenute stege, da u njoj traže sigurnost i namirenje prava, koja im pri-

[14] Ove pravne posljedice neizriče doduše § 104 hrv. grunt zakona, koj odgovara § 20 austrijskoga, nu neima dvojbe, da ona nastupljuje i po hrv. grunt. zakonu, jer izvire iz načela publiciteta, na kojem se osniva i hrvatska grunt. knjiga, i koj je izražen u § 443 ob gradjanskoga zakonika. Vidi o načelu publiciteta Exner: Das Publicitätsprincip i Derenčinov tumač k gradj. zak. knjiga II. sv. 3 str. 313 i seq.

[15] § 3 aust. bilježničkoga reda g. 1874 propisuje, da je bilježnički spis ovršiv poput sudbene nagode, ako je u njem priznana obveza, i ako je obvezanik u samoj izpravi izrično privolio, da se ista može ovršiti. — Te ustanove neima hrv. bilježniki red.

Digitized by Google

stoje iz drugih naslova (§§ 447 i 448 ob. gradj. zak.) Iz tih razmatranja i pošto postoje uvjeti za dozvolu provizornoga založnoga prava (§ 8 min. naredbe od 25. siečnja 1850 D. Z. L. br. 56 o postupku u stvarih mjenbenih) moralo se A-ovoj molbi za predbilježbu udovoljiti, a prepustiti budućoj razpravi riešenje pitanja, da li i kako će A doći do namirenja iz hipoteke svojega dužnika B.“[16]

Budi nam dopušteno nanizati njekoliko opazaka na priobćenu riešitbu. Naše se opazke nebudu ticale merituma riešitbe, s kojim se podpunoma slažemo (isto smo stanovište zauzeli u razpravici, koju smo predposlali riešitbi), već juristički nepravilna izvedenja njezinih motiva.

Motivi govore o „vlastničtvu tražbine“ o „vlastniku tražbine“. Ovaj izraz, kojemu ima doduše traga i u gradj. zak., ne samo da nije juristički, već mogao bi dati povoda pogibeljnim bludnjam, ter mu se valja uklanjati. U običnom se govoru taj izraz upotrebljava, nu juristički govoreć, pošto je vlastničtvo stvarno pravo, predmet vlastničtva može biti samo tjelesna stvar, a ne tražbina. Motivi upotriebili su taj nejuristički izraz očito u namjeri, da pozivom na §§ 357, 358, 360, koji govore o tako zvanom podpunom i nepodpunom vlastničtvu, laglje izraze misao, da obligatorno pravo, ograničeno zabranom otudjiti tražbinu, nije razdieljeno izmedju vjerovnika i dužnika tako, da jednomu pripada pravo na substanciju, drugomu pravo na koristi tražbine, već da je i pravo na substanciju i na koristi sjedinjeno u osobi vjerovnika, dakle podpuno, kao što je podpuno pravo vlastničtva pored ograničenja pravi trećih osoba, na primjer pravom zaloga, servituta itd. (§3 54 ogr. zak). Dosljedno tomu, prema pravilnomu shvaćanju motiva, nemože se vjerovniku zabraniti, da razpolaže substancijom prava. Do istoga posljedka bili bi doprli motivi, da se i nisu poslužili iztaknutim nejurističkim izrazom, već putem analogije pojam podpunosti i nepodpunosti prava uporavili na pravo hipoteke, koje poput vlastničtva jest stvarno pravo, ter u svih slučajevih, u kojih zakon nenaredjuje protivno, ostaje podpuno, makar i bilo ograničeno. Prema tomu, bilo bi i umjestnije govoriti ob ograničenju zabranom prava hipoteke, a ne tražbine.

U priobćenoj riešitbi usvojilo je vrhovno sudište prema zabrani otudjiti i obteretiti založno pravo, posve pravilno, ono isto stanovište, koje je zauzelo u više drugih riešitba prema zabrani otudjiti i obteretiti pravo vlastničtva, ter je u motivih priobćene riešitbe upotriebilo argumentacije potonjih riešitba, naročito onih uvršćenih u Unger-Gla-

[16] Ovu smo riešitbu uzeli iz Unger-Glaserove sbirke br. 5991 (14 knjiga st 28, 29) Riešitba vrhovnoga sudišta je od 25. siečnja 1876 br. 12.494. Prvu, potvrdjenu odluku, izreklo je zem. sudište u Lavovu, drugu, preinačenu, lavovsko prizivno sudište.

Digitized by Google

serovu sbirku pod br. 116, 140, 238, 3784. Priobćit ćemo i riešitbu pod br. 116, da s jedne strane dokažemo istovjetnost principa, i da ga bolje objasnimo; s druge pako strane, da pokažemo uporavljivost načela na pravo vlastničtva:

Oba niža suda odbiše molbu A-ovu za predbilježbu, jer je na teret nekretnine, upisane na dužnikovo ime, bila zabilježena zabrana otudjiti ju i obteretiti. Vrhovno sudište, promotriv: „da se po § 358 i 360 ob. gradj. zak. može govoriti o nepodpunom vlastničtvu samo u slučajevih, u kojih je pravo na substanciju izrično odieljeno od prava na koristi; promotriv, da u danom slučaju, gdje po glasu gruntovnoga unosa oporuke na teret realiteta, nijedno diete nije ovlašćeno svoj diel otudjiti ili na ma koj način obteretiti, ovom zabranom samom po sebi, koja neizključuje slobodnu dispoziciju za slučaj smrti, nije po § 610 o gradj. zak. naredjena mučeća povjerbena zamjena i razdieljenje vlastničtva u smislu §§ 613 i 629 o gradj. zak.; promotriv, da nepostoji odredba oporučitelja, koja bi na imovinu udarila pečat nepovriedivosti od strane vjerovnika; promotriv, da ovakova odredba nebi bila ni dopuštena, jer izim slučajeva, koje zakon izrično statuira (ka kojim spada naredjenje povjerbe, fideikomis), nijedna u prometu stojeća imovina nemože se oduzeti izpod ovrhe vjerovnika: promotriv prema tomu, da je ona zabrana lišila jedino dužnika B, osobne sposobnosti disponirati svojim dielom realiteta inter vivos založbom ili prodajom, nije pako mogla zabraniti vjerovnikom njegovim, da iz nje traže namirenje itd. itd., potvrdilo jednako glaseće odluke nižih sudova.[17]

Da spomenuta zabrana zabilježena ili inače aparirajuća u gruntovnici djeluje i proti trećim u slučajevih dobrovoljna otudjenja ili obterećenja, izreklo je vrhovno sudište riešitbom priobćenom pod br. 1331 u spomenutoj sbirci: B cedirao je A-u zapis rente, i dao mu dozvolu, da izposluje unos ustupa, pored oporučne zabrane 'otudjiti ili obteretiti zapisanu i hipotekom na teret oporučiteljeve nekretnine osjeguranu rentu. Sve tri instancije odbiše molbu A-ovu za intabulaciju, dotično prenotaciju; vrhovno sudište: „jer je upitna renta ograničena tako, da je B nesmije ni založiti ni prenieti na drugoga, ter po tom prenos, koj je B izveo, nije prikladan, da bude unešen u gruntovnicu bilo bezuvjetno bilo uvjetno, kao što je i vrhovno sudište jur izreklo u riešitbi od 1. kolovoza 1855 (br. 116 Unger-Glaserova zbirka, koju smo malo prije priobćili), da zabrana de non alienando aut non onerando lišava vlastnika samo osobne sposobnosti prodati ili založiti.[18]

[17] Riešitba od 1. kolovoza 1855 br. 7177.
[18] Riešitba od 25. svibnja 1861 br. 3686.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

1. *Za valjanost ustmene oporuke nije nuždno, da svjedoci budu izrično pozvani kao svjedoci posljednje volje.*

2. *Ustmena oporuka nije nevaljana s toga, što oporučitelj nije izrično izjavio, da kani testirati, već je dostatno, da se ova njegova namjera pokazuje iz okolnosti, u kojih je razredio svojim imetkom.*

3. *Za valjanost ustmene oporuke nije nuždno, da oporučitelj nakon očitovanja posljednje volje još jednom prema ustanovi § 579, koji slovi o pismenih oporukah, potvrdi, da je ono njegova posljednja volja, što je kao takovu očitovao.*

4. *Što svjedoci izkazuju, da nisu znali, da se radi ob oporuci, to nelišava oporuku krieposti, ako se iz okolnosti razabire, da su za to morali znati.*

Na tužbu Ane K. rodjene K. proti Jeli udovi K. radi uništenja ustmene oporuke pok. Alekse K. izrekao je obst. kr. žup. sudbeni stol u V. osudom od 30. prosinca 1869 broj 588 gr.: „Ustmena oporuka pokojnoga Alexe K., očitovana dana 23. veljače 1867 u prisutnosti svjedoka Ivana M., Mije V. i Marijana Č. proglašuje se po §§ 601 o. gr, z. nevaljanom".

Razlozi prvomolbene osude, sadržavajući stanje stvari, bili su u bitnosti sliedeći:

Uvaživ, da svjedoci Ivan M., Mijo V i Marijan Č. jednoglasno i pod zakletvom tvrde, da su nepozvani k bolestniku Alex K. došli, da je ovaj samo na pitanja Sime M. odgovorio „Nemam s nikim ništa, i nemogu divaniti, težko mi je, nije mi do divana; — i opet „nemogu divaniti, težko mi je".

Uvaživ dalje, da je na naročito pitanje Sime M. „šta misliš s tvojom sermijom, kome ćeš ostaviti?" odgovorio pokojnik: „viditi ćemo do u jutro" —; i opet na opazku istoga: „Bog zna, kako će tebi do u jutro biti", — i na tad stavljeno pitanje: „komu ćeš ostaviti tvoju sermiju, tetku, tetki, il tetkinoj djeci, odgovorio „mojoj ženi, nikomu drugomu ništa".

Uvaživ, da isti svjedoci jednoglasno tvrde, da pokojnik nije niti u početku izjavio, da ima ozbiljnu volju razpoložiti svojom imovinom za slučaj smrti, a niti je po posljednjem odgovoru rekao, da je to njegova posljednja volja, niti su oni znali, da se radi o kakovoj oporuci za vremena prisutnosti njihove, odkuda je sliedilo, da nisu svi jednako odgovore čuli, dapače da se može tvrditi iz odgovora „viditi ćemo do u jutro"

Digitized by Google

i riečih „komu ćeš ostaviti“, da je istom drugi dan kanio praviti oporuku, i označio da će tom prigodom sermiju svoju ženi ostaviti, to jest, da će ju istom postaviti nasljednicom.

Uvaživ, da je zakonodavac u § 585 gradj. zak. riečju „ozbiljski“ — hotio svakako kazati, da se nemože svaki prosti razgovor bolestnika, il u obće koje osobe smatrati za oporuku, nego da imade predhoditi promišljeno i odlučeno očitovanje od strane oporučitelja, da je voljan (ustmenu) oporuku praviti, i time svjedoke — makar baš i slučajno pritomne — pozornimi učiniti, da njegov govor pozorno prate, i kao oporuku njegovu si zapamte, ili sigurnosti radi i zabilježe.

Uvaživ, da u ovomu slučaju niti se je pokojnik prije razgovora, a i niti poslje prema nazočnim osobam izrazio, da želi oporuku praviti, ili da se vodjen razgovor za oporuku držati ima, što bi svakako morao učiniti, jer kad je po § 579 gradj. zak. kod allografičkih oporuka od potrebe, da oporučitelj pred svjedoci potvrdi, da sastavak sadržava njegovu posljednju volju, tim je više opravdana ova potrebština kod izvanrednih ustmenih oporuka; morala je presuda gornjega sadržaja izrečena biti.

Povodom priziva tuženika potvrdio je kr. banski stol riešitbom od 12. listopada 1870 broj 5840 prvomolbenu osudu. Iz prizivnih razloga vadimo sliedeće bitnije odlomke:

Po prenavedenih ustanovah zakona (§ 565 i 585) nemože biti nikakove dvojbe o tom, da oporučitelj prije svega valja da zna, da pravi oporuku, t. j. da o svom imetku svoju „posljednju volju“ izražava, dakle kod „ustmene“ oporuke, da svoju namjeru o tom pred dotična tri svjedoka jasno izrazi, i svoje posljednje razpoloženje kao takovo očituje;

uvaživ, da u predležećem slučaju pokojnik pred upitna tri svjedoka u gornjem pravcu niti je bio upitan, a niti se je sam od svoje volje izrazio, da je namjeran ili voljan oporuku (testament) praviti, t. j. o svojoj „sermiji“ za slučaj svoje smrti razpoloženje učiniti, ter da usljed toga tako i tako razpolaže;

uvaživ, da je pokojnik na pitanja jednoga od svjedoka — i to onoga, koji je medjutim nepreslušan umro, — odgovore davao, koji jako u sumnju dovode, da li je on tada sbilja znao, da on već onda onim svojem kratkim i više nuzgrednim odgovorom svoju „posljednju volju“ očituje, što u ostalom niti sami svjedoci netvrde da su znali, jer im pokojnik toga ni prije ni poslje očitovao nije, a niti su oni sami medju sobom držali, da se radi ob očitovanju posljednje volje pokojnika; uvaživ dakle, da se u pomanjkanju jasnoga izraza o namjeri očitovati „posljednju volju“ od strane dotičnoga pokojnika, nemože s umirenjem uzeti, da su ovdje propisi zakona obdržavani; ugledav inače strogost ustanove § 601 ob gr. zak., mora se na uništenje dotične ustmene oporuke glaseća prva presuda kao u stvari opravdana, — potvrditi.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice pako obnašao je riešitbom od 7. listopada 1871 broj 478 povodom izvanrednoga previda tuženice obe niže osude preinačiti, te tužiteljicu s tužbovnim zahtjevom odbiti sa sliedećih razloga, koje doslovce priobćujemo:

Pred svjedoci Ivanom M., Mijom V. i Marijanom Č. izjavio se pokojnik Aleksa K. dne 23. studenoga na pitanje Sime M.: šta ti misliš sa svojom sermijom, komu ćeš ju ostaviti, da li tetku, tetki ili tetkinoj djeci? — „da će ju ostaviti, svojoj ženi i nikomu drugomu ništa".

Timi je riečmi oporučitelj jasno i točno izrazio svoju volju u pogledu toga, tko ima dobiti njegovu imovinu po smrti njegovoj, a dobro je znao, da se radilo onda upravo ob očitovanju posljednje volje, jer je bio izrično zapitan, komu će ostaviti svoju sermiju, a budući da je dobro znao, o čem se radilo, i znao takodjer, da će prisutni čuti njegovo očitovanje, i da će ga kao njegovu posljednju volju potvrditi moći, a uz sve to se ipak izrazio, da svojoj ženi ostavlja sermiju svoju i nikomu drugomu ništa, nemože se temeljito tvrditi, da nije imao volje i namjere očitovati svoju posljednju volju. Da nije hotio na drugi poziv Sime M. očitovati svoju posljednju volju, nebi bio ništa odgovorio, kao što mu je na prvi poziv kazao, „videt ćemo do u jutro".

Sve jedno je pako, da li je pokojnik sam na tu misao došao, da oporuku učini, ili je to učinio usljed poziva drugog koga; potonje biva jako često, a zato ipak nitko uedrži takovih oporuka za nevaljane.

Pokojnik je dakle posljednju volju svoju i slobodno i ozbiljno očitovao, i nije nasljednika imenovao prostom potvrdom učinjenog si predloga, već ga je upravo proti predlogu Sima M. naznačio.

Oporučitelj bio je po suglasnom izpovjedanju sve trojice gore napomenutih svjedoka onda, kad si je imenovao ženu nasljednicom svoje imovine, pri punoj sviesti, te se u pogledu osobe njegove nije dogodila nit prevara nit bludnja, jer su ga svjedoci, kao njegovi susjedi potanko poznavali.

Po tom su dokazane sve nutarnje potrebštine naredbe posljednje volje Alexe K.

Isto su tako kod preporne oporuke izpunjene i sve potrebštine vanjske valjanih ustmenih oporuka, jer saslušani su svjedoci, — kojim glede sposobnosti njihove nije ništa prigovoreno — svi zajedno pritomni bili i svi dobro čuli, kako je oporučitelj razumljivimi riečmi imenovao si ženu nasljednicom svoje imovine, izključiv svakoga drugoga od nasljedstva svoga.

Istina, da svjedoci izrično kažu, da one večeri, kad je pokojnik svoju posljednju volju očitovao, nisu bili k njemu zvani u tu svrhu, da budu svjedoci njegove posljednje volje, već da su došli k njemu samo

Digitized by Google

da ga pohode; ali gradjanski zakonik nezahtieva, da budu svjedoci zvani k oporučitelju upravo u tu svrhu, da slušaju njegovu oporuku.

Nu pošto su sami izpovjedili, da su čuli, kako je Sima M. pokojnoga pozvao, da razredi svojim imetkom za slučaj smrti, to su morali znati, da se radilo o njegovoj posljednjoj naredbi, te su s toga tu naredbu njegovu kao svjedoci oporučni valjano i potvrditi mogli, a doista i potvrdili.

Pošto su pako niže osude pri svem tom proti jasnim ustanovam §§ 565 i 585 gr. z. oporuku pokojnoga Alexe K. ništetnom proglasile; valja izvanrednomu previdu tuženice mjesta dati, ter obadvie niže osude preinačiti, i tužiteljicu s tužbenim zahtjevom uz preboj parbenih troškova svih molba odbiti.[1]

Da li u slučajevih § 313 gradj. p. p. izvanredni previdni utok obustavlja ovrhu odluke?

U ovrhi A. proti B. radi plateža dužnih 2813 for. a. vr. s pr., dozvolio je kr. kot. sud u Š. odlukom od 21. kolovoza 1882 br. 3065 gr. nastavak ovrhe i odredio rok za izvedenje jur prije dozvoljene ovršne dražbe ovršenikovih nepokretnosti.

Proti ovoj odluci uložio je ovršenik u roku od 3 dana utok i ništovnu žalbu, usljed čega je kot. sud dražbu po § 313 br. 2 gr. pp. obustavio.

Pošto je pako višji sud prvomolbenu odluku, uz odpućenje utoka, potvrdio, to je kot. sud za izvedenje ovršne dražbe odredio novi rok. — Ovršenik B. predao je proti banskostolnom riešenju u roku od 3 dana previdni utok i žalbu ništovnu, koju je kot. sud podnesao izvješćem višjemu sudu na riešenje, ali je ujedno izrekao, da će se odredjena ovršna dražba obdržavati, jer je držao, da izvanredni utok neustavlja ovrhe kao ni izvanredni previd ni žalba ništovna po §§ 338 i 348 gr. pp.

Proti potonjoj odluci kot. suda uložio je ovršenik opet u roku od 3 dana utok i žalbu ništovnu, na koju je banski stol, uvaživ, da je previdni utok predan u roku od 3 dana,

uvaživ, da se ustanova § 313 gr. pp. odnosi i na utok uložen po § 318 gr. pp., jer zakon izvanrednomu previdnomu utoku neuzkraćuje obustavne moći, normirane u § 313 gr. pp.;

uvaživ nadalje, da se § 348 gr. pp. na kojem je prvomolbeni sud

---

[1] *Opazka uredničtva.* Mi smo iz razloga osude vrhovnoga sudišta izvodili načela gore priobćena pod 1—4, načela, o kojih držimo, da su osnovana na zakonu. Pitanje, da li se ta načela mogu uporaviti na slučaj, riešen vrhovnom riešitbom, quaestio je facti, u koju nećemo da diramo.

Digitized by Google

odluku svoju utemeljio, u nazočnom slučaju neuporabljiv, jer se § 348 gr. pp. odnosi na žaobe ništovne, uložene proti osudam jednakoglasećim, obnašao, davši mjesta utoku, napadnutu odluku tako preinačiti, da se prvomolbenom odlukom odredjena dražba obustavlja do riešenja previdnoga utoka, uložena proti riešitbi banskoga stola.

Daljnji pravni liek nije prijavljen.[1] *R.*

---

1. Tko po § 1324 o. g. z. traži odštetu radi težke tjelesne ozlede, nanešene mu zlom namisli, može, ako je državni odvjetnik po § 197 br. 4 kaznenoga postupnika godine 1853 odustao od dalnjega kaznenoga progona, i tečajem gradjanske parnice dokazati čin nanešene mu težke tjelesne ozlede.

2. Kaznenom prijavom prekida se zastara, ter zastara započima teći iznova tek od časa dovršene kaznene parnice, odnosno obustave iztrage po § 197 br. 4 kaz. post. godine 1853.

Na tužbu J. D. proti B. P. na izplatu svote for. 1170 57 nvč. u ime odštete za nanešenu mu iz zle nakane težku tjelesnu ozledu, izrekao je kr. kotarski sud u G. sliedeću osudu, iz razloga, iz kojih može se razabrati stanje stvari: Sud osudio je tuženika, da tužitelju u ime rečene odštete izplati ukupnu svotu for. 620 57½ nvč., i naknadi parbeni trošak, ako tužitelj položi prisegu od uciene: da je u istinu pretrpio bol, koju cieni na 500 for., zatim da je na izmaklom dobitku imao štete 60 for.; napokon ako položi domirnu prisegu: da je dru F. St . . . . platio u ime liečenja 60 for.

Razlozi: Tužitelj tvrdi, da ga je tuženik povodom prepirke, koja se medju njimi dogodila, zlom nakanom oštricom sablje udario po glavi i tim zadao mu takovu ozledu, da se onesviešćen srušio, i preko 30 dana bolovao. U to ime traži podpunu zadovoljštinu, naime za pretrpljenu bol 1000 for., za trošak liečenja 60 for. 57½ nvč., za izmakli dobitak 60 f. i za trošak puta k odvjetniku i kralj. sudbenom stolu 50 for.: ukupno 1170 for. 57½ nč,

Tuženik priznaje, da je tužitelja udario sabljom po glavi, i da mu je udarcem nanio ozledu, nu prigovara zastarom tužbe u smislu § 1489 o. gr. z., po kojem tužba radi naknade štete zastaruje za tri godine; u nazočnom slučaju pako da se nemože uzeti duže (tridesetgodišnje) vrieme zastare, jer da u činu tuženikovu neleži zločin, pošto je iztraga kod nadležnog kaznenoga suda dovršena odustajom u smislu § 189 kpp.

---

[1] *Opazka uredničtva.* Mi držimo, da je prvomolna odluka opravdana i s onoga razloga, što § 311 govori ob obustavnoj moći utoka uloženih proti odluci prvoga suda, a tek u § 317 govori o previdnih utocih, s kojimi u nijednom slučaju nespaja iznimno obustavnu moć.

Digitized by Google

Tuženik prigovorio je iznosu zatražene odštete, naročito odšteti za pretrpljenu bol sa 1000 for., zatim odšteti zá izmakli dobitak sa 60 for., navodeć, da su pretjerano cienjene; prigovorio je i iznosu 50 for. u ime troška putovanja tužiteljeva k odvjetniku u Belovar, računu liečenja od 60 for. 57½ nvč., napokon porekao je podpunu dokaznu moć svjedočbi vještaka Dra F. St . . . . i zapisniku o sudbeno-liečničkom pregledanju tužitelja.

Glavna i odlučujuća okolnost u ovom je prieporu ona, da li je pravo tužitelja, da povede odštetnu tužbu u smislu § 1489 o. g. z. zastarjelo — odnosno, da li je tuženikovo djelo, na temelju kojega traži se odšteta, zločin ili ne.

Kazneni zakon označuje točno kriterija pojedinih zločina, ter je kazneni sud na temelju sudbeno-liečničkog nalaza u tuženikovom djelu nazrieo kriterija zločina težke tjelesne ozlede, i kao zločinstvo to djelo proganjao, odustav od dalnjega progona u smislu § 189 kpp. na zahtjev kr. državnog odvjetničtva pozivom na 197 br. 4 kpp. U oči toga moralo se uzeti, da pravo tužbe u priepornom slučaju zastaruje tek nakon 30 godina (§ 1489); nu da i to nestoji, zastara tužbe nije mogla započeti prije, nego li se je ma na koji od propisanih načina svršila kaznena parnica (§ 2 gr. pp.)

Pošto je dakle ustanovljenjem zločina ustanovljena i zla nakana tuženika, to ide tužitelja u smislu § 1324 o. gr. z. puno zadovoljenje, ter mu usljed toga mora tuženik na temelju § 1325 o. g. z. namiriti troškove liečenja i naknaditi izmakli dobitak i pretrpljenu bol, kao i prouzročenu štetu.

Zahtjev tužitelja, da mu se u ime pretrpljene boli izplati 1000 fr., ukazuje se prema vještačkomu opisu ozlede i prema ostalim okolnostim pretjeranim, ter ga je sud obzirom na sve okolnosti po § 274 gpp. snizio na 500 for., i podjedno uspjeh dokaza učinio ovisnim o prisegi od uciene.

Na priziv tuženika preinačio je kr. banski stol osudom od 15. studenoga 1882 br. 12596 prvosudnu osudu tako, da se tužitelj sa svojim tužbenim zahtjevom bezuvjetno i posvema odbija uz preboj parbenih troškova, i to s ovih razloga:

Tužitelj J. D . . . temelji utuženi zahtjev odštete na ustanovi § 1324 i 1325 gr. zak., što mu je tuženik dne 29. studenoga 1870 kao vojnički častnik, u obrani svoga poštenja, zadao oštricom svoje sablje težku tjelesnu ozledu na glavi.

Akoprem tuženik priznaje čin, odlučno je za dopitanje odštete, da li je šteta nanešena zlom namisli ili velikom nepomnjom § 1324 gr. zak., i pošto tužitelj traži odštetu radi zločinstvena djela, koje je tuženik tobož na njem počinio, i pošto se zločinstvom može smatrati samo ono djelo,

Digitized by Google

koje je po nadležnom kaznenom sudu kao zločinstvo označeno, i pošto napokon tužitelj izpravami D. E. F. ad I. nije dokazao, da je tuženik počinio zločinstvo, mogao je tužitelj tražiti od tuženika odštetu iz naslova ine krivnje, a ne zločinstvena djela.

Pošto dakle tužitelj nije dokazao, da je nanešena mu šteta postala s kakova zločinstva, i pošto nije po § 1489 gr. z. poveo odštetnu tužbu za tri godine, moralo se je prigovoru zastare mjesta dati, i tužitelj s tužbovnim zahtjevom bezuvjetno odbiti, tim više, što se zastara po § 1497 i dodatku br. 86 gr. z. prekida samo podneskom tužbe.

Na previd tužitelja potvrdio je kr. stol sedmorice osudom od 1. ožujka 1883 broj 239 uz preinaku banskostolne osude, osudu prvoga suda s ovih razloga:

„Izkazom svjedoka Št . ... i H . ., ter nalazom i mnienjem vještaka E. i F. na 1 dokazano je po §§ 158, 159 i 113 grpp., da je tuženik tužitelju, udariv ga oštricom sablje po glavi, naneo težku tjelesnu ozledu, usljed koje je ovaj preko 30 dana bolovao, i za svoj rad nesposoban bio, te znatne boli pretrpio.

Svjedok liečnik Št . . . potvrdjuje, da mu je tužitelj za upitno liečenje 60 for. platio, a iz dokazanih dosad činjenica sliedi po § 104 grpp., da je tužitelju iz tridesetdnevne dangube proizašla šteta i izmaknuo dobitak.

Tim, i što se tužitelj nije prizvao proti osudi prvoga suda, u koliko mu bolninu samo uvjetno dosudjuje, ukazuje se opravdanom uvjetna osuda prvoga suda po §§ 270, 273 i 274 gpp. i po § 1324 i 1325 grz.

Da se zastara prekida i kaznenom tužbom, o tom neda dvojiti smisao § 1497 i sl. b) § 2 grpp. — U ostalom ovdje je šteta nastala iz zločinstva, kako je to gore pozvanimi dokazali (§ 106 grpp.) ustanovljeno, a neoprovrgnuto odlukom pod D na I, po kojoj se je odustalo od postupka samo po §§ 189, 198 sl., a obzirom na § 187 t. 4 k. p. g. 1853.

Pravo tužbeno po tom zastaruje u ovom slučaju tek nakon 30 godina (§ 1489 gr. z.)

Ako prije izrečenja osude umre svjedok, uveden po kojoj od prućih se stranaka, sud nije dužan prema § 180 gradj. pp. opredieliti rok, u kojem bi stranka, koja je svjedoka izgubila, imala predložiti drugoga.

U uskladjenoj parnici obaviestio je prvi sud tužitelja, da je njegov svjedok umro, ter nepočekav dalnje izjave dovoditelja ni njegovoga protivnika, izrekao meritornu osudu. Tužitelj prizva banski stol, ter s prizivom spoji ništovnu žalbu, u kojoj je tvrdio, da je sud imao odgoditi izrečenje osude, dok nije to protivnik zaiskao. Banski stol potvrdi prvomolbenu osudu. To isto učini i stol sedmorice sa sliedećih razloga:

Digitized by Google

vidiv, da tužitelj u svom prizivu sam priznaje, da ga je prvi sud obaviestio o tom, da je njegov svjedok A. L... umro, pa da je usljed toga u njegovoj dužnosti stajalo sudu sve dotle, dok presuda nebude izrečena, mjesto umrvšeg svjedoka druge svjedoke prijaviti (§ 180 grpp.), ili pako u koliko mu ta prijava nebi odmah moguća bila, zaiskati u tu svrhu opredieljenje shodnog roka, i time prepriečiti izreku predsude u glavnoj stvari;

uvaživ, da po smislu § 180 grpp. nije prvi sud imao tužitelja, kad ga je o smrti njegovoga svjedoka obaviestio, nikakav rok ureda radi opredieliti, u kojem bi on druge svjedoke naznačiti morao; još je manje sud imao čekati izrekom presude, dok protivna stranka nezaište, da se postupak zaglavi, kako se to u prizivu i previdu netemeljito tvrdi, pa da je usljed toga žalba ništovna neopravdana.

I. Da se izdade platežna zapovjed na temelju uknjižene obveznice, nije od potrebe, da je hipoteka upisana na osobnog dužnika, proti kojemu se utužuje odnosna tražbina.

2. Proti izpravi, kojom se priznaje dug, nije dopušten prigovor neizbrojena novca, već se ta izprava ima smatrati dokaznicom, koja se prosudjuje po §§ 117, 118 gradj. pp.

Na temelju obveznice pokojnoga A. od 20. listopada 1870, vrhu svote od 369 for. 15 nč., osigurane pravom zaloga na teret nekretnina upisanih u zemlj. nap. 42 občine M., izdao je kr. kotarski sud u V. usljed tužbe vjerovnika S. Ka. platežnu zapovjed od 18. ožujka 1877 broj 519/gr., kojom se tuženoj ostavini, zastupanoj po skrbniku na čin, odvjetniku A. M. nalaže, da ima tužitelju S. Ku. izplatiti utuženu svotu od 596 for. 15 nč. a. vr. spp. za 14 dana pod inakom ovrhom.

Proti toj platežnoj zapovjedi podnese skrbnik tužene ostavine prigovore, u kojih, porekav istinoću obveznice od 20. listopada 1870 i pribrojenje novca, tvrdi, da hipotecirane nekretnine sačinjavaju zadružno dobro, koje pokojni A. F., sve kad bi dužnik bio, po zak. članku IV. od godine 1870 § 20 i zakonu o zadrugah od 3. ožujka 1874 § 7 nije mogao obteretiti pravom zaloga.

Kr. kotarski sud u V. osudom od 24. svibnja 1881 broj 1452/gr. stavi platežnu zapovjed izvan krieposti, i odbiv tužitelja s tužbenim zahtjevom, nametnu mu naknadu parbenoga troška.

Tužiteljev priziv uložen proti toj osudi, odbi kr. banski stol osudom od 8. ožujka 1882 broj 12279, ter potvrdi osudu prvosudnu.

Stol sedmorice presudom od 30. prosinca 1882 broj 2432 zadovolji izvanrednomu previdu S. K., ter preinačiv obie niže suglasne osude uz preboj parničnih troškova, izreče, da se platežna zapovjed od 18. ožujka 1877 broj 519 ima uzdržati u krieposti.

Digitized by Google

Razlozi: A. F. podkrižao je tuženu obveznicu A. ad I. kao osobni dužnik, dočim je njegova zadruga broj 42 u M. uknjižbom te obveznice na njezine nekretnine postala hipotekarnim dužnikom.

Tužen je samo osobni dužnik A. F. odnosno njegova ostavina.

Sudovi nižji nisu dakle imali umješati pitanje, da li su se mogle pravovaljano založiti nekretnine navedene zadruge, jer se po § 6 minis. naredbe od 19. rujna 1860 d. z. l. broj 212 i onako nemože osuda izrečena samo proti osobnomu dužniku, ovršiti i proti (spomenutoj zadrugi, koja ni tužena nije.

Što se pako tiče navedene obveznice, to ista tvori po § 117 i 118 gr. pp. podpun dokaz proti osobnomu dužniku A. T., pošto je njezina istinitost po svjedocih M. R. i M. Šp. dokazana, dočim je prigovor tužene stranke, da je navedena obveznica sastavljena u njemačkom jeziku, gledom na § 133 gr. pp. bez svakoga znamenovanja, ako se uvaži, da nije dokazano, da A. F. nebijaše vješt njemačkomu jeziku, te ako se još uvaži, da bi ta obveznica sačinjavala po § 159 toč. 3 gr. pp. i u protivnom slučaju podpun dokaz, ako baš ne samo po sebi, to ipak u savezu s kazivanjem svjedoka M. Sp., koji posvjedočava, da je A. F. prigodom podpisanja (podkrižanja) te obveznice preporni dug pripoznao.

Ova obveznica nije izdana vrhu pribrojenoga zajma u smislu § 1001 o. g. z. te § 119 gr. pp.; neimade se dakle prosudjivati po tih zakonskih ustanovah, već po § 117 i 118 gr. pp., jer sadržava priznanje duga, koji je dielom za tuženiku prodane stvari, dielom uslied dobivenih predujmova nastao, te se je po § 1377 o. gr. z. u jednu jedinu tražbinu stopio. [1]

Gruntovna oblast nije nadležna kod dozvole kojega gruntovnoga unosa obrediti i trošak odnosne molbe.

Kr. državno nadodvjetničtvo molilo je u zastupanju župne crkve u O... proti ostavini A. grofa E... uknjižbu prava zaloga na nepokretnine pokojnikove, upisane u zemlj. broj 15 obćine S. i u uzgrednih zemljištnicih za glavnicu od 8000 fr. sppr. i 1200 for. spp. na korist spomenute župne crkve, i to na temelju pravomoćnih odluka administrativnih oblasti, kojimi bje izrečeno, da je grof A. E. odnosno njegova ostavina dužna navedene svote platiti dielom u ime nuždnih popravaka na rečenoj župnoj crkvi, a dielom u ime osiguranja patronatskih dužnosti za buduće.

Kr. sudbeni stol u Z. kao gruntovna oblast dozvolio je odlukom od

---

[1] *Opazka uredničtva.* Neka nam oprosti vrhovno sudište; nu „priznanje duga" nije novacija, nit se novacija obavlja jedino stopljenjem više tražbina u jednu jedinu.

Digitized by Google

16. rujna 1882 broj 7927/zem. zamoljenu uknjižbu, obredjujuć podjedno trošak uknjižbene molbe sa 9 for. 10 nč.

Ovu je odluku kr. banski stol riešitbom od 6. prosinca 1882 broj 22.188, uz odpućenje utoka skrbnika ostavine A. grofa E., kano po propisu § 93 i 102 opravdanu potvrdio.

Kr. stol sedmorice obnašao je pod 21. ožujka 1883 broj 409 povodom previdnoga utoku skrbnika ostavine A. grofa E. odluke nižih sudova, u koliko obredjuju trošak uknjižbene molbe, ukinuti po § 16 izv. pp. i po § 339 grpp., jer gruntovna oblast nije nadležna presuditi putem izvanparbenim o naknadi troškova, naraslih u postupku izvanparbenom (član. V. i § 2 A. 7 cesarskog patenta od 9. kolovoza 1854); utok pako proti ostalomu sadržaju suglasnih odluka kao nedopustiv po § 145 gr. reda odputiti, jer iz odluka upravne oblasti pod C. i D. nije očevidno, (?) da bi se ticale supornih prava osoba privatnih (čl. XI zak. od 28. veljače 1874 o vlasti sudač. i stavka 2 § 102 gr. reda).[1]

Za tužbu na izdanje tabularne izprave radi gruntovnoga prenosa, nije nadležan realni, već osobni sud tuženika.

K. B. tužila je J. D. trgovca u Daruvaru, da joj izdade tabularnu izpravu o prodanoj kući, na temelju koje mogla bi doći do gruntovnoga prenosa.

U odgovoru prigovara tuženik u prvom redu nadležnosti kr. kotarskog suda u D. jer veli, da je ugovor sklopljen u B., ter da se samo u B. izpuniti može, i jer ta tužba spada izklopno pred realni sud, pošto je upravljena na stečenje stvarnoga prava na nepokretno dobro (§ 50 odnosno § 52 sudovnika).

Povodom utoka tužiteljice K. B. proti odluci kr. kotarskog suda u D. od 21 travnja 1882 broj 1860 odpućujućoj tužiteljicu s tužbom s razloga nenadležnosti, obnašao je kr. banski stol:

uvaživ, da tužbovni zahtjev utočnice glasi na činitbu osobnu, naime izhodjenje gruntovnog prenosa prodanih nepokretnina, usljed česa nema mjesta podsudnosti realnoj;

uvaživ, da po sadržaju pogodbe od 18. rujna 1878 ni o sudu ugovora spomena neima;

uvaživ, da je prema tomu nadležnost toga suda osnovana po § 13

---

[1] *Opazka uredničtva.* Praksi, koja se protivi jasnomu slovu § 145 grunt. zak., prigovara posve temeljito Rušnov u svom kom. na st. 209. Neglededć na to, moramo iskreno izpovjediti, da se nemožemo domisliti razlogu, s kojega se u vrhovnoj riešitbi citira čl. XI zakona o sudačkoj vlasti. A contrario čini se iz motiva, da bi vrhovno sudište bilo izvanparbenim putem sudilo, da se radilo o supornih pravah osoba privatnih.

Digitized by Google

sudovnika, napadnutu odluku ukinuti i prvomu sudu naložiti, neka mimo prigovora nenadležnosti parbeni predmet iznovice rieši.

Ovu je riešitbu kr. stol sedmorice pod 9. ožujka 1883 broj 251 uz odpućenje previdnoga utoka tuženika potvrdio s razloga: jer predmet tužbe nije stvarno pravo na negibivo dobro (§ 40 sud.), već izvršba osobne činitbe tuženika, sastojeća se u tom, da tužiteljki izdade izpravu sposobnu za prenos gruntovni (434 i 435 ob. gr. zak.); jer kupoprodajnim ugovorom od 18. rujna 1878 A. ad I. — sud ugovora utemeljen nije, ter bi i u slučaju ovakova ugovora stajalo do volje tužiteljke, da povede tužbu pred osobnim ili ugovorenim sudom (§ 42 sud.), napokon, jer je u oči toga, i pošto preporno nije, da tuženi svoje redovno prebivalište u Daruvaru imade, nadležnost postupajućeg u prvoj molbi suda na § 13, 16 sudovnika utemeljena.

B. Trgovačko.

Poslovi, koje obavlja odvjetnik za protokolirano trgovačko družtvo, jesu poslovi tvgovački, u koliko stoje u neposrednoj svezi sa poslovanjem družtva, pak zato je za razpre, koje se tiču ovih posala, nadležan trgovački sud.

Odvjetnik dr. A. obavljao je različite poslove za trgovačko družtvo, konstituirano i protokolirano „Novinarska akcijonarna udruga“. Napose radio je odvjetnik dr. A. za akcijonarnu udrugu glede plaćanja novinskih biljega, glede rabata za biljege i u pogledu uporabe jedne makine za štampanje, na kojoj nije bilo kontrolnoga aparata. Pak budnć da se povodom dogovora o nagradi za ove agende obie stranke nisu mogle složiti, tužio je dr. A. kod c. kr. zemalj. suda u Beču udrugu, koja je medjutim došla do likvidacije na izplatu zahtievane nagrade.

Proti ovoj tužbi podigne tužena udruga exceptionem fori obrazlažuć ovaj prigovor tim, da je ona protokolirana kod trgovačkoga suda u Beču, te da je usljed toga, po §. 38. uvedbenoga zakona k zakonu trgovačkom,[1] bilo od potrebe tužiti ju ne kod zemaljskoga već kod trgovačkoga suda. Tužitelj odvrati na ovaj prigovor, da na nadležnost trgovačkih sudova spadaju samo poslovi trgovački, pravni pako odnošaj, na kojem se temelji tužba, nije poslom trgovačkim, već je to odvjetničko zastupstvo; pak ako se je ovo zastupanje i ticalo registrirane firme, zato ono ipak nije trgovačkim poslom.

---

[1] Ovoj ustanovi odgovara u nas §. 1. zakona od 3. listopada 1876. o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj (komad XXXI. br. 86. Sbornika od g. 1876.) Opazka uredničtva.

Digitized by Google

C. kr. zemalj. sud u Beču nije uvažio podignutoga prigovora osudom od 28. travnja godine 1882. broj 26.997, i to sa sliedećih razloga:

Budući da po stavci drugoj §. 38. uvedb. zak. k trgovačkom zakonu razpre nastale iz posala trgovačkih, navedenih u §§. 272 i 273 trg. zak.[2] samo onda spadaju pod sudbenost trgovačku, ako je dotični posao makar samo na strani jednoga kontrahenta poslom trgovačkim, to valja jedino uočiti pitanje: da li se ima smatrati trgovačkim poslom, kad je tužena akcionarna zadruga povjerila dr. A-u, da za nju obavi poslove, koje je on u tužbi naveo? Na ovo pitanje valja niečno odgovoriti. Punomoć, koju daje trgovac odvjetniku, ako se njom medju ugovarajućimi strankami i utemeljuje pogodba o usluzi za plaću, nije poslom trgovačkim isto onako, kano što ni poziv lječnika, naručba kod umjetnika i mnogi drugi pogodbeni poslovi trgovca. Samo oni poslovi trgovca jesu trgovački poslovi, koji nuždno spadaju k obavljanju njegove trgovine, a ne oni, koji već po svom pojmu nisu potrebni za obavljanje ove trgovine. To se vidi iz sadržaja članka 273 trg. zak., a napose iz čitavoga niza takovih posala, koje primjerice spominje čl. 273 trg. zak., te koji su jedino takove naravi, da u obće običavaju spadati k poslovanju trgovaca.

To se pako nemože reći o punovlasti danoj odvjetniku, jer bi svaki trgovac, dakle i tužena akcijonarna udruga, mogao posve dobro svoje poslove obavljati, a da se ne posluži odvjetnikom, tužena akcijonarna udruga mogla je pako postići svoju po pravilih ustanovljenu svrhu i bez odvjetnika. Usljed toga morao se je odbiti prigovor nenadležnosti, a udrugu, koja se je njim poslužila, odsuditi, da naknadi sudbene troškove.

Povodom priziva udruge uvažilo je višje sudište u Beču osudom od 19. srpnja godine 1882. broj 12.841 prigovor nenadležnosti sa sliedećih razloga:

Radnje, iz kojih tužitelj u tužbi izvodi svoju tražbinu proti tuženoj protokoliranoj firmi, te koje je po njegovom navodu tuženi poduzetnik naručio, u neposrednoj su svezi s poslovanjem ovoga posljednjega, kako se to vidi iz vlastitih navoda tužiteljevih, koji označuje kao uvjet obstanku poduzeća, koje se imalo podignuti, da bude izdavanje novina podieljen oprost od biljega.

Kod odluke o prigovoru nenadležnosti imao se je obzir uzeti na ovu okolnost, budući da se po čl. 273. trg. zakona svi pojedini poslovi trgovca, koji spadaju k obavljanju njegovoga trgovačkoga obrta, smatrati imadu za poslove trgovačke, a po čl. 274 trg, zak.[3] svi poslovi, koje

[2] Ovi članci odgovaraju §§. 259 i 360 našega trgovačkoga zakona.
[3] Odgovara §. 261 našega trgovačkoga zakona.

Digitized by Google

sklapa trgovac, imadu se u dvojbi smatrati kao da spadaju k trgovačkom obrtu, okolnost pako ona, da su navedene radnje naručene kod odvjetnika, te da ih je on u istinu obavio, narav tih poslova u ničem nemienja.

Pogledom dakle na §. 38 uvedbenoga zakona k trgovačkom zakonu valjalo je tužbu podignuti kod trgovačkoga kao nadležnoga suda, i prema tomu na priziv tužene udruge, preinačiti osudu prvoga suda, uvaživ po njoj stavljeni prigovor nenadležnosti.

Usljed previda dra. A. potvrdilo je najviše sudište osudom od 25. siečnja 1883. br. 11.916 osudu višjega suda, i to ne samo s razloga navedenih u osudi druge molbe, već i zato, jer izdavanje časopisa po naravi svojoj obsiže i nakladni posao, koji je obzirom na predmet naklade po čl. 272 trg. zak. toč. 5 poslom trgovačkim; jer je nadalje po vlastitom navodu tužitelja nalog njemu izdani smjerao na to, da omogući izdavanje časopisa, dakle i poslovanje samoga obrta. Zato je bez dvojbe pogodba o usluzi za plaću sklopljena medju dr. A-om i tuženom udrugom po čl. 274 poslom trgovačkim na strani tužene udruge, te je s toga sudbena nadležnost za razpre, nastale iz toga posla, punim pravom ustanovljena prema §. 38 stavci drugoj uvedbenoga zakona k zakonu trgovačkom.

Iz *„Jurist. Blätter“*.

C. Kazneno.

K §-u 170 br. 1. austr. kaz. post. (§. 161. br. 1. hrv. kaz. post.) Što je na razpravi radi preljuba privatni tužitelj odstupio od tužbe proti jednomu od obtuženika, to nemože opravdati, da se on u razpravi nastavljenoj proti drugomu obtuženiku, zaprisegne kao svjedok.

Franjo D. obtuži svoju suprugu Anku i Josipa B. radi preljuba. Na razpravi pred kot. sudom u H. prizna B. svoju krivnju. Tužitelj odstupi usljed toga od tužbe proti njemu, ter predloži, da se B. kao svjedok zaprisegne. Kotarski sud pozivom na §. 170 br. 1. austr. kaz. post. (§. 161 br. 1. hrv. kaz. post.) odbi predlog, ter odrieši Anku D., koja je sveudilj tajila, od obtužbe, iztaknuv u motivih, da se o njezinoj krivnji nije mogao uvjeriti. U prizivnici proti toj osudi izjavi tužitelj, da mu stoji samo do osude proti supruzi, jer kani povesti tužbu radi razstave, ter je i zato opozvao tužbu proti B.; a pošto je predložio, da se B. zaprisegne poslie kako je odustao od tužbe proti njemu, to da neima zakonskoga razloga odbiti njegov predlog. Okružno sudište u H.[1] zaprisegnu B-a kao svjedoka na prizivnoj razpravi, ter osudi Anku D. radi preljuba.

[1] U Austriji priziv radi prekršaja ide na sborno sudište prve molbe, pred kojim se razprava ponavlja.

Digitized by Google

Proti ovomu postupku uloži generalna prokuratura žalbu ništovnu na obranu zakona. U ništovnici poziva se gen. prok. na argumenta, koji služe temeljem ukidnoj osudi, koju niže priobćujemo, i pročita još k tomu iz Mayerova komentara kaz. post. (str. 518) sliedeći odlomak iz motiva k IV. osnovi kaz. post.:

„Pod slovom a) bijaše dosadanja redakcija (t. j. redakcija lit.: a §. 132 k. p. g. 1853.) popunjena riečmi „überwiesen sind, oder...:..", jer se prva tumačila u praksi tako, kano da se osuđjeni svjedok može zapriseći. Ovakovo bi shvaćanje u oči §. 53 osnove (§. 57. austr. k. p., §. 50 hrv. k. p.) pripravilo okrivljeniku takav položaj, da bi se po volji mogao kao suokrivljenik preslušati bez prisege, a kao osudjenik zaprisegnuti. Neglededeć na to, nedadu se izcrpljivo navesti svi razlozi, koji govore proti vjerodostojnosti svjedoka, koji je učestvovao kod kaznjiva djela; svjedok ostaje sumnjiv i nakon osude, kojom bijaše osudjen. Čim se to izreklo, odstranjena je svaka dvojba o tom, da se i sukrivac, koj je pomilovan, ima smatrati sumnjivim svjedokom, i da se nesmije pripustiti k prisegi".

Vrhovno sudište kao ukidni sbor zadovolji ništovnoj žalbi gen. prok. i izreče, da je okružno sudište u H., zaprisegnuv Josipa B., povredilo zakon, naročito §. 170 br. 1. k. p., ter je toga radi ukinulo osudu, izrečenu usljed prizivne razprave, i spomenuto sudište uputilo, da naredi novu prizivnu razpravu i izreče novu osudu.

Razlozi... Prema propisu §. 170. br. 1. k. p., nesmije se zaprisegnuti onaj, o kom je dokazano, ili koj stoji u sumnji, da je počinio kažnjivo djelo radi kojega se izpituje, ili da je u istom sudjelovao. Proti Josipu B. postoji sumnja, da je sudjelovao pri kažnjivom činu Anke D., ter je i on sam pred prvim sudom priznao se krivcem i u prizivnoj razpravi svoju izpovjest ponovio. Ni iz zapisnika o glavnoj razpravi, ni iz zapisnika o viećanju, neda se razabrati, koji su razlozi sklonuli prizivno sudište, da Josipa B. zaprisegne; nu iz motiva osude vidi se, da ga je sudište zapriseglo ne zato, što je mislilo, da nije sumnjiv kažnjiva sudjelovanja u prekršaju radi kojega se obtužuje Anka D., već zato, što bijaše opozvana tužba, podignuta proti njemu. Uz ovakav postupak stajalo bi do puke volje tužitelja pretvoriti suokrivljenika u svjedoka sposobna da bude zaprisežen; dočim zadaća je sudca ustanoviti, da li postoji sumnja, koja prieči prisegu. Što je tužitelj opozvao tužbu, pa još k tomu s priznana razloga, da mu radi razstavne parnice stoji jedino do osudjenja supruge, pa da je samo zato odustao od tužbe proti B-u, to sve nije prikladno, da B-a oslobodi sumnje, da je učestvovao u kažnjivom djelu. Pošto je dakle okružno sudište u H. Josipa B-a zaprisegnulo kao svjedoka, ne zato što je držalo, da je prestao razlog sumnjati proti njemu, već zato, što je mislilo, da opoziv tužbe odstranjuje svaku sumnju,

Digitized by Google

što po zakonu, kako smo razložili, nestoji, i pošto se neda pouzdano tvrditi, da navedena povrieda zakona nije na štetu Anke D. djelovala na prizivnu osudu, moralo se je itd.

Iz „*Jurist. Blätter*“.

K pojmu izraza „***opsuje***“ *(mit Schimpfworten belegt, pogrdi) i* „***zaprieti zlostavom***“ *(mit Mishandlungen bedroht) u smislu § 496 kaz. zak.*

Usljed ništovne žalbe uložene na obranu zakona po generalnoj prokuraturi proti prizivnoj osudi, potvrdjujućoj osudu prvoga suda, kojom bje I. M. spoznat krivcem prekršaju proti sigurnosti poštenja i osudjen na zatvor od deset dana, sudilo je aust. vrhovno kao ukidno sudište:

„Zadovoljuje se žalbi ništovnoj, koju je gen. prok. uložila na obranu zakona, ter se izriče, da je navedenimi osudami povriedjen zakon, naročito § 496 kaz. zak.; toga radi ukidaju se spomenute osude, i riešava se I. M. od obtužbe radi prekršaja § 496 kaz. zak.

Razlozi: I. S. občinski načelnik i poštar u L . . ., predao je kot. sudu u L. tužbu radi uvrede poštenja, u kojoj je ovako razložio stanje stvari: Dne 19. travnja 1881 dodje I. M. u poštarsku pisaru, ter zamoli privatnoga tužitelja, da u svojstvu občinskoga načelnika primi svotu, koju je rad platiti u ime porezna zaostatka. I. S. nehtjede toga učiniti, već odvrati I. M-u, da on načelničke poslove obavlja u občinskom, a ne u poštarskom uredu. Taj je odgovor I. M-a ozlovoljio tako, da je na trgu pred više ljudih izjavio: „Neka I. S. bude ili poštar ili načelnik, i da je njegova dužnost odreći se jedne ili druge službe, kad nemože zadovoljiti obim.“ Tom prigodom, da je I. M. dignuv prst još rekao: „Ja ću ga već naučiti“. Nakon obavljene razprave bje I. M. osudom kot. suda u L. radi gore navedene izjave i s njom skopčane pretnje osudjen na deset dana zatvora kao krivac prekršaju proti sigurnosti poštenja, ter je i prizivno sudište prvomolnu osudu potvrdilo. Nu ponašanje, koje se piše u grieh okrivljeniku, neda se nikako subsumirati pod pojam prekršaja, predvidjena u § 496 kaz. zak., jer se s jedne strane iz toga, što je okrivljenik opazio, da privatni tužitelj obavlja dvie službe, i njekako uputio na neprilike, koje izviru iz sjedinjenja više služba u jednoj osobi, neda nikako izvesti, da je okrivljenik načelnika-poštara „opsovao“, a s druge se strane izjava: „ja ću ga već naučiti“, makar i popraćena prietnjom prsta, neda tumačiti kao „pretnja zlostavom“, ter ni sam privatni tužitelj nije uztvrdio, kamo li dokazao, da inkriminirana izjava i kret imaju to znamenovanje. (Plenarna riešitba aust. vrhovnoga sudišta od 2. studenoga 1882 br. 4722). Iz „*öster. Centralblatt*“.

Digitized by Google

Uvreda Veličanstva.

Austrijsko ukidno sudište donielo je usljed razprave obavljene dne 31. ožujka t. g. zanimivu riešitbu. Radilo se o zločinstvu uvrede Veličanstva. Družtvo „Laetitia“ u Pragu obdržavalo je „Commers“. Netom je vojnička kapela, koja je kod sastanka sudjelovala, započela svirati pučku himnu, pristupi član družtva Arnold Bunzl kapelniku i reče mu: „Kako se usudjujete svirati austrijsku pučku himnu, kad ona nestoji na programu!“ Pošto je glasbena kapela pored te interpelacije nastavila svirati pučku himnu, udalji se Bunzl ostentativno iz dvorane, ter se u nju povrati poslje kako je kapela himnu odsvirala. U tom činu spoznalo je zemaljsko sudište u Pragu zločinstvo uvrede veličanstva, ter prema predlogu državnoga odvjetničtva osudilo Bunzla na godinu dana težke tamnice. Na kasacijonoj razpravi tvrdio je branitelj osudjenika, da pučka himna nije nego patriotična pjesma, koja nije identična s osobom vladara, i da s toga nevriedja dužno počitanje prema osobi vladara onaj, koj na ma koj način izrazi svoju antipatiju proti patriotičnoj pjesmi. Iz toga je razloga branitelj molio, da se osuda dokine i njegov klient odrieši.

Zastupnik generalne prokurature pridruži se predlogu branitelja, i razloži k tomu, kako iz prvosudne osude nije ustanovljeno, da je obtuženik imao zlu nakanu. Ukidno sudište nezadovolji složnim predlogom generalne prokurature i branitelja, već odbi ništovnu žalbu iz razloga, što je austrijska pučka himna dinastička pjesma, i što se onakovim nepristojnim ponašanjem kod njezina izvadjanja, kakov se piše u grieh obtuženiku, vriedja dužno počitanje caru. Prigovor generalne prokurature da ne stoji, jer kod uvrede veličanstva kao verbalnoga delikta leži zla nakana u samom djelu. Iz *Allgemeine Juristen-Zeitung.*

Sukrivnja na prestupku po § 486 kaz. zak.

S. L. bio je osudjen radi sukrivnje na prestupku proti sigurnosti vlastničtva po § 5, 239, 486 kaz. zak., počinjenu tim, što je u vrieme od ožujka 1881 do lipnja 1881, akoprem mu je bilo poznato, da pasivno stanje trgovaca A. B. i C. D. nadmašuje njihova aktiva, nagovarao ih lahkoumno i bez prevarne nakane, da nastave posao i kontrahiraju novih dugova, dapače znajući da su pasivni, pomagao im, da se još više zaduže. Proti ovoj osudi uložio je osudjenik ništovnu žalbu, koju je temeljio na § 281 l. 10 aust. k. p. (§ 277 l. 10 hrv. kaz. post), i u kojoj je razlagao, da se neda pomisliti na sukrivnju kod delikta, počinjena iz nesumnje, i da makar i bilo istina, da je on kridatare pomagao u kontrahiranju dugova, ovakovo djelovanje nebi bilo kažnjivo, pošto on prama vjerovnikom nestoji u obvezi.

Ukidno sudište odbi žalbu ništovnu.

Digitized by Google

Razlozi: Zaključne ustanove § 486 kaz. zak. pokazuju jasno, da može biti kažnjive sukrivnje kod prestupka, koj predvidja isti §. To pokazuje i ustanova § 5 (i § 239 kaz. zak.), po kojoj krivac je rečenomu prestupku ne samo neposredni činitelj, nego i tkogod je zlo djelo prvoga uveo, hotomice mu dao povoda, ter da se izvrši, pružao pripomoć podporu itd. U oči tih ustanova, i pošto u zakonu neima iznimke, po kojoj bi se uporava istih izključila za osobe, koje sudjeluju kod prestupka § 468 kaz. zak., posve je opravdana osuda, koja je izrekla obtuženikovu sukrivnju, ter neosnovana je težnja prišiti izrečenoj osudi mahnu § 281 l. 10 kaz. post., i tražiti lieka proti riešitbi, koja podpunoma odgovara stanju stvari i zakonu.

(Riešitba aust. vrhovnoga sudišta od 1. prosinca 1882 br. 9340).

Iz Centralblatt-a.

Kada stvari pritvore drvenim zavorom, koji se može podići s vana, onda nepostaju zatvorene (priključane[1]*) u smislu § 174 lit. d. kaz. zak.*

Podignuta po drž. odvjetničtvu ništovna žalba proti presudi ckr. suda u St. Pöltenu od 23. lipnja 1882 br. 2785, proglašivšoj Franju Gr., da je skrivio prekršaj kradje §§ 171 i 460 St. 9, bila je odbijena.

Razlozi: Ništovna žalba držav. odvjetničtva kod ck. suda u St. Pöltenu upire se na § 281 Z. 9 lit. k. p., jer da, kako se tvrdi, uglavljeni po presudjujućem sudu učin ima na sebi oznake zločina kradje, počinjene na priključenu dobru, i to kradje po §§ 171 i 174 lit. d. kz., pa zato, pošto je Fr. Gr. odsudjen li radi prekršaja § 460 kz., da je kazneni zakon nepravo uporavljen. Ipak ta žalba neprikazuje se kano temeljita. Presudjujući sud je uglavio, da je obtuženiku bilo moguće preći k otvorenoj staji dvorištem, da je to dvorište samo vratašcima od drva bilo tako zatvoreno, da je dosta, da se ruka s vana turi u izbušenu na vratašcima jamu i pridigne s nutra pribijeni zavor, pa će se vratašća odmah otvoriti, da je za to znao i obtuženik, pošto je prije u kući stojao u službi, da je ovaj način ogradjivanja posvuda na selih običajan, da o tom i susjedi znaju, da se ova vrst zaviranja u to ime upotrebljuje, kako bi susjedi, kad se možebit porodi vatra, mogli odmah zaći u dvorište. Ovakovo zapiranje nemože ni po običajnom govorenju ni po duhu zakona biti ono, što zovemo pravim zatvorom (priključenjem), jer uz njega neda se ni pomisliti, da bi dvorište bilo nepristupno; no upravo u tomu, što se tat na onom mjestu, gdje nešto čini, poduže zadržava, uklanjajući kakav zaporanj, ter je u opasnosti, da ga opaze, pa ipak uztrajava u izvedenju i tim očituje jaču žudnju tatbine, u tomu upravo i jest razlog većoj strogosti zakona. *Iz österr. Centralblatt-a.*

---

[1] *Opazka uredničtva.* Izraz „priključane stvari“ odgovarao bi bolje izrazu „versperrte Sachen“ njemačkoga originala.

Digitized by Google

K razjašnjenu §. 81. k. z.

Mijo L. i Žaver P. tuženi su radi zločinstva javnoga nasilja, označenoga u §. 81 k. z., kažnjivoga po §. 82 k. z. Mijo L. opro se je 22. travnja 1882 općinskomu načelniku Adamu T., stražaru Antunu J. i starešini Josipu L., koji su imali njegova, u parnici Ive P. radi dužnih 12 fr. zaplienjena kola k općinskomu uredu u P. prenieti, prieteć „da neda kola odvesti i da će biti mrtvih glava". Ovom pogibeljnom prietnjom zaprieči obtuženi izvedenje poglavarstvenoga naloga, jer se ono povjerenstvo umah uklonilo. Nadalje opro se je Žaver P. istog dana i istomu povjerenstvu, koje je kod njega, u parnici Marije K. radi dužnih 14 for. 30 nvč. zaplienjena kola imalo u općinski ured u P. prenieti, pogibeljnom prietnjom, da će biti mrtvih glava, ako se povjerenstvo usudi u njegovu avliju. I ovom je prietnjom obezuspješeno izvedenje poglavarstvenoga naloga.

Prvi sud je sudio, da Mijo L. i Žaver P. nisu krivi u grieh im upisanog zločinstva javnoga nasilja §. 81 k. z., nego ih proglasi krivimi prekršaja proti javnim ustanovam i naredbam, označenoga u §. 312. k. z. sa sliedećih razloga:

Usuprot niekanju obtuženika dokazano je zakletimi izkazi svjedoka načelnika Adama T., stražara Antuna J. i seoskog starješine Josipa L., da su obtuženi Mijo L. i Žaver P. navedenim svjedokom kao općinskom povjerenstvu 22. travnja 1882, kada je kod Mije L. za dužnih Ivanu P. 12 for., a kod Žavera P. za dužnih Mariji K. 14 fr 30 nč. zaplienjena kola imalo prenieti u općinski ured u P, oprli se prietnjom, i to Mijo L.: „da neda kola odvesti, i da će biti krvavih glava", a Žaver P.: „da će biti mrtvih glava, ako se povjerenstvo usudi u njegovu avliju", pri čem je Mijo L. povjerenstvu psovao boga, a Žaver P. odturio načelnika rukom, veleć „ajdete vi odavle„ zalupio i zaključao vrata, uslied česa se je povjerenstvo udaljilo neizvedši poglavarstvenih naloga.

Pogledom na nestalne izkaze navedenih svjedoka glede prietnje obtuženika na konačnoj razpravi; pogledom na izkaze svjedoka Matije M. i Eve P., dalje na tvrdnju svjedoka kao povjerenstva, „da su oba obtuženika bila goloruka i izim rieči ništa upotrebili nisu", iz čega bi povjerenstvo moglo s razlogom držati, da će svoje prietnje i izvesti; a napokon pošto samo povjerenstvo ni pokušalo nije, da poglavarstveni nalog energično izvede, naime da zaplienjena kola prenese na odredjeno mjesto: nije sud mogao smatrati navod povjerenstva opravdanim, da je usljed spomenutih prietnja — kao pogibeljnih — odustato i odustati moralo od izvedenja svoga uredovanja, a dosljedno smatralo je, da manjka objektivni učin zločinstva u §. 81 k. z. označenoga.

Usljed razloženoga pokazuje se čin obtuženika prekršajem proti vnim ustanovam i naredbam u §. 312 k. z., te je kao takav, usuprot

Digitized by Google

niekauju obtuženika, izkazom navedenih svjedoka koli objektivno, toli i subjektivno dokazan, pa su se s toga morali obtuženici kao neposredni počinitelji krivimi proglasiti. — Proti osudi predalo je kr. državno odvjetničtvo (po postupniku od godine 1853) sliedeće prizivno izvedenje:

Iz razloga napadnute osude proizlazi, da u nazočnom kaznenom slučaju, koji se navedenim okrivljenikom u grieh upisuje, po nazoru suda prve molbe, nisu zakonito ustanovljena obilježja toga zločinstva, a imenito ne ni s toga, što su okrivljenici bili goloruki, te izim prietnja, koje su proti občinskom povjerenstvu izustili — nisu ništa ina upotrebili, odakle bi povjerenstvo s razlogom držati moglo, da će okrivljenici svoje prietnje izvesti; a napokon s razloga toga, što povjerenstvo ni pokušalo nije poglavarstveni nalog energično provesti.

Po § 81 k. z. čini se krivim zločina javnoga nasilja i onaj, koji se pogibeljnom prietnjom opre kojoj u § 68 k. z. imenovanoj osobi, kad izvršuje poglavarstveni nalog, ili izvršuje svoj ured ili službu, hoteć tim obezuspješiti tu ovrhu.

Okrivljenici oprieše se izvedenju poglavarstvenoga naloga, glaseće ga onamo, da se kola zaplienjena jednom i drugom sbog duga, prenosu u občinski ured; taj odpor popraćen je prietnjom, koju su svakako pogibeljnom smatrali, jer članovi povjerenstva nisu se usudili izvedenje ovrhe provesti, jer su se bojali, da bi okrivljenici, vrlo razjareni, svoje prietnje izveli. Kraj takova stanja stvari smatra državno odvjetničtvo, da su u nazočnom slučaju sva obilježja zločina javnoga nasilja u § 81 k. z. označena zakonito ustanovljena, da je zločin u objektivnom i subjektivnom pravcu dokazan. — Što se tiče kazivanja svjedokâ Matije M. i Eve P. opaža se, da nisu ništa važna izkazali, pa se s toga na takove izkaze kod izricanja osude nikakav obzir uzeti nemože.

Kr. banski stol obnašao je riešitbom od 1. ožujka 1883 br. 3774 napadnutu osudu u točki kvalifikacije i dosudjene kazni preinačiti, okrivljene proglasiti nekrivimi prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam, ali krivimi zločina javnoga nasilja u § 81 k. z. označenog itd. sa sliedećih razloga:

Sud prve molbe sam priznaje, da je zaprisegnutim kazivanjem trojice svjedoka dokazano, da su se okrivljenici oprli uredovanju povjerenstva prietnjom i to Mijo L., da neda kola odvesti i da će bit mrtvih glavâ, a Žaver P. da je odturio načelnika rukom veleć: „ajdite vi odavle, zalupio i zaključao vrata, usljed kojega je postupka povjerenstvo od izvršivanja naloga odustalo.

Nu po spisih je pa i u pogledu Žavera P. dokazano, da se je prietio, da će biti „mrtvih glava“, jer to potvrdjuje pod prisegom načelnik Adam T., Antun J. i Josip L., pa svi sada spomenuti kažu, da su se prietnjah uplašili.

Digitized by Google

Sud prve molbe ipak scieni, da u tom činu nisu sadržana obilježja zločina javnoga nasilja § 81 k. z., jer da nemože smatrati učin toga zlečinstva ustanovljenim obzirom na okolnost, da su okrivljeni bili goloruki, te da osim gore navedenih rieči nisu upotriebili ništa, odakle bi povjerenstvo moglo s razlogom zaključiti, da će svoje prietnje i izvesti.

Nu za ustanovljenje zločina javnog nasilja u § 81 k. z. označenog zahtjeva se samo pogibeljna prietnja, ili položenje ruku u nakani obezuspješiti uredovanje ili na uredovanje prisiliti, a ta obilježja podpuno sadržaje gore opisani čin.

Za presudjivanje nije odlučno, da li su urednici od straha ili svojevoljno, da se izbjegne zlo, od uredovanja odustali; da li je prietnja zadaje straha ili ne; jer to je baš razlika medju propisom §§ 98 i 99 i onim §§ 81 k. z., jer dočim se u § 98 govori o prietnji, koja mora biti prikladna temeljiti strah zadati, odredjuje se u § 81 k. z. samo to, da prietnja mora biti pogibeljna, pa se nezahtjeva, da ta prietnja mora zadati temeljitog straha.

Ako je nakana samo na to išla, da se osujeti uredovanje ili da se prisili na uredovanje tkogod, za prosudjivanje nije odlučno, da li su pogibeljne prietnje ili položenje ruku prikladno namjeru izvesti ili ne.

Obzirom na to morala se je prvomolbena osuda u točki kvalifikacije, a dosljedno tomu u kazni preinačiti.

Priobćio *I. Galjer.*

KNJIŽEVNOST.

Hrvatska knjižara G. Grünhuta i druga izdaje u svojoj nakladi „Kazneni zakon od 27. svibnja 1852 sa naknadnimi, pojedinih ustanova tičućimi se zakoni i naredbami. Odgovornost bana i odjelnih predstojnika hrv. zemalj. vlade. Prekršaji doznačeni uredovanju političkih oblasti i postupak glede istih. Uvjetni dopust kažnjenika. Nutarnja uredba kr. zemalj. kaznione u Lepoglavi". Uredjuje ovu sbirku g. dr. H. Hinković. U predgovoru razlaže g. urednik, kako je naumio postupati kod ovoga posla, pa držimo shodnim diljem taj priobćiti:

„Hrvatsko izdanje kaznenoga zakona već je više godina razpačano, a dok osnova novoga kaznenoga zakona nedobi zakonsku moć, proteći će, bez dvojbe, još mnogo vremena. Držim dakle, da nazočno izdanje nije nepotrebno.

U hrvatski prevod kaznenoga zakona i drugih ustanova iz absolustičke dobe nisam — iz lahko dokučivih razloga — dirao, prem taj pre-

Digitized by Google

vod za nas nije autentičan, i prem vrvi jezičnimi nezgrapnostmi i pogrieškami; samo pravopis priudesio sam naprama današnjemu službenomu pravopisu.

Kod pojedinih ustanova pridodao sam druge istih se tičuće zakone i naredbe, tako da se kod svake pojedine ustanove kaznenoga zakona nalazi sabrana ciela odnosna zakonodavstvena radnja triju desetgodišta, u koliko su prvobitne ustanove time razjašnjene, popunjene, preinačene, ukinute.

Državozakonskih i zemaljsko-vladnih listova kao i starijih sbornika neima u knjižarstvu, i riedki su u nas pravnici, koji bi ih sve posjedovali. Taj nedostatak uklonjen je sada glede kaznenoga zakona mojim izdanjem.

Samo veoma riedko upustio sam se u tumačenje zakona, podkriepivši ali vazda i u ovom slučaju svoj nazor zakonskimi ustanovami.

Bijah nakanio da ovomu izdanju pridodam sve u kazneno zakonarstvo zasjecajuće zakone i naredbe, kao državne ugovore o izručenju zločinaca, propise o nošenju oružja, izvadak iz vojničkoga kaznenoga zakona itd., — nu, da knjiga time znatno neposkupi, morao sam se zadovoljiti pridodanjem zakona ob odgovornosti bana i odjelnih predstojnika, naredaba o prekršajih doznačenih uredovanju političkih oblasti i o postupku glede njih, naredbe o nutarnjoj uredbi kr. zem. kaznione u Lepoglavi (u izvadku) i zakona ob uvjetnom dopustu kažnjenika sa provedbenom naredbom.

Ipak sam kod pojedinih §§-a mnogo toga gradiva upotriebio.

Tako je pretiskan kod § 16 zakon o ukinuću okova; kod § 19 zakon o ukinuću kazni bijenjem; kod § 73 naputak o postupku javnih oblasti kod upotrebljenja brachiuma; kod § 299 zakon o pravu sakupljati se; kod § 335 zakon ob odštetah uslied dogodjaja na željeznici, s kojih čovjek izgubi život ili bude ranjen; kod § 336 *c*) naredba glede mjera sigurnosti proti razprsnuću parnih kotlova; kod § 336 *f)* naredba o oprezih pri razašiljanju, voženju, namaličnom prodavanju, spravljanju i priredjivanju ulja rudnih ili kopatnih; kod § 361 obširan izvadak iz naredbe glede trgovine s otrovi; kod § 393 izvadak iz naputka za liečnike i pravilnik za odpremu mrtvaca radi pogreba u drugo mjesto; kod § 402 zakon o postupku proti govedjoj kugi i izvadak iz naputka za živinare; kod § 405 naredba o patvaranju pića; kod § 467 izvadak iz zakona za zaštitu književnoga i umjetničkoga vlastničtva i izvadak iz ces. pat. o zaštiti obrtničkih biljega i inih oznaka.

Od povećih zakona upotrebljeni su kod ove radnje gotovo svi, naročito zakoni tiskovni, kazneni postupak, naputak za kaznene sudove, vojnički kazneni zakon; gradjanski i trgovački zakon, stečajni red, odvjetnički i bilježnički red, gradjanski parbeni i mališni postupnik, zakon o

Digitized by Google

mjestnih sudovih, zakon o nutarnjoj uredbi i o poslovnom redu sudbenih vlasti; konkordat; zakoni o državljanstvu, ob ustroju gradskih i seoskih občina, o zavičajnih odnošajih, hrvatsko-ugarska nagodba, izborni red; zakoni o lovu, o poljskom redarstvu i zakon šumski; obrtni zakon, zakon o rudokopju, o oružju; zakon o podignuću austro-ugarske banke itd.

Manje zakone, patente, naredbe, razpise, okružnice, naputke i t. d. sabrao sam iz svih sbornika, i naveo ih u cielosti ili u izvadku ondje, kamo sam sudio da spadaju".

Imali smo priliku pregledati prvi štampani tabak ovoga koristnoga i potrebnoga rada; svojim vanjskim oblikom, a donekle i nutarnjim uredjenjem nalik je poznatim sbirkam ove vrsti, što ih izdaje bečka knjižara Manza. Bilo bi dobro, da su ustanove zakona protumačene i razjasnjene rješitbami najvišega suda. To valjda nije učinjeno s toga, što bi kujiga tim znatno narasla i skupljom postala. Netreba dvojiti, da će knjiga ova dobro doći svakomu pravniku, pa i nepravnikom. Gotova knjiga imat će preko 20 štampanih tabaka, a izaći će u drugoj polovici mjeseca lipnja o. g.

Bilo bi za dušu, da se priredi ovakovo izdanje i gradjanskoga zakonika.

„Poviest hrvatska. Po vrelih napisao Tade Smičiklas. Dio prvi. Od najstarijih vremena do godine 1526. U Zagrebu 1882. Naklada „Matice Hrvatske". XXXII. 724." Ovaj prvi dio razdieljen je na tri dobe, svako doba opet obuhvaća više knjiga, i to prva četiri knjige, druga tri, a treća jednu knjigu. Prva doba: knjiga prva: Od najstarije dobe do seobe naroda; knjiga druga: Seoba naroda; knjiga treća: Od pokrštenja Hrvata do osnutka kraljestva; knjiga četvrta: Hrvati pod kraljevi svoje krvi oko god. 900—1102. Druga doba. Knjiga peta: Kraljevi iz kuće arpadske od godine 1102—1301; knjiga šesta: Kraljevi iz kuće anžuvinske od godine 1300—1382; knjiga sedma: Vladanje kralja Sigmunda od g. 1382—1437. — Treća doba: knjiga osma: Kraljevi iz raznih kuća od g. 1437—1526. — Isti vrlo štovani pisac napisao je, a „Matica Hrvatska" izdala god. 1879 drugi dio „Poviesti hrvatske", koji obsiže dobu od g. 1526 do 1848. Ovaj drugi dio ima četiri knjige, oba dakle diela obsižu četiri dobe, a ove dvanaest knjiga.

Ovo je prva pragmatička poviest hrvatskoga naroda, napisana velikim trudom i nemanjom ljubavlju prama narodu, kojega sgode slavne i tamne pripovieda. Pisac kod devet knjiga predaje nam i isto toliko kulturnih slika, kod triuh knjiga manjkaju takove slike, ne što nebi bilo materijala za nje, nego jer ga nije dospio izraditi.

Štogod se govorilo, ali od sada, iza ovoga djela, nemože se reći, da hrvatski narod neima svoje pisane poviesti. Do nas je da ju proučimo sa-

Digitized by Google

vjestno i pomno, a ne da ju samo prelistamo, i crpimo iz nje onu korist, koju pruža pomno proučavanje narodnje prošlosti. Hvala na tom daru g. T. Smičiklasu, a hvala i Matici hrvatskoj, koja ovakovom knjigom nadaruje svoje članove, kojoj je i vanjsko lice dostojno te ukusno.

Osim ovoga izdaje „Matica Hrvatska“ za god. 1882 još sliedeće spise:

Novovjeki izumi. Izdaje Matica Hrvatska. Knjiga prva. Sa sto devetdeset i osam slikah (LXIV+264 stranah).

Becić. Zavjet. Pripovjest. (Zabavna knjižica 54—58).

Turgenjev. Klara Milićeva. Pripoviest. Preveo s ruskoga i uvodom popratio Jos. Miškatović. (Zabavna knjižnica 59—60).

Kraszewski. Kolibar. Pripovjest. Preveo Tomić. (Zabavna knjižnica 61—62).

Tomić J. E. Komedije. Svezak drugi. (Zab. knjižnica 63—65), te će se ovih šest knjiga, pošto se uvežu, za tri nedjelje dana početi svojim članovom razašiljati.

Izim gore navedenih knjiga dotiskala je „Matica“ u svojoj nakladi i treći svezak: prevoda grčkih i latinskih klasika“, i to:

Homerovu Iliadu, preveo i tumačem popratio Tomo Maretić. (448 str.), koja stoji za „Matičine“ članove samo jednu forintu. Umoljavaju se gg. „Matičini“ povjerenici, da od predbrojnika na ove prievode uberu ovaj iznos, te će jim se tad i ova knjiga sa ostalimi godišnjimi „Matičinimi“ knjigami zajedno dostaviti.

Predbrojnici na prievode klasikah — na prvi i drugi svezak (Homerovu Odysseju i Sallustijeva djela) — se još uvjek primaju, te predbrojba za „Matičine“ članove na ova oba svezka stoji još uvjek samo 1 for. 40 novč.

Dotiskala je nadalje „Matica“ po svojem prošlogodišnjem obećanju u svojoj nakladi i prvi svezak: „hrvatskih skladba“, koji nosi naslov:

Zajc Ivan pl.: Sbirka hrvatskih pjesamah (XXIV) za jedan glas uz pratnju glasovira; te će se i ova knjiga sa ostalimi „Matičinimi“ knjigami razašiljati, a stoji ovaj omašni svezak nota u velikoj četvrtini za članove „Matice“ samo jednu forintu. Gg. povjerenici „Matice“ umoljavaju se, da upozore članove „Matice“, koji su ljubitelji hrvatskog pjevanja i hrvatske glasbe, na ovo „Matičino“ i u obće hrvatsko prvo poveće izdanje umjetne glasbe, kojega će nastavak ovisiti od učestvovanja hrvatske publike.

Storch Fr.: řiženi trestní rakouské (kaz. postup.) 1 sveščić. Uvod. Str. 127. Prag.

Enrico Ferri: Teorica della imputabilità e negazione del libero arbitrio. Bologna 1881. Str. 615.

Digitized by Google

Ferdinando Mecacci. Sulla teorica della imputabilità morale nel delitto. Prolegomeni Roma 1882. Str. 261.

Oba ova spisa razpravljaju pitanje o slobodnoj volji, o klasificiranju zločinstva i o svrsi kazne. Imenito Ferri je velikom revnošću pokupio mnenja psychologa, physiologa, socialnih politika, pravnika itd. pro et contra u ovom pitanju.

Enrico Pessina: Elementi di diritto penale (5 izdanje). Napulj. 1882. Str. 416. — Ovo je obćeniti dio kaz. zak., posebni dio bit će takodjer do skora dovršen.

Emilio Brusa: Sistemi legislativi intorno alla parte civile nel giudizio penale (štampano u Annuario delle Scienze giuridiche, sociali e politiche diretto da Carlo F. Ferraris, anno 3. 1882.)

Enciclopedia giuridica italiana... sotto la direzione di Pasquale Stanislao Mancini, vice direttore Enrico Pessina. — Ova u veliko zasnovana enciklopedia sadržaje vrlo pomno izradjenih članaka o zloporabi uredovne vlasti, abortu, patvorenju živeža itd. Do sada izašlo je 15 svezaka.

Isodoro Mel. Diritto positivo penale italiano. Napoli 1881 str. 956. — Veći dio ovoga diela posvećen je kaz. postup., a manji (samo 191 str.) kaz. zakonu taljanskomu.

J. S. G. Nypels: Le code pénal belge interprété. Bruselj 1882.

Faustin Hélie. Le droit pénal dans la legislation romaine (štampano u „Revue critique de legislation“) 1882.

J. J. Thonissen. L' organisation judiciaire, le droit pénal, et la procedure pénalé de la loi Salique, précédés d' une étude sur toutes les classes de la population mentionnées dans le texte de cette loi. Bruselj 1882.

Der Gerichtssaal. Zeitschrift für Strafrecht, Strafprocess, gerichtliche Medicin, Gefängnisskunde itd., što ga uz sudjelovanje vrstnih kriminalista izdaje dr. F. O. Schwarze, a izlazi u Stuttgartu, priobćuje u 35 svezku (sveščić 1 i 2) razpravu profesora gradačkoga sveučilišta dra Th. R. Schützea „Zur Kritik des Entwurfes eines Strafgesetzbuches für Russland“ (str. 69 do 131). U cielom izrazuje se pisac vrlo povoljno ob ovoj osnovi, ali spočituje joj otvoreno, što po njegovom mnienju nevalja. Pisac se nada, da će redaktori osnove njegove prigovore uvažiti, „u koliko su prema pravnomu stanju u Rusiji“; ti su redaktori neobičnim načinom pokazali svojom radnjom, koja u cielosti uzeta vrlo je povoljna te upravo godi čovjeku, da svaku izpituju, ali da mudrom opreznošću nastoje pridržati od sada postojećega prava što je vredno i što je dobro. — Prof. Schütze razmatra samo obćeniti dio

Digitized by Google

osnove kaz. zak., jer posebni nije još izradjen, ali sudeć po vrstnoći obćenitoga diela nada se najboljemu za posebni. Ruska komisija neće ovaj dio uzeti onako lahke ruke, „neće ona naprosto recipirati tobož najbolje pojmove delikta iz najobljubljenijih zakonika novijega vremena, nego će svaku izpitati, prije svega pako uvažit ovlaštene posebnosti obstojećega kaz. prava, nazore i posebnosti naroda, za koji se zakon stvara

— Dr. Julius Glaser: Handbuch des Strafprocesses. Svezak I 50 štampanih tabaka. Ciena 9 fr. 60 nvč. Omašno ovo djelo izadje pred nekoliko dana, to je prva radnja velikoga poduzeća, koje zasnova više njemačkih pravnika i učenjaka i koje će pod naslovom „Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft" sadržavati sbirku jurističkih djela — kako veli izdavatelj prof. Binding — te će obuhvaćati: 1. rimsko pravo; 2. njemačko pravo; 3. trgovačko, mjenbeno, pomorsko i siguratelino pravo; 4. medjunarodno pravo; 5. državno-pravo; 6. upravno pravo; 7. kazneno pravo; 8. crkveno pravo; 9. postupak i sudovnik; 10. obći dio pravne znanosti; 11. sustav njem. civilnoga prava. — Od suradnika spominjemo: Iheringa, Windscheida, Momsena, Labanda, Maiera, Glasera itd.

— Die Landwirtschaft in der Verwaltung und das Princip der Rechtsbildung des Grundbesitzes. Von Dr. Lorenz v. Stein. Wien 1883. Ciena 1 for. 20 n. Ova knjižica vrlo plodnoga pisca sadržaje tri predavanja, što ih je govorio u klubu bečkih ratara i šumara mjeseca studenoga 1882. U prvom predavanju razlaže se biće uprave, upravne nauke i upravnoga prava; u drugom: zemljište kao kapital, njega poljodjelstva i agrarno pravo zemljišta kao kapitala; u trećem razmatra se: posjed zemljištni i njegovo pravo u oprieci naprama rimsko-francezkomu pravu itd.

Pravne uredbe u Crnoj Gori.

Prema svršetku prošle godine izašla je u Spljetu „Storia del Montenegro dai tempi antichi fino a nostri, di Giacomo Chiudina". U ovoj poviesti Crne Gore pisac dotaknuo se, više letimice, i pravnoga stanja i pravnih institucija crnogorskih. Doduše za neke i neke čitatelje nesadržavaju priobćivanja g. Ch. ništa nova; uzprkos tomu scienimo, da će biti dobro i koristno ako u se lahkom pregledu pruži slika pravnoga stanja one države. Taj dio o pravnih uredbah u spomenutom djelu glasi ovako:

Sudstvo. U stara vremena Srbi su imali pisane zakone — Dušanov zakonik, ali ti zakoni propadoše propašću srbske države.

Digitized by Google

I za to, pisanih zakona nije bilo u Crnoj Gori, no se sudilo po savjesti — javno i ustmeno, po patrijarhalnom sustavu, ili po starinskom običaju, koji se je od koljena na koljeno predavao: i tako postojalo je *jus orale.*

Sudci su bili knez ili vojvoda sa šest ili dvanaest drugih lica, a po nekad i 24, izabranih po plemenih, koje su zvali: *dobri ljudi.*

Mjesto sudjenja. Obično se sudilo pod vedrim nebom, u stanovitih mjestih, koja su plemena birala, naročito pred kakvom crkvom ili pod kakvim velikim drvetom, ili na kakvom brdu, ako je to bilo zgodno plemenu. Zimi, na mećavi, sudilo se na kneževom ognjištu.

Dobri ljudi. Dobri ljudi, od šest do dvanaest osoba, sudili su tako malene kao i najzamašnije sporove. Dobri ljudi od 24 osoba, obično su sudili o globi za ubojstvo, kad bi bratstvo pristajalo da se izmiri. Za ovaj sud svaka strana birala je po 12 dobrih ljudi, i ovom su se sudu pokoravale obie strane, počinjući izmirenje sa kumstvom, što se tamo drži kao najvažniji crkveni obred.

Znaci obiuh forma sudjenja nalaze se kod starih slovenskih naroda.

Kazne izrečene od prvog sudije u prestupcih gradjanskih i vojničkih. Ljudi jednog plemena obraćali su se sudu drugog plemena, proti osudi izrečenoj prvim sudcem. Kazna za prestupke civilne bijaše globa, za vojnike pregača, koju bi za kaznu opasali onomu Crnogorcu, koji bi od straha utekao sa bojnog polja.

Tko nije imao novaca, morao je platiti kaznu, po ocjeni dobrih ljudi, u oružju, u tokah i najposle imutkom.

Globom se naknadjuje učinjena šteta. Ostatak su dielili sudci medju sobom, kao što će se dalje vidjeti. Druge nikakve plaće nisu primali ni knezovi, ni vojvode, ni dobri ljudi. Do glavnog vladike Petra P. u Crnoj Gori nebijaše ni tamnice ni batinanja.

Užasno su Crnogorci ozlojedjeni na batinanje; oni bi voljeli platiti najzamašniju novčanu globu, izgubiti sve svoje imanje, nego li pristati da legnu i da ih javno batinaju pred narodom.

Ovo je važna crta crnogorskog karaktera.

Osobna sloboda i sigurnost imetka nikakvim zakonom nisu bile garantovane do vladike Petra P-og, ili još bolje do kneza Danila.

Knezu Danilu izpalo je za rukom izkoreniti krvnu osvetu.

Krvna osveta ne samo se vršila nad ubojicami nego i nad članom ma kojim njegove porodice.

Krvna je osveta dopriniela mnogo tomu, da je snaga crnogorska počela malaksati; knezu Danilu podje za rukom izkoreniti ovo užasno zlo u Crnoj Gori, koje je trajalo više od 300 godina.

Kazne za kradju i otiminje. S krvnom osvetom bila je preuzela mah i kradja, i zato pokretno imanje nije nikako bilo sigurno. Svakim

Digitized by Google

danom dešavale su se kradje i otmice, bilo u samom plemenu, bilo izvan Crne gore; plemenske starješine predvodili su lopovske i otimačke čete. To nije nipošto čudnovato, kad se znade, da je to smatrano kao i svako drugo junačtvo u ratu. Tako se isto cienilo i kod starih Špartanaca.

Knezu Danilu pripada slava i zasluga, što je kradnju izkorenio u Crnoj Gori, koja je u tečaju od 300 godina prolila mnogo krvi.

Uredjenje senata. Vladika Danilo, još početkom XVII. vieka bijaše odlučio uvesti red uvedenjem sudišta za svu Crnu Goru, ali nije svoje namjere postigao.

Za tim se ustanovila neka vrsta zakonika za kažnjenje kradja i otmice. I vladika Petar I. svimi se silami trudio za to, da uredi senat kao vrhovnu vlast.

U to Petar I. umre 1830 godine, ali njegov nasljednik vladika Petar II. pomoćju nekog Ivanovića iz Rusije, ostvari misao svojega strica, ustrojiv senat od 12 članova. Uz senat ustanovio je manji sud nazvavši ga perjanici. Iz početka ovaj su sud sačinjavali najodličniji stanovnici Crne Gore i Brda.

Knez bira senatore. Vladika je birao senatore i perjanike. Cetinje pak je postalo stalnom rezidencijom senata, a Crnojevića Riečka perjanika, kuda se stiče narod na pazar tri put nedeljom, i ako je naredba bila, da perjanici moraju ići po svih nahijah.

Narod se težko priviknuo ovomu novomu sudu, te je vikao da je to novi običaj u staroj crnogorskoj državi; i za to je Riečka nahija prognala perjanike, kuneći vladiku da ih ostavi da žive kao što su od starina živili; nu vladika pohvatav glavne vikače, sve ih poubija i tako osnaži sud. Za neko vreme ped vladikom Petrom II. sudilo se, s malimi iznimkami, na osnovu zakonika Petra I.

Zakonik Danila I. Poslje smrti Petra II., knez Danilo je izdao 1855 godine zakonik 95 §§, u kom su obuhvaćena i pravila vladike Petra II.

Ovaj zakonik od 95 paragrafa sadržaje ustanove iz gradjanskog, kaznenog i crkvenog prava, i pravila kaznenoga postupka.

Ovaj je zakonik redigiran pogledom na duh, običaje i razvitak naroda crnogorskoga.

Veliki sud. Veliki sud na Cetinju sastavljaju njih 12 do 16 glavara crnogorskih.

Nadležnost sudova prve molbe. Nadležnost sudska nije ograničena ni za veliki sud ni za prvostepene sudove. Prvostepeni sudovi ustanovljeni su po kapetanijah, a sudci su kapetani, stotinaši, desetari i barjaktari. Kapetani idu te sude po kapetaniji i izvršuju svoje presude. I tako oni su isto vrieme i vlast administrativna, sudska i eksekutivni organ. Sudjenje je javno davijanjem.

*

Digitized by Google

Kazne. Kazne su: globa, zatvor, batinjanje, (premda vrlo riedko) izgon iz zemlje, opasivanje preglače i smrt.

Od globe. kad se naknadi šteta, pripadaju $^3/_4$ državnoj kasi a $^1/_4$ sudcem. Tko nije zadovoljan presudom izrečenom po prvom sudu, ima pravo ići na Cetinje pred senat i kneza, i moliti za drugu presudu.

Mjesto senatskog sudjenja. I senatori sude javno i davijanjem, ako se tomu neuzprotivi knez, koji je nad zakonom.

Senatori zimi sude u sgradi senatskoj, a leti na travi pod velikim brestom pred kneževim dvorcem, kao i pred cetinjskimi krčmami. Senat imao je samo jednog sekretara, koji je pisao tacije, i vodio protokol i druga administrativna, sudska i izvršna akta od strane senata. Senatori po pravilu nisu stalno živjeli na Cetinju, nego u plemenu kod svojih kuća. Oni za to, kad nisu na Cetinju, bave se, kao i drugi Crnogorci, zemljoradnjom, pašom a po neki i trgovinom. Kod prvo-stepenih sudova nisu se vodili nikakvi protokoli, ništa se nije upisivalo, izuzevši globe, a kod visokog suda upisivale su se samo po neke presude.

Knez može dokinuti svaku presudu. I knez, na osnovu svoje neograničene vlasti, prima učešće u sudu i u sudjenju, i on saslušava i riešava manje i veće sporove, koliko u senatu toliko i izvan senata, kad se prilika pokaže. On može, ako hoće, dokinuti svaku presudu manjeg ili višeg suda.

Senatorska plaća. Knez je odredio, da polovina senatora stanuje na Cetinju, povisiv im plaću na 300 talira godišnjih. Do sad neki su senatori primali godišnje plaće po 100, neki 150, 200 i do 250 talira.

Novom administrativnom organizacijom senat je zamienjen velikim sudom i državnim savjetom.

Novi crnogorski zakonik. Medjutim će skoro Crna gora dobiti novi zakonik, kao što ga imaju sve obrazovane države.

Još 1873 g. vlada crnogorska obratila se Rusiji, da bi joj našla posebna čovjeka, koji bi izradio zakonik za Crnu Goru, i izbor pade na g. dra. Baltazara Bogišića, koji je primio na sebe težku zadaću, da izradi željeni zakonik. On dodje u Crnu Goru, gdje ostade i ciele 1873 godine, i potrudi se da sazna sve starinske crnogorske običaje, iztražujući način kako da pristupi svom djelu.

Poslje nekoliko godina strpljenja i težkog rada, dr. Bogišić, pogledom na izvanredne i neizbježne okolnosti crnogorske, dovršio je ovaj koristni rad.

Čitanje i odobrenje cielog zakonika sliedilo je, i sada dr. Bogišić bavi se nekimi promjenami, koje je našao kao nuždne.

Bratstvo. Crna Gora je naseljena raznimi plemeni: pleme proiziče iz obitelji i sobom nosi dva pojma — jedan u užem smislu, a

Digitized by Google

drugi u širem smislu bratstva: zona — u kojoj žive razna bratstva jednog porodičnoga poriekla i raznih naselbina, koje su tečajem vremena i prebivanja stekle pravo u onom plemenu, u kom žive.

Da se bolje razumje evo jednoga primjera: Njegoško pleme, u kom živje Erakovići, Petrovići, Rajčevići, Radonići, Provokovići, Bogdanovići itd. sastavljaju razna bratstva, dočim u vojno-političkih odnošajih sačinjavaju jedno pleme.

Svako bratstvo ima svoje porieklo, iz kog iztiče njegov postanak, i po kojem se prozivlje: n. pr. Heraković od Heraka, Rajčević od Rajice itd.

Iz Herakovićeva bratstva proiztiče današnja kuća Petrovića, vladajuća u Crnoj Gori, i ovim se imenom prozivlje poslje vladike Danila, koji se podpisivao do svoje smrti Danilo-Šćepčev-Heraković-Njeguš.

Pošto je on umro, njegovi unuci, izmedju kojih dolazi i vladika Sava, nazvaše se Petrovići po imenu otca svoga Petra. Pošto je uništen naslov governatovića, Radonići zadržaše naslov vojvode za svoje bratstvo.

K n e z, v o j v o d a i s e r d a r. Od prastarih vremena svako je pleme imalo svoga kneza i vojvodu, a po negda i jednoga i drugoga.

1718 godine uvelo se u Crnu Goru i serdarstvo, a 1831 god. ustanovljenjem senata, svako je pleme dobilo po jednoga. U 1851 god. knez je Danilo dokinuo knežine, a mjesto ovih ustanovio kapetanije; i tako svako pleme ima svog vojvodu, senatora, serdara i kapetana. U nekih plemenah vojvoda je i senator.

Vojvodstvo i senatorstvo nasljedna su i prelaze u izravnoj liniji od otca na sina, tako je bilo i za knežine, ali jedno i drugo može knez po svojoj volji dati.

Kapetanstvo nije nasljedno, ali knez bira ono lice u bratstvu za kapetana, koje on nadje za dostojno.

N i ž i č i n o v i. Niži su činovi plemenski: stotinaši, desetari i barjaktari.

A g r a r n o d i e l e n j e p o p l e m e n i h i k u ć a h. U Crnoj Gori nije bilo zemlje ni občinske ni državne. Sva se zemlja dielila na plemena i kuće, i svaka je kuća vlastnik onoga zemljišta, koje joj pripada; i tako domaćin kuće, u dogovoru sa svojimi ukućani, može razpolagati po svojoj uvidjavnosti.

Na nikojem dielu Crne Gore nepostoji zemljištni posjed, koji bi se mogao uzporediti velikim spajilukom i koji bi pripadao jednoj familiji.

B a š t i n s k i p o s j e d. I crnogorski knez nema više od 10 lanaca zemlje od otčinskog nasljedstva. ali ipak neke obitelji u Riečkoj nahiji, u Vasojevićih i u Bjelopavlovićih posjeduju 20—30 lanaca, što su same stekle štednjom i trudom. Druge familije imaju 1—10 lanaca.

Digitized by Google

Medjutim Crnojevići, sami u cieloj Crnoj Gori, imali su veliko imanje, koje su malo po malo ostavljali cetinjskom manastiru, i kojim su po tom razpolagali vladike crnogorski. Kad je pak svjetovna vlast 1851 godine odvojila se od crkovne, Petrovići preuzeše upravu nad imanjem istoga namastira, pa pobiraju plodove za svoju kasu, a vladici i arhimandriti odrediše plaću.

Danas prihodi tih mastirskih imanja odredjeni su za školsku zakladu.

Premda ima svaka familija neograničeno pravo razpolagati imanjem, ipak se održao stari običaj, da svaki onaj, koji bi htio otudjiti komad svoje zemlje, mora prije svega ponuditi svoje bratstvo, zatim pleme, a kad nitko od njih neće da kupi, onda ga može prodati komu hoće.

Podiela zemlje. Evo kako se dieli zemljište u jednoj obitelji ili bratstvu.

Dok otac živi, sinovi, koji se žele odieliti od roditelja, nemogu dobiti dio otčevog imanja bez njegove privolje.

Imanje, koje je stekao otac, bez nasljednog imanja, može po svojoj volji podieliti na jednake i nejednake dielove. Slobodan je pače pokloniti ga svojim rodjakom.

Ali naprotiv ono, što je od svoga otca ili djeda nasliedio, mora podieliti na jednake dielove.

Kad otac pristane na dielitbu, dieli sve imanje medju mužkarce — medju koje i on ulazi — i to na jednake dielove. Kad se odostovjeri ta dielitba, mati poslie smrti supruga ima pravo uživati za života dio, koji je preostao od muža. Pošto ona umre, dieli se taj dio medju sinove (mužkarce).

Imaju li kćeri dio u baštini? Kćeri neimaju nikakova diela u otčinstvu. Ono što one ponesu kad se udaju, čini njihovu prčiju. Ako umrli otac nema mužkih nasljednika, kćeri nasljeduju sve pokretno i nepokretno imanje, izuzev kuću i okolne bašte, kao i orudje, što ostaje u nasljedje najbližemu bratstvu.

Tko nasljedjuje kćer bez poroda? Ako kći, koja je doniela nešto u prčiju iz otčinske kuće, umre bez poroda, tad ono što je doniela i sve što je privriedila, nasljedjuju njena braća, a ako braće nema, sestre, kad pako i ovih nema, nasljedjuju najbliži rodjaci, ili cielo bratstvo.

Udovica. Udovica mlada, ako se neuda, uživa dio svoga muža; ako se opet uda, dobiva 10 talira godišnje.

Plemstvo. Pita se: ima li plemstva u Crnoj Gori? Ako postoji, na kakvom pravu? Da se može riešiti ovo pitanje, nuždno je malo osvrnuti se na poviest:

Digitized by Google

Mal da ne sve plemstvo srpsko od XIV do XVI vieka poturčilo se, da sačuva vlast i svoje gospodstvo. Oni koji nisu toga htjeli, užasno su bili gonjeni, i gotovo svi postaše rajom.

Od velike srbske feudalne gospode jedini su se Crnojevići sklonuli u zetske gore (današnju Crnu Goru), da u tih brdinah sačuvaju nezavisnost političku, pošto se tamo stekla i njihova vlast.

Crnojevići, po imanju i povlasticah bijahu srbski feudalci, jer poslje smrti Balšića, postadoše nezavisni vladaoci Zete. Historija nam ništa nepriča, jesu li se plemići pridružili Crnojevićem u Crnoj Gori. To stoji, da su se Crnojevići sklonuli od zla, pošto izgubiše svoju rezidenciju Žabljak, prvo u Rečku nahiju, koja je bila, kao crmnička i lešanjska, nastanjena od pamtivieka Srbi.

Pošto je Crnojević iz Riečke nahije prešao na Cetinje (1484 god.) počeše se iz Hercegovine u Crnu Goru sklanjati mnoge srbske obitelji, bježeći od turskoga nasilja.

Doseljenici su naseljivali zetske gore, priklapajuć doline i vrleti, gdje se moglo raditi. Njihovo je gospodstvo u novoj otačbini sastojalo se samo u tom, što su pri javnih sastancih držali vidno mjesto u plemenu, i što se ništa nije riešavalo ni preduzimalo bez njihovog glasa.

Vojvodstvo i serdarstvo bilo je nasljedno. One kuće, koje su tu čast uživale od 200—300 godina, nastaviše ju uživati.

No kako knez može tu čast udieliti svakomu Crnogorcu, a osobito onom, koji se na bojnom polju odlikuje, ipak ta čast nema takog značaja kao plemensko-nasljedna.

I ako crnogorska aristokracija sama obradjuje svoje njive, kao što to čine i drugi seljaci, pošto nema od njih boljeg izobraženja, ipak se protivi ženitbi sa bratstvom manje uglednim. Osobito vlada ta predsuda kod obitelji, u kojih je vojvodstvo i serdarstvo nasljedno.

Pravni običaji i obredi. Osveta je najkarakterističnija strast kod Slovjena, a napose kod južnih Slovjena necivilizovanih; oni ju čak uzdižu do nekog dostojanstva.

Trenutna u svom začetku, užasna je u učincih i u posljedicah kao i trajna u misli osvetnika, ako se neobuzda kajućimi djeli.

Krvnu osvetu plaća ne samo onaj, koji je ubojstvo učinio, nego i cielo selo, gdje je krv protekla.

Razni su predmeti sudjenja sbog krvne osvete, jer su razni i slučaji, iz kojih potiče, koji okružuju ubojstvo, i to su: ubojstva, tjelesne ozlede, nasilja, kradje, šamari, udari nogama, vredjanje časti i slični.

Obično kod krvnih prestupa sudilo se okrutno: oprati krv krvlju, ako se slučajno u tom nedodje do pogodbe

Ubojica, koji neželi podleći osveti rodjaka ubijenog, mora odmah ostaviti rodno ognjište i potucati se po svietu.

Digitized by Google

Rodbina ubojice ili ubojica sam nemoguć snositi nad glavom svaki čas osvetu, obleću rodjake ubijenog, nebi li dobili primirje od sedam ili više dana, što se zove: „uhvatiti vjeru".

Za vreme toga primirja, ubojica, nalazeći mogućnost da može ostati na svom ognjištu, šalje izbranih žena svoga roda k uvredjenom. Ove se žene opravljaju snuždene moleći familiju ubijenog sa svojom djecom na prsima, i neprestaju lelekati ujedno sa plačućom djecom, tražeći glasno milost i oproštenje i prizivajući domaćinu ubijenog: „Ivo Markov, da si mi zdravo kume po Bogu i svetom Jovanu, smiluj se i dozvoli, da ti pridjemo".

Zatim domaćin ubijenoga zapovjeda, da se žene dignu sa djecom, poslje uzima jedno po jedno diete ljubeći ih i vraćajući ih materam.

Tad uvredjeni imenuju 24 dobra čovjeka, koji se sakupe u zakazani dan i mjesto, da izreknu predsudu, po obredih narodnih. Ti obredi (krvna kola) različni su.

Pošto se krivac sasluša, dobri ljudi izriču presudu. Dobri ljudi računaju kao na kantar važnost ubijenog, dosudjujući n. pr. drugačiju cienu za glavu starca ili domaćine, a drugčiju za glavu sina ili mladića, i na osnovu tog računanja odredjuju broj krvnih osveta, koje ubojica mora da plati.

Dobri ljudi obično u ocienjivanju drže se ovoga prava, to jest da ubojstvu odgovara dvanaest krvnih osveta. Svaka krvna osveta izkupljuje se sa 12 dukata. Ubojstvo jednog glavara može se odkupiti jedino sa 114 dukata. Od ove sume odbija se nešto na troškove dobrih ljudi (sudaca.) Dobar dio dariva se ponovo ubojici, a ostatak namieni se kakvoj crkvi, da bi tim načinom zgodnije se dobilo božje oproštenje.

Za rane računaju se tri ili šest krvnih osveta, koje se odkupljuju sa 10 dukata jedna, prema tomu kakova je rana i prema drugim okolnostim. Dva, četiri ili šest dobrih ljudi bira svaka strana.

Za šamar, udarac, ili udarac sa nogom, računa se od jedne do tri krvne osvete, koje se plaćaju do 10 dukata, a sude dva ili četiri dobra čovjeka.

Kradja se sudila sa povišicom stote česti od vrednosti, izuzimajući nuždne troškove.

Pošto se pogoste, približuje se obitelj krivca snuždeno proseći milost i oproštenje. Tri put se obnavlja molba, i tri put se kumi blagorodnost uvredjena.

Najzad na obći glas mira i oproštenja, uporni rodjak ubijenog skida s brata smrtonosno oružje i ljubi ubojicu. Oružje ostaje za uvjek vlastnost familije ubijenoga.

Približe se obitelji, i jednim poljubcem i zagrljajem utvrdi se pomirenje.

Digitized by Google

Najposlje zasjedaju za obilato prigotovljeni stol, komu su pozvani svi rodjaci i prijatelji obiuh strana, što pada na račun ubojice

Pošto se svrši gostba, ubojica donosi uglavljenu globu. Ako nemože svega izplatiti, oprašta mu se veći dio dosudjene svote.

Da se bolje utvrdi pomirenje, dobri ljudi označuju, koliko puta moraju medjusobno „kumovati“ i hvatati „pobratimstvo“ izmirene porodice.

Kumovi moraju kumovati pri svakom krštenju jedni drugim, a pobratimstvo biva medju osobami dviuh obitelji, koje se obavlja raznimi formalnostmi

Da se krvnina izvrši, daje se sudjenje u ruke lica sasvim stranih ne interesovanih, koji sud zovu „sudom po opunomoćenju“.

Valja medjutim s radošću izjaviti, da se je trudom i odvažnimi mjerami vladike Petra II, kneza Danila I, a osobito kneza Nikole I. sasvim u Crnoj Gori izkorenila krvnina.

Poslovanje sudova

u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u području bivše hrvatsko-slavonske Krajine tečajem godine 1881.

Priobćio po službenih podatcih dr. ***Ivo Malin.***

(Konac.)

VI. a. Kazneno poslovanje banskoga stola kraljevine Hrvatske i Slavonije.

(Na temelju izkaza propisanih naredbom vladnoga odjela za pravosudje od 14. rujna 1875. br. 3783, br. 66 Sbornika od godine 1875.)

1. Prigovora proti obtužbi bilo je svega . . . . . 231[1]
2. Pritužba proti zaključkom suda bilo je ukupno . . . 62
3. Priziva riešeno je:
   a) u postupku radi zločinstva 107
   b) u postupku radi prestupaka 3
   c) u postupku radi prekršaja 2507

[1] Ovdje su naznačeni samo kazneni slučajevi, u kojih je prigovor stavljen bio. U drugom ovogodišnjem svezku „Mjesečnika“ pako na strani 241 napumenute su osobe, koje su prigovor podniele, i to njih 510. Ovo nesadržava nikakovo protuslovje; jer u jednoj ter istoj kaznenoj parnici može više osoba biti obtuženo, i dosljedno tomu biti više prigovora proti jednoj ter istoj obtužnici.

Digitized by Google

4. Molbenica za ublaženje kazni (§. 351 k. p.) podnešene su . 2
koje su odbijene.
5. Molbenica za pomilovanje podnešeno je 34
od ovih odbijeno je 12
dočim su podastrte 22

VI. b. Kazneno poslovanje krajiškog odsjeka banskoga stola.

(Na temelju prev. patenta od 3. svibnja 1853 broj 81. drž.-zak. lista).

1. Riešitba u stvarih kaznenih.

a) o zločinstvih 609
b) o prestupcih 14
c) o prekršajih 1818

2. Riešitba glede utoka tečajem kaznenoga postupka.

a) radi zločinstva 106
b) radi prestupaka 1
c) radi prekršaja 37

VII. a. Kazneno poslovanje stola sedmorice kraljevine Hrvatske Slavonije kao suda kasacionalnoga.

(Na temelju naredbe napomenute pod VI. a.)

1. Žaobe ništovne proti odlukam banskoga stola glede stavnje pod obtužbu.

Poprimio ih:

a) državni odvjetnik 1
s uspjehom
b) okrivljenik. 2
bez uspjeha.

2. Broj priziva

poprimljenih:

a) po državnom odvjetniku na štetu obtuženika
s uspjehom 3
bez uspjeha 27
Ukupno . . . 30
b) po obtuženiku
s uspjehom 104
bez uspjeha 201
Ukupno . . . 305
Svcukupno . . . 335

Digitized by Google

3. Presude po §. 303 k. p.

a) izrečen oprost u	53 slučaja,
b) uporavljena blažija kaznena stavka	3 slučaja,
c) naredjena obnova u	16 slučajeva.
Ukupno . .	72 slučaja.

4. Broj žaoba ništovnih poprimljenih:

a) po državnom odvjetniku na štetu obtuženikovu . . .	61
b) po obtuženiku	475
Ukupno . . .	536

VII. b. Kazneno poslovanje krajiškoga odsjeka stola sedmorice.

(Na temelju prev. patenta spomenutoga pod VI. b.)

1. Presude u stvarih kaznenih i to:

a) o zločinstvih	227
b) o prestupcih	3
c) o prekršajih	55
2. Riešitba ob utocih tečajem kaznenog postupka .	7

VIESTNIK.

Sbornika zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju za godinu 1883 izašlo je: komad V., koj je izdan i razposlan dne 8. travnja tg., a sadržaje pod br. 17 zakonski članak III: 1883 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora o državnom proračunu za godinu 1883; — pod br. 18 zakonski članak IV: 1883. zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora u predmetu dozvole novačkoga i doknadno pričuvnoga kontigenta, koj se ima staviti godine 1883; pod br. 19 zakonski članak V. 1883 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, kojim se kriepost zakonskoga članka IV. 1881 u pogledu potrošarine na kavu dokida i na oporezovanje potrošbe sladora i piva odnoseće se njegove ustanove preinačuju; pod br. 20 zakonski članak VII 1883 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora ob oporezovanju dohodka od glavnica, što no su kod novčanih zavoda uložere; pod brojem 21 zakonski članak VIII 1883: zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora o pristojbah, što će se plaćati od asekuracionalnih ugovora i ovim sličnih pravnih poslova; pod br. 22 zakonski članak IX. 1883 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, kojim se o vojničkoj oprostnoj taksi glaseći zakonski članak XXVII. 1880 preinačuje, i napokon pod br. 23 zakonski članak X. 1883 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, kojim se nadničari oprašťaju od poreza.

Komad VI od godine 1883 izdan i razposlan je dne 17. travnja tg. a sadržaje pod br. 24 zakon od 18. siečnja 1883 o stegah ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina i pod br. 25 naredbu bana kraljevine Hr-

Digitized by Google

vatske, Slavonije i Dalmacije kao kraljevskoga povjerenika od 9. travnja tg. br. 3211, kojom se u područje bivše hrvatsko-slavonske Krajine uvodi zakon od 18. siečnja 1883 o stegah ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina proglašen u VI. komadu br. 24 sbornika zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju od godine 1883.

Komad VII. godine 1883 izdan i razposlan je dne 27. travnja 1883, a sadržaje pod br. 26 naredbu kr. zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 10. rujna 1882 br. 9404, kojom se proglašuje previšnje riešenje od 3. rujna 1882 tičuće se preustrojstva pomorske učione u Bakru; pod br. 27 naredbu kr. zemaljsko-vlodnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 2. listopada 1882 br. 10555, kojom se za pomorsku učionu u Bakru propisuje ustrojni statut; pod br. 28 naredbu kr. zem. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 9. listopada 1882 br. 10034, kojom se u glavnom gradu Zagrebu ustrojava obrtna škola; pod br. 29 naredbu kr. zem. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 11. listopada 1882 br. 10882, kojom se proglašuje previšnje riešenje od 4. listopada 1882, tičuće se ustrojenja furmaceutičkoga učevnoga tečaja na sveučilištu Franje Josipa I u Zagrebu; pod br. 30 naredbu kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 27. ožujka 1883 broj 3954, kojom se ustrojava novi mjestni sud za novoustrojenu upravnu občinu Drvenik; — pod broj 31 zakonski članak XXVI 1881 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora o preinaci njekojih ustanova zakona i propisa glasećih o biljegah i pristojbah, — pod br. 32 zakonski članak XII 1883 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, tičući se zemaljske izložbe u Budimpešti 1885 godine obdržavati se imajuće; pod br. 33 zakonski članak XIII zajedničkoga hrvatsko ugarskoga sabora tičući se produženja krieposti XXVII zakonskoga članka od god. 1883 glasećega o privremenom privilegiju predmeta, koji će se izložiti na medjunarodnoj 1882 godine u Beču obdržavati se imajućoj internacionalnoj električnoj izložbi i napokon pod br. 34 zakonski članak XIV 1883 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora o izboru jednoga čuvara svete zemaljske krune.

(Umirovljenje). Službene novine priobćiše onomadne, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 9. travnja t. g. dostojalo premilostivo dozvoliti, da se predstojnik pravosudnoga odjela kr. hrv. slav. dalm. zemalj. vlade, dr Marian Derenčin na vlastitu molbu postavi u stanje mira". — G. 1876 imenovan je bio g. dr. M. Derenčin predstojnikom vladnoga odjela za pravosudje; za tih sedam godina razvijaše bivši predstojnik u području zakonarskom zamašnu i plodnu djelatnost, što najbolje dokazuju sliedeći zakoni: 1 zakon o sastavljanju gruntovnih uložaka; 2 zakon ob upravi samostalnih kazniona; 3 zakon o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj i postupku pred trg. i mjenb. sudovi; 4 zakon o mjestnih sudovih; 5 zakon o maličnom postupku; 6 zakon ob izvlastbi u gradu Zagrebu; 7 zakon (novela) ob ovršnoj dražbi nepokretnih i pokretnih stvari itd.; 8 zakon o preinaci z. čl. IX 1870 ob ukinuću zakona postojećih proti lihvarstvu; 9 zakon o dužnostih željezničkih podhvatničtva naknaditi štetu, počinjenu na željeznicah itd.; 10 zakon, kojim se popunjuje zakon od 3. ožujka 1874 glede razredjivanja sa zadružnimi dielovi za vrieme nerazdieljene zadružne zajednice; 11 zakon o pokriću gradjevnih i nabavnih troškova potrebitih za sgrade, služeće pravosudnoj upravi; 12 zakon ob ovrhah na beriva osoba, spadajućih k stalnoj vojsci, mornarici, domobranstvu itd.; 13 zakon ob ovrhi na aktivna beriva zajedničkih činovnika u Hrvatskoj i Slavoniji; 14 zakon o realnoj i gruntovničkoj sudbenoj nadleži-

Digitized by Google

nosti kr. sudb. stola u Belovaru itd.; 15 novela k zakonu o mjestnih sudovih; 16 novi izborni zakon; 17 zakon o zemaljskom zajmu za pokriče troškova, potresom prouzrokovanih; 18 novela k zakonu o maličnom postupku; 19 zakon o stegah ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina; 20 osnova novoga kaz. zakona za Hrvatsku i Slavoniju sa motivi; 21 osnova ob reorganizaciji sudova usljed administrativnoga spojenja krajine. K tomu dolazi velik broj naredaba, obsežnih naputaka, kojih ovdje nepriobćujemo. — Da je dano bilo g. dr. Derenčinu i na dalje upravljati pravosudnim odjelom, bili bismo valjda do skoro dobili i novi hrvatski kazneni zakon, a jamačno i druge nuždne reforme u pravosudnoj struci. Znajući sve to, pa poznavajući neumornu djelatnost bivšega predstojnika mora se vrlo požaliti njegov odlazak iz službe naše kraljevine, pak i mi sa Agr. Ztgom „iskreno žalimo, što je moralo doći do ovoga skrajnoga i vrlo neugodnoga koraka"; žaliti se mora, sto je ovim korakom „ban lišen podpore neobično darovita i radinoga načelnika pravosudja; što chef pravosudja kakov je dr. Derenčin, veseo na radu, u duši svojoj kralju vjeran i lojalan, banu iskreno odan, svojoj domovini cielom dušom privržen, zagovarajući zakonito stanje uvjerenjem i strukovnom vještinom, od sebi počinjenih poštovan kao otac, ljubljeń i podupiran kao prijatelj — kad' takav muž dolazi u žalostan položaj, da nemože više svoje sjajne duševne sile posvećivati službi kralja i domovine".

G. dr. Derenčin otvara 1. svibnja og. svoju odvjetničku pisarnu u Zagrebu na Zrinskovom trgu br. 2. Ł.

— *Upravni odbor* pravničkoga družtva imao je 21. travnja sjednicu, u kojoj je riešio tekuće predmete, primio novo najavljene članove, te medju ostalimi izabrao odbor, koji ima izraditi i predložiti osnovu, kako bi družtvo moglo izdavati knjige pravo- i državoslovnoga sadržaja, koje bi ujedno mogle služiti kao priručnici mladeži sveučilištnoj, koja se posvećuje pravo i državoslovnim naukam.

— Prav. družtvu pristupili su sliedeći novi članovi: Balogh Dragutin, pristav kod kr. sudb. stola u Varaždinu; Gjivanović Nikola, prislušnik c. kr. okružnoga suda u Mostaru; Dr. Kiš Oskar, gradski viećnik u Varaždinu; Pawlucha Zaharija kapetan-auditor u Mostaru; Rajzner Angjeo, pristav c. k. okružnoga suda u Mostaru.

(Umrli) su tečajem mjeseca travnja: Ivan pl. Tompa, viećnik kr. sudb. stola u Zagrebu dne 3. travnja; Vladoj Vodvařka, kr. kot. sudac u Zagrebu 2. travnja; Josip Jagunić, odvjetnik u Jaski 18. travnja; Slavoljub Mihalić umirovljeni viećnik kr. sudb. stola i odvjetnik na Baniji kraj Karlovca; Modrany Ljudevit, viećnik kr. sudb. stola u Požegi; Wiesner-Livadić Kamilo, odvjetnik i kr. javni bilježnik u Samoboru i M. Raškaj odvjetnik u Jaski.

— U Beču preminu 12. travnja dr. Vilim Teodor Frühwald, dvorski savjetnik kod vrhovnoga i kasacionalnoga sudišta bečkoga. Rodjen 14. travnja 1816 u Beču pokojnik je posvetiv se sudačkomu zvanju, stekao si liep glas kao sudac, kao pisac i osobiti prijatelj te učitelj mladjih sudbenih činovnika. God. 1869 imenovan je viećnikom prizivnoga suda, a 16. srpnja 1878 dvorskim savjetnikom kod najvišega suda u Beču. Od mnogobrojnih njegovih radnja spominjemo: Handbuch des oesterreichischen Strafgesetzes (godine 1852); Handbuch des oesterreichischen Strafprocesses (1854); Die Fortbildung des oesterr materiellen Strafrechtes durch Gesetzgebung, Literatur und Praxis in den lezten zehn Jahren (1865). Frühwald uredjivaše od prvoga početka t. j.

Digitized by Google

počam od g. 1860 poznatu sbirku zakona, koju započe izdavati knjižar Manz; sve one sbirke, izuzev carinsku tarifu i prvo izdanje rudnoga zakona, uredio je Frühwald.

(Teoretički državni izpiti.) „Statistische Monatsschrift", organ c. k. centralnoga statističkoga povjerenstva priobći onomadne vrlo zanimiv izkaz, u kojem se predočuje uspjeh svih teoretičkih držav. izpita, što no su obdržavani pred dotičnimi komisijami u cieloj zapadnoj poli austro-ug. monarkije, naime u Beču, Pragu, Gradcu, Insbrucku, Krakovu, Lavovu, Zadru i Černovići od kako je stupio u život novi propis o izpitih za pravnike g. 1855. Iz toga izviešća razabire se prije svega, da se je u velike umnožao broj pravnika, jer g. 1855. bijaše ih 2052, a g. 1882 pako 4611, porasao je dakle za 130%. Pri tom valja opaziti, da su prije absolvirani pravnici mogli dobiti službu u Ugarskoj i Hrvatskoj, dočim su sada izključivo upućeni na Cislajtaniju. Broj kandidata za pravno-povjestni državni izpit narasao je u spomenutom razdobju od 533 na 1248, a za razdjel sudstveni od 340 na 940, a kod državnih izpita razdjela državno-znanstvenoga od 220 na 746. Gledeć na uspjeh izpita opaža se, da broj aprobiranih kandidata varira unutar ovih 27 god. kod pravno-histor. drž. izpita izmedju 75·6 do 94·4%, kod sudstvenoga od 81·5 do 94%, kod političkoga od 85 do 97·3%. U cielom dakle uspjeh je povoljan. Ako bi se htjelo od većega ili manjega broja aprobiranih zaključiti na veću ili manju strogost izpitnih povjerenstva, to bi bečke komisije bile najstrože, jer u Beču iznosio je promjerni broj aprobiranih kandidata 81·5 kod pravno-hist. drž. izpita, dočim se je kod ostalih komisija mienjao taj broj izmedju 84 i 87·7 post. Najsretniji su kandidati, koji prave izpit u Krakovu, Lavovu a osobito u Zadru, jer tu se promjerno preko 98 post. kandidata aprobira. — God. 1874. izdade ministar nastave naredbu, da se strožije postupa kod izpita. Ta je naredba urodila i očekivanim plodom, jer se je broj aprobiranih kandidata umanjio za 5 post., kod nekih komisija za 10 postot., u Insbrucku pače za 15 post. Od g. 1855 ovamo izpitano je kod prvoga drž. izpita 21.638 kandidata, od ovih samo je 14.469 došlo na sudstveni drž. izpit, a na politički pače samo 10.533.

(Droit de reponse). Prema obstojećim propisom u Francezkoj i Belgiji vlastan je svatko, koji drži, da je tiskopisom uvredjen, tražiti da se uvrsti nepromienjen njegov „odgovor", pa se to mora učiniti i bezplatno onda, ako odgovor nije dva puta veći od inkriminiranoga sastavka. U Njemačkoj, Austriji i kod nas postoji neki surogat toga „droit de reponse", a taj su „ispravci", surogat vrlo dvojbene vriednosti. Glede ovoga prava odgovora izrekao je onomadne prizivni sud belgijski vrlo zanimivu osudu. List „Illustration europeene" donio je sliku izradjenu po slikaru Vriendtu; ta je slika bila vrlo lošo tiskana; pod njom napisano ime slikara. Dobiv Vriendt tu mazariju u ruke nadje se uvredjenim u svojoj časti, ogradi se u pismu poslanom uredničtvu proti ovakovu osakaćenju njegove radnje i zahtievaše, da se ovo pismo njegovo štampa u spomenutom časopisu. Urednik nehtjede na to pristati. Slikar tuži ga, a prvi sud odbije tužitelja. Naprotiv prizivno sudište odsudi urednika, da ima nepromienjeno tiskati pismo slikarevo, pošto je dovoljno za uporavu droit de reponse, da se spomene čije ime u novinah.

(Praznici na pruskih sveučilistih). Bivši pruski ministar nastave i bogoštovja Falk izradio je i osnovu, kako da se na sveučilištih njemačkih uvedu jednaki proljetni i ljetni praznici sveučilištni. Sada kane tu osnovu izvesti, ali najprije na pruskih zemaljskih sveučilištih, kojim je već i priobćeno, da dadu o njoj

Digitized by Google

svoje mnienje. Ta osnova odredjuje, da ljetno poljeće ima trajati od 1. travnja do 31. srpnja; a zimsko poljeće od 1. listopada do svršetka veljače. Sada, kako je poznato, zavisi svršetak zimskoga semestra ob uskrsnih blagdanih. Kad se uvede ta osnova na pruskih kušat će se sklonuti i vlade drugih država njemačkih, da ju prihvate za svoja sveučilišta.

(Njemačka sveučilišta i broj slušaoca njihovih). Njemačka ima 21 sveučilište i to Pruska 10 najme: u Berlinu, Greifswaldu, Halle-u, Königsbergu, Münsteru, Bonnu, Marburgu, Götingenu, Kielu i Vratislavi; Bavarska tri: u Monakovu, Würzburgu i Erlangenu; Saksonska jedno u Lipskom; Würtemberg jedno u Tübingenu; Badenska dva: u Heidelbergu, i Freiburgu; Hesenska jedno u Giesenu; Mecklenburg jedno u Rostocku; Thuringija jedno u Jeni, Alsacija i Lotringija jedno u Strassburgu. Od ovih ima ono u Münsteru samo dva fakulteta, najme teologički (katolički) i filozofički; ostala sveučilišta imadu u pravilu 4 fakulteta; sveučilišta u Monakovu, Tübingenu i Würzburgu imadu k tomu državno-gospodarski fakultet, a ono u Tübingenu još i naravoslovni. Vredno je viditi, kako broj djaka na tih sveučilištih raste, osobito pravnika i filozofa. Uzeti ćemo vrieme od god. 1872 do 1881 uključivo, a navodeć broj slušaoca fakulteta pravo- i državoslovnoga te medicinskoga valja imati na umu, da u Münsteru neima tih fakulteta.

Godine	Bogoslovi evang.	Bogoslovi katol.	pravnici	medicini	filozofi	ukupno
1872 i 72/3	1957	848	3836	3939	4729	15309
1873 i 73/4	1866	834	4183	3857	5159	15917
1874 i 74/5	1708	871	4400	3698	5732	16409
1875 i 75/6	1601	764	4619	3556	5952	16492
1876 i 76/7	1567	682	4910	3612	6335	17103
1877 i 77/8	1627	673	5037	3653	6735	17717
8178 i 78/9	1753	679	5287	3770	7345	18834
1879 i 79/80	1991	648	5379	3989	7961	19970
1880 i 80/1	2349	637	5487	4339	8397	21909
1881/2	2716	693	5614	4884	8697	22601
Promjer. . . .	1914	733	4876	3932	6704	18156

(Naknada štete). Dva parižka fiakera nadju se u nekoj gostioni; kola i konji njihovi stajahu vani na odredjenom mjestu. „A gle, tu je Poinier?“ — A što ćeš ti ovdje, Murgonte? — „Ja sam fiaker“, reče ovaj. — I ja, odgovori drugi; što ću, kad nije druge. Ali posao neugodan, imam ti konja, brate, nemožeš ga držati na uzdi; živa vatra, velim ti. Kad hoće može jednu uru tržati uz željeznički brzi vlak“. — Moj je još goropadniji; kad hoće leti kao ptica lastavica. — Hoćeš se okladiti, da će tvoga preteći? — Dobro, kladimo se, ja velim da neće“. Okladiše se. Poinier i Murgont sjednu svaki na svoja kola i polete najvećim skokom prama opernoj sgradi. Tko prvi dodje do nje, dobio je okladu. Na „place du Caroussel“ sruši Poinier neku žensku Bremin, policija ga uapsi; tako isto i Murgonta. Gja. Bremin padši slomila si nogu; digne tužbu pred tribunalom de la Seine i zahtievaše, da se oba fiakera osude na solidarnu izplatu od 10.000 franaka u ime naknade štete. Murgont zahtievaše, da se tužiteljica odbije u koliko i njega tuži, jer je iztragom dokazano, da su Poinerova kola srušila tužiteljicu, on dakle da nije kriv njenoj nesreći. Ali sud je drugačije sudio. Razpravom je bielodano dokazano, da su se oba okladila, tko će prvi doći na mjesto opredieljenja, usljed česa se je medju

Digitized by Google

obima zametnula borba; da je ta borba potrajala pošto je već gja. Bremin bila pala, da se dakle ova nesreća ima pripisati dvoboju, u kojem obe. sudjelovahu i s toga osudjena su oba tako, da svaki za sebe ima platit 1500 franaka i da oba solidarno nose trošak. (J. Bl.)

(Odvjetnici u Pruskoj.) Pruski ministar pravosudja objelodanio je odredbom od 23. veljače o. g. izkaz o stanju odvjetnika u Pruskoj g. 1881, 1882 i 1883. Prema ovomu izkaku bijaše odvjetnika, stanujućih u Pruskoj god. 1881 1934; god. 1882 1992; god. 1883 2111. A broj odvjetnika, kojim je slobodno zastupati stranke kod viših, zemaljskih i kotarskih sudova iznosio je g. 1881 1951; g. 1882 2009, a god. 1883 2130. — Razlika ova medju brojem u Pruskoj stanujućih i brojem pred pruskimi sudovi stranke zastupajućih odvjetnika tumači se tako, da je odvjetnikom susjednih ne pruskih zemalja slobodno zastupati stranke pred bližnjim pruskim sudom.

(Imenovanja.) Imenovani su sudb. pristavi extra statum: kod kr. sudb. stola u Osieku Gjuro Gršković; kod kr. sudb. stola u Gospiću Matija Ferlan; kod kr. sudb. stola u Varaždinu Vilim Pavlić; kod kotar. suda u Križevcih Radovan Partaš; kod kr. kotar. suda u Novom Artur Durbešić; kod kr. sudb. stola u Gospiću Vladoj Dežman; kod kr. kotar. suda u Rumi Josip Subotić; kod kr. kotar. suda u Koprivnici Aleksa Mikac; kod kr. sudb. stola u Zemunu Dragutin Broshan; kod kr. kotar. suda u Gospiću Stjepan Orešković; kod kotar. suda u Otočcu Krunoslav Klaić.

(Imenovanja za Bosnu i Hercegovinu.) Pavao Starčević imenovan je prislušnikom kod c. kr. okružnoga suda u Sarajevu.

(Natječaj.) Kod poglavarstva kr. i slob. grada Karlovca imadu se namjestiti tri gradska vićnika: jedan sa plaćom 1400 for. i 250 stanarine; drugi sa 1300 for. plaće i 250 stanarine; treći sa 1200 for. i 200 for. stanarine. Molbenice upravljene na gradskoga načelnika imadu se podnieti do 20. svibnja o. g.

(Stečaji.) Emilia Honžvička, krojačka obrtnica u Daruvaru. — Kralj. kotar. sud daruvarski. — Z. i m. u im. odvjet. Lad. Balogh u Daruvaru, zam. odvj. Stjepan Mlinarić u Virovitici. — R. pr. 15. lipnja o. g. — Ivan Peller, krčmar u Vukovaru. — Kr. sudb. stol vukovarski. — Z. i m. u im. odvj. P. Jovanović, zam. odvj. Kosta Stojšić. — R. pr. 1. srpnja o. g.

Dopisnica uredničtva.

G. Belošević. Mostar. Prvi broj poslan je Vam; gosp. M. poslat će se čim bude s nova dotiskan 1. broj, kojega je nestalo.

Uredničtvo „Naše Sloge". Trst. Šaljeme Vam u zamjenu one brojeve „Mjesečnika" od ove godine, kojih imamo još u zalihi.

G. Belošević. Vinkovci. Broj 3 poslan je.

Izpravak.

Naslov kazneno-pravnoga slučaja, priobćenoga na str. 218—222 3. br. „Mjesečnika, koj glasi: „Kradnja ili prevara", ima glasiti „Kradnja ili pronevjerenje".

Digitized by Google

Sadanji pokret u pravnoj znanosti.[1]

III.

Pachman veli: prigovara se jurisprudenciji, da nije nikakova znanost, jer neispituje zakone pojava, nego se bavi samo reprodukcijom činjenica (factum), ona je dakle puka — vještina.

I ozbiljan pravnik osjeća neku neugodnost, kad mu se govori „o zakonih pojava". Nemisli se ovdje quasi-pravnik, kojemu je znanost terra incognita, koji nedokučuje, da može biti osim zakona, koje nalazi u zakonicih, još i drugih zakona; nemisli se na početnike, koji nedokučuju, kako je možeš siliti, da osim zakona uče još i „zakone zakona". Dakle pravnik u pravom smislu slušajuć i gledajuć to počme sumnjati o svojoj znanosti: jer ako ona zaista neispituje zakone pojava, zar zaslužuju juristička iztraživanja ime znanstvenih iztraživanja? Je li se vredno baviti jurisprudencijom, ako nije znanost? — Moglo bi se doduše opaziti, da se i o logiki različito sudi; da neima ništa uvredljiva, ako se jurisprudencija zove vještinom. Nu svakako mora se pitati: da li jurisprudencija nepoznaje onoga, što poznaje svaka nauka, najme ispitivanje zakona pojava?

P. misli, da je nesporazumku u ovom pitanju kriva donekle i terminologija, pa se stvar sama sobom ponešto razjasnjuje, ako se rieč „zakoni" (u znanstvenom smislu) zamieni riečju „načela", koja se takodjer u znanostir rabi. Nitko se neće protiviti, ako se rekne, da i pravna znanost ispituje načela, ta djelatnost njena stoji upravo u tom, da raznolike pojave (pravne pojmove, nazore itd.), koji se iztražuju, svodi na načela t. j. na zakone (u znanstvenom smislu). Ali nova znanost govoreć o zakonih i

[1] Vidi: Mjesečnik br. 3 o. g.

Digitized by Google

sliedeć nazore, običajne u drugih naukah, priznaje znanošću samo ono, što se bavi „razvitkom“ pojava. Ovo nevalja; tko drži, da se pojam „znanosti“ ima ograničiti jedino na ispitivanje razvojnih zakona, ili t. z. „historičkih zakona“, radi samovoljno.

Zadaća je znanosti, uzev ju u širem smislu, proučavati svezu, koja spaja različite pojave, u obće ima ona pronaći trajne i jednolične zamienite odnošaje njihove, koji se izrazuju upravo u načelih ili u t. z. zakonih. Ali ova zamienita suvislost medju pojavi može se ispitivati — kako je već spomenuto — i neodvisno o pitanju njihova razvoja ili gibanja; pojavi mogu biti predmetom studija tako rekuć u prostoru a i po vremenu, kao elementa cielosti, logičkoga organizma. Ovakov je studium pojava i u pravnoj znanosti: načela, što ih ona iz kombinacije pojava izvodi, jesu zakoni u znanstvenom smislu, dakako nisu to historički zakoni pravnih pojava, nego zakoni sustava tih pojava.

Ali eto novoga prigovora: načela, abstrahirana pravnom znanošću, nemogu se uzporediti zakonom ili znanstvenim načelom u pravom smislu, jer se i sama izvode iz pravnih norma, jesu dakle puka reprodukcija ovih, dolaze indi i sama pod pojam pojava, počem imadu s ovimi isti udes t. j. izvržena su promjenam, dočim se zakoni pojava od ovih potonjih razlikuju; ti su najme zakoni trajni i nepromjenljivi odnošaji medju pojavi.[2] — I ovaj se prigovor, tvrdi P. osniva na nesporazumljenju, koje potiče iz daleko razširena nazora, kao da je neposredna zadaća pravne znanosti, sistematično predočiti pozitivno pravo; pa ako je ovo već sustavno u zakoniku uredjeno, da pravna znanost neima drugoga posla, nego da pravna načela sgodnije grupira i formulira. Nu ako se i negleda na to, da može biti pravne znanosti, premda neima pisanih zakona i zakonika, da se zakoni kodificiraju upravo pomoćju pravne znanosti, glavna bludnja, koja je ujedno uzrok množini krivih zaključaka o pravnoj znanosti, stoji u tom, što se konfudira uporavljeni dio

[2] Vidi n. pr. Stein „Gegenwart itd str. 102: „Ukupnost pravnih pojmova nije drugo nego ukupnost pojava, što ih radjaju pravo tvoreće sile“. — Muromzev: definicija, razdieljenje prava str. 25—29.

Digitized by Google

znanosti sa glavnim dielom t. j. sa čisto teoretičkim, da se identificiraju načela znanosti sa načeli pozitivnoga prava. Pa ovako misle i mnogi pravni dogmatici učeć, da znanost crpi svoja načela iz norma pozitivnoga prava, da je dakle puka reprodukcija tih norma. Ova bludnja ima svojih posljedica, a medju ovimi ističe se osobito jedna okolnost: ako se najme prizna istinitom ona tvrdnja, tad se mora uzeti, da n. pr. neima jedne znanosti civilnoga prava, nego više njih, najme toliko koliko ima gradj. zakonika, ili koliko ima raznih samostalnih država ili naroda. Da tkogod uztvrdi što slična n. pr. o lučbi ili botaniki, da neima jedne lučbe ili botanike, nego više: ruska, francezka itd. prozvali bi ga neznalicom; a ipak se takove nesgrapnosti tvrde o pravnoj znanosti. Jedan od novijih pisaca o državnom pravu dokazuje, da se u ovom pravu nemože uporaviti juristička metoda, pa za podkrepu toga navodi, da svaki pozitivno-pravni sustav vredi samo dotle, dok obstoji ono pravo; tvrdi, da su se u zadnje vrieme tako naglo mienjale forme državnoga ustava, da bi knjiga, pisana o sustavu njem. državnoga ustava, postala radi toga makulaturom prije, nego li bi se dotiskala. Zato da bi trebalo jurističu metodu posve izključiti iz nauke državn. prava.[3]

Napram ovakovim nazorom valja jasno izreći, što je u stvari. U jurisprudenciji znanstveno istraživanje ide u obće onim putem, kojim i u drugih znanostih. I tu se polazi od poznatih činjenica te došav analizom do obćenitih svojstva postavljaju se obćenita načela, koja se tada u sustavnom razlaganju pozitivnoga prava kojega naroda ili koje epohe kao glavna načela upotrebljuju. Orudje svake znanosti jest generaliziranje. Generaliziranje pojava znači prikazivanje neprestanih medjusobnih odnošaja njihovih. Ovo isto znači generaliziranje i u pravnoj znanosti: sadržaj svakoga pozitivnoga prava valja shvatiti tako, da se s izviestnimi činjenicami spajaju izviestne pravne posljedice, a sred-

[3] Gumplovitz: Der Rechtsstaat p. 514. Prividno modificira pisac svoje prijašnje mnenje u najnovijem djelu „Verwaltungslehre“ itd., ali samo prividno, u istini ostaje kod prijašnjega nazora.

Digitized by Google

stvom jednakosti tih posljedica dadu se postaviti općenita teoretička načela; tako se n. p. formilira pojam stvarnih prava, u oprieci prama obvezam itd. Znanstvena načela neizvode se samo iz zakonika kojega, nego se postavljaju na temelju sravnjivajućega studia svih juristićkih pojava; znanstvena načela neuvodi zakon ili običaj, nisu ona općenita načela pozitivnoga prava, nego su teoretičko generaliziranje sveze medju ovimi načeli. S druge strane nemože se iz ovih znanstvenih načela izvoditi ukupni sadržaj pozitivnoga prava, nego se na nje logički dade svesti sadržaj pozitivnoga prava. Ova općenita načela uporavljaju se kod znanstvenoga obradjivanja konkretnih pojava. U tom pravcu jedva da se razlikuje pravna znanost od „socialne“ ili t. z. historičke teorije. I ova potonja predstavlja samo općenite razvojne zakone pojava, koji se tada uporavljuju u pravnoj poviesti. U jednakom odnošaju stoji obća pravna teorija prama sustavnomu ili dogmatičnomu razlaganju raznih pozitivnih prava. U oba slučaja prikazuje se obća teorija kao generaliziranje pojava, koji se iztražuju, može se reći, da je metodologični temelj za ispitivanje konkretnih pojava. U oba slučaja nemože biti velik broj općenitih takih načela, i čim je potanje generaliziranje, tim će biti manje općenitih načela; u tom stoji napredak znanosti.

Ako se pako shvaćajuć općenito teoriju pojam znanstvenih zakona uporavlja ne samo u hist. teoriji nego i u jurist. znanosti, nesliedi odatlje, da mora biti jednak i sadržaj one i ove. Pače uvaživ, da se ispitivajuć pravo polazi sa različita stanovišta, moraju biti različita i načela; u jednoj znanosti izrazuje se u njih istovrstnost razvoja i usavršenja prava, u drugoj (znanosti) izrazuju načela ta istovrstno gledeć na logičnu suvislost pojmova kao pravnih olina. U pravnoj znanosti nisu ona pozitivne norme, nego pravila logične naravi, jesu ono, što rimski pravnici zovu „regulae juris“, pa su ili negativne t. j. izrazuju nešto logični nemoguća, ili pozitivne, sadržavajuć sve generaliziranje pravnih načela kao mjere, kao matematičke oline. Evo nekoliko primjera: nemo plus juris in alium transferre potest, quam ipse habet; dominium plurium in solidum esse non potest;

Digitized by Google

in eo quod plus sit, inest et minus, itd. Isto ovakov karakter imadu sve juristične definicije; pravna načela shvaćaju se kao juristične oline; svi pravni odnošaji mjere se ekstensivno, intensivno i efektivno (t. j. po obsegu, sadržaju i učinku.)

Ako se pomno motri karakter spomenutih načela, opaža se, da ona nisu dogme kakova obstojećega pozitivnoga prava, nego logična načela. Ako se u nauci veli: nitko nemože drugomu ustupiti više prava nego ih sám ima, neima u tom ni zabrane i zapovjedi, nego se veli, da takov prenos nije moguć. Ako se veli: „zakon neima povratne moći", neizrazuje se tim nikakova zapovjed zakonodavca, nego je to logični princip, osnovan na biću same stvari; iznimke od ovoga načela jesu prividne samo, jer logični nemoguće; pa ako se u samom zakon izriče, da valja i za vrieme „prije njegova proglašenja", može takova ustanova samo to značiti, da se sudovom nalaže, da imadu činjenice, sbivše se prije novoga zakona, tako smatrati kao da su postale istom poslje publikacije njegove, a pri tom ostaje netaknutim pravilo, da zakon nedjeljuje natrag.[4]

Iz onoga, što je rečeno o karakteru načela pravne znanosti, sliedi, da su ona pridržala svoju važnost za tumačenje svakoga pozitivnoga zakona, ma koliko se ovi mienjali. Odavlje opet sliedi neosnovanost mnenja, kao da su pravna načela, u oprieci prema zakonom u znanstvenom smislu, isto onako promjenljiva kao i one pozitivne norme, koje izrazuju. Pravna načela t. j. načela pravne znanosti, nemogu se nipošto identificirati s načeli pozitivnoga prava (dakle sa pojavi, koji se iztražuju), pače naprama ovim ona su isto onako nepromjenljiva, kao i historički

[4] U obće valja opaziti, da se sve do danas vidi velika pomutnja pojmova glede tumačenja pravila o povratnoj moći zakona. I jer pojam nije jasan, jer se pravna nauka dieli od ostalih znanosti, neriedko se pravilo o nepovratnoj moći zakona shvaća tako, kao da ni zakonodavac nebi smio dati zakonu natrag djelujuće moći; čini li ipak to, statuira iznimku od obćega pravila, koja se (iznimka) dopušta u interesu obćega dobra, ali za to bi trebalo odštetiti one, koji tim trpe štetu. Tako misli i Mališev (Kurs grad. pr. str. 193). — P. scieni, da su ova dva shvaćanja pravila o povratnoj moći zakona posve različita; čisto juristično pitanje o tom, u kojoj granici da sudovi uporavljaju novi zakon, mieša se neovlašteno sa pitanjem državne politike, sa pitanjem o granicah zakonodavne vlasti i o shodnosti zakona.

Digitized by Google

zakoni pojava, razumie se ako su valjano postavljena, što u ostalom vredi za svaku znanost. Ali govoreć o načelih pravne znanosti kao o nepromienljivih, nevalja je pomiešati s onimi nepromjenljivimi načeli, koja postavi n. p. naravo-pravna škola: načela znanosti nisu pravila, po kojih imadu ljudi udesiti svoju radnju, nego su pravila juristično ga mišljenja (nisu: leges, nego „regulae juris"). Pače pravnika se netiče nimalo, ako se postavi kakovo nepromjenljivo normalno pravo; njemu je ravnodušna promjenljivost norma pozitivnoga prava; nije dakle pravilan nazor, da pravna znanost smatra pravo nečim „nepromjenljivim"; kao što je kriva misao, da je pravna znanost konzervativna. Tako može govoriti učenjak, koji obradjuje postojeće pravo, pak mu se na žao daje, ako se do skora promjeni; sudac, koji se je, rekli bismo, sraso sa zakonom, dugo obstojećim; ali nevalja to za pravnu znanost; ona nehaje za promjene u pozitivnom pravu, kao što nehaje poviest kao znanost. Nauka je po sebi objektivna, nemože se reći, da je osobito zauzeta za nepromjenljivost pravnih pojava, pače što raznoličniji pojavi, to bogatije garancije za to, da su znanstvene dedukcije valjane te istinite. Različita postoje zakonodavstva, pozitivne norme su raznolike i mienjaju se često, ali samo jedna je znanost. U ovom smislu ima pravna znanost isti karakter, koji i historička teorija: načela njihova neograničuju se na ovo ili ono vrieme, nepostavljaju se samo za sada obstojeće pojave nego i za buduće; pa ako historički zakoni čine mogućim na nekom stepenu, da se zaključuje i na buduće činjenice, mora da su i zakoni pravne teorije temeljem, ne samo da se protumače obstojavši ili obstojeći pravni instituti, nego i oni koji bi mogli nastati.[5] Obće je poznata važnost n. p. obćenite nauke ob obvezâ u sustavu civilnoga prava, premda se je razvila na temelju abstrakcija, koje su učinjene glede svojstva već obstojećih pojava, a ipak mora

[5] Neki pravnici misle, da se dogmatika posvećuje sadašnjosti (obstojećemu pravu), poviest prošlosti, a filozofija i kritika budućnosti. Tako misle medju ruskimi pisci n. p. Umov i Mališev. Ovo razlikovanje očevidno dokazuje nejasan pojam o biću znanosti i ob odnošaju njenom prema predmetu ispitivanja.

Digitized by Google

ta nauka, kako su već neki pravnici dobro opazili (Puchta, Windscheid, Bruns itd.) služiti za temelj diagnosi drugih pravnih poslova i obligacija, koje bi mogle u buduće nastati.

Imajuć pred očima ovakovu karakteristiku načela pravne znanosti, pokazuje se posve neosnovanim prigovor, kao da se „juristička načela" razlikuju od „zakona" (u znanstvenom smislu) tim, što se tobože mogu „povrediti", što su podvržena „kritiki", dočim to nevalja za t. z. „zakone". Ovaj se prigovor smatra najjačim proti znanstvenomu karakteru jurisprudencije. Da se pobije neosnovanost njegova, navesti ćemo još ovo: ako nauka veli, da se n. p. solidarna obveza razlikuje od korealne u tom i u tom, da prekluzivni rok naproti zastari stoji u ovom ili onom, da je ova ili ona razlika medju pokušajem i dovršenim zločinom: kako da se povrede ona načela, koja nesadržavaju ni zabrane ni zapovjedi? Istina i ovdje može se govoriti o povredi, ali u posve drugom smislu: znanstveno-pravno načelo može povrediti samo onaj, koji krivo kvalificira juristička činjeniću n. p. sudac, ali samo u onom smislu, kao što može povrediti n. p. historik zakone historičke teorije, kad ih tumačeć konkretne pojave krivo upotavlja. To isto mora se reći o kritici, ova se može baviti tako „jurističkimi načeli" kao i „zakoni pojava", jer znanost može postavljajuć ona i ove pogriešiti.

Iz dosadanjega razlaganja mora se zaključiti, da se kod jurisprudencije kao obćenite teorije stiču svi oni uvjeti, koji su potrebni, da se uzmogne koja grana ljudskoga znanja prozvati „znanošću". Isto tako razloženo je, da načela juristične nauke imadu svoj poseban s a d r ž a j, koji se razlikuje od sadržaja socijalne ili historičke teorije prava. Mnogomu moglo bi se na čudo dati, da tu obstoje dvie nauke, a jedan te isti je predmet iztraživanja njihova. Nu ovo dielenje nepoteče od ničije samovolje niti iz kakova antagonizma; ta slična dioba postoji i u naravoslovnih naukah. Taj se dualizam može opravdati, ako se potanje ispita njegovo sučanstvo.

Već je rečeno, da se pozitivno pravo može ispitivati sa dvie strane, jedna se može zvati v a n j s k o m, a druga n u t a r n j o m. Predmet ispitivanja jest isti — najme mjera (kolicina)

Digitized by Google

družtvene slobode; samo što se s vanjske strane ispituje on (predmet) kao sredstvo, da se oživotvori kakova svrha, a s nutarnje iztražuje se samo po svom sadržaju t. z. kao mjera, količina. Ispitivanjem u onom prvom pravcu bavi se socialna ili histor. pravna teorija, a ovim u ovom drugom čista pravna teorija. Pravo uzev ovo razlikovanje nije ništa nova, već odavna dieli se pravo u objektivno i subjektivno; pisci doduše različito shvaćaju ovo razlikovanje, nu ono ipak u stvari odgovara gore označenoj vanjskoj i nutarnjoj strani prava, n. pr. nasljedno pravo promatra se jedan put objektivno t. j. kao institut, a drugi put subjektivno t. j. kao pravni odnošaj; kod prvoga razmatranja neobazire se na drugo stanovište i obratno. U prvom slučaju ispituje se pravo neodvisno o njegovom savezu s izviestnom kojom osobom, dakle tako rekuć in abstracto, u drugom pako iztražuje se odnošaj njegov prama stanovitomu subjektu, dakle in concreto.[6]

Nebavi se socialna teorija izključivo proučavanjem životne strane prava, nego i pravna teorija, koja ga takodjer promatra kako se kreće, ali u drugom smislu: socialna teorija ispituje razvoj objektivnoga, abstraktnoga prava cieloga ili pojedinih instituta; pravna teorija pokazuje pako razvoj ili pokret konkretnoga prava; u ovom smislu svaki pravni odnošaj ima svoju poviest: nastaje, mienja se i propada. Već su rimski pravnici upućivali na ovu konkretnu stranu prava, premda poglavitim obzirom na privatno-pravne odnošaje, veleć: Totum jus consistit aut in acquirendo, aut in conservando aut in minuendo.[7] Puchta opazi na jednom mjestu, da se sustav rimskih institucija osniva na ideji postanka i propadnuća pojedinih pravnih odnošaja,[8] ipak izrekao je tu misao neobziruć se na konkretnu stranu prava.

[6] Rieč „abstraktno“ rabi se ovdje samo u oprieci naprama konkretnoj strani prava, ali ne kao naučna djelatnost „abstrahiranja“ iz konkretnih pojava, jer je i pravna teorija abstraktni izraz onoga, što se nalazi u konkretnih pravnih činjenicah.

[7] L. 41. D. de lege I. 3.

[8] Puchta: Betrachtungen über alte und neue Rechtssysteme, im Rhein. Museum f. Jurisp. 1829 strana 115—133 i u „Klein. civil. Schriften“ p. 229—239.

Digitized by Google

Ona oznaka nutarnjega gibanja prava dala bi se uporaviti i na povrede prava, po tom i na zločine, smatrali se ovi kao djela ili kao odnošaji, pa i na parbene pravne odnošaje.[9] — Napokon valja dodati, da se promatrajuć pravo u njegovom konkretnom gibanju, neizključuje tim pojam prava kao mjere, pače upravo tu mjeru motri nauka u svih njenih fazah.

Pachman predmnjeva napokon, da se i kraj poznatoga rimskoga razlikovanja „jus publicum" i „jus privatum" nije pred očima imalo neposredno razne grane pozitivnoga prava, nego grane znanosti same, najme razna stanovišta, s kojih se može pravo proučavati. Da treba to ovako razumievati, pokazuje već i konstrukcija teksta, neveli se najme izravno, da se pozitivno pravo dieli u javno i privatno, nego da studium (prava) ima dvie strane: hujus studii duae sunt positiones: publicum et privatum. Vrlo je vjerojatno, da se je pod javnim razumievalo objektivno (vanjsko, obće), a pod privatnim subjektivno (nutarnje, individualizovano); rieči „ad singulorum utilitatem partinet" mogle su značiti „uporavljivajuć na pojedine osobe" itd. Ako rieč privatnik „pojedinac" znači nešto konkretna, lahko se je ovomu značenju pridružio pojam „privatnika" (pojedinca) u smislu privatnoga interesa ili privatnoga života kao i u obće misao na sve, što je prama interesu privatne osobe i što joj je potrebno znati. I zaista Institucije su u glavnom obradjivanje privatnoga prava u drugom smislu (po današnjoj terminologiji — civilnoga prava), ali je vrlo vjerojatno, da se je gledeć na ideju imalo pred očima „privatno" u prvom smislu t. j. upravo konkretna strana prava, kako se iz uvoda Institucija vidi; u tom „privatnom pravu" imala se izcrpiti ciela čisto juristična strana prava, jer se tamo veli, da je zadaća njihova (Institucija) „ut sint totius legitimae scientiae prima elementa." S ovoga gledišta imadu pravi smisao rieči Savigny-eve „Nur das Privatrecht ge-

[9] Da je postupak pravni odnošaj, u kojem valja razlikovati postanak, kretanje i propadnuće njegovo, tu je misao izrazio Bülow: Die Lehre von den Processeinreden" itd. Giessen 1868; a tako i Plósz: Beiträge zur Theorie des Klagrechtes. Leipzig 1880. Naprotiv drugi ju pobijaju n. pr. Menger „System des oest. Civilprocs.

Digitized by Google

hört zu unserer Aufgabe, nicht das öffentliche Recht: also dasjenige, was die Römer zur Zeit der Republik als die ausschliessende Kenntniss eines Jurisconsultus oder die eigentliche Jurisprudentia, ansahen".[10] Ako se sada uvaži, da je rimski sustav prvi temelj dalnjemu razvoju pravne znanosti, lahko je dokučiti, zašto se u sadanjoj pravnoj znanosti, koju zovu znanost „civilnoga prava", koncentrira u glavnom „obća pravna teorija", dočim se u „javnom pravu" koncentrira — socialna životna strana prava. Prama ovomu dielenju u Njemačkoj označuju obie grane nauke i posebnimi imeni „pravna znanost" (Rechtswissenschaft) i „državna znanost" (Staastwissenschaft), te se pod prvom razumieva čista juristička teorija prava, a pod drugom teorija družtva, kao organizovane zajednice (status rei publicae). U specialnih granah sadanje pravne nauke nije ova oprieka strogo provedena; u svakoj grani sjedinjena su oba elementa ako i ne jednako, nego jedna strana prevalira n. p. u nauci civilnoga prava nerazmatra se jedino čisto juristička strana prava, „privatno pravo" u ovom smislu, nego i javno pravo t. j. publicistička strana instituta; u ovom smislu je i kazneno pravo privatno i javno pravo, itd.

Kolikogod dakle bila raznolika i nestalna terminologia, sve one oprieke imadu za temelj istu misao — razliku medju vanjskom (objektivnom, abstraktnom, javnom) i nutarnjom (subjektivnom, konkretnom, privatnom) stranom prava. Odavlje može se protumačiti pravo značenje razlike, koja čini temelj nauci ob analognoj uporavi zakona i koja se izraznje u riečih „ratio legis" i „ratio juris", koje imadu nedvojbeno šire značenje. I tu je odlučna misao, da su razna stanovišta, sa kojih se može pravo proučavati: ako se promatra „vanjska" strana prava, može se u tom smislu reći, da je ratio legis (razum zakona) predmet iztraživanja;[11] ako se pako uzme za predmet razmatranja nutarnja strana prava t. j. pravo kao takovo, tako da se načela za teoriju neunose s izvana, nego se iz samoga prava, iz lo-

[10] Savigny: System des heut. R. R. I. p. 2.

[11] Ovo znači i „svrha" kod Iheringa; to nije cilj, nego je razum, životna ideja prava.

Digitized by Google

gične suvislosti pravnih pojmova izvode, tad se može reći, da se promatra „ratio juris“. I odavlje još se jasnije vidi razlika medju te dvie teorije, ili medju dvie grane pravne znanosti, koje prema biću stvari, neimaju ništa zajedničkoga, a niti nemogu imat.

Dokazav, da su prigovori proti jurisprudenciji kao znanosti posve neosnovani, Pachman svraća pozornost na dvie pomutnje, koje teku iz istoga izvora. Jedna je ova: od nekada se već prigovara pravnoj znanosti, da netumači životne važnosti juristićnih pojava, nego da se bavi opravdavanjem činjenica, koje podiže do znanstvenih, pače filozofičnih načela — dakle da ide putem, koji je posve tudj pravoj znanosti. Na to odvraća sliedeće: istina, pravna znanost netumači životnih temelja prava, jer to nije njena zadaća, nije to njena stvar, nego je njena zadaća da ispituje nutarnju narav prava kao takova; ona se bavi logičnom konstrukcijom pravnih pojmova, ona neprelazi preko granica tih pojmova, pak nastoji samo raztumačiti nutarnje logične zamienite odnošaje medju njimi. Zato je posve absurdno, ako se pravnoj znanosti pripisuje, da opravdava činjenice; ona je, kao i socialna teorija, posve objektivna, poput ove i ona je znanstveno generaliziranje pojava, a pri tom je posve bezpristrana naprama pitanju o njihovoj shodnosti ili cilju, dakle niti izriče prikora niti što opravdava; kao socialna tako i pravna teorija razlaže pojave; ali to razlaganje nije opravdavanje. Ako se pako nadje i u juristićnih djelih historičkih ili filozofičkih razmatranja, to su slučajni dodatci, unešeni iz drugih disciplina, pa jesu li ta razmatranja kriva, jednostrana ili zastarjela, netreba toga upisati u grieh pravnoj nauci nego onoj, odakle su uzeta.

Drugo: Iz kriva shvaćanja pravne znano ti u pravom smislu, pa onda jer se ova mieša sa drugimi granami znanosti, porodi se drugi, takodjer dosta razprostranjeni nesporazumak, koji se u obće tiče poviesti naukâ, koje spadaju u pravno područje. Obično se najme misli, da se u poviesti pravne znanosti dva stadija razlikuju: jedan je pripravljajući, tu se sakuplja i sistematizira juristički materijal, na ovom stepenu razvitka prikazuje se pravna znanost u slici sistematike ili dogma-

Digitized by Google

tike prava; a drugi je stadij kasnji, taj se danas pojavlja, označuje se „znanstvenim“ iztraživanjem prava; u ovom stadiju pravna se znanost bavi izlaganjem zakona pravnih pojava. Onaj prvi stepen samo je pripravljajući, on je već svoju učinio, zato je vrieme, da se „okanimo izključivo sistematičnoga ispitivanja prava“, i da predjemo k pravoj pravnoj znanosti; u pregnuću ovoga pravca nalazi se karakteristično obilježje naše „prelazne dobe“.[12] — Nu historijskih stadija u gore navedenom smislu niti je bilo niti ih može biti. Tu je očevidno, da se za dva različita stadija jedne te iste nauke uzimlju dvie posve različite discipline, koje po svojoj naravi neimaju ništa zajedničkoga, svaka njih ima svoju posebnu, samostalnu poviest: jurisprudencija od rimskih vremena, a historičko-filozofička znanost još od prije, pa je ova potonja u novije doba udarila više pozitivnim pravcem. Obie ove grane znanosti razvijaju se uzporedo od davnih vremena pa tako i danas, obiè mogu cvasti, a da netreba jedna „okaniti se“ druge.

IV.

Zagovarajuć samostalnost jurisprudencije kao znanosti Pachman nemisli ni s daleka zaniekati suvislosti, saveza medju onom i naukom, koja se bavi historičko-filozofičkim ispitivanjem prava; pače na mnogih se mjestih dotiču obie grane; jurisprudenciji nije i nemože biti ona grana tudja; proučavanje prava nije moguće ako se neproučavaju faktične strane pravnih norma i pravnih odnošaja. Svi odnošaji života, u koliko ih pravo opredieljuje, jesu nerazdruživi dielovi njegovi, temelj njegov, svaki pravni odnošaj ima tako govoreć faktičnu podlogu, ako se ova nepozna, nemože se upoznati niti nutarnja struktura odnošaja. Odavlje sliedi, da se nemože naći n. p. valjana konstrukcija za razne pravne poslove i obveze, ako se nepoznaju forme gospodarskoga prometa; da se nemože postaviti sustav trgovačkoga prava, ako se nepoznaje trgovina. Tko dakle proučava imovinsko pravo, mora da poznaje gospodarske odnošaje života. Ali ciela ova

[12] Vidi n. p. Korhunov „Pravne i naravoslovne znanosti“ u žurnalu za civilno i kaz. pravo god. 1879 (br. 2). Isto tako misli i Muromzev.

Digitized by Google

faktična strana prava nije u pravnoj znanosti temelj, da se uzmogne protumačiti postanak i cilj prava, nego je nuždna predpostava, cjelokupni elemenat pravnih odnošaja. Odnošaji života neimaju sami po sebi važnosti u području pravne znanosti, nego su važni samo za analizu prava kao mjere, takova analiza nebi bila moguća bez faktičnoga substrata, na koji se pravo odnosi; bez činjenice nemože se konstruirati pravo. Na ovu svezu mnogi upućuju[13] pak predlažu ujedno, kako da se označi, n. p. da se faktična strana prozove „materijalni elemenat", a juristička „formalni". Nu zvalo se ovako ili onako, to neodlučuje, ali je važan taj savez elementa, koji imade i za praksu svoju nemalenu znamenitost, jer se na njem osniva subsumiranje slučajeva pod norme, a to je moguće zato, jer same pravne zasade polaze sa faktičnih, pozitivnih ili negativnih predpostava, pa se uporavljaju, kad se ove pojave u formi konkretnih slučajeva. U ovom smislu može se reći, da se obie znanosti sastaju na temelju faktičnih osnova i uvjeta.

Ako su pako odnošaji života faktični temelj prava, a ovo samo njihova forma vanjska, to i ciela struktura prava nije ovisna o logičnom razlaganju, nego i ob elementih života. Razna područja i sfere života stvara ovaj sám, a ne znanost. Odavlje mogu se protumačiti posebite kombinacije, odavlje i klasificiranje raznih specialnih pravnih nauka. Rečeno je već, da nisu prestale kontroverze glede granica (odieljenja) medju javnim i privatnim pravom; ali je vrlo dvojbeno, hoće li se ikada ovo pitanje riešiti onimi sredstvi, što ih daje na ruku juristična logika. Sve prepirke, obstojeće glede toga, a imenito i glede znanstvenih granica civilnoga prava, potiču odatlje, što pravnici nastoje povući granicu medju pojedinimi granami prava po načelih logičkoga sustava; dočim tu nepomaže juristična logika, život bo sam postavlja takove granice raznim područjem i granam prava; nauka ima pako shvatiti razliku medju pojavi, a ma kako različito se predstavljali sa gledišta juristične logike. I za čudo

[13] Vidi n. p. Thöl: Einleitung in das deutsche Privatrecht, 1851 § 32, str. 91; Kierulf: Theorie des gem. Civilr. str. 28; Savigny: System I. 133; Neuner: Wesen und Arten der Privatrechtsver. 1866 str. 9 i sl.

Digitized by Google

upravo protivnici jurističke znanosti, koji cielu pravnu teoriju svadjaju na ispitivanje interesa života, još i danas trude se pojedine grane pravne nauke odieliti medju sobom na temelju čisto vanjske operacije formalne logike, n. p. kad nazrievaju odlučni kriterij u iniciativi, da se dadne pravna zaštita, čim uzimlju za temelj razlike nešto, što nije drugo nego posljedica ove ili one pravom normirane životne sfere. Čini se dakle, da su uzaludni svi pokušaji, da se područje privatnoga prava, kako se ustanovilo već u staroj dobi, ograniči ili razmakne; pravni život pokazuje sam dosta jasno, što spada u sferu privatna a što u onu javna života, koji se interesi mogu zvati privatnimi, a koji javnimi. Nauka ima ispitivati stanovito područje, da upozna i protumači razlikost tu nadjenih elementa i načela, iztičuć daleko jače ona načela, koja imadu obćeniti karakter, ter su pretežna, neizričuć ipak, da je cieli sadržaj prava nuždna posljedica tih načela, jer sadržaj prava nedaje teorija, nego potrebe života. Tim se neodsudjuju pokusi, da se juristička nauke bolje klasificiraju, nu ti će biti posve bez uspjeha, budu li se stežali samo na jednu ili drugu granu, koristi možemo se nadati samo ako se ukupno područje pravnih nauka temeljito revidira, pa i kod takova posla glavna će rola zapasti praktični život, jer ovaj radja neprestano nove grane znanosti i bog zna, kakove će još kombinacije izazvati.

I u drugih točkah približuje se pravna nauka socialnoj, premda je to više vanjsko približenje, a netraži ga sama nauka. Život u veliko upliva na odielenje znanosti, zato se klasifikacija pojedinih juristčnih nauka nije razvila toliko na temelju razlikosti zadataka znanosti, koliko prema razlikosti predmeta iztraživanja. Tako nastade pravo gradjansko, kazneno, državno, crkveno itd. To još nije po sebi zlo, samo ako se uvjek drži pred očima, da to nisu posve samostalne znanosti, nego grane obćenite teorije prava. Ali dieleć ovake grane znanosti prema predmetu iztraživanja valja naglasiti: ako je kojoj nauci opredieljen izviestni krug pojava, iztraživanje u tom području nemože se ograničiti jedino na ovu ili onu stranu ispitivanja — okolnost, kojoj se kod sastavljanja kurza ili cielih sustava pojedinih spe-

Digitized by Google

cialnih znanosti jedva može izbjeći. I zaista, da se protumači važnost ovoga ili onoga načela, nije dovoljna sama konstrukcija juristićkoga pojma, nego se valja obazrieti na ideje ili životne interese, koji su temelj tim pojmovom, riečju: u pravnu theoriju mora se unieti historičko-fiziologički elemenat. Dakako, ovo valja tako razumieti, da nevalja u kakov kursus pravne discipline unieti cielu masu historijskoga gradiva, jer to spada u djela, koja se bave historijskim obradjivanjem prava; u sustavu juristićkom imadu se naći ne toliko činjenice nego više životne ideje, koje se oživotvoriše u pravnih normah, i ovako će doći u savez čisto juristićko dogmatićko razlaganje sa historičkim, a da pri tom ona neizgubi svoje samostalnosti.

Kad se ovake specialne znanosti prema razlikosti svoga predmeta odiele, jednostranu čistu juristićku nauku popunjuju historijsko-filozofićka elementa znanosti. Kod disciplina, koje spadaju u područje javnoga prava, nije ovo ništa nova, jer tu ide podredjeno mjesto dogmatiki, a glavno političkoj strani predmeta. Tu je razlog, da n. p. u teoriji držav. prava pripada nauci o svrhi države jedno od prvih mjesta. I nauka kaz. prava donekle ide ovim pravcem; ta poznato je, (da se nespominje drugo) kako u kaz. pravu zauzimlje važno mjesto nauka o svrhi kazne, o slobodi volje itd., a već su kušali dati filozofićku definiciju zločina. Čisto formalne definicije nezadovoljavaju niti pozitivnoga pravnika, u području civilnoga prava najmanje je u tom pogledu do sada učinjeno. A nedvojbena je korist, koja dolazi od sbliženja medju juristićkom i socialnom teorijom, već i u tom, što se tada mogu skupiti i razlikovati razna stanovišta, s kojih se promatra pravo i razni njegovi instituti; ono je koristno i za interpretaciju pozitivnoga prava, jer pozitivni pravnik, ako hoće da razumie pravo, mora u podpunom savezu držati pred očima tako dogmatične kao i historične i u obće temelje života prava i pojedinih instituta.

Iz ovoga razlaganja vidi se, da se jurisprudencija i socialna teorija dotiču na više točka, pače da se mogu i sdružiti kod razlaganja ove ili one grane prava, ali ovakov savez nesmie biti temeljem da se zamiene i pomiešaju različiti zadatci ispitivanja,

Digitized by Google

pa niti smie dovesti do toga, da načela jedne nauke izključe ili nadoknade ona druge. Svaka pridržaje svoju samostalnu zadaću, zato se nemogu pitanja nastala u jednoj nauci riešiti na temelju načela druge nauke. S toga nemože se usvojiti mnenje, da bi dogmatika imala biti u „odnošaju ovisnosti prama historijsko-filozofičkoj nauci", da bi trebalo „dogmatične definicije sa stanovišta svrhe i razvoja institutâ preraditi, pa da bi se samo pod tim uvjetom mogla „jurisprudencija" pretvoriti u znanost u najstrožijem smislu rieči".[14] takove bo promjene jurisprudencije značile bi dokinuće ili uništenje te nauke.

Pachman braneć samostalnost jurisprudencije kao znanosti i pobijajuć protivnike svoga mnenja dotiče se napose čuvenoga učenjaka prof. Iheringa, koji je glava i prvi pokretač novoga historičko-filozofičkoga pravca u teoriji prava. Pachman izpovieda, da se njegovo razlaganje nemože smatrati ikakovom polemikom proti Iheringu, jer ovaj nije nigdje ni činom ni riečju pokazao, da ide za uništenjem jurisprudencije kao nauke; što I. uči, predlaže i reformira to nipošto nesmjera na upropašćenje jurisprudencije; ako I-ovi učenici izvode iz njegovih zasada konsekvencije, na koje ni sam učitelj nije pomišljao, nemože se za to učiniti on odgovornim. Pa da ovo dokaže pozivlje se P. na razna djela Iheringova, novija i starija.

Na svršetku obazire se Pachman na još jedan prigovor, koji se obično diže i koji glasi ovako: jurisprudencija nemože se već s toga brojiti medju znanosti u pravom smislu, jer je njeno opredieljenje posve praktično, ona nije drugo nego služkinja sudbene prakse. — Naprama ovomu valja iztaknuti, da svaka nauka može posredno ili neposredno imati praktične vrednosti, ta i zastupnici novoga pravca u pravnoj znanosti naglasuju to izrikom veleć „da je posljednji cilj znanosti bio uvjek pa da je i sada isti: da služi životu, da podmiruje potrebe,

[14] Muromzev: Razpr. str. 200 defin. str. 40—41. Ovaj pisac prigovara definiciji prava vlastnosti kao neograničene vlasti nad stvarju, veleć, da je pogriešna; nu to je nesporazumlenje, jer pravo vlastnosti vredi kao neograničeno ne prema zakonu, nego naprama samovolji trećih osoba, cf. Code civ. art. 594; Svod svez. X. dio I. čl. 420.

Digitized by Google

što ih život izazivlje".[15] Ali važnost pravne nauke nije izcrpljena interesi sudbene prakse. Istina, ona ima veliku važnost za praksu, ali uz ovu ima i drugu.

Svaka znanost, koja sadržaje sustav općenitih nepromjenljivih načela, može biti važna ma da se i nemisli na kakovu praktičnu svrhu. A takov je karakter i pravne znanosti. Već je spomenuto, da njena neposredna zadaća nije tumačiti pozitivne norme, nego da postavi obći sustav pravnih pojmova; ako se važnost nauke koje po tom cieni, koliko se obća teorija pokazuje sposobnom i spretnom kod uporave na iztraživanja konkretnih pojava, tad se mora teoretička važnost pravne znanosti više cieniti, nego li to obično biva. Zakoni pojavâ historičke teorije prava odviše su općeniti i elastični, a da bi se mogla na njihovom temelju povesti točna razlika medju pojavi, koji se iztražuju; kraj sadanjega stanja historijske nauke može se o jednom pravnom inštitutu reći što o svih ostalih, da je najme produkt najrazličitijih uzroka i uvjeta — i ništa više. Filozofično-praktična ili socialna načela, premda imadu veliki autoritet, nebi se mogla uporavljati na pojedine pojave socialnoga života inače nego uz modifikacije. Pače i općenita ideja o pravih kao zaštićivanih interesih, po sebi sama nepokazuje, kakovi i čiji interesi da se tu razumievaju, pa bi se pod ovu neopredieljenu ideju moglo subsumirati n. p. pravo učestvovanja u javnih poslovih kao i pravo vlastnosti. Samo juristička znanost može imati spomenuta svojstva, jer je po svom biću logički sustav pravnih pojmova. Dakako ni ova nije savršena; ali već kakova je danas opravdava u znamenitom stepenu onu prispodobu, koja se učinila medju njom i matematikom; njene su zasade apodiktične, u tom stoji njena snaga; ako se i malko od njih udaljiš, izopačuje se karakter instituta ili slučaja, koji se ispituje; ovdje nije dosta, da se pozoveš na stanovite uvjete ili momente, a još manje igrati se tehničkimi izrazi ili riečmi, nego se išće točna analiza, inače lahko se pomieša jedan pravni odnošaj s drugim, postaje nemogućom diagnosa pravnih slučajeva.

[15] Muromzev. Def. pag. 9.

Digitized by Google

Važnost dakle pravne znanosti neograničuje se samo na sudbenu praksu, nego je nuždna svakoj djelatnosti u pravnom području, jer tko govori o pravu, mora da umie ne samo razlikovati jedan pravni pojam od drugoga, nego pravne od nepravnih pojmova: riečju pravna teorija potrebna je svagdje, gdje se radi o spoznanju pravnih elementa. Znade se n. p. koliko je važno za pravnu nauku, da se sabirajuć pravni materijal radi razumno i da sabiratelj ima tu potrebne priprave, česa nemože biti bez pomoći pravne znanosti. Da spomenemo sakupljanje pravnih običaja. „Kod nas — piše doslovce Pachmann — misli se, da je tomu dorastao svaki ponešto naobraženi čovjek; uzme li se pako stvar ta bolje na oko, vidi se, da tako sakupljeni materijal pravnik u obće nemože rabiti, ili da je vrlo nejasan; tu se nerazlikuju pravni običaji od inih nejurističkih običaja, navada i nazora tako, da je vrlo mučno odieliti juristički materijal od drugoga; n. p. ako se na pitanje: da li udova dobiva dio baštine? odgovara: dakako, mi joj nešto dajemo — što može pravnik zaključiti iz ovakova odgovora: da li dobiva udova štogod po pravu ili pako milošću? A takih slučajeva ima mnogo. — Pisalo se o velikoj važnosti ekonomije za pravnika; ali i politička ekonomija treba jurisprudencije, što je jasno dokazao Roscher u predgovoru, napisanom k Dankwardtovom djelu „Nationalökonomisch-civilst. Studien“. — To isto valja za historička iztraživanja u području prava, jer pravni historik nemože uspješno raditi, ako točno nepoznaje jurisprudencije. Žalibože riedki su osvjedočeni ob ovoj istini. Vidi se to odatlje, što imade pravnih historika, koji nepojme jasno ni predmeta, koji iztražuju, jer smatraju pravnu poviest više kao poviest legislacije ili zakona, nego kao poviest razvoja pravnih pojmova i načela, koja se izrazuju u pravnih vrelih. Razne bludnje, koje se pojavljaju u području historičkih iztraživanja, dokazuju, da ovo bez pomoći jurisprudencije nemože napred. Za primjer navodi P. prepirku o pravnom karakteru ruskih „zemskije sobori“, ljudi živahne mašte i tendenciozni u svom razmatranju vide u njih pravo zastupstvo naroda, dočim triezna analiza pravnih obilježja ovih slučajnih skupština pokazuje, da to nebijahu.

Digitized by Google

— Napokon i u području filozofičko-političkih iztraživanja nemože se ignorirati juristička logika, ako se hoće da imadu pravni karakter. Za nje ta je logika isto tako nuždna kao i za sastavak ma kakovih osnova zakona. Svaka osnova, svaka misao, koja se odnosi na pravno područje, treba u velike pomoći pravne nauke ne samo u formalnom nego i u materijalnom pogledu, pošto mnogo načelo, koje se na prvi mah može pokazati kao pravno, po svojoj naravi možda neima nikakova pravnoga sadržaja.

Odavlje ipak nesmie se izvoditi, kao da se hoće jurisprudencija uzvisiti nad sve ostale grane socialnoga znanja. Pače iz onoga, što je rečeno o važnosti novoga historičko-filozofičkoga pravca, sliedi nuždno, da je ova nova nauka gledeć na obseg i važnost zadaća svojih, daleko znamenitija za riešenje pravnih pitanja, tičućih se života, nego li jurisprudencija. P. dopušta, da obie nauke nisu niti ravnopravne; on pobija samo to, da si jedna prisvaja izključivo pravo zvati se znanošću. Predmet ispitivanja obim je zajednički, ali ga svaka iztražuje sa svoga posebnoga stanovišta; jedna se dakle razlikuje od druge načinom svoga razmatranja, sadržajem svojih načela i svojom cielom nutarnjom strukturom. U ovom pravcu može se jurisprudencija punim pravom smatrati znanošću i to samostalnom znanošću.

Na svršetku naglasuje Pachman, da se smatra pozvanim ustati na obranu samostalnosti jurisprudencije kao nauke osobito pogledom na stanje i odnošaje u Rusiji.

Ozbiljno prianjanje uz pravnu nauku u Rusiji je vrlo mlado, datira se pravo govoreć od reforme sudstva (1864), kada su dignuli zastor, koji sakrivaše djelovanje sudova u uredih, te je ovo podvrženo kontroli javnoga mnenja. Od toga vremena pojavlja se jurisprudencija punim svojim autoritetom. Nu pošto je još vrlo mlada, može negiranje njene važnosti kao znanosti roditi nepouzdanjem u nju, te nizki niveau juristične obrazovanosti još niže potisnuti. Sve ostale grane socialnoga znanja više privlače: svaki obrazovani čovjek zanima se pitanji života, ova su pristupnija svakomu. Nu drugoga je karaktera jurisprudencija u pravom smislu, poput matematike ona je suhoparna, bez strasti

Digitized by Google

i života, njen sadržaj izcrpljuju strogo logične formule, koje nisu svakomu pristupne, pa niti takove, da bi se za nje općenito zanimali, da bi je svatko želio upoznati. Dakako, tko je dublje proniknuo u jurisprudenciju, njega neodbija suhoparnost njena, pače njena striktna i opredieljena načela isto ga onako privlače kao i matematika formule iz brojeva nastale. Ali drugačije je s onim, komu valja istom birati medju različitimi granami nauke, tu se jedva može vjerovati, da će odabrati disciplinu, koja ga po sebi manje privlači, manje je pristupna, i kojoj se k tomu odriče znanstvena važnost. I zato bijaše potrebno ustati na obranu jurisprudencije kao samostalne znanosti.

Zloporabe iztražnoga zatvora.

Piše Dr. Hinković.

Iztražni se zatvor mora odrediti, kad se radi o zločinstvu, za koje se po zakonu izreći ima kazan smrti ili tamnice barem na deset godina, a može se odrediti proti takovu okrivljeniku, na kom je sumnja zločinstva ili prestupka ostala i kašnje, pošto ga je saslušao sudac iztražitelj, i za koga nastane koja od okolnosti, označenih u § 166, br. 2, 3 i 4 k. p., naime kod koga predleži pogibelj biega, koluzije ili pogibelj, da će čin opetovati. (§ 171 k. p.).

U ovom članku razpravljati će se samo o slučajevih, u kojih je odredjenje iztražnoga zatvora fakultativno.

Glede odredjenoga iztražnoga zatvora može okrivljenik tražiti odluku suda (§ 104 k. p.), a proti nepovoljnoj odluci suda pritužiti se banskomu stolu (§ 105 k. p.). — Nu ova pravna sredstva neimadu odgodne moći.

Dokinuće iztražne uze odredjuje sudac iztražitelj s privolom državnoga odvjetnika; ako su razna mnienja, odlučuje sud (§ 187 k. p.). Proti zaključku suda, kojim se odredjena iztražna uza dokida, pristoji državnomu odvjetniku pravo pritužbe na banski stol sa odgodnom moći (§ 188 k. p.).

Digitized by Google

Slučaj dakle može biti ovaj.

Odredjen je iztražni zatvor. Okrivljenik traži odluku suda. Ovo parbeno sredstvo neima odgodne moći, t. j. okrivljenik ostaje u zatvoru.

Sud dokida iztražni zatvor. Državni odvjetnik ulaže pritužbu na banski stol sa odgodnom moći, t. j. okrivljenik ostaje sveudilj u zatvoru.

Uzmimo, da se je iztražni zatvor temeljio na pogibelji koluzije. Iz ovoga razloga odredjeni iztražni zatvor nemože se u pravilu produljiti preko dva, a najviše s dozvolom banskoga stola na tri mjeseca (§ 181 k. p.).

Poslje drugoga mjeseca može državni odvjetnik predložiti, da se okrivljenik zadrži u iztražnoj uzi sa drugoga kojega razloga n. p. radi pogibelji, da će uskočiti.

Okrivljenik traži opet odluku suda. Ako ova odluka udovoljuje predlogu državnoga odvjetnika, može se okrivljenik, — ako mu neudovoljuje, može se državni odvjetnik pritužiti banskomu stolu. U potonjem slučaju s odgodnom moći, u prvom bez iste. Okrivljenik ostaje svakako u zatvoru.

Ako bi banski stol izjavio pritužbu okrivljenikovu opravdanom, ter odredio dokinuće iztražne uze, mogao bi javni tužitelj na novo predložiti, da se okrivljenik sa drugoga kojega razloga pridrži u iztražnoj uzi n. p. radi pogibelji, da će čin opetovati. Opet parbena sredstva, sa strane okrivljenikove bez moći odgodne, sa strane državnoga odvjetničtva sa odgodnom moći. Iztražni zatvor mogao bi se produljivati po volji ili samovolji javne obtužbe i sudca iztražitelja.

Napokon izdaje se obtužnica. I ovdje može tužitelj staviti predlog, da okrivljenik bude zatvoren (§ 198 k. p.). Ako se sudac iztražitelj protivi ovomu predlogu, odlučuje sud (§ 199 k. p.) Ako sud pristane na odredjenje iztražnoga zatvora, pristoji okrivljeniku pravo pritužbe na banski stol (§ 201 k. p.), nu ne s odgodnom moći (§ 205 k. p,), t. j. on ostaje u zatvoru.

U zakonu nije riešeno pitanje: ako sud nepristane na predlog obtužnice, da se okrivljenik stavi u iztražnu uzu, pri-

Digitized by Google

stoji li tužitelju proti ovoj odluci pritužba na banski stol? Moguće, da se nije zakonodavcu ovo pitanje činilo, da je od praktične vrednosti, budući ovaj slučaj predpostavlja, da je okrivljenik na slobodi. § 188 k. p. nemože se, po mom mnienju, ovdje uporaviti, jer predpostavlja dokinuće odredjene jur iztražne uze. Ovdje je doduše iztražna uza predložena, ali nije odredjena. Predlog potiče od državnoga odvjetnika, ali odrediti može samo sudac iztražitelj, odnosno sud.

Nadalje valja uvažiti sliedeće: Protivi li se sudac iztražitelj predlogu obtužnice, da se okrivljenik zatvori, ima se obtužnica dostaviti okrivljeniku tek nakon stvorene odluke suda. Kad bi državnomu odvjetniku bila dozvoljena pritužba proti ničnoj odluci suda, tad bi se razložno obtužnica mogla dostaviti okrivljeniku tek nakon što bi stigla rješitba banskoga stola. Kad bi se ovom rješitbom iztražni zatvor opravdanim izjavio, pristojala bi okrivljeniku proti ovoj odredbi po zakonu opet pritužba na banski stol. Viši sud došao bi dakle po drugi put u položaj, da izreče odluku o stvari, o kojoj je već bio pravovaljano odlučio. Ovakav postupak nije niti razložan, niti se može opravdati po postojećem zakonu.

Upozorujem na nekorektnu praksu njekojih naših državnih odvjetničtva.

Iztražni zatvor odredjen je jur od prije. U obtužnici se često predlaže iznova, „da se okrivljenik pridrži u iztražnom zatvoru". Ovakav se predlog protivi zakonu (§ 198 k. p.), jer se u obtužnici može staviti samo predlog, da okrivljenik bude stavljen u iztražnu uzu, a ne da bude pridržan u istoj.

Ova nekorektnost nije tako neznatna kako se čini.

Proti prvobitno odredjenomu iztražnomu zatvoru pritužio se je bio okrivljenik banskomu stolu. Prije nego li stigne riešenje višega suda, izdaje se obtužnica s predlogom, da se okrivljenik pridrži u iztražnom zatvoru. Medjutim stigne rješitba banskoga stola. Ako je povoljna za okrivljenika, moglo bi se misliti, da se unatoč tomu nesmije pustiti na slobodu, jer da se ova rješitba tiče samo prvobitne odredbe glede iztraž-

Digitized by Google

n/ga zatvora, koja je sada postala uslied novoga predloga u obtužnici nepraktičnom, — a ne ovoga novoga predloga samoga, proti kojemu se samostalan pravni liek po § 201 k. p. upotriebiti imade. Potonji neima odgodne moći (§ 205 k. p.), — dakle bi okrivljenik do iznovična pravomoćna riešenja morao ostati u zatvoru.

Moglo bi se reći: sudac iztražitelj ima vlast protiviti se ovakovu predlogu, i tražiti odluku suda. Nu niti ob ovakovu predlogu niti o protimbi sudca iztražitelja neima u zakonu traga. Predlog, da se iztražni zatvor produlji — ako se neradi o produljenju zatvora koluzionalnoga preko dva mjeseca, o čem onda banski stol odlučuje — je nesmisao. Jer iztražni zatvor traje dotle, dok je u krieposti odredba dotična, a dok je ova odredba u pravnoj krieposti, suvišan je iznovičan predlog, da se iztražni zatvor produlji.

Iztražni sudac nemože i nesmije se sada razložno protiviti ovakovu predlogu obtužnice, o kojem se je jur prigodom odredjenja iztražnoga zatvora izjavio. Jedino, ako sudac iztražitelj drži, da je sada prestao razlog, s kojega je prvobitno odredjen bio iztražni zatvor, može, temeljem § 187 k. p., staviti predlog na dokinuće iztražne uze.

Onda bi imali dva predloga: jedan predlog obtužnice, da se iztražni zatvor produlji, a drugi predlog sudca iztražitelja, da se iztražni zatvor dokine. O potonjem odlučio bi po § 187 k. p. sud, a o prvom, budući je dio obtužnice, uslied pritužbe okrivljenikove, po § 205 k. p. banski stol. Ova dvostruka kompetencija glede jedne te iste stvari, do koje bi nas gore navedena nekorektnost vodila, nerazložna je i po zakonu neumjestna.

Naprama iztaknutoj nekorektnosti državnih odvjetničtva valja jasno imati pred očima sofizam, iz kojega ista potiče. Predlog obtužnice na produljenje iztražnoga zatvora nije nov predlog. Ovaj predlog, prem sadržan u obtužnici, nezavisan je od nje i od njezina udesa. To znači: ako je proti prvobitnoj odredbi bila uložena pritužba, proteže se kriepost rješitbe višega suda i na ovaj obnovljeni pred-

Digitized by Google

log obtužnice. Dakle, ako rješitba banskoga stola izjavlja pritužbu okrivljenika opravdanom, ima se isti s mjesta pustiti na slobodu, premda je u obtužnici predloženo, da se okrivljenik pridrži u iztražnom zatvoru, i premda je obtužnica postala pravomoćnom, ili premda još pravomoćno riešena nije.

Nastaje pitanje: što onda, ako se predlog glede iztražnoga zatvora u obtužnici temelji na drugih razlozih, nego li su oni, na kojih se je prvobitna odredba temeljila? Je li je to predlog nov, ili samo obnovljen, je li je umjestan u obtužnici, nije li?

Ako prvobitni razlozi iztražnomu zatvoru odpadnu, pristoji, bez dvojbe, državnomu odvjetniku pravo da predloži, a iztražnomu sudcu da odredi produljenje iztražnoga zatvora sa drugih razloga, što nastupiše.

Ako se ovo „produljenje“ raztvori u svoja počela, razlučujemo u njem točno dvie pojmovne sastavine. Produljiti iztražni zatvor u ovom slučaju znači: dokinuće iztražnoga zatvora radi neobstojnosti prvobitnih razloga, i odredjenje novoga iztražnoga zatvora radi razloga novo nastalih.

Ovakav predlog obtužnice: da se okrivljenik s novih razloga pridrži u iztražnoj uzi, je u istinu sasvim nov predlog, i znači točno: državno odvjetničtvo nenalazi razloga, da okrivljenik ostaje u iztražnoj uzi radi prvobitno naznačenih razloga, nu predlaže ujedno, da se stavi u iztražnu uzu radi pridošlih novih razloga.

Budući je to dakle nov predlog, da se okrivljenik stavi u uzu iztražnu, stoji zaključak, da je ovaj predlog svakako u obtužnici umjestan.

Što se tiče dokinuća prijašnje iztražne uze, koje je dokinuće — kako sam pokazao — sadržano u ovom „produljenju“, nepristoji niti iztražnomu sudcu niti sudu nikakova ingerencija. To je posljedak akuzatornoga načela.

Državni odvjetnik nepredlaže, da se iztražna uza dokine, — jer nikomu nepristoji pravo u ovom predlogu odlučivati; već na prosto izjavlja, da nenalazi razloga, da se okrivljenik pridrži u iztražnoj uzi. Uslied čega je iztražni sudac primoran — pa bio i protivna mnienja — da pusti okrivljenika

Digitized by Google

na slobodu, — onako isto kako se iztraga s mjesta mora obustaviti, ako državni odvjetnik nenalazi razloga daljemu progonu.

Preostaje dakle samo novi predlog. Ovomu se iztražni sudac može protiviti temeljem ovlasti u § 199 k. p.

U ovom slučaju morao bi se okrivljenik pustiti s mjesta na slobodu. Jer iztražni zatvor, koj je bio odredjen na temelju prijašnjih razloga, je ukinut. A ako se sudac iztražitelj protivi novomu predlogu, odlučuje o preporu sud, a prije odluke suda, nesmije se okrivljeniku dostaviti obtužnica, odnosno uhitna zapovjed. Tek, kad sud prihvati predlog državnoga odvjetnika, smio bi se okrivljenik iznova zatvoriti, i pritužba potonjega nebi imala odgodne moći.

U protivnu slučaju, ako sud nebi udovoljio predlogu obtužnice, morao bi okrivljenik sveudilj ostati na slobodi, tim više što sam gore obrazložio nazor, da državnomu odvjetniku proti ovakovoj odluci suda nepripada pravo pritužbe na banski stol.

Da se vratimo na naš predmet. Na temelju pravomoćne obtužnice razpisana je glavna razprava. Obtuženik odriešen je od obtužbe. Državni odvjetnik ulaže s mjesta proti osudi žaobu ništovnu s odgodnom moći (§ 280 k. p.), t. j. obtuženik ostaje do pravomoćna riešenja kaznenoga prepora — do kojega vremena može proteći više mjeseci — sveudilj u zatvoru.

Ili drugi slučaj. Obtužba glasila je na zločinstvo kradje, kažnjivo po § 179 k. z. težkom tamnicom od 5—10 godina. Obtuženi pako pronadjen je krivim samo prekršaja kradje, i odsudjen na zatvor od 14 dana.

Odredba iztražnoga zatvora obrazlagala se je tim, da bi okrivljenik sbog veličine kazni, koja ga čeka, mogao uskočiti. Očevidno, nakon proglašenja osude, ovaj razlog nije više osnovan.

Branitelj predlaže, da se okrivljenik pusti na slobodu. Državni odvjetnik zadovoljava se osudom, nu protivi se predlogu branitbe, pozivajući se na pravomoćnu obtužnicu, kojom je iztražni zatvor odredjen.

Senat glavne razprave nije nadležan da o predlogu zaključi, — i obtuženi mora ostati u zatvoru.

Digitized by Google

Po pravnom osvjedočenju branitbe nije osuda glede krivnje opravdana, i on drži, da bi se morala uvažiti ništovna žaoba.

Ako uloži žaobu ništovnu, ostati će obtuženik svakako još koj mjesec — osobito ako imade više spojenih kaznenih stvari — u iztražnom zatvoru; pa ako i bude odriešen po stolu sedmorice, njegov iztražni zatvor bio bi svakako, i mnogo dulji od same kazni.

Zadovolji li se pako osudom, onda je odsudjen radi kradje, i posljedice kaznene osude prate ga obezčaščena kroz cieli život.

Prem se javna obtužba običaje pozivati na pravomoćnost odredbe glede iztražnoga zatvora u obtužnici, neima ipak ni najmanje dvojbe, da se glede iztražnoga zatvora i nakon proglašene osude može tražiti odluka suda, i dalje uložiti pritužba na banski stol. Jer za ova pravna sredstva proti odredbam sudca iztražitelja neobstoji zaporan rok, već se ista u svakom času, dakle i nakon proglašene a još nepravomoćne osude, uložiti mogu. Što je posve razložno, jer prvobitno mogla je odredba sudca iztražitelja biti osnovana, i okrivljenik nije držao za shodno da se, bez nade na uspjeh, proti njoj prituži; kasnije odpao je razlog, i okrivljeniku mora se dozvoliti pritužba proti odredbi, kojoj neima više temelja.

U gore spomenutom slučaju nebi puno prudilo, da branitelj izvede na pose žaobu ništovnu, a na pose da traži odluku suda glede iztražnoga zatvora. Jer, ako i bude odluka suda povoljna, državni će se odvjetnik — da si bude dosliedan! — pritužiti proti njoj banskomu stolu; pak budući da ima ova njegova pritužba odgodnu moć, morati će obtuženik još uvjek čamiti u zatvoru.

Kako vidjesmo, parbene uloge obtužbe i obrane nisu ni s daleka jednake. Predlozi, pritužbe, ništovne žaobe državnoga odvjetničtva imadu odgodnu moć, — pritužbe, prigovori, ništovne žaobe obrane neimadu je.

Carpzov, koga nazvaše homo irsutissimus, ad evaginandum gladium semper paratus, kazao je, da je iztražni zatvor species torturae.

Digitized by Google

Danas je iztražni zatvor u mnogih slučajih anticipativna kazan, a kadgod i kazan, gdje je po zakonu neima.

Položivši zakon u ruke državnih odvjetnika toli ogromnu moć nad najdragocjenijimi dobri državljana, njihovim poštenjem i njihovom slobodom, predpostavio je, da će ju ovi upravni organi kaznenoga pravosudja, nadahnuti pravdoljubljem i vodjeni finim kriminalističkim taktom, uporabljivati umjereno, pravedno, čovječno, u duhu zakona.

Zadnja, glavna, moglo bi se reći jedina svrha kaznenoga postupka jest, da se pronadje materijalna istina.

Da se svrha što sigurnije poluči, postavi zakon tri organa: obtužbu, obranu i sud.

Pa kako nije svrha obrane, da ukloni od krivca zasluženu kazan, već da ga čuva od nepravedne kazni, tako mora obtužba u postupku iztražnom, gdje je njezina moć toli silna, nastojati, da okrivljenike neponizi na stupanj inkvizita, i da im ograniči slobodu samo onda i samo u toliko, kada i u koliko to zakon dopušta, a svrha iztrage zahtieva.

Nepodobštinam, o kojih se je gore govorilo, može se izbjegnuti samo onda, ako zastupnici javne obtužbe i sudci iztražitelji vazda drže na umu svrhu iztražnoga zatvora, koja je negativno označena u § 174 k. p.: „da okrivljenik nemože uteći, i da se preprieče dogovori, koji bi za iztragu škodljivi bili".

Iz ove svrhe iztražnoga zatvora sliedi, da isti danas nesmije biti niti tortura, niti kazan, već jedino redarstveno sredstvo kaznenoga pravosudja.

Uvaženi spisatelji digli su svoj glas proti iztražnomu zatvoru radi koluzije i radi pogibelji, da bi okrivljenik mogao čin opetovati.

Po načelih akuzatornoga postupka nemože okrivljenik biti prisiljen da sam — u svrhu svoga uglavljenja — štogod učini ili propusti. S ovoga gledišta držim, da nije opravdana ustanova § 190 k. p., po kojoj sudac iztražitelj ima okrivljenika pozvati da izkaže istinu, niti otegoćujuća okolnost § 45 k. z.

Svrha iztražnoga zatvora radi koluzije jest, da se iztraga

Digitized by Google

olahkoti, a sredstvo, da se okrivljeniku oduzme mogućnost poduzeti štogod, čime bi se iztraga otegotiti mogla. Okrivljenik se tu nesmatra parbenom strankom, — usuprot lišava se slobode, a time kadgod i obrane — — na vlastiti svoj uštrb, samo da tužitelju bude laglji posao kaznena progona.

Na pogibelj koluzije nepolaže ni sam zakon velike važnosti. O pitanju bo, da li se koja činjenica ima smatrati dokazanom, neodlučuje sudac polag zakonitih pravila, već samo polag svoga slobodnoga osvjedočenja, što ga je zadobio, savjestno protresavši sva dokazna sredstva, navedena za koju činjenicu ili proti njoj (§ 249 k. p.). Upliv okrivljenika na dokazni postupak moći će se bez velike potežkoće obično ustanoviti, pa u koliko taj uticaj bude ustanovljen, nije sudac vezan da uvaži ovako proizvedene rezultate kaznenoga postupka.

Koluzionalni zatvor nije neobhodno nuždan za kazneno pravosudje. Bez njega bile bi izsliedjujuće vlasti potaknute, da što energičnijom brzinom, pronicavijim oštroumjem i svestranijom spretnošću postupaju.

Pače može koluzija često biti uprav veoma shodno sredstvo za iztragu. Sjećam na slučaj Rojčević. U okrivljenikovoj listovnoj mapi pronadjen bi odrezak artije, koj se je sudarao sa odrezkom, što se je nalazio u omotu, koji bješe okrivljenik podmetnuo — po navodu obtužbe — na mjesto omota, što sadržavaše 2000 for. Ovi odrezci bjehu predočeni okrivljeniku, a ovaj, upotriebivši sgodan čas, odtrgnu rub od jednoga odrezka, da time uništi jedno važno otegotno dokazalo. Ovo nastojanje moralo je znamenito učvrstiti uvjerenje suda o krivnji.

Na još slabijem temelju stoji iztražni zatvor radi pogibelji, da bi okrivljenik mogao zločinstvo opetovati. Ovo je sredstvo tudje svrsi kaznenoga pravosudja, i potiče iz vremena, u kojih je preventivno redarstvo sačinjavalo dio istoga. Njemački kazneni postupnik nepozna ovoga iztražnoga zatvora.

Ovaj se iztražni zatvor odredjuje u praksi dosta često, nu, usudjujem se kazati, redovito bez temelja. Proti okrivljeniku vodi se n. pr. iztraga radi zločinstva kradje. Makar da je priupadnik, pače makar da je tat iz navade, gdje dakle može pred-

Digitized by Google

ležati sumnja, da će čin opetovati, bude li pušten na slobodu, — nečini mi se ipak iztražni zatvor opravdanim po duhu zakona, i neglededi za sada na zakonske uslove. Iztražni bo zatvor nije kazan, a najmanje anticipativna kazan za zločinstva, što bi ih okrivljenik eventualno mogao počiniti. Da ovo mnienje nestoji, morao bi se odsudjenik, i nakon podnešene kazni, pridržati u zatvoru, pače nebi dosliedno trebalo ni osude, već bi se isti mogao do konca života držati u iztražnom zatvoru.

Jer, ako se iztražni zatvor shvaća onako kako mi se čini da se u praksi shvaća, onda bi se dosliedno morao produljivati sve dotle, dokgod obstoji pogibelj, da bi okrivljenik mogao čin opetovati, ili provesti čin, koj je pokušao ili kojim se je grozio. A tko bi mogao sa stalnošću označiti čas, kad ta pogibelj bude, ilí kad jest prestala!

Očevidno mislio je zakonodavac na neposredno prieteću pogibelj n. pr. kod ustanka i bune, dok red uzpostavljen nije, kod obiteljskih svadja ili tučnja itd. Tu su strasti kadgod tako razpaljene, da se iztražni zatvor smatrati može za okrivljenika pravom blagodati, jer mu onemogućuje počinjenje većih zala.

Nije moja svrha, da predložim reforme zakona. Ja sam u jednom slučaju (sa svojom osnovom o izlučnom postupku) sam izkusio, da se ovakovi predlozi rado u nas nevidjaju.

Naše je zakonarstvo skoro izključivo receptivno. Mi uvadjamo tudje zakone — što je pametno, ako su shodni; ali mi ih običajemo uvadjati za to, jer su tudji, — što je krivo; a još je gorje, da ih držimo dobrimi i shodnimi za to, jerbo su tudji.

Bezuvjetno obožavanje tudjih zakonarskih proizvoda, urodilo je nepouzdanjem u vlastitu našu legislativnu snagu. Ovo sliepo oponašanje zatire u nas i kritički duh, koj bi nas morao čuvati, da nepresadjujemo tudje uredbe, koje neodgovaraju našim odnošajem, koje neudovoljavaju našim potrebam.

U kaznenoj je parnici javni tužitelj dominus litis. Glede iztražnoga zatvora — vidjesmo — da je njegova vlast prekomjerna. I to je jedna od najvećih nedosljednosti i pogrješaka našega postupka.

Digitized by Google

Nu, u koliko sam ja u svom kratkotrajnom djelovanju kao branitelj primjetiti mogao, naša je praksa svakako još gorja od zakona.

Hoću da kažem: iztražni zatvor, gdje ga zakon dozvoljava, nemože se uvjek svesti u sklad sa priznanim načelom akuzatornim. Nu u razmjerno dosta slučajeva odredjuje se u praksi iztražni zatvor i ondje, gdje se po zakonu odrediti nebi smio.

Da to pokažem, valja da razmotrimo uslove, što ih zakon u § 166 i 177 k. p. za fakultativno odredjenje iztražnoga zatvora postavlja.

Obćeniti je uslov, da je na okrivljeniku ostala sumnja zločinstva ili prestupka i kašnje, pošto ga je saslušao sudac iztražitelj.

Iztičem, da je odredjenje iztražnoga zatvora u sliedećih slučajevih fakultativno, t. j. da se zatvor može, ali da se nemora odrediti.

Zakon hoće da veže iztražnoga sudca, odnosno sud, samo negativno, t. j. zabranjuje mu da odredi iztražni zatvor, gdje neima zakonskih uslova. Inače pako sudac nije vezan na zakonske uvjete: on može ali nemora odrediti iztražni zatvor, pa i predležali ovi uvjeti.

I. Iztražni zatvor radi pogibelji biega.

1. Ako se je okrivljenik pripravljao da uskoči.

Nije dovoljna sumnja, da će okrivljenik pobjeći, već mora da predleže čini, iz kojih se s razlogom može zaključivati, da se je pripravljao na bieg.

2. Ako navlači na se sumnju da uskočiti kani:

a) sbog veličine kazni, koja ga po svoj prilici čeka.

Zakon ustanovljuje ovdje i u sliedećih slučajih b), c), d) predmnjevu („sumnja“), tu dakle netreba strogih dokaza. Ipak valja i ovdje savjestno prosuditi, nepredleže li kakove okolnosti, koje ovu zakonsku predmnjevu u konkretnom slučaju obaraju.

Izraz „po svoj prilici“ nemože značiti drugo van ovo. Za zločinstvo, kojim se okrivljenik obiedjuje, odredjuje zakon kazan

Digitized by Google

tamnice od jedne do pet godina. Koja li čeka kazan „po svoj prilici“ okrivljenika? Jedna godina, pet, dvie i pol? Na to se pitanje može odgovoriti samo onda, ako se uvaže objektivne i subjektivne okolnosti čina. T. j. u objektivnom smjeru: da li je čin dovršen ili samo, i u koliko pokušan; da li je šteta veća ili manja; da li je naknadjena podpuno, nikako ili djelomice; da li su priprave za zločinstvo bile veće ili manje; da li je pogibelj skopčana sa zločinstvom bila veća ili manja; da li je trebalo, da se predusretne zločinstvu, više ili manje opreznosti; da li su kakove i koje dužnosti zločinstvom povriedjene itd. U subjektivnom smjeru: je li je okrivljeniku bilo manje od 20 godina; da li je slabouman, ili prevrtljiv; kakovo mu je bilo odgojenje, da li je poročan, neporočan, priupadnik; da li je počinio više zločinstva, raznih ili iste vrste; da li je bio zavoditelj ili zavedenik; da li je zločinstvo počinjeno u afektu ili nakon zrela razmišljanja; da li je priznao zločinstvo ili ga taji; povod i pobuda zločinstvu; pohlepa za nepravednim dobitkom, siromaštvo, osveta, ljubomornost, prijateljstvo, ljubav, požrtvovanje, vjerski ili drugi fanatizam, otačbeničtvo; da li se je okrivljenik svojevoljno sustegnuo da počini veću štetu; da li je nakana bila intenzivnija ili spontana itd.

Sve ove okolnosti uplivaju na odmjerenje kazni, te samo ako se sve uvaže, može se reći, koja kazan „po svoj prilici“ okrivljenika čeka.

Nu niti veličina kazni, koja okrivljenika čeka, nije sama odlučiva za odredjenje iztražnoga zatvora. Uza to valja uvažiti još i osobne odnošaje, družtveni položaj, običaje družtvenoga sloja, kojemu pripada okrivljenik, stališ njegov, značaj, naobrazbu itd. Ma kakova kazan prietila n. pr. seljaku iz varaždinske ili zagrebačke županije, riedko da će se koji odvažiti na bieg. On je glebae adstrictus. Pa kamo bi mogao pobjeći? Već u drugom selu bio bi bez pomoći i sredstava. U suprot okrivljenik, pripadajući inteligentnijemu sloju pučanstva, znade, da sa civilizovanimi državami obstoje ugovori o izručivanju zločinaca, što mu znamenito smanjuje nadu, da će se moći biegom ukloniti kazni.

b) što je skitalica, n. pr. ciganin, putujući kalfa. Ako se-

Digitized by Google

ljak neima posjeda, nije za to već skitalica. Ni commis voyageur nije skitalica, prem putuje od mjesta do mjesta;

c) što je u občini nepoznat. — Iztražni je zatvor opravdan samo dotle, dok nestignu povoljne ubavjesti ob osobi okrivljenikovoj;

d) što neima izkazne izprave ni zavičaja. — Riedki nose sa sobom izkazne izprave. Ako seljak iz Resnika počini kažnjiv čin u Zagrebu, nebi se iztražni zatvor mogao temeljiti na razlogu, što neima izkazne izprave. Kod „zavičaja“ mislio je zakonodavac očevidno na inozemce u autonomnom našem smislu rieči, naime na osobe, koje nisu pripadnici Hrvatske i Slavonije. I ovdje smio bi se iztražni zatvor produljiti samo dotle, dok nestigne povoljna ubavjest o zavičaju okrivljenikovu.

e) iz drugih znatnih razloga.

Dočim se razlozi a—e temelje na predmjevah, moraju ovi biti dokazani. Razlozi moraju ali biti znatni, n. pr. ako je okrivljenik obustavio svoj obrt, zanat, zanimanje; ako je prodao svoje pokućtvo; ako propitkuje za odpremne prilike; ako se skriva ili mienja svoje obitavalište itd.

II. Iztražni zatvor radi pogibelji koluzije.

1. Ako je okrivljenik nastojao na način, koji bi priečio, da se nemože doći do istine, djelovati na svjedoke, vještake i sukrivljenike.

Nije dovoljna sumnja, da će okrivljenik djelovati na uštrb iztrage, već moraju biti dokazane činjenice, iz kojih proizlazi, ne da o tom nastoji, već da je o tom nastojao. Nadalje: samo onakav uticaj na iztragu može opravdavati iztražni zatvor, koj bi priečio, da se nemože doći do istine. Dakle, ako je dokazano, da je okrivljenik već nastojao da djeluje na uštrb iztrage, pak ako se unatoč ovoj koluziji neprieči odkriće istine, — iztražni zatvor nije dopustiv. I način, kojim je okrivljenik nastojao uticati na štetu iztrage, mora biti dokazan.

2. Ako je drugčije, uništiv tragove zločinstvu ili prestupku, nastojao otegoćivati iztragu.

Dvie predpostave: ako je uništio (ne uništiti kanio) tra-

Digitized by Google

gove kažnjiva djela, i ako je time nastojao otegoćivati iztragu. I ovo nastojanje mora biti dokazano. Zakon rabi ovdje perfekt. To jest, predpostavlja, da se je koluzija jur sbila, pa hoće da prepriječi samo eventualne daljnje koluzije.

3. Kad se je s razlogom bojati, da se to sbiti može.

Nije dostatna neopredieljena sumnja ili bojazan, da bi okrivljenik mogao zlorabiti svoju slobodu, da ma kako otegoti iztragu, već ova bojazan mora da bude razložna, t. j. iz okolnosti konkretna slučaja dokazana.

III. Iztražni zatvor, da se zaprieči opetovanje ili izvedenje čina.

Kad osobite okolnosti opravdavaju bojazan, da će okrivljenik

1. dovršen čin opetovati;
2. provesti čin,
   a) koj je pokušao,
   b) kojim se grozi.

Bojazan se nesmije temeljiti na pukoj slutnji ili sumnji, već mora osobitimi okolnostmi opravdana biti. Gore je jur razloženo, da se pod ovimi osobitimi okolnostmi može razumievati samo neposredno prieteća pogibelj.

Iz ovoga se razlaganja vidi, koliku oštroumnost, savjestnost, pravednost zakon iziskuje od onoga, komu je povjerio toliku vlast nad slobodom državljanâ.

Neopravdan iztražni zatvor djeluje vrlo uštrbno u etičkom i ekonomičkom pogledu. U pogledu etičkom uzdrmava povjerenje u pravosudje; u ekonomičnom — ako i sliedi odsudjujuća osuda, nu troškovi utjerivi nisu — obterećuje budget i lišava narod, bez svrhe, mnogih radnih sila.

Digitized by Google

Sudovanje austrijskoga vrhovnoga sudišta u pitanjih hipotekarnoga prava.

Priobćuje Dr. Marijan Derenčin.

II.

Založna tražbina.[1]

Pravo zaloga, veli § 449 o g. z., odnosi se . . . . . svagda na tvrdo iskanje, to jest na valjanu tražbinu. Biva najobičnije, da se hipotekom osjeguravaju novčane tražbine; nu pošto pravo zaloga ovlašćuje vjerovnika, da se iz zaloga namiri, ako obveza nebi bila izpunjena u ustanovljeno vrieme (§ 447 o. g. z.), to neima dvojbe, da se pravom zaloga mogu osjegurati ne samo novčane obveze, već i svaka obligacija, koja se može pretvoriti u novac, koja „pecunia lui praestarique potest". Hipotekom mogu se dakle osjegurati i takove tražbine, kojim pravi predmet nije novčana svota, već ino koje djelo dužnikovo, predpostaviv, da djelo, na koje je dužnik obvezan, ima novčanu vriednost, da se može u novac pretvoriti. Nu moderna hipoteka teži za tim, da kao takova postane robom, predmetom prometa, ter nebi bila prikladna za promet, kad se nebi u svakom pogledu prikazala kao izvjestni tržištni objekt, kad se na prvi mah, mimo svakoga iztraživanja, nebi moglo saznati u čem sastoji (quid, quale, quantum). Jedno od sredstva, kojim se nastoji polučiti podpuna izvjestnost hipoteke, jest načelo, da one jamče samo za novčane svote, a ne za druge predmete obligacija. Ovo načelo izriče § 65 hrv. grunt. zak.; nu podpunije preciznije izrečeno je ono u § 14 stav. 1 austr. o. gruntov. zak.: „Založno pravo može se upisati samo glede svote novčane, koja je brojem ustanovljena".[2] Tim, što se stanovita tražbina, kojoj nije predmet novčana svota, osjegurava hipotekom uz navod novčane svote za koju ista jamči, time nije prestala izvorna tražbina, nije ona utrnula novacijom, već navod novčane svote ima jedino to znamenovanje, da se putem hipotekarne parnice može ućerati samo novčana svota, za koju jamči hipoteka, da ta svota, a ne izvorni predmet osjegurane obligacije, tvori sadržaj hipotekarnoga prava prema

[1] Exner. Das österr. Hypotekenrecht. I. §§ 5 20.

[2] Svota valja da bude izražena u zakonitoj vriednoti, jer grunt. zakoni govore o novčanih svotah, a novcem može se smatrati samo ono obće priznato sredstvo plateža, kojemu država priznaje to svojstvo. Ovo zahtjeva i interes realnoga kredita, i princip specijaliteta, jer samo iz novčane svote izražene u zakonitoj valuti može se odmah pouzdano razabrati pravi teret, koji leži na nekretnini. — U Hrvatskoj praksa dozvoljava i uknjižbe svota izraženih u inozemskih obće poznatih valutah. Ova praksa neodgovara strogo odnosnomu zakonskomu propisu, ter valja sudove od nje odvraćati.

Digitized by Google

trećemu vlastniku obterećenoga dobra i prema kasnijim hipotekam. Pored te novčane oznake može vjerovnik tražiti od osobnoga dužnika, da izpuni izvornu obligaciju, pa i dužnik može i hipotekarnoj tužbi osobnoga vjerovnika protustaviti sve one prigovore, koji mu izviru iz obligatornoga odnošaja, koji medju njimi postoji.

Prema ovim načelom može biti predmetom hipotekarnoga unosa „pravo na prodaju stanovite nekretnine" (Kaufrechte). Hipotekarni unos prava na prodaju sastoji u tom, da prodavalac stanovitoga tabularnoga objekta dozvoli kupcu na teret istoga (prodanoga objekta) uknjižbu prava zaloga, da mu osjegura izpunjenje kupo-prodajnoga ugovora. Prodavalac zalaže kupcu dobra, koje mu je prodao, nu koje na kupčevo ime nije još upisano; zalaže ga u to ime, da će mu ga predati; dobro jamči za izpunjenje te obveze prodavaoca, ter pošto kako rekosmo, založno se pravo može upisati samo izvjestnom novčanom svotom, to će uknjižena svota izraziti vriednost kupčeva prava, za koju jamči prodano dobro.

Prema razloženim načelom mogu biti predmetom hipotekarnoga unosa i alternativne obligacije, od kojih jedna sastoji u stanovitom novčanom iznosu, druga u inoj obvezi, izpunjenje koje osjegurano je hipotekom, upisanom stanovitom novčanom svotom. Izpuni li dužnik potonju obvezu, bit će ovlašćen prigovoriti hipotekarnoj tužbi, povedenoj na temelju prve uknjižbe, da je utrnula izpunjenjem druge od alternativnih obveza.

I tražbine nedospjele mogu se osjegurati hipotekom. Ovakove se tražbine u širjem smislu rieči nazivlju „buduć imi"; nu u istinu one pravno jur postoje, ter samo njihova dospjelost nije još nastupila; — odgovarajuća im obveza pravno je jur utemeljena, nu izpunjenje njezino odgodjeno je na kasnije vrieme. Ovamo spadaju n. pr. obročni dugovi, uvjetne tražbine itd.

Od tražbina nedospjelih valja razlikovati tražbine buduće u užem smislu rieči, to jest tražbine, koje pravno još nepostoje, već imadu tek nastati, tražbine, koje se imadu tek steći. Pita se, da li su ovakove tražbine prikladne, da budu osjegurane hipotekom? Sama mogućnost, da bi tražbina možda mogla nastati, nedostaje, da se ista uzmogne osjegurati hipotekom.[3] U tu je svrhu nuždno, da medju eventualnimi subjekti obligacije postoji pravni odnošaj, iz kojega bi mogla nastati tražbina, da postoji causa buduće tražbine. Najobičniji medju takovimi odnošaji jesu: otvorenje kredita, poslovodstvo, jemstvo, ili naknada štete (radi neizpunjena ugovora) itd. Ovo je načelo izraženo u § 65 točke 2 i 3 hrvat-

[3] Od toga pravila nečini iznimku ministarska naredba od 4. kolovoza 1859 (d. z. l. br. 147), koja normira samo zabilježbu reda prvenstva za zajam, koji vlastnik nekretnine tek kani uzeti. Ovom zabilježbom neutemeljuje se hipoteka. Vidi moj tumač o. g. z. II. str. 449, 450.

Digitized by Google

skoga i § 14 točke 2 i 4 aust. grunt. zakona, koji primjerice a ne takstativno navode njekoliko najobičnijih causa budućih tražbina. — Razumieva se po sebi, da i buduće tražbine nisu prikladne za hipotekarni unos, ako nisu izražene u novčanoj svoti.

Da vidimo sada, kako se praksa vlada prema gore razloženim načelom o naravi založnih tražbinah.

Da je svaka tražbina, koja se može pretvoriti u novčanu svotu, prikladna za hipotekarni unos, to je načelo, koje austr. praksa priznaje uz neznatno kolebanje.

Tako je na primjer vrhovno sudište riešitbom od 15. srpnja 1857 broj 5344, (Glaser-Ungerova sbirka broj 415) priznalo hipoteku dozvoljenu, da se osjegura točno izpunjenje ugovora:

A i B dadoše C-u u zakup nekretninu. Zakupnik, da osjegura točno izpunjenje zakupnoga ugovora i svih obveza, koje iz istoga za njega izviru, dozvoli dne 6. svibnja g. 1848 zakupodavcem hipoteku na teret svojih nekretnina do glavnice 9000 talijanskih lira. Pošto je zakupnik bio zaostao plaćanjem zakupnine, sklopiše stranke sudbenu nagodu, u kojoj se zakupnik obveza izplatiti zaostalu zakupninu od 4147 lira, na obroke uz 5% kamate. Na molbu zakupodavca bijaše sudbena nagoda zabilježena u hipotekarnih knjigah kod unosa hipoteke za 9000 lira. Prije te zabilježbe a poslje hipoteke za 9000 stekoše treće osobe više hipoteka na teret zakupnikove nekretnine. C dodje pod stečaj, ter u razpravi o diobi kupovnine stečene prodajom hipotekarnoga dobra, nastade priepor, da li prvenstvo uknjižene glavnice od 9000 lira postoji na samo zaostaloj zakupnini 4147 lira, ili i 5% kamatam ugovorenim sudbenom nagodom. Parnicu, koju zakupodavci povedoše radi toga prvenstva, rieši prvi sud osudom, da upitnim kamatam nepristoji prvenstvo s uknjiženom glavnicom od 9000 lira, jer da u izpravi, kojom bje ta hipoteka konstituirana, nebijahu ugovorene kamate. Prizivno i vrhovno sudište usuprot priznadoše prvenstvo i kamatam, vrhovno sudište sa sliedećih razloga:

„Formula: „„da se osjegura izpunjenje svih obveza““, izvirućih iz zakupnoga ugovora, obuzima svaku štetu, koju bi A i B mogli trpiti radi neizpunjenja zakupnoga ugovora, dakle i štetu, koja im proizliče odtud, što im u vrieme nebje izplaćena zakupnina, bio obseg te štete ustanovljen sudačkom osudom ili nagodom. U nazočnom slučaju ustanovljena je šteta nagodom od 1. svibnja 1849, naročito tim, što se je zakupnik obvezao plaćati 5% kamata na zaostaloj kupovini. Ovom je nagodom utemeljena izvjestna odštetna tražbina, koja odgovara obvezam što ih zakupnik na se uzeo, kad je dne 6. svibnja 1848 konstituirao hipoteku

Digitized by Google

za 9000 lira, ter je već iz te hipoteke svatko mogao uviditi njezin obseg. Kasnija zabilježba nagode bila je posve suvišna, ter neodlučuje vrieme, kada je bila u hipotekarnih knjigah provedena".

Razloženim načelom o prikladnosti hipotekarna osjeguranja svake tražbine, koja se dade pretvoriti u novac, neodgovaraju usuprot riešitbe vrhovnoga sudišta od 31. kolovoza 1870, i od 23. svibnja 1881 priobćene u Gerichts-Zeitung (br. 75 ex 1870 broj 75 ex 1871). Prvom od navedenih riešitba izreklo je vrhovno sudište, da se obveza odciepiti komad zemljišta od stanovitoga gruntovnoga kompleksa, neda osjegurati hipotekom. Drugom od navedenih riešitba odbilo je vrhovno sudište pozivom na § 447 o. g. z. molbu, da se dozvoli hipoteka za osjeguranje prava, što ga vlastnik kuće podielio stanovitoj osobi, da može prodavati sapun u prolazu iste kuće.

Da se i pravo na prodaju nekretnine može osjegurati hipotekom, izreklo je vrhovno sudište riešitbom od 19. prosinca 1866, broj 10380 (Glaser-Ungerova sbirka br. 2678). Slučaj bio je sliedeći:

Kupo-prodajnim ugovorom od dana 13. travnja 1861 supruzi X prodadoše suprugom Y svoje dobro, ter si u drugoj točki ugovora pridržaše pravo prodati stanoviti broj parcela toga dobra A-u; suvremeno dozvoliše kupci prodavaocem uknjižbu prava zaloga „za sigurnost njihova prava vlastničtva(?)" na parcele, koje si pridržaše da prodadu A-u. Supruzi X sporazumno s posjednici Y prodadoše zatim u istinu spomenute parcele A-u s dodatkom, da se iste imadu od dobra odciepiti i unesti u nov uložak. Prenos spomenutih parcela na A-a bijaše u gruntovnici naduknjižen uz uknjižbu prava vlastničtva supruga Y na dobro. Toli A. koli supruzi Y bijahu uvedeni i u posjed stečenih nekretnina. Nu prije nego li je A izhodio odcieplienje kupljenih parcela od dobra supruga Y, izhodi B proti istim na teret svegakolikoga dobra, dakle i parcela, koje su se imale odciepiti, uknjižbu prava zaloga za tražbinu 1000 fr. Politička oblast riešila je A-ovu molbu za odcieplienje kupljenih parcela tim, što ga je uputila, da izposluje privolu hipotekarnoga vjerovnika B-a. Medjutim i prije odcieplienja spomenutih parcela izhodi B, proti suprugom Y ovršnu dražbu dobra. Usljed toga udari A. proti B-u tužbom, u kojoj moljaše, neka se odsudom izreče, da je B dužan dozvoliti, da se od dobra uzeta u ovrhu bezteretno odciepe parcele često spomenute, i da B ima u roku, koji neka sud odredi, izdati i predati odnosno očitovanje. Prvi i drugi sud odbiše tužbu, prizivno sudište sa sliedećih razloga: „Tim što su si prodavaoci X u ugovoru od 13. travnja 1861 pridržali prodati A-u neke parcele, stekli su oni proti kupcem Y samo osobno pravo na izpunjenje ugovora i eventualno pravo na naknadu štete. Vlastničtvo dobra pako prešlo je na supruge Y kao kupce istega, jer u vrieme uknjižbe njihova prava vlastničtva upitne su par-

Digitized by Google

cele tvorile cielokupni dio dobra, ter nisu još ni dan danas od njega odciepljene. S ovoga razloga, uknjižbom prava zaloga nisu supruzi X, pa ni tužitelj kao njihov pravni nastupnik, stekli stvarno pravo na vlastnički prenos parcela, već su jedino stekli, kao što to pokazuje i odnosni unos obavljen u teretovnici, pravo zaloga za odštetni zahtjev radi neizpunjenja ugovora; taj zahtjev nije pako predmet nazočne parnice. Pravo zaloga predpostavlja vazda po §§ 447 i 449 o. g. z. valjanu tražbinu, jer se njim podieljuje vjerovniku vlast, da se namiri iz založne stvari. Pravo zaloga nemože stoga prema svojoj naravi služiti sigurnošću za vlastnička prava, pa radi toga nepravilan je izraz „za sigurnost prava vlastničtva" upotriebljen u uknjižbi. Nemože se tuj uzeti u obzir ni tužiteljev posjed, jer se stvarna prava na nekretnine stiču jedino unosom u javne knjige (§ 321 o. g. z.). Pošto se dakle tužitelj može smatrati jedino založnim vjerovnikom dobra, ter nestoji prema protivniku u pogodbenom odnošaju, to nemože ni pobijati protivnikovo pravo zaloga, ni zahtjevati od njega očitovanje, kojim bi se to pravo stegnulo".

Vrhovno sudište zadovolji usuprot tužbi: „Jer su supruzi Y na temelju ugovora od 18. veljače 1861 kupili dobro uz onu u gruntovnici hipotekarnim unosom prikazanu stegu, da će se stanoviti broj parcela od kupljenoga dobra odciepiti i prodati A-u (današnjemu tužitelju); jer je kasniji hipotekarni vjerovnik B (današnji tuženik), mogao na dobro steći pravo zaloga jedino u onih granicah, u kojih je dužnikom pripalo pravo vlastničtva na isto; jer se u nazočnom prieporu neradi o tom, da li je tužitelj kao sliednik supruga X stekao u propisanoj formi pravo vlastničtva na upitne parcele, već se pita, da li je u oči knjižnoga unosa, koji prokazuje stegu uz koju su supruzi Y kupili dobro, isto iz civilnopravnoga stanovišta obterećeno obvezom sadanjih vlastnika, da dopuste odciepljenje često spomenutih parcela, a na to pitanje valja svakako odgovoriti jestno; što je pako hipotekarni unos za sigurnost odciepljenja parcela (to jest za pravo na prodaju istih) krivo označen kao založba dobra „za sigurnost prava vlastničtva", to nesmeta ni najmanje tužbi, jer glede toga odlučuje pravo stanje stvari i pravni položaj, kako se isti nedvojbeno prikazuje u knjižnom unosu; jer u takovih okolnostih kasniji vjerovnik B. nemože tvrditi, da je bona fide stekao pravo zaloga i na one parcele, o kojih je iz gruntovnice mogao razabrati, da se imadu odciepiti i prodati A-u; jer je stoga očito, da su niže osude tužitelju učinile krivo".

Da su za založno osjeguranje prikladne obligacije još nedospjele, o tom se nije u praksi nikada dvojilo. Tako je austrijsko vrhovno sudište dozvolilo intabulaciju osude, kojom se vjerovniku presudila tražbina još nedospjela. (Riešitba od 4. studenoga 1859 br. 12405 Glaser-Ungerovoj sbirci br. 901; riešitba od 31. srpnja 1860, br. 8955, u istoj sbirci br. 1166.)

Digitized by Google

U pogledu prikladnosti za založno osjeguranje tražbina u strogom smislu rieči „budućih", praksa nakon dužega kolebanja ustalila se je u gore navedenom pravcu, na koji upućuju postojeći gruntovni zakoni, u pravcu naime, da se hipotekarni unosi nemogu dozvoljavati na temelju čisto objektivne mogućnosti, da će se koja tražbina steći, već samo onda, ako je u pravnom odnošaju jur postojećem medju eventualnimi subjekti obligacije, stvoren bar objektivan temelj, koji u sebi sadržaje pravnu mogućnost, da će iz njega nastati obligacija.

Ovaj pravac dokazuje gore priobćena riešitba broj 415 iz Glaser-Ungerove sbirke, zatim riešitba od 9. veljače 1864. broj 821 (br. 1861 Glaser-Ungerove sbirke), kojom bje odbijena molba za predbilježbu eventualne tražbine riešitba; priobćena u „österr. Gerichts-Zeitung" br. 91 ex 1870, kojom bje na temelju obćenite punomoći izdane odvjetniku, dozvoljena hipoteka za sigurnost budućih troškova i zaslužbe; riešitbe u često spomenutoj sbirci pod brojem 168, 1406, 2505, koja pitanja evo priobćujemo:

B. dozvolio je C-u hipoteku za sigurnost svote for. 1900, izviruće iz mjenica, što ih B dielom prihvatio, dielom indorsirao, zatim za sigurnost svote od 2000 for., proiztičuće iz mjenbenoga kredita, što ga otvorio B-u, iz naručbe stanovite kolikoće opeka. — C. ustupi hipoteku A-u, ter u ustupovnoj izpravi ovlasti ga na intabulaciju. Molbu A-ovu za gruntovni prenos hipoteke odbi prvi sud s razloga, što ustupljene tražbine for. 1900 i for. 2000 nisu uknjižene, pravo zaloga pako samo po sebi bez stanovite tražbine, da prema § 449 o. g. z. nemože biti predmetom gruntovnoga prenosa. — Prizivno sudište zadovolji molbi, jer je u ustupovnoj izpravi C ustupio A-u pravo zaloga i izdao mu clausulu intabulandi, i jer se tim, što se mienja samo osoba založnoga vjerovnika, nedira u postojeće založno-pravno jamčenje. — U previdnom utoku razlagao je B, da založba predpostavlja u istinu postojeću tražbinu, jer pravo zaloga nemože postojati bez tražbine, a može se dozvoliti samo s obzirom na tražbine, koje će u buduće nastati; da je uknjižba kredita, poput zabilježbe reda prvenstva ili uknjižbe kaucije, prikladna unutar opredieljenih granica zajamčiti jedino sigurnost budućih tražbina stanovite osobe iz tekućih posala; da sama ukujižba kredita neradja tražbinom, jer može se dogoditi, da se otvoreni kredit neupotriebi; da je kod prenosa hipoteke na drugu osobu prije svega neobhodno, da pravu zaloga služi temeljem tražbina, i da je ista gruntovno izkazana, dakle da je ona uz kredit uknjižena, ovo pako da se može izvesti jedino na temelju osude ili priznanja dužnika; da je C u ustupovnoj izpravi doduše naveo, nu nije dokazao, što i nije istina, da mu proti B-u iz raznih mjenica pristoji tražbina for. 4275; da je on imao na temelju mjenica izhoditi proti B-u platežni nalog, ter izhodjeni platežni nalog uz kredit uknjižiti,

Digitized by Google

ili svoju tražbinu uknjižiti na temelju B-ove privole; da se tuj neradi o prenotaciji, koja bi se imala tek justificirati, već o uknjižbi, koja predpostavlja priznanje i privolu dužnika; da se na putu; kojim je udarila prizivna riešitba, lišava dužnik mogućnosti prigovarati hipoteci, i da se, pošto nije intabulirana nijedna tražbina, nemože govoriti o gruntovnom prenosu tražbine kakove.

Vrhovno sudište odbi previdni utok, „jer je C ustupovnom izpravom cedirao A-u samo založno pravo, koje je on imao za sigurnost svota for. 1900 i 2000, ter je i A molio samo prenos založnoga prava na sebe, što mu je prizivno sudište i dozvolilo: to založno pravo pako mogao je C cedirati A-u kako mu ono pristoji u smislu uknjižbe, a da se u ničem nepromieni postojeće založno-pravno jamčenje i dugovni odnošaj, radi kojega postoji hipoteka".

Ova riešitba pokazuje ne samo prikladnost budućih tražbina, da budu osjegurane uknjižbom prava zaloga, već i prikladnost njihovu, da budu predmetom ustupa, dotično gruntovnoga prenosa. Iz te riešitbe može se još primjetiti ona samostalnost, koju tabularno zakonarstvo priznaje hipoteci bez obzira na to, da li u istinu eksistira materijalno tražbina, koju hipoteka ima osjegurati.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Nemože se zasebno i razlučeno dozvoliti ovršna prodaja još neodkupljenih daća od zemalja krčevinskih, gornih i činženih, jer je pravo na ta godišnja podavanja skopčano sa posjedom dobra.

U ovršnom predmetu V. Tonkresa proti Gjuri Kurzu, vlastelinu dobra Kerestinec pcto 4143 for. 66 nvč. spp. na molbu ovrhovoditelja, dozvolio je kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 15. studenoga 1877 br. 3887 ovršnu plienitbu neodkupljenih gornih daća i desetine vlastelinstva Kerestinec, koje ima naprama gornjakom, naznačenim u izkazu pod B.

Plienitba ta bijaše obavljena zapisnikom od 17. studenoga 1877 br. 3970 po § 478 g. pp., popisom imena gornjaka i popisom godišnje daće svakog gornjaka u naravi: vinu, kopunih i u gotovu novcu, te o tom gornjaci po § 475 g. pp. obaviešteni. Nu kada je ovrhovoditelj V. Tonkres po odvj. dr. Kontaku molbom de pr. 11. siečnja 1878 br. 95 zamolio ovršnu dražbu zaplienjenih gornih daća, odbio je kr. kot. sud samoborski istu molbu sliedećom odlukom od 5. ožujka 1878 br. 95:

Digitized by Google

„Molba ova odbija se s r a z l o g a, što je neodkupljeno gorno pravo, kojega se prodaja traži, skopčano sa posjedom ovršenikova plemićkoga dobra Kerestinec, te se kao zakonito pristojstvo toga dobra nemože od njega razlučeno prodati, — § 27 sl. g. naredbe ministarstva pravosudja od 18. travnja 1853. § 298 o. g. z. i § 526 p. g. p.“

Proti ovoj odluci podnese ovrhovoditeljev zastupnik Dr. K. utok, u kojem navede u glavnom sliedeće: Ministarskom naredbom od 18. travnja 1853, bile su izdane samo instrukcije o tom, kako se gruntovne knjige u Hrvatskoj i Slavoniji imaju urediti, a u § 27 te naredbe veli se samo to, da nekoja prava kao beneficija, regalija, obrt i ovim slična, skopčana sa posjedom zemljišta i kuća, nisu predmetom gruntovnih knjiga. Ta ministarska naredba nije zakon niti se njom opredieljuje pravna narav gornih i činženih daća. — Nadalje tvrdi utiecatelj, da je ta naredba ukinutá ministar. naredbom od 15. prosinca 1855 (br. 222 d. z. l.) i da su gorne i činžene daće tražbine čisto privatno-pravne naravi, dočim prava spomenuta u § 27 minist. naredbe od 18. travnja 1853 proizlaze iz vrhovne kraljevske vlasti, a § 526 p. g. p. da obuhvaća samo fundus instructus.

Kr. banski stol odlukom od 3. travnja 1878 br. 3837 uz odpućenje utoka potvrdi odluku kot. suda sa r a z l o g a: što ministarska naredba od 18. travnja 1853 br. 65 d. z. l. u koliko se predhodnih izvida tiče, svendilj obstoji po glasu § 27 zakona od 16. rujna 1876 o sastavljanju grunt. uložaka i s razloga, što § 27 ministarske naredbe od 18. travnja 1853 za podlogu imade upravo predhodna izvidjenja, te ustanovljuje pravac, kojim da se u pogledu prava skopčanih sa stanovitimi dobri, postupati imade“.

I z v a n r e d n i u t o k ovrhovoditelja je kr. stol sedmorice riešenjem od 16. srpnja 1878 br. 761 odputio s r a z l o g a, što sam utjecatelj V. Tonkres ištuć u svojoj molbi ovršnu dražbu neodkupljenih gornih daća i desetine vlastelinstva Kerestinec — označuje predmet ovrhe kao pripadnost tog dobra, § 294 i 298 o. g. z. te se s toga u napadnutih riešitbah, prema propisu § 526 p. g. p. nepokazuje slučaj očite nepravde ili učinjene koje ništetnosti“.

Ja držim, da se ovrha na neodkupljene tekuće daće od izvanseliština zemalja sudbenim putem s uspjehom može dozvoliti i provesti jedino ovršnom sequestracijom po § 480 p. g. p., u kom bi slučaju postavljeni sequestar po § 18. carskog patenta od 2. ožujka 1853 morao pred nadležnom političkom oblasti nastojati, da se tekuće godišnje daće političnom ovrhom utieraju ili u naravi ili po cienah ustanovljenih u § 5 zakona od 10. siečnja 1876, budući je ta alternativna izplata godišnje dužnosti §om 17 toga zakona obvezanikom na volju ostavljena.

Priobćio *S. P.*

Digitized by Google

Ako se tečajem parnice sazna za očitovane nasljednike preminuvšega tužitelja, ima se skrbnik, naredjen njegovoj ostavini dignuti, i razprava nastaviti s tužiteljevimi nasliednici.

M. V. izhodi proti M. Š. mjenbeni platežni nalog za svotu od 10.000 for.

Usljed tuženikovih prigovora bude poveden propisani ustmeni postupak.

Tečajem parnične razprave umre tužitelj M. V., ter njegovoj ostavini bude imenovan skrbnikom ad actum odvjetnik O.

Na ročištu od 23. svibnja 1882 br. 6349, zamoli naredjeni skrbnik, da se razprava nastavi s očitovanimi tužiteljevimi nasliednici, a on da se rieši skrbničtva.

Prvi sud nezadovolji molbi, jer da kurator nije izkazao, da su nasljednici M. V. jur predali nasljedno očitovanje, ter nastavi razpravu s rečenim kuratorom. Skrbnik promaši jedno od ročišta naredjenih u parbenoj razpravi, ter njegovu molbu za povratu u prijašnje stanje odbiše prvi i drugi sud.

Kr. stol sedmorice obnadje povodom previdnoga utoka tužiteljevih nasljednika, vidiv, da je skrbnik postavljen tužiteljevoj ostavini jur na ročištu od 23. svibnja 1882 broj 6349 javio sudu, da na tu ostavinu ima nasljednika, koji su nasljedstvo prihvatili;

vidiv, da se to potvrdjuje i uredovnim izvješćem kr. sudbenog stola od 10. veljače 1883 broj 1422;

vidiv, da je prema tomu sud imao na novo, odlukom od 27. svibnja 1882 broj 6349 odredjeno ročište pozvati očitovane nasljednike, a ne skrbnika ad actum;

vidiv, da je sud, previdiv to, počinio ništetnost § 339 toč. 3 grpp., — po § 343 kako napadnute odluke nižih sudova tako i sav ostali postupak ukinuti, ter postupajućem sudu naložiti, da zapisnik broj 6349 ex 1882 u navedenom pravcu iznova rieši, ter za tim dalje postupa po zakonu.

Ako u jednoj ter istoj ostavinskoj razpravi dva suda izdadu pometnjom dvie pravomoćnimi postavše uručbenice, koje si protuslove, nemože se kasnija uručbenica staviti izvan krieposti putem izvanparbenim, već se interesenti imadu uputiti na put redovite pravde.

Kr. sudbeni stol u V. izdao je pod 10. prosinca 1868 broj 2664/gr. uručbenicu, kojom se ostavina S. udove I., na temelju nagode sklopljene medju zakonitimi njezinimi nasliednici uručuje N. Ž. tim, da ima svakomu od ostale dvojice nasliednika izplatiti po 40 for.

Na temelju te uručbenice izposlovao je nasljednik N. Ž. i upis

Digitized by Google

ostavinskih nepokretnina u zemlj. 74 občine T. u javnih knjigah na svoje ime.

Kr. kotarski sud u Š. ustrojen usljed organizacije godine 1875 razpravi tu ostavinu iz nova i odlukom od 7. listopada 1878 br. 3844/gr. uruči ju na jednake diele svoj trojici baštinika, koji su nasliedstvo prihvatili ex lege.

Predstavkom de praes 6. studenog 1881 broj 3876/gr. zamoli N. Ž., da se uručbenica od 7. listopada 1878 broj 3844/gr. stavi izvan krieposti.

Kr. kotarski sud u Š. odlukom od 27. prosinca 1881 br. 3776/gr. zadovolji predstavci uvaživ, da je obstojavši županijski sudbeni stol u V. uručbenicom od 10. prosinca 1868 br. 2665/gr., koja je već davno postala pravomoćnom, istu ostavinsku razpravu okončao, da je dapače na temelju spomenute uručbenice N. Ž. stekao stvarno pravo na uručene mu nepokretnine, a prema analogiji propisa § 180 izvpp. u jednoj ter istoj ostavini da dvie uručbenice stajati nemogu.

Usljed utoka ostalih nasljednih interessenta ukinuo je kr. banski stol pod 29. studenoga 1882 broj 21867 napadnutu odluku prvoga suda kao nezakonitu, ter je sudu prve molbe naložio, da o predmetu predstavke N. Ž. sve interresente sasluša i nagodu pokuša, zatim obzirom na stanje stvari po propisu zakona dalje po zakonu postupa.

Kr. stol sedmorice je riešitbom od 21. ožujka 1883 br. 444:

„uvaživ, da je uručbom ostavine okončana ostavinska razprava (§ 174 izvpp.), odkud sljedi, da nasljednici medjusobna iskanja iz već pravomoćnih uručbenica nemogu više poiskivat putem izvanparbenim, pa da su odluke nižih sudova, u koliko su podnesak N. Ž. prim. 6. studenoga 1881 br. 3876 za izvanparbeno uredovanje prikladnim smatrale, ništetne, po § 339 t. s. grpp. obnadje povodom previdnoga utoka N. Ž-a sa zahtjevom stavljenim u predstavki br. 3876 uputiti na put pravde.

Da se prekine zastara kamata dosudjenih uz glavnicu osudom, i dospjevših tek poslje osude, netreba tužbe. (§§ 1497, 1480, o. g. z.; naredba min. prav. od 21. srpnja 1858. d. z. l. br. 105).

(Riešitba aust. vrhovnoga sudišta od 16. veljače 1882 br. 365).

B-ove nekretnine bile su obterećene uknjižbom prava zaloga za sigurnost A-ove tražbine 10.000 for. iz obveznice od dana 4. rujna 1875. Osudom od dana 15. rujna 1879 (kojom bje uzdržana u krieposti platežna zapovjed od 25. siečnja 1879) bijaše B osudjen, da plati A-u glavnicu od 10.000 for. i 8% kam. od 8. kolovoza 1877 u napried. Dne 6. rujna 1880 podigne A proti B-u tužbu na platež 8% kam. od gore spomenute uknjižene glavnice, i to računajući od 7. rujna 1880. Uslied ove

Digitized by Google

tužbe bje izdan platežni nalog. Proti istomu učini B prigovor sudjene stvari (res judicata).

Prvi sud uzdrži u krieposti platežnu zapovjed.

Razlozi: Tuženik prigovara, da su kamate, koje tvore predmet tužbe, dosudjene tužitelju jur osudom od 15. rujna 1879, i da tužitelj vodi i ovrhu radi namirenja tražbine od 10.000 for. i uzgredica. Prigovor rei judicatae nije pored toga opravdan. Istina je doduše, da je pravo na utjeranje kamata priznano osudom od 15. rujna 1879; nu pravomoćno dosudjene bijahu kamate samo do izrečenja osude, odnosno do njezine pravomoćnosti, to jest kamate, dospjele do 3. siečnja 1880; u pogledu kamata, koje će poslie toga dospieti, osuda izriče jedino pravo na njihovu percepciju. Obzirom na ustanovu naredbe min. pravosudja od 21. srpnja 1858 (d. z. l. br. 105) po kojoj, ako se osudom nesudi jedino na plateš jur dospjelih kamata, već i onih, koje će tek dospjeti, kamate dospjele poslie pravomoćnosti osude zastaruju prema § 1480 o. g. z. u tri godine, biva očito, da je tužitelj ovlašten udariti putem predvidjenim u zakonu, da i kašnije dospjevšim kamatam osjegura tridesetgodišnju zastaru, ustanovljenu u § 1478 o. g.

Usljed tuženikova priziva dignulo je prizivno sudište platežnu zapovjed od 7. rujna 1880.

Razlozi. Pošto su tužitelju osudom od 15. rujna 1879 uz glavnicu od 10.000 fr. dosudjene i 8% kam. od 8. kolovoza 1877, i pošto se ovaj sudački pravorieк neodnosi samo na kamate do pravomoćnosti osude, nego i na one, koje će se nabrati do plateža, to je u pogledu utuženih kamata zbilja nastala res judicata, ter je tuženikov prigovor opravdan.

Nestoji tvrdnja tužitelja, da je on morao predati tužbu, da zaprieči zastaru kamata kasnije dospjevših, jer je on zapriečio zastaru već tim, što je za vremena vodio ovrhu, koju je mogao povesti po volji, s toga nije bio primoran, da radi upitnih kamata podigne tužbu.

C. kr. vrhovno sudište usljed tužiteljeva previda potvrdi osudu druge molbe.

Razlozi. Prizivno je sudište punim pravom zadovoljilo prigovoru rei judicatae, jer su osudom od 15. rujna 1879 tužitelju uz glavnicu bile dosudjene i 8% kamati od 8. kolovoza 1877, koje pristoje tužitelju sve dotle, dok nebude izplaćena glavnica; pošto pako tuženik nije platio glavnice, što i tužitelj priznaje, to biva jasno, da je osuda od 15. rujna 1879 dosudila i kamate od 4. siečnja do 4. rujna 1880, da je dakle nazočni predmet istovjetan s prijašnjom presudom. Naredba od 21. srpnja nekaže, da se zastara kamata prekida samo tužbom; valja dakle ustanova § 1487 o. g. z., u smislu koje zastara se prekida redovitim nastavkom tužbe, dosljedno i nastavkom ovrhe donešene osude.

Iz „österr. Gerichts Zeitung".

Digitized by Google

B Mjenbeno.

O podpisu hebrejskimi pismeni na mjenici.

U „Mjesečniku" broj 3. t. g. priobćen je mjenbeno-pravni slučaj, u kojem je vrhovno sudište u Beču riešitbom od 16. siečnja 1883 suglasno s odlukom prizivnoga suda u Beču odredilo, da se povodom utužene mjenice, na kojej je prihvat židovskimi pismeni napisan, ročište po mjenbenom pravu odrediti imade.

Ovoj iz „Jurist. Blätter" izvadjenoj riešitbi dodano je više opazaka, gledeć na naš mjenbeni zakon. Posliednja tih opazaka, ona pod 7 naime, izazvala je mene, da u ovom pitanju kod naših sudova vladajući nazor priobćim i tim više, što je taj sudski nazor s onim u pomenutoj opazci, a i s mojim nazorom u diametralnoj oprieci.

Spomenuti slučaj, koji je prošao sve tri molbe naše, glasi ovako:

Dne 13. prosinca 1881 pod broj 6598 preda T. F. proti A. F. pri kr. sudbenom stolu u Osieku mjenbenu tužbu, i to na temelju mjenice, na kojoj je bio podpis izdatnice i tužiteljice židovskimi pismeni napisan.

Ova tužba bijaše odlukom od 17. prosinca 1881 odbijena sa sliedećih razloga:

Vidiv, da se na izpravi, koja služi temeljem nazočnoj tužbi, nalazi podpis izdatnika u hebrejskom pismu; vidiv, da se podpis imena na privatnoj izpravi u hebrejskom jeziku ima smatrati samo rukoznakom (dekret dvorske kancel. 4. ožujka 1846 do d. k. o. gr. zak. § 53); vidiv prema tomu, da izpravi pod A manjka jedna od bitnih potrebština mjenice-tezice, navedenih u § 3 zak. čl. XXVII. od godine 1876 i to ona u 5. toga § navedena; vidiv da izpravom, kojoj manjka koja bitna potrebština mjenbena, nenastaje nikakova mjenbena obveza (§ 8 zak. čl. XXVII. od godine 1876); pa vidiv, da se platežni nalog imade izdati, odnosno mjenbeni postupak odrediti samo onda, ako se tužba temelji na mjenici, koja je providjena svimi bitnimi potrebštinami takove (§§ 5 i 6 naredbe ministarstva pravosudja od 25. siečnja 1850 drž. zak. list br. 52): to se ova tužba, kao za izdanje platežnog naloga odnosno odredjenja mjenbenog postupka neprikladna, odbija.

Proti ovoj odluci podnese tužitelj 21. prosinca 1881 sliedeći utok:

U napadnutoj odluci navadja se, da mjenici manjka podpis izdatnika; nu to nestoji, jer na upitnoj mjenici napisano je ime tužiteljice vlastoručno kao izdatnice. Nu, pošto je taj podpis imena izdatnice hebrejskimi slovi učinjen, drži kr. sudbeni stol, da je to samo rukoznak i osniva svoj nazor na naredbi dvorske kancelarije od god. 1846.

Istina, eva naredba dvorske kancelarije izdana je godine 1846, ali je druge pitanje valja li ta naredba u obće, a napose valja li još u mjenbenih poslovih. Tužitelj tvrdi da više nevriedi.

Digitized by Google

Odkada je ova naredba dvorske kancelarije izdana, promienio se bitno položaj Izraelićana kod nas, imenito počam od god. 1861, kad su Izraelićani postali posve ravnopravni s ostalimi državljani i vjeroizpovjestmi.

Napose pako jeste ova ravnopravnost Izraelićana mjenbenim zakonom od g. 1876 zak. čl. XXVII. glede porabe hebreičkih pismena u mjenbenih poslovih u hrvatsko-ugarskoj državi, izvedena.

Ovim bo mjenbenim zakonom, koji spada medju zajedničke poslove hrvatsko-ugarskoga sabora, preinačen je ugarski mjenbeni zakon sadržan u zakonskih člancih XV. od 1840 i VI. od 1844, a nemanje i mjenbeni zakon od god. 1850 uveden u Hrvatskoj i Slavoniji.

§ 2 zak. članka VI. od god. 1844 veli, da na mjenicah nalazeće se izjave sa hebreičkimi slovi neimadu nikakovu valjanost.

Ova ustanova nije u novi zajednički zakon prešla, dapače novi mjenbeni zakon nesadržaje glede uporabe hebrejskih slova na mjenicah nikakove ustanove. Odatle sliedi, da se hebrejska slova na mjenicah mogu isto tako rabiti kao njemačka, latinska ili cirilica.

Pošto je ovaj novi mjenbeni zakon, po hrvatsko-ugarskom saboru, dakle kompetentnom zakonodavnom tielu, donešen, to je očevidno, da on derogira naredbu dvorske kancelarije od godine 1846 u koliko se ova tiče mjenbenih posala.

Još više pako pada u oči netemeljitost nazora prvoga suda, ako se uvaži propis § 104 novog mjenbenoga zakona. Ovaj bo § govori o manjkavih podpisih, pa je stoga u prosudjivanju valjanosti uporabe hebreičkih pismena u mjenbenih poslih jedino mjerodavan. A taj § u prvoj alinei propisuje, da mjenice, na kojih se mjesto podpisa imena križ ili ini rukoznak nalazi, u pravilu mjenbeno-pravne krieposti neimaju.

Odavle sliedi, da na mjenici mora biti podpisano ime, nu kojimi slovi, to ovaj § nepropisuje, stoga tvrdim, da podpis na mjenici sa hebreičkimi slovi nije izključen, jer bi inače zakonodavac bio to izrično odredio, kako je i u § 2 zak. čl. VI. od god. 1844. Da je pako ime izdatnika na spomenutoj mjenici napisano, o tom može svakoga izvernik mjenice uvjeriti.

Da se pako pod „inimi rukoznakovi" nemože razumjevati podpis hebreičkimi slovi, sliedi iz prve alinee § 104 mjenbenoga zakona, u kojoj se podpisom imena suprot stavlja križ ili ini rukoznak. Iz ove štilizacije izvodi se, da se pod „ini rukoznak" jedino onaj znak razumjeti mora, što ga čovjek pisanju nevješt, mjesto podpisa svog imena rabi.

Taj pako znak jeste za nepismene nekršćane, kao res nota, obično mala.

Kr. banski stol obnašao je odlukom od 18. siečnja 1882 br. 935, predloženi utok odputiti, i napadnutu odluku potvrditi, jer ustanova dvorskog dekreta od 4. ožujka 1846 nijednim kašnijim zakonom promie-

Digitized by Google

njena nije, pak se usljed toga podpis hebreičkimi slovi na mjenici napisan, ima smatrati rukoznakom, radi česa se napadnuta odluka opravdanom ukazuje.

Proti ovoj bansko stolnoj odluci podnešen je previdni utok, u kojem se naglasuje velika važnost pitanja, imade li na mjenici nalazeći se podpis hebrejskimi pismeni mjenbenu moć ili ne. Prvi je sud nastojao u svojih razlozih dokazati da neima; naprotiv u utoku dokazivalo se da ima; utočitelj očekivaše pako od vis. kr. banskog stola, da će obširnije obrazložiti svoje mnenje, pak i dotaknuti se razloga, sbog kojih je potvrdjena rješitba prvoga suda. Nu kr. banski stol odputujuć utok, ne samo da se nije upustio u pobijanje navoda u utoku navedenih, nego je mislio, da netreba svoje odluke nikakvim zakonskim razlogom podkriepiti izjaviv jedino, da ustanova dekreta dvorske kancelarije od 4. ožujka 1846 nije nijednim kašnijim zakonom promienjena.

Zašto i odakle više sudište ovaj svoj zaključak izvodi, nespominje se nigdje, a ovo se mora tim više požaliti, što zakon obrazloženje svih sudbenih riešitba propisuje, da se stranke poduče, na temelju kojih se zakonskih propisa, pravnih razloga i načela rješitbe izriču. Zatim se u previdnom utoku razlaže, da je spomenuta naredba dvorske kancelarije izdana god. 1846, dakle u vremenu, kada je kod nas valjao zak. čl. VI. od god. 1844, i pošto je ovaj zakon u § 2 izjavam napisanim hebreičkimi slovi na mjenici izrično svaku mjenbenu moć oduzeo, to je očevidno, da se upitna ustanova dekreta dvorske kancelarije nije mogla odnositi na mjenbeni zakon, jer bi se tim isto ono odredilo, što je jurve zakonom ustanovljeno bilo. Očevidno je dakle, da je ovaj dekret samo glede civilno-pravnih odnošajah izdan.

A kada je zak. čl. XXVII. od god. 1876 u kriepost stupio, postale su ustanove toga zakona glede valjanosti podpisa na mjenici mjerodavne, a ne ustanova dekreta dvorske kancelarije od god. 1846. Novim mjenbenim zakonom dokinuti su svi zakoni, dekreti i naredbe, tičući se mjenbeno-pravnih odnošaja, te se imade valjanost podpisa na mjenicah jedino po propisu ovog novog zakona prosudjivati.

Da pako ovaj novi mjenbeni zakon neizključuje valjanost podpisa imena sa hebreičkimi slovi, dokazuje § 104 tog mjenbenog zakona, koji glede manjkavih podpisa jedino ustanovljuje, da podpis križem ili inim rukoznakom nevalja, dočim svakomu podpisu imena, bez razlike kojimi je pismeni pisan, valjanost daje.

Da je zakonodavac htio podpis sa hebreičkimi slovi na mjenicah izključiti, bio bi jamačno ovo izključenje u zakon uvrstio onako, kako je odredio u § 2 zak. čl. VI. od god. 1844. Čim pako to nije učinjeno, onda je jedino odlučivo za valjanost mjenica, da li su imena podpisana ili ne, glede uporabe pismena imade vladati obća ravnopravnost.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice riešenjem od 5. travnja 1882 br. 633, obnašao je izvanredni previdni utok obzirom na razloge prvosudne po § 318 gpp. odputiti".

I time je pitanje glede valjanosti podpisa na mjenicah sa hebrejičkimi slovi za trojednu kraljevinu onamo riešeno, da takovi podpisi na temelju dekreta dvorske kancelarije od god. 1846 nevaljaju. Nastaje sada pitanje, da li je i kr. ug. minist. pravosudja istog nazora, kao naši sudovi, i nebi li ovo popečiteljstvo kao kompetentni i autentični interpret tog zakona, ovo pitanje sa gledišta u utoku i previdnom utoku razloženoga riešio, kada bi za interpretaciju ovog dvojbenog pitanja, po kompetentnom faktoru naše vlade zamoljen bio.[1] *Wagner.*

C. Kazneno.

Ako za postupka zbog zločina dvoženstva okrivljenik pobija valjanost prve ženitbe na temelju čina satvarajućih osebne naravi zapreku, a kakovu pače on nije vlastan da iznese, kazneni sudac nije dužan, da gradjanskog sudca presudu izazove.

Zagoda zločinu dvoženstva ne može započet dok dvostruka ženitbena sveza traje, naime dok se prva ženitba ili odnošaj, što ga dvoženstvo prouzročuje, nerazrieši.

Odsudom 22. srpnja 1880 br. 47 zemaljskoga kao prvomolbenog sudišta tršćanskog, Augustin Amorth bio je proglašen krivcem zločina dvoženstva § 206. a kažnjiva po § 208 k. z., što, premda je od 24. prosinca 1866 oženjen sa živućom još Virginijom Castellari, sklopio u Trstu 29. travnja 1871 drugu ženitbu s Amalijom Rumez; te na temelju § 208 II. i upravom § 54 k. z. osudjen na 8 mjeseca težke jednomjesečnim postom pooštrene tamnice i na izplatu parničnih troškova, a to s ovih r a z l o g a: Ženitbenom doznačnicom župničkoga ureda belunskog 3. prosinca 1879, obtuženikovom izpovjedkom, poviedom Virginije Castellari i Frana Castellari ustanovljeno je, da se obtuženik Augustin Amorth dne 24. prosinca 1865 zakonom propisanimi formalnostmi oženio s Virginijom Castellari. Ženitbenom svjedočnicom župničkoga ureda trš-

[1] *Opazka uredničtva.* Ministarstvo nije kompetentno autentično tumačiti nijedan zakon, ova ovlast pripada sama onim faktorom, koji su zakon mjenbeni stvorili. A najmanje može biti ug. ministar pravosudja ikako vlastan tumačiti mjenbeni zakon za Hrvatsku, po nagodbenom zakonu. Put što ga predlaže pisac nebi stoga vodio u gornjem slučaju do svrhe. Tu nije druge, nego ili da se donese novela k mjenbenom zakonu, u kojoj će se naročito priznati valjanost hebrejskoga pisma za mjenice, ili da se putem zakona stvorenoga na hrvatskom saboru kriepost dvorskoga dekreta od god. 1846 budi sasvim preinači budi potanje ustanovi.

Digitized by Google

ćanskog 17. siečnja 1880 ustanovljeno je takodjer, da je Amorth na 29. travnja 1871, premda je znao, da obstoji ženitba sklopljena s Virginijom Castellari, koja je još u životu, kao što se vidi iz njenoga saslušanja 8. svibnja 1880 i iz obtuženikove izpovjedke, sklopio drugu ženitbu s Amalijom Rumez iz Trsta, uztvrdiv ne samo svoje slobodno stanje, no i nagovoriv dva svjedoka, i to I. K. Kumisa i Ivana Romea, da ga zakletvom potvrde.

Pošto se po tom izuvidilo istodobno obstojanje dvijuh ženitaba, ovaj se čin predmetno uvrstjuje zločinom dvoženstva ex § 206 k. z., a obtuženik bio mu je sudjen krivcem, što mu zlu namisao ustanovljuje bud znanje da obstojaše prva ženitba, bud i to, da obtuženik na upit nadležne vlasti, krivo se očitovao neoženjenim i suviše nagovori dva svjedoka, da tu okolnost zakletvom pred vlastju potvrde. Nije se uzela u obzir zagoda, premda je izteklo pet godina, zakonom zahtjevanih, jer posljedice prvoj ženitbi još obstoje, te to prieči propis § 229 sl. *a*) k. z. Takodjer nije se uvažio obranbeni prigovor, da je sudište po § 5 k. p.[1] nenadležno presudilo, jer nije izišla gradjanska presuda o valjanosti prve ženitbe, pokle se taj prigovor ukazuje sasvim netemeljit. Doista, na osnovi § 94 g. z. može se ureda radi za ništetnost ženitbe postupat samo kad se protivi koja javnih zaprieka u §§ 56, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 75, 119 o. g. z. naznačenih. U nazočnom slučaju niti iz iztražnih spisa, niti iz razprave nije izišlo, niti su stranke napomenule, da proti valjanosti ženitbe s Virginijom Castellari sklopljene obstoji ikoja iztaknutih javnih zaprieka; te ni sudac iztražitelj ni presudjujuće sudište nije moglo spise ureda radi ustupit gradjanskomu sudu, da zametne postupak o valjanosti te ženitbe. Obtuženik uztvrdi istina, da je prvu ženitbu s Virginijom Castellari sklopio kao maljoljetan i bez otčeve privole; no ipak pošto je takovom tvrdnjom iznio samo osobne naravi zapreku, glede koje sudac mora da čeka na zahtjev onih, koji tobože sciene, da su im povriedjena prava zbog sklopljene ženitbe, to sudište nije moglo ureda radi uzeti te izjave u obzir, pošto dokazano nije, niti se uztvrdilo, da je isti obtuženik ili žena mu Virginija Castellari prije razprave tražila ništetnost ili nevaljanost ženitbe, niti se u tom obziru zametnuo postupak kao što § 5 izrično propisuje.

Pri odmjerivanju kazni, sudište nije našlo nikakve otežujuće okolnosti, a kao ublažujuće uvažilo je predjašnje neporočno ponašanje i izpovjedku, te budući uporava § 54 k. z. opravdana, imalo se je obtuženika osudit kô u odsudi; a pokle se vidi, da je isti obtuženik svoje oženjeno stanje pritajio onoj, s kojom je drugu ženitbu sklopio, imao se je osudit na temelju § 208 k. z. na težku tamnicu.

[1] § 3 hrv. kaz. postupnika od 17. svibnja 1875.

Digitized by Google

Obtuženik Amorth prijavi proti toj odsudi ništovnu žalbu, uztvrdiv, da je napadnutom odsudom bio krivo uporavljen § 5 k. p., te pogrešno uporavljen zakon, jer da obstoje okolnosti, s kojih bi sada i za uvjek bilo izključeno kazneno progonjenje zbog pripisanog mu djela.

Vrhovno kasacionalno sudište bečko usljed javne razprave, obdržane dne 11. prosinca 1880, pod predsjedničtvom c. k. dvorskog savjetnika vit. Purschke, saslušav izvješće c. k. dvorskog savjetnika izvjestitelja Napreta i navode prokuratora dra. Glasera, odbi ništovnu žalbu i tužitelja osudi na troškove prikazom ovoga zakonskog lieka možebitno prouzročene.

Razlozi: Ne izlazi, da se je obistinio ijedan navedenih ništovnih razloga.

Ustanovljeno je, da se Augustin Amorth dne 24. prosinca 1866 oženio u Belunu s Virginiom Castellari i da ovom ženitbom vezan, opet se na 29. travnja 1871 u Trstu oženio s Amalijom Rumez. Protustavila se ipak ništetnost prve ženitbe, te, po žalbi, imao se kazneni postupak obustavit, dok se presudbeno pitanje nerieši. Pošto se parnica o ništetnosti nije još zametnula kod nadležnog gradjanskog sudišta, kazneni bi sud bio dužan po § 5 k. p. svoju presudu odgoditi dok bi gradjanski sud izrekao svoju samo onda, kad bi se pokazalo čina, ženitbenu zapreku satvarájućih, koju je s ureda uvažit.

Takove se naravi zaprieke nije ni uztvrdilo, pokle je obtuženik rekao samo, da ga je Virginija Castellari krivom izjavom o prisobnosti navela, da se s njom vjenča, i da je on tu ženitbu sklopio kao maloljetan bez otčeve privole. Ipak pogrieška neprieči valjanost ženitbe nego kad pada na osobu budućeg supruga (§ 57 g. z.). Glede tobožnje nestašice otčeve privole trebalo bi ipak uzeti u obzir zakon i dodatak k carskom patentu od 8. listopada 1856, broj 185 d. z. l., koj je u krieprsti bio kad se sklopila ženitba s Virginijom Castellari. Po § 32 tog zakona takova mana nije ženitbu prouzročivala ništetnom. Suviše, napram § 96 g. z. obtuženiku nebi pripadalo pravo, da prvu svoju ženitbu pobija.

Obtuženik hoće suviše, da je pripisani mu zločin dvoženstva zastario. Presudjujuće sudište podpunim pravom nije dopustilo zagode. Nijedna od dvijuh ženitba obtuženikom sklopljenih nije još bila razriešena, a prije razriešenja jedne ovih ženitba nije, u smislu § 227 k. z., mogla zagoda teći, jer sa dvostruke ženitbene sveze traje povrieda prava, u kojoj se baš bitno taj zločin sastoji.

Buduć je indi ništovna žalba u obie točke beztemeljna, morala se odbit, i pritužitelj po § 390² k. p. osudit na izplatu troškova prikazanim zakonskim liekom možebitno prouzročenih. *(Právo.)*

Digitized by Google

Kao „ortaci" kradje u smislu § 174 II. b. k. z. nemogu se smatrati osobe, koje su kod kradje neznajuć sudjelovale.

Neke noći mjeseca veljače 1882 podje Ivo Rakoski sa ženom i sestrom na tudju zemlju i odnese s njihovom pomoćju nešto siena, vredna 10 for. a. vr. — C. k. državno odvjetničtvo u Kotoru digne tužbu ali samo proti Ivi Rakoskomu radi zločina kradje po § 174 II. b. k. z., a ne proti ovim dviem ženam držeć, da su one morale se pokoriti zapovjedi muža dotično brata, s toga da se na nje ima uporaviti § 2 sl. g. k. z.

C. k. okružni sud u Kotoru odsudom od 24. kolovoza 1882 odrieši Ivana R. od obtužbe s bog zločina, ali ga proglasi krivim prekršaja § 460 k. z. s ovih r a z l o g a: Uvaživ, da je Ivo R., kako sam priznaje, odnio siena Stjep. Kovačeviću u družtvu sa svojom ženom i sestrom, a ipak se ove dvie ženske nemogu smatrati njegovimi ortaci u smislu § 174 II. b. k. z., jer proti njim ni nepodignu državno odvjetničtvo tužbu radi kradje; uvaživ, da nije dokazano, da su one dvie znale, da se radi o kakovoj kradji, kad bijahu na zemlji Kovačevićevoj; uvaživ s druge strane, da se nemože vjerovati Ivanu R., koji se izgovara, da nije znao, da je uzeo sieno Kovačeviću, nogo tobože mišljaše, da je to sieno Mačićevo; jer kad bi to stojalo, kad bi bilo istina, da mu je Mačić dozvolio uzeti siena, nije ga trebao noćju vući kući niti je smio uzeti cieli stog; uvaživ, da je ovim ustanovljeno, da je Ivan R. uzeo siena u vrednosti od 10 tor. ob noć ali ne u družtvu; uvaživ, da se po tom mora riešiti zločina kradje, a odsuditi samo radi prekršaja po § 460 k. z.; uvaživ da obstoji samo jedna otegoćujuća okolnost, da je najme kradja izvedena noćju, a naprotiv ima više olahkoćujućih: neporočno ponašanje, zanemaren odgoj, priznanje i da je šteta posve nadoknadjena: opravdana je osuda; obsudjeni mora namirit trošak kaz. postup.

Proti osudi ovoj podnese državno odvjetničtvo žalbu ništovnu dokazivajuć, da je prvi sud krivo kvalificirao kažnjivo djelo, da ono nije prekršaj, nego zločin, jer je konstatirano, da je obtuženi Ivo Rakoski u družtvu svoje žene i sestre odnio stog tudjega siena bez znanja i privole vlastnika, u vrednosti od 10 for. av. A pošto je prvi sud sve ovo konstatirao, i ovo se dokazalo na glavnoj razpravi, nije smio inače nego to djelo označiti zločinom po § 174 II. b. k. z. Prvi sud uze, da se ovo djelo neima smatrati zločinom, jer drž. odvjetničtvo nije diglo tužbu i proti ženi te sestri Ivana R., premda ove priznaše, da su mu bile drugarice u kradji. Ali drž. odvjetničtvo nije tužilo tih žena, ne zato jer

[1] § 331 hrv. kaz. postup. od 17. svibnja 1875.

Digitized by Google

tobože nisu znale o čem se radi, nego što držaše, da su žena i sestra morale raditi po zapovjedi obtuženikovoj. A da su znale, o čem se radi, morali su sudce uvjeriti isti oni razlozi, koji su ih vodili, kad su proglasili Ivana R. krivcem ma bilo samo prekršaja. Tko iole poznaje seljačke navike i običaje u ovoj (kotorskoj) okolici, znade vrlo dobro, da su žene starješini podložne, da rade što im se zapovjedi, da neimaju svoje volje; težko njim ako se uzprotive gospodaru. Zato, jer su stajale pod moralnim pritiskom, ima se na nje uporaviti § 2 sl. g. k. z. — Državno odvjetničtvo uzprkos tomu, da netuži obiuh žena, dokazuje, da je kradja izvedena u družtvu, pa se Ivo R. mora s toga kazniti s bog zločina § 174 II. b. k. z, jer se tu stiču svi momenti, s bog kojih je zakonodavac kradju u družtvu počinjenu podvrgao strožijoj sankciji; ako se proti ostalim ortakom nedigne tužba, za to ono djelo neprestaje biti zločinom niti odatlje sliedi, da se krivac, kojemu je ono dokazano, nebi imao s bog toga odsuditi. Ako se kradja izvede u družtvu n. pr. triuh osoba, od kojih je samo jedna uhvaćena; ili ako su druge dvie osobe sinovi, a otac netraži da se kazne: u svakom od ovih slučajeva državno će odvjetničtvo tužiti zaista samo jednoga počinitelja, a može li se zato reći, da kradja nije učinjena u družtvu više čeljadi? Svakako, u svakom od ovih slučajeva dotično djelo je zločin po § 174 II. b. k. z., samo ako ukradjena stvar vriedi preko 5 for. a. v. Državno dakle odvjetničtvo scieni, da je posve bez važnosti, da li je samo jedan počinitelj kaznjiv, a drugi ne sbog svojih godina, osobnih odnošaja, pomanjkanja zle nakane itd.; jer okolnosti iduće u prilog jednomu nepomažu drugomu, niti umanjuju njegovu odgovornost (§§ 177 i 186 k. z.).

Na glavnoj razpravi, koja se vodila kod kasacionalnoga sudišta u Beču, opazi glavni prokurator dr. Glaser: Istina, nestoji do toga, da li su „ortaci" kradje tuženi ili ne; ali potrebno je drugo, da se može uporaviti strožija kazan, a to je: da je kradja zaista počinjena u družtvu više osoba i da su to pravi ortaci kradje. Nu nemogu se za ortake, (kako se veli u taljanskom prevodu „ladri") uzeti one osobe, koje samo fizični sudjeljuju kod kradje, a nisu sudielnici juristične, pače niti moralne krivnje. — Najviše sudište odbije žalbu ništovnu osudom od 13. prosinca 1882 s razloga, „što po § 174 II. b. kradja postaje zločinom, kada je počinjena u družtvu jednoga ili više ortaka (lupeža), a takovimi nemogu se smatrati takove osobe, koje neznaju, da je predmet uzet vlastniku bez njegove privolje, a radi vlastite koristi.

P. I.

Digitized by Google

Granica medju kradjom i prevarom.

Obtuženim dozvoljeno je bilo, da smiju pobirati i odvesti si opeke, što no ležahu razbacane na zemljištu trgovca E. i sinovi, a preostale su od parne pile, poplavom razorene. Sabirajuć cigle nadjoše obtuženi u pjesku, mulju i prudju komade željeza od uništene pile, vredne oko 15 for. i prisvojiše si je. Državno odvjetničtvo nazrievaše u tom djelu zločin kradje u smislu §§ 171 i 174 II. lit. b. k. z., a okužni sud u Tešenu pako zločin prevare po § 201 sl. c. i 461 k. z. te ih prema tomu odsudi.

Proti toj osudi podnese državno odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju je generalna prokuratura pobijala, a vrhovno bečko kasacionalno sudište zabacilo.

Razlozi: Kaznenim postupkom ustanovljeno je, da su u odsudi spomenuti predmeti ostali nakon g. 1880 razorene parne pile u prudju i piesku zakopani, a vlastnici razorene pile nisu za to znali, jer da neoštete nasipa i obrane kraj potoka, neusudiše se prekapati na zemljištu svom. Tu se dakle neradi o stvarih zametnutih, o kojih bi vlastnik doduše znao, da se nalaze u stanovitom prostoru, u koji može bez zaprieke zalaziti, ali nezna gdje, na kojem se upravo mjestu nahode, premda je to prije znao; neradi se o stvarih zaboravljenih, koje ostadoše na trećem mjestu, ali kojih se vlastnik još sjeća; nego se u ovom slučaju radi o „izgubljenih" stvarih, pojam taj može se svagdje uporaviti, ako mjesto na kojem se stvari nalaze, posliednjemu vlastniku nije poznato, ili je trajno nepristupno. Iz ovoga stanja stvari sliedi, da faktično nije moguće razpolagati stvarju, dakle da spomenute stvari nisu se nalazile u pohrani firme E. i sinovi, ali nesliedi odavlje, da su se vlastnici odrekli svoje vlastnosti; nemože se dakle ovdje govoriti ni o kradji ni o nekaznjivoj okupaciji, nego se ovdje radi o zatajenju nadjene stvari.

K § 63 k. z.; uvreda veličanstva.

Fiaker Josip Baar u Olomucu zavadi se sa nekim gospodinom, kojega je vozio, glede iznosa pristojbe, koju zahtievaše za sebe. Gospodin prigovaraše zahtjevu fiakerovu tvrdeć, da fiakera po obstojećoj policajnoj taksi nejde onoliko koliko je tražio. Naprotiv fiaker tvrdijaše, da se taksa po oblasti propisana nemože uporaviti na slučaj njihov, zatim navali ljuto na propise o fiakerih i na policiju psujuć nemilo jedno i drugo, a napokon povikne, da mu i samo Nj. Veličanstvo neima i nemože tu ništa zapovjedati, i da mu nemože nikakovih zakona postavljati ni propisivati. Nemogav se nikako pogoditi

Digitized by Google

digne Baar proti putniku civilnu tužbu zahtievajuć za svoj posao tri for. a. v., koje mu sud i dosudi. Ljut s bog toga povikne odsudjeni putnik prieteć rukom: „Čekaj, ja ću ti se osvetiti“. I zaista prijavi vozara kaznenomu sudu s bog onih rieči, tičućih se cara. Povede se kaznena iztraga, preslušanjem okrivljenika i svjedoka bje ustanovljen učin, proti fiakeru dignuta tužba s bog uvrede veličanstva, i okružni sud u Olomucu odsudi ga na šest nedjelja tamnice.

Proti osudi podnese obsudjeni žalbu ništovnu, o kojoj razpravljaše najviši kasacionalni sud bečki 19. travnja o. g. Obtuženika zastupaše odvjet. dr. Steger. Zastupnik generalne prokurature dvorski savjetnik Sacher dokazivaše, da rieči fiakera Baara objektivno uzete tvore zločinstvo uvrede Veličanstva, ali da nije dokazano, da su izrečene u zloj nakani. Osuda olomučkoga okružnoga suda vrlo površno shvaća ovu točku držeć, da se već u samih riečih okrivljenikovih nalazi zla nakana. S toga predlaže, neka se zadovolji žalbi ništovnoj i odredi nova razprava pred okružnim sudom u Olomucu. Naprotiv branitelj dr. Steger predlaže, da se obtuženi proglasi odmah nevinim, jer da izrekav one rieči nije mislio niti htio reći drugo, nego da to nije posao, o kojem bi car odlučivao.

Kasacionalno sudište pod predsjedničtvom dra. Habietineka izreče, da se žalbi ništovnoj ima zadovoljiti i obtuženi proglasiti nekrivim, sa sliedećih razloga: Riečmi, o kojih se ovdje radi, niti se pogrdjuje, niti nepsuje niti izvrgava ruglu posvećena osoba vladareva. Istina, po naredbi ministarstva pravosudja može se dužno počitanje prama caru još i na drugi način povrediti. Ali zato je potrebna zla nakana. Okružni sud olomučki scieni, da se kod verbalnih delikta zla nakana nalazi već u samih riečih. Istina, dolus može biti sadržan već u samih riečih. Ali tad to mora biti jasno iz okolnosti, koje su rieči one pratile. Prvi sud nije imao nikakovih činjenica, odaklje bi se dalo zaključiti, da je zaista sve onako kako se tvrdi. Pače ima razloga držati, da je obtuženi onimi riečmi htio označiti onaj posao kao privatnopravni prepor; htjede najme reći, da u onom slučaju nije pristojba vozna zavisna o taksi nego o slobodnoj pogodbi, pa da nj. veličanstvo neupliva na privatne stvari niti ih odlučuje. Napokon kasacionalno sudište držaše, da netreba ovu stvar još jednom uputiti na olomučki sud radi nove razprave, jer da je posve jasna, a niti je potrebno popuniti činjenice.

(Iz N. F. Presse).

Digitized by Google

D. Upravni.

Smiju li se uporavit prisilna sredstava i kako, ako se stranke krate doći pred župnika na njegov poziv u poslih matica krštćenih, vjenčanih i mrtvih?

Kotarsko poglavarstvo u Striju presudom od 9. kolovoza 1879 br. 90, osudilo je Andriju K. občinskog načelnika u S. na 20 for. globe, a dogodično na 4 dana zatvora i na plaćanje parničnih troškova, što nije došao u župničku pisarnu u svrhu, da budu u matici rodjenih upisani podatci o rodjenju njegovog najmladjega djeteta.

Galičko namjestničtvo odlukom od 16. studenoga 1879 br. 494738, ukinulo je tu odluku, te Andriju K. oprostilo od krivice njemu pripisane, s razloga „što nema nikakvih propisa, koji bi vezali župljane, da dodju zbog takovih posala župniku na njegov poziv, pod prietnjom kazne, i što uprav župnik u takovom sgodjaju bijaše dužan, odmah kako je obavio krst, upisat potrebite podatke u maticu rodjenih u prisutnosti stranaka, a ne stoprv nakon njekoga vremena podatke tražit".

C. k. ministarstvo unutarnjih djela pronašlo je, odlukom od 7. kolovoza 1880. broj 9842, odbiti kao netemeljit utok grčko-katoličkog župnika u S., jer je bio upravljen protiva odriešiteljnoj presudi.

U isto doba ministarstvo unutarnjih djela dostavilo je namjestničtvu ravnanja radi sliedeća opažanja o pitanju, što ga je utočnik potaknuo glede dužnosti stranaka ozvat se župniku na njegov poziv u poslih matica:

Nema nikakve sumnje i bilo je odpisom od 7. lipnja 1816, broj 24765 galičke vlade izrično naredjeno, da dušobrižnici, bez razlike obreda, imadu uvrstit imena krštćenih, vjenčanih i mrtvih u propisane rubrike dotičnih matica odmah pokle se odnosna služba izvršila.

Odlukom dvorske kancelarije od 5. travnja 1844, br. 10573, bilo je istinabog podieljeno pravo dušobrižnikom, koji imadu držat matice, zametnut izvide kako će saznati činjenice, što im treba znati za moći napuniti pojedine rubrike, ali nema nikakvih propisa, po kojih bi se mogli podvrći kazni oni, koje je dušobrižnik pozvao poradi službenog mu posla, a nisu se opravdali, zašto nisu došli.

Pravo pozvat pod prietnjom globe, pripada po § 9. carske naredbe od 20. travnja 1854 d. z. l. br. 96 samo državnim političkim i redarstvenim vlastim.

Sad, dogodi li se, da treba, da župljanin dodje u župnički ured u poslu matica, a koga je župnik u tu svrhu pozvao ne dodje i nenavede uzroka, koji će mu nedošašće opravdat, bit će župnikov posao, da o tom obaviesti dotično kotarsko poglavarstvo, a ovomu bit će tada dužnost, da

Digitized by Google

po smislu carske naredbe od 20. travnja 1854. br. 96 d. z. l. učini, što mu služba donosi, te da odluči, da li, po naravi slučaja, naknadno upisivanje podataka u maticah imade se učinit na temelju dozvole pokrajinske političke vlasti.

Napokon opaža se, da zakon od 7. svibnja 1874 d. z. l. broj 50 o izvanjskih pravnih odnošajih katoličke crkve, na koj se odnosi namjestničtveno izvješće, a osobito §§ 5, 19 i 27 toga zakona, koji se tiču vršenja crkovne vlasti i pripustivosti državne pripomoći za izvršenje crkovnih naredaba i odluka, ne mogu bit nikako uporavljeni na ovaj slučaj, jer ovdje se radi jedino o župničkih maticah, koje imadu i s državnog gledišta važnost, o dužnostih što ih imadu dušobrižnici kao tih matica pisaoci s jedne strane, a s druge strane župljani.

Iz „Zeitschrift für Verwaltung".

Sudbeni jezik u Dalmaciji i Istri.

Rješitba c. k. vrhovnoga suda bečkoga od 28. prosinca 1882,[1] dade povoda dalmatinskim zastupnikom u carevinskom vieću, da se energično zauzmu za to, da se može svojim jezikom služiti na sudu pučanstvo, koje čini ogromnu većinu, u kojoj posve izčezava talijanski elemenat. Onom je rješitbom unatoč čl. XIX. državno-temeljnoga zakona od 21. prosinca 1867 (br. 142 d. z. l.) i unatoč naredbi minist. od 20. travnja 1872 izrečeno, da se u Dalmaciji imadu sve stranke pred sudom služiti jezikom talijanskim, jer da tako naročito ustanovljuje § 14 parb. postup. valjajućega sada za Dalmaciju. A ova ustanova po mnenju najvišega suda može se dokinuti ili promieniti samo n o v i m z a k o n o m. Usljed ovakova shvaćanja najvišega suda nepreosta drugo nego novelom zakona dokinuti onu nepravednu ustanovu. Zastupnik dr. Bulat i drugovi predloži s toga na carevinskom vieću, da se § 14 gr. p. p., valjajućega u Dalmaciji promieni, i da glasi ovako:

„Obadvie stranke i njihovi pravni zastupnici imadu se u svojih govorih služiti hrvatskim ili talijanskim jezikom . . ." Naproti tomu predlogu predložila je ipak vlada osnovu, koja se dielomice od njega razlikuje. Po toj osnovi imadu se naime obadvie stranke služiti „zemaljskimi" jezici. Pravni odbor zastupničke kuće carevinskoga vieća preporučio je tu osnovu uz sliedeće obćenito obrazloženje: „Stalno je načelo, da su ustanove državnih temeljnih zakona, koje razširuju obćeniti krug slobode državljana, odmah i neposredno stupale u kriepost, u koliko po

[1] Vidi „Mjesečnik" br. 2. str. 97.

Digitized by Google

svojoj naravi ili uslied pozitivne odredbe zakona netreba tek posebnih zakona, da stupe u kriepost. Ta kriepost očituje se ponajprije u tom, da sva prije postojavša zakonska ograničenja državnim temeljnim zakonom priznanih prava slobode odpadaju po sebi, a da nije potrebno, da se dokinu posebnim zakonom. Članak 19 državnoga temeljnoga zakona ob općih pravih državljana razširuje slobodu državljana, dočim je u njem državljanom medju drugim kao obće pravo dozvoljeno, da rabe svoj narodni jezik kod suda u obsegu, u koliko je običajan u zemlji. Pomenuti članak nesadržava ustanove, iz koje bi se dalo razabrati, da se jezično pravo u odnošajih državljana prema sudu, koje je u njem podieljeno, imade smatrati li obećanjem, koje će se izvesti tek posebnimi zakoni. Bezuvjetna potreba takovih zakona nepotiče takodjer nipošto iz naravi stvari.

Članak 19 neriešava dakako — i to pravom — pitanja, koji jezik u svakoj zemlji imade svojstvo jezika „običajnog u zemlji". Ali to pitanje nije bilo riešeno zakonom ni prije, ni u doba, kad je stvoren članak 19; nemože se dakle nipošto govoriti o potrebi, da se prije nego stupi u kriepost članak 19 zakonom dokine ili promieni kakov propis, koji je u tom pogledu možda u oprieci s njime. Da li je i koje zakonodavno tielo nadležno ustanoviti, koji je jezik običajan u zemlji, to se imade riešiti po onih zakonih, koji uredjuju pitanja kompetencije. Neprejudicirajuć ni najmanje tomu pitanju, uvidjale su pako sve vlade iza prosinačkog ustava u članku 11 državnog temeljnog zakona o vršenju vladine i eksekutivne vlasti, uvjek svoje pravo i — pošto odgovornost ministra na temelju članka 12 toga državnoga temeljnoga zakona, obuhvaća i izvadjanje državnih temeljnih zakona — dužnost, da za svaku zemlju, u kojoj imade više jezika, putem naredbe — u koliko već prije izdane naredbe nisu stojale u skladu s člankom 19 — u smislu članka 19 ustanove zemaljske jezike i time izvedu u članku 19 sadržanu zakonsku ustanovu o porabi jezika kod suda. Ako se § 14 u Dalmaciji i Istri valjajućeg gradjanskog postupnika — kako ga sudbena praksa u talijanskom jeziku smatra samostalnim textom — uzporedi s drugom stavkom često spomenutog članka 19, onda se mora priznati, da § 14, sadržava ograničenje naproti razširenju općih prava državljana, koje je izvedeno u čl. 19, a to ograničenje tiče se državljana netalijanske narodnosti u Dalmaciji i Istri. Onim danom dakle, kad je za ove državljane poraba jezika narodnoga i jezika, koji su u spomenutih zemljah „zemaljski", bila priznata kao novo obće pravo slobode, odpalo je eo ipso ograničenje toga prava slobode, koje je do sada postojalo u § 14 gradjanskoga postupnika".

Ob ovom predlogu pravosudnoga odbora razpravljala je zastupnička kuća carevinskog vieća u sjednici od 7. p. m. U razpravi uzeo je prvi

Digitized by Google

rieč zastupnik dr. Bulat. On reče, da je sporazuman sa predlogom odbora, premda je taj njegov prvobitan predlog, u kojem hrvatsko-srbski i talijanki jezik bijahu naročito označeni običajnimi u zemlji jezici, promjenio onamo, da se sad u predlogu govori samo o „običajnih u zemlji jezicih". No i taj tekst u bitnosti je isti s onim, što ga je sám bio predložio.

Većinom glasova prihvaćen je vladin predlog za podlogu specialne debate, u kojoj je primljena osnova uz naznatni jedan izpravak zastupnika Lienbachera. Ovaj zakon valja i za Istru.

Novi zakoni za Bosnu i Hercegovinu.

Carskim riešenjem od 14 travnja o. g. odobreni su: gradj. parb. postupnik, izvanparbeni postupnik i odvjetnički red za Bosnu i Hercegovinu. Sva ova tri zakona stupaju u život 1. rujna o. g. Jedan prijatelj piše nam o tom sliedeće: Gradj. parb. postupnik za Bosnu izradjen je prema osnovi austr. civilnoga postupka, o kojoj teku razprave u odborih carevinskoga vieća. Glavna načela jesu u njem: javnost, ustmenost i neposrednost, načela, koja nauka zagovara i preporuča kao vrlo nuždna i koristna. Pošto će bosanski postupnik već za koji mjesec doći u život, vidit ćemo, kako će načela ova tamo djelovati. Kompetencija kotarskih sudova siže do 300 for., što prelazi ovu svotu spada u nadležnost okružnih sudova; ovi su zajedno druga molba u parnicah idućih do 300 for., a najviši sud je treća molba za iste ove prepore. Sa 1. rujna o. g. oživotvoruju se gradsko delegovani kotarski sudovi u Sarajevu, Tuzli, Banjaluci, Travniku, Bišću i Mostaru. Ravnati će njimi jedan viećnik od dotičnoga okružnoga suda i biti prizivani prisjednici izabrani od naroda.

Odvjetnički red publiciran je u isto vrieme kad i gradj. par. post. Po ovom zakonu moći će u buduće zastupati stranke pred sudom u preporih pravnih i pred drugimi oblastmi, sastavljati i predlagati različite molbe i podneske samo odvjetnici, koje imenuje zajedničko ministarsvo financija, saslušav prije viši sud i zemaljsku vladu bosansko-hercegovačku.

Za imenovanje pako postavljaju se ovi uvjeti: da je dotičnik pripadnik bosansko-hercegovački, ili da je bud austrijski bud ugarski državljanin, da je punodoban, pouzdan i da je položio odvjetnički izpit bilo u austro-ugarskoj monarkiji, bilo u okupiranih zemljah. U tu svrhu ustrojit će se kod višega suda u Sarajevu izpitno povjerenstvo; izpit od-

Digitized by Google

vjetnički može položiti: tko je svršio pravo- i državoslovne nauke te se podvrgao teoretičkim državnim izpitom u austro-ugarskoj monarkiji, ili je tu postao doktorom prava, pa je nakon položenih teoretičkih državnih izpita ili strogoga izpita (rigoroza) tri godine vježbao se kod kojega suda, državnoga odvjetničtva, financijalne prokurature ili kojega odvjetnika u Bosni i Hercegovini ili pako u austro-ugarskoj monarkiji, ali od tih treba da je barma jedna godina sprovedena u praksi kod kojega bosansko-hercegovačkoga suda. Samo neprekinuta praksa može se računati, izuzev da je tko usljed bolesti, vojničke službe ili dopusta morao praksu prekinuti.

Odvjetnički je izpit pismeni i ustmeni, te obuhvaća civilne, kaznene, financijalne i upravne zakone. — Za upis u listu **kandidata** odvjetnika iziskuje se, da je dotičnik bosansko-hercegovački pripadnik ili državljanin austrijski bud hrvatsko-ugarski, da je pouzdan, da je nakon svršenih pravo- i državoslovnih nauka položio teoretično državne izpite ili jedan strogi izpit za polučenje doktorata prava u austro-ugarskoj monarkiji, i da je u vježbi kod kojega odvjetnika u Bosni i Hercegovini. Kandidati odvjetnički vlastni su zastupati odvjetnike unutar izdane punomoći kod razprava, a nakon trogodišnje prakse mogu je zastupati i u kaznenih raspravah, dakako uz odgovornost principala.

Zakon nalaže odvjetnikom, da imadu biti čestiti, pošteni, sdušni, da čuvaju ugled svoga stališa, prema oblastim da se pristojno ponesu, da stranke zastupaju prema odredbi zakona, da im izručuju izprave i spise kad to zaištu. Što se još odredjuje o pravih i dužnostih odvjetnika: da imadu šutiti ob onom što saznadu u svom zanimanju, da imadu uboge bezplatno zastupati; zatim ustanove ob odvjet. punomoći, o honoraru i trošku, ob utjerivanju zaslužbe, o založnom pravu itd., sve su te vrlo nalik ustanovam zakona postojećih u obima polima monarkije.

Sudovi nadziru odvjetnike i odvjetničke kandidate. Ako odvjetnik u svojih pismih ili govorih pred sudom rabi nepristojne i uvriedljive rieči, može ga sud globiti iznosom od 10–300 for. Disciplinarnu vlast nad odvjetnici i odvjetničkimi kandidati vrši disciplinarna komisija, a postupak povadja se ureda radi ili usljed prijave. Disciplinarni prekršaji jesu: ako odvjetnik povredi dužnosti svoga zvanja ili odredbe zakona; ako svojim postupanjem izgubi povjerenje, koje je potrebno za njegovo zvanje; ako primi zastupanje u očevidno nepravednom poslu od stranke objestno parnicu vodeće; ako stranke potiče da zametnu takovu parnicu, ili ako podnosi za stranke očevidno neosnovane podneske itd. Disciplinarne kazne jesu: pismeni ukor, kazne novčane od 50 do 1000 for., oduzeće odvjetničtva. — Proti zaključkom i odlukam disciplinarnoga odbora neima nikakova dalnjega pravnoga lieka.

Digitized by Google

Viši sud može suspendirati odvjetnika, ako se u povedenom kaznenom postupku odredi proti njemu predbježni pritvor, ali ako je pravomoćno zaključeno, da se ima proti njemu povesti iztraga poradi zločina ili prestupka kradje, pronevjerenja, udioničtvovanja kod ovih delikta ili sbog prevare; ako ga provizorno ili sbog duga zatvore. Disciplinarni odbori mogu dati ukor kandidatom odvjetničkim; učine li se krivimi teže povrede dužnosti, ili disciplinarnoga kojega prekršaja, može se za kazan vrieme kandidatove prakse produžiti, a kod težih povreda brisati iz listine kandidata odvjetničkih.

Pravo odvjetovanja gubi se, ako odvjetnik prestane biti pripadnikom bosansko-hercegovačkim, ili državljanom austrijskim, bud ugarsko-hrvatskim, ako izgubi pravo samostvojnosti na duže od 6. mjeseca; ako bude odsudjen pravomoćnom kaznenom ili disciplinarnom osudom. — Napokon sadržaje zakon propise o nadripisarstvu, koje se kazni globom od 5 do 200 for. ili zatvorom od 24 ure do 6 nedjelja. A nadripisarom smatra se svatko, tko se je bavi kao redovitim svojim poslom zastupanjem stranaka pred sudom ili inimi oblastmi, sastavljanjem ili podnašanjem podnesaka, isprava itd. a nije na to ovlašten.

Za sada imenovat će se: četiri odvjetnika u Sarajevu, a po dva u Dolnjoj Tuzli, Travniku, Banjaluci, Bišću i Mostaru. Za ta mjesta razpisan je već natječaj, molbenice imadu se predati zemaljskoj vladi bosansko-hercegovačkoj do 15. lipnja, barma je tako ustanovljeno u natječajnom oglasu što ga izda kr. hrv. zem. vlada, kojoj predlažu svoje molbenice one osobe iz Hrvatske, koje žele dobiti odvjetničtvo u onih zemljah. Uvjeti navedeni su gore u početku ovoga članćića. Unutar godine dana, računajuć od dana, kada stupi u život odvjetnički red, mogu se pripustiti odvjetničkom izpitu osobe, koje neimaju inače uvjeta u § 4 navedenih, koje su 1. prije zaposjednuća služile u okupiranih zemljah kao predsjednici sudišta prve molbe, ili kao članovi prizivnoga sudišta sa pravom glasa, i 2. koje su prije okupacije bile vlastne zastupati stranke. Izminućem one jedne godine neće se više dozvoljivati slične pogodnosti.

VIESTNIK.

Kr. vladni odjel za pravosudje izdao je sliedeću naredbu u pogledu dostave inostranih sudbenih spisa.

Br. 5202. Sbio se je slučaj, da je njeki kotarski sud na zamolbu ugarskoga suda imao uručiti stranci osudu zamoljujućega ugarskoga suda.

Zamoljeni kotarski sud pokušao je doista dostavu rečene osude, nu kad se je stranka kratila da ju primi, povratio ju je zamoljujućemu sudu bez ikakove primjetbe.

Digitized by Google

Proti tomu postupku potužio se je ugarski sud putem kr. ug. ministra pravosudja vladnomu ovomu odjelu, te je stavio molbu, da se učini shodna odredba, da dotična osuda bude uručena stranci ma i prisilnim putem.

Ovomu se zahtjevu doduše nije moglo udovoljiti, pošto u pogledu uredovnih djela, što no ih imadu obavljati sudovi kraljevina Hrvatske i Slavonije, izklopno imadu valjati propisi zakona i naredaba, valjanih u ovih kraljevinah; nu niti postupak uvodno spomenutog ovostranog suda nije bio sasma korektan i u duhu gpp., jer bi se u smislu rečenoga zakona izvanjski sud imao bio obavjestiti o tom, da po ovdje postojećih zakonskih propisih pokušana dostava istu moć imade, kô da je u istinu učinjena.

Usljed toga obnašae je kr. vladni odjel za pravosudje odrediti, da se u svih slučajevih, u kojih se stranke krate primati naredbe inostranih sudova, dotične naredbe imadu pridržati kod suda, te da podjedno valja izreći odlukom, da u smislu § 76 hrv. gr. pp. pokušana sudbena dostava imade istu moć, kao da je u vrieme uzkraćena prijeća dostava u istinu učinjena. — Ova se odluka imade priobćiti toli zamoljujućemu inostranomu sudu, koli i stranci, koja je uzkratila prijeće sudbene naredbe s tim, da joj u svako vrieme prosto stoji dignuti kod suda spise, što no su joj se imali uručiti.

Prepis dotične svoje okružnice imade banski stol u tri primjerka amo podnieti. U Zagrebu 1. svibnja 1883."

Nemožemo, a da tu vladinu naredbu nepopratimo sliedećimi opazkami:

Kod dostave inozemnih sudbenih naredaba valja uvažiti: 1. da li sa inozemnom državom obstoje osobiti propisi ili ne; 2. da li napram njoj valja zamienitost ili ne; 3. da li je onaj, komu se inozemna sudbena naredba dostaviti imade, pripadnik ove kraljevine ili ne; 4. da li je dotična naredba ovršna ili druge naravi, — pak ako je ovršna: a) da li je izdana po izvan-hrvatskom sudu u obsegu monarkije, ili pako b) po kojem inozemnom sudu u širjem smislu, naime po sudu izvan obsega monarkije austro-ugarske.

Što se tiče kraljevine Ugarske bezdvojbeno je 1. da je ista napram Hrvatskoj u pogledu pravosudja (izim pomorskoga) inozemstvo, što se i u samoj vladinoj naredbi ističe; 2. da izmedju obih pravosudnih područja obstoji zamjenitost.

Ako onaj, komu se inozemna sudbena naredba dostaviti imade, nije pripadnik Hrvatske, podnieti će za dostavu umoljeni kotarski sud dotičnu inozemnu naredbu ujedno sa dokazali o izvanhrvatskom pripadničtvu dotične stranke preko banskoga stola kr. zem. vladi, odjelu za pravosudje, koj će eventualno diplomatičkim putem glede dostave odrediti, što bude potrebno. Ako je pako dotičnik pripadnik Hrvatske, onda se naredba inozemna dostavlja kao i ovozemna (§§ 88 i 89 gpp.). Dakle, uztručava li se stranka primiti inozemnu sudbenu naredbu, postupati će se po § 76 gpp., t. j. sudbeni podvornik zabilježiti će na dvopisu podneska dan pokušane dostave, a nepredanu naredbu vratiti s izvješćem sudu. Ovako pokušana dostava vriedi kao da je obavljena. Dotični podnesak sa prilozi ostaje kod suda, dok ga stranka, kojoj je bio namienjen možda ne uztraži.

Predleži li pako inozemna sudbena naredba samo u jednopisu — a to će biti u većini slučajeva — tad se ima zabilježiti na ovom jednopisu pokušana dostava. Naredba ostaje kod suda, dok ju stranka, na koju je upravljena, ne traži. Nu ni u ovom slučaju nebi se imala izreći odluka, kako ju vladina naredba predlaže, već bi jedino valjalo ubaviestiti inozemski sud dopisom o danu i o pravnoj moći pokušane dostave.

Digitized by Google

Ako je naredba inozemna ovršna, valja razlikovati, da li potiče od kojega suda u monarkiji ili izvan nje. U prvom slučaju valja provesti ovrhu po naših zakonih (§ 4 ovršne novele), a dostavu obaviti po ovdje nacrtanih načelih. § 4 ovršne novele govori samo o tom, da se prama propisom naših zakona imadu provadjati ovrhe, dozvoljene po sudovih u zemljah ugarske krune (izvan Hrvatske) i po sudovih u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskem vieću. Propisi pako o dostavi ovršnih odluka ostali su u krieposti.

Potiču li pako ovršne odluke od inozemnih sudova izvan obsega ove monarkije, tad se po inostranom sudu odredjene ovrhe nesmiju obavljati, dakle dosljedno niti dotične ovršne odluke dostavljati, dok napredleže uslovi § 550 gpp., t. j. 1. inostrani sudac treba da je po obćenitih načelih prava vlastan bio i izršivati sudbenost u upitnoj stvari; 2. mora predležati izvorna osuda i potvrda o pravomoćnosti; 3. reciprocitet.

Prama tomu valja kod dostave inozemnih sudbenih naredaba postupati ovako:

Ponajprije valja kod svake inozemne sudbene naredbe paziti, obstoje li sa inozemnom državom posebni ugovori glede dostave. Obstoje li ovakovi ugovori, valja se držati njihovih propisa. Ne obstoje li, tad valja pitati, valja li napram inozemnoj državi zamjenitost ili ne. U potonjem slučaju podnose se spisi preko banskoga stola kr. vladnom odjelu za pravosudje, koj odredjuje, što je potrebno. Ako postoji zamjenitost, onda valja iztražiti, da li je onaj, komu se inozemna naredba dostaviti imade, hrvatski pripadnik ili ne. Ako nije, podastiru se spisi preko banskoga stola kr. vladnom odjelu za pravosudje na dalje uredovanje. Ako je pripadnik hrvatski, valja razlikovati: da li je dotična naredba ovršna, i to da li potiče od kojega ugarskoga ili cislitavskoga suda, — ili pako od suda izvan obsega austro-ugarske monarkije; — ili pako da li je naredba neovršna. Ako nije ovršna, ili ako je ovršna, ali potiče od kojega ugarskoga ili cislitavskoga suda, tad se postupa po § 76 gpp., kako je gore navedeno. Ako je ovršna, ali potiče od kojega suda izvan monarkije, tad valja uz to još i paziti na uslove § 550 gpp.

Odavle se vidi, da vladina odredba nije sasvim u skladu sa postojećimi zakoni.

(Gosp. dr. Milutin Kukuljević), tajnik c. k. zemaljske vlade bosansko-hercegovačke, imenovan je okružnim predstojnikom u Banjaluci.

(Dr. Bohuslav Jiruš), kr. javni redoviti profesor na hrv. sveučilištu, odlikovan je viteškim krstom reda Franje Josipa.

(Umrli.) Žalibože ljetos neima broja „Mjesečnika", u kojem nebismo morali zabilježiti smrt kojega člana sudstva, odvjetničtva ili političke uprave. Tečajem mjeseca svibnja umrla su tri odlična člana sudstva. U Zemunu preminu Metel pl. Magjar, viećnik tamošnjega kr. sudb. stola, revan, čestit i naobražen sudac; u Zagrebu pako zakopasmo Gjuru Ključeca, bivšega predsjednika kr. sudb. stola varaždinskoga; nekoliko dana kasnije Franju Zardu, umirovljenoga drž. nadodvjetnika i septemvira ad honores. I ova oba, dok ih neshrva ljuta bolest, velikom su ljubuvlju i odanošću prama svomu zvanju obavljala poslove svoje. — Sva trojica bijahu članovi pravničkoga družtva od prvoga dana njegovoga života; pl. Magjar zadnjih je godina bio povjerenikom njegovim za Zemun, a Franjo Zarda članom upravnoga odbora od prve pa sve do g. 1881. — Preminuo je Dragutin Jurković, perovodja podžupanije požežke, mladić skroman, ali valjan i radin.

Digitized by Google

(Obtužnica u Tisza-Eszlarskoj aferi.) Post tot discrimina rerum podnielo je državno nadodvjetničtvo prošloga ponedjeljka obtužnicu u spomenutoj parnici kod sudišta u Nyiregyháza. Obtuženo je 14 osoba — medju njimi 4 (Salamon Schwarz, mesar; Abraham Buchsbaum, učitelj; Leopold Braun, mesar i petljar Hermann Wollner) kao neposredni počinitelji umorstva Esthere Solymossy, — njih 5 (Josip Scharf, Adolf Jünger, Abraham Braun alias Brenner, Samuel Lustig i Lazar Weinstein) radi sukrivnje — napokon Amsel Vogel, Jankel Smihwicz i David Herschke, zatim splavari Martin Grosz i Ignac Klein radi pripomoći pružene odstranjenjem lešine. U poglédu neposrednih činitelja drži obtužnica, da je nakana usmrćenja dokazana. Glavna razprava bit će dne 4. lipnja t. g., ter je k istoj pozvano ništa manje od dvie stotine svjedoka.

— Nedavno umre u Potsdamu u Njemačkoj Herman Schultze-Delitsch, koga pravom zovu otcem njemačkih i austrijskih založna. Rodio se g. 1807 u Delitschu, izučio prava u gradu Halle, pak nakon toga stupio u državnu službu; ali je pri tom pomno proučavao pitanja filozofička i socialna. Počam od g. 1861 bijaše neprekidno članom pruskoga sabora. Godine 1850 osnova prvu založnu u svom rodnom mjestu; izstupiv iste godine iz državne službe, posveti sve svoje sile i cieli život svoj osnivanju zadruga, temeljećih se na principu: pomozi si sam. U tom pravcu napisa više pomanjih spisa, medju kojimi se ističu: „Die arbeitenden Klassen und das Associationswesen", zatim „Vorschuss- und Creditvereine als Volksbank". Danas ima na tisuće zadruga osnovanih po naputku i načelu Schulze-Delitschevom. Sahranjen je velikim učestvovanjem pučanstva u Potsdamu.

Književne viesti.

Tumač k općemu austrijskomu gradj. zakoniku. Napisao dr. Marian Derenčin. Knjiga druga. Svezak četvrti. U Zagrebu 1883. Ciena 1 for. a. vr. Str. 385 do 512. U ovom svezku dovršeno je tumačenje prava založnoga i počele se tumačiti služnosti. — Progovorit ćemo kasnije ob ovom svezku.

— Sveučilištna knjižara Albrecht i Fiedler, koja izdaje „Tumač" u vlastitoj nakladi, odluči doskočiti još nekim drugim potrebam, koje se težko osjećaju medju pravnici. Evo kako i što smišlja:

„Već davno osjeća se u nas potreba sbirke zakona, koja nebi sadržavala jedino prvobitni zakonski tekst, već i tekst odnosnih propisa, izdanih bud i opet putem zakona, bud putem naredbenim, koji prvobitni zakon popunjuju, preinačuju, autentično tumače ili provadjaju.

Vriednost i shodnost ovakove sbirke bit će za praktičnu porabu još veća, budu li se u njoj važniji zakonski propisi, zasjecajući u pravosudnu struku, razjašnjivali judikati vrhovnoga sudišta.

Radi zajedinstva zakonarstva, koje još sveudilj donekle postoji izmedju kraljevine Hrvatske i Slavonije i ostalih hrvatskih zemalja u monarkiji, i s obzirom na težnju tih zemalja, da se hrvatski jezik uvede u njihove oblasti, držimo, da hrvatska sbirka zakona nebi podpunoma odgovarala svojoj svrsi, kad nebi u njoj bilo i posebnih naknadnih propisa, kojimi je u onih zemljah popunjen ili preinačen koj od zakona valjan u ovoj kraljevini, i kad nebi, ukaže li se potreba, sadržavala i zakone valjane jedino u hrvatskih zemljah druge pole monarkije.

Podpisana knjižara započeti će što prije izdavanjem sbirke zakona, uredjene prema gore navedenim načelom, ter si je za taj podhvat osjegurala više

Digitized by Google

teoretski i praktično naobraženih pravnika, a pošlo joj je za rukom sklonuti dr. Marijana Derenčina, da ravna izdavanjem te sbirke.

Naslov sbirci biti će: „Albrecht-Fiedlerova sbirka zakona".

Do danas sakupilja se i uredjuje material za ovih pet svezaka:

I. svezka, koja je jur pod tiskom, sadržavat će zakon od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, uz naknadne zakone, koji ga preinačuju, kao i naputke i naredbe, kojim je bio proveden, i kojim će se provesti u području bivše vojničke krajine.

II. svezka sadržavat će gradjanske parbene postupnike, kao i ovršne zakone, valjane u Hrvatskoj.

III. svezka. Obći austr. gradjanski zakonik.

IV. svezka. Hrvatsko-ugarski državno-pravni zakoni.

V. svezka. Hrvatsko-ugarski trgovački i mjenbeni zakon.

U Zagrebu, mjeseca svibnja 1883.

— Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 65. Razred filologičko-historički i filozofičko-juridički. U Zagrebu 1883. — Ciena 1 for. 50 novč. — Sadržaj: M. Valjavec: Prinos k naglasu u (novo) slovenskom jeziku; dr. F. Maixner: „Pastirski razgovori" u Katančićevih „fructus auctumnales"; N. Nodilo: Prvi ljetopisci i davna historiografija dubrovačka; Budmani: Dubrovački dialekt; dr. Pilar: Životopis Ami Boué-a; Lj. Vukotinović: Životopis dra. Jos. Colasancia Schlossera viteza Klekovskoga, itd.

— O samosvojnih pravih i pravilih krajevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. U Zagrebu, tiskom Franje Župana, c. k. poveljenoga tiskara g. 1830. Preveo iz latinskoga na hrvatski Franjo X. Ž. Pretočki. U Zagrebu 1883. — Str. 40. Ciena 30 nvč. — Preporučamo svakomu, neka dobro pročita ovu knjižicu, koja se dobiva u knjižari Kugli i Deutsch u Zagrebu.

— Občina Draganička. Napisao Radoslav Lopašić. Preštampano iz „Narodnih Novina". Str. 16; ciena 20 nvč.

— Књига за општинске судове. Упутство за суђење грађанских спорова код општинских судова. Састављо Милан Ст. Марковић. У Београду 1883. Pisac ove knjižice dobro je poznat, imenito srbskoj publici kao urednik „Porote". Djelce njegovo namienjeno je imenito onim, koji sudjeluju kod občinskih sudova u kralj. Srbiji.

Bit će prilika o njoj još koju reći.

— Intorno al carattere giuridico ed alle vicende storiche del diritto di proprietà sulle opere di litteratura e d' arte. Studio di Vladimiro dr. Pappafava. Zadar 1883. — Pred kratko vrieme stigne nam ovo djelce vrlo revnoga pisca, koje se toplo preporuča.

(Natječaji). Kod poglavarstva grada Kostajnice namjestit će se jedan viećnik, plaća 800 for., stanarina 200 for.; zatim tajnik ujedno redarstveni povjerenik sa plaćom od 600 for. i 100 for. stanarine. — Molbenice do 15. lipnja načelniku gradskomu.

(Premješten je) kr. pristav Nikola Sukalić na vlastitu molbu iz Gospića u Novogradišku.

(Stečaji.) Ostavina pokojnog Antuna Flego na Sušaku. — Kr. kot. sud u Bakru. — Z. i pr. u. im. odvjet. dr. F. Pilepić, zam. odvjet. dr. Pallua na Rieci. — R. pr. 4. lipnja o. g.

Digitized by Google

U koliko je stečajni red usljed državopravnih preinaka u monarkiji promienjen.

Piše Dr. Hinković.

Što se tiče sudbenosti i obsega stečajne gromade razlikuje valjajući kod nas stečajni red od 18. srpnja 1853:

1. krunovine, za koje je ovaj stečajni red kriepostan;
2. krunovine, za koje nije kriepostan;
3. inozemstvo.

Pomenuti stečajni red bio je prvobitno izdan za kraljevine Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, srbsku vojvodinu s tamiškim Banatom i za veliku kneževinu Erdeljsku. — To su bile krunovine, za koje je ovaj stečajni red bio kriepostan.

Vojvodina srbska, tamiški Banat i Erdelj utjelovljeni su kraljevini Ugarskoj, a u Ugarskoj stavljen je naš stečajni red izvan krieposti.

Po terminologiji našega stečajnoga reda je dakle Hrvatska danas jedina krunovina, za koju je ovaj stečajni red kriepostan.

Pod krunovinami, za koje ovaj stečajni red nije bio kriepostan, razumievale su se prije pokrajine i zemlje, zastupane sada na carevinskom vieću.

Zakonskim člankom XII. god. 1867, kojim je iz carevine Austrije stvorena austro-ugarska monarkija, ustanovljena je neodvisnost uprave i samostalnost zakonodavstva obijuh pola ove monarkije. Iz ove obostrane samosvojnosti sliedi, da se pod „krunovinami, za koje ovaj stečajni red nije kriepostan", nemogu više razumjevati zemlje, zastupane na carevinskom vieću.

Nastaje pitanje: može li se Ugarska naprama Hrvatskoj u tehničkom smislu našega stečajnoga reda smatrati „krunovinom, za koju ovaj stečajni red nije kriepostan"?

Digitized by Google

Po § 48 zak. čl. o hrvatsko-ugarskoj nagodi od g. 1868, spada u djelokrug podpune autonomije kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije zakonarstvo i uprava u svih poslovih pravosudja, računajuć amo sudbenost u svih molbah, izim sudbenosti glede prava pomorskoga.

Po § 9 istoga zak. čl. spadaju pravo pomorsko, trgovačko, mjenbeno i rudno, a po § 10 i zakonarstvo glede obrta medju poslove zajedničke svim zemljam krune ugarske.

U našem stečajnom redu ima doduše mnogo ustanova o imetku, podvrženom sudbenosti rudarskoj, nadalje glede tražbina mjenbenih, a ustanovljen je poseban postupak stečajni kod trgovaca, tvorničara i kod uzporedjenih im družtva tečevnih i dioničkih.

Nu stečajni red nije zakon o materijalnom pravu, već o pravu postupovnom. Stečaj nije van općenita ovrha na imovinu prezaduženikovu, a stečajni red sadržaje ustanove ob ovom općenitom ovršnom postupku.

Dakle spada stečajno zakonarstvo bez dvojbe u djelokrug podpune naše autonomije.

Iz ove podpune neodvisnosti Hrvatske i Ugarske glede zakonarstva stečajnoga sliedi, da se niti Ugarska nemože u tehničkom smislu smatrati „krunovinom, za koju ovaj stečajni red nije kriepostan“, — dalje, da takove „krunovine“ danas više neima.

Kao inozemstvo mogla se je, za vrieme kad je izdan naš stečajni red, smatrati samo zemlja izvan obsega carevine austrijanske.

Iz podpune neodvisnosti zakonodavstva obijuh pola monarkije, i medjusobne neodvisnosti zakonodavstva stečajnoga i sudbenosti u Hrvatskoj i u Ugarskoj, sliedi: da se zemlje, zastupane na carevinskom vieću, napram zemljam krune ugarske glede posala, nespadajućih u obim polam zajedničko zakonodavstvo, imadu smatrati inozemstvom; dalje, da je i Ugarska napram Hrvatskoj u poslovih stečajnih inozemstvo.

Da se današnje značenje „inozemstva“ točnije shvati, valja uvažiti sliedeće:

Digitized by Google

Obie pole austro-ugarske monarkije sačinjavaju u pogledu medjunarodnom, diplomatičkom, jednu cielovitu državu. Napram nam, kao dielu ove monarkije, smatra se dakle inozemstvom svaka zemlja izvan njezina obsega. **Prva vrst je inozemstvo u medjunarodnom, diplomatičkom pogledu.**

U internom, državopravnom pogledu, sačinjava svaka pola monarkije za sebe jednu državopravnu cjelinu, državu s osobitim svojim državljanstvom. Napram nam, kao zemlji ugarske krune, državljanom ugarskim (hrvatsko-ugarskoga državljanstva neima — vidi zak. čl. L. 1879 o stečenju i gubitku ugarskoga državljanstva — prem nekoji autonomni zakoni, kao zakon ob ustroju gradskih občina, ob uredjenju gradskih občina, ob uredjenju zavičajnih odnošaja i dr. govore eufemistički ali krivo i nerazložno o ugarsko-hrvatskom državljanstvu), jest inozemstvo svaka zemlja izvan obsega zemalja krune ugarske, a u obsegu monarkije austro-ugarske dakle zemlje, zastupane na carevinskom vieću.

Druga vrst je inozemstvo u državopravnom pogledu.

Glede posala, doznačenih podpunoj autonomiji Hrvatske, sačinjava ista jednu autonomnu cjelinu, koli naprama Ugarskoj, toli naprama zemljam, zastupanim u carevinskom vieću, toli naprama inozemstvu u diplomatičkom smislu.

Napram Hrvatskoj, kao zemlji autonomnoj je inozemstvo svaka druga zemlja.

Ova treća vrst je inozemstvo u autonomnom pogledu.

Gdje se u ovoj razpravi naprosto o inozemstvu govorilo bude, razumieva se inozemstvo treće vrsti.

Uvodno pomenute tri kategorije preinačene su dakle uslied sbivših se u ovoj monarkiji državopravnih promiena ovako:

1. **krunovina, za koju je ovaj stečajni red kriepostan, je samo Hrvatska;**

2. **krunovinâ, za koje ovaj stečajni red nije kriepostan, ne ima;**

Digitized by Google

3. **inozemstvo napram Hrvatskoj je svaka druga zemlja.**

Prama tomu imadu se mnoge ustanove stečajnoga reda smatrati ukinutimi, a njekoje promienjenimi.

Da nam razlaganje bude jasnije, upozorujemo na sliedeće zakonske pojmove:

Stečajni red razlikuje općenitu stečajnu gromadu i posebna dobra stečajnine, iz kojih stanoviti vjerovnici imadu pravo da budu namireni, bez obzira na druge vjerovnike stečajne. Zahtjevi potonjih vjerovnika su **stvarne**, zahtjevi prije spomenutih **osobne** naravi.

Ova razlika postoji sveudilj.

Nadalje se razlikuju obći stečajni sud i osobiti stečajni sudovi. — Osobitomu stečajnomu sudu ima mjesta:

1. ako prezaduženik, na čiji imetak u krunovini takovoj, za koju ovaj red stečajni neima krieposti, bude stečaj otvoren, posjeduje dobara nepokretnih u krunovinah, za koje valja ovaj red stečajni; — nu ovaj slučaj nije više moguć;

2. ako sudbenost nad imovinom rudnom nepripada sudu stečajnomu. U ovom slučaju ima i danas mjesta osobitomu sudu stečajnomu.

Sve to uvidit će se iz daljega tečaja ovoga sastavka.

Mi ćemo pojedine, našega pitanja tičuće se ustanove stečajnoga reda proći, i kod svake konstatovati, da li i u koliko se ukinutom odnosno promienjenom smatrati imade.

Opažamo, da pod „Hrvatskom“ razumievamo Hrvatsku i Slavoniju.

Po § 2 „razprostire se stečaj na svukoliku imovinu zaduženikovu, ma gdje bila, zatim i na imovinu nepokretnu, koja je u krunovinah, za koje je ovaj red stečajni kriepostan“. — Buduć je Hrvatska jedina zemlja, za koju je ovaj stečajni red kriepostan, može se u Hrvatskoj otvoreni stečaj protezati samo na one nekretnine prezaduženikove, koje se u Hrvatskoj nalaze.

§ 5: „Ako prezaduženik, na čiji imetak u krunovini takovoj, za koju ovaj red stečajni neima krieposti, bude stečaj otvoren, posjeduje dobara nepokretnih u krunovinah, za koje

Digitized by Google

valja ovaj red stečajni: tada se tu mora na takova dobra otvoriti posebni stečaj, i to po sudu onom, koj bi zato zvan bio, da dužnik prebiva na nepokretnom dobru, ležećem u okolišu njegovu.

Leže li nepokretna dobra, na koja se stečaj otvoriti ima, u raznih krunovinah, za koje je ovaj stečajni red kriepostan, ili pak u jednoj samo od tih krunovina, ali pod različitimi sudovi, tad odlučuje preteka.“

Buduć krunovina, za koje ovaj stečajni red neima krieposti, neima, a Hrvatska je jedina zemlja, u kojoj ovaj stečajni red valja: nemože danas više biti mjesta posebnu stečaju. Ob iznimki kod rudne imovine biti će niže govora. § 5 se ima ukinutim smatrati.

§ 6: „a) Ako prezaduženik, na čiji se je imetak otvorio stečaj u onih krunovinah, za koje valja ovaj red stečajni, posjeduje imetka i u inozemstvu, ili

b) ako dužnik, koj je pao u inozemstvu pod stečaj, ima imetka i u ovih krunovinah . . . .“

Ova ustanova glasi danas: a) Ako prezaduženik, na čiji se je imetak otvorio stečaj u Hrvatskoj, posjeduje imetka i u inozemstvu, ili b) ako dužnik, koj je pao u inozemstvu pod stečaj, ima imetka i u Hrvatskoj . . . . — A svagdje, gdje se govori o drugih krunovinah (izim Hrvatske), u kojih je ovaj stečajni red kriepostan, i o krunovinah, za koje nije kriepostan, ima se danas razumievati inozemstvo.

§ 32: „Otvor stečaja ima se obznaniti putem novina i u drugih krunovinah, pače i u inozemstvu . . .“ — Pod drugimi krunovinami razumieva se ovdje inozemstvo u autonomnom i državopravnom smislu, naime druge zemlje austro-ugarske monarkije, a pod inozemstvom inozemstvo u diplomatičkom smislu, naime zemlje izvan obsega ove monarkije.

§ 41: Glede pokretne imovine, koja je izvan kotara sudbenoga, budi u istoj budi u drugoj krunovini, ima se sudac, da se na imovinu metne zatvor i da se sastavi nadjevnik, obratiti na sud onoga mjesta, gdje se imovina nalazi, ili pako na oso-

Digitized by Google

biti sud stečajni; a glede dobara nepokretnih, ležećih istina u istoj krunovini, ali nepodvrženih njegovoj sudbenosti, ima se obratiti na sud realni".

Samo onda, ako se imovina pokretna nalazi u Hrvatskoj, može se sud stečajni radi sastava nadjevnika obratiti na sud rei sitae. Inače valja po § 6 tražiti, da inozemna vlast pokretnine izruči. Osobitoga suda stečajnoga (izim eventualno kod rudne imovine) nemože više biti. „Ista krunovina" je Hrvatska.

§ 49: „Tudjinac može se izabrati za upravnika imovine samo pod tim uvjetom, da u krunovini, u kojoj je sud stečajni, bude stanovao, doklegod se stečaj svrši". — Uvjet je dakle, da stanuje u Hrvatskoj.

§§ 52 do uključivo 56 sadržavaju ustanove glede dobara, koja su u drugoj kojoj krunovini, za koju valja ovaj stečajni red. Sve ove ustanove izgubile su — u koliko se neradi o rudnoj u Hrvatskoj se nalazećoj imovini — svoju pravnu kriepost; pod drugimi krunovinami razumieva se inozemstvo. Ako dužnik, na čiju se je imovinu otvorio stečaj u Hrvatskoj, posjeduje nepokretne imovine i u inozemstvu, tad je po § 6 razprava stečajna ob imovini nekretnoj priuzdržana sudovom one države, u kojoj ta imovina leži.

Mimogred stavljamo pitanje: Po § 2 steč. reda i § 299 ogz. spadaju tražbine uknjižene u imovinu pokretnu. Ako prezaduženik, nad čijom je imovinom otvoren stečaj u Hrvatskoj, posjeduje tražbinu uknjiženu u inozemstvu; ili ako dužnik, koj je pao pod stečaj u inozemstvu, imade tražbinu, uknjiženu u Hrvatskoj: kako valja postupati s ovimi tražbinami? Po § 6 valjalo bi — budući se uknjižene tražbine smatraju pokretninami — u prvom slučaju zahtievati izručenje tražbine od vlasti inozemne, u drugom izručiti ju vlasti inozemnoj.

Isto pitanje stavljamo i glede tražbina neuknjiženih, koje se naravski takodjer pokretninami smatraju.

Nepitajući, da li je takovo uručenje i izručenje tražbina po državnih ugovorih dopustivo i izvedivo, konstatujemo, da je isto svakako nepraktično. Tražbine se mogu ili uručiti vjerovnikom ili prodati. Ako se ovozemnomu vjerovniku uruči inozemska; ako

Digitized by Google

se ovozemna tražbina proda u inozemstvu, ili inozemska u ovozemstvu: svakako će biti rezultat nepovoljan.

Najuspješnije je bez dvojbe, da se inozemska vlast zamoli za prodaju inozemskih tražbina — bile iste uknjižene, nebile — i za uručenje prodajnine. Ovim će putem sigurno udariti i inozemske stečajne oblasti napram nam.

Lahko je uviditi, da se ovaj način nepreporuča samo kod tražbina, već i u obće kod svih pokretnina. Inače bi prevoz nadvisio prodajninu.

§§ 57—59 sadržavaju ustanove glede imovine, podvržene sudbenosti rudarskoj. U § 57 govori se o slučaju, ako u stečajninu spada imovina, podvržena sudbenosti rudarskoj, pak općemu sudu stečajnomu pripada ujedno rudarska sudbenost nad tom imovinom. — Općega suda stečajnoga neima više kao ni — izuzev kod rudne imovine — suda stečajnoga osobitoga. U ostalom je ova ustanova praktična ostala, ali se njezin sadržaj razumieva sam po sebi.

§ 58, koji govori o slučaju, ako osobitomu sudu stečajnomu pripada ujedno sudbenost nad rudnom imovinom, koja se ondje, t. j. u inozemstvu, nalazi, — neima više pravne krieposti, već je po § 6 ob ovoj rudnoj imovini priuzdržana razprava stečajna inozemskoj oblasti.

§ 59: „Ako sudbenost nad imovinom rudnom nepripada ni općemu sudu stečajnomu ni sudu stečajnomu osobitomu, imadu se zahtjevi na imovinu rudnu prijaviti i likvidirati kod onoga suda, koj je ovlašten, da izvršuje rudarsku sudbenost nad onom imovinom.

Ovi zahtjevi imadu se prijaviti uz izročni rok, obznanjen za krunovinu, u kojoj taj sud sjedište svoje imade, jer će inače nastati pravna posljedica, pomenuta u § prediućem (t. j. izgubiti će svoje pravo vlastničtva i neće biti namireni iz imovine rudne).

Ovomu sudu pripada takodjer kao osobitomu sudu stečajnomu pravo, stavljati zatvor na imovinu i sačinjati nadjevnik, a tako i upravljati s imovinom, koja je podvržena sudbenosti nje-

Digitized by Google

govoj; ima dakle taj sud i za ovu imovinu narediti osobitoga zastupnika mase i upravnika imovine". —

Ova ustanova je zanimiva i važna, jer sadržaje jedini slučaj, u kojem danas kod nas može biti mjesta osobitomu sudu stečajnomu.

Slučaj je ovaj: Stečaj je otvoren po sudb. stolu u Osieku. Prezaduženik ima rudnik, koj je u obsegu sudb. stola u Varaždinu. Stečaj imade aktivnu moć samo glede imovine, koja nije podvržena sudbenosti rudarskoj. Glede ove mora se dakle i danas otvoriti poseban (osobit) stečaj. A budući je po § 8 zakona o ustroju sudova I. molbe od 21. studenoga 1874 u svih stvarih, spadajuću na rudnu nadležnost, izklopno nadležan kr. sudbeni stol u Zagrebu, to bi u nazočnu slučaju bio, a mora biti i u svakom slučaju, sudbeni stol zagrebački osobiti stečajni sud. — Samo dakle za ovaj jedino još mogući slučaj zadržale su ustanove, sloveće o obćem i osobitom stečajnom sudu, svoju uporavljivost.

Što se u početku § 59 govori o obćem i osobitom sudu stečajnom, neima više praktične vriednosti, a izročni rok, spomenut u drugoj alineji istoga §-a, ima se u našem konkretnom slučaju razumievati onamo, da se zahtjevi na rudnu imovinu imadu prijaviti kod kr. sudb. stola u Zagrebu uz rok, opredieljen po § 53 i 54.

Druga alinea § 85, koji nalaže zastupniku osobite stečajnine, da si pribavi ubavjesti od zastupnika obće stečajnine, može imati praktične vriednosti samo za slučaj, ako prezaduženik ima rudne imovine, i ako stečaj nije otvoren po sudb. stolu u Zagrebu.

§ 93: „Kod osobitih sudova stečajnih mogu se prijaviti i likvidirati samo tražbine, naznačene u § 53, a glede imovine rudne samo zahtjevi navedeni u § 58". — Prvi dio ove stavke neima više praktične vrĕdnosti.

§§ 94, 95, 106, 118, 122, 129, 131 i 132 zadržali su uporavljivost samo u koliko se tiču osobite rudne stečajnine.

Digitized by Google

Priziv u kaznenom postupku.

Piše Dr. Marijan Derenčin.

Pitanje, da li je u kaznenom postupku potrebna redovita druga instancija, riešeno je u hrvatskom kaz. postupniku; nu dobro nam je poznato, da je tjesnogrudnim protivnikom našega kaz. postupnika dokinuće redovite prizivne molbe trn u oku, da se oni nemogu sprijateljiti s uredbom priziva, kako ju normira postojeći zakon. Uvedenje kaz. post. od 17. svibnja 1875 i u administrativno sjedinjenu krajinu, koje je vlada jur izvela na temelju previšnjega riešenja od 17. kolovoza 1882, oslabilo je doduše nade onih krugova, koji su ozbiljnošću, dostojnom razborite stvari, zagovarali, da se u sjedinjenoj zemlji uzpostavi aust. postupnik god. 1853; nu prijatelji najnovijih naših stečevina na polju našega zakonarstva neka nemisle, da je dovršena borba, koja se podmuklo vodila proti naprednim uredbam postojećega postupnika. Naši protivnici vrebaju sveudilj na zgodan čas, da ju ponove, ter ako nisu dosele uspjeli svojim nastojanjem, da uzkrise omiljele im udobne uredbe, koje je i teorija i praksa osudila, taj se neuspjeh neima pripisati boljoj njihovoj uvidjavnosti, već pomanjkanju djelotvorne snage, pomanjkanju sposobnosti, da legislativnom radnjom privedu u život svoje namjere. Ovoj njihovoj nemoći možemo jedino zahvaliti, što je promašila svoj cilj i najnovija njihova navala na stožerno načelo naše organizacije, na načelo razstave uprave od pravosudja. Nadje li se radna sila, voljna zatajenjem boljega svojega uvjerenja najmiti duševne svoje sposobnosti u službi natražnjačkih težnja, pomolit će se na obzorju našega zakonarstva osnove, o kojih je napredni duh hrvatske inteligencije snivao, da ih je za sve vieke zakopao. U oči te pogibelji valja da privrženici naprednoga razvoja našega zakonarstva budu na okupu, da se oružaju orudjem kovanim u onoj radionici čovječanskoga duha, iz koje se narodi, voljni koracati na stazi napredka, obskrbljivaju uredbami, koje ih usposobljuju za riešenje svoga zadatka; valja da proniknu u duh tih uredaba, da se osvjedoče ob opravdanosti njihova

Digitized by Google

obstanka, da ih svestrano prouče, da ih u životu upotriebe prema načelom iz kojih su nikle. Nećeš obraniti instituciju proti tvrdokornu protivniku, ako njezina pravila mekanički uporavljavaš, ako ju u nesviestnoj pokornosti izvadjaš, već ti valja pomnjivim iztraživanjem pribaviti si osvjedočenje ob opravdanosti njezinoga obstanka, da svoje na tvrdih razlozih počivajuće uvjerenje protustaviš prigovorom izvirućim iz navike, ili iz slabo pritajene zlobe. I najbolja uredba neće zahvatiti duboka korena, ako se oko nje nepodignu ovakovi nasipi proti navalam onih, koji i najprirodniji razvoj krste novotarijom. Ove su nam se misli i nehotice nametnule, kad smo se latili pera, da u velikih crtah priobćimo razloge, s kojih, sliedeć najumnije kriminalne pravnike, držimo, da je opravdana uredba priziva, kako ju normira postojeći kaz. postupnik, da odbijemo uvedenje redovitih višjih instancija u kaz. postupku.

I.

Starije rimsko pravo nije znalo za priziv u modernom smislu rieči. Priziv osudjenika na puk nije bio procesualni pravni liek, već uredba političke naravi [1]. Tek za careva razvila se uredba redovitoga priziva u civilnom i kaznenom pravu, i to tako, da je pravo priziva pristojalo i tužitelju i obtuženiku, i da se priepor iznovice razpravljao pred prizivnim sudom, pred kojim su se obnavljali i dokazi. Isti značaj imao je taj pravni liek i u kanoničkom pravu.

U zemljah, koje su recipirale rimsko pravo, udomila se je i apelacija naročito u kaznenom postupku, dok nije u njem zavladalo načelo inkvizitorno, uz koje je priziv sve više i više izčezavao. Stara teorija nazrievala je u inkvizitornom procesu uredbu neobhodnu za obranu pravnoga reda, ter inkvizitorni proces smatrala sumarnim postupkom, koji izključuje priziv, jer „favor publicae disciplinae“ zahtieva, da zločinca stigne što prije zaslužena kazan, a priziv nebi nego izvršbu kazni odgodio. Mjesto priziva bilo je osudjeniku dozvoljeno devolutivno pravno sredstvo

[1] Mittermajer, deutsches Strafverfahren (1846) II. dio, str. 601.

Digitized by Google

obrane (defensio, kasnije remedium ulterioris defensionis), za koje nisu bili propisani rokovi.

Zasluga je Feuerbachova[2], što se je apelacija uvela i u inkvizitorni proces. Razlagalo se je naime, kako je pravni liek priziva u kriminalnoj parnici od veće važnosti, nego li u civilnoj, u kojoj se radi jedino o imovinskih pravih, a ne o višjih interesih čovjeka, o sigurnosti njegova poštenja i života.

Proti riešavajućim osudam nije se mogao uložiti priziv, jer u inkvizitornom procesu nije bilo tužitelja, da ga uloži. Riešavajuće osude nisu ipak postajale pravomoćne tako, da se proti odriešenu iztraženiku nebi bila mogla povesti nova iztraga, i to ne samo u slučaju njegova odriešenja ab instancija, već i u slučaju proglašenja njegove nedužnosti, što je ipak redje bivalo. Uz to bila je državna vlast ovlašćena preinačiti osude na korist ili na štetu obtuženika. U važnijih procesih predlagala se osuda vladaru, ter ju je on mogao preinačiti, kazan pooštriti ili ublažiti; ovo je pravo u manje važnih iztragah pristajalo višjemu sudu; a u kriminalnih sitnicah postojali su pravni liekovi na štetu obtuženika.

Nu, kako rekosmo, tečajem vremena prodrielo je mnenje, da se i u kriminalnom procesu ima dopustiti priziv. Medjutim odzvonilo je inkvizitornomu postupku, ter si je načelo ustmenosti i neposrednosti kaznenoga postupka izvojštilo malo po malo u zakonarstvih prosvećenih naroda ono mjesto, koje ga ide. Austr. postupnik godine 1853., ta smjesa načela, koja se medjusobno pobijaju, to nedonošće, u kojem i inkvizitorni princip još sveudilj pomalja odurno svoje lice, slabo prikriveno prozirnom koprenom konačne razprave, stegnute faktično na puki formalizam, ustupio je i u Austriji god. 1873 mjesto postupniku, koji se osniva na načelu ustmenosti, i koji je hrvatsko zakonarstvo većim dielom recipiralo.

Uvedenjem ustmenoga postupka stupilo je pitanje priziva u nov stadijum razvitka.

---

[2] Feuerbach, Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechtes (Mittermaierovo izdanje, Giessen 1847.). Str. 620.

Digitized by Google

Počelo se je tada razmišljati o tom, da li može biti mjesta prizivu u postupku, u kojem se kazneni zakon neuporavljuje na temelju pisanih akta, i prema stanovitim dokaznim pravilom, već na temelju ustmene razprave i crpljenoga iz nje sudačkoga uvjerenja, nevezana na dokazna pravila. Iz principa ustmenosti izviralo je strogom konsekvencijom izključenje priziva; nu zakonarstva nisu se lahko odlučila na taj korak. Mnenje, da je priziv neobhodna zaštita obtuženika proti neopravdanim osudam, bilo je zahvatilo tako duboki koren, da je nestalo srdčanosti izvoditi podpunu konsekvenciju iz novoga načela, i dokinuti priziv. Nespojivost priziva s načelom ustmenosti priznavala se je jedino u postupku, u kojem je sudjelovala porota.

Da vidimo sada, kako su razna zakonarstva nastojala oko riešenja toga pitanja.

Ustanove francezkoga code d' instruction criminelle, čl. 199 do 216, koji slove o apelaciji proti osudam korekcionalnih sudova[3], nisu podpune. Članak 211 rečenoga codexa upućuje doduše u pogledu izvedenja dokaza pred prizivnim sudom na ustanove čl. 190, koje normiraju izvedenje dokaza pred prvom instancijom, gdje se dokazi izvadjaju pred sudbenim sborom[4]; nu pored te ustanove ostalo je dvojbeno, da li je prizivni sud obvezan saslušati ustmeno nove ili jur preslušane svjedoke, ili, da li ima suditi na temelju predloženih mu akta. Ukidno je sudište jednom izreklo, da državni odvjetnik i obtuženik imadu pravo zahtievati, da se svjedoci saslušaju i pred prizivnim sudom[5], nu praksa nije postupala prema tomu, ter je prizivno sudište redko citiralo svjedoke, već sudilo na temelju predloženih mu

[3] Nadležnost francezkih korekcijonalnih sudišta proteže se od prilike na ona kažnjiva djela, kojim naš zakon neprieti kaznom preko 5 godina. Drugim zločincem sudi porotni sud.

[4] . . . les temoins pour et contre seront entendus, s il y' a lieu, et les reproches proposés et jugés.

[5] Riešitba od 25. studenoga 1824: „que le droit de citation appartient au ministére public en matiere d' appells correctionelles et par conséquent aux prévenus, que c' est un droit absolu, et qu' il n est par subordonué à une permission préalable, d' assigner les temoins".

Digitized by Google

akta[6]. Ova praksa nije odgovarala namjeri zakonodavca, koji je hotio, da i razprave pred prizivnim sudom budu u punom smislu rieči ustmene, ter da ih omogući, skrbio za što veći broj korekcijonalnih prizivnih sudišta[7].

Neznatni broj priziva, a još neznatniji broj slučajeva, u kojih je prizivni sud obnašao saslušati svjedoke[8], pokazao je, da uredba priziva nije baš tako nuždna, kao što se prikazivala, ter je dao povoda zakonu g. 1856, kojemu je očita namjera, obaliti još više broj slučajeva, u kojih se pred prizivnim sudom obnavlja dokazni postupak. Spomenuti je zakon naime odredio, da se zapisnik o razpravi, obavljenoj pred prvim sudom, ima što obširnije spisati, naročito da se u njem imadu što vjernije zabilježiti izjave obtuženika i izkazi svjedoka. Tim putem htjelo se je namaknuti prizivnim sudištem podpuniji material za osudu, i tako odvraćati ih od obnova dokaznoga postupka, koje su, pored množine prizivnih sudišta, skopčane s nerazmjernim troškom za državu i za stranke. Znameniti kriminalisti izjavili su se proti ovoj reformaciji in pejus[9]; nu značajno je svakako, što se za

---

[6] Formula u prizivnih osudah glasi obično: „que les temoignages recueilles en premiére instance dans les notes d' audience suffisent à la Cour, et qu' il est inutile d' entendre les temoins cités."

[7] U motivih Code-a de instruction criminelle veli se: „L' autorité qui statuera sur les appels ne doit pas etre trop eloignée du premier tribunal: elle devra suovent entendre les temoins, et il ne faut pas, que leur transport devienne un obstacle à l' administration de cette partie de la justice." (Oblast, koja će suditi usljed priziva nesmije biti odviše udaljena od prvoga suda; ona će često doći u priliku, da sasluša svjedoke, i njihovo došašće k sudu netreba da bude zapriekom upravi ovoga diela pravosudja.)

[8] Godine 1853 iznosio je broj prizvanih korekcijonalnih parnica 5% od sveukupnoga broja istih, a 3% bilo je kor. parnica, u kojih se pred prizivnim sudištem obnovio dokazni postupak. — Ove podatke vadimo iz priloga I. k motivom osnove kaz. postupnika za njemačko carstvo.

[9] Liepo veli se u izvješću odbora legislativne skupštine: „Pour quiconque à la moindre expérience des affaires criminelles, on ne peut se faire une juste idée de la veracité d' un témoin que par un debat oral. L' aspect du témoin, sa phisionomie, son attitude, ses gestes et jusque aux intonations de sa voix, tous ces détails constituent veritablement les cléments indispensables d' un appréciation sérieuse." (Tkogod ima i najmanje izkustvo u poslovih kriminalnih, taj je uvidio, da si sudac može samo ustmenom razpravom stvoriti pravu ideu o vjerodostojnosti svjedoka. Pojav svjedoka, njegova fizionomija, njegovo držanje, njegovo kretanje dapače i intonacija njegovoga glasa, svi ovi detaili tvore u istinu neobhodne elemente za ozbiljnu ocjenu njegovih izkaza.)

Digitized by Google

parlamentarne razprave nije pojavio glas, koji bi bio zagovarao podpunò dokinuće priziva. Protivnici osnove izticali su jedino nuždu ustmene prizivne razprave, ter ovim su zahtjevom bili svakako konsekventniji od osnove, koja je dopuštala priziv proti osudi izrečenoj na temelju ustmenoga postupka, nu njekako silila prizivni sud, da sudi na temelju akta. Bilo kako god, osnova postala je zakonom, koji valja još dan danas, ter njegovo djelovanje čini se da je povoljno. Broj apelacija nije velik, i tiče se težih kažnjivih djela; obnove dokaznoga postupka pred prizivnim sudom redke; preinake prvosudnih osuda prema broju apelacija neznatne [10].

Ovaj sistem apelacije postoji uz njeke nevažne preinake u Belgiji i Italiji.

Prije uvedenja jedinstvenoga kaznenoga postupka za njemačko carstvo, postojali su u njemačkih državah u pogledu apelacije razni sistemi, s kojimi valja nam se pobliže upoznati i zato, što će nam pružiti bogata gradiva za dogmatički dio naše razprave.

U pogledu apelacije, partikularna njemačka zakonarstva dielila su se u tri grupe. U jednu uvršćuju se ona zakonarstva, koja su nastojala izvesti njeki kompromis izmedju priziva i prin-

---

Glasoviti kriminalista Faustin Hélie u svom djelu: Traité de l' instruction crim. vol. VIII pag. 113. veli: „C' est pour suppléer aux dépositions orales devenues plus difficiles à raison de la distance plus grande qui separe le premier juge de juge d' appel, que la loi nouvelle a voulu imprimer aux notes d' audience, qui sont une sorte des procés-verbal du premier abbat, un developpement plus étendu, une authenticité plus marquée. Nous le constatous avec regret, car il ne nous semble pas que les jugements sur piéces vaillent les jugements rendu sur un debat oral, que l' analyse des témoignages puisse remplacer le temoignages eux memes, et que de preuves ainsi affaiblies puissent conduire à un bonne justice.“ (Jedino u namjeri, da se nadomjeste ustmeni izkazi, koji su postali nješto teži, radi daljine, koja razstavlja prvi sud od prizivne instancije, novi je zakon naredio, da se zabilježbe razprave, koje sačinjavaju vrst zapisnika, vode obširnije, ter podielio im izrazitiji autenticitet. Mi to konstatiramo sažalenjem, jer nam se čini, da osuda izrečena na temelju spisa nije ravna osudi donešenoj na temelju ustmene razprave, da analiza svjedočanstva nemože nadomjestiti svjedočanstvo samo, i da dokazi tako oslabljeni nezajamčuju dobra pravosudja.)

[10] God. 1867 bijaše pred kaz. sudovi povedeno 151.769 parnica. Priziva uloženo je 6637 dakle 44 pro mille. Samo u 102 parnice bijahu svjedoci nanovo preslušani.

Digitized by Google

cipa ustmenosti (Praiska, Anhalt); u drugu uvršćuju ona zakonarstva, koja su se povela za francezkim sistemom (Hessen, Bavarska itd.); u treću ona, koja su apelaciju podpunoma isključila ili više manje stegnula (Braunschweig, Waldek, Baden, Würtemberg itd.).

Praisko zakonarstvo nakon dokinuća inkvizitornoga postupka (1846) pripuštalo je priziv po francezkom sistemu, nu zakonom od 3. siečnja 1849, a još više zakonom od 3. svibnja 1852 stegnulo je priziv. Prvi od spomenutih zakona propisavao je u § 126, da apelant može samo novimi okolnostmi i novimi dokaznimi sredstvi pobijati ono, što je prvi sud uzeo, da je dokazano, a prizivni sud ima prosuditi, da li su navedene nove okolnosti i dokazala relevantna. Još se je više bila sužila apelacija drugim od spomenutih zakona, koj je u čl. 101 prizivni sud upućivao, da uzme za podlogu svoje riešitbe učin, kako ga je ustanovio prvi sud, ako se iz novih okolnosti i dokazala nebi pokazalo, da će se ustanovljeni učin promieniti ili modificirati. Djelovanje tih zakona nije bilo povoljno. Praksa borila se je s težkoćami, koje je jedva mogla svladati; broj apelacija bio je puno veći nego po francezkom sustavu. Na temelju statističkih podataka ustanovljeno je, da je jedna četvrtina osuda bila prizvana, a više od četvrtine osuda preinačeno.

Druga grupa usvojila je posvema francezki sustav, pripuštala dakle prizive neograničeno, ovlašćujući prizivnoga sudca, da sudi na temelju spisa, ili na temelju ustmene razprave, u kojoj će se izvesti dokazi jur izvedeni pred prvim sudom ili dokazi novi.

U trećoj grupi valja razlikovati ona zakonarstva, koja su priziv posvema dokinula, od onih, koja su ga pripuštala u više manje ograničenoj mjeri.

Prvi njemački postupnik, koj je priziv posve dokinuo, bio je braunšvaigski od 22. kolovoza 1849, koji je u § 156 naredjivao: „Enderkenntnisse in Strafsachen entscheiden über die That, die ihren Gegenstand bildet, rechtsgültig für alle Zukunft, wenn sie nicht entweder durch die Nichtigkeitsbeschwerbe oder durch Wiedereinsetzung in den vorigen Stand beseitigt werden."

Digitized by Google

Za njim poveo se je Waldek u zakonu od 14. lipnja 1850. Od njemačkih država, koje su bile priziv ograničile, navesti ćemo dvie veće: Badensku i Würtemberžku.

Po badenskom zakonu od 19. svibnja 1864 o sudbenom ustroju sudili su porotni sudovi o najtežih zločinstvih; o kažnjivih djelih najlaglje vrsti sudili su kotarski sudovi (Amtsgerichte), sastojeći od sudca i dva prisežnika (Schöffen); o kažnjivih djelih srednje vrsti, sudila su okružna sudišta u senatih od pet sudaca. Po kaz. postupku od 18. ožujka 1864 dopušten je priziv i glede pitanja učina samo proti osudam kot. sudova, dočim je proti porotnim osudam i osudam okružnih sudova dopuštena jedino žalba ništovna radi povrede zakona.

U Würtembergu sudili su o kažnjivih djelih najteže vrsti porotni sudovi, ob onih najlaglje vrsti kot. sudovi (Oberamtsgericht), sastojeći od kot. sudca (Oberamtsrichter), prisjednika (Justizassesor) i triuh prisežnika (Schöffen), a o kažnjivih djelih srednje vrsti okružni sudovi, u pravilu u senatih od triuh sudaca i dva prisežnika. Proti konačnim osudam dopuštena je bila jedino žalba ništovna, nu tako, da je ukidno sudište bilo vlastno odrediti obnovu postupka, ako je iz predloženih mu spisa razabralo, da nestoje faktične predpostave, na temelju kojih bijaše izrečena osudjujuća riešitba (§ 486 kaz. post.).

Kad se je njemačka carska vlada latila izradka osnove kaznenoga postupnika, koji bi imao valjati u svemkolikom sjeverno-njemačkom savezu, zamolila je njemačke vlade, neka se izjave o pitanju, ima li se u stvarih kaznenih pridržati, ili ukinuti priziv. Stavljena pitanja bila su sliedeća:

1. Postoji li u smislu postojećih zakona (dotične zemlje) prizivna instancija, i kako je uredjena?

2. Kakovo je izkustvo učinjeno s postojećom prizivnom instancijom; je li se pokazala potreba, ili pojavila želja, da se uredjenje njezino preustroji, ili da se posve dokine?

3. Koje su posljedice nastale u zemljah, u kojih je prizivna instancija dokinuta, je li dokinućem priziva oslabljeno povjerenje u osude prve molbe, ili je li se pokazalo, da su se predlozi za obnovu postupka, dotično ništovne žalbe, znamenito pomnožili?

Digitized by Google

4. Ako bi se u novom kaz. postupku dokinuo priziv, bi li se imale za to umnožiti garancije u prvoj instanciji?

5. Kakove bi eventualno imale biti garancije, koje bi se mogle smatrati prikladnim ekvivalentom za dokinuće priziva, možda jednodušnost u prvoj molbi, gdje nesudjeluje porota, ili sudjelovanje prisežnika (Schöffen)?

Bit će poučno, ako priobćimo, dakako u izvadku, važnije odlomke odgovora, koje su na malo prije navedena pitanja dale njemačke vlade, a to činimo tim radje, što su ti odgovori izradjeni na temelju mnenja sudova dotičnih zemalja, dakle na temelju mnenja danih po praktičnih sudcih, kojim se neće spočitati, da su plod maglovitih teoretičkih misli.

Kako napomenusmo, braunšvaigski kaz. post. nezna u obće za priziv proti konačnim osudam u kaznenih stvarih. Osude, bile one izrečene po inokosnom, sbornom ili porotnom sudu, mogu se pobijati jedino žalbom ništovnom i povratom u stanje prijašnje (obnova postupka). Na treće od postavljenih pitanja odgovorilo je braunšvaigsko prizivno sudište u Wolfenbüttelu, da je izkustvo, stečeno dokinućem priziva, najpovoljnije. U obsežnom mnenju toga sudišta veli se medju ostalimi, da se ta uredba nije uvela bez bojazni, tim više, što joj u Njemačkoj nije tada bilo primjera. Toga radi ograničila se što više kompetencija okružnih sudišta, ter tek kasnije, kad je dokinuće priziva steklo obće priznanje, razmaknuo se djelokrug okružnih sudišta, dodieliv im njeka zločinstva, dosudjena porotnim sudovom. Dokinuće priziva moglo je u dvojakom pravcu štetno djelovati, prema tomu, da li se ima pred očima pogibelj, kojoj se izlaže javni poredak, ili interes obtuženika. U prvom od navedenih pravaca braunšvaigsko zakonarstvo nije nikada znalo za priziv na štetu obtuženika, ter s te strane posvemašnjim dokinućem priziva nije se izvela novota. Što se tiče drugoga pravca, naime interesa obtuženika, to je mnogogodišnje izkustvo razpršilo sve bojazni. Broj ništovnih žalba je neznatan, još su redji slučajevi obnove postupka. Ovi rezultati podobni su umiriti i one, koji su njekim nepovjerenjem dočekali novu uredbu. U spomenutom mnenju hvale se naročito inokosni sudovi, koji su pored ne-

Digitized by Google

prizivnosti svojih osuda, znali očuvati neokrnjeno povjerenje naroda.

U pogledu garancija, kojimi bi se imala obskrbiti neprizivna prva instancija, mnenje preporučuje na prvom mjestu sudjelovanje prisežnika (Schöffen). U sudbenih funkcijah razlikuje operat tri elementa: oblastni, tehničko-znanstveni i napokon elemenat, koji počiva na običnom izkustvu života, koji se temelji na zdravoj praktičnoj razsudi. Sud, izdavajući pozivnice, odredjujući iztražni zatvor, ravnajući razpravom, vrši oblastnu moć. Znanje zakona i znanstvena pravna naobrazba razlikuje pravnika od nepravnika. Shvaćanje konkretnoga učina i napokon, dakle pitanje, da li je stanovita okolnost dokazana, tumačenje izjava, ociena čina, sravnjivanje faktičnoga materijala s obćenitim pravnim načelom, ovi momenti u sudbenom djelovanju imaju se prepustiti izkustvu, razsudnoj moći čovjeka nepravnika, ili mora se bar dopustiti, da i nepravnici kod njihova riešavanja sudjeluju. Jurist kao takov, pored sdušna njegova nastojanja oko razjašnjenja pravne ustanove, pružit će nam više manje abstraktnu formulu. Riešenje pitanja, da li se u konkretnom slučaju obistinjuje obilježje, zahtievano po zakonu, jest i ostat će sveudilj akt samostalne razsudne moći. Uprav kod toga sravnjivanja — ne samo kod čistoga pitanja o dokazu — može sudjelovanje nepravnika odvratiti velikih pogibelji. Ono će zapriečiti, da se stanovito obilježje pomoću logičke abstrakcije i subtiliteta smatra dokazanim ondje, gdje ga razborit i lojalan nepravnik, razsudjujući stvar zdravim svojim razumom, nemože razabrati. Netreba zaboraviti, da se tuj radi o običnih pojmovih. Jurist bit će sam sobom na čistu o tom, što je sila, prevara, uvreda. Da li je pako u konkretnom slučaju učinjena sila, ili postoji jedino protimba; da li je izvedena prevara, ili da li je kontrahent, hvaleć svoju robu, ostao u granicah licet se se circumducere, da li je okrivljenik u istinu drugoga uvredio, ili se samo ponašao neuljudno, grubo, surovo, to će se na konac konca najpouzdanije prosuditi zdravim razborom. Mnenje zagovora zato sudjelovanje prisežnika kod prvih instancija, da se tim sudjelovanjem preusretne jednostranosti juristička teknike, i da se dozvanjem pučkoga

Digitized by Google

elementa ojača pouzdanje u sudove. Uz ovakovu uredbu bit će moguće obaliti broj plaćenih sudaca, ili prestat će neobhodna inače potreba, da se njihov broj poveća, ter bit će laglje poboljšati socijalni njihov položaj, i tako zajamčiti im javni ugled, bez kojega nemogu uspješno vršiti svojega zvanja.

Kod provedbe te uredbe, veli se napokon u mnenju, bit će nuždno zrielo prosuditi, u kojoj mjeri, da se nepravnici pritegnu k tomu sudjelovanju, jer valjalo bi gledati, da pojedinci nebudu obterećeni na način, koji bi pokazao neshodnost uredbe.

Badenski kaz. postupnik izključuje, kako smo gore naveli, priziv u pogledu učina proti osudam okružnih sudišta. O toj se uredbi veli u mnenju badenskoga ministarstva, da je tečajem petgodišnjega djelovanja podpunoma zadovoljila. Po statističkih podatcih broj žalba ništovnih je umjeren, a redki su predlozi, da se postupak obnovi, pa i u redkih slučajevih obnove pokazuje se u pravilu, da je predlog bio neosnovan. Nije se opazilo, da bi pučanstvo primalo nepouzdanjem osude okružnih sudišta, ter u mnogobrojnih molbah za pomilovanje, koje se podnašaju ministarstvu pravosudja, redko se kad tvrdi, da je osudjenik nedužan.

Djelovanje okružnih sudišta označuje mnenje posve povoljnim, ter se naročito naglašuje, da popunjenje presudnoga senata sa pet sudaca, i propis, da je većina od četiri glasa nuždna za riešenje pitanja o krivnji, nije izazvalo primjetaba.

Pored toga izkustva, razpravljajući o reformah kaz. postupnika, učinjen je predlog, da se presudni sbor popuni sa trojicom sudaca i četvero prisežnika, koji bi o svojkolikoj osudi, dakle o pitanju krivnje, o uporavi zakona i ob odmjeri kazni zajednički viećali i zaključivali većinom od pet glasova.

Za opravdanje ovoga predloga navadjalo se, da konsekvencija sustava zahtieva; da gradjanski element bude zastupan nesamo kod porote i kot. sudova, već i kod sudišta okružnih.

Priznaje se obćenito, da se sudačko osoblje ima umaliti, nu uvidja se s druge strane, da bi pogibeljno bilo, da se ta svrha poluči stegnućem presudnih sudaca kod okružnih sudišta na tri sudca. Sudjelovanjem prisežnika moći će se ta redukcija s većim umirenjem izvesti.

Digitized by Google

Usuprot nije povoljno izkustvo, stečeno prizivom, koji je neograničeno dopušten proti osudam kot. sudova. U pravilu sudi prizivni sud na temelju akta, ter ovakovo sudovanje nije spojivo s ustmenim postupkom prve molbe. S druge strane valjalo bi zrielo promisliti, da li kot. sudovi pružaju dovoljnih garancija za neprizivnost svojih osuda. Izjave badenskih sudova, koje je vlada u tom pitanju zahtievala, podieljene su prilično jednako. Stoji svakako, da je broj priziva razmjerno neznatan (9%), a broj preinačujućih prizivnih osuda još neznatniji (3%).

Nemanje povoljno za dokinuće priziva glasi mnenje wirtemberžkoga ministarstva. Predlozi, da se obnovi postupak i ništovne žalbe, nisu tako mnogobrojni, da bi se iz njih mogli vaditi argumenti proti dokinuću. Povjerenstvo, sastojeće od sudaca višjih i nižih instancija, i članova državnih odvjetničtva, koje je ministarstvo u tom pitanju saslušalo, izjavilo se jednodušno proti uvedenju priziva.

Zanimivo je mnenje oldenburžkoga državnoga ministarstva. Oldenburžki kaz. post. god. 1854, kojim bijaše uveden javni i ustmeni postupak, pridržao je ipak priziv proti osudam sbornih i inokosnih kaznenih sudova. Pri izradjivanju zakona uvidjalo se je doduše, da se sa teoretičkoga gledišta prizivna instancija neda spojiti s ustmenim postupkom, nu dvojilo se je, da li bi se ista mogla dokinuti, a da se ne povriedi sviest puka, koji u njoj nazrieva jamstvo proti neopravdanim prvomolnim osudam.

Godine 1860, dvie godine nakon uvedenja zakona, izvjestilo je predsjedničtvo prizivnoga sudišta, da je po mnenju kolegijuma uredjenje prizivne instancije posve neumjestno, i da većina kolegija preporučuje posvemašnje dokinuće priziva. Evo kratka izvadka iz toga izvješća, na koliko se njim razjašnjuje naše pitanje:

Razpravni zapisnik i razlozi prve molbe makar i izradjeni velikom pomnjom, pružaju slabu sliku glavne razprave. Nije moguće opisati svih momenta, koji su odlučno djelovali na presudnoga sudca, stojećega pod osobnim utiskom obtuženika i svjedoka, ter se zato prizivno sudište, izpitujući osudu na temelju spisa, nalazi u veoma mučnom položaju.

Digitized by Google

Zakon ovlašćuje doduše prizivni sud, da odredi ponovno izvedenje dokaza (pred prizivnim sudom), ako ima važnih razloga dvojiti o učinu, kako ga je ustanovila prva instancija; nu prizivno se sudište težko odlučuje na tu odredbu, jer znade, da mu predloženi spisi nepredočuju svih momenta dokaznoga postupka, ter zato nemože u svakoj često i samo prividnoj nedostatnosti dokaznoga materijala, popisana u aktih, nazrieti temeljiti razlog za ponovno izvedenje dokaza; a ipak protivi se naravnim osjećajem potvrditi osudjujuću riešitbu, neimajući vlastitoga pozitivnoga uvjerenja o krivnji osudjenika.

Zakon ovlašćuje prizivno sudište i na odredbu, da se pred njim izvedu novi dokazi. I ta ustanova neradja očekivanim uspjehom, jer nije moguće stvoriti si pravi sud o važnosti novih dokaza, a da se suvremeno neizvedu još jedan put i dokazi jur izvedeni. Posve je moguće, da je koja izjava svjedoka, saslušana pred prvim sudom, pružala važnih momenta za ocjenu vjerodostojnosti novih svjedoka, a ta izjava nije bila zabilježena u razpravnom zapisniku, jer bez izjave novih svjedoka nije imala važnosti, a k tomu nije izključena mogućnost, da bi i stari svjedoci bili u stanju svjedočiti ob okolnostih, na koje se odnose nova svjedočanstva. Sve ovo upućuje neodoljivo na to, da bi prizivno sudište imalo odrediti ponovno izvedenje svih dokaza, kadagod bi podvojilo o učinu ustanovljenom po prvom sudu.

Nu prizivna instancija nepreporučuje se ni u toj predpostavi, jer i neglededć na trošak skopčan s ponovnim izvedenjem dokaza pred prizivnim sudom, na osjetljive neprilike za svjedoke i vještake, valja priznati, da druga osuda, izrečena na temelju nove ustmene razprave, ima ipak vriednost prve osude, jer je uprav nemoguće reproducirati podpuno i točno prvu instanciju, i jer drugo ustanovljenje učina nedaje garancija veće pravilnosti.

Istina je svakako, da prizivno sudište, sastojeće od starijih i izkusnijih muževa, pruža većih garancija za jurističu pravilnost pravoroka; nu nebi se usudili tvrditi, da su prizivni sudci sposobniji ocieniti faktične momente, da je u njih oštrije opažanje, nego li u mladjih sudaca prve molbe, koji stoje bliže puku. Prije svega valja priznati, da ponovljeno izvedenje dokaza neće pru-

Digitized by Google

žati onako pregnantne slike kao što razprava, obavljena pred prvim sudom, da će se dapače ta slika mutiti protupravnimi uplivi; jer ne samo da će u vrieme medju prvom i drugom razpravom pamtenje svjedoka oslabiti, tako da se oni neće više pojedinosti sjećati, neće onom sigurnošću izkazivati, kojom su izkazali pred prvim sudom, već će i okrivljenik, koji je slušao sve, što se proti njemu izkazalo, biti oprezniji, ter čuvati se nesmotreni izjava, koje bi državno odvjetničtvo i sud mogli smatrati važnimi za prosudjenje stvari; okrivljenik stojeći pred drugim sudom znade za slabe strane svjedoka, ter nema dvojbe, da usljed toga pred prizivnim sudom ima više podmićenih, nagovorenih ili bar smućenih svjedoka, nego ih ima pred prvim sudom. Razprava pred prizivnim sudištem ima svakako tu prednost, da je u njoj podpuno izvedenje svegakolikoga materijala bolje osjegurano. Prizivno sudište nastoji, da se naknadno izvedu dokazi zanemareni od prvoga suda, ili da se izvedu dokazi novo pronadjeni. Nu ovo nije prava svrha, radi koje bi imala postojati druga instancija, ter se nedostatnosti prve razprave dadu shodnije ukloniti drugimi uredbami, naročito širjim pripustom obnove iztrage, izcrpljivim navodom dokaza u prediztragi itd.

Potaknuta ovim izvješćem, oldenburžka vlada predložila je godine 1868 saboru osnovu zakona, kojim se dokidao priziv u stvarih kaznenih. Sabor, u kojem je sjedilo sedam sudaca, prihvatio je osnovu jednoglasno. Ovako postao je zakon od 10. rujna 1868, o djelovanju kojega mnenje izjavlja se tako povoljno, da neokleva izreći, da bi žalilo uzpostavu prizivne instancije.

Glede pitanja, da li se ima uvesti uredba prisežnika, veli mnenje, da se od uvedenja iste s praktičnih razloga odustalo, jer da se u manjih mjestih nebi u obće našlo osoba, sposobnih da vrše taj ured, ili nebi ih se našlo u dovoljnom broju, tako da bi teret sudjelovanja kod čestih kaznenih razprava pao na maleni broj sposobnjaka. Proti uvedenju prisežnika izjavila se je i oldenburžka odvjetnička komora, koja nemisli, da bi uspješno mogla djelovati sudišta, sastavljena od elemenata toli različitih, ko što su stalni, juristički naobraženi sudci, i prisežnici.

Digitized by Google

Nemožemo propustiti, a da nepriobćimo u izvadku mnenje hessenskoga ministarstva pravosudja, koje se najodlučnije očituje za prizivnu instanciju. Audiatur et altera pars, makar i svojimi nazori bila prilično osamljena. Našemu razlaganju namjenismo svrhu razpraviti svestrano pitanje priziva u kaznenih stvarih, ter nećemo, da nam se spočituje pristranost. Moramo ipak iztaknuti, da neznamo za zagovornike priziva u onom smislu, da bi se prizivnoj instanciji imperativno naložilo suditi izključivo na temelju akta, a ovakav priziv lebdi pred očima onim, koji zagovaraju uzpostavu aust. kaz. postupnika god. 1853.

U Hessenu postojala je prizivna instancija za sve kaznene stvari, o kojih nije sudila porota. Prizivno je sudište nadležno izpitati nesamo pitanja ob uporavi zakona, već i pitanje ob učinu i odmjeri kazni. U pravilu prizivno sudište sudi na temelju predloženih mu akta, nu može odrediti posvemašnju ili dionu obnovu dokaznoga postupka.

Na obranu prizivne uredbe, kako smo ju evo nacrtali, navadja hessensko ministarstvo prije svega veliki broj uloženih priziva, i znameniti broj preinačenih pravosudnih osuda.

Razlozi, s kojih spomenuto ministarstvo zagovara uredbu priziva u razloženom obsegu, mogu se svesti na sliedeće važnije argumentacije. Izkustvo uči, da često obtuženik tek usljed prve osude shvaća pravo znamenovanje i pravi doseg upravljene proti njemu tužbe; tek usljed prve osude dolazi u stanje spoznati nedostatnost svoje obrane, tako da mu baš druga instancija pruža priliku, da se uspješno brani; s druge strane priziv daje i državnomu odvjetničtvu priliku, da popuni dokazni material za obiedu obtuženika. Priziv prikazuje se zatim veoma shodnim sredstvom za ublaženje kazni, koju prvi sud, svladan utiskom ustmene razprave, ponašanja obtuženika i dokazala, koja uvadja na svoju obranu, često prestrogo odmjeruje. Mnenje izjavlja se proti sudjelovanju prisežnika, jer neočekuje povoljnih posljedaka od zajedničkoga viećanja i zaključivanja elemenata, stojećih i po shvaćanju i po izobraženju svojem u toli očitoj medjusobnoj oprieci.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Uredjenje pravnih odnošaja seljačkoga posjeda.

U Vinkovcih, 20. svibnja 1883.

Kr. zemalj. vlada nakanila je saboru predložiti osnovu zakona ob uredjenju pravnih odnošaja seoskoga posjeda u Hrvatskoj i Slavoniji, pa je s toga preko političkih oblasti razaslala spomenicu s pozivom, da se na 17. u toj spomenici sadržanih pitanja odgovori.

Zastupstvo občine Vinkovačke izabralo je u tu svrhu odbor od četiri viećnika, koji je podneo svoj elaborat.

Pitanja su ova:[1]

1. Ima li se „minimum" uvesti?
2. Kolik ima biti otaj minimum?
3. Na koje vrsti selišta ima se isti protegnuti?
4. Ima li minimum širom ciele zemlje svigdje biti jednak, ili ima li se isti prilagoditi potrebi pojedinih prediela; ako ovo potonje, tko da o tom odluči?
5. Ako je selište spadajuće u vrst zemljišta stegi minimuma podpadajućih tako maleno, da bi se kod dieljenja razstaviti moralo u dielove izpod minimuma, što dopustivo nije, je li u takovu selištu dioba u aequivalentu t. j. u novcu dopustiva ili ne?
6. Ako je dioba u novcu dopuštena, kako da se ista provede, — je li bi i kakovih pogodnosti imao uživati onaj, koji na gruntu ostaje, ter druge novcem izplaćuje?
7. Ako se provadja dioba u novcu, tko od obitelji ima pravo ostati na gruntu, i druge izplatiti, jeli to zakon opredjeliti ima, ili uzajamni sporazumak obiteljskih članova ili oblast?
8. Ako dioba izpod minimuma niti u aequivalentu nebi dopuštena bila, da li obiteljski članovi tim samo po sebi postaju zadrugom, koja se razvrgnuti nemože, ili pako i u tom slučaju jedan preuzme upravu i vlastničtvo, a ostali imadu u kući samo pravo domaje (Heimstätte) t. j. djevojke ostaju u kući do udaje, mužkarci dok sami mogu kruh služiti, nitko ipak osim kuće gospodara neima prava u domaji se oženiti; — u vanjskom životu obnemogli članovi ovakove „domaje" imadu pravo povratka za svoju osobu.
9. Je li i kakovih pogodnosti ima pred zakonom uživati selište spadše na minimum? Ima li isto prosto i izuzeto biti od svake ovrhe na pokretnine spadajuće na fundus instructus, došla ova od strane dr-

[1] Ova su pitanja doduše štampana u Mjesečniku g. 1882 str. 758 i sl. nu da se laglje razumie odgovori, priobćuju se još jedan put.

Digitized by Google

žave, ili od strane privatnika tako, da bi se ovakova selišta skupa sa k istim spadajućim živim i mrtvim naredom, koje bi dakako zakon imao pobliže opredjeliti, za dug samo putem realne ovrhe prodavati mogla?

10. Da li se selište, padajuće pod stegu minimuma u nijednom slučaju nesmije dieliti izpod minimalne mjere, ili je dopustivo, da se u iznimnih slučajevih zato dozvola od oblasti podieli?

11. Imadu li selišta, koja su već sada izpod minimalne izmjere, ter po tom nepodpadaju stegi minimuma — kada prikupom novih čestica postignu površinu, koja je jednaka minimumu, opet podpasti stegi minimuma? n. pr. ako je zakonom propisani minimum u onom predjelu 8 rali, a seljak A. posjeduje samo 6 rali, to on nebi podpadao stegi minimuma, ter bi mu djeca slobodno diobu izvela u naravi — pita se, da li bi ovo selište, ako bi seljak A prikupio još 2 rali, podpalo stegi minimuma, pod kojom prije nije stajalo, ter se nebi po otčevoj smrti više medju djecu u naravi podieliti moglo?

12. Moguća je i ona alternativa, da se imadu i ona selišta, koja su jur spala izpod minimuma, u ovoj svojoj sadašnjoj površini uzdržavati tako, da bi u obće svako ciepanje selištah i takovih, koja su izpod minimuma, bezuvjetno zabranjeno bilo; da li bi ovakova stega probitačna bila, kojom bi se broj posve slobodnih zemljišta odviše možda stegnuo?

13. Može se i taj način odabrati, da su sva selišta, koja su već tako malena, da kod diobe svaki dio izpod minimalne mjere pada, bezuvjetno nerazdjeljiva, ona pako selišta, koja su već sada izpod minimalne mjere, da se imadu po volji i izjavi svojih sadanjih vlastnika bud pod stegu minimuma staviti, bud slobodnu razpolaganju izručiti?

14. Nebi li radi vjerovnika i javne vjeresije probitačno bilo sva selišta, koja podpadaju minimumu, u posebnu gruntovnicu uvrstiti, ili inako njihovu narav označiti, da tim svaki bio to hypotekarni vjerovnik, ili kupac, unapried znade, da mu parcelacija nije dopuštena?

15. Da li je dopušteno od selišta, spadajućih u vrst onih, koju minimumu podpadaju, prodavati pojedine čestice, ako se tim neokrnji selište izpod minima — n. pr. ako je minimum 8 rali, a seljak B. imade 12 rali, smije li isti odtuda što prodati, ili treba zato predbježno privolu političke oblasti?

16. Nebi li u interesu seljačkoga stališa bilo, da se ženska djeca tamo, gdje i mužkih imade, ograniče na nuždni dio u novcu t. j. na polovicu diela po lozi im pripadajućega, koji bi dio svakako veći bio, nego po sadanjem zadružnom zakonu, po kojem im samo običajna oprema pripada?

17. Koje oblasti da izvadjaju zakon o diobi i nasliedstvu u seljačkih dobrih? nebi li se postupak političkih oblasti radi veće jeftinoće takodjer protegnuti imao na sav seljački stališ, živio on u zadrugah, za-

Digitized by Google

jednici ili samovlastničtvu, gdje sada samo zadružni dio pod političku nadležnost spada, a svi pravni poslovi zajednica i samovlastničtva redovitim sudovom pripadaju?“

Na ova pitanja odgovorio je spomenuti odbor vinkovačke občine operatom, koji je cielokupno zastupstvo prihvatilo. Taj operat glasi ovako:

„Mi možemo jedino glede uredjenja pravnih odnošaja seljačkoga posjeda u bivšoj krajini, pak i to samo o poznatih nam predjelih slavonskih okružja naše mnenje izraziti, i tako našu zadaću riešiti.

Iz spomenice vis. kr. zemaljske vlade vidi se, da ona želi zakonom urediti pravne odnošaje jedino čisto seljačkoga posjeda, i to kako glede vlastničtva, tako glede nasliedstva i diobe; zato bi se za obseg bivše vojničke krajine imalo ponajprije izreći načelno, koje zemlje podpadaju pod pravnu narav seljačkih zemalja. U tom pogledu mnijemo, da se seljačkim zemljam imaju u obsegu bivše voj. krajine pribrojiti samo one zemlje, koje budu zatečene u vrieme, kad odnosni zakon u kriepost stupi, u posjedu takovih osoba ili zadruga, koje su dne 8. lipnja 1871 spadale u red obligatornih krajišnika, i koji se još uvjek bave poljodjelstvom, makar da su poslje toga vremena diobom prestali biti krajišnici, te prešli u red zaštićenika (Schutzmänner).

Za zemlje, koje su do vremena, kad zakon stupi u kriepost, jur prešle u vlastničtvo takovih osoba, koje nisu bile 8. lipnja 1871 krajišnici, ili koje su tada istina spadale u red krajišnika, ali su sada obrtnici, trgovci, činovnici, svećenici itd., nebi zakon ob uredjenju pravnih odnošaja seljačkoga posjeda imao vriednosti, jer bi se broj slobodnih zemljišta na štetu občega prometa odviše stegao, te onemogućilo sastavljanje većih gospodarstva.

Vodjeni dakle ovimi nazori, iztičemo, da se naši odgovori tiču jedino zemalja, koje za vrieme kad stupi odnosni zakon u kriepost, budu zatečene u posjedu osoba, koje su bile 8. lipnja 1871 obligatorni krajišnici, i koje se od to doba niesu posvetile ni obrtu ni trgovini, ni stališu činovničkom, svećeničkom, učiteljskom itd., nego koje se bave još uvjek poljodjelstvom.

Na stavljena pitanja odgovaramo dakle sliedeće;

Ad 1. Nuždno je, da se kod seljačkoga posjeda uvede minimum.

Ad 2. Ovaj minimum imao bi obsizati u okružju gradiškom, brodskom i varadinskom u pravilu osam katastralnih jutara. U koliko se pak kod pojedinih osoba, spadavših 8. lipnja 1871 u red krajišnika, za tekne u vrieme kad stupi odnosni zakon u kriepost, manji posjed od 8 jutara, ima taj posjed u zatečenoj količini dotle ostati kao nerazdjelivi minimum, dok ga sa seljačkim zemljištem nedopuni na osam jutara.

Ad 3. Minimum bi se imao protegnuti u bivšoj voj. krajini samo na zemljišta, koja za vrieme oživotvorenja novoga zakona budu zatečena

Digitized by Google

u posjedu zadruga ili osoba, koje su 8. lipnja 1871 bile obligatorni krajišnici, te se još uvjek bave poljodjelstvom, pa bi se ova zemljišta imala zakonom uvrstiti u razred „seljačkih zemalja“ i tim imenom označiti u gruntovnici.

Ako koji neseljak u buduće prikupi seljačkih zemalja do mjere od 8 jutara ili preko te mjere, i te zemlje imadu podpasti također pod minimum.

Ad 4 Nepoznavajući dovoljno mjestnih i kulturnih odnošaja predjela, spadajućih u obseg bivše hrvatske krajine, naime okružja ličkog, ogulinskog i banskog nemožemo izjaviti naše mnenje o tom, koliki da bude tamo minimum seoskog posjeda; nu mislimo da bi najshodnije bilo, da o tom, koliki da bude taj minimum u pojedinih predjelih, pravovaljano odluči samo sabor.

Ad 5. Kod selišta, spadajućih u vrst zemljišta, stegi minimuma podpadajućih, koja su tako malena, da bi se kod dielenja razstaviti morala u dielove izpod minimuma, morala bi se dopuštati dioba u aequivalentu t. j. u novcu.

Ad 6. Kod diobe u novcu imali bi u kući ostavši zadružni članovi odnosno suvlastnici izstupajućim, izvan slučaja posebnoga sporazumka, za 14 dana iza pravomoćnosti odluke diobu zadruge potvrdjujuće aequivalent izplatiti. Članovi zadružni, koji na gruntu ostaju i ostale novcem izplaćuju, nebi imali nikakovih pogodnosti uživati prema izstupajućim osim te, da izstupajući zadružni članovi moraju mjesto u novcu primiti aequivalent i u marvi po pravednoj procjeni, koju bi im u kući ostali u ime njihovog aequivalenta možda ponuditi i predati htjeli.

Ad 7. Ako se preduzme dioba u novcu ima ostati na gruntu i druge izplatiti:

a) u slučaju nagode onaj, koga dionici imetka medjusobnim sporazumkom odrede;

b) u pomanjkanju nagode kod diobe zadruga, koje sastoje od dvie ili više obitelji, ona obitelj, koja broji više članova;

c) u pomanjkanju nagode kod diobe zadruga, u kojih živi otac, odnosno mati ili oboje sa svojom djecom, roditelji.

d) u pomanjkanju nagode u zadrugah sastojećih od više ravno velikih obitelji, ona obitelj, koju odredi občinsko zastupstvo, koje bi se zakonom uputiti imalo, da pri tom ima obzir uzeti na onu obitelj, koja je željela, da se zadružna zajednica diobom nevriedja;

e) u pomanjkanju nagode i u slučaju, da se sve zadružne obitelji načelno očituju za diobe, ali se nemogu složiti u pitanju, koja od njih da ostale izplati, odlučuje občinsko zastupstvo nakom točnih izvida svih odlučnih faktora;

Digitized by Google

f) u pomanjkanju nagode i u slučaju ako bi občina ili oblast saznala za tajnu diobu u naravi, koja se nebi imala dopustiti, odlučuje takodjer občinsko zastupstvo nakon točnih izvida, tko ima ostati na gruntu;

g) u pomanjkanju nagode pri diobi posjeda, koji pada pod minimum, pa čini zajednicu vlastničtva ne pak zadružni imetak, valja da budu mjerodavne ustanove § 843 o g. z.

Proti odredbam obć. zastupstva u slučajevih ovdje pod d, e i f nabrojenih imao bi biti dopušten utok na kot. oblast dotično podžupaniju kao drugu, a na zemaljsku vladu kao treću molbu; proti odredbam oblasti u slučajevih b, c, nebi se imao dopustiti nikakov daljnji pravni liek.

Ad 8. Riešeno odgovorom na pitanje 5, 6 i 7.

Ad 9. Sadanji i budući vlastnici seljačkih zemljišta u obće, iznašala ona samo 8 jutara, ili više ili manje, imali bi u bivšoj voj. krajini biti dionici šumskih užitaka iz šuma imovnih občina.

Vlastnici selišta spadših pod zakonom opredielit se imajući minimum, imali bi biti izuzeti od svake ovrhe na pokretnine spadajuće na fundus instructus, došla ova od države, občine ili od posebnika tako, da bi se ovakova selišta skupa sa k njim spadajućim živim i mrtvim naredom, na koji bi imao spadati jedan plug, drljača, jedna kola, dva komada tegleće marve bilo konja ili volova, za dug samo putem realne ovrhe prodati mogla t. j. da se fundus instructus bez selišta nebi mogao dražbi podvrći.

Ovdje bi valjalo ipak zakonom odrediti, da prilikom ovrhe na tegleću marhu kojega seljaka nepristoji njemu kao ovršeniku, označiti marvinče, koje spada na fundus instructus.

Ad 10. Selišta, spadajuća pod stegu minimuma, nebi se imala u pravilu dieliti izpod minimalne mjere; samo u slučaju najveće potrebe n. pr. usljed elementarne nesreće, znamenitih kradja itd. mogla bi oblast, saslušav predhodno občinu, dozvoliti ciepanje selišta, ali zemljišta na takvi način pod zakoniti minimum spadša imala bi zadržati seljačku svoju narav.

Ad 11. Ako se kod oživotvorenja novoga zakona osoba ili zadruga, koja spadaše 8. lipnja 1871 u red obligatornih krajišnika, zateče u posjedu manjega selišta nego 8 jutara, njezin posjed spada pod minimalnu stegu, pa će i u slučaju prikupa skupa sa prikupljenimi zemljišti seljačkimi spadati pod tu stegu.

Ad 12. Bilo bi probitačno, da se seljačko dobro u obće stavi pod stegu minimuma, zato bi se preporučilo da se i ona selišta, koja budu za vrieme oživotvorenja novoga zakona jur spala pod minimum, uzdrže u zatečenoj površini pod stegom minimalne mjere, i da se ciepanje i takovih selišta zabrani.

Digitized by Google

Ad 13. Nebi se moglo preporučiti, da budu sva selišta, koja su već tako malena, da kod diobe svaki dio izpod minimalne mjere pada, bezuvjetno nerazdjeljiva, niti bi se moglo svjetovati, da se prepusti volji i izjavi vlastnika takovih selišta, koja već sada neiznose minimum, hoće li im selište pod stegu minimuma pasti ili ne.

Ad 14. Nemožemo preporučiti, da se selišta, koja spadaju pod stegu minimuma, uvrste u posebnu gruntovnicu, ali mislimo da bi bilo probitačno, da se pravna narav svih zemljišta, koja novi zakon zateče u posjedu takovih vlastnika, koji su 8. lipnja 1871 spadali u red obligatornih krajišnika, označi u gruntovnici nazivom „seljačko dobro ili: seljačko zemljište".

An 15. Mislimo da bi bilo probitačno dopustiti, da se od selišta spadajućih u vrst onih, na koja se proteže minimum, smiju slobodno prodavati ili inače odtudjivati pojedine čestice, ako se tim neokrnji selište izpod minimuma, kao god što bi se imalo dopustiti, da vlastnici selišta, pod stegu minimuma spadajućih, takova u cielosti nerazciepana bez posebne dozvole mogu prodati ili inače odtudjiti.

Ad 16. Scienimo, da bi bilo probitačno odrediti:

a) da u seljačkih zadrugah ženskoj djeci, prigodom njihove udaje i od dana vjenčanja pripada odprema, koja bi imala sastojati u novčanom aequivalentu onoga diela zadružnoga imetka, koji po broju duša spada na dotičnu djevojku;

b) ženske, udate prije oživotvorenja novog zakona, nebi imale pravo na zadružni seljački imetak osim u slučaju nasliedstva, a za taj slučaj imaju valjati propisi obć. gr. zak.;

c) kod seljaka neživećih u zadrugah, neka glede opreme djevojke u obće, a posebice kod udaje i glede nasliedstva ostanu netaknute ustanove o. g. z.

Ad 17. Razprave i odluke u poslu dioba seljačkih zadruga imale bi spadati na političke oblasti, diobe pak seljaka neživećih u zadrugah i sve razprave ostavinske glede seljačkih dobara, bila ova zadružna ili vanzadružna, neka spadaju pod nadležnost redovitih sudova.

Obrazloženje odgovora.

Naš narod u bivšoj vojnoj krajini stajao je do nedavna pod puškom i tako rekući pod tutorstvom postojavših vojničkih oblasti. Sa svojim imetkom nije smio slobodno razpolagati, nego i u tom bio vezan na dozvolu oblasti. Ovaj sistem — ako i nije u obće preporuke ni hvale vriedan bio — bijaše ipak uz ine pogodnosti, koje je graničar uživao, za seljaka pogledom na kulturni razvitak njegov, u toliko dobar, što je krajiške obitelji čuvao od posvemašnjega osiromašenja i proletarstva.

Digitized by Google

Kad su u život stupile slobodoumnije ustanove i preinake strogih temeljnih krajiških zakona, ter se krajišniku razvezale ruke u razpolaganju s imetkom, pokaza se do skora, da narod u imućtvenom pogledu nazaduje, da se krajiške zadruge prekomjerno diele, a imetak njihov razsipava i prelazi u ruke tudjih elemenata, koji se — upoznavši, da sadašnji zakoni neodgovaraju potrebam našega naroda — sve više doseljivaju i nekretnosti kupuju.

Nemože se tajiti, da ima hvale vriednih iznimaka, da naime ima slučajeva, gdje stare krajiške obitelji svoj imetak u novije vrieme uzčuvaše, pače ga i umnožiše, ali ovi su slučaji riedki, jer narod u obće nazaduje, pa je zato od prieke potrebe, da se pravo razpolaganja seljaka sa nekretnim imetkom pod neku stegu stavi.

Ova stega može stojati u tom, da se opredieli neka minimalna mjera, izpod koje seljak svoj zemljištni posjed nebi smio drobiti niti u obće umanjiti.

U slavonskoj krajini postojao je zakon, da posjed krajiške zadruge t. j. obligatornih krajišnika nesmije biti manji od 8 jutara, ovaj minimum smanjen je zakonom od 8. lipnja 1871 na 6 jutara i odredjeno, da tko izpod te izmjere posjeduje, izstupa iz reda krajišnika, te prelazi u red neobligatornih krajiških stanovnika t. z. zaštićenika.

U slavonskom provincialu, najme u županijah požežkoj, virovitičkoj i sriemskoj postoje urbarska selišta, sastojeća iz 24 jutara oranica i livada na 6 kosaca, pa se ova selišta nisu izpod jednoga četvrta selišta smjela ciepati.

Postojale su dakle uredbe i u provincialu i u krajini, da se seljačka selišta izpod 8 jutara neumanjuju.

Trebalo bi dakle minimum, ako se kani uvesti, u slavonskih okružjih bivše krajine, ustanoviti na 8 jutara.

Sa narodno-gospodarskih razloga nebi bilo dobro, da se sav posjed u zemlji vrgne pod stegu, i slobodnom prometu oduzme, jer bi se tim ne samo umanjila pobuda na rad, marljivost i sticanje glavnica, nego bi se priečilo i arondiranje većih racionalnih gospodarstva, a nije ni intencija kr. zemaljske vlade, da se sve zemlje oduzmu slobodnom prometu, nego se radi samo o tom, da se seljački stališ sačuva od siromaštva i propasti. Valja dakle na umu imati, kako je nastao današnji seljački stališ u bivšoj vojnoj krajini, jer se ima zakon stvoriti, koji će uredjivati pravne odnošaje posjeda samo toga stališa.

Kao što je u provincialu sadanja masa slobodnoga seljačtva nastala od bivših do godine 1848 vlastelinskih podanika ili kmetova, tako je masa današnjeg seljačkog stališa u bivšoj vojnoj krajini proizašla iz nekadanjih obligatornih krajišnika, pa se sbog toga samo zemljišta ovih bivših obligatornih krajišnika imadu u zaštitu uzeti, odnosno od razsula

Digitized by Google

čuvati metnuv je pod minimum. Nu tih bivših obligatornih krajišnika ima danas dvie vrsti, jedni spadaju još i danas u zadrugu, dočim su drugi samovlastnici odnosno suvlastnici svoga posjeda, koji stekoše odielenjem od bivše krajiške zadruge.

Svi, koji zadržaše posjed najmanje od 6 jutara, sačinjavaju zadruge, ostali su samo- ili suvlastnici svojih zemljišta, ali jedni i drugi su nedvojbeno seljaci, valja dakle jedne i druge čuvati od osiromašenja i propasti; i zato je predloženo ovdje, da se sva selišta, koja se u vrieme oživotvorenja novoga zakona zateknu u posjedu takovih vlastnika, koji su 8. lipnja 1871 spadali u red obligatornih krajišnika, podvrgnu minimumu bez obzira, da li spadaju ovi vlastnici sada u zadrugu ili ne, da li imaju manje ili više od 8 jutara posjeda. Ima i takovih seljaka, koji doduše posjeduju manje od 8 jutara, ali bi si mogli marljivošću i štednjom steći toliki komplex, da bude iznosio 8 ili više jutara, pa kad ovakovi već spadaju u red seljačkoga stališa, imala bi se ona njihova stečena nova zemljišta, u koliko ih kupe od seljaka, podvrći stegi minimuma i tim opetovano razciepkanje posjeda njihovom marljivošću povećana zapriečiti.

Ako se sva zemljišta, koja novi zakon zateče u posjedu nekadanjih obligatornih krajišnika, u gruntovnici obilježe riečmi „seljačke zemlje", tad će se uvjek znati, koliki je bio posjed nekadanjih krajišnika, kao što se u provincialu oznakom „urbarialna selišta" i danas znade, koliko i koja su zemljišta bila u posjedu nekadanjih podanika ili kmetova. Na dalje, kao što su u provincialu s posjedom urbarialnih selišta skopčana izvjestna preimućtva i to s razloga, što su nekadanji posjednici tih zemalja nosili težke terete tlake i robote, tako valja da se sa zemljami nekadanjih obligatornih krajišnika skapčaju preimućtva, koje je Nj. Veličanstvo krajišnikom podieliti blagoizvoljelo. Nu tko da bude dionikom tih preimućtva? pa onda mogu li se jedan put za uvjek označiti osobe, koje imaju biti pravoužitnici tih preimućtva? Za deset, dvadeset godina bit će u nekadanjoj vojnoj krajini riedke na životu osobe, koje su kao graničari puške nosili, te osobe nemogu biti za uvjek jedini dionici onih povlastica, njihovi pak nasljednici po krvi zavredit će ove povlastice samo onda, ako marljivošću, radom i štedljivošću sačuvaju svoje otčinstvo, a tim i uspomenu na svoje pradjedove; ako li razsipnošću nasliedjeni imetak izgube, omoguće tudjincu naseliti se i siromaštvom padnu na teret občinam svojim i svoj zemlji, nisu zaslužili da budu dionici povlastica po Njegovu Veličanstvu njihovim otcem podieljenih. Pored toga valja uvažiti, da je već sada težko držati evidenciju osoba, koje su bile obligatorni graničari, a za koji desetak godina biti će to posve nemoguće. Pitanje dakle, da li se preimućtva, podieljena krajišnikom, imadu skopčati s osobom nekadanjih krajišnika ili s imetkom njihovim mora se po

Digitized by Google

našem nemjerodavnom mnenju tako riešiti, da ta preimućtva imadu ovisna biti o posjedu zemljišta, koje je krajišniku pripadalo. Tim se današnji krajišnik nikako neprikraćuje, jer mu nitko neotimlje zemljišta i s njim onih preimućtva, pače tim se pobudjuje na rad, marljivost i štednju, jer dok drži svoj nasliedjeni posjed, ostaje dionikom spomenutih pogodnosti. Nadalje spojenje povlastica sa nepokretnim dobrom biti će koristno današnjemu seljaku i u tom pravcu, što će nepokretnost veću representirati vriednost nego krajiško odnosno neseljačko dobro, pa će imati i veću vjeresiju. Povlastice krajišnika imale bi se dakle za buduće spojiti i sa posjedom nekretnosti bivših nekadanjih obligatornih krajišnika. Prema tomu trebalo bi, da se u javnih knjigah obilježe ova zemljišta prikladnom oznakom, n. pr. „seljačko dobro, seljačko zemljište, ili selište" pa zakonom odrediti, da na svakoga budućega vlastnika ovakova posjeda prelaze i s njim skopčana preimućtva.

U starom provincialu riešavaju se segregacionalne razprave izmedju bivših spahija i podanika po mjerilu urbarialnih selišta, pa bez obzira na osobe, postaju dionici koristi što no odatlje nastaju, samo dotični vlastnici urbarialnih selišta.

Bilo bi dakle pravo, jedino moguće i probitačno, da se zakonom odredi, da dionici povlastica, podjeljenih god. 1871 krajiškom narodu, budu jedino vlastnici nekretnih dobara, obilježenih u javnih knjigah kao „seljačko dobro".

Odatle pak sliedi, da te seljačke nekretnosti imadu za svagda zadržati pravnu narav seljačkoga dobra, a ta bi narav stojala s jedne strane u tom, da su s njimi skopčana upitna preimućtva, a s druge strane, da podpadaju pod stege zakonom odredjene n. pr. stegu minimuma.

S ovih razloga uvršteno je u odgovor na pitanje 3 i to, da seljačko zemljište podpadne pod stegu minimuma i onda, ako ga u buduće kupi neseljak; nasuprot s tih je razloga na pitanje 9 odgovoreno, da sadašnji i budući vlastnici seljačkih zemljišta u obće bez obzira na količinu imaju biti dionici šumskih užitaka šuma imovnih občina.

Mi držimo uvedenje minimuma kao blagodat, kao obranu proti osiromašenju i propasti našega seljačtva, kao štit proti premoći tudjih elemenata u našoj domovini, pa smo zato na pitanje 9 odgovorili, da se seljačka dobra čuvaju i stegom u pogledu ovrhe na fundus instruktusa, ustanovom starom i već u gradj. zakonu providjenom.

Imajući pred očima uzdržanje seljačkoga posjeda bez obzira na ličnost njegova vlastnika, odgovorili smo na pitanje 7 glede diobe selišta u novčanom equivalentu, na pitanje 12 glede uvedenja minimalne stege i kod onih selišta, koja su sada već manja od 8 jutara, na pitanje 15 glede slobodne prodaje selišta u cielini; a imajući u vidu, da se pri uzdržavanju seoskih gospodarstva u stanovitoj minimalnoj mjeri nesmiju

Digitized by Google

pogaziti prava pojedinih suvlastnika ili zadrugara odgovorili smo na pitanje 6 i 7 glede diobe i na pitanje 16 glede opreme ženskih, a sloboda prometa čuvana je koliko je moguće u odgovorih na pitanje 13 i 15.

Što se diobe tiče valja iztaknuti, da nebi bilo pravedno, da se izključi mogućnost diobe equivalentom u novcu. Već taj način opreme je prisilan niti se slaže strogo s ustanovami gr. zakona o pravu vlastnosti, jer svaki suvlastnik ima pravo razpolagati sa svojim dielom i u naravi. Nu kod dioba zadruga neda se drugčije uzdržati seljačko dobro u minimalnoj mjeri, pa se zato mora ovdje statuirati iznimka od gradj. zakona, ali valja pri tom koliko je moguće pravedan biti pram članovom, koji odlaze sa zajedničkog grunta. Kad se pita, tko da izplati druge, ako se pogoditi nemogu, mislimo da su moguća samo dva slučaja:

Pravedno je, da ona obitelj ostane na gruntu, koja broji najviše duša, jer u pravilu takova obitelj najviše i radi u zadrugi; a i probitačno je, jer će ona laglje izplatiti manje obitelji, nego ove veću.

Sa moralnih obzira i pogledom na dužno poštovanje djece prama roditeljem mnijemo, da treba uvjek roditeljem staviti na volju, hoće li ostati u kući, u kojoj su porodili i odhranili djecu, s kojom se diele.

Ostali slučajevi diobe kad se radi o pitanju tko da na gruntu ostane, po našem mnienju nemogu se inače riešiti nego izrekom oblasti ili žriebom, pa držimo prvi način shodnijim, jer proti odredbam oblasti imao bi se dopustiti pravni lieк.

Izplata equivalenta moguća je i onim zadrugarom, koji u kući ostaju, a neimaju gotovine, jer mogu novac uzajmiti te s vremenom dug podmiriti.

Stega minima neće nimalo škoditi kreditu seljaka, jer naši odgovori na pitanje 14 i 15 neizključuju ovrhe na seljačka dobra, samo bi se moralo, u koliko bi ovrha vriedjala minimalnu mjeru, voditi na cjelokupno dobro a ne čestimice.

Sloboda prometa čuvana je, niti je uvedenjem minimuma previše stegnuta. Svaki posjednik seljačkoga dobra, većega od 8 jutara, može sav suvišak preko minima bilo čestimice ili cjelokupno prodati, nepitajuć nikakove dozvole, nu tko kupi od takovoga seljaka česticu manju, nesmije od tog prikupljenoga posjeda ništa ciepati, dok posjed u seljačkih zemljištih nenadmaši 8 jutara, onda može opet suvišak odtudjiti.

Slobodna prodaja cielokupnih selišta nebi se dala niti zabraniti, jer bi to značilo stavljati seljački stališ pod tutorstvo.

Kod ženskih suvlastnika i suzadrugarka nije moguće praviti iznimke, jer i one uživaju ista prava kao i mužkarci, valjalo je dakle i glede njih naći način, kako će moći dobiti opremu za svoj imetak, koga se udajom odriču.

Digitized by Google

Pitanja o pravu nasliedstva i o suvlastničtvu mnogobrojna su i često se vrlo težko riešavaju, zato nalazimo veću garanciju, ako ova i nadalje spadaju pod nadležnost redovitih sudova, jer se mnogo puta mogu riešiti istom nakon predhodna dovršenja posebnih, redovitih parnica različite vrsti.[2]

Vatikanski sudovi.

I Tribunali Vaticani per *Ruggiero Bonghi.* Articolo inserito nella *Nuova Antologia* di Firenze, Vol. XXXVII, pag. 94.

Pod ovim naslovom razpravio je znameniti državnik i književnik Bonghi u florentinskom časopisu „Nuova Antologia" važni slučaj medjunarodnoga prava, koji je obrazložen u 3 br. „Mjesečnika" o. g., pa je ondje i obećano, da ćemo, dodje li nam do ruku Bonghi-eva radnja o tom predmetu, priobćiti njegovo mnenje o prieporu medju upravom Vatikanske palače i civilnimi talijanskimi sudovi. Pokraj svega nastojanja nemogosmo doći do one svezke florentinske antologije; ali nadjosmo u drugom talijanskom časopisu sadržaj cieloga Bonghieva članka iz brošure izdane ob istom predmetu po čuvenom pravniku i publicisti Edoardu Soderini,[1] koji ispituje taj predmet vrlo vješto, dočim pobijaju oba, ali sa različitoga gledišta, motivaciju rimskoga prizivnog suda.

Bonghi je glavni začetnik zakona o jamstvih, koji opredieljuje položaj taljanske kraljevine prama Papi. On pripovieda, da je imao taj zakon po vladinoj osnovi zajamčiti širu slobodu glavaru katoličke crkve, nu saborski odbor suzi ju, a još više sam parlament, poticanjem i uplivom osobito odvjetnika, koji su prevagu imali u njem. Bonghi priznaje, da zakon, kakov izadje iz parlamentarne razprave, ni s daleka nije savršen; da su mu malo po malo preinačili duh i slovo, ter otvoreno veli, da je prizivni sud pogriešio, kad je talijanskim sudovom priznao nadležnost naprama papi, koja ih ne ide, da je Papa bio u svom pravu,

[2] *Opazka uredničtva.* Po želji našega prijatelja priobćujemo ovaj izradak nadajuć se s njim, da će se možda povesti razprava o prevažnih pitanjih, na koja se ovdje traži odgovor. A zaista nuždno je, da se svako pitanje pomno i savjestno prouči, jer svako zasiže daleko u gospodarski, socialni i pravni život naroda. Mi ćemo dobrom sgodom i sami progovoriti ob ovom predmetu, pa se onda obazrieti i na mnienje zastupstva občine vinkovačke, s kojim se u koječem neslažemo.

[1] Papin suvrenitet ispitan prigodom priepora Theodoli (Magjordom papin) — Martinucci. (La sovranità del Papa, presa ad esame in occasione della vertenza Theodoli-Martinucci.) Opuscolo in 8o. di pag. 48.

Digitized by Google

kad je ustrojio svojim motuproprio sudove unutra vatikanske palače; zaniekati mu to pravo značilo bi uništiti nezavisnost njegovu, zajamčenu zakonom o guarentige. Ovaj zakon, da obezbiedi nezavisno i slobodno izvršivanje duhovne vlasti papine, providja ga immuniteti, koji brane oblastim eksekutivnim, organom državne vlasti pačati se u obične ili privremene residencije Pape, kamo god on išao, gdjegod boravio (čl. 7. zakona o guarentige); zabranjuju pretraživanja, uzapćenja spisâ, izpravâ ili registrâ bud kojih uredâ i kongregacija papinih (čl. 8); riešava svake kaznene odgovornosti i karnostne kontrole javnih oblasti one svećenike, koji ureda radi u Rimu sudjeluju kod izdavanja akta duhovne oblasti svete stolice (čl. 10).

„Ali, piše Bonghi, zakon napokon nesmatra papu duhom, koji bi ono što ima učiniti, činio puhajuć u frulu, ili udarajuć u harfu (e faccia quanto ha da fare soffiando in un flauto o arpeggiando), zakon onaj drži, da papa ima upravljati novcem, da mora sam živjeti i uz njega drugi; da mora čuvati svoje stvari, popuniti svoju guarderobu, plaćati svoje činovnike itd. Pače ovlašćuje ga zakon, da si drži stražu (čl. 3); doznačuje mu 3,250.000 lira za njegovo uzdržavanje[2] i za pokrivanje redovitih i izvanrednih potreba apoštolskih palača, muzeja i biblioteka, beriva i mirovina službenika i činovnika njegova dvora (čl. 4); zakon hoće da Papa ima svojih kursorâ za pribiti akte (čl. 9); da sam imenuje činovnike svojih brzojavnih i poštarskih ureda i da drži svoje glasnike (corriere). Što sve to znači? Da zakon dozvoljuje i zahtieva, da Papa ima svoju obsežnu i kompliciranu upravu, koju je sam vlastan ustrojiti i rukovoditi, da mu pripada pravo disciplinarno kazniti, umiroviti i odpuštati činovnike, te uredjivati različite i mnogobrojne poslove, koji su predmetom te uprave. Može li si tko predstaviti, da bi itko drugi osim Pape smio u svih ovih slučajevih odlučivati.?“

Pisac prama tomu zakonskomu položaju Pape ističe čudnu neprilіku, u koju su došli kraljevsko-taljanski sudovi, kad su se priznali nadležnimi u Martinucci-evom prieporu, a nisu smieli izreći osudu in merito, jer zakon o jamstvih brani svako izvršivanje osude unutra vatikanske palače“. Usljed imunitetâ, kojimi je zakon ogradio papinu residenciju, njegove urede i činovnike, nemože nijedna sudbena oblast, izim vatikanske, provesti iztragu ili ovršiti osudu u Vatikanu. Ina oblast nesmie pregledavati registre, pozivati svjedoke glede činâ, koji su se sbili u Vatikanu“.

[2] Poznato je, da niti je primao Pio IX. niti prima sada vladajući papa doznačenu ovu svotu, te se t. z. Petrovim novčićem počam od g. 1870 podmiruju potrebe pape, njegovoga dvora i uprave.

Digitized by Google

Ako dakle zakon nedozvoljuje talijanskim sudovom, da se pačaju u stvari i osobe, koje se tiču Vatikana, ako im oduzimlje svaku nadležnost za riešavanje dotičnih parnica, — očevidno je, da zakon predpostavlja tu nadležnost u oblasti papinoj". „Mi nesmijemo htjeti, veli Bonghi, da taj Vatikan, u koji nemožemo unići, a iz kojega oni, koji u njem stanuju (Papa) neće da izadju, postane paklom za one, koji u njem prebivaju. A takovim bi postao, kad nebi Papa bio vlastan izvršivati funkcije vlastite svakoj upravi, unutra granica, koje zahtieva i omogućuje njegov položaj. A u takove funkcije spada i vlast riešavati po svojih sudovih administrativne priepore, koji mogu nastati medju papinom upravom i osobami, koje se prama onoj obvezuju; ovo je pravo sadržano u suvrenitetu, koji zakon o jamstvih priznaje Papi".

Nu Bonghi ograničuje papinu nadležnost na administrativna pitanja. Sliedi li odavlje, da moramo tolerirati (u Vatikanu) kaznenu nadležnost? Scienim, da nemoramo, nego samo disciplinarnu nadležnost, kamo i kako god ona bi se protegla. A nadležnost čisto civilnu? Niti te ne, a naveli bismo za to i razloga, kad se je nebi bili sami branitelji papine vlasti odrekli". Ali takova odreka nije se nigdje čitala, a najmanje u velevažnoj spomenici, napisanoj u Vatikanu proti osudi prizivnog suda rimskoga, gdje je rečeno: „Dočim Papa revindicira po pravu svu svoju političku civilnu vlast, faktično izvršuje samo onaj dio, koji je nuždan za obranu njegovoga nezavisnoga, slobodnoga i nepovriedljivoga suvreniteta i immuniteta papine rezidencije, koji je vlada talijanska dužna poštovati krepošću zakona, koji, premda ga papa nije prihvatio, ipak obvezuje talijansku vladu pred cielim svietom. Na ovaj pojam izrično se ograničio motu proprio od 25. svibnja 1882, citiran po prizivnom sudu, ter njegove odredbe (navedene su u br. 3 „Mjesečnika" o. g.) normiraju nadležnost, tičuću se gospodarstvenih i karnostnih odnošaja prama raznim upravam papine kuće"

A sam Bonghi nije li malo prvo reko, da bi vatikan postao paklom, kad nebi Papa imao pravo izvšivati funkcije vlastite svakoj vladi (se il pontefice non v' avesse diritto d' esercitarvi le funzioni proprie di qualunque governo)? Zar nespada u take funkcije civilna i kaznena nadležnost? Zar nemože nastati u Vatikanu, gdje pribiva nekoliko stotina ljudi, civilnih priepora, navlastito potičućih iz obvezatnih odnošaja, medju raznimi osobami? Zar se nemogu tu sklopiti razne pogodbe? Ako nastane prepor medju ugovarajućimi strankami, tko će ga riešiti? Zar možda civilni sudovi rimski? A kako će oni ovršiti osudu, kad po zakonu o jamstvih nijedna poglavarstvena oblast nesmije unići u palače, gdje stanuje Papa? A što se tiče kaznene nadležnosti, i u Vatikanu stanuju ljudi, dakle može se počiniti i tu kakav

Digitized by Google

prekršaj ili kakvo zločinstvo. Pak što bi se moglo dogoditi, kad nebi bilo u Vatikanu kaznenog suda, koji bi poveo iztragu, pronašao krivca, kaznio ga? Jer i u takovu slučaju poglavarstvena oblast talijanska nebi smiela po čl. 7. unići u papinu palaču, pa kad nebi papa bio nadležan izvršiti kaznenu vlast za uzčuvanje unutarnjeg reda, zar nebi tim postalo njemu nemoguće obstati u Vatikanu? Čemu onda cieli zakon o jamstvih. A zašto Bonghi drži da Papi nepripada civilna i kaznena nadležnost u Vatikanu? Jer misli, da Vatikan nije ostao izključen od okupacije Rima, i da papa nestoji tu u svojstvu suvrena. On drži, da je plebiscit god. 1870 mogao zakonito oduzeti Papi njegov zemaljski suvrenitet, i da zakon o jamstvih nije razlikovao Vatikan od Italije, pače ga je tim proglasio talijanskim, što je uzeo, da zakon ima dozvoliti Papi uživanje njekih sgrada na talijanskom zemljištu. Dapače nije (onaj zakon) priznao Papi exteritorialiteta, prem da mu je priznao prava, koja pripadaju osobam, kojim se po javnom pravu priznaje extrateritorialitet.

Ovaj prigovor predusreo je državni tajnik Jacobini u poznatoj diplomatičkoj noti, te ga pobija sa pravnoga gledišta i Soderini u gore citiranoj brošuri. On drži, da Papa, premda su mu silom oteli cielu državu, imajuć Vatikan, uzdržaje u ovom faktično sva prava suverenstva. „Da bude suvrenu absolutno nemoguće izvršivati svoje suverenstvo, veli Soderini, valja mu oduzeti cieli njegov teritorij tako, da mu ne ostane, za tako reći, ni pedalj zemlje. Dok god mu ostaje i jedan kutić ove zemlje, na kojoj je bio suvrenom, ostaje na njem suvrenom sve dotle, dok ga i odatle neiztjeraju". Pisac ilustrira to načelo medjunarodnog prava primjeri drugih država.

Ne vriedi prigovor, da se u ovom slučaju radi samo o palači. „Osim što (opet Soderini) ništa neoduzimlje niti nadodaje pojmu podpuna suvreniteta prostor teritorija, — Vatikan nije niti s daleka prosta palača. Ona je gradić, u kojem stanuje dvor, gdje se nalazi mala vojska, gdje ima ministara, dikasteria, upraviteljstva i redarstva sa svojimi stražami. Tko će reći, da tu nije ostao Papa podpunim suvrenom? Kad bi se kralj Humberto morao bilo s kojega razloga zatvoriti u kakvom gradiću, tko bi smio tvrditi, da nebi mogao tu izvršivati svu vlast suvrena? On bi takovim ostao sve dotle, dok ga nebi okupacija neprijateljske vojske prisilila, da izidje. To isto valja o Papi.

Veli se, da Papa posjeduje Vatikan u toliko, u koliko mu dozvoljuje talijanska vlada kriepošću zakona o jamstvih. Ako je to tako, pošto Papa nije prihvatio tu dozvolu talijanske vlade, neka ju ova opozove, pa neka zapremi Vatikan. Može li ona to učiniti? Nemože i nesmije. Dakle posjed Vatikana, u kojem se nalazi Papa, nezavisan je od jamstva i od

Digitized by Google

volje talijanska vlade. Sila, po vremenu starija i nepotičuća od jamstva, čuva Vatikan, u kojem ostaje Papa s onimi pravi, koja je imao prvo, a ta prava bila su suvrenska.

Soderini ide dalje i pokazuje, da kad bi zbilja Papa posjedovao Vatikan jedino dozvolom talijanske vlade, moralo bi se priznati, da mu pripadaju u Vatikanu prava realnog suvrenstva. I zbilja javno pravo dozvoljuje, da država može s političkih razloga ustupiti drugom veći ili manji dio svoga teritorija sa suvrenskimi pravi. Soderini to dokazuje pozivljuć se na Bluntschlia, iz kojega citira sliedeće: „Država može iznimice ustupiti dio svoga teritorija s političkih razloga, i u formi priznatoj po javnom pravu".[3] A dalje isti Bluntschli označuje medjunarodne služnosti kano „ograničenja teritorijalnog suvrenstva jedne države u korist druge, ili iznimice u prilog kakve korporacije ili obitelji, stavljene pod posebnu zaštitu medjunarodnog prava".[4] A ovo je zbilja htjela talijanska vlada, kad je, navještajući zapremu Rima svim europejskim državam, svojom notom od 18. listopada 1870 preuzela obvezu sačuvati veliki religiozni, politički i socijalni položaj Pape. Sliedeće rieči iz ove note potvrdjuju mnenje Soderinia i Bluntschlia, da je naime vlada talijanska ograničila svoj teritorialni suverenitet, izključiv iz njega Vatikan, na korist Pape, „Son caractére de Souverain, sa préeminance sur les autres princes catholiques, les immunités et la liste civile qui lui appartiennent en cette qualité lui seront amplement garantis. Ses palais et ses residences auront le privilége de l' exterritorialitè". Zakon o jamstvih oživotvorio je to ograničenje teritorialna suverenstva kraljevine Italije na korist Pape i njegove kuće izključiv iz teritorija podložena kraljevskoj vlasti apoštolske palače, čim je priznao exteritorialitet Vatikana, a morala ga je vlada talijanska priznati, da štiti nezavisnost duhovne vlasti glavara katoličke crkve, koja se neda obezbiediti bez političke nezavisnosti, ma ograničene na maleni prostor. Sam službeni organ pravoslavne Rusije „Nord" ovako odgovara „National Zeitung-u", koja je odobravala osudu prizivnoga suda rimskog: „Pitanje nije tako jednostavno, kako ga „Nat. Ztg." shvaća. Nije lasno bilježiti točne granice medju duhovnom vlasti, koju je vlada talijanska obećala poštovati, i svjetovnim suverenstvom ma kako ograničenim, bez kojega bi nezavisnost Pape, kao duhovnoga poglavara, postala iluzornom. Ako Papa nije podpunim gospodarom u svom domu u Vatikanu, države bi mogle početi sumnjati o iskrenosti i vriednosti zakona o jamstvih. Europejski kabineti

[3] Soderini citira Bluntschli-evo djelo: „Le droit international codifiè par Bluntschli, traduit de l' allemand par M. C. Landy, art. 285".

[4] Ibid. art. 353.

Digitized by Google

nebi mogli stupiti u diplomatičke odnošaje s prostim talijanskim podanikom, kojega prebivalište moglo bi povrieditи redarstvo rimsko, hoteć preiskati prostorije, spise itd. To uvidja i državničko oko Bonghi-a, koji si stavlja pitanje: „Što je dakle zakon o jamstvih? Za sada je unutrnji čin talijanske monarhije. (Per ora é un atto interno della monarchia italiana)". On shvaća da taj zakon nemože dugo ostati unutrnjim zakonom talijanskim, veleć na istoj strani: „Danas zakon o jamstvih može se, ako se misli, zvati nadnarodnim. (Oggi la legge delle guarantige può, se piace, chiamarsi sopranazionale)." Rieč je nova i duboko razmišljena, te joj znade Bonghi navesti i razloge, jer izpovieda, da zakon o jamstvih „po svojoj naravi, po naravi interesa i prava kojih se tiče, ima europejsku, dapače svjetsku vriednost, pošto interesi, koje on obezbjedjuje, pripadaju svim izobraženim narodom, te prava, kojih slobodno vršenje zajamčuje, imadu se izvršivati (po Papi) za cieli izobraženi sviet".

I za to je Bonghi i ovom prilikom kao i prije veliku važnost polagao u poštovanje zakona o jamstvih, i u izmirenje Pape s Italijom, ter ćemo završiti sliedećimi njegovimi riečmi, izvadjenimi iz njegova sastavka: „Leo XIII. i talijanska vlada: Ako Italija nema mira s Papom, „biti će u svih državah manjina ili većina katolika protivnih talijanskoj „vladi, njihov upliv biti će proti njoj naperen, te bi mogo postati prie„tećim i pogibeljnim onaj dan, kad bi ta većina ili manjina došla na „vladu". Prof. *Vojnović.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Obveza malodobnika. § 1421 o. g. z.

Stiepan Klarić tuži Luku, Miju i Savu Lazića na platež zajma 100 for. sprp., te prvi sud osudi Luku i Miju Lazića na platež, a glede Save odbi tužitelja s ovih razloga:

„Tuženici Luka i Mijo Lazić obvezaše se obveznicom od 19. srpnja 1874 tužitelju Stefanu Klariću zajam od 100 for. sa 20 for. kamata do 24. travnja 1875 povratiti; toga nisu učinili, ter ih je tužitelj pobrao na red dne 2. prosinca 1880 god., da kažu, kako će taj dug i još drugih 100 for. namiriti. Tom prigodom priznali su tuženici oba duga, naročito dug utuženi, i obrekli, da će svaki od njih namiriti 100 for. pak

Digitized by Google

su tako naredili obveznice Mijo i Luka svaki za sebe po 100 for. i svaki sa svojom ženom.

Mijo ponesao je obveznicu kući, da ju žena njegova podkriža, ali kako je otišao nije se više vratio. Pošto je pako stara — utužena obveznica — ostala kod tužitelja, pa jer je Mijo poslie i sam dug zaniekao, prisiljen je tužitelj tužiti. Luka Lazić priznaje sve te navode tužitelja, a Mijo nepriznaje, navodeć još i to, da je 19. srpnja 1875 g. bio malodoban, jer je rodjen g. 1854.

Nu s razloga, što su svjedoci Antun Hugman i Franjo Nežić suglasno pod prisegom potvrdili navod tužitelja, da je i Mijo Lazić dne 2. prosinca 1880 g., dakle kao punodoban priznao naknadno obstojnost utuženoga duga, to se je i on morao obsuditi na naknadu istinitog i dospjelog duga uzprkos malodobnosti, kad je dug načinjen u smislu § 1421 o. g. z. Nestoji ni prigovor novacije za onaj čin 2. prosinca 1880, jer ono nebijaše nikakova novacija u smislu § 1376 o. g. z., već se je u smislu § 1379 o. g. z. jasnije odredilo, gdje, kada i kako će se izpuniti obstojeća obveza, a baš tim je dokazano, da je Mijo Lazić priznao kao punodoban, da utuženi dug postoji.

Tim što iste stranke načine nove obveznice, uemienja se pravni naslov ili predmet glavni tražbine, već se jedino pruža pismeni dokaz o postojećoj obvezanosti. Kad je tuženiku dokazano, da je priznao obstojnost tražbine utužene, onda je uzaludan prigovor neizbrojena novca. Zato je osuda opravdana, a naknada parb. troška osniva se na § 71 mp.

Glede žene Lazićeve morao se je tužitelj odbiti, jer i sam priznaje, da ona niti je dug ikada priznala, nit obveznicu podkrižala.

Mijo Lazić predao je ništovnicu proti toj osudi, a ostali ne, na što je banski stol izdao sliedeću riešitbu:

„Vidiv kr. banski stol iz spisah izvješćem od 7. rujna br. 8029 podnešenih, da Stef. Klarić Luku i Miju Laziće za 100 for. utužuje iz obveznice od 19. srpnja 1874, a dokazano je, da je Mio bio onda još malodoban, s toga da se on nije mogao pravno obvezati, a ona druga obveza od 2. prosinca 1880, o kojoj govore svjedoci A. Hugman i F. Nežić nepredleži, to se daje mjesta ništovnici, podnešenoj po Miji Laziću proti osudi toga suda od 23. lipnja 1882 br. 7778, kojom su on i Luka Lazić obsudjeni na platež 100 for. i troška 29 for. 50 nč. i osuda samo glede Mije Lazića ukida po § 78 z. o mal. post., ter prvomu sudu nalaže, čim je sgrešio proti § 75 br. 8 i 9 z. o mal. post., da gledom na navedenu opazku, tužitelja uputi na popravak tužbe.

Primjetba pripošiljača: Žalimo, što se ovom višjom rešitbom nepobija razlaganje prvog suda glede § 1421 o. g. z., jer ono razlaganje i poslie višje riešitbe držim opravdanim tim više, što se u ovom slučaju radi o zadružnom dugu, koji su si zadrugari kod diobe zadruge takodjer

Digitized by Google

podielili, na što je tužitelj pristao. Kod ove diobe bio je prizivatelj punodoban, a kad je zajam učinjen i njegovim znanjem i privolom, bio je navršio 18 godinu, ter se je priepor imao prosudjivati prema § 5 zadružnog zakona od 3. ožujka 1874 br. 18 sbornika obzirom na §§ 244 do 248 o. g. z.

Kada pako banski stol drži, da pogodba od 19. srpnja 1874 neobvezuje malodobnika, a ona od 2. prosinca 1880 da nepostoji, trebalo je ili ukinuti sav postupak, i tužitelja uputit, da zadrugu tuži, ili obsudjenomu zadrugaru kao bivšemu gospodaru pridržat pravo regresa proti zadrugi. *T. N.*

Izvoropis ovršne molbe ima biti obložen prepisi onih izprava, koje se nenalaze kod suda, na kojih ovrhovoditelj temelji svoje pravo na vodjenje ovrhe, te se imadu i ti prepisi dostaviti ovršeniku.

Kr. ravnateljstvo erarialnih pravnih posala u zastupanju kr. ugarsko-hrvatskoga državnoga erara predalo je proti T. M. molbu za prisilnu prodaju dužnikovih nepokretnina i to: na temelju izkaza kr. poreznoga ureda o dužnom porezu od 111 for. 20 nvč., koja je svota na temelju toga izkaza na istih nepokretninah bila uknjižena.

Za ovršenika opredieljeni izvoropis te molbe ovršne nije bio obložen prepisi dotičnih priloga molbenih.

Toga radi povratio je kr. kotarski sud u Kr. odlukom od 28. kolovoza 1882 br. 6898/gr. tu molbu podnositelju u tu svrhu, da za ovršenika priklopi odnosne priloge.

Proti toj odluci utekao se je ovrhovoditelj na kr. banski stol, koji je pod 25. listopada 1882 broj 19308 tu odluku potvrdio s razloga:

uvaživ, da se po § 441 grpp. ima u svakoj ovršnoj molbi pravo vodjenja ovrhe po spisih dokazati, usljed česa valja ovršnoj molbi priložiti sve one izprave, koje služe za dokaz toga prava, i koje se jur nenalaze kod suda, koji ima dozvoliti ovrhu;

uvaživ, da se po § 64 gr. pp. i u tečaju ovrhe imadu primjerku sudbenoga podneska odredjenomu za moliteljeva protivnika priklopiti prepisi priloga, kojimi je obložen isti podnesak;

uvaživši, da u nazočnom slučaju neima kotarski sud dozvoliti zamoljenu ovrhu kao sud presudni, po čem valja dokazati pravo vodjenja ovrhe svimi dotičnimi izpravami, nenalazećimi se kod suda, i da se te izprave imadu u prepisu dostaviti protivniku molitelja, jer mu dosele nebijahu sudbeno priobćene.

Kr. stol sedmorice je izvanredni previdni utok ovrhovoditelja riešitbom od 25. ožujka 1883 broj 10 odputio:

Digitized by Google

uvaživ, da prema općem načelu grpp. „audiatur et altera pars“, § 64 grpp. neznači ino, nego da se ovršeniku dostavi primjerak molbe ovršne sa svimi prilozi u prepisu, buduć za njega nisu izvornici priloga namienjeni itd. itd.

Presudni sud nadležan je riešiti ovršnu molbu i onda, ako je ista predana gruntovnoj oblasti.

Više vjerovnika F. B-a zastupanih po odvjetniku O. predadoše kod kr. sudbenog stola u Z. kao mjenbenoga suda molbu za uknjižbu ovršnoga prava zaloga na nepokretnine rečenoga F. B. radi raznih mjenbenih tražbina.

Na toj molbi stajaše izvana napisano „ima se predati u gruntovnici“.

Isti sud kao gruntovna oblast odstupi tu molbu nakon zabilježbe u dotičnih zemljištnicih mjenbenomu senatu na nadležno riešenje, koji je odlukom od 15. listopada 1881 broj 9173/gr. zamoljenu uknjižbu ovršnoga prava zaloga dozvolio.

Na utok dužnika F B. obnašao je kr. banski stol s razloga, što taj sudbeni stol kao obći gradj. sud gledom na okružnicu banskog stola od 28. svibnja 1857 broj 2921 nije bio zvan, da rieši ovršnu uknjižbenu molbu gornjih stranaka, napadnutu odluku po § 339 gpp. ukinuti, i sudbenomu stolu naložiti, da ovršnu molbu od 9. kolovoza 1881 broj 6853 tamošnjoj gruntovnoj oblasti na riešenje povrati.

Na previdni utok ovrhovoditelja obnašao je kr. stol sedmorice: — vidiv, da je naredbi ministra pravosudja od 22. svibnja 1857 br. 10.669, zadosta učinjeno već tim, što je ovršna molba pod broj 6853 dana 9. kolovoza 1881 u podnesni napisnik gruntovne oblasti unešena bila, a za riešenje same ovršbenice, da se sudac presudni nadležnim smatrati ima po § 2 ovršne novele od 17. prosinca 1876., po § 67 sudovnika, po § 439 stav. 1 gpp. i po § 5 zakona od 21. studenoga 1874 ob ustroju sudova, povodom previdnoga utoka ovrhovoditelja odluku banskoga stola kao ništetnu po § 339 t. 1. g. p. ukinuti, ter banskomu stolu naložiti, da mimo svoga razloga tobožnje nenadležnosti presudnoga suda — stvar iznova rieši.

Ako se u založnoj izpravi i označuju izrično kao „gorna zemljišta“ nekretnine, na koje se podieljuje pravo zaloga, neće ipak hipoteka, dozvoljena na temelju takove izprave biti bezkriepostna, ako medju založenimi nepokretninami istoga zem. zap. z. ima osim gornih i slobodnih zemljišta.

Na molbu A. S. kao ustupovnika F. F-a dozvoljena bje radi tražbine od 630 for. a. vr. spp. ovršna dražba nekretnina pokojnoga St. Ka . . . , upisanih u zemljišniku broj 84 obćine Modrovec.

Digitized by Google

Tužbom de praes. 2. lipnja 1880 br. 1907/gr. ustadoše djeca pokojnoga ovršenika St. Ka . . ., dokazujuć to svoje svojstvo rodoslovjem proti A. S. za obustavu i ukinuće ovrhe na čestice broj 727/b. i 728 zemlj. broj 84 občine Modrovec.

U toj svojoj tužbi tvrde tužitelji, da su nekretnine, upisane u tom zemljištniku dvovrstne, i to: 1. slobodna zemljišta, kupljena od barunice K . . ., sastojeća od čestica broj 727/b i 728; 2. gorna zemljišta poticuća od G. pl. Za . . . — i sastojeća od čestica br. 843, 844, 845: 900 i 901.

St. K. da nije bio osobni već samo hipotekarni dužnik i to zato, što je očitovanjem od 1. ožujka 1873 pod c. na I. za tražbinu od 630 for., koju dugovaše G. pl. Z., podielio založno pravo. Nu St. K., da je dozvolio založno pravo samo na svoja u zemlj. broj 84 občine M. upisana gorna zemljišta, spadajuća na dobro Lepaves; ne pako na svoja plemićka od barunice K. kupljena zemljišta, naime na čest. broj 727/b. i 728, koja zato nisu ni navedena u očitovanju od 1. ožujka 1873, kako je to učinjeno za druge čestice. S toga, da gruntovna oblast nije smiela dozvoliti uknjižbe prava zaloga na čestice, koje tvore plemićko dobro, kako je to učinjeno odlukom pod D-na I. i to tim manje, jer je založni vjerovnik F. F. u svojoj uknjižbenoj molbi izrazito napomenuo, da mu je pravo založno podieljeno samo na gorna zemljišta u zemlj. broj 84 občine M. — St. K, da je kao neuki seljak propustio proti rečenoj uknjižbi uložiti utok, nu tim, da nije utrnulo njegovo pravo osloboditi ih od ovrhe.

U odgovoru veli tuženik, da je on tražbinu for. 630, uknjiženu na korist F. F. u zemlj. broj 84 občine M. kupio na ovršnoj dražbi.

U očitovanju od 1. ožujka 1873. da se doduše poimence navode gorna zemljišta, upisana u zemlj. broj 84 občine M., nu da se na koncu toga očitovanja sasvim obćenito veli, da se može na teretnom listu toga zemljištnika uknjižiti pravo zaloga za tražbinu od 630 for. na korist F. F. kao što je i zbilja uknjiženo na čielo u tom zemljištniku unešeno gruntovno tielo.

Konačno pozivlje se tuženik na pouzdanje u javne knjige.

Prvi sud naime kr. kotarski sud u St . . . odbio je osudom od 20. travnja 1881 broj 407/gr. tužitelje sa zahtjevom tužbovnim odsudiv ih na naknadu parbenoga troška, navodeći sliedeće razloge:

Tužitelji utemeljuju svoju tužbovno pravo izključivo na očitovanju pokojnoga St. K. izdano u St. 1. ožujka 1873 C ad I, i tvrde, da je pokojni otac St. K., F. F-u založio samo gorne čestice pod parc. br. 843, 844, 845, 900 i 901 nipošto pako one pod br. 747/b i 748.

Uvaživ, da tužitelji nedokazuju svoju aktivnu legitimaciu ad causam, jer niti dokazuju, da su prihvatili baštinu pokojnog im otca St. K.

Digitized by Google

imenito čestice broj 747/b. i 748 unešene u zemlj. pod br 84 občine M., niti da im je otčeva ostavina uručena;

uvaživ, da je dokazam gruntovnog izvadka B ad I i uknjižbene zaporke C ad I založno pravo stečeno na svekolike nepokretnosti unešene u zemljištniku pod broj 84 občine M, ter je odluka ta pravomoćnom postala;

uvaživ, da je tražbina F. F. vrhu 630 for. na javnoj sudbenoj ovršnoj dražbi, usljed gruntovnog izvadka bez svake zabilježbe prepornosti prodana i tuženiku uručena, pak i naduknjižena;

uvaživ, da tužitelji nisu dokazali, da je tuženik mala fide postupao, pak uvaživ i to, da je F. F. založno pravo na spomenute nepokretnosti i dosjelošću po § 1466 o. gr. z. postigao, to se nemože uzeti obzir niti na očitovanje C ad I, ni na zapisnik E ad I ob ovršnoj procieni, u kojem nisu čestice 727 i 728 navedene, jer stoje oba u oprieci sa zemljištnikom B ad I i s uknjižbenom zaporkom C ad I, pak se nemože obzir uzeti niti na razlaganje gruntovničke naravi učinjeno sa strane tužitelja stranom zato, što se tomu mnenju protive §§ 11 i 12 c. kr. ministarske naredbe od 18. travnja 1853 (pod br. 65 d. z. l.) a stranom zato, što se iz sadržaja izprave C ad I ograničenje založnog prava na stanovite čestice razabrati nedade.

Povodom priziva tužitelja preinačio je kr banski stol pod 8. ožujka 1882 br. 2039 prvosudnu osudu, ter je izjavio dozvoljenu prisilnu prodaju glede čestica broj 727/b. i 728 bezkriepostnom, ovlaščujuć tužitelje, da traže uknjižbu brisanja prava zaloga sa tih čestica, s razloga:

Što se tiče prigovora, da tužitelji nisu legitimirani ad causam isti ukazuje se neumjestnim, čim je dokazano javnom izpravom F. ad I, da su tužitelji zakonita djeca iza pokoj. St. K., kojim u prvom redu pripada pravo nasliedstva na ostavinu otca si (§§ 533, 730 gr. zak.).

Istina je, da nitko nije vlastan posjesti samovoljno ostavinu (§ 797 gr. zak.), nu ovdje se neradi o zaposjednuću ostavine, već ob očuvanju ostavine od ovrhe, a bilo bi neumjestno i jednomu od tužitelja poricati to pravo, prema ustanovi § 550 gr. zak.

Bit će pako stvar ostavinske razpravne oblasti prosuditi, u kakovu će razmjerju pripasti nasliedstvo pojedinim nasliednikom.

U pogledu same stvari valja opaziti, da je po glasu neprigovorene izprave C ad I. St. Ka privolio, da se hipotecira svota od 630 for. na čestice broj 843, 844, 845, 900 i 901, ne pako na one pod br. 727/b. i 728; prema čemu bi tuženik imao dokazati, da se uknjižba ima protegnuti i na ove posljednje, o kojih u toj izpravi neima ni traga ni glasa.

Ali najbolje razjašnjuje stanje stvari neprigovoreni i kao javna izprava podpunu moć dokaza imajući (§ 113 grpp.) zapisnik ob ovršbenoj procieni od dana 16. srpnja 1877 (E ad I), iz kojega se vidi, da nisu

Digitized by Google

pod ovrhu uzete preporne čestice broj 727/b. i 728, i da je to posljedilo uz privolu tadanjega ovrhovoditelja F. F., koji je podpisao odnosni zapisnik.

Uvaži li se prama tomu, da je tuženiku ustupljena tražbina F. F. te mu kao ustupovniku nepripada veće pravo nego li F. F-u (§ 1394 gr. zak.), a ovaj da nije po razloženu stanju stvari nikada imao pravnovaljana naslova prava zaloga na prporne čestice: to je opravdana ova prizivna osuda, što se tiče glavne stvari; ali je isto tako opravdana i u pogledu preboja sudbenih troškova, u smislu § 573 gr. pp. pošto svaka stranka imade za se povoljnu riešitbu."

Nu na previd tuženika potvrdio je kr. stol sedmorice uz preinaku banskostolne osude onu prvoga suda, sa sliedećih razlogâ, koje doslovce priobćujemo:

„Nije preporno, da tužiteljem pravo nasliedja poslie St. K. . . po zakonu pristoji, dakle ima svaki od njih pravo po § 550 gr. z. utužiti interesse pokojnikove ostavine.

Izpravami C i D na I. nebijahu parcele 727/b. i 728 gruntovnog napisnika broj 84 občine M. izrikom i jasno izuzete od intabulacije, nestoji dakle, da je sud uknjižbu prava zaloga samo pometnjom dozvolio na cielo pomenuto gruntovno tielo, a to stoji tim manje, što je pokojni St. K. odluku o prepornoj intabulaciji pustio u pravomoć preći § 863 gr. zak.

Očitovanje I. T. od 16. srpnja 1877, u napisniku pod E na I neodlučno je, kad su uz prkos tom očitovanju i upitne dvie preporne parcele pravom zaloga obteređene ostale, i kad je na istu uknjižbu nadzalog za korist tužitelja već prije očitovanja pod E, naime već 21. rujna 1876 za tuženika naduknjižen bio.

U ostalom su izprave C, D, E, za riešenje ovoga prepora neodlučne i po § 62 grunt. zak., po kojem se samo ono uknjiženim smatrati može, što je izrikom kao uknjiženo u samoj gruntovnici (ovdi na teretovnici) unešeno bilo.

Uvaži li se k tomu, da je uknjižba prava zaloga i na prepornih dvih parcelah od 17. siečnja 1866 sve do 2. lipnja 1880 bezprepora ostala, da je tuženik upitnu tražbinu, kako je na cielo gruntovno tielo grunt. napisnika broj 84 občine M. osigurana bila, prije 6 godiua na javnoj dražbi kupio, pa da proti tuženiku ni izpravami C, D, E, a ni inako mala fides dokazana nije, ukazuje se tužba i po § 517 grpp. i po § 1469 gr. z., a i po § 150 gr. r. neosnovanom.

Valja zato usljed previda tuženikova preinačiti osudu banskoga stola, te u glavnoj stvari potvrditi onu suda prvoga.

Troškove svih molba valja izmedju sebe prebiti po § 573 i 577 grpp.; jer već svaka stranka za sebe po jednu osudu ima".

Digitized by Google

U slučajevih predvidjenih u § 1117 o. g. z. uporabaprimac može iskati ukinuće pogodbe samo posebnom tužbom, i nije vlastan prigovoriti tužitelju, koji traži platež najamnine, da je iz razloga navedenih u spomenutom §-u odustao od pogodbe.

A. udova H. tuži M. P-ovu na izplatu zaostale najamnine 375 for.

Ona navadja u tužbi, da je ugovorom od 6. lipnja 1880 prodala svoju liekarnu k crnom orlu T. C-ovoj, a istodobno da je s njom sklopila najamni ugovor za razizemne prostorije, u kojih je bila smješćena liekarna i za stan u istoj kući. Po glasu toga ugovora imao je najam trajati 12 godina, a godišnja je najamnina iznosila for. 750, ter bila je plativa u četvrtgodišnjih obrocih od 187 fr. 50 nvč. posticipando.

Dne 4. svibnja 1881 prodala je T. C. istu liekarnu tuženici. Tom prilikom je izmedju tužiteljice i tuženice ustmeno i u prisuću svjedoka D., J. i H. ugovoreno, da potonja, kupujuć liekarnu, preuzimlje napram tužiteljici sve dužnosti iz najamnoga ugovora sklopljenog sa T. C-ovom, nu samo na 5 godinâ.

Na temelju te pogodbe platila je M. L. dne 4. kolovoza 1881 najamninu za minulo četvrtgodište, a 4. studenoga 1881 poslala je tužiteljici najamninu samo za 2 mjeseca, naime od 4. kolovoza 1881 do 4. listopada 1881, koju tužiteljica nehtjede primiti, zahtievajući izplatu za cielo četvrtgodište.

Tužiteljica veli, da je vlastna zahtievati ne samo izplatu zaostale najamnine od 4. kolovoza do 4. studenoga 1881, već i to, da protivnica u smislu ugovora plaća najamninu quartaliter.

S toga zahtieva izplatu najamnine za vrieme od 4. kolovoza 1881 do 4. veljače 1882.

Tuženica priznaje, da je najamni ugovor onako sklopljen, kako to tužiteljica navodi, ali poriče, da su sve dužnosti iz najamnoga ugovora, što ga je tužiteljica sklopila sa T. C. na nju prešle, jer veli, da se je glede najma upitnih prostorija pogodila samo s T. C., a nipošto s tužiteljicom.

Osim toga navadja, da su prostorije za liekarnu tako vlažne, da se u njih liekovi držati nemogu, jer postaju pliesnivi.

Gradsko poglavarstvo u Z, da je kao zdravstvena oblast prve molbe dalo 10. kolovoza 1881 te prostorije povjerenstveno pregledati, ter usljed toga pregledanja neuporabivost njihovu za liekarnu konštatovalo odlukom od 12. kolovoza 1881 broj 25155.

In eventum nudja dokaz sudbenim očevidom.

Obe dolnjo-sudne osude budu prvi put po kr. stolu sedmorice riešitbom od 16. rujna 1882 broj 1834 ukinute, povodom previda tužiteljice, ter prvomu sudu naloženo, da obavi sudbeni očevid s vještaci, koji se imaju po zakonu imenovati. Pri očevidu da se valja obazrieti na

Digitized by Google

navode jedne i druge stranke, učinjene u parbenih spisih, pak dalje po zakonu postupati jer: „vidiv, da je tuženica sama u odgovoru za dokaz svojega prigovora: da su prostorije, koje je od tužiteljice u najmu držala, vlažne, navlastito, da su one prostorije, u kojih je liekarna smještena bila, radi vlažnosti nesposobne za liekarnu i za pohranu liekova, — ponudila eventualno i sudbeni očevid s vještaci, na koji očevid je tužiteljica u protuodgovoru pristala; — vidiv, da ovaj sudbeni očevid, koji u ovoj parnici od bitnog upliva biti može, nije bio obavljen, pa da je gledom na to temeljita riešitba ovog prepora nemoguća.

Nakon izvedenja odredjenoga očevida izrekao je prvi sud u Z. osudu od 14. studenoga 1882 broj 18948/gr., kojom je sudio po zahtievu tužbe s razloga:

Da tuženicu M. P. veže najamni ugovor A-I. prema tužiteljici A. H. to jasno pokazuje ugovor 1 ad II u točki XII, a da je prema obim sada navedenim ugovorom najamna pogodba izmedju tuženice i tužiteljice u istinu postojala a i sada postoji, dokazuje nedvojbeno još i ona okolnost, što je tuženica dne 4. kolovoza 1881 za minulo četvrtgodišće tužiteljici najamninu platila, i što od nikuda neproizlazi, da je ta najamna pogodba razriešena; nije se s toga mogao uvažiti prigovor tuženice, da ona s tužiteljicom u nikakovom obvezatnom odnošaju glede najma liekarne nestoji, nego da se tužiteljica ima držati T. C-ove.

Nu niti drugi prigovor tuženice, da su naime prostorije za liekarnu radi nedostataka i vlage postale neuporabive, nemože se u obzir uzeti s razloga, što on u ovu parnicu nespada, jer se u toj parnici neradi o razriešenju najamne pogodbe, već o platežu dužne najamnine; jer kad bi se u ovoj parnici radilo o razriešenju najamne pogodbe po smislu § 1117 o. g. z., tada tuženica nije vlastna samovoljno pogodbu razvezati, te iz stana i liekarne otići, već je imala nastavšu tobož neuporabivost liekarne protivnici saobćiti i eventualno sudbeno ustanoviti dati, a zatim tužbom tražiti razriešenje pogodbe, i dokazati neuporabivost najamnih prostorija, u koliko nebi bila dužna ipak prije tražiti popravak nedoštatakâ i odstranjenje istih.

U ostalom, kad bi i stojala tvrdnja tuženice, da je morala odustati od pogodbe radi neuporabivosti liekarničkih prostorija, to ona tim dokazom uspiela nije, nego je sudbenim očevidom baš protivno tomu dokazano — morala se je stoga prema tužbenom zahtjevu osuda izreći.

Odredba plateža za 14 dana a ne za tri dana osniva se na propisu § 300 grpp., a osudjenje na parbeni trošak osniva se na propisu § 573 grpp.

Na priziv tuženice preinačio je kr. banski stol pod 29. prosinca 1882 broj 25088 prvosudnu osudu, ter je odbio tužbeni zahtiev. Iz razloga vadimo sliedeće:

Digitized by Google

Glavni i za riešenje parnice odlučni prigovor tuženice stoji u tom, da se najamne prostorije radi njihovih nedostataka nemogu uredno upotriebiti, i to sbog vlažnoće, usljed koje zdravstveno bilje i korenje pliesnivi.

Sudbeno vještačkim očevidom ustanovljeno je u toliko, da su najamne prostorije i to: tavan, stan u prvom katu, prizemna liekarna prama ulici i prostorija tik liekarne suhe, dočim su laboratorium i dvie prostorije uz laboratorium dielomice vlažne, i da su s toga navedene suhe prostorije posve prikladne za liekarnu, dočim rečene nesuhe prostorije za spravljanje biljka i kemičkih tvoriva i soli nisu prikladne.

Time je dokazan prigovor tuženice, da se najamne prostorije obzirom na opredieljenu svrhu, to jest za smještenje liekarne uredno upotrebiti nemogu, i po tom odpada zaključno mnienje vještaka, da su prostorije, ako se liekarnička tvoriva na tavanu ili drugom mjestu pohranjuju, za liekarnu sposobne, čim tuženica pod takovim uvjetom prostorije u najam uzela nije.

Pošto dakle po ovom stanju stvari tuženica kao najmoprimac po § 1117 g. z. i prije izminuća ustanovljenog vremena od najamne pogodbe odustati može, to se je prizivu tuženice mjesta dati i pravosudna osuda preinačiti morala s odpućenjem tužiteljevog zahtieva.

Parbeni troškovi morali su se s toga prebiti, pošto svaka stranka za sebe povoljnu riešitbu ima.

Nu kr. stol sedmorice potvrdio je na previd tužiteljice uz preinaku banskostolne osude onu orvoga suda s razloga:

„§ 1112—1122 o. g. z. sadržavaju načine utrnuća uporabnih pogodba.

Takove pogodbe prestaju:

po glosi a) § 1112 o. g, z. „Kada stvar sasvim propadne“;

po glosi b) § 1113 o. g. z. „Kada mine vrieme uporabno“;

po glosi c) § 1116 o. g. z. i „Kad se pogodba odkaže“;

po glosi d) § 1120 o. g. z. „Kad se stvar otudjiva drugomu.

U slučaju § 1112 o. g. z. ukida se pogodba sama po sebi, jer manjka predmet pogodbe (§ 1447 o. g. z.); tu netreba dakle ni odkaza, ni privole ni tužbe.

Nasuprot se u § 1117 o. g. z, na koji se tuženica poziva, veli: „Uporaboprimac vlastan je odustati prije minuća vremena od pogodbe“ — a u § 1118 o. g. z. se kaže: „uporabodavac može od svoje strane iskati, da se pogodba ranije ukine“.

Pošto se § 1117 i 1118 o. g. z. medjusobno nadopunjuju, to neima dvojbe, da su po njih uporabljeni izrazi „odustati od pogodbe“ i „ukinuti pogodbu“ sinonimni.

Nasuprot je gledom na to, da §§. 1117 i 1118 o. g. z. spadaju pod glossu c) §-a 1116 o. g. z. — koja govori ob odkazu pogodbe

Digitized by Google

— dvojbeno, da li se imade i u slučajevih §§ 1117 i 1118 o. g. z. pogodbu odkazati (§§ 2, 4, 9, 12 minist. naredbe od 17. prosinca 1858 d. l. z. broj 234), ili pako, kako se iz §§. 15 i 18 navedene naredbe vidi, da li se mora na ukinuće pogodbe tužiti.

Resultat jedne i druge alternative jest pako taj: da se prepor — započeo on prigovorom proti odkazu pogodbe (§§ 6 i 12), ili tužbom na ukinuće pogodbe (§§ 15 i 18 rečene naredbe), — mora riešiti posebnom osudom, ne pako smješati s parnicom radi zaostale najamnine, što nepobitno proizlazi iz §§ 15 i 18 navedene naredbe, onda iz § 27 gpp., napokon iz § 9 grpp., po kojem bi mogla A. H. vojevati proti odkazu upitne najamne pogodbe prigovorom (koji se po § 12 rečene naredbe ima smatrati tužbom), onda protuodgovorom i zaglavnim odgovorom, odnosno proti tužbi na ukinuće pogodbe, odgovorom, drugotnicom i protuzaključnicom, dočim bi ista (tužiteljica) po nazoru banskoga stola imala u tu svrhu samo protuodgovor i zaključnicu, usljed kojega poremećenja parbenoga postupka bi njezina obrana znatno trpila i to tim više, što nije dopušteno u zaključnici novih okolnosti navesti (§ 12 grpp.), neglededć na to, da se takova jednostrano odustaja od ugovora gledom na § 19 o. g. z. i §§. 15 i 18 navedene naredbe mora sankcionirati posebnim judikatom, što je u nazočnoj na platež dužne najamnine glasećoj parnici po zadnjoj stavci § 27 grpp. sasma neizvedivo.

Tuženica navodi u odgovoru, da je pismom od 31. kolovozu 1881 protivnici poslala prepis zapisnika pod brojem 3 ad II, te da joj je kazala, da odustaje od najma, i da će se za 14 dana izseliti, pošto se upitni stan radi silnih nedostataka neda nikako za liekarnu upotrebiti (§ 1117 o. g. z.). Ali taj odustajni predlog tuženice nebijaše po tužiteljici prihvaćen (§ 861 o. g. z.)., a za jednostrani izvansudbeni odkaz — manjkaju sve potrebštine, koje § 9 navedene naredbe za izvansudbeni odkaz zahtieva.

Usljed toga valja napadnutu banskostolnu osudu preinačiti, ter osudu prve molbe potvrditi, jer doklegod nebude ukinuta upitna najamna pogodba, dotle se mora plaćati i pogodjena najamnina (§§ 444 i 445 gpp).

K razjašnjenju ustanova § 887 i 916 o. g. z.

Supruzi L. i A. E. kupili su godine 1876 od St. T. nepokretnine, upisane u zemljišniku broj 160 občine „Laška ulica — Zagreb“ za svotu od 11000 for.

St. T. bijaše tada izvanknjižni vlastnik rečenih nepokretnina, koje bijaše kupio od zagrebačke tvornice obuvala, a na ovu tvornicu bijahu te nepokretnine gruntovno i uknjižene.

Digitized by Google

Radi toga su tužitelji sa St. T. utanačili ustmeni kupo-prodajni ugovor, te su se stranke ugovarajuće sporazumjele, da će kupcem dozvolu za uknjižbu prava vlastničtva dati u gruntovnici upisani vlastnik, naime zagrebačka tvornica obuvala, jer je St. T. želio, da neima novoga troška spisanjem ugovora na svoje ime.

Pri tom su naročito ugovorili i to, da prenosnu pristojbu ima platiti St. T. u jednoj, a tužitelji u drugoj polovici.

Postotna pristojba bje odmjerena sa 481 fr. 25 nč., ter su ju kupci namirili. Medjutim umro je St. T., ter kupci zahtievaju od njegovih nasliednika, D. i T., da namire polovicu prenosne pristojbe u smislu ustmenoga ugovora sklopljena sa St. T., koj ugovor dokazuju svjedoci M. R. i K. uz domirnu prisegu tužitelja L. E.

Tuženici poriču sve navode tužbe, ter vele, da su tužitelji sklopili s tvornicom obuvala u Zagrebu kupo-prodajnu pismenu pogodbu, u kojoj se je ta tvornica obvezala platiti postotnu pristojbu.

Glede tobožnje ustmene pogodbe sa St. T. pozivlju se tuženici na propis § 887 o. g. z.

Postotna pristojba odmjerena je od pismene pogodbe a poriču, da su tužitelji tu pristojbu platili.

Prvi sud kr. gradsko-delegovani kot. sud u Z. sudio je osudom od 10. listopada 1882 broj 16524/gr. po zahtjevu tužbe pod uvjetom, ako sutužitelj L. E. položi domirnu prisegu sljedećega sadržaja: „da su on i supruga mu ugovorili s pokojnim St. T. ustmeno kupo-prodajnu pogodbu u pogledu nekretnina upisanih u grunt. napis. broj 160 občine Laška ulica, ter da su se sporazumili, da će dozvolu za uknjižbu prava vlastničtva dati zagrebačka tvornica obuvala, kao u gruntovnici upisani vlastnik, od koga je St. T. navedene nekretnine izvanknjižno kupio, i da će polovicu prenosne pristojbe platiti St. T.

Na priziv tuženika preinačio je kr. banski stol pod od 29. prosinca 1882 broj 22126 prvosudnu osudu, ter je tužitelje sa zahtjevom tužbe odbio s ovih razloga:

U oči neprigovorene kupoprodajne pogodbe od 31. prosinca 1876 (I—II) nestaje tužiteljem svakog pravnog naslova proti tuženikom, jer je očevidno, da se ta pogodba tiče nekretnine upisane u zemlj. zapis. 160 občine Laška ulica iztaknute. u tužbi, koja je tom pogodbom prešla u vlastnost tužitelja, — kao što je nedvojbeno, da kod ove pogodbe nije učestvovao St. T. sada jur pokojni, već je učestvovala tvornica obuvala.

Kakove su pako ugovore tim povodom utanačile stranke, to je stvar koja nespada na tuženike, niti ih veže, jer factum inter duos, tertio nec nocet nec prodest.

Neumjestno je po tom pozivati se na ustmeni ugovor, kao što čine tužitelji, — na ugovor navodljivo sklopljen sa St. T., jer se tomu protivi

Digitized by Google

ustanova § 887 o. g. z., a preko toga, kad bi se sve i dokazao taj ustmeni ugovor, bio bi on nevaljan i ništetan u smislu § 879 odnosno 1384 o. g. z. jer bi bio utanačen za prišteditи pristojbe prenosa vlastničtva, kako to navode tužitelji, a pravilnije za neplatiti pristojbe državnomu eraru, što je po zakonu zabranjeno „Generaliter novimus turpes stipulationes nullius esse momenti. Privatorum conventio juri publico non derogat".

Predležeća je tužba dakle sa svim neosnovana, te ju valja odbiti sa odnosnim zahtjevom, uz preinaku prizvane osude, a u pogledu naknade sudbenih troškova, budući tužitelji imadu za se povoljnu presudu suda prvoga, to valja izreći preboj troškova po § 573 grpp.

Nu usljed previda tužitelja obnašao je kr. stol sedmorice pod 14. travnja 1883 broj 652 uz preinaku napadnute osude banskoga stola potvrditi osudu prvoga suda, i to s razloga sliedećih:

M. R. pod zakletvom svjedoči, da su tužitelji supruzi E. godine 1876 od pokojnog St. T. kupili nepokretnosti upisane u gruntovnom napisniku br. 160 obćine Laška ulica za 11000 for., koje nepokretnosti je pokojni St. T. kupio bio od zagrebačke tvornice obuvala kao uknjižene vlastnice, ali radi prištednje troškova, da niti je sa tvornicom obuvala načinio pismeni ugovor, niti je kupljene nepokretnosti na sebe uknjižiti dao, pa zato da je pokojni St. T. s tužitelji ugovorio bio, da će mu dozvolu za uknjižbu prava vlastničtva dati u gruntovnici upisana vlastnica zagrebačka tvornica obuvala, i da će prenosnu pristojbu u jednoj polovici imat platiti tužitelji, u drugoj polovici pako St. T.

Taj izkaz svjedoka pored nepreporne okolnosti, da su tužitelji sami svu prenosnu postotnu pristojbu sa 481 for. 25 novč. uplatili, može se domirnom prisegom sutužitelja Lj. E. po prvom sudu dosudjenom po § 159 grpp. podići na podpuni dokaz, da su tužitelji godine 1876 od pokojnog St. T. kupili upitne nepokretnosti uz uvjet, da će prenosnu pristojbu u jednoj polovici imat platiti tužitelji, u drugoj polovici pak St. T.

Ako taj dokaz uspije, dokazat će se istim. da je pogodba pod br. 1. ad II. sklopljena medju tužitelji i zagrebačkom tvornicom obuvala obzirom na navod tužitelja, da oni neplaćaju kupovninu zagrebačkoj tvornici obuvala već St. T. odnosno tuženikom kao njegovim nasljednikom, prividno ugovorena, po čem se takav posao ima po § 916 o. g. z. prosudjivati; dokazat će se nadalje i to, da je pokojni St. T. obvezan bio polovicu prenosne pristojbe platiti, koju ipak platio nije, već su ju glasom namira A, B. i C. ad I imajućih podpunu moć dokaza po § 113 gr. post. u cielom iznosu platili tužitelji sami, po čem imaju pravo od tuženika kao nasliednika St. T. izplatu polovice pristojbe sa 240 fr. 62 nov. zahtievati.

Digitized by Google

Pozvani po tuženicih i u razlozih banskostolne osude § 887 o. g. z. nemože se na ovaj konkretni slučaj uporaviti, pošto tužitelji sa St. T. nisu načinili nikakove pismene izprave, a s tvornicom obuvala povrh pismene izprave nisu sklopili nikakav ustmeni ugovor.

U takovom stanju stvari ukazuje se previd tužitelja proti banskostolnoj osudi opravdanim, pa valja s toga tomu previdu uz odpućenje previda tuženika u pogledu sudbenih troškova mjesta dati, ter potvrditi osudu suda prvoga.

Tužba na izplatu sudbeno obredjenih odvjetničkih pristojba valja da bude obložena odnosnim troškovnikom, koji je služio podlogom odluci likvidacijonalnoj.

Odvjetnik dr. Z. utužio je na temelju odluke, kojom mu bijaše likvidiran troškovnik za zastupanje zadruge K. u parnici proti M. F. pcto 297 for. 33 nč. obredjenu zaslužbinu od 137 for. 60 nč., nepriloživ tužbi uz likvidacionalnu odluku i obredjeni troškovnik.

Povodom izvanrednoga previda tužene zadruge proti suglasnim osudam nižih sudova zadovoljujućim zahtjevu tužbe, obnašao je kr. stol sedmorice pod 5. travnja 1883 broj 485.

vidiv, da odvjetnik dr. J. Z. tužbom de praes. 12. studenoga 1882 broj 4907 utužuje proti zadrugi K. svoje deservite u iznosu od 137 fr. 60 nč., pa da mu je s toga valjalo obložiti tužbu troškovnikom, koji je služio za podlogu odluci likvidacionalnoj od 22. srpnja 1882 broj 3455, pošto protustranka na temelju likvidacionalne odluke sadržavajuće samo ukupnu obredjenu svotu od 137 for. 60 nvč. svoje prigovore proti troškovniku odnosno pojedinim stavkam istoga staviti nemože;

vidiv, da gledom na to tužba neodgovara propisu § 10 i 34 gr. pp. — po § 343 i 339 točke 3 grpp. obie dolnjosudne osude sa cielim postupkom do uključivo odluke od 12. studenoga 1882 broj 4907 na tužbu izdane ukinuti, ter prvomu sudu naložiti, da predhodno radi izpravka tužbe de praes. 12. studenoga 1882 broj 4907 u pravcu prenavedenom po § 37 gr. pp. shodna odredi, i zatim dalje po zakonu postupa.

Prosto je stranci podnieti dopunak k svojemu parbenomu spisu, dok protivnik nije podnesao sliedeće po redu parbeno pismo.

U pismeno razpravljenoj parnici L. A. i M. M. proti Z. N. pcto 2000 fr. podnieli su tužitelji dopunak k svomu protuodgovoru. Taj dopunak bijaše odlukom prvoga suda, kr. sudbenoga stola u Z., od 16. rujna 1882 broj 11146 u savezu s odlukom od 5. kolovoza 1882 broj 9296, kojom bje riešen protuodgovor, dostavljen tuženiku radi podnešenja drugotnice.

Digitized by Google

Na utok tuženika preinačio je kr. banski stol riešitbom od 2. studenoga 1882 broj 20781 odluku, odredjujuću dostavu dopunka:

uvaživ, da je protuodgovor Lj. A. i drugova jur odlukom toga suda od 5. kolovoza 1882 broj 9296 utočniku dostavljen;

uvaživ, da „dopunjenju protuodgovora“ u postupku pismenom mjesta neima, ter odredio, da se podnesak od 11. rujna 1882 pod naslovom „dopunjenje protuodgovora“ ima podnositelju povratiti kano neumjestan.

Nu kr. stol sedmorice obnašao je pod 12. travnja 1883 broj 649 uz preinaku riešitbe banskoga stola potvrditi onu prvoga suda analognom uporavom § 10 grpp.

Hrvatski sudovi dužni su primati njemačke punomoći, kojimi se izkazuju odvjetnici kao zastupnici stranaka.

U ostavinskom predmetu povratio je kr. banski stol utok stranke proti prvosudnoj odluci tim, da punomoć utočnikova zastupnika, pisanu njemačkim jezikom, zamieni punomoćjem sastavljenim u propisanom jeziku.

Povodom utoka proti odredbi kr. banskoga stola, kr. stol sedmorice pod 21. travnja 1883 broj 820:

vidiv, da § 4 gr. p. p. u točki 1 samo propisuje, da prošnje, koje se predaju sudu, imadu biti pisane u propisanom jeziku, a od priloga, koji nisu pisani u jeziku propisanom, da se imadu priklopiti prevodi;

vidiv, da tom zakonskom ustanovom nije izrečeno, da prilozi moraju biti sastavljeni u propisanom službenom jeziku, a da se po duhu i smislu zakona prevodi priloga zahtievaju samo u toliko, u koliko sudac odnosni jezik, u kojem su sastavljeni, nerazumije, inako bo tumačenje toga zakonskoga propisa uz to, što ga očito izključuje sama ratio legis, imalo bi za posljedicu interesom pravosudja nikako opravdano povećanje parbenih troškova na štetu stranaka;

vidiv, da se ovdje radi o prilogu pisanu u njemačkom jeziku, kojim jezikom su većim dielom pisani najvažniji u Hrvatskoj i Slavoniji u krieposti stojeći zakoni pravosudni, ter koji jezik već stoga kod sudova hrvatsko-slavonskih nepoznat i nerazumljiv nije;

vidiv, da je obzirom na sve to neopravdana odredba banskog stola, nalažuća utjecatelju doprinešenje njemačkim jezikom sastavljene punomoći u propisanom jeziku;

obnašao je povodom previdnoga utoka odvjetnika dra P. napadnutu odredbu banskoga stola po § 339 točki 3 gr. p. p. ukinuti, ter istomu naložiti, da mimo neosnovanog u napadnutoj odredbi navedenog razloga, s kojega je utok na popravak vratio, isti utok s nova po zakonu rieši.

Digitized by Google

Rado priobćujemo sliedeći izpravak, koji nam je stigao od uvažena člana našega družtva: U razlozih stola sedmorice (Mjesečnik br. 4 ex 1883. strana 305) nije tvrdjeno, da je priznanje duga novacija, već jo samo kazano, da izprava A ad I sadržava priznanje duga, ter da bijaše taj dug — koji je nastao iz zaostale kupovnine i iz primljenih predujmova, dakle iz različitih pravnih naslova, stopljen po § 1377o. g. z. u jednu jedinu tražbinu (zajam).

Tim je sporazumkom stranaka preinačen prijašnji naslov.

Dotični passus naveden iz razloga je dakle podpunoma opravdan.

Riešitbeni razlozi su u pravilu samo onda razumljivi, ako je u izvadku spisa stanje stvari sa svimi odlučnimi okolnostmi razloženo, dočim se u predležećem slučaju iz stanja stvari nevidi, da su stranke pretvorile prijašnji dug u zajam sa 8% kamati. x.

B Mjenbeno.

Ako je produljenje platežnoga roka sliedilo na neizvjestno vrieme iza dospjelosti mjenice, — to je mjenica valjana i takovoj nemanjkaju bitne potrebštine.

L. N. digne mjenbenu tužbu kod kr. sudbenog stola u V. proti A. J. i izhodi izdanje platežnog naloga radi svote od 130 for. sa 6% kamati od 2. lipnja 1881 do izplate i sudbeno na 10 for. 45 nč. ustanovljenim troškom.

Proti tomu platežnom nalogu podnese A. J. prigovore, u kojih navodi, da je on t. j. A. J. dao kao prihvatnik mjenicu glaseću na 200 for. u to ime, da namiri dug, što ga je dugovao kćerim tužiteljevim M. i A. Istina, s početka bijaše rok plateža na 1. lipnja 1881 ustanovljen, ali je 3. lipnja 1881 — t. j. onda — kad je A. J. protivniku svomu L. N. na račun mjeničnoga duga izplatio 70 for. — dokinut ustanovljeni rok, ter je sam tužitelj dogovorno s tuženikom ubilježio na utuženoj mjenici: „Primio danas na račun ove mjenice svotu od 70 fr.; ostalo se što skorije platiti ima“, što sve priznaje sam L. N.; a da mu je protivnik L. N. tako rok ostavio, što više i ustmeno dozvolio, da plati ostatak od 130 for., kad i kako bude mogao, — pozivlje se na samoga tužitelja i na svjedoka M. M., ter protivniku o tom glavnu uzvratnu prisegu navraća. Napokon tvrdi, da se iz same utužene mjenice jasno vidi, da on njemu utuženu tražbinu mjeničnu od 130 for. u roku u tužbi nenavedenom nije dužan platiti.

Kr. sudbeni stol u V. osudom od 17. prosinca 1881, broj 2225, stavio je rečeni platežni nalog izvan krieposti, te tužitelja L. N. osudio da plati parbeni trošak sa 10 for. 45 nč.

Digitized by Google

Razlozi: Tužitelj priznaje, da je na ledjih mjenice 1. lipnja 1881 plative, podpisao 3. lipnja 1881 očitovanje: „primio danas na račun ove mjenice svotu od 70 for., ostalo se što skorije platiti ima“.

Drugom stavkom toga očitovanja stavljen je izvan krieposti u mjenici usanovljeni rok izplate, t. j. prvi dan lipnja 1881, te pošto nije iznovice redovito ustanovljen točan dan izplate, izgubila je izprava svoju prvobitnu pravnu narav (§ 3 st. 4 mj. zak.), čim je i mjenbeno-pravna obveza tuženikova utrnula (§ 6 mj. zak.); zato se mora platežni nalog od 23. srpnja 1881. br. 1914 dokinuti. Osuda na naknadu troškova parb. temelji se na § 473 g. p. p.

Proti toj osudi podnio je tužitelj L. N. priziv, u kojem veli, da prvi dio zabilježbe na mjenici nesadržaje nikakovo obvezno očitovanje, nego jednostavni odpis zbivše se djelomične uplate mjeničnog duga; a drugi dio iste glaseći: „ostalo što skorije“, opet na temelju ustanove § 904 o. g. z., da nepreinačuje prvobitni, na mjenici postavljeni rok platežni. Iz ustanove § 6 mj. z. vidi se, da gube mjenbenu kriepost očitovanja, koja su stavljena na izpravi, iz koje nemože nastati obveza po mjenbenom pravu, naime na izpravi takovoj, kojoj manjka jedna od bitnih potrebština, propisanih § 3 mj. zak. za valjanu mjenicu, takove bo isprave nisu mjenice, pak stoga neproteže se na nje mjenb. zakon.

Povodom priziva ovoga obnašaď je kr. banski stol osudom svojom od 8. veljače 1882, br. 864 prizvanu osudu potvrditi i priziv odputiti.

Razlozi: Izvorni platežni rok od 1. lipnja 1881 preinačen je po samom tužitelju, koji je na mjenici A. na I. dne 3. lipnja 1881 potvrdjujuć dielomičnu odplatu od 70 for. upisao, da se ostatak „što skorije platiti ima“. Usljed toga prestala je mjenbena kriepost mjenice, jer joj manjka točna oznaka platežnoga roka, prema tomu ukazuje se napadnuta osuda pravilnom, ter ju je valjalo potvrditi uz odpućenje priziva, pošto izvedenje prizivno glede tumačenja rieči: „što skorije platiti“, nije podobno mjenbeno-pravnu posljedicu istih ukloniti.

Proti toj osudi uloži tužitelj izvanredni previd, u kojem tvrdi, da su obie niže osude neosnovane i da su utemeljene na tumačenju zakona očevidno pogriešnom, jer preinaka pravâ i obvezâ izmedju vjerovnika i dužnika nastaje onda, kada se mienja pravni naslov, ili glavni predmet kakvog iskanja, kada stranke jasnije odredjuju, gdje, kada i kojim načinom ima se izpuniti kakova obveza, ili obećanje (§ 1375, 1376 i 1379 o. g. z.), česa u rečenom dodatku nema; jer se po § 2 i 3 m. zak. svaka mjenbena obveza mora osnivati na privoli izdatnika i prihvatnika, koju rečeni učestnici moraju vlastoručno podpisati, a osim toga ima takova sadržavati uz privolju i vrieme kada se mjenbena obveza izpuniti ima; jer po § 6 mj. zak. očitovanja na izpravi, kojim manjka jedna od bitnih potrebština propisanih § 3 mj. z., nesadržavaju nikakove mjenbeno-

Digitized by Google

pravne obveze; što sve nemože se reći glede spomenutoga očitovanja na utuženoj mjenici".

Kr. stol sedmorice osudom od 4. listopada 1882 br. 19613 obnašao je uvažiti izvanredni previd tužitelja L. N. ter preinačiv obie osude nižjih sudova izreći: da se mjenb. plat. nalog od 23. srpnja 1881 br. 1914 u krieposti uzdrži uz preboj troškova nastalih kod svih molba.

Razlozi: Po § 6 mjenb. zakona jest samo ona mjenica nevaljana, kojoj manjka koja bitna potrebština mjenbena (§ 3 mj. zak.); nazočnoj pak mjenici nemanjka nijedna zakonita potrebština, jer je upitno produljenje platežnog roka posljedilo na neizvjestno vrieme iza dospielosti mjenice.

Prema tomu je ostao prijašnji platežni dan t. j. 1. lipnja 1881 u svojoj krieposti, a obzirom na to sadržavaju riešitbe obih nižih sudovâ očitu nepravdu, te se za to moraju po § 335 gpp. preinačiti, a mjenb. plat. nalog od 23. srpnja 1881 br. 1914 u krieposti uzdržati, dočim se parbeni troškovi svih molbâ po § 573 gr. p. p. medjusobno prebijaju, pošto imade tuženi obie niže osude za sebe". *M. P. Jovanović.*

Ako jedan od mjenb. obvezanika izplati mjenicu proti svim utuženu, dokida se kriepost izdanoga platežnoga naloga, a cesija svih stečenih založnih i ovršnih prava, učinjena platcu, ostaje bez uspjeha.

Na temelju dviuh mjenica, svaka po 100 for., izdanih po Karlu B. a giriranih po Karlu Š., zaište Marko S. izdanje platežnoga naloga. Njegovoj molbi zadovolji prvi sud naloživ odlukami od 4. travnja i 27. svibnja 1882. Karlu B. kao izdatniku i Karlu Š. kao žirantu, da imadu solidarno izplatiti mjen. iznose od 100 for. i opet 100 for. c. s. c. Nu dokazom ustupnoga očitovanja napisanoga na obima mjenicama, ustupio je tužitelj Marko S. cieli iznos jedne mjenice sa 100 for., a od druge polovicu iznosa sa 50 for. sa svimi stečenimi pravi založnimi i ovršnimi 28. studenoga 1882. Karlu Š., a ovaj je, da dodje do cediranih mu mjen. iznosa od 100 for. i 50 for., podneskom od 29. studenoga 1882. proti Karlu B. zamolio, da mu se ovršno uruče dvie tražbine Karla B., od kojih je jedna iznoseća 30 for. glavnice i 12 for. 22 novč. uzgred. pristojba Karlu B. proti njemu, Karlu Š., već sudbeno dopitana, a druga od 89 for. 11 novč., sbog koje je Karlo B. već tužio Karla Š.

Trgovački sud bečki odbio je odlukom od 1. prosinca 1882. (br. 192.118) ovaj zahtjev Karla Š. s razloga, jer, ako jedan od solidarno na izplatu odsudjenih izplati mjenicu, utrnjuje pravo ovršno platežnoga naloga; ako se sastaju dug i tražbina u jednoj osobi, mogu se kompenzacijom potražiti čim prestaje tražbina, a uručenje predpostavlja, da postoji tražbina proti nekomu trećemu.

Na utok Karla Š. dozvoli prizivno sudište bečko odlukom od 19.

Digitized by Google

prosinca zamoljenu ovrhu i to s razloga, što girom prelaze sva prava mjenb. po čl. 10.[1] mj. z. na indosatara, da se i na izdatnika ili prijašnjega indosanta može mjenica valjano indosirati, pa dosliedno prelazi i pravo zahtievati od svoga prednika izplatu mjen. svote; s razloga na dalje, da ako i može utjecatelj prebiti svoju tražbinu s onom svoga protivnika, nemora on te kompenzacije potražiti; a napokon valja još i to uvažiti, da se na svaki imetak dužnika, u koliko nepostoji zakonita iznimka, može ovrha povesti, dosliedno i na protu-tražbine ovršenika, jer gr. p. austr. nesadržaje nikakove iznimke u tom pravcu i jer po gr. p. može i takova privatna tražbina biti predmetom ovršnoga uručenja.

Previdni utok Karla B. uvaži vrhovni bečki sud naredbom od 7 veljače 1883. te promjeniv odluku druge molbe potvrdi onu prvoga suda od 1. prosinca 1882., ali odbi utjecatelja u koliko moli dopitanje parbenoga troška.

Razlozi: Mjenb. platežnimi nalozi od 4. travnja i 17 svibnja 1882., na temelju kojih je Karlo Š. zamolio proti Karlu B. spomenutu ovrhu, naloženo je Karlu B. kao izdatniku i Karlu Š. kao žirantu da imadu in solidum platiti mjen. svote od 100 for. i 100 for. c. s. c. Izplativ te mjenice Karlo Š. izplatio je vlastiti dug, a očitovanje prijašnjega držaoca mjenice i tužitelja Marka Š., da tražbinu svoju iz ovih mjenica sa svimi založnimi i ovršnimi pravi ustupljuje Karlu Š., neovlašćuje ovoga potonjega, da na temelju platežnoga naloga, izhodjenoga po Marku S., povede ovrhu proti Karlu B.; jer Marko S., ako i u koliko je Karlo S. izplatio obie njegove mjenb. tražbine, neima niti od solidarno obvezanoga Karla B. ništa više tražiti, dakle neima proti njemu niti prava ovršnoga, nemogaše ga dakle niti drugomu ustupiti; naprotiv gore spomenutim platežnimi nalozi nije odlučeno i ob onoj tražbini, koja je nastala za Karla S. proti Karlu B. odatlje što je on izplatio mjen. vjerovnika, za to neima neima nikakove odluke proti Karlu B., na temelju koje bi se mogla povesti ovrha.

C. Trgovačko.

Tko ima dužnost dokaza u odštetnoj parnici proti željeznici radi gubitka tovara (Frachtgut)? (Riešitba austr. vrhovnoga sudišta od 25. travnja 1882. br. 4097).

Tužba proti sjevernomu željezničkomu družtvu na naknadu vriednosti pošiljke pamučnih odpadaka, koja propadne usljed požara teretnoga vagona, bijaše od svih trih instancija odbijena. Razlozi osude vrhovnoga sudišta jesu sliedeći:

[1] §. 9. hrv.-ugar. mjen. z.

Digitized by Google

„Promotriv, da bi sjeverna željeznica po § 395 trg. zak. (§ 398 ugar. hrv. trg. zak.) odgovarala za izgorjelu robu samo onda, ako bi se dokazalo, da se je krivnjom družtva ili njegovih službenika dogodio požar u vagonu, u kojem su odpadci pamuka bili poslagani u vrećah. Ovakov dokaz nije pako izveden, jer neglededć na to, da je razlog s kojega se roba upalila, mogao nastati na pruzi izmedju Vratislave i Myslavice, zašto tuženo sjeverno željezničko družtvo neima na nijedan način odgovarati, priznaje tužitelj sam, da su ti odpadci bili poslagani u vrećah i spremljeni u vagonu, u koji nije mogla prodrieti vatra s vana. Nu sjeverno željezničko družtvo ponudilo je dokaz po vještacih o tom, da se je upitna roba mogla i sama upaliti, jer su ti u vrećah čvrsto spremljeni odpadci bili nakvašeni uljem, ter odpremljeni u mjesecu svibnju pri vlažnom vremenu. Sudbeni su lučbari potvrdili, da se je u navedenih okolnostih mogla zbilja roba sama upaliti. Ovo mnenje vještaka podupiru nesamo svjedočbe vlastnika pamučana, već i predložena po samom tužitelju potvrda tvorničara X, u kojoj se kaže, da dolazi u trgovini i uljevitih i neuljevitih pamučnih odpadaka, i da se uljeviti odpadci, ako su čvrsto spremljeni, mogu i sami upaliti. Tužitelj dakle dopušta, da se je njegova roba mogla od sebe upaliti. Odpremljena roba bila je prema tomu po svojoj naravi izvržena pogibelji upale, ter se za tu narav robe nemože željezničkomu družtvu po § 51 reglementa o radnji na željeznicah nametnuti nikakva odgovornost, tim manje, što nije dokazana njegova krivnja, i što je roba bila odpremljena u zatvorenom vagonu, ter je zato opravdan zaključak, da se upalila sama od sebe. Tužitelj mnije doduše, da je sjeverno željezničko družtvo znalo kakovu robu odprema, i kakova pogibelj može nastati, ako zrak unidje u vagon, ter da je zato bilo dužno poprimiti oprezne mjere, da se ta pogibelj ukloni; tužitelj poziva se i na §§ 423 i 429 trgovačkoga zakona (§§ 424 425 ugarsko-hrvatskoga trg. zak.), na koje da se niži sudovi nisu obazrieli. Nu pošto je roba izgorela u nutarnjosti vagona, neima u željezničkega družtva krivnje, tim manje, što se nije izrično deklariralo, da valja s njom postupati osobitom opreznošću. — § 423 trg. zak. (§ 424 ugarsko-hrv. trg. zak.) očituje doduše, da se željeznice, kad se radi ob odštetnih tražbinah, nemogu pozivati na reglemente, koji za nje postoje; § 424 trg. zak. nabraja primjerice (?) slučajeve, u kojih željeznica može ugovoriti, da se riešava svakoga jemstva, a medju te slučajeve spada svakako i onaj, ako roba po naravi svojoj upalom propadne, i ako reglement o željezničkoj radnji izriče neodgovornost željeznice".

Ovu riešitbu popraćuje uredničtvo austrijskoga „Centralblatt für die juristische Praxis", iz kojega smo ju izvadili, sliedećom opazkom:

Prva stavka nazočnoga obrazloženja nestoji (ist falsch). Po § 395 trg. zak. dužan je vozar dokazati da je šteta nastala usljed vis major,

Digitized by Google

ili usljed naravne kakvoće stvari, a nije destinatar dužan dokazati vozarevu krivnju. Nestoji ni mnenje, (Falsch ist ferner) da § 424 trgov. zak. nabraja primjerice slučajeve, u kojih željeznica može ugovoriti, da je riešena svake odgovornosti. Spomenuti § izbraja upitne slučajeve taksativno. Ustanova § 424 dopušta jedino, da se izključi dužnost jemstva za štetu, koja može nastati iz naravske kakvoće stvari, nu nesvaljuje na destinatara teret dokaza, koji je nametnut vozaru. Riešitba nije dakle opravdana.[1]

Storniranje kupnje tim, što je agent, koji je posredovao kupnju, primio manisanu robu, koju mu je kupac povratio.

B tužen na izplatu kupovnine, prigovori, da je tužiteljevomu agentu povratio robu, koja nije bila prema naručbi, i koja mu je prekasno bila predana. Prvi sud odbi tužbu, drugi zadovolji joj, a austr. vrhovno sudište riešitbom od 19. listopada 1881 br. 9938 potvrdi prvomolnu osudu.

Razlozi: Nije prieporno, da tuženik nije naručio robe neposredno kod tvrdke A, u V, nego kod njezinoga agenta C, i da je spomenuta firma po istom agentu uručila tuženiku fakturu o robi. Tuženik neće da plati, jer roba nije prema naručbi, i jer mu bijaše prekasno dostavljena, ter je on toga radi agentu stavio robu na razpolaganje, i on ju primi. C priznaje, da je roba bila prekasno dostavljena i da nije bila prema ugovoru. Nije zatim prieporno, da je C bio po tvrdci A ovlašćen posredovati kod posala, i da je on u upitnom poslu zbilja posredovao. Agent nije drugo nego trgovački punomoćnik. Po članku 47 trg. zak. (§ 43 ugarsko-hrv. trg. zak.) jesu trgovački punomoćnici, naročito agenti ovlašteni obaviti posao, u kojem posreduju. Zato je i tvrdka A primila naručbu učinjenu po agentu, i po agentu poslala tuženiku fakturu. Trgovački punomoćnik vlastan je obaviti bez posebna punovlašća sve poslove, koji stoje u neposrednom savezu s poslom, u kojem je posredovao. Što je njetko stavio robu na razpolaganje, i što ju drugi primio, to se nemože smatrati osobitim, neobičajnim poslom; primanje robe stavljene na razpolaganje nije u članku 47 trg. zak. izuzeto od ovlastih trgovačkoga punomoćnika, a po gotovo ne onda, ako roba neodgovara naručbi i ako je prekasno dostavljena. Agent C mogao je stoga prihvatiti očitovanje tuženika, da mu stavlja na razpolaganje robu prekasno dostavljenu i neodgovarajuću naručbi, i o tom izvjestiti tvrdku B. U nazočnom se slučaju neradi o razriešenju posla ugovorom, na što dakako nebi bio agent

---

[1] *Opazka uredničtva „Mjesečnika“* Mi smo tu riešitbu uz opazku uredničtva „Centrallblata“ priobćili na umirenje one gospode, koja se krste pred puno blažimi opazkami, kojimi smo popratili njeke riešitbe domaćega vrhovnoga sudišta.

Digitized by Google

ovlašćen, već o tom, da tvrdka A prizna posljedice, koje zakon spaja s dostavom robe, neobavljenom prema ugovoru. Pošto je tuženik zadovoljio obvezam članka 347 trg. zak. (§ 346 ugar.-hrv. trg. zak.) nemože se primorati, da plati kupovninu. *Iz Oesterr. Centralblatt.*

D. Kazneno.

Obnova kaznenoga postupka kod prekršaja.

Radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva osudio je kr kot. sud u P. na temelju §§ 476 i 477 k. z. Luku B. na globu od 500 for., a Nikolu B. na globu od 200 for. na korist ubožke blagajne u P. Usljed priziva obtuženika odriešio je banski stol Nikolu B. od obtužbe po § 250 br. 3 kaz. post., a prvomolnu osudu izrečenu proti Luki B. u pogledu krivnje potvrdio, a u pogledu kazni preinačio po § 477 k. z. obaliv globu na 200 for.

Luka B. zamolio je kod kr. kot. suda u P. u smislu § 294 točka 2 k. p. obnovu kaznenog postupka, pa je na ovu molbu bez ikakovih poprednjih predizvida dozvoljena obnova kaznenoga postupka i za ustmenu razpravu urečeno ročište. Kr. kot. sud nakon završene razprave izreče isto onakovu osudu kao i prvi put, a i banski je stol usljed priziva obtuženika sudio kao prvi put.

U razlozih osude veli se medju ostalimi, da se prema uspjehu nove ustmene razprave, obavljene usljed dozvoljene obnove kaznenog postupka, stanje stvari u ničem nije promjenilo, pa da su povodom obnovne molbe prije izvidi obavljeni, kako to § 298 k. p. propisuje, pa onda tek odluka stvorena, da li je umjestno dozvoliti obnovu, nebi valjda ni došlo bilo do obdržavanja nove razprave, niti se stvorila bila nova presuda.[1]

Priobćio *J. Galjer.*

Kao „zlostavljanje mrtvoga tiela" imadu se u smislu § 306 k. z. smatrati sva djela, koja bi se za zlostavu držala, da se počine na živom čovjeku.

Poslje podne 17. srpnja 1882 imao se pokopati Ivan Vargljin, preminuv u Opatiji kod Volovskoga. Oko podne istoga dana pozove Paskval Jačić-Rožić, občinski zastupnik u Opatiji, k sebi Antuna Benčića te mu reče — kako kazuje ovaj potonji — da je pokojni Vargljin bio vukodlak i coprnjak, da bi ga s toga trebalo shodno operirati, nebi li mu

[1] Ovaj slučaj priobćujem stoga, što kod nekojih naših kotarskih sudova i sada jošte vlada praksa, da na molbe za obnovu kaznenog postupka razpisuju odmah razprave i izriču nove osude, a nedrže se u tom propisa sadržanih u glavi trinajstoj kaznenog postupnika. *Op. priobćitelja.*

Digitized by Google

se tim oduzela svaka moć dalnja, jer da će inače nóćju izaći iz svoga groba i sve stanovnike Opatije umoriti. Jačić je zatim poučio Benčića, da je moguće vukodlaku oduzeti svaku snagu i moć, ako se u njegovo tielo zabije pet čavala, i to jedan u usta, a u svaku petu po jedan, da treba mišice pod koljenom prerezati pa onda tielo položiti u lies okrenuv lice dole. Benčić obreče, da će naći čovjeka, koji bi htio obaviti ovu operaciju. Popita se kod grobara Franovića i ovaj obeća ne bez oklievanja, da će sve to učiniti za 1 for. Jačić doznav za to po Benčiću, obeća da će platit taj novac, pače ponovi to obećanje Franoviću u lice, što ovaj potonji naročito izpovieda. Prije pogreba izvede Franović sve gore spomenute operacije pripoviedanim nač nom, pošto ga je bio Benčić potanko poučio, dočim je Josip Derežin, stojeć uz lies gledao Franovićev posao. Franović očitova, da mu je Jačić izplatio obećanu forintu. 21. srpnja 1882 bje tielo pokojnoga Vargljina izkopano te sudbenim očevidom konstatirane sve zlostave, kako su gore opisane.

Paskval Jačić, čovjek neporočan i vrlo dobra glasa, pobijaše sve izpoviedanje Benčića i Franovića, koliko se njega tiče, pa tvrdi, da su oba nekoliko ura prije pokopa Vargljina došla k njemu, te mu rekla, da će na mrtvacu izvršiti neke operacije, jer je vukodlak; on da im je na to odgovorio, da to na njega ništa nespada, da neće o tom ni čuti, jer da nevjeruje u takove ludorije; on da je mislio, da će Benčić i Franović odustati od svoje nakane.

Državno odvjetničtvo tuži radi prestupka § 306 k. z., a prvi sud osudi svu trojicu.

Proti osudi podnese sam Paskval Jačić žalbu ništovnu, oslanjajuć ju a): na § 281 br. 9 lit. b. austr. k. p., (§ 277 br. 9 lit. b hrv. kaz. post.) jer da su obtuženi, kao što je i prvi sud ustanovio, samo u toj namjeri ovo djelo poduzeli, što mišljahu, da će tim odvratiti veliku nesreću od svoga zavičaja; a ona bludnja u činu izključuje kaznjivost po § 2 lit. c. k. z.; b) na razlog ništovni § 281 br. 9 sl. a austr. k. p., (§ 277 br. 9 lit. a hrv. kaz. post.) jer za prestupak po § 306 k. z. iziskuje se zloba ili objest.

U ustmenoj razpravi pred bečkim kasacionalnim sudištem, očitova glavni prokurator, da nemože pristati uz razloge, kojimi podupire obtuženik svoju žalbu ništovnu, pače mora očitovati, da ti razlozi nipošto nestoje; ali mora priznati, da je valjan razlog ništetnosti § 281 br. 9 lit. a. austr. k. p. Ako se i nemogu rieči § 306 k. p. navedene u uvodu „od zlobe ili objesti“ uporaviti kao jedino valjane na ovo mjesto, valja ipak ispitati, što se ima u smislu zakona razumievati pod riečmi „zlostavljanje mrtvaca“. Ovdje nemože odlučiti naravsko znamenovanje rieči „zlostava“, jer ovo znači, da se komu zadade tjelesnih boli, koje se osjećaju. Pak bi se pod „zlostava na tielu mrtvom“ imala razumievati ta-

Digitized by Google

kova djela, koja bi bila zlostava, da su počinjena na živu čovjeku. Ali ovo bi predaleko vodilo, po ovom shvaćanju bilo bi kažnjivo svako sekciranje mrtvaca, pače bilo bi i zakapanje zlostava. Tumačeć dakle ovaj izraz valja uvažiti i motive čina, pa se mora uzeti, da onako, kao što kod drugih mrtvih predmeta zakon govori „o obezčaščujućih zlostavah“ (§ 122 lit. br. k. z.), tako da se i ovdje mogu razumievati samo takova djela, o kojih se htjelo da budu „zlostava“ t. j. koja bijahu tako odurna, da su pokojnika sramotila. Ali u ovom slučaju ne samo da nije konstatirana takova namjera, nego pače može se uzeti, da je prvi sud kao motiv djela uzeo samo namjeru, da tobože odvrate od svoga rodnoga mjesta težku, prieteću mu pogibelj, namjera koja poteče iz praznovjerja i neznanja.

Kasacionalno sudište odbije žalbu ništovnu rješitbom od 9. ožujka 1883 br. 15.498.

Razlozi: Gledeć na razlog ništovni § 281 br. 9 sl. a k. p. obtuženi tvrdi, da u ovom slučaju manjka moment golje, što ga naročito naglasuje § 306 k. z., jer se tamo išće, da tu izbrojena djela budu učinjena od objesti ili zlobe. — Ovo je pako u očevidnom protuslovju sa jasnim slovom § 306 k. z., jer kako je paragraf sastavljen vidi se posve jasno i dobro, da se „zloba ili objest“ iziskuju samo za oštećenje grobova, ali netraži se ovo isto i za ostala djela spomenuta u § 306 k. z. Ovaj paragraf odredjuje, da se čini krivcem prestupka, „tko ljudsko mrtvo tielo zlostavlja“. Sada treba samo znati, što znači ovdje rieč „zlostava“. Ako se govori o zlostavi osobe, znači to, da joj se nanosi tjelesno kakovo zlo, u tom smislu rabi se ova rieč i u §§ 143, 157 i 496 k. z. Istina, mrtvo tielo nemože se tako zlostavljati, da bi nanešeno mu zlo ili uvredu osjećalo, ali odatle što se taj izraz upotrebljuje u spomenutom savezu mora se dosliedno izvoditi, da on ovako uporavljen obuhvaća svako djelo, koje bi bilo zlostavom, da se izvede na živom čovjeku, pri čem se po sebi razumie, da u ovu kategoriju nespadaju operacije, koje se usljed posebna naloga čine na mrtvom tielu.

Pripomoć k samoubojstvu je prestupak proti sigurnosti života (§ 335 kaz. zak).

Okružno sudište u Ch. proglasi Ljudevita B. osudom od 1. srpnja 1882 krivim prestupka suproti sigurnosti života u § 335 k. z. navedenoga. Proti toj osudi podnese Ljudevit B. žalbu ništovnu, koju je c. k. kasacionalno sudište odsudom od 11. studenoga 1882 zabacilo.

Razlozi: Prvi sud ustanovio je u ovom slučaju, da je obtuženi Ljudevit B. znao, da se Rozina M. zajedno s njim namjerava usmrtiti, znao je dakle za samoubojstvo, pak je, da se izvede ta njihova zajednička nakana, odnio 5 veljače 1882 iz liekarne u Teplu, u kojoj je služio, nešto

Digitized by Google

morphia i ciankalia; s tim je otrovom došao u stan Rozine M., tamo jedan dio donešena otrova sasuo u dvie čaše i pomješao s vodom i tako pripravio za potrošnju, na što su on i Rozina M. izpili čaše; da je usljed otrova umrla Rozina M. i da je kolicina morphia što ga je popila, bila dovoljna za usmrtiti čovjeka. Ovaj učin ima sva obilježja prestupka proti sigurnosti života u § 335 k. z. navedenoga, sbog kojega prestupka je Ljudevit B. obtužen i obsudjen. I ne gledeć na to, da bi okrivljeni imao odgovarati već zato, što je kao naučnik u liekarni izdavao otrova osobam, koje se nemogu izkazati propisanom dozvolom; ukazuje se pribavljanje i priredjenje otrova za osobu, koja je odlučila usmrtit se, kao djelo, o kojem je tako radeći po naravskom tečaju stvari morao znati, da je kadro donieti pogibelj za zdravlje, život i tjelesnu sigurnost osobe, spremne na samoubojstvo. U nazočnom slučaju napose morao je obtuženi kao liekarnički naučnik znati, pak kako je ustanovio prvi sud, on je i znao, da ona kolicina morphia i ciankalia, koju je predao Rozini M. i o kojoj je znao, da se namjerava usmrtiti, zaista je pogibeljna njenomu životu. Obtuženi tvrdi u žalbi ništovnoj, koju podnese proti osudi prvoga suda, da kazneni zakon neproglasuje samoubojstvo pa niti zamienito pomaganje dviuh osoba, koje su odlučile zajedno umrieti, niti zločinom niti prestupkom. To u obće valja glede samoubojstva, ali ne valja i glede pripomoći k ovomu djelu. Dapače § 335 k. z., koji opredieljuje pojam prestupka proti sigurnosti života, po slovu svom obuhvaća svako djelo i svaki propuštaj, o kojem je djelujući mogao znati ili predvidjeti, da je pogibeljno, samo ako je nastupio zahtievani učinak i nesadržaje nikakove iznimke za slučaj, da se dvie osobe sporazumno odluče usmrtiti. U žalbi ništovnoj tvrdi se na dalje, da neima uzročnoga saveza medju uručenjem otrova i nastupilom smrću; ali na to valja opaziti, da § 335 k. z. i nezahtieva baš takove neposredne sveze, ali u nazočnom slučaju postoji i takov savez, ako se uvaži, da su obtuženi i Rozina M. odlučili zajedno umrieti, da je obtuženi znajuć sve to, da se zajednička namjera postigne, pribavio otrova, te razdieliv ga u čaše, napunjene vodom, pripravio ga tako da se može odmah potrošiti, pa zato niti se mogla niti je u istinu obstojala dvojba o posljedici, koja će nastati usljed nabavljena otrova. S ovih razloga mora se žalba ništovna zabaciti. *Jur. Bl.*

Kazan smrti neima se izreći, ako se pokaže, da je osudjenik, prije osude glaseće na kazan smrti, bio kažnjen radi konkurirajućega zločinstva.

Ces. kr. austr. vrhovno sudište plenarnom riešitbom od 13. veljače t. g. br. 1080 zadovoljilo je ništovnoj žalbi, osnovanoj na § 344 br. 12 austr. kaz. post. (§ 277 br. 11 hrvatskogo kaz. post.) i uloženoj po generalnoj prokuraturi na obranu zakona proti osudi porotnoga suda u Brnu od dana 19. prosinca 1882 br. 18297.

Digitized by Google

Razlozi: Fr. P. bijaše dne 19. prosinca 1882 u smislu porotnoga pravcroka spoznan krivcem zločinstvu dovršenoga potajnoga umorstva prema §§ 134 i 135 1 kaz. zak. i po § 136 kaz. zak. osudjen na smrt.

Iz spisa kot. suda u M., priloženih kaznenoj parnici radi potajnoga umorstva, vidi se, da je isti Fr. P. radi uvrede poštenja, počinjena dne 9. rujna 1880 na štetu Fr. Z, bio od spomenutoga kot. suda dne 8. listopada 1880 radi prekršaja proti sigurnosti poštenja po § 497 kaz. zak. uporavom §§ 266 i 260 lit. b kaz. zak. osudjen na zatvor od 48 ura, koju je kazan Fr. P. dne 30. listopada 1880 nastupio, ter ga 1. studenoga 1880 iz zatvora odpustilo.

Da se je radi umorstva, počinjena u ožujku 1880 i radi prekršaja proti sigurnosti poštenja, počinjena u rujnu 1880, kazneni postupak obavio suvremeno po § 56 kaz. post. (§ 49 hrv. kaz. post.), ili oddieljeno po § 57 ibidem (§ 50 hrv. kaz. post.), tada, s obzirom na §§ 34 35 i 50 kaz. zak., nebi se bilo u prvom slučaju radi spomenutoga prekršaja moglo suditi na kazan slobode uz kazan smrti, stavljenu na zločinstvo umorstva; a u drugom slučaju bila bila bi se po § 264 kaz. post. (§ 258 hrv. kaz. post.) izvršba kazni slobode obustavila do riešenja obtužbe radi umorstva, jer se po § 50 kaz. zak. kazan smrti nesmije pooštriti, dosljedno nemože se uz nju odrediti ni samostalna kazan slobode. Iz gore navedenih zakonskih ustanova spojenih s § 265 kaz. post. (§ 259 hrv. kaz. post.) izvire pako nedvojbeno. da se nemože izreći kazan smrti radi zločinstva umorstva, počinjena prije prekršaja, radi kojega je osudjenik jur pretrpio kazan zatvora, jer nije moguće uzeti primjeren obzir na pretrpljeni i ranijom osudom izrečeni zatvor.

Porotni je sud u oči toga svojom izrekom povredio zakon — § 50 kaz. zak., § 265 kaz. post. (§ 259 hrv. kaz. post.) — i prekoračio granice zakonite kaznene stavke, ter se je zato njegova osuda morala kasirati, i ima se proti Fr. P. prema § 292 kaz. post. (§ 286 hrv. kaz. post.) izreći kazan slobode. *Iz Allg. Juristen-Zeitung.*

Zločinstvo kradnje — ili prekršaj proti javnoj sigurnosti po § 525 kaz. zak.? — Kvalifikacija pronevjerenjâ medju braćom, koja se neprikazuju kao zločinstva ili prekršaji § 461 kaz. zak. — Definicija pojma skupnoga kućanstva (gemeinschaftliche Haushaltung).

Osudom c. kr. zemaljskoga suda u Cjelovcu od 11. studenoga 1882 bje Viktorija L. supruga posjednika u Lazih, koja si je iz ostavine svoje u Bielaku dne 15. ožujka 1882 umrvše veoma bogate sestre obudovljene Ane F., na štetu slaboumne kćeri i jedine baštinice Hedvige F. protupravno prisvojila razne predmete u ukupnoj vriednosti 183 for. 30 nvč., odriešena od zločinstva kradnje radi kojega bijaše tužena, ter osudjena radi prekršaja proti javnoj sigurnosti po § 525 kaz. zak. na novčanu

Digitized by Google

globu od 25 for. eventualno na zatvor od pet dana. Usljed ništovne žalbe državnoga odvjetničtva i nakon provedene javne razprave, sudilo je vrhovno sudište: Napadnuta se osuda ukida, Viktorija L. kriva je zločinstvu pronevjerenja po § 184 kaz. zak., počinjenu tim, što je ona zadržala i protupravno si prisvojila pokretninâ spadajućih na ostavinu pokojne Ane F., i osudjuje se na kazan tamnice od jedne nedjelje, pooštrene jednodnevnim postom.

Razlozi: Iz okolnosti, ustanovljenih po prvom sudcu, da je obtuženica na brzojavni poziv načelnika u Bielaku dne 14. ožujka 1882 pohitila k svojoj bolestnoj sestri, i odmah preuzela gospodarstvo u sestrinoj kući, zatim da joj je načelnik, kad je jedan dan za njezinim došašćem sestra umrla, predao sve kućne ključeve; iz tih okolnostih, izlazi, ne samo da su stvari, koje su se u kući smrti nalazile nezaključane, i do kojih je obtuženica imala ključeve, bile tuženici fizično pristupne, već da su iste njoj kao jedinoj u kući desećoj se, samosvojnoj rodjakinji ostavnice, bile u punom smislu rieči povjerene, da se stoga obtuženica do daljnjih oblastnih odredaba imala smatrati čuvaricom predmeta spadajućih na baštinu. Zemaljsko je sudište shvatilo stoga punim pravom pronevjerenjem što si je tuženica njeke od baštinskih predmeta prisvojila, i nemože se odobriti nazor državnoga odvjetničtva, da se djelo ima subsimirati pod pojam kradnje. Usuprot opravdana je ništovna žalba državnoga odvjetničtva, na koliko se njom pobija kvalifikacija inkriminiranoga djela kao prosti prekršaj proti sigurnosti ćudorednosti po § 525 kaz. zak. Jer, neglededć na to, se da pronevjerenja medju braćom, koja se neprikazuju ni kao zločinstva ni kao prekršaj §a 461 kaz. zak. neimaju smatrati prekršajem § 525 kaz. zak., već prekršajem § 463 istoga zakona, što izlazi iz slova § 189 kaz. zak.; neglededć zatim ni na to, da nije po § 463 kaz. zak. ni bio učinjen predlog, da se upitni prekršaj progoni, i naročito, da taj predlog nije sadržan u prijavi br. 1, neglededć na sve to, neima u nazočnom slučaju zakonitoga obilježja „skupnoga kućanstva“, da se izključi kriminalna narav djela, izviruća iz vriednosti pronevjerenih predmeta.

Uvaži li se naime, da je obtuženica jedva jedan jedini dan stanovala skupno sa sestrom, i da prosto skupno stanovanje neizcrpljuje pojma skupnoga kućanstva,[1] uvaži li se zatim, da je pronevjerenje izvedeno tek nakon smrti Ane F., dakle u vrieme, u kojem je skupno stanovanje svakako prestalo, ma da je ono prije postojalo; uvaži li se konačno, da se pronevjerenje nije više izvelo na štetu Ane F., već na štetu njezine ostavine,

[1] *Opazka uredničtva.* Iz razlaganja vrhovnoga sudišta lahko će čitatelj uviditi, da izraz „dok u skupu živu“ upotrebljen u hrvatskom prevodu § 463 neodgovara izrazu „in gemeinschaftlicher Haushaltung“ autentičnoga njemačkoga teksta istoga §. Novije naše zakonarstvo označuje taj pojam „skupnim kućanstvom“ ter smo ga i mi upotriebili.

Digitized by Google

tada valja doći do zaključka, da se na nazočni slučaj nemogu uporaviti iznimne ustanove §§ 189, 463 i 525 kaz. zak., i da se djelo obtuženice predstavlja kao zločinstvo pronevjerenja.

Valjalo je stoga zadovoljiti ništovnoj žalbi, koja se temelji na ništovnih razlozih navedenih u § 281 br. 9 a i 10 kaz. post. (§ 277 broj 9 i 10 hrv. kaz. post.) napadnutu osudu ukinuti i prema § 288 br. 3 kaz. post. (§ 284 br. 3 hrv. kaz. post.) suditi u samoj stvari, ter izreći, da je Viktorija L. kriva gore spomenutoga zločinstva. *Iz J.-Zeitung.*

E. Upravno.

Načelnik občine, nebuduć podjedno mjestni sudac, neodgovara za mjestni sud svoje občine.

Mjestni sud u M. sporo je vršio naloge predpostavljenoga si kotarskoga suda; radi toga pritužio se je kotar. sud M. više puta kr. podžupaniji u O. proti rečenomu mjestnomu sudu, a ova je polazeć sa stanovišta, da je načelnik glava občinskoga poglavarstva i kano takov da je odgovoran in prima linea za sve upravne grane njemu podčinjenoga ureda, dakle i za mjestni sud, svojom riešitbom od 11. studenoga 1881 broj 12.916 načelnika M K., premda nije mjestni sudac, za nered mj. suda odgovornim učinila i osudila na platež globe od 30 for. na korist ubožke zaklade in solidum sa pisarom mjestnoga suda. Proti toj podžupanijskoj riešitbi uložio je načelnik političke občine M. utok na kr. vladni odjel za nutarnje poslove motivacijom, da on nije mjestni sudac i da za poslovanje mjestnoga suda nemože biti on odgovoran, nego da pada odgovornost na mjestnoga sudca i pisara.

Kr. vladni odjel izda tim povodom sliedeće riešenje:

Riešavajuć utok M. K. obć. načelnika u M., uloženi proti tamošnjoj odluci od 11. studenoga 1881 broj 12. 916, kojom je utjecatelj in solidum sa občinskim bilježnikom A. B. radi neizvršenja naloga predpostavljene si oblasti glede utjeranja kazneno-obskrbnih troškova na platež globe od 30 for. a. vr. odsudjen, obnašao je kr. zem. vladni odjel za unutarnje poslove s obzirom na to, što imade pogledom na ustanovu § 20 naredbe od 3. prosinca 1877 broj 7501 kazneno-obskrbne troškove utjerivati mjestni sud i to po ustanovah § 61—78 zakona o mjestnih sudovih od 3. listopada 1876; što su dotični nalozi kr. kot. suda u M. radi utjeranja kazneno-obskrbnih troškova bili upravljeni na mjestni sud u M. i što se odnosne pritužbe istoga kralj. kot. suda ticahu mjestnoga suda — što se prema tim okolnostim nije moglo občinskomu poglavarstvu utjerivanje kazneno-obskrbnih troškova naložiti, a jošte manje mogao se je obć. načelnik, koji nije ujedno mjestni sudac, radi utjerbe kazneno-obskrbnih troškova odgovornim učiniti i prema tomu

Digitized by Google

disciplinárnim putem radi neizvršivanja naloga na kazan globe odsuditi, već što su se te mjere obzirom na ustanove okružne naredbe od 24. studenoga 1877 broj 6843 proti mjestnomu sudu, odnosno mjestnomu sudcu i suodgovornomu pisaru mjestnoga suda poprimiti morale i ovi na vršenje nadležećih njim dužnosti, ma i prisilnimi sredstvi, prinukati imali; što je prema tomu napadnuta odluka na krivoj predpostavi osnovana — utoku mjesta dati i napadnutu odluku ukinuti, te utjecatelja plateža globe riešiti.

Dr. *A. S.*

KNJIŽEVNOST.

Odvjetnički red od 24. srpnja 1852. sa tičućimi se pojedinih ustanova zakoni i naredbami. Uredio dr. Hinković. U Zagrebu 1883. Nakladna knjižara G. Grünhuta. Ciena 45 novč.

Od nekoga vremena opažamo sa zadovoljstvom i radošću živahnije gibanje i u pravoslovnoj književnosti hrvatskoj. Uz komentar k gradj. zakonu od dra Derenčina, od kojega imademo već devet svezaka, izašlo je stranom od istoga pisca stranom pako od drugih više djela, a znademo sigurno, da se radi i marljivo pripravljaju rukopisi za nova, koja bi mogla do skora doći u štampu. Uz ove više originalne radnje prionuše naše knjižare oko izdavanja sbirka zakona. Nedavno oglasili smo, što i kojim pravcem kani postupati knjižara Albrechta i Fiedlera kod toga poduzeća; sada doznajemo, da je knjižara Kugli i Deutsch odlučila izdati oveliku sbirku zakona i popisa odnosećih se na političku upravu i da je već prvi dio u štampi. Nakladom knjižare G. Grünhuta izaći će do skora kazneni zakon, a pred kratko vrieme dobismo gore spomenutu sbirku, koju je uredio g. dr. Hinković.

Netreba dokazivati, da je nam ova sbirčica dobro došla, jer odvjetnički red zajedno s ostalimi propisi, koji se protežu nanj, velika je redkost. Urednik sbirke g. dr. Hinković napisa neku vrst predgovora k ovoj sbirci, koji u istinu nije predgovor. Naglasiv da je sadanji naš odvjetnički red zastario, o čem smo mislimo svi uvjereni, i da bi bio potreban novi zakon, spomenu kako je na odvjetničkom sastanku god. 1881. u Zagrebu držanom, izabran odbor, koji ima izraditi osnovu odvjetničkoga zakona; ta osnova doduše nije još gotova, ali dr. H. čuje, da se je odbor odlučio za „numerus clausus“. G. dr. H. odlučno ustaje proti tomu tvrdeć, da numerus clausus nije i nemože biti korektiv proti zlim porabam, oskudici i nevolji, koje se dogadjaju u odvjet. stališu, jer da toga ima i ondje, gdje je broj odvjetnika ograničen. Po njegovom mnenju imalo bi odvjetničtvo biti slobodno, osnivati se na načelu slobodne konkurencije; a na drugoj strani neka postoje strožiji uvjeti kva-

Digitized by Google

lifikacije, neka se vrši stroga i nesmiljena disciplina, a i sami odvjetnici morali bi u vlastitom interesu bditi, da se neuvuku šugave ovce u stališ odvjetnički, ili ako već jesu u njem, da se što prije iztjeraju.

Mi zaista neznamo, na kakovih će se načelih osnivati izradak spomenutoga odbora, nu bilo bi dobro da odbor što skorije dovrši svoju osnovu. Tada mogla bi se o njoj povesti razprava plodna i koristna, jer bismo imali pred sobom gotovo djelo odborovo zajedno sa motivi, a nebi morali na temelju onoga što se čuje, ustajati za ili proti kakovoj ustanovi.

Ova sbirka sadržaje odvjetnički red od 24. srpnja 1852., a pojedinim paragrafom dodani su propisi i naredbe, koje se nanj odnose, imenito spominjemo: naredbu kr. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 16. kolovoza 1880. o nostrifikaciji doktorata; naredbu minist. pravosudja od 11. listopada 1854. ob izpitu odvjet.; naredbu ministarstva pravosudja od 26. ožujka 1855. ob izvršivanju karnostne vlasti nad odvjetnici; naredbu kr. vladnoga odjela za pravosudje od 11. prosinca 1872. o načinu kako se imadu utjerivati troškovi spojeni s uredovanjem odvjet. odbora u Hrvatskoj i Slavonlji. U „dodatku“ pretiskane su ustanove tičuće se riečkih odvjetnika, zatim naredba minist. pravosudja od 8. lipnja 1857. o nadripisarih. Osim toga imade kod više paragrafa opazaka, uzetih iz gr. p. p. i kaz. postup., kaz. zak., sudovnika, u koliko se odnose na odvjetničtvo i njegove funkcije, a mislimo da bi bilo shodno, da su u dodatak uvrštene barma one ustanove zakona i popisa o biljegovini i pravnoj pristojbi, koje se tiču odvjetnika. —ć.

— O samosvojnih pravih i pravilih kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. U Zagrebu, tiskom Franje Župana c. kr. povelj. tiskara 1830. Preveo iz latinskoga na Hrvatski Fr. X. Ž. Pretočki. U Zagrebu 1883. Ciena 30 novč.

God. 1830. izadje u Zagrebu latinskim jezikom pisano djelce „De municipalibus juribus et statutis Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae“. Mnogi su držali, da ga je napisao tadanji dvorski savjetnik i referendar pl. Kušević, ali prevoditelj pr. g. Fr. Ž. Pretočki tvrdi u predgovoru, da je ono „pod egidom pl. Kuševića“ poteklo iz pera Valentina pl. Kirinića zemaljskopa arkivara, koji nehtjede „biti samo mekaničkim čuvarom glavnoga narodnog u vrednotnih javnih listinah uloženoga blaga, nego je uložio svu svoju životnu snagu u to, da se sa povjerenim si tim dragocjenim blagom upozna i takovo javnosti priobći“. Osim ovoga napisa Kirinić razpravu De jure Croatiae ad urbem portumque Fluminensem“ i „drugih raznovrstnih razprava, zasjecajućih u naše javno pravo“. G. prevoditelj pravom opaža, da je spis taj samo u užih krugovih razumljiv“, jer je pisan latinski, a mi bismo dodali, da i zato, jer je vrlo riedak. „Djelce to predstavlja nam

Digitized by Google

vjerno historički i državopravni razvoj našega narodnoga života — veli g. prevoditelj u predgovoru — ono nas uči, da je naše državopravno stanje znamenitih promjena izkusilo, al nam ujedno i omogućuje, da se upoznamo s plemenitim duhom i postojanim nastojanjem, kojim su djedovi naši stožerna prava domovine svoje tako obraniti znali, da i danas kao samosvojni narod živimo pod zlatnim krovom staroga stana, komu je ime „kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija".

U knjižici crta se u obćenitih i kratkih potezih poviest hrvatskoga naroda od kako je došao u sadanju domovinu pak do izumrća domaće hrvatske dinastije, poslje koje bje utanačen savez s Ugarskom. Tu ima zaista zanimivih ako i ne svakomu novih primjetba, n. p. da su Magjari uzeli od Hrvata rieč župan (comes) itd. a na str. 16 ističe se razlog, zašto sve ovo (najme: historički pregled) spominje, ne „u svrhu povjestničke viesti o početcih kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, već zato da nebude nikakove sumnje, da su Hrvate više vjekova prije, nego Magjare po Konstantinu Porfirogeniti Turci nazvane, evropski narodi upoznali, da su sačinjali narod slobodan, vlastitimi zakoni i običaji vladan i slavom oružja proslavljen, da poslje izumrla plemena svojih kraljeva, Dalmacija i Hrvatska nije podjarmljena po Kolomanu, već da se je uslovljenimi ugovori kraljevini Magjarskoj pridružila". A razlažuć državopravne odnošaje veli K., da su kralj. Dalmacija, Hrvatska i Slavonija pridržale naslov kraljevine, mnogo stariji nego li je sdruženje s Ugarskom, uzčuvali su isto tako povelje, prava, slobodštine i mnogo običaja svojih, pak razlažuć imenito jura municipalia kraljevine, kazuje u čem stojahu ta prava, kakovo je pripadalo pravo hrvatskim stališem u saboru, u poslovih vojničkih, poreznih i financijalnih, kakovo i u čem stoji dostojanstvo bana, pak je zaista vredno proučiti ono što piše K. na str. 25 do 32.; a nemanje vrlo je poučno i pobudjuje na refleksije ono što se čita na str. 37., ta kud ćete karakterističnije crtice od ove „stališi i redovi kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sjećajuć se, da njihovi predji nisu pristali na sjedinjenje s kraljevinom ugarskom pod uvjetom, da za javne poslove poprimu jezik magjarski, . . . u svojoj glavnoj skupštini (saboru) od 28. studenoga 1805 stvorili su pravilo, da se u području njihovom javni poslovi nijednim drugim već jedino jezikom latinskim obavljaju".

Ova nam je knjižica dobro došla; želimo da ju čitaju i koji do sada nemogahu do nje ili je nisu mogli razumieti, nedostatci i netočnosti piščevi dadu se izpraviti na temelju novijih iztraživanja; a vredno ju je pročitati imenito sbog toga, da se upoznaš, u kakovom duhu je pisana. Hrvatskomu prevodu mogla bi se prigovoriti gdjekoja tvrdost u izrazu, pa onda i neke posebnosti opazismo, n. p. da g. prevoditelj u lokalu svagdje izpušta h kod samostavnika. Nu ti nedostatci nesmetaju nimalo te mo-

Digitized by Google

ramo biti upravo zahvalni p. g. F. Ž. Pretočkomu, što nam je dao priliku, da čitamo Kirinića u hrvatskom prevodu. *K.*

Hrvatski ustav ili konstitucija god. 1882. Razložio dr. Bogoslav Šulek. U Zagrebu. Tiskom i troškom Dioničke tiskare. 1883. Strana 318. Ciena 1 for. 20 novč.

Kad je, nevaramo li se god. 1860. isti neumorni pisac g. dr. Šulek izdao knjižicu „Naš ustav ili konstitucija", pozdravi občinstvo velikom radošću onu knjižicu, jer ga poučavaše o najpotrebitijih stvarih i pojmovih javnoga života. Ali od onoga vremena mnogo se toga promienilo; te se promjene dobro vide upravo ovdje, ako se sravni tadanja knjižica Šulekova sa sadanjom. Kao što je onda ona, tako će sada ova mnogim i mnogim dobro doći, jer nam razlaže sve u Hrvatskoj postojeće uredbe javne a ne manje i one izvan domovine, koje nas vežu sa ostalimi dielovi austro-ugarske monarkije. Da to dokažemo netreba drugo nego osvrnuti se na sadržaj ove knjige. U uvodu razlaže pisac pojam države, zakona, ustava i samostalnosti, glavna načela ustava, sabor i vladu. Poslje toga tumači „hrvatski ustav" navodeć najprije što se ima razumievati pod trojednom kraljevinom, osvrće se na teritorijalni obseg hrvatskih zemalja, na broj žiteljstva njihova, zatim kazuje vrela našega ustava, pripovieda razvitak i miene njegove; razlaže „temelje hrvatskoga ustava": državnu vlast, a tu napose govori o kralju, zakonarstvu (hrv., hrv.-ug. sabor i delegacije), vladavini, a pod ovom o svih iustitucijah i organih, koji spadaju ovamo n. pr. hrvatska vlada, njena tri odjela itd.; o državnom kućanstvu, a tu opet tumači financijalnu nagodu, u kratko sve zakone o porezih izravnih i neizravnih; govori o zemaljskom i državnom proračunu, zakladah staroga provincijala i bivše krajine itd. U dodatku sadržani su prilozi i to: prva hrvatska krunitbena zavjernica izdana od kralja Franje Josipa I., hrvatsko-ugarska nagoda, nadopunjena i izpravljena; zakon ob izbornom redu za sabor hrvatski. — Knjiga dakle ova sadržaje zaista gotovo sve, što se tiče našega javnoga života, pak je nuždna svakomu, tko se zanima javnimi posli u domovini. Do sgode mi ćemo se povratiti na ovo marljivo izradjeno djelo, koje sada toplo preporučamo.

Errata corrige.

U raspravi priobćenoj u zadnjem broju „Mjesečnika" na str. 370—376 pod naslovom „Sudovanje austr. vrhovnoga sudišta u pitanjih hip. prava" podkralo se njekoliko krupnih tiskarskih pogriešaka, koje evo ispravljamo:

Na str. 371, 11. redku odozgor, mjesto „dobra", čitaj: dobro.

Na istoj strani, 12. redku odozgor, mjesto „predati", čitaj prodati.

Na str. 372, 25. redku odozgor, mjesto „postoji na samo zaostaloj zakupnini 4147 lira ili i 5% kamatam", čitaj: pristoji ne samo zaostaloj zakupnini 4147 lira, već i 5% kamatam.

Na str. 375, 15. redku odozgor mjesto „koja pitanja", čitaj: koju potonju.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Vladine naredbe.) Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vladnog odjela za pravosudje u Zagrebu ddt. 17. lipnja 1883 broj 6778 na kralj banski stol:

Prema sadanjoj praksi kod gruntovničke provedbe segregacija i komasacija vraćaju se izvorni urbarski operati nakon obavljene gruntovne provedbe urbarskomu sudu, a u gruntovnom uredu neostaje izim ovjerovljenih prepisa osuda, nikakovih drugih izprava na temelju kojih je sliedila gruntovna provedba.

Pošto je §om 124 gruntovnoga reda od 15. prosinca 1855 odredjeno, da se od svake izprave, na temelju koje je dozvoljen gruntovni unos, imade pridonieti prepis za sbirku izprava, a nije učinjena razlika, da li je taj upis sliedio ureda radi, ili pako na molbu odnosne stranke, jer je sbirka izprava sastojni dio gruntovnice, — dosljedno tomu da bude gruntovnica podpuna, mora i sbirka izprava, sadržavati sve prepise izprava, na temelju kojih su obavljeni gruntovni upisi; pošto je nadalje mapa takodjer nadopunjujući dio gruntovnice ter stranke po §. 56. litera *c* moraju doprineti nacrte dieliti se imajućih čestica s oznakom novih dielova, topografičkih brojeva i površine, nedvojbeno je, da se i kod provedba urbarskih regulacija doprinešene mape i k istim spadajući izkazi imadu upotriebiti tako, kako je za nacrte privatnih stranaka propisano.

Uvaživ dakle, da se gruntovnički unosi urbarskih regulacija imadu provesti prema propisom gruntovnog reda, obnašao je kr. vladni odjel za pravosudje odrediti, da se u buduće zajedno s izvornimi urbarskimi spisi imade dostaviti gruntovnomu uredu u formi propisanoj naredbom od 13. prosinca 1882 broj 16042. za sbirku izprava:

1. prepis urbarskih osuda; 2. kopija urbarsko-regulatorne mape; 3. prepis izkaza čestica i diobne izprave.

O tom obavjesćuje se banski stol odnosno na izvješće od 9. svibnja t. g. broj 9579 uz poziv, neka izda shodnu odredbu na sve urbarske i gruntovne oblasti, ter neka prepis svoje okružnice ovamo podnese.

(Novi gradjanski parbeni postupnik za Bosnu i Hercegovinu.) U poslied njem broju „Mjesečnika“ (broj 5.) priobćili smo u članku „Novi zakoni za Bosnu i Hercegovinu“ neke načelne ustanove novoga gradjanskoga parben. postupnika i nešto potanji izvadak ustanova odvjetničkoga reda. Pošto smo se u ovom člančiću tako rekuć samo taknuli bosanskoga gradj. parb. postup., drago nam je, te možemo priobćiti niže sliedeći sastavak, od uvažena prijatelja, kojim se naši navodi u br. 5. „Mjesečnika“ izraženi popunjuju i u nekih točkah ispravljaju. A bilo bi nam drago da se nadje prijatelj, koji bi nam predočio sliku novoga gradj. parb. postupnika sravniv ga sa njegovom maticom.

Naš prijatelj piše: „Po novom postupku vrše sudbenost u prvoj instanciji bagatelni, kotarski i okružni sudovi (§ 3 gpp.). Nadležnost bagatelnog suda ide do 50 for. (§ 10), a vrši ju sudac uz dva po narodu izabrana prisjednika odlučujućim glasom (§ 4. 8). Ta ustanova prisjednika koncesija je pučanstvu vičnom na medžlise.

Kotarski sudovi nadležni su za sporove do 300 for.

Druga molba proti riešitbam bagatelnih i kotarskih sudova jest okružni sud — a daljeg pravnog lieka n e i m a (§ 3. 310).

Proti osudam i riešitbam okružnog suda kao prve molbe ide priziv na vrhovni sud; — u Bosnoj neima institucije trijuh molba.

Institucije gradsko-delegiranih kot. sudova nepozna bosanski zakon, već se jedino prvim rujna ustrojavaju kotarski sudovi kod kotarskih ureda u

Digitized by Google

mjestih gdje postoji okružni sud. Dosada vršio je ovu parbenu sudbenost u svom kotaru od jednog novčića ad infinitum okružni sud u sboru trojice sudaca, dočim po novom zakonu odpada kompetencija do 300 f. na kotarske sudove.

Kotarski sud ureduje pod naslovom „kotarski ured kao sud“, a izvršuju sudbenost sudci — zvani „sudbeni pristavi“ — dočim kotarskom predstojniku prinadleži nadzor nad cielim uredom, ali neima prava da „riešitbe“ sudca supodpisuje. Nije nigdje ustanovljeno, da će biti viećnik, po ovdašnjem službenom nazivlju savjetnik — predstojnikom tih novih kotarskih sudaca, a nemože to već zato biti, što je viećnik u višjem činu od predstojnika.

Naravno je, da prisjednici kod kotarskih sudova neće uredovati.

Prisilna poraba odvjetnika nije propisana — a naročito su odvjetnici izključeni od zastupanja pred bagatelnimi sudovi (§ 299). Zastupati može stranku svaki samosvojan, punoljetan muž izuzam nadripisare (§ 226), jedino kod ustmene razprave kod prizivnog suda mora odvjetnik intervenirati, ako se stranke osobno nezastupaju (§ 227).

(Jubilej pražkoga višega suda). Stogodišnjica c. k. višega zemaljskoga suda u Pragu proslavljena je dostojnim načinom 2. lipnja o. g. Poslje službe božje sastalo se ukupno osoblje sudišta i pozvani gosti u velikoj dvorani; tu je predsjednik suda pl. Temnitscka govorio svečano slovo, u kojem je vjerno ocrtao djelovanje suda i reforme, koje su preduzete te izvedene tečajem ove stotine godina, imenito pako za vladanja Nj. Veličanstva cesara Franje Josipa. Svoj govor završi sa oduševljenim „slava“ caru i kralju, kojemu se jednakim čuvstvom odazvaše svi prisutni, a glasba zasvira carevku. Zatim je odkrivena mramorna ploča, izradjena i u zidu viećnice smještena na uspomenu ovoga dana. Na ploči je napis: „In memoriam saeculi primi post summum Bohemiae judicium fundatum peracti. A. D. II mensis Junii 1883“. — Svečanosti prisustvovaše namjestnik kralj. Češke barun Kraus, a čestitke svoje podnesoše: odvjet. komora, komora bilježnika, česko i njem. pravničko družtvo, prof. sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta českoga sveučilišta itd. Zanimat će nedvojbeno još ovi podatci, odnoseći se na viši sud pražki. Već g. 1548. ustrojio je car i kralj Ferdinand I. vrhovni sud za zemlje krune češke, koji prozva „kralj. prizivna komora na pražkom gradu“. To je bilo prizivno sudište, na koje su išli prizivi proti osudam kralj. gradova; prije su se podnašali prizivi proti osudam ovim stranom na pražko gradsko vieće, stranom u Magdeburg i Lipsko. Obćim prizivnim sudištem postade ta prizivna komora istom za vladanja cara Josipa II, koji je dvorskim dekretom od 12 travnja 1782. odredio, da počam od 1. svibnja 1782. ima se prizivna komora smatrati obćenitim prizivnim sudištem, kamo se imadu upraviti prizivi proti osudam svih zemalj. sudova. Djelovanje svoje imao je taj sud započeti 1. srpnja 1783, nu pošto su već prije bile obavljene sve priprave te imenovani sudci i ostalo osoblje, otvoreno bje, kako svjedoči dotična instalacionalna knjiga, 2. lipnja svečano taj obćeniti Appelatorium.

Prigodom spomenute ljetošnje svečanosti izložene bijahu instalacionalne knjige, sbirke pravosudne i nova knjiga spomenica. Ova potonja sadržaje osim uvoda kaligrafički izvedena, poviest višega zemaljskoga suda, poslovanje njegovo, životopis svih predsjednika najvišega českoga suda počam od god. 1548., koje godine bijaše predsjednikom Ladislav Popel pl. Lobković, imena svih viećnika, kao i imena ukupnoga konceptualnoga i pisarničkoga osoblja. Poseban prostor u knjizi pridržan je, da se na njem podpišu sadanji i budući članovi gremia.

Digitized by Google

Pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina.[1]

Napisao dr. F. J. Spevec.

Predgovor.

Kao podžupanijski perovodja bavio sam se imenito zadružnimi diobami. Poznate potežkoće, koje se vrlo često radjaju kod prosudjivanja pojedinih odnošaja, različitost nazora u tom pogledu nukahu me, da u „Mjesečniku“ pravničkoga družtva priobćim sgodimice pojedina shvaćanja ovog ili onog pitanja, ter kod toga iztaknem i svoje mnienje. Bivši moj velecienjeni profesor, g. dr. J. J. Hanel, videć da se bavim zadrugami, upozori me, da bi, budem li se pripravljao za docenturu obće pravne povjesti, mogao inštitut taj obradjivati historički. Prema tomu stadoh kupiti umah, gdjegod što nadjoh o zadrugah, proučavajuć pako tekom priprave sama pravna vrela, svraćah osobitu pažnju na imovinskopravne odnošaje obitelji u obće. Kod sve oskudnosti podataka o zadrugah ipak se uvjerih o tom, da se za valjanost razpoložbe zadružnom imovinom neiziskuje samo privola predstavnika pojedinih obitelji, koji sačinjavaju zadrugu, već i djece, često i žene. Već u praksi se često puta pitah, što je razlogom sličnomu propisu pozit. zadruž. zakona (§. 7. zak. od 3. ožujka 1874., suglasan s §. 14. zak. čl. IV. od god. 1870. i §. 10. zakona od 14. travnja 1880. o zadrugah u hrv.-slv. krajini), kakove je jurističke naravi ono sudjelovanje „svih članova zadruge“, koji su navršili stanovitu dobu. Razlog zahtjevu

[1] G. dr. F. J. Spevec dobio je god. 1882. na predlog profes. sbora pravo- i drž. fakulteta dopust na godinu dana, da se pripravi za docenturu iz obće pravne povjesti na hrv. sveučilištu. G. dr. Spevec bavio se duže vremena u Leipzigu. Monakovu, a sada je u Pragu. Tu je dovršio svoju habilitacionalnu radnju, koju predloži profesorskomu sboru na ocjenu i kojoj je ovo cieli naslov: „Pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina po staro-germanskom i staro-slavenskom pravu. Pravno-povjestna razprava, napisana drom. F. J. Spevcem“. Privolom g. pisca mi ćemo vrlo liepu ovu radnju diljem priobćiti.

Digitized by Google

toga sudjelovanja imade se tražiti u prvobitnom ustroju obitelji, koji se uzčuvao dugo i onda, kad nije bilo više zadruga. Ustroj obitelji u užem smislu imao bi prema tomu u radnji o zadrugah zauzimati posebni odsjek; nu kako s nedostatka podataka o zadrugah u samih vrelih, i neprikladnosti za porabu onoga, što u tom pogledu nadjoh u literaturi, odgadjam za sada radnju o zadruzi: učinih ustroj obitelji u užem smislu predmetom posebne razprave, ograničiv se kod toga samo na imovinskopravne odnošaje obitelji, napose na upliv, što ga pokazivala rodbinska sveza glede razpoložbe nepokretnom imovinom. Za svoga boravka u Njemačkoj (u Lipskom i Monakovu) svraćah na to pitanje pažnju za staro germansko pravo, proučavajuć pako u Pragu slavenska pravna vrela, nastojah upotriebiti sve, što u tom pogledu u kojem od njih nadjoh.

U pravu rodbine glede odsvoja nekretnina dadu se za germansko pravo lučiti tri stadija, naime: pravo prigovora, usljed kojeg mogaše bliži nasljednik zabraniti odsvoj; zatim pravo prekupa i odkupa kao samostalan inštitut. Ta tri stadija nastojah lučiti u samoj razpravi većim naglašivanjem, nego to obično biva u literaturi, ter prema tomu radi glava I. o pravu prigovora, a glava II. o prekupu i odkupu doduše u savezu, al iztičuć svagda razliku. U slavenskom pravu, gdje si preduzeh to pitanje obradjivati potanje, izpitivao sam svako pojedino pristupno mi vrelo napose, svako dakle od njih čini za sebe neku cjelinu, sbog česa se ovdje ondje opetovanje onoga, što je jur rečeno, nije moglo izbjeći. Zašto sam pako postupao u slavenskom pravu tim načinom, lako će se razumieti, uvaži li se da mi nije bilo moguće s dobro pojmljivih razloga već sada protegnuti radnju na sva slavenska vrela, a prije toga nemože se inštitut obradjivati kao općenita cjelina za svekoliko slavensko pravo, usuprot uspješno moći će se to učiniti tek, kad se izpitaju i ostala vrela. Promatrajuć pojedina vrela, nastojao sam imenito oko toga, da mogućom jasnosti predočim narav onoga prava rodbine obzirom na odsvoj nekretnina, što joj ga dotično vrelo daje, a to je imenito kod većine izprava težko, radi česa se nije mogao svagdje postaviti stalan zaključak.

Digitized by Google

Razprava ova osniva se za slavensko pravo izključivo na vrelih, a i za germansko većim dielom: vrela pako, koja obradjivah, rabio sam po sliedećih sbirkah:

Leges Barbarorum: Monumenta Germaniae historica, edd. G. H. Pertz. Legum t. III.—V. naime za LL. Saxonum, Burgundionum, Baiuwariorum, Alamanorum i Langobardorum; za ostalo: Corpus juris germanici antiqui, edd. F. Walter.

Saksonsko zrcalo: Homeyer des Sachsenspiegels erster Theil, oder das sächs. Landr.

Za ostale zakone rabih izvrstno i pouzdano djelo: Kraut, Grundriss zu Vorlesungen über das deutsche Privatrecht, 5. izdanje, Berlin 1872.

Izprave: Lörsch & Schröder: Urkunden zur Geschichte des deutschen Rechtes I. 2. izdanje, Bonn 1881. (citira se L. & Schr.)

Slavensko pravo.

I. Južni Slaveni.

Zakonik Stjepana Dušana: Svod zákonův slovanských, izd. dr. H. Jireček (Prag 1880.).

Izprave: Monumenta serbica, spectantia hist. S., B., R. edd. Fr. Miklošić.

Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slavena, uredio V. Bogišić.

Zakonik crnogorski i brdski od god. 1798—1803.: Svod Jirečkov.

Štatut vinodolski: Kolo, knj. III.

Štatut zagrebački, krčki, poljički i senjski: Arkiv za pov. jugosl. I. II. III. V.

Štatut kurčolski: Statuta et Leges civitatis et insulae Curs., trudom prof. dr. Hanela.

Izprave: Kukuljević, povjestni spomenici itd. I. dio: listine. Acta croatica.

II. Česko pravo.

Izprave: Regesta I. (Erben) i II. (Emler).

Kniha Rožmberská, izdanje Brandlovo (Prag 1872.).

Ordo judicii terrae: Codex juris bohemici II. 2. (edd. Jireček).

Digitized by Google

Officium circa tabulas terrae: ibidem.

Pána Ondřeje z Dubé výklad na právo zemské české: ibidem.

M. Viktorina ze Všehrd o právích země české knihy devatery, izdao dr. H. Jireček (1874. Prag).

III. Poljsko pravo.

Izprave: Codex diplomaticus Poloniae I. II. 1., edd. Rzyszezewski & Muczkowski (citira se C. P.)

Izprave: Codex diplomaticus Majoris Poloniae I., edd. soc. lit. poznaniensis (cit. C. M. P.)

Štatut vislički: Bandtkie, Jus polonicum (cit. J. P.)

„ lenčički: ibidem.

Mazóvski štatuti: ibidem.

Litvanski štatut: Svod Jirečkov.

IV. Rusko pravo.

Hristomatija po istorii russkago prava, sastavio Vladimirski-Budanov, I. i II. svezak po drugom (Kijev 1876. 1880.), a III. po prvom (Jarosl. 1875.) izdanju.

Literatura.

Dočim mi za slavensko pravo nije poznata radnja, koja bi se bavila napose nazočnim pitanjem, ter djela, radeća o povjesti pojedinih slav. prava, u koliko se obaziru na ovo pitanje, navodim na dotičnom mjestu, služio sam se za germansko pravo sliedećom literaturom:

Sandhaas: germanistische Abhandlungen (1852.).

Zimmerle: das deutsche Stammgutssystem (Tübingen 1857.).

Lewis: die Succession des Erben in die Obligation des Erblassers nach d. R. (Berlin 1864.).

Pernice: Kritische Vierteljahrssch. IX. str. 67. i sl.

Brüneck: die Reluitionsklagen aus Veräusserungsbeschränkungen um Grundstücke und Mobilien nach den isländischen Rechtsquellen itd. (Königsberg 1873.).

Tipper: das Beispruchsrecht nach altsächsischem Recht (Breslau 1879.).

Renaud: zur Lehre vom Näherrechte, insbesondere von der Erblassung, u Zeitschrift für deutsches Recht VIII. str. 240—283.

Digitized by Google

Brumhard: das Näherrecht im Fürstenthum Waldeck, u istom časopisu XIII. str. 156—169.

Laband: die rechtliche Natur des Retrakts und der Expropriation, u Arch. f. civ. Praxis LII. str. 151—190.

Dahlman: de retractu legali speciatim gentilicio (Berolini 1869.).

Stobbe: Handbuch des deutschen Privatrechts II. 5. 87—90.

Zlatni Prag koncem ožujka 1883.

Dr. F. J. S.

Uvod.

I. Prvobitnom formom zemljištne vlastnosti, koliko je poznato, bijaše vlastnost kolektivna, pripadajuć manjim onim organizmom, na koje se narod dielio, kao občinam, tribuam, obiteljskim zajednicam itd. Prem si i kod lovačkih naroda pojedine tribue prisvajaju pojedina lovišta, smatrajuć se jedino ovlaštenimi loviti u njih lov, počimlju tragovi zemljištne vlastnosti tek kod naroda pastirskog. Nu dok živi narod samo pastirski život, treba mu jedino prostranih pašnjaka, ovi se pako nalaze u zajedničkom uživanju ciele občine, tribue itd., čije pojedine obitelji tjeraju svoja stada na zajednički pašnjak. Kad se stane javljati poljodjelstvo, to onaj dio tla, koj valja obradjivati, za koj se, da nosi plod, iziskuje posebna radnja, veći ili manji izdatci, prestaje biti predmetom uživanja ciele zajednice, ali dugo još ostaje njezinom vlastnosti. Dočim naime šume i pašnjaci ostaju i nadalje u zajedničkom uživanju, dodieljuju se oranice ne pojedinom individuu, već obitelji kao socijalnoj jedinici toga doba, i to negdje na dulje ili kraće uživanje uz periodično preduzimanje diobe tako, da pojedinoj obitelji pripada uživanje, a občini vlastnost; drugdje opet neima perijodičnog dodieljivanja, već pojedine obitelji ili obiteljske skupine dobivaju svoj dio trajno, koj prelazi nasljedstvom i na potomstvo.[1]

---

[1] Prvobitne forme vlastnosti prikazuje Emile de Laveleye: de la propriété et ses formes primitives. Na njemački preveo i umnožao dr. K. Bücher. (Lipsko 1879.) Sr. takodjer Pouhaër: Essai sur l' histoire général du droit. str. 494. i sl.

Digitized by Google

Ali uz kolektivnu vlastnost bijaše vrlo rano i vlastnosti individualne, kakvu sačinjavaše barem kuća, dvorište, vrt i ondje, gdje se ostalo zemljište nalazilo u zajednici, a osim toga obćenito se priznavalo onomu, koj bi obradio koj pusti komad zemlje, izkrčio šumu, izključivo pravo na taj komad, prvobitno možda samo doživotno, a onda i nasljedno. Nekretninami, nalazećimi se u vlastnosti zajednice, moglo se naravno razpolagati samo zajednički, uz uvjete, koji sliede iz same naravi zajednice. Tom razpoložbom mi se nećemo baviti. Ali ni individualni vlastnik nije mogao razpolagati nekretninami bez svake stege onako, ko što danas, samo što mu tih stega nestavljaše imovinska zajednica, već njegov odnošaj napram bližoj rodbini. Glede toga pako bijahu razna prava različita.

II. Nijednim pravom nije svaka ovlaštenost članova obitelji[2] pače njihova imovinsko-pravna sposobnost zaniekana u onolikoj mjeri, u kolikoj starim rimskim pravom. Ako i jest istina, da je u prvobitnom stanju kod svakoga naroda bila vlast glave obitelji nad njezinimi članovi više ili manje absolutnom, juristički neograničenom, da je dakle stanje, kakovo nalazimo u tom pogledu kod Rimljana, zajedničko svim narodom u najstarijoj njihovoj dobi: to, ne samo da su Rimljani dugo vremena pridržali absolutnu tu vlast, dočim ju ostali narodi napredkom kulture napuštahu, nego ju razviše do takove potankosti, da je pravom mogao reći Gaj ob očinskoj vlasti: — quod jus proprium civium Romanorum est, fere enim nulli alii sunt homines, qui talem in filios suos habent potestatem, qualem nos habemus“ (I. 55.).

Razlogom, s koga se rimsko pravo u tom pogledu oštro luči od prava ostalih indoevropskih naroda, savkolik je karakter rimskoga prava, pravac, što ga ono sliedilo pogodujuć u velikoj mjeri samoj volji ovlaštenika, ter puštajuć tako i u obiteljskom životu mjerodavnom lih volju patrisfamilias ne samo glede osobnih odnošaja članova obitelji, nego i u imovinskom pogledu, i opet

[2] Imovinsko-pravne odnošaje medju članovi obitelji po obćem pravu razpravlja obširo Mandry: das gemeine Familiengüterrecht mit Ausschluss des ehelichen Güterrechtes, osnovano u VII. knjiga, od kojih izadjoše dosele 3 u dva svezka.

Digitized by Google

ne samo tekom malodobnosti djece, nu načelno sve do smrti mu. Svakolika vlast nad imovinom koncentrirana je u osobi glave obitelji, djeca, ne samo da nemogu napram otcu staviti nikakovih zahtjeva imovinskih, nego nemogu u obće imati vlastite imovine, štogod steku, pripada otcu, „patris voce loqui videntur.“

Imade doduše uredaba, koje donekle pokazuju, da imovina faktično ne služi samo svrham i interesom očevim, već da je materijalno namienjena i djeci, tako je imenito dužan otac davati djeci alimentaciju, kći dobiva iz njegove imovine miraz, nadalje po smrti očevoj dobivaju imovinu sui heredes. Imajuć sve to pred očima mogli su rimski pravnici reći: sui heredes vivo quoque patre quodam modo domini existimantur [l. 11. D. de lib. et post. (28. 2.)] ali sve to izlievom je s jedne strane moralnih dužnosti, kojimi radja odnošaj medju roditeljem i djecom, a s druge strane nije ograničivalo ni malo razpoložbe očeve s imovinom. Iztičuć po tom rimski pravnici, da se sui heredes i za života očeva smatraju domini, nisu htjeli reći ništa drugo, nego da imovina, koja juristički pripada samo otcu, služeć svrham očevim služi i svrham djece, tim više, što ovoj manjka sposobnost imati vlastite imovine ter po tom i ekonomički temelj za posebnu existenciju. Što se tiče napose nasljednog prava djece, nalazeće se u vlasti očevoj, to je istina, da se nekim načinom razumieva samo sobom, ter imovina očeva po smrti mu prelazi na one članove obitelji, koji smrću njegovom postadoše sui, s toga zakon XII. ploča normirajuć nasljedno pravo ab intestato, čini to za slučaj, gdje manjkaju sui heredes, ovi se dakle predpolažu kao nasljednici, ter nije od potrebe toga zakonom napose normirati.

„Si intestato moritur, cui suus heres nec escit, adgnatus proximus familiam habeto.“ [3] Ali odatle se neda ipak izvesti, da je djeci za života očeva pripadala kakova ovlaštenost ma i samo latentna, jer se to protivi mnogim drugim propisom, koji prikazuju otca samovlastnikom u podpunoj mjeri, komu eksistencija djece ne stavlja u razpoložbi nikakove stege, koj može pače

[3] Ulp. XXVI. 1.

Digitized by Google

svojom razpoložbom osujetiti i ono nasljedno pravo suorom, što se inače realizira samo sobom.[4] Absolutna strogost principa, koj nedopušta djeci nikakove imovinsko-pravne sposobnosti, ublažena je samo toliko, što sama eksistencija djece, sam krvni odnošaj medju glavom obitelji i njezinimi članovi, radja nekimi moralnimi dužnostmi, kojim nije moglo odolieti ni strogo rimsko pravo, ter im morade pružiti pravnu zaštitu; odatle dužnosti alimentacije i dotacije

1. Dužnost, dati djevojci miraz, bijaše prvobitno dužnošću samo moralnom, kad je ona postala i dužnošću pravnom, nije neprieporno, obično se uzimlje, da je najprije uvedena lege Julia et Papia Poppea.[5] Nu ni u tom nije izraženo čvrsto pravo kćeri na imovinu očevu, koje bi mogla ona svagda vršiti, otac bo dužan je dati joj miraz tek in subsidium, ako neima vlastite imovine ili nedobi miraza od drugud, kad bi se dakle uzkratom miraza činila nemogućom ženitba, ter tim vriedjala moralna obveza očeva napram djetetu.

2. Isto tako učinjena je dužnost alimentacije bez dvojbe tek kasnije dužnosti pravnom, ali ni onda nije joj bio temelj drugi no prije, nenaime stvarna kakova ovlaštenost djece na imovinu očevu, već rodbinski odnošaj i na njem osnovana moralna dužnost, paterna pietas, officium; zato se predlaže, da onaj, koj traži alimentaciju, nije povriedio moralnih dužnosti, kojimi su vezani medjusobno roditelji i djeca: „Si patrem tuum officio debito promerueris, paternam pietatem tibi non denegabit.[6] Pravo je moralnu onu dužnost samo priznalo, uzelo ju pod svoju zaštitu, dopustiv, da se može i sudbenim putem zahtjevati zadovoljština toj dužnosti, ali dužnost ta nije obvezom u pravom smislu, ona nije dugom obvezanika, s toga ni neprelazi na njegove nasljednike. Ovi obvezani su na alimentaciju tek u slučaju skrajne nužde — in summa egestate, — ne dakle na tom temelju, što

[4] Mandry cit. I. passim.
[5] V. Windscheid: Pandect. §. 493. op. 4.
[6] Sr. Windscheid: §. 475.

Digitized by Google

bi dužnost ostaviteljeva prešla na njih, već tek, ako za njih nastanu one predpostave, pod kojimi imadu dati alimentaciju. Dužnost u ostalom ta postoji medju svimi ascendenti i svimi descendenti, što i opet svjedoči, da joj je temeljem rodbinski odnošaj medj obvezanikom i ovlaštenikom.[7]

Medjutim, ne samo da nisu mogla djeca, nalazeć se u očinskoj vlasti, stavljati glede očeve imovine nikakovih zahtjeva, već kako je spomenuto, bijahu u obće nesposobna imati ma kakove imovine, sve bo, što bi ma odkuda dobila, pripadalo je otcu. Ali ni onda, kad nestane te absolutne nesposobnosti, kad je priznano, da diete može imati vlastite imovine, nije djeci glede imovine očeve priznano više prava, pače ona upravo ne mogu od oca ništa steći; darovanje, učinjeno ocem, nevriedi, on im nemože juristički ništa dati. Sve dakle, što dobe od oca, jest samo faktična njihova imovina (peculium profectitium), dočim u pravnom pogledu imovina je to očeva.[8]

3. Kao što obitelj za života očeva nije imala nikakova prava na njegovu imovinu, osim u koliko su mu moralne dužnosti napram obitelji nalagale, da nevriedja nekih interesa, tako joj nije pripadalo ni nikoje sredstvo, kojim bi mogla realizovati nadu, da će ju imovina zapasti barem po smrti očevoj. Nije li otac razpoložio imovinom, prelazila je ona po naravi same stvari na djecu mu, ali to je ovisilo od njegove volje. Stanovištem rimskoga prava bijaše u tom pogledu neograničena sloboda razpoložbe, u oporuci rimskoj nadje ona svoj vršak. Oporučitelj, čija je volja bila za života njegova mjerodavnom, glede imovine neda se ograničivati nikakvimi obziri ni za slučaj smrti, i glede toga imade biti mjerodavna samo njegova volja, komu će pripasti imovina mu poslje smrti. Obitelj ne ima napram toj podpunoj autonomiji oporučitelja nikakova prava, do li, da ju samo spomene u oporuci,[9] do česa nije drugim pravom ništa stalo. Tek kasnije[10] stala se priznavati idea, da je sveza krvna medju

[7] Mandry §. 30.
[8] Obširno o pec. profect. Mandry II. str. 1—206.
[9] Windscheid §. 575.
[10] Ib. §. 578.

Digitized by Google

nekojimi bar osobami tako jaka, ter se njezina povreda smatra povredom moralnih dužnosti, kojimi ona radja: razvi se pojam inofficiosi testamenti kao što i inofficiosae donationis. I ovdje bijaše dakle odlučnim „officium", kao što bijaše temeljem dužnosti alimentacije i dotacije; tko je razpoložio svojom imovinom neostaviv bližoj rodbini nikakova diela, taj nije radio proti svojim jurističkim dužnostim, al je povriedio naravni odnošaj napram rodbini i na njem osnovani „officium", on: „recte quidem fecit testamentum, sed non exofficio pietatis." Tako je dakle rimsko pravo imovinsko-pravnu ovlaštenost članova obitelji svelo na minimum, izpod koga se nije smielo poći, a da se nepovriede moralne dužnosti.

III. Mnogo jači bijaše upliv rodbinske sveze i na polju imovinskog prava kod Germana i Slavena, ter se on postojeć od najstarijih vremena, održa dosta dugo i onda, kad pravo germansko i slavensko dodju u doticaj s rimskopravnimi, u tom pogledu skroz oprečnimi nazori.[11] Pravo bliže rodbine obzirom na razpoložbu nekretninami kod Germana i Slavena nije doduše postojalo posvuda i svagdje jednako, pak prikazati u kratko te razne forme, svrhom je ovoj razpravi, ali nigdje nije ono zaniekano u onolikoj mjeri, kako to vidjesmo kod Rimljana.

Vlastnik germanskoga i slavenskoga prava može pravilno razpolagati nekretninami samo uz sporazumak s bližom rodbinom, bez njezine volje nemože on odsvojiti nekretnine ili nikako, ili barem ne trajno. Tiesni taj odnošaj bliže rodbine napram imovini vlastnikovoj, po kom i njezina volja odlučuje o sudbini

---

[11] Obiteljski obziri ograničivahu medjutim razpoložbu nekretninami u većoj ili manjoj mjeri, može se reći, obćenito. U Francezkoj imenito u sjevernom dielu — pays du droit coutumier — nemogahu se nekretnine lukrativnimi pravnimi poslovi odsvojiti ili nikako ili samo u ograničenoj mjeri, za onerozne pako pravne poslove postojaše retrait lignager. (Sr. Zimmerle str. 81.) U Italiji bijaše rodbinski odkup znatno razprostranjen. I u orientalnom pravu izražavana je u znatnoj mjeri težnja, uzčuvati nekretnine obitelji, ter je prema tomu odsvoj ili ograničivan ili zabranjivan. Za indijsko pravo veli Pouhaër cit. str. 355: „Dans l' Inde, suivant le code de Gentoux, personne ne peut donner ou vendre sa propriété entière sans le consentement de ses héritiers; une vente ou donation ainsi faite n' est pas valide." Glede židovskog prava vidi ibid., glede Alžera Laveleye cit. st.. 271.

Digitized by Google

nekretnina ko što za života tako i po smrti vlastnikovoj, raznovrstno se nastojao protumačiti. Osobito obljubljenom bijaše teorija

1. obiteljske suvlastnosti, t. z. skupne vlastnosti (Gesammteigenthum), smatrajuć vlastnicom imovine svu obitelj. Teorija ta pojavi se tek u 18. stol. i to najprije medju romanisti, koji nastojahu tim načinom protumačiti bezoporučno nasljedno pravo, smatrajuć djecu već za života očeva suvlastnici njegove imovine na temelju iztaknutih gore (II) izraza rimskih pravnika. Nu teorija ta, stojeć u protuslovju s jasnimi načeli rimskoga prava, nenadje kod romanista nikakova odziva, usuprot kod Germanista dostane se znatnog ugleda i budne dogmom. Pravim, naravnim temeljem njemačko-pravnog nasljednog prava smatraše se imovinska zajednica obitelji, ali juristička narav te zajednice nije se nijednim privrženikom te teorije konstruirala jasno, ili se reklo onako samo obćenito, da imovina „pripada" cieloj obitelji, neoznačiv točnije juristićkog znamena te pripadnosti, ili se upravo izticala neka skupna vlastnost obitelji, neizjavljajuć se ipak jasno, tko se imade smatrati vlastnikom, da li sva obitelj kao takova ill pojedini njezini članovi i to in solidum. Potežkoće, što se radjahu od prihvaćene one hipoteze, nastojahu se odstraniti raznovrstnimi nenaravnimi distinkcijami medju bližom i daljom rodbinom, ili se pako izpričavalo jednostavno tim, da se na stare institute ne smiju uporavljati novovjeki pojmovi. Osobitim izrazom skupne vlastnosti obitelji smatraše se onda pravo rodbine, usljed koga se za valjanost razpoložbe nekretninami iziskivaše njezina privola, ter je ona uzkratom te privole mogla zapriečiti odsvoj nekretnina.

Kako se medjutim idea condominii plurium in solidum protivi pojmu vlastnosti, bude ona većinom kasnijih germanista zabačena kao nesmisao, kao hipoteza neosnovana ni historijom ni naravi same stvari, nadalje kao suvišna, jer se pravni odnošaji, za koje se postavljala, dadu protumačiti drugim, jednostavnijim načinom, a hipoteza ona, kako nije kadra protumačiti ni tih odnošaja, može s druge strane voditi do zabluda i u inih pogledih. Napose o nasljednom pravu, koje se mislilo tim načinom drotumačiti, nebi moglo biti govora, jer kod istinitosti navedene

Digitized by Google

hipoteze nebismo imali posla s nikakovimi nasljednici, već sve samimi vlastnici. Pravo prigovora proti odsvoju nekretnina pripadaše nadalje samo najbližemu u vrieme odsvoja nasljedniku, njegovom privolom bivaše odsvoj valjanim, ter se privola dalje rodbine nije iziskivala, što se dašto nebi slagalo s njezinim pravom, smatra li se ona takodjer vlastnicom imovine. Isto tako nebi mogla minuti rodbine imovina ni u slučaju nužde kojega od njezinih članova, u kojoj bijaše odsvoj svagda dopušten.[12]

2. Uvidiv netemeljitost teorije o skupnoj vlastnosti obitelji, nastojahu pojedini pisci inim načinom protumačiti pravo rodbine na sudjelovanje kod razpoložbe nekretninami, nu nijedan od mnogih nazora nenadje općenitog priznanja. Tako se dovodilo to pravo u savez sa dužnošću rodbine osvetiti ubojstvo svoga člana i platiti glavarinu za ubojstvo počinjeno njezinim članom. Naknadom pako za tu dužnost rodbine da je njezino pravo odlučivati kod razpoložbe imovinom po kojem od svojih članova. Nu iztaknuv drugi proti tomu, da nisu svagda bili isti subjekti ovlašteni na prigovor proti odsvoju nekretnina i obvezani na krvnu osvetu ter platež glavarine, i da je naravnije, uzme li se korelatom dužnosti platiti glavarinu za ubojicu. pravo tražiti glavarinu za ubijenoga: ostaje i taj nazor osamljenim.[13]

3. Po drugih nije bio vlastnik prvobitno ograničen nikakovim pravom, nu roditeljska ljubav, briga za dobro djece, nukala ga, da neodsvaja imovine, već da ju ostavi nasljednikom. Kad se kasnije, imenito usljed mnogih darovanja preduzimanih u korist crkve, stala imovina mnogo odsvajati, nasta potreba, da se interesi bliže rodbine zaštite zakonom.[14]

4. U novije se vrieme najradje tumači ono pravo rodbine političkom važnosti nekretnina. Temeljem pravu prigovora bližega

---

[12] O čitavom tom pitanju sr. Duncker: Gesammteigenthum §. 13. 14. Zimmerle cit. §. 15. Tipper cit. str. 93. i sl.

[13] Sr. Zimmerle §. 16. gdje su iztaknuti i drugi neki nazori. Duncker cit. str. 121. izvodi ono pravo iz dužnosti obitelji, odgovarati za delikte svojih članova u obće.

[14] O tom nazoru sr. Zimmerle §. 17. v. i Tipper str. 96. i sl.

Digitized by Google

nasljednika proti odsvoju nekretnina bijaše nastojanje uzčuvati obitelji sva javna prava, koja se osnivahu na nekretninah, i koja mogaše uživati samo onaj, koj imadjaše nepokretne imovine. Tim štitio se, al tek u drugom redu, i materijalni interes rodbine.[15]

IV. Spomenusmo, da je razpoložba nekretninami bila ograničena pravom rodbine ne samo kod Germana i Slavena, već i drugih naroda, ali nije posvuda postojalo to pravo jednako, već u raznoj formi i razne intenzivnosti. Obćeniti temelj samomu pravu imade se tražiti u organizaciji obitelji, u čvrstoći rodbinske sveze, dočim se razne one forme, u kojih se prikazivalo to pravo, nedadu svekolike svesti na isti razlog, ove bo izazvaše vanjske okolnosti, vanjski povodi, koji bijahu u razno doba i kod raznih naroda različiti. — Dočim je rimski paterfamilias jedini pravnoovlašteni član obitelji, to je obitelj germanska i slavenska zajednicom više pravnoovlaštenih osoba, kojoj je otac doduše glavom i zaštitnikom, ali koja se napram njemu nipošto ne gubi, pače mu svojim bićem i svojom svrhom ograničuje volju. U germanskom i slavenskom pravu vlada ne samo strogo pravo, već i moralni principi mnogo više, nego u pravu rimskom, koje se na te principe obazire samo tako rekuć pod silu, gdje je to najnuždnije. Mnoge moralne dužnosti, kojimi radja obiteljska sveza, nebijahu bez dvojbe nepoznate niti Rimljanom, ali rimsko pravo, imajuć pred očima abstraktnu slobodu, neučini ih i dužnostmi pravnimi, već ih prepusti sviesti i slobodi subjekta. Pogodujuć samo individualnoj osobnoj slobodi, rimsko je pravo priznalo svemoć subjekta glede sudbine imovine ko što medju živimi, tako i poslje smrti mu; germansko usuprot ko što i slavensko pravo neopredjeljuje imovinsko-pravnih odnošaja abstraktno, lih prema principu strogoga prava, već obzirom na ćudoredne i ine životne odnošaje, s kojimi imovinski odnošaji stoje u dodiru, obzirom na svrhu zajednice, u kojoj se subjekt nalazi.

---

[15] Nazor taj izreče Gerber, prihvati Zimmerle: uvod i str. 121., a u glavnom i Tipper str. 99. i sl.

Digitized by Google

Naravna i pravom priznana solidarnost obiteljske sveze činila je odnošaj pojedinih članova obitelji napram imovini njihove glave čvrstim, tiesnim, a da ipak nije tim postao on odnošajem stvarnim, nemogu se pojedini članovi smatrati suvlastnici te imovine. Vlastnikom imovine jest otac, ali ne samo kao individuum, već ujedno kao glava obitelji; taj odnošaj njegov prama obitelji, članovom pravnoovlaštenim, skojimi ga vežu razna prava i dužnosti, ograničuje njegovu razpoložbu imovinom. Normirajuć tu razpoložbu, germansko i slavensko pravo ne provode samo principa abstraktne slobode, već uvažuju i ostale životne odnošaje, s kojimi stoji pravo u zajednici, i kojih ono, prem po sebi samostalno, nemože ignorirati, odakle onda nastaju zanj veće ili manje stege, kako se na one odnošaje uzimlje veći ili manji obzir. Tako biva rodbinska sveza i na polju imovinskom čvrsta, koristi imovine faktično uživaju svi članovi obitelji zajednički, nebuduć ipak suvlastnici, ali imajuć na temelju svog položaja kao članovi obitelji pravo zahtjevati, da se imovina upotrebljuje u svrhe obiteljske ter neodsvaja od obitelji ni inter vivos ni mortis causa. Gdje neima članova uže obitelji, stupaju na njihovo mjesto obzirom na razpoložbu imovinom dalji rodjaci, s kojimi članovi uže obitelji stoje i u juristićkoj svezi, pokazujućoj se važnom u mnogom pogledu, kao što glede sujamstva, dužnosti tutorske, itd.

Iz samog ustroja stare slavenske i germanske obitelji sliedi prema tomu sudjelovanje članova obitelji kod razpoložbe imovinom. Promet s nekretninami bijaše u starije doba bez odsvojbe veoma riedak, pak gdje je iziskivala odsvoj nuždа, preduzimao se on sigurno samo uz sporazumak s bližom rodbinom i prije, nego su to stale propisivati izrične norme zakona. Sveza obiteljska tekom je vremena sve više slabila, dosljedno bijaše ona u starije doba jačom; na svem, što radi pojedinac ili što se njemu čini, interesovana je ciela obitelj; prelaz imovine po smrti očevoj razumieva se sam sobom, netrebajuć posredovanja ni voljom vlastnika ni izričnim propisom zakona; isto tako se razumieva, da se pravnimi poslovi medju živimi nesmije imovina odsvojiti od onih, kojim je namienjena.

Digitized by Google

Krivo bi prema tomu bilo početak sudjelovanja rodbine kod odsvoja nekretnina datirati od onda, kad to zakonski propisi naročito nalažu; razpoložba bez obzira na obitelj smatrala se i prije protivnom biću i svrsi obitelji, držala se nemoralnom, pače griešnom, kakovom se drži i danas kod južnih Slavena ondje, gdje se uzčuvala prvobitna organizacija obiteljska.[16] Razpoložba nekretninami uz sporazumak s rodbinom razumievala se, bijaše stvar tako dobro poznata i nedvojbena, da nije bilo od potrebe napose to izticati u zakonih, ili pako nisu ta pitanja u obće spadala u okvir dotičnoga zakona. Kad se medjutim stali množati odsvoji, imenito činiti mnoga darovanja u korist crkvi, kojoj bijaše u prid oteti imovinu uplivu rodbine, opirala se ova tomu; glede onoga, što se prije razumievalo, nastaje nesigurnost, ter je tako trebalo uvjete, uz koje se dopušta odsvoj, primiti u zakon. Izrične norme u tom pogledu nisu bile bez dvojbe na mnogih mjestih ništa drugo, nego naročita pripoznaja prijašnjega prava uz moguće modifikacije, izazvane vanjskimi okolnostmi; gdje nije bilo za to osobita povoda, tamo se nije to pitanje zakonom ni izticalo, dočim se drugdje opet, kako ćemo vidjeti, odnošaji u toliko promieniše, ter se dopušta odsvoj bez sudjelovanja rodbine, al ujedno naročito naglašuje dosadanje pripoznavanje toga sudjelovanja u životu.

Razni su pako bili razlozi, s kojih dobi pravo rodbine obzirom na odsvoj nekretnina u pojedinih zakonih jači ili slabiji izraz, razne okolnosti, koje nukahu na veću ili manju pažnju toga prava. Obćenitim gotovo razlogom za to bijaše važnost nekretnina, ali ta važnost nebje posvuda i u svako doba jednaka. Nedvojbeno je prije svega, da je zemljište u starije doba bilo posvuda izključivom podlogom ekonomičkoj eksistenciji obitelji; lišiti ju zemljišta, značilo je staviti na kocku njezin život, oteti joj majku hraniteljicu, kako to još danas liepo veli glas iz Dalmacije.[17]

---

[16] Vidi niže §. 16.

[17] V. Bogišić: Sbornik, odgovor iz Cet. na pit. 179.

Digitized by Google

Što je pako vriedila obitelj, kolika je bila njezina važnost i na polju javnoga prava u doba, gdje je sva zaštita, što ju pojedinac uživa u državi, uvjetovana članstvom obitelji, dovoljno je poznato. Nu gospodarskoj važnosti nekretnina pridruži se i važnost politička. Sloboda i nesloboda spajaše se najtjesnije sa zemljištem, za družtveni i politički položaj pojedinca odlučnim bijaše zemljište, uživanje političkih prava ovisilo od zemljista, jednom rieči: kako pravo privatno i javno nebijaše strogo odieljeno, korienilo se mal ne sve javno pravo na zemljištnom posjedu. Politička važnost nekretnina, nastojanje uzčuvati obitelji ne samo temelj ekonomičke sigurnosti, nego i sva ona javna prava, koja se osnivahu na posjedu zemljišta, bijaše bez dvojbe razlogom, ter se u većini njemačkih zemalja razvilo pravilo, da se nekretnina bez privole bližeg nasljednika nesmije odsvojiti, inače imade on pravo vindicirati ju bez svake odštete stečniku, dočim se drugdje zadovoljilo samo pravom prekupnim ili odkupnim. Te i slične vanjske okolnosti bijahu razlogom, da se je pravo rodbine obzirom na odsvoj nekretnina razvilo raznoliko, ne samo glede intenzivnosti, nego i glede subjekta: ovdje za širi, ondje za uži krug rodjaka; i glede objekta: ovdje za sve nekretnine, ondje samo za nasljedno dobro; nadalje glede vrsti odsvoja: ovdje za sve, ondje samo za neke vrsti.

Kada pako i gdje oslabi sveza rodbinska, gdje nadalje zemljište nebijaše izključivom podlogom gospodarske sigurnosti, već se dolazi do kruha i bogatstva trgovinom i obrtom, pokretnine dobivaju veću vriednost no prije; gdje nadalje za političku važnost nije mjerodavan samo posjed zemljišta, već se stiče ona zaslugami i inim načinom, a sdruge se strane nazori o slobodnoj razpoložbi sve više šire: tuj i borba proti odsvoju nekretnina popušta, i to ovdje prije, ondje kašnje; ovdje laglje, ondje uz žilaviji odpor; mjesto prijašnje zabrane odsvoja zadovoljava se prekupom ili pukim odkupom, kod toga se inštitut svakojako izradja, dok ga napokon novija struja, zahtievajuć slobodno kretanje imovine, većim dielom neobori.

Digitized by Google

DIO I.

GERMANSKO PRAVO.

Glava I. Pravo prigovora.

Odsjek I. Leges barbarorum.

§. 1. Lex Saxonum.

Uza svu različitost nazora, što vlada u njemačkoj literaturi glede prava bliže rodbine prigodom odsvoja nekretnina u vrieme narodnih prava, mora se priznati, da je već u to doba sam zakon zabranjivao vlastniku razpoložbu nekretninami bez obzira na obitelj.[1] Najizrazitije iztaknuto je to u Lex Saxonum, kojom počimljemo.

C. 62: Nulli liceat traditionem hereditatis suae facere praeter ad ecclesiam vel regi, ut heredem suum exheredem faciat, nisi forte famis necessitate coactus, ut ab illo, qui hoc acceperit, sustentetur. Mancipia liceat illi dare ac vendere.

C. 64: .... si hereditatem suam necessitate coactus vendere voluerit, offerat eam primo proximo suo; si ille eam emere noluerit .... vendet eam cuicumque libuerit.

Nitko dakle nemože, mimoišav nasljednika, odsvojiti nekretnine, osim iznimnih, zakonom dopuštenih slučajeva. Gdje nepostoje ti slučaji, može se nasljednik odsvoju, što se čini bez obzira nanj, proti njegovoj volji, oprieti, ter ga porušiti kao protuzakonit, samo ho: traditiones et venditiones legitimae sta-

[1] U starije doba bijaše vladajućim nazor, da se je nekretninami moglo razpolagati samo uz privolu bliže rodbine. Na tu teoriju navali Beseler u svojem djelu o nasljednih ugovorih tvrdeć, da je stega razpoložbe pravom rodbine kasnijeg poriekla; slično i u svom sistemu njemačk. privatnoga prava I. §. 106. (3. izdanje). Isto tako Lewis u navedenom djelu str. 21. 22., koj drži, da se to pravo razvilo tek koncem 10. stoljeća. Medjutim i poslje Beselerove navale pristaju neki uz stariji nazor, dočim većina ih, zabacajuć B. tvrdnju u njezinoj obćenitosti, čine razliku medju pojedinimi plemeni i njihovim pravom ter kako odlučno tvrde eksistenciju prigovora nasljednikova proti odsvoju, tako s druge strane dopuštaju, da to nije bilo obćenitim pravilom. Razliku tu iztiče imenito Sandhaas u navedenom djelu.

Digitized by Google

biles permaneant.[2] Osobe, čiji se interes ovdje štiti, kojim se dakle daje pravo prigovora proti odsvoju, jesu one, kojim u njihovom odnošaju napram vlastniku pripada svojstvo „heredis,“[3] a vrši to pravo svagda onaj, koj je u vrieme odsvoja „proximus heres.“ Pripada mu pako to pravo glede „hereditas“ u obće, bez — kasnije se razvile — razlike medju nasljednimi i vlastitim trudom stečenimi dobri.[4] Isto tako nečini se razlika medju raznimi vrstmi odsvoja, već svako „dare ac vendere“ proti volji nasljednika smatra se nevaljanim, svaki dakle odsvoj, bio to onerozni ili lukrativni pravni posao. — Slučaji u kojih nemože nasljednik svojim prigovorom osujetiti odsvoja, jesu:

1. slučaj nužde, vlastnik bo, necessitate coactus, može odsvojiti nekretninu, ali i opet ne bez svakog obzira na nasljednika, već valja najprije ponuditi onomu nekretninu, da ju kupi, ako želi; tek pošto se on izjavio, da neće, slobodno ju proda vlastnik, komu može. Nikakvi usuprot obzir neuzima se na nasljednika

2. kad se čini odsvoj u korist crkve ili cara; u tom slučaju može vlastnik slobodno odsvojiti nekretninu, kao što i svagda „dare ac vendere mancipia.[5]

Kako je prva iznimka opravdana samom naravi stvari, ter ju priznavahu bez dvojbe Saksonci i prije redakcije svoga prava, tako je druga nastala vjerojatno pod franačkim uplivom, donešena k Saksoncem iz drugih zemalja. Prema tomu prikazuje nam se ta iznimka modifikacijom starog saksonskog prava, koje zahtjevaše u obće privolu rodbine za valjanost odsvoja. Medjutim iznimci toj ne bje dugo života. Rodbina, čiji je interes ona vriedjala, opirala se tomu uzprkos mnogim onim strašilom, imenito raznim onim kletvam, kojimi se nastojaše odvratiti od po-

---

[2] veli cap. 61. l. Sax.

[3] Opredieljivao se krug ovlaštenika u životu običajem, izprave nepružaju čvrste podloge za oznaku toga kruga, s toga i Tipperova izvadjanja (§. 3.), imenito ograničaj na nekoje samo nasljednike, nesigurna.

[4] Da se izrazom hereditas označuje u sredovječnih pravnih vrelih nekretnina u obće, to je poznato, a i viditi ćemo to češće.

[5] Odsvoj robova skorim se stao ograničivati, ter po saksonskom zrcalu nemogu se ni oni bez privole bližeg nasljednika odsvojiti. V. niže.

Digitized by Google

bijanja takova odsvoja, ter tako nepreosta drugo, nego pitati privolu rodbine i za te vrsti odsvoja, kako ćemo niže viditi.[6]

Ako i jest istina, da navedena mjesta legis Sax. imenito neopredieljenost pojedinih izraza, mogu dati povoda prieporom u pojedinosti, to je ipak jasno, da se nasljedniku daje neko pravo prigodom odsvoja nekretnina, ma i bila mnienja o naravi toga prava različita. Medjutim oni, koji si već unapried preduzeše poricati eksistenciju toga prava za ovo doba, niekali su ga i za saksonsko pravo, tumačeć spomenuta mjesta svaki na svoju.[7]

§. 2. *Lex Burgundionum.*[1]

Tit. XXIV. §. 5. Si quis Burgundio filios habens tradiderit filiis portionem, de eo, quod sibi reservat, donare aut vendere, cui voluerit, habeat liberam potestatem.

Tit. LI. §. 1. Quamlibet haec in populo nostro antiquitus fuerint observata, ut pater cum filiis propriam substanciam aequo jure divideret; tamen emissa jam pridem lege custodiri huiusmodi ordinem jussimus, et patrum utilitatibus consulentes adjecimus, ut ex eo, quod in portione patris veniebat, faciendi quod voluisset, haberet liberam potestatem. Sed quia in nostra nuper disceptatione praeclaruit Athilam quemdam et antiquae constitutionis seriem praeterisse et saluberrimae legis praeceptionibus resultasse, nec debitam tradidisse filio portionem, et ita facultatem suam per inclitos scripturarum titulos ad alias transtulisse personas, ut nihil exinde ad filium voluerit pertinere: nequisquam improbum huiusmodi sequeretur exemplum, quod contra legem fecerat, ex lege jussimus non valere, omnemque eius substanciam filio addiximus possidendam..... Idcirco salvo eo, quod in huiusmodi negotiis promulgata

---

[6] Sr. Tipper §. 7.

[7] Beselerov nazor oboren bi skorim (v. imenito Sandhaas str. 185. i sl. Zimmerle str. 39. sl.), niti Lewis ga nepokuša uzkrisiti, al on drugčije tumači navedena mjesta. Ne mogav zaniekati, da lex. Sax. stavlja neke stege razpoložbi nekretninami, a nehoteć priznati u tom pravo nasljednikova prigovora, Lewis (str. 16. 17. 202.) pripisuje rečene ustanove tek Karlu Velikomu, nu i ovaj da je uveo stege razpoložbi ne obzirom na rodbinu, već s javnih interesa, hoteć tim sačuvati Saksonce od ruine. Proti tim propisom učinjen odsvoj da nemože konvalescirati ni privolom nasljednika, niti ga može pobijati samo ovaj, već i svaki drugi u javno pravnom interesu. Proti tomu punim pravom: Pernice cit. str. 70. i sl., Tipper str. 10.11.

[1] Glede kronološkog reda pojedinih titula sliedimo R. Hubea: Histoire de la formation de la loi Bourguignonne. Paris 1867.

Digitized by Google

dudum lege praecepimus, quisque patrem filiis competentes substantiae non tradiderit portiones, nihil in contrarium per scripturam in praejudicium faciat filiorum: aut si fecerit, nullius poterit esse momenti.

Tit. I. §. 1. Quia nihil de praestita patribus donandi licentia vel munficentia, dominantium legibus fuerat constitutum, praesenti constitutione .... decrevimus, ut patri etiam antequam dividat, de communi facultate et de labore suo cuilibet donare liceat, absque terra sortis titulo acquisita, de qua prioris legis ordo servabitur.

Burgundsko pravo sliedi princip diobe. Vlastnik prije no će razpolagati imovinom, mora podieliti sa sinovi, ter dio, što ga zadrži sebi, može odsvojiti bez svake stege. Čini se, da je i u Burgunda vladao prvobitno nazor, da otac nemože razpolagati bez privole djece svojom imovinom, da djeca imadu jače pravo, nego im pripada po citiranih ustanovah; nu zakonodavac uvaživ interes otčev, „patrum utilitatibus consulentes", dopušta ograničaj samo sa strane descendenta, a nedaje rodbini prava u onom obsegu, kao što lex Saxonum; nu i obzirom na descendente odredjuje, da otac može ove nadieliti, dati im, što ih ide, a onda svojim dielom po volji razpolagati. Takova bijaše najstarija ustanova burgundskoga zakona.[2] No uzprkos tomu, što je taj propis postojao, opazilo se, da se on neobdržava, nastade dakle potreba pravilo ono dozvati pučanstvu opet u pamet, što čini tit. LI. §. 1.[3] Dalje u slobodi razpoložbe podje navedeni tit. I. §. 1.[4] čineć razliku medju zemljištem, stečenim sortis titulo i ostalimi nekretninami. Glede razpoložbe zemljištem stečenim sortis titulo, ostaje i nadalje mjerodavnim prijašnje pravilo: zemljištem tim nemože otac razpolagati prije diobe sa sinovi; što se pako tiče ostale imovine, to on njom, sua communi facultate, suo labore, može razpolagati bez obzira na sinove ili

[2] Tit. XXIV. §. 5.

[3] Da je naslov taj nastao kasnije prve redakcije Sbornika, pokazuje sam sadržaj uzporedjen s tit. XXIV. §. 5., čiji propis on samo opetuje i strože nalaže njegovo obdržavanje, ter izriče, kakove posljedice imade odsvoj, učinjen proti tomu propisu. Nu naslov taj nepripada ni posljednjoj redakciji, jer je modifikovan kasnijom ustanovom, stoga ga stavlja Hube (cit. str. 22.) u vrieme medju prvom i drugom redakcijom.

[4] Pripadajuć, kako drži Hube, drugoj redakciji. Ob uplivu rim. prava na ovu v. str. 24. i sl.

Digitized by Google

ine kakove stege. Vjerojatno je, da je i kod Burgunda vlastnik bio prvobitno vezan na privolu rodbine[5] razpolažuć nekretninami; kasnije imadjaše uzeti obzir samo na descendente u toliko, što ih mora prije nadieliti, a iza toga slobodno mu je svojim dielom razpolagati. Dužnost ta predhodne razdiobe gledala se takodjer priekim okom, ter bude tekom vremena ublažena, izuzeti izpod nje communis facultas et suus labor, a pridržana samo glede imovine, dobljene sortis titulo. Dalje modifikacije glede prodaje sortis sadržaje tit. LXXXIV. §. 1., nastao, kako misli Hube,[6] poslje druge redakcije, po kom može u obće odsvojiti sortem samo onaj, koj imade drugu kakovu nekretninu.[7]

§. 3. Lex Baiuvariorum.

Tit. I. c. 1. Ut si quis liber persona voluerit et dederit res suas ad ecclesiam pro redemptione animae suae, licentiam habeat de portione sua, postquam cum filiis suis partivit; — nec ulla persona habeat potestatem prohibendi ei.

Jasno je prije svega, da dar crkvi može činiti vlastnik tek od svoga diela, pošto je prije nadielio sinove. Nu nastaje pitanje, pod kojimi uvjeti dopušten je odsvoj imovine u drugih slučajih, kad se neradi o crkvi? Može li se takvi odsvoj činiti bez svake stege, i bez predhodne diobe, ili treba li i u tih slučajih dieliti; a tad opet, da li samo sa sinovi ko što i kod dara crkvi, ili, u pomanjkanju sinova, i sa daljom rodbinom? Napokon, netraži li se za ostale odsvoje privola sinova, tako da nije dovoljna za valjanost odsvoja samo razdioba?

Rekne li se, da samo, čineć dar crkvi, mora vlastnik nadieliti prije sinove, a inače da mu je slobodno razpolagati bez obzira na rodbinu, tad su stavljene stege razpoložbi samo, kad se radi ob odsvoju u korist crkve, što je za ovu dobu, gdje se crkvi mnogo pogoduje, nevjerojatno.[1] Uztvrdimo li usuprot, da je i za druge odsvoje, ne samo one u korist crkvi, od potrebe predhodna dioba, tad je razpoložba u svih slučajih izje-

[5] Protivno Lewis str. 13. i sl.
[6] cit. str. 39.
[7] Sr. Lavelleye cit. str. 75.
[1] Nazoŕa je toga Lewis str. 15.

Digitized by Google

dnačena, radilo se o crkvi ili inih osobah, a ipak zakon izrično govori samo o crkvi, hoteć tim bez dvojbe iztaknuti glede nje neku iznimku. Iznimka ta mogla bi sastojati u tom, da zakon ograničuje vlastnika u razpoložbi na korist crkve samo zahtjevom predhodne nadjelbe sinova, dočim se za svaku drugu razpoložbu zahtjeva privola sinova, a nije dovoljnom sama dioba. Nu kako se čini, zakon bavarski sliedi princip nadielbe onih ovlaštenika, na koje se mora vlastnik obazirati razpolažuć imovinom. Da pako ti ovlaštenici nisu samo sinovi, možemo se donekle pozvati na

tit. XIV. cap. 9: Si autem maritus eius, qui nec filios, nec filias, nec nepotes, nec pronepotes nec ullum de propinquis habet, sed in uxorem aut donationem, aut testamentum, sive partem sive omnes contulerit facultates .... omnia, quae a marito ei sunt donata, possideat.

Ma se i navodilo pomanjkanje nasljednika samo kao motivacija, zašto se ostavlja imovina ženi, to ipak pokazuje navedeno mjesto, da se na nasljednike uzimlje neki obzir, a čini li se to kod namjene supružnomu drugu, još veći će biti od potrebe obzir, radi li se ob inih osobah. Prema tomu držimo, da je po bavarskom pravu dopuštena razpoložba imovinom samo pod uvjetom nadielbe bliže rodbine. Radi li se o daru crkvi, tad je nadielba od potrebe samo onda, imade li darovatelj sinova, s kojimi mora ili podieliti ili uztražiti njihovu privolu, inače mogu oni dar opozvati.

Radi li se usuprot ob odsvoju u korist nekoga drugoga, ne crkve, tad vlastnik, ma i neimao sinova, dužan je nadieliti onoga, koj mu je tada bližim nasljednikom.

Iznimka, što bi ju po tom činilo bavarsko pravo u korist crkve, sastojala bi u tom, da vlastnik neimajući djece, može po volji darovati imovinu crkvi, nebuduć dužan obazirati se na dalju rodbinu, s kojom, želeć odsvojiti imovinu drugoj osobi, mora prije podieliti. Kod odsvoja u korist crkve štiti zakon interes samo djece, neima li djece, crkvi se daje prednost pred daljom rodbinom, ali samo crkvi.[2]

---

[2] Medjutim kako je jasno, da za dar crkvi treba predhodne dioba, tako je glede svega ostaloga bavarsko pravo vrlo prieporno, v. Zimmerle str. 51. Lewis str. 15. Pernice str. 73.

Digitized by Google

§. 4. *Lex Ripuariorum.*

Tit. XLVIII. Si quis procreationem filiorum vel filiarum non habuerit, omnem facultatem suam in praesentia regis, sive vir mulieri, vel mulier viro, seu cuicunque libet de proximis vel extraneis, adoptare in hereditatem vel adfatimi per scripturarum seriem seu per traditionem et testibus adhibitis secundum legem Ripuariam licentiam habeat.

Već sam naslov, pod kojim je sadržana navedena ustanova: de eo qui sine heredibus moritur, pokazuje, da se tuj radi upravo ob uvjetih, pod kojimi može vlastnik razpolagati svojom imovinom, a ne o pukom samo motiviranju, zašto onaj, koj neima djece, daje imovinu drugomu.[1]

Ripuarski zakon ograničuje razpoložbu imovinom samo pravom djece; vlastnik, imajuć djece nesmije odsvajati imovine bez obzira na nju, jer mu se to dopušta tek, kad neima djece, u kom slučaju nije se dužan obazirati na dalju rodbinu. Neko pravo i za dalju rodbinu htjelo se izvesti na temelju tit. 49. tumačeć ga ekstenzivno i dovodeć u tiesni savez s naslovom 48. Naslov taj (49.) glasi:

Quod si adfatimus fuerit inter virum et mulierem, post discessum amborum ad legitimos heredes revertatur, nisi tantum, qui parem suum supervixerit, in eleemosyna vel in sua necessitate expenderit. Uzimlje se naime često, da naslov 49. iztičuć adfatimus samo medju supruzi, nije imao pred očima samo taj slučaj, već sve one, o kojih u obće govori predidući naslov; odnošaj pako medju supruzi da je naveden više kao primjer u tu svrhu, da se pokaže, kakove posljedice nastaju u slučaju, kad netko neimajuć djece, razpolaže imovinom samosvojno. Ustanova naslova 48. u savezu s 49. veli prema tomu: tko neima djece, može svoju imovinu ostaviti, bilo supružnomu drugu, bilo komu od rodbine, pače i stranomu (nasl. 48.); nu (govori nasl. 49.) u takovom slučaju nemože on tim osobam dati vlastnost, već samo doživotni užitak, jer vlastnost „ad legitimos heredes revertatur.“ Vlastnik dakle, imajuć djece, nemože u obće razpolagati imovinom bez njihove privole; neima li djece, tad bez

[1] Tako drži Lewis str. 9. i sl.

Digitized by Google

privole dalje rodbine nemože doduše odsvojiti imovine u vlastnost, ali može ju prenieti u doživotni užitak.

Proti tomu tumačenju,[2] zaslužuje svakako prednost nazor, koj naslov 49. ograničuje samo na odnošaj medju supruzi, i po kom se nemože u tom naslovu nazrievati neka stega razpoložbe imovinom u obće, već naslov taj odredjuje jednostavno, da imovina po smrti supružnog druga, u koliko nije potrošena, pripada zakonskim nasljednikom. Nadalje po onom tumačenju sadržavalo bi ripuarsko pravo nevjerojatnu za ono doba novotariju, dopuštajuć vlastniku osnutak doživotnog užitka i bez privole rodjaka, ovlaštenih na prigovor kod prenosa vlastnosti, dočim se ni doživotni užitak nije mogao osnovati bez privole rodbine ondje, gdje je to njezino pravo bilo obćenito priznavano.[3]

§. 5. Ostala narodna prava.

Osim navedenih, ostala narodna prava nesadržavaju izričnih ustanova, koje bi za valjanost razpoložbe nekretninami zahtjevale privolu bliže rodbine ili nalagale vlastniku razdiobu. Govoreć o razpoložbi imovinom, ona ističu razne potrebštine, ali većim dielom formalno-pravne, dočim o sudjelovanju rodbine pravilno šute, niti ga po tom izrično izključujuć, a niti zahtievajuć. Po jednih je jasnije, da vlastnik razpolažuć imovinom, netreba pitati rodbine, po drugih neda se ništa odlučna uztvrditi niti za, niti proti. Medjutim bilo je pokusa, koji nastojahu dokazati barem indirektno, da su i ta prava tražila sudjelovanje rodbine kod odsvoja nekretnina.

1) Lex Alamanorum.

I. 1. Ut si quis liber res suas vel semetipsum ad ecclesiam tradere voluerit, nullus habeat licentiam contradicere ei, non dux, non comes, nec ulla persona.

I. 2. Et si aliqua persona, aut ipse qui dedit, aut aliquis de heredibus eius, post haec ipsas res de ecclesia abstrahere

[2] Koje zastupa imenito Zimmerle str. 48. sl.
[3] Sr. Lewis cit., Pernice str. 72.

Digitized by Google

voluerit, vel aliquis homo qualiscunque persona hoc praesumpserit facere, effectum, quod inchoavit, non obtineat", etc.

Medju osobami, kojim se zabranjuje pobijati darovanje, navodi se i nasljednik, na temelju te okolnosti tvrdilo se,[1] da buduć se zabranjuje nasliedniku pobijati darovanje učinjeno crkvi, sliedi o contrario, da ostala darovanja može pobijati, odnosno, da se za njihovu valjanost zahtjeva privola nasliednika ter se samo glede crkve čini iznimka. Taj medjutim nazor nije opravdan. Proti njemu negovori doduše već sama ona okolnost, sto se medju eventualnimi poricatelji dara navode uz nasljednika i druge osobe,[2] jer odatle još ne sliedi, da sve te osobe moraju ili mogu pobijati dar samo na jednom te istom temelju; spominju bo se samo razne osobe, koje bi mogle pobijati dar, al se neiztiče razlog, s koga da to čine; darovatelj će n. p. pobijati radi bludnje, formalnog manjka itd., a nasljednik stoga, što tvrdi, da darovatelj nije mogao činiti dara bez njegove privole. Nu to, što nesliedi iz samog navoda nasljednika uz ine poricatelje, pokazuju dalje ustanove alamanskoga zakona. Glavnu pažnju svraća na formalnosti, uz koje valja činiti dar, imenito na sastav izprave uz šest ili sedam svjedoka. Bude li ko pobijao dar, a postoji o njem izprava, tad se tužitelju nedopušta prisega, već imadu govoriti izprava i svjedoci. Je li se pako izprava izgubila, a nasljednik darovateljev pobija dar, tad mu je slobodno priseći samošestu, da otac nije učinio dara crkvi i dobiva stvar natrag.[3] Iz ovoga se vidi, da ni nasljednik nepobija sposobnosti darovateljeve, činiti dar, već se radi o samom faktu darovanja; dokaže li se izpravom ili svjedoci, da je darovanje u istini učinjeno, to tužitelj neuspjeva tužbom. Zakon dakle uzimlje u zaštitu dar učinjen crkvi i proti samomu nasljedniku, koj bi tvrdio, da nije dar učinjen ili ini koji formalni nedostatak, a ne štiti same sposobnosti darovateljeve, činiti dar crkvi, odkle bi moglo slieditи a contrario, da ostalih darovanja

[1] Sandhaas str. 184.
[2] Kako misli Pernice str. 74.
[3] tit. II. 2.

Digitized by Google

nemože činiti. Navedena ustanova prema tomu nepodieljuje vlastniku posebnoga prava, da smije darivati crkvu, kao neku pogodnost crkvi, ona o pravu, činiti dar, šuti, ter se brine samo kako će se darovanje u slučaju priepora dokazati. Nu baš stoga što navedena ustanova negovori ništa o materijalno-pravnih, već samo o formalnih uvjetih, koji se iziskuju za valjanost darovanja, sliedi, da se na njezinom temelju nemože sigurno uztvrditi, niti da se je iziskivala privola nasljednika, niti da je mogao vlastnik razpolagati i bez privole. Zakon nigdje izrično ne veli, da nije ta privola potrebita; pod onim: nec ulla persona, nemože se nedvojbeno razumievati nasljednik, prije se može uzeti, da je zakon imao pred očima zapreke s javno-pravnih obzira, na što pokazuju rieči: dux, comes.

2) Longobardsko pravo

osigurava naljedniku samo nuždni dio, odakle sliedi, da mu nije priznavalo pravo prigovora proti odsvoju, jer bi u ovom slučaju prva zaštita bila suvišnom. Nulli liceat sine certa culpa filium suum exheredare, nec quod ei debetur per legem, alii thingare.[4] Nu prem se po longobardskom pravu rodbina nemože protiviti odsvoju imovine, smatraše se ipak znakom neprijateljstva, je li tko svoju imovinu ostavio tudjim osobam, mjesto rodjakom; takova osoba nije mogla biti konjuratorom rodbini, koju je tim uvriedila, ... excepto illo, qui gravem inimicitiam cum ipso, qui pulsatur, commissam habet, i. e. si ei plagam fecerit aut in morte eius consenserit, aut res suas alio thingaverit, ipse non potest esse sacramentalis, quamvis proximus sit, eo quod inimicus et extraneus esse invenitur.[5]

3) Lex salica nesadržaje nikakovih stega razpoložbi imovinom obzirom na rodbinu; naslov 46., na temelju koga se htjelo bar indirektno izvesti, da je i kod Franaka trebalo za valjanost odsvoja privola rodbine, govori samo o formalnostih adfatima, neiztičuć ničim materijalno-pravnih potrebština. Isto tako nezahtievaju ostala prava privole rodbine za valjanost odsvoja.[6]

---

[4] Ed. Roth. c. 168.
[5] Ed. Roth. 360.
[6] glede izlandskog v. Brüneck str. 2. i sl.

Digitized by Google

Odsjek II. Pravo prigovora po pravnih knjigah i ostalih vrelih.

§ 5. Vrela.

I. Kolikogod je prieporna eksistencija nasljednikova prigovora proti odsvoju nekretnina za dobu narodnih prava, toliko je nedvojbena ona po ustanovah pravnih knjiga i nekih drugih vrela. Pak upravo ta okolnost, što je pravo to u pravnih knjígah razvito u podpunom svom obsegu, opravdava zaključak, da je ono puno starije, nego sam pojav pravnih knjiga, jer nije moguće, da je prije toga postojala podpuna sloboda glede razpoložbe imovinom, a sad na jedan put da je zabranjena bez privole bliže rodbine. Medjutim i oni, koji nisu skloni priznati toga prava rodbini po leges barbarorum, priznaju, da se ono u životu razvilo prije pravnih knjiga, a ove ga kao učvršćeni običaj primiše medju svoje propise.[1]

Točno se u ostalom opredieliti neda, kad se je to pravo razvilo obćenitije, nego ga poznavaju narodna prava, od kojih kako vidjesmo samo lex Saxonum dopušta rodbini pravo prigovora u pravom smislu, sva ostala ili nastoje rodbinskim obzirom udovoljiti inim načinom, imenito nadielbom, ili se o tom pravu u obće neizjavljuju. Svjedočanstvo o tom, kako kod razpoložbe imovinom sudjeluje rodbina, pružaju nam za dobu prije pravnih knjiga imenito izprave. Pa kad bi se i za stariju dobu bilo uzčuvalo više izprava, nego ih je poznato, dalo bi se bez dvojbe i ondje, gdje dotični pisani zakon nespominje ništa o tom pravu, dokazati, da je ono u životu priznavano. Medjutim izprave iz 11. a imenito 12. stoljeća svjedoče nedvojbeno, da je pravo nasljednikova prigovora bilo jur razvito i u onih zemljah, za koja u narodnom pravu ne nadjosmo nikakovih podataka.[2]

Osim izprava priznaje taj prigovor već služno pravo vormskog biskupa Burkarda od god. 1024;

---

[1] Lewis str. 22.

[2] V. izprave u L. & Schr. br. 100., 104. 112. itd.

Digitized by Google

C. 2. Lex erit familiae: si quis praedium vel máncipia in hereditatem acceperit et in paupertatem inciderit et ex hac necessitate hereditatem vendere voluerit, prius proximis heredibus cum testimonio proponat ad emendum, si autem emere noluerint, vendat, cui voluerit.[3]

II. Načelo, da je razpoložba nekretninami dopuštena samo uz privolu rodbine, priznano je u najvećem obsegu pravnimi knjigami, od kojih ga imenito saksonsko zrcalo provodi svom dosljednosti, zabranjujuć posve općenito, nečineć nikakove razlike ni glede nekretnine, ni glede pravnih posala, odsvoj nekretnina bez privole bližeg nasljednika dočim odredjuje: nitko nesmije bez privole nasljednika (i mimo nadležnog suda) odsvojiti nekretnine ni robova; odsvoji li protupropisno, bez privole nasljednika, to dobiva ovaj sudbenim putem odsvojenu nekretninu, kao da je onaj umro, koj je odsvojio onako, kako nije odsvojiti smio. „Ane erven gelof unde ane echt ding ne mut nieman sin egen noch sine lüde geven. — Gift he't weder rechte sunder erven gelof, die erve underwinde's sik mit ordelen, als of he dot si jene de't, dar gaf, so he's nicht geven ne mochte.[4]

Isto načelo pripoznaje i švabsko zrcalo i zrcalo njemačkih ljudi,[5] kao što i kasnije pravne knjige, tako Richtsteig Landrechts jasno izriče, da se nekretnina nemože odsvojiti bez privole nasljednika, pak po tom ni dati za dug: Metvne eigen darf he nene sculde gelden, wen he maches ane siner erven gelof nicht laten.[6] Nadalje kl. Kaiserrecht.[7]

Osim spomenutih pravnih knjiga priznavaju pravo nasljednikova prigovora i druga neka vrela, od kojih navodimo lubečko pravo: Notum sit, quod medietatem illius domus — que perti-

[3] Kraut § 70. br. 12. Pernice str. 80. nazrieva u tom samo prekup. Istina je, da se govori i o prekupu, ali samo iznimice, u slučaju nužde, nepostoji li taj slučaj, tad je za odsvoj od potrebe privola bližeg nasljednika onako, ko što i po l. Sax.

[4] S. zr. I. 52. § 1.

[5] An eleich ding mag nieman sein eigen hingegeben, daz ez craft müge haben. Negovori se doduše izrično o privoli nasljednika, nu odatle nesliedi, da ona nije bila potrebita. Spominjuć kod razpoložbe samo sud, švabsko i njemačko zrcalo predpolažu privolu nasljednika. Sr. Lewis str. 24.

[6] Kod Schulte-a: Lehrbuch d. d. R. u. R. G. 5. izdanje str. 568. op. 3.

[7] Kraut cit. br. 11.

Digitized by Google

nuit olim — Nicholae C. — Woltherus C. avunculus eiusdem pro suis debitis est coram judicio prosecutus. — Alii autem creditores prosecutionem eciam fecerunt cum ipso, sed quia proximus erat dictus Nicholao .... dicta medietas cum omni proprietate ipsi est ascripta;[8] zatim pravo gradā Herforda: Do A. v. L. starf de en led nýne kindere na .... u hadde sin qod vorgiftet. Sint ne des hadde ghedan vor dem rade u. dat ute der were nicht hadde ghelaten, do nemen sines broder kindere und siner suster kindere al sin god.[9]

III. Tako uhvati pravo nasljednikova prigovora proti odsvoju nekretnina imenito u zemaljskom pravu čvrst korjen, ali uza sve to ne budne ono obćim inštitutom za svukoliku Njemačku.

Dočim je u pravnih knjigah priznano u podpunom obsegu, stadoše ga druga vrela, imenito gradska prava, raznim načinom ograničivati, bilo glede subjekta, bilo glede objekta, bilo vrsti odsvoja, kako ćemo niže vidjeti. Nekoja pako prava podju još dalje, ter prigovor nasljednikov posve dokinu, dopustiv slobodnu razpoložbu nekretninami i medju živimi i za slučaj smrti. Primjera tomu imade već rano, tako štatut grada Genta od god. 1192. odredjuje: est autem tanta libertas oppidi Gandensis, quod, si quis hereditatem suam infra iusticiam oppidi contentam vendere vel invadiare voluerit, licet ei tam extraneis quam proximis, nec aliquis ratione consanguinitatis vel proximitatis poterit contradicere;[10] u prepoštiji naumburžkoj bude g. 1307. dokinuto, jer da dosadanji običaj, po kom mogaše nasljednik odsvojeno bez njegove privole dobro vindicirati, radja mnogimi zlimi posljedicami buduć „vil huven vorwustet sind und vil leuthe vorarmet von dieser Gewohnheyt.[11]

Još češće primjere nalazimo u kasnijih pravih, imenito južnonjemačka, češka, moravska i slezka gradska prava nepriznavaju nasljednikova prigovora proti odsvoju.[12]

---

[8] Ib. br. 9.
[9] Ib. br. 10.
[10] Ib. br. 38.
[11] Zimmerle str. 192.
[12] V. Lewis str. 65. i sl.

Digitized by Google

Nekoja prava mjesto prigovora drže se principa diobe; vlastnik, nadieliv bližu rodbinu, može slobodno razpolagati.[13]

§ 7. Osobe ovlaštene na prigovor.

I. Osobe, ovlaštene na prigovor, spominju se u vrelih pravilno samo obćenitimi izrazi: nasljednik, rodjak, itd. Tako već lex Sax. govori posve obćenito, dočim ostala narodna prava iztiču pretežito samo descendente. Isto tako pravne knjige zahtievaju za valjanost odsvoja privolu nasljednika, neopredieljujuć pobliže tih osoba. Usuprot izprave pokazuju često, koje su sve osobe sudjelovale kod odsvoja, nu stalni se princip na temelju izprave neda postaviti: nije bo svagda sve, što se u njih navodi, bilo neobhodnim zahtjevom za valjanost pravna posla, imenito neima dvojbe, da sve one osobe, kojih se privola često navodi, nisu istodobno bile ovlaštene na prigovor. Stranke, hoteć čim više osigurati pravni posao, sklopiti ga uz što više svjedoka, ter konštatovati da je odsvoj opravdan interesom obitelji: prizivahu često svu rodbinu, odatle ona različitost, što ju pokazuju u tom pogledu izprave.

Po vrelih, koja pravo prigovora daju nasljednikom u obće, bez pobliže oznake, moramo to pravo priznati svim osobam, koje su zvane na zakonsko nasljedstvo, kojim dakle pripada svojstvo nasljednika, o kojih se može govoriti kao o nasljednicih. Vršio je pako to pravo svagda onaj, koj bijaše u vrieme odsvoja najbližim nasljednikom; je li on dao privolu za odsvoj, tad ga ostali nasljednici nisu mogli priečiti, kao što s druge strane samo najbliži nasljednik bijaše ovlašten, da pobija odsvoj učinjen bez njegove privole. Jasno izriče to štatut grada Goslara, odredjujuć, da se u slučaju privole najbližeg rodjaka nemogu dalji protiviti; imade li ih pako više jednako blizih, tad je od potrebe privola svih: Let en ervegut oder bekomeret he dat, dat sin neyste erve vulbordet, de an der sibbe vernere is de mach dat nicht weder sprecken: is aber der erven twene oder dre

[13] v. Stobbe § 87.[28]

Digitized by Google

oder mer de to dem erve like[1] sibbe sin, de ne wilkören dat alle, so ne mach he des nicht laten.[2]

Sva medjutim prava nepriznavaju prigovora nasljedniku u obće, već neka partikularna ograničuju ga ili na opredieljeni krug rodjaka ili samo na djecu. Tako slezko zemaljsko pravo od god. 1356: . . . . ane syner elichen Kinder wile. Hette abir eyn man nicht eliche kinder und hette geswisterede adir andir moge und mogynne, mit den her gesundirt unde geteilet were, dy mogin im nicht geweren syn erbe noch syn gut czu vorgebin.[3]

Interes samo djece štite i ona prava, koja im ne priznavaju doduše prigovora proti odsvoju, nu nalažu otcu, da prije no će razpolagati imovinom, imade s djecom podieliti; dočim opet druga, nestavljajuć stega razpoložbi roditelja u obće, zabranjuju samo naredbom posljednje volje pogodovati izključivo jednomu djetetu na uštrb ostalih, ter tek po smrti jednog od roditelja nastaje za preostalog stega razpolagati imovinom bez privole djece.[4]

II. Rekosmo, da pravo prigovora odnosno privole vrši u konkretnom slučaju svagda onaj od ovlaštenika, koj je u vrieme odsvoja najbliži nasljednik. Medjutim momenat odsvoja nije svagda odlučnim, i privola, dana u tom momentu neizključuje svagda daljih nasljednika od vršenja toga prava. Po onih naime pravih, koja zahtjevaju svečanu, sudbenu predaju objekta, da uzmogne posjed toga objekta izminućem propisanog vremena postanuti rechte Gewere, odlučnim je momenat ovakove svečane predaje i privola onog ovlaštenika, koj je u tom momentu najbližim nasliednikom, jer tek od tog vremena počinje za stečnika

---

[1] like = liche = gelîche v. Wackernagel: Altdeutsches Wörterb.

[2] Kraut cit. br. 14. Isto to svjedoči izprava od g. 1049. (L. & Schr. br. 84.) gdje se veli: W . . . . cum laude et consensu justi ac proximi heredis. Nadalje izprava od g. 1431—1436. (ib. br. 285.) izključujuć prigovor brata, gdje imade djece . . . . . adir haben si stêende eigen, daz en an erbet, daz mag ir eines denne andern nicht geben ân des uzgesunderten brûdir volbort, iz si denne daz si kindere haben, welcher die hette, der mochte mit volbort sîner kinder sîn erbeigen wol vorgeben sûne unvorschichten brûder, alsô, daz der gesunderte brûdir des nicht nemen mochte.

[3] V Lewis str. 58. Isto tako frižko pravo, ib. 57.

[4] Ib. str. 58. isl.

Digitized by Google

teći rok, potrebit za pretvor njegovog posjeda u kvalificirani. Je li prema tomu dao privolu nasljednik najbliži u vrieme odsvoja, no umre prije obave akta, kojim tek prelazi pravi posjed na stečnika, neće njegova privola biti dovoljnom, već će trebati privola onoga, koj je u času preduzetka toga akta najbliži.[5]

Gdje je usuprot bio svaki posjed dovoljnim, da trajanjem kroz propisano vrieme postane nepobitnim napram onomu, koj ga propustio u tom vremenu pobijati, tuj je za vršenje privole bio mjerodavnim momenat samog odsvoja. Ovlaštenik zapriečen u tom momentu opravdanim razlogom vršiti svoje pravo, mogao je činiti to od prestanka zapreke tekom propisanog vremena.

Odsutniku dakle brojilo se vrieme od prestanka odsutnosti, nedoraslomu od polučene djelatne sposobnosti. Prije toga dana privola smatraše se nevaljanom i došav doraslosti, mogaše ju ovlaštenik sam opozvati. Saksonsko zrcalo čini u tom pogledu iznimku samo za doživotni užitak, što ga osnuje muž ženi, odredjujuć, da se i od nedoraslih nasljednika imade tražiti privola, nu ovi su danom privolom vezani, ter je nemogu, dorasav, opozvati.[6] Isto tako nasciturus može pobijati odsvoj tekom godine i šest nedjelja nakon dostignute punodobnosti; jedinu iznimku čini saksonsko zrcalo i opet glede ženina uživanja.[7]

Tutor malodobnika pravilno nije mogao dati u njihovo ime privole na odsvoj, iznimno su medjutim dopuštala i to nekoja prava.[8]

Kod takova stanja stvari nije stečnik naravno bio osiguran za stečenu nekretninu, s toga se sklapahu često posebni ugovori, imenito davahu poruci, jamčeć za naknadu štete, ne bude li se mogao sklonuti nasljednik na privolu.[9]

---

[5] Izriče to naročito hamburžko pravo kod Stobbea § 87.[26]

[6] I. 21. § 1. Man mut ok wol vrowen geven egen to irme live mit erven gelove, svo jung se sin itd.

[7] cit § 2. Liftucht ne kan den vrowen neman breken, neweder naborne erve, noch S. Protivnog nazora Zimmerle str. 205.

[8] v. Kraut cit. br. 15. 28. Zimmerle str. 208.

[9] v. izprave kod Zimmerl. str. 206. i Tippera str. 83.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Ob upravnom sudstvu i sudstvenoj administraciji.[1]

Piše dr. Ž. Gojković, odvjetnik.

I.

Danas se svestrano razpravlja medju pravnici i državoslovci pitanje ob upravnom sudištu; to razpravljanje nije umuklo ni u onih zemljah, gdje je upravno sudjenje već zakonom normirano. U našoj domovini takodjer mora to pitanje skorim doći na dnevni red; jer ako i jest veliki dio uprave u našoj domovini po postojećem zakonu zajedničke naravi, te bi i upravno sudjenje na tom polju imalo biti normirano zakoni, po zajedničkom saboru donešenimi, ipak imademo mi jošt prostrano polje autonomne zemaljske uprave, na kojem bi uredjenje upravnog sudjenja svakako spadalo na nadležnost našeg zemaljskog sabora. No baš i u pitanjih, koja se imaju na zajedničkom saboru riešiti, nesmijemo mučati; dužnost je svakog domoljuba, bio on teoretik ili praktik, koji se god predmetom zanima te si je kakova izkustva i znanja u njem sabrao, u javni dogovor stupiti, da svoje misli oproba, utvrdi i izpravi, a tim utre put onim, koji su pozvani, da učine odlučni korak, kojim se misli izvadjaju u djelo.

Upravno sudište! Nije li to pravi paradoxon, te dosta nalik na kvadraturu okruga? Ako je zadatak upravnom sudištu sudjenje, onda mu nemože biti posao upravne naravi t. j. administracija, ako je pak njegov posao administracija, onda je to jošte daleko od sudjenja.

Naziv „upravni sud“ daje se samo tako pojmiti i opravdati, ako označuje pravi sud, koji nosi pridjevak „upravni“, da označi boju ili vrst, kamo sud spada po svojem predmetu, kao što se n. pr. govori o sudu trgovačkom, rudnom, itd. Uzmemo li obratno, da je upravni sud administrativna oblast, onda će naziv „upravni sud“ samo tako izbjeći priekoru, da je bez smisla, ako se pridjevkom „sud“ označuje, da dotična upravna oblast vrši svoje dužnosti u spoljašnjem obliku suda n. pr. preslušanjem raznih stranaka, kojih su interesi u sukobu, i držanjem razprave i pretresa u svrhu dokazivanja istine, te svečanim proglašenjem

[1] Priobćivajuć ovu razpravu cienjenoga našega prijatelja moramo očitovati, da nismo sporazumni sa glavnom njegovom misli: da bi se najme sudjenje upravnih priepora moglo prenieti na redovite sudove, koji bi se u svom velevažnom zvanju služili vještakom. I zaista nije moguće da sud takov uspješno djeluje, koji je uvjek, u svakom priporu i poglavito upućen na vještaka. Ali videć važnost predmeta i znajuć da ovo pitanje mora zanimati pravničke krugove naše, rado priobćujemo ovo mnienje, o kojem ćemo i sami progovoriti, a nadamo se da će ova najboljom nakanom pisana razprava i druge potaknuti da reknu svoju. A to je nedvojbeno i želja g. pisca. Ured.

Digitized by Google

svoje riešitbe. U tom slučaju sve zavisi o tom, da li su sudske formalnosti samo gole formalnosti, ili su istinske garancije za dotična prava; ako je prvo, tada forma bez sadržine nedaje onoj oblasti narav suda; ako je drugo, onda imamo gotov sud, pa makar sastavljen bio od organa uprave.

Tko god pomišlja na uredjenje upravnog sudišta, nitko neima na umu forme sudske, nego se svagda ište takovo uredjenje, da državljanin steče pravne garancije za to, da će upravne oblasti uredovati po zakonu. U takovoj prilici sasvim je jasno, da nitko nemože takovih garancija tražiti i naći u samih organih uprave, proti kojim je naperen novi aparat, upravno sudište nazvani.

Prvi uvjeti svakog sudjenja jesu:

1) neodvisnost suda 2) poznavanje predmeta. Upravni činovnici mogu drugi uvjet u obiljnoj mjeri izpuniti, ali prvoga već po svojem položaju nemogu nikada. Zato moramo bez najmanjeg predomišljanja izreći svoje uvjerenje, da su tako zvani financialni sudovi, koji i kod nas postoje, svoj cilj već unapried promašili; jer su sastavljeni od upravnih činovnika[2], koji su pozvani da brane jednostrane interese.

Upravno sudište, ako će da brani državljane od protuzakonitog vršenja državne uprave, mora dakle biti na istih temeljih uredjeno, kao i redoviti sud; sudcu se ima garantirati, da bez osude njegovog zakonitog disciplinarnog suda neće trpiti nikakve materialne ni moralne štete.

Nastaje samo pitanje, kako će upravno sudište izpuniti drugi onaj malo prije stavljeni uvjet: da njegovi članovi budu ljudi stručni, koji svoj posao razumiju? Na to je pitanje veoma lahko odgovoriti, ako se neuzima obzir na financialnu stranu pitanja: treba ustrojiti zasebne sudove, sastavljene od strukovnjaka, te pošto su grane uprave mnogobrojnije nego grane redovitog sudstva, treba ili staviti na upravne sudce veće zahtjeve glede znanstvene i praktičke priprave pa im i veće koristi osigurati, nego redovitim sudcem, ili pak ustrojiti toliko vrsti ili odsjeka upravnih sudova, koliko ima vrsti uprave. Žalibože neda se ni u jednom pitanju državne uprave ignorovati financialna strana pitanja. Pa kako danas financialno ramlju i mnogo bogatije države, nego što je naša domovina, možemo unapried viditi, da će racionalno uredjenje upravnog sudišta u prednavedenom pravcu jošte dugo ostati kod nas skromna želja. Praktični državnici vazda su doduše gotovi prihvatiti geslo „bolje išta nego ništa," te će uvidjajuć nemogućnost racionalnog uredjenja upravnog sudjenja zadovoljiti se i sa takovim stanjem stvari, gdje se bez financialnih žrtava postizava bar nešto nalik na onu uredbu, koja se

[2] Samo dielomice od upravnih i to financijalnih, a većim dielom od ispitanih sudaca. Ured.

Digitized by Google

ostvariti neda. Načelo: bolje išta nego ništa, matematički posmatrano, sasvim je umjestno; no matematika i logika imaju to čudnovato svojstvo, da računaju i sa nepoznatom količinom, koja se najposlje može izpostaviti kao ništica ili dapače kao negativna količina (u matematici), i kao neistina ili neumjestnost (u logici). Tako i ovom slučaju, ako hoćemo da imamo nepodpuno i nedostatno uredjeno upravno sudjenje u prociepu se nalazeć izmedju takovog ili nikakvog — sve zavisi o tom, kakvo je ono konkretno nepodpuno sudište, o kom je rieč.

Kada upravno sudište nemože oba ona uvjeta: neodvisnost i stručno znanje sudaca izpuniti, onda može samo nastati pitanje: koje je zlo manje, da li sud sastavljen od odvisnih sudaca, ili pak sud sastavljen od sudaca bez stručnog znanja? Na prvi pogled izgleda, kao da je već i samo pitanje nesmisao; jer sud bez neodvisnosti isto je takav absurdum, kao i stručni sud bez stručnog znanja. Žalibože često se dogadja u javnom životu, da se birati mora izmedju dva nesmisla; pa zato se i mi ovdje zbilja moramo odlučiti na jednu ili drugu stranu.

Upravni sud sastavljen od upravnih činovnika daje se zamisliti dvojakim načinom: ili se činovnici sastaju od slučaja na slučaj, ako ne periodično u zbor, koj po analogiji postupka redovitog suda rieśava žalbe i pretresa priepore od početka do konca poput pravnog priepora; ili se pak iz upravnih činovnika stalno odciepi osoblje, koje će izključivo vršiti sudstvo za stanovite upravne predmete. Prvi način nije prikladan; upravno sudište ima poglavito taj zadatak, da pruži garancije proti nezakonitosti uredovanja upravnih oblasti i onda, ako je u rieči riešenje najviše upravne oblasti; nezakonitost pak može biti trojaka: samovlastno izvrtanje zakona, proturednost nemarom izvedena, ili pogriešno tumačenje zakona (bludnjom). U sva tri slučaja dolazi niži upravni činovnik kao upravni sudac u taj neprirodni položaj, da sudi o tom, je li njegov predpostavljeni samovoljno izvrnuo zakon ili je savjestno postupao; je li pazljivo i umno ili nemarno i nepametno postupao; i da li je onaj predpostavljeni, koji inače iniciativu ima za predlaganje novih i autentično tumačenje starih upravnih zakona, vjerno ili pogriešno tumačio postojeći zakon n konkretnom slučaju.

Nije li naivno zahtievati od financialnog tajnika, koji nosi naslov upravnog sudca , da bude stup gradjanske slobode prema navali kakvog energičnog za interese erara odveć zabrinutog financialnog ravnatelja ili pače ministra? Istina je, da imade i takovih upravnih priepora, gdje riešenje najviše upravne oblasti niti nedolazi u obzir n. pr. kada je u pitanju odluka nižih oblasti, proti kojoj nije dozvoljena dalnja žalba upravnim putem. No tu imade drugih neprilika, koje upravnog sudca prieče u slobodi sudjenja i negledeć na to, da moraju u manjini biti oni slučajevi, u kojih činovnik kao upravni sudac u hierarhiji činov-

Digitized by Google

ničkoj više ili ravno stoji nego činovnik, koji je upravnim putem prieporni predmet u posliednjoj molbi riešio. Upravni činovnik baš onda, kada se na stranu ostavi pitanje o njegovoj materialnoj obezbiedjenosti, neima one moralne slobode, bez koje se bezpristrano sudjenje ni zamisliti nemože; ili ima pred sobom da rieši pitanje o zakonitosti postupka svojeg druga u službi, koji doduše u trenutku sudjenja u zboru nesjedi, no koji će možda drugom prilikom sam doći u položaj, da o postupku onog istog sadašnjeg sudca inače upravnog činovnika — takodjer kao upravni sudac svoj sud izreče. No kada i dalje podjemo te vjerujemo u najbolju volju i strogu savjestnost upravnog sudca, u svem se možemo tada osloniti na njega, samo ne u tom, da neće prieporni predmet jednostrano prosuditi; svaki upravni činovnik, što je većma za svoje zvanje oduševljen, tim je većma sklon, da smatra odnošaje sa gledišta državnog i socialnog. U istini pak u svakom pravnom konfliktu imade dvie strane, koje valja motriti: s jedne strane javna sigurnost i blagostanje družtva, pa onda osobna sloboda ili ini interesi pojedinog državljanina. Činovnik, koji se je posvetio brizi, da državni erar ništa neizgubi, ili da javna obćila u redu drži, ili, da javna sigurnost nebude narušena itd., taj činovnik niti je pozvan niti je kadar jednakom revnosti i savjestnosti obzira uzeti na interese privatne stranke u prieporu, gdje god su ti interesi sa javnimi u sukobu.

Drugi način sastavljanja upravnog sudišta od upravnih činovnika kao stalno odcieplјeni sud, ovdje s toga nedolazi u obzir, što polazimo sa gledišta, da financialna sredstva nedozvoljavaju ustrojenje zasebnog i neodvisnog suda, utemeljenog na istih načelih kao i redoviti sud, naime na načelih materialne i moralne neodvisnosti; zasebni odsjek kod upravne oblasti, koji stalno i izključivo vrši sudstvo, nema glavnog preduvjeta za svako sudjenje: materialno i politički osigurane sudce, a ovamo se pomnožava trošak za sudjenje, kojemu se nepriznaje unutarnja vriednost sudjenja.

Preostaje nam dakle, da jošte vidimo, da li se dade ustrojiti upravni sud na polju državne uprave bez sudaca stručnih.

Kada smo već u procicpu, da biramo izmedju neracionalno uredjenog upravnog sudišta i — nikakvog, kada smo na čisto s tim, da moramo zabaciti odvisno upravno sudište, koje zadaje troška a koristi nedonosi, onda smo primorani ozbiljno se zapitati, da li je i u kojoj mjeri redoviti sud prikladan za sudjenje u poslovih uprave. Netreba se odmah poplašiti, da je ta kombinacija samo protivni extrem od već zabačenog predloga, da upravni organi vrše sudstvo; stvar tu drugčije stoji; redoviti sud ima bar jedan i to onaj glavni uvjet svakog sudjenja — sudačku neodvisnost, ako ne u punoj mjeri, a ono u relativnoj i svakako u najvećoj, koja se je u suvremenom stepenu političkog razvitka

Digitized by Google

polučiti mogla; upravno je sudjenje pravo sudjenje ob interesih medju sobom u sukobu stojećih; za to sudjenje, kako navedosmo, ište se i neodvisnost i razumjevanje predmeta; neodvisnost je kod redovitog suda već tu, bar u onoj mjeri, koja važi za sudjenje na kaznenom i privatnopravnom polju; — više neodvisnosti za upravno sudjenje u obće nije umjestno zahtievati, nego što uživa sud, koji sudi o životu i smrti.

Da redoviti sudac neima stručna znanja na upravnom polju, to je svakom jasno; nesmijemo gledati na to, što je redoviti sudac kod nas i još kojegdje obvezan bio u mladosti učiti pored pravnih i državoslovne nauke; svaki naš činovnik mora priznati, da je veoma nedostatna ona državoslovna sprema, koju on iz škole prenaša u ured; pa i ta mršava zaliha stručnog državoslovnog znanja veoma brzo izlapi kod činovnika, koji se sudačkoj struci posvete. Pri prosudjivanju pitanja, u kolikoj su mjeri kadri redoviti sudci vršiti upravno sudstvo, moramo na umu imati jednu temeljnu misao. Znastvena priprava svakoga teoretično izobraženog pravnika svagda će ostati manjkava prema zahtjevom javne službe; dobro uredjena školska obuka može mnogo ali nikada nemože sve ono obuhvatiti, što može izkustvo osobno u javnoj službi stečeno činovnika naučiti; zato je savjestni činovnik kao i svaki strukovnjak u punom smislu cieloga svoga vjeka djak. Iz te temeljne misli moramo izvesti dvostruku nauku: prvo nesmijemo vjerovati u absolutno strukovnjačtvo, pa nesmijemo niti zahtievati od činovnika, da on sve znade, što spada u njegovu struku;[3] ali ga niti nesmijemo nepovjerenjem prema njegovom stručnom znanju predusriesti jedino stoga, što on u školi nije bio u dotičnoj struci spremljen. — Nadalje valja pomisliti, da se stručno znanje, kada god potrieba nastane, može i kasnije od drugog vještijeg steći.

Da ovu temeljnu misao bolje razjasnimo, uočit ćemo položaj današnjeg redovitog sudca u raznih pravnih slučajevih. Neima tog pravnog fakulteta, koji će znanstveno i stručno izobraziti mladog pravnika za državnu službu u tolikoj mjeri, da je verziran čak i u pojedinih granah prirodoslovlja; pa ipak sudac i u gradjanskom i u kaznenom sudjenju svaki čas dolazi u položaj, da nemože nikako svoje presude izreći prije nego što mu jasno bude pitanje čisto prirodoslovno, n. pr. u kaznenom sudjenju kemičko pitanje, koje u svezi stoji s otrovom; u gradjanskom sudjenju na polju rudnog prava dolaze svaki čas pitanja iz mineralogije i geognozije.

Svakom je jasno, da u takovom položaju mora sudac u pomoć prizvati vještake. S druge strane imade množina stvari, koje su u istini stručne nepravne naravi, pa ih sudac u svojoj školi nije nikako ili ih

[3] Smijemo, pače moramo. Ured.

Digitized by Google

je veoma manjkavo učio; ali čestim dolaženjem u službenom životu postanu one stvari sudcu tako obične, kao da se medju njimi rodio, i on je u svojem sudjenju tako neodvisan od izkaza vještaka, da se više uzda u vlastito izkustvo nego u mnogog i mnogog vještaka. Koja su stručna znanja jedne a koja druge vrsti, to dakako od toga odvisi, koja su riedko, a koja često u praksi nuždna; ne manje i od toga, koliko su zamašne posljedice sudačke osude, utemeljene na stručnom znanju. Glavno je ovdje ustanoviti to načelo, da redovitom sudcu, ako nije izvježban na polju upravnom, nije presječen put savjestnom sudjenju o predmetu upravnom sve dotle, dokle ima vještaka u toj struci. K sudjenju o stručnih pitanjih pomoćju vještaka ište se obično izobraženje sudca i predmet koji od umne sfere nije toli udaljen, da sudac nemože izkaz vještaka ni shvatiti. A takovih struka jedva i ima na svietu, koje se nemogu razumnom čovjeku po razumnom posredniku protumačiti.

Sada, kada smo postavili načelo, da redoviti sud bez stručnog znanja može vršiti upravno sudstvo, moramo jošte bolje uočiti sam predmet tog sudstva. Pod upravom može se mnogo razumievati; može taj naziv obuhvatiti i državno te ustavno pravo; može se pak stegnuti samo na exekutivu, sa izključenjem sudstva gradjanskog i kaznenog s jedne, i ustavne uprave (koja u posliednjoj liniji obuhvaća i priestolno nasliedno pravo u monarhiji) s druge strane. Kada uvažimo sve konkretne slučajeve u upravi, lahko dolazimo do uvjerenja, da su svagda u pitanju s jedne strane interesi pojedinih državljana, koji podpadaju pod ove kategorije: 1. osobna sloboda, u skrajnosti i život 2. imetak 3. čast i vlast; s druge strane u upravi moraju javni interesi neprestano biti na umu, a ovi dadu se svesti opet na pitanje o javnoj sigurnosti i javnom blagostanju. Predmet kaznenog sudjenja nije ništa drugo nego vječito pitanje o javnoj sigurnosti s jedne i ob osobnoj slobodi s druge strane; pored slobode kazneni sud svaki čas ima posla sa časti i imetkom državljana; predmet gradjanskog suda jest redovito novčana vriednost, koja pripada (po budućoj osudi) ili jednom ili drugom parcu. Kada dakle sravnimo predmet upravnog sudjenja sa predmetom, s kojim posla ima redovni sud, mora se priznati, da je predmet s obie strane u jezgri jedan te isti. Pa zaoto možemo smjelo tvrditi, da je redoviti sud ne samo načelno (Ured. ?) prikladan za vršenje upravnog sudstva, nego možemo dalje poći tvrdeć, da redoviti sud može upravno sudstvo vršiti tako isto izvrstno kao i redovno sudjenje; dakako moramo odmah i to dodati, da će redoviti sud vršiti u stanovitih prilikah jedno i drugo sudstvo veoma manjkavo, naime svagda onda, kada nedostaje jedan od onih dvaju uvjeta: neodvisnost ili stručno znanje. Što se tiče neodvisnosti, o toj ćemo malo niže jošte jednom progovoriti; glede stručnog znanja u kratko opažamo, da će u sudjenju kroz sve vjekove nastupiti

Digitized by Google

slučajevi, da se sud daje sliepo voditi od vještaka; pa zato i valjanost sudjenja u takovih slučajevih mora odvisiti od značajnosti i stručnog usavršenja vještaka. Kadgod nastupi potrieba vještaka, kojih neima stručno usavršenih ili se bez velikih novčanih žrtava upotrebiti nemogu, tada će sud, bio on redoviti ili upravni ramati; u samoj stvari nije ništa pomoženo, ako sud dobije takovog vještaka, kojeg je sam sud „imenovao“ vještakom; pa i onda ne, ako je vještak doista u kojoj struci vještak, no u stvari ima više ogranaka, od kojih svaki ište, da se čovjek bavi njim cieloga vjeka svoga, ako želi približno biti strukovnjak. Ako neima drugih garancija za strukovnjačtvo, nego dekret suda ili diploma sveučilištnog fakulteta, koja je i onako davno požutjela, onda se sudjenje degradira na formalizam, a žudjena istina i pravda kao zadatak sudjenja počiva na fikciji i samoobmami suda. No kad je rieč o sudjenju redovitog suda ob upravnom predmetu, baš se tu nemoramo plašiti, da će sudu vezane biti ruke zbog oskudice u stručnih silah, koje će kao vještaci poslužiti. Sudu stoje na uslugu strukovnjaci cielog svieta na polju upravnom, teoretici i praktici; ako se pak pojavi takovo vanredno pitanje, u kojem ni sami strukovnjaci neimaju gotova mnienja te se jako razilaze — to je nesreća, koja se i u redovitom, osobito kaznenom sudjenju ne odveć riedko dogadja; to je puka posljedica ograničenosti dotične struke znanosti.

Kada načelno jednom prihvatimo misao, da redoviti sud u upravnih predmetih može pomoću vještaka izvrstno suditi, nameće nam se dvostruka misao: prva je ta, da će redoviti sud, ako mu se djelokrug protegne na sve grane uprave, dakako samo kao rezerva i kontrola, biti preobterećen; drugo valja ipak promisliti o tom, da li nije redovni sud pored sve svoje neodvisnosti i pored svih vještaka iz upravne struke, što mu stoje pri ruci, ipak u pojedinih granah uprave neprikladan za vršenje sudstva.

U prvom pravcu valja iskreno priznati, da je prigovor posve umjestan. Današnje agende suda morale bi se obuhvaćanjem upravnih priepora ako ne utrostručiti a ono bar udvostručiti. No što sliedi odatle? da sudjenje o upravnih predmetih nemože preći na redoviti sud? Nu, kako! Odatle sliedi samo to, da današnje osoblje suda i pored sadašnje organizacije sudstva nemože svladati novog ogromnog posla oko upravnog sudstva. Tomu ima dva lieka: umnoženje broja sudaca i reorganizacija sudstva. Uzmimo da prvo neide zbog naše financialne skučenosti; preostaje nam dakle jedino preustrojstvo sudstva.

Pisac ovih redaka zajedno sa čitateljem osjeća grozu, čim je rieč o reorganizaciji sudstva ili uprave; svaki užasnut pita: zar je malo bilo experimentiranja? Zaista ga je bilo kod nas i suviše! Medjutim ako ostajemo pri tom, da su nam nuždne pravne garancije za uredovanje

Digitized by Google

upravnih činovnika u vidu upravnog sudjenja; ako smo uvjereni, da redoviti sud pruža relativno najbolje garancije, ali da naše današnje sudstvo toli ogromna posla na sebe primiti nemože; pa onda, ako ostajemo i u teoriji i u zakonodavstvu pri tom, da valja sudstvo i upravu strogo lučiti: onda ozbiljno moramo na to pomišljati, da se misao uredjenja redovitog suda kao upravnog sudišta svakim mogućim načinom izvede, te ako su svi drugi putevi presječeni, onda se mora zagrizti i u tu kiselu jabuku, što se zove preustrojstvo sudstva i uprave.

U sliedećem mi ćemo viditi, da je domaće naše sudstvo samo nepodpuno i po imenu odieljeno od uprave, te da ono vrši dužnosti skroz administrativne naravi.

II.

Kada želimo obteretiti redoviti sud novim poslom, treba da ga riešimo bar onoga tereta, koji po pravu i vrhovnih načelih državne uprave nanj nespada.

Predmeti, koji danas kod nas spadaju na redoviti sud, ali nisu kontenciozne naravi, jesu sliedeći:

1. Pupilarna uprava. Obskrba sirota daje se svesti na troje: a) uprava imetka, b) briga za budućnost štićenika u obziru pedagogijskom i ekonomičkom c) pravno zastupanje. Ako si predstavimo pravi zadatak sudstva moramo se začudjeni upitati: odkud dolazi sud do uprave s tudjim imetkom? Tu zagonetku možemo si sami ovako protumačiti. Kada je obć. gradjanski zakonik uveden bio u zapadnom dielu sadanje austro-ugar. monarkije, bilo je (osim vojničkih i crkvenih ureda) samo dvie vrsti javnih oblasti, jedna se zvala sud, a druga politčka oblast; no ovaj posliednji naziv nije značio što danas znači, nego se je tako zvala financialna, inače zvana i kameralna oblast. Naprotiv se je pod imenom sud (Gericht) osobito kot. sud (Landgericht) zvao ured, koji je obuhvaćao sudstvo i upravu u užem smislu, kao što je kod nas obstojalo pod Bahovom sistemom pod imenom Bezirksamt. Gradjanski zakonik mjesto da svuda govori o nadtutorstvenoj oblasti (širi pojam), on svuda spominje „sud“ kad god govori o malodobnicih, a to je u ono vrieme bilo sasvim korektno. Od kako je stupilo u život odielenje sudstva od uprave nalazimo se u prociepu: ili da mienjamo gradjanski zakonik u cieloj materiji o pravu štićenika, ili da i nadalje prepustimo sudu brigu o tom posve netaknutom. Pored velikog respekta, što ga svi osjećamo prema toj starini medju našimi zakonici, nije težko razjasniti, kako se je i u zapadnoj Austriji i kod nas mogla gora alternativa izabrati. Da je pak doista pri rastavi sudstva i uprave samo ova

Digitized by Google

posliednja pozvana, da bude nadtutorstvena oblast, vidi se iz sliedećih razloga.

Ako je u pitanju sama uprava imetka pupilarnog, bez razlike da li se sastoji ovaj od gotovine ili zemalja ili ma od čega drugoga, treba uvažiti, da je politički činovnik i po svojoj znanstvenoj pripravi i po svojoj stručnoj praksi prvi i jedini pozvan da rukovodi tu upravu; ako sam nije stručni gospodar, on već po uredovnoj potrebi mora imati uza se stručnog gospodara. Ako valja glavnicu plodonosno uložiti nuz osiguranje, on je taj, koji u svojem uredu svaki dan slične poslove obavlja, on mora imati već kao takav nadzor nad novčanimi dioničarskimi družtvi, te pomoćju stručnoga javnoga knjigovodje slična družtva kontrolirati (pium desiderium!), pak će znati, može li pup. novac pojedinom zavodu povjeriti. On ima zemaljsko agrarno, poljodjelsko i poljsko-policajno zakonarstvo u praksi izvadjati, dakle je prvi pozvan k tomu da bilo režijom ili zakupom sa koristi ili barem bez štete nepokretni pup. imetak u naravi sačuva. — Zakupni ugovor glede oraće zemlje ili najamni ugovor glede kuće ili druge zgrade samo stručan gospodar može valjano sastaviti, i njegovo izvedenje nadgledati.

Od kako sudovi kod nas upravljaju, postalo je sasvim obično, da se imetak dražbom proda, čim umre glava porodice pa neostavi odrasle mužke djece, koja su kadra nepokretno dobro održat. No to je najmanja šteta bila; dogadjalo se i dogadja se, da pup. nepokretno dobro ostane neprodano, pak ga obdjelava ili tutor ili ma koji srodnik; po zakonu morao bi svaki polagati račun. No to je samo na papiru. Svaki se praktik nemilo sjeća tih tutorskih računa; sudovi pod tutorskimi računi razumievaju jedan službeni broj, koji se rieši mora, pa se doista rieši i račun složi u pismohranu na veliko umirenje dotičnog sudca. Sudac nerazumievajuć se u ekonomičke stvari nebi smio sličnoga računa tutorova odobriti bez saslušanja vještaka; u mnogih slučajevih nemože ih ni na predlog vještaka odobriti prije, nego što pojedini momenti budu parnicom ustanovljeni; kod političke oblasti sve, što je nuždno, bilo bi radi ureda iztraženo i izpitano, te bi svaki račun stručno bio pretresan, a nijedan nebi morao doći pod parnicu, osim kod očevidne po polagatelju računa počinjene štete. U današnje vrieme ima pup. imetka i bez ikakve makar formalne odgovornosti upravitelja i osim slučajeva oporučnog oslobodjenja.

Dogadja se u praksi, da se novac pupilarni daje na hipoteku, koja je vatri izložena a nije osigurana, ili se bar osiguranje neponavlja; dogadja se, da se daje pup. novac na hipoteku, koju dužnik po volji a bez odgovornosti deteriorirati može do desetog diela vriednosti i niže, kao što su vinogradi, voćnjaci i šume (kada se zanemari obdjelavanje odnosno kada se drva posjeku).

Digitized by Google

Nek nam se neprigovara, da se sve te nepodobštine dogoditi mogu i kod upravne oblasti, te da i kod sadašnjega stanja stvari obstoje umno zamišljeni propisi. Na to valja odgovoriti, da sudac pored najbolje volje nije kadar svojoj dužnosti u tom pravcu zadovoljiti, jer mu to nije posao, pak se unj nerazumije. Uzmimo jedan praktičan slučaj.

Pup. dužnik A. hoće da sruši svoju staru i da gradi na istom mjestu novu kuću; nepokretnost je obterećena pupilarnim i privatnim dugom. Gradjevnu dozvolu izdaje dakako samo politička oblast i ova mu ju bez zaprieke izda. Kuće gazda taj dade staru kuću porušiti. On je svu gradnju naručio za novu kuću i ima novaca da ju plati, ali je nije na mjesto preneo pa ni platio. Nadje ga nesreća, da mu novac pokradu, ili je nepošten, pa sam svoj novac zataji pod izlikom, da mu je pokraden; posliednji slučaj donosi mu tu korist, što svoje dugove, za koje možda i nejamči osobno nego samo hipotekom, sada golim kućištem, nemora platiti, jer će od tih dugova samo onoliko plaćeno biti, koliko zalegne kupovina kućišta, ostalo vjerovnikom propada, a to je za nepoštenog dužnika čist dobitak. To je jedan slučaj, koji se u našoj domovini pored našeg zakonarstva lahko može dogoditi; tomu sličan slučaj može se dogoditi kod vinograda, kada vinogradar svoj vinograd u nakani napuštenja i krčenja visoko „na rod“ obrezati dade; posljedice su, da vinograd te godine većma nego obično rodi, ali posliednji put; nakon berbe hipoteka nije više vinograd, nego parlog i vriedi manje nego golo zemljište, jer se najprije mora trošiti na krčenje da uzmogne postati golo, za drugu kulturu sposobno zemljište. Nije težko lieka tomu naći. Dobro promišljeni gradjevni i kulturni red može u tom pravcu podpuno osigurati sve hipotekarne vjerovnike dakle i malodobnike, po prilici sliedećim načinom:

U gradjevnom redu treba da su sadržane ustanove, da je poduzimač gradnje vlastan staru zgradu dugom obterećenu tek onda rušiti, kada je na mjesto dovežena sva gradja za novu sgradu, te kada je dokazano, da je nova gradja, koja izgoreti može, od vatre osigurana. Čuvanje nove gradje podpadalo bi tada pod odgovornost noćne straže; slično toj uredbi valjalo bi i promjenu kulture zemlje pod javni nadzor staviti. — Ovdje će se možda opaziti, da cieli ovaj primjer nespada na stvar, te da on samo to pokazuje, da je dužnost policije medju ostalim brinuti se i za sigurnost privatnog dobra; ali ne samo pupilarnog, nego i svakog drugog. Nu na to valja odgovoriti, da u naravi stvari leži, da je ona oblast, koja je dužna brinuti se za sigurnost privatnog imetka u obće, i koja po svojem položaju najviše prilike ima zagledati u manipulaciju privatnih gospodarstva, te način gospodarenja u vlastitoj kući pojedinih — prva pozvana, da vrši neposredni nadzor nad upravom

Digitized by Google

tudjeg dobra. Policajna oblast prva može doznati za neurednost pup. dobra; ona će kroz svoje niže organe (noćne stražare, poljare) prva doznati, da je pup. kuća neopravna (zagrada loša), da je pup. zemljište neobradjeno ostalo, pa će kao nadtutorstvena oblast smjesta nuždne odredbe izdati. Istina je, da se stvar i kód sadašnjeg stanja tako urediti dade, da se političkoj oblasti dade uputstvo i nalog, da sve, što u tom i sličnom pravcu opazi, ima prijaviti sudu kao nadtutorstvenoj oblasti; no prva će posljedica biti obilato službeno dopisivanje, a sporo djelanje. Sud nije ni občinskom poglavarstvu, a još manje policajnim organom neposredno predpostavljena oblast, moraju se dakle za svaki korak odpravljati zamolnice, možda i iskati izvješća ob uspjehu; pa kad vidi polit. činovnik, da mu „tudj" posao toliko glavobolje zadaje, on može bez velike griže savjesti dobiv prijavu od svojih nižih organa glede kakove pup. okolnosti, tu prijavu na znanje uzeti i nikakav korak nepreduzeti, dapače organom svojim mig dati, da mu sličnih novosti i nedonose. Ovo samo tvrdimo teoretični, no kada govorimo iz izkustva, moramo izpovjediti, da danas sud kao nadtutorstvena oblast de facto ni deseti dio nezna od onoga, što bi za valjanu pup. upravu znati morala, a glavni uzrok u tom nalazimo, što je sud po svojem položaju izoliran od pučanstva, i takav ostati mora.

Pup. uprava dužna je brinuti se, da zadužene hipoteke, koje za pup. tražbinu jamče, u vriednosti nepopuštaju, a osim toga, da se pup. kamate na vrieme utjeruju. Kada pol. oblast ima svoje ovrhovoditelje, kada občina utjeruje državni porez, nije li sasvim prirodno, da ti organi po istih normah i pup. kamate i premije za osiguranje od vatre godišnje bez ikakva troška utjeruju, i tim veliku blagodat učine i pup. masi i dužniku, jer prva dobiva za vremena svoje osiguranje i svoje kamate, a drugi plaća bez troška ono, što se platiti mora. Ta dužnost nek se upisuje u poreznu knjižicu i sa porezom utjeruje, pa se neće dogoditi, kao što se dogadja danas, da se nagomila po 5 godina kamata, koje dužnik nije više kadar platiti bez realne ovrhe.

Glede kontrole proti pogoršanju hipoteke vatri neizložene valja opaziti, da se ta kontrola može samo vršiti periodičnim nadgledanjem zadužene nepokretnosti; no kada se uvaži, da je slično nadgledanje i ocjenjivanje nuždno i kod hipoteke za druge vjerovnike zadužene, osobito koje jamče za javne fondove i novčane zavode (mrtva ruka), i kada se uvaži, da se u občinah, koje imaju mnoge vinograde, šume ili voćnjake doista preduzimlje periodično reambuliranje hatara u svrhu mutiranja poreznog objekta t. j. konstatovanja, da je dotična nepokretnost svoju kulturnu narav promienila, te da se ima glede godišnjeg poreza u niži ili viši razred staviti: onda iz svega proizlazi, da bi se istom prilikom

Digitized by Google

bez troška dala obaviti i kontrola pup. gromadi zadužene hipoteke, i da bi taj posao valjalo prepustiti u vlastiti djelokrug onim organom, koji ga već obavljaju u vlastitom djelokrugu. Razlog je onaj isti, što ga gore navedosmo, koji govori proti načinu dopisivanja i rekviriranja.

Kada sve navedene razloge skupimo, dolazimo do rezultata, da sud kao nadtutorstvena oblast može valjano i stručno sve poslove okolo uprave pup. imetka vršiti samo posredovanjem pol. oblasti i ovoj podčinjenih nižih organa, a da poslove one, koje on neposredno obavlja, samo manjkavo obaviti može.

Prelazeć na obskrbu i brigovodstvo glede osoba malodobnih valja nam prije svega iztaći, da je upravna oblast ujedno školska oblast, i da je sasvim u naravi, da vrhovni nadzor nad školskom djecom, koja su pod tutorstvom, vrši ona oblast, koja ima u obće nadzor nad školom. Ako je rieč o tom, hoće li se diete, koje je pučku školu dovršilo, premjestiti u županijsku zanatlijsku ili gospodarsku školu (pia desideria!), ili će se dati u privatnu službu ili obuku kakvom zanatliji ili imućnom težaku, ili je rieč o predaji ženskog djeteta u privatnu službu — onda je svakako politička oblast prva pozvana, da odnošaje i djeteta i obrtnika odnosno gospodara prouči; politični činovnik ima za pobočnika školskog nadzornika, koji poznaje ili bar iz školskih službenih spisa i knjiga stručno ocienjuje diete po značaju i sposobnostih, i koji snagu i domašaj predstojeće stručne obuke u okružnoj gospodarskoj ili zanatlijskoj školi poznaje. Politički činovnik ima kod sebe „crnu knjigu“, iz koje vidi moralno i političko vladanje svakog stanovnika; on dakle neće dopustiti, da diete dospje u službu ili privatnu obuku kod gospodara ili obrtnika nepovoljno markiranog. Politički činovnik vidi iz službenih popisa i knjiga, kakvih ima obrtnika u kotaru i koliko ih ima, pa odatle prosudjuje zalihu i potražbu zanata stanovite struke; on znade, koji imaju najbolju radnju, on znade po porezu, koliki je posjed svakog težaka, koji bi po sebi sposoban bio, da u službu primi malodobnika. Sve te okolnosti može i sud kao nadtutorstvena oblast doznati, ali samo posredovanjem polit. oblasti, dakle sa velikim gubitkom vremena i truda, i, kako gore navedosmo, sa moralnim gubitkom tim, da se posao u tudjem djelokrugu nemože obavljati onako usrdno, kao u vlastitom.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K nauci o naknadi štete.

Tadija P. iz R. preda proti J. J. iz S. pod 25. kolovoza 1880 broj 1911 kod kot. suda u M. sliedeću tužbu:

Ja sam kod slavnoga toga suda J-a tužbom prim. 2. prosinca 1879 broj 2115 tužio na priznanje prava vlastnosti i izlučenja iz ovrhe mojega zaplienjenoga vola, koja tužba je pravomoćno riešena presudom kr. banskoga stola od 19. svibnja 1880 broj 5386, kojom je sudjeno po zahtjevu moje tužbe.

Premda sam pomenutu izlučnu tužbu podnio, nije tuženi g. J. do riešenja izlučne parnice privremenu obustavu ovrhe zatražio, nego je na ovršnoj dražbi 6. prosinca 1879 obdržavanoj moga za tudji dug zaplienjenoga vola za 4 for. 50 nov. a. vr. sam kupio, dalje preprodao i meni time veliku štetu naneo.

Osuda kr. banskoga stola od 19. svibnja 1880 broj 5386, kojom mi je pravo vlastnosti na zaplienjenom volu dosudjeno, postala je tim neizvršivom, jer je vol već u trećih rukuh, te mi nepreostaje drugo, nego tuženoga g. J. tužiti na naknadu prouzročene mi štete.

Vola svoga, koji je dana 14. rujna 1879 po sudu zaplienjen, cienim na 90 for. a. vr., jer je bio jak i za svako poljsko djelo sposoban, što će posvjedočiti Augustin P. i Ignja K.; nadalje buduć sam toga vola kod Ivana B. na izoru imao i za njega godišnje tri mjerova žita, mjerov po 5 for. a. vr. dobivao, to sam kroz protivnika, koji dade toga vola 6. prosinca 1879 prodati, pa ga je sam kupio, ukupno svotu 105 for. a. vr. štetovao.

Nadležnost slavnoga suda dokazujem tim, jer je protivnik meni ovdje u sjedištu suda u ime tražene od njega odštete ponudio za prodana vola unišlu kupovinu 4 for. 50 nov. a. vr.

U koliko bi protivnik koji navod moje tužbe porekao, pozivljem se na prijašnju izlučnu parnicu, provedenu pravomoćno povodom tužbe prim. 2. prosinca 1879 broj 2115 gr.; s toga molim, da se tuženi J. J. osudi, da mi je dužan 105 for. a. vr. odštete i parbeni trošak sa zateznimi kamatami od dana dostavljene tužbe u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe platiti.

Pri dana 4. prosinca 1880. obdržavanoj ustmenoj razpravi prigovorio je tuženi najprije nadležnosti suda poričuć, da. se je nadležnosti suda dobre volje podvrgo, niti se može nadležnost suda izvadjati od tuda,

Digitized by Google

što je za upitnoga vola u mjestu suda M. svotu 4 for. 50 nov. a. vr. ponudio; u glavnoj strani navodi:

Istina je, da je tužiteljev vol, biele boje 14. rujna 1879 za moju korist zaplienjen i da sam ja toga vola na ovršnoj javnoj dražbi 6. prosinca 1879 za 4 for. 50 nov. a. vr. kupio; istina je i to, da je protivnik radi toga vola proti meni poveo izlučnu parnicu i ovu dobio; ali nepriznajem, da je vol vriedan 90 for. a. vr.; poričem, da je na izoru bio i da je na godinu 3 mjerova ili 15 for. a. vr. zaslužio; tužitelj nije mojom krivnjom nikakove štete, a najmanje 105 for. a. vr. pretrpio, i napokon poričem, da može od mene ikakovu naknadu štete zahtievati.

Ako ima kakove štete, učinjena je njegovom vlastitom krivnjom, za nju mora on sam odgovarati (§. 1294 o. g. z.). — Uslied tužbovne odluke in actis od 4. prosinca 1879 broj 2115 javljeno je protivniku po kot. sudu u M., da će se na 6. prosinca 1879 odredjena dražba zaplienjenoga vola, kojega se izlučenje traži, obustaviti samo onda, ako tužitelj u ime jamčevine položi 20 for. a. vr.; buduć toga nije učinio, sam je kriv svojoj šteti i nemože naknadu takove od mene tražiti.

Nu kad bi bila istina, što protivnik navodi, a nije, morao bi od mene u ovom slučaju tražiti samo procjenbenu cienu zaplienjena vola, a ta je, kako svjedoči plienitbeni zapisnik, 46 for. a. vr.

U nazočnom slučaju, dočim je protivnik dokazao svoje pravo vlastničtva glede spomenuta vola, može od mene iskati, da mu povratim kupovninu, koju je platio kupac za vola na javnoj dražbi prodana i koja iznosi 4 for. 50 nov. a. vr., koji dražbeni čin postao je pravomoćan; ali i radi izplate ovoga duga nebi me smio tužiti, jer sam mu povratu toga iznosa ponudio, a on ga nehtio primiti, što dokazujem svjedokom P. J. i glavnom negativnom neuzvrativom prisegom.

U protuodgovoru i drugotnici nije se ničim stanje prepora promienilo.

Kotarski sud u M. izrekao je 12. prosinca 1880 broj 3005 osudu, kojom se tužitelju dosudjuje u ime odštete 46 for. a. vr., a parbeni trošak prebio.

Ovu osudu potvrdio je kr. banski stol svojom osudom od 16. veljače 1881 broj 905.

Tuženik J. J. podastre izvanredni previd, usljed kojega je kr. stol sedmorice svojim riešenjem od 19. kolovoza 1881 broj 927 obie niže osude u k i n u o i naredio nadopunjenje razprave u sliedećem:

Tuženik uztvrdi u odgovoru svom, da je na molbu tužitelja za dan 6. prosinca 1879 odredjena ovršna drążba njegovoga (tužitelja) zaplienjenoga vola odlukom od 4. prosinca 1879 broj 2115, obustavljena pod uvjetom, ako tužitelj jamčevinu od 20 for. a. vr. položi; buduć je tu jamčevinu položiti propustio, da si je sam kriv nanešenoj šteti. Tuženik

Digitized by Google

nije dotičnu obustavnu odluku spisom priložio, a postupajući sud nije tužitelja, koji se na tu tuženikovu tvrdnju nije nikako izjavio, po § 46 g. p. p. pozvao i poučio, da se ima izrazito i jasno izjaviti o činu po tuženiku navedenom, niti mu je predstavio posljedice, koje moraju zanj nastati, ako nedade ovakova očitovanja.

Pošto se radi te mane razprava pokazuje nedostatnom, pak je i temeljita riešitba glavne stvari nemoguća (§ 330 p. g. p.), obnašao je kr. stol sedmorice obie niže osude ukinuti, te prvomu sudu naložiti, da u navedenom pravcu razpravu nadopuni i dalje po zakonu postupa.

Na nadopunjujućoj razpravi, držanoj 14. listopada 1881, uložio je tuženi J. J. odluku od 4. prosinca 1879 broj 2115, kojom bje dražba uvjetno obustavljena na dan 6. prosinca 1879 naime, ako tužitelj Tadija P. položi jamčevinu od 20 for. a. vr. — te je tuženi kao i u izvanrednom previdu deducirao, da je tužitelj, nepoloživ jamčevine, svako pravo na odštetu izgubio.

Tužitelj pozvan, da izjavi, zašto odlukom od 4. prosinca 1879 broj 2115 traženu jamčevinu od 20 for. a. vr. nije položio, odgovori, da nije imao novaca; riešenje ove parnice nemože se nikako od položenja jamčevine ovisnim učiniti, jer kad bi to načelo stajalo, onda bi svaki vlastnik, da si sačuva slobodno razpolaganje sa svojimi stvarmi, morao uvjek novca u pripravi držati, da može u svako doba položiti jamčevinu, i tako svoje stvari osloboditi od tudjega prisvajanja i plienjenja, što bi ipak značilo veliku nesigurnost pravnoga stanja

Tužitelj nadalje dokazuje, da je njegova supruga Manda P., proti kojoj se je plienitba vodila, već prigodom plienitbe 14. rujna 1879 sudbenomu izaslaniku javila, da zaplienjeni vol nije njen, već njezinoga supruga Tadije P.

Odnosni plienitbeni zapisnik riešen je kao svi slični, da se može slobodno ugledati i prepisati, te je protivnik, bdijući nad svojimi pravi i dužnostmi, za ovu činjenicu znao, a još je bolje za nju saznao, kad mu je izlučna tužba od 2. prosinca 1879 broj 2115 uručena. Te činjenice morale su ga sklonuti, da zatraži kod suda privremenu obustavu ovrhe, nu jer toga učinio nije, tim je propustom nuždne pozornosti nanio štetu drugoj stranki, koja se mora naknaditi, što u ostalom izreče i osuda kr. ban. stola od 19. svibnja 1880 br. 5386.

Na osnovu popunjene ustmene razprave izreče kr. kot. sud u M. 17. listopada 1881 osudu: Tuženi J. J. dužan je tužitelju Tadiji P. u ime odštete svotu 46 for. a. vr. sa zateznimi kamatami, tekućimi od dana uručene tužbe t. j. 31. kolovoza 1880 do plateža u roku od 14 dana po prietnjom ovrhe platiti, dočim se ostatak tužiteljeve tražbine u iznosu od 59 for. a. vr. odbija.

Parbeni trošak je prebijen.

Digitized by Google

Razlozi: U smislu § 1294 o. g. z. nastaje i čini se komu šteta medju ostalim i propustom nuždne pozornosti; pak uporaviv ovaj zakonski propis pri razsudjivanju nazočne parnice razabire se, da je tuženi J. J. tužiteljeva vola 14. rujna 1879 sudbeno zaplienjenoga na ovršnoj dražbi 6. pros. 1879 za 4 for. 50 nov. a. vr. kupio. — Uvaživ to, pa onda i ono, da je tuženi J. J. priznao, da je tužiteljevo pravo vlastnosti glede toga zaplienjenoga i prodanoga vola u prijašnjoj medju istimi strankami izlučnoj parnici osudom kr. ban. stola od 19. svibnja 1880 broj 5386 priznano, to je izvan svake dvojbe, da tuženi imade postupkom svojim prouzročenu štetu tužitelju nadoknaditi, jer je on vola, kojega izlučenje iz ovrhe tužitelj je potražio, doista ovršnoj dražbi podvrći dao, dapače ga i sam kupio, a upravo u tom njegovom postupku stiču se kriteria propuštenja nuždne opreznosti, odatle izvire za tužitelja pravo, da traži odštetu radi nepovlašteno prodana mu vola.

Što tuženik prigovara, da on za prouzročenu štetu nije odgovoran, jer tužitelj nije odlukom od 4. prosinca 1879 broj 2115 diktiranu jamčevinu od 20 for. a. vr. položio, nije odlučno za riešenje ove parnice, niti se tuženi može tim prigovorom uspješno braniti, jer u smislu §. 447 g. p. p. vlastan je svaki, tko scieni, da je u svojem pravu vlastnosti povriedjen, proti ovrhovodji i ovršeniku tražiti dokinuće ili stegu ovrhe, a položenje jamčevine u svrhu obustave ovrhe, dok traje razprava na izlučnu tužbu, imade samo tu pravnu svrhu, da se odatlje namiri ovrhovoditelj za nenaknadivu mu možebitnu štetu.

Uvaži li se, da je tužitelj Tadija P. izlučnu parnicu dobio i da jamčevinu od 20 for. a. vr. nije zato položio, jer nije imao novca, i da je tuženi upravo s toga, jer mu je prepornost vlastničtva glede zaplienjenoga vola izlučnom tužbom najavljena, imao dovoljna povoda, da pričeka ovrhom i potraži privremenu obustavu iste do riešenja parnice, čega svega nije učinio: dužan je prema ustanovam §§. 1294 i 1295 o. g. z. prouzročenu štetu tužitelju nadoknaditi.

Što se tiče iznosa odštete, to je sud morao uzeti vriednost vola u smislu §. 1332 o. g. z. po sudbenoj procieni, te je tužitelju dopitao samo 46 for. a. vr., a ostatak od 59 for. a. vr. odbio. Ostali dio osude temelji se na §. 1334 o. g. z. i §. 576 p. g. p.

Nadležnost suda opravdana je, jer je tuženi odštetu za vola priznanu u M. ponudio.

Kr. ban. stol svojim riešenjem od 28. prosinca 1881 broj 15.574 potvrdi osudu prvoga suda iztičuć, da okolnost ona, što tužitelj nije obustavio dražbu položiv jamčevinu, neriešava tuženika odštete, jer je on kriv, pošto je prodao vola tužiteljevog za dug treće osobe; pologom jamčevine mogao je tužitelj svôga vola od dražbe spasiti, ali nepolog jam-

Digitized by Google

čevine neodriešuje od odgovornosti osobe, koje krivnjom je vol pod ovrhu uzet.

Izvanredni previd tuženoga je vis. kr. stol sedmorice svojom osudom od 2. prosinca 1882 broj 846 zabacio i to sa sliedećih razloga:

Vjerovnik može prema postojećim propisom u pravilu voditi ovrhu samo na stvari svoga dužnika; tko s toga radi tudjega duga povede ovrhu na stvari treće osobe, tvori protupravni čin.

Tuženi J. J. izhodio je ovršnu plienitbu i prodaju vola tužiteljeva radi duga Mande P., pa se u ovoj parnici imade riešiti pitanje, da li je postupak tuženika kao ovrhovoditelja bio takov, da on po propisih gradjanskoga zakona odgovara za štetu prouzročenu tužitelju prodajom upitnoga vola.

Kako se vidi iz izlučne tužbe sadanjega tužitelja Tadije P. proti sadanjemu tuženiku J. J. i M. P. od 2. prosinca 1879, prileženje razpravnomu zapisniku od 10. listopada 1881 broj 2888, zaplienjen je prigodom pljenitbe pokretnina M. P. za korist ovrhovoditelja i sadanjega tuženika kod Ive Babića jedan bieli vol kao vlastničtvo Mande P.

Tužitelj tvrdi u navedenom malo prije razpravnom zapisniku, da je njegova žena Manda P. već prigodom preduzete ovrhe javila sudbenomu izaslaniku, da upitni vol nije njezin, nego tužiteljev t. j. Tadije P., da je tuženi J. J. za tu činjenicu znao, pa da je i iz izlučne tužbe od 2. prosinca 1879 saznao, da si tužitelj prisvaja pravo vlasničtva glede spomenutoga za dug Mande P. zaplienjenoga vola.

Tuženik nije tih navoda porekao, pa se prema tomu po § 22 p. g. p. mora smatrati dokazanim, da je tuženik prije dražbe obdržavane 6. prosinca 1879 znao, da je pravo vlastničtva glede vola prieporno, pak kad je uprkos tomu onoga vola na ovršnoj dražbi sam kupio i kasnije preprodao, nije radio dužnom pomnjom i opreznošću, te je tako svojom krivnjom oštetio tužitelja (§ 1294 o. g. z.).

Od te krivnje neriešava tuženika okolnost, da tužitelj nije prema odluci od 4. prosinca 1879 broj 2115 položio jamčevinu od 20 for. a. vr. u svrhu obustave odredjene ovršne dražbe, budući da tužitelj tvrdi, da on toga učinio nije s pomanjkanja potrebita novca, česa tuženik tečajem razprave nije porekao, pa je tako tužitelj, podnesav izlučnu tužbu, učinio za obezbiedjenje svoga prava vlastnosti sve, što je prema okolnostim učiniti mogao, a po § 447 g. p. p. učiniti morao.

I budući da je nepreporno, da je vlastničtvo rečenoga vola dosudjeno tužitelju pravomoćnom osudom kr. ban. stola od 19. svibnja 1880 broj 5386 i budući da je povrata u stanje prijašnje nemoguća: nisu osude nižih sudova, dosudjujuće tužitelju u ime naknade štete procjenbenu

Digitized by Google

vriednost vola obzirom na § 1332 o. g. z. osnovane niti na krivoj uporavi zakona, a niti na predpostavi protivnoj jasnomu sadržaju spisa.

U takovom stanju stvari mora se izvanredni previd tuženika u pomanjkanju uvjeta § 335 gr. p. p. kao po § 334 gr. p. p. nedopustiv odbiti. *Dr. A. S.*

Nevaljanost kupoprodajne pogodbe ipso jure, ex tunc, (infirmatiom) radi nemogućnosti izpunjenja u ugovorenom vremenu, a da nijedna od ugovarajućih stranaka nije kriva toj nemogućnosti.

Desire F., osebnik iz Zagreba, digne tužbu proti Friedriku Augustu L., vlastelinu iz Leskovca na povratak kupovnine od 2000 for.

Kr. kot. sud u Samoboru osudom od 7. travnja 1882. broj 4942 sudio je prema tužbenom zahtievanju, da je tuženik dužan povrátiti tužitelju u ime kupovnine primljenih 2000 for. spr. i naknaditi parbene troškove sa 77 for. 25 nov.

Razlozi: Tužitelj Desire F. navodi u svojoj tužbi, kao što glasi kupoprodajni ugovor od 9. rujna 1876 A. ad I., da je od tuženika Friedricha Augusta L. u svrhu sječe i izradbe kupio sve u šumi njegovoj „Demerski lug" na prostoru od 180 katastr. jutara nalazeće se hrastove, koji u visini od 3 stope nad zemljom barem 14 bečkih palaca u promjeru imaju, za ugovorenu kupovninu od 7800 for.; nadalje, da je kao što glasi točka 4. pogodbe A. ad I. ugovoreno, da kupac može 1. listopada 1876 sječenje i izradbu kupljenih hrastova započeti, ali ovo oboje kao i izvoz drva mora uključivo do 1. listopada 1877 podpuno obavljeno i svršeno biti; nadalje, da je prodaocu pri podpisu pogodbe u ime kupovnine platio 1800 for., a 1. listopada 1876. 200 for., da je sriedinom mjeseca studenoga 1876 zaista započeo sječu, ali da je već dana 9. prosinca 1876 kr. podžupanija zagrebačka njemu svaku dalnju sječu i izradbu hrastova zabranila i obustavila glasom zapisnika pod B. ad I. i to glasom odluke pod C. ad I. na temelju § 4 šumskoga zakona od 3. prosinca 1852.

Ovom zabranom siečenja i izradbe tvrdi tužitelj, da je onemogućeno izpunjenje pogodbe A. ad I. i usljed toga da mu po § 1435 o. g. z. pripada pravo na povratak kupovnine od 2000 for., koju kupovninu tuženik sada bez pravnog osnova drži, jer je predjašnji pravni osnov prestao usljed nemogućnosti izpunjenja pogodbe. Na ovo tuženik Friedrich August L., priznavajući sve navode tužiteljeve, prigovara, da je kr. podžupanija zagrebačka rečenu zabranu sječe i izradbe drva riešenjem od 7. travnja 1877 br. 3543 dokinula i dozvolila, da se može siečenje nastaviti u smislu šumskog zakona, koje riešenje da bijaše tužitelju glasom dokaznice 5 ad II. dana 21. travnja 1877 priobćeno, i po tom da je tužitelj i pokraj rečene zabrane imao dovoljno vremena od 21. travnja

Digitized by Google

do 1. listopada 1877. da dovrši sječu i izradbu kupljenih stabala, te smatrajuć, da je tužitelj sam kriv, što sječu i izradbu hrastova nastavio nije, tvrdi, da izpunjenje pogodbe rečenom zabranom podžupanije zagrebačke nije nemogućim učinjeno, i po tom da tužitelju nepripada pravo tražiti povratak kupovnine tim manje, što je § 16 šumskog zakona dozvoljeno drva takodjer i u proljeću i u ljetu sjeći.

Povodom tvrdnje tužiteljeve, da se drvo za tehničke svrhe ima samo u zimsko doba sjeći i izradjivati, a proljetnje i ljetnje vrieme da je odredjeno za izvoz, zapisnikom od 24. ožujka 1882 preslušani šumski vještaci izjavili su, da se drvo sječe i izradjuje bez razlike u svako doba godine, dakle i u proljeću i u ljetu, i da je jedina razlika u tom, da drvo za tehničke svrhe u zimsko doba sječeno bolje je trajnosti nego li ono u ljetu sječeno.

Na sve ovo prvi sud prije svega ustanovljuje, da nije ni jedna parbena stranka kriva, što je uzsliedila zabrana sječe od kr. podžupanije zagrebačke i što je potrajala sve do 21. travnja 1877.

Zatim, kada se razmotri narav ove pogodbe i iz iste razabere prava volja i namjera stranaka, koju su kod sklapanja pogodbe imale;

kad se promotri, da i preslušani vještaci dopuštaju, da je u zimi sječeno drvo bolje i trajnije; kada se promotri, da šumski zakon u § 16 samo iznimno dozvoljuje, da se šuma može u proljeću i u ljetu sjeći, ali da se onda sve posječeno drvo najkasnje prije početka dojdućeg proljeća mora iz šume odvesti;

kad se promotri, da su i parbene stranke točkom 4. ugovora A. ad I., sigurno imajuć pred očima rečenu ustanovu šumskog zakona, osobito ugovorile, da tuženik sječu, izradbu i izvoz drva uključivo do 1. listopada 1877 podpuno dovršiti mora, dolazi sud do uvjerenja, da su stranke ugovoreno vrieme za izpunjenje pogodbe smatrale za bitni uvjet izpunjenja ove pogodbe. Zajedno dakle sa kupljenimi hrastovi tako reći kupio je tužitelj od tuženika i po njegovom računu i prosudjenju potrebito mu vrieme od jedne godine dana za izsiečenje, izradbu i izvoz drva, a kada mu je ovo vrieme bez njegove krivnje preko 4 mjeseca skraćeno i to baš zimska 4 mjeseca, to se onda tužitelj nemože siliti, da pogodbu izpuni u kraćem vriemenu tim manje, što njemu pripada pravo odlučiti, da li on može i u kraćem vremenu sječu, izradbu i izvoz dovršiti.

No baš da nebi tako bilo, nikako nemože tuženik primljeni dio kupovnine od 2000 for. zadržati i tim od pogodbe odustati, nego bi po § 919 o. g. z. morao tužiti na točno izpunjenje pogodbe i na naknadu štete. Ali baš ovo točno izpunjenje pogodbe nije više moguće, jer tomu je potrebno i to, da se izpuni pogodba u vrieme ugovoreno, koje se pak više postignuti nemože, a još jedared mora se napomenut, da je po naravi posla, naime sječe i izradbe hrastova i po namisli stranaka pravo

Digitized by Google

vrieme bilo zimsko doba od god. 1876 na 1877 i da se tužitelj nikada siliti nemože, da sječu i izradbu obavlja u kasnije ljetno vrieme, u kom slučaju mogao bi s izvozom zapasti u zimu, jer po §. 16 šumskog zakona do početka idućega proljeća morao bi izvesti sve drvo.

Točno izvršenje pogodbe nije dakle više moguće, a naknadu štete prosto je tuženomu prodavaocu tražiti, pri čem valja napomenuti, da sa naknadom štete može onda samo uspjeti, kad bi dokazao, da je tužitelj kriv, što se pogodba nije izpunila.

Ali baš ovo nemože se dokazati, jer je priznato, da ni jedna stranka nije kriva, što je kr. podžupanija upitnu zabranu izdala, kao što ni tužitelj nije uspjeo, kada je tražio odštetu od 48.550 for. od tuženika radi neizpunjenja ove pogodbe glasom osuda 6. 7. 8. 9. ad II. baš s toga, što se nije moglo dokazati, da je tuženik kriv, što nije pogodba izpunjena.

U takom stanju stvari mora se suditi, da je zaista prestao onaj pravni razlog, s kojega je tuženik primio od tužitelja u ime kupovnine 2000 for., i da je po § 1435 o. g. z. tuženik dužan tu kupovninu tužitelju povratiti. Dosudjenje kamata osniva se na §§ 1333 i 1334 o. g. z. i na zakonu od 8. prosinca 1877, a parbeni trošak dosudjen je po § 573 p. g. p.

Na priziv tuženika kr. banski stol osudom od 28. lipnja 1882 br. 8945 uz obaljenje parbena troška na 55 for. 75 nvč. potvrdio je osudu kr. kot. suda, a priziv odputio.

Razlozi: Pogodba od 9. rujna 1876 pod A. imala se je u vremenu od 1. listopada 1876 do 1. listopada 1877 izvršiti.

Tužitelj kupio je šumu tuženikovu za izradjivanje dužica, priečaga i drva za ogriev, kao što se vidi iz točke 3. ugovora.

Tužitelj odustao je od ugovora, i tim ostade ovaj neizpunjen.

Pita se, da li je tužitelj od pogodbe odustati mogao, i da li ono natrag tražiti može, što je povodom ugovora stranki protivnoj dao. Ako se uvaži, da je radnja u prodanoj šumi tuženikovoj glasom izprave B. dne 9. prosinca 1876 obustavljena bila, i da je ova zabrana glasom priloga 5 na II. sve do 7. travnja 1877 trajala, te da je dignuće iste tužitelju stopram dne 21. travnja 1877 do znanja stavljeno; ako se uvaži, da se drvlje za tehnički posao, da bude trajno, po očitovanju vještaka i u smislu šumskog zakona, samo u zimskih mjesecih sjeći smije, koja sječa je pako, kako je gore rečeno, zabranjena bila; posmotriv, da na tužitelja radi upitne zabrane glasom parničnih spisa nikakva krivnja nepada, i da je dapače bila dužnost tuženika kao prodaoca šume, da zaprieke sječe što prije ukloni; posmotriv, da je ugovor A. ad I. radi upitne obustave sječe za tužitelja (kupca šume) važnost izgubio, i da se s toga upitni ugovor po §§ 1064 i 1048 o. g. z. smatrati ima kao da

Digitized by Google

nije ni sklopljen: mora tuženik svotu od 2000 for., koju je od tužitelja na račun kupovnine primio, povratiti. Pošto je osuda prvog suda u tom smislu izrečena, to se ista, nu uz obaljenje sudbenih troškova, prema stanju stvari potvrdjuje.

Izvanredni p r e v i d tuženika je vis. kr. stol sedmorice osudom od 28. lipnja 1883 br. 1234 odputio s razloga, što izvanredni previd nije dopustiv obzirom na temeljite po banskom stolu navedene razloge §§ 334 i 335 p. g. p. Pr. *S. P.*

Na temelju odluke, kojom se obredjuje troškovnik odvjetnika, nemože se po § 90 grunt. reda dozvoliti predbilježba prava zaloga.

Na temelju riešitbe kr. banskoga stola od 14. lipnja 1882 br. 11.478, kojom bje odvjetniku J. M. za zastupanje pokojne M. grofinje O. u raznih njezinih parnicah obredjena odvjetnička zaslužbina na 817 for., dozvolio je kr. sudbeni stol u V. kao gruntovna oblast odlukom od 29. srpnja 1882 br. 3986 zamoljenu predbilježbu prava zaloga za sigurnost obredjene odvjetničke zaslužbe, na teret nekretnina spomenute klientice, i tu je odluku kr. banski stol povodom utoka St. grofa O. riešitbom od 29. prosinca 1882 br. 15462 potvrdio pozivom na § 90 grunt reda.

Nu kr. stol sedmorice obnašao je, uvaživ, da se odluka likvidacionalna, koja u predležećem slučaju napadnutim riešitbam za temelj služi, nemože smatrati sudačkom presudom u smislu § 90 grunt. reda, jer se spomenutom odlukom nedosudjuje stranci pravo na odštetu ili zadovoljštinu kakovu, već se odlukom tom obredjuje samo trošak bez obzira na pitanje: nije li možda troškovnik predujmovi ili drugim kojim načinom jur namiren, po čem je i platež upitnog troška odvisan od uvjeta obstojnosti tražbine, proizviruće iz troškovnika;

uvaživ prema tomu, da u pitanju stojeća odluka likvidacionalna nije izprava vrsti takove, da bi se mogla sudbeno ovršiti bez poprednjeg postupka parbenoga (§ 26 odvjet. reda), pa da stoga pogledom na ustanove §§ 63, 87 grunt. reda nemože služiti predmetom ni uknjižbi ni predbilježbi;

vidiv po tom, da su napadnute suglasne riešitbe nižih sudova očevidno protivne zakonu, povodom izvanrednoga previdnoga utoka St. grofa O. kao skrbnika ostavine M. grofinje O. na temelju § 16 izvan pp. obie napadnute niže odluke preinačiti tako, da se odvjetnik J. M. s predbilježbenom svojom molbom de praes. 16. srpnja 1882 broj 3986 odbija.

Dokaz istovjetnosti osobe pored pogrešne oznake njezinoga imena u gruntovnici.

Tužiteljica Marija S. živila je u konkubinatu sa A. B-om; nu u mjestu, gdje su prebivali, svi su ih smatrali zakonitimi supruzi, ter Ma-

Digitized by Google

riju S— zvali Ružom B-r, ona se tako i podpisivala. A. B. prodao je Mariji S. svoju nerazdieljenu polovicu nekretnina upisanih u zem. zap. občine S. br. 127, ter je kupilja bila u kupo-prodajnom ugovoru naznačena kao Ruža B, i pod tim imenom provedena je i uknjižba njezinoga prava vlastničtva.

Marija S., koja se je medjutim od A. B-a odružila, tuži ga kao vlastnika druge nerazdieljene polovice spomenutih nekretnina, na razvrgnuće zajednice vlastničtva.

Stavni prigovor tuženika bio je, da Marija S. neima legitimacije ad causam, jer da je u gruntovnici označena kao suvlastnica Ruža B—, s kojom nije ona istovjetna.

Pošto je tužiteljica identičnost svoje osobe dokazala izkazi svjedoka M. T. i T. L., koji su posvjedočili, da je Marija S— ona ista osoba, koja je živila s A. B-om, i koja se prije zvala Ruža B., sva tri suda odbiše tuženikov prigovor i zadovoljiše tužbi.

U parnicah sbog razpusta ženitbe kršćanâ nekatolikâ s nesavladive mržnje, predjašnja stvarna razstava pućih se supruga čini suvišnim pokušaj, da pristanu samo na razstavu od stola i postelje.[1]

U parnici po Robertu C. zametnutoj tužbom 13. srpnja 1877 br. 4646 proti ženi si Mili rodjenoj V., prva molba odsudom od 9. veljače 1878 br. 563 sudila je: da se razpušta ženitba sklopljena 19. ožujka 1864 medju Robertom C. i Milom rodjenom V. u S. obredom evangeličke vjeroizpovjesti. — Razlozi: 19. ožujka 1864 vjenčali se Robert C. i Mila rodjena V., obojica evangeličke vjeroizpovjesti, po ove obredih kao što stranke priznaju i prilog *a* tužbe potvrdjuje. Tužitelj Roberto C. ište sada razpust ženitbe na temelju § 115 o. g. z., a to radi zlobnog zapuštaja i s nesavladive mržnje. Tužena žena dopušta izrično, da izmed nje i muža joj obstoji nesavladiva mržnja zbog nesložive ćudi i različite naravi i muče priznaje uztvrdjeni zlobni zapuštaj; obojica pak suglasno izjavljuju, da nemogu zajedno živiti, premda im se porodile kćeri s majkom živuće Milica i Olga. Nema nikakve dvojbe, da je zaiskanomu razpustu glavnim uzrokom medjusobna nesavladiva mržnja, te da bi se, po glasu § 115 o. g. z., morala pokušat razstava od stola (terpeze) i postelje. No obzirom na tužbene priloge *b, c, d,* iz kojih se vidi, da ostadoše bezuspješni pokušaji još od god. 1865 u napried službeno izvedeni, da se supruzi sdruže', koji od tada, kratkimi prekidami, življahu uvjek razstavljeni; i uvaživ sadanju njihovu uzajamnu izjavu, da mjera pome-

[1] Jednako su načelo ustanovile i vrhovne presude od 28. siečnja 1853 br. 13109 („Gerichts-Zeitung" 1855 br. 113) i 3. list. 1856 br. 8326 (Gerichts-Zeitung" 1866 br. 10).

Digitized by Google

nutim zakonom propisana, nebi bolje uspjela; mislilo se je, da je ovu mimoići i zadovoljit zaiskanomu razpustu ženitbe, uz koji pristadoše tako branitelj ženitbene sveze kao i crkvena vlast, pošto se glede djece providilo nagodbom u spisih se nalazećom.

Na priziv odvjetnika dr. E., odredjena ženitbenim braniteljem, c. k. prizivno sudište tršćansko: opaziv, da se na zahtjev kršćana nekatolika za razpust ženitbe, po jasnom propisu § 115 o. g. z., postupa po pravilih odredjenih za izvide i za presudu o nevaljanosti ženitbe, i da s toga sudište, uz sudjelovanje branitelja ženitbe postupajuće, imalo je izpitati okolnosti po stranki na podkriepu svoje iske navedene, da sazna radi ureda kako stvari baš stoje (§ 97 o. g. z.); opaziv, da je sudište dužno, da obstojeće zaprieke po mogućnosti ukloni cjelishodnimi odredbami i sporazumno sa strankami i da te stranke, koje treba lično pozvat i saslušat, kao što to išče pojam i svrha uredovnog izvida, izrično dvorskom odlukom od 23. kol. 1819 br. 1595. propisanoga (§§ 13—17), ponukuje, da svako osobito razjasnjenje podadu i nuždne dokaze pruže, te se proukom predloženih izprava i svjedoka uredovno ustanovi obstojanje i zakonitost navedenih razpustnih razloga, bez obzira na izpovjedanja ili na pripuste stranaka, što se smiju uvažit samo pri dozvoli proste razstave od stola i postelje (§ 9 pomenute dvorske odluke, §§ 103 104 105 o. g. z.); opaziv, da je branitelj ženitbe po zakonu pozvan (§ 97 o. g. z. i § 17 pom. dv. odl.), da se točno obaviesti ob istini razpustnih razloga i da pomnjivo razvidi ne samo, da li rezultat primljenih dokaza i zakon podupiru zaiskani ženitbeni razpust i koji se prigovori i sumnje možebitno dozvoli protive, već i da nakon zametnute prouke temeljito i savjestno mnienje podnese sudcu, koji je dužan u slučaju izostavljanja da nadzire i branitelju ženitbe ureda radi naloži, da svojoj dužnosti svestrano udovolji; opaziv, da u nazočnom slučaju nisu nipošto obdržavani navedeni zakonski propisi i da se navlastito ne izvidiše redovito obiteljske okolnosti i imetak obajuh supruga, što je sudište moralo znati, da uzmogne odobrit nagodbu strankami sklopljenu 6. stud. 1877 o dalnjoj obskrbi i uzgoju dvijuh kćeri; da sud nije posve izpravno uzeo u zapisnik navode stranaka s nuždnimi dokazi na podkriepu istinitosti prosto uztvrdjenih uzroka, i da napokon nije se izvela sa strane branitelja ženitbe — u koliko se bar vidi iz spisa — nikakva posebna potražba i prouka, da li obstoje ili ne razpustni razlozi, a branitelj nije podao obrazložena mnienja o pripustivosti ili nepripustivosti predložena zahtjeva; opaziv, da su iztaknute mane postupka sbog njihove bitnosti, branile sudcu, da izreče osnovanu konačnu presudu u ovoj parnici: morala se je, u smislu dvorske odluke od 24. prosinca 1819 br. 1639 osuda prvoga suda od 9. veljače 1878 zabaciti te ovomu (prvomu sudu) naložiti, da se postupak popuni u naznačenom smislu i zatim da se nova po zakonu presuda izreče.

Digitized by Google

Sudište prve molbe, pošto je zadovoljilo nalogu prizivne molbe, izreče novu presudu 18. rujna 1880 br. 6048 sličnu uništenoj, ovim obrazloženjem: Tužitelj tvrdi a žena mu, tuženica muče dopušta, da je zlobno ostavila kuću muževljevu. Oba tvrde takodjer, da medju njimi obstoji nepredobljiva mržnja sbog različite ćudi i različite naravi, a još u početku parnice suglasno izjaviše, da im se neda ostat zajedno, premda su u svom braku rodili dvie kćeri Milicu i Olgu, koje žive s tuženicom. Takove njihove izjave podpuno i zakonito potvrdjuju tužbeni prilozi *b, c,* i *d,* i okolnost, da od onoga vremena, odkako je žena ostavila kuću svoga supruga, nije nikomu za ono 15 godina, naime od 1865. na dalje, pošlo za rukom, da supruge stalno izmiri i sjedini; to pako očevidno dokazuje, da ih je silni razlog, kakov je onaj po njih navedeni, držao daleko jedno od drugoga, da ih nemogaše sbliziti ni život dviuh kćeri. Ovo bi već bilo dovoljno, obzirom na § 115 o. g. z., da se izreče razpust ženitbene sveze, pošto je jasno, da je taj zakonski propis izdan pogledom na vjerozakonska osnovna načela evangeličke vjeroizpovjesti; siliti supruge u nazočnom slučaju, da obim mrzku bračnu zajednicu prihvate i nastave, ili zaiskanu presudu odgadjat, značilo bi nanositi nasilje njihovoj savjesti, lišiti je prava da rade i živu po načelih njihove vjeroizpovjesti, što se neslaže s duhom gradj. zakona. Pošto je prizivna presuda uništila odsudu prvoga suda, koja je dopuštala razpust i pošto se naredjeno izvršilo, doznalo se: 1. na ročištu 1. list. 1877 br. 6805 službenim putem, po ponašanju supruga za razprave, da medju njimi vlada i sada medjusobni prezir i nepredobljiva mržnja; 2. iz kazivanja zakletih nesumnjivih svjedoka vidi se, da se osujetiše svi njihovi pokušaji bud osebnim, bud službenim putem izvedeni, nebi li tuženicu prignuli, da se vrati u kuću muža svoga, a to sbog nepredobitne mržnje supruga; 3. da supruzi ostaju pri svojih gore navedenih izjavah. Obzirom na to, smatrala se suvišnom ponova propisanih pomirenja i pokušenje u § 115 o. g. z. odredjeno nemogućim, te se zadovoljilo tužiteljevom zahtjevu, na koji pristadoše i branitelj ženitbene sveze i crkovna vlast evangeličke vjeroizpovjesti. Takova presuda nije nikako štetna probitkom maloljetnih Milice i Olge C., jer, po izvješćih s ureda dobivenih ob imetku supruga, nagodba sklopljena u zapisniku od 6. stud. 1877 br. 7319 podpuno je pravedna i opravdana. Primjetit je, da iz tog zapisnika sliedi, da medjusobna nesavladiva mržnja supruga potiče iz nesložive ćudi i različite naravi i da se razpust ženitbe baš s toga dopustio. Pokle pak razlozi po njih navedeni ne smiju im se pripisat u grieh, a dalnji se izvidi o tom ukazuju suvišnimi, nije se dalo mislit, da je jedan ili drugi ili oba supruga upala u krivnju u smislu zakona. Izostavlja se izreka o troškovih, jer nisu predloženi.

Digitized by Google

Na priziv branitelja ženitbene sveze c. k. tršćansko prizivno sudište, odsudom od 9. lipnja 1881 br. 1981 potvrdi odsudu prve molbe.

Razlozi: Smotriv, da je proti odsudi prvoga suda prijavio priziv branitelj ženitbene sveze ureda radi odredjeni, koj se držao propisa § 18 dvorske odluke od 23. kol. 1819 br. 1595 a u svrhu, da se zahtjev tužbeni odbije, i da taj priziv, prijavljen s javne koristi, imao se je smatrat upravljenim jedino proti razpustu dozvoljenomu i u tužbi Roberta C. predloženomu, te se oni dielovi rečene odsude, koje priziv nije napao, imadijahu ostavit netaknutimi, a to su: presudom izključena krivnja parbećih se supruga i parničnih troškova prve molbe; — smotriv, da po razlozih odsude prvomolbenog sudišta imalo se uzet dokazanim obstojanje i zakonitost razpustnih razloga po tužitelju u tužbi navedenih te podkriepljenih stranom izpravami, stranom dokazi tečajem parnice donešenimi, i da pošto jur od god. 1871 faktično obstoji medju supruzi razstava od postelje i terpeze, nije se moglo, obzirom na propise §§ 97 i 115 g. z. i dvorske odluke od 23. kol. 1819 br. 1595 a da im se odmah nedozvoli zaiskani ženitbe razpust: — to se moralo izreć ko u današnjoj odsudi, mimoišav nezatražene troškove druge molbe.

Dr. V. P.

Tjeranje ljekarnice sasvim je osobno i osobam naročito ovrstjenim pridržano, a pravo na takovo tjeranje ne može biti predmetom parnice pred sudbenom vlasti, ako to pravo nije kao stvarni obrt privezano posjedu koje kuće, nalazeće se u vlastnosti stanovite osobe.

Carska naredba od 5. siečnja 1861 br. 8 odnosi se samo na ljekarničke zavode u smislu zakona od 20. prosinca 1859 br. 227 o zanatih i obrtih.

Eduard i Ćira F. kao baštinici Ignjatije F. iznieše tužbu proti Ruggjeru, Kati i Ivanu K., kojom zaiskaše sud: da tuženikom kao baštinikom pok. Ljudevita K., nepripada pravo tjeranja ljekarne „k Spasitelju“ u T., da to pravo ide samo tužitelje na temelju priloženih izprava i kao zakonite nasljednike pok. Ignjatije F.; da tužitelji mogu s toga u svoje ime i na svoj račun, a učiniv nuždne korake kod političke oblasti, vršit pravo i držati ljekarnu „k Spasitelju“ u T., preko naročita i potvrdjena poslovodje; da se tuženici imadu za se i umiešane tu osobe za 14 dana odreći rečene ljekarne i odustat od svakog pačanja u to pravo, pod prietnjom ovrhe; i napokon da tuženici imaju u načelu naknaditi čistu korist iz vršenog prava na tu ljekarnu, koja nastaje od dana dostavljene tužbe na dalje.

Ova tužba bijaše povraćena radi nenadležnosti, „što joj je predmet po obstojećih zakonih oduzet presudi sudbene vlasti.“

Digitized by Google

Tužitelji ulože utok, u kojem opaze uz ostalo: Premda se a priori neda udarit točna medjašnica izmed političke i sudbene nadležnosti, postoji ipak pravilo, koje nam mora služit vodićem na širokom moru pravnih pitanja. Kad se radi o pitanjih, koja se odnose na javno dobro i na sigurnost pučanstva; kad se radi, da se koja opasnost javnomu dobru ukloni ili da se javno dobro unapredi: tu je pitanje političko i kao takovo oduzeto presudi sudbene vlasti. Ako se pako neradi o presudi ili mjeri javnog reda, ako se pitanje tiče samo osebnih interesa, ako se poglavito radi o pravu na predmet, koj može pasti u imetak i pojedinomu osebniku donieti koristi, tu se više neradi o javnom redu, to je pitanje osebno, prosudjuje ga gradjanski sudac. Udariv ovako u načelu i letimice medjašnicu izmed političkih i sudbenih predmeta, valja da ju uporavimo na ovaj slučaj. Iz tužbe vidi se, da se radi o tri pitanja: prvo, da li su tužitelji nasljednici i zastupnici pok. Ignatije F.; drugo: da li njegovoj ostavštini pripada i ljekarna „k Spasitelju" u T.; treće: da li je smrću Marije F. prestalo pravo uživanja ljekarne ove u T. i da li je takovim prestankom uživanja tužiteljsko baštinsko pravo stupilo u svoju podpunu kriepost, te uhvatilo podpun mah. Sva tri ova pitanja tiču se izključivo osebnoga gospodarstvenog interesa, nisu javnog interesa ni reda, pa s toga nije politička oblast nadležna riešiti ih. Prvo pitanje tiče se nasljednoga prava, a ta pitanja spadaju u nadležnost gradjanskog sudca. Drugo je prvomu podvrgnuto, te se tim manje može oduzet rješitbi suda, što u sadanjem slučaju, prilikom ostavinske razprave iza Ignjatije F., prva je molba stavila u nadjevnik i prieporno ljekarničko pravo. Treće je pitanje takodjer čisto gradjanskog prava, što se vidi iz §§ 509—520 o. g. z. Neradi se dakle u tužbi o političkom predmetu; sadržaj njezin i zahtjev njezin jesu privatno-pravne naravi. Pravo na prieporno tjeranje ljekarne ovisno je o nasljednom pravu, a pošto ovo nije predmetom riešavanja političkih vlasti, to nazočni slučaj podpada nadležnosti gradjanskog sudca. Prva je molba očevidno gradjansko i političko pitanje pobrkala. Drugo, naime političko, zavisi o prvom, a kad se prvo t. j. gradjansko rieši utočnikom u prilog, tad će se tek radit kod političke vlasti o dozvoli i o stvarnom vršenju ljekarničkog prava. Sada bilo bi prerano iskati presudu političke vlasti, jer se prije moraju ustanoviti osebna prava: nasljedstvo, prestanak uživanja po udovici F. i pripadnost prepornog prava ostavštini pok. Ignjatije F.

C. k. prizivni sud u Trstu presudom od 23. prosinca 1876 br. 4621 odbi utok i potvrdi odluku prvoga suda: opaziv, da se podnešenom tužbom traži rješenje suda o pitanju, komu da pripada tjeranje ljekarnice „k Spasitelju" u T.; opaziv, da je tjeranje ljekarne sasvim osobno i osobam naročito ovrstjenim pridržano, te nemože biti predmetom parnice pred sudbenom oblasti razpravljane; — proučiv minist.

Digitized by Google

naredbu od 11. siečnja 1861 br. br. 8, kojom se stavlja u kriepost carski patent od 20. prosinca 1859 br. 227, koja tjeranja dozvoljenog obrta čini ovisnim o političkoj vlasti.

Proti ovoj odluci predložiše tužitelji vanredni previdni utok, u kojem dokazuju, da se odluka druge molbe osniva na krivom shvaćanju zakona, jer istovjetuje pravo tjeranja obrta sa samim tjeranjem; a ipak ovo dvoje treba dobro razlikovati.

Jasno je — tako zaključuje utočitelj — da se u ovom slučaju neradi o pitanju, što ima politička vlast riešit, nego se radi o pravu, o kom jedina sudbena vlast smije sudit. To je i prva molba priznala, kadno je, kao što tužbeni prilozi kažu, u ostavinskom, te u sudbenom a ne političkom sudu, uzela u nadjevnik pravo na tjeranje rečene ljekarne. A da onog prava nije bilo, ne bi se bilo moglo ni u redovitom sudu dosudit. S toga je preočevidno, da preporni predmet, upitno pravo, nije podvrženo riešenju političke vlasti, no da je sudac jedino vlastan presudit, da li ono obstoji.

C. kr. vrhovno sudište u Beču odlukom od 4. travnja 1877 broj 4305 odbi vanredni previdni utok s ovih razloga: Vidiv razloge c. kr. prizivnog sudišta i smotriv, da se nije uztvrdilo, da je pravo na tjeranje ljekarne „k Spasitelju" privezano kao stvarno pravo posjedu kuće, stojeće u tužiteljskom vlastničtvu; smotriv, da se naredbom državnoga ministarstva od 8. siečnja 1866 br. 22.384 izrično izjavilo, da se carska odluka od 5. siečnja 1861 br. 8 odnosi jedino na ljekarničke zavode u smislu § 59 zakona ob obrtu od 20. prosinca 1859 br. 227, a nipošto na osobne dozvole, dočim se znade, da je Ignjatija F. kupio od dra. Josipa C. pravo osobno na tjeranje ljekarne, što ga je zatim polag onda obstojećih zakona, uživala udovica; uvaživ s toga, da niže presude, kojimi se tužba odbija poradi nenadležnosti sudbene vlasti, ukazuju se sasvim opravdanimi, morao se previdni utok odbiti. Dr. *V. P.*

Zakonska obveza roditelja, odnosno otca, da se stara za uzdržanje djece, nastupa ponovo, ako je diete, ma da je punoljetno postalo i samo se već za sebe staralo, opet nesposobno postalo da si pribavlja sredstva za život.

Kranjska financijalna prokuratura, u ime zemaljskog fonda vojvodine kranjske, tužbom svojom od 29. rujna 1879 br. 22982 tražila je, da sud osudi umirovljenog činovnika N., da je dužan platit tomu fondu za svoju umobolnu kćerku Mariju, koja se nahodi u odieljenju za umobolne u općoj javnoj bolnici u Ljubljani, a za godinu 1876. po računih zemaljskog računovodstva od 25 rujna 1879 iznoseće troškove za njeno izdržanje i njegovanje po 34 novč. dnevno, svega 128 for. 10 n. au. vr.

Digitized by Google

Primjetiti valja, da je Marija kći tuženoga, rodjena 22. kolovoza 1837, da je dakle 1. siečnja 1876, koga je dana u bolnicu primljena, imala već 39 godina, da je dakle bila punoljetna, da je u to doba ne samo sposobna bila da se za sebe stara, nego da se je zaista i sama izdržavala trgovanjem sa rubljem, i da je u polovini prosinca 1875 sudbeno proglašena za umobolnu.

Kotarski sud u Ljubljani, presudom svojom od 31. ožujka 1880 br. 5605, odbio je tužitelja.

Razlozi: Po zakonu traje obveza otčeva da se za djecu brine, da im dakle hranu, odielo i stan daje te ostalimi stvarmi obskrbljuje (§ 672 o. gradj. zak.) dotle, dok se ona sama izdržavati ne mogu (§. 141 ob. gr. zak.).

Ovim je obveza roditelja za uzdržavanje djece zakonom očevidno ograničena do vremena sposobnosti dječije, da se sama uzdržavaju tako, da nastupanjem ovog vremena ona obveza prestaje (§ 1449 ob. gr. zak.).

Po ovom ima se raspraviti predstojeće pitanje: da li je tuženi obvezan, da plati fondu za uzdržavanje njegove punoljetne, no umobolne kćerke, traženu svotu.

Krstnim listom je dokazano, da je Marija, kći tuženoga, došav u bolnicu imala 39 god., dakle bila punoljetna. No iz odgovora tuženoga, kojim tužitelj nije prigovorio, vidi se, da je Marija u doba svoga punoljetstva bila sposobna da se sama uzdržava, da se zaista i uzdržavala, da je bila vlastna razpolagati svojimi pravi, i da je u prosincu 1875 sudbeno za umobolnu oglašena. Za tuženoga je dakle odavna proteklo vrieme, do koga je morao izdržavati svoju kćerku.

Tužilačka strana, istina, tvrdi, da je obveza ova dogodivšom se bolešću Marijinom opet oživjela; ali ovo tvrdjenje nema zakonske osnove, jer zakon nigdje ne spominje ponovljenje ove obveze, šta više citirana zakonska naredjenja baš ovu obvezu izključuju, jer § 141 priznaje obvezu samo dotle, dok se djeca sama izdržavati ne mogu, a ne kaže se: „ili, ako bi kasnije opet nastupio slučaj, da su nesposobna izdržavati se", kako bi bez sumnje § glasiti morao, kad bi ono tumačenje zakonsko izpravno bilo

Pozivanje tužitelja na § 154 ob. gr. zak. nema mjesta, jer ovo je iznimno zakonsko naredjenje, koje kao takovo ne dozvoljava nikakvu analogiju; a drugo, što se ne da ni uporaviti na predstojeće pitanje, jer pravo na uzdržavanje od strane roditelja prema djeci, normirano je samo za slučaj „uboštva", koje se ne da zamieniti „nesposobnošću uzdržavanja".

Tužilačka strana na posljedku dokazuje obvezu tuženoga na osnovu njegove sobstvene izjave, sadržane u prilogu tužbe. Ali iz ovog priloga ne da se ova obveza izvesti, jer je samo molba da fond pri prijmu Ma-

Digitized by Google

rije u bolnicu ne traži od njega, tuženoga, ništa za uzdržanje, dakle ovo je baš protivno tvrdjenoj obvezi.

Sa svih ovih razloga sud je odbio tužitelja.

Usljed nezadovoljstva tužilačke strane, prizivni sud u Gradcu presudom svojom od 9. lipnja 1880 br. 4888, osudio je tuženoga da plati traženu svotu.

Razlozi: Po §§ 139, 141 ob gr. zak. obveza roditelja, a naročito otca, da se za djecu stara, traje dok se ona sama uzdržavati ne mogu. Za slučaj pak, ako je kakvo diete sposobnim postalo da se samo izdržava, pa poslje, duševnimi ili tjelesnim manami, ovu sposobnost izgubi, zakon, istina, o pitanju na koga ova obveza spada, nema izrične odredbe; ali je ona posve izlišna, jer se po sebi razumie, i u prirodi je stvari osnovano, da obveza za uzdržanje nesposobnim postalog djeteta, opet dolazi na prvobitno zakonom obvezanoga, da nastupom osnova obveze i sama obveza opet oživljava. Prema ovomu ne može biti sumnje ob obvezi tuženoga da plati troškove za uzdržanje njegove bolestne kćeri, i s toga je prizivni sud prvostepenu presudu u korist tužilačke strane promienio.

Usljed žalbe tuženoga najviši sud odsudom svojom od 4. studenoga 1880 br. 9337, potvrdio je presudu prizivnoga suda, i to sa sliedećih

Razloga: U ovom je slučaju pitanje: da li je otac djeteta, koje je punoljetno postalo i sebi već sposobnost pribavilo, da se za sebe stara, no kasnije opet tu izgubilo, obvezan da to diete uzdržava. S pravom je prizivni sud ovo pitanje potvrdio; jer temelj je roditeljske obveze u § 141 nemogućno stanje djeteta, dok ovo dakle traje, ostaje i obveza otčeva, koja nije ograničena na starost djeteta, i koja ponovo nastupa, čim se spomenuto stanje opet pojavi. § 166 ob. gr. zak. naredjuje: „i vanbračno diete ima pravo da traži od svojih roditelja njihovom stanju odgovarajuće izdržavanje, odgojenje i udomljenje“; riečica „i“, koja se pred posljednjim stavkom nalazi, ne može ništa drugo značiti, no da spomenuto pravo i bračnoj djeci pripada, niti može sumnje biti, da se udomljenje, koje djeca mogu tražiti, ne odnosi i na sam slučaj postignute punoljetnosti. I § 1220 ob. gr. zak. govori ob obvezi roditeljskoj, da se za svoju djecu brinu, a § 1481 naredjuje: da u porodičkom pravu osnovana obveza davanja najnužnijih potreba djeci, ne može nikad zastarjeti. Zakon priznaje djeci pravo da od svojih roditelja manjkajuće izdržanje traže, posredno i time, da djeci daje pravo, da izključe roditelje od nasljedstva, ako ih ovi u nuždi ne pomognu (§§ 768 i 769 ob. gr. zak.), jer kad ne bi imala djeca prava, da u nuždi od svojih roditelja pomoć traže, to se ne bi dalo pojmiti, zašto bi se roditelji zbog neizvršenja nečega, što nebi zakonu protivno bilo, kaznili izključenjem iz nasljedstva.

Digitized by Google

Iz rečenoga sliedi: da tuženi ima zakonsku obvezu, da svoju punoljetnu kćerku Mariju, koja se zbog umoboli nemože sama uzdržavati, i da zemaljski fond po § 1042 ob. gr. zak. ima pravo na naknadu troškova od strane tuženoga. Ova naknada može se tražiti po odgovarajućem stanju tuženoga, jer se i obveza tuženoga zakonom samo može ograničiti prema tomu. Kad se uzme, da tuženi ima godišnju penziju od 800 for., onda traženi trošak za izdržanje po 34 novč. dnevno nije pretjeran, jer tuženi nije dokazao, da je obvezan da iz ovog dohodka još koga iz svoje porodice uzdržava.

S ovih razloga najviši sud potvrdio je presudu druge molbe.

P.

Kakovu moć dokaznu imadu zapisnik ob ostavinskoj razpravi i na tom temelju izdana uručbenica za onoga, koji nije posredovao u ostavinskoj razpravi?

Supruzi Franjo i Ruža M. prodali su svoju livadu Mariji A. za 1000 for., koja je imala po pogodbi svake godine na odplatu kupovnine plaćati 100 for., dok neizplati ciele svote. Marija A. podigne tužbu proti Franji M. — žena mu medjutim bješe umrla — zahtievajuć. da joj uruči namiru o podpuno izplaćenom onom iznosu, providjenu clausulom extabulandi.

Prvi sud odbije tužiteljicu sa sliedećih razloga: Tužiteljica nije dokazala, da je podpuno izplatila supruge Franju i Ružu M. Doduše u tužbi svojoj veli, „da je Marija A. izplatila ovu tisuću for. suprugom Franji i Ruži M. stranom u gotovom novcu, stranom pako drugimi uslugami, koje su uzete u račun.“ Ali ovaj navod nesadržaje nikakovih činjenica, nemože dakle biti substratom glavnoj prisegi, ponudjenoj o tom predmetu, te je za riešenje ove stvari irrelevantan; tužiteljica dakle nemože zahtievati izdanje namire s razloga, jer je podmirila dug. Tužiteljica niti je tvrdila niti dokazala, da su supruzi M. ikada pred njom očitovali, da je tražbina njihova od 1000 for. izplaćena, ili da su joj izplatu oprostili i ona da je ovu ponudu prihvatila; ako dakle tvrdi Marija A., da je Franjo M. kod razprave ostavinske, povedene povodom smrti njegove supruge, očitovao, da je 1000 for. izplaćena, to je i ova tvrdnja neodlučna. Tužiteljica niti je uztvrdila niti dokazala, da se je Franjo M. obvezao, da će joj izručiti namiru ili da mu je pokojna njegova supruga Ruža naložila, da ima njezinu polovicu duga kao plaćenu kvitirati. Tužiteljica tvrdi, da su Franjo i Ruža M. dali sastaviti namiru na 1000 for., providjenu spomenutom zaporkom, i podpisali ju; ali pošto nisu namiru tužiteljici uručili niti se smatrali obvezanimi zaista ju predati, nije Marija A. vlastna zahtievati od Franje M., da joj namiru izruči. Jesu li supruzi Franjo i Ruža M. sastavili namiru, to je stvar

Digitized by Google

njihova, tim nisu naprama trećim osobam preuzeli nikakovih obveza. Ako je tužiteljica platila dug, neka traži namiru od Franje M., od ostavine Ruže M., ali neima zahtievati izdanje stanovite već sastavljene namire, kakovu traži u svojoj tužbi; je li pako Franjo M. zajedno sa Ružom M. sastavljenu i izdanu namiru preuzeo i prema svojoj suprugi obvezao se, da će predati tu istu namiru tužiteljici, to je jedina ostavina Ruže M. vlastna zahtievati, da se ova obveza izpuni, da se tako rieši mogućih zahtjeva Marije A. Tužba je dakle posve neosnovana i mora se odbiti.

Usljed priziva tužiteljičinoga preinačio je drugi sud — ces. kr. viši sud pražki — riešitbom svojom od 30. kolovoza 1882 odsudu prvoga suda te sudio, da se ima zadovoljiti tužbi Marije A.

Razlozi: Uvaživ, da je po odredbi § 1426 o. g. z. platac u svakom slučaju vlastan zahtievati od naplaćenoga, da mu izda namiru kao pismenu svjedočbu ob izpunjenoj dužnosti;

uvaživ, da su već supruzi Franjo i Ruža M. sastavili i podpisali namiru, providjenu izknjižbenom zaporkom, kojom se potvrdjuje izplata svote 1000 for., osigurane pravom zaloga na nepokretninah Marije A., ukazuje se posve opravdanom tužba Marije A., koja traži, da joj tuženik izruči prije spomenutu izpravu, t. j. ako se najme bitna predpostava, na kojoj je osnovana ustanova § 1426 o. g. z., da je najme. kvitirana svota zaista plaćena, u slučaju, da ju obtuženi poreče, prema propisom gr. p. p. dokaže.

U konkretnom slučaju ovo je pako dokazano; krivo bo ima prvi sudac argumentirajuć, da bi tuženik ili njegova pokojna supruga bili imali očitovati, da je tužiteljica zaista izplatila svoj dug; krivo ima prvi sudac tvrdeć, da neima nikakova odlučna upliva očitovanje Franje M., učinjeno kod ostavinske razprave iza njegove pokojne supruge, i glaseće onamo, da je Marija A. izplatila spomenutih 1000 for.

Ovo očitovanie Franje M., učinjeno pred dr. K., javnim bilježnikom, kao sudbenim povjerenikom odredjenim za razpravu ostavine Ruže M., predstavlja se kao izvan-sudbeno priznanje odlučne činjenice, koju tvrdi tužiteljica, a dokazna moć ovoga priznanja zavisi prema ustanovam gr. p. p. jedino o predpostavi, da se je priznanje izreklo na pitanje nekoga, o kom je Franjo M. znao, da mu je do toga stalo, da se sazna istina. Ta predpostava pako zaista stoji u ovom slučaju. Jer nasljedno očitovanje na ostavinu Ruže M. sliedilo je uvjetno na temelju zakona; a spomenuto već očitovanje Franje M., odnoseće se na izplatu tražbine od 1000 for., sliedilo je u svrhu inventiranja ostavinske imovine. § 97 car. patenta od 9. kolovoza 1854 (br. 208 d. z. l.) tako determinira svrhu inventara, da mora sadržavati točan i podpun popis ostavinskoga imetka, a § 98 rečenoga patenta ustanovljuje, da se sudbeni povjerenik ima točno uputiti o cielom stanju imetka ostavinskoga; medju sredstvi pako, koja

Digitized by Google

za to može upotrebiti, jest ì to, da sasluša nasljednika i sudbeni povjerenik u veliko je interesovan pri tom, da saslušajuć nasljednika sazna pravu i živu istinu, pak se tuženik nemože pozivati na to, da mu ta okolnost nije bila poznata, jer zakon već odredjuje, da je svatko dužan reći istinu tako pred sudom samim, kao i pred sudbenim povjerenikom. Izvan-sudbeno dakle priznanje tuženika Franje M., da je spomenuti dug od 1000 for. plaćen, ima rekvisita (svojstva) dokazne moći, tuženik nije dokazao, da se priznanje osniva na bludnji, pa se s toga mora, preinačiv osudu prvoga suda, zadovoljiti zahtjevu tužiteljice.

Uslied p r e v i d a tuženikova preinači c. kr. najviši sud bečki rješitbom od 30. studenoga 1882 br. 13.022 osudu druge molbe i potvrdi onu prvoga suda, i to s r a z l o g a: što se osuda prvoga suda osniva posve na zakonu i odgovara stanju stvari; a nadalje i s toga, što tužiteljica nemože na svoju korist pozvati se na razpravni zapisnik, sastavljen o razpravi ostavine pokojne Ruže M., niti na uručbenicu, izdanu na temelju toga zapisnika, da dokaže izplatu duga od 1000 for., izplaćena stranom gotovim novcem, stranom službami, koje su kašnje u račun uzete, jer je onaj razpravni zapisnik sastavljen bez ikakove intervencije tužiteljice, koja, pošto nije niti nasljednica niti zapisovnica, neimadjaše nikakova posla s ostavinom Ruže M.; nemože dakle iz uručbenice, izdane na temelju spomenutoga zapisnika, izvoditi za sebe nikakova prava, i to tim manje, što tužiteljica niti netvrdi, da su ju pozvali na spomenutu razpravu kao interesenta.

B. Mjenbeno.

U prihvatnom očitovanju mora da se slaže firma odnosno ime s adresom.

„Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht“, što no ga uredjuju Goldschmidt i drugovi, donosi u najnovijem svezku sliedeću rješitbu najvišega državnoga suda njemačkoga, koja će nedvojbeno zanimati i hrvatske pravničke krugove.

„Utužena mjenica trasirana je na I. R. s. i jednakim načinom prihvaćena; trgovačka firma pako, koju je tuženica B. R. do 7. ožujka 1878 vodila (imala), glasila je „I. R. senior“. Ovo je nepreporno. Kao što tvrdi tužitelj i kako je ustanovilo prizivno sudište, ta je ista firma trasat, premda je J. izpunjen sa „Josip“, a rieč „senior“ prikraćena u „s“. Odavlje kao i iz čl. 21. mj. z. (§ 21. hrv. mjen zak.) sliedi pako, da je samo ova firma mogla valjano prihvatiti mjenicu. Ako i je slobodno bilo tumačenjem ustanoviti, na kakovu je adresu mjenica upu-

Digitized by Google

ćena, s druge strane ipak formalna narav mjenb. obećanja nedopušta, da se, neobziruć se na doslovne rieči prihvatnoga očitovanja, takova firma smatra kao prihvatnica, koja nije podpisana.

Istina, nemože se tvrditi, da firma „J. R. senior“ glasi posve jednako sa „Josip R. s.“; imenito nije izključeno, da bi se u smislu trg. zak. (čl. 20., hrv.-ug. trg. zak. § 17) moralo istom odlučiti, da imaoc prve firme nebijaše vlastan protiviti se kasnijemu upisu firme sa sadržajem, kakov ima ova druga. Neradi se ovdje o prezimenu kakove fizične osobe, gdje bi se moglo i zažmiriti na jedno oko, ako ono (prezime) točno nije navedeno, nego se radi o firmi, pod kojom je tuženica tjerala svoju trgovinu. Mjenica je dakle nevaljana, te se osuda mora s bog povrede čl. 21. mj. z. zabaciti.“

Može li se ovrhovoditelj poslužiti na zaplienjenoj mjenici nalazećim se giro in bianco kao legitimacijom?

Od C. imala se utjerati novčana globa. Erar izposlova pljenitbu po kretnina i vrednosti, i tom prilikom zaplieni takodjer mjenicu, trasiranu na X. i po ovom prihvaćenu i sa giro in bianco providjenu, glaseću na 139 for. Platežnomu nalogu, izdanom na tužbu erara, prigovori prihvatnik X., da je C-u dao ovu mjenicu, neka mu na nju pribavi novca, česa ipak nije učinio. Prvi sud izreče, da je platežni nalog samo onda pravno opravdan, ako X. nepoloži domirne prisege u tom smjeru, da je on ovu mjenicu mjeseca travnja g. 1878 predao C-u, neka mu pribavi novca, a ovaj toga nije učinio. — Ovu je osudu potvrdio prizivni sud, povodom priziva fin. prokurature.

C. k. najviši sud bečki zabaci takodjer rješitbom svojom od 16. lipnja 1880 previdnu žalbu fin. prokurature sa sliedećih razloga: „Ako držaoc mjenice napiše na ledjih ove svoje ime, razumie se po sebi, da tim neprelaze prava iz mjenice na nikoga drugoga, dok god držaoc mjenice nepokaže i volje da svoja prava prenese na drugoga, što biva predajom tako indosirane mjenice nekomu trećemu. Dok drži kod sebe takovu mjenicu, nemogu njegova prava na drugoga preći. U nazočnom slučaju nedvojbeno je, da utužena mjenica, providjena sa giro in bianco izdatnika i remitenta C., nije dalje predana, nego da je nadjena kod njega i prigodom proti istomu povedena kaznena postupka s bog dohodarstvenoga narušaja zaplienjena, pa bi imao takodjer njezin iznos od 139 for., koji se ima uljerati od X., jamčiti za podpunu naplatu erara. Odavlje se vidi, da erar nije došao do ove mjenice girom in bianco C-a nego službenom plienitbom. Utužena mjenica, odnosno iznos, koji iz te mjenice ide izdatnika i remitenta C-a proti prihvatniku X., neima se smatrati kao dobro, kojega se je ovaj odrekao, na drugoga ga preneo,

Digitized by Google

nego kao predmet imovinski, koji neprestano pripada C-u; samo kao takov mogla se je mjenica, dotično tražbina mjen. C-ova zaplieniti u ime pokrića ovomu potonjemu naložene novčane kazne; ako dakle erar traži od prihvatnika izplatu mjenične svote, može to činiti samo tako, da podigne taj zahtjev izvršivajuć pravo, koje pripada izdatniku i remitentu C-u proti prihvatniku X., te mjenični dug samo na račun C. utjerati. Odavlje pako sliedi, da može tuženi prihvatnik proti tužećemu eraru staviti sve one prigovore, koje bi podigao i proti izdatniku C., da je ovaj podnio mjen. tužbu. (čl. 82 austr. mj. z.; § 92 hrv. ug. mjen. z.)

Kakov ima upliv na ledjih mjenice napisana, a kašnje opet prekrižena dozvolja predbilježbe?

M. digne mjen. tužbu zahtievajuć, da se izda platežni nalog dužnikom. Proti ovomu podnesoše B. i C. prigovore, koje prvi sud uvaži te dokine platežni nalog osudom od 26. kolovoza 1879.

Razlozi: Na ledjih mjenice nalazi se očitovanje prvoga tuženika B., u kojem dozvoljuje tužitelju A., da može radi sigurnosti svoje tražbine i zateznih kamata gruntovno predbilježiti ovu mjenicu do iznosa od .... for. Usljed ovoga očitovanja, na mjenici napisana, izgubi ova utužena mjenica svoju mjenb. kriepost, jer po čl. 7 austr. mj. zak. (§ 6 hrv. ug. m. z.) i naredbi minist. od 2. studenoga 1858 (br. 197 d. z. l.) nemože nastati mjenb. obveza iz isprave, u kojoj se obećaje plaćanje kamata (Judicat od 29. prosinca 1874). Pri tom nije nimalo odlučno, što je tužitelj, moleć predbilježbu, bio odbijen i što je ovo očitovanje prekriženo, jer se takovom naknadnom promjenom nemože više dokinuti pomanjkanje mjenb. krieposti, što no je spojeno s ovakim očitovanjem.

Na priziv tužitelja promjeni viši sud bečki osudu prvoga suda rješitbom od 17. prosinca 1879 te izrekne: da platežni nalog od 8. siečnja 1879 ostaje u krieposti, jer da na ledjih mjenice napisano, pak poslje prekrižano očitovanje, nečini mjenicu nevaljanom. Razpravom je dokazano, da je ono očitovanje sporazumkom obiuh stranaka izgubilo kriepost, izim toga je prekriženo te se ima smatrati kao da ga i neima, premda nije tako prekrižano, da se nebi moglo čitati. S ovoga razloga netreba se pustit u razlaganje, kako djeluje očitovanje o dozvolji predbilježbe na valjanost mjenice.

Usljed previda tuženika B. i C. potvrdi najviše bečko sudište osudom od 10. ožujka 1880 br. 2219 osudu prvoga suda, jer da je ona osnovana na zakonu i stanju stvari, pak nadalje s razloga, što kriepost mjenice, izgubljena očitovanjem, u kojem se obećaje plaćanje

Digitized by Google

kamata, neuzkrisuje se opet tim, da se očitovanje prekriži; po tom nemože se imaoc mjenice po mjenb. pravu, zahtievajuć izplatu svojih tražbina, poslužiti onimi preimućtvi, koja ga inače idu.

Tezica ili vlastita mjenica?

Tuženi prihvatnik prigovori platežnomu nalogu, da ga njegov prihvat neveže, jer da je utužena mjenica po svom sadržaju vlastita mjenica, pošto u njoj stoji „platit ću po vlastitoj odredbi", i da je po tom na mjenici podpisani M., koji je podpisao ovu mjenicu kao izdatnik, pravi dužnik mjenbeni, da utužena mjenica neima zakonskih potrebština tezice. C. kr. trgov. sud pražki osudom od 4. travnja 1878 br. 26810 dokine platežni nalog sa sliedećih r a z l o g a:

U prilogu A. tužbe obečaje izdatnik (M.) 15. veljače 1875, da će po vlastitoj odredbi platit 38 fr. S ovoga razloga nemože se nikako ovaj prilog smatrati tezicom u kojoj bi se platež nalagao drugoj osobi, najme trasatu; ali taj prilog nije ni vlastita mjenica, jer se po čl. 98 mj. z. (§ 112 hrv. ug. mj. z.) nemogu vlastite mjenice izdati na vlastitu naredbu (ordre). Pošto se pako s jedne strane može mjen. postupak uporaviti samo na takove mjenice, koje imadu sve zakonom propisane potrebštine, pošto s druge strane niti za tuženoga nije mogla nastati mjenbenopravna obveza po čl. 7. mj z. (§ 6 hrv. ug. m. z.) tim što je mjenicu prihvatio: to je valjalo platežni nalog dokinuti.

Na p r i z i v tužitelja dokinu c. k. viši sud pražki osudom od 29. travnja 1879 br. 12316 osudu prvoga suda te izreče, da se platežni nalog od 6. siečnja 1879 uzdržaje u krieposti.

R a z l o z i: Ako se uvaži, da se na ispravi tužbi priloženoj, te naročito „mjenica" nazvanoj, navode rieči „vrednost primio", i „stavite ju u račun bez ubaviesti", a ovi navodi imadu smisla i značenja samo kod tezica; ako se na dalje uvaži, da je na toj ispravi napisan trasat; da je ovaj podpisao ispravu ovu dodav „prihvatio"; ako se napokon uvaži, da je na ovoj ispravi podpisana druga, od trasata i kasnjega prihvatnika različita osoba; da isprava dakle ima izdatnika: tada ne samo da se može ova isprava smatrati tezicom, nego se pače i m o r a tako uzeti, obzirom na ustanovu § 914 o. g z., koji se ima uporaviti i na mjenbene pogodbe. Po tom vidi se, da je uporaba mjen. bjelice, na kojoj se počimlje pisati „platit ću", pa onda mjesto „vi" upotrebljuje rieč „ja", da je sve to bludnja, odnosno pogrieška u pisanju, pa nemože smetati nazoru, da je nazočna mjenica prava tezica, a to tim više, što je mjen. blanket, kako se vidi, ispunio trasat i to ne samo svojom prihvatnom izjavom, nego je on u obće ispunio cieli blanket; s toga nemože biti dvojbe, da je obvezani namjeravao konstatirati tezicu. Kad pako ovo

Digitized by Google

stoji, tad je i platežni nalog, izdan po trgovačkom sudu, osnovan na zakonu, pa ga treba s toga natrag uzpostaviti.

Usljed p r e v i d a tuženika potvrdio je c. k. najviši sud bečki osudom od 16. listopada 1879 br. 6961 rješitbu druge molbe sa razloga, po ovoj navedenih. *(Jur. Bl.)*

C. Kazneno.

Smije li se okrivljenika osuditi s ogluhe na temelju pozivnice, koja po propisu § 454 austr. k. p. ne sadržaje glavnih činjenica kažnjiva djela, što se pripisuje okrivljeniku, nego naprosto naznačuje paragraf k. z., koj se na to djelo odnosi.

Gradska pretura zadarska odsudom 20. rujna 1882 br. 1095. izjavi Mariju Mašarovu krivom prekršaja § 460 k. z.

Mašarova iznese proti toj odsudi prigovor, jer se osuda izrekla s ogluhe, premda pozivnica za razpravu nije bila sastavljena po propisih § 454 austr. k. p.

Gradska pretura odbi ipak prigovor zaključkom od 11. stud. 1882 br. 2150, te Mašarova podnese žalbu na prvomolbeno sudište, iztaknuv uz ostalo: Ima § k. p., o kom, rek bi, zadarska gradska pretura ne cieni dužnom, da mu propise izvrši. To je § 454. Tu se propisuje, da se okrivljenik kakova prekršaja ima pozvati na razpravu pozivnicom, koj mora uz ostala sadržavati glavne činjenice kažnjiva djela, koje mu pišu u grieh. Lahko je shvatit razlog tomu propisu. Obstojeći kazneni postupnik nadahnut je sav načelom, da polje obrane bude slobodno i široko. S toga biva, da zakonodavac izbjegava iznenadnosti. On hoće, da tko je pozvan na odgovor radi kažnjivog djela, ma bilo i radi prekršaja, zna prije nego li dodje na razpravu, s bog česa ga tuže, da uzmogne spremit obranbena sredstva i prikazat ih na razpravi, a ob ovom da ga je izrično obavjestit. Zadarska gradska pretura misli ipak, da može mimoići propise tog §. Ako njena pozivnica sadržaje štampani nalog, da treba u urečeni sat doći na razpravu te iznieti dokazna sredstva, ako donosi dojaviteljevo ili učestnikovo ime, to još nije dovoljno, jer na pozivnici treba navesti i glavne činjenice kažnjivoga djela, koje mu se pripisuje. Tu nije dovoljno, da se u pozivnici napokon pozivlje na onaj § k. z., koji se odnosi na dotično djelo. Takovom manjkavom pozivnicom pozvaše i Mariju M. na razpravu 20. rujna 1882. Je li se na temelju takove pozivnice mogla osudit s ogluhe? Zadarska je pretura mislila da može, jer usljed razprave u odsutnosti Mašareve obdržane, ne samo da ju je osudila, već zaključkom 11. stud. 1882 br. 2150 odbila joj i prigovor proti oglušnoj odsudi iznesen, prigovor to, koj se stranom osni-

Digitized by Google

vao baš na nepravilnosti pozivnice. Po plenarnoj presudi od 9. prosinca 1880 br. 7233,[1] priobćenoj u br. 27 god. 1880 „Gerichts-Zeitung", rek bi, da ukidno sudište ne dieli mnenja preture koje zaisto pobijaju duh zakona, jasan, točan i neprikosnoven propis navedenog § 454, a i propis §§ 456 i 478 k. p. Nego gradska pretura gleda dokazat, da je izdanom pozivnicom dovoljno obdržan propis § 454 k. p. Na to treba primjetiti, da se zakonski propis mora posvema, a ne dovoljno izvršit, da dovoljna izvršba nije što podpuna izvršba i da pretura izjavom, da se predrečenom pozivnicom dovoljno obslužio propis onog §. priznaje, da ga nije posvema izvršila, te da pozivnica nije bila po zakonu, da je bila nepravilna. Najglavnije je tu, — kako je već naglašeno — da obtuženik obazna, koj mu se čin pripisuje. Razlozi vele, da je u pozivnici naznačeno dojaviteljevo ime. To nije točno. U pozivnici nema govora o dojavitelju, no o tužitelju. Ma i bilo govora o dojavitelju, ime ovoga nemože obavjestit o kakovu se činu radi, uvjek bo (kao što u nazočnom slučaju) dojavitelj i oštećenik nisu jedna te ista osoba, a ovoga samo ime, nipošto ono prvoga, moglo bi u njekih prigodah služit svjetlilom. No da i oštećenikovo ime služi svjetlilom, treba da obtužba bude istinita. U razlozih veli se suviše, da je u pozivnici naznačen i naslov kažnjivoga djela. Ni to nije točno. Pozivnica pozivala se jedino na § 460 k. z. Možda će se reći, Mašarova je nepismena, njoj je svejedno, da li se prosto naznači § 460 ili joj se kaže, da je obiedjena porad kradje. Ali to nije jedno te isto, jer naznačiš li naslov, svaki pismen znat će joj kazat, porad kojeg je zlodjela obiedjena, a naznačiš li usuprot samo §, trebat će joj uteć se pravniku, da obazna bar s bog česa ju biede i tuže. A obaznav naslov, jeli to zadosta da se obazna čin, o kom se radi? Kad je Mašarova obaznala, da je obiedjena porad kradje, je li mogla saznati, da se radi o kradji drva, zbivšoj se dne . . . . u gaju, komu je vlastnik X . . ? Naznaka kojeg §, ili samoga naslova zlodjela, zar odgovara naznaki glavnih činjenica kažnjivog, obtuženiku pripisanog djela?

C. kr. zemaljski sud kao prizivno sudište presudom od 10. prosinca 1882 br. 5823, saslušav državnog odvjetnika, odbi žalbu s razloga, što tobožnje mane u pozivnici nemogu opravdat nedolazak obtužene na sud, kao što ju neopravda ni to, što su ju drugi uvjeravali, da svejedno razprave nebi bilo, jer nisu došle druge stranke ni svjedoci, jer joj je

[1] *(Opazka pisca.)* Načelo, što ga ta presuda ustanovila, jest, da se obtuženik nesmije s ogluhe osudit na osnovu pozivnice, koja unatoč propisom § 454 k. p. nenaznačuje ni svrhe poziva, ni kažnjiva djela, ni posljedicâ nedolazka na sud, pokle takova netočna pozivnica nedonaša pravnih posljedaka, što ih rede §§ 454 458 i 478 k. p.

Digitized by Google

bila dužnost, da se pokori pozivu i da od sudca obazna, kako li ide iztraga.

Mašarova cieneć, da je takovimi presudami gradske preture i prvomolbenoga sudišta povriedjen zakon, dostavi stvar c. k. generalnoj prokuraturi kod ukidnog sudišta, nebi li ona u smislu §§ 479 i 33 k. p. izniela ništovnu žalbu na obranu zakona.

Generalna prokuratura ipak nije obnašla, kako se vidi iz odluke državnog odvjetničtva u Zadru od 20. veljače godine 1883. broj 5790, da Mašarovoj predstavki udovolji, jer premda u upitnom slučaju nije se onako držao propis § 454 k. p. kako zahtieva prispodoba te zakonske odredbe s onom § 173 k. p., nije se opet zbilo nikakvih formalnih povrieda, s kojih zakon prieti ništetnošću; jer se nemože dopustiti, da naznaka kažnjivog Mašarovoj pripisanog djela i oštećenikovo ime nisu okrivljenu dovoljno obavjestila o činu, s koga se postupalo; jer ako i je netočni obrazac pozivnice mogao Mašarovu priečit, da se na obranu spremi, mogao se tim opravdat predlog, da se razprava odgodi, ali neopravdava se tim njezin nedolazak pred sud.[2] Dr. *V. P.*

Kupac na vlastiti račun.

Vojničkomu župniku K. vitezu Sterbeckomu posla neka bečka mienjačnica dvadeset srećaka lutrije priredjene u svrhu, da se dohodkom ove uredi kuća u nekih kupkah za vojnike. Od tih srećaka kupi on samo tri, a ostale i cienu onih triuh kupljenih sa 1 for. 50 novč. preda Antunu Seifertu, pomoćniku trgovačkomu, za tada nigdje nenamještenomu. Seifert upita Sterbeckoga, bi li slobodno srećke prodao; na što mu ovaj odgovori, da može, ako bude sgode, ali da neprodane srećke ima svakako prije žrebanja povratiti mienjačnici. Seifert pako zadrža si novac i srećke, ove potonje u nadi, da bi se ipak mogla izžriebati koja od tih srećaka. Ove nade neizpuniše se, mjenjačnica nedobije ni jedne srećke natrag, te je morao gosp. Sterbecki sve platit. Sbog toga kao i sbog jednoga drugoga delikta tužiše Seiferta radi pronevjerenja; kao prodavalac bečkoga lista „N. W. Tagblatt“ pronevjeri naime Seifert 58 for.

Na glavnoj razpravi branio se obtuženi proti prvoj točki tim, da je srećke pridržao na vlastiti račun; a proti drugoj navede, da ima protutražbinu proti vlastniku novina. Branitelj njegov pako dokazivaše, da je Sterbecki ovlastio Seiferta, da prodaje srećke, mogao ih je dakle i sam za sebe kupiti, što je i učinio, premda tajno; tu dakle postoji dug

---

[2] *(Opazka uredničtva.)* Ovaj kao i dva druga gradjanska slučaja, priobćena g. dr. V. P. u ovom broju, primili smo iz Dalmacije.

Digitized by Google

jedino po civilnom pravu; glede drugoga učina naglasuje branitelj, da Seifert ima zaista protutražbinu od 14 for., tu se dakle može govoriti o pronevjerenju svote izpod 50 for., dakle obstoji samo prestupak. — Sud usvoji nazore braniteljeve, odrieši Seiferta obtužbe sbog zločina pronevjerenja, te ga odsudi sbog prestupka pronevjerenja, i to obzirom, što je već jedan put bio kaznjen, na zatvor od dva mjeseca.

Ako punoljetni pastorak zlostavlja svoju maćuhu, s kojom živi u zajedničkom kućanstvu, može se progoniti po § 525 k. z.

Ivan K. zlostavljaše svoju maćuhu Luciju K. Obtužen sbog toga bude odriešen po prvom sudu. Proti toj osudi podnese državno odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju je najviše sudište bečko uvažilo, te Ivana K. proglasilo krivim prekršaja § 525 k. z.

Razlozi: Žalba ništovna državnoga odvjetničtva pobija jedino onaj dio osude prvoga suda, u kojem se Ivan K. odriešuje obtužbe sbog prekršaja § 525 k. z. počinjena tim, što zlostavljaše svoju maćuhu Luciju K. Pred sudom prve molbe utvrdjeno je i dokazano, da je Ivan K, posvadiv se sa svojom maćuhom Lucijom K., na nju navalio te ju počeo zlostavljati, dok nije na viku njenu dotrčao u pomoć suprug joj Josip K.; na dalje ustanovljeno je, da Ivan K. živi u zajedničkom kućanstvu sa svojim rodjenim otcem Josipom K. i maćuhom Lucijom. Ipak je prvi sud odriešio Ivana K. od obtužbe, podignute proti njemu sbog prekršaja § 525 k. z. i to s razloga, da neima objektivna učina ovoga prekršaja, jer da obtuženi nije zlostavljao svoju pravu mater nego maćuhu; i jer obtuženi, premda živi zajedno pod istim krovom i u zajedničkom kućanstvu sa svojim rodjenim otcem i svojom maćuhom, to ipak nespada on, kao čovjek od 40 godina, više pod kućni zapt. — Ovakovo shvaćanje prvoga suda moralo je izazvati žalbu ništovnu državnoga odvjetničtva. Jer ako i je istina, da se u smislu § 42 o. g. z. pod imenom roditelji razumievaju u pravilu svi rodjaci u uzlaznoj, a pod imenom djece svi srodnici u silaznoj liniji, neima ipak opravdana razloga misliti i držati, da se ovo pravilo civilnoga prava mora uporaviti i na značenje rieči „roditelji“ i „djeca“ u § 525 k. z. Dapače suglasno s obćenitim načinom govora, koji očuha i maćuhu takodjer meće pod pojam „roditelji“, mora se uzeti, da je zapriećena kazan § 525 k. z. naperena isto tako „proti djelotvornoj povredi dužnoga poštovanja“ pastorka naprama očuhu i maćuhi, ako živu u zajedničkom kućanstvu; ta i pastorci dužni su poštovati očuha i maćuhu. Da je ovo tumačenje izpravno, vidi se i odatle, što se u § 525 k. z nenabrajaju taksativno, nego samo primjerice: roditelji, tutori, rodjaci i t. d. kao one osobe, kojim će oblast na njihovu molbu dati nuždnu pomoć proti izgredom i neredom, koji bi se mogli dogoditi u obitelji. Na dalje treba uvažiti, da se § 525 k. z. pruža

Digitized by Google

posebna zaštita kućnomu redu u obće, i to ne samo s razloga, da se osigura imetak obitelji, nego jednako u toj nakani, da se sačuva ćudoredni karakter ove zajednice, pak s toga mora pružiti istu zaštitu očuhu i maćuhi živućim u zajedničkom kućanstvu sa svojim pastorkom ili svojimi pastorci, kakovu daje u istom slučaju i p r a v i m roditeljem njihovim. Da je ovo tumačenje zaista izpravno i korektno, vidi se i odatle, ako se sravni ovaj paragraf sa § 153 k. z., jer u ovom potonjem govori zakon o rodjenih (pravih) roditeljih, dočim § 525 k. z. upotrebljuje samo izraz „roditelji“. Pošto je pako obtuženi zaista zlostavljao svoju maćuhu, s kojom živi u zajedničkom kućanstvu, što je sve pred prvim sudom ustanovljeno, i tim grubo povredio dužno poštovanje prama njoj; pošto na dalje u takovom slučaju, gdje se kućni zapt pokaže nemoćnim ili je posve izključen uslied učinjene prijave, mora sud po § 525 k. z. posredovati, da odstrani nered, te smutljivce primjereno kazniti: to je sud prve molbe, odriešiv obtuženoga od obtužbe sbog prekršaja § 525 k. z., povredio zakon. *Jur. Blätter.*

U koliko je odgovoran vlastnik zločudne domaće životinje u slučaju § 391 k. z.

Josipa O. tuži državno odvjetničtvo, da drži psa, o kojem znade, da je opake ćudi, a ipak da ga nečuva tako, kako nebi mogao nikoga oštetiti; da je taj njegov pas, upravo jer je Josip O. zanemario kako valja nanj pripaziti, ugrizo Mariju L. 28. siečnja o. g., i tim ju tjelesno povredio. Tim da je Josip O. učinio se krivcem prekršaja § 391 k. z. Nakon povedene i dovršene razprave pred grad. deleg. kot. sudom u P. proglasi ovaj osudom od 7. ožujka o. g. br. 1622 p. obtuženoga n e k r i v i m i odrieši ga dužnosti da plati trošak kaz. postup.

R a z l o z i: Sud, saslušav mnenje zakletoga vještaka u veterinarstvu med. dra. B., smatra dokazanim, da je spomenuti pas zle ćudi, i da je Josip O. njegov vlastnik; nadalje dokazano je kazivanjem svjedoka Adama B. i priznanjem obtuženoga, da je znao da je pas njegov zle ćudi; napokon kazivanjem svjedokinje Marije L., da ju je taj pas ugrizo 28. siečnja 1883 i da onda pas nije imao brnjice; napokon dokazano je mnenjem (parere) medic. dra. Z. i mnenjem zaprisegnutoga sudb. liečnika medic. dra. L., da je Marija L. usljed ovoga ugriza dopala lahke tjelesne ozlede. Ali sud nije uzeo dokazanim, da je obtuženi propustio svoga psa tako čuvati, kako nebi mogao nikoga oštetiti. Jer obtuženi tvrdi, a to potvrdjuje i svjedok Adam B., da je riedko kod kuće, na dalje dokazuje u ovom slučaju zaista nesumnjiva svjedokinja Marija Š., da joj je obtuženi naložio, neka uvjek gleda, da ima pas brnjicu, kad izlazi iz stana ili kuće njegove; dokazano je nadalje kazivanjem svjedokinja Marije L. i Marije Š., da obtuženi nebijaše prisutan, kad je pas ugrizo Mariju L.

Digitized by Google

Pošto dakle neima učina prekršaja § 391 k. z., proglasuje se obtuženi po § 259 3 k. p. (§ 250 toč. 3 hrv. k. p.) nekrivim.

Proti ovoj osudi podnese javni tužitelj priziv, usljed kojega zabaci c. kr. zemaljski sud pražki osudu prvoga suda i proglasi Josipa O. krivim prekršaja § 391 k. z.

Razlozi: Obtuženi Josip O. priznaje, što dokazuju i druge okolnosti te izvidi, da je njegov pas već 31. prosinca 1879 ugrizo Idu B., a još prije napao na mater njenu Klaru B.; da je opet 28. siečnja 1883 ugrizo i lahko ozledio Mariju L. Odavlje podpuno se uvjerio sud druge molbe, da zaista obtuženi nije onako čuvao i pazio na svoga psa, kako zakon propisuje, premda su ga već slučajevi sa Klarom i Idom B. mogli uvjeriti, da je zle ćudi. U tom pako stoji učin u § 391 k. z. označenoga prekršaja proti sigurnosti života; vlastitim priznanjem utvrdjuje se krivnja obtuženoga. Što veli, da je naložio svojoj družini, da imadu vazda vrći psu brnjicu, kad izlazi iz kuće, ovo ga nemože izpričati, jer je po § 391 k. z. uvjek odgovoran vlastnik psa. Da pas nije bio 28. siečnja o. g. valjano čuvan, vidi se odatlje, jer je ugrizo Mariju L. Valjalo je dakle zadovoljiti prizivu javnoga tužitelja i promieniti osudu prvoga suda te obtuženoga proglasiti krivim. Osudjuje se pako obzirom na olahkoćujuće okolnosti na novčanu kazan od 10 for. a. vr.

J. Bl.

Što znači izraz „pred više ljudi“? (§. 496. k. z.)

Gustav F. tuži Lazara L., da ga je uvriedio, poštenje njegovo obružio i tim počinio prekršaj suproti sigurnosti poštenja, navedeni u §. 496. k. z. Uvreda dogodila se u privatnom stanu Z., tu da je Lazar L. u prisutnosti Z-a. opsovao tužitelja riečmi: „jadna ništarijo, vušivec“ te predanj pljunuo. Nakon povedene i dovršene razprave pred gradskim deleg. kot. sudom u P. odrieši sud osudom od 19. studenoga 1881. br. 9791. obtuženoga prekršaja §. 496. k. z., jer da pogrda, koju izreče Lazar L. proti tužitelju, i koja je kazivanjem svjedokinje Z. dokazana, nije se dogodila niti javno niti pred više ljudi, jer da se pod riečmi „pred više ljudi“ u smislu §. 496. k. z. imadu razumievati najmanje dvie od uvreditelja i uvredjenoga različite osobe, koje nisu učestvovale kod uvrede ni objektivno ni subjektivno, jer da kaz. zak. u §. 496. strogo i gramatično luči uvreditelja, uvredjenoga i osobe, pred kojimi se uvreda dogodila, pa da se nesmije osoba tužitelja, koji dolazi u ovom preporu kao uvredjeni, dakle kao objektivno učestvujući, pribrojiti, da se tako popuni broj neučestvujućih osoba, pred kojimi bijaše uvriedjen; a takav posve neučestvujući bijaše u ovom slučaju jedini svjedok Z.

Naprotiv izrekne c. kr. zemaljski kao prizivni sud u P.. da djelo Lazara L. tvori učin prekršaja §. 496. k. z. u objektivnom i subjektiv-

Digitized by Google

nom pogledu, proglasi osudom od 19. srpnja 1882. obtuženoga krivim prekršaja u §. 496. k. z. navedenoga, te ga osudi pozivom na §§. 263. c., 264. b. i e. i §. 260. b. k. z. na zatvor od pet dana pošav sa stanovišta, da je uvrieda počinjena pred dviema osobama, dakle pred više ljudi, a da k ovim „više ljudi“ spada i uvredjeni.

Na prijavu odnosno molbu obsudjenoga digne c. kr. glavna prokuratura proti spomenutoj osudi žalbu ništovnu na obranu zakona, a ovu uvaži c. kr. najviše kasacionalno sudište osudom od 29. ožujka 1883. br. 667. izjaviv, da je gore spomenutom osudom druge molbe zakon povriedjen, zato treba ju dokinuti, a obtuženoga riešti obtužbe radi prekršaja §. 496. k. z. proti sigurnosti poštenja. — Ujedno bje odlučeno, da se spisi ustupe nadležnoj političkoj oblasti na dalnje uredovanje u pravcu §. 1339. o. g. z.

Razlozi. Obie molbe uzeše na temelju provedene glavne razprave, da je dokazano, da je 5. kolovoza 1881. tuženi pogrdio tužitelja u privatnom stanu Roberta Z., a tu bijahu prisutni: uvrieditelj, uvriedjeni i Robert Z., a drugi nitko. Prizivni sud uze, unatoč mnenju prvoga suda, da je uvreda ova, pošto je učinjena pred uvredjenim i još jednim svjedokom, dakle pred dvie osobe, učinjena „pred više ljudi“, a prema tomu tvori učin prekršaja u §. 496. k. z. navedena. Nu premda se po slovu zakona mogu dvie osobe uzeti kao „više ljudi“, ipak se vidi iz tekstiranja pojma ovoga delikta, da se u slučaju §. 496. k. z. uvriedjeni nesmije pribrojiti, jer ako se pomisli, da spomenuto mjesto u zakonu počimlje riečmi: „Tko tvorno koga zlostavi javno ili pred više ljudi , ili ga tu makar i u nebitju njegovu opsuje“ — da se u cielom ovom paragrafu osobe uvreditelja i uvredjenoga brižno luče od „više ljudi“, pred kojimi je uvrieda učinjena — nemože biti dvojbe, da neima predpostave §. 496. k. z. ondje, gdje uvrieda nije nanešena javno ili najmanje pred dvie osobe, različite od uvreditelja i uvredjena, pa da se s toga nesmije osobom uvredjenoga popuniti potreban broj svjedoka prisutnih, i tako dokaz krivnje provesti. U nazočnom slučaju pribrojio se jednomu svjedoku još uvredjeni, da se može izreći krivnja, a to nije dopušteno. Zato valja osudu druge molbe dokinuti.

KNJIŽEVNOST.

Die Erfolge des progressiven Strafvollzuges und der eigenen Staatsregie in der königl. kroatischen Landesstrafanstalt zu Lepoglava. Von Emil Tauffer, Direktor der genannten Strafanstalt etc. etc. — *Berlin* 1883. — Ciena 5 maraka.

Digitized by Google

Nakladom čuvene berlinske knjižare Puttkammer et Mühlbrecht izadje pred kratko vrieme ovo djelo vrlo revnoga pa i za nauku zasluž-nog pisca g. Tauffera, ravnatelja hrvatske kaznione u Lepoglavi.

Koncem g. 1882. izteklo je pet godina, odkako je vis. hrvatsko-slav.-dalmat. zemalj. vlada, „proniknuta zaista slobodoumnim i humanitarnim duhom, uvela u najvećoj kaznioni ove kraljevine progresivni sustav izvršbe kazne uzev ujedno u vlastitu režiju sve grane ekonomičke uprave, povjeriv ravnatelju zavoda da izvodi njene intencije, davši mu za to dovoljne punomoći.“ Izminuće ovoga prvoga lustra dade povoda g. ravnatelju, da sabere u jedno pregledno i dosta obširno djelo ovaj pet-godišnji razvoj zavoda, „da priobći sve one brojeve i ostale podatke, koji sigurno razjasnjuju odnošaje postanka, razširenja i učvršćenja naših in-štitucija te omogućuju pravedno prosudjivanje polučenih materijalnih i moralnih uspjeha.“

Gdjekoji podatci biti će domaćim čitateljem poznati, ali većina valjda ne, pa od onoga što se je znalo, prilično je već toga zaboravljeno; ovdje će nadalje naći obširno razložene dogodjaje i podatke zadnjih dva-naest mjeseca od početka do svršetka g. 1882, zatim u izvadku podatke iz izvješća, koja nebijahu štampana.

Pojedina štadia istoga sustava prihvatiše i uvedoše razne države staroga i novoga svieta, nu ovo Taufferovo djelo biti će u literaturi ob uzničtvu prvo, koje na temelju službenih podataka izvješćuje o sva če-tiri stadija sustava, o modifikacijah tu potrebnih, razlaže liepo i jasno, što se je sve tečajem ovih prvih pet godina u tom području izkusilo i doživilo.

Ovaj spis nije spis polemičan, ali ipak razpravlja o više važnih i priepornih pitanja, odnosećih se na izvršenje kazne — u koliko ta spa-daju u okvir irskoga sustava.

Vrlo je zanimiv onaj dio knjige, koji razlaže praktično izkustvo i financijalne uspjehe, što no su postignuti uvedenjem vlastite državne re-žije u svakom području ekonomičke uprave u lepoglavskoj kaznioni. Pisac objasnjuje sustav zakupa, navodi u brojevih, koliko je stajalo uz-državanje (alimentacija) i režija zavoda uz sustav zakupa, a zatim raz-laže, svagdje navodeć računske podatke, modalitete vlastita državnoga gospodarstva iztičuć upravo potankosti obrta i zanata, obskrbljivanja, odievanja i ostalih grana ekonomičke službe. Govoreć o hrvatskom za-vodu spominje pisac takodjer analogne odnošaje alimentacije u Ugarskoj i u austrijskih kaznionah.

G. T. podnoseć ovo djelo kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi sgodno iztiče umah u početku izreku francezkoga kriminaliste Charlesa Lucasa. „Manje države već su po naravi prikladnije nego li velike da budu središta izkustva o napredku u zakonarskih institucijah.“ A Emi-

Digitized by Google

lio Brusa pozivljuć se na ovu izreku primjetnu glede Hrvatske: „Hrvatska uz preciznu dužnost, koju joj nalaže služba u civilizaciji kao i svakomu drugomu narodu u njegovoj sferi, neka nezaboravi na dužnost, koju imade i kod riešavanja pitanja ob uzničtvu".

Da Hrvatska zaista nije zaboravila ni na ovu svoju dužnost, kao što narod hrvatski i u drugih područjih civilizacije, manjom doduše vi kom i reklamom ali ne manjom revnošću i uztrajnošću izvršuje svoju dužnost, to najbolje pokazuje ovo djelo g. Tauffera. I zato ovakova djela dvostruko su nam dobro došla, jer služe nauci i ujedno u pravednom svjetlu prikazuju nastojanje naroda našega, da po mogućnosti koraca na stazi napredka i prave uljudbe. — Naš sustav izvršivanja kazne jamačno ima nedostataka, sada se može o njih razpravljati, mahne i prednosti na pravu mjeru svesti, pa onda reformirajuć kazneno pravo i ovdje uvesti one preinake, koje traže izkustvo i potreba života.

Preporučamo svakomu ovo djelo, osobito nuždno i instruktivno biti će kriminalistom i činovnikom u raznih kaznionah. Da čitatelj barma donekle dobije pojam o sadržaju ovoga djela, evo naslova nekih poglavja. Poglavje I. govori o razvoju kriminalistike i o napredku u uzničtvu godine 1882 i to u Englezkoj, Italiji, Francezkoj, Španjolskoj, Uragayu, Argentinah, Švajcarskoj, Grčkoj, Rusiji, Srbiji, Njemačkoj, Austriji, Ugarskoj i Hrvatskoj. Poglavje II.: gradnje i popravci u kaznioni lepoglavskoj. Potres. Stanice. Službena procjena sgrada i pokretnina. Poglavje III.: investicije u obrtne i druge svrhe. Poglavje IV.: investicije, da se sustav usavrši itd. Zatim poglavje XI.: obćenite opazke o sustavu; poglavje XVI.: uvjetni dopust; poglavje XXI.: obuka, biblioteka; pogl. XXIII.: uzdržavanje (alimentacija); pogl. XXIV.: zdravstveni odnošaji od g. 1877—1882; poglavje XLV.: trošak režije; poglavje XXVII. o industriji; poglavje XXVIII.: poljodjelstvo i vrtlarstvo, itd. —ć..

Zabilježiti nam je jošte sliedeća djela, koja su nedavno izdana:

— Annuaire de legislation étrangère, publié par la société de législation comparée, contenant la traduction des principales lois votées dans les pays éntragers en 1881. — 11 godišnjak. — Ciena 18 franaka.

— Annuaire de législation française, publié par la société de législation comparée, contenant le texte des principales lois votées en France en 1881. 1 godina. — Ciena 3 franka.

— Say Léon: Les finances de la France; une année de discussion, du 15 décembre 1881. au 20 décembre 1882. — Ciena 5 franaka.

— *M. Stubenrauch.* Commentar zum österr. allg. bürgerl. Gesetzbuche. Četvrto izdanje. — Od ovoga četvrtoga izdanja poznatoga Stubenrauchovoga komentara izadje prvi svežčić, koji stoji 1 for. — Bit će svega skupa oko 12 svezaka.

Digitized by Google

— *V. Burkhard:* System des österr. Privatrechtes. Erster Theil. Das Recht. Zugleich eine Einleitung in ein System des österr. Rechtes. — Beč. Ciena 1 for.

— *Etudes sur l' economie nationale de la Russie.* Par W. Bezobrazov, membre de l'académie impériale des sciences. — Region (Centrale) industrielle de Moscou. Tome I. — Petrograd. Ciena 1 rub. 60 kop.

— *Neumann L.* Zarys dzisiejszego europejskiego prawa naroda etc. (Medjunarodno pravo.)

VIESTNIK.

(† Dr. Milan Makanec.) Nešto kasno — prije nije mogao — dolazi „Mjesečnik", da posveti ovo nekoliko rieči uspomeni prerano usnuloga dra. Makanca. Politički dnevnici naši požuriše se, da mu saviju vienac slave kao rodoljubu, politiku i govorniku, pa to i oni, koji su ga za života žestoko pobijali, njegova načela zvali pogubnimi i neizvedivimi za domovinu. — A pravo i opravdano je, da se iskreno poštuju i priznaju krieposti u svako doba, a ne tek kad kog u grob polažemo. — Pokojnika obdari narav prekrasnimi duševnimi svojstvi, pak da mu je dano bilo ostati na katedri profesora i zadubiti se u nauku svoju, hrvatska literatura mogla se je isto onako ponositi njegovimi radnjami, kao što se je sabornica njegovimi govori.

Kao profesor kaznenoga prava na bivšoj pravoslovnoj akademiji, dade se dr. M. upisati u branitelje u kaznenih parnicah i tu je udario temelj svojoj govorničkoj slavi; oštrouman, znanstveno skroz obrazovan, osvoji si do brza prvo mjesto medju branitelji, i taj glas i to mjesto ostade mu do smrti sačuvano. Djelovanje njegovo kao profesora bijaše na žalost vrlo kratko. Lišen te službe primi mjesto tajnika trgovačko-obrt. komore u Sisku; g. 1874 otvori odvjetničku pisarnu u Petrinji, dvie godine kasnije preseli se kao takov u Zagreb, gdje je preminuo 2. srpnja o. g. u 40. godini života (rodio se god. 1843 u Zagrebu).

Pokojniku manjkalo je u početku potrebna mira, da radi više na književnom polju, a kašnje priečili ga u tom poslovi zvanja njegova i — bolježljivost. U „Viencu" g. 1869 i 1870 štampana su dva njegova predavanja, što ih držao rečenih godina gospodjam u tadanjem Narodnomu domu. Jedno je: „O zakonskoj pravednosti i ćudorednoj pravičnosti"; a drugo: „kako da postupamo sa kaznjenici, odpuštenimi iz kaznione." U Sisku kao tajnik trg. komore uze početkom g. 1871 uredjivati i izdavati „Novi Pravnik", list za pravo- i državoslovje. Taj se list, koji je izlazio dva puta na mjesec, nemogaše održati duže od jedne godine. Udaljen od središta našega duševnoga života, pokrenut u vrieme najžešćih političkih borba i noseć donekle biljege te borbe na sebi, nemogaše uspievati. U ovom časopisu imade mnogo sastavaka Makančevih. — Osim toga pokojnik je napisao brošira političkoga sadržaja, i više razprava, poglavito kriminalnih, od kojih su neke i napose štampane, na primjer o „smrtnoj kazni" i t. d. U njegovih saborskih govorih nalazi se mnoga umna misao, mnogi liep predlog o reformah i promjenah postojećega civilnoga i kaznenoga prava. Kao član enquete, imenovane vladom, da izpita osnovu novoga kaz. zak., dr. Makanec je sudjelovao u više sjednica, ali

Digitized by Google

je kasnije smalaksao. — U proljeću oboli na Rieci vrlo opasno, ali se opet oporavi, pa se držalo, da će sasma ozdraviti. Nagla smrt, pokosiv ga 2. srpnja, uništi sve nade. — Zagreb izprati ga dostojno 4. srpnja na vječni počinak i sahrani na skupnom groblju mrtve ostanke izvrstnoga i žarkoga rodoljuba, odličnoga govornika, umnoga pravnika, pa onda i osobito svjetloga i čistoga karaktera. — Lahka mu zemlja. *B.*

(Iz sjednice uprav. odbora). U sjednici upravnoga odbora prav. družtva, koja je držana 6. srpnja, riešeno je više predmeta, medju kojimi napose spominjemo ovdje dva. — Počam od god. 1873. pa sve do mjeseca travnja o. g. izlazilo je najprije u Zadru a kasnije u Spljetu „Pravo, pravničko-upravni list", što ga je velikim trudom i požrtvovanjem izdavao i uredjivao Antun Šimonić. Prvim brojem XI. svoje godine prestane Pravo, ponajviše poradi već dugo trajne boležljivosti svoga vriednoga urednika i izdavatelja. Nu potreba pravničkoga časopisa, pisanoga našim jezikom, osjećala se jako u Dalmaciji već prije, sada pako još jače, kad je zakonom uvedena poraba hrvatskoga jezika u pravosudju te valja pokazati, da se ovo nije zahtievalo onako od obiesti ili parade, nego od nužde. Da nebudu dakle pravnici dalmatinski baš u ovo vrieme bez svoga organa, upravni odbor pravničkoga družtva rado je prihvatio predlog, da se „Mjesečnik" šalje svim predplatnikom „Prava" u Dalmaciji uz onu cienu, za koju su primali „Pravo", premda je „Mjesečnik" obsegom preko dva puta veći od Prava. Nadje li iole odziva ovaj korak odborov, Pravničko družtvo moglo bi i predbrojnikom budućih godina davati neke pogodnosti u cieni. — U ostalom pravnici dalmatinski mogu postati članovi prav. družtva u Zagrebu pa onda plativ družtveni prinos, dobivaju organ družtveni bezplatno. Usljed ovoga zaključka šalje se ovaj br. 7. „Mjesečnika" svim predbrojnikom „Prava" u Dalmaciji zajedno s okružnicom, u kojoj se razlaže povod i svrha ovoga koraka Pravničkoga družtva i urednika „Prava". Želimo od srca i nadamo se, da će pravnički krugovi u Dalmaciji primiti ovu misao i ovo djelo onom ljubavlju i osjećajem, kojim je zadahnuto ovdje u Zagrebu, i da će u njem gledati samo ono, što jedino jest i postoji t. j. da se pruži prilika čitati na našem jeziku razprave i rješitbe sudbene i tim olahkoćivati poraba jezika u svih granah pravosudja i uprave. „Mjesečnik" moći će pako zadovoljavati zahtievom, koji se tu mogu od njega iskati tim laglje, što imademo ovkraj i onkraj Velebita isto gradjansko i kazneno pravo, što su si mjenbeno i trgovačko pravo vrlo blizu, a i kaz. te gr. p. p. nerazlikuju se bitno; pak je „Mjesečnik" već i dosele često i rado priobćivao rješitbe cislajtanskih sudova, imenito bečkoga najvišega sudišta. — Netreba drugo nego samo dobre volje, pak će stvar dobro ići; ta „Mjesečnik" imade i u Bosnoj i Hercegovini liep broj čitatelja, zašto da ih neima u Dalmaciji i Istri; za ovu potonju valja sve ono, što i za prvu.

— Isti je odbor nadalje zaključio u posebnoj predstavci zamoliti vis. kr. zem. vladu, da uvrsti u proračun zemaljski stanovitu svotu kroz više godina, kojom bi se podmirivao trošak izdavanja knjiga pravo- i državoslovnoga sadržaja. Odbor pomno prateć razvoj hrvatske pravoslovne književnosti uvjerio se, da za sada neima prilike, da bi privatni nakladnici htjeli i mogli izdavati velika djela ove struke, pa tako neima ni nade, da bismo tim putem došli brzo do knjiga potrebnih imenito mladeži na sveučilištu našem. Od samoga pisca nemože se pako pravedno očekivati, da žrtvuje ne samo svoj trud, nego da se još možda zakopa u dugove izdavajuć knjige. — Visoka vlada jamačno će uvažiti sve ove razloge, a tako i hrvatski sabor, te dozvoljiti izdatak, koji neće dugo trajati, a donieti će liepa ploda.

Digitized by Google

(Novi članovi.) Pravničkomu družtvu pristupili su kao članovi počam od god. 1883 gg. Koritić Gustav, sudb. pristav; Hoholač Josip, podžupan. perovodja u Sv. Križu-Začretje; Balogh Dragutin, sudb. pristav u Varaždinu; Mudrovčić Josip, prislušnik kr. sudb. stola u Gospiću.

(G. dr. Stj. Špevec), profesor na pravo- i državoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa, izabran je dekanom istoga fakulteta za buduću školsku godinu 1883/4.

(Sa hrv. sveučilišta.) 31. srpnja svršena je školska godina 1882/3 na kr. sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu. O rezultatih državnih i strogih izpita, tečajem ove školske godine, izviestit ćemo u budućem broju. U ljetnom poljeću ove školske godine bijaše upisano slušaoca: a) na fakultetu bogoslovnom redovitih 13, izvanredna 53, ukupno 66; b) na pravo- i državoslovnom: 179 redovitih a 1 izvanredni, ukupno 180; c) na fakultetu filozofičkom: redovita 41, izvanrednih 66, farmaceuta 9, ukupno 116 Na sva tri fakulteta bijaše svih inskribirano 362.

(Gosp. Ferdo Hranilović), umirov. fin. tajnik, odlikovan je naslovom fin. savjetnika.

(Umrli su) u Belovaru prvih dana mjeseca srpnja viećnici tamošnjega kr. sudb. stola Jefto pl. Nović i Ivan Stahuljak. Obojicu hvale kao vredne i revne sudce. Stahuljak bijaše od g. 1865—1867 zastupnikom naroda na hrvatskom saboru, kašnje senatorom grada Osieka, dok nepostane viećnikom sudb. stola u Belovaru. — Lahka im zemlja.

(Silovitom smrću Gj. pl. Majlatha) izpražnjeno mjesto predsjednika najvišega suda ug. (Judex curiae regiae) nije popunjeno, nego je imenovan prvim podpredsjednikom Perczel, bivši prije ministar pravosudja. Vele, da će to mjesto zauzeti koji velikaš. S tim kao da nisu sporazumni pravnički krugovi ugarski, nego misle, da se uprava pravosudja nebi smiela podvrći pravno-hi storičkim tradicijam. Danas predsjedničtvo kurije nije nikakova čast, nego služba, u kojoj treba mnogo raditi i s kojom je skopčana velika odgovornost. Predsjednika trebalo bi izabrati izmedju sudaca, a ne tražiti ga medju magnati.

(Magjarska akademija znanosti.) Dopisnik bečkoga pravničkoga časopisa „Jurist. Blätter“ govori u jednom novijem dopisu o nedavno obavljenom izboru novih članova akademije, pak dodaje, da s njim nitko nije zadovoljan. Dopisnik veli, da nije osnovana tužba, kao da znanstvena radnja toga zavoda malo vredi, jer da medju članovi akademije ima marljivih i učenih muževa, ali ti revni čine manjinu, koja mora raditi i za većinu članova, koji nerade ništa. I neobzirući se na veliku gospodu, koja bi imala svojim bogatstvom i položajem uzveličati akademiju, imade mnogo izabranih, kojih se imena nespominju u nijednom području nauke, pače niti nisu poznata. Nu izvor najvećih nedostataka stoji u organizaciji zavoda; prvi i treći razred rade pohvalno, to se nemože reći o drugom. U ovom historičko-socialno-filozofičnom razredu pravna znanost nije gotovo ni zastupana. Izvrstnoga kriminalistu Csemegi-a nisu niti kandidirali, pošto je prije tri puta bio kod izbora propao; gospoda u akademiji kao da se boje njegovoga kritičkoga duha i njegove svestrane djelatnosti, pa nežele da ih itko buni u njihovom blaženom miru; kod njih vredi protekcija sve, a ove neuživa Csemegi, ma da i obnaša visoku čast sudačku, koju mu u ostalom nisu rado dali Ako žele da se stvari poprave, moraju jurisprudenciju shvatiti kao ravnopravni faktor u drugom razredu. Uz jedno trideset historika i još više jezikoslovaca ima tu dva ili tri pravnika; akademija izdaje raznih spisa, ali već se nesjećamo vremena, kad je izdala koje

Digitized by Google

pravoslovno djelo. Dalo bi se mnogo toga pisati o nepodobštinah, što ih klika čini kod kandidacije, i koje mnogo škode ugledu akademije; nu to nespada ovamo. Akademija imala bi ozbiljno uvažiti, nebi li bilo shodno, da se ustroji poseban razred za pravo- i državoslovne nauke; učenih muževa za ovaj razred našlo bi se dosta".

Izvadak iz pravila pravničkoga družtva.

§ 1. Svrha ovomu družtvu je promicanje i razvoj prava u teoriji i praksi.

§ 2. Oko te svrhe nastojati će družtvo osobito: a) predavanji, zajedničkimi razgovori i razjašnjivanji, zatim priobćivanjem slučaja iz svih struka pravosudja i pravnoga zakonarstva; b) priredjivanjem vježba u sudbenom govorničtvu; c) izričući pravna mnenja, očitovanja, potičuć predloge strukovne i izdavajući list „pravničkoga družtva u Zagrebu"; d) osnivanjem pravničke čitaonice.

§ 3. Članovi diele se na a) prave, i b) počastne članove.

§ 4. Kao pravi članovi mogu pristupiti u družtvo svi oni, koji su pravo- i državoslovne nauke svršili, te su u kojoj struci pravoslovja znanstveno ili praktično zabavljeni, ili bili zabavljeni.

§ 6. Tko želi u družtvo pristupiti kao član, ima se prijaviti upravnomu odboru, te će dobit primovnicu, plativši družtveni prinesak. Pristupivši novi članovi kao i oni, koji su iz družtva izstupili, imadu se sliedećoj družtvenoj skupštini priobćiti.

§ 7. Glavna skupština bira družtvenoga predsjednika i dvanaest odbornika, koji iz svoje sredine biraju tajnika i blagajnika.

§ 8. Odbor ima obavljati svekolike poslove družtva, priredjivati njegove skupštine, izvadjati stvorene zaključke, ter upravljati uredničtvom časopisa.

§ 10. Svakoga mjeseca, izuzamši mjesec kolovoz i rujan, ima se držati bar jedna družtvena skupština.

Djelokrug skupštine označen je u § 2· sl. a. b. i c. (izuzam izdavanje lista.)

§ 11. Svaki član dobiva bezplatno družtveni časopis, a osim toga ima pravo učestvovati u skupštinah družtva, predloge činiti, stvarmi družtva služiti se redom za to ustanovljenim. Tko želi biti uveden kao gost, mora se prijaviti po jednom članu upravnomu odboru.

§ 14. Trošak potrebit za svahu družtva smoći će se od godišnjega. prinosa pravih članova. Taj prinesak ustanovljuje se za članove stanujuće u Zagrebu na 8 fr. a za izvanjske na 6 fr. a. vr. Glavna skupština ovlaštena je ipak promieniti taj iznos, ako na to pristanu dvie trećine prisutnih pravih članova. Prinesak plaća se svake pol godine unapred.

§ 17. Predmeti za razpravu u glavnoj skupštini jesu: a) Godišnje izvješće upravnoga odbora, predlaganje godišnjega računa o družtvenoj imovini, izbor dvajuh pregledatelja da izpitaju taj račun; b) izvješće pregledatelja o godišnjem računu, predloženom u posljednjoj glavnoj skupštini; c) predlaganje i odobrenje računa za sliedeću družtvenu godinu; d) izbor upravnoga odbora; e) promjena godišnjega prineska; f) imenovanje začastnih članova; g) predlozi o preinaci pravila ili o razpustu družtva.

§ 18. Svi predlozi za glavnu skupštinu moraju se upravnomu odboru u prvom tjednu mjeseca prosinca predati, i biti poduprti bar od desetorice članova, ako se radi o preinaci pravila·

§ 20. Svaki član mora u družtvu ostati godinu dana, a hoteći izstupiti za buduću godinu, mora to najkasnije u mjesecu prosincu prijaviti upravnomu odboru.

Digitized by Google

Pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina.

Napisao dr. F. J. Spevec.

(Nastavak.)

§. 8. Objekt prava prigovora.

I. Narodna prava, u koliko ograničuju razpoložbu vlastnikovu pravom rodbine, čine to glede svih nekretnina bez razlike, osim kasnije nastalog propisa burgundskog prava glede sors. Imenito spomenusmo za lex Saxonum, da se pod imenom hereditas nemože razumievati nasljedno dobro, jer se izrazom tim mnogo puta označuje nekretnina u obće, a sliedi to i odatle, što, hoteć iztaknuti slobodnu razpoložbu, nestavlja naproti hereditas ine koje vrsti nekretnina, već mancipia. Isto tako dopuštaju starije pravne knjige nasljedniku pravo prigovora kod svih nekretnina, ne čineć nikakove razlike. Saksonsko zrcalo govori posve obćenito o nekretninah — sin egen, — a stavlja im naproti „varende have“, glede kojih dopušta slobodnu razpoložbu.[1] Kao što nekretnine, tako i njim uzporedjena prava ne mogahu se pravovaljano odsvajati bez privole vlastnika.

Partikularna medjutim, imenito pako gradska prava stanu praviti razliku medju nasljednimi i vlastitim trudom stečenimi dobri, ter ograniče potrebu nasljednikove privole samo na odsvoj nasljednih dobara, dočim stečenimi dobri dopuste razpoložbu posve slobodnom. Razlika medju nasljednim i stečenim dobrom poznavala se doduše već rano, al uzprkos tomu nije se ona uporavljala na pravo nasljednikova prigovora. Prvi put čini to vormsko pravo od god. 1024,[2] no u starijih pravnih knjigah neima te razlike; usuprot kasnije pravne knjige, naročito pako

[1] I. 52. § 2. Alle varende have gift de man ane erven gelof in allen steden. Isto tako nepravi razlike navedeno gore (§ 6.) herfordsko gradsko pravo, i dr.

[2] v. gore § 6.

Digitized by Google

statuti gradski mal ne svi ograničuju pravo nasljednikova prigovora samo na nasljedno dobro. Slezko pravo, prem sliedi mnogo saksonsko zrcalo, ter upravo opetuje početne rieči navedenoga nami mjesta,[3] dodaje umah modifikacije, ograničujuć taj propis samo na nasljedno dobro .... das ist also czu vornemen, das keyn man mak vorgebin syn an irstorben gut ane[4] .... Izmedju mnogih gradskih prava spominjemo saksonsko .... mit der Erben Laub, ob es Erb oder gabhafft Guth, itd.;[5]

knjiga distinkcija: Man en mac kein erbegut gelasen an erben gelubde sundern ane libes nod czu landtrechte u. czu wicpilde;[6]

pravo grada Goslara: Men ne mag neu ervegut laten ane der erven lof;[7]

pravo grada Lubeka: Hereditaria bona, id est torfhacheigen, nemo potest.[8] ...

II. Ograničiv pravo nasljednikova prigovora samo na nasljedna dobra, valjalo je opredieliti pojam nasljedne imovine. a glede toga pojedina su prava različita. Pravilno se takovom smatrala imovina, što ju dotičnik nasliedio od ascendenta ili kolaterala zakonskim nasljednim pravom. Većina prava izražava se glede toga posve obćenito zovuć nasljednim dobrom ono, koje je nasliedjeno, a stečenim ono, koje je kupljeno. Tako po knjizi distinkcija: Welch gud uf eyn geerbit ist, daz heyst sin erbegud, daz her abir gekouft had, daz heyst sin gewunnen gud.[9]

Imovina, što ju netko dobio putem oporuke, smatra se nasljednim dobrom samo onda, ako bi mu to dobro bilo pripalo i bez oporuke, nasljednim pravom, ako dakle oporuka nije ništa drugo, nego samo izrična namjena onoga, što nasledniku i onako pripada po zakonu. Naročito izriče to švabsko zrcalo, veleć da ono, što komu pripane ne od rodbine, nije nasljednim dobrom:

---

[3] I. 52. § 1. v. gore § 6.
[4] Lewis str. 58.
[5] Kraut cit. br. 24.
[6] Ibid br. 25.
[7] Ibid. br. 13.
[8] Ibid. br. 21, v. nadalje br. 23 28 33 35. Stobbe § 87.[38] izprave u L. & Schr. br. 98 285 324.
[9] Kraut cit. br. 25, zatim § 248, br. 1, 2.

Digitized by Google

Swaz jeman erbes zuo siget ane von sippe, daz heizet nit erbeguot.[10]

Nasljednim dobrom smatrahu nadalje neka prava imovinu, što ju dobio netko prigodom odiobe, zatim onu, što je dana u ime miraza. Tako odredjuje hamburžki štatut od g. 1497.: Myt wat gude de elderen ere kyndere, edder frunde ere negesten erven beraden u. voranderen by erer wolmacht, dat wert ene billick vor erfgud gerekent.[11]

Imovina, što ju prinesu supruzi za vrieme ženitbe, smatra se stečenom i slobodno njom razpolažu, nu po smrti kojega od njih postaje ona u rukuh drugoga nasljednim dobrom i podpada označenim stegam. Vrlo jasno izriče to knjiga distinkcija, veleć: Kumt ein frowe u. ein man czusamne u. ercrigent gut mit einander, das heist ir gewunnen gut u. stirbet ir eines daz erbet daz uff das andere, u. darnach wirt es erbegut;[12]

statut goslarski: winnet en man unde en vrowe gut to samene, de wile se beyde levet, is dat ire wunnene gut: sterft ir en, so ervet dat up den anderen, unde is darna ervegut.[13]

Austrijsko zemaljsko pravo odredjivaše, da stečeno dobro pridržaje to svoje svojstvo samo tekom godine i jednog dana, a minućem toga vremena da postaje nasljednim dobrom, kojim se bez privole rodbine nesmije razpolagati.[14]

§. 9. Vrsti odsvoja, kod kojih se je tražila privola.

I. Makar da mnoga prava ograničuju nasljednikov prigovor obzirom na objekt, to se glede vrsti odsvoja nečini pravilno ni po njih nikakova razlika, tako da se iziskivala privola nasljednika kod svakog odsvoja, imao on svrhom prenos vlastnosti ili osnutak inih stvarnih prava i tereta na nekretninah, i bili to onerozni ili lukrativni pravni poslovi. Većina vrela govori samo ob odsvoju u obće, neizticuć umah pojedinih vrsti, tako: geven,

[10] Kraut § 70 br. 26 31.
[11] Ib. br. 30 sr. takodjer § 248 br. 3.
[12] Kraut cit. br. 29, hamburžki štatut ibid. br. 23.
[13] Zimmerle str. 187.
[14] v. Lewis str. 54 op. 2.

Digitized by Google

laten, vergeben itd. Od oneroznih pravnih posala najčešće se spominje kupoprodaja, hoteć njom kao parte pro toto označiti onerozne pravne poslove u obće, koje u ostalom neka vrela i napose spominju. Tako saksonsko zrcalo zabraniv navedenom ustanovom[1] u obće svaki odsvoj bez privole nasljednika, ističe to glede prodaje još napose na mnogih mjestih. Tako govoreć, kada mogu djevojke i neudate žene prodati nekretninu bez privole tutora: Megede aver unde ungemannede wif verkopen ir egen ane irs vormünden gelof, he ne si dar erve to;[2] nadalje govoreć o slučaju, ako umre otac prije sudbene predaje nekretnine, sin da nije vezan na predaju, nije li bio privolio.[3] Načelo to vriedilo je dašto i po drugih pravnih vrelih, koja sva bezizimno zahtievaju za valjanost prodaje privolu nasljednika,[4] kako to u ostalom svjedoče i izprave, koje imenito kod kupoprodaje navode privolu rodbine.

Kao što za valjanost oneroznih pravnih posala, kojimi se imala odsvojiti vlastnost, tako se zahtievaše privola nasljednika i kod onih, kojimi se imalo otudjiti samo uživanje, posjed, tako kod zakupa, zaloga, osnutka uživanja, renta itd.

Saksonsko zrcalo zahtieva privolu i nedorasle djece, kad želi muž ženi osnovati doživotni užitak;[5] isto tako treba privole i po drugih vrelih, koja se u ostalom luče od saksonskog zrcala u toliko, što privola dana nasljednici nedoraslimi, neveže ih, ter došav punodobnosti, mogu ju opozvati, dočim saksonsko zrcalo, kao što glede nascitura, tako i u tom pogledu čini iznimku.[6]

Principa, koj zahtjevaše privolu nasljednika i kod osnutka stvarnih prava na nekretninah, nisu se u ostalom držala sva prava imenito kod zaloga, tako da nekoja izrično dopuštaju

---

[1] I. 52 § 1 v. gore § 6.

[2] S. zr. I. 45 § 2.

[3] Ib. 9 § 6 Stirft aver jene, de't laten solde, sin sone n'is nicht plichtich to latene, he ne hebbe't selve gelovet oder bürgen vorgesagt.

[4] Kl. Kaiserr. . . . wo der man verkouffet; vorkoifft eyn man itd. v. Kraut cit. br. 11 35 i dr.

[5] I. 21 § 2 v. gore § 7.

[6] V. gore § 7.

Digitized by Google

osnutak zaloga bez obzira na rodbinu. Saksonsko zrcalo nespominje naročito nasljednikove privole kod zaloga, propisuje samo, da se nekretnina imade predati u zalog pred sudom, čim se naravno pružala prilika nasljednikom, vršiti svoj prigovor.[7] U drugih se vrelih izrično zahtjeva privola, tako:

pravo grada Lubeka: Hereditaria bona .... nemo potest impignorare, vendere vel dare sine heredum conniventia;[8]

hamburžki štatut: ... dat en mag neen Mann wedder setten offte sellen[9] ane Erven Loff;[10]

magdeburžko pravo: Nymant mag syn an irsturbin erbe vorkummern noch vorseczczin ane syner erbin wille.[11]

Medjutim imade takodjer vrela, koja neiziskuju kod zaloga privole nasljednikove,[12] ko što imade i izprava, u kojih se privola nespominje.[13]

II. Za valjanost odsvoja lukrativnimi pravnimi poslovi morala se obzirom na svrhu inštituta zahtjevati privola bliže rodbine još više, nego kod oneroznih. Pak ako vrela i neiztiču napose vrsti pojedinih lukrativnih posala, sliedi to iz općenitih onih izraza, kao dare, tradere, vorgeben, sellen itd., koji u oprieci napram vendere, impignorare, vorkoufen, vorsetzen itd. znače imenito lukrativne pravne poslove.

Privola nasljednika zahtjevaše se za svako darovanje, bilo to medju živimi, bilo za slučaj smrti. O namjeni imovine za slučaj smrti govori izrikom saksonsko zrcalo odredjujuć, da onaj, koj si vindicira neku nekretninu na temelju takove namjene, ne uspjeva, nije li ta razpoložba potvrdjena sudom.[14] Potvrda sudom nežnači drugo, nego da je dotični pravni posao valjalo sklopiti pred sudom, a čim se odsvoj nekretnine imao preduzeti sudbenim putem, bijaše tim štićen i interes nasljednika.

---

[7] I. 8 § 1.
[8] Kraut cit. br. 21.
[9] sellen = saljan = sallen, odatle sala v. Wackernagel cit.
[10] Kraut cit. br. 23.
[11] Kraut § 102 br. 32.
[12] v. Stobbe §. 87.[35].
[13] L. & Schr. br. 113 i dr.
[14] II. 30. Sve so ime erve to seget nicht von sibbe halven, denne von gelovedes (=gelobide=gelübede. W.) halven, dat hebbe man vor unrecht, man ne moge getügen, dat gelovede vor gerichte gestedeget si.

Digitized by Google

O privoli rodbine kod darovanja pružaju napokon svjedočanstvo mnogobrojne izprave.[15]

§ 10. Zaštita prava prigovora.

I. Odsvoji li vlastnik nekretninu bez privole na prigovor ovlaštena nasljednika, može ovaj redovitim sudbenim putem zahtievati odsvojenu nekretninu za sebe, veli saksonsko zrcalo a i druga vrela. Odsvoj dakle taki smatra se nevaljanim. Nevaljanost ta sastoji u pobitnosti, a ne u ništetnosti pravnoga posla, kako se često tvrdilo.[1] Odsvoja bo ne smatraju vrela, kao da ga neima, kao da nije ni nastao, nullius momenti, već odsvoj ne samo što je faktično preduzet, nego i samo pravo priznati će ga valjanim, odstrane li se zapreke, koje smetaju njegovoj valjanosti. Odsvoj taj može se naime poručiti, ter tako neće roditi onim resultatom, koj su stranke mislile polučiti; ali nastup toga rezultata ne prieči samo pravo po sebi, tako da za njegovu odstranu nebi trebalo nikakove reakcije, već prepušta ono povriedjeniku, da on svojim djelovanjem osujeti namjeravani odsvojem uspjeh, ili pravije, njegovu trajnost. Vrela ne samo da prepuštaju povriedjenomu nasljedniku, da odsvoj pobija, nego ona tu njegovu reakciju ograničuju na opredieljeno vrieme tako, da izminućem toga vremena ostaje pravni posao nepobitnim, valjanim, dočim ništetnomu pravnomu poslu nebi, po korektnom shvaćanju, dopuštala tractu temporis convalescere. Isto tako može pravni posao postati valjanim tim, da ga povriedjeni nasljednik odobri, odrekav se svoga prava pobijanja; kad bi pako smatrala vrela odsvoj ništetnim, nebi se ono, česa u pravnom pogledu ni ne ima, moglo potvrdjivati, ter činiti valjanim.

Pobija li nasljednik odsvoj, ter ga poruši, to dokinuće njegovo djeluje naravno i pro praeterito, to sliedi iz pojma pobitnosti kao nevaljanosti; odsvoj nevaljanim je od početka, a nečini ga nevaljanim tek njegovo dokinuće po nasljedniku, do-

[15] V. L & Schr. br. 84 133 i dr. Tipper str. 56.

[1] Medju ostalimi smatra ga ništetnim Renaud: Zeitsch. f. d. R. VIII. str. 242. Miešanje pojmova ili barem izraza nalazimo u Tippera str. 85, koj govori o ništetnosti i pobitnosti.

Digitized by Google

kinuće bo to izrazom je samo i posljedicom same nevaljanosti. Neizpravno je stoga, što veli Zimmerle,[2] da je pravni posao valjan, nu da se može pobijati. Zim. polazi kod toga sa stanovišta, koje nedrži pobitnosti nevaljanošću, već da ona pruža samo mogućnost, učiniti pravni posao nevaljanim, a sve dotle, dok se to neučini, ostaje pravni posao valjanim, po čem bi dokinuće mu djelovalo tek pro futuro. Isto tako nije izpravan nazor,[3] da okolnost ona, što se kod takova odsvoja mogu dati poruci, svjedoči o valjanosti pravna posla. Neizpitujuć, u koliko se može poručanstvo osnovati za tražbinu nevaljanu, imenito gdje poruk znade za nevaljanost, reći nam je, da u ovom slučaju u obće ni neima poručanstva u pravom smislu, jer kupac prodane nekretnine neima ovdje napram nasljedniku nikakove tražbine, za čiju bi mu izpunu imao poruk jamčiti. Poruk stoga ovdje osniva za sebe posebnu, samostalnu obvezu, kojoj nije ni nemože biti sadržajem činitba kakovog glavnog dužnika, koja bi se dakle ravnala po valjanosti ili nevaljanosti glavne obveze. Poruk bo nemože se obvezati svomu sukontrahentu, da će mu on izpuniti činitbu, ako toga ne učini onaj za koga se poručuje, te bo činitbe, kojoj se nada kupac, privole naime na odsvoj, poruk mu u obće ne može izpuniti; prema tomu poruk samo obećaje, da će prema svojim silam nastojati sklonuti nasljednika, da privoli na odsvoj .... ad hoc inducat (sc. heredem) cum effectu, ut consentiat,[4] ili se pako obvezuje poruk na odštetu.

II. Pobijati odsvoj imade nasljednik redovitim sudbenim putem, nekretninu može dobiti „mit ordelen," kako veli saksonsko zrcalo. Prem vrela izriču, da povriedjeni nasljednik vindicira nekretninu, kao da je odsvojitelj umro „als of he dot si," to se ipak njegova tužba ne osniva niti na anticipiranom nasljedstvu,[5] niti na kakovom stvarnom pravu, što da ga dobiva nasljednik u momentu odsvoja, ili imao već prije na od-

[2] cit. str. 161 toč. 1.
[3] cit. toč. 3.
[4] Kako se izrazuju izprave.
[5] Kako drži Tipper str. 88.

Digitized by Google

svojenoj nekretnini;[6] već pravnim temeljem povriedjenikovoj tužbi jest njegovo, na rodbinskom se odnošaju napram odsvojitelju osnivajuće pravo prigovora, a faktičnim temeljem jest povrieda toga prava, okolnost ona, što odsvojitelj razpolagao nekretninom proti zakonskim propisom. Fikcijom onom o smrti odsvojitelja kane vrela reći samo to, da on gubi nekretninu za kazan s toga, što preduzimlje odsvoj ne pazeć na potrebštine, koje se iziskuju za njegovu valjanost, pak radi te povriede smatra se on obzirom na imovinu kao da ga neima, a ona pripada onomu, čije je pravo povriedio.[7] Tužitelj mora doduše dokazati, da je bliži nasljednik odsvojiteljev; ali to čini on ne u svrhu, da na temelju nasljednog prava traži odsvojeni objekt, već u svrhu dokaza, da je on onaj ovlaštenik, čiju privolu zahtieva zakon za valjanost odsvoja, čiji dakle interes štiti zakon, i da je taj interes povriedjen. — Tužbom svojom može nasljednik zahtievati odsvojenu nekretninu od svakoga, u čije ruke dodje, u toliko imade njegova tužba karakter actionis in rem scriptae; može ju pako podići već i za života odsvojiteljeva, ne trebajuć čekati njegove smrti, kako se vidi već odatle, što vrela fingiraju smrt, a nekoja vrela to naročito ističu.[8] Odsvojenu nekretninu dobiva nasljednik, a ne odsvojitelj, on bo se obzirom na nju smatra mrtvim, on je proigrao svoje pravo na nju, ili kako vele neka vrela, odrekao se nekretnine.[9] Ne radi se dakle o tom, da se uzpostavi prijašnje stanje, da se nekretnina vrati opet odsvojitelju, a nasljednik da zadrži i nadalje samo pravo prigovora; već nekretninu dobiva nasljednik, kao da mu ju je odsvojitelj namro, s toga onaj, komu se tim načinom oduzimlje nekretnina, ne može od revokanta zahtjevati nikakove naknade ni kupovnine, već se imade držati odsvojitelja.

---

[6] Zimmerle str. 160 i 212 op. 2.

[7] Predaleko ide tom fikcijom Tipper str. 86. veleć, da odsvojena nekretnina pripada nasljedniku s toga, što — na temelju rečene fikcije — odsvojitelj ne može biti subjektom prava. Tipper drži po tom odsvojitelja mrtvim za pravo u obće, a ipak ga s druge strane (str. 87) čini odgovornim za odštetu kupcu.

[8] Kl. Kaiser: . . . daz gewinnet her (der son) . . . by dez vaters lebtagen. Kraut § 70 br. 11.

[9] Ibid . . . sint der vater sines rechtes vertzych, do hers verkouffte.

Digitized by Google

Tužba nasljednikova zastaruje u roku od godine i dana, računajuć od vremena, kad je nasljednik saznao za odsvoj i mogao vršiti svoje pravo bez zakonskih izprika. Nekoja prava poznavahu u ostalom i druge rokove,[10]

§ 11 Iznimka.

I. Iznimka od pravila, da za valjanost odsvoja treba privola bližeg nasljednika, što se dopuštala u vrieme narodnih prava u korist crkve i kralja, izgubi se doskora kasnije, ter se privola iziskuje svagda bez obzira na osobu, kojoj je odsvoj namienjen.

Već prije pojava pravnih knjiga gledala je rodbina priekim okom odsvajanje imovine bez njezine privole, s toga se nastojala crkva osigurati tim, što pobijanje učinjenog joj dara proglasivaše bogumrzkim djelom, izazivljuć na glavu onoga, koj bi to činio, grozne kazne, prokletstvo, a često se nalagahu i globe.[1] Kad medjutim sve to neuzmože osvjedočiti rodbine, da je zahtjev njezin, što ga stavlja na imovinu odsvojenu bez njezine privole, griehom, stali se i odsvoji, namienjeni crkvi, preduzimati uz privolu rodbine, i budne to još prije pravnih knjiga čvrstim pravilom, koje prihvate i ova nespominjuć pogodnosti u korist crkvi ili kralju ničim. Skorim stanu dapače neka prava odsvoj crkvi izrično zabranjivati, ma se činio on i privolom nasljednika.

II. Druga ona iznimka, što ju spominje već lex Saxonum, po kojoj bijaše odsvoj dopušten u slučaju nužde, ne samo da se održa, već bude obćenito prihvaćena. Spominje ju već vormsko služno pravo od god. 1024: Si quis... in paupertatem inciderit, et ex hac necessitate hereditatem vendere voluerit, prius proximis heredibus cum testimonio proponat ad emendum.[2]

---

[10] v. Zimmerle str. 224.

[1] Si quis .... infringat, odium Dei et omnium sanctorum habeat, et cum Juda Scarioth portionem accipiat.“ Ibi: .... deleatur de libro viventium et cum justis non scribatur, sed cum iis portionem accipiat, quorum vermis non moritur, nec ignis extinguitur itd. v. izprave u Tippera str. 7 op. 10.

[2] v. gore § 6.

Digitized by Google

Švabsko zrcalo govori izrično o jednom slučaju nužde, nevoljničtvu; koga naime izkupi drugi iz robstva, a njegova imovina ne iznosi više, nego je svota, za koju je odkupljen, može on svojemu osloboditelju dati svu imovinu bez zapreke sa strane nasljednika.[3] Isto tako priznavaju izrično tu iznimku i gradska prava, tako štatut goslarski: Men ne mag .... laten .... sunder lives not; lubečko pravo imade pred očima slučaj nužde kad veli (čl. 5): Quicunque ... bona hereditaria proponit vendere, primum debet ea offere proximis heredibus .... si heredes emere velint, emant ... si non, hereditatem ... vendat; dočim na drugom mjestu zabranjuje odsvoj bez privole nasljednika,[4] po čem bi oba mjesta bila medjusobno u protuslovju, ne uzme li se, da prvo govori ob odsvoju u slučaju nužde;

hamburški štatut od g. 1270:... alsodan Erve... dat en mag neen Mann wedder setten offte sellen ane Erven Loff, id en sy also, dat id eme not do, deme dat Erve tohoret, u. de Not schall he bewysen, — u. verkopet id dar he will.[5]

Izprave svjedoče takodjer, da se u slučaju nužde nekretnine slobodno odsvajahu; navodimo za primjer izpravu iz 14. stoljeća,[6] po kojoj se stranke obratiše na sud pitajuć, mogu li nalazeć se u nuždi, prodati nekretninu i bez rodbine. Na to im odgovori sud, da njihovo pravo glasi: daz ein igslich zû sines lîbes notdorft sîn gût wol vorkoufe mag, daz ime sîn erben nicht geweren mugin, alsô daz her iz swere zû den heiligen, daz iz sînes lîbes nôtdorft sîe, und durch dicheinerlei ander sache nicht vorkoufe, danne um sînes lîbes nôtdorft.

Uvaži li se prema tomu, da gotovo sva vrela, koja inače ograničuju razpoložbu pravom rodbine, dopuštaju iznimku za slučaj nužde, neće se moći opravdano dvojiti, da tu iznimku priznaje i saksonsko zrcalo, prem je izrično ne spominje, tim više, što je kod Saksonaca priznavana ona i prije, ter baš lex

[3] Lewis str. 62.

[4] čl. 4: Hereditaria bona id est torfhacheigen, nemo potest impignorare, vendere vel dare sine heredum conniventia.

[5] Kraut § 70 br. 23 v. takodjer knjigu distinkcija ib. br. 25.

[6] Kor L. v. Schr. br. 250.

Digitized by Google

Saxonum osobito ju naglašuje.[7] Istina je doduše, da zabranu odsvoja bez privole nasljednika najkonsekventnije provodi saksonsko zrcalo, ali iznimka je ona tako opravdana samom naravi stvari, da bismo smieli uzeti, ter ju saksonsko zrcalo muče predpolaže, kad je i nebi stara lex Sax. izrično izticala. Dočim se iznimka ta neprotivi samoj svrsi inštituta, dajuć ovlašteniku svagda priliku, da si dotičnu nekretninu pribavi: nastajale bi, nedopustiv te iznimke, mnogo puta štetne posljedice, i predaleko bi išlo pravo ovlaštenikovo, kad bi on mogao zapriečiti spas vlastnikov iz težke nužde, za koju se svagda, i u drugih pogledih, dopuštahu iznimke.

Nužda, koja opravdavaše rečenu iznimku, morala je biti težka, za kakovu zakoni dopuštahu iznimne propise, necessitas legitima, nastala bez vlastite krivnje; a dokaz, da u istinu postoji nužda, pružaše se prisegom ili svjedoci. Nekoja vrela govore samo o nuždi u obće, druga spominju pojedine vrsti. Već lex Sax. spominje glad, nu ne ima dvojbe, da nije htjela tim ograničiti iznimke samo na taj slučaj nužde; Švabsko zrcalo, kako spomenusmo, dopušta odsvoj u svrhu odkupa iz robstva; isto tako priznano bude to i za naplatu dugova, nije li bilo ine imovine, jer neplatež mogaše imati posljedicom gubitak slobode.

Izrično spominje dug citirani goslarski štatut „sine scult ghelden," isto tako lubečko i druga prava.[8] Vlastnik, nalazeć se u nuždi, mora prije, nego će prodati nekretninu, ponuditi ju rodbini, da ju ona kupi ili mu pomogne iz nužde.[9] Ne učini li ona ni jedno ni drugo, slobodno je vlastniku prodati nekretninu komu može. Da li se imala ponuda činiti samo najbližemu u vrieme odsvoja nasljedniku, ili i svim ostalim, kojim inače pripada pravo prigovora samo in eventum, na to se ne da jednako za sva prava odgovoriti, postoji bo glede toga razlikost. Neka vrela govore samo obćenito o nasljedniku ili nasljednicih, druga opredieljuju broj bližih rodjaka, treća nalažu,

[7] Iznimku tu za saks. zrcalo nieče Lewis str, 202 203.

[8] Lewis str. 64.

[9] Wil aver der erve ime sine nottorft gheven und sine scul. ghelden, de behalt dat erve" veli goslarski statut v. Kraut čl. cit. 13.

Digitized by Google

da se nudi svim rodjakom redom, kako su zvani na nasljedstvo.[10] Nedvojbeno je, da se imalo najprije nuditi najbližemu, nu ovaj se mogao odreći svoga prava na korist dalji ovlaštenika. Nije li bliži nasljednik jednostavno htio vršiti svoga prava, ne može se tvrditi, da je postojala za vlastnika dužnost dalje ponude, gdje se to izrično neodredjuje, kao što ni ondje, gdje se za valjanost odsvoja iziskivala privola, nije trebalo pitati dalje rodbine, čim je privolio najbliži. Medjutim u životu se, kako pokazuju imenito izprave, često nudilo svim i eventualnim ovlaštenikom.

Odsvoji li vlastnik, nalazeći se u nuždi, nekretninu, ne učiniv prije ponude, može povriedjeni ovlaštenik pobijati taki odsvoj, ter nekretninu tražiti isto onako, kao što ju vindicira u slučaju, gdje se za valjanost odsvoja traži privola, a on učinjen bez te privole. Nasljednik prema tomu nije dužan naknaditi kupcu ni kupovnine ni inih troškova, i tim se razlikuje njegovo prekupno pravo od kasnije se razvilog prekupa. Vlastniku bo ne daje se sloboda razpoložbe načelno, a rodbini samo pravo prekupa, već usuprot načelno pripada rodbini pravo prigovora, a samo iznimno, u slučaju nužde, umanjuje se to pravo do prekupa; nu prekupiti će ovlaštenik, ako mu se ponudi; ne učini li se to, tad netreba odkupljivati, već može revocirati. Inako je tomu u kasnijem pravu, koje prihvati princip prekupa odnosno odkupa.

Glava II. Pravo prekupa i odkupa.

§ 12. Razvoj i pojam.

I. Stege u razpoložbi nekretninami, kako se razviše u vrieme pravnih knjiga, nisu se mogle trajno uzdržati. Novi odnošaji, imenito sve veći razvoj trgovine, zahtjevahu slobodniji promet nekretninami, a novoj toj struji nije se više stavljao toliki odpor, kao što prije, dok bijaše i obiteljska sveza čvršća i važnost nekretnina veća. Nu, ako i jesu usljed novih tih okolnosti osla-

[10] Tipper str. 74 op. 8.

Digitized by Google

bili obziri, s kojih se ograničivala razpoložba nekretninami pravom prigovora, nisu oni ipak na jedanput posve prestali; nije se prema tomu moglo umah preći na posve slobodnu razpoložbu. Put, kojim se moglo udariti, da se zadovolji jednim i drugim obzirom, pokazivalo je dosadanje pravo za slučaj, gdje su osobiti razlozi na strani vlastnika vojevali proti absolutnomu veto bližeg nasljednika. I onda bo, dok se priznavaše pravo nasljednikova prigovora proti odsvoju u najvećem mu obsegu, dopuštala se, kako znademo, iznimka u slučaju težke nužde, usljed koje nije nasljednik mogao zapriečiti odsvoja, već imadjaše samo pravo, kupiti sam dotičnu nekretninu. Iznimka ta bijaše, da tako reknemo, vrati, na koja se uvlačila sve slobodnija razpoložba nekretninami; pojam nužde bijaše razmaknut, ter se odsvoj stao dopuštati u obće svagdje, gdje je trebalo zadovoliti kojoj pravnoj dužnosti, a nije se to dalo inako postići. Tako je bilo slobodno odsvojiti nekretninu u svrhu naplate duga, za naknadu štete, nanešene deliktom itd., u pomanjkanju dašto druge imovine. Stupajuć tim putem dalje i ne nalazeć čvrsta odpora u obitelji, budne prijašnja iznimka doskora pravilom, ter se pravo prigovora nasljednikova pretvori u pravo prekupa za sve slučaje. Dočim je prije nasljednik mogao zapriečiti odsvoj, a odsvojenu bez privole nekretninu dobivao, kao da mu ju je odsvojitelj namro „als of he dot si," to sada po prekupnom pravu, može dobiti on nekretninu samo onda, ako je pripravan zadovoljiti onim uvjetom, pod kojimi može vlastnik prodati dobro i drugomu. Tako se prekupno pravo razvilo u savezu s prijašnjim pravom prigovora, a nije niti unešeno u Njemačku, niti tek uvedeno konštitucijom cara Fridrika II. „de jure protimiseos,"[1] kako se često tvrdilo, koja u ostalom nije

[1] Si quis ex parentela habeat communem agrum . . . et voluerit alienare, non ante liceat ei alienare, quam denunciaverit illis, quos vocavimus per ordinem in ius προτιμήσεως. Inprimis vocentur parentes, itd.

Kraut § 130 br. 1. Učilo se naime, da je car Fridrik uzpostavio tom konštitucijom pravo prekupa, koje da bje rimskim pravom [const. 14 C. de contrah. emt. (4 38)] zabranjeno. Nazor taj o zabrani bijaše dosta razprostranjen, pak i pojedina prava izrično to naglašuju, ali uza sve to dopuštaju pravo prekupa kao stari običaj: Nachdem der Abtrieb der verkaufften leygen-

Digitized by Google

glosirana ni recipirana u Njemačkoj,[2] a po svoj prilici ni izdana za Njemačku.[3] Prelaz od prava prigovora na puki prekup, sbivao se polagano, i kako se vidi bar u nekih pravih, nekom nesigurnošću, kolebanjem. Tako hamburžko pravo na jednom mjestu zahtjeva privolu nasljednika za odsvoj nekretnina, dočim na drugom daje dvojici najbližih rodjaka samo pravo prekupa. So we syn erve vorkopen wyl, des schal id beden twen synen naghesten frunden.[4] . . . .

Kao dalja vrela, koja priznavaju prekup, spominjemo: ditmarzensko pravo,[5] konštitucija saksonska od god. 1572.[6] naredjuje, da onaj, koj želi prodati dobro, imade to dojaviti onomu, komu pripada pravo prekupa. Neće li ovaj kupiti, tad može prodavalac prodati drugomu; nu ako ovlaštenik ne odbije posve ponude, već si pridrži vrieme, da promisli, ili ako prodavalac proda bez „denuncijacije," tad ovlaštenik na prekup može odsvojenu nekretninu odkupiti u roku od godine dana. Da se ovdje radi o prekupu, to je jasno. Denuncijacija bo ova, o kojoj govori konštitucija, neznači ništa drugo nego ponudu, s toga odbije li ovlaštenik ponudu, ne može kasnije odkupiti prodane nekretnine, to bo dopušta mu se samo onda, ako nije bila učinjena ponuda, ili ako si je on pridržao pravo odkupa; to bo imade značiti ono „sondern Bedenkzeit nimmet," a uza sve to se dobro prodaje.

Pravo hagensko: Welcher sein Erbguth zuvorkauffen willens, musz ehr dasselbe den negsten Erben anbieten;[7]

budjadinzko pravo: Wer angeerbete oder auch andere liegende Gründe verkauffen wil, der sol sie . . . . den nächsten Anverwandten anbieten.[8]

---

denden Güter, ob er wol sonst in den gemeynen kayserlichen Rechten verbotten, doch durch undenklichen gemeinbrauchen in dieser gantzen landart eingerissen — u. gleich wol der billigkeyt gemes ist, itd. (Kraut cit. br. 4).

[2] v. Renaud str. 244 245.

[3] Beseler, Sistem I. § 107.[8]

[4] v. Beseler cit. § 106.[6].

[5] v. Dahlmana str. 19.

[6] Kraut § 130 br. 3.

[7] Kraut cit. br. 6.

[8] Ib. br. 7 ostalo v. u Dahlmana str. 14 15.

Digitized by Google

Navedena prava nalažu onomu, koj želi prodati nekretninu, da ju ponudi prije bližemu rodjaku; nekoja prava zahtievaju, da se ta ponuda čini u formi javnog proglasa, i opredieljuje rok, u kom se imade ovlaštenik izjaviti, da li je voljan nekretninu prekupiti. Odsvoji li se nekretnina bez ponude, to povriedjeni ovlaštenik može taki odsvoj pobijati po naročitoj odredbi većine prava, a to vrieditи će i za ona, koja samo nalažu ponudu, neopredjeljuć izrično, kakove nastaju posljedice u slučaju odsvoja bez ponude, jer inače ne bi imala ponuda smisla; iznimice samo proglašuju nekoja prava[1], kao monaško gradsko i druga,[9] odsvoj bez predhodne ponude ništetnim.

Bliži nasljednik, koj mogaše prije zapriečiti odsvoj, može sada samo prekupiti nekretninu, koju želi vlastnik odsvojiti; povriedi li mu se to prekupno pravo, može odsvojenu nekretninu odkupiti. Nu odkup taj ne pokazuje se u ovom slučaju posebnim, samostalnim inštitutom, već je samo posljedicom prekupnoga prava; odkup ovdje je samo sredstvo, kojim se štiti ovlaštenik proti povriedi prekupnoga prava.

II. Nekoja prava podjoše u slobodi razpoložbe nekretninami još dalje. Ponuda, što ju imadjaše činiti vlastnik po onih pravih, koja priznavahu rodbini pravo prekupa, činila se drugim takodjer preteretnom, pak ona dopuštaju vlastniku odsvoj nekretnine ne trebajuć prije nuditi rodbini, a ovoj daju pravo tekom opredieljenog vremena nekretninu odkupiti. Vlastnik dakle odsvajajuć nekretninu, ne ima s rodbinom nikakova posla, pak ako po nekojih pravih i proglašuje sklopljeni jur pravni posao, nije to dakako nikakova ponuda, već se čini lih u svrhu, da uzmogne na odkup ovlaštena rodbina saznati za odsvoj, ter nekretninu u opredjeljenom vremenu odkupiti.

Izmedju vrela, koja poznavaju samo pravo odkupa, spominjemo:

štatut freiburžki od g. 1520; Welcher ligende güter in unser statt gezirck und gepietten gelegen verkoufft, so habent sin nechsten syppfründ .... gewalt solchen kouff in jarszfrist ..... an sich ze bringen.[10]

[9] Dahlman str. 16.

[10] Kraut cit. br. 5.

Digitized by Google

O ponudi neima ovdje govora, rodbina prije prodaje neima nikakova prava, tek kad je dobro odsvojeno, može u roku od godine dana, kako je za odsvoj saznala, odkupiti nekretninu. Isto tako statuta kedingensia, spominjuć samo „retrahiren.“[11]

Druga prava nalažu proglas sklopljenog jur pravnog posla u svrhu, da ovlaštenici za odkup laglje saznadu za odsvoj, ter se i vrieme, tekom kojeg se može nekretnina odkupiti, broji pravilno od učinjena proglasa. Tako:

pravo kneževine Waldeck od g. 1525: Wer Güter verkaufen oder versetzen will, musz dies 3mal von der Kanzel bekannt machen lassen;[12]

pravo kneževine Jülich:[13] Item eyn beschudt sall gescheen bynne den seess wechen und dryn dagen, nae deme der kouff offentlich in der Kyrchen . . . uysgeroiffen is.[14]

Što god se govori u tih pravih o proglasu, ne čini se to s toga, kao da bi se imala nekretnina tim ponuditi rodbini, da ju ona kupi, već se jedino interesenti ubavješćuju ob učinjenoj prodaji, da mogu prije za nju saznati i vršiti pravo odkupa. Odkup taj ovdje je samostalno, od prekupa neovisno pravo, ter se kao taki mora lučiti od prekupa. Prekup bo odnosi se na pravni posao, koj se imade tek sklopiti, a odkupu imade mjesta tek, pošto je pravni posao jur sklopljen. Prekup je nadalje upravljen u prvom redu proti prodavaocu, a odkup proti kupcu. I onaj doduše, čije je prekupno pravo povriedjeno, može odsvojenu nekretninu odkupiti od svakoga, i on dakle uz pravo prekupa napram prodavaocu imade odkup napram kupcu, ali odkup u ovom slučaju nije, ko što jur iztakosmo, posebnim, od prekupa samostalnim pravom, već je samo posljedicom povriede prekupnoga prava.[15]

---

[11] Ib. br. 8.

[12] Brumhard cit. str. 157.

[13] Ta pojedina prava v. Kraut § 15.

[14] Dahlman str. 19, gdje se (str. 18 20 21) navode i druga vrela.

[15] U literaturi se obično ova razlika neiztiče dosta jasno, već govori jednostavno o retraktu, ter mieša kod toga prekup i odkup; Dahlman polazi takodjer samo sa stanovišta retrakta, ter razlikuje dvie vrsti: 1) prekup napram prodavaocu i odkup napram kupcu, 2) odkup napram kupcu. Nu tim nije dovoljno iztaknuta samostalnost prekupa. Ne stoji bo, da je prekup tek

Digitized by Google

Prihvativ prava princip odkupa, nije za vlastnika, želećeg prodati, postojala naravno nikakova dužnost, da nudi rodbinu, pak ako je i ponudio, ne mora rodbina, ovlaštena na odkup, činiti nikakove porabe od ponude, a da ipak negubi tim odkupa; jer po korektnom shvaćanju ne ima prava na odkup, u slučaju ponude, samo onaj, koj je po pravu ovlašten na prekup, a neće toga vršiti, kad mu se ponudi.

III. Prem je pravo prekupa i odkupa bilo tako rašireno, da je Gaill mogao reći: „Jus retractus ex generali quadam consuetudine Germaniae ubique fere locorum obtinet,“[16] ne bijaše ono ipak obće pravnim inštitutom u onom smislu, da bi vriedilo bez obzira na to, je li osnovano u partikularnom pravu.[17] Uz rodbinski retrakt bijaše se, kako je poznato, razvila silesija i svakojakih drugih, kao susjeda, suvlastnika, občinara itd., pače i glede samih pokretnina; a mnoga prava kao da se upravo natjecahu, kako da izmisle novu koju vrst retrakta. Nije prema tomu čudo, da je čitavi inštitut postao odioznim ter pao u nemilost i zakonodavaca i pravnika, ter se kao uredba štetna po kredit i gospodarstvene odnošaje, stala sve više imenito od proš-

---

vist ili forma retrakta; kod one prve vrsti, što ju razlikuje D. valja poći ne sa stanovišta retrakta, već prekupa, jer prekup je glavno, a odkup samo sredstvo zaštite proti povriedi. Nije prema tomu izpravno, što veli na str. 44.: namque quum secundum primam suam formam retractus jus protimiseos complectatur. D. u ostalom niti u navodu vrela ne provodi točno one razlike. Navodi bo pravo grofovije Solms (str. 19. Jus Solmense) medju onimi, koja dopuštaju rodbini prodavaoca samo pravo odkupa. Nu mjesto to neradi o proglasu sklopljene jur kupoprodaje u onu svrhu, da se ubavjeste ovlaštenici o prodaji, već onaj proglas imade karakter ponude, što se vidi odatle, jer se izrično veli, ako se nitko od rodbine nejavi, „so deren (Güter) begert.“ Odkup daje se ovdje rodbini baš s toga, jer nije mogla vršiti svoga prava prekupa; je li usuprot mogla vršiti to pravo, a nije toga činila, tad neima ni ovlasti odkupiti nekretninu, što je posve korektno, a ne nedosljedno, kako to spotiče D. str. 24, dakako usljed toga, što nazrieva u tom samo odkup. Renaud govori samo o retraktu, Näherrech, koj da obuhvaća i prekup, kako se vidi iz onog na str. 282. 1.

[16] Andr. Gaill: Practicarum observationum libri duo 1578. Kraut § 130 br. 2.

[17] Možda ni Gaill nije htio reći toga, već imao pred očima samo veliku razprostranjenost. Ranaud str. 247, 248 drži, da je odkup bio ne samo u sred. vieku obćepravnim inštitutom, već se čudi, kako se može to i za današnje pravo poricati.

Digitized by Google

log stoljeća dokidati, kod česa nije poštedjen ni rodbinski retrakt, i danas ga u velikoj većini Njemačke neima.[18]

§ 13. Subjekt, objekt i vrsti odsvoja.

I. Kao što je pravo prigovora vršio svagda najbliži u vrieme odsvoja nasljednik, tako i pravo prekupa i odkupa pripada u prvom redu najbližemu rodjaku u vrieme, kad se čini ponuda odnosno kad je pogodba postala perfektnom. Nu malo prava ograničuje ovlaštenost tu samo na najbliže nasljednike,[1] već većina priznaje pravo prekupa odnosno odkupa i daljoj rodbini, ali tako naravno, da bliži imadu prednost pred daljimi, tek ako se oni odreknu svoga prava, ili ga u obće neće vršiti, dolazi red na dalje. Jasno označuje to navedeni freiburžki statut.... wo die nechsten sippfründ nit wölten, sollen ander sippfründ, die nach inen die nechsten sind, sollichs zethun gewalt haben.[2]

Stupanj srodstva, do kojega siže ovlaštenost na prekup odnosno odkup, po raznih je pravih različit. Hamburžki statut od god. 1276 odredjuje, da se imade činiti ponuda samo dvojici najbližih rodjaka;[3] budjadinžko pravo nalaže ponudu do trećeg stupnja kanoničke komputacije,[4] kedinžko pravo ovlaštuje pače in eventum i rodbinu po tastbini.[5] Većinom zaključuje se četvrtim koljenom, nu imade prava koja idu i dalje, pače i do 10. koljena.[6] Osim toga, što svagda imadu prednost bliži pred daljimi, daju neka prava posebne pogodnosti rodjakom mužkim pred ženskimi,[7] descendentom i ascendentom pred kolaterali.[8]

---

[18] Slieditи taj razvoj u novijih pravih ne možemo, niti ne spada u okvir ove radnje. Važnije zakone navodi Stobbe § 88[30.31] i Renaud str. 248—251. Austrijski gradjanski zak., kako je poznato, dopušta § 1073 osnutak predkupa ugovorom, koj unosom u javne knjige može postati pravom stvarnim, nu s ovdje razpravljanim institutom, kako se razumije samo po sebi, ne ima ništa zajedničkog.

[1] Beseler cit. § 106.[8]

[2] Kraut cit. br. 5.

[3] v. prediduci §.

[4] ... der sol den nächsten Anverwandten nach einander oder jedwedem besonders bis zum dritten Grad. kanonischer Computation inclusive, . .anbieten.

[5] Kraut cit. br. 8.

[6] v. Stobbe §. 90.[9]

[7] Dahlman str. 61.

[8] Beseler §. 106.[10]

Digitized by Google

Neopravdana i na krivih nazorih osnovana je iznimka, što ju čine neka partikularna prava na uštrb descendentom, izključujuć ih od prava prekupa i odkupa, ako se nalaze u očinskoj vlasti odsvojitelja.[9]

Po načelu, da bliži rodjak imade prednost pred daljim, ne može biti govora ob odkupu, ako prodavalac proda nekretninu najbližemu rodjaku; usuprot posve je korektno, što se u slučaju odsvoja daljemu rodjaku dopušta onomu, koj je bliže, da odkupi dobro. Medjutim nekoja prava izključuju odkup u obće, kad se proda nekretnina komu od rodjaka.[10] Imade li više jednako bližih ovlaštenika, tad ili odlučuje prevencija, ili kocka, ili se pako vrši pravo pro rata. Nu moguće je, da sa rodbinskim odkupom konkurira koja druga vrst: susjeda, suvlastnika itd., tad imade prednost rodbinski odkup.[11]

(Nastavit će se.)

O pristojbenoj takmini od segregiranih urbarskih pašnjaka i šuma.

Piše ***David Milanković****, kr. sudski viećnik.*

Kako su u mnogih obćinah, poslje dovršene segregacije paše i šume, nerazdieljeni pašnjaci i šume upisani u gruntovnici na ime dotične urbarske obćine, počeli su financijalni organi odmjerivati takminu pristojbe (Gebührenaequivalent) od segregiranih pašnjaka i šuma i nalagati urbarskim obćinam, da je plate.

Povodom tim povela se je u najnovije vrieme rieč o tom, da li je pravilan postupak, po kom se odieljeni pašnjaci i šume uknjižuju kao vlastničtvo urbarskih obćina i ako, da

[9] Stobbe cit. op. 12.

[10] ib. op. 20.

[11] Kraut § 133 br. 3., izprava od g. 1455 u L. et Schr. (br. 304): ... dat de mâech nâer is den côep an den wardêl tô beholden, dan hem de clenôte is af tô winnen, want sie beide bûren sint in der mark dar dat wardêl gelegen is.

Digitized by Google

li eraru pripada pravo pristojbene takmine od takovoga občinskoga posjeda; pa kako je ovo pitanje preporno, a još riešeno nije, osvrnuti ćemo se u kratko mi nanj.

Pravo na urbarsku pašu i drvarinu pripadalo je bivšim podanikom vlasteoskim; oni su do segregacije uživali to pravo na vlastelinskom zemljištu, na vlastelinskih pašnjacih i u vlastelinskih šumah.[1] Do segregacije imadjahu bivši podanici neku vrst služnosti paše i drvarenja na vlastelinskom gruntu, koja je u pogledu paše i prije segregacije prelazila u zajednički posjed i suuživanje, pak se s toga takovi pašnjak nazivao: zajednički pašnjak, pascuum commune.[2] Dapače se govorilo i o zajedničkih šumah, u kojih su bivši podložnici uživali pašu.[3] Ovaj suposjed i suuživanje imao se je pri uvedenju gruntovnice i u javnih knjigah evidentirati.[4]

Po dovršenoj segregaciji prelazi pašnjak i šuma, dotično trstik u podpuno vlastničtvo bivših podanika,[5] te sada na-

[1] Vidi § 3 hrvatskog urbara. Pascuum pro pecoribus subditorum, in quantum situs teritorii admittit, suficiens ordinetur. § 4 Lignatio focalis, ubi silvae praeexistunt, ... ad propriam duntaxat necessitatem subditis licita est. § 5 Ligna aedilia . . . . . subditis gratis concedentur. — Vidi § 8 slavonskog urbara: sylvae quidem pariter sunt juris dominalis, in quarum tamen possessionum territorio dantur, dominus terrestris aliquam illarum partem colonorum necessitati sufficientem excindet . . . . . non secus et ubi proaedificiis lignorum necessitatem habuerint, haec ipsis . . . . . gratis concedantur. —

Sravni § 3 i 4 zak. čl. VI god. 1832—6.

[2] Vidi Caroli Pauly: Constitutio rei urbarialis Regni Hungariae: str. 56. Relate ad commune pascuum simultaneus ejusdem usus dominio terrestrali relinquitur. . . . . Nro. aul. 759. 1811.

Ibidem str. 63: Benigne resolvit sua Majestas sacratissima ut . . . . . neque licitum sit pro aliis quam propriis pecoribus communi pascuo uti.

[3] Ibidem str. 600. u kraljevskoj resoluciji dne 27. stud. 1780 pod br. 7145 na županiju zagrebačku: subditis in eo etiam querulantibus, quod in sylvis praecise dominalibus, aut etiam communibus liberam ab olim pascuationem exercentes . . . . .

[4] Vidi naredbu minist. pravosudja od 18. travnja 1853 br. 65 d. z. l. § 15 lit. g.: Befindet sich eine adelige Liegenschaft, wie z. B. eine Weide, im Mitbesitze und Genusse der vormaligen Grundherrn und Unterthanen, so ist dieselbe, ... als ein besonderer Grundbuchskörper zu behandeln.

[5] § 3 urb. patenta od 17. svibnja 1857 br. 98 d. z. l. Die bereits gesetzlich ausgeschiedene oder in Zukunft im gesetzlichen Wege auszuscheidende Hutweide geht, so wie der im Sinne der Gesetze ausgeschiedene Wald — und Rohrgrund, in das volle Eigenthum der gewesenen Unterthanen über.

Digitized by Google

staje pitanje, na čije se ime ima uknjižiti pravo vlastničtva na segregirani pašnjak i šumu (trstik)? Pri ovom pitanju naročito predpostavljamo, da dosudjeni pašnjak nije pri ovršnoj predaji podieljen medju dotične ovlaštenike, nego da je predan nerazdieljen ukupnosti bivših podanika, ili drugimi riečmi: da je pašnjak razdieljen samo izmedju bivšega vlastelinstva s jedne i bivših podanika s druge strane. Jer ako je pašnjak već pri segregaciji ili i poslje nje medju ovlaštenike podieljen, onda je stvar jasna i čista: odieljeni dio ima se upisati na ime dotičnoga ovlaštenika, ili njegovoj sesiji, ako ju još ima, pripisati, i tada o kakovoj pristojbenoj takmini nemože biti ni govora.[6]

Što se pako tiče šume, ta se i tako de regula nesmije dieliti medju ovlaštenike, nego im se mora predati ukupno u nerazdieljenom stanju.[7]

Rieč je dakle ob odciepljenom od vlastelinskog posjeda pašnjaku i šumi kao cjelini.

Pri pitanju o gruntovnom unosu mogu biti samo dva slučaja ili mnenja: pravo vlastničtva na pašnjak i šumu može se uknjižiti ili na imena p o j e d i n i h bivših podanika, ili na u k u p n o s t bivših podanika, pod kakovim kolektivnim imenom, n. p. obćine, zadruge, zajednice.

Uzeti ćemo u razmatranje najprije prvo mnenje. Kad se veli, da se segregirani pašnjak i šuma imade u gruntovnici

[6] Vidi drugu alineu § 15 sl. g. citirane pod 4 nared. minist. pravosudja: Nach erfolgter gesetzlicher Theilung (Segregation) werden die den Unterthanen zugemessenen Parcellen den Ansässigkeiten derselben . . . . . zugeschrieben. Da se ovde razumieva individualna razdioba izmedju ovlaštenika vidi se iz § 61 naredbe minist. pravosudja od 23. srpnja 1854 o izvedenju naputka za lokalizacije pod br. 2. Ist die Segregation einer solchen Weide bereits erfolgt, so werden die den e i n z e l n e n Unterthanen . . . . . zugemessenen Antheile in den Lokalizirungsprotokollen der einzelnen Unterthanen den Sessionen derselben . . . . . zugeschrieben.

[7] § 9 urb. patenta: Der für die gewesenen Unterthanen auszuscheidende Waldantheil ist als Gemeindewald zu behandeln und nach den für solche Wälder bestehenden oder noch zu erlassenden Vorschriften unter Aufsicht der politischen Behörden zu bewirthschaften. § 21 šumskog zakona od 1. prosinca 1852 uvedenog u Hrvatskoj i Slavoniji patentom od 24 lipnja 1857 br. 121 d. z. l. Gemeindewälder dürfen in der Regel nicht vertheilt werden . . . . . .

Digitized by Google

upisati na pojedine bivše podanike, nastaje prije svega pitanje: na koje podanike?

Ovo smo pitanje drugom sgodom pretresli,[8] i došli do zaključka, da pravo vlastničtva na odciepljeni pašnjak i šumu pripada onim bivšim podanikom, koji su bili posjednici urbarskih selišta godine 1848, kada je ukinuta urbarsko-podanička sveza, dotično njihovim universalnim nasljednikom, ili onim, koji su na temelju posebnoga privatno-pravnoga naslova stekli pravo na pašnjak i šumu od bivših podanika ili njihovih baštinika; — dosljedno tomu, da bi se samo ovi podanici, dotično njihovi nasljednici ovdje navedeni, i u gruntovnici kao vlastnici uknjižiti mogli.

Drugi pako misle, da je pravo na pašnjak i šumu pristojstvo sesije, pa da sa sesijom i poslje godine 1848 ipso jure prelazi na vlastnika sesije.

Pošto je ovo načelno pitanje preporno, to nastaje tim prva potežkoća, kada se zahtieva, da se pašnjak i šuma upišu u zemljišniku na pojedine posjednike sesija; jer bi se najprije imalo riešiti pitanje, koji su bivši podanici vlastnici pašnjaka i šume, da bi se moglo znati, koji se kao vlastnici imadu u gruntovnici upisati.

Druga potežkoća nastaje pri gruntovničko-tehničkom provedenju, kada se pita, kako se ima uknjižiti pašnjak i šuma na pojedine podanike?

Kao što je poznato, paša i šuma dosudjuje se na jutra prema kakvoći selišta, i to od 4 do 22 jutra paše, jutro po 1200□°, a iznimice i više na jedno cielo selište; a šume $1\frac{1}{2}$ do 9 jutara, jutro po 1600□° na jedno cielo selište, i tomu surazmjerno na $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{1}{4}$ i $\frac{1}{8}$ selišta.[9] Da se dakle može

[8] Vidi „Mjesečnik“ godina 1879 stranu 129 i slied.

[9] V. § 2 urb. patenta. Die Absonderung der Hutweide hat nach den bestandenen Urbarialgesetzen zu geschehen. — § 3 urb. z. od god. 1832—36. In den gewöhnlichen Fällen werden für eine ganze Ansässigkeit an Hutweide wenigstens 4 und höchstens 22, zu 1200□° berechnete Joche ..... festgesetzt. ..... § 7 urb. patenta ..... Hiebei ist jedoch als Grundsatz festzuhalten, dass in der Regel für eine ganze Ansässigkeit keine geringere Fläche als $1\frac{1}{2}$ Joch, und keine höhere als 6 Joch, das Joch zu 1600□° gerechnet ..... und nur ausnahmsweise eine noch höhere Ziffer des Ausmasses, in keinem Falle jedoch über 9 Joch, bestimmt werden dürfte.

Digitized by Google

znati, koliki dio paše i šume pripada dotičnom suvlastniku, morala bi se kod svakoga navesti i kakvoća selišta. I to bi se još lako dalo izvesti, gdje su sesije u cjelokupnosti svojoj; ali kako da se postupa onda, kad su na pojedina jutra razciepkane na razne posjednike? a tih slučajeva ima dosta, od kako je dopušćeno komadanje sesija. U tom bi se slučaju morali izračunati najmanji odlomci sesije. A da je to veoma težko, može svatko uvidjeti. Pa pri svem tom ne bi taj postupak odgovarao propisom gruntovnoga reda ob unosu prava suvlastničtva.

Gruntovni red od 15. prosinca 1855 odredjuje u § 55 b., gdje govori o pravnoj naravi gruntovne stvarnosti, da se kod suvlastnika, čiji su dielovi nejednaki (§ 839 o. g. z.), imade svakomu pripadajući i u odnošenju prema cielom izraženi dio, n. p. u jednoj trećini, u dvie petine, unieti. Da se dakle udovolji ovomu propisu gruntovnoga reda, moralo bi se na temelju ovršno-predajnoga zapisnika[10] izračunati, koliki je alikvotni dio svakoga pojedinoga ma i najmanjega ovlaštenika obzirom na cielu površinu pašnjaka i šume, i ova bi se morala u gruntovnicu upisati. Koliki bi to bio računarski posao! Osobito gdje ima žiljera i razkomadanih na pojedina jutra sesija! I koliki bi tu razlomci izišli, naročito u velikih obćinah, kao što ih ima u županiji virovitičkoj i u Sriemu, i u onih, u kojih je tangenta paše i šume malena izpala.

Nu ajdmo dalje, neka bi se i taj grdan posao savladao, neka bi se proračunao kod pojedinoga ovlaštenika njegov aliquotni dio paše i šume i uneo na njegovo ime u gruntovnicu, tim nebi bio svršen, nego bi istom nastao pravi posao, iz kojega bi s vremenom u gruntovnom uložku o pašnjaku i šumi nastao pravi metež.

Kada bi se na taj način sa velikim trudom i mukom otvorio i osnovao gruntovni uložak za zajednički pašnjak i

[10] Velim na temelju ovršno-predajnoga zapisnika, jer se često dogadja, da obćinari (bivši podanici), pri samoj predaji dobiju po nekoliko jutara paše i šume više nego im je dosudjeno ili ih nagodom dopalo.

Digitized by Google

šumu, onda dolazi pitanje, kako da se taj dio gruntovnice pri nastavših promjenah dalje vodi? Pomislimo na diobe zadruga, na ukide zajednica, pa pomislimo na najvažniji, najizvjestniji i najčešći slučaj, najme na slučaj smrti ovlaštenika paše i šume, na njegove nasljednike i njegovih nasljednika nasljednike. Pošto je u gruntovnici upisan jedan ma koliko neznatan dio paše i šume na stanovitu osobu, morao bi se on povući u razpravu njegove ostavine, usljed čega bi radi neprestanih nasljedja i dioba došlo do tolikih ulomaka u dielovih paše i šume, da bi se morao izgubiti svaki pregled u vlastovnici, te bi trebalo pronaći drugi način, različiti od onoga, što ga sada propisuje gruntovni red, po kojem bi se imala voditi gruntovnica o zajedničkom pašnjaku i šumi, da se iole održi red u gruntovnici, n. p. trebalo bi za svakog suvlastnika otvoriti posebni uložak tako, da bi vremenom narasla posebna gruntovna knjiga o pašnjaku i šumi.

Konačno moram još spomenuti jedan mogući razlog za protivno mnienje: da bi unosom na pojedine suvlastnike njihov realni kredit porastao. Kada se uvaži, da ima takovih brdovitih i strmenitih pašnjaka, da se valjda nikada neće dieliti, da bi u slučaju obteređenja idealnih dielova paše, dotični vjerovnik sa velikim trudom, troškom i dangubom morao najprije izposlovati fizično izlučenje diela dužniku pripadajućega iz zajedničkog pašnjaka, ako ga želi podvrći dražbi, a da bi dražba idealnih dielova još nepovoljniji uspjeh imala, — mislimo, da bi se malo vjerovnika našlo, koji bi se sa idealnim dielom paše kao hipotekom zadovoljiti, te da bi po tom i realnoj vjeresiji dotičnih ovlaštenika slabo pomoženo bilo. —

Vidimo dakle iz dosada razloženoga, da se sama narav stvari protivi prvomu mnienju, da bi se paša i šuma imale u gruntovnici upisati na pojedine ovlaštenike, jer osim težkoćah, koje bi se jedva dale s vladati, nebi taj način imao ni praktične koristi.

To će biti i razlog, što ni zakonodavac nigdje neodredjuje taj način gruntovne provedbe segregacije paše i šume;

Digitized by Google

nema bo zakona ili naredbe, koja bi propisala, da se segregirana paša i šuma ima u zemljištniku upisati na pojedine ovlaštenike kao suvlastnike.

Sliedi dakle jedino druga od dvijuh gore postavljenih alternativa: naime da se paša i šuma imadu uknjižiti na sve bivše podanike, na obćinu, a to odredjuju i postojeći zakoni i naredbe, kao što ćemo se sada uvjeriti.

Sam urbarski patenat nesadržaje u tom obziru drugoga propisa, nego da sud urbarski ima spise urbarske regulacije priobćiti gruntovnoj oblasti na uredovanje,[11] smatrajuć ovo pitanje gruntovničko-tehničkim.

Nu ako i negovore urbarski zakoni o gruntovnom načinu uknjižbe paše i šume, govore ipak ob obćinah, obćinskom pašnjaku i šumi, te tim ujedno podupiru i daju oslona za ono mnienje, da se paša i šuma ima upisati na obćinu neglededć na ono, što gruntovni zakoni i naredbe izrikom o tom propisuju.

Bivši podanici naseljeni su obično u skupinah, koje zovemo sela, mjesta, mjestne obćine, a u pogledu na urbarski odnošaj: urbarske obćine, čim nećemo da označimo, da su to juristićke osobe u tehničkom smislu, nego jedino ukupnosti bivših podanika, koji imaju jedne urbarsko-pravne odnošaje.

Tako n. p. govori § 24 urb. patenta o obćinskom pašnjaku i zajedničkoj šumi,[12] § 157 urb. naputka izrikom napominje obćine, u kojih je obavljena segregacija paše i uredjenje šumskih užitaka.[13] Nu da se izravno potvrdi ovdje zastupano mnenje, ogledat ćemo propise gruntovnice.

---

[11] Vidi § 32. Das Urbarialgericht erster Instanz hat das Ergebniss der erfolgten Regulirung sammt den bezüglichen Operaten der betreffenden Grundbuchs- und Katastralbehörde zur weiteren dahin einschlägigen Amtshandlung mitzutheilen.

[12] § 24 urb. pat. Bei Vertheilung der Gemeindeweide oder eines gemeinschaftlichen Waldes . . . . . .

[13] § 157 Naredb. minist. unutarnjih poslova i pravosudja od 28. pros. 1857 br. d. z. l. od g. 1858 . . . . . haben die Urbarialgerichte . . . . . Ausweise darüber abzufordern, bei welchen Gemeinden die Absonderung der Hutweiden und die Regelung der Waldnutzungen bereits erfolgt . . . . . .

Digitized by Google

Naredba minist. pravosudja od 18. travnja 1853 br. 65 d. v. l. izdana u svrhu uvedenja gruntovnice u Hrvatskoj i Slavoniji propisuje u § 63 postupak pri promjenama usljed urbarske regulacije i predpostavlja, da se dielovi plemićke gruntovne stvarnosti doznačuju občinam ili pojedinim podanikom;[14] § 16 lit. e ibidem odredjuje to isto tim, da se nekretnine, koje dobije občina poslje segregacije, imaju de regula u jednu gruntovnu stvarnost spojiti, odakle sliedi, da se imaju na občinu i uknjižiti;[15] nu da nebude o tom nikakve sumnje, propisuje to izrično naredba ministarska od 23. srpnja 1854 ob izvedenju naputka za lokaliziranje u § 61. istina samo glede paše; nu pošto nigdje nespominje šumu, mora to i za šumu važiti, osobito obzirom na gore pod br. 7 citirani § 9 urb. patenta,[16] po kojem se segregirana šuma ima rukovati kao občinska šuma.

Pošto je tim, kao što držimo, dokazano, da se odieljeni pašnjak i šuma imadu u gruntovnici upisati na ime dotične občine, moglo bi još nastati pitanje: budući ima raznovrstnih občina, kao n. p. političkih, crkvenih, školskih, mjestnih itd. na kakovu občinu da se uknjiži pravo na segregirani pašnjak i šumu? Glede toga pozivljemo se na ono što smo rekli na jur pozvanom u ovoj raspravi mjestu,[17] da je najkarakterističnije i najpraktičnije, da se te občine nazovu urbarskimi občinami; premda se neda poreći, da je to contradictio in termine, jer nakon razriešenja urbarskih odnošaja neima ni urbarskih občina. U ostalom taj epitheton nije jezgra stvari,

[14] § 63 Nar. minist. pravosudja od 18. travnja 1853. Dem ..... Bestandtheile adeliger Grundbuchskörper, den Gemeinden oder den einzelnen Unterthanen ..... zugewiesen worden sind .....

[15] § 16 lit. d. ibidem. Liegenschaften, welche einer Gemeinde als solcher (in corpore) ..... nach erfolgter Segregation zugewiesen werden, sind in einen Grundbuchskörper zu vereinigen .....

[16] § 61 3 des Unterrichtes über die Ausführung der Lokalisirungsinstruction vom 16. September 1853 herausgegeben mit Verordnung d. M. d Justiz v. 23. Juli 1854. Ist die Segregation in der Art erfolgt, dass der für die Gemeinde bestimmte Antheil ohne specielle Parcellirung für die einzelnen Sessionalisten, ausgeschieden worden ist, so wird dieser Antheil in das Gemeinde-Lokalisirungs-Protokoll eingetragen ...

[17] Mjesečnik god. 1879 strana 134.

Digitized by Google

njim bi se samo označilo, da pašnjak i šuma, što ih općina ima, potiču iz urbarskog odnošaja bivših podanika, koji tu općinu sačinjavaju.

Dolazimo na zadnje pitanje, koje je i povod ovomu članku, i koje mu je stavljeno na čelo, naime: Ako i jesu pašnjak i šuma upisana na općinu, da li erara pripada pravo ekvivalenta od takovoga općinskoga imetka?

Takmina postotnih pristojba (Gebühren-Aequivalent) odmjerivana je do sada od segregiranih urbarskih pašnjaka i šuma i nalagan je platež urbarskim općinam na temelju tarifne stavke $^{9}/_{95}$ D. 1 financialnih zakona i propisa,[18] koja nameće platež iste svim svjetovnim općinam, dakle — tako se zaključivalo — i urbarskim općinam.

Nu mi mislimo, da se po strogoj interpretaciji zakona neda taj zaključak izvesti.

Ako se uzme, da se onaj dodatak one tarifne stavke „kojih članovi nemaju diela u stožeru dotične moralne osobe" nemože protegnuti osim družtava i na ine u istoj. navedene osobe, naime ne na općine — premda bi se i proti tomu dalo navesti, da bi onda zakon bio rekao mjesto „dotične moralne osobe", „dotičnog družtva", koje bi bilo mnogo jasnije — mora se ipak na temelju iznimke, postavljene u 3ćoj bilježki iste tarifne stavke uztvrditi, da su urbarske općine, dotično pašnjaci i šume općinske oproštene od ekvivalenta.

Ta bilježka glasi doslovce: Od pristojbene takmine su prosta: a) nepokretna dobra, koja su, istina, nerazdieljena svojina kakve zadruge, al je njihovo uživanje ili poraba samo posjedu kuće ili zemlje pojedinih stanovnika tako prikopčana, da su one nerazdielne nepokretnine izključivo cjeloviti dio samo onih pojedinih posjeda.

---

[18] Vidi uredovnu sbirku financialnih zakona i propisa, izdanu po kr. ugar. ministarstvu financijah u Zagrebu god. 1869 str. 90 pod D. Takminu postotnih pristojba za svaki 10godišnji rok posjedovanja dužni su plaćati od imetka:

1. Zakladi, nadarbine, crkve, crkvéne i svjetovne općine, družbe, zavodi i druge korporacije i družtva, kojih članovi neimaju diela u stožeru (Stammvermögen) dotične moralne osobe;

a, od nepokretninah . . . . . po vriednosti . . . . . $3^{6}/_{8}$ %.

Digitized by Google

Ovdje ću odmah spomenuti, da se s ovom ustanovom u bitnosti slaže i najnoviji zakon o pristojbah, koji je stupio u kriepost 1. srpnja 1883,[19] tom jedinom izmenom — u koliko se dakako našega pitanja tiče, — da su izostavljene rieči „dotične moralne osobe", i da je mjesto rieči „kakove zadruge" uzeta rieč „kojega o b ć i n s t v a."

Pod ove zakonske ustanove dadu se sasvim sigurno podvesti občinski pašnjaci i šume.

Kao što smo se iz gornjega razloženja uvjerili, ova zemljišta takove su naravi, da članovi dotične občine baš i m a j u diela u stožeru, dakle sasvim protivno ostalim občinam, kao jurističnim osobam, kojih članovi n e m a j u diela u stožernom imetku; pašnjaci i šume daju se na dotične urbarske sesije, odnosno na kuće žiljerske, i sačinjavaju cjelinu sa bivšim urbarskim selištnim posjedom, pa se imaju u slučaju diobe pripisati dotičnim selištom; a pripadaju u nerazdieljenom stanju občini urbarskoj, ili drugimi riečmi: zadruzi, iliti občinstvu bivših podanika.'

U ostalom govori, po našem mnenju, i ratio legis za našu interpretaciju zakona financialnoga. Država hoće da ima ekvivalent prenosne pristojbe i od onih zemalja, koje su de regula izključene iz prometa: kao zemljišta fondova, občina, korporacija itd.; za pašnjake i šume nemože se reći, da su extra commercium, osobito ne za prve, jer ih može svaki ovlaštenik u svako doba iz zajednice izlučiti,[20] i slobodnu prometu izvrći, a šume su samo u pravilu nedieljive.

Iz svega dosada rečenoga resultira, da se nemora segregirani pašnjak i šuma s a m o z a t o u gruntovnici upisati na pojedine ovlaštenike, što se je bojati, da bi inače, ako se na občine upišu, ove bile preterećene, osim inoga poreza, još i takminom postotne pristojbe.

---

[19] Vidi uredovnu sbirku zakona i propisa o biljegovini i pravnoj pristojbi, izdanu kr. ugarskim ministarstvom financija u Zagrebu 1883 Tar. st. $^{9}/_{95}$ D. 2. opazka 1. c. strana 141.

[20] Vidi zak. čl. V — 1870.

Digitized by Google

Konačno mi je još napomenuti, da je, kao što su priobćile Narodne Novine u broju 144 od 25. lipnja t. g., na temelju odluke kr. ug. ministarstva financija odpisana takmina pristojba, koja je bila propisana občinam u Hrvatskoj i Slavoniji od urbarskih pašnjaka i šuma.

Tumačenje § 81. mal. post.

Po § 78 m. p. nije dopustiv nikakvi dalnji pravni liek proti riešitbam banskoga stola, koje bijahu izdane usljed ništovnih žalba proti osudam prve molbe.

Pošto § 81 m. p., koji govori ob utocih proti inim riešitbam prve molbe, nesadržaje jednake ustanove, to bi se pogledom na § 93 m. p. moglo misliti, da su proti riešitbam banskoga stola, u koliko se ove netiču osuda, već drugih zaključaka prve molbe, utoci dopušteni.

Dočim se pako riešitbam više molbe ob o s u d a h prve molbe imade pripisati višji doseg (domašaj), nego inim incidentalnim riešitbam više molbe u stvarih maličnih, to se nemože uzeti, da je zakonodavac hotio samo kod prijašnjih dakle važnijih riešitba izključiti dalnji molbeni tečaj (Instanzenzug), i neglededć na to, da bi kod protivnog nazora zakon bio sa samim sobom u nerazriešivom unutarnjem protuslovju. Doklem najme proti riešitbi banskoga stola, kojom se osuda prve molbe po § 75 točki 2. m. p. dokida r a d i n e n a d l e ž n o s t i, — po § 78 m. p. neima daljnjeg pravnog lieka, mogao bi se po protivnom nazoru proti riešitbi više molbe, kojom se izriče nenadležnost prve molbe po § 93 m. p. u savezu sa § 27 m. p. p r i j e i z r e č e n j a o s u d e, uložiti utok. Pošto u oba slučaja višja molba izriče i s t o, samo u raznih stadijih parbe, najme: „da je sud prve molbe za dotičnu parnicu nenadležan," — to pitam ja, gdje leži razlog toj nedosljednosti, valjda ipak ne u raznolikom stadiumu parbe?

Ovi razlozi sile, da se neodklonivo mora uzeti, da valja u § 78 m. p. izraženo načelo nenapadivosti riešitba višje molbe uporaviti na sve rješitbe banskoga stola u stvarih malične vriednosti.

U tom je smislu izdalo riešitbu takodjer i najviše sudište u Beču pod 28. lipnja 1881 broj 7390 (vide a. G. Z. broj 99 ex 1882.).

X.

Digitized by Google

Ob upravnom sudstvu i sudstvenoj administraciji.

Piše dr. Ž. Gojković, odvjetnik.

(Nastavak.)

Dolazi na red pravno zastupanje. Ovdje je bar sud kao eminentno pravnička stručna oblast pozvan na uredovanje — tako će mnogi čitatelj pomisliti. Mi smo protivnog mnienja. Neutralnost suda u parnici, uzvišenost i nepristrastnost prama strankam — to je ne od danas, nego od vjekova axiom pravnički i politički, koji shvaća i najprostiji um. A može li sud ostati neutralnim, kad mora u isto vrieme braniti interese štićenika, koji je često ujedno i parbena stranka? Nikako! On mora ili ostati neutralan, pa prema štićeniku tako postupati, kao da ga se ovaj ništa netiče, ali onda štićenik neima pred sudom vrhovnog zastupnika svoje pravne osobnosti preko tutora — ili će sdušno braniti interese njegove, ali tim prestaje biti sudac, i sud nije više sud, nego administracija, u kojoj malodobne stranke uživaju pogodnosti i prvenstvo.

Treba jednom za svagda uočiti tu i onako sasvim prostu istinu, da je pravno zastupanje štićenika po sudu, koji u parnici postupa, pravi juridički monstrum. Neće proteći ni 50 godina, pak će se taj današnji postupak sa katedre pravnog fakulteta začudjenim učenikom priobćivati kao najveći kuriozitet, te će ga slušatelji dakako sa grohotnim smjehom prihvaćati.

Istina je, da se sve parnice malodobnika neraspravljaju pred nadtutorstvenom oblasti kao redovitim sudom, nego da su iznimke riedke to znade svaki praktičan pravnik; a razlog je taj, što se po jednom te istom prebivalištu (odnosno posjedu) medjaši kotar i redovitog suda i nadtutorstvene oblasti.

Valja dakle postaviti malodobnikom drugo pravno zastupstvo, pa ma koje. Moglo bi se pomisliti, da je polit. oblast baš za pravno zastupanje malodobnika neprikladna oblast, i mora se to dopustiti, ako politička oblast ostane onako ustrojena kao danas; danas su politički činovnici valjda bez iznimke pravnici, no njihov je jus, osim kod najmladjih, davno izlapio, kao što je i kod sudskih činovnika izlapilo financialno i u obće državoslovno znanje. Kada se stručna sprema na sveučilištu za naše činovnike preustroji, neće polit. činovnici ex profeso u obće ništa o pravu razumjevati. No politički činovnici i bez toga uređuju često u poslovih, od kojih malo osobno razumiju; ali drugčije nemože biti, jer nije moguće izvesti misao, da se postavi kod pol. oblasti toliko samostalnih činovnika, koliko struka ured obuhvaća, zato se mora izpomoći pol. činovniku pobočnim stručnim osobljem. Kao što ima pol. činovnik

Digitized by Google

uza se liečnika, pedagoga, tehničara itd. tako mu valja pridodati i stručnog pravnika.

Neće to biti luxus, niti će se djelovanje pravnika ograničiti jedino na pravno zastupanje malodobnika. Mi ćemo malo niže viditi, da se pravniku kod pol. oblasti otvara veoma prostran djelokrug; za sada opažamo, da se i danas pored ovog manjkavog ustrojstva živo osjeća potrieba kod pol. oblasti, da se sistemizira stalno ili bar da se prigodno nuz povoljni honorar upotriebi pravnik; sastavljanje raznovrstnih erarialnih ugovora mora se danas povjeriti središtnom pravozastupniku, a ovaj dobiva informacije od niže oblasti bez pripomoći pravnika; pravnik namješten kod pol. oblasti mogao bi ne samo sve pravne izprave sastavljati za pol. oblast i zemaljski (državni) erar, nego bi mogao i sve erarialne parnice voditi, dapače vršiti kod kotarskog kao kaznenog suda dužnosti državnog odvjetnika tim načinom, da mu se priobćuje svako riešenje, koje se radi ureda proganja, na ugled sa pravom, da može u zakonitom roku žalbu na viši sud prijaviti i izvesti. Sama existencija državnog odvjetničtva za kot. sudove učinit će, te će ovi sudovi kaznena riešenja opreznije donašati, pa ma državni odvjetnik de facto veoma riedko žalbu ulagao. Nezgodno će biti tim pol. činovnikom odrediti pravo mjesto u sustavu činovničke hierarhije. Mnogo bi se dalo za i proti tomu navesti, bi li se imali ti činovnici smatrati kao stalni glede mjesta službovanja bez promaknuća ali sa periodičnim povišenjem plaće (n. pr. kvinkvenalom), ili da budu uvršteni medju sudce i državne odvjetnike — no ovdje je rano i to pitanje podrobno razpravljati, kada ta kategorija činovnika jošte nepostoji.

Sve što je ovdje navedeno o nadtutorstvenoj oblasti vredi skoro doslovce i o nadskrbničkoj; glede uprave imetka skrbljenikova i glede pravnog zastupanja važi gornje sasvim doslovce; glede starateljstva za osobu skrbljenika važi gornje u toliko, što se skoro sve mjere glede osobne obskrbe daju svesti na staranje za fizični obstanak i zdravlje skrbljenika (duhobolnika, razsipnika, kaznjenika).

Valja ovdje dodati opazku, da bi trebalo u smislu načela u ovoj razpravi postavljenih ipak redovitom sudu kao vrhovnoj kontroli napose pridržati prosudjivanje najvažnijih momenata iz života štićenika ili skrbljenika, kao pitanje o stavljanju pod kuratelu, dignuće iste usljed povraćenog normalnog stanja, produženje tutorstva preko godina zakonite punoljetnosti i oslobodjenje od tog tutorstva, napokon proglašenje punoljetnim prije zakonitog vremena i ženitbene dozvole, posliednje dvoje samo onda, ako nadtutorstvena oblast donese negativno riešenje.

Kod svih ovih pitanja imala bi nadležna upravna oblast u vlastitom djelokrugu prvo izreći svoje riešenje, i tek naknadno ima suditi redoviti sud o zakonitosti upravne odluke.

Digitized by Google

Konačno opažamo za one, koji se žačaju svake reforme gradjanskog zakonika, da ta reforma glede nadtutorstvenog i nadskrbničkog uredovanja nije ni nuždna. Zakon bi se imao u sliedeća dva paragrafa donieti: 1. uredovanje svih tutorskih i skrbničkih posala prelazi na političku oblast. 2. Ustanove gradj. zakonika i vanparbenog postupnika glede ovih agenda ostaju netaknute s tim dodatkom, da se svuda ima mjesto suda polit. oblast kao nadtutorstvena razumievati.

2. Ostavinska razprava. Bez najmanjeg zatezanja vindiciramo sve agende oko razprave pol. oblasti. Sud ima u civilnoj struci suditi „što je moje i tvoje", dakle ako u tečaju ostavinske razprave nastane potrieba redovite parnice, ta će se voditi pred redovnim sudom, ticala se valjanosti oporuke (bračnog ugovora) ili obstojanja i utjerivanja ostavinskih aktiva ili pasiva, a dotle mora razprava kod pol. oblasti mirovati, kao što to i danas biva kod suda. Razlozi, zašto je pol. oblast prikladnija, nego sud, za vodjenje ostav. razprave, evo ovi su:

Za uspješnu ostavinsku razpravu ište se, da razpravna oblast što brže dozna za slučaj smrti, da može ako potrieba nastupi, što brže obaviti popis i stjegu pokretnog imetka, da se sastavi po mogućtvu posve točan rodoslov, da ostavinski imetak dospie privremeno u najbolje ruke, a što skorije da stalno dodje u ruke nasliednika; da se za malodobnu djecu u materialnom i fizičnom, ne manje u pravnom i moralnom obziru bar privremeno najnuždnije mjere odrede, da se smrću dotičnika nastala praznina u občinskom i inače javnom životu što skorije popuni, itd. Sve funkcije, koje su nuždne da se te cieli postignu, može pol. oblast brže i bolje izvršiti nego sud. Bez sudjelovanja občine većina tih funkcija neda sa izvršiti, a občina je neposredno samo pol. oblasti podčinjena; neshodnost uredovanja putem dopisivanja već je gore kod nadtutorstvenog službovanja spomenuta. No najvažniji posao pri razpravi: sastav autentičnog rodoslova, može samo pol. oblast valjano izvesti. Polit. oblast mora imati uza se statistični ured i točan popis pučanstva sa periodičnom dopunom pomoćju periodično podnašanih parohialnih popisa umrlih, rodjenih i vjenčanih; sve je to za dobro uredjenu upravu već zbog vojničkog i školskog novačenja kao i zbog ženitbene dozvole prije posljednjeg novačenja, neobhodno nuždno (ali na žalost za sada samo skromna želja!)

Politička oblast pomoćju občina ima u evidenciji držati občinsku i državljansku pripadnost, te je prema tomu u položaju nabaviti podpun rodoslov glede doseljenih (priudatih) ili odpraviti kamo treba rodoslov odseljenih (udatih) ili umrlih nepripadnika. Politička oblast po dužnosti mora u evidenciji držati koliko i kakvog imetka ima svaki stanovnik, jer ona odnosno občina izdaje svjedočbe siromaštva ili svjedočbu ob imetku kaznenomu i civilnomu sudu ili privatnoj stranci.

Digitized by Google

U svih tih pitanjih, jedino izuzev gruntovni posjed, mora se sud kao razpravna oblast sliepo osloniti na navode pol. oblasti i občine, bez moći i mogućnosti kontrole.

Osim gornjih razloga valja dodati za one, koji su uvjereni, da je nadtutorstveno uredovanje prikladnije za pol. oblast nego za sud, da većina razloga u tom pravcu gore navedenih važi i za razpravu ostavinsku, i napose da razlozi sa gledišta uprave imetka ostavinskog i pravnog zastupanja, doslovce govore proti sudu kao razpravnoj oblasti. Napokon opažamo, da je svakom praktiku jasno, da nije dobro pup. brigovodstvo i razpravne poslove na dvie posebne oblasti podieliti.

Moglo bi se jošte ovom razlaganju prigovoriti, da nije prikladno razdeljenje ostavinskog imetka prepustiti pol. oblasti, kada se to razdjeljenje ima obaviti na temelju gradjanskog zakonika. No taj je prigovor neumjestan ne samo stoga, što se ovdje predpostavlja, da će kod pol. oblasti stručni pravnik razpravu voditi, nego i stoga, što je dužan svaki činovnik u njegovu struku spadajuće propise poznavati; zato što je uredovanje sa gradj. zakonikom u ruci eminentni posao suda, jošte nije zabranjeno upravnom činovniku pojedine djelove toga zakona, koji su mu za uredovanje nuždni, proučavati, kao što nebi bio nikakav zazor, da se prisili sudac, da proučava i propise financialne o biljegovini, u koliko se suda tiču.

Nebi škodilo i odmjerenje pravne pristojbe razpravnoj oblasti prepustiti, jer je izkustvo pokazalo, da se veoma mnogo gubi vremena tim povodom, a financialna oblast i onako postupa mehanično na temelju po razpravnoj oblasti sastavljenih izkaza. Samo tada mogla bi razpravna oblast odmah po dokončanju razprave radi ureda uručiti ostavinu nuz istodobno gruntovno osiguranje nasliednje pristojbe; — potriebe takovog postupka svi naši sudci i odvjetnici davno osjećaju, ali slovo zakona dosada toga dopuštalo nije, a mi smo svi već tomu navikli, da postojeće gnjilo stanje proti boljem uvjerenju trpimo samo zato, što neće nitko da se makne na posao.

3. Gruntovnica. Nek nam se prebaci da smo zaljubljeni u pol. oblast, to nas neće zadržati, a da otvoreno neizrazimo svoje uvjerenje, da bi i gruntovnicu valjalo povjeriti pol. oblasti.

Nemogućnost te promjene nemože se tvrditi pokazujuć na gruntovnicu kao čisto pravnu ustanovu. Dopuštamo, da je gruntovnica pravna institucija, ali nemožemo dopustiti, da je ona izključivo pravna institucija; gruntovnica je ne samo dopuna ustanova gradj. zakonika o pravu vlastnosti i ograničenju istog glede nepokretnosti, nego je ona ujedno i kreditni zavod, u mnogom obziru srodan državnoj banki, te se kao takav mora ne samo sa pravnog nego i sa političkog gledišta prosudjivati, kada je rieč o sustavu i vodjenju gruntovnice. No gruntovnica

Digitized by Google

je vrh svega prirodna statistika agrikulture zemaljske; racionalno vodjena morala bi se ona radi ureda popunjivati periodično u pravcu, da se promjena vriednosti i kulturne naravi svake nepokretnosti savjestno konstatuje i uknjiži — a taj posao svakako dolikuje samo polit. oblasti.

Može se napokon dopustiti, da su ustanove gruntovnog reda pravne naravi, no odatle nesliedi, da samo sud može imati nadzor nad gruntovnicom; dovoljno je, da nadzor ima stručni pravnik, a polit. oblast mora uza se imati takovog.

Iz svakdanašnjeg izkustva znamo, da je pored dobro sastavljenog gruntovnog reda vodjenje gruntovnice skroz mehaničan posao, pa zato svaki dan vidimo, da voditelji gruntovnice, ljudi koji nisu ni dana slušali prava, ne samo dobro izvadjaju naloge gruntovne oblasti, nego jošte i koncipiraju te naloge mjesto stručnog pravnika, pa sve to bez štete po pravosudje.

Pravna pitanja od zamašaja kod gruntovnog ureda redko se pojavljaju, i kad se pojave, biva to nejasnoćom gruntovnog reda. Sve nejasnoće zakona treba što brže zakonskom novelom ukloniti ili naredbom razjasniti; no ako se privremeno ipak mora riešenje donieti o kojem priepornom pitanju, moglo bi se zavesti, da stranka ima pravo utoka na najbliži sborni sud. U svakdašnjem životu cielo uredovanje gruntovne oblasti kreće se oko pitanja, da li predleže ili ne u grunt. redu taksativno izbrojeni uvjeti, da se zamoljena uknjižba (predbilježba) ili izknjižba dozvoliti može. Razlozi odbijajuće riešitbe pokazati će u najviše slučajeva, da je odbijanje u zakonu osnovano.

Svaki praktičan pravnik znade kako je koristno, ako se gruntovnica i ostav. razprava sjedine kod jedne oblasti, i koli je nesgodno, kada je oboje raztavljeno. Najozbiljniji prigovor proti ovomu predlogu može se podići sa gledišta realnog sudstva. Da je realni sud ujedno i gruntovna oblast, to je današnja želja pravnika, i skoro je pravni aksiom postalo, da se ravna realno sudstvo po grunt. oblasti; kada je gruntovnica kod pol. oblasti, da bi valjalo smjestiti i realni sud svagda u isto mjesto, i ako je moguće, u istu kuću, gdje je i gruntovnica, to je želja umjestna ali se svagda nemože izpuniti.

Mi otvoreno tvrdimo, da je suvislost realnog suda sa gruntovnicom pravna fikcija; realni sud makar vodio sam gruntovnicu, mora u parnici o stvarnom pravu u izvadku odnosno prepisih medju parbenimi spisi imati sve one podatke, koje pruža gruntovnica kao zavod za osiguranje i zaštitu stvarnih prava. Kad je pak tako, čemu onda prisutnost same gruntovnice? Ako se dogodi vanredan slučaj, da izprave i nacrti nisu izpravno kopirani te se za riešenje parnice pokazuje odlučnim, da se ugledaju sama gruntovnica i izvorni plan uz pripomoć vještaka, onda će se to istim načinom obaviti, kao i svaki sudbeni očevid na

Digitized by Google

licu mjesta. Trošak nedolazi ovdje u obzir, ne samo zato, što će se slični očevid veoma riedko dogoditi nego; i zato, što je očevid na licu samog zemljišta u realnoj parnici sasvim obična stvar, dakle i stranke svagda moraju biti pripravne i na trošak s očevidom skopčani.

4. Ovrha. Ako igdje nazori u ovoj razpravi razvijeni nailaze na odpor, kod ovrhe valjda neće nitko prigovoriti, kada ju takodjer izključivo vindiciram političkoj oblasti. Istina je, da se u tečaju ovrhe dogadjaju medjutimne parnice, no to u stvari ništa nemienja, da normalna ovrha baš ni u kakvoj svezi nestoji sa sudstvom. Sama ona parnica kada se pojavi (podizanjem izlučne tužbe ili prigovorom utrnuća ovrš. prava) ili po ovršnom redu obustavlja ili neobustavlja ovrhu. U oba slučaja vrši sud svoj posao, a ovršna oblast dalje obavlja svoj, ili počiva.

No ima i drugih razloga, koji govore za pol. oblast kao ovršni ured. Ova ima na razpoloženje svoga političkog ovrhovoditelja, koji bez znatnog povišenja troška i sudbene riešitbe ovršiti može. Pol. oblast ima pregled dužnikova imetka, a taj je pregled podpun, ako je i gruntovnica u njezinih rukuh. Prvenstvo stečene ovrhe, koje se radi pravne sigurnosti svakako uzakoniti mora, samo tako može podpuno štićeno biti, ako se vodjenje ovrhe samo jednoj oblasti povjeri, a ta može biti samo pol. oblast. Praktički dalo bi se to veoma lahko izvesti. Ovrhovoditelju na volji stoji kod suda iskati na temelju sudbene riešitbe pravo na ovrhu, (bez naznačenja na koje dobro), a sud dozvoljava i za izvedenje upućuje na pol. oblast; ili pak ovrhovoditelj ima pravo iskati kod suda uredovnu zaporku na osudi da je ova pravomoćna, kako to kod nas danas čini kazneni sud glede privatne odštete, i takovom osudom ide neposredno pred ovršnu oblast. Valja mu priznati to pravo i na temelju osude, u kojoj pravomoćnost nije dokazana, prijaviti se kod ovršne oblasti za ovrhu po analogiji gruntovne predbilježbe; ovrha se tada ima voditi do osiguranja, dokle se pravomoćnost neizkaže.

Valjalo bi uz polaganje jamčevine dozvoliti ovrhu i na uvjetno glaseću osudu.

Nadalje valja kod ovrhe na prvom mjestu socialnu stranu uvažiti. Današnji sustav sudbene ovrhe nije ništa drugo nego nemilosrdno pljačkanje ili ovršenika ili ovrhovoditelja. Svaki praktik znade, da se nevodi u praksi ovrha zato, što se ovršenik iz obiesti protivi odredbi suda (jer su slučajevi ovršne predaje stvari ili izvršenja radnje u naravi veoma riedki u praksi), nego samo zato, što ovršenik neima da plati ono, zašto je vodjena. S druge strane dano je ovrhovoditelju pravo da predlaže, što će se pod ovrhu potegnuti, i tim hotice ili nehotice troškove ovršne utrostruči a možda i udeseterostruči — često jedino na svoju štetu.

Digitized by Google

Današnji sustav iziskuje za izvedenje realne ovrhe najmanje 30 for., a nije ništa neobično, da taj trošak iznosi do 70 for. i 100 for, dapače i više. To znači, da objekt, kao hipoteka, za iznos tih troškova manje vriedi, jer nepitajuć da li se svi uknjiženi tereti podmiriti mogu, ovršna gromada jošte i taj ovršni trošak snositi ima.

Ovršni red dao bi se racionalno reformirati, kada se uvaži, da je ciel ovrhe, da vjerovnik što brže do novca dodje, a ne da se ovršeniku što više troška napravi. Vjerovniku se u obće nesmije više prava dopustiti nego da svoju tražbinu podmiri; i nije on pozvan na prosudjivanje, kojim će načinom dužnik u ovrsi svoj dug odužiti. Ciel ovrhe bolje će postići pol. oblast nego sud. Prva mora po svojem položaju poznavati svakog stanovnika osobno sa gledišta ekonomičkog i moralnog, a sud toga nemože, bar nije pozvan na to. Čim se proti jednom stanovniku povede ovrha, pol. oblast mora si staviti pitanje: kakav je čovjek taj dužnik? Ako se pokaže da je marljiv i uredan, da je samo nesrećom dopao neprilike, ali da mu se može pomoći, pol. oblast može mu rukupomoći pružiti, a da najmanje nepovriedi prava ovrhovoditeljeva na brzu naplatu njegove tražbine. Pol. oblast ima raznih novaca na razpoloženju; tu su raznovrstne jamčevine, pupilarni novac i raznovrstne zaklade občinske, crkvene, župnanijske i zemaljske. Ona ili neograničeno razpolaže tim novcem ili pak ima upliva kod onog koji novcem razpolaže. Pronadje li pol. oblast, da ovršenik zaslužuje pomoći, i da njegov imetak daje dovoljne sigurnosti za utjerivani dug, ona će izplatiti utjerivanu tražbinu iz dotične zaklade, a ovu bilo ustupom bilo drugim prikladnim načinom osigurati.

Obnadje li naprotiv, da dužniku neima pomoći, te da on ekonomički mora propasti, onda će se ovrha po postojećih normah bez milosrdja izvesti što brže i što jeftinije, ali će se ujedno i prezaduženik staviti pod politički nadzor i neće mu se dopustiti, da slobodu prometa zlorabi na štetu poštenih vjerovnika i u obće občinstva izmišljajuć, kako da o tudjem trošku što udobnije proživi; a tim će se prepriečiti put raznovrstnom švindlu. Ovrha racionalno izvadjana ima dakle dvostruki zadatak — ne samo, da u obće omogući ovrhovoditelju, da do svojeg novca što skorije dodje, nego i taj, da ovršenika podvrgne odlučnom ekonomičkom izpitu, da li je kadar i nadalje na svojim nogama stojati ili je pasivan. U prvom slučaju ima što brže i što manjom žrtvom dobiti moralnu i materialnu pomoć družtva; u drugom slučaju odredjuje mu družtvo ono mjesto, koje zaslužuje, naime on ima stupiti u red pasivnih članova, koji zaslužuju milosrdje družtva, ali gube sva prava aktivnih članova družtva; a posebno se ima kod svakog takovog člana pretresti pitanje, da li je on jošte škodljiv i opasan čovjek, te kako se ima s njim postupiti!

Digitized by Google

Konačno moramo ovdje predusriesti prigovor, da pol. činovnik u položaju usrećitelja skućenih ovršenika lahko može doći u napast, da postupa pristrano i samovoljno. To je istina. Nu tomu se dade doskočiti tim, da riešenje sličnih važnih pitanja, kao što je zajam iz javnih zaklada, zavisi od zbora neodvisnih gradjana, kojemu je pol. činovnik samo predsjednikom.

5. Stečaj. Kada se narav stečaja i zadatak njegov dublje prouči, odmah pada u oči, da on u sebi sjedinjuje mnoge osobine ostavinske razprave i ovrhe. Po sebi je univerzalna ovrha, a postupak je uzajmljen istodobno od ovrhe i ostavinske razprave. Kada smo gore uvrstili i ostavinsku razpravu i ovrhu u agende pol. oblasti, sasvim je naravno, da moramo istoj oblasti dodieliti i stečaj, rezervirajuć i ovdje sudu sve one priepore, koji su čisto pravne naravi. Napose glede prijavljenih ali nelikvidiranih tražbina valjalo bi postaviti formalne uvjete, pod kojimi se nelikvidirana tražbina ima uputiti sa, i pod kojimi bez polaganja jamčevine na put redovite pravde uz pravnu posljedicu, da se upućenom vjerovniku pridržaje prvenstveni razred, odnosno postotak gromade za slučaj, da parnicom uspie, a za protivan slučaj da deponirana svota imade po prvenstvenoj presudi daljim vjerovnikom pripasti.

Kako je razdioba kupovine, ovršno ili dobrovoljno prodana zadužena nepokretna dobra veoma srodna stečaju, valja nam se i te razdiobe sjetiti. Kao što ovršna prodaja zadužene nepokretnosti podpuno spada na pol. uredovanje, tako isto i dioba kupovine. Za političko uredovanje pri ovršnoj dražbi govori ne samo ta okolnost, što se tu ište stručno ekonomično znanje n. pr. pri sastavu odnosno odobrenju dražbenih uvjeta, nego se često pokazuje potrieba postavljanja sekvestra za vrieme, dok se u ovrhu uzeto dobro kupcu neproda. Ustanovljenje sekvestrovih dužnosti i postupak pri polaganju sekvestracionalnih računa — jesu poslovi, koji se bez stručnog ekonomičkog znanja obaviti nemogu. Posebno pri razdiobi kupovine postupa se kao kod stečaja, jer se i tu tražbine pojedine ili likvidiraju ili na put pravde upućuju, te za sve skupa odlukom (diobnom osnovom) red prvenstva odredjuje.

Samo se po sebi razumije, da gradjanski sud neće imati sa manipulacijom tudja novca skoro nikakva posla, kada izpusti iz svojeg djelokruga ostavinsku razpravu, pup. administraciju, ovrhu i stečaj.

Prvenstvenu osudu imala bi donašati pol. oblast jošte prije pravomoćnosti redovitih parnica o likvidnosti pasiva, dapače prije pravomoćnosti parnica o priepornih aktivnih stavkah. Prvenstvena osuda nije ništa drugo nego razdiobna osnova, posve srodna razdiobnoj osnovi u realnoj ovrhi.

Kada su norme stečajnog reda jasne, nemože ni biti tako lahko priepora o prvenstvu prijavljenih tražbina; nu kada se priepor doista

Digitized by Google

pojavi, što će se svakako riedko dogadjati, može se lahko nadoknaditi sudjenje redovitog suda tim načinom, da se pridrži povriedjenoj stranci pravo utoka na zborno sudište. Ovo nek je vlastno, u koliko je zakon krivo tumačen, osudu izmieniti, u koliko je pak postupak manjkav, osudu ukinuti i dopunu razprave zahtjevati. Razprava i osuda o prvenstvu može veoma shodno teći uporedo sa parnicom o pasivih i aktivih, dakle kod dvie različite oblasti; želiti je samo, da se glede tih priepora o pasivih i aktivih s jedne strane put pravde razširi podpunim izjednačenjem sa redovitom parnicom glede sudbenog postupka, a s druge strane da se taj put pravde skuči jamčevinom od strane vjerovnika i od strane zastupnika gromade, položenom za slučaj objesti kao najshodnijim sredstvom proti zavlačenju parnice.

Prvenstvena osuda stoji prema redovitim parnicam o pasivih i aktivih u odnošaju algebraičnog računa prema pozitivnim brojevom aritmetike. Izhod parnica o aktivih s toga se nemora čekati, što vjerovnici po prvenstvenoj osudi dobivaju pravo na svoje podmirenje iz sadanjega i svakog u buduće pronadjenog imetka prezaduženikova; oni dakle dobivaju podmirenje iz tog imetka po redu osude, u koliko dosiže imetak odmah, ili kasnije ili nikada. Izhod parnica o pasivih zato se nemora čekati, što se u prvenstvenoj osudi za svaku na put pravde upućenu tražbinu puni prijavljeni iznos rezervira, te će u slučaju da tužitelj podlegne posve ili dielomice, stražnji vjerovnici za toliko isto napried postupiti.

Politička se oblast preporučuje za stečaj i s toga prikladnijom, što je kod stečaja nuždan brz postupak, a tu brzinu i energiju samo pol. oblast razviti može; ako se tiče popisa, ili privremene uprave imetka ili plodonosna ulaganja novčane zalihe, ili izbora strukovnjaka za djelovodju itd., svagda je ona u boljem položaju nego sud, pa zato i kadra brže i bolje sve poslove obaviti osim onih čiste gradjanske parnice o obstojanju i visini pojedinih pasivnih ili aktivnih stavaka.

6. Smetanje posjeda. Reći će se, da je postupak smetanja posjeda danas prava parnica; na začudjeno pitanje, da li i taj postupak kanimo pridieliti polit. oblasti, moramo se dvostruko očitovati. Smetanje posjeda kod nas je doista uredjeno kao prava parnica, no u istini ona to nije. Kod smetanja posjeda redovno predleži pitanje o nasilju i samovlastnosti, a to je sa gledišta dobro organiziranog pravnog reda običan policajni prekršaj. Pol. oblast može isto tako površno i naprečac izpitati posliednje faktično stanje posjeda, te uzurpatora na put pravde uputiti, kao što čini danas kot. sud. Treba ići još dalje pa tražiti, da policija radi ureda iztražuje i kazni samovlastno pomicanje medja, i da ona radi ureda uzpostavlja stare granice; tim će se nerazumnom pučanstvu zaštediti ogromni troškovi mnogobrojnih realnih parnica radi pomicanja

Digitized by Google

granice (uslied promašenog roka za tužbu smetanja posjeda), koji troškovi često nadmašuju novčanu vriednost priepornog predmeta.

Nego treba i to priznati, da se neizvadja dioba sudstva i uprave jedino radi estetične ljepote ili puke dosljednosti, pa valja od načela diobe i odstupiti, ako to važni praktički razlozi ištu.

Kod smetanja posjeda nije zadovoljenje pravde najvažniji momenat. nego brzina postupka; zato treba priznati, da u pojedinih slučajevih i napose kod smetanja posjeda nebi odgovaralo shodnosti, da se dioba sudstva i uprave do krajnosti izvede i tim glavnoj svrsi, brzoj pravnoj zaštiti, škoda nanese. Ako pol. oblast ima sjedište u drugom mjestu, dočim kot. sud postoji u mjestu, gdje se je smetanje posjeda dogodilo, može se ustanoviti nadležnost za smetanje posjeda i kod kot. suda sa izričnim ograničenjem, da ima intervenirati bliža oblast; ako su pak obie u jednom mjestu, onda samo politička oblast.

7. Najamni priepori. Ovi su po sebi čisto pravni priepori gradjanske parnice, no razlikuju se od ostalih tim, što ištu brzu pomoć. Sa razloga, maločas navedenih, moglo bi se ustanoviti, da je kot. sud nadležna oblast za primanje odpovjedi i riešavanje priepora izmedju uporabodavca i uporaboprimca; ali ako je priepornom predmetu, odnosno sjedištu stranaka bliža pol. oblast, onda bi trebalo i ovu ovlastiti na interveniranje. Za obie oblasti valjalo bi uvesti sumarni postupak prostiji i kraći, nego što danas postoji, po prilici s ovimi ustanovami: polaganje jamčevine od strane one, koja privremeno ostaje u pravu, izključenje priziva, i rezerviranje puta redovne pravde onoj stranci, koja misli, da je nevino štetu pretrpila.

8. Vanparbeni pravni poslovi. Pod ovimi valja ovdje razumjeti sve pravne poslove vanparbene, osim već izbrojenih, kao: legaliziranje, vidimiranje, usmrtovljenje osobe u svrhu ostavinske razprave i nove ženitbe, amortizacija izprava i vriednostnih papira, sastav sudskih oporuka, mjenbenih protesta, itd.

Neima dvojbe, da je kod svih tih pravnih poslova, možda izuzev postupak glede izgubljenih osoba, glavna stvar autentičnost i javnost, pa onda stručna vještina.

Što se prvog tiče, može se reći, da se ono nalazi i kod suda i kod pol. vlasti; stručno znanje garantirano je kod suda samo po sebi, no ono je garantirano i kod pol. oblasti, ako se sistemizira stručno spremljeni i izpitani pravnik. Kad se hoće koga proglasiti da je mrtav, valjalo bi razliku činiti izmedju slučajeva gdje predleže uvjeti zakonito postavljene predmnieve vjerodostojnom izpravom izkazani, i gdje neima takovih dokaza. U prvom slučaju valjalo bi postupak izključivo prepustiti pol. oblasti, u drugom trebalo bi povesti redovitu parnicu pred sudom (najbolje sbornim), u kojoj interesirana osoba, a kad ove neima, polit. oblast fungira kao tu-

Digitized by Google

žitelj, koji zahtieva ono proglašenje, a državni odvjetnik fungira kao branitelj života izgubljenikova. Ovdje nuzgred opažamo, da naše današnje zakonodavstvo za divno čudo jošte nikada nije znalo iznaći srednjeg puta izmedju proglašenja smrti i ostavinske razprave s jedne i pauziranja kroz 30 god. s druge strane. Čim ima izgubljenik rodjene djece ili najbližih srodnika, valjalo bi uvjetno ovim uručiti ostavinu pa i gruntovno na njih prenesti uz jedino ograničenje, da pripada povratak vlastničtva izgubljeniku do izmaka zakonskog roka za proglašenje smrti.

Je li zaseban trgovački sud nuždan i koristan ili ne, o tom se daje prepirati; no same agende trgovačkog suda, kako su danas normirane, ni najmanje neodgovaraju svojoj postavljenoj svrsi.

Vodjenje trgovačkog registra, nadzor suda nad trgovačkimi družtvi, medju kojimi kod nas prvo mjesto novčani zavodi zauzimlju, i tomu slični predmeti toliko su udaljeni od pravog djelokruga i umne sfere običnog sudca, da bi samo sa velikom koristi valjalo slične, čisto upravne agende što skorije prenieti na pol. oblast. Ta bi promiena doduše involvirala promjenu postojećeg zajedničkog trgovačkog zakona; no ugarska vlada nebi imala ozbiljna prigovora noveli stegnutoj u tom obziru na samu trojednu kraljevinu, jer promjena ona unutar zemaljske naše autonomije nimalo nebi mienjala onostranih pravnih uredaba.

(Svršit će se.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

I) Očitovanje, da se uporaba nemože odkazati dotle, dok se najamnina bude točno plaćala, nije obvezatno, pa neograničuje pravo odkaza u zakonitom roku.

2) Samo onda može o netočnom plaćanju najamnine govora biti, kad po izminuću drugoga platežnoga roka još nije najamnina za 1. rok izplaćena, premda bijaše najamnik opomenut.

3) Prigovor rei judicatae.

I. W. odkazao je zapisnički pred kr. grad. deleg. kot. sudom u Osieku H . . K . . . dučan i u njem se nalazeći nared na dan 1. travnja 1883.

Tužitelj H. K. po odvj. V. Gj. prigovori odkazu s razloga, jer da tuženi I. W. nemože tužitelju najma odkazati, ni najamnine povisiti dotle, dok bude najamninu točno plaćao.

Digitized by Google

Sud smatrajuć tu po tuženiku poročenu okolnost odlučnom, dosudi istomu glavnu niječnu prisegu, koju je isti i nastupio.

Na ročištu, odredjenom za polaganje prisege, izjavi tuženik, da je on sa tužiteljem ugovorio, da mu n e ć e najma odkazati ni najamnine povisiti, dotle dok bude potonju točno plaćao.

Sud, uvaživ, da je u ovom slučaju smisao rieči: „n e ć e“ istovjetan sa smislom rieči „n e m o g u“, nije dopustio da tuženik položi prisegu, te je prema tomu odkaz najma dučana i u njem se nalazećeg nareda na dan 1. travnja 1883 izvan krieposti stupio.

Tuženi u t e č e se banskomu stolu, što mu nije dozvoljeno prisegu položiti; nu prizivno sudište potvrdi odluku prvoga suda poimence s razloga, „što je prosto stranci, koja scieni, da sud sadržaja prisege u osudi točno formulirao nije, proti tomu formuliranju poslužiti se pravnim liekom priziva ili previda; ali da sudac nipošto nije vlastan nakon već izrečene i pravomoćne osude na jednostrani zahtjev jedne stranke, bez privole druge stranke, ma u jednoj samo rieči promieniti obrazac prisege, koja se ima položiti.“

Na to podnese I. W. po novom svom zastupniku W. novi odkaz, kojim je H. K. rečeni najam odkazao na dan 1. srpnja 1883.

Tužitelj H. K. prigovori rem judicatam, a zatim stavi gore spomenuti prigovor neodkazivosti, koji prigovor dokazuje zapisnikom od 30. prosinca 1882., glasom kojeg nije tuženi dosudjene mu prisege položio, a prema tomu da se ima protivno sadržaju iste istinitim smatrati. Usljed toga moli, da se odkaz izvan krieposti stavi. Tuženi I. W. navede, da se nazočni odkaz, koji je upravljen na dan 1. srpnja, nemože smatrati istovjetnim sa prijašnjim, koji se je ticao 1. travnja 1883., s toga da nije prigovor rei judicatae umjestan; nadalje navede, da ugovor, kako ga tužitelj navadja, nije nikada sklopljen, pa kad bi sve i bio, da nemože pravovaljan biti, jer po § 1090 o. g. z. može se zakupni ugovor samo na nieko vrieme sklopiti, ili po autentičnom njemačkom kontekstu „auf eine gewisse Zeit;“ napokon tvrdi, da ima tužitelj dokazati točno plaćanje, čega ipak nije učinio, dočim tuženik to poriče. Tužitelj izjavi u drugotnici, da je doduše istina, da za postojanja predležećeg najamnog odnošaja dva puta nije točno platio najamnine, nu da mu je tužitelj dozvolio purgationem morae, jer je kasnije bez svake opazke primio upitne zaostatke. U ostalom da ovo pitanje nemože više u pretres doći, jer su nanj protežuće se činjenice jur prijašnjom parnicom konsumirane i u rem judicatam prešle.

Grad. del. kot. sud u O. odputi odkaz te zadovolji zahtjevu prigovora.

R a z l o z i u bitnosti jesu sliedeći: „Sud drži, da je uporabna pogodba sklopljena pod uvjetom, da ju tuženik sve dotle nesmije odkazati,

Digitized by Google

dok se budę najamnina točno plaćala, valjana, jer su bitni momenti takove pogodbe, kako ustanova §-a 1094 o. g. z. glasi, samo ti, da su stvar i ciena točno naznačena.

Istina, da § 1090 o. g. z. propisuje, da se uporabne pogodbe sklapaju na nieko vrieme, nu neima zakonitoga razloga, zašto stranke od te ustanove nebi mogle iznimku učiniti — i ovo njeko vrieme zavisnim učiniti o stanovitom uvjetu, kako su to učinile kod nazočne pogodbe.

Da je pako pogodba u istinu tako sklopljena, dokazao je tužitelj priznanjem tuženikovim u zapisniku od 30. prosinca 1882 pod E—I, koji dan je imao tuženik u parnici s tužiteljem radi odkaza iste uporabne stvari prisegu položiti, pa je tuženik priznao, da je s tužiteljem upravo ugovorio, da mu neće najam odkazati, dok bude najamninu točno plaćao. Dokazati, da je najamnina točno plaćana, ima svakako tužitelj, nu dužnost je tuženika bar navesti one obroke, za koje najamninu točno primio nije.

Budući da je medju strankami nepreporno, da je tuženik tužitelju isti najam jur odkazao tim, da se ima koncem ožujka 1883 izseliti i da je ovaj odkaz pravomoćno izvan krieposti stavljen usljed prigovora, koje je tužitelj proti odkazu uložio — to je dosliedna posljedica toga, da tuženik nemože svoj sadanji odkaz temeljiti na onih netočnih plaćanjih, koja su učinjena prije toga prvašnjega odkaza, jer je svojim odkazom pao, pa je po tom tužitelj prigovor „rei judicatae“ umjestno stavio.

Da pako tužitelj poslje toga roka koji obrok nije točno uplatio, toga tuženik nije ni uztvrdio.

Pošto je dakle tužitelj uvjetom pogodbe zadovoljavao, nije mu tuženik mogao pravovaljano najam odkazati, pa se stoga ima odkaz u krieposti uzdržati.

Usljed priziva tuženikova preinačio je kr. banski stol osudu prvoga suda te zabaciv prigovore uzdržao je odkaz u krieposti.

Razlozi: Istina, da I. W. H. K.. u dučan radi netočnog plaćanja najmovine na temelju § 1118 o. g. z. odpovjedati nemože, jer ako je K. 1. listopada 1882 platio samo 80 for., a već 13. listopada ostalih 45 for., što je samo jedanput bilo, nemože se iz toga izvoditi takovo netočno plaćanje, koje bi odpovjed po tom zak. propisu utemeljiti moglo; k tomu bo se po duhu toga zakona zahtieva: prvo, da se zaostane sa platežem ciele četvrtgodišnje najmovine, onda da se najmoprimac opomene na platež, i ako on po izminuću prvoga budućega platežnoga roka dug od prijašnje četvrti nenamiri, tek onda može odkaz radi netočna plaćanja najmovine slieditи, što ipak ovdje slučaj nije.

Nu s druge strane neima dvojbe, da uporabnoj pogodbi po duhu § 1090 o. g. z. samo onda ima mjesta, kad se stvar, koja se nemože

Digitized by Google

potrošiti, uzme u uporabu na stanovito vrieme i za ustanovljenu cienu; a to vrieme niti smisao § 1094 o. g. z. nemože izključiti — već po naravnom pojmu.

J. W. tvrdi u odpovjedi, da je dučan sa naredom H. K . . . u u najam dao sa 1. listopada 1878 na 3 godine uz tromjesečne rokove plateža najmovine, što H. K. doduše nepriznaje, nego prigovara ali prigovor svoj u tom obziru dokazom nepodkriepljuje, a njemu kao tužitelju bi nadležalo voditi dokaz o tom, da nije onako kako W. u odpovjedi navodi.

Nadalje tvrdi I. W. u odpovjedi, da je po izminuću triuh godina H. K. htio taj ugovor najma izprva glaseći za 3 godine produljiti, ali da on — W. nehtjede dalnjega ugovora sklopiti, jer K. najmovinu točno neplaća. Ovu tvrdnju W., da on nije htio dalnji ugovor sklopiti, H. K. ničim naročito nije pobio. A po tom se mora držati, da gledom na § 1115 o. g. z. prvobitni ugovor, glaseći na 3 godine, nije produljen, a najmanje onako, da bi se buduća odpovjed samo u smislu toga zak. propisa činiti mogla, naime po izminuću novih trih godina.

Nadalje treba uvažiti, da § 1115 o. g. z. za ona mjesta, gdje osobiti propisi za uporabne pogodbe obstoje, koji su kasniji, nemože priečiti, da se ima sa odpoviedju ravnati po tih novijih propisih, dapače da se mora u ovom slučaju postupati po min. nar. od 17. prosinca 1858 i to po § 2 sl. c., a to zato, jer su ovdje prve 3 godine najma, koje su po tvrduji I. W ugovorene bile, a koje H. K. nije pobio, izminule bile prije dana odpovjedi — od 24. veljače 1883 — taj bo noviji zak. propis, koj je mjerodavan, kaže, da se odpovjed najma, na koliko je po obć. gr. zak. potrebita, da se predusretne obnovi pogodbe muče ili da se pogodba izvede — normira, pa se u ovom slučaju ima po slovu c. toga §. 2, jer je pogodba preko jedne godine trajala, na tri mjeseca činiti; a tomu propisu je I. W. udovoljio tražeć, da mu se dučan po H. K. izprazni 1. srpnja o. g.

Ako je I. W. u odpovjedi za osobiti razlog iste naveo i to, da H. K. najmovinu točno neplaća, čim ipak on nije uspio, mora se ipak svakako kod ove odpovjedi i ovaj važan i za stvar mjerodavan navod u njoj u obzir uzeti, da najme I. W. nije htio sa H. K. poslje 3 godine dalnjega ugovora sklopiti, proti čemu ovaj protudokaza neima; — a jer stranke nisu navele, da imadu ustanovljeno drugo odkazno vrieme, mora se ovo po prenavedenom ustanoviti.

A zato baš se niti nemogu više u ovoj parnici uvažiti navodi H. K. u tom, da je u stvari već prije sudjeno, jer je tamo sudjeno bilo sa gledišta inoga, nego što se ovdje po prizivnom ovom sudu sudi, osobito gledom na to, što već sam pojam i duh § 1090 o. g. z. nedopušta uporabnu pogodbu neprekidljivu.

Digitized by Google

S toga se mora priziv uvažiti i prvomolbena osuda preinačiti, a gledeć na ovu preinaku, koja je za I. W. povoljna, parbeni se troškovi prebijaju.

Usljed p r e v i d a tuženikova potvrdio je kr. stol sedmorice riešitbu kr. banskoga stola sa sliedećih razloga:

Tužitelj H. K. pobija učinjenu sa strane tuženog I. W. molbom de pres. 24. veljače 1883 br. 1250 odpovjed dućana u kući br. 1049 gor. gr. Osieka, zatim najma dučanskoga nareda na dan 1. srpnja 1883 tvrdeći: da prigodom godine 1878 ustmeno utanačene, odkazu upitnom za temelj služeće pogodbe najma, nije ugovoren bio zamieniti tromjesečni rok, nego da je ugovoreno bilo: „da tuženik niti najamninu povisiti niti najam sve dotle odkazati nesmije, dok god mu tužitelj točno plaćao bude najamninu", i nadalje služi se proti odpovjedi prenavedenog prigovorom rei judicatae usljed odpovjedne zapisničke molbe od 2. prosinca 1882 br. 8209 te usljed konačne presude prvoga suda od 21. prosinca 1882 br. 8669 gr.

Upitno pobijanje tuženom I. W. pripadajućeg prava odkazivanja prednavedene uporabne pogodbe ipak nije utemeljeno, kada se uvaži, da pogodba najma mora biti ugovorena na stanovito opredieljeno vrieme, pošto je izraz § 1090 obć. gradj. zak. „za njeko vrieme," istovjetan sa izrazom „na stanovito opredieljeno vrieme" (§ 903 obć. gr. zak.); kada se uvaži, da na bitnost uporabne pogodbe spada, da se ista razvrgnuti može nakon vriemena bud naročito ugovorenoga, bud zakonom opredieljenoga (§§ 1090 1114 o. g. z.) te da se stoga svaka, bez opredieljenja trajanja uporabe sklopljena, te kao neodkaziva ugovorena pogodba najma, protivi naravi uporabne pogodbe, te kada se uvaži, da se i pored dokaza o tom, da je tuženi učinio bio prednavedeno očitovanje o nepovišenju najma i o neodkazivosti najma upitnoga — takovo njegovo očitovanje nemože uzeti za pravno obvezatno, pošto nije ino, nego fraza govora, koja baš zato, što opredieljena i ozbiljna nije, po § 869 obć. gr. zak. nemože služiti za utemeljenje pogodbene obveze.

U tom stanju stvari nemože biti pa ni nije odlučan ni drugi prigovor tužitelja H. K., da se nazočna odpovjedna molba de praes. 24. veljače 1883 br. 1250 gr. zavrgava odkaznom molbom, primljenom na zapisnik od 2. prosinca 1882 br. 8209 (B—I) odnosno konačnom prvosudnom osudom od 21. prosinca 1882 br. 5669 gr. D ad I, pošto u osudi onoj nije presudjeno ovdje jedino odlučujuće pravno pitanje valjanosti takove pogodbe najma, kakovu je tužitelj uztvrdio i naveo za utemeljenje svoga pobijanja odkaza u pitanju zatečenoga t. j. pitanje o pravnoj moći i djelotvornosti na neopredieljeno vrieme ugovorene uporabne pogodbe, i pošto se i negledeć na to, da je odkazna molba de praes. 2. prosinca 1882 br. 8209 upravljena bila proti H. K. i sinu,

Digitized by Google

ovdje neradi ob odpovjedi dućana u kući br. 1040 gor. gr. Osieka i o najmu nareda njegovoga na vrieme do 1. travnja 1883., nego ob odpovjedi prenavedenog dućana i njegova nareda do 1. srpnja 1883, dakle u roku drugom, koji nespominje gore navedena prijašnja odpovjedna molba B.—I (§ 15 gpp.).

Obzirom na to valja uz odpućenje previda tužitelja H. K. potvrditi napadnutu, drugosudnu osudu tim, da tužitelj trošak previda sam nositi ima, jer pravnim tim liekom uspio nije.

Može li nasljednik, pošto se je takovim očitovao i u smislu § 810 o. g. z. upravu i uživanje ostavštine zadobio, zahtievati glavnicu, pripadajuću baštini, njemu još neuručenoj, te dignuti tužbu sbog toga.

Maloljetni Mijo C. preko majke si i štitnice Mariane C. i suštitnika Bastijana J. digne proti Antunu F. mjenbenu tužbu 17. listopada 1877. zahtievajuć izdanje platežnoga naloga. Mjenica je glasila na 345 for.

Ta je tužba odlukom istoga dana odbita kao nedopnštena i to s razloga: što iz spisa nesliedi, da je ostavinska razpravna oblast tužitelju, kao nasljedniku pok. Antuna C., dotično njegovomu zastupniku, dozvolila zakonit posjed zatražene tražbine, spadajuće u ostavštinu pokojnika; to je pako nedostatak, kojemu ne može da doskoči odluka pod *c*.

Proti toj odluci tužitelj uloži utok, iztaknuv uz ostala: Tužba se temelji na mjenici od 11. travnja 1875 na for. 345 glasećoj. Ta mjenica ima sve zakonite potrebštine, a pošto je dospjela, to je u pravo vrieme i prosvjedovana. Štitničtvo je takodjer bezdvojbeno dokazalo svoje zvanje po zakonu, a da je maloljetnik Mijo C., kao obćeniti nasljednik mjenbenog vjerovnika Antun C., stupio u njegova prava, to uče §§ 531 i 547 o. g. z., koji vriede i kad se radi o mjenbenih poslovih. Posjed rečene mjenice kao i odluka pod *c* i *d*, te i zakonska predmnieva o dobroj vjeri i zakonitosti (§§ 323 i 328 o. g. z.), to je posve dovoljan zakonski razlog, te se scieni, da je tužitelj zakonitim i dobre vjere posjednikom ove tražbine. Povlast na uživanje i upravu otčinske ostavštine ovlašćuje svakako maloljetnika Miju C., dotično njegovo štitničtvo, da unovči mjenbenu neosjeguranu tražbinu. Ili je valjda prvomolbeni sudac htio, da utužena tražbina bude uvrstjena u našastar i da se ovaj priloži? Zaista, ako bi on to zahtjevao, nasljednik, komu je dozvoljeno uživanje ostavštine i njena uprava, nebi se mogao tom povlastju poslužit, kad bi ostavštinu sačinjavale samo mjenbene tražbine, sve dok se našastar nebi sastavio. A znamo naprotiv, da se našastar obično sastavlja poslje nasljednoga očitovanja i odluke, koja podieljuje povlastnu upravu i uživanje ostavštine. Uporaviv ova načela na ovaj slučaj, odluka prvoga suda mora se smatrati sasvim

Digitized by Google

neopravdanom, a prva molba bijaše dužna namah izdat platežni nalog. Povratak pak tužbe ne da se nikako opravdat, jer kad bi se dopustilo, da je u njoj što manjkalo, sudac imao je urediti ročište, da prije sasluša stranke. To jasno propisuje § 9 ministarske naredbe od 25. siečnja 1850 br. 52. [1]

Trščansko c. k. prizivno sudište, presudom od 22. stud. 1877 br. 3824. uvaži utok, dokine odluku prvoga suda te mu naloži, da tužbu od 17. list. 1877 br. 6793 rieši mimoišav razlog, s kojeg se odbila, i to s ovih razloga: promotriv, da nasljednik, iza kako je prihvatio nasljedstvo, zastupa glede ovog oporučitelja, a oboje smatraju se prama trećim kao jedna osoba (§ 547 o. g. z.); — smotriv, da je utočnik u nazočnom slučaju prihvatio ostavštinu pok. Antuna C., da je razpravni sudac taj prihvat primio i u smislu § 810 o. g. z. dozvolio mu upravu i uživanje dotične ostavštine, te se traženo pravo može smatrat da spada u upravni djelokrug; — smotriv s toga, da rečeni maloljetnik i njegovo štitničtvo ima aktivnu legitimaciju, to je itd. Trošak utoka nosi sam utočnik, jer nije bilo predhodne razprave u prvoj molbi. [2]) Dr. *V. P.*

Stranka je uspjela dokazom, ako njezin protivnik neće ni da prihvati ni uzvrati odlučnu zakletvu. (K §§ 265 i 235 b. gpp.)

J. P. tuži ugarsko paromlinsko družtvo kao ovrhovodju i M. P. kao ovršenicu na priznanje prava vlastnosti zaplienjenih pokretnina te izlučenje izpod ovrhe.

---

[1] Sr. Blaschke: Der österreichische Weckselprocess, izdanje g. 1858, str. 62 i 64.

[2] Naše je mnenje, da odluka druge molbe nema temelja u zakonu. Načelo je obstojećimi postupnici u prepornih poslovih ustanovljeno, da tko povede parnicu, mora najprije dokazati, da je vlastan zametnuti ju, i da sudac ima bditi, da obstoje propisane zakonske potrebštine. U nazočnom slučaju maloljetnik C, preko svoga zakonitoga zastupnika, zahtieva tražbinu spadajuću k ostavini pokojnoga mu otca, koju je on prihvatio, ali mu još nije dosudjena. Po glasu § 145 carskoga patenta od 9. kol. 1852 br. 208 d. z. l., može oblast, koja vodi razpravu, prije još, nego li se dovrši i ostavština uruči — uručenjem pako tek stiče se naslov posjeda onoga, što osavštini pripada — nasljedniku ili njegovomu zakonitom zastupniku dozvoliti zakoniti posjed pojedinih glavnica i inih ostavštinskih pokretnina uz uvjete tu naznačene, i u koliko bi ostatak osjegurao pristojbe, koje bi se imale platit, i izvršenje posljednje volje. Naravna je ovomu zakonskomu propisu posljedica, da bez takove dozvole, k joj, kao što je prvomolbeni sudac dobro opazio, ne može da doskoči propis § 810 g. z., nasljednik ne smije unovčit glavnica, pripadajućih još neuručenoj mu ostavštini, te podignutom tužbom zaiskati uplatu njihovu.

Opazka prevoditelja.

Digitized by Google

Pošto su svi dokazi tužitelja sa svjedoci ostali bez uspjeha, preostade još kao dokazno sredstvo samo odlučna zakletva, koja je navraćena (dakako uzvrativa) prvotuženomu paromlinskomu družtvu.

Kod takovih tužba je obično, da ovršenik priznaje navode tužbe, pa ako i nedodje na razpravu drugotuženi ovršenik, neima svrhe za prvotuženoga ovrhovoditelja, navraćati prisegu drugotuženomu.

Nu prvotuženi u ovom našem praktičnom slučaju neće da prihvati navraćenu mu odlučnu zakletvu, i premda je naročito upozoren na § 265 gpp., neće da uzvrati prisegu.

K. kot. sud u Koprivnici sudio je bezuvjetno po zahtjevu tužbe, i to, izpustiv ostale, s ovih r a z l o g a:

Preostaje jedino dokaz odlučnom zakletvom; nu jer se ob okolnostih uztvrdjenih po tužitelju, a zanijekanih po prvotuženiku, na uzvraćenu odlučnu zakletvu po § 265 gpp. samo onda može suditi, kad je ova naročito navraćena, a na navraćenu odlučnu zakletvu nije se takodjer moglo suditi obzirom na propis § 235 *b* gpp., jer se iz očitovanja prvotuženika mora suditi (§ 22 gpp.), da su mu uztvrdjene po tužiteljh okolnosti nepoznate; s toga se je moralo bezuvjetno suditi po zahtjevu tužiteljke. Nepravedno bi najme bilo, da tužitelj gubi posliednje sredstvo dokaza zato, što tuženi objestno sve poriče, i jer su mu nepoznate okolnosti, neće da uzvrati zakletvu, koja se njemu po zakonu dopitati nesmije.

U p r i z i v u navodi prvotuženi, da on nije dužan navraćenu mu zakletvu uzvratit, jer su mu okolnosti nepoznate, pa mu se nije mogla niti navratit prisega; s toga da je trebalo odbiti tužitelja.

Osudom kr. banskog stola od 14. ožujka 1883 br. 2690 potvrdjena je osuda prvoga suda u cielosti s ovih r a z l o g a:

Tegoba prizivna, da bi se identičnost prepornih pokretnina imala dokazati očevidom sudbenim, odnosno predočenjem tih pokretnina, svjedokom u parnici preslušanim, nezaslužuje uvaženja, pošto je ovaj način dokaza pokušan, nu bez dovoljna uspjeha.

Usljed toga ostaje glavna prisega kao jedino dokazalo po tužitelju ponudjeno. Nu prizivniku se ta prisega dosuditi nemože, jer ju je ododklonio, a tužitelju se dosuditi nemože, jer ju prizivnik nije uzvratio, akoprem je po § 46 gpp. shodno upućen, što u prizivu neporiče.

Pošto je prema tomu tužitelj pružio dokazalo za navode tužbovne, koje se dokazalo ipak provesti nemože krivnjom tuženoga prizivnika, ima se uzeti, da protivnik nije uspio poricanjem navoda tužbovnih, jer niti je prisege ponudjene prihvatio niti uzvratio.

Prema tomu je valjalo prizvanu osudu kano pravilnu potvrditi. *T. N.*

---

[1]) O p a z k a. Ovaj slučaj naročito ističem s toga, jer se to u praksi prečesto dogadja, da tuženi ovrhovodja neće prisege ni prihvatit ni uzvratit, a

Digitized by Google

Zastaru, sadržanu u § 1497 o g. z., prekida samo tužba nadležnomu sudcu podnešena i pravilno nastavljena.

Franjo B. Tomin tužbom d. p. 25. kolovoza 1877 br. 5647., proti otcu svomu Franji B. podignutom, zaište neka se osudom izrekne: 1. da je nevaljana i ništetna ustmena oporuka Kate udove Jakova B., preminule 8. srpnja 1856, sadržana u zapisniku od 24. listopada 1856 br. 5134 pod *b*, te da mjesto nje nastupa zakonsko nasljedstvo; 2. [redacted] je s toga ništetno i nevaljano nasljedno očitovanje Franje B., što no je na temelju rečene oporuke uvršteno u zapisnik od 26. studenoga 1856 br. 5719 pod *d*, a proteže se na cielu ostavinu rečene pokojnice, opisanu u sudbenom nadjevniku od 3. ožujka 1857 pod *a*, uz priuzdržaj zakonitog diela maloljetniku Franji B. Franinu; 3. da je ništetno i nevaljano uručenje te ostavine u ime Franje B., zbivše se odlukom od 19. studenoga 1859 br. 5188 pod *e;* da je ništetan i dotični upis ostavine na njegovo ime u knjizi 384 br. 162 usljed odluke od 1. veljače 1861 br. 537 pod *g*; 4. da rečena ostavina pod *a* pripada usuprot ciela tužitelju Frani Tomi B. Franinu kao jedinomu zakonitomu i nuždnomu nasljedniku Kate udove B. kao jedinomu djetetu preminule mu matere Marijane B., kćeri pomenute Kate B. i da bude ovlašten, da može imetak na svoje ime prepisati; 5. da je tužitelj s toga vlastan zatražiti brisanje gore naznačenoga upisa u knjizi 384 br. 162 na ime Franje pok. Vale B.; 6. da tuženik Franjo pok. Vale B. mora cielu ostavinu pok. Kate udove B., kao što je opisana u nadjevniku od 3. ožujka 1857 pod *a* predat tužitelju, a to za 14 dana pod prietnjom ovrhe; 7. da je tuženik prama tužitelju odgovoran za sve birane iz te ostavštine plodove i koje bi još pobrao od dana ove tužbe do dojduće predaje; 8. da namiri parnične troškov.

Prva molba odbi tužbu osudom od 26. srpnja 1879 br. 3122, osudiv tužitelja na izplatu troškova, a to s ovih razloga: promotriv, da se mnienja stranaka slažu u tom, da je ustmena oporuka pokojne Kate udove B., tužiteljeve babe i tuženikove punice, kao što je zapisana u sudbenom zapisniku od 24. list. 1856 br. 5134 pod *b*, bila od svoga postanka ništetna, pošto se medju tri njena svjedoka nalazi i Josip B. pok. Vale, brat imenovanoga nasljednika, tuženika Franje B., koj kao takav, po propisu §§ 585 i 594 g. z. broji se u nesposobne svjedoke; promotriv s toga, da se doduše čini na prvi mah opravdanim, da proti oporučnom nasljedniku ustane tužitelj Franjo Tomin B., koji je sin jedine umrle oporučiteljičine kćeri, i koji bi kao takav najprvi pozvan na nasljedstvo poslje svoje matere, kad bi se njena oporuka proglasila nevaljanom i kad

---

jedan veoma uvaženi odvjetnik i bivši profesor mi je uztvrdio, da to pitanje nije više ni prporno, te se prisega takovu ovrhovodji, kojemu okolnosti nisu poznate, navratit nemože. — Ja pako držim, da je priobćena gore prvosudna i banskostolna osuda pravilna. *T. N.*

Digitized by Google

bi dosljedno mjesto nje nastupilo zakonsko nasljedstvo; ipak se ovoj tužbi više ili manje osnovano prigovara; promotriv, da medju učinjenimi prigovori prvo mjesto zauzimlje zastara, kojom se valja najprije baviti, jer nadje li se, da je ova u zakonu osnovana, ne treba osvrtat se na ostale prigovore; — smotriv, da se po propisu § 1487 o. g. z. ima pravo na pobijanje razredbe posliednje volje vršit u tri godine, nakon kojih dotično pravo i iskanje zastaruje; promotriv, da takova trogodišnja zastara počimlje teći od onoga vremena, kada se je to pravo moglo vršiti; uzev s tužiteljem u nazočnom slučaju, da on, za razpravljanje ostavštine usljed babine smrti, nije bio pravilno zastupan, jer mu je za skrbnika bio odredjen dr. Filip pl. M. tek iza kako se je njegov otac, povriedom medjusobnih probitaka, na temelju nevaljane oporuke očitovao nasljednikom pokojničinog imetka i kao zakoniti zastupnik njegov (tužiteljev), koji bijaše tada maloljetan, prihvatio istodobno zakonski dio; dakle zastara teče od dana 13. srpnja 1874, kada je postao tužitelj punoljetnim, a ne od dana, kada je odredjen skrbnik, kao što protivna stranka hoće; promotriv, da je pogodno trogodište za izvršenje ovoga prava minulo 13. srpnja 1877, dočim je tužba predana istom 25. kol. 1877; promotriv, da ne vriedi tužiteljev prigovor, da je zastara prekinuta podnesenjem tužbe 28. lipnja 1877 br. 8385 pod *h* mjestnoj c. kr. gradskoj Preturi, dočim po duhu § 1497 o. g. z. zagodu prekida samo tužba predana nadležnomu sudcu, a takov je u ovoj prigodi ovdješnje c. k. sudište; promotriv, da se je formalno odustalo od tužbe pod *h*, kao što to kaže prilog *z*, reproduciran po samom tužitelju, i da je ta odustaja absolutno i bezuvjetno višim sudcem prihvaćena (pr. br. 5), dočim joj prvi sudac nadodao neodlučni inače tužiteljev priuzdržaj o nastavljanju pravde pred ovdješnjim c. k. sudištem, a to vriedi glede svojih pravnih posljedaka, kao da je sud odbacio tužbu te čini, da se ta tužba smatra nepodnesenom, pak s toga zagoda nije prekinuta; — promotriv dosljedno, da prema odluci pod br. 4 i prema dotičnim ostavinskim razpravnim spisom, primljenim i tutorstvenom oblašću potvrdjenim, kojimi se i sam tužitelj poslužio, da utemelji tužbu pod brojem 2. prikazanu proti današnjem svom protivniku zbog izplate zakonskog diela, kad bi se i htjelo dopustiti, da tužitelj tečajem rečenog razpravljanja nije bio pravilno zastupan i da je sav razpravni postupak bio ništetan, samomu je tužitelju danas usljed nadošle zagode oduzeto pravo, da pobija razredbu posljednje volje pokojne mu babe Kate ud. B.; — promotriv indi, da se mora odbacit tražbina prve tužbe a tim i ostale k ovoj spadajuće; promotriv glede troškova, što propisuje § 24 zakona od 16. svibnja 1874 br. 69, valja, itd.

Na priziv tužiteljev c. k. prizivno sudište odsudom od 16. siečnja 1880 br. 3782 zabaciv priziv potvrdi prvomolbenu osudu, osudiv tužitelja, da plati tuženiku 6 for. 72 n. prizivnih troškova.

Digitized by Google

Razlozi: Ne smije se po §. 1487 g. z. nesmatrat zagodjenim pravo, kao što prigovara tuženik Frane B. pok. Vale, što ga njegov sin Frane B. ište, pobijajuć ustmenu oporuku svoje babe Kate ud. B., preminule dne 8. srpnja 1856, zabilježenu u zapisniku od 24. list. 1856 br. 5134 pod *k*, na koje temelju je ciela ostavina odlukom od 19. stud. 1859 br. 5188 pod *e* bila dosudjena tu naznačenom nasljedniku Franji B. pok. Vale, današnjemu tuženiku, izuzev zakoniti dio pripadši tužitelju, tada maloljetnomu, u iznosu od 933 for., kao što je bio odmjeren u zapisniku od 20. lipnja 1859 br. 2932 pod f) uz sudjelovanje dra. M., koj je odlukom od 4. lipnja 1859 br. 2642 pod br. 4 bio odredjen za skrbnika tomu maloljetniku iz obzira na §. 271 o. g. z., zbog ustanovljenja uprave zakonitoga diela i zbog dalnjih razpravnih i skrbničkih koraka, — pošto je pravo za pobijanje upitne oporuke nastalo još onda, kad se je tuženik na temelju ove, premda nevaljane oporuke, očitovao nasljednikom i to takim uspjehom, da je njegovo odlukom od 29. listopada pod *d* prihvaćeno očitovanje uzeto za temelj razpravi. Istina je, da zakon brani, da zagoda započme teći za maloljetnosti sina — istina, da je tužitelj stajao pod otčinskom vlašću tuženika (§. 1495 o. g. z.), a opet ni skrbnik dr. M., postavljen maloljetniku, ne kad je započela razprava, ni kad su saslušavani svjedoci Josip G., Ivan B. i Josip B. u smislu §§ 66 i 77 br. 1 car. patenta od 9. kol. 1854, već na obranu maloljetnikovih prava počam od konstatiranja zakonskoga diela (§. 162 rečenoga patenta), nije se ni mogao držat pozvanim, da iztražuje valjanost ili nevaljanost oporuke (§§ 188, 269, 271, 228 o. g. z.). No postav tužitelj punoljetnim 13. srpnja 1874, trogodište do tada obustavljene zagode poče teći, a bez sumnje se završivalo prije ove tužbe, podnesene sudu u T. kao razpravnomu sudu dne 25. kol. 1877.; zastaru nije prekinula tužba od 22. veljače 1877 podnesena ondješnjoj nenadležnoj Preturi, koju je sam tužitelj usljed prigovora tuženikova o nenadležnosti opozvao. Pošto je po zakonu ništetno, što se je razvilo pred sudcem priznatim ko nenadležnim (dvorski dekret od 22. lipnja 1789 br. 1024), to ni tužba pod br. 2. kao spis zakonito valjan nije mogla imat nikakva pravna posljedka, a tim manje onaj, da prekine zagodu po § 1497 o. g. z., pošto i negledeć na nenadležnost sudca, tužiteljeva vlastita odustaja od ove tužbe oduze ovoj svako pravno obstojanje, pak je od časa te odustaje nekriepostan i upis knjižbeni te tužbe, koji neradja nikad drugom posljedicom do te, da puknut imajućoj odsudi sačuva kriepost i prama trećim možebitnim knjižnim nasljednikom (§§ 61 i 65 zakona od 25. srpnja 1871 br. 95). Nemože se tuženiku predbacit mala fides (§§. 328, 1463, 1478, 1486 o. g. z.), što je ustmena oporuka Kate B. po zakonu pogriešna, premda ima tri svjedoka, a pogriešna za to, jer medju svjedoci dolazi i Josip B., brat tuženikov (§§ 328, 585, 594 o. g. z.), pa ni s toga, što je tuženik u zapisniku pod *d* predložio

Digitized by Google

razpravnomu sudcu, da mimoidje imenovanje skrbnika ad actum na zaštitu pravâ na zakonit dio pripadajući mu sinu (tužitelju), i koji nuždni dio tuženik je u ostalom drage volje priznao. Pošto pako pada glavni zahtjev, da se oporuka ništetnom proglasi, padaju i podredjeni mu zahtjevi pod 4, 5, 6 i 7, koji smjeraju na to, da se dokinu posljedice oporuke, a mjesto nje da nastupi zakonsko nasljedstvo, a padaju takodjer točke 2 i 3, koje traže uništenje bud posljednoga očitovanja, bud uručbenice, jer zahtjevi, uz valjanu oporuku pod *b* neimaju s jedne strane nikakva praktična posljedka, a što s druge strane pomanjkanju zakonitog zastupnika, koji bi branio i zastupao probitak i prava tada maloljetnog tužitelja, i ako bi moglo opravdati ove po sebi prosto formalne tražbine, doskočio je sam tužitelj tim, što je, postav punoljetnim, potražio baš na temelju uručbenice pod *e*, što se vidi iz spisa od 22. veljače 1877, da mu otac izplati zakonski pod *f* odmjereni dio, koji mu je i dopitan. S toga valjalo je odbiti tužiteljev priziv. [1] *Dr. V. P.*

B. Mjenbeno.

Mjenbenim putem ne smije se iznieti zahtjevâ na temelju mjenbenih izjava, što ih nije izdao podpisanik, već je drugi u njegovo ime podpisao, ako se taj drugi nije pri podpisu naznačio kao mandatar i nije suviše prikazao punomoćje, po punovlastitelju podpisano ili sudbenim, bilježničkim li ovjerovljenjem providjeno.

C. k. okružno sudište u N., riešavajuć mjenbenu parnicu tužbom od 5. ožujka 1879 zametnutu po Kati F. proti Vici i Mariji S. na izplatu 45 for. a. v. i nuzgredica, usljed prigovora od 12. ožujka 1879 izreče: 1) da se uzdržaje u krieposti platežni nalog, izdan 6. ožujka 1879 broj 2344 proti Vici S. u tom smislu, da je ona sama, a ne zajednički sa

---

[1] Rekao što mu drago Basevi (Annotazioni pratiche al Cod. civ. austr. 7. izdanje str. 750), nam se čini sasvim pravedno načelo, što se izrazuje u gore navedenih suglasnih odsudah, najme, da se prekine zastara, sadržana u § 1487 g. z., nije dovoljno pozvat protivnika pred nenadležni sud. — Taj § propisuje, da se zastara može tužbom prekinut, ako je ova pravilno sastavljena. Tim se pako veli, da treba redovito tužbu iznieti pred nadležnu vlast, jer se pred nenadležnom vlastju nemože redovito nastavljat parnica, ni sudac nesmije se njenom glavnom stvarju bavit, čim se njegova nenadležnost prizna. Sudbenoj priznaji o nenadležnosti vriedi i tužiteljeva, što ju odustajom, kao što u ovom slučaju, očituje. Bud u prvom, bud u drugom slučaju obstoji priznaja, da se je tužba nepravilno podigla. Nu je li se nepravilno podigla, nije se ni pravilno mogla nastavit, te u upitnom slučaju nema skrajnosti, što ju hoće § 1487, da se zagoda prekine.

*

Digitized by Google

Marijom S., dužna platit tužiteljici za tri dana, pod prietnjom mjenbene ovrhe 45 for. a. v. sa 6% kamata od 4. veljače 1879 u napried, i troškovi; 2. naprotiv dokida se platežni nalog, izdan proti tuženici Mariji S., te se odriešava dužnosti, da zajednički sa rečenom Vicom S. plati za 3 dana tužiteljici, pod prietnjom mjenbene ovrhe, spomenutu svotu od 45 for. sa 6% kamati i trošak; 3. tužiteljica dužna je za 3 dana, pod prietnjom mjenbene ovrhe, platit tuženici Mariji S. parbene troškove, ustanovljene na 18 for. 8 novč.

Razlozi: Razmotriv, da tuženica Vica S. priznaje, da je kao prihvatnica podpisala mjenicu od 3. kolov. 1878, koja ima sva svojstva, što ih propisuje mjenbeni zakon; — razmotriv, da S. pobija platežni nalog tvrdeć, da se izrično ugovorilo medju Katom F. i tuženicami, iza kako je već bila podpisana mjenica, da ako se ova neplati u naznačenom roku, Kata F. nemože poduzeti sudbenih koraka, da ju unovči, već da mora počekat još 6 mjeseca od dana dospjetka; — razmotriv, da dokaz po svjedoku Josipu F. nije uspio, pošto svjedok nezna ništa ob ugovoru po tuženici uztvrdjenom, pak se nije mogla dopustiti domirna o tom ponudjena prisega; — razmotriv, da se takodjer nemože dopustiti odlučna zakletva po tuženici navraćena i po tužiteljici prihvaćena o spomenutoj mučoj odgodi platežnoga roka mjenice, ako se uvaži, da se je u smislu tvrdnje druge tuženice taj ustmeni ugovor, koji se ne slaže sa pisanom izpravom t. j. mjenicom, učinio pri sastavljanju pisane izprave, pak se nemože uzeti u nikakov obzir po propisu § 887 o. g. z., koji se upo-ravlja i na mjenbene poslove, ako se uvaži, da je već davno iztekla tobožnja odgoda na 6 mjeseci; — razmotriv, da se niekanje tuženice Vice S., tek u drugotnici učinjeno, o tužiteljičinoj tvrdnji glede novca izručena i u mjenici naznačena, ukazuje neosnovanim, ako se promisli, da sama tuženica u prigovorih ne samo nije uztvrdila, da joj se novac nije uručio, nego dopušta, da bi tužiteljica mogla tražit izplatu poslje 6 mjeseci, radšta ukazuje se posve suvišnim pripust navraćene i po tužiteljici prihvaćene odlučne o toj okolnosti zakletve: morao se je platežni nalog proti prihvatnici Vici S. uzdržati u krieposti; — razmotriv pako, što se tiče druge tuženice Marije S., koja tvrdi, da je svoj podpis stavila na mjenicu kao prihvatnica, ne svojom rukom, nego preko zastupnika; da je sama tužiteljica priznala, da Marija S. nije svojom rukom stavila podpis, koj se čita na mjenici, a i da nije, kao što zakon propisuje, podpisatelj rieči: „Mrija S.“ imao punomoći, da stavi podpis Marije S. kao prihvatnice: moralo se, po zakonu od 19. lipnja 1872 br. 88, bez ikakva obzira na kazivanje svjedoka i na ponudjenu zakletvu, izjavit rečeni platežni nalog ništetnim napram tuženici Mariji S.; — obazriev se pak na § 25 zakona od 16. svibnja 1874 br. 69. moralo se tuženicu prihvatnicu Vicu S. osuditi na izplatu parbenih troš-

Digitized by Google

kova, ustanovljenih na 10 for. 10 novč., i da naknadi Mariji S. parbeni trošak.

Na priziv tužiteljice c. k. prizivno sudište tršćansko presudom od 20. list. 1880 br. 3309 potvrdi prvomolbenu odsudu u napadnutom dielu, ostaviv ju u ostalom netaknutom.

Razlozi: Razmotriv, da sama tužiteljica dopušća, da Marija S. nije vlastitom rukom podpisala mjenicu A., kako se tu čita „Marija S.“, nego da je po njenom nalogu napisao dr. J.; — uvaživ, da po jasnom slovu zakona od 19. lipnja 1872 br. 88 d. z. l. nesmije se mjenbenim putem iznieti zahtevâ na temelju mjenbenih izjava, koje nisu po dotičniku podpisane, nego je drugi njegovo ime podpisao, osim u slučaju, da se i taj drugi podpiše, dodav da je bio na to ovlašten i da priloži punomoć punovlastiteljem podpisanu, ili sudbenim ili bilježničkim li ovjerovljenjem rukoznačenu, a toga svega neima kod podpisa rieči „Marija S.“ na mjenici ovoj, a i punomoć nije spisom priložena. S toga je prvomolbena presuda u II. pa i u III. točki posve opravdana, budući je tužiteljica nadvladana napram Mariji S.; — smotriv glede prizivnih troškova, da ovi po §§ 24 i 26 zakona od 16. svibnja 1874 padaju prizivniku na teret; — razmotriv, da nije uložen priziv proti prvoj točki osude prvoga suda — valjalo je s toga rečenu odsudu ostavit netaknutom u I. točki, a potvrdit ju u napadnutoj II. i III. točki. Dr. *V. P.*

Na tužbu, podignutu na temelju englezke „promissory-notes“ ima se povesti postupak po mjenbenom pravu.

Tvorničar A. u Beču podnese tužbu proti trgovcu B. u Beču zahtievajuć, da mu plati mjenbenu tražbinu od 100 funti šterl. Na ovu tužbu izda trgov. sud odluku, da se o tužbi ima povesti ustmeni postupak po mjenb. pravu. Utok, podnešen proti toj odluci, zabaci viši sud bečki s razloga, što se obzirom na potvrdu kr. britanskoga konzulata u Beču, o njenoj dokaznoj moći ima se razpravljati u tečaju parnice, te gledeć na čl. 85 mj. z. (§ 96 hrvat.-ug. mj. z.) i § 9 naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850 (d. z. l. br. 52), nebi bilo opravdano, da se tužba zabaci.

Izvanredni previdni utok B. odbije bečko najviše sudište, jer se u napadnutih odlukah prve i druge molbe nevidi takova ništetnost ili očevidna nepravednost, usljed koje bi se morale promieniti, jer se ovdje radi o prigovorih, o kojih se neda odlučiti putem utoka nesaslušav protivnika; ti se prigovori imadu izvesti pred prvim sudom, i to na ročištu za to odredjenom. *(Allg. öst. Gerichtsz.)*

Digitized by Google

U rok, odredjen za podnesenje mjenb. prigovora, neimaju se uračunati dani, kada se poštom prenose, ni onda, ako odvjetnik stranke, prebivajuće na drugom mjestu, stanuje u mjestu suda.

Tuženikom, stanujućim u Gaudenzdorfu kraj Beča uručen je 6. listopada 1882 platežni nalog od 30. rujna 1882 br. 155.999. Proti tomu nalogu podastru oni preko svoga odvjetnika dra. J. svoje prigovore i to 7. listopada 1882. C. k. trgovački sud bečki odbije odlukom svojom od 15. listopada 1882 br. 162.745 prigovore s razloga, što su prekasno podneseni.

Tuženi ulože utok, koji je c. k. viši sud bečki odlukom od 31. listopada 1882 br. 18.924 uvažio te sudu prve molbe naložio, da ima prigovore de praes. 10. listopada 1882 br. 162.745, napustiv razlog, s bog kojega ih je prvi put odbio, riešiti, i to s razloga, što tuženi stanuju u Gaudenzdorfu, dakle izvan Beča; da se u rok, odredjen za podnešenje prigovora, neimaju uračunati dnevi, kada se nalaze na pošti (§ 7 mjenb. postupka); a pošto su prigovori podnešeni 11. listopada 1882, obzirom na 6. listopada uručeni platežni nalog, i uzev, da je za odpremu i dostavu poštom trebalo jedan dan, to se mora smatrati, da su u pravo doba podneseni. To stanje stvari nemienja nimalo okolnost, što ih je predao sudu bečki odvjetnik, a nisu poštom dostavljeni sudu.

Usljed previda tužitelja potvrdi c. kr. najviši sud bečki odlukom od 5. prosinca 1882 br. 13.275 odluku prvoga suda i to s razloga, što odvjetnik dr. J., kako se vidi na rubru prigovora, stanuje u Beču, pak ako već je poštom slao prigovore — što u ostalom nije dokazano — mogaše se poslužiti jedino mjestnom poštom, a na prigovore, podnesene mjestnom poštom, nemože se uporaviti ustanova § 7 naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850 (br. 52 d. z. l.), koji ustanovljuje, da se vrieme, što se prigovori nalaze na pošti, neima uračunati u trodnevni rok, propisan za podnesenje prigovora proti izdanomu platežnomu nalogu. *J. Bl.*

C. Trgovačko.

Vlast dana sudcu člankom 37 trg. zak., da može jednoj prućoj se stranki, na prošnju druge, naložiti da predloži trgov. knjige, ne tiče se samo ogleda upisa stavaka, odnosećih se na parnički predmet, koji se uz pristup stranaka vrši, već i ogledbe ostaloga sadržaja knjigâ po čl. 38 trg. zak., koju vrši sudac.

M. u parnici zametnutoj proti bankovnom družtvu Y. na izplatu 1000 for. zaište prošnjom od 23. travnja 1876. br. 3805, da se predlože trgovačke knjige toga družtva radi ogledbe u smislu čl. 37 i 38 trg. zakonika (§§ 34 i 35 hrvat.-ugar. trg. zak.).

Digitized by Google

Prva molba, saslušav stranke, zabaci ovu prošnju odlukom 24. kolovoza 1876. br. 6783: smotriv, da se je bankovno družtvo Y. uzprotivilo ogledbi po M. zaiskanoj, — smotriv, da pruće se stranke, po glasu čl. 38 trg. zak. imaju pravo, da zaištu jedino ogledbu trgov. knjige u koliko se odnose na prieporni predmet, a sam sudac da je vlastan razgledati cieli sadržaj knjiga, bude li to nuždno da se uvidi, jesu li pravilno vodjene; smotriv, da prositelj stavkami *a*, *b*, *c*, *d* i *e* ad 1 svoje prošnje smjera tamo, da se ustanovi činjenica o nepravilnom vodjenju knjigâ bankovnog družtva Y., a stavkami *f* i *g* ad 1 i br. 2, 3, 4 i 5 hoće da se pripoznaju činjenice, koje se na ovu parnicu ne odnose.

M. podnese proti toj odluci sliedeći utok: Nebi bilo neosnovano mnenje, kad bi se uztvrdilo, da bi prošnja od 23. travnja 1876. bila bolji uspjeh imala, da ju je proučio sudački sbor, koj se bavi trgovačkimi parnicami ex professo, nego li redovito sudište, koje, premda se nazivlje i trgovačkim senatom, ipak se ovakovimi parnicami riedko bavi pa su mu s toga prilično tudje. Gradjanski sudac, držeći se načela, da nitko nije dužan svomu protivniku pružiti oružje, da ga njim pobija, ne gleda dobrim okom čl. 37 i 38 trg. zak.; a premda se obćenito veli, da se propisi ovih članaka nije dalo zakonsku kriepost običaju i prije obstojavšemu, može se ipak reći, da je taj običaj mogao gdje drugdje i obstojat, ali nije u nas, gdje se je sudilo jedino sudbenim postupnikom u ruci, a nitko se nebi bio usudio prije nego li je zakon proglašen, naložit jednoj stranki, da predloži svoje knjige, da se u njih nadje dokaz onomu, što druga stranka tvrdi. Odatle dolazi, da se svakojako ograničuje naravni smisao onih članaka, te se što ikad manje uporavljaju, ne pazeć na to, da su trgovci vlastni u svojih knjigah stvoriti si dokaz, pak da bi stoga bilo pravedno, da se te knjige sudcu otvore i proti njim, kad god bi njihovi protivnici uztvrdili stalni, točno naznačeni čin i kazali, da mu je dokaz u tih knjigah, te tražili ogledbu ovih. U prošnji navedeni su točno čini, upriličiv dotične tvrdnje u točkah 1 *f*, *g*, 2, 3, 4 i 5 prošnje od 23. travnja 1876. Prvi sud misli, da ne mora naložit banki da predloži knjige, ter scieni, da se čini, koje bi trebalo razgledati, ne tiču viseće parnice. Taj razlog kaže očito, da se prvomolbeni sud nije obavjestio o navodih glavne stvari, iz kojih bili bi razabrali, u kojem je odnošaju ova parnica stajala sa izuvidivimi čini. Drugotnica navedena u zapisniku na ročištu 18. travnja o. g. pod br. 8679, navede otvoreno, da je u knjigah protivne stranke bilo k r i v i h stavaka, i ponudi o tom dokazâ; kazivaše suviše, da osim ovih krivih bijaše i drugih upisanih stavaka, kojih pravo obstojanje nije istinito. Medju prvimi sav je tekući račun na ime Luigje A. uglavljen i račun o 50 dionica mjen. banke nametnut Andriji P., o kojih govori prošnja u točki 1 *f* i *g*; na druge se odnosi važno dopisivanje izmed podružnice i bečke banke,

Digitized by Google

o kojih govore točke 2, 3, 4 i 5 iste prošnje. Tužiteljica sada, da svoju tvrdnju proti nam dokaže, pozivlje se na svoje knjige, kojim sudac ustanovljuje dokaznu moć razmotriv sve okolnosti (čl. 34 trg. zak.). Misli li prvomolbeni sud, da su nevažne okolnosti, da netreba razmotriti pobliže stavke trgov. knjige, od kojih su jedne sasvim krive, druge, ako ne u ničem, bar u tomu krive, što su pobilježene ko stalne, dočim trgovac pobilježitelj nezna, da li obstoje ili ne? A to sve u knjigah, kojimi protivne stranke hoće da se proti utočitelju okoriste? Da nam je prvi sud rekao, da se nije udubio u meritorne navode (koje je mogao uzet iz svoje pismohrane), jer se u ovom incisu nije smatrao dužnim to učiniti, to bi valjalo, da se je incisum (medjupad) riešio onako, kako se je imao riešiti; ali bi zlo odgovorio, pošto ga je riešio onako, kako to pokazuje napadnuta odluka. Ako se svi spisi ne pročitaju, neće se nikada opredielit, koliko je koja okolnost parnici tudja ili joj umjestna. A ipak prošnje za predloženje knjigâ podnose se za postupka (im Laufe eines Rechtsstreites, čl. 37) kad razprava još nije dovršena, te sudac, niti nepročitav spise, nije uvjek siguran, da je važnost koje činjenice dobro pojmio. Kadkad to nije moguće ni kad je parnica zaključena, nego zavisi, kao što u ovom slučaju, o složenom uspjehu raznih dokaza, kano izprava i prisege. Što dakle da se učini? Vrhovno sudište bečko bavilo se i ovim pitanjem u presudi, izrečenoj 16. srpnja 1872. br. 7236 — nalazi se u sbirci odsudâ pod br. 3 — (Juristische Blätter 1873. str. 9 i 10). Potvrdiv njeku odluku pražkog trgovačkog suda, vrhovno je sudište primjetilo uz ostalo, da kad jedna stranka tečajem postupka traži predloženje protivničkih knjiga po čl. 37 trg. zak., sudac nema prosudjivati, hoće li sadržaj knjigâ, kakov stranka predloži i kakov se ima predmnievati, ako stranka neće da predloži knjige, uplivisati na riešenje parnice; to je pitanje, kojega on nebi ni mogao riešiti; s toga da u takovih slučajevih radi se jedino ob utvrdjenju, da li stranka, koja traži predloženje protivničkih knjiga, tvrdi koj točni sadržaj (einen bestimmten Inhalt), koj bi se mogao držat istinitim kad bi se predloženje knjiga uzkratilo; i da je stranka u dotičnom poslu bila zaista uztvrdila, da se u knjigah nalazi upis naznačena sadržaja i predložila, da će to zaiskanim predloženjem dokazati.“ Na osnovu ovih razloga, vrhovno je sudište naložilo protivničkoj stranki, da svoje knjige predloži. A zaista, okolnosti, koje se imadu ogledbom knjiga utvrditi, jesu ili nisu važne. Jesu li važne, nije pravedno oduzeti dokaz zato drugoj stranki, bila ova ili nebila trgovcem (vid. vrhovnu presudu 6. kolovoza 1867 br. 6670 — zbirka Glaser-Unger i Walther, knj. IV, 2834); nisu li važne, malo će trgovac marit, da se pri riešenju parnice drže za istinite; on će moći dakle mirno susretat prietnju čl. 37 i uzkratit predloženje. Nije vjerojatno, da se nebi prvi sud dosjetio ovim posve jednostavnim razlogom; vjerojatno

Digitized by Google

je pače, da ga je pogrešno tumačenje kojega redka članka 38 trg. zak. zavelo. Ovaj čl. propisuje, da pošto se knjige predlože, ima sudac zajedno sa strankami proučiti im sadržaje, u koliko se tiče prieporne točke. Prvi sud uzeo je, rek bi, priepornom točkom (Streitpunkt) vjerovničku stavku, koju protivnica svojata proti utočitelju i radi koje podignula je tužbu; a to nije, nego znači kojugod okolnost, koju bi jedna stranka uztvrdila a druga prigovorila, te bi postala prepornom,[1] o kojoj je prosto, ako stranka to zaište, potražit dokaz u trgovačkih knjigah protustranke, a to uprav u svih, što ih trgovac drži, kad se samo na njegov posao odnose, jer sve imaju dokaznu moć, pa i pismaprepisnica (sr. Endemann — Dass deutsche Handelsrecht, 2. Augt., Heidelberg 1868, § 22, IV Note 23, s; Auschitz — Zeitschrift für Handelsrecht, I, S. 209), a takodjer i sbirke, što ih trgovac ima držat po propisih naslova IV trg. zak. i koje, pošto su istimi načeli uredjene i istimi jamstvi obskrbljene, participiraju na naravi i pravnoj krieposti knjigâ, bud u korist, bud na štetu trgovcu.

Ovimi razlozi drži utočitelj da je posve opravdao svoju tražbinu, u koliko se nalazi u točakah, *f, g,* 2, 3, 4 i 5. Preostaje točk *l* pod sl. *a, b, c, d, e.* Ona se odnosi na slučajnosti prostoga oblika, ali ju sudac ne smije mimoić kad god mora u koju svrhu proučit knjige, a doznav, da se knjige pogrešno vode. Članak 38 jasno odredjuje: kadgod se knjige predlože, sudac ima se službeno uvjeriti, da li su dobro vodjene. Ali kako će se ponieti, kad mu jedna stranka pokaže, da knjige na više mjesta imaju brisanjâ unatoč propisu čl. 32? Tako tvrdnje nesmie mimoići, morat će se osvjedočiti, jesu li istinite ili lažne. Utočitelj nemari svojima očima gledati sve te mane, već u inih parnicah sudbenimi izpravami dokazane; znado on vrlo dobro, što veli i sud u napadnutoj odluci, da je sudac vlastan razgledati i ostali sadržaj knjiga (koji se neodnosi na prepornu točku), samo u slučaju, ako je potrebno uvjeriti se, da li su pravilno vodjene. Neka sudac razgleda slobodno sam, bez pristupa utočiteljeva što se tiče pomenutih slučajnosti oblika; ali neka dade i u zapisnik uvrstit uspjeh, pak će se viditi, da li su njegovi (rekurenta) na

[1] Opazka je posve pravedna. Predmetom je prepora pravo, što ga tužitelj hoće izniet, a ovo je pravo svrha, koju hoće svojom tužbom da poluči, te se izrazuje u tražbini (genus actionis, — Gegenstand der Klage — sr. § 21 s. p.; § 52 pravila o sudbenosti; Unger, System, II, § 115.) Nu tužitelj, da svoje tražbine podupre, navadja činâ; tuženik, da dokaže neosnovanost onih tražbina, navadja drugih čina; i jedni i drugi, kad su pravdani, satvaraju onoliko parbenih točaka. Na ove baš smjera čl. 38 trg. zak., što je lahko izvest, kad se pomisli, da se taj čl. ne odnosi nego na način, kako da se izvrši sudbena naredba u predjašnjem čl. sadržana, da se naime izvide okolnosti, koje se ogledbom knjigâ imadu obistinit. Op. pisca.

Digitized by Google

vodi neistiniti. Čemu se ugibati konstatiranju istine!? — U ostalom, iz ukupnog obrazloženja napadnute odluke vidi se, da sud prve molbe mieša dvie uredbe postupnika, koje bi trebalo pomnjivo lučiti. Jedna je ogledba knjiga kao izvornih izprava, koje treba sravnit s priobćenimi prepisi, uredjena još §om 123 s. p. (§ 135 hrv. gr. p. p.) i dvorskom odlukom od 20. ozujka 1794 br. 164, u kom slučaju trgovac je jednak svakoj inoj stranki, koja nudi koj dokaz svojimi izpravami, te priobćuje prepis (izvadak), pridržav iznieti izvornik kad se to zaište. Druga je poziv protivnika, da predloži knjige, te su u njih potraži dokaz činu, što ga nieče ili bi mogao zaniekat. Ovo načelo, predjašnjemu zakonodavstvu nepoznato i, kako gore iztakosmo, redovitim sudcem ne posve domaće, uveo je trgov. zakonik članci 37 i 38.

Tršćansko c. kr. prizivno sudište potvrdi odluku prvoga suda odlukom svojom od 27. listopada 1876. br. 3899: opaziv, da je tuženik M., da svoje tvrdnje dokaže, kao što reče u prošnji od 23. trav. 1876. br. 3805., izrikom ovim spisom zaiskao predloženje protivničkih knjiga prema čl. 37 i 38 trg. zak., te se njegov dobro razlučeni zahtiev nije mogao pobrkat sa zahtjevom ob ogledbi i pripoznaji protivničkih izprava ili knjiga, što ju sadržaje § 123 g. p. i dvorska odluka od 20. ožujka 1794. br. 164 obće zbirke zakonâ; opaziv pako, da u nazočnom slučaju, kao što je prva molba dobro primjetila, neima zakonom propisanih potrebština za predloženje protivničkih knjiga po čl. 37 trg. zak., jer molitelj nije uztvrdio i naveo stanoviti izviestni sadržaj tih knjiga, koj bi se smatrao istinitim kad se ove nebi predložile, i jer povrh toga stavke iz tih knjiga, koje bi se htjele ugledati, nisu predmetom prepora i nemaju nikakva s njim odnošaja; uvaživ, da zahtjev tuženika nije osnovan ni na čl. 38 zak. trg., pošto ovaj čl. sadržaje samo pravila procesualna, koja valja obdržavati kada se tečajem postupka predlažu trgovačke knjige po čl. 37 trg. zak., i pošto čl. 38 trg. zak. neovlašćuje sudca, da na zahtjev jedne ugovarajuće stranke prouči, kako se protivničke knjige vode i da se zatim incidentnom odlukom izjavi o pravilnosti il nepravilnosti tih knjiga.

Usljed vanrednoga previdnoga utoka c. k. vrhovno sudište bečko odlukom od 7. ožujka 1877. br. 2484 uvaži dielomice utok i to tako, da je preinačilo suglasne odluke nižih sudova naloživ tužitelju, da predloži sudcu onu trgov. knjigu svoju, iz koje je izvadjen Conto (račun) prilog *a*, da joj sudac pregleda sadržaj, u koliko treba da se uvidi pravilno vodjenje knjige uz posljedicu, ako nezadovlji ovomu nalogu, da će se smatrat dokazanimi na njegovu štetu uztvrdjene nepravilnosti, u koliko bi u smislu čl. 32 trg. zak. bile u sukobu sa pravilnim vodjenjem trgov. knjiga. Ostali dio previdnoga utoka zabacuje se.

Digitized by Google

Razlozi: Razmotriv, da ovlast podieljena sudcu čl. 37 zakona od 17. prosinca 1862, da na predlog učinjen tečajem parnice po jednoj stranki, naloži protustranki predloženje trgovačkih knjiga uz tamo naznačene posljedice, ako ih nebi predložila, odnaša se, u smislu čl. 38 trg. zakona, ne samo na ogledbu sadržaja knjigâ o parničkom predmetu, koja strankam pripada, nego i na ogledbu ostaloga sadržaja knjigâ, koja pripada sudcu u koliko se ovomu čini nuždnom, da se osvjedoči o pravilnom vodjenju knjiga; razmotriv, da se je usljed vansudbene ogledbe po tuženikovom zastupniku izvedene, pokazalo da njegov „libro maestro saldo conto" ima vidlivih mana i da je suglasna sa priobćenim prepisom; to dakako nije potrebno predloženje ove knjige, u koliko bi se, po prvoj alineji čl. 38 trg. zak., imala ogledati uz pristup stranaka; ali mora se uvažiti okolnost, da je tuženik zamolio predloženje ogledbe trgov. knjiga tužiteljevih baš s toga, da se sudačkom ogledbom postigne svrha u drugoj alineji čl. 38 trg. zak. predvidjena; uvaživ, da se je glede knjige, iz koje je izvadjen račun *a* tužbe, uztvrdilo, da ima više potanje navedenih nepravilnosti, sličnih onim u čl. 32 trg. zak., koje bi mogle, ako se ogledbom sudčevom potvrde, u smislu čl. 35 trg. zak. uplivisat na stepen vjerodostojnosti ove knjige kao dokaznog sredstva, pače i na riešenje same parnice; s toga mora se sudac podvrći dužnosti člankom 38 trg. zak. mu naloženoj uz posljedicu, ako se upitna knjiga ne bi na njegovu naredbu predložila, da će se uztvrdjene, tobože slične onim čl. 32 br. 7 nepravilnosti, koje izključuju pravilno vodjenje knjiga, smatrati dokazanimi; uvaživ s toga, da niže suglasne odluke krivo tumače čl. 37 i 38 trg trg. zak., u koliko su posve odbile prošnju od 23. travnja 1876 br. 3805.: moralo se je, itd.

D. Kazneno.

1. Smrtna kazan može se ovršiti, ma da i je proti istomu krivcu izrečena ali neovršena osuda na kazan slobode sbog drugoga konkurirajućega delikta (§ 44 k. z., § 265 austr. k. p.), 2. Ako se osudi krivac na doživotnu težku tamnicu, valja takodjer suditi i na surogat okova.

Porotno sudište u Brnu osudi Antuna T. sbog zločinstva grabežnoga umorstva po §§. 134, 135 alinea 2 i 3 k. z. kao neposrednoga počinitelja, a Agnesu S. sbog istoga zločinstva kao sukrivicu i naručiteljicu, zatim sbog zločinstva kradje i prekršaja dioničtva kradje. Obojica osudjena su na težku doživotnu tamnicu. Proti osudi podnese drž. odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju kasacionalno sudište uvaži te izreče: osuda izrečena proti Antunu T. i Agnesi S. ukida se usljed žalbe ništovne držav. odvjet. i to onaj dio, koji odmjeruje kazan, pa se Agnes S.

Digitized by Google

osudjuje radi kaznjiva djela, što ga počini, prema §§ 34, 35, zatim 135 i 13 k. z., na kazan smrti vješali, Antun T. prema §. 136 i 50 k. z. zatim § 3 zakona od 15. studenoga 1867 (br. 131 d. z. l.) na doživotnu težku tamnicu, pooštrenu postom svake četvrt godine, mjesto okova.

Razlozi: Porotni sud proglasi Agnesu S. krivom zločinstva, na koje §. 136 k. z. odredjuje kazan smrti. Iz spisa vidi se, da nebijaše pravoga temelja neizreći ovu kazan, pa zato nije se smiela mjesto ove substituirati druga, vremena kazan. Istina, ona je osudjena radi kradje, počinjene poslje grabežnoga umorstva, izvedena po Antunu T., kod kojega je ona sudjelovala i kao krivac osudjena, ona osuda izrečena je prije ove sbog grabežnoga umorstva; osuda ona sbog kradje bijaše i proglašena ali ništa više, obsudjena nepretrpi sbog toga nikakove ni najmanje kazne, a najmanje pretrpi što takova, što bi se u smislu § 50 k. z. moglo smatrati pooštrenjem proti njoj po § 136 k. z. izrečene smrtne kazne. Nu porotni sud opredieljivajuć kazan okrivljenice A. S. uzporedio je proglašenu samo kazan posve već pretrpljenoj ili dovršenoj kazni, te je usljed toga zakonom opredieljenoj kazni substituirao drugu, koja nimalo nije primjerena, tim je pako prekoračena granica prava, pripadajućega sudovom glede promjene i ublaženja kazne, uslied česa mora nastupiti ništetnost po § 344 toč. 12 austr. k. p., kako je drž. odvjetničtvo u žalbi ništovnoj iztaknulo. Zato i je žalba ništovna temeljita, pak joj valja zadovoljiti i suditi, kako mora biti po pravu. Osudom porotnoga suda odsudjuje se Antun T. naprosto na doživotnu težku tamnicu; ali i tim nije zadovoljeno zahtjevom zakona; jer se je posve mimoišla ustanova § 3 zakona od 15. studenoga 1867 [1], čim je nastupilo ublaženje zakonom ustanovljene kazne, koje se, gledeć na postojeće o tom propise, nemože opravdati, pa se zato mora dokinuti.

Samo zakrivljeno pijanstvo može se kazniti po § 523 k. z.

Državno odvjetničtvo podnese žalbu ništovnu proti osudi prvoga suda, kojom je S. K., obtužen radi zločina uvrede veličanstva po § 63 k. z., odriešen i od eventualne obtužbe radi prekršaja pijanstva po § 523 k. z. — C. k. kasacionalno sudište bečko, pristav uz razlaganje generalne prokurature, zabaci žalbu ništovnu sa sliedećih razloga:

Žalba ništovna držav. odvjetničtva ide proti onoj alineji osude prvoga suda, u kojoj se obtuženi odriešuje obtužbe radi prekršaja pijanstva

[1] Zakonom od 15. studenoga 1867 (br. 131 d. z. l.) dokinuta je kazan bijenjem, bilo da se ova uporavlja kao nuzkazan bilo kao pooštrenje kazne, a isto tako dokinuto je okivanje (uporaba okova) kaznjenika, a mjesto ovih imade se uporavit jedno ili više pooštrenja kazne slobode, u koliko ovakova pooštrenja zakon dozvoljuje.

Digitized by Google

po § 523 k. z. Žalba ništovna upire se na § 281 toč. 9 sl. *a* odnosno sl. *b* austr. k. p. (§ 277 toč. 9 sl. *a* odnosno sl. *b* hrvat. k. p.); a drž. odvjetničtvo razlaže u njoj, da je pred sudom ustanovljeno, da se je obtuženi sam pijuć rakiju opijo; s toga da je pravna bludnja, kad sud uzimlje, da se je okrivljeni tek slučajno opio, pak s toga da se na istoj ovoj pravnoj bludnji osniva i osuda suda, kojom obtuženoga riešava obtužbe i krivnje prekršaja u § 523 k. z. navedenoga — Nu žalba ta nije temeljita, jer neprieti se kaznom u § 523 k. z. pijanstvu u obće, nego onomu, koje krivnjom, kulpozno dakle nastaje; a zakrivljeno pijanstvo nezavisi o tom, da li se je tko uživanjem žestokih pića opio, ili ga je tko treći u takovo stanje zaveo; predpostava culpae mora i ovdje nastupiti, t. j. počinitelj treba da je predvidio, da bi se mogao opiti; gdje neima te predpostave, nemože se govoriti ni o krivnji. Prvi sud je ustanovio, da se obtuženi nikada neopija, da je u vremenu, o kojem se ovdje radi, a to bijaše studeni zimski dan, kad je radi meteoroložkih opažanja popeo se na toranj za to opredieljeni, da je tom prilikom popio čašicu rakije, a jer je bio sav prezebao, kašnje još jednu ili dvie čašice, da se malko ugrije; pak da neima nikakova na svietu povoda misliti, da je okrivljeni mogao predvidjeti, da će se opiti. Pošto je pako sve ovo ovako konstatirano i utvrdjeno, i pošto je po tom izključeno zakrivljeno pijanstvo, nemože se reći, da se osuda prvoga suda, koja odriešuje obtuženoga, osniva na povredi ili krivoj uporavi zakona. Zato je trebalo žalbu ništovnu odbiti.

Kazan pokušana dioničtva kod zločinstva krivotvorenja vjeresijskih papira ravna se po § 109, odnosno 108 k. z.

Prvi sud obsudi G. K. radi zločinstva pokušana dioničtva kod spatvaranja javnih vjeresijskih papira po §§ 108 i 106 k. z. na kazan težke tamnice od deset godina (§ 109 alinea 1 k. z.). Obsudjeni podnese žalbu proti osudi, o kojoj se razpravljalo pred kasacionalnim sudom bečkim. Izim razloga ništetnosti, što ih je branitelj obtuženikov pismeno naveo, još se u ustmenoj obrani pozivlje na § 344 toč. 12 pravilnije toč. 11 austr. k. post. tvrdeć, da se je nepravo na čin okrivljenikov uporavila kaznena stavka § 109 k. z., jer da u tom paragrafu navedena kazan može dionika samo onda postići, ako je spatvorene papire zaista već izdao; naprotiv puki pokušaj dioničtva, dok nisu falsifikati izdani, imao bi se kazniti kaznom, ustanovljenom u § 110 k. z. za pokušaj.

Kasacionalno sudište suglasno sa generalnom prokuraturom zabacilo je žalbu ništovnu i u ovom posliednjem pravcu.

Razlozi: . . . Napokon nemože se uvažiti niti razlog ništetnosti §. 344 toč. 12 k. p., što ga je branitelj obtuženikov naveo u današnjoj razpravi kasacionalnoj, a nemože se uvažiti već obzirom na § 346, od-

Digitized by Google

nosno §§ 385 i 290 k. p., jer stoji izvan okvira žalbe ništovne, pismeno po obtuženom podnesene. Nu ako se i negleda na to, da je ovaj razlog ništetnosti kasno podignut, on je ipak posve neopravdan, jer § 8 k. z. sadržaje općenito pravilo, da se u svih slučajevih, gdje zakon neodredjuje posebnih iznimaka, pokušaj zla djela ima istom kaznom kazniti, kojom se kazni već dovršeni delikt. A pošto se u poglavju XI. k. z. za pokušaj dioničtva kod patvorenja javnih vjerovnih papira neodredjuje nikakova posebna kazan, to je punim pravom prvi sud uporavio na ovaj pokušaj u § 109 odnosno 108 k. z. normiranu kazan; nemože se dakle reći, da je prekoračena zakonom ustanovljena stavka kazne.

Obnova kaznenog postupka kod prekršaja.

Jer doista neima stalne prakse u tom pogledu kod kot. sudova, kako je dobro napomenuto u broju 6. „Mjesečnika“ godine 1883, priobćujem za ravnanje ovo:

Kotarski sud u Z. obsudio je jednoga radi kradje na 14 dana zatvora, što je i banski stol potvrdio.

Poslje zamoli obsudjeni obnovu kaznenoga postupka, a prvi sud izreče nakon obavljene razprave sa p r i s e ž n i c i odlukom, da neima mjesta obnovi kaznenoga postupka.

Na utok potvrdi kr. banski stol istu odluku s primjetbom, da bi se imala izvidjenja obavit, te b e z p r i s e ž n i k a izreći odluka.

T. N.

Krivcem prekršaja § 320 sl. e. k. z. postaje i onaj, koji progonjen radi kažnjiva djela kakova, zaustavljen po oryanu sigurnostne oblasti, nadiene si lažno ime.

Uvaživ žalbu ništovnu drž. odvjetničtva, podnesenu proti osudi zemalj. suda u Trstu od 14. prosinca 1882 br. 5225, proglasi c. k. kasacionalno sudište obtuženoga krivim prekršaja § 320 sl. *e* k. z.

R a z l o z i: Zemalj. sud tršćanski odrieši Josipa Z. obtužbe podignute proti njemu radi prekršaja § 320 sl. *e.* k. z. Josip Z. uhićen po redarstvu, izpoviedi pred nadzornikom redarstva, da se zove Josip R., čim si je nadjenuo lažno ime i to načinom, koji mogaše javnu oblast prevariti. Prvi sud u Trstu proglasi ga ipak nevinim te ga odrieši obtužbe s razloga, što se je Josip Z, znajuć da ga progone sbog zabranjena povratka i kradje, poslužio ovim sredstvom (lažnim prokazom o svojem imenu) jedino u tu svrhu, da dobije sredstvo obrane proti onim osvadam i okrivam. Državno odvjetničtvo podastre proti toj osudi žalbu ništovnu po § 281 br. 9 lit. *a* austr. k. p. (§ 277 toč. 9 lit. *a* hrv. kaz. post.), jer § 320 sl. *e* k. z. odredjuje nuždnu mjeru opreznosti javne sigurnosti,

Digitized by Google

koja bi imala državi olahkotiti vršenje pravosudja i nadzor; pak ako odredba vredi već za sve, vredi tim više za sumnjive osobe, jer bi zakon i uporava istoga postali iluzornimi, kad bi bilo slobodno upravo osobam, koje mogu očekivati, da će ih sud radi kažnjivih djela progoniti, da si nadienu lažno ime ili inače prevare policiju, a da nebudu zato kažnjene; jer napokon § 320 sl. *e* k. z. dopušća samo jednu jedinu iznimku, najme ako okrivljeni tečajem kazneno-sudb. postupka navede lažne prokaze pred iztražnim sudcem i to s toga, jer je za takovo djelo okrivljenika providjeno već drugom specialnom ustanovom, najme ustanovom § 45 k. z.

Kasacionalno sudište pristane na nazore državnoga odvjetničtva. U § 320 lit. *e* k. z. normirani prekršaj čini svatko, tko u obće, izuzev slučaj kazneno-sudbene iztrage, za koji obstoje posebne zakonske odredbe, lažnimi navodi o svom imenu prevari policajnu ili koju drugu državnu ili občinsku oblast tako, da usljed toga smete javno nadziranje. Ako je dakle obtuženi, zaustavljen po policajnom nadzorniku T. i zapitan za ime, kazivao lažno ime i tako kušao ga prevariti, usljed česa bi javna sigurnost bila zavedena na krive pute, to nedvojbeno ovo djelo njegovo ima sva obilježja prekršaja u § 320 lit. *e* k. z. navedenoga, a neda se ono izpričati onako, kako to čini prvi sud, koji drži da je obtuženi, znajuć da ga progone radi zabranjena povratka i radi kradje, poslužio se lažnimi navodi samo kao sredstvom obrane proti onim okrivam, jer se neradi ob obrani proti obtužbi, dakle o kazneno-sudbenoj iztrazi u smislu § 320 lit. *e* k. z., nego se radi ob obćenitom slučaju, u kojem je okrivljeni kao i svaki drugi dužan bio kazati svoje pravo ime, da nesmete javni nadzor. Ako dakle prvi sud nenalazi u tom djelu nikakova prekršaja te obtuženoga glede toga podpuno odriešava: to je ta osuda po § 281 toč. 9 sl. *a* austr. k. p. ništetna, zato se mora dokinuti, obtuženi proglasiti krivim prekršaja, navedenoga u § 320 lit *e* k. z., pošto je kasacionalno sudište po §. 288 toč. 3 austr. k. p. (284 toč. 3 hrvatskoga k. p.) pozvano, da izreče rješitbu u glavnoj stvari.

Kad se nemože kod zločina, počinjena izgovorenimi riečmi, zla nakana opravdati tim, da se ona „sadržaje u samoj izjavi?“ (§§ 63 i 64. k. z.)

U skupštini nekoga družtva, gdje se je razpravljalo o reformah obrta, digne se F. M., da progovori o toj stvari. Tečajem govora izreče F. M. nešto, radi česa ga zemalj. sud bečki osudom od 13. veljače 1883 proglasi krivcem zločina uvrede člana carske kuće (§ 64 k. z.). Gledeć na subjektivni učin u razlozih osude prvoga suda navodi se primjetba, da se zla nakana ima smatrati dokazanom, jer da je „sadržana već u

Digitized by Google

samih riečih“ (samoj izjavi). — Obtuženi podastre žalbu ništovnu, u kojoj pozivajuć se na Glaserove „Kleine Schriften über Strafrecht“ (2. izdanje str. 278)[1] pobija osnovanost i opravdanost one osude. C. k. kasacionalno sudište uvaži na temelju § 5 zakona od 31. prosinca 1877 (br. 3. d. z. l.)[2] žalbu ništovnu i odredi, da se stvar ta još jednom uzme u razpravu.

Razlozi: Obtuženi pobija, da bi on bio krivac delikta, označena u § 64 k. z.; dokazuje, da tu neima zle nakane, pa veli, da je one rieči, iz kojih se izvodi onaj delikt, upotrebio samo kao argumenat, da podkriepi svoju sumnju o shodnosti novele obrtnoga zakona. Naprotiv ovoj obrani nemože se izreka prvoga sudca, da zla nakani „leži već u samom činu“, smatrati dovoljnim osnovom, da se uporavi kaz. zak. Kod delikta, koji stoje u očitovanju misli, nevalja zaboraviti, da tu gotovo u istom momentu padne čovjeku misao na pamet i da ju izreče tako, da često preostaje vrlo malo vremena, da se promisli domašaj izrečene misli. Tu treba navodeć odlučne razloge imenito brižno uvažiti dosadanje političko vladanje i mišljenje obtuženika, zatim savez, u kojem stoje rieči njegove, koje su kaznjivimi izjavljene; — valjalo je dakle i glede F. M. ustanoviti, da li si je bio sviestan u momentu, kad je ove rieči izrekao, njihova značenja i njihovih posljedica, da li je dakle znao, da po njem izušćene rieči obružuju jednoga člana previšnje carske kuće, ili u obće da vredjaju dužno počitanje prama njemu. A pošto ovo nije ustanovljeno, morala se je ona točka osude, proti kojoj je podnesena žalba ništovna, dokinuti i prema § 288 austr. k. p. odrediti, da se razprava obnovi i nova osuda izrekne. *(Centralblatt.)*

Rješitba

kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga.

. . . . . (odbija se žaoba ništ. Teje Jelića i dodaje):

„Po § 178 k. z. imade se uporabiti II. višja stavka kaznena onda, kad obstoje okolnosti otegućujuće. Više kvalifikacija koje kradje, sadržanih u §§ 173, 176 k. z., kao i okolnost izvedenja kradje u noći (§ 180 k. z.) nisu takodjer drugo, nego specifične za kradju okolnosti otegotne.

[1] Nu vidi i drugo djelo Glaserovo: Abhandlungen aus dem öster. Strafrechte str. 278.

[2] Ovim se zakonom stranom mienjaju, stranom popunjuju ustanove austr. kaz. p. o žalbah ništovnih, a § 5 toga zakona odredjuje, da se u slučaju podnesene žalbe ništovne, ako pristane generalni prokurator, žalbi odmah zadovolji, ako se uvidi, da je neizbježiva nova glavna razprava, a kasacionalno sudište nemože meritorne rješitbe izreći. *Op. ured.*

Digitized by Google

Pa pošto se po obćenitoj ustanovi § 48 k. z. može od okolnosti otegotnih u svrhu povišenja kazni samo onda i u toliko učiniti uporaba, u koliko su ove prama njim na suprot stojećim okolnostim olahkotnim pretežne, to sliedi, da se druga stavka kaznena § 178 k. z. i u slučaju viševrstne kvalifikacije kradje ili izvedenja čina u noći samo onda uporaviti može, ako netom navedene u viševrstnoj kvalifikaciji kradje ili izvedenju čina u noći ležeće okolnosti otegotne, ili same po sebi ili zajedno sa drugimi, po razsudi suda, nadmašuju njim nasuprot stojeće okolnosti olahkotne.

Leži pak u naravi stvari, da u slučaju onom, kad se radi pretežnosti okolnosti otegotnih (bilo obćenitih, bilo onih u §§ 173, 176 i 180 k. z. označenih) uporavlja viša stavka kaznena § 178 k. z., nemože biti govora o podjednoj uporabi § 54 k. z., koj potonji §. predpostavlja obstojnost pretežnih okolnosti olahkotnih. — Nasuprot § 55 k. z. može se uporaviti.

To isto izraženo je i u ministerialnoj naredbi od 13. lipnja 1856 br. 103 d. z. l., koja obzirom na okolnost, da je po § 158 k. z. od godine 1803 uporabiva bila kod kradje viša stavka kazne od 1—5 godina samo u slučaju viševrstne kvalifikacije, dočim je to u § 178 k. z. od godine 1852 promienjeno, glasi u točki a) kako sliedi:

„Der im 2. Absatze des § 178 bestimmte höhere Strafsatz von 1 bis 5 Jahren ist auf das Verbrechen des Diebstahles nicht nur dann anzuwenden, wenn zwei oder mehrere Umstände zusammen treffen, welche den Diebstahl nach Vorschrift der § 173—176 zum Verbrechen eignen, sondern auch dann, wenn das Verbrechen des Diebstahles von allgemeinen erschwerenden Umständen der in den §§ 43—45 des Strafgesetzes erwähnten Art überhaupt begleitet ist, und in dem einen und anderen Falle die vorhandenen Erschwerungsumstände in Entgegenhaltung mit den etwa vorhandenen Milderungsumständen im Sinne des § 48 als überwiegend erscheinen.

Auch kann, sobald die überwiegenden erschwerenden Umstände die Anwendung des höheren Strafsatzes begründen, von der Anwendung des § 54 auf einen solchen Fall weiter keine Rede sein.“

(Rješitba je od 13. srpnja 1883.)

E. Upravno.

Nije dužit občinu, da plati troškove povjerenstvenog izvida, što ga je dalo preduzet kotarsko poglavarstvo usljed uzkrate občinskog načelnika, da izvrši svoju uredovnu dužnost.

Odlukom od 28, siečnja 1882 br. 70.393 c. kr. galičko namjestničtvo potvrdilo je, toli glede krivice kazne, koli glede namire troškova uči-

Digitized by Google

njenih za procienit štetu presude kot. poglavarstva od 8. i 3. studen. 1881 br. 11.899 i br. 12.053, kojom su Ivan M. i drugovi iz G. osudjeni zbog poljske potarice (štete) na novčane globe, na naknadu štete i na izplatu parničkih troškova, a istodobno izreče, da je občina G. dužna namiriti trošak, što ga je imalo kotarsko poglavarstvo u S., da povjerenstveno izvidi štetu, pošto je bila dužna občina naredit što treba, kad je joj načelnik uzkratio povesti iztragu i prvomolbenim putem izreći presudu, kao što mu nalaže §. 38 galičkoga zakona o poljskih štetah.

Na utok občinskog zastupstva, podnesen proti ovomu zadnjemu dielu odluke namjestničtva, c. k. ministarstvo unutarnjih diela, dogovorno sa c. k. ministarstvom poljodjelstva, odlučilo je 3. lipnja 1882 br. 5076. kako sliedi:

Ministarstvo obnašlo je dokinuti napomenutu odluku namjestničtva, u koliko se njom obvezuje občina G., da plati povjerenstvene troškove, o kojih se radi, jer nema nikakva zakonita uporišta, da se u prepornom slučaju nametnu občini troškovi preduzetog povjerenstvenog puta, pošto občinsko vieće nije bilo u stanju preduzet ikakve mjere proti uzkrati občinskoga načelnika, da ovrši prinadležeći mu posao, a kotarsko poglavarstvo bijaše dužno na dojavu posjednika O., da se občinski načelnik krati svoju dužnost izpunit glede pritužene mu štete, poučit toga načelnika i zaprietit mu globom po smislu § 108 galičkoga občinskoga zakona; pak onda, ako bi načelnik uztrajao u toj uzkrati, obavit uredovni posao, te nametnut občinskomu načelniku, da plati troškove pri tom učinjene. Budući je kotarsko poglavarstvo na onu dojavu odmah odredilo svojega činovnika, da povede iztragu o poslu, o kojem se radilo, ono je, kad nije još trebalo, prouzročilo spomenute povjerenstvene troškove; s toga imade se taj trošak platiti iz uredskoga paušala, o čem treba kot. poglavarstvo ubaviestiti. *B.*

KNJIŽEVNOST.

Tumač k občemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marijan Derenčin. Knjiga druga. Svezak peti. Zagreb 1883. Ciena 70 nov., odnosno s poštom 75 nov. — S ovim petim svezkom završuje se nauka o služnostih i u obće druga knjiga, sadržavajuća nauku o pravu na stvarih. Dodan mu je kao prilog „Zakon od 18. siečnja 1883 o stegah ovršnoga prava“. — Mi ćemo o četvrtom i petom svezku donieti potanju ocjenu.

— *Spomenica o lepoglavskoj kaznioni i ob uzrocih, s kojih nam u nekojih predielih nestaje našega naroda.* Podnio vis. zemalj. vladi Mato

Digitized by Google

Iliašević, duhovnik lepoglavske kaznione. Zagreb 1883, str. 109. Ciena 50 nov. — Ova je spomenica štampana najprije u političkom dnevniku „Pozor", odakle je preštampana u posebnu knjižicu, koju će svatko velikim interesom čitat, pak se zato svakomu preporuča. — Čist prihod namienjen je zakladi za obnovu prvostolne crkve zagrebačke.

— *Athenaeum.* Tako se zove novi časopis za književnost i znanstvenu kritiku, koji počimlje 15. listopada o. g. izlaziti u Pragu na češkom jeziku pod uredničtvom prof. dra. T. G. Masaryka, a nakladom sveučilištne knjižare J. Otta. — Časopis taj priobćivat će referate, mnenja i kritike znanstvenih djeta svih literatura, obznane o djelih pisaca, kritički pregled imenito znanstvenih časopisa, godišnje preglede o radu družtva znanstvenih, o radu školskih zavoda austrijskih, računajuć ovamo i sveučilišta itd. G. dr. Al. *Bráf,* prof. polit. znanosti na sveučilištu českom, preuzeo je redakciju diela, namienjena pravnim i državnim naukom.

— *Codex Juris Bohemici. Auspiciis I. R. Ministerii Cultus ac publicae Instructionis edidit H. Jireček.* Tom. IV. Pars V. Prag 1883.

— *Sammlung wechselrechtlicher Entscheidungen des k. k. Obersten Gerichtshofes* (od g. 1872—1883). Mit Benützung amtlicher Acten herausgegeben von J. U. Dr. Ferdinand Czelechovsky. Beč 1883, str. 317.

Ovu će sbirku radostno pozdraviti pravnički krugovi: jedno, jer rješitbe najvišega bečkoga suda svagdje se veoma uvažuju i ciene, a drugo, jer se potreba ovakove sbirke jako osjećala, odkako je g. 1872 prestala izlaziti sbirka Peitlera i Krala; jer rješitbe u ovom pravnom području, najme u području mjenb. prava i mjenb. postupka od vajkada pružaju tako teoriji kao i praksi vrlo zanimivih problema, poticućih na dalnje iztraživanje.

Ova sbirka priključuje se neposredno na Kralovu, te obuhvaća vrieme od g. 1872 do 1883, sadržavajuć 318 rješitba. Eksposicija pravnih slučajeva sgodna je, niti su preobširno, niti opet tako kratko navedene, da bi kratkoća bila na uštrb jasnoći. Sbirci dodano je dobro izradjeno kazalo, koje se oslanja na sustav i red paragrafa mjenb. zakona i naredbe o mjenb. postupku. — Još valja opaziti, da su priobćene rješitbe savjestno sastavljene na temelju službenih akta, što je ih sabiratelj dozvolom najvišega suda upotrebljivao, pak se po tom rješitbe mogu smatrati autentičnimi. U sbirci ima i rješitba, koje nisu bile još nigdje štampane.

Handbuch des öffentlichen Rechtes der Gegenwart in Monographien.

Prof. dr. Heinrich Marquardsen dogovorio se sa velikim brojem njemačkih i ne njemačkih učenjaka i državoslovaca, te će izdati u tri velika svezka djelo, kojemu gore naslov navedosmo, i kojemu namieniše zadaću, da predstavi tako pravniku kao i svim onim krugovom, koji

Digitized by Google

utiču i učestvuju u političkom životu, razvoj općih nauka, što no vladaju svim političkim životom kao i jasno, na proučenju pojedinosti osnovano razloženje javno-pravnih odnošaja današnjih država. Bude li radnja udešena prama ovomu cilju te dosliedno i savjestno provedena donieti će liepu korist svim, koji se ovim predmetom bave, a takvih je vrlo mnogo. Od suradnika spominjemo samo neke: prof. dr. Arntz u Bruselju; prof. dr. Aschehoug u Kristianiji; prof. minist. savjetnik dr. Asser u Amsterdamu; prof. dr. Bulmerincq u Heidelbergu; prof. dr. Engelman u Dorpatu; prof. dr. Hinschius u Berlinu; prof. Laband u Strassburgu; prof. dr. Orelli u Ciricbu, itd.

Cielo djelo imati će tri svezka, odnosno šest polusvezaka. Prvi svezak sadržaje obćeniti dio. Tu dolazi: Uvod, obće državno pravo, odnošaji medju državom i crkvom (prvi polusvezak); obće upravno pravo, politika; medjunarodno pravo (drugi polusvezak.) U drugom svezku priobćivat će se državno pravo njemačkoga carstva i pojedinih njemačkih država. Treći svezak sadržavati će državno pravo austro-ug. monarkije (?), Švajcarske, Belgije, Italije, Rusije, Francezke, Grčke, Danske Englezke Holandije, Švedske i Norvežke te sjedinjenih države sjeverne Amerike. — Cielo djelo stajati će oko 50 maraka. Nakladnik veli, tko se nepredbroji, da će pojedine svezke plaćati daleko skuplje, nego li po prenumeraciji. — Predbrojiti se može i kod zagrebačkih knjižara.

VIESTNIK.

— (Nj. preuzvišenost grof L. Pejačević) podnio je ostavku na časti bana kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, koju je Nj. Veličanstvo primilo, povjeriv ipak nj. preuzvišenosti vodjenje poslova, dok nebude imenovan drugi ban.

— (Prav. družtvu) pristupljuju kao članovi gg Antun Martechini, sudb. savjetnik i upravitelj okružnoga suda u Banjaluci; dr. Lovro Matić, sudb. savjetnik i Aleksander Benak, sudb. pristav, oba takodjer u Banjaluci.

— (Strogi izpiti.) Na kr. sveučilištu Franje Josipa bijaše tečajem god. 1882—3 u svem 19 strogih ispita i to 15 na fakultetu pravo- i državoslovnom, 2 na fakultetu bogoslovnom, a 2 na mudroslovnom. Na čast doktora svega prava promovirano je pet kandidata u ovoj godini.

— (Rezultat državnih izpita na kr. sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu.) Tečajem minule školske godine 1882—3 obdržavani izpiti iz pravo- i državoslovnih nauka pokazuju sliedeći uspjeh: 1. Pravno-povjestni držav. izpit: izpitano je 69 kandidata, od tih jednostavno odobreno 45, odobreno s odlikom iz jednoga ili više predmeta 13, reprobirano prvi put 10, drugi ili treći put 1. 2. Sudstveni drž. izpit: izpitana kandidata 52, jednostavno odobrenih 40, odobreno s odlikom iz jednoga ili više predmeta 8, zabačeno prvi put 4. 3. Državo-znanstveni drž. izpit: izpitano 49 kandidata, od ovih je jednostavno odobreno 45., odobreno s odlikom iz jed-

Digitized by Google

noga ili više predmeta 1, zabačeno prvi put 3. — Za sva tri državna izpita prijavio se 171 kandidat, od tih je 18 reprobirano, ostali su odobreni.

— (Odziv iz Dalmcije.) Spomenusmo u posliednjem broju zaključak upravnoga odbora pravničkoga družtva, da se dalmatinski pravnici okružnicom ubaviesté o tom, pod kojimi uvjeti mogu bivši predplatnici „Prava“ dobivati „Mjesečnik“. Ta je okružnica razposlana zajedno sa 7. brojem „Mjesečnika“. Nemogav poradi boljeŽljivosti i drugih uzroka dalje izdavati i uredjivati „Pravo“ njegov urednik vriedni i velepoštovani A. Šimonić, dogovoreno je medju njim i pravničkim družtvom, da će se predplatnikom „Prava“ davati „Mjesečnik“ uz iste uvjete uz koje su primali i „Pravo.“ Pravničko družtvo učini sve, što je moguće, da se zadovolji posebnim potrebam dalmatinskih pravnika. „Ne samo dakle, — ovako se nastavlja doslovce u okružnici — što će stupci „Mjesečnika“ biti vazda otvoreni starim i novim suradnikom „Prava“ — nego će uz to „Mjesečnik“ priobćivati najvažnije presude dalmatinskih sudova, osobito prizivnoga, a još češće nego li do sada, na vidjelo iznositi presude c. k. vrhovnoga sudišta u Beču, na razni način mjerodavne, ali obćenito poučne za sve pravnike trojedne kraljevine. „Mjesečnik“ priobćivati će takodjer sve one pravosudne i najvažnije upravne nove zakone, koji će se izdati za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskome vieću. Na ovaj način moći će se okoristiti „Mjesečnikom“ ne samo Dalmacija nego i Istra, koja je takodjer u najnovije vrieme postigla uzakonjenje porabe narodnog jezika u pravosudju. Uredničtvo „Mjesečnika“ zamolilo je pako prof. Kostu Vojnovića, kojemu su dalmatinski pravnički odnošaji iz duge prakse poznati, da pregleda i priredjuje gradivo, koje će dolaziti iz Dalmacije.

Da predbrojnici „Prava“ ne osjete pako razlike prelaza niti u predplatnoj cieni, zaključio je upravni odbor pravničkoga družtva, da će svim bivšim predbrojnikom „Prava“ u Dalmaciji za ovu godinu davati „Mjesečnik“ uz ištu cienu, za koju su primali i „Pravo“ t. j. za 4 for. 50 nvč., premda je „Mjesečnik“ obsegom dva puta veći od „Prava“, pak ako se nadje iole priličan broj stalnih predplatnika u Dalmaciji, moglo bi ga davati i budućih godina jeftinije. Pošto se pako godina „Mjesečnika“ svršava 31. prosinca, to bi iznosila predplatnina počam od 1. srpnja do 31. prosinca 2 for. 25 nvč.; tko bi pako želio, da mu se pošalju i prijašnji brojevi o. g., ima platit 4 for. 50 nvč. za cielu godinu. Je li uredničtvo „Prava“ davalo po jedinim predplatnikom posebnih pogodnosti, uvažit će to po mogućnosti i Pravničko družtvo.

Napokon neka bude na ubaviest svim pravnikom iz Dalmacije i Istre, da uredničtvo „Mjesečnika“ nagradjuje (honorira) svaki sastavak, štampan u „Mjesečniku“, dakle bio taj razprava izvorna, prevedena ili praktični sgodjaji (slučajevi) i to: 20 for. a. vr. od jednoga štampanoga tabaka izvorne radnje, a 10 for. od štampana tabaka prevoda ili praktičnih sgodjaja (slučajeva). Nagradu šalje poštarskom doznakom uredničtvo piscu odmah sliedećega mjeseca iza onoga, u kojem je sastavak štampan, ili pak svake pò godine, ako bi pisac želio.

Ovim misle Pravničko družtvo i uredničtvo „Prava“, da su učinili sve, što je bilo moguće, da pravnički stališ neostane bez narodnog organa u posestrimi Dalmaciji; sada stoji do dalmatinskih pravnika i suradnika, da ovako nastojanje bude zaista koristno i donese dobra ploda po razvoj prava i službe pravosudne u cieloj nam zemlji“.

Digitized by Google

Ovaj poziv nalazi i odziva, te se već sada možemo izkazati, da su se predplatili na „Mjesečnik“ i to: *a.* za cielu godinu 1883 gg. dr. N. Milas, prof. kan. prava u sjemeništu pravoslavnom u Zadru, dr. Lovro Monti, odvjetnik u Kninu i Marko Petranović, c. k. pokrajinski savjetnik u Zadru; *b.* na po godine t. j. do konca god. 1883 gg. A. Brčić, savjetnik prizivnoga suda u Zadru, P. Kamber, c. k. javni bilježnik u Splitu, M. Puović c k. pristav u Omišu, barun Franjo Rossi-Sabatini c. k. pristav u Trogiru, Ante Tecilazić prislušnik u Sinju. Napokon dr. Vl. Papafava i Antun Šimonić.

Osim toga obrekoše nam svoju pomoć i neki prijatelji i suradnici obstojaloga „Prava“, pak to svoje obećanje i čestito izpunjivaju, što pokazuje već i ovaj broj „Mjesečnika“, u kojem su prinosi od dra. V. P. i g. B. došli nam iz Dalmacije. — Molimo naše drugove, dalmatinske pravnike, da podupru što krepčije ovaj naš podhvat, ne možda sbog „Mjesečnika“, jer njegov je obstanak već do sada podpuno osiguran i stoji materijalno dobro, nego radi same stvari, kojoj on služi, i koja je ovkraj i onkraj Velebita jednaka: razvoj prava u teoriji i praksi!

(Uvreda poštenja?) Pita se, ako se u novinarskom izvješću o razpravi, koja se vodila pred sudom ob uvredi poštenja, reproducira sama inkriminirana uvreda, da li se tim čini prekršaj uvrede poštenja? Ovo pitanje nije nipošto novo, njim su se već opetovano bavili strukovni listovi. „Berliner Gerichtszeitung“ pripovieda takov slučaj, gdje se je sa sličnoga povoda digla tužba proti nekomu uredniku novina, ali je sud tužbu zabacio. U razlozih suda navodi se sliedeće: U članku, na kojega temelju podignutu je tužba, nije opetovana uvreda, koja bijaše predmetom prijašnje parnice. U članku veli se samo to, da je neki obtuženi izrekao takovu uvredu, a sudac da je u ovoj izreci našao uvredu poštenja. To je istina. Ali ipak mogle bi se i takove publikacije smatrati uvredom te po tom kazniti, ali samo onda, ako bi se priobćivale u namjeri, da se dotičnik uvredi. Inače ima se uporaviti §. 193 njem k. z. Ovaj paragraf navodi više kategorijâ izjava koje postaju kaznjivimi onda, ako obstoji nakana uvrediti. Pošto su navedena tu stanovita djela, dolaze rieči „i slični slučajevi“, u kojih zakonodavac jasno veli, da sudac može taj paragraf u duhu pojedinih njegovih propisa svagdje uporaviti, ma baš da i nenastupi ovaj ili onaj pojedini propis. A u krug ovih propisa može se slobodno, nebojeć se nikakove pravne bludnje, potegnuti i slučaj, ako dnevna štampa u člancih čisto poučnoga karaktera upoznaje občinstvo sa sudovanjem u kaznenih poslovih. Kao što se nemože dvevnoj štampi dopustiti pravo, da svaki dogodjaj, pa ma druge i vriedjao, iznese na javnost i o njem razpravlja; isto tako nemože joj se zaniekat pravo, da priobćivanjem sudbenih rješitba o tumačenju i uporavi kaznen. zakona upućuje. To nije posebno pravo dnevne štampe; to pripada svakoj sbirci, u kojoj su štampane takove rješitbe.

— (G. dr. Josip Defacis), do sada predsjednik c. k. zemaljskoga suda u Trstu, imenovan je predsjednikom prizivnoga suda kraljevine Dalmacije. — Da li je nasljednik g. Letisa na predsjedničkoj stolici vješt narodnomu jeziku, nije nam poznato.

— (Dr. Karlo Krall), ministerijalni savjetnik u ministarstvu pravosudja u Beču, odlikovan je viteškim krstom Leopoldova reda za zasluge, što si ih je stekao kao član obstojavše bosanske komisije za uredjenje pravosudja u Bosnoj i Hercegovini.

(Promjene.) G. Ljudevit Ivkanec, predsjednik kr. sudb. stola u Ogulinu, premješten je u istom svojstvu k. sudb. stolu u Varaždinu; g. Josip

Digitized by Google

Urbani, viećnik kr. sudb. stola i pomoćni izvjestitelj banskoga stola, imenovan je upraviteljem kr. sudb. stola u Ogulinu; g. Stjepan Kralj, viećnik kr. sudb. stola osječkoga, upraviteljem kr. sudb. stola u Zemunu. Gg. dr. Uroš Čučković, viećnik i drž. odvjetnik, Ivan Stražimir, viećnik varaždinskoga i Rudolf Hofstätter, viećnik kr. sudb. stola osječkoga, dolaze kr. banskomu stolu kao pomoćni izvjestitelji.

— (G. Ljud. Hervoiću), tajniku odiela za bogoštovje i nastavu kr. zem. vlade, podieljen je naslov i značaj odsječnga savjetnika.

— († Dragutin Galac.) Iz Požege javljaju, da je tamo nakon dugotrajna bolovanja umro Dragutin Galac, umirovljeni predsjednik bivšega županijskoga sudb. stola, odvjetnik, član prav. družtva itd. — Pokojnik radio je, imenito u prvo vrieme našega preporoda, mnogo i na literarnom polju; sa svoje čestitosti i ljubežljivosti uživaše obće poštovanje. — Lahka mu zemlja.

— (G. prof. dr. A. Randa,) c. k. dvorski savjetnik, izabran je jednoglasno za rektora českoga sveučilišta Karlo-Ferdinandova za školsku godinu 1883—4.

Na pravo- i državoslovnom fakultetu českoga sveučilišta bijaše tečajem školske godine 1882—3 strogih izpita (rigorosa) 103 i to iz gromade pravnopovjestne 26, sudstvene 37 a državo-znanstvene 40. Izključivo na jeziku českom rigorosirao je 61 kandidat, na českom i njemačkom jeziku 42. Dva kandidata aprobirana su jednoglasno s odlikom iz svih predmeta, 8 jednoglasno s odlikom iz jednoga ili više predmeta, 51 jednoglasno, 35 većinom glasova, a 7 ih je reprobirano. — Promocija pravničkih bijaše 21, od tih 2 sub auspiciis.

— (Uspjeh prav. povjest. držav. izpita u Beču.) Za polaganje držav. izpita pravno-povjest. razdiela prijavila se u Beču 302 kandidata. Od ovih stavilo se pred komisiju u srpanjskom roku 226 kandidata, a 76 ostalo ih je za listopadski rok. Od ovih 226 odobreno je 78 većinom glasova, 75 jednoglasno, 37 dobilo odliku iz jednoga ili više predmeta, 5 dobilo odliku iz svih predmeta, reprobiran je 31 kandidat, i to 25 na pó godine, 6 na cielu godinu.

— (Odvjetnik i honorar.) Trebalo je braniti obtuženoga. Sud postavi mu branitelja ureda radi. Mati toga obtuženoga, ili nije znala za to ili nije razumiela toga postupka, zamoli dakle istoga odvjetnika, da brani njenoga sina. Odvjetnik obreče ali samo ako mati plati unapred po njem naznačenu svotu. Ova nemogaše platit, bila svota prevelika. Ovo došlo do suda, povela se iztraga proti odvjetniku i odsudiše ga radi prevare. U osudi čitamo sliedeće: Obtuženi odvjetnik izvršuje zvanje, kojemu je temelj poštenje, pouzdanje i vjera, na ovom trebalo je da se osniva i razprava njegova sa majkom njegovoga klienta; nu ako ne s toga, a to je obtuženi morao kao ex offo postavljeni branitelj njenoga sina posve otvoreno očitovati materi, koja se u takove posle nimalo nerazumie i koja se je, čuvši svotu, koju odvjetnik unapred za obranu od nje traži, prepala te obročnu izplatu obrekla, morao je dakle odvjetnik očitovati joj po istini, da za ovaj slučaj nije ga išla nikakova nagrada i navesti razlog, zašto ne, da je naime morao već usljed svoje obćenite obveze i po nalogu suda njenoga sina bezplatno braniti. Ova dužnost načelno sliedi iz naravi položaja i zvanja odvjetnika, koga pitaš za savjet; zakoni priznavaju tu dužnost; zakoni nalažu odvjetnikom, da budu sdušni i pošteni, da vjerno i odvažno brane i zagovaraju interese onih, koji se utekoše k njim za pomoć i savjet; pak zato zakoni kazne tko tako neradi, tko vjerolomno i lažno postupa. Obtuženi

Digitized by Google

odvjetnik navlaš je zašutio pred majkom svoga klienta, da je ureda radi postavljen braniteljem njegovim, zahtievao je od nje izplatu nagrade, koju nebje vlastan zahtievati; tim je on zatajio radi svoje koristi istinite činjenice, a izmislio lažne činjenice, koje su izazvale bludnju majki štetnu, ili takovu podržavale, a to je prevara i mora se kao takova kazniti.

„Berliner Gerichtszeitung."

— (Bilježnički zakonodavni ljetopis njekih zemalja. — U raznih pruskih pokrajinah vlada veoma različito zakonodavstvo o bilježničtvu, a danomice se uvidja nuždа, da se ono ujednostruči. Zakonom od 8. ožujka 1881 samo se je privremeno uvelo bilježničtvo u Hohenzollernu i u bivše vojvodine Nasovsku i Hessensku. — U Bavarskoj zakonom od 28. veljače 1880 ukinut je čl. 9. francezkog bilježničkog zakona, obstojeći u rajnskih predjelih. Bilježnički spisi po običem pravilu mogu se sastaviti, a da nebudu prisutna dva svjedoka ili drugi bilježnik. Takova formalnost ipak sačuvana je glede oporuka i darovanja i glede punomoćja u svrhu, da se darovanje ili opoziv njegov utanače; kad je stranka sliepa, gluha ili niema, ili ako neumije njemački, ili napokon kad stranka to zaište. — U Bremenu zakonom od 16. studenoga 1880 bilježničtvo se valjano uredilo. Od najvažnijih ustanova spominjemo ove: bilježnik smije imati zamjenika, ako je prepriečen; ako bilježnik sumnja o sposobnosti stranaka, mora to spomenuti; a ako svi pridošli interesenti zaištu, neka to preskoči, dosta je, da to u spisu spomone; sve karnostne kazne izriče okružno sudište. — U Ugarskoj zak. čl. 51 god. 1874 proglasila se je tarifa pristojba biljčničkih. — U Španskoj kraljevskom odlukom od 11. ožujka 1880 preinačena je bilježnička tarifa uslied ovlasti vlade, podieljene zkonom od 11. lipnja 1870. — U sjedinjenih državah sjevero-amerikanskih zakonom od 9. travnja 1882, kojim se preinačuje zakon od 1850, javni službenici imenovani da sastavljaju pogodbe, svjedočbe itd., ne smiju sastavljati spisâ, nego samo u mjestih, za koja bijahu imenovani. *P.*

(Natječaji.) Kod poglavarstva grada Siska namjestit će se gradski viećnik. Plaća 1200 for., stanarina 300 for. Molbenice treba do 14. rujna o. g. podnieti gradskom načelniku u Sisku.

— Kod poglavarstva grada Bakra popunit će se mjesto gradskoga viećnika. Plaća 1000 for. — Molbenice do 15. rujna o. g. načelniku istoga grada.

(Premještenje.) Mavro Pintarić, viećnik iz Varaždina u Zagreb; Vladimir Gvozdanović viećnik iz Gospića u Varaždin; Petar Premuda viećnik iz Zemuna u Belovar; Dušan Bertić, pristav iz Krnjaka u Ivanec; Hugo Egersdorfer, kot. pristav iz Slunja u Krnjak; Gjuro Štefanović, pristav iz Vinkovaca u Slunj; Miloš Knežević, pristav iz Kostajnice k sudb. stolu u Petrinju.

(Stečaji.) Gjorgje Ilkić, krojač u Zemunu. — Kr. sudb. stol zemunski. — Ž. i upr. im. odvjt. dr. Teodor Nedeljković, zam. dr. Valentin Župan. — R. pr. 31. listopada o. g.

— Sidonia Mayer, protok. trgovkinja u St. Gradiški. — Kr. sudb. stol požeški. — Br. z. odvjet. Mudrovčić, zam. odvjet. Fr. Toplak, oba u Požegi. — Pr. uprav. im. Luka Vuičić iz Uskocih. — R. pr. 1. studenoga o. g.

Digitized by Google

Pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina.

Napisao dr. F. J. Spevec.

(Nastavak.)

II. Što se tiče objekta, nije, ko što kod prava prigovora, tako ni ovdje postojala jednoličnost. Nekoja prava ostadoše vjernimi načelu, zastupanom u pravnih knjigah, ter pravo prekupa odnosno odkupa priznavaju kod svih nekretnina u obće. Ili govore jednostavno o nekretninah, nečineć nikakove razlike, ko što navedena gore saksonska konštitucija i freiburžki statut; ili pako izrično iztiču uz nasljedna i ostala dobra, tako navedeno budjadinžko pravo.[12] Kako je medjutim već pravo prigovora bilo ograničeno mnogimi vreli samo na nasljedno dobro, tako se i retrakt većim dielom dopuštao samo kod tih dobara, tako spomenuto pravo hagensko, ono kneževine Waldeck, itd.; sličnim načinom ograničuje i norvežko pravo odkup samo na nasljedno dobro.[13] Mnoga prava podjoše još dalje, ter niti glede nasljednog dobra ne priznavaju pravo prekupa ili odkupa, već, dopuštajuć slobodnu razpoložbu samom nekretninom, podieljuju vriednosti, za nju dobljenoj, svojstvo nasljedne imovine, ter nalažu, da se vriednost ta imade sigurno uložiti i sačuvati neokrnjena nasljednikom.[14]

III. Mnogo više promjena, nego glede subjekta i objekta sbude se u pravu prekupa odnosno odkupa napram prijašnjemu pravu prigovora, glede vrsti odsvoja, kod kojih se može ono vršiti. Dočim je naime prije bližnji nasljednik mogao zapriečiti

[12] Uzprkos tomu navodi Dahlman to pravo medju onimi, koja da ograničuju retrakt „ad sola bona avita“ (str. 15); isto tako neizpravan je D. postupak kod citiranja štatuta henneberžkog, gdje se objekt nespominje ni jednim slovcem, a ipak je svrhom citatu pokazati, kako su neka prava ograničivala retrakt samo na nasljedno dobro.

[13] Brüneck str. 4 i 31.

[14] Kraut § 70 br. 35, 36.

Digitized by Google

svaki odsvoj, trajan i privremeni, i svaki osnutak tereta na nekretnini: to se pravo prekupa i odkupa stalo načelno ograničivati samo na prodaju. Ako i jest istina, da se je prekupno pravo vršilo prvobitno poglavito kod prodaje, kad je vlastnik prisiljen težkom nuždom morao prodati nekretninu: to je okolnost ta tek slučajna. Ne sliedi prema tomu iz naravi samog inštituta, da se i onda, kad se obćenito razvilo pravo prekupa i odkupa, može ovo vršiti samo kod kupoprodaje; kao što ne sliedi to niti iz onog, u teoriji često postavljanog pravila, kao da se pravo prekupa i odkupa može vršiti samo ondje, gdje ovlaštenik može zadovoljiti svim uvjetom, pod kojimi alienator dobro odsvaja.[15] Kao što bo može prodavalac i kod kupoprodaje staviti raznih uvjeta i činiti prodaju uz osobite obzire napram kupcu, koji obziri nepostoje glede ovlaštenika na prekup i odkup: tako s druge strane ne sliedi iz same naravi stvari, da nebi mogao ovlaštenik i kod drugih pravnih posala zadovoljiti svim onim uvjetom, kojim i strani kontrahent. Vlastniku je doduše priznana slobodnija razpoložba, nje ne prieči više prigovor rodbine, čije mjesto zastupa sada pravo prekupa i odkupa, ali po naravi same stvari i po historijskom razvoju pravu je tomu u bitnosti ista svrha: uzčuvati imovinu obitelji; samo što sada postigava ovlaštenik tu svrhu uz žrtve, koje mora preuzeti usljed slobodnije razpoložbe vlastnikove, dočim prije nije morao doprinositi nikakih žrtava. Glede žrtava pako tih imala bi biti odlučnom sama vriednost objekta više, nego možda subjektivni osjećaji, što ih goji vlastnik napram onomu, komu odsvaja nekretninu. Jer dade li se individualnosti ovog posljednjeg prednost pred interesi rodbine, ter prekup odnosno odkup dopusti samo ondje, gdje je individualnost stečnika za alienatora irelevantna: otvaraju se vrata mnogoj subjektivnosti i mnogim prieporom, ter je bolje napustiti čitavi inštitut i dopustiti vlastniku, da razpolaže po dobroj si volji. Je li usuprot prihvaćen princip, da rodbina ne može doduše zapriečiti odsvoja, ali imade pravo prekupiti odnosno odkupiti nekretninu, tad je najkonse-

[15] Renaud str. 263 i sl.

Digitized by Google

kventnije, da se taj princip provadja kod svih vrsti odsvoja, kojim je svrhom trajni izlaz nekretnine iz obitelji. Ne sliedi dakle nikako iz same naravi inštituta, da se pravo prekupa i odkupa ograniči samo na prodaju, a niti se protivi naravi njegovoj, da se ono protegne i na lukrativne pravne poslove, gdje to svrha inštituta još više iziskuje nego kod oneroznih, i gdje si ovlašteni imadu takodjer pribaviti dobro uz naplatu njegove vriednosti. Pravo razpoložbe vlastnikove tim se ne steže više, nego je nužno uz eksistenciju prekupa i odkupa, ako se hoće, da imade ovaj smisla; vlastniku bo dopuštena je neograničena sloboda razpolagati vriednošću nekretnine, ali samu nekretninu imade si pravo pribaviti rodbina. Dopuštamo, da u konkretnom slučaju može biti vlastniku baš do toga, da daruje nekomu upravo nekretninu samu, a ne njezinu vriednost, ali dok postoji za rodbinu pravo prekupa i odkupa, dotle postoji i za vlastnika neka stega, i ne može biti odlučnim samo ono, što je vlastniku ugodnije, — ili ga ne valja ničim ograničivati.

Medjutim inštitut se kojekako shvaćao, miešao s ostalimi vrstmi retrakta, odatle nastane različitost i nazora u teoriji[16] i

[16] Novija još literatura smatra prekup i odkup opravdanim pravilno samo kod kupoprodaje, kojoj se dodaje još i in solutum datio. Renaud str. 266 nedopušta toga glede in solutum dat., prem s druge strane neizključuje retrakta ni kod onakove prodaje, koju je učinio prodavalac uz osobite obzire na osobu kupčevu, davši mu stvar za manju cienu itd., osim ako su stranke namjeravale darovanje. Dahlman § 5 dopušta pravo prekupa i odkupa samo kod onakove prodaje, kod koje nisu ugovoreni posebni uvjeti, osobne kakove činitbe medj prodavaocem i kupcem, kojih nebi mogao retrahent izpuniti. Prodavalac bo, veli D., nije absolutno dužan prodati nekretnine ovlašteniku na prekup, već on može staviti i takove uvjete „pro gratia emptoris, ut unus ille sit conditionibus idoneus“ (str. 39, 40.) Da prodavalac nemora absolutno prodati objekta ovlašteniku na prekup, to je istina, i zato imade ovlaštenik izpuniti one uvjete, pod kojimi se može prodati i drugomu; ali da k tim uvjetom spadaju i oni, koje izazvaše lih objektivni obziri medju prodavaocem i kupcem, to se neslaže s pravom rodbine. Ako i opaža D. (cit. op. 7.), da će valjati dokazati, ter su oni uvjeti stavljeni u istinu u pravom interesu kupca, nije ni tim opravdano, zašto da se izključuje prekup; bilo bi nadalje povodom raznim svadjam, a i pravo rodbine lahko bi se moglo izigrati svakojakimi klauzulami, poteklimi često i s nečistih namjera. Beseler § 107 drži, da vršenje retrakta samo kod kupoprodaje sliedi iz prvobitne mu svrhe. Stobbe § 894 ističe takodjer prodaju i onakove onerozne poslove, kod kojih je osoba stečnikova irelevantna. Beseler u ostalom, Stobbe i Renaud ne govore samo o rodbinskom retraktu.

Digitized by Google

zakonskih propisa u pojedinih partikularnih pravih. Pravilno ograničuje se pravo prekupa i odkupa samo na kupoprodaju, ter dočim jedna prava govore samo o prodaji, izključuju ga druga izrično kod ostalih vrsti odsvoja.[17] Prodade li se više predmeta hrpimice pod jednu, zajedničku cienu, a medju njimi se nalazi objekt podpadajući pod pravo prekupa odnosno odkupa, to ta okolnost ne bi imala osujećivati ovlaštenikova prava, pak nekoja vrela dopuštaju odkup i u takovom slučaju,[18] dočim ga druga izključuju.[19] Medjutim i negledeć na ovu posljednju iznimku, nedopušta se prekup i odkup kod svake kupoprodaje, već se čine razne modifikacije. Tako se izključuje ondje, gdje se kupac obveže na osobne kakove činitbe prodavaocu, kojih da ne bi mogao retrahent izpuniti, kao gdje je ugovoren doživotni užitak, ne sastojeći samo u podavanju opredieljene svote novca ili inih zamjenivih stvari prema označenoj mjeri, težini.[20] Isto tako izključuje se kod kupoprodaje, s klopljene s osobitog prijateljstva medju prodavaocem i kupcem uz manju cienu, nego je vriednost objekta.[21]

Osim kupoprodaje dopuštaju neka prava prekup odnosno odkup i kod miene i zaloga, a izključuju kod darovanja, nagode, zakupa itd. Nu i ona, koja ga dopuštaju kod miene, čine to pravilno samo onda, kad je za odsvojenu nekretninu primljen za preko polovice vriednosti novac ili ine stvari, koje se lasno

[17] Tako pravo grofovije Solms: Es soll auch der Abtrieb allein im Contract Emptionis . . . . aber in den andern Contracten, als Verleyhungen, Tauschen, Uibergaben, Schenkungen, etc. gar nicht Stat haben. Kraut § 131 br. 2.

[18] Tako virtemberžko pravo: Wan vil Gütter in einem gesambten Kauff hingegeben werden, darunter allein etliche, — darzu jemand — beweiszliche Losung hette, dasz denjhenigen, so — die Losung haben, nicht zu verwehren, sich ihrer Losungsgerechtigkeit zu gebrauchen. Kraut cit. br. 3.

[19] n. p. Cod. Max. Bavar. ib. br. 4.

[20] Dahlman str. 43.

[21] Ib. op. 17. Zašto Dahlman opravdava tu iznimku, a dopušta retrakt onda, ako kupac s osobitog prijateljstva napram prodavaocu plati više, nego je vriednost objekta, ali retrahent da mora u tom slučaju platiti cielu svotu, nije razumljivo; kao što u prvom slučaju nepostoje na strani retrahenta oni obziri, s kojih prodaje prodavalac uz nižu cienu, isto tako u drugom neima izmedju retrahenta i kupca nikakih posebnih obzira, pa bi ipak morao retrahent vratiti kupcu i ono, što je ovaj dao prodavaocu s prijateljstva!

Digitized by Google

pretvore u novac, u tom bo slučaju prosudjuje se pravni posao kupoprodajom, ter retrahent imade kupcu uz dani njim novac nadoknaditi i vriednost dane njim u zamjenu nekretnine. Isto tako dopuštaju retrakt kod zaloga samo nekoja starija prava, što u ostalom manje iziskuje sama narav i svrha inštituta, nego kod ostalih trajnih odsvoja, gdje se ipak izključuje. Tako medju inimi i navedeno pravo kneževine Waldeck.

§. 14. Vršenje prava prekupa i odkupa.

I. Ovlaštenik na prekup imade pravo zahtievati, da mu se nekretnina, koja se želi odsvojiti, ponudi, da uzmogne on učiniti porabu od svoga prava, ter nekretninu kupiti prije svakoga plativ za nju onoliko, za koliko bi ju mogao vlastnik prodati i drugomu. Odsvoji li se nekretnina bez ponude, tad imade povriedjeni ovlaštenik pravo odsvojeno dobro tekom opredieljenog vremena odkupiti od svakoga posjednika, u koga se ono nalazi. Nije li objekt jošte predan, ili odsvojni pravni posao sklopljen, tad ne može doduše staviti nikakova zahtjeva proti kupcu, ali može od prodavaoca zahtjevati, da sam stupi u pogodbeni odnošaj kao kupac.

Ovlaštenik na odkup ne ima nikakove tražbine napram prodavaocu, usljed koje bi mogao zahtjevati, da uzme prije prodaje nanj kakov obzir, ko što s druge strane, ako mu prodavalac i ponudi, nije dužan činiti porabe od te ponude, a da ipak ne gubi pravo odkupa.

Mogućnost dakle, vršiti pravo odkupa, nastaje za ovlaštenika tek sklopljenim pravnim poslom; prije bo, nego je objekt predan kupcu, ne može proti njemu dizati tužbe, kao što ni ovlaštenik na prekup u slučaju povriede prekupnoga prava.

Temeljem tužbi ovlaštenikovoj nije nikakovo stvarno[1] pravo, što bi ga on imao na odsvojenoj stvari, već njegov rodbinski,

[1] Narav retrakta do skrajnosti je prieporna. Jedni ga drže stvarnim pravom, tako od novijih Renaud str. 257 i Beseler § 107 II. III.; drugi pravom osobnim, kamo spada i Dahlman str. 33. Obie teorije pobija potanko Laband

Digitized by Google

zakonom zaštićeni odnošaj. Kao što je prije mogao bliži nasljednik zabraniti odsvoj nekretnine, tako sada imade pravo prekupa odnosno odkupa; kao što je prije bio temeljem njegovom pravu rodbinski odnošaj, tako i sada, samo što je u prijašnjem zakonu taj njegov rodbinski odnošaj obzirom na imovinu bio jače izražen, nego u kasnijem. Pravo to, osnivajuć se prema tomu na osobnom svojstvu ovlaštenika, prikazuje nam se po svom temelju pravom osobnim, radjajuć za ovlaštenika tražbinom, koja je naperena prije svega proti prodavaocu, nu koja se može vršiti i proti svakomu trećemu posjedniku objekta, u kom slučaju je njegova tužba, hoćemo li odnošaj taj uočiti sa stanovišta rim. prava, actio in rem scripta.[2] Očevidno je to imenito u slučaju prekupa, tuj bo imade ovlaštenik napram odsvojitelju tražbinu, kojoj je temeljem njegov rodbinski odnošaj, iduću onamo, da mu odsvajatelj ponudi nekretninu na prekup; osobni karakter ovlaštenikova prava tu je jasan; a što može on odsvojenu bez ponude nekretninu zahtjevati od svakoga trećega, posljedicom je povriede njegovoga prekupnoga prava, za koj ga slučaj pozitivni zakon ovlašćuje, da si pribavi objekt. Puki odkup kao samostalan, od prekupa neovisan inštitut, oslabljeno je samo prekupno pravo; ni njegovim temeljem nije od-

---

cit. str. 151—166, koj ne drži retrakta u obće nikakovim imovinskim pravom, već lih inštitutom objektivnoga prava, pukim imenom, kojim se označuje skup pravnih pravila. Retrakt da djeluje doduše na osnutak, promjenu i dokinuće pravnih odnošaja, ali sam da nije nikakovim privatnopravnim odnošajem (str. 166.) Laband uzporedjuje retrakt s izvlastbom; nu prispodoba ta, koliko god je u mnogom pogledu imenito glede nekih vrsti retrakta, istinitom, nepruža čvrsta temelja za jurističu konstrukciju napose rodbinskog odkupa. Čini nam se pogrešnom već ta okolnost, što L. prosudjuje sve vrsti retrakta s istog stanovišta, i tomu se imade pripisati tvrdnja, da je retrakt uveden s javnopravnih obzira, u interesu države, ko što i expropriacija. (Str. 183 184.) Ako se može to tvrditi za nekoje vrsti retrakta, n. p. onaj občinara, državljanina, ali glede rodbinskog odkupa ta je tvrdnja kriva i protivna historijskom mu razvoju.

[2] Žestoko proti tomu Laband str. 151—156. Istina je, da kategorije tužaba, osnovane na rim. pravu, čine za prosudjivanje kasnijih odnošaja mnogo puta potežkoća; ali kad se danas govori ob actio in rem scripta, ne ima se uvjek pred očima baš jedan od onih slučajeva, u kojih dopušta rim. pravo tu tužbu, već se tim nazivom označuje u obće tužba, gdje se tuženik opredjeljuje posjedom stvari.

Digitized by Google

nošaj napram odsvojenoj stvari, već onaj napram odsvojitelju, usljed koga se podvrgava nekretnina odkupu, gdjegod se nalazi; pravo napram trećemu izlievom je samo ovlaštenikovog rodbinskog odnošaja napram odsvojitelju.

Da ovlaštenik ne osniva svoje tužbe na stvarnom pravu, vidi se imenito onda, bude li mu njegova ovlaštenost poricana, gdje neće on možda dokazivati, da je vlastnik, ili da mu pripada kakovo jus in re alinea, već jednostavno dokazati, da se on napram odsvojitelju nalazi u onom rodbinskom odnošaju, kojemu postojeći zakon daje pravo na prekup odnosno odkup. Isto tako neće tuženik, braneć se proti tužitelju poricati njegove vlastnosti ili inog stvarnog prava, već uspješnom obranom biti će mu dokaz, da tužitelju prekupno odnosno odkupno pravo ne pripada, t. j. da on nestoji napram odsvojitelju u takovom odnošaju, usljed kojeg bi nastajala za ovog obveza napram njemu ter bi mu bio dužan ponuditi odsvojeno dobro, odnosno usljed kojeg bi ga zakon ovlaštivao na odkup.[3]

II. Retrahent smije svoje pravo vršiti samo u vlastitom interesu, a ne u korist drugoga koga, „zu ihrer selber Notdrurft, Gebrauch u. Behuf und anderes Niemand“, veli pravo kneževine Waldeck. Sliedi to iz naravi i svrhe inštituta, komu je do toga, da se nekretnina uzdrži u obitelji, a bilo bi pukom špekulacijom ili samo igrom, kad bi se dopustilo, da retrahent odkupljuje dobro od osobe doduše strane ali i opet za osobu, kojoj to pravo ne pripada, koja je takodjer zanj ko što i za obitelj strana. Radi toga odredjuju neka prava, da tuženik, ako sumnja, vrši li tužitelj pravo u vlastitom interesu, može zahtievati potvrdu toga prisegom; a druga nalažu retrahentu, da imade odkupljeno dobro zadržati kroz opredieljeno vrieme, nesmijuć ga odsvojiti.[4] Kao što ne može retrahent vršiti svoga

[3] Prispodoba, što ju čini Stobbe II. str. 131 medju ovim slučajem i onim, gdje netko stiče okupacijom vlastnost na ničijoj stvari, čini nam se neizpravnom. Kod okupacije nije od potrebe, da su nastale posebne kakove predpostave u osobi okupanta, dovoljno je, da zakon dopušta okupaciju, i da stvar ne pripada nikomu. Retrakt usuprot nije bez svake subjektivne strane, prem ga Laband ne smatra nikakovim subjektivnim pravom.

[4] Renaud str. 274.

Digitized by Google

prava u tudju korist, isto tako ne može ga cedirati drugomu ni prenieti nasljedstvom; pravo bo to strogo je osobno, temeljeće se na osobnih svojstvih ovlaštenika, ter pripada samo onomu, kod koga po njegovom osobnom položaju postoje uvjeti, pod kojimi se ono dopušta. Bliži ovlaštenik može se doduše odreći svoga prava na korist daljemu, ali ne prenieti ga; dalji ovlaštenik vršiti će to pravo s toga, što postoje kod njega potrebite za to predpostave, a ne na temelju prenosa.

III. Buduć se kod prava prekupa i odkupa sliedi princip, da si rodbina imade pribaviti nekretninu uz uvjete, pod kojimi ju može vlastnik odsvojiti i drugoj osobi, to imade retrahent preuzeti sve one obveze, koje je preuzeo odnosno izpunio i kupac. Niti može zahtjevati većih pogodnosti nego treći kupac, niti je dužan trpiti, da se s njim postupa nepovoljnije, nego s drugim Ako su prema tomu kod odsvoja ugovoreni posebni kakovi uvjeti, koji se naravi samoga posla ne tiču, a radi svoje individualnosti ne mogu biti izpunjeni po retrahentu, ne može to škoditi njegovom pravu. Retrahent imade po tom povratiti kupcu kupovninu, i to po zahtjevu nekih prava imade ju položiti umah kod suda;[5] u koliko pako kupac nije kupovnine još izplatio, imade se retrahent obvezati, da će to učiniti onako, kako je ugovoreno. Sumnja li retrahent, da li je tražena od njega svota u istinu pravom kupovninom, može zahtjevati prisegu o tom. Retrahentovu pravu ne može škoditi odsvoj nekretnine sa strane kupca, učinio on to titulo oneroso ili lucrativo; tražeć nekretninu od onoga, komu je odsvojio prvi kupac, retrahent je dužan položiti samo onu kupovninu, koju je platio prvi kupac, makar je onaj, napram komu vrši odkup, dobio stvar na dar.

Osim kupovnine imade retrahent naknaditi i nuždne troškove, koje bi bio morao činiti i on sam. Nekoja prava ističu naročito nuždne tvoškove, skopčane sa samom pogodbom, kao što i naknadu za melioracije.[6] Glede impensae utiles et voluptariae

[5] u kom pogledu je od slavenskih prava strogo imenito češko. V. niže.

[6] . . Kauff—Geld u. die Besserung", navedena zakonska konštitucija; „mit sampt gehabtem notturfftigen Kosten" freiburžki statut itd. Kraut § 131 br. 3 5.

Digitized by Google

usuprot nepostoji za retrahenta dužnost naknade, nu tuženiku pripada jus tollendi, kao što mu se s druge strane za pogoršanje stvari može uztegnuti od kupovnine. Glede plodova i inih eventualnih medjusobnih tražbina mjerodavna su stranom obćenita načela, stranom ih pojedina prava napose normiraju.

IV. Retrahentu opredieljuje se za vršenje njegovog prava obično posebni, većim dielom kratki rok; po obćem pravu onaj od godine i dana, dočim partikularna prava poznavaju rokova i kraćih i duljih. Rok taj počimlje teći od momenta, kad ovlaštenik može vršiti svoje pravo, pak dočim ovlaštenik na prekup može to činiti umah, čim je sklopljen s trećim pravni posao, može se odkup prema trećem vršiti tek, pošto mu je predana stvar. Izminućem opredieljenoga roka prestaje i pravo na odkup. Od ostalih razloga prestanka spominjemo odreknuće. Je li ovlašteniku na prekup ponudjena bila nekretnina, a on se nehtjeo ponudom poslužiti, ne budući opravdanim razlogom zapriečen, to znači, da se je odrekao svoga prava, u koliko mu možda zakon nedopušta, da si pridrži naknadno vršenje. Nu isto se tako može odreći svoga prava i ovlaštenik na odkup. Učini li vlastnik ovomu s dobre volje ponudu, a on se neposluži njom, ne mora to jošte značiti odreknuća, isto tako ne, ako prisustvuje odsvoju, ne protiveć mu se; ali da se on nebi mogao odreći svoga prava i prije odsvoja, kako tvrdi Dahlman,[7] to ne stoji. Prodavaocu može biti do toga, da pruži kupcu sigurnost, da mu neće nitko nekretnine odkupljivati, i može izhoditi od ovlaštenika, da se odrekne prava odkupa.

[7] Str. 68 i sl.

Digitized by Google

DIO II.

SLAVENSKO PRAVO.

§. 15. Uvod.

I. Podatci o pravu rodbine prigodom odsvoja nekretnina u većini starijih slavenskih pravnih vrela ili posve manjkaju, ili su ona timi podatci vrlo oskudna, dočim se opet u drugih pravo ono pobliže normira. Nu kako su Slaveni živjeli dugo po svojih običajih, ter se stvarali pisani zakoni tek, kad je nastala za to potreba, a potreba ta nije se ćutila jednako za sva područja pravnoga života: to, stavljajuć oni na pismo stare običaje i stvarajuć nova pravila, svraćahu svoju pažnju imenito na one životne odnošaje, gdje se običaji stadoše izradjati i zaboravljati, ter ih je valjalo sačuvati od zaboravi, kako to mnoga vrela naročito ističu. S tih razloga ne nalazimo u većini starijih pravnih spomenika zastupanim privatnog prava ili ničim, ili tek nekolikimi ustanovami, a i ove ograničivane su samo na one slučaje, gdje je ili nastao novi odnošaj, n. p. trgovinom, ili se pokazalo u životu nesuglasje glede shvaćanja ovog ili onog pitanja. Oni životni odnošaji, kojih nije obuhvaćao pisani zakon, uredjivahu se i nadalje običajem; koje se običajno pravilo čvrsto obdržavalo u životu, glede koga se nisu radjale nikakove dvojbe, toga nije trebalo stavljati na pismo, to se razumievalo samo sobom. Tako su Slaveni i uz pisane zakone živjeli svoj imenito privatnopravni život po zakonu nepisanom, zakonu svojih otaca, po običaju. Kad bismo prema tomu s toga, što u najstarijih pisanih zakonih kod Slavena ne nalazimo propisa, koji bi valjanost odsvoja nekretnina činili ovisnom od privole bliže rodbine, htjeli tvrditi, da se privola ta nije iziskivala, bilo bi to kod poznatog ustroja obitelji isto, što poricati eksistenciju svih onih inštituta, o kojih najstarija vrela negovore.

II. Nu ako i nespominju mnogi zakoni prava rodbine prigodom odsvoja nekretnina, posvjedočavaju to pravo u obilnoj mjeri izprave. Pokazujuć nam one način, kojim se preduzimaše

Digitized by Google

odsvoj nekretnina, potrebštine, koje se iziskivahu kod toga, ako i neoznačuju svagda svom točnosti same naravi toga prava — radi česa je točna konstrukcija inštituta većinom težka — one njegovo priznavanje u životu zasvjedočuju nedvojbeno. Pače i mnoge od onih izprava, u kojih se ne spominje naročito sudjelovanje rodbine kod odsvoja, pokazuju često, da je vlastnik, razpolažuć imovinom, bio osvjedočen, ter mu valjanost, trajnost razpoložbe ovisi od sporazumka s rodbinom; on ju činio u nadi, da će sklonuti ovlaštenike na privolu, ili da je oni bud s koga inoga razloga neće pobijati. To posvjedočavaju mnoge one formalnosti, uz koje se razpolaže nekretninami, preuzimanje jamstva za privolu rodbine ili odštetu u slučaju pobijanja, raznovrstne one grožnje i kazne, kojimi se nastojahu ovlaštenici odvratiti od pobijanja Svim tim nastojalo se moralno uplivati na možebitnog opornog ovlaštenika; htjelo se, imenito kod darova crkvi, predočiti svietu, kako onaj, koj bi pobijao dar, vriedja dobro djelo darovatelja, preduzeto ovim za spas duše svoje i svojih, ter dovodi tim u pogibelj sam taj spas. Pokazuju to nadalje mnogokratne potvrde razpoložbe djecom ili inimi rodjaci, često opetovanje samim odsvojiteljem, čemu nije razlogom dakako formalni manjak, jer i razpoložbe obavljene uz sve formalnosti mnogo se puta potvrdjivahu; pokazuju to one izprike, kojimi odsvojitelj kadkad motivira svoju razpoložbu, ističuć izrično, da to čini, jer ne ima djece ili za slučaj, ako ne bude imao djece, ili pako, želeć se pobrinuti za dobro na onom svietu, itd. Negdje su sredstva ta, moralni taj pritisak, koristila, te se postigavala njimi svrha, drugdje se nije njimi uspievalo, ter ovlaštenici pobijahu razpoložbu. Pak ako se uza sve to, što u životu vladaše nazor, da se nekretninami može razpolagati samo u sporazumku s bližom rodbinom, ipak preduzimahu razpoložbe i bez rodbine, to okolnost ta pokazuje, kako se borilo staro pravo s novom strujom, izazvanom raznovrstnimi vanjskimi povodi, medju kojimi zauzimlje upliv crkve važno mjesto, i koji nastojahu sve više, iztrgnuti imovinu uplivu obitelji.

III. Medjutim, u koliko svjedoče izprave i ona od drugih pravnih vrela, koja se naročito bave pravom rodbine prigodom

Digitized by Google

odsvoja nekretnina, sastojaše to pravo kod Slavena samo u prekupu ili odkupu, jedino glede lukrativnih pravnih posala dade se zaključiti iz nekih izprava, da je rodbina odsvojenu bez njezine privole nekretninu mogla revocirati. Pravu rodbine, kako se razvilo ono u Njemačkoj u periodi pravnih knjiga, ne nalazimo u slavenskih pravnih vrelih traga, a i odkup se u mnogih od njih prikazuje već udaljenim od prvobitne svrhe; nu kako ta vrela pripadaju većinom razmjerno novoj dobi, kad rodbinska sveza već oslabljuje, vodi se borba medju starim pravom i novimi nazori; a kako je poznata prvobitna solidarnost obiteljske sveze, ne ćemo dvojiti, da je pravo rodbine obzirom na odsvoj nekretnina u starije doba bilo jače nego u dobi, za koju ga možemo predočiti na temelju vrela. Odsvoj nekretnina preduzimaše se samo u slučaju skrajne nužde, a ni onda ne puštaše rodbina nekretnine u tudje ruke, je li htjela i mogla sama odkloniti nuždu; slučaji odsvoja bijahu dakle riedki i riedko dolazaše rodbina u priliku, da čini porabu od svoga prava; nije bilo onih vanjskih povoda, s kojih bi samimi zakoni valjalo bilo, staviti razpoložbi onakove stege, kako to čini pravo germansko, zadovoljujuć se medjutim takodjer uza svu strogost u slučaju nužde samim prekupom. Kad se pako stane to pitanje uzimati u zakone, bijahu već preoteli mah nazori, pogodujući slobodnoj razpoložbi, a nazori ti ne nailažahu na jaku opoziciju, bilo, što je popustila čvrstoća obiteljske sveze, bilo, što se s nekretninami nisu dovodili u savez onoliki životni odnošaji, košto kod Germana, ter se imala pred očima samo svrha, kojoj se moglo zadovoljiti i prekupom odnosno odkupom, dočim se drugdje i to laglje pregorjelo.

IV. Medju svimi Slaveni južni su, kako je poznato, najdulje zadržali prvobitnu organizaciju obitelji, što svjedoči zadružni život, koj se kod njih još danas žive. Iz onoga, što navedosmo na svom mjestu o temelju prava rodbine, koje razpravljamo, sliedi, da mi toga prava nedovodimo u savez sa zadružnim životom, ono bo se neda izvesti iz zajednice, u kojoj živu zadrugari, jer stege, što ih stavlja pojedincu zadružna zajednica, dok je on njezinim članom, druge su naravi; nadalje

Digitized by Google

kod onoga, za koga se više neda dokazati, da je živio nekad u zadruzi, nebi dosljedno mogle postojati nikakove stege, a kod netom odieljenog zadrugara nebi se pukom bivšom zajednicom mogli razborito protumačiti ni obziri na same prijašnje suzadrugare, a oni glede djece nikako: to ipak postupak, kojim se razpolaže nekretninami u zadruzi, možemo navesti za pripoznavanje nami razpravljanoga prava u životu. Sve viesti o razpoložbi zadružnom imovinom slažu se u tom, da se za njezinu valjanost neiziskuje samo privola predstavnika pojedinih obitelji, što sačinjavaju zadrugu, već i njihovih sinova, a često se prizivlju i žene; sve to pako stoga, što ni glava pojedine obitelji ne može bez obzira na djecu odlučivati ob imovini. Razpoložba zadružnom imovinom nije podvrgnuta prema tomu samo onim stegam, koje bi sliedile iz naravi suvlastnosti,[1] već i stegam, kojim je podvrgnuta imovina pojedinca obzirom na njegovu obitelj.[2] Nu i neglededć na zadruge, u jugoslavenskih je pravnih vrelih pravo rodbine iztaknuto jače, nego kod drugih Slavena, s toga ćemo najprije promatrati ta vrela, a završiti ruskimi, u kojih se ono pravo najkasnije javlja.

---

[1] Zovuć mi zadrugu suvlastnosti, ne mislimo tim čisto rimskopravni condominium. Znanost novija doduše nastoji, da se razne forme života svedu u opredieljene juristične kategorije, ali i priznati valja, da se mnogi životni odnošaji ne dadu konstruirati svom juristićkom točnosti, jer se u obće ne mogu prosudjivati sa strogo juristićkog stanovišta. Nu tim nije ipak rečeno, da se moraju za te odnošaje stvarati posebni, novi pojmovi, jer ako se i neslažu oni na vlas s dotičnim inštitutom, pod koj se subsumiraju, to puke modifikacije ne mienjaju pojma. Zadruga ne može se smatrati već stoga običnom suvlastnosti, jer u obće nije pukom imovinskopravnom zajednicom, imovinski sadržaj neizcrpljuje pravnog odnošaja zadrugara, oni stoje medjusobno u svezi i mimo spoja objektom. S druge strane, ako se napram vanjštini i prikazuje jednim subjektom, nije ipak zadruga juristićkom osobom, subjekt taj nije različit od samih ovlaštenika, već samo njihov skup. Shvaćanje medjutim zadruge kao juristićke osobe gotovo je obćenito. Pobliže se upuštati u to pitanje ovdje nemožemo, u nadi ipak, da će biti tomu skorim sgode.

[2] V. Sbornik običaja pit. 9 11 150 itd.

Digitized by Google

POGLAVJE I.

Južni Slaveni.

§. 16. Općenita opazka.

I. Kako hrvatski pravni spomenici zauzimlju na slavenskom jugu najodličnije mjesto, ter i o pravu rodbine obzirom na odsvoj nekretnina nalazimo u njih najobilnijih ustanova, govoriti ćemo o hrvatskom pravu napose, a ovdje, koliko dotječu podatci, osvrnuti se na ostale zemlje.

U najstarijih pisanih vrelih ostalih južnoslavenskih država, u koliko su poznata, ne nalazimo ustanova, na temelju kojih bi se dalo opredieliti pravilo, u koliko se kod razpoložbe nekretninami uzimao obzir na obitelj. Listine tiču se poglavito drugih predmeta; zakoni, koliko ih ima, ne normiraju toga pitanja s istih razloga, s kojih ni mnogih drugih privatnopravnih odnošaja. Najvažniji izmedju njih, zakonik Stjepana Dušana, gdjegod ističe slobodu razpoložbe nekretninami, čini to bilo obzirom na vladara, od koga potiču dotične nekretnine, bilo obzirom na vlastnika, na čijoj se zemlji nalazi osoba, kojoj se dopušta razpoložba (vlastela crkve itd.) Tako § 37[1] potvrdjuje darovštine, učinjene „carstvom“ prije izdanja zakonika, a § 38 dopušta slobodnu razpoložbu timi darovštinami ko što i onimi, koje bude komu carstvo u buduće podielilo; napose pako § 41 zaštićuje darovnika proti oduzetku darovštine carem ili njegovom obitelji. Nadalje § 176 dopuštajuć zemljaninu „otdati u prikiju ili crkvi podložiti baštinu“, imade pred očima odnošaj zemljanina napram gospodaru, na čijem se zemljištu nalazi, s toga i ističe umali, da se imade gospodaru činiti robota „a vinu da jest rabotnik na tom-zi městě onomu-zi gospodaru, čie bude selo.“ Sve te ustanove ne tiču se pitanja, u kakovom odnošaju stoji razpolagatelj imovinom glede te razpoložbe napram obitelji, bližemu si rodu, stoga se ne mogu one navesti niti za

[1] po Jirečkovom Svodu.

Digitized by Google

kakovo pravo rodbine prigodom odsvoja niti proti tomu. Sloboda odsvoja obzirom na obitelj ne može se izvoditi niti na temelju navedenih ustanova,[2] veleć bo zakon: „slobodno razpolažeš," veli: slobodno činiš to obzirom na cara, gospodara itd.; što se pako tiče odnošaja napram obitelji, zakonik o tom šuti. U razmatranje tih odnošaja on se u obće ne upušta, bavi se poglavito položajem i pravi pojedinih stališa napram državnoj vlasti, kao što i odnošajem jednog napram drugom. Stoga i ono, što govori o nasljednom pravu vlasteoskom (§ 39), nije imalo druge svrhe, nego da se iztakne odnošaj darovštine napram darovatelju i poslje smrti darovnikove, kad je to već učinjeno glede pravnih posala medju živimi.

Što se tiče izprava, sadržanih u Miklošićevih: „Monumenta serbica", ne možemo ni iz njih izvoditi čvrstog pravila za naše pitanje. Izprave te, tičuć se poglavito trgovačkih ugovora i darovanja crkvam ter samostanom, i to pravilno sa strane vladara, svjedoče doduše uz mnoge razpoložbe bez spomena rodbine, da često ne samo vladar, nego i pojedini vojvode, župani, razpolažu nekretninami uz sudjelovanje rodbine; nu odlučnim bijahu kod toga više obziri javnopravni, nego obiteljski. Napose i u izpravah o razpoložbi župana, vojvoda, spominje se uz rodbinu privola i vlastele, a s druge se strane glede sudjelovanja rodbine ne može reći ništa stalna, da li je to sudjelovanje bilo uvjetom valjanosti razpoložbe, što je temeljem tomu sudjelovanju, nesudjeluju li braća kao suvlastnici, a u protivnom slučaju, kakove je naravi to sudjelovanje.[3] No uzprkos pomanjkanju pozitivnih podataka u navedenih spomenicih, jamstvom nam je za to, da se nekretninami nije razpolagalo bez obzira na bližu rodbinu, već sam ustroj obitelji, sličan onom u krajevih, gdje se za naše pitanje uzčuvaše obilniji podatci. U sborniku običaja nalazimo odgovor iz Srbije,[4] koj uvjerava „da u obšte,

[2] Kako misli Zigel: zakonik Stefana Dušana str. 187: kak eto (odsvoj) možno bilo bi predpolagat na osnovanii zakonika"

[3] Još se najbolje ističe to sudjelovanje u primorskoj listini roda Sankovića br. CCIV. i CCXXIX. Sr. izprave CCXLVII. CCXLVIII. CCLIX. CCLXVIII. itd.

[4] na pitanje 9.

Digitized by Google

kako u zadruzi, tako i u zasebnom življenju vlada ideja, da nasliedjenu baštinu treba nevreditu sačuvati i predati je potomcima, a po mogućstvu i umnožiti je", a na drugom mjestu,[5] da se nekretnina može odsvojiti samo u slučaju velike nevolje, i to uz obći dogovor. Kakove je naravi to pravo rodbine, razjašnjuje donekle odgovor na pitanje 217., veleć, da u slučaju prodaje nekretnina imadu svi srodnici pravo prekupa.[6]

II. Bolje razjašnjeno je u sborniku običaja pravo rodbine za Bugarsku. Kako svjedoči odgovor iz Ljeskovca,[7] smatra se najvećom sramotom, pače griehom, odsvojiti nekretninu, a i samu kretninu, kao stvar neobhodnu obitelji, tako da nitko neće ni kupiti, dok ne privole svi sinovi; za onoga, koj odsvaja, vele, da je poludio. Uz takove nazore naravno je, da će se odsvoj preduzimati samo u slučaju skrajne nužde, ali i tada samo uz suglasje žene i djece, kako ističe odgovor na pit. 11; pače po odgovoru na pitanje 150 niti stečenom imovinom ne može razpolagati otac, ako ne privole žena, djeca i braća. Vriedi to medjutim ne samo za pravne poslove medju živimi, nego i za razpoložbu oporukom, koja u ostalom da se pojavila tek u novije doba, i smatra novošću te gleda priekim okom.[8] Po odgovoru naime na pit. 158. nemože otac činiti oporuke ni ustmeno ni pismeno, ne pristanu li na ono, što on naredjuje, nasljednici. Razpoložba imovinom dopušta se dakle samo uz sporazumak sa bližom rodbinom; nu to njezino pravo ne sastoji u zabrani odsvoja, usljed koje bi rodbina u slučaju povriede mogla odsvoj opozvati, već, u koliko se dade iz odgovora razabrati, u pravu prekupa. Na pitanje bo 9. veli se: „Pače djeca imadu pravo izkupiti, ako su stariji prodali." Da to nije odkup kao samostalni inštitut, već posljedica prekupnoga prava, vidi se iz odgovora na pit. 179., po kom imade rodbina kod prodaje nekretnina pravo prekupa; na dalje iz odgovora na pit.

[5] v. pit. 11.

[6] Tim nije dakako naše pitanje ni s daleka izcrpljeno, nu neimajuć na porabu inih podataka, nećemo se upuštati u nikakove zaključke.

[7] pit. 9.

[8] pit. 156.

Digitized by Google

217., koj glasi: „kad ko hoće da proda što od svojih nepokretnina, to treba najprije da ponudi svojim rogjacima ..... s najbližjega rodjaka po krvi.[9]“

Prema svemu tomu stoji stvar za Bugarsku ovako: Odsvoj nekretnina ne preduzimlje se, osim u slučaju osobite nužde, tako da rodbina ni nedolazi u priliku, da vrši svoje pravo, osim kod odsvoja s nevolje; je li pako već nastala nužda, s koje valja prodati, tad se imade nekretnina ponuditi rodbini, kojoj pripada pravo prekupa.

III. Kao što za Srbiju i Bugarsku, isto tako svjedoče odgovori za Bosnu i Hercegovinu, da se i tamo odsvoj nekretnina sbiva vrlo riedko, smatra se činom neliepim, kojim može jedan drugoga ukoriti. Dodje li pako s nužde do odsvoja, tad valja nuditi bližu rodbinu, da najprije ona kupi.[10]

Što se tiče Crnogore, navodimo ustanove zakonika od god. 1798—1803,[11] koje prem novijeg vremena, izrazom su čistog narodnog običaja, pak s toga suglasne s onim, što u tom pogledu nalazimo i kod ostalih južnih Slavena.

Čl. XV. odredjuje: Koi čoek hoće po danas prodavati kuću ili baštinu, ili vinograd, ili meteh, ili dubravu, ili ostalo svoe nedvižimo imuće, neka naiprie pita i ponudi svoju bliziku pred svedocima; pak ako ne bi kćela blizika kupiti, neka ponudi merginaša, to est razdionika od baštine, ne bi li on ktio kupiti; tada slobodno neka prodae komu može u svoe selo ili u svoe pleme, samo valja da učini knjigu najmanje pred tri poštena čoeka ili svedoka, kako e bliziku i merginaša nudio, i kako oni niesu hoteli ili niesu mogli kupiti.“

Zakonik dopušta dakle rodbini pravo prekupa, pak prem navedeni članak na koncu veli: „Ovo se govori po danas za one, koi hoće što kupovati, a ne za one, koi su do sad kupovali“, ne može to značiti, kao da je prekupno pravo uvedeno

[9] Prema tomu neće ni ono, što se veli u Književniku III. 3. str. 463 o sinovih i domaćih, značiti valjda ništa drugo, nego prekupno pravo. Što se govori ono dalje, str. 464: ko se odreče toga prava itd., neima smisla.

[10] V. pit. 9, 11, 158, 217. itd.

[11] u Jirečkovom Svodu str. 351—364.

Digitized by Google

tek zakonikom. Zakonik propisuje ovim samo formalnosti, uz koje valja činiti ponudu, da ne bude u konkretnom slučaju nikakove dvojbe o tom, ter je ponuda učinjena; to je bio bez dvojbe razlog, s koga je zakonik iztaknuo samo ovo pitanje na polju materijalnog privatnog prava, dočim sve ostalo pusti običaju.

Glede objekta ne čini zakonik nikakove razlike medju nasljednim i vlastitim trudom stečenim dobrom, već naglasiv napose neke nekretnine, veli, da se i „ostalo nedvižimo imuće imade ponuditi bližiki.“[12] Nuditi valja svu bliziku, jer tek onda, nije li htjela ona kupiti, slobodna je dalja razpoložba; ponudu pako valja činiti ko što drugdje pred oblašću, tako ovdje pred svjedoci. Ne će li rodbina kupiti, tad je za sigurnost drugoga kupca od potrebe, da se o kupoprodaji sastavi izprava pred tri svjedoka, u kojoj se imadu navesti sve okolnosti, uz koje bijaše nekretnina nudjena rodbini i uz koje je ona prodana drugomu. Niesu li obdržavani svi ti propisi, to: „inako kupovica nemože biti“ t. j. ovlaštenik na prekup imati će pravo odsvojenu nekretninu odkupiti. Vremena, u kom može on to činiti, zakonik ne opredieljuje, a niti zakonik od god. 1855. ne govori ništa o zastari ni dosjelosti.[13]

Hrvatsko pravo.

§. 17. Štatut vinodolski, zagrebski i krčki.

U svih hrvatskih štatutih, važnom tom vrelu za spoznaju domaćega prava, ne nalazimo izričnih ustanova o pravu rodbine prigodom odsvoja nekretnine, ali i u onih, koji se ne bave na-

[12] Zakonik Danilov od g. 1855. veli u čl. 45. doslovno ono, što i navedeni članak prijašnjega zakonika, nu naglasiv u čl. 48. glede imovine stečene vlastitim trudom, da „svakii sa svojom mukom može po svojoi volji razpolagati“, govori u čl. 49. obćenito: „Svaki čoek vlastnik e svoga imuća i ostae mu na volji, da može svoe imuće osim svoe rodbine dieliti, pa on ovo učinio za života ili ostavio u svome amanetu, u to se dirati ne smie.“ — Kad bi se bilo htjelo protegnuti ovo samo na imovinu, stečenu vlastitim trudom, ne bi bilo od potrebe napose to izticati iza čl 48.

[13] glede kojeg instituta slažu se mal ne svi odgovori na pit. 193, u Sborniku običaja, da ga narod ne pozna.

Digitized by Google

ročito tim pitanjem, susretamo podataka, na temelju kojih dade se predočiti barem obćenita slika odnošaja obitelji napram imovini, s toga ćemo se u kratko obazrieti i na nekoje od njih.

I. Štatut vinodolski. Na polju imovinskog prava ne daje štatut vinodolski rodbinskim odnošajem onolike važnosti, kakovu nalazimo u drugih. Dokazom je tomu nasljedno pravo, koje po §. 32. pripada samo descendentom, i to u prvom redu sinovom, ne ima li ovih, tad kćerim, u pomanjkanju pako descendenata postaje imovina ošastnom i pripada knezu. Upliv kneževske vlasti u tom pogledu iztaknut je štatutom vinodolskim u znatnoj mjeri, tako da je rodbina, koja po drugih štatutih baštini u pomanjkanju djece, zapostavljena ovdje knezu.

Nu tim uredjuje se samo nasljedstvo po zakonu, ne riešava pako štatut pitanja, u koliko može vlastnik oporučno razpolagati svojom imovinom, i kakove obzire mora kod toga uzimati barem na djecu, kao zakonske nasljednike. U § 76 spominje se doduše medju ostalim i slučaj, ako je komu „pošišion za dušu sujen," ali uvjeta, uz koje se mogla preduzimati razpoložba mortis causa, ne možemo odatle izvoditi. Isti paragraf spominje i odsvoj nekretnina pravnimi poslovi medju živimi, „dan, darovan, založeni" pak dočim za uspjeh u parnici iziskuje samo svjedoke, činilo bi se, kao da je svaki odsvoj, obavljen pred svjedoci, valjan. Nu ni odatle ne može se izvoditi, da se kod razpoložbe nekretninami nije trebalo obazirati na rodbinu, i da za ovu ne nastaju odatle nikakova prava. Prije svega bo izjavi svjedoka je svrhom posvjedočiti sam faktum odsvoja, i to imade štatut pred očima; dokazav pako to, posjednik ne će uspjeti proti onomu, koj mu dopušta taj faktum, ali pobija odsvoj s materijalnopravnih manjaka, n. p. rodjaci tvrdeć, da odsvojitelj nije imao pravo odsvojiti nekretnine bez njih, ili vršeć n. p. rodjaci samo pravo odkupa. Za možebitnu pako tvrdnju, da je štatut mislio na sve slučaje pobijanja, dakle i onog po rodbini s navedenih razloga, manjka svaki temelj.

Tako dakle štatut vinodolski niti odredjuje, da rodbini pripada kakovo pravo u slučaju odsvoja nekretnina, a niti da je taj odsvoj slobodan bez svakog obzira na obitelj.

Digitized by Google

Vriedno je iztaknuti, pozna li statut vinodolski zadruge. Leontović[1] tvrdi, da se u statutu jasno prikazuje razlika medju užom obitelji i obiteljskom obćinom, sličnom srbskoj zadruzi i vrvi poljičkog statuta. Uža obitelj da se stavlja naproti bližiki, rodu, plemenu, bratčini. Što se tiče prije svega samog imena, to je istina, da bi se timi nazivi mogla označivati i zajednica, koju zovemo zadrugom, kao što se u istinu i nazivaše ona u raznih krajevih raznimi imeni,[2] al isto tako stoji i to, da ime samo nije odlučno za pojam, ter nazivi oni mogu značiti i drugo. Tako bratćina u § 13 može značiti jednostavnu suvlastnost medju braćom ili inimi osobami, kakove bijaše svagdje, i ondje, gdje nije bilo zadruga; naziv: pleme, rod, bližiki, može značiti rodbinu u obće, bez obzira na to, žive li ona u zajednici ili ne.[3]

Medjutim niti Leontović ne osniva svoje tvrdnje na samom imenu, već čini se da mu je glavnim osnovom okolnost ona, što u stanovitih slučajih plaća rodbina za zločinca vražbu. Nu ni taj nazor nestoji. Ne ćemo tvrditi, da u području valjanosti vinodolskoga statuta nije bilo zadruga, ali statut sam neima o njih propisa. Pleme, bližiki, dužni su[4] platiti polovicu kazne, ako se zločinac ne može uhvatiti; uhiti li se on, ne plaća rodbina ništa. Statut imade dakle pred očima zločinca, koj imade svoje posebne imovine, koja prelazi na djecu i kojom djeca jamče za polovicu kazne, uskoči li zločinac. Kad bi rodbina, koja ovdje plaća kaznu, bila zločinčevimi suzadrugari, zločinac dakle član zadruge, ne bi se bez dvojbe izticala onakova opreka medju djecom zločinca i bližikom, medju imovinom njegovom i onom bližike. Nadalje vražba, plaćena obitelji povriedjenoj, dieli se medju djecu i bližiku, pol djeci, pol bližiki. I tuj se imade pred očima ubijeni kao član uže obitelji, a ne zadruge, jer stoji li, da je zadruzi sve zajedničko, tad bi joj imala pripasti i ciela vražba, ili se barem dieliti u razmjeru, u kom se uživa

[1] Drevnoe horvato-dalmatskoe zakonodateljstvo str. 24.
[2] V. sbornik običaja pit. 2.
[3] pleme (§ 29) identificira se sa bližiki (§ 31.)
[4] po § 29, 31, i 62.

Digitized by Google

i ostala imovina. U svih tih slučajih imade statut pred očima članove uže obitelji; bližika, koja plaća eventualno za zločinca, ne stoji š njim u nikakovoj imovinskoj zajednici, glede imovine oni su si tudji, što pokazuje ono izticanje opreke izmedju obijuh imovina, a pokazuje to i nasljedno pravo; bližika bo, prem dužna plaćati kaznu, ne dobiva, kako navedosmo, ipak prava na nasljedstvo; ono, što dobiva polovicu vražbe, ne dobiva usljed nasljednog prava, jer uz descendente ne će joj bez dvojbe pripisivati nitko konkurencije u nasljedstvu, kao što konkurira kod vražbe. Dikaja vira nije prema tomu po statutu vinodolskom posljedicom zajednice, jer kad bi to bilo, tad bi dosljedno imala zajednica odgovarati uviek za svoga člana, a ne samo in eventum; ne može se pako reći, da se daje rodbini pravo izdati ili ne izdati zločinca, ter prema tomu da se ravna njezina odgovornost.

Suvremenih izprava, potičućih iz staroga Vinodola, na temelju kojih bi se moglo vidjeti, u kakovom je odnošaju stajala rodbina napram razpoložbi nekretninami, nije nam poznato Medju kasnijimi imade ih, u kojih se rodbina ni nespominje, al imade i takovih, koje svjedoče, da se kod odsvoja nekretnina postupalo u sporazumku s rodbinom. Tako po izpravi od god. 1423.[5] dade Andrija Ševalić redovnikom hreljinskim sjenokošu s „volju četrimi sini"; po onoj od god. 1447.[6] dade Štefan, sin Doksin iz Bribira samostanu crikveničkomu svoju zemlju uz sinovca Ivana i Petra, sina B. „s nih vidinem i dobrom volom." Darovatelj ne spominje privole svoje djece, nu kako je njega zajedno sa sinom i kćeri rečeni samostan primio u „bratarstvo" svoga reda, a on za to darovao samostanu svoju zemlju, biti će djeca bez dvojbe privolila na dar, ter nije bilo neobhodno nuždnim, da se to naročito iztakne. Da pako rodjaci, uz čiju privolu razpolaže nekretninom, nesudjeluju ovdje možda kao suvlastnici, vidi se odatle, što darovatelj zove darovanu zemlju naročito svojom: „ja Štefan . . . . . dah moe zemle."

---

[5] Acta croatica br XXIV.

[6] ib. br. XLIII.

Digitized by Google

II. Zagrebski statut.[7] Dva članka zagreb. statuta, naime onaj „de legationibus testamentariis“ i „de intestato“ prikazuju nam odnošaj rodbine napram imovini mnogo tjesnijim, nego ga vidjesmo u statutu vinodolskom. Ko imade djece, ne može razpolagati mortis causa svojom ni pokretnom ni nepokretnom imovinom; tek onda, ne ima li djece, dopuštena mu je razpoložba pokretninami, ali ne nepokretnom imovinom, ovu bo imade ostaviti ženi ili komu od rodbine uz savjet sugradjana.[8] Ne ima li usuprot vlastnik djece ni rodbine, tad ne ima razloga zašto ne bi mogao razpolagati imovinom; mislimo naime razlog s rodbinske strane, jer u koliko imade uvažavati obzire javnopravne, ne spada ovamo; ali ako, ne imajući djece ni rodbine, umre ne razpoloživ imovinom, postaje ova ošastnom ter se dieli medju občinu, crkvu i siromake. Tim označen je sam po sebi red zakonskog nasljedstva, imovina imade pripasti svagda djeci, supruzi i kognatom. Kognati dakle, koji po vinodolskom statutu ne imaju prava nasljedstva, ovdje su u tako tiesnom odnošaju napram imovini ostavitelja, da ih on ni oporučno ne može izključiti. Imade nazora,[9] da kognati ne baštine ovdje kao zakonski nasljednici, već dobivaju imovinu kao ošastninu;[10] nasljednici bo da se smatraju samo descendenti, napose sinovi; tek onda, „si quis sine herede decesserit“, dolazi na red žena i kognati. Nu nazor taj nestoji. Izraz „heres“ ne znači ovdje zakonskog nasljednika u obće, već je upotriebljen on u značenju djece, kao što po vinodol. statutu „red“, a nalazimo to i

[7] Arkiv I.

[8] To „consilium civium“ znači ili samo svjedočanstvo, ili se pako iziskuje s občinskih obzira, jer i oni stežu razpoložbu nekretninami, u koliko se nesmiju one „a jurisdictione civitatis . . . alienari, seu eximi vel avelli.“ Concives ti neznače, kao što misli Leontović (cit. str. 56.) zadrugara, već su to suobćinari, kao što oni i u slučaju, kad postane imovina ošastnom, diele tu ošastninu medju občinu, siromake i crkvu, pak ipak neće nitko tvrditi, da su cives u tom slučaju zadrugari; tko bo umre, ne ostaviv nikakove rodbine, taj će težko imati suzadrugara.

[9] Leontović cit. str. 55. i 117., a po njem i Pahman: Istorija kodifikacij I. str. 178 i Dunin u svom djelu o mazovskom pravu (v. niže) str. 138.[6]

[10] „na pravé vimočnom“ Leontović cit., „na prawah puścizny“, Dunin.

Digitized by Google

u mnogih drugih sredovječnih pravih, gdje heres znači sad samo sina, a najobičnije descendente u obće.[11] Statut spominjuć kognate, ne čini toga za to, da iztakne: imovina je postala ošastnom, nu može ju onaj koj ne ima djece, ostaviti i kognatom, već statut upravo zabranjuje razpoložbu mimo kognata; on nepodieljuje onomu, koj neima djece, tek ovlast, da smije ostaviti imovinu kognatom, već mu to nalaže. Kognati imadu dakle čvrsto, statutom priznano nasljedno pravo, kako to pokazuju oba navedena članka, ma se i nezvali oni „heredes", koj izraz u ostalom, kako iztakosmo, znači toliko, koliko descendenti, a što oni imadu prednost pred kognati, to je naravno, a nalazimo to i u drugih pravih, pak ipak nećemo tvrditi, da kognati dobivaju baštinu po ošastnom pravu.[12]

Sve navedene ustanove zagr. statuta tiču se doduše samo razpoložbe za slučaj smrti, ali pokazujuć, kako tiesan bijaše odnošaj rodbine napram imovini, ter ne dopuštajuć odsvoja naredbom posljednje volje, ovlašćuje nas na zaključak, da ni inter vivos nije mogao vlastnik razpolagati bez svakog obzira na obitelj.

---

[11] n. p. u mazovskom statutu „heredes et successores" Bandtkie: Jus polonicum str. 370.; isto tako u statutu kurčolskom a i drugih. Sr. Gengler: Glossar zu germanischen Rechtsdenkmälern.

[12] Okolnost ona, što u pomanjkanju descendenata postojaše imovina po mnogih pravih ošastnom, često se razjašnjuje na krivom temelju. Imenito ne stoji, da je to izljevom obiteljske organizacije, da je to nuždnom posljedicom izstupa iz zajednice, u kojoj življahu pojedine obitelji; jer prijašnji zadrugari da su si sada tudji, ne imajuć jedan napram drugomu nikakova prava. Kad bi se to dopustilo, tad nam se ne bi zadruge prikazivale obiteljskopravnom inštitucijom, već lih realnom, imovinskom zajednicom, čijih članova ne veže ništa, do li imovina; a po tom se niti nasljedno pravo ne bi osnivalo na obiteljskih odnošajih, već samo na nekoj suvlastnosti. Usuprot okolnost onu pripisali bismo prije uplivu vladarske moći, nego ju smatrali nuždnom posljedicom dioba. Dokazom je tomu česko pravo, gdje po Jus Conradi nasljedjuju i kolaterali — § 18: Si quis non habuerit filios vel filium, et filias habuerit: ad illas deveniat hereditas aequaliter; et si non fuerit, hereditas deveniat ad proximos heredes. — Kasnije se to izgubilo, ter imovina u pomanjkanju djece pripadaše kralju. Proti tomu borili su se stališi dugo, već Ivan Luxemburgovac obeća, da će to odstraniti, zovuć pravom tu okolnost „abusus" (Cod. jur. boh. II. 2. p. 194.; i vislički štatut čl. 55. zove to abusiva consuetudo), nu tek godine 1497 uspiju stališi. (Ns. IX. 10.) Ustanova JC, koja daje nasljedno pravo i kolateralom, nije sigurno odgovarala manje duhu slavenske obitelji, nego kasnija praksa, proti kojoj se u ostalom obitelji same bore.

Digitized by Google

III. Statut krčki.[13] Glede imovinsko-pravnih odnošaja medju djecom i roditelji odredjuje statut krčki osim članka „kako se imadu stariji otac i mati hraniti“ samo sliedeće: „Otac ili mati ne mogu pustit drugomu sinu ili hćeri veće od soldinih 30, nego svima ravno; ni vnuku aliti vnuki nemore pustit jednomu već nego drugomu; ali ako bi pustil jednomu vnuku ali vnuki, a drugim vnukom ne, to ne more učinit; nego ako oće ča pustit i vnukom, triba je, da pusti vsim, ali za dar, ali kako mu drago, ne more pustit veće jednomu nego drugomu soldinih 30; a ki bi pustil pred jeonim, nek budi rizan vas njegov urdin i tištament i pisma.“

Ustanovom tom naglasuje štatut naročito načelo jednakosti, po kom imadu djeca baštiniti, ter ni roditelji, namienjujuć djeci imovinu, ne smiju vriedjati toga načela u znatnijoj mjeri. Kad bi, moglo bi se reći, bili roditelji podpuno slobodni glede razpoložbe imovinom, mogli bi ju po volji ostavljati i djeci, čineć dielove bez svake stege; ne može li pako otac ni vlastitomu djetetu dati više, nego i svakomu drugomu, još manje moći će to činiti osobi stranoj, jer tim bi bio interes djece još više povriedjen.

Medjutim iz navedene se ustanove ne može izvoditi glede prava djece na imovinu roditelja nikakovo pravilo, jer statutu je moglo biti jedinom svrhom iztaknuti razmjer za slučaj, kad roditelji namienjuju imovinu djeci, da se preprieče medjusobne svadje, ne obvezujuć ipak roditelja, da moraju ostaviti imovinu djeci. Slične ustanove bijahu česte i u drugih pravih, pak i onih, koja inače ne ograničuju razpoložbe pravom rodbine.[14] Mnogo važniji je za naše pitanje „kapitul za odkupi“, stvoren god. 1382., koj glasi: Budući otočko viće na kup v Krci, je prišel pred nas Blaž z Vrbnika, tužeći se za jedan vinograd: „da mi ga ne dadu odkupit, a mene pristoji! I je kuntentalo

[13] Arkiv II. 2.

[14] već lex ripuaria t. 59. 9. sadržavaše sličnu ustanovu: Filiis autem aut filiabus super duodecim solidos, uno plusquam alteri, nihil condonare vel conscribere permittimus. Quod si quis fecerit, irritum habeatur.

Digitized by Google

to viće i ti poštovani muži, ki bihu ondi, da mozi odkupiti vsaki, koga pristoji, najprvo mužeski spol a paki ženski".[15]

Povodom praktičnog slučaja izrečeno je dakle općenito pravilo, nu koje nije tim tek uvedeno u život, već se prakticiralo i prije, jer stranka vindicira si pravo odkupa kao stvar poznatu, sviestna si, da joj ono pripada. Nu budući joj se to pravo poriče, traži ona zaštitu u oblasti, a ova priznaje to pravo ne samo stranci, nego općenito.[16] Da se ovdje radi o rodbinskom odkupu, ne ima naravno nikakove dvojbe, jer ako bi se ona i mogla poroditi obzirom na sam petit stranke, ter pitati, na kom temelju si prisvaja ona odkup?, odstranjuje svaku dvojbu primjetba, po kojoj pripada pravo odkupa najprije mužkomu, a onda ženskomu spolu. Nu kako god jasno dopušta statut rodbini pravo odkupa odsvojenih nekretnina, tako nas pušta u neizvjestnosti glede svega drugoga. Napose važno je pitanje, da li je taj odkup po statutu samostalnim pravom, ili samo posljedicom povriedjenog prekupnog prava? stranka bo samo se tuži, da joj ne dadu odkupiti, a da joj to pristoji, ali da li kani vršiti odkup s toga, što joj nije bio prije ponudjen vinograd, ili s toga, jer joj pripada odkup kao taki, to se ne spominje.. Pomagalom za odgovor na ono pitanje mogu nam poslužiti suvremene izprave iz otoka Krka. U izpravah tih ne samo da ne ima govora o kakovoj ponudi rodbini, nego se u obće ne spominje nikakovo njezino sudjelovanje kod razpoložbe nekretninami.[17] Prema tomu ne pružaju nam izprave nikakovih podataka za prekup, ter preostaje samo odkup kao samostalno, od prekupa odieljeno pravo, a s tim dade se posve dobro složiti okolnost ona, što se u izpravah ne spominje sudjelovanje rodbine, jer njega nije ni treba.

Osobe ovlaštene na odkup, označuju se jednostavno izrazom „kojih pristoji;" jedino naglašuje statut, da prednost imade spol

[15] Arkiv cit. str. 293.

[16] Jasan dokaz, kako se zakonske ustanove stvarahu povodom pojedinih sukoba; da se nije, recimo slučio onaj slučaj, ne bi statut govorio ob odkupu, a ipak bi se on u životu priznavao.

[17] A. cr. br. VIII—X. XVI—XIII. i dr.

Digitized by Google

mužki pred ženskim, u suglasju s nasljednim pravom. Kako daleko u rodbini siže ovlaštenost na odkup, to se ravnalo po običaju, koj bijaše takodjer mjerodavan glede objekta i vremena, tekom kojega se može odkupiti nekretnina.

§. 18. Poljički štatut.[1]

Odličnimi mjesti za naše pitanje jesu imenito:

§ 73. „Zakon od plemenštiu est ovoi: ča est stara baština ka e ošasta od prvih, oni, tko ju drži, ima ju radovati i uživati i ob noi živiti; da nie podobno, da ju kamo strati ni obrati brez velike nevole, nego kako veli stari zakon i običai, da ju ondi oide, gdi e i zastao;“ zatim

§ 78. „Naiprvo zakon stari hoće, da se plemenština nemore prodati ni založiti u tmi toi rekući otai, a navlastito od bližnega; da ima se prodati svitlo, bilodano, i ponuditi prvo bližnega svoga, a zakon e stari poličkí, da ima opoviditi oni, koi misli prodati, po tri zbora ali o knezu na tri obroke govore: ovo ću prodati, ako će koi bližni kupiti, pristupi, ako li neće, a ja ću komu mogu.“

I. Pravo rodbine obzirom na odsvoj nekretnina razlikuje statut prema tomu, o kakovoj se radi imovini. Nasljedno se dobro pravilno ne smije odsvojiti, već se imade ostaviti obitelji, rodu, odakle i potiče; stari bo zakon i običaj zahtieva, da onaj, koj drži takovo dobro, ondje ga „oide, gdi ga e i zastao.“

Iznimka od toga dopuštena je samo u slučaju nužde, velike nevolje, štatut bo poljički poput ostalih prava smatra nuždu opravdanim razlogom za iznimke od strogog pravila, „ere nevola nima zakona.“[2] Usuprot vlastitim trudom stečena imovina nije tako strogo privezana na obitelj, njom može vlastnik slobodno razpolagati i medju živimi i mortis causa, kako odredjuje § 74, glaseći: „Da ča godi čovik prinaide i pribavi, ali prikupi, ali izdvori, ali inako kako godi dostigne sobom i svoim trudom: ča bi prinašao, toi svaki zakon hoće, da e tim

[1] Arkiv V.
[2] veli § 228.

Digitized by Google

volan i slobodan i u smrt i u život, ili mu za put, ili mu za dušu, ili ča mu godi ugodno otogai učiniti, rekući onoi, ča e on osobito našao i dobio ili pribavio posli dila,[3] s kim dio ima u plemenštini, ali e edan ali jih veće, to e nemu slobodno; kako e stekao tako more i narediti toi slobodno, kud mu godi drago."

Dopustiv tako glede imovine, stečene vlastitim trudom slobodniju razpoložbu, statut ipak uzimlje i kod toga obzir na obiteljske interese, ustanovljujuć u § 75., da i naredbom posljednje volje neka ne ostavi onaj, koj imade djece ili nasljednika, sve jednomu, a drugog bi posve mimoišao, „nego onako, kako e dostoino i podobno." U slučaju odsvoja pako nekretnina pravnimi poslovi medju živimi dopušta rodbini pravo prekupa, kako pokazuje navedeni § 78. Isto to pravo pripada rodbini dašto i glede nasljednoga dobra, kad se ovo u slučaju nužde mora odsvojiti, sliedi bo to iz naravi i svrhe samog inštituta, ko što i iz § 78, koj govori o nekretninah u obće, kako ćemo niže iztaknuti.

Nedvojbeno je prema tomu, da rodbini prigodom odsvoja nekretnina pripada po statutu poljičkom pravo prekupa, ter nastaje samo pitanje, što biva onda, ako se nasljedno dobro odsvoji mimo nužde? Prije svega nam je iztaknuti, da razlogom, s koga se zabranjuje odsvoj nasljednoga dobra, nisu možda javnopravni obziri, već interes rodbinski; svrhom bo je zabrani, da se dobro uzčuva rodu, kao što je od roda „ošasto;" odsvojem takovog dobra vriedjaju se dakle prije svega interesi bliže rodbine. S druge strane onoj uredbi, po kojoj bi povriedjenik mogao odsvojenu nekretninu vindicirati od kupca nenaplatno, ne nalazimo traga ni u poljičkom ni u drugih štatutih. Nadalje ne ima razloga, s koga bismo niekali povriedjeniku

[3] Leontović str. 110. drži, da se po statutu poljičkom može govoriti ob individualnoj vlastnosti samo kod osoba, koje ne spadaju u vrvnu zajednicu. Nu navedeno mjesto ne podkriepljuje te tvrdnje. Sticanje imovine poslje diobe iztiče § 74. samo kao posebni slučaj, kao posebnu vrst osebujnika, neizključujuć mogućnosti, steći ga i kao član zajednice. Pokazuje to u ostalom i i § 29., po kom dar, provižium, pripada kod diobe onomu, komu je dan, niti se nepovlači u diobu, što priznaje u ostalom i Leontović str. 121.

Digitized by Google

pravo, da se zadovolji samo prekupom, pak da odsvojenu nekretninu odkupi, akoprem moramo dopustiti i to, da mu može biti stalo do toga, ter se pravni posao poruši i dobro vrati na svoje mjesto ter uzčuva njegovom nasljedstvu. U ostalom taki će se odsvoj težko dogoditi, a da se ne povriede uz zabranu odsvoja i drugi zakonski propisi. Za valjanost bo odsvoja iziskuje se javnost, ponuda rodbini, procjena; usljed toga imade rodbina dovoljno prilike vršiti svoje pravo, ter, hoće li se zadovoljiti prekupom, kupiti nekretninu, ili pako prigovoriti, da u istinu ne postoji velika nevolja, u kom slučaju imati će odlučiti sud, da li je nastao slučaj nužde, ter odsvoj slobodan ili ne. Zanemari li vlastnik sve to, pak odsvoji nekretninu tajno, taki odsvoj i onako ne će valjati, ter ovlaštenik imade pravo poručiti pravni posao i tražiti uzpostavu prijašnjega stanja.

II. Subjektom ovlaštenim na prekup jesu sve osobe, koje se označuju pojmom bližika, bližnji. Statut ne izbraja osoba, koje podpadaju pod taj pojam, razumieva pod tim rodbinu u obće, unutar koje medjutim sgodimice iztiče pojedine stepene, al ne čini toga za naše pitanje. Isto tako obćenitim se imenom služi za nasljedno pravo, tako u § 264. spominje doduše najprije braću, zatim sestre, ali veli za dalje nasljedstvo, da imovina pripada „bližici;“ isto tako u § 49. stavlja bližnjega naproti „bratu prisnomu,“ o kom govori u prediućih §.; bližu dakle rodbinu spominje kadšto napose, ali ni to ne uviek: tako u slučaju gubitka imovine usljed zločina izrazuje se jednostavno, da imade ona pripasti „bližnemu, komu pristoi po baštini.“[14] Izmedju ovlaštene na prekup rodbine može vršiti to pravo svagda onaj, koj je najbliži; imade li ih više jednako blizih, tad ga vrše u onom razmjeru u kom uživaju medjusobno imovinu, kako to iztiče naročito § 79; . . . . „ako li sta oba poednako bližna, ali bi ih veće bilo, ki mu su ednako blizu, tada imaju onakoi i na oni dio iskupiti, kakono i svoju plemenštinu dile.“

[14] §§ 18, 47, 188, 266, itd.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Ob upravnom sudstvu i sudstvenoj administraciji.

Piše dr. Ž. Gojković, odvjetnik.

(Svršetak.)

Čitatelj ovih redaka morao je već odavno nabreknuti jednom mišlju čitajuć ovdje, koliko obsežan djelokrug ištemo za pol. oblast u očitovanoj nakani, da redoviti sud oslobodimo poslova njemu stranih; a ujedno da mu omogućimo sudjenje ob upravnih poslovih. Misao se ona i sama ističe a glasi ovako:

Kao što današnje sudsko osoblje nemože primiti na sebe novog djelokruga upravnog sudjenja bez razterećenja kod drugih struka sudjenja, tako i upravna struka kao uvjet umnoženja svojeg djelokruga ište znatno umnoženje osoblja; a gdje su financialna sredstva za to?

Na to velevažno pitanje možemo pod pritiskom uvjerenja, da se troškovi uprave naše nemogu povisiti, sliedeće odgovoriti:

Ustanova javnih bilježnika po svojoj zamisli veoma je dobra ustanova; ona spaja u sebi sve uvjete javnog činovnika u privatnom čovjeku: savjestnost i vjerodostojnost, pa onda stručno znanje. Što se tiče vjerodostojnosti, nesmije se zaboraviti, da imade na sve strane ureda i činovnika, koji bi mogli obavljati u odredjene časove vidimiranje, legaliziranje itd. Za istinitost podpisa može se jamstvo mirnom savjesti prepustiti i občinskom poglavarstvu, koje je svagda blizu, dakle bi se trošak putovanja prištediti mogao; važniji poslovi, kojim obć. bilježnik nije vičan, mogli bi se (po dosadašnjem sustavu) kod kot. suda ili (po predloženom maločas sustavu) kod pol. oblasti prve molbe obaviti. A sastavljanje izprava, koje ištu stručnog pravnog znanja, i kojih po ustrojstvu pol. oblast nebi morala obavljati, moglo bi se prepustiti odvjetnikom.

Kada naša zemaljska vlada pokupi statistična data o tom, koli ogromni broj parnica neprestano teče samo sbog manjkavo sastavljenih ugovora o zemljištih, morat će ozbiljno pomišljati ili na legaliziranje podpisa na ugovorih, ili na obligatno sastavljanje ugovora po stručnih osobah; valjano spremljeni i strogo izpitani obć. bilježnik biti će kadar većinu sličnih ugovora dobro sastaviti, dakako pod prietnjom disciplinarnog postupka za svaki propust opreznosti, njemu u posebnom službenom naputku naložene. Čim je pravni posao kompliciran, ili je predmet zamašne vriednosti, tada bi bilježnik imao stranke (držeć se svojeg naputka) uputiti na nadležnu oblast; kako su danas javni bilježnici namješteni baš u mjestu, gdje je sud ili pol. oblast, stranke neimaju više putna troška, kada idu radi svojih pravnih poslova k javnom uredu, mjesto k javnom bilježniku.

Digitized by Google

Namet posebnih bilježničkih taksa na stranke u tom slučaju može se opravdati jedino u predpostavci, da će javni bilježnik brže obaviti pravni posao, tè da je javni ured (sud ili polit. oblast) poslom preobterećen; no po gornjem predlogu pol. oblast ima stručnog činovnika za pravne poslove o boku.

Ako se pak na to ide, da se stranci na volju ostavi, hoće li se radi svoje udobnosti (da u uredu dugo nečeka) odreći blagodati bezplatnog obavljanja pravnog posla (osim biljega), te hoće li dobrovoljno platiti strukovnjaku primjerenu nagradu, da joj ovaj posao odmah obavi — tada su tu odvjetnici, kojih ima skoro u svakom trgovištu. Najvažniji posao javnih bilježnika kod nas je ostavinska razprava; pa kako tu stojimo? Malo ima sudaca i odvjetnika, koji se mogu pohvaliti brzinom i temeljitosti naših javnih bilježnika u obavljanju ostavinskih razprava. Pa kad razpravna oblast može, ako ne bolje, isto tako te poslove obavljati sama, zar da se ta inštitucija sačuva jedino radi dizanja mjenbenih prosvjeda, ili sastavljanja autentičnih izprava? Ako to stoji, da se ostavinske razprave nepospješuju po bilježnicih, i da se putni trošak stranaka u tih poslovih nesmanjuje; ako to stoji, da javni bilježnik, koji nije odvjetnik, bez ostavinske razprave, kao svojeg glavnog djelokruga, kod nas obstati nemože — onda slieduje to, da se ostavinska razprava dodieljuje javnim bilježnikom samo zato, da obstati mogu; dosliedno bi valjalo razprave oduzeti od kr. bilježnika, koji su odvjetnici, da poslovi brže teku; dosliedno bi valjalo za ljubav obstanka onih kr. bilježnika, koji nisu odvjetnici, dodieliti više kotara kao obseg djelokruga, a najbolje centralizirati u svakoj županiji jedno bilježničtvo, a možda još bolje, ustanoviti jedno jedino za cielu zemlju. To su logičke posljedice načela, da valja postojeći bilježnički stališ obskrbiti! Ako je svrha javnom bilježničtvu, da što gušće po zemlji posijano, bude svagda pristupno sredstvo za obavljanje poslova, koji iziskuju i stručno znanje i pouzdanost poslujuće osobe, i ako toga nemogu na sebe primiti sadanji javni uredi (kot. sudovi ili pol. oblasti), onda bi možda bolje bilo, naprosto proglasiti sve odvjetnike u zemlji javnimi bilježnici i sve javne bilježnike odvjetnici, te djelokrug javnih bilježnika po važnosti predmeta podieliti izmedju obćinskih poglavarstva, odnosno obć. bilježnika, i odvjetnika. Za tu promjenu govore mnogi razlozi: osim već navedenih o dostovjernosti obć. organa i njihovom stručnom znanju u užoj sferi i glede nedovoljnog osiguranja života javnih bilježnika iz samog bilježničtva, valja opaziti, da su odvjetnici i po svojoj spremi i po postojećih propisih svi kvalificirani za javnog bilježnika, te bi imali jedino jamčevinu položiti, ako se pri dosadašnjoj zakonskoj ustanovi u toj točki ostane. Razlog da samo bilježničtvo nije dovoljno vrelo uzdržavanja dotičnika, jasno govori za spojenje odvjetničtva sa bilježničtvom, te se može

Digitized by Google

kao nova korist od tog spojenja izčekivati, da će odvjetnici iz svojeg odvjetnikovanja imati toliko zaslužbe, da će u bilježničtvu smatrati samo nuzgredno vrelo života; ta okolnost mogla bi zakonodavstvu poslužiti sgodnom prilikom, da trošak izdržavanja javnih bilježnika znatno tim načinom smanji, da se takse za neke poslove daleko niže odrede, za druge pak posve ukinu, čim bi dakako skoro sasvim prestalo javno bilježničtvo biti odvjetnikom — bilježnikom i nuzgredno vrelo prihoda, te bi ono sa gledišta ekonomičkog bilo začastno zvanje, onus publicum; no takova što nije za današnje naše odvjetnike ništa nova, jer obvezatno zastupanje siromašne stranke i skrbljenika u gradjanskoj i obrana radi ureda u kaznenoj parnici nije u stvari ništa drugo.

Nego netreba tajiti, da i ova predložena promjena ima svoju tamnu stranu; ili će bilježničko poslovanje biti odvjetniku koristonosno, ili u punom smislu bez koristi; u prvom slučaju dohodak od bilježničtva postaje za odvjetnika važna rubrika vrela života, te pošto sadašnje sudbeno povjerenstvo u poslu ostavinskih razprava i izvedenja ovrhe najviše daje zanimanja javnim bilježnikom, a to povjerenstvo mora i pored izmienjena imena povjeritelja ureda i nadalje ostati — očevidno je, da odvjetnici kao javni bilježnici postaju, ne po intenciji zakona, nego djelom skroz odvisni od onog istog javnog ureda, proti kojem imaju kao odvjetnici u interesu pučanstva na straži stojati. Ta bi se neprilika samo onda dala uklonuti, kada bi se odvjetničtvo teritorialno sistemiziralo, i numerus clausus — načelo protegnulo do državnog činovničtva bez sistemizirane plaće — tako, da je oblast obvezana samo stanovitim bilježnikom — odvjetnikom javne poslove povjeravati. Nu i taj liek postaje ilozoran, ako onaj ured ima slobodu uredovni posao ili povjeriti javnom bilježniku ili nepovjeriti; iluzoran je i onda, ako u pojedinom kotaru ima barem dva bilježnika, te javni ured ima pravo izbora izmedju njih dvojice, jer tada nastupaju one iste nesgode takmenja i kruhoborstva, kao da neima teritorialnog sistemiziranja.

Ako pak odvjetnici-bilježnici neimaju od svojeg bilježničkog poslovanja nikakve ili neznatnu korist, tada prieti opasnost, da će se oni po sebi velevažni poslovi bez dovoljne energije i brižljivosti obavljati; badava je tu apelovati na savjest i dužnost; gdje je rieč o radu, tjelesnom ili umnom, tu važe gvozdeni zakoni nacionalno-ekonomski; ovi pak proglašuju pravilo kao dogmu, koja iznimke netrpi — da svaki rad ište svoju naplatu, i da rad bez naplate loše izpada. Netreba se pozivati na današnje bezplatno djelovanje odvjetnika u ubožkom zastupanju i ex offo obrani; netreba pokazivati prstom na porotu i na začastno javno službovanje; ti i slični primjeri neobaraju onog pravila, nego ga jošte utvrdjuju; neka učestaju slučajevi onog bezplatnog rada u tolikoj mjeri, da odvjetnici po pravilu bezplatno, a iznimno za nagradu rade, i da po-

Digitized by Google

rotnici i drugi začastni javni službenici moraju veoma često ostaviti svoj domaći posao, te prisiljeni biti na bezplatno službovanje na vlastitu štetu, pak ćemo viditi, kakvi će biti rezultati. U naravi čovječjoj leži, da volja čeljadeta (individuuma) skučena jačom voljom družtva, reagira proti pritisku bar u onoj mjeri, u kojoj neće izkusiti novi pritisak od strane družtva u vidu nemilih prisilnih sredstava. — Svaki dakle, koji na javni bezplatan rad prisiljen bude na vlastitu štetu, gledat će, da se tereta ma kojim sredstvom lukavstva rieši. Te nezgode slabije se opažaju kod porote i sličnih ustanova, jer se ovdje biraju ljudi manje više ekonomički osigurani, kod kojih se predmnieva, da su toliko sviestni i častoljubivi, da su voljni na sebe primiti teret javnog posla, ako i ne odveć veliki, radi zadovoljenja častoljublja, ako ne iz oduševljenja za uzvišenu ideju te iz požrtvovanja za obće dobro.

Kod odvjetnika stvar drugčije stoji; u ekonomičkom obziru može se kao pravilo sa riedkom iznimkom izreći, da oni nastupaju svoje zvanje bez dovoljnog osiguranja svojeg i svoje obitelji; neimajuć mirovine upućeni su na svoju odvjetničku zaslužbu, da iz nje izvade i vrelo života svojoj obitelji i sredstva uzgoja i udomljenja svojoj djeci. Samo zvanje odvjetničko izključuje uzporednu zaslužbu sve kada bi se i slagala sa odvjetničtvom, jer dobro izpunjeno zvanje to obuhvaća cielog čovjeka. To stanje stvari traje kod odvjetnika dok je živ ili dokle ne malakše. U takovih prilikah nametnuti odvjetniku javnu bezplatnu službu znači umaliti njegovu zaslužbu, a ovo je istovjetuo sa degradacijom socialnog položaja odvjetničtva, koje mora vazda biti ugledno — inače bolje da ga neima. Socialna degradacija odvjetnika mora — takodjer po zakonih narodne ekonomike — iztisnuti bolje elemente iz odvjetničtva, a družtvo se mora zadovoljiti sa lošijim ili se posve odreći ciele inštitucije kao nepotrebne i možda škodljive. Odvjetničtvo samo ugledno može koristno djelovati, jer samo tako može ono imponirati javnim oblastim, koje su dakako sastavljene od ljudi podvrgnutih manje ili više slabostim; proti tim slabostim samo ugledno i neodvisno odvjetničtvo može lieka pribaviti, ako je u pojedinom slučaju moralne slabosti ili bludnje koje državljanin u svojih pravih okrnjen.

Iz dosadašnjeg posmatranja mogli smo se uvjeriti, da predloženo spojenje javnog bilježničtva s odvjetničtvom neobećaje sjajnih rezultata; sjedne strane može odvjetničtvo da izgubi iz vida svoj pravi poziv, s druge strane mogu da ostanu sve današnje nevolje javnog bilježničtva, kao namet bilježničkih pristojba, bez garancije da će se pospješiti službeni posao i prištediti putni trošak.

Kod takovog stanja stvari moramo ozbiljno pomišljati na još jednu kao posljednju kombinaciju. Pretvorimo sistemizirana bilježnička mjesta u sistemizirana mjesta zemaljskih činovnika, koji kod pol. oblasti služiti

Digitized by Google

imaju kao stručni referenti za pravnu struku. Taj predlog ima za sebe sliedeće: a) neište financialnih žrtava od naroda za novo ustrojeno mjesto; ili narod izdržavao plaćanjem taksa od slučaja na slučaj svoje javne bilježnike, ili stalno mjesto onih taksa u vidu povišenog poreza izdržavao činovnika — teret ostaje nepromienjen. Pri svem tom što bi se u zemlji više pol. oblasti prve molbe ustanovilo, nego što ima danas javnih bilježnika, teret ipak nebi bio veći onom ustanovom; ne samo stoga, što bi pored zadržanja današnje inštitucije javnog bilježničtva morao biti za bivšu krajinu kreiran odredjeni broj novih bilježnika, nego poglavito stoga, što se temeljno uzeti može, da današnji dohodak javnog bilježnika iznosi dvostruki dohodak zemaljskog činovnika VIII. plaćevnog reda, dakle kada se računa na svaki današnji kot. sud ili buduću pol. oblast prve molbe po jedan javni bilježnik, može odpadajući dohodak bilježničtva pokriti izdržanje dvajuh činovnika za svaki kotar. No da bi se namakao i trošak stručnog pravnog izvjestitelja kod više molbe, dovoljno bi bilo sistemizirati razmjer izmedju ureda i činovnika pravnika sa 1: $1^1/_2$. Ako bi se ipak pokazao taj razmjer nedovoljnim, može se nakon provedenog preustrojstva sudstva i uprave u smislu ove razprave očekivati, da će sudstvo prenosom vanparbenih poslova na pol. oblast mnogo većma biti razterećeno, nego što će novimi agendami oko upravnog sudjenja obterećeno biti; suvišak radnih sila kod suda mogao bi se upotriebiti u političkoj struci u mjesto da se za buduća vremena, kada prekobrojni sudci izumru, u prištedu stavi.

b) Ukinućem javnog bilježničtva i prenosom njegovih agenda na javne činovnike (prema gornjem predlogu dielom na občinske dielom na političke) dobiva pučanstvo brže i točnije uredovanje u toliko, što su činovnici pod strožijom kontrolom nego javni bilježnici, koji danas disciplinarno nimalo neodvise od one oblasti, od koje službene poslove na izvedenje dobivaju.

c) Predloženom promjenom otvara se mladom pravniku širi djelokrug; svaki sudski činovnik osmog ili nižeg plaćevnog reda mogao bi radi razširenja svoje prakse preći k pol. oblasti, a odatle opet k sudskoj; tim bi povoljniji postao položaj sudaca, koji su pri strogom izvedenju načela diobe oblasti u šteti prema političkim činovnikom, jer ovi imaju mnogo šire i raznovrstnije polje djelatnosti nego sudci. Da taj prelaz iz sudstva u upravu i obratno povoljno djeluje na promaknuće, to je svakom jasno, i služi novim razlogom za ustanovu pravnika činovnika kod pol. oblasti.

III.

U dosadašnjem smo samo u nacrtu izveli predlog za reformu sudstva i uprave, te smo u glavnih potezih pokazali put, kako da se administra-

Digitized by Google

tivni poslovi današnjeg sudstva prenesu na pol. oblast, i kako bi ova mogla novo obterećenje svladati. Posao našeg zakonodavstva imao bi biti, da pojedinosti moga predloga, ako se pronadje shodnim, do posliednjeg končića izradi.

Ovdje imamo da razpravimo jošte jedno pitanje, a to je: da li je redoviti sud kao vrhovna kontrola upravnih oblasti doista kod svih predmeta uprave prikladan za sudjenje? Sa strane stručnog razumjevanja stvar smo u tečaju ove razprave već posmotrili, sa gledišta neodvisnosti jošte nismo. Čini se na prvi pogled suvišno i posumnjati o neodvisnosti redovitog suda, jer tko o njoj sumnja, taj u obće dvoji da ima neodvisnosti, dakle još manje može vjerovati u neodvisnost kakovog zasebnog „upravnog sudišta.“ Neodvisnost sudca istovjetna je sa njegovom bezpristrastnosti u priepornom predmetu. Moralna sloboda sudca može biti potištena ne samo osobnim odnošajem izmedju njega i koje stranke u konkretnom slučaju, nego i stalno t. j. u svih pitanjih, koja su kadra temelj one slobode potresti. Pitanja ta daju se svesti na jednu kategoriju: gdje god je osoba sudčeva najmanje interesirana, tu nemože biti bezpristrana sudjenja. Mi ćemo ovdje u kratko izbrojiti one struke sudjenja, u kojih po našem mnienju redoviti sud nije kvalificiran za sudstvo i za koje zasebno i iznimno sudište, recimo „upravni sud“ predlažemo.

1) Disciplinarna vlast nad zemaljskim činovničtvom. Samo neznatni disciplinarni prekršaji mogli bi ostati kao sada kod suda ili upravne oblasti — i to sa pravom žalbe na zasebni disciplinarni sud. Razlog je sasma prost: pri vršenju disciplinarnog sudstva ima sudac da odgovara na jedno od ovih dvajuh pitanja ili na oba: je li obtuženi počinio inkriminirani prekršaj? — ako jest, u kojoj je mjeri kažnjiv? Kod prvog se doista daje zamisliti i izvršiti savjestno sudjenje i po sudcu sučinovniku; no kod drugog pitanja stvar drugčije stoji. To drugo pitanje svagda obuhvaća i načelno pitanje: u kojoj je mjeri činovnik za svoje djelo i svoje držanje u obće odgovoran u položaju, sličnom konkretnom slučaju? Na to pitanje najprije mora disciplinarni sudac odgovoriti, pa onda preći ka konkretnom predmetu. Disciplinarni sudac, koji je sam činovnik — u takovom položaju fungira kao judex in propria causa. Tu nepomaže apelirati na značajnost stanovitog sudca.

Načelo je tu, da sam sebi sudi — „a sam na svoje tielo još nitko nije omrznuo.“ (Ephes. V. 29.)

Ono što važi za male prekršaje, važi dakako u većoj mjeri za težke prestupke i zločine, počinjene po činovnicih u službi. Pa zaoto bi se trebalo, da se ustrojit se imajućemu upravnom sudištn prepusti sve, što se daje zamisliti pod „krivnjom državnoga činovničtva u vršenju uredovnih dužnosti.“

Digitized by Google

2) Sindikatske žalbe. Razlozi maločas glede disciplinarnog postupka navedeni, važe doslovce i za civilnu odgovornost činovnika za štetu, u uredu počinjenu.

3) U urednoj pravnoj državi nezavisnost suda počiva na zakonu, koji jamči za sigurno, da sudac neće bez svoje krivnje pred nadležnim sudom dokazane, trpiti nikakve materialne štete ili moralne nesgode. Valjano udešeni fundamentalni zakon o neodvisnosti suda treba ne samo da obuhvaća uredbe o promaknuću u sudskoj hierarhiji i o nepovriedivosti sudačkog zvanja i s njim skopčanih materialnih i moralnih koristi (plaće, mirovine, stalnog mjesta itd.), nego i način, kako će sudac u svojih pravih pevriedjen, sebi zadovoljštinu pribaviti.

Bez garancije zadovoljštine svako je pravo mrtvo slovo na papiru; pa zato je i neodvisnost suda prazna rieč, ako postojeće uredbe nepružaju mogućnost, da se ma čijoj samovolji na put stane.

Za sudsko a po mogućnosti i za ostalo činovničtvo valja dakle ustanoviti sud, koji će suditi u svakom slučaju, kada centralna upravna oblast po mnienju oštećenog učini nepravdu. Da na to nije pozvana ni najviša upravna oblast, niti kod sudaca najviši sud, čijoj krivnji oštećeni onu nepravdu i pripisuje, — o tom netreba ni govoriti.

No da se slični pravni priepori ustupe redovitom sudu — i to se neda zagovarati; u takovom sudjenju dogadjaju se i takova načelna pitanja, koja se vrzu okolo visine materialne koristi, pripadajuće dotičnom činovniku na teret zemaljske blagajne, a tim dolazimo na onu staru nesgodu, da sudac tada sudi u vlastitoj stvari.

Ovdje valja dodati opazku, koja podjednako važi i za disciplinarni postupak i za sudjenje o službenih odnošajih činovnika izvan krivnje — da je niži činovnik samo onda u istini neodvisan, kada mu predpostavljena oblast njegove struke nesudi disciplinarno u posliednjoj molbi, i kada njegovo promaknuće, umirovljenje itd. nestoji u rukama one predpostavljene oblasti, bar ne u posliednjoj molbi.

4) Nadzor nad odvjetnici, javnimi bilježnici, privatnimi dipl. mjernici itd. može se vršiti administrativnim putem; amo spada izpitivanje i namještanje. Samo disciplinarna vlast nad odvjetnici iziskuje zasebno sudište, jer neodvisnost odvjetničtva prema redovitom sudu nedopušta, da ovu nad njim vrši disciplinarna vlast; s druge strane uredbe, kao što su odvjetnički odbori, sbog očevidne pristranosti, proizličuće ili iz prijateljstva (kolegialnosti) ili iz neprijateljstva (sbog konkurencije), sasvim su neprikladne za vršenje te vlasti, ali su se i preživile kao posliednji ostatak srednjeg vieka, koji je smatrao za osobitu političku tekovinu, da ravan ravnom sudi.

5) Državopravna pitanja sva bez razlike (? Ured.) prikladna su za sudjenje po redovitom sudu. Svi politički priepori ob izbornom pravu, o

*

Digitized by Google

disciplinarnom i kaznenom postupku pri nepravilnosti kod izbora počinjenih, podpuno su prikladni za redovito sudjenje — samo s razloga, sto je aparat redovitog suda spor, a ona su pitanja većinom prešna, a u pojedinih slučajevih i škakljivog predmeta, kada su moćne osobe interesovane, redoviti je sud u tih poslovih neprikladan; s druge strane sama narav pravnih priepora na ustavnom polju nedopušta, da se oni po upravnoj oblasti riešavaju. Upravno sudište ima biti pravi sud i bez iznimke obuhvaćati sve slučajeve po upravnih oblastih riešavane. Dakle i ustavni pravni priepori morali bi u posliednjoj molbi doći pod zasebno upravno sudište. Sadašnju praksu mnogih parlamentarno uredjenih zemalja, da se o valjanosti izbora (verificiranje člana parlamenta) ima riešiti u samom tielu, kojeg je član osumnjičen — baš nimalo neodgovara zahtjevom pravno uredjene države, jer takovo riešavanje priepora nemože biti drugčije nego riešenje po partajskih razmjerih, dakle po sili. Ište li se svestrano uredjenje uprave pod kontrolom pravde, onda se mora stvoriti neutralno zemljište, gdje će se ustavni priepori hladnokrvno i slobodno od političke zaslieplienosti, strogo po postojećih zakonih riešiti. Nije dakle dovoljno, što se u našoj domovini neka ustavna pitanja riešavaju po kr. stolu sedmorice (mimo redovitog postupka, dakle u njegovom svojstvu kao iznimno sudište), nego valja pred neutralni sud iznieti sve priepore bez razlike, što se izrode u političkoj borbi.

Do sada smo razložili, da pojedini predmeti po svojoj naravi, svaki sa različitog razloga, nisu prikladni, da se podvrgnu sudbenosti redovitog suda. Imamo jošte, da u kratko razpravimo pitanje: koji će sud biti prikladan za one predmete, kada nije redoviti sud? Glede stručnog razumjevanja vidili smo, da si redoviti sud može isto tako kao zasebni sud pribaviti stručna znanja od vještaka; glede neodvisnosti svi si kod redovitog suda zamišljamo vršak moralne slobode, koja se kod suda u obće zamisliti može; pa kada u pojedinih predmetih upravnog sudstva ipak zamjeramo moralnoj slobodi redovitog suda kao nedostatnoj, te ištemo zasebno sudište, onda moramo kod ovog jošte više moralne slobode potražiti, nego kod redovitog suda.

Da opravdamo predlog, da valja za malo prije izbrojene predmete ustanoviti zasebno upravno sudište, moramo u kratko analizovati pravni položaj redovitog sudca. Redoviti sud neda se zamisliti u jednoj jedinoj molbi; neglededć na već iztaknutu okolnost, da pojedini upravni predmeti netrpe odlaganja, dakle ni sudbenog razpravljanja u višoj molbi, organizacija sudstva u nižih i viših molbah predpostavlja podčinjenost sudca niže prema sudcu više molbe; sudac niže molbe ima svojih težnja, koje su jasno formulovane u očekivanom promaknuću, a te težnje budu, kada posve iz vida izgubimo nepravilnosti pravno neuredjene države, te kada jedino pred

Digitized by Google

očima imamo načela pravde i državne shodnosti, jedino onda zadovoljene, ako dotični sudac pokaže valjanu radnu snagu pored netaknutog značaja — a prosudjenje o svem tom pripada u prvoj liniji predpostavljenom višem sudcu. Zaoto se može punim pravom reći, da sudac niže molbe nije nikad posve neodvisan od sudca više molbe.

Kad je rieč o redovitom sudjenju, još se može tvrditi, da niži sud može zauzeti prema predpostavljenom višem sudu neodvisan položaj te prieporni predmet sasvim bez obzira na mnienje i želju višeg sudca riešiti. No čim postane priepornim predmetom kakova politička stvar, važna sbog množine gradjana, što se za nju interesiraju, ili sbog odličnog položaja osobe, koja je angažovana, tada prestaje i neodvisnost nižeg sudca, jer njegova moralna sloboda neide dalje nego dotle, dokle znade, da je predpostavljenoj oblasti ravnodušno, kako će on predmet riešiti. Sve što je ovdje navedeno ob odvisnosti nižeg sudca od višega, važi u dvostrukoj mjeri onda, kada niži sudac glede svojeg napredovanja u sudačkoj hierarhiji odvisi jošte i od centralne upravne oblasti,

Iz svega do sada rečenoga može se lahko viditi, da zasebno upravno sudište za predmete posebno nabrajane, za redoviti sud neprikladne, ima biti sastavljeno od sudaca nečinovnika. No da bi tako sastavljeno sudište imalo nešto činovničke rutine, pa ipak ostalo posve neodvisno, valjalo bi ga kombinirati sliedećim načinom.

Predsjednik upravnog sudišta imao bi se postavljati tajnim glasanjem izmedju viećnika banskoga stola; no prije tog izbora imao bi svakdanji predsjednik banskoga stola pravo, predsjedničko mjesto u upravnom sudištu zauzeti. Predsjednik upravnog sudišta neka se postavlja doživotno; njemu se garantira, da nemože biti ranije umirovljen, dokle zbog bolesti punu godinu iz ureda neizostane. Lišiti ga zvanja može samo sabor zaključkom, koji se kralju u vidu molbe podastire. Predsjednik umirovljen uživa sva svoja beriva osim stanarine. Nuz predsjednika ureduju dva a po potriebi i više izvjestitelja, koji se po izboru predsjednika njemu dodieljuju iz statusa banskostolnih viećnika ili viših činovnika upravnih; funkcije ovih traju dok im je volja, i dok stanoviti predsjednik ureduje, inače se vraćaju na svoja mjesta Izvjestitelji kao takovi vrše tekuće poslove nuz podpis predsjednika i nuz pripomoć pomoćnog osoblja; no meritorna pitanja riešavaju se samo u sboru izabranih radi časti služećih sudaca, u kojem sboru predsjednik (a za slučaj zaprieke najstariji izvjestitelj, koji ne fungira u konkretnom slučaju kao izvjestitelj) rukovodi razpravu, ali pri odlučivanju daje svoj glas samo onda, kada su sudci naravno podieljeni.

Sbor suda imao bi biti obično sastavljen od šestorice, a u velevažnih slučajevih od dvanajestorice. Članovi upravnog sudišta imali bi se birati sporazumno po saboru i vladi, a u slučaju nesloge imao bi

Digitized by Google

banski stol te članove imenovati iz predloženih po saboru i vladi osoba, a ako ovi neimaju dovoljne kvalifikacije, posve samostalno. Kao kvalifikacija za upravnog sudca preporučuje se: 1) doba od 50 godina 2) sudbena neporočnost glede zločina i kažnjivog čina iz koristoljublja proističućeg, 3) položaj neodvisan, dakle izključivo vlastiti imetak kao izvor života, 4) neutralnost u političkom životu bar u toliko vjerojatna, da kandidat posliednjih triju godina nije niti član sabora niti se je sam iztakao kao kandidat za sabor. Valjalo bi izabrati za upravno sudište 20—30 članova; oni sudjeluju po turnusu. Izključeni su pojedini kao i redoviti sudci na prigovor interesirane stranke zbog pristranosti; načelno su izključeni odvjetnici samo u pitanjih tičućih se odvjetničtva, dočim kao vještaci po zaključku sudišta mogu svoje mnienje kazati.

O postupku tako sastavljenog sudišta valja nam još koju dodati.

Upravni sud nije vezan na postojeći parbeni ili kazneni postupnik doslovce; ali ipak u svih prieporih, gdje se predmet svesti dade na novčanu vriednost, postupa analogno gradjanskom, a u pitanjih tičućih se discipline ili kazni, analogno kaznenom postupku — izmienom u dvostrukom pravcu, da se u tečaju predizvida pruža prilika obtuženom — osobi ili uredu — da se obširno pismeno očituje; pa onda: da se ustmena razprava odredi, na kojoj se tužena stranka osobno ili preko zastupnika braniti može. Sud zameće postupak samo na predlog tužitelja. Tužitelj je po pravilu samo interesirana stranka, koja je materialno ili moralno štetu pretrpila. Samo u slučajevih, gdje se tiče ustavnih priepora, ili gdje se tiče zlouporabe uredovne vlasti, pošto državno odvjetničtvo odluči nepodići obtužbe i o tom prijavitelja obaviesti — vlastan je svaki državljanin pred upravnim sudištem tužbu podići na ukinuće riešitbe političke, odnosno disciplinarne oblasti, ili zaključka sabora o verifikaciji.

Ko podiže popularnu tužbu (u kojoj osobno nije interesiran) dužan je jamčevinu od 100—1000 for. za buduće troškove unapried položiti. Oštećeni tužitelj dužan je pri podizanju tužbe izkazati, da je kod upravne oblasti upotriebio liek utoka ili predstavke; ako to nije kadar izkazati, može tužbu ipak podići, ali gubi pravo na naknadu troška, dapače mora trošak i protivne stranke snositi, ako ova u tečaju parnice načelno prizna pravo tužiteljevo (makar i nepriznala visinu odštetne svote.)

Kada već ustanovimo upravno sudište, može se njegova djelatnost protegnuti i na riešavanje pravnih sukoba izmedju redovitog sudstva i uprave. Tu dakako nemože govora biti o tužitelju i tuženom, ali i tu predleže dvie parbene stranke: vrhovno sudište i vrhovna upravna oblast, koje preko svojeg pouzdanika pri odredjenoj razpravi brane svoja gledišta, a upravni sud ima donieti konačnu svoju riešitbu.

Digitized by Google

Napokon reći ćemo još koju o redovitom sudu kao upravnom sudištu. Predmet sudjenja imao bi biti svaki upravni predmet, koji nespada na nadležnost autonomnog upravnog sudišta ili pak na upravno sudjenje zajedničkog ugarsko-hrvatskog upravnog sudišta. Pravedno i shodno uredjenje upravnog sudjenja iziskuje, da autonomni sud sudi i ob onih zajedničkih upravnih poslovih, gdje u posliednjoj molbi riešava autonomna zemaljska vlada ili koja zajednička oblašt na zemljištu trojedne kraljevine. Nadležan bi imao biti sudbeni stol, u kojeg je okolišu napadnuta odluka upravne oblasti donešena, ili gdje tuženi činovnik ureduje. —

Po pravilu podiže i kod redovitog suda samo osobno interesirana stranka tužbu na ukinuće koje administrativne odluke. Samo kad je prieporni predmet vojnička ili školska dužnost, ili prekršaj proti javnim uredbam zdravstva, te se napada na izrečeno oslobodjenje od one javne dužnosti ili se napada na policajnu kaznenu riešitbu sbog oslobodjenja od kazni ili sbog preblage kazni, vlastan je svaki podići popularnu tužbu, polož iv jamčevinu.

Da redovni sud i u najnižoj molbi sačuva svoju toli nuždnu samo stalnost prema centralnoj upravnoj oblasti, a i prema višem sudu, valjalo bi glede promaknuća ustanoviti sliedeće:

1) Svaki sudački činovnik bez razlike čina ima pravo na redovito i vanredno promaknuće i svaki ima pravo na svoje sudačko sjedište, ako posljednjih 3 godina nije niti najniže karnostne kazni — ukora — pretrpio od strane nadležnog disciplinarnog suda (a po ovom predlogu: od strane zasebnog upravnog sudišta.) Čim centralna oblast njemu nepravdu učini — ima pravo tužiti se kod upravnog sudišta, te ako ovo odredbu centralne oblasti ukine, ima ujedno izreći, kakva se zadovoljština ima uvriedjenom dati, da li promaknućem odnosno povratkom na staro mjesto, ili pak odštetom u novcu.

2) Vanredno promaknuće, koje bi valjalo zakonom ustanoviti po turnusu kao svako treće ili četvrto poslje redovitog (po stariešinstvu), — odlučuju osobite zasluge, ocienjene po vanrednoj umnoj sposobnosti, kombiniranoj po marljivosti pored neokaljana značaja. Da se niži sudci od viših posve emancipiraju, valjalo bi ocjenu onu prepustiti posve drugom faktoru, koji ju je kadar u ravnoj mjeri dati kao i viši sud — a to su sudrugovi. Valjalo bi svako vanredno promaknuće pripustiti glasovanju, koje se veoma lahko zamisliti dade i bez skupljanja glasovača. Svaki sudac dotičnog plaćevnog razreda, iz kojeg se ima jedan u viši razred promaknuti, i svaki sudac iz višeg razreda, u koji se ima sudac iz nižeg promaknuti, dade svoj glas o tom, koji iz nižeg najviše zaslužuje promaknuće. Glasanje i nižeg i višeg razreda potrebno je stoga, da se doskoči tjesnogrudnim obzirom rivalstva i spekulacije. Taj metod pro-

Digitized by Google

maknuća nebi se dao izvesti u prostranoj činovničkoj hierarhiji; ali kod nas, gdje svaki činovnik bar polovinu ostalih drugova — ako ne osobno a to po glasu poznaje — doista se dade sa punim uspjehom izvesti.

Još nešto o trošku upravnog sudišta. Ovo sudište, kako ga gore zamislismo, ipak mora stati novčanih žrtava; jer ako i sude izabrani sudci radi časti, ipak se mora plaćati osim predsjednika jošte nekoliko izvjestitelja i pomoćnog osoblja; a ovi svi ako i stoje u statusu redovitih sudaca ili upravnih činovnika, predstavljaju suvišak činovnika, uredujućih izvan svoje struke. Osim toga valja mnogim glasajućim članovom upravnog sudišta platiti putni trošak i dnevnice, kada se periodično skupljaju (jer će samo manjina stanovati u Zagrebu, ili odreći se naknade). Toj novoj financialnoj potrebi može se tim doskočiti, da se današnji stol sedmorice preobrati u upravno sudište; prekobrojni izvjestitelji imali bi preći k banskom stolu (zadržav svoj službeni naslov) a redovito sudjenje imao bi vršiti banski stol u drugoj molbi u sboru od petorice i trojice sudaca, a u trećoj molbi u punom sboru. Tada bi sud treće molbe pružao punu garanciju valjanog sudstva po broju i po izkustvu sudaca, dočim bi se za najstarije sudce imao ustanoviti viši plaćevni razred, koji sudara sa plaćom današnjeg viećnika stola sedmorice. Da se ne zlorabi pravo prizivanja na puni sbor banskog stola, valjalo bi ustanoviti, da se samo radi načelnih pitanja, jošte neriešenih, može na treću molbu prizivati u redovitom i vanrednom postupku, dakle samo onda, kada je predmet žalbe pogriešno tumačenje zakona materialnog ili formalnog, sam rezultat dokazne razprave nebi smio biti predmetom riešitbe treće molbe osim jedine kasacije, kada drugi sud obnadje sbog manjkavosti postupka i prekoračenja bitnih ustanova postupnika, prvomolbenu osudu ukinuti, dočim najviše sudište usljed žalbe u prvoj molbi nadvladavše stranke ima osudu prve ili onu druge molbe potvrditi. Anomalija je po sebi već i kod druge molbe, da viši sud sudi o temeljitosti i unutarnjoj vriednosti pojedinih dokazala i ukupnog dokaznog materiala — kada sve to može samo sredstvom razpravnog zapisnika i ostalih spisa, a nemože neposrednim saslušanjem stranke i svjedoka, te vlastitim opažanjem istih okolnosti prosuditi. — Pa zato neće biti nikakve stvarne štete, ako se meritorno sudjenje o historičnoj istini konkretnog priepornog dogodjaja najvišem sudištu sasvim oduzme. Da se puni sbor banskog stola sačuva od dosadnog prizivanja, a ujedno da se nitko bez razloga neizključuje od najvišeg sudišta, valjalo bi kao stražu, proti obim nesgodam ustanoviti senat od trojice najstarijih sudaca, koji bi imali svaku žalbu, na treću molbu upravljenu, pretresti u formalnom pravcu: da li je predmet žalbe načelne naravi, te na riešavanje najvišeg suda u obće spada, i da li je to načelo već jednom riešeno. Izrečena po najvišem sudištu pravna načela valja u judikatnoj knjizi u pre-

Digitized by Google

gledu držati, te ih periodično priobćivati sudovom i odvjetnikom, a i širem obćinstvu u svrhu, da imaju moć zakona, dokle zakonodavni faktori drugčije nerieše; judikatna knjiga služi ujedno gradivom za periodično izpravljanje i dopunjivanje postojećih zakona u vidu zakonskih novela.

Na zaštitu dužnika.[1]

Medju pravnici nije u modi zagovarati dužnika, ovršenika. Većina naših pravoslovaca i narodnih ekonoma scieni, da vjerovnika pritišću sa svih strana, da njegova prava vredja, i tó barma dolozno ili težkom krivnjom svojom, dužnik, pak da ovaj nije vredan ni onoga obzira, koji mu zakoni daju.

Neće nam se inatiti s ovim mnenjem, prem smo podpuno uvjereni, da ni s daleka taj nazor nije onako opravdan, kako se obćenito i rado smatra; premda imademo puno razloga vjerovati, da medju stotinom personalnih vjerovnika, barem njih petdeset ima, kojim kronička insolvencija dužnika pruža sredstvo da namaknu dobitak, kojim utire put do brza i razmjerno mukte stečena bogatstva. A naše zakonarstvo, za koje se može reći, da mu je evo već dva decenija glavnom svrhom štititi kapitaliste i bogataše, malo, vrlo je malo učinilo, da zagaji na obću štetu provadjano bezobzirno izvadjanje zahtjeva vjerovnikovih proti dužniku, da nedodje ovaj s obitelju na prosjački štap, i napokon da nemora apelirati na javnu milostinju.

Danas ćemo izvaditi iz ovoga predmeta — i onako cieli neda se tako brzo izcrpiti — dvie točke, od kojih je jedna gotovo lokalne naravi

Nemože se dovoljno požaliti, da naši zakoni dopuštaju, da se smie dužniku uzeti i ono što je njemu i obitelji njegovoj za svakdanji život najpotrebìtije, samo da bude vjerovnik namiren. Svagdanje izkustvo uči, da se otcu obitelji plieni i na dražbi prodaje: stol, stolac, krevet, ormar, odielo i rubenina, a nemisli se, koliko nevolja, oskudica, bolesti te inih zala može odatle nastati, pak zaista često i nastaju. I zakon, bog oprostio griehe njegovim začetnikom na drugom svietu, osudi nas javne bilježnike u Austriji, da obavljamo službu krvnika kod posljednjega i najžalostnijega akta civilne sudbenosti: nam je najme prepustio, da obavljamo ovršnu prodaju pokretnina. Komu je srdce na mjestu, lahko

[1] „Zeitschift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit“ donosi u br. 37 o g. članak „Ein Appell an den Justizminister“, koji priobćujemo ovdje u točnom prevodu. Vredan je da se o njegovu sadržaju razmišlja. Ured.

Digitized by Google

će dokučiti, kakovim čuvstvom prosvjetljeni čovjek obavlja ovu službu, čovjek, kojega je zvanje inače najmirnije na svietu, kojega položaj u organizmu pravosudja baš upućuje, da se kani svake sile; koji je pozvan da posvjedoči slobodnu volju stranaka, a ne da provodi brutalnu otimačinu proti odsudjenom. Mi bilježnici znademo sada — a to je naš dobitak pri tom — hvala toj toli liepoj i racionalnoj uredbi, kakovi prizori nastaju kod ovakih čina, kako silno provaljuje zdvojnost i bjesnoća, ter koli milo se tu prosi, a često koli nemilo prošnja odbija — skupismo bogato izkustvo; pak ako dodje kada do toga, da se prikažu svakdanji pojavi u pravnom životu, moći ćemo u toj knjizi izpisati nekoliko strana; a tko bude to čitao, mnogo će naučiti, ako mu i nebude nimalo godilo. Ovo izkustvo uči već sada, da je veoma žalostno, što zakon neodredjuje, da treba izuzeti izpod ovrhe najnuždnije pokućtvo, odielo i rubeninu, a to se mora tim više žaliti, što bi se ta odredba dala izvesti bez ikakove osjetljivije narodno-gospod. štete, jer — u većini slučajeva — prodajom ovih stvari nepodmire se niti troškovi ovrhe. Nastojasmo pribaviti si o tom podataka, pak smijemo trditi, da kupovnina od prodana pokućtva, odiela itd. promjerno znatno manje donese nego li iznose svi troškovi. A sada pitamo: što vredi uredba, koje uspjeh nanosi jednoj strani težkih gubitaka i šteta, a drugoj nikakove koristi? Može li se reći, da je ona nuždna karika u povorci mjera, koje mora država pružiti vjerovniku da dodje do svoga novca, kada je dokazano, da se tako ipak dug neizplati? Imade li država kakova interesa u tom, imade li kakovu korist odatlje, ako obitelj ostane u pustoj sobi, bez kreveta, najnuždnijega posoblja i posudja? ako trpi najveću oskudicu, te je u pravilu za kratko vrieme prisiljena prosjačiti ili — krasti?

Koli je nelogičan i nedosliedan obstanak razkalašene slobode ovrhe, promatran i s onoga stanovišta, što ga je naše zakonodavstvo, našav se — prem samo na kratki čas — u neke vrsti socialističkom momentu, zauzelo, pokazuje svakdanja refleksija.

Statuirao se t. z. minimum eksistencije, te je dohodak do 600 for. godišnjih izuzet od ovrhe vjerovnika. To je posve dobro. Ako je čovjek, imajući tih 600 for. godišnjih, lahkouman i raztrošan, te potroši svakoga mjeseca svojih 50 for. točno i do krajcare, ovrhovoditelj, došav k njemu nemože mu ništa odnieti — izuzev riedke slučajeve; takov dužnik neima se bojati, da će ga vjerovnici naganjati, pače ako ih sastane na ulici, može im se u brk nasmijati. Ako pako čovjek nije ni lahkouman ni raztrošan, ako mjesečno potroši samo 40 for., a za onih 10 for., što ih od mjeseca na mjesec prištedi, kupi svojoj obitelji krevet, nekoliko stolica i stol, nešto rubenine i odiela — dà takova će vjerovnik plieniti: dodje komisija sa preljubeznom svojom pratnjom, proda

Digitized by Google

mu sve što si je nabavio odkidajuć si od ustiu, i tim mu dokaže jasno, da je bio neizmjerno budalast, što je ekonomički živio, štedio i nabavljao si stvari — pače dokaže mu, da je daleko bolje novac zapiti, nego li ga uštediti. Čovjek motreć sve ovo zapamti dobro lekciju, i družtvo ljudske može se pohvaliti, da je dobilo opet jednoga člana, a možda i cielu njegovu obitelj, da ju hrani i uzdržaje.

Dopuštamo, da je težko u konkretnom slučaju točno ustanoviti, što je nuždno posoblje i posudje, što je bezuvjetno potrebito za dužnika i njegovu obitelj, te bi se usljed toga imalo izuzeti izpod ovrhe. Nu ako se postavi načelo, da se takove stvari uzimlju izpod ovrhe vjerovnikove, može se pouzdano prepustiti razsudi sudca — a to mu se mora dati — što da u slučaju kontroverze imade netaknutim ostati. Pak ako bi tu možda bilo i nedostaka ili zlih poraba, svakako nebi ove imale ni s daleka onako tužnih posljedica, kakovih ima sadanje, svakoj pravnoj politiki protivno stanje.

Pa kako istom stoje stvari u Beču! Već je nebrojeno puta spomenuto i iztaknuto, koli tužni obstoje ovdje odnošaji glede prodaje pokretnina; ali uzalud, sve ostaje kao i prije. Naša gospoda zastupnici bore se dobre i zle volje, govore ne za parlament, nego za ulicu i svoju popularnost, pak neimaju vremena razmišljati o stanovitih malenkostih; naše vlade, tako se čini, nesmatrahu ove odnošaje nimalo prešnimi; bečko gradsko zastupstvo, koje bi moralo upravo u tom poslu uzeti prvo rieč, misli ovdje kao i kod drugih stvari: ako je do sada bilo tako, može i unapred.

Govorimo jednom iskreno: ovršna dražbena prodaja pokretnina u Beču nije drugo nego pod javnim nadzorom, uz sudbenu zaštitu izvedeni, javno dokumentirani škandal. Ovim je mnogo rečeno, rečeno je skoro surovo — ali je živa istina; tko nebi ovoga vjerovao, neka dodje nekoliko puta i vidi kad se dražba u Beču drži, i mora postat od Šavla Pavao. Na dan oglašene dražbe sakupi se stabilno, dobro uvježbano, zaista izabrano občinstvo na licu mjesta, gdje se obdržava uredovni posao; je li to poštovano družtvo posve domaće, t. j. neuvuče li se nikakova nepoznata, tudja, u onaj krug nespadajuća osoba, dražbeni čin obavi se na tiho, bez ikakove uzrujanosti: jedan nudi, nitko ga „nenabija“, sve se liepo i mirno obavi, te svečana, nenapadiva prodaja sudbena postaje svršenom (perfektnom). Što se prije samoga akta jedan za svaki put načelno dogovorilo i što poslje toga čina sliedi, to se — tako misli ono poštovano občinstvo — nikoga netiče. Ako se pako tkogod ušulja, t. j. ako komponenti (članovi) toga velecienjenoga družtva nesmatraju se posve kao da su kod kuće, tad se ili na brzu ruku provocira i izvede kakov izgred tako da se sve razbjegne, ili se pridošlica na zajednički trošak — načelo asociacije u ovih je krugovih podpunoma razvijeno — kod dražbovanja tako tjera i natjeruje, tako ga „nabijaju“, da ga za kratko prodje volja

Digitized by Google

sudražbovati. U jednom i drugom slučaju gavrani ostaju gospodari na bojištu i diele si plien. Sve se ovo dobro znade; poznat je institut „druge licitacije“, koja se obavlja medju onimi gavrani i drugovi poslje prve službene; znade se, koliko dobivaju oni, koji „nabijaju“; znade se tko napokon dobiva na dražbi prodane stvari; znade se, pod kojimi je uvjeti može eksekut natrag dobiti:[2] sve se to znade, pak opet nitko se nemiče, nečini se ništa, upravo ništa, da se tomu na put stane, i tako se **svake godine** u samom Beču prošundraju, pošto poto raztepu stvari vredne tisuće i tisuće for.; a štetu golemu, koja odavlje nastaje, trpe osobe, koje braniti nije u modi — trpe dužnici.[3]

[2] Pripovieda se, da se ovakove nepodobštine i drugdje dogadjaju, n. pr. u Zagrebu. Ured. Mj.

[3] Da tko nebi pomislio, da pretjerujemo, navesti ćemo evo sliedeće podatke: 28. lipnja 1883 prodavahu se usljed naloga c. k. trgov. suda bečkoga br. 96.060 u parnici Ph. H. i sinovi proti J. M. posve dobre tvari za posobljе i to na drugoj dražbi, jer je prva ostala bez uspjeha. Istini za volju treba dodati, da su neke tvari imale manju mjeru nego li je ona u procjenbenom zapisniku zabilježena bila; s bog toga nije se na prvoj dražbi postigao nikakov uspjeh. Dražba ova nije trajala ni pol ure. Uspjeh pako bijaše sliedeći:

kom. br.	1	procjenbena ciena	251	fr.	—	nv.	prodan za	8	fr.	10	nv.
„ „	2	„ „	263	„	—	„	„ „	16	„	10	„
„ „	3	„ „	318	„	—	„	„ „	6	„	50	„
„ „	4	„ „	143	„	—	„	„ „	19	„	—	„
„ „	5	„ „	62	„	50	„	„ „	7	„	—	„
„ „	6	„ „	295	„	—	„	„ „	22	„	50	„
„ „	7	„ „	198	„	—	„	„ „	3	„	10	„
„ „	8	„ „	175	„	—	„	„ „	6	„	—	„
„ „	9	„ „	317	„	—	„	„ „	20	„	—	„
„ „	10	„ „	62	„	—	„	„ „	15	„	—	„
„ „	11	„ „	62	„	50	„	„ „	2	„	—	„
„ „	12	„ „	79	„	50	„	„ „	2	„	—	„
„ „	13	„ „	32	„	50	„	„ „	4	„	—	„
„ „	14	„ „	245	„	—	„	„ „	2	„	60	„
„ „	15	„ „	54	„	—	„	„ „	4	„	—	„
„ „	16	„ „	255	„	—	„	„ „	33	„	60	„
„ „	17	„ „	124	„	—	„	„ „	8	„	10	„
„ „	18	„ „	312	„	50	„	„ „	11	„	—	„
„ „	19	„ „	93	„	75	„	„ „	10	„	—	„
„ „	20	„ „	86	„	—	„	„ „	10	„	—	„
„ „	21	„ „	96	„	25	„	„ „	20	„	—	„
„ „	22	„ „	42	„	—	„	„ „	3	„	—	„
„ „	23	„ „	60	„	50	„	„ „	10	„	—	„
„ „	24	„ „	95	„	—	„	„ „	10	„	—	„
„ „	25	„ „	80	„	25	„	„ „	6	„	10	„
			3803	fr.	25	nv.		259	fr.	70	nv.

Dakle niti 7 postotaka, pišem: sedam postotaka od procjenbene ciene nije se prodajom dobilo; a znade se, kako se ciene stvari, koje se pod ovrhu

Digitized by Google

Nedavno stupio je kod nas u život zakon, koji će braniti pravo vjerovnika proti dužniku, kojemu prieti ovrha ili se već vodi proti njemu; taj zakon statuira nove kaznjive učine, a stranom odredjuje, da se djela prije strože kaznjiva, blaže prosudjuju. U cielom uzeto zakon nam je taj dobro došao; ali svi bi ga radostnije pozdravili, da je dalje pošao, da nekazni samo dužnika, koji gleda zapriečiti ovrhu, nego i one, koji uspjeh ovrhe umanjuju ili ju čine bezuspješnom, a ovamo spadaju ona bezdušna konsorcija, onaj dio poštovanoga občinstva, koji ćeš naći na svakoj licitaciji. A to bi koristilo vjerovniku i dužniku. Nu pošto smo već posve resignirali na to, da nam kazneno-pravne ustanove donose umovinske koristi, opetovano iztičemo, da je potrebno posve drugačije odredbe učiniti, ako se hoće zle porabe odstraniti; da je nuždno urediti javne prodavaone, u koje bi dolazilo solidno i čestito občinstvo, na koje bi redarstvo neprekidno pazilo, iz kojih bi se mogli tjerati notorni nabijači i slična „konsorcija“. Tim bi se barma dielomice odklonile opačine, na koje se sa svih strana tuže, a umanjili troškovi ovrhe.

Sadanja struja u našem parlamentu nebi se valjda protivila da se jedan dio ovrhi podvrženoga imetka oslobodi ovrhe; isto tako nebi bilo težko osnovati javne prodavaone za stvari, ovršnoj prodaji podvržene — barma ne u velikih gradovih — osobito, ako bi se privatna spekulacija mogla nadati pristojnomu dobitku. I zato molimo neposredno našega ministra pravosudja, da pomogne ovdje, da odstrani ove opačine, ove sramotne zle porabe. Njegova iniciativa može ovdje puno dobra učiniti, može spasiti gdjekoju obitelj, koja inače čeka strahom i trepetom onu uru, kad će joj se prodati i najnuždnije stvari istom za štogod, za cienu kojom se neće ni trošak ovršni podmiriti, koja neumanjuje duga, ali koja umnaža dobitak stanovite koterije; razpršiti pako tu koteriju bila bi najveća zasluga ministra. Za to netreba obsežnih predradnja, niti zamašne osnove zakona: novela, imajuća nekoliko članaka, dotiče da se izvede tu podpuna reforma. Nu hoće se za ovo neke odlučnosti, jer dobro uvidjamo, da će se i sada pojaviti onaki glasovi, kakovi su u vrieme dokinuća osobna zatvora proricali najužasnije posljedice, i da će odvraćati od toga te opet proricati svakojake neprilike. Željeti bi bilo, da se ovaki savjeti i opomene neuvaže, kao što scienimo, da nebi trebali odvraćati od ovake reforme obziri na zakonsko založno pravo najmodavaca, koje se samo čini vrlo važnim, u istinu pako to nije; država neima nikakova interesa, da radi sumnjive koristi lahkoumna vjerovnika — stvara prosjake ili zločince. Ako se kani braniti zemljištni posjed od pretjeranosti ovršne, tad neka se brani i vrlo nuždno posoblje sluge, zanatlije i slabo plaćena činovnika.“

uzimlju! Prisutni ovršenik, gledajuć što se radi, kako se njegovo dobro potiplje, razjaren poče psovati i kleti, dok ga nije sudbeni povjerenik pozvao da bude miran.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

O pravu roditelja, da mogu po § 145 o. g. z. zahtievati, da im se odbjeglo diete povrati.

Supruzi R., po vjeri židovi, zamoliše 23. lipnja 1880 c. k. grad. deleg. kot. sud u Tarnovu, neka odredi, da im se povrati (preda) malodobna njihova kći, što no je prije godinu dana otišla iz otčinske kuće, a sada se nalazi u samostanu Sakramentaristica u Lavovu. Molbi priložen je rodni list, iz kojega se vidi, da je diete zakonito, da se je rodilo g. 1861; na dalje da ima tomu već godina dana, što ga je nestalo, pak su istom pred kratko vrieme doznali, da se nalazi u rečenom samostanu.

Usljed te molbe odredi sud, da se saslušaju roditelji, predstojnica samostana i spomenuta malodobna kći.

Ova potonja, preslušana u samostanu, kazivaše, da je u Tarnovu polazila javnu školu, da je tu podučavana u katoličkom zakonu i tu odlučila preći u katoličku crkvu. Ovu nakanu svoju priobći kateketi, koji ju posla k nekoj ženskoj, stanujućoj kraj Lavova. S tom ženskom ode k armenskomu nadbiskupu, a pošto je ovaj nehtjede krstiti, zadje katoličkomu nadbiskupu lavovskomu, koji ju odpravi u spomenuti već samostan, gdje ju liepo primu; poslje dužega vremena bijaše pokrštena, a sada da ju podučavaju u gospodarstvu. Djevojka želi, da ju ostave u samostanu. Sliedećega dana iza ovoga preslušanja podnese predstojnica samostana izpravak k očitovanju djevojčinom, u kojem veli, da djevojku nije poslao u Lavov kateheta, nego župnik Tarnovski, koji je medjutim već preminuo.

C. kr. grad. del. kot. sud u Tarnovu u riešenju molbe supruga R. izda odluku 8. ožujka 1881 br. 2800., kojom se grad. deleg. kot. sud u Lavovu umoljava, da na prijavu supruga R., roditelja malodobne Marije R., ovu iz samostana izvede i roditeljem povrati. Odluka postupajućega suda upire se na § 145 o. g. z., i to pozvav se na priznanje malodobne Marije R., da je pobjegla od roditelja. Predstojnica samostana prigovori doduše, da je djevojka već krštena, pak ako se sada preda natrag svojim židovskim roditeljem, bojati se je, da će ju ovi iz mržnje progoniti. Ali sud neuvaži ovih prigovora, jer puki strah, da bi se moglo ovo ili ono dogoditi, nije dovoljan, da se ograniče prava roditelja, osnovana na § 139 o. g. z., naprotiv daje § 173 o. g. z. dovoljno zaštite djetetu proti zlim porabam roditelja.

Digitized by Google

C. k. grad. deleg. kot. sud u Lavovu nije zadovoljio molbi gr. d. kot. suda tarnovskoga, i to zato ne, jer su predstojnica samostana i malod. Marija R. podniele utok proti odluci gr. del. kot. suda u Tarnovu.

Usljed ovoga utoka dokine c. k. viši sud u Krakovu odlukom svojom od 1. lipnja 1881 br. 6651 odluku suda tarnovskoga te odredi, da se popune izvidi i preslušavanja, imenito da se predloži list vjenčanja roditelja, da se ovi potanko preslušaju (a ne da se primu naprosto već gotovi zapisnici), napose treba od roditelja potražiti jasnu izjavu o tom, zašto traže natrag diete, jer kako se iz spisa vidi, Mariju R pristojno odgojivaju, i roditelji nemogu se upravo nimalo s bog toga tužiti.

C. k. najviši sud bečki zabaci odlukom od 25. listopada 1881 izvanredni utok supruga R., jer da pravo pripadajuće roditeljem po § 145, da mogu zahtievati povratak odbjegle djece, pripada samo zakonskim roditeljem, s toga je posve na zakonu opravdano, što viši sud zahtieva od rekurenta, da predlože list vjenčani, a i ostala izvidjenja čine se potrebnimi, da se osigura budućnost malod. djeteta.

Viši sud krakovski priobćiv ovu rješitbu najvišega suda c. kralj. grad. deleg. kot. sudu u Tarnovu naloži mu još, neka uvaži, nebi li bilo shodno, radi obrane prava i interesa malod., ovoj imenovati skrbnika, kojega bi takodjer trebalo saslušati glede molbe supruga R.

Kad su se popunjavala izvidjenja konštatirano je prije svega, da su roditelji Marije R. vjenčani istom 4. lipnja 1881; supruzi R. pozivlju se na svoje pravo, zakonom zajamčeno, rekoše da traže diete natrag, jer je njihovo, jer ih na to nuka osjećanje roditeljsko i ogradjuju se proti insinuaciji, kao da samo zato traže diete natrag, da mu se osvete, jer je promienilo vjeru.

Tomu uzprotivi se skrbnik, imenovan malodobnici; on neće da se diete povrati roditeljem; iztakne pogibelj, koja prieti djetetu usljed notorne mržnje židova proti kršćanom kao i usljed toga, što je ovaj slučaj obćenito poznat; napokon zamoli, da se supruzi R. radi pomanjkanja aktivne legitimacije odbiju, pošto obzirom na subsequens matrimonium nije dokazano, da su upravo supruzi R. pravi roditelji malod.; eventualno predloži, da se malod. proglasi punoljetnom. Kasnije podnese sama malodob. molbu u ovom smislu, a svjedočbom grad. poglavarstva u Tarnovi dokazano je, da supruzi R. trguju žitom, da neimaju nikakova imetka, nego da živu jedino o dohodku svoga posla.

Odlukom od 25. rujna 1882 grad. deleg. kot. sud tarnovski izreče i opet, da se molbi roditelja ima zadovoljiti; a odbi predlog, da se malod. proglasi punoljetnom i da joj se imenuje skrbnik.

Razlozi: Nemože se dvojiti o tom, da su roditelji po § 145 o. g. z. vlastni tražiti povratak odbjegla si djeteta. Ovo pravo pobija se u

Digitized by Google

nazočnom slučaju s toga, jer tobože supruzi R. nisu dokazali, da su zaista oženjeni (vjenčani), i da je malod. Taube, odnosno Marija njihova zakonska kći, i jer tobože otac L. R. nije cielu godinu ni pitao ni brinuo se za diete, usljed česa da je po §§ 176 i 177 o. g. z. izgubio otčinsku vlast nad njim; i što se je napokon, pošto malodobnica promieni vjeroizpovjest, bojati, da bi mogao otac zlo rabiti svoju otčinsku vlast, poradi česa ima se uporaviti § 178 o. g. z., pa se ciela molba supruga R. čini neosnovanom.

Nu ovi prigovori nemogu se uvažiti, jer su roditelji rodnim listom od 25. svibnja 1880 dokazali, da je malod. T. R. kći supruga R., da je dakle malod. njihovo zakonsko diete, koje u smislu § 147 o. g. z. stoji pod otčinskom vlašću, i za koje se prema ustanovi § 187 o. g. z. neima imenovati skrbnik. A pošto se je i o samom zakonitom braku dvojilo da li zaista postoji, valjalo je potražiti list vjenčanja, koji je takodjer priložen te iz kojega se vidi, da su moljitelji vjenčani istom 4. kolovoza 1881. Nu ovaj datum nemože biti na štetu pravu molitelja kao roditelja, jer i neglededć na to, da je malodobna „per subsequens matrimonium" u smislu § 161 o. g. z. pozakonjena, bez obzira na vrieme, kada je brak sklopljen, i da se malodobna po § 156 o. g. z. mora zakonitim djetetom smatrati, valja ovdje još uvažiti, da se židovske matice vjenčanih sve do pred kratko vrieme nisu točno pisale, i da usljed toga, kao što je poznato, mnogi brakovi nisu niti upisani, što je upravo potaknulo radikalno uredjenje inštitucije židovskih matica, te je i dovelo do toga, da su mnogi već odavna sklopljeni židovski brakovi obnovljeni i a posteriori upisani bili; ova okolnost, koja se jedino nesposobnosti činovnika, što no su matice vodili, ima pripisati, nemože štetno djelovati na prava, roditeljem zakonom zajamčena. U ostalom valja iztaknuti, da ako bi se već i mogla malodobna smatrati nezakonitom kćerju S. R. — što se u ostalom protivi ustanovam §§ 156 i 99 o. g. z., ipak nedvojbeno pripada materi S. R. u smislu § 168 o. g. z. pravo, da se drži § 145 cit. z. dokgod se tomu neprotivi jedino ovlašteni naravski ili nezakoniti otac. Posve je pako neopravdana tvrdnja skrbnika malodobnice, da su roditelji, odnosno da je otac u smislu §§ 176 177 i 178 o. g. z. posve izgubio otčinsku vlast nad malodobnicom; preduzeta bo izvidjenja posve su dokazala, da roditelji u ovom pogledu nisu u nijednom pravcu zanemarili svojih dužnosti; za tu se tvrdnju nenavode nikakova fakta; naprotiv priznaje malodobnica u samostanu, uzprkos uplivu sadanje svoje okoline, da je u roditeljskoj kući imala pristojno uzdržavanje i pristojan uzgoj, da je pače po odredbi roditelja polazila javnu školu i da nitko nije smetao obuku njenu u katoličkoj vjeri; da je istom odavlje (iz Tarnova) usljed upliva, do sada nepoznata, posredovanjem katekete ili župnika, bez znanja i privolje roditelja svojih, sa nepozna-

Digitized by Google

tom ženom odputovala u Lavov, i da su ju tamo iz milosti u samostan primili, gdje se i danas još nalazi. Ako su pako roditelji sadanje obitavalište kćeri svoje istom kasnije doznali i odmah se pobrinuli, da se vrati iz samostana, što im ipak nije pošlo za rukom, premda su zatražili pomoć političkih oblasti, odatle neda se izvoditi, da su zanemarili svoju roditeljsku dužnost. Nije pako istinita niti odlučna tvrdnja skrbnika i predstojnice samostana sakramentaristica, da bi život i zdravlje malodobnice došlo u pogibelj, ako se preda roditeljem, i to stoga, što je izmienila vjeru; da će roditelji njeni upotriebiti sve i svašta, da ju opet privedu na židovsku vjeru, i da se prema tomu ima ovdje uporaviti § 178 o. g. z., — a nije istinita ni odlučna zato, jer nisu navedeni nikakovi faktični razlozi da opravdaju tu bojazan, a obćenito izražena tvrdnja, koja se upire jedino na puko naslućivanje, može tim manje biti temeljem rješitbi ovoga priepora, što se inače u sličnih slučajevih, gdje se radi o pokrštenom djetetu, koje je svoje židovske roditelje odbjeglo, nikada nebi mogao ovršiti propis § 145 o. g. z., a isto tako nebi ni naredba minist. pravosudja, izdana ad hoc 6. studenoga 1867 br. 12581 imala nikakove važnosti. U ostalom §. 178 o. g. z. spominje već konštatirane zle porabe (da je diete već vredjano), pa stoga izključuje svaku predmnjevu. Propis § 178 o. g. z. nemože se već s toga u ovom slučaju uporaviti, jer se tu po jasnom slovu zakona govori o povriedi p r a v a malodob., što opet nespada ovamo, jer malodob. R., koju sada drže u samostanu iz pukoga milosrdja, neima nikakova p r a v a zahtievati, da ju roditelji tamo ostave; a roditeljem opet nemože se ništa prigovoriti, ako prema pravu, što ih ide po § 144 o. g. z., traže, da se malodob. diete njihovo vrati kući. Doduše skrbnik malodob. R. trudi se dokazati, na temelju po njem predložene svjedočbe siromaštva, po kojoj supruzi R. kao trgovci sa žitom jedva toliko privredjuju, da sebe prehrane, da su oni (supruzi R.) siromašni, pa da s toga u smislu § 178 o. g. z. zlorabe svoju vlast, ako nedopuste da im kći ostane u samostanu, gdje ima barma pristojno uzdržavanje; — nu takova tvrdnja protivi se smislu zakona i prirodnomu pravu roditelja.

Odredba § 145 o. g. z. nečini nikakove razlike medju imućnimi i neimućnimi roditelji; i najsiromašniji roditelji, samo ako se inače čestitim načinom uzdržavaju, imadu pravo po §§ 139 i 244 o. g. z. skrbiti se za svoju djecu i od ove tražiti, da im budu poslušna i pokorna; supruzi R. podpuno su dakle vlastni zahtievati, da se njihova malod. kći vrati kući; na istom ovom temelju vlastni su protiviti se, da ta malod. ostane u samostanu i to tim više, što prema očitovanju predstojnice živi to diete iz milosti u samostanu, gdje ga odgojivaju za dvorkinju, što možda po shvaćanju roditelja, koje je tu jedino mjerodavno, neodgovara uzgoju, koji je diete dobilo u kući njihovoj. Kad bi paku i bila istina, da ro-

Digitized by Google

ditelji nemogu svoje kćeri hraniti — u ostalom čini se, da to nije istina, jer je malod. već u Tarnovu polazila javnu školu — ipak valja uvažiti, da roditelji imadu pravo po § 154 o. g. z. zahtievati od djece pristojno uzdržavanje, a to bi se u ovom slučaju dalo postići tim, što bi kći pomagala roditeljem u njihovom poslu. Na ovom temelju moralo se je zadovoljiti molbi supruga R., da jim se diete povrati; i na istom temelju valjalo je predlog, odnosno molbu skrbnika, da se djevojka proglasi punoljetnom, odbiti, pošto se, imenito malod. djeca u otčinskoj vlasti stojeća, mogu po § 174 o. g. z. samo tako proglasiti punoljetnimi, ako otac očituje da ih odpušta iz otčinske vlasti, a nadtutorstvena oblast odobri ovo očitovanje, odnosno ovaj odpust. Nu pošto se u nazočnom slučaju otac izrikom izjavio, da nije sporazuman da se njegova kći proglasi punoljetnom, nemože biti govora ni ob odobrenju tutorstvene oblasti niti ob odpustu izpod otčinske vlasti. U ostalom treba uvažiti, da je ovaj predlog skrbnikov, odnosno molba malodobne sudeć po spisih, podnesen jedino u toj nakani, da se neispuni molba roditelja, tražećih povratak svoga djeteta i tako da se obadje zakon, dotično da se prikrati zakonsko pravo roditelja. Za to pako sud neda svoje pomoći, jer kad se i nebi gledalo na to, da bi ovakov postupak bio u oprieci sa svrhom pravde i zadatkom pravosudja, valja svakako na oko uzeti, da malodobnica R. neima nikakove imovine niti privrede, radi koje bi trebalo da je samosvojna; a naprotiv nije nemoguće, da bi malodob. R., oslobodjena samostanskoga zatvora i upliva sadanje svoje okoline, opet posegnula za pravom svojim, što ju ide prama roditeljem, kojega se bila odrekla, da bi u njoj s nova oživila u naravi osnovana ljubav prama roditeljem. A napokon, izadje li iz samostana, pokazat će se, da li je dotična odluka potekla iz vlastite njene volje, i da li po tom odgovara zahtjevom čl. 4. alin. 2. zakona od 25. svibnja 1868 (br. 49 d. z. l.)

Proti ovoj odluci podnesoše skrbnik malodob. i predstojnica samomostana utok, koji je viši sud u Krakovu rješitbom svojom od 28. stud. 1882 dielomice uvažio te odluku prvoga suda u toliko promienio, što je izrekao, da se molba supruga R., tražećih povratak svoje kćeri, odbija; ostali pako dio odluke potvrdjuje se.

Razlozi: Roditelji dužni su, prema propisu § 139 o. g. z. svoju zakonsku djecu odgojivati, skrbiti se za njihov život i njihovo zdravlje, davati joj pristojno uzdržavanje, razvijati njihove tjelesne i duševne sile te obukom u vjerozakonu i u drugih koristnih strukah postaviti temelj njihovomu budućemu dobrostanju. Zato ovlašćuje ih zakon u § 145 o. g. z. da mogu tražiti povratak odbjegle djece. Prosudjivajuć molbu supruga R. treba pred svim uvažiti, zašto je malodob. kći njihova otišla iz otčinske kuće, i da li se može u ovom slučaju uporaviti § 145 o. g z. Izvidjenja pokazuju sada jasno, da je malodobnica (sada Marija R.)

Digitized by Google

ostavila otčinsku kuću sa vjerskih razloga, i otišla u samostan Sakramentaristica; tu ju primiše 16. ožujka 1879 i tu je prešla na kršćanski zakon, od toga vremena živi u tom samostanu, tu ju podučavaju u vjeri i u obće odgojivaju primjereno njenim sposobnostim i nagnuću, kakova uzgoja nebi nikada dobila u kući otčinskoj i kod svojih roditelja; jer, kako svjedoči poglavarstvo grada Tarnova, roditelji su ubogi te trguju sa žitom, a taj im posao jedva toliko nosi, da mogu vlastite potrebe podmirivati. Malodobnica rodjena je 30. studenoga 1861 — kako dokazuje rodni list — sada joj ima 21 godina, dakle je već odrasla, pripravlja se u samostanu za svoje buduće zvanje, pak je još naročito izjavila, da se s toga razloga neće da povrati u kuću roditeljsku: valja ju stoga po § 148 o. g. z. pustiti u samostanu. Zato nemože se zadovoljiti molbi supruga R., da se samostan prisili da im vrati diete, jer se § 145 o. g. z. u ovom slučaju neda uporaviti. Doduše u smislu § 154 o. g. z. dužna su djeca, kako to naglasuju razlozi odluke prvoga suda, uzdržavati svoje uboge roditelje; ali taj se propis opet neda uporaviti na ovaj slučaj, jer ovdje roditelji netraže, da diete zadovolji ovoj dužnosti, i jer u ostalom i sama malodobnica neima ništa, pak se zato i nemože siliti, da izpuni ovu dužnost, ma da se roditelji i nalazili u nevolji. Što se pako tiče molbe, da se malodob. proglasi punoljetnom i da joj se dade drugi tutor, upućuju se utjecatelji na razloge prvoga suda.

C. k. najviši sud bečki odlukom od 24. travnja 1883 br. 4469 odbije utok supruga R. uputiv utjecatelje na razloge odluke druge molbe, kojih da utok njihov nije pobio, pak opazi k tomu, da roditelji imadu, doduše pravo po § 145 o. g. z. zahtievati, da im se povrati diete, koje je svojevlastno ostavilo otčinski dom; ali molitelji nisu uspieli dokazati, zašto sciene da bi bilo na njihovo dobro da se vrati kći njihova, koja je medjutim kršćankom postala; pače razlog njihovomu zahtjevu ima se tražiti u njihovom antagonizmu kao izraelićana proti kršćanstvu, pa bi kći, vrativ se kući, bila izvržena progonom i neprijaznom postupanju. Pošto se je Marija R. rodila 30. studenoga 1861 i pošto je po zakonu od 25. svibnja 1868 (br. 49 d. z. l.), prevaliv već davno četrnaestu godinu, bila vlastna iz izraelitičke prestupiti na vjeru kršćansko-katoličku, u koju svrhu predje 19. ožujka 1879 u samostan Sakramentaristica u Lavovu i to u 18 god. dobe, gdje su ju primili, i gdje je zaista prešla u katoličku crkvu; pošto je nadalje u zapisnik dala naročitu izjavu, da se neće povratiti u kuću svojih židovskih roditelja, i da si je izabrala zvanje prema svomu srcu, o kojem dakako nemogaše predbježno ubaviestiti svoga otca; pošto je napokon u ovom slučaju po § 148 o. g. z. sud pozvan, da odluči o tom uvaživ stanje otca i njegov imetak, a poglavarstvo grada Tarnova svjedoči, da su roditelji njeni siromašni, da jedva živu o svom

*

Digitized by Google

poslu, pak bi se, da dodje natrag u otčinsku kuću, očevidno pogoršalo njeno stanje: s toga se previdni ovaj utok morao odbiti, a potvrditi odluka druge molbe.

Sud nije pozvan dužnika ob ustupu tražbine ubavjestiti. (K upo-rabi § 1395 o. g. z.)

U parnici R. S. po odvj. J. J. proti Antunu P. i ort. radi raz-vrgnuća zajednice nepokretnosti, sklopljena je pred kot. sudom u M. dana 23. travnja 1883 broj 925 sudbena nagoda, po kojoj tužiteljica R. S. svoje pravo vlastnosti na $^2/_9$ diela zajedničkih nepokretnosti odstupljuje tuženikom Antunu P. i ort., a ovi tužiteljici plaćaju 700 for. a. v. i to 500 for. a. v. odmah, a 200 for. a. v. o Miholju t. j. 29. rujna o. g.

U svrhu podmirenja troškovnika odstupila je tužiteljica R. S. ostatak tražbine 200 for., dospievajući na Miholje, svomu zastupniku J. J., a ovaj svojoj supruzi A. J., ustupnicami od 19. svibnja 1883.

Cessionarica A. J. podniela je kot. sudu u M. molbenicu 24. svib. 1883 br. 1168, kojom zahtjevaše, da se dužnici Antun P. i ort. o po-sliedivšem ustupu ostatka tražbine 200 for. a. v., izviruće iz ovosudne nagode od 23. travnja 1883 br. 925 u njezinu korist i vlastnost, uba-vieste tamo, da se prepis ustupnice do rukuh u nagodi prvoimenova-noga ravnanja radi dostavi tim, da joj ustupljenu tražbinu svojevremeno imade platiti.

Kr. kot. sud u M. izreče na tu molbu pod 29. svibnjem 1883 br. 1168 sliedeću odluku:

Ova se molbenica sa prilozi i jednim napisom vraća moliteljici A. J. u S. tim, da se zahtjev njezin po § 2 sl. *a* i § 4 stav. 2 i 4 p. g. p. odbija, jer moliteljica nije priložila zakonom propisanu odnosnu na-godu, na koju se u molbenici pozivlje; s razloga, što nije navela po imenu onoga komu da se odnosna ustupnica dostavi, i što neprileži molbi onoliko napisa, koliko ima razdieljenih dužnika, jer ako svi ovi ob ustupu nebudu ubavješćeni, neće se moći prisiliti, da moliteljicu kano svoju vjerovnicu smatraju; s razloga konačno, što se kot. sud za uba-vješćenje dužnika o nastalom ustupu tražbine nenadležnim smatra po propisih sudovnika, jer ubavješćenje sudbeno nije ni § 1395 o. g. z. propisano, a još manje se smatra sud nadležnim strankam izdavati ka-kove naloge, kad da ove ili one dugove plate, u slučaju pomanjkanja redovite ovršne molbenice, osnovane na ovršnih izpravah. —

Formalnim zahtjevom odluke udovoljila je cesijonarica svojom po-punjenom molbenicom prim. 7. lipnja 1883 br. 1251 ponavljajuć svoj zahtjev prvobitne molbe; nu sud ju uputi na svoju odluku od 29. svibnja 1883.

Digitized by Google

Usljed toga uložila je A. J. proti obim pomenutim odlukam utok, u kojem pobija izjavu suda, što se je za ubavješćenje dužnika ob ustupu tražbine nenadležnim izjavio i navodi, da se sudbeno ubavješćenje dužnika tumačiti mora iz propisa § 1395 o. g. z. i pozivlje se na comentar Ellingera.

Kr. ban. stol svojim riešenjem od 11. srpnja 1883 br. 13.667 obnašao je napadnutu odluku potvrditi, jer niti §. 1395 o. g. z., niti ikoji zakon ovlašćuje stranku, da može zahtievati', da se dužnik sudbenim putem ubavjesti ob ustupu tražbine.

Utjecateljica nije dalnji pravni liek upotrebila i time je odluka prvoga suda pravomoćnom postala. *Dr. A. S.*

---

§. 1017. o. g. z. neizključuje slučaja, da punovlastnik izvršujuć punomoć sama sebe obveže; ako odvjetnik substituira drugoga, pak imenujuć substituta neuputi ga glede nagrade na punovlastitelja, jamči sam za nagradu njegovu (§ 1152. o. g. z.)

Odvjetnik A. u Pragu tuži odvjetnika B. u Beču, da mu plati 100 forinti.

Prvi sud odbije tužitelja s ovih razloga: Za prosudjenje ovoga prepora odlučna su prije svega dva pisma B-ova od 19 veljače i 15 svibnja 1880, jer se njimi povjerava A-u zastupanje. U ovih pismih kazuje tuženik naročito tužitelju, da on (tuženik) kao zastupnik C-a vodi parnicu proti D. i moli ga (tužitelja), da ga zastupa na ročištu, naredjenom kod zem. suda u Pragu, na kojem se ima izvesti dokaz na vječnu uspomenu. B. je dakle ovdje radio po nalogu C. kao njegov mandatar, te imenovao kao takov A-a svojim zamjenikom, na što ga ovlaštuje punomoć od 7. lipnja 1879. Riešavajuć dakle pravni prepor medju A. i B. valja uporaviti ustanove §. 1017. o. g. z., a ove odredjuju, da medju mandatarom, koji radi unutar granica svoje punomoći, i medju trećim, s kojim uglavi kakovu pogodbu, nenastaju nikakova prava i nikakove obveze, nego da sve to spada na mandanta. Ako je dakle B. u ime C-a imenovao A-a svojim substitutom, to nije medju njim u njegovo ime i medju A-om nikakov pogodbeni odnošaj nastao, stoga nije B. nego njegov mandant, C dužan platit trošak spomenutoga zastupanju u Pragu."

Naprotiv viši sud odsudio je, usljed priziva tužiteljevoga, tuženoga B. na izplatu svote od 100 fr. s ovih razloga: Nije preporno, te se priznaje sa svih strana, da je tuženik, zastupajuć C-a u parnici proti D. zamolio tužitelja u pismu od 19 veljače 1880, da ga (tuženika) zamieni na ročištu, odredjenom za preslušanje svjedoka, jer da nemože nikako osobno intervenirati; a tužitelj da je u pismu od 23 veljače 1880 obećao, da će to učiniti. Tim je uglavljena medju parbećimi se strankami

Digitized by Google

pogodba za plaću, pak ako je tuženik upotrebio usluge tužiteljeve u dalnjem pravnom preporu svoga klienta C., nije tim nastala nikakova pogodba medju C. i tužiteljem, jer s nijedne strane nije uztvrdjeno, da se je takova pogodba htjela uglaviti; a iz punomoći C-a, kako ovdje predleži, niti se nemože to izvoditi, jer tužitelj kao submandatar nije spomenut. Stoga smatra se po § 1152 o. g. z. da je tuženik dužan platit nagradu tužitelju za učinjene usluge, jer ih je on (tuženik) naručio; a mora se i to spomenuti, da tuženik u pismu od 15 svibnja 1880 veli, da su one usluge njemu učinjene. Tuženik nije prigovorio iznosu plaće. Zato mora se izreći, da je on dužan cielu svotu izplatit.

Usljed previda tuženikova potvrdi c. k. vrhovni sud bečki rješitbom od 19 travnja 1883 br. 2356 osudu druge molbe s razloga, po ovoj navedenih, pa onda i zato, „jer punovlastnik na temelju svoje punomoći može doduše za punovlastitelja prava steći kao i obvezati ga, ali u smislu § 1017 o. g. z. nije izključeno, da punovlastnik izvršujuć preuzetu zadaću i samomu sebi nametne dužnosti. A baš tako bijaše u ovom slučaju, mora se najme uzeti, da je tuženik hotio sama sebe obvezati, da će izplatiti tužitelju nagradu, jer su upravo njegovi (tuženikovi) odnošaji iziskivali substituiranje tužitelja, a tuženik nije saobćio niti uputio tužitelja, da može nagradu za svoj trud i uslugu tražiti od punovlastitelja svoga, t. j. od C-a".

Što znači želja, izražena kod opredieljenja zapisa, da se ovaj izplati onda, kad se legatar oženi?

Oporučitelj ostaviv zapis kćeri svoga nećaka izrazi ujedno želju, da nasljednik izplati zapis onda, kada se legatarica uda. Nu ova potonja umre neudata, a roditelji njeni zaištu tužbom, da se zapis njim izplati. Prva i druga molba sudila je prema zahtjevu tužbe, ali najviši sud bečki odbije tužbu osudom od 16. siečnja 1883 br. 15.252.

Razlozi: Niži sudovi drže, da je zapis odredjen i ustanovljen bezuvjetno, da je dakle honorata odmah poslje smrti oporučitelja stekla pravo za sebe i svoje nasljednike; što se veli u oporuci, da se zapis izplati onda, kada se legatarica uda, valja to smatrati za puku želju, izrečenu na korist nasljednika, da nemora zapisa odmah izplatiti, da dobije vremena. — Nu §§ 6 i 555 o. g. z. odredjuju, da se imadu rieči odredbe, kojom se ostavlja zapis, tumačiti u običnom smislu svom uzev ih u savezu i prema jasnoj namjeri oporučitelja. Ako se uzme na oko odredba oporučitelja, neima sumnje, da je htio svojoj nećakinji namaknuti dobro, da joj je, ostaviv legat za vrieme kad se uda, dakle kada bude počela posebno kućanstvo svoje, htio olakšati trošak i brigu kućnu; ako dakle oporučitelj veli, da se legat ima izplatiti, kada se legatarica

Digitized by Google

uda, nije to puka želja njegova, izražena na korist nasljednika, nego je to naročito izražena volja oporučiteljeva, kojom veže izplatu zapisa na stanovito vrieme. Ovo je pako vrieme neizviestno, nezna se o njem, hoće li nadoći ili ne, a ograničenje na tako neizviestno vrieme ima se po § 704 o. g. z. smatrati uvjetom. Ciela dakle odredba zapisa jest uvjetna, ona dobiva kriepost kada nastupi gore spomenuto vrieme. Zapisovnica nije doživila toga vremena, s toga i njeno pravo nemogaše u smislu §§ 684 i 699 o. g. z. preći na njezine nasljednike. Sudovi niži misle, pošto je udaja postala nemogućom, da se ograničenje vremenom kao razriešujući nemogući uvjet po § 698 o. g. z. ima smatrati kao da nije ni stavljen. Ali to je isto tako krivo mnenje kao što je kriv nazor tužiteljâ, koji sciene, da se ima počam od dana podnešene tužbe, a tada bila bi legatarica punoljetna, smatrati da je vrieme ovo nastupilo. Osude dakle nižih sudova nisu utemeljene na zakonu, pak se s toga moraju dokinuti, a zahtjev tužitelja odbiti. *(Centralblatt.)*

Ako svakdanje i neprekidno dozvoljivanje po vlastniku, koj drži ključ svoje čatrnje (bunara), da iz nje crpi vode tko u svakoj nuždi za to zamoli, satvara u ukupnosti posjedno stanje, a sud je dužan smetanje toga posjeda zapriečiti, dotično zabraniti.

14. svibnja 1872 br. 4046 družtvo Kasino u Šibeniku podnese ondješnjemu c. k. kotarskomu sudu tužbu proti c. k. financijalnoj prokuraturi u zastupanju erara, u kojoj razloži, da ono od svoga postanka, dakle već blizu jedan viek, uživa pravo, da crpi vodu iz čatrnje (bunara) na gospodskom trgu u Šibeniku. Ta čatrnja bila je od prije občinska, zatim se ustupila c. k. vojnom zapovjedničtvu, koje ima ključ od bunara, a ovo je u svako doba i na svaku zamolbu družtva dozvoljivalo crpiti vodu za porabu, priznav davno njegovo pravo.

Postanak i razlog tomu pravu nalazi se u tom, što sgrada kasinskoga družtva, tik čatrnje, podaje ovoj s krova obilato kišnice, koja se u naročitih žljebovih sabire. Nekoliko godina nazad pokuša mjestno zapovjedničtvo da osujeti družtveno pravo crpanja vode, no usljed pritužbe učinjene upravnim putem, naredilo se je namah, da se faktično stanje ne mienja i kasinu ostavi poraba vode kao i prije. Takovo je stanje trajalo do 15. travnja 1872, kadno vojno zapovjedničtvo pod izlikom starijih odredaba, i povriediv tim družtveni posjed, uzkrati porabu te vode. Usljed toga traži spomenuto družtvo po svom zastupniku, neka se izreče: 1) da je tužena stranka smela šibeničko kasinsko družtvo u mirnom posjedu crpanja vode iz čatrnje na gospodskom trgu u Šibeniku tik družtvene zgrade, izjaviv da mu neda vode i uzkrativ faktično porabu; 2) da se ima s toga uzpostaviti tužitelj u predjašnji posjed prava,

Digitized by Google

da crpi vode, ostaviv mu, da se s njom kao od prije u svakoj nuždi služi; 3) da mu naknadi tuženik parb. trošak.

Kot. sud nakon dugotrajne ove parnice izreče napokon odlukom od 31. prosinca 1876, da se molbi tužitelja zadovoljava, njegovo pravo priznaje, koje bje po tuženiku smetano, jer izpovjedi preslušanih svjedoka dokazuju, da je tužitelj od pamtivieka pa sve do 15. travnja 1872 crpao vodu nuždnu za dnevnu porabu u družtvenoj zgradi iz čatrnje u tužbi opisane, što je uvjek trpilo vojničtvo u Šibeniku smješteno, odkad mu je občina ustupila porabu čatrnje, te je na svaku molbu družtvenog poslužničtva otvaralo čatrnju i dopuštalo da se crpi voda bez obzira na godišnje doba; jer tuženik priznaje većinom to faktično stanje; nego jer se je svakom prigodom moralo moliti vojničtvo neka otvori čatrnju, htjeo bi, da se to smatra kao dobra volja, ko pogodljivost, koja nemože tvoriti temelja pravu, niti može biti predmetom zametnutoga posjednoga postupka; nu činjenica, na kojoj se ova tuženikova tvrdnja osniva, nije takova, da bi se u priepornom činu moglo nazrievati obstojanje neizvjestnosti, nesigurna odnošaja, a ako vojničtvo ima ključ od bunara, polazi to odatle, jer mu je občina ustupila bunar, što priznaje i tuženik; jer proti tuženikovoj tvrdnji stoji svakdanja i postojana poraba vode po tužitelju, njegova njekoliko godina nazad uzpostava na prosti utok, podnešen višjoj vojničkoj vlasti usljed slične uzkrate, kao što ističe poviedanje svjedoka Ivana M. i Andjela V., i suviše to, da se ključevi čuvaju u stražarni na trgu, gdje su kasino i čatrnja na domak, biva, da se svakdanjim i čestim tužiteljevim molbam uzmogne udovoljit, što nalazi oslona u tom, da se ključevi tu ostavili i kad je 1848 narodna straža zamienila vojničtvo u velikoj stražarni na istom trgu; jer, obzirom na predstavljeno, moralo se je priznat, da tuženik nije temeljito opravdao glavnu tvrdnju svoje obrane; jer pravo na crpanje vode iz čatrnje u tužbi opisane, što ga tužitelj tvrdi, može naći temelja u dugom neoprovrzivo u parnici dokazanom vršenju, a moglo bi opet bit opravdano tim, što kasinska zgrada prinosi znatnu oskrbu čatrnji kišnicom sa svog krova, što se je izrično u drugotnici priznalo, i da se je redovitomu sudu morala ostavit konačna presuda o pravnoj naravi odnošaja, postojećega medju strankami glede porabe vode iz pomenute čatrnje, sačuvav ovomu sudu, po zakonu, posjedno stanje potvrdjeno činjenicom potičućom od kazivanje spomenutih svjedoka; jer tuženik priznaje činjenicu, koja tvori prituženo smetanje, biva zabranu i uzkratu vode; a smotriv, da je tužitelj do 15. travnja 1872 bio u stvarnom posjedu prava na crpanje vode, dotično do navedene zabrane i uzkrate, mora se zadovoljiti tužbi, pokle je uzpostava naznačena izričnim pozivom na ono, što je odprije bivalo, i tuženika kao u parnici nadvladana osudit, obzirom na propis § 24 zakona 16. svibnja 1874 br. 69, na izplatu parničkih troškova, obaljenih na 50 for. 52 novč.

Digitized by Google

Financijalna prokuratura podnese priziv, ali c. k. prizivno sudište dalmatinsko, odlukom 23. veljače 1877 br. 604. potvrdi prvoga suda odluku, usvojiv sasvim razloge prvog sudca.

Pokušao se je vanredni previdni utok, ali ga c. k. vrhovno sudište odbilo, odlukom od 15. svibnja 1877 br. 5934, ne uvidiv u nižih presudah ni ništetnosti, ni očite nepravde. *Dr. V. P.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Dužnik nemože se odsuditi, da plati zatezne kamate i parbeni trošak, ako je već pripravio novac da plati, ali mu mjenica radi izplate nije bila predočena.

Platežnim nalogom c. k. okružnoga kao trgov. suda u R. zapovjedano je tuženiku B., kao prihvatniku mjenice, izdane 25. lipnja 1882., glaseće na 106 for. 69 nov., plative za tri mjeseca a datto, da ima tu svotu izplatiti tužitelju A. kao izdatniku na vlastitu odredbu i držaocu mjenice zajedno sa 6% kamati tekućimi od dana dospietka mjenice, t. j. 26. rujna 1882 do dana izplate i parbeni trošak sa 8 for. 30 nov.: sve to za tri dana pod prietnjom mjenb. ovrhe.

Ovomu platežnomu nalogu prigovori tuženik u toliko, u koliko mu se njim zapovjeda, da ima platiti tužitelju 6% kamate, tekuće od od 26. rujna 1882 i parbeni trošak.

Nakon dovršena ustmena postupka po mjen. pravu, potvrdio je prvi sud platežni nalog osudom od 25. studenoga 1882 izuzev jedino platež kamata tekućih od 26. rujna do 6. listopada 1882 i trošak tužbe, naloživ glede ovoga potonjega tužitelju, da je dužan tuženiku u ime naknade parb. troška platit 4 for.

Razlozi: Prigovori tuženika proti platežnomu nalogu od 7. listopada 1882 tiču se samo onoga diela istoga, u kojem se njemu nalaže, da ima platit 6% kamate od mjeničnoga duga, tekuće od 26. rujna 1882 i trošak parbeni; platežni dakle nalog, u koliko se odnosi na samu mjeničnu svotu, ostaje u krieposti. Tuženik prigovara, a tužitelj muče priznaje, da je on (tuženik) držao mjen. svotu od 106 for. u pripravi da izplati na dan dospietka mjenicu, ali da mu mjenica izplate radi nije prezentirana. Mjenb. zakon odredjuje, da je prihvatnik dužan platiti samo uz predočenje mjenice, on nije dužan donieti mjenb. vjerovniku dužnu svotu, nego držaoc mjenice ima od njega potražiti izplatu mjen. svote; prihvatnik dakle dolazi istom onda in moram solvendi, ako je vjerovnik potražio izplatu, a ovaj ju pako uzkratio, istom od toga dana počam može držaoc mjenice zahtievati zatezne kamate. U ovom slučaju mjenica nije bila predočena radi izplate, s toga mora se doki-

Digitized by Google

nuti i platežni nalog u toliko, u koliko se njim zapovjeda mjenb. dužniku izplata 6% zateznih kamata, tekućih od dana dospietka mjenice, t. j. od 26. rujna 1882. Tužitelj je naime i nepredočiv mjenice odmah dignuo tužbu, koja je zajedno sa platežnim nalogom od 7. listopada 1882 tuženiku dostavljena. Uručenjem ove tužbe nadomjesta se predočenje (praesentatio); tuženik mogaše zadovoljiti svojoj dužnosti plativ svotu ili položiv ju kod suda. On toga nije učinio, nalazi se dakla počam od 7. listopada in mora, pak ima od toga vremena plaćati zatezne kamate tužitelju. I glede troška parb. odbija se platežni nalog i tužitelj ga neima dobiti; jer po § 24 zakona od 16. svibnja 1874 (br. 69 d. z. l.) dužan je tuženik nadoknaditi tužitelju samo one troškove, koji su potrebni i koje je ovaj izdao da dodje do svoga prava; tuženik pako bijaše voljan platit, da mu je mjenica predočena, pak je bio pripravio i nuždnu svotu novca da namiri dug. Nije indi bilo ni nuždno podnieti tužbu. Tuženik dakle nije prouzročio tužitelju troška parb., nije bio taj trošak ni potreban da se dodje do plateža, nije po tom ni dužan tuženik nadoknaditi ga. — Tužitelj doduše tvrdi, a tuženik ne prigovori tomu, da je poslje dospietka mjenice pismeno pozvao tuženika, neka plati, dakle ga opomenuo, pak ako već nije htio bez uručenja mjenice platit, da je mogao položiv novac kod suda umaći posljedicam zamude platežne. Nu puka opomena platežna nemože nadoknaditi predloženje mjenice i ponudu da će se ova uručiti, jer po odredbi čl. 29 mj. z. obvezan je dužnik jedino uz uručenje kvitirane mjenice dug izplatit; a tko traži izplatu mora da ima, da drži mjenicu i da mjenica glasi na naredbu tužitelja. Što se pako tiče deponiranja duga kod suda, to je mjenb. dužnik po čl. 40 mj. z. doduše vlastan ali nije bio obvezan to učiniti, i deponiranjem bio bi se jedino riešio dužnosti plaćanja zateznih kamata od dana kad je novac položen. — Pošto su prigovori tuženika temeljiti, pošto ih je tuženik na obranu svoga prava morao staviti, pak su oni i uvaženi; pošto je tako tužitelj odpućen, trebalo ga je po § 24 zakona od 16. svibnja 1874 odsuditi, da nadoknadi tuženiku trošak postupka, što no se je morao povesti usljed njegovih prigovora.

Na priziv tužiteljev c. k. viši sud pražki osudom od 9. siečnja 1883 br. 295 uzdržao je u krieposti platežni nalog i glede kamata, računanih od 26. rujna 1882 do uključivo 6. listopada t. g. te izim toga naložio tuženiku, da ima osim troška tužbe još nadoknaditi tužitelju dalnji sudb. trošak od 6 for. 17 nov. i trošak priziva od 11 for 90 nov. i to s ovih razloga:

Istina je, da je dužnik obvezan platit jedino ako mu se uruči mjenica (čl. 39 mj. z.). Ali ovu ustanovu nemože dužnik tumačiti na svoju korist. Jer po čl. 44 mj. z. predočenje mjenice na dan dospietka — izuzev u čl. 43 mj. z. normirani slučaj — nije potrebno, a zakon

Digitized by Google

ovlašćuje dužnika, ako mu se mjenica nepredoči na dan dospietka, da može na trošak i pogibelj tužiteljevu deponirati kod suda mjen. svotu i tim se riešiti svake dalnje obveze (čl. 40 mj. z.) Odavlje pako sliedi, da onaj dužnik, kojemu se mjenica u vrieme dospietka nepredoči radi izplate, i koji se neposluži pravom, što mu ga daje čl. 40 mj. z., ostaje upravo tako u obvezi, kao da mu je mjenica radi izplate predočena, a nije je izplatio. Pošto pako tuženik, komu mjenica nije bila radi izplate predočena, nije platio tužitelju duga ali niti ga položio kod suda, to je on dana dospietka bio in mora pa zato mora platit i zatezne kamate. S ovih razloga trebalo je promieniti osudu prvoga suda, a usljed toga mora on po §§ 24 i 26 zakona od 16. svibnja 1874 nadoknaditi i parbeni trošak prve i druge molbe.

Usljed previdne žalbe tuženika c. k. najviši sud bečki osudom od 12. travnja 1883 br. 2367 promieni osudu druge molbe u napadnutih točkah, a potvrdi osudu prvoga suda dodav joj, da tužitelj ima sam nositi trošak svoga priziva, a tuženiku nadoknaditi trošak previdne žalbe na 10 for. 8 nov. ustanovljeni — za tri dana pod prietnjom ovrhe —

Razlozi: Ako se trasat po čl. 23 mj. z. prihvatom mjenbeno obvezuje, da će po njem prihvaćenu svotu na dan dospietka platit, nije mu se tim nametnula obveza, da ima držaoca mjenice, osobito ako ova glasi na naredbu (Ordre), kao što je to u ovom slučaju, potražiti, pa ma ga i poznavao, te mu mjeničnu svotu izručiti, nego ima na dan dospietka držati u pripravi mjenb. svotu da uzmogne odmah svojoj dužnosti zadovoljiti, kad se to bude od njega iskalo. Zato, premda se po čl. 44 mj. z., da se uzdrži mjen. pravo proti prihvatniku (akceptantu), izuzev slučaj čl. 43 mj. z., koji se ovdje nemože uporaviti, neišće predočenje mjenice radi izplate, — zato se opet nemože reći, da se B. počam od 26. rujna 1882 nalazi in mora, jer tužitelj neporeče, da tuženik na dan dospietka nije držao svotu mjen. u pripravi da dug plati; da je po čl. 40 mj. z. bio samo vlastan ali ne i dužan položiti tu svotu na dan dospietka kod suda, ako se je htio uzprkos propuštena zahtjeva riešiti dužnosti platežne; da je on po čl. 39 mj. z. samo uz uručenje kvitirane mjenice dužan platit mj. svotu; da se je A. predočenjem mjenice kao imaoc ove imao legitimirati, da je vlastan tražiti izplatu, što je on učinio istom podnešenjem tužbe mjenbene. Moralo se dakle uvaživ opravdanu previdnu žalbu, promieniti osudu druge molbe, a potvrditi onu prvoga suda; a usljed toga mora u smislu §§ 24 i 26 zakona od 16. svibnja 1874 tužitelj sam nositi trošak svoga neopravdanoga priziva, a nadoknaditi tužitelju trošak previdne žalbe.[1] *(Jur. Bl.)*

[1] Ovdje navedeni članci aust. mj. z. posve se slažu s ustanovami hrv.-ugar. mj. z., koje dolaze u §§ 29, 39, 40, 43 i 44.

Digitized by Google

Ogledba trgov. knjiga ima se preduzeti kod redovitoga suda dotičnoga trgovca, a ne kod suda postupajućega.

U pravnom prieporu A. trgovca u Pragu proti B. radi izplate 730 fr. odredi okružni sud u Ugar. Hradiću, nakon podnešene replike o molbi B., ročište radi ogledbe priloga navedenih u replici, imenito trgov. knjige A., iz koje da je uzet račun priložen odgovoru.

Prizivni sud potvrdi usljed utoka A. odredbu prvoga suda „uvaživ, da se ovdje neradi o predloženju trgov. knjige u smislu čl. 37 t. z., nego ob rekogniciji one trgov. knjige, iz koje da je račun izvadjen, u smislu §§ 122, 123 i 126 austr. pp."

Naprotiv najviši sud bečki zadovolji izvanrednomu previdnomu utoku A. te promjeni odredbe nižih sudova, uzdržav ostali dio u krieposti, u onoj točki, u kojoj se odredjuje ročište za ogledbu trgov. knjige pred okružnim sudom u Ugarskom Hradišću, pak se upućuje okružno sudište, da se radi recognosciranja trgov. knjige obrati na pražki trgov. sud, „jer po dvor. dekretu od 20. ožujka 1794 i u smislu § 36 tr. z., koji se slaže s ovim dvorskim dekretom, trgovac mora svoje knjige radi ogledbe predložiti jedino svomu redovitomu sudu, a u ovom slučaju je to trgov. sud u Pragu.

C. Kazneno.

1. Urednik periodičkoga tiskopisa, koji trim različitim osobam, bilo u kojoj mu drago nakani, pošalje ma i pod zatvorenom couvertom zaplienjene brojeve časopisa svoga, kriv je prestupka § 24 štamp. zakona.

2. Urednik periodičkoga časopisa, koji se tiska u dva jezika, nemože uzkratiti uvrštenje izpravka samo zato, jer nije pisan u onom od onih dvajuh jezika, koji je on označio.

Po nalogu državav. odvjetničtva u Zadru zaplienjen je bio broj 36. časopisa „Narodni List" radi jednoga dopisa iz Livna od 10. svibnja 1881. Nekoliko dana kašnje predano je na zadarskoj pošti deset paketa, glasećih na različite osobe, občine i družtva tako u kao i izvan Dalmacije. U jednom od tih zamotaka, koji se bio poderao, opažen je onaj broj 36. „N. L.", pak je ravnatelj jošte, prema dobivenom nalogu, tih deset paketa predao kotar. predstojniku, a ovaj državav. odvjetničtvu. Da se konstatira što je u onih zamotcih, bijahu svi otvoreni i u svakom nadjen po otisak br. 36 „N. L." Nešto kašnje donese br. 39 istoga časopisa pismo urednika Jurja Bianchinia, upravljeno na ravnatelja pošte, u kojem se veli, da je uredničtvo spasilo nekoliko otisaka od konfiskacije te ih preko zadarskoga pošt. ureda odpremilo nekim prijateljem te ro-

Digitized by Google

doljubom i nekim uredničtvom u Hrvatskoj, da čuje njihovo mnienje o nenadanoj zaplieni i o dalnjem postupku, i da je netko vidio tih deset zamotaka na stolu kotar. predstojnika Fortia; pita on s toga ravnatelja pošte, kako se je to i zašto dogodilo? Juraj Bianchini očitova pred sudom, da je on samo tri otiska poslao trim odvjetnikom, moleć ih za savjet, sve ostalo nieče. U br. 73. od 24. rujna 1881 i u br. 81. od 22. listopada 1881 rečenoga časopisa, koji se tiska na taljanskom i hrvatskom jeziku, štampana su dva dopisa. Zemalj. 'pošt. ravnateljstvo odpremi dopisi od 17. i 21. listopada 1881 uredničtvu izpravak glede onih dopisa da ih priobći u svom listu; nu jer su izpravci ti štampani na taljanskom jeziku, urednik nehtjede ih uvrstiti. Bianchini bijaše sbog prestupka i dvajuh prekršaja u smislu §§ 24 i 21 tisk. zak.[1] stavljen pod obtužbu. Nu sud odrieši ga osudom od 27. studenoga 1882 i to s ovih razloga:

a) Glede obtužbe radi prestupka po § 24. tis. z.: „Razširenje stoji prema ustanovam tis. zak., kako se vidi iz § 6.[2] istoga zak. u razpačavanju, prodavanju ili razdavanju tiskopisa, kao i u tom, da se ovaki pribiju, izvjese ili izlože na javnom mjestu, t. j. stoji u tom, da tiskopis dodje u javnost, da je pristupan brojem neograničenoj količini ljudi. U djelu, kojim krive obtuženoga, sud tumačeć ovako zakon, nije našao objektivne oznake spomenutoga prestupka, radi kojega je po § 24 tis. z. obtužen. I zaista, ako bi se i htjelo uzeti da su istiniti navodi u otvorenom pismu urednika iztaknuti, da je najme obtuženi zaista odpremio onih deset zaplienjenih zamotaka, i još k tomu tri otiska trim različitim osobam, ipak se to djelo, učinjeno u označenoj nakani, nebi moglo držati razširenjem u smislu tis. zak., jer s jedne strane zatvoreno pismo nemože se smatrati shodnim sredstvom, da stvar kakova dodje u javnost, a s druge strane razposlano je onih brojeva samo nekim osobam, dakle broju ograničenom tako, da je razširenje u javnosti, u smislu gore navedene zakonske ustanove izključeno. Polazeć s ovoga stanovišta sud je stekao uvjerenje, da okrivljeno djelo nije prekoračilo granica povjerljivoga priobćenja, učinjenoga u nakani, da se pita savjet, a takovo priobćenje nepada pod sankciju § 24 tis. z. Prosudjivajuć pako subjektivnu stranu djela, sud nije našao u rezultatih razprave dovoljna temelja, da se uvjeri o krivnji obtuženoga. U pismu, upravljenom na ravnateljstvo pošte, priznaje se doduše, da je nekoliko otisaka zaplienjenoga broja „Nar. Lista“ predano na zadarsku poštu, da se odpremi nekim prijateljem u Dalmaciji i izvan nje; nu iz dotičnih izjava nemože se zaključiti, da je obtuženi predao onih deset zamotaka,

[1] §§ 21 i 18 hrv. zakona o porabi tiska od 17. svibnja 1875.
[2] § 5 hrv. tisk. zak. od 17. svibnja 1875.

Digitized by Google

što no su na pošti zaplienjeni, jer on to s jedne strane nieče, a s druge strane što se izraženo uvjerenje, da su po njem odpremljeni otisci 15. svibnja 1881 nadjeni na stolu kotar. predstojnika zadarskoga, neosniva na vlastitom opažanju urednika, nego na kazivanju drugih možda i krivo upućenih osoba, premda je urednik kazivanje onih osoba držao posve istinitim. Što urednik priznaje, da je odpremio tri exemplara zaplienjenoga broja 36 trim stanovitim osobam, moglo bi poroditi sumnju, da je on odpravio i onih deset zamotaka; nu podpuno uvjerenje nije se moglo postići, da je upravo urednik one zamotke odposlao. S ovih razloga odrešio je sud obtuženoga obtužbe glede učina prestupka § 24 tis. z. u smislu § 259[1] br. 3 austr. k. p.

b) Odriešenje od obtužbe po § 19[2] tis. z. ovako je obrazloženo: Sud nemogaše uvažiti prigovor obtuženoga, koji veli, da nije podpuno uzkratio uvrštenje izpravka poštar. ravnatelja zadarskoga, nego da ga je povratio moleć, neka mu pošalje prevod na hrvatskom jeziku, jer po zakonu neima nikakove razlike medju bezuvjetnom i uvjetnom uzkratom. Ako § 19 tis. zak. i nepropisuje, da ispravak ima biti sastavljen u istom jeziku, u kojem je pisan i članak koji se izpravlja, mora se priznati, da zakon odredjujuć, da se izpravak mora tako glede mjesta gdje se uvršćuje kao i glede pisma upravo onako uvrstiti, kako je uvršten i članak, koji se izpravlja, zahtjeva takodjer i identičnost jezika, inače u mnogih slučajevih nebi se mogao zakon ni uporaviti. Pravo izpravka je nedvojbeno teret nametnut uredniku na korist izpravljača, pa zato nesmie se taj teret još povećati, a učinilo bi se to, kad bi se izpravljatelju dopustilo, da napiše izpravak u jeziku, u kojem ga je volja. Pošto pako zakon o tom ništa neodredjuje, mora se tumačiti na korist obtuženoga. Ako bi § 19 tis. zak. tumačili i po predlogu držav. odvjet., ipak nebi se, po uvjerenju suda, mogla uzkrata doslovnoga uvrštenja izpravka, obzirom na osobite okolnosti obstojeće u Dalmaciji glede porabe jezika, smatrati kažnjivom; jer s jedne strane našao je urednik „Nar. Lista“ u tom, što zakon tisk. šuti o tom (§ 19), a s druge strane u naredbi minist. od 20. travnja 1872 o porabi zemalj. jezika u vanjskom obćenju s polit. oblastmi, sudovi i držav. odvjetničtvi u Dalmaciji, da je posve opravdan njegov postupak, koji je sliedio prema dalmat. ravnateljstvu pošta obzirom na izpravak, podnešen mu radi uvrštenja u njegov list, da je dakle zahtievajuć hrvatski prevod izpravka radio u dobroj vjeri.“

Proti ovoj osudi podnese držav. odvjetničtvo zadarsko žalbu ništovnu, koju je kasacionalno sudište bečko uvažilo, napadnutu osudu

[1] § 250 hrv. kaz. postup. od 17. svibnja 1875.
[2] § 16 hrv. tisk. zakona.

Digitized by Google

dokinulo, te sudilo, da je don Juraj Bianchini, urednik časopisa „Narodni List“ kriv prestupka kažnjiva po § 24 zakona od 17. prosinca 1862 (d. z. l. br. 6 g. 1863), što ga je počinio tim, da je mjeseca svibnja 1881 tri otiska zaplienjenoga br. 36 časopisa „Nar. List“ poštom odpremio odvjetnikom dr. Bulatu, Čingriji i dr. Mrazoviću te tim znajuć razširivao zaplienjeni tiskopis; zatim opetovano počinjena prekršaja ustanova § 21 tis. zak. od 17. prosinca 1862 počinjena tim, da se je bez razloga kratio uvrstiti u časopis „Nar. List“ izpravak poštar. ravnatelj. zadarskoga od 17. i 21. listopada 1881 prema odredbam §§ 19 i 20 tis. zak.[1] propisanim načinom i u propisanom vremenu, pak se stoga odsudjuje na temelju §§ 21 i 24 tis. zak. i § 267 austr. k. p. na novčanu kazan od 60 for., dotično na 12 dana zatvora, ako nebi mogao platit ovoga iznosa, na izplatu troška k. p., eventualno i izvršbe kazne kao i na to, da ima bezplatno uvrstiti u časopis „Narodni List“ oba izpravka, dostavljena mu od zadarskoga ravnateljstva pošta 17. i 21. listopada 1881, i napokon ovu osudu u smislu §§ 20 i 21 tis. zak.

Razlozi: Premda razlozi osude, na kojih se temelji onaj dio napadnute osude, koji se odnosi na prestupak dalnjega razširenja zaplienjenoga tiskopisa, neodgovaraju posve zahtjevom zakona po § 270 br. 7 austr. k. p., sadržavaju ipak dovoljnih momenta, da se uzmogne opredieliti, s kojega je stanovišta prvi sud polazio prosudjivajuć obtužbu podignutu proti J. B. radi spomenutoga prestupka. Tu valja prije svega opaziti, da je prvi sud konštatovao, da je J. B. mjeseca svibnja 1881 predao na poštu tri otiska br. 36 po njem uredjivanoga časopisa „Nar. List“ pod tri različita zamota, i na tri različite osobe upravljena, i da je spomenuti br. 36 ovoga časopisa prije nego li su oni otisci na poštu predani, bio zaplienjen. Već u ovom samom, po prvom sudu ustanovljenom učinu vide se vanjska obilježja kažnjivih djela, o kojih govori § 24 zakona od 17. prosinca 1862, jer ovaj § odredjuje, da je svatko krivac prestupka tko znajuć razpačuje ili dalje razširuje zaplienjeni tiskopis. Već je osudom prvoga suda, proti kojoj je podnešena žalba, ustavljeno, da se tu zaista nalaze sva vanjska obilježja kaznjiva djela, o kom se ovdje govori, pak ako nije u ovom slučaju prvi sud našao obilježje razširenja, ako predaju onih triuh otisaka na poštu nesmatra u smislu § 24 tis. z. kaznjivim razširenjem, to je zakon ovdje, gledeć na predstojeće pravno pitanje krivo upravio. § 6 tis. z. opredieljuje pojam „razširenja“ općenitim za sve ovo područje valjajućim načelom tako, da § 24 tis. z. i tu dolazeći izraz „razširenje“ stoje u najtjesnijem savezu sa § 6, a ovaj potonji subsumira pod pojam „razširenje.“ i razdieljivanje tiskopisa, a ne postavlja pobližega obilježja, kojim bi ograničio pojam

[1] §§ 16 i 17 hrv. tisk. zakona.

Digitized by Google

„razširenje.“ Posve je dakle neodlučno, što obtuženi tvrdi, da je imao predav ona tri otiska na poštu, posebnu svrhu pred očima, pošto su već samom predajom na odpremu trim različitim adresatom, bez obzira na svrhu s tim spojenu, oživotvorena ona faktična obilježja, koja zakon postavlja, i koja drži za dovoljna, da se izvede razdieljenje i tim zaprieče posljedice zapliene, da najme sadržaj zaplienjenoga tiskopisa dodje do znanja više osoba. S toga i nepostoje razlozi žalbe ništovne, osnovani na br. 5 i 9 § 281 a. k. p. A pošto ima u napadnutoj osudi i u njenih razlozih dovoljnih činjenica, da se uzmogne prema § 288 br. 3 a. k. p. meritorna rješitba izreći, to se mora uvaživ žalbu ništovnu izreći po § 281 br. 9 a. k. p., da je obtuženi kriv kažnjiva djela, kojega bje obtužen, jer se u samih činjenicah nalaze obilježja prestupka, u § 24 tis. z. navedena.

Glede drugoga kažnjivoga djela, kojim bijaše okrivljen J. B., naime da je opetovano prekršio § 21 zakona od 17. prosinca 1862, prvi sud uze dokazanim, da se je obtuženi kratio primiti izpravak zemalj. poštar. ravnateljstva u Zadru, da ga uvrsti u časopis po njem uredjivani, kako to nalažu ustanove §§ 19 i 20 tis. z. Ova uzkrata obtuženoga samo u onom slučaju nebi bila kažnjiva, da je osnovana, temeljita. Ali ako se uvaži, da je izpravak od 17. i 21. listopada 1881 sastavljen u taljanskom jeziku, dakle u jednom od onih dvajuh jezika, u kojih piše „Narodni List“, to je ona uzkrata odgovornoga urednika bezuvjetno neopravdana. *(Centralblatt.)*

Promjena obtužbe za tečaja glavne razprave.

Mjeseca lipnja o. g. podigne državno odvjetničtvo u Trstu tužbu proti A. radi zločinstva pronevjerenja ex § 183 k. z. — Obtužbi neprigovori obtuženik, postade dakle pravomoćnom, te je sud odredio glavnu razpravu na zadnji dan mjeseca lipnja; nu pošto je obtuženi obolio, mogla se držati istom u kolovozu o. g.

Na ovoj glavnoj razpravi i odmah nakon pročitane obtužnice izjavi javni tužitelj, pošto je medjutim zadobio kriepost zakon od 25. svibnja 1883 (br. 78 d. z. l.) da mora obtužbu promieniti tako, da bi trebalo okrivljenoga suditi radi prestupka § 1 novoga zakona.

Branitelj uzev na znanje ovo očitovanje predloži, neka c. k. sudište odmah obustavi razpravu, jer neima pravomoćne obtužbe, a spise neka povrati sudcu iztražitelju. Promjena bo obtužbe nije nastupila usljed okolnosti, nastale tek kod glavne razprave, nego usljed drugoga dogodjaja, koji je nastupio prije glavne razprave. Pitanje, kako da se shvati ovakov slučaj, za koji neima u kaz. postup. nikakove naročite odredbe, može se riešiti jedino putem analogije, i to trebalo bi ovdje upora-

Digitized by Google

viti § 227 toč. 2 a. k. p.[1] Ako javni tužitelj očituje prije početka glavne razprave, može se to uzeti samo tako, da on opozivlje svoju prijašnju obtužbu, a ujedno podnosi novu, s kojom treba postupati po § 227 toč. 2 k. p.

Prvi sud nije pristao uz mnenje branitelja, nego je izključio tu uporavu § 227 toč. 2 k. p. te je pozivljuć se na § 262 k. p.[2] izrekao, da se razprava ima nastaviti.

Obtuženi bude obsudjen radi prekršaja § 3 zakona od 25. svibnja 1883, zato branitelj nije podastro žalbu ništovnu.

Non bis in idem: što je, ako se uzme nastavljena kradja.

Okružni sud u Reichenbergu osudom od 18. siečnja 1883 odrieši Franjicu G. obtužbe, podignute proti njoj radi zločinstva kradje po §§ 171, 176 II. b. k. z. Državno odvjetničtvo podastre žalbu ništovnu proti ovoj osudi, nu kasacionalno sudište zabaci žalbu sa sliedećih r a z l o g a.

Žalba ništovna drž. odvjetničtva osniva se na § 281 alin. 9 b. k. p. (§ 277 alin. 9 b. hrv. k. p.) te polazi sa stanovišta, da je sud riešavajuć pitanje, da li obstoje okolnosti, koje bi kažnjivost djela dokidale ili kazneno proganjanje sbog njega izključivale, povredio i krivo uporavio zakon, imenito §§ 363 ad 3 i 265 aust. k. p.[3] i § 173 k. z. Obtužena Franjica G. ukrala je svomu gospodaru stvari vriednih 7 for., s bog česa bijaše odsudjena osudom od 29. kolovoza 1882; zatim ukrade istomu gospodaru za vrieme svoje službe kod njega stvari u vriednosti od 22 for. 15 nov.; nu kradja pojedinih predmeta dogodila se u razno vrieme, obtuženica je dakle više puta odlučila krasti i više puta posegnula za tudjim dobrom, tu indi nisu jednake stvari ukradjene, dakle postoji drugi, različiti učin. Ovako dokazuje državn. odvjetničtvo. Nu ovo mnienje državn. odvjetničtva nije temeljito; odriešenje Franjice G. nemože se smatrati pogriešnim ili na pravnoj bludnji osnovanim. Jer iz obtužbe i onoga, što je pred sudom ustanovljeno, vidi se, da je obtužena čine, s bog kojih ju tuže, izvela kod svoga gospodara u vrieme od početka lipnja do 21. srpnja 1882, u tom vremenu ona je malo po malo odniela iz ormara svoga gospodara novca i drugih stvari. Osudom od 29. kolovoza 1882 odsudiše ju s bog toga, „jer je radi svoje koristi u vremenu od početka lipnja do 21. srpnja 1882, kad je služila kao služavka kod oštećenoga, bez njegove privolje iz ormara, dakle tudju pokretnu stvar, u vriednosti preko 5 for. iz posjeda odniela, po §§ 171

[1] § 218 hrv. kaz. postup.
[2] § 256 hrv. kaz. postup.
[3] §§ 304 i 259 hrv. kaz. postup.

Digitized by Google

i 176 II. b. k. z. na 14 dana tamnice. Premda se je kašnje, 9. studenoga 1882 pokazalo, da je osudjena osim stvari, izbrojenih u osudi od 29. kolovoza 1882 u isto vrieme i na isti način ukrala svomu službodavcu još i drugih, tada još nepoznatih stvari, vrednih 22 for. 15 n., valja ipak uvažiti, da je bio temelj, koji je omogućio ove kradje, služnički odnošaj obtužene prema svomu gospodaru. Kada je obtužena pojedine stvari te uzela (ukrala) neda se fiksirati, pa je stoga moguće, da su predmeti, kojih je kradja kasnije došla na svjetlo, prije ukradjeni nego li oni, koji bijahu predmetom sudjenja od 29. kolovoza 1882; odakle sliedi, da tu postoji nastavljena kradja, kod koje se je nakana za krasti pokazala već kad je prvi put tudja stvar uzeta, pak je malo po malo posve izvedena. U ovom dakle slučaju jesu vrieme kada i osoba oštećenoga ista, različiti su samo predmeti. Proti obtuženoj moglo bi se dakle samo tako postupati, da se obnovi kaz. postupak, ali za to manjkaju predpostave § 356 k. p.[1]

KNJIŽEVNOST.

Kazneni zakon od 27. svibnja 1852 sa naknadnimi, pojedinih ustanova tičućimi se zakoni i naredbami. Odgovornost bana i odjelnih predstojnika kr. zemaljske vlade. Prekršaji, doznačeni uredovanju političkih oblasti i postupak glede istih. — Uvjetni dopust kaznjenika. Unutarnja uredba kr. zemalj. kaznione u Lepoglavi. Uredio dr. Hinković. U Zagrebu. Nakladom knjižare Mučnjaka i Senftlebena. Str. 401. Ciena 2 for. 50 novč.

U br. 4. Mjesečnika o. g. oglašeno bje, da je knjižara Mučnjaka i Senftlebena, koja je u svojoj „maloj sbirci zakona, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju i hrv.-slav. Krajinu“ već više zakona izdala, odlučila u istom formatu izdati kazneni zakon od 27. svibnja 1852 i da će tu sbirku urediti g. dr. Hinković; ujedno smo priobćili osnovu, po kojoj je g. H. nakanio postupati kod ovoga posla, koja je osnova štampana i u ovoj knjizi kao predgovor.

Imajuć pred sobom gotovu sbirku, obsizuću 401 stranu, možemo samo pohvaliti trud g. urednika, te ga svakomu pravniku što toplije preporučiti. Ovo je koliko znamo, do sada najbolje uredjena sbirka ove ruke; jer ne samo da su kaz. zakonu dodani zakoni ob odgovornosti bana i odjelnih predstojnika itd., nego su „kod pojedinih ustanova dodani drugi istih se tičući zakoni i naredbe tako, da je kod svake po-

[1] § 297 hrv. kaz. postup.

Digitized by Google

jedine ustanove kaz. zakona sabrana ciela odnosna zakonodavstvena radnja triuh desetgodišta, u koliko su prvobitne ustanove tim razjasnjene, upodpunjene, preinačene, ukinute."

Ovu će sbirku moći uspješno rabiti i pravnici u Dalmaciji i Istri, jer ne samo da imamo zajednički kazneni zakon, nego i neke naredbe te ini propisi valjaju tako ovdje kao i ondje kod njih.

Knjiga je dosta omašna, pak koliko bi bilo i shodno, da su ustanove zak. ilustrirane i rješitbami najvišega suda, uvidjamo, da bi tim knjiga bila postala još omašnijom, a po tom dakako i skupljom.

Preporučamo ovu sbirku svakomu pravniku.

— *Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.* Knjiga 67. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juristički. Sadržaj: dr. Maretić: O nekim pojavima kvantiteta i akcenta u jeziku hrvatskom ili srpskom; — M. Valjevac: Prinos k náglasu u (novo) slovenskom jeziku; dr. Fr. Marković: Knez Medo Pucić. — Pravila za akademičku galeriju. itd. — Ciena 1 for. 50 novč.

— *Plenarbeschlüsse und Entscheidungen des k. k. Cassationshofes,* veröffentlicht im Auftrage des k. k. obersten Gerichts- als Cassationshofes von der Redaction der allgemeinen österreichischen Gerichtszeitung. Fünfter Band. Wien. Manz'sche Buchhandlung. Ciena 1 for. 50 novč.

Kad god. 1860 dobih od vrhovnog sudišta tudje jedne države, koje stanovnici nisu lje napredniji od nas, povoljnu meni odsudu, te na dnu nje opazih, gdje samo sudište naredjuje, da se odsuda tiska, zapitah sama sebe: quando apud nos haec erunt? A radilo se je u onoj parnici o važnom pitanju, tičućem se medjunarodnog sudovanja. Mi se onda u ovoj državi stoprv od godine 1853 radovasmo, što vrhovno sudište bečko, po paragrafu 197 carskog patenta od 3. svibnja iste godine imadjaše izdati razloge svojih presuda u svakom slučaju, a ne samo kad bi preinačilo ili dokinulo obie osude nižih molba, kako su dotadanji zakoni nalagali. U onoj tudjoj državi ustavna sloboda, koja svjetlosti prija, odavna svoj barjak vijaše, a amo bila ga je stoprv 1848 razvila, pa ga do malo i savila, ali ostaviv u zemlji svoga sjemenja, koje je unatoč duvanju neprijazna mu vjetra, ipak proklijalo i ploda donosilo. God. 1853, kada se novim kaznenim postupnikom ostvarilo u kaznenih parnicah načelo javnosti, ustmenosti a donjekle i načelo tužbovno, priznalo se je napomenutim §-om, što je davna već bio proglasio Zeiller: „da neka austrijsko zakonodavstvo krati, a s važnih doista razloga, svaku kriepost sudskim presudam preko domašaja dotičnih parnica; ali da su one ipak od velike praktične važnosti za sudce, odvjetnike, za zakonodavce i za puk; da bi doduše bilo pogibeljno, da presude velikih i malih sudova stvaraju pravnike, jer ove presude mogu usta-

*

Digitized by Google

novit samo formalno pravo, koje je često posve različito od istinitog, tvarnog prava, te visi o mnienju stranaka, o zabludah i nazorih sudaca (res judicata ex albo facit nigrum, ex nigro album); ali nema opet sumnje, da pravedne i jednoglasne presude hrabre narod, da se uzda u svoje zakone i u svoje sudce i da ih ljubi". A pošto očevidno biva, da samo priobćenjem presuda vrhovnog sudišta može se uplivat na sudove prve i druge molbe, da im sudovanje bude što izpravnije i jednoglasno, našao se je odmah g. 1858 savjetnik okružnog sudišta korneuburžkog, Franjo Peitler, koj je u knjigu skupio te tiskom izdao, što je više mogao naći tih vrhovnih presuda gradjanske struke, s dotičnimi presudami nižih sudova. God. 1860 izdao je tu sbirku po drugi put jako umnožanu. Za njegovim primjerom odmah povedoše se Glaser, Unger i Walther te stali izdavat onu golemu sbirku gradjanskih presuda, u kojoj naći je svaku i malo važnu presudu vrhovnog sudišta, koja broji jur 17 pedebelih svezaka. Nego pošto vrhovno sudište sudi istodobno u više senata, a članovi njegovi, sve stara čeljad, često se mienjaju, moradijaše se dogodit, da niži sudovi i pravnici u obće, usvoje u množtvu objelodanjenih njegovih predsuda, različita sudovanja ob istih predmetih. Da se takova neprilika barem umanji, veoma je sgodno odlučilo vrhovno sudište bečko g. 1872., da se uredi knjiga judicata (Judicatenbuch) i potražnik presuda (Spruchrepertorium) za gradjansku struku, a iza proglašenja novog kaznenog postupnika g. 1873 odredi takovu knjigu i takov potražnik za presude kaznene struke. Istodobno naredilo je vrhovno sudište, da presude, koje će se uvrstit u te knjige i u te potražnike, budu objelodanjene u Allgemeine oesterr. Gerichtszeitungu, pravnički ovo list što izlazi u Beču od g. 1863.

Sad Manzova knjižara, veoma zaslužna za pravnike, stala odmah skupljat u knjige džepnog oblika te presude. Koje su gradjanske struke, izdala je dosele samo u jednoj knjizi g. 1879 a kaznene počela je izdavat jur g. 1876. Ovih zadnjih izdala je dosele pet knjiga. Peta je kojoj naslov stavismo na glavu ovih rieči. Sbirka ova vrhovnih kaznenih presuda, kao što ona tanja gradjanskih, sadržaje veoma važnu kazuistiku, koja je veoma poučna za prvomolbene sudove. Sbirka ova je udešena tako, da i u ovom petom svezku ima potražnik svih presuda uvrstjenih u svoj sbirci, azbučno kazalo predmetâ, o kojih se one presude bave, i svi §§ kaznenog zakonika i kaznenog postupnika, na koje se te presude odnose. Veće udobnosti neda se umisliti od one, koja je ovimi knjigami pribavljena pravniku, da on čas uvidi, je li se o kojem pitanju kaznenog sudovanja izrazilo vrhovno sudište. Knjižari Manzovoj valja s toga čestitati, što se svojski stara, da nadje izvrstnih pravnika, koji će njoj ove knjige sastavljat. *B.*

Iz Zadra koncem kolovoza.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Kraljevski povjerenik za Hrvatsku i Slavoniju) preuzv. gosp. barun Ramberg povjerio je privremenu upravu kraljev. vladnoga odjela za nutarnje poslove kr. zemalj. vlade g. Ferdinandu vitezu Bayeru, većniku kr. stola sedmorice.

— *(Iz Dalmacije)* odazvaše se pozivu pravničkoga družtva sliedeća gg.: Dr. Kazimir vitez Abelić-Mulatski, c. k. sudb. pristav u Zadru (3 for. 32 n.), dr. Kajetan Bulat, odvjetnik u Spljetu (4 for. 50 nč.); Sava Bjelanović, urednik „Srbskoga lista“ u Zadru (4 for. 50 nč.); dr. Augustin Masovčić, odvjetnik u Sinju (8 for.); dr. Srećko Caraman, kr. jav. bilježnik u Spljetu (2 for 50 nč.) i c. k. okružno sudište u Spljetu.

(Gosp. dr. Fr. J. Spevec) podžup. perovodja, habilitirao se je za docenta iz pravne povjesti na pravo- i državoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu, te je dobio veniam legendi.

— *(Odvjet. jubilej.)* 28 rujna proslavio je g. A. Schauff, odvjetnik zagrebački, 40godišnjicu svoga odvjetovanja. Njegovi drugovi iz Zagreba i okolice pokloniše mu na uspomenu liepoga i radostnoga dana ovoga album sa fotografijami svojimi. Vrlo poštovani i ugledni g. odvjet. Schauff obavljaše kroz šest godina velikim trudom poslove blagajnika pravničkoga družtva u Zagrebu. Živio.

— *(Za odvjetnike u Bosni)* imenovani su medju ostalimi: dr. Čalogović sada odvjetnik u Vinkovcih; F. Klofutar, sada odvjetnik u Zagrebu, dr. Berthold Krasa, sada odvjetnik u Beču.

(Ukinuta kazniona) Odredbom kralj. zemaljske vlade ukinuta je kralj. kazniona u Karlovcu te ustrojena nova kazniona u Gospiću.

(Preminuli su) u Zagrebu Uroš Gavrilović, odvjetnik u 63 godini; Vladimir Tomić, podžup. perovodni vježbenik; a u Osieku dr. Mladen Muačević, odvjetnički perovodja.

(G. Konstantin Korka) tajnik sudb. stola, premješten je iz Belovara kr. sudb. stolu u Varaždin.

(Dr. Smolka) sadanji predsjednik kuće zastupnika carevinskoga vieća, odrekao se je izvršivanja odvjetničtva, kojim se je bavio pune 44 godine; a nebi se ga bio ni sada odrekao, da nije upravitelj kancelarije njegove opasno obolio i stoga se svoga zvanja u Smolkinoj pisarni odrekao.

(Dr. Leopold barun Neumann,) profesor medjunarodnoga prava i statistike na sveučilištu beč k m, umirovljen je nedavno, te mu je tom prigodem izraženo previšnje priznanje za njegove odlične službe, izkazane znanosti i državi.

(Tarifa odvjetničke zaslužbe.) Ministar pravosudja dr. barun Prážák pozva sva prizivna sudišta, da u porazumku s odvjetničkimi komorami sastave enquetna povjerenstva od većnika višega suda i odvjetnika, koja bi izradila osnovu tarife o nagradah odvjetnika za njihovu radnju i trud u gradj. priepornih poslovih. Mnenja, dotično osnove te imadu se najduže do konca listopada o. g. poslati u Beč, pošto ministar pravosudja namjerava još tečajem predstojećega zasjedanja carevinskoga vieća predložiti osnovu zakona zajedno sa tarifami na ustavnu razpravu. Doljno-austrijska i češka odvjetnička komora već se bave ovim poslom.

(Institut medjunarodnoga prava) imao je ove godine svoje sjednice u Monakovu. Predsjedaše ovaj put prof. Holtzendorf, dočim su za podpredsjednike izabrani dr. Arntz iz Bruselja i John Westlake iz Londona. Gl[illegible]m taj-

Digitized by Google

nikom ostade dr. Rivier iz Bruselja. Primljeno je više članova, medju njimi i dr. Kasparek, profesor i o. g. dekan pravosl. i drž. fakulteta na krakovskom sveučilištu Bavarski državni ministar barun Creulsheim, otvori skupštinu francezkim jezikom, pozdravi članove u ime kralja bavarskoga i izrazi svoju radost, što se u Monakovu sastao ove godine kongres, kojega je djelovanje vrlo važno i blagoslovno po narode. Njemu odgovori prof. Pierantoni iz Rima. Članova sakupio se znamenit broj.

Meritorni dio sjednice započe čitanjem izvješća o dosadanjem djelovanju instituta; zatim čitana je spomenica o rieci Congo, u kojoj se zahtieva, da se uzdrži sloboda plovitbe na toj rieci i da se osigura tako riska kao i obale njene proti svim ratnim dogodjajem.

Držano je više sjednica, ali se ipak nemogahu prema programu riešiti svi predmeti; opazilo se i ovaj put, što se vidilo kod prijašnjih sastanaka, da je program bio preobilan, pak je s toga više toga ostalo neriešeno; tako su imenito sva themata, odnoseća se na medjunarodno privatno pravo upućena odborom, da ih dalje proučavaju te za budući sastanak prigotove. Naročito je ovo ustanovljeno za medjunarodno ženitbeno pravo, medjunarodno trgovačko pravo, medjunarodno pravo autora, medjunarodno pravo osjeguranja na moru itd. Konačno su razpravljene i zaključene these, postavljene po Brusi i Baru glede medjunarodnoga kaznenoga prava. Prema predlogom izvjestitelja prihvaćene su sliedeće these:

1. Kaznjiva djela imadu se prosudjivati po zakonu one zemlje, u kojoj se je nalazio delinquent u vremenu, kada je kaznjivo djelo počinio.

2. Ako je delinquent namjeravao da se uspjeh njegova djela u stanovitoj zemlji pojavi ili da bi se imao u njoj pokazati, tim se još neutemeljuje kazneno pravo za tu zemlju.

3. Ako po nakani počinitelja ima uspjeh nastupiti samo u jednoj zemlji, u kojoj nije ni dotične djelo ni posljedak njegov kaznjiv, nemože ni država, u koje području je ono djelo izvedeno, proglasiti ga kaznjivim kao pokušaj ili akt priprave; što opet neprieči, a da se bez obzira na namjeravani uspjeh, već na samo djelo, naročito kao posebni delikt neustanovi kazan.

4. Pod „delinquentom“ razumieva se u ovih izrekah svatko, tko je na bilo kojim načinom kao počinitelj (učestnik svake vrsti, zatomitelj itd.) aktivno sudjelovao kod kaz. čina.

5. Na susjedne države mogu ugovorom ili specialnim sporazumkom medju sobom ustanoviti, da će u isto doba suditi svim učestnikom pod uvjetom, da se neradi o državnih zločinih i da sud opredieli kazan prema zakonu, koji vlada na mjestu učina.

6. Ako smatra zakon države, ovlaštene po točki 1—3 na uporavu svoga kaznenoga prava, djela stanovita, koja su stranom unutar, stranom pako izvan njezinih granica počinjena, kao jedinstveni delikt, mogu se i djela u inozemstvu počinjena potegnuti pred sud i kazniti. Izuzev državne zločine odlučuje ovdje prevencija, ali nastaje takova posljedica te osude, da jednokratna osuda isključuje svaku daljnju, i da se ova ima svagdje poštovati.

7. Svaka država je vlastna očitovati, da njezin kazneni zakon veže njene državljane i u inozemstvu.

8. Svaka država vlastna je kazniti i u inozemstvu i pače po inozemcih djela počinjena proti njezinim zakonom, ako se ova tiču njezinoga socialnoga položaja ili njene sigurnosti, a nije udarena kazna na nje u državi, u kojoj su počinjena (rezolucija bruseljska od g. 1879).

Digitized by Google

9. Tuzemci odgovorni su prema domaćim zakonom za sve povrede prava, koje su počinili u zemlji, koja nije podčinjena nikakovoj suverenosti, ili koje zakonarstvo postoji na posve različitih načelih sravniv ga (zakonarstvo) s onim kršćanskih ili država, koje se obćenito među civilizirane broje. U takovu slučaju mora ipak sudac osobito uvažiti one okolnosti, koje bi mogle kažnjivost umanjiti ili posve dokinuti. Zakonarstvo može postaviti posebna pravila za takove slučajeve.

10. Svaka kršćanska ili ona država, koja priznaje pravna načela kršćanskih država, koja drži zločinca u svojoj vlasti, može mu suditi te ga kazniti, ako se, premda ima sigurnih dokaza, da je počinjen težki zločin, i da je taj kaznjiv, nemože ustanoviti mjesto počinjena delikta, ili ako se krivac nemože izručiti, pače niti sudu njegove domovine, ili ako bi to bilo možda štetno. U takovu slučaju valja delinquenta suditi po onih zakonih, koji su zanj najpovoljniji i koji valjaju u mjestu počinjena kaznjiva djela, u njegovoj (delinkventovoj) domovini ili u mjestu gdje je postupajući sud.

11. Sud, koji ima po tom uporaviti najpovoljniji zakon, prosudjuje, ako su razne kazne, što no ih dotični zakoni ustanovljuju, težinu istih (kazna) po vlastitoj uvidjavnosti; pri tom ima se smrtna kazan uvjek smatrati najtežom.

12. Ako redoviti sud bilo koje države izreče kazan, mora se, pa ma i nebio nadležni onaj sud, ako je već izvršena, svaki daljnji progon radi istoga djela izključiti, izuzev jedino t. z. državna zločinstva. Je li krivac samo dielomice pretrpio svoju kazan, a ostatak nije mu oprošten, neima nikakove zaprieke da ga s bog istoga diela neprogone sudovi druge zemlje. U ostalom u takovu slučaju, izuzev ipak državna zločinstva, imalo bi se ponuditi izručenje počinitelja, pa ma bio ovaj i vlastiti državljanin, ako si učestvujuće države medju sobom izručuju zločince i ako delinquent sam na to pristane. Koliko god se puta nakon već popredne osude u inozemstvu podigne nova parnica, ima se uvjek uvažiti kazan, pretrpljena po okrivljeniku s bog istoga djela. U koliko bi se po tom kazna imala ublažiti, odlučuje sudac po svojoj slobodnoj uvidjavnosti.

13. Radi pomanjkanja dokaza izrečeno odrješenje ima se svagdje smatrati pravovaljanim; isto tako i pomilovanje delinquenta po suvrenu, koji ga ima u svojoj vlasti. Odrješenje radi pomanjkanja kriminalnoga karaktera djela kao i zagoda treba da imadu istu važnost, kao da pravo dotične zemlje proglasuje ono djelo nekaznjivim. Ako se dvoji o domašaju osude, ima se odlučiti na korist obtuženoga. Ipak ova pravila nevaljaju za državne zločine.

14. Kazan može se ovršiti samo u onoj zemlji, gdje je i osuda izrečena, izuzev da je medjunarodnim ugovorom inače ustanovljeno, ili da su dotične zemlje u federativnom odnošaju medjusobnom.

15. Pooštrenje kazne radi priupada, ako je prijašnja osuda u inozemstvu izrečena, može se izreći jedino nakon predhodne iztrage glede prvoga delikta, nu može se sud ograničiti i na to, da ugleda iztražne spise. Prema okolnostim i možda kakovim dvojbam može sud po vlastitoj uvidjavnosti i mimoići ovo pooštrenje kazne.

(Francezka magistratura). Reforma francezkog sudstva zadala je mnogo brige i posla tako vladi kao i svim onim krugovom, kojim je na srdcu dobro uredjeno, neodvisno i pravedno sudstvo. Ta reforma povlačila se više od godine dana u parlamentu. Da se pospješi francezki ministar pravosudja predloži još mjeseca ožujka o. g. tri osnove zakona: prva se tiče organizacije sudbenih stolova (Cours et tribunaux). Glavna su joj načela: umanjenje broja sud-

Digitized by Google

benog osoblja, povišenje beriva, imenovanje disciplinarnoga sudišta (conseil supérieur) i kvalifikacija sudaca, po kojoj ima biti svaki kandidat sudačkoga zvanja licenciat prava, ili se izkazati najmanje trogodišnjom praksom kod odvjetnika; ova potonja ipak se netraži od državnih savjetnika, profesora prava, vićnika prefekture itd. Ova osnova razlikuje se bitno od prijašnjih, koje su podnašane i zabačene, a tiču se reforme sudstva. Glavna misao izražena je i u ovoj osnovi kao i u prijašnjih, najme: da valja exekutivi kroz neko vrieme (tri mjeseca) dati pravo, da može skidanjem (umirovljenjem), ili premještenjem sudaca izvesti željenu novu organizaciju. — Druga osnova zakona bavi se organizacijom mirovnih sudova, a treća uvedenjem porote za slučajeve karnoga redarstva (mjesto dosadanjih tribunala).

Ona prva osnova zakona najviše je zanimala i parlamentarne krugove i občinstvo. Odbor narodne skupštine francezke, koji je vladinu osnovu razpravljao, učini doduše neke modifikacije, ali u bitnosti nije promienio osnove niti zabacio njena načela. Odborove modifikacije tiču se beriva sudbenih činovnika, koja je odbor naprama vladinoj osn vi ponajviše umanjio, zatim je učinio neke promjene glede mirovine i napokon glede načina, kako da se sastavlja najviše disciplinarno sudište. Narodna skupština kao i senat prihvatiše u glavnom vladinu osnovu, dotično odborov izradak, koji je po tom postao zakonom. Pred kratko vrieme javiše novine, da je vlada francezka, služeć se ovlastmi, koje joj daje rečeni zakon, znamenit broj sudaca umirovila, a druge premjestila. — Držimo da ovaj zakon neće utvrditi republikansku vladavinu, pače mogao bi joj nahuditi, ali vrlo je vjerojatno, da će znamenito naškoditi sudstvu francezkomu

U Francezkoj već se davno uvidja potreba, da se reformira i gradjanski parb. postup. Toj će se potrebi zadovoljiti. „Journal officiel“ priobći najme 11. srpnja o g. dekret, kojim se sazivlje neparlamentarna komisija, da prouči i ustanovi dotične predloge reformatorne. U pismu ministra pravosudja, koje upravi na predsjednika republike i kojim popraćuje predlog da se imenuje dotična komisija, razlaže ministar, koli je prešna reforma civilnoga procesa, osobito ako se uvaži, da su se od vremena, kada je uveden sadanji codex proces., posvema promienili odnošaji prometni. Sve gotovo države, koje su bile u svoje vrieme prihvatile francezki zakon o parbenom postupku, već su ga zabacile, odnosno reformirale; imenito učiniše to: Geneva, Holandija, njemačke države na lievoj obali Rajne, Italija, dielomice Belgija, a sad se sprema Španjolska da to isto učini. Sadanji francezki postupnik, pravo govoreć temelji se na naredbi od g. 1667. O reformi radi se već dugo, g. 1862 imenovana bje komisija da predloži reforme; ta je komisija preustrojena g. 1864, a dovrši svoju radnju koncem g. 1865; u studenom g. 1866 lati se posla državno vieće; g. 1867 bavio se tom radnjom tadanji „corps législatif“, tečajem g. 1868 imenovana bje za to opet nova komisija, koja ipak nedovrši svoga posla još ni g. 1870. Od one godine zapne ta radnja posvema.

Sadanja komisija ima svoju radnju nadovezati na radnju svojih predšastnica, imenito na osnovu, kojom se je bavio „corps législatif“ g. 1868. Neima zadaće da izradi novu osnovu, nego da prouči i prosudi predanu joj gradju. Nu po naravi radnje dade se naslućivati, da će komisija zaista predložiti posve novu osnovu, jer se pravom drži, da bi dielomična preinaka sadanjega zakona jednostavnom novelom bila puka krparija. Već se je prije pa se i sada ide kod te reforme glavno za tim, da se po mogućnosti dokinu sva zavlačenja i razvlačenja postupka, a uredi kraći i jeftiniji postupak.

Digitized by Google

Pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina.

Napisao dr. ***F. J. Spevec.***

(Nastavak.)

III. Objektom, glede koga pripada rodbini pravo prekupa, označuje statut plemenštinu, pod ovom pako razumieva nekretninu o obće. Leontović[5] i oni, koji se nanj pozivlju, drže. da plemenština poljičkoga statuta znači nasljedno dobro, da je dakle prekup rodbine ograničen samo na ovo.[6] Nu za tu tvrdnju manjka u samom statutu svaki osnov. Prije svega ne veli § 73 onoga, što nalazi u njem L., tamo se ne veli, da je plemenština „stara baština, ka e ošasta od prvih," kako uzimlje L., po čem bi se plemenština identificirala sa starom baštinom, već usuprot § 73 ističe staru baštinu samo kao posebnu vrst plemenštine, ova je pojam širji, a ne identičan sa starom baštinom. Prema tomu veli § 73: „ono od plemenštine, ča e stara baština, t. j. ona vrst plemenštine, koja imade karakter stare baštine, ne smije se odsvojiti, već itd". Da je pojam plemenštine po statutu širji, nego li onaj stare baštine, pokazuju mnoga mjesta, na kojih se rabi izraz plemenština za oznaku nekretnina u obće, i od kojih navodimo glavnija:

§ 15. stavlja plemenštinu u opreku s blagom, a ovo identificira se kadšto s pokretnom imovinom (n. p. § 65);

§ 17. odredjuje, da se onaj, koj bi pošao na vojsku s Turci ili „s martolozi, ima obisiti, a gibuće sve u obćinu, a bližemu plemenština";

§ 30. govori o diobi plemenštine u opreci s diobom blaga gibućega, o kom govori § 29;

§ 82. normira mienu plemenštine, pošte je § 81 govorio o mieni „kona, vola ili ine živine, haljine ili ine stvari gibuće";

[5] cit. str. 110.

[6] ib. str. 119.

Digitized by Google

§ 112. dopušta poručanstvo „tako ča e o plemenštinu kako od stvari gibuće“;

§ 128. govoreć o pristojbah pristava veli „ili e plemenština ili ino“, da se pod plemenštinom razumieva tuj nekretnina u obće, pokazuje § 130 koj odmjeruje pristojbu „ako e iz plemenštine“, i opet „ako li e o inu stvar gibuću“;

§ 139. kad vjerovnik ućeruje tražbinu od dužnika, dobiva pristava „koi ima poiti i naplatiti ga u gibućem, dokle ga potiče; ako li bi nestalo ali ne bilo gibućega, a ono u plemenštini“;

§ 150: „Toi se razumi tako iz plemenštine, tako iz inoga gibućega“;

§ 169; Krivac gubi „dio vas, ili e plemenština, ili e gibuće“;

§ 188. ko narušuje javni mir itd. „da mu se obrne u općinu gibuće, a plemenština bližnemu“;

§ 239. govori o prizivu pred suce poljičke „rekući, ča bi bilo o stvar gibuću, ako li bi o plemenštinu, tada prid kneza“;

§ 241. ko premiesti medjnike, „da gubi onoliko plemenštine, koliko je tuja zajitio“ itd.

Osim navedenih mjesta, na kojih se svom jasnosti stavlja plemenština naproti pokretnim stvarim, imade ih, na kojih se govori o plemenštini posve obćenito, nu ni tamo ne znači plemenština nasljednoga dobra, već nekretninu u obće.[7]

Kad bi na svih tih mjestih značila plemenština samo nasljedno dobro, tad bismo se morali pitati, što biva s drugimi nekretninami, glede kojih je trebalo takodjer urediti pravne odnošaje; po tom bi se n. pr. shvaćanju parnica, o kojoj govori § 114 i 115 ticala samo nasljednoga dobra; statut ne bi nadalje glede miene tih nekretnina sadržavao nikakovih propisa, isto tako ne glede diobe, jer bi se na dotičnih mjestih govorilo samo o pokretnih stvarih i o nasljednom dobru.

Kad bismo nadalje pod plemenštinom razumievali nasljedno dobro, tad bismo kraj onolikog identifikovanja plemenštine s ne-

[7] Sr. §§ 6, 22, 47, 49, 50, 114, 115, 200, 231 itd.

Digitized by Google

kretninami morali dopustiti, da poljički štetut ni nepozna drugih nekretnina, nego nasljedne, da je svaka nekretnina imala karakter nasljednog dobra. Tim postalo bi gornje pitanje suvišnim, ali za to manjka svaki temelj, a protivi se tomu § 73, koj ističe razliku medju nasljednim dobrom, t. j. starom baštinom i plemenštinom u obće; tomu protivi se nadalje § 144, gdje pruće se stranke ističu plemenštinu svoju i svojih, zatim se spominje slučaj, gdje se tuženik brani, „da je kupio ili izdvorio;" nekretnina pako takova očito ne spada u nasljedno dobro. Prizna li se prema tomu a priznati se mora, da uz nasljedno dobro pozna statut polj. i drugih nekretnina, pa kad bi se pod plemenštinom razumievalo nasljedno dobro, tad bi se mnoge od navedenih ustanova upravo protivile naravi i svrsi nasljednoga dobra, n. p. ona § 139, po kojoj bi vjerovnik u pomanjkanju kretnina imao segnuti u mah za nasljednim dobrom.

Iz svega, što je rečeno, sliedi, da poljički statut ne ograničuje prava prekupa samo na nasljedno dobro, već ga dopušta za nekretnine u obće, dočim nasljedno dobro pravilno zabranjuje odsvajati. Tomu se ne protivi § 74 ni malo, jer ustanoviv statut u § 73 načelnu neodsvojivost nasljednih dobara, htio je glede ostalih iztaknuti slobodniju razpoložbu, pak to čini u § 74, koj obzirom na predidući § veli: dobra usuprot, ne spadajuć pod pojam stare baštine, ne moraju se ondje „oiti", gdje ih je držalac zastao, ona se slobodno odsvoje, ali (govori § 78) treba činiti to javno. ponuditi rodbini, da ona kupi prije nego strani.

IV. Što se tiče vrsti odsvoja, to naglašuje statut prije svega prodaju, kao najobičniju vrst. Ko želi prodati, imade to oglasiti tri puta pred sudom ili knezom, kako to iziskuje „stari zakon polički," ter sazvati rodbinu i ponuditi joj, da prekupi dotičnu nekretninu. Pravo prekupa pripada, ko što rekosmo, najprije najbližemu rodjaku, nu prodavalac nije dužan toga izpitivati, ko što s druge strane ne može uzkratiti prekupa daljemu rodjaku u slučaju, da se prvi odreko svoga pravo ili je zapriečen vršiti ga; prodavalac dati će nekretninu svakomu od

Digitized by Google

bližike, ko se javi, a nadje li se kasnije bliži od onoga, koj prekupio nekretninu, može ju on odkupiti za sebe.[8]

Ovlaštenik na prekup mora naravno položiti vriednost dobra, za koju bi ga mogao prodavalac prodati i drugomu; a da ne bude kod toga nikakova šaranja usljed sporazumka medju prodavaocem i stranim kupcem na uštrb ovlaštenika, ne zahtieva poljički štatut, ko što druga imenito germanska prava, da se iznos kupovine potvrdi prisegom, već odredjuje procjenu po vieštacih.[9]

Isto, što za prodaju, vriediti će i za in solutum datio, a ne ima razloga, s koga da zaniečemo to i za ovršnu prodaju. Statut doduše negovori izrično o tom, ali s jedne strane ne protivi se to naravi ni svrsi inštituta, a s druge strane statut sliedi u obće princip, da si rodbina može odsvojeno dobro pribaviti, ter uvažava interes rodbinski svakom sgodom, tako da i gubitak imovine usljed zločina ide u većini slučajeva u prid bližiki.

Prodaji uzporedjuje statut i zalog, niti založiti ne smije se nekretnina „u tmi, toi rekući otai, a navlastito od bližnega". Tim je nedvojbeno rečeno, da onaj, koj želi založiti nekretninu, imade ju prije ponuditi bližnjemu, ne bi li je on primio u zalog, ako i ne bismo bili skloni priznati, da i kod zaloga treba sve one formalnosti, napose opovjed pred sudom ili knezom, kod izticanja kojih spominje statut samo prodaju, prem je ovo mogao uzeti samo kao pars pro toto.

Glede miene odredjuje statut § 82: „Ako li bi se tko s kim zaminio plemenštine laptom, ali ih veće utakam prez pridavka, ima se zaminiti svitlo, bilodano, i volan se je zaminiti, s kim mu drago".

Nalažuć statut, da se miena nekretninami imade činiti „svitlo, bilodano",[10] htio je tim pružiti priliku interesentom, t j.

[8] § 79.

[9] Napokon konca, ako ima bitu prava i zakonita prodaja, ima se sjuiti po cincih dostoinih, koi procine i stimaju po svojoj kušenciji onoi, ča e tai plemenstina vridna (§ 50.)

[10] Okolnosti toj, da se neki čin obavlja „svitlo bilodano" pripisuje štatut u obće veliku važnost, tim bo daje se interesentom sgoda, da mogu vršiti

Digitized by Google

u prvom redu rodbini, da može vršiti svoje pravo. Ponude poput one kod prodaje statut naročito ne iziskuje, nu valja ju svakako činiti tako, da bude mogla rodbina saznati za nju, pak javi li se ko od rodbine, želeć se s rodjakom u nekretnini zamieniti, ne može mu ovaj toga uzkratiti, dok god nije miena još postala perfektnom. Jesu li pako stranke prije, nego se bližnji javi, pravni posao jur dogotovile, i učvrstile ga „pismom ali pristavi," tad pravni posao stoji i zamjena se ne može pobijati, osim u koliko bi bilo kakove „hinbe, ali jale vola privarke.[11] Drugčije se imade stvar u onom slučaju, gdje je kod miene što pridodavano u novcu ili stvari, koja se lasno pretvori u novac, za taj bo slučaj odredjuje § 84: Ako li bi koi komu nadoplatio pinezi ali cinom: tada e volan bližni izkupiti do godišta po zakonu poličkom, kako no prodaju.[12]

V. Nije li ovlaštenik mogao vršiti prekupnoga prava, bilo što je zapriečen učiniti porabu od ponude. bilo što je ponuda propuštena, može odsvojenu nekretninu odkupiti tekom godine dana. Odkup taj, kako ga normira § 79, prikazuje nam se posljedicom povriedjenoga prekupnoga prava, a ne institutom samostalnim, koj bi poljički statut dopuštao i uz prekup, kao pravo, ne stojeć š njim u savezu, već odanj neovisno. Hćeti bo tvrditi, da rodbina može retrahirati nekretninu i negledeć na ponudu, dakle i onda, ako neće činiti od nje porabe, odrekav se prava prekupa, da joj ostaje još uviek odkup: značilo bi zagovarati uredbu anomalnu, koja se ne bi dala opravdati možda ni prevelikom brigom za interese rodbinske, jer ponudom koja u onom slučaju ne bi imala nikakova smisla, dovoljno je

svoje pravo, pa ko to propusti, ne može se tužiti. Kod čina, koji se ne mogu obaviti tajno, koji su sami po sebi bjelodani, ne treba naravno toga napose izticati, pa ko propusti vršiti svoje pravo, dok se čin izvodi ne može kasnije prigovarati. Tako §. 172. odredjuje, da ne može prigovarati podignuću mlina na „obćenom" tlu onaj, koj nije toga činio, dok se mlin gradio, i to s toga, „zač se nemore mlin u tmi postaviti, ni se more pak lasno ali brzo učiniti."

[11] § 83.

[12] Slično glasi odgovor iz stare Pazove na pit. 220 u sborniku običaja: „Zamjena njiva za kakovu životinju rijetko biva, i ako to baš se sluči, to drži, da je taj, koj primi životinju, kao gotov novac primio."

Digitized by Google

zaštićen interes rodbine; a ko ne može s opravdana razloga činiti porabe od ponude, za t ga ostaje još uviek odkup, kao posljedica prekupnoga prava. Jedino kod one vrsti miene, koju statut prosudjuje kao kupoprodaju, moglo bi se činiti, da se dopušta rodbini pravo odkupa kao samostalno pravo: Nu, prem statut ne zahtieva za mienu ponude uz sve one formalnosti, koje kod prodaje, ne dopušta ipak miene bez svakog obzira na rodbinu; ono bo, „svitlo, bilodano" znači, da se imade dati na znanje rodbini, nije ništa drugo, nego ponuda, ako i ne onako formalna, ko što kod prodaje. Ne može li prema tomu bliži rodjak mienjati prije no svršen pravni posao, može kasnije odkupiti ko što i prodanu nekretninu dočim kod miene bez pridatka mogao ili ne mogao rodjak prije perfekcije pravnog posla vršiti svoje pravo, poslije ga ne može.

Kad bi statut kod miene priznavao rodbini puki odkup, tad dosljedno ne bi onomu, koj želi dati u zamjenu nekretninu mogao nalagati nikakovih dužnosti obzirom na rodbinu; čim pako opredieljuje, da rodjaku, koj se javi prije svršena pravna posla, imade dati prednost, tad već nije to odkup, nego prekupno pravo. Dakako da bi dosljedno prema tomu valjalo priznati, da i kod miene bez pridatka može onaj, koj nije imao prilike poslužiti se onom prednosti, što mu ju zakon daje prije svršena pravna posla, vršiti svoje pravo nakon perfekcije; ali statut odredjuje izrikom protivno, bez dvojbe s toga, što je za danu u zamjenu nekretninu dobljena druga, ter tim manje uradjeno proti svrsi instituta, nego ondje, gdje je primljen i novac S toga mnoga prava kod miene bez pridatka ne dopuštaju ni prije sklopljena posla rodbini onih pogodnosti, koje statut poljički, dočim mienu uz pridatak prosudjuju poput statuta kao prodaju.

Dopusti li se, da statut ne nalaže kod miene ponude, tad bi bila anomalija u tom, što onaj, koj želi dati u zamienu plemenštinu, mora dati prednost rodjaku, a mora mu dati ne samo kod miene bez pridatka, nego i kod one s pridatkom; prizna li se usuprot, što mi tvrdimo, da statut nalaže ponudu i kod miene, da on dakle ne pozna pukog odkupa, tad se odkup kod

Digitized by Google

miene s pridatkom, gdje je ovlaštenik zapriečen vršiti to pravo prije, razumieva sam sobom, a singularitet sastoji samo u tom, što statut kod miene bez pridatka ne daje nakon perfekcije miene rodjaku nikakova prava, držeć, da je dovoljno zaštitio interes rodbine, dopustiv joj to pravo prije, nego je posao dovršen.

Kao što pravo prekupa pripada prije svega najbližemu rodjaku, tako je on i na odkup ovlašten u prvom redu; okolnosti medjutim onom, da retrahent nije u konkretnom slučaju najbližim rodjakom odsvojitelju, neće se moći kupac braniti, jer i neglededeć na to, što se bliži može odreći svoga prava na korist daljemu, statut dopušta odkup svakomu bližnjemu, samo što, ako nije on najbliži rodjak, ne će moći nekretnine zadržati, javi li se drugi, koj stoji odsvojitelju bliže od njega.[13] Pravo svoje može ovlaštenik baš stoga, što mu ne pripada puki odkup, vršiti u mah, čim je pravni posao svršen, ne trebajuć čekati tek predaje nekretnine strancu. Odkupi li nekretninu dalji rodjak, od koga ju može opet odkupiti bliži, to za ovoga ne počinje odkupni rok tek od vremena odkupa, već od prvog odsvoja, jer jo on mogao svoje pravo napram stranomu kupcu vršiti u mah. Odsvoji li vlastnik nekretninu najbližemu rodjaku koj je na prekup ovlašten u prvom redu, ne ima mjesta odkupu.

§. 19. Statut senjski.[1]

§ 23. Item statuerunt, quod nemo possit vel debeat vendere aliquam possessionem rei immobilis nisi fuerint prius quatuor proclamationes factae continuis quatuor diebus dominicis immediate subsequentibus alta et preconavoce. Et dicta proclamatio debet fieri, quando pulsatur pro epistola in ecclesia catedrali, et debeat fieri prima proclamatio in cimiterio dicte ecclesie in loco debito et consueto aut per missum per dominos seu in consilio Segnie specialiter concessum. Quod si vendicio sine predicta celebrata sit, ipso jure nullius sit valoris.

[13] § 89.
[1] Arkiv III.

Digitized by Google

§ 24. Item statuerunt, quod ubi aliquis prohiberet fieri proclamationem seu instrumentum de aliqua possessione, que proclamaretur, aut in qua haberet aliquod jus: non possit fieri contractus alienacionis dicte possessionis, et si fierit, talis contractus nullius sit valoris, nisi talis possessio fuerit possessa triqinta annis continuis, aut talis prohibicio fuisset de jure in judicio annichilata, sicut hactenus est consuetum.

§ 26. Item statuerunt, quod si quis prohiberet venditionem aut alienationem alicuius possessionis, animo habendi eam nomine proximitatis . . . . , debeat appresentare precium, quo vendita est talis possessio et ipsum deponere cum scriptura juxta mandatum rectoris, alioquin talis prohibicio nulla sit.

Slično statutu poljičkomu nalaže i statut senjski onomu, koj želi odsvojiti nekretninu, da to propisanim načinom prije proglasi, ter bude onaj, koj imade na tu nekretninu kakovo pravo, mogao to pravo vršiti Učini li prigodom proglasa kogodj „nomine proximitatis“ prigovor proti nakanjenomu odsvoju, tad se nekretnina ne može prodati onomu, komu bi to htio prodavalac, već ononmu, koj je prijavio svoje pravo na nekretninu nomine proximitatis. Ne uzme li prodavalac na ovog posljednjeg obzira uzprkos tomu, što stavio prigovor, ter proda drugomu, prodaja takova jest nevaljanom, ter ju ovlašteni rodjak može pobijati.

Pravo, što ga daje senjski statut rodbini, nije ništa drugo, nego prekupno pravo. Ne govovi doduše statut senjski onako izrično, kao što poljički o tom, da valja nuditi rodbinu, ali proglas, što ga nalaže prodavaocu, imade tu svrhu, da uzmogne ovlašteni rodjak učiniti porabu od svoga prava. To pako njegovo pravo nije pravo zabrane odsvoja, kakovo poznavaše germansko pravo, već pravo prekupa. Prohibicija ovlaštenikova znači samo zabranu, da nekretnina, što se prodaje, ne dodje u tudje ruke, već se imade ustupiti njemu; on tu prohibiciju čini ne, da zaprieči svaki odsvoj sa strane prodavaočeve, već „animo habendi eam possessionem nomine proximitatis“. Hoteć si pribaviti tu nekretninu, dužan je položiti kupovninu, što jasno do kazuje, da on imade glede nekretnine samo prekupno pravo;

Digitized by Google

dotičnu bo nekretninu može dobiti tek pod uvjeti, pod kojimi bi ju mogao alijenator i drugomu odsvojiti, dočim bi ju dobivao bez svakih žrtava, kad bi imao pravo zabraniti odsvoj.

Ustanova § 24: . . . „ubi aliquis prohiberet fieri proelamationem seu instrumentum de aliqua possessione, quae proclamaretur . . . . non possit fieri contractus alienationis“ . . . znači, da prodavalac imade sad posla s prohibentom; mimo prohibenta, s drugom kojom osobom, „non potest fieri contractus,“ Ustanova ta samo po sebi mogla bi se doduše shvatiti i tako, kao da prohibent imade pravo zabrane u pravom smislu, usljed koje bi u slučaju povriede mogao vindicirati odsvojenu nekretninu bez svake naknade kupcu, nu tomu se protivi § 26, po kojem prohibent, pobijajuć prodaju, mora položiti kupovninu, za koju je nekretnina prodana. —

Usljed prigovora prohibentova prigodom samog proglasa prodavalac će pravilno ustupiti nekretninu samomu prohibentu, ako ju ovaj hoće ili može umah kupiti: ili će se upustiti u dogovor s prohibentom, odustati od naumljene prodaje i pričekati prohibenta, dok bude mogao, recimo on kupiti, ili će mu n. p. prohibent pomoći u nuždi, s koje kani prodati. Prigovor prohibentov može dakle imati posljedicom, da se naumljena prodaja u istinu ne obavi, da dotična nekretnina ostane kod samog prodavaoca usljed posebnog sporazumka medju njim i prohibentom; ali sve to ne mora biti pod svaku cienu. Ne može li prohibent sam kupiti, ili ne će li prodavalac uzeti na njegov prigovor obzira, što mu n. p. poriče pravo na prohibiciju, ili s inog kojeg razloga: može on odsvojiti proglašenu nekretninu, i taki odsvoj biti će doduše nevaljanim, ali ne ništetnim, pače može postati valjanim, ako prodavalac anulira prohibiciju ili ako kupac 30 god. mirno posjeduje kupljeno dobro. U takovom slučaju biti će do ovlaštena rodjaka, da pobija odsvoj, a čineć to imade u mah položiti kupovninu, za koju je dobro, što ga odkupljuje, prodano. Odkup taj biti će posljedicom povriedjene prohibicije, nije dakle samostalnim institutom.

Pita se, imade li ovlaštenik pravo odkupa i onda, ako je odsvojena nekretnina bez propisane proklamacije, ili može možda

Digitized by Google

u takovom slučaju zahtievati odsvojenu nekretninu ne trebajuć plaćati nikakove kupovnine?

Statut sliedi princip, da onaj, koj si prisvaja na prodavanu nekretninu pravo nomine proximitatis, imade za nju položiti njezinu vriednost; nu s druge strane moglo bi se reći, da prodavalac bez predhodnog proglasa gubi pravo na naknadu vriednosti objekta za kaznu, što je prodao bez proglasa, s toga da povriedjeni ovlaštenik može zahtievati odsvojenu nekretninu od kupca bez naknade kupovnine, glede koje imade se kupac držati prodavaoca. Ali, statut izrično proglašuje odsvoj bez propisanog proglasa ništetnim, ipso jure nullius valoris, u takovom slučaju ne samo nije dana prilika onomu, komu pripada pravo nomine proximitatis, da to pravo vrši, već su povriedjeni i formalno pravni propisi; taki se po tom odsvoj smatra kao da ga ne ima, dosljedno ne može roditi nikakimi pravnimi posljedicami za nijednu stranku.

Iz svega, što rekosmo sliedi, da rodbina po senjskomu statutu ne ima pravo zabraniti odsvoj nekretnine, s druge strane ne daje joj statut samo pravo pukog odkupa, već pravo prekupno. Subjekti, ovlašteni na prekup, jesu po statutu svi, koje obuhvaća pojam proximitatis, koje su to osobe, opredieljivalo se običajem, ko što i sva druga pitanja, odnosić se ovamo.

§ 20. Statut kurčolski.

I. Retrakt bijaše razvit u Italiji već rano, tako ter su mnogi držali, da je odanle prenesen on i u Njemačku. Već car Fridrik II. uvede konstitucijom „de jure protimiseos“[1] pravo prekupa, a kasnije razvio se taj institut u Italiji u raznom smieru. Po ono nekoliko podataka, što ih pruža Reutz,[2] bijaše to pravo u statutih dalmatinskih gradova i otoka razvito u raznoj formi, što kao prekup, što kao puki odkup. U koliko je medjutim u tom pogledu uplivalo na rečene statute pravo ta-

[1] v. gore § 12.

[2] Verfassungs- u. Rechtszustand der dalmat. Küstenstädte u Inseln“ str. 329 i sl.

Digitized by Google

ljansko, dalo bi se opredieliti samo na temelju potankog sravnivanja, kojim se za sada ne možemo baviti, ter ćemo navesti samo, kako nam se institut taj prikazuje u statutu kurčolskom.

Cap. LXXIII. De recuperatione possessionum per propinqus.[3]

Item statuimus, quod una queque vendicio fienda in Curçula possit exigi et recuperari per proximum venditoris infra unum mensem et unum diem a die, in quo fuerit vendicio scripta, pro eodem precio. Et si alius proximior infra illum terminum adhuc recuperaret, tandem proximiori remaneat et sic de gradu in gradum.

Kako to ustanova pokazuje, pravo, što ga daje statut rodbini obzirom na odsvoj nekretnina, jest sam odkup bez svakoga spoja s predhodnom ponudom, te bo ponude statut nigdje ne nalaže. Čl. CXLVIII. označujuć se sam kao nadopunjak čl. LXXIII. opredieljuje: . . . quod bona stabilia, que venduntur per totum districtum Curçule sine stridis in dampdum et prejudicium ius habencium, de cetero vendantur cum stridis, faciendo mencionem precij in stridis et proclamationibus predictis, que debeant fieri in civitate super platea et ad ambas portas dominica prima sequente de mane, quando persone erunt bene coadunate et aliter nullatenus valeant; et . . . . . similiter in omnibus pignorationibus fiendis.

Taj proglas medjutim ne znači nikakove ponude rodbini prije odsvoja, već je to proglas gotove jur prodaje u svrhu onu, da interesenti saznadu za prodaju ter budu mogli vršiti svoja eventualna prava, Proglas taj čini se poglavito obzirom na rodbinu kojoj pripada pravo odkupa, prem može biti i obzirom na druge moguće interesente, nu svakako zauzimlje medju njimi rodbina vrlo važno mjesto, njoj je imenito do toga, da saznade za prodaju i sve okolnosti, uz koje ona obavljena, tim više, što je rok za odkup kratak. Propis taj o proglasu nije se medjutim strogo obdržavao, ter bude kasnije s nova naglašen,[4] kojom prigodom je još jasnije iztaknuto, da proglasu tomu nije

[3] II. lib. stat.
[4] St. IV. c LXXXVI.

Digitized by Google

bila svrhom nikakova ponuda, već postignuće veće sigurnosti, zapreka zloraba itd., jer usljed takovih tajnih odsvoja „necesse est, conditiones tam domorum, quam possessionum ignorari, ex quo multae fraudes et doli fieri possunt, et prope quotidle his de causis nove lites oriuntur: eapropter volentes huiusmodi fraudibus et litibus obviare et cavere, ne quisquam posthac decipi hoc pacto possit".

Za rodbinu, kako je spomenuto, imadjaše proglas taj svrhom ubaviestiti ju o prodaji, da uzmogne u opredieljenom roku odkupiti odsvojenu nekretninu na temelju odkupa, koj joj se dopušta, a ne na temelju povriedjenog prekupnog prava.

II. Subjektom, ovlaštenim na prekup, jesu svi proximi, nu prednost imade uviek „proximior", kako se vidi iz navedene ustanove. Kao što ne označuje pobliže toga subjekta, tako ne čini statut niti glede objekta nikakove razlike. već podvrgava odkupu „possessiones" u obće. Što se tiče vrsti odsvoja, spominje statut izrično samo prodaju. Glede ovrhe odredjuje cap. CXLIX, da interesenti imadu glede zaplenjenih nekretnina tekom jednog mjeseca pravo „contradicendi et opponendi", nu, da li se medjutimi interesenti razumievaju i ovlašten'ci na odkup, ne zna se; u ostalom ovdje se još ni ne radi ob odsvojenom dobru. Cap. CLXV. reformacija govori u obće samo „de deliberatione" zaplienjene nekretnine, valjda po samom dužniku; kod dražbe same ne spominju se rodjaci, prodaja pako dražbenim putem ne može se „nullo modo rumpi", dakle ni odkupom. Navedeni čl. CXLVIII. spominje i „pignorationes," nu na temelju toga ne može se svom sigurnosti uztvrditi, da je rodbini pripadalo pravo odkupa i kod zaloga, a manje iziskuje to i sama svrha instituta, nego n. p, kod ovršne prodaje, jer zalog nije trajnim odsvojem. Vzme li se naime, da je svrhom čl. CXLVIII. bila ubavjest samo onih osoba, kojim pripada pravo odkupa, tad je on k prodaji čl. LXXIII, pridodao i zalog kao odsvoj, kod kojega se može vršiti pravo odkupa; uzme li se usuprot, da je rečeni članak imao pred očima ne samo ovlaštenike na odkup, već i druge moguće interesente, kao što to bez dvojbe čini čl. LXXXVI. IV., tad ne ima razloga, tvrditi pravo odkupa i kod zaloga.

Digitized by Google

Dosta znatno uplivali su obiteljski obziri na razpoložbu imovinom mortis causa, glede koje imade statut prilično mnogo ustanova popunjujuć se i razjašnjujuć medjusobno. Tako čl. XXXIX (II.) odredjuje: „Item statuimus et ordinavimus, quod si aliquis decesserit tam cum testamento, quam sine testamento, et habeat unum filium vel plures legitimos, sive de una uxore, sive de pluribus matrimonialibus, debeant in bonis eius succedere tam mobilibus, quam immobilibus, et debent dividere equaliter bona illius" — na temelju česa bi se moglo misliti, da je otac tako ograničen u razpoložbi imovinom, ter mora, ma i pravio oporuku, ostaviti djeci ne samo nekretnine, nego i kretnine. Medjutim u navedenom se članku, ko što pokazuje i sam naslov, radi samo o načinu diobe za slučaj, kad nasliedi imovinu više nasljednika jednake ili razne blizine. Da je razpoložba nekretninami slobodna, sviedoči čl. XLIV (II), dopuštajuć „extrahere . . . pro anima de rebus mobilibus ad suum velle", isto tako čl. CXXX. glede žena.

Što se tiče nekretnina, dopušta se slobodna razpoložba oporukom samo glede $^1/_4$ čl. CXLV. (II.); Item . . . quod quilibet, cum pervenerit ad ipsius vite extremum, possit totam et integram partem quartam suorum bonorum omnium stabilium dimittere, cuicunque sili videbitur et placuerit pro suo libitu voluntatis.[5] Ostalu imovinu valja ostaviti djeci, nu nije slobodno jednomu dietetu pogodavati više nego drugomu, vet svim jednako.[6] Medjutim, uzradi li vlastnik proti propisom, uz koje mu dopuštena oporučna razpoložba, nastaju za rodbinu posve druge posljedice, nego kod odsvoja medju živimi.

D o d a t a k.

Statut kastavski ni veprinački[7] ne pružaju nam za naše pitanje nikakovih podataka. U

1) veprinačkom čitamo doduše: Zakon naš je, da svako blago ležeće, ko bi se van gnalo ili neslo, da more svaki pa-

[5] Isto u glavnom čl. CXXXI. reformacija.

[6] čl. CLV, (II), CXXXXI res.; glede matere čl. XL LXXV. CXXX. (II.)

[7] Služimo se tekstom, priobćenim Vladim. Budanovom u: Žurnalu ministerstva narodnago prosvěštenia. 1881. čast CCXIV.

Digitized by Google

rentin koveret, za nim bližni sused“ ;[8] no ustanovom tom zabranjuje se samo odsvoj izvan općine, imade dakle pred očima općinske obzire, a glede uvjeta, pod kojimi se imao obavljati odsvoj unutar općine, neda se na temelju toga ništa reći,

2) Statut kastavski zabranjuje sinu i ćeri, ko što i zlužinčetu, prodavati štogod od imovine roditelja ili gospodara bez njihove dozvole.[9] Ustanova ta posve je naravna, pak ako ju je i izazvala protivna praksa, ako se i dogadjalo, da su sinovi ili ćeri prodavale što od imovine očeve, ne može se ipak tvrditi, da im je pripadalo pravo za takove čine. Zlorabe bijahu moguće isto onako, kao što i kod služinčadi, kojoj to statut takodjer zabranjuje, pa ipak ne će niko na temelju toga pripisivati i služinčadi kakove ovlaštenosti na imovinu gospodarom ;[10] ali s druge strane ne može gornja ustanova služiti podlogom ni tvrdnji, da otac, razpolažuć imovinom nije trebao uzimati nikakova obzira na djecu, da su ova obzirom na odsvoj uzporedjena služinčadi.

Isto tako na temelju ustanove čl. 45 ne može se predočiti nikakova slika o zakonskm nasljednom pravu; radi bo se tamo o sjenokoši općinskoj, danoj kmetu u nasljedno uživanje. Kod toga mogahu odlučivati posebni, općinski obziri, za koje ne ima nikakove sigurnosti tvrditi, da su postojali i glede privatne imovine.

Tim htjedosmo iztaknuti, da se na temelju obaju navedenih statuta ne da ništa navesti kao što za pravo rodbine prigodom odsvoja nekretnina, tako ni proti njemu. Da je retrakt bio poznat i u Kastru i u Veprincu, to je moguće, a ne bi bilo ništa nova, nu manje je sigurno, da li je bio općenitog slavenskog izvora.[11]

---

[8] § 43.

[9] Ošće da nigdor ne more od tuja sina ni hćeri, ni junaka ni device nijednoga blaga kupiti bez volje njih starejih. § 22.

[10] Kako čini donekle Vladimirski-Budanovi u opasci k naved. §.

[11] Kako veli prevod razprave Vlad. Budanovljeve u Mjesečniku 1882. Br. 4. A.

Digitized by Google

§ 21. Izprave.[1]

I. Imade izprava, koje kod razpoložbe nekretninami ne spominju nikakova sudjelovanja rodbine, ali ne navode izrično ništa niti zato, da toga sudjelovanja u obće nije trebalo. Razlogom, s koga se ne spominje rodbina, može biti, ili što se radilo o nekretninah, kojimi bijaše slobodno razpolagati, ili što za sva mjesta nisu vriedila ista pravila, a nije napokon izključena mogućnost, da se je razpolagatelj prije sporazumio s bližom rodbinom. S druge strane imade ih znatan broj, koje, kako zasviedočuju priznavanje prava rodbine prigodom odsvoja nekretnina, tako ujedno prikazuju samu narav toga prava.

God. 1433: Odrjan prodaje zemlju ter veli: . . . . i gda prodavahu tu istu zemlju, tada ponudih nu vsu moju bratiju bližnu i dalnu prije kupa Štifanova, i gda e netiše bližni kupiti, tada ju . . . . prodah;[2] god. 1448: Juraj Karlović dolazi pred sud lapački govoreć: „uboština me e dostigla . . . . pitam vs zakona, mogu li moju plemenštinu komu prodati ili založiti?“ Na to mu sud odgovara, da može ako mu braća dopuste, s toga da imade njoj ponuditi, i dade mu pristava, s kojim da čini tu ponudu;[3] g. 1484. P. dolazi pred sud u Tržiću i reče: ovo mi se e spotribila potriba, bez ke biti ne mogu, hotil bih prodati vsu plemenštinu moju, ka mene pristoi, ... dajte mi to, ča e zakon vš“. Sud mu dade na to pristava, s kojim da nudi „bližnih svoih i dalnih i kih pristoi.“ Rodbina mu na ponudu odgovori: „mi t' e kupiti ne moremo, prodaj ju kome moreš“.[4]

Isto tako glasi izprava od 29. lipnja 1490. (str. 138 br. CXXVII), g. 1490. (str. 144), g. 1495. (str. 161). g. 1499. (str. 173), g. 1499. (str. 177), g. 1505. (str. 188). g. 156. (str. 189), g. 1513. (str. 204), g. 1534. (str. 236), g. 1535. (str. 237), g. 1537. (str. 239), g. 1538. (str. 239), g. 1549. (str. 249), g. 1550. (str. 323), g. 1552. (str. 324), g. 1564. (str. 329), i m. dr.

[1] sadržane u: Acta croatica. (I. dio poviestnih spomenika)
[2] A. cr. str. 57. br. XXXII
[3] Ib. str. 71. br. LI.
[4] ib. str. 120.

Digitized by Google

Izprave te potiču iz raznih krajeva domovine i sve se slažu u tom, da valja prije, nego će se nekretnina odsvojiti, ponuditi njom rodbinu, ovoj se dakle priznaje pravo prekupa. No ujedno se vidi iz većine njih, da se odsvoj preduzimlje samo u slučaju nužde; odsvajatelj opravdava pravilno svoj korak tim što mu se „spotribila potriba", bez koje ne može biti. Nekoje izprave ističu naročito pojedine slučaje takove potrebe, tako po izpravi od g. 1495. govori prodavalac pred sudom: „otil bih prodati plemenšćine moe i otil bih odkupiti sina is turske ruke"; po onoj od god. 1552. iz Kupčine: „ovo vele kruto priubožah, da jur hrane sebi imati ne mogu", i ponudiv rodbini reče: „sada kupi, ki e more, začto pogibam, kako sami znate".

Radi važnosti zemljišta, kao što i radi zloga glasa, komu se izvrgao onaj, koj bi odsvajao nekretninu bez potrebe, biti će se sigurno riedko dogadjalo, da bi se činio taki odsvoj bez osobite nužde; nu ni u takovom slučaju ne bismo rekli, da je rodbina imala pravo odsvoj jednostavno opozvati. Rodbini se načelno priznaje samo pravo prekupa, a što se u nekih izpravah naročito ističe nužda, čini to prodavalac više s toga, da motivira, zašto odsvaja nekretninu, koju bi inače najvolio zadržati za sebe, a ne znači to, da rodbini pripada pravo prekupa samo kod odsvoja u slučaju nužde, a gdje ne ima ove, da imade pravo prigovora. Polag izprave od god. 1448. moglo bi se doduše misliti, da se i u slučaju nužde može nekretnina odsvojiti samo uz dozvolu rodbine; sud bo lapački govori prodavaocu, neka nudi rodbinu, hoće li kupiti, a ne će li, da li mu dopušta prodaju drugomu: „ako li oni nehtiti, da pita, ako inomu komu dopuštaju mu prodati e ili založiti". Tim se medjutim nije htjelo reći, da može rodbina ako i ne kupi, zapriečiti svaku prodaju, već znači ono samo toliko, da mogu rodjaci ili sami kupiti ili inako pomoći prodavaocu u nuždi, ter ga tim odvratiti od prodaje. Svjedoče to mnoge druge izprave i one iz istoga mjesta s navedenom ko što i one iz drugih krajeva, u kojih se naročito veli: buduć ne će rodbina kupiti, a ti prodaj komu možeš; dočim se s druge strane u mnogih izpravah u obće ni ne spominje nužda. Ne ima u ostalom dvojbe,

Digitized by Google

da je rodbina imala upliva i glede osobe kupca, komu će se nekretnina prodati, makar nije htjela sama kupiti; to sliedi već iz njezinoga prekupnoga prava, jer nije li joj bilo s voljom, da kupi zemljište onaj, komu ga namjerava prodavalac prodati, mogla je jednostavno vršiti sama pravo prekupa. Ako prema tomu i nije rodbina svagda diktovala prodavaocu, komu da proda nekretninu, mogla je ona naznačiti kupca i odlučiti o tom, komu da se dade prednost; tako po navedenoj izpravi od god 1848. privoli rodbina kupčeva, „da more prodati vsu svoju plemenštinu i imanje navlastito plemenitu mužu mikuli sinu gašparovu.“

II. Subjekti, ovlašteni na prekup, označuju se u izpravah općenitimi izrazi: braća, bližnji, bližnji i dalnji. Već sam način ponude sviedoči, da se nudila nekretnina svoj rodbini, a nekoje izprave naročito pripoviedaju, kako je prodavalac zajedno s pristavom „hodil .... i da e nudil bližne i dalne svoe po zakonu.“

Medjutim je pravo prekupa mogao vršiti vazda onaj, koj je izmedju ovlaštenika najbliži. Sliedi to iz naravi same stvari, a posvjedočuju i izprave, od kojih navodimo imenice onu od god. 1450 iz Tržiću.[4] Rodjak J. Pednića izgubi zemlju za osud, a Juraj Pednić odkupi ju, jer „njega pristoji,“ i moli sud, da mu dade na to izpravu, što ovaj i učini, nu iztakne naročito „da ako bi prišal rečenoga Jurja bližni, i hotel poseći k rečenoi zemli, da imii dati rečenomu Jurju rečene pineze“. Još jasnije izriče to izprava od god. 1581 iz Krašića,[5] gdje se medju kupci nalazio i brat prodavaočev, a ostali mu kupci rekoše: „ty zy naywolney od brata zwogha“. Ista izprava sviedoči, da u slučaju, gdje imade više jednako blizih ovlaštenika, vrše ovi pravo prekupa zajedno. Sud bo, dosudiv sinovom prodavaočevim, da imadu pravo odkupiti prodanu nepravilno nekretninu, naloži retrahentom: „da recheny J. K. zwoyemy brati ima .... poztawyty i Daty matakw Th. Dwukat Zedamnayzte i pol, pak Da Imaju vlyzty w rechenw zenokossw D“.

[4] ib. br. LIV.
[5] ib. str. 283.

Digitized by Google

III. Obzirom na objekt izprave su vrlo različite, tako da se ne može postaviti stalno pravilo o tom, glede koje vrsti nekretnina pripadalo je rodbini pravo prekupa, da li samo glede nasljednih dobara ili u obće glede svih. To je tim teže, što su izrazi, kojimi se označuje nasljedno dobro, u raznih krajevih različiti; tako neke izprave, imenito one iz Like, rado rabe izraz plemenština, nu ni on sam po sebi ne znači svagda nasljedno dobro,[6] ali nedvojbeno je to ondje, gdje se veli „didina plemenština". U navedenoj izpravi od god. 1581 zove stranka prepornu livadu, da je to njezina „dydyna i predydyna"; inače mnoge izprave, imenito one iz današnje podžupanije jastrebarske i karlovačke spominju samo zemlju, vinograd, imanje itd., ne čineć nikakove razlike, da li je to nasljedno ili stečeno dobro. Medjutim lako je moguće, da je u tom pogledu vladao različit običaj, pak da se u pojedinih krajevih pravo prekupa ograničivalo samo na nasljedno dobro, čim bi se onda tumačilo, kako se u mnogih izpravah ne spominje nikaki obzir na rodbinu. Imade doduše izprava, koje stavljaju izvan svake dvojbe, da je stečenim dobrom slobodno razpolagati, ali ta okolnost još nije dovoljnom za tvrdnju, dą je to bilo obćenito pravilo. Tako po izpravi od god. 1492,[7] izriče sud bužki glede kupljene zemlje, „da e volan vsaki čk kup svoi dati i darovati, komu nemu drago, i za telo dati i za dušu crkav oporučiti po zakonu našem, i .... da s pravom pravdom hrvackom i zakonom mrtvih taštamenta r'zbiti da nima ni more". Nu ipak ista ta izprava na drugom mjestu pokazuje donekle, da bi i kupljenom tom imovinom težko bio vlastnik ražpoložio onako, kako jest, da ima djece. Fratar bo, koj donosi pred sud oporuku i moli uvod u posjed, veli medju ostalim, da je oporučitelj ostavio imovinu samostanu „neimijući sina svoga po tilu roenoga, komu i kim dobro svoe ostavil bi".

IV. Što se tiče vrsti odsvoja, to izprave pravo prekupa zasviedočuje poglavito kod prodaje i zaloga, to bo i jesu pravni poslovi, kojimi se imalo pomoći u slučaju nužde. Dočim glede

[6] v. niže IV.
[7] ib. st. 148.

Digitized by Google

prodaje upućujemo na gore navedene izprave, iztičemo uz izpravu od god. 1448, po kojoj stranka pita sud, smije li plemenštinu prodati ili založiti, napose glede zaloga onu od god. 1498,[8] koja govori samo o zalogu. Stranka, želeć založiti dio plemenštine dolazi pred sud bužki, ter veli; . . . . ovo mi se spotribilo, da mi e založiti niki dil moe plemenštine prosim vs, dajte mi to, ča e vš zakon". Na to mu dade sud pristava, „da gre š nim k nega bližnim, i da ih nudi, da vazmu v svoe ruke svoe pristojanie". Na ponudu odgovori rodbina: „Založi kadi moreš, mi ti dopuštamo."[9] Ponuda rodbini u slučaju zaloga imade svakako više smisla kod prava prekupa, nego bi ga imao puki odkup. Glede ostalih oneroznih pravnih posala izprave su stranom redje, a stranom ne spominju sudjelovanja rodbine; nu ondje, gdje se nalagala ponuda kod prodaje i zaloga, ne ima dvojbe, da je to valjalo i za druge vrsti trajnog odsvoja, imenito za in solutum datio i zakup.

Isto tako malo je izprava glede lukrativnih pravnih posala, koje bi zasviedočavale sudjelovanje rodbine, kod razpoložbe; pače imade ih dovoljan broj imenito o darovštinah samostanom i crkvam, u kojih ne ima govora o rodbini. Gdje se dopuštalo rodjakom pravo prekupa kod prodaje, tuj po naravi i svrsi samoga instituta još više bi trebalo sporazumka s rodbinom, kad se kani nekretnina komu darovati ili ostaviti oporukom; pak gdje se u izpravah spominje sam darovatelj, vrlo je vjerojatno, da se radi o nekretnini, što ju je stekao vlastitim trudom. Od izprava, koje svjedoče, da se ni lukrativni pravni poslovi nisu mogli valjano preduzimati bez bliže rodbine, navodimo dvie od god. 1499, obie iz Skurine. Izprava od 26. travnja rečene godine[10] svjedoči, kako J. S. pita sud, što mu je činiti, da može valjano prodati jedan ždrieb, a polovicu ždrieba pokloniti. Na to mu sud odgovori: „ovo e nš zkn, da gre s tobom nš rotni pristav, i da ždribi, ki prodaeš, nudi pred nim bližnih i dalnih, a za pol ždribja, ki bi hotil dati crikvi i

[8] ib. str. 144.
[9] Sr. takodjer izpravu od 1596 iz Karlovca.
[10] Ib. str. 173.

Digitized by Google

kloštru više rečenomu, toliko ne moreš dati po zknu našem, ako ti nedopušte bližni i dalni i kih pristoi, prosi nih, da ti dopuste učiniti ta dar pred našim pristavom". Učiniv, kako mu sud reče, vrati se s pristavom i javi sudu, da rodbina nije htjela kupiti i da mu je dopustila darovati pol zdrieba; sud pako odgovori: „ovo e nš zkn, kadi oni nete kupiti, prodai komu moreš, i darui, kada e nih dobra vola, kako tbi drago."

Očevidno se u navedenoj izpravi ističe opreka medju prodajom i darovanjem, i dočim se za valjanost one zahtjeva ponuda rodbini, veli se, da ne može darovati, ako rodbina nedopusti. Prodade li se nekretnina bez ponude, može ju rodbina odkupiti, to je nedvojbeno, ali, ako se darnje bez sporazumka s rodbinom, imade li tada ova pravo revocirati darovanje ili samo odkupiti dotičnu nekretninu, to je težko odlučiti na temelju izprave. U životu se često dogadjalo i kod drugih naroda, da se kod oneroznih pravnih posala dopuštalo rodbini pravo prekupa odnosno odkupa, a kod lukrativnih revokacija, nu na temelju samih izraza izprave nije to u našem slučaju nedvojbenim. Kako bo se glede odsvoja sliedi princip prekupa, to bi dosljedno tomu principu imala značiti ona dozvola, koju traži darovatelj od rodbine, samo toliko, da se odrekne ona svoga prava prekupa: jer kako je darovatelju do toga, da razpoloži samom nekretninom, a ne tek njezinom vriednošću, htio bi on, da ne čini rodbina porabe od pripadajućega joj prava. Izrazi bo „da ti dopuste", „kad je njih dobra volja" ne moraju značiti pravo prigovora, čijom bi posljedicom bila revokacija, već mogu isto tako dobro značiti odreknuće prava prekupa; jer dočim je odsvajatelju u slučaju prodaje svejedno, kupi li rodbina ili treći, njemu je kod darovanja upravo stalo do toga, da rodbina ne vrši pravo prekupa, s toga mjesto prekupa traži od nje dozvolu. —

Činilo bi se na prvi mah, da s navedenom izpravom stoji u protuslovju druga od iste godine, na ime ona od 8. svibnja.[11] Ista stranka, isti P. S. pita u istoga suda zakon: „kupil e oc

[11] ib. str. 175.

Digitized by Google

moi edan ždribi zemle . . . . i imam pol toga slobodna i otdilna od brata moga i vsh, ki mene pristoe, pače i vsake vrste čka. Esam li volan po zákonu vašem od nega učiniti, ča e meni drago?" Sud mu odgovori: „da si volan dati i darovati i prodati i za dušu dati kako vse svoe vlastito blago", na što će darovatelj: „kada e to vaš zakon, tada ja . . . . daruju više imenovanu plemenštinu" . . . . I ovdje govori se o plemenštini, isti sud, koj je prije rekao istoj stranci, da ne može darovati, ako joj ne dopuste bližnji, veli sada, da može činiti, što ju volja. Protuslovje u ostalom medju obiema izpravama samo je prividno i nestaje ga, uzme li se, da sud shvaća ovdje plemenštinu onako, ko što to vidjesmo u statutu poljičkom, t. j. da plemenština sama po sebi ne znači nasljedno dobro, već tek ona, koja je „plemenština didina" kako se izražava izprava od 26. travnja, i ko što po poljičkom statutu tek ona, koja je „stara baština".

Druga izprava od navedene godine, naime 10. lipnja[12] svjedoči, kako se u sporazumku s rodbinom razpolaže imovinom putem oporuke; isto tako iz navedene gore[13] odluke bužkoga suda, što ju izrekao on prigodom predložene mu oporuke, dade se zaključiti a contrario, da se nasljednim dobrom ne može oporučno razpolagati bez sudjelovanja rodbine.

V. Ponuda činila se u raznih krajevih raznim načinom, ovdje dobivao je prodavalac od suda pristava, s kojim u zajednici činio je ponudu; ondje sabrao je rodbinu na sud i rekao: „sada pristupi i kupi, ki e volniši.[14] Bijaše odlučnim glede toga običaj dotičnog mjesta, s toga govore izprave, da je prodavalac nudio po zakonu, običaju onoga mjesta ili onoga plemena, „po zakonu i običaju bratinskom pri hižah nih."[15]

Rodbina, nehtijuć činiti porabe od svoga prava, odgovara nudiocu: prodaj, komu možeš, mi ne možemo kupiti", ili „prodai komu moreš, mi mu se klaniamo",[16] dočim druge izprave na-

[12] ib. str. 177.
[13] pdo III.
[14] izpr. 1537 g. str. 239.
[15] ib.
[16] g. 1549 str. 249.

Digitized by Google

vode, da se rodbina na ponudu jednostavno poklonila, „i vsi se pokloniše po zakonu“,„i pokloniše se bližni i dalni“.[17]

Spomenusmo, da je pravo prekupa mogao vršiti vazda onaj ovlaštenik, koj bijaše u vieme odsvoja najbliži. Smio je pako činiti to samo za sebe, u svojem interesu, a ne u korist drugoga, kako nam to jasno pokazuje više puta jur navedena izprava od g. 1581 iz Krašića. Medju kupci neke sjenokoše nalazio se i brat prodavaočev, koj reče: „Ja zeby kwpwjem rechenw zenokossw, A nykomwr Inomw“, na što mu ostali odvrate: „onda moy matak, ako ty zeby I zwoyem rechenw zenokossw kwpwyes, ty zy naywolney od brata zwogha. Da ako yw gdo Iny kywpwye, ter ze Izwy nakon 50 Let, my ogowaramo tw prodyw, Da on, ky by w Iny kwpyl nego ty, Da neche nydar wa noy bythy myrowan, ny nyegow oztanak“. — Pokazalo se kasnije, da rečeni brat prodavaočev nije kupovao za sebe, a sud izreče: „A matak Kozlowych, ky e tako prehynbeno hodyl zwprot zwomw rodw I Lassno, Thako Da w rechenoy zenokossy nyma i nemore Iwaty nyednoga Dela mala ny welyka“.

Kao što pravo prekupa, tako u slučaju odsvoja bez ponude mogaše i odkup vršiti samo onaj, koj bijaše najbliži, nu tekom kojega vremena, o tom ne pružaju izprave nikakovih podataka. Po netom navedenoj izpravi činilo bi se, da za to nije bio opredieljen stalan rok, već da se mogla odkupiti nekretnina, kad je ovlaštenik htio, veli bo se osim navedenoga na inom mjestu: „ako se Izwy nakon 10, 20 Let Ily 50, da . . . “

POGLAVJE II.

Česko pravo.

§ 22. Izprave.[1]

I. Upliv obiteljske sveze na razpoložbu nekretninami kod Čeha prikazuju nam prije svega izprave, sastavljene prigodom raznovrstnih odsvoja. Izprave te uzprkos tomu, što imade već

[17] g. 1534, 1538 itd.

[1] sadržane u Regesta I & II.

Digitized by Google

iz vrlo rane dobe i takovih, u kojih ne ima podaka ob onom uplivu, ne dopuštaju nikakove dvojbe o tom, da je u narodu živilo osvjedočenje, ter valja prigodom odsvoja nekretnina postupati u sporazumku s rodbinom. Da je upliv onaj bio nekada većim, za to govori sam ustroj obitelji, veća upućenost njezinih članova u starije vrieme na zemljište; nadalje podatke one, što ih nalazimo u starijih vrelih, moramo smatrati ne možda početci novoga inštituta, koj se u ostalom nikada kasnije ne razvi jače, već usuprot ostatci sve više slabjenoga prava. Izmedju razpoložba, kod kojih sviedoče izprave sudjelovanje rodbine, osobito je često ono kod 1) darovanja, sto je posve naravno, jer je li svrhom institutu štititi ekonomičke a š njim i druge interese obitelji, ona će teže pregorjeti nenaplatni nego naplatni odsvoj nekretnine:

god. 1108 neki Domaslav daruje samostanu zemljište, a opat samostana uztraži od kralja izpravu „quod et sine cessante dubii more obtinuit, quando comes Nemoy, filius Domazlai, talem traditionem factam esse acclamavit".[2] Tuj sigurno sin darovateljev ne fungira kao prosti sviedok, sviedočeć puki faktum darovanja; nu kad bi i to bilo, značilo bi, da je prisustvovao darovanju, a ta okolnost mogla je biti dovoljnom za privolu;

god. 1142 neki Miroslav daruje zemljište „sine ullius reclamatione", pod čim se razumieva rodbina, kako se to vidi iz dalje odredbe, kojom darovatelj za slučaj, da mu sin umre bez nasljednika, namienjuje svu imovinu samostanu „sine cognatorum vel consanguineorum contradictione;"[3]

god. 1203 daju Milgost i Stanko zemljište samostanu „uxoribus amborum et liberis et universis heredibus rata astipulatione consentientibus;"[4]

god. 1255: Ego Botscho .... monasterio .... tale constitui testamentum de libera hereditate mea, de benivolo uxoris mee ut liberorum meorum consilio et consensu;[5]

---

[2] Reg. I. br. 195.
[3] ib. br. 231.
[4] ib. br. 470.
[5] Reg. II. br. 17.

Digitized by Google

god. 1255: . . . ego Sl. . . . relicta M. cum consensu meorum filiorum . . . . et filie mee et nepotismei . . . . et aliorum heredum;[6]

god. 1256: Ego S. nec non et puerorum voluntate consentiente . . . . restituo;[7]

god. 1267: . . . . . cum assensu filii nostri Sl. et fratris nostri Th.[8]

Koliko je vriedila privola rodbine za sigurnost odsvoja, sviedoči okolnost ona, što se često daju darovanja potvrdjivati nakon smrti darovatelja po njegovoj djeci ili inoj rodbini. Tako polag izprave od god. 1283: nos H. & W. . . . . donationem patris nostri confirmamus.[9]

Imade nadalje primjera, gdje rodbina pobija dar, tako polag izprave od god. 1193, nu stranke se nagode i pretvore prijašnji dar u mienu, „et filiis ipsius Qubrici (prvobitnog darovatelja) consentientibu ob debitam dilectionem patris“;[10]

god. 1216: Ulricus de L. in extremo . . . . mortis articulo constitutus . . . . contulit ecclesiae . . . . praedium N. Quo defuncto Prothiwa, germanus eiusdem . . . . salubre factum aliquamdiu impedire atque in irritum revocare conatus est. Quod et fecit“. Nu napokon „divino timore pariter et amore, (regisque) ammonitione correptus“ prikaže crkvi zemljište kao svoj dar „in remissionem peccatorum suorum.[11]

2) Kao što lukrativni, tako se i onerozni pravni poslovi preduzimahu uz sudjelovanje rodbine, od kojih sviedoče to iz prave imenito za kupoprodaju. Tako:

god. 1262: Nos (Ekhardus) . . . . una cum uxore nostra et liberis nostris vendidimus. Quas litteras sigilli nostri et fratris nostri . . . . qui suum in supradicta emptione . . . . plenarie adhibuit consensum, ... mun. robor.[12] . . . .

[6] ib. br. 2792. (dodatak.)
[7] ib br. 125.
[8] ib. br. 165. Isto tako izprave: ib. br. 170. 261., 1212., 1230., 1165., 1268., 1414., 1446., 1471., 1576., 1786., 1806, 1302. itd.
[9] ib. br. 1295. Sr. takodjer br. 1671., 1928 itd.
[10] Reg. I. br. 415.
[11] ic. br. 566., sr. takodjer Reg. II. br. br. 66. 1108-1110.
[12] Reg. II. br. 392.

Digitized by Google

god. 1265: Nobiles matronae N. & L. villam P. accedente consensu et bona voluntate uxoris nostrae et puerorum nostrorum .... a nobis (Jaros) pro XX. et CC. marcarum pretio compararunt;[13]

god. 1274: Nos W. de C. una cum nostris filiis II. & W. profitemur, nos vendidisse villam St. dominae C. Post haec vero partem silvé .... vendidimus eciam ex consensu filiorum;[14]

god. 1279: Ego M. de P. ex consilio fratrum meorum hereditatem meam in P. vendidi;[15]

god. 1279: Christianus, abbas mon Br. emit villam T. apud nobiles viros W. et fratrem eius W. filiis, cognatis et amicis ipsorum non reclamantibus.[16]

Prodaji po naravi same stvari moramo uzporediti i in solutum dationem. Polag izprave od god. 1302: Wenceslaus de Cz. cum uxore, liberis, heredibus et consanguineis ... molendinum medium nec non laneum dimidium nobili domine O. propter debita quedam contracta .... cum omnibus utilitatibus .., liberaliter resignavit.[17]

3) Rjedji su primjeri za ostale vrsti oneroznih pravnih posala, napose za zalog. Glede miene navodimo izpravu od god. 1293: Nos Th. et filii nostri J. Th. B. pro villa Y. dedimus vice concambii duos laneos et quator curticulas.[18]

II. Subjekti, na koje se kod razpoložbe nekretninami uzimaše obzir, bijahu, kako pokazuju navedeni podatci, rodjaci raznog stepena srodstva; nu svagda su to u prvom redu djeca odsvajatelja. To sviedoče ne samo izprave, u kojih se naročito navode sinovi uz drugu rodbinu, nego i one, po kojih vlastnik razpolaže imovinom ne spominjuć rodbine, ali naglašujuć, da toga ne bi činio, kad bi imao djece: „Hoc etiam Derzislaus,

[13] ib. br. 496.
[14] ib. br. 2799.
[15] ib. br. 1168.
[16] ib. br. 1171., sr. nadalje br. 1241., 1245., 1570., 1948., 1949., 2179. itd.
[17] ib. br. 1918.
[18] ib. br. 1630. Sr. takodjer izpravu br. 1180 polag koje rodbina privoljuje na osudu, što ju izrekao obranik o polovici neke izbe.

Digitized by Google

nullum habens filium, de sua hereditate constituit"; [19] „Ego Coiata, ... cum filios non habeam, Christum heredem faciens". [20]

Uz djecu navode se često supruga, braća, unučad, a i dalja rodbina, bilo imenice, bilo samo obćenito: „de consensu plurimorum parentum"; „nullo amicorum meorum obstante impedimento".

Što se tiče objekta, nalazimo u izpravah sudjelovanje rodbine kod razpolžbe nekretninami u obće, bez razlike medju nasljednim i stečenim dobrom. Izrazi sami: hereditas, villa, praedium i dr. ne pružaju nikakove podloge za onu razliku, a s druge strane imade primjera, gdje se sudjelovanje rodbine izričnо spominje i kod kupljenoga dobra. Tako u izpravi god. 1278: Ego Sophia .... de voluntate mariti mei .... nec non filiorum meorum C. S. Cir & Ch. et filie mee H. molendinum nostrum in V., quod ego emeram a L. abbate et ff d W .... redidi eidem domino abbati et dicis ff. [21]

Kao što kod odsvoja nekretnina, tako i kod ovim uzporedjenih prava, imenito patronata, raznovrstnih dohodaka itd. nalazimo sudjelovanje rodbine;

god. 1257: Z. daje samostanu dohodak „cum assensu filii ... et fratris"; [22]

god. 1307: nos W. de Swabeniez .... jus patronatus ecclesiae in M. .... cum redditibus fructibus etc., preposito et ff. de consensu nostrae conjugis .... et filiorum nostrorum conferimus. [23]

III. Prem navedene izprave dokazuju nedvojbeno, da se nekretninami razpolagalo uz sporazumak s rodbinom, ne može se ipak tvrditi, da je to bilo s obćenitim, beziznimnim pravilom. Sve doduše izprave, u kojih se ne navodi sudjelovanje rodbine, niesu direktnim sviedočanstvom proti svakoj potrebi toga sudjelovanja, jer nije izključena mogućnost, da se razpolagatelj

[19] Reg. I. br. 1142.
[20] ib. br. 718.
[21] Reg. II. br. 1121.
[22] ib. br. 165. v. takodjer br. 144, 1471.
[23] ib. br. 2122.

Digitized by Google

sporazumio s rodbinom, makar se to izrično ne spominje,[24] ili da nije imao bliže rodbine; ali s druge strane imade i takovih, koje pokazuju nedvojbeno, da je ovisilo o dobroj volji vlastnika, hoće li, razpolažuć imovinom uzeti na rodbinu kakov obzir:

god. 1228: Pribislaus miles .... viam universae carnis ingrediens .... domui L. tres hereditates suas contulit, ... ita inquiens, quod nuli cognatorum seu amicorum memoratas cuperet hereditates in tantum, sicut filio dei et eius genetrici;[25]

god. 1268: ostavlja vlastnik polovicu vile samostanu „exclusis uxore mea et filiis, si quos habiturus fuero in futurum et heredibus universis.[26]

Svi obziri, što ih uzimaše vlastnik, razpolažuć imovinom, na rodbinu, iziskivahu se samo običajem, zakona bo, koj bi mu bio to nalagao, nije bilo.[27]

Gdje se je običaj taj, krepčina obiteljske sveze uzčuvala jače, gdje je obitelj bila više upućena na nekretnine, tuj su i obziri na rodbinu prigodom razpoložbe bili veći, dočim se drugdje stali laglje napuštati. Odsvoji li vlastnik nekretninu bez obzira na rodbinu, ter ova odsvoj pobija, nije bilo zakonom izražena pravila, po kom da se postupa, ovisilo je od suda, kako će dotično pitanje riešiti, a ovaj je, imenito kad se radilo o crkvi, davao ovoj pravo. Radi te različitosti, što ju susretamo u izpravah, i jest težko odlučiti, kakove je naravi bilo pravo rodbine prigodom odsvoja nekretnina i ondje, gdje je njezino sudjelovanje dokazano. Prije svega ne možemo dopustiti, da to sudjelovanje nije imalo nikakova značenja do puke formalnosti, da rodbina, makar se i pita, nije imala prava zahtjevati, da se pita, da dakle razpolagatelj nije bio dužan uzeti

[24] U izpravi g. 1292, (Reg. II. br. 1594) nespominje se kod same prodaje niko, do li prodavalac, nu preuzimljuć jamstvo, čini to „cum filio E. nec non patrius E." s kojimi je bez dvojbe radio u sporazumku, ma se i neizričе „consensus".

[25] Reg. I. br. 730., sr. takodjer br. 763.

[26] Reg. br. 599.

[27] Po izpravi od g. 1271. (Reg. II. 744.) Sl. razpolaže oporučno imovinom „coram uxore", i njoj ostavlja imovinu ne spominjuć djece, nu ovoj da će ostaviti imovinu mati „ut fides maternalis eam compellit".

Digitized by Google

na nju obzir, ter je to činio samo s dobre volje. U takovom slučaju ne bi se dalo govoriti o consensus, voluntas, favor itd. niti bi se onomu koj ne ima prava, mogla prigodom odsvoja pripisivati „contradictio, reclamatio“, ko što ni rodbina, ne imajući nikakove materijalno pravne ovlaštenosti, ne bi mogla pobijati odsvoja samo možda s formalnih manjaka. Nu, kao što ne dopuštaju izprave dvojbe o tom, da je za valjanost ili barem stalnost odsvoja trebalo sudjelovanje rodbine, tako nas puštaju u neizviestnosti glede same naravi toga sudjelovanja, imenice: kakove nastajahu posliedice u slučaju odsvoja bez sporazumka? Da je rodbina imala pravo pobijati odsvoj, o tom ne ima dvojbe, inače zahtjev njezina sudjelovanja ne bi imao smisla, vidi se to nadalje iz mnogih primjera pobijanja, ko što i preuzimanja jamstva sa strane odsvajatelja proti eventualnomu pobijanju u prvom redu sa strane rodbine. S druge strane principa revokacije odsvojene nekretnine ne nalazimo ko što kod drugih Slavena, tako ni kod Čeha. Pravilnom posljedicom onoga pobijanja biti će prema tomu odkup, ali tuj nastaje pitanje, da li odkup na temelju povriedjenoga prekupnoga prava ili odkup kao samostalni inštitut?

Za prekup ne nalazimo nikakovih podataka ne samo u izpravah, nego niti u kasnijih vrelih; usuprot izvan svake je dvojbe u kasnijem českom pravu poznavanje odkupa kao samostalnog prava. Već knjiga rožmberžka veli u čl. 187: „Z ssutie dědiny z přivuzenstva trój pohon, právo svědky“. Govori se tuj ob odkupu rodbinskom kao stvari poznatoj, za koju smatraše pisac potrebitim spomenuti jedino neke formalno pravne propise: koliko treba poziva i kakovimi se sredstvi dokazuje ovlaštenost na odkup. Kako ne ima dvojbe, da je odkup poznavalo pravo česko prije postanka knjige rožmberžke, to ne ne ima razloga, s koga da ga ne priznamo za dobu navedenih nami izprava. Izrazi izprava ne protive se tomu ni malo, jer sudjelovanje ono kod odsvoja znači, da se rodbina odriče odkupnoga prava. Znajuć onaj, komu se imovina odsvajala, da imade rodbina pravo odkupa, nastojaše se osigurati, da mu nekretnina ostane trajno, ter tražio od odsvajatelja, komu to u

Digitized by Google

ostalom takodjer bilo u interesu, da skloni rodbinu na to, ter se ona odrekne prava odkupa. Priznavajuć rodbini samo pravo odkupa, lako ćemo razumieti, zaštose u tolikih izpravah ne spominje sudjelovanje rodbine, pače često isti vlastnik razpolaže jednom uz rodbinu, drugda bez nje. Taj nespomen rodbine ne sviedoči ni malo proti njezinomu odkupnomu pravu, jer ona ne mora sudjelovati, a da ipak može nekretninu odkupiti, gdje pako sudjeluje, znači, da ne kani činiti porabe od svoga prava.

Konsekventna provedba principa odkupa ne dopušta dašto ni za lukrativne pravne poslove iznimaka. Gdje bo rodbini pripada samo odkup, može vlastnik, ako ne same nekretnine, a ono njezinu vriednost namieniti stalno i neopozivno, komu ga volja; dopuštati pako rodbini glede lukrativnih pravnih posala revokaciju, znači udaljivati se od principa i ograničivati razpoložbu vlastnikovu više, nego to sliedi iz samoga principa, ter stvarati u isto doba razne vrsti prava rodbine prigodom odsvoja nekretnina.

Nu da li se u životu sliedio taj princip, ne da se na temelju izprava sa sigurnošću odlučiti, pače čini se protivno. Što te tiče samih izraza, ovi ne mogu biti nedvojbenom podlogom za odluku, da li se odsvoj pobijao uz naknadu darovniku ili bez svake naknade; a i ondje, gdje se govori o samoj parnici, ne ističe se ta okolnost dovoljno: ili rodbina odustaje ili se jednostavno odbija, dočim bi u protivnom slučaju moralo biti izrečeno sudom, imade li rodbina za vindiciranu nekretninu položiti kakovu naknadu ili ne.

Kako može darovatelj namieniti darovniku vriednost nekretnine, ako i ne bude mogao darovnik pridržati same nekretnine, što odgovara posve principu odkupa, pokazuju nekoje izprave:

god. 1277: Nos Agnes, de consensu mariti nostri et liberorum nostrorum et omnium amicorum . . . . tertiam partem villae T. — claustro contulimus possidendam. Praeterea, si nobilis vir de W., maritus noster, praedictam tertiam redimere vo-

Digitized by Google

luerit partem vel liberi nostri, centum marcas dabunt et rehabebunt.[28]

Nu izprave te nisu nedvojbenim sviedočanstvom ni za odkup, ni proti njemu. Ne može bo se reći, da je ovdje samo naročito pridržano rodbini ono, što se inače razumieva, a nije se ovdje moglo razumievati, jer je rodbina privolila na odsvoj; jer kad bi rodbini pripadalo samo pravo odkupa, privolom svojom ona se toga prava odriče, a pridržaje li si uza sve to odkup, tad ne znači privola joj ništa. Vjerojatnije je dakle da rodbini pripada pravo revokacije, a privoliv na darovanje, ona se je doduše odrekla revokacije, ali si je pridržala odkup. — Za odkup opet dalo bi se navesti, da je na navedenih mjestih bilo strankam samo do toga, da se označi svota, koju će imati dati darovniku u slučaju odkupa, ter tako ne bude od potrebe preduzimati kasnije procjene; a i opet mogla se s osobitih obzira napram darovniku opredieliti veća odkupnina, nego bi bila u običnom slučaju.

Isto to vriedi za izpravu od god. 1271, po kojoj otac medju ostalim ostavi crkvi „unum laneum tali conditione, si pueri .... eum solvere voluerint, IIII marcas argenti eidem ecclesie reddant".[29] Imade li sin pravo odkupa, tad mu ga netreba tek otac dopuštati, ter bi to izticanje bilo suvišno; nu i ovdje je moguće, da otac nije htio sinu tek osnovati pravo odkupa, već naznačiti samo vriednost danog crkvi objekta, ter tako opredieliti svotu, uz koju može odkupiti.

Imade medjutim izprava, iz kojih se dade zaključivati, da je rodbina oduzimala darovniku nekretninu bez svake naknade;

god. 1193: Significamus, quod Dietlebus, hereditatem patris sui Gumboldi, nobis pro remedio animae suae collatam, potestative abstulit; de hoc vero malo resipiscens, quasi concambium faciendo pro hac hereditate alias tres villas ..... ecclesiae contulit;[30]

---

[28] ib. br. 1095., isto tako br. 1404.
[29] ib. br. 744.
[30] Reg. I. br. 413.

Digitized by Google

god. 1192: braća B. i H. priznaju, da im je otac bio učinio dar crkvi „irrevocabiliter", nu poslje nekog vremena da su crkvi to oduzeli nos inconsulte possessionem subintravimus".[31] Medjutim se predomisle i povrate.

Čini se dakle, da se oduzimlje dar nenaplatno, a tek ako je dobra volja revokanta, da daje naknadu. Nu je li to bilo pravilo? Nije li moguće, da si je rodjak prisvojio nekretninu, prem bi načelno morao dati darovniku naknadu?

Vjerojatno je, da se u tom pogledu nije u obće sliedio u životu stalan princip. Kao što se negdje zahtieva kod razpoložbe nekretninami sudjelovanje rodbine, drugdje ne, tako su i posljedice u slučaju odsvoja bez toga sudjelovanja mogle biti različite. Zakona, koj bi normirao to pitanje, nije bilo, a dok se putem prakse učvrstilo pravo odkupa za sve vrsti odsvoja, moglo je u životu biti kolebanja i raznih riešavanja.

(Nastavit će se.)

Ako se mjenica, izdana in bianco, naknadno izpuni postdatiranjem u svrhu, da se tim maskira malodobnost izdatnika u doba podpisa mjenice, onda nije uporabiv § 93, već § 92 u savez sa § 1 mjenb. zakona.

A. izdao, odnosno podpisao je kao izdatnik za doba svoje malodobnosti mjenicu, a da nije istu po § 3—8 mjenb. zakona datirao.

Ta mjenica bijaše kod nastupjele punoljetnosti izdatnika shodno postdatirana, a tim prijašnja malodobnost izdatnika maskirana.

Premda je pod timi okolnostmi prvobitno manjkao datum izdanja, dakle jedna bitna potrebština, to nije ipak glasom § 93 mjenb. zak. upitna mjenica nevaljana u smislu § 6 mjenb.

[31] Reg. II. br. 1599.

Digitized by Google

zak., jer bi u najgorjem slučaju tim naknadnim izpunjenjem odnosno postdatiranjem mogla biti alterirana samo obveza izdatnika, kad bi naime nastupili uvjeti § 93 mjenb. zakona.

Ali kad se takovim postdatiranjem maskira malodobnost izdatnika mjenice u doba njezinog izdanja, to se neradi više o prigovoru u smislu § 93 mjenb. zakona, već o nevaljanosti obveze izdatnika uslied njegove malodobnosti, u smislu §§ 1 i 2 mjenb. zakona.

Taj prigovor proizlazi iz samog mjenbenog prava (§ 1 mjenb. zak.), može se dakle po § 92 mjenb. zak. svakom tužitelju protustaviti.

Samo na taj način dadu se u sklad dovesti §§ 1 i 93 mjenb. zakona i neglede na to, da bi kod protivnoga nazora ustanove §§ 1 i 2 mjenb. zakona postale iluzornimi, jer bi se na taj način mogle ad libitum mimoići, te bi se inače došlo do te absurdnosti, da bi valjala i mjenbena obveza djeteta, kad bi se samo dotična mjenica u doba nastupjele punoljetnosti toga djeteta shodno postdatirala.

Ovi razlozi sile, da se neodklonivo mora uzeti, da imade § 1 mjenb. zakona prednost u koliziji sa § 93 mjenb. zakona.

X.

Sastanak zadruge njemačkih kaznioničkih činovnika u Beču mjeseca rujna 1883.

Napisao ***Emil Tauffer.***

Razprave, vodjene u glavnoj skupštini zadruge njemačkih kaznioničkih činovnika, koja je držana u Beču od 17. do 22. rujna o. g. neće jamačno biti bez interesa za mnoge domaćih naših pravnika.

Mislim zato, da ću ugoditi mnogim čitateljem našega strukovnoga lista, ako sliedećim — prem neimam još pri ruci brzopisnih bilježka — ipak koliko moguće vjerno nacrtam sada spomenute razprave, kojim živo učestvovanje tolikih odličnika na polju znanosti, svakako osigurava više nego ephemernu vriednost.

17. rujna sastao se odbor u pravosudnoj palači, te budem ja sjednicam pridružen kao izvjestitelj o pitanju radničke nagrade kaznenika.

Digitized by Google

Odborskim sjednicam prisustvovahu: tajni savjetnik pravosudja i ravnatelj kaznione G. Eckert kao predsjednik, decernent kaznioničkih agenda u pruskom ministarstvu za unutarnje poslove, tajni nadsavjetnik pravosudja Illing, tajni savjetnik pravosudja i kaznionički ravnatelj Wirth, državni nadodvjetnik u Beču pl. Hattingberg, ministerialni savjetnik Felner von der Arl, ministerialni savjetnik vitez Pichs, ravnatelj Bracker iz Pfaffenburga (u Bavarskoj.), ravnatelj Langreuter iz Vechta (Oldenburžka.), ravnatelj Krohne iz Berlina, državni odvjetnik Zatschek iz Plznja, ravnatelj Strosser iz Münster-a, tajni vladni savjetnik Lütgen iz Hanovera, zdravstveni savjetnik dr. Marcard iz Celle-a, župnik Götzinger iz Langenbrücken-a i župnik Kraus iz Friburga (u Breisgau-u), potonji kao perovodja.

Predsjednik otvoriv sjednicu priobćil, da se je broj članova umanjio od 713 na 680. U broju izstupivših članova da je osobito zastupana Austrija te je stoga za pobudjenje većega učešća sjedištem ovogodišnje skupštine izabran glavni i priestolni grad Beč. — Predsjednik potuži se i na to, da su ga zadnjih godina veoma slabo podupirali pojedini članovi u uredjivanju družtvenoga glasila te moli za buduće izdašnije sudjelovanje kod literarnih radnja.

Konštatovalo se, da nije moguće ustanoviti zajednički računski postupak za sve njemačke kaznione, a isto tako ni normalnu štatistiku.

Živo se razpravljalo pitanje, ne bi li shodno bilo da se članovom otegoti izstup iz družtva, ili da im se nametne obveza plaćanja družtvenoga prinosa kroz stanoviti broj godina. Jedno i drugo pitanje bude medjutim odklonjeno i to s razloga, što je zadruga njemačkih kaznioničkih činovnika, utemeljena na zajednici moralnih interesa, posve slobodno družtvo, a takovom ima ostati i u buduće.

Povela se zatim rieč o tom, da li bi bilo uputno, da se promjeni § 4 družtvenih pravila u tu svrhu, da se ona u Njemačkoj postojeća posebna družtva, naročito takova, kojim je svrha zapriečenje zločinstva, ili kojim je svrha podupiranje odpuštenih kaznenika, dovedu u bliži doticaj s ovom zadrugom.

Većina odborskih članova pristane na spomenutu promjenu pak je zaključeno, da se glavnoj skupštini predloži na prihvat formulirani po ravnatelju Krohne-u dodatak k § 4 družtvenih pravila, koji glasi: „I članovi — predstavnici zemaljskih, odnosno provincialnih družtva za podupiranje kaznenika“ — t. j. da i ove osobe mogu biti članovi zadruge njemačkih kaznioničkih činovnika.

Riešiv jošte neke manje važne tekuće predmete započe viećanje o zasadah, koje da se predlože glavnoj skupštini.

Pitanja, koja su se imala razpravljati, poznata su čitateljem ovoga časopisa, jer su štampana u br. 8 o. g.

Digitized by Google

Prvo pitanje glasi: „Po kojem načelu imadu se kaznenikom podieliti radničke nagrade, naročito u kojoj mjeri, i da li se imade pri tom uzeti obzir takodjer na vladanje kaznenika u kaznioni? Je li umjestno posvemašno ili diono uzapćenje radničke zaslužbe.“ — Kod ovoga pitanja zamoli tajni vladni savjetnik Lütgen ravnatelja Tauffera, da u interesu jedinstva u izvješćivanju sam o predmetu izviesti.

U samoj razpravi bje medjutim konštatovano, da su izvjestitelji, koji su o predležećem pitanju razložili mnienja svoja, odviše daleko zasegli ter sa hvalevriednom revnosti u pismenih svojih odvjetih više učinili nego im je bilo zadaćom. — Zato i nije odbor prihvatio u cielosti zasade po izvjestiteljih predložene, već ih je s nova formulirao.

Prihvaćene po odboru zasade (rezolucije) glase:

I. U obziru radničkih nagrada za kaznenike.

1. Prihod radnje onih kaznenika, koji su osudjeni na kazan skopčanu sa dužnosti raditi, prapada državnoj blagajni.

2. Radničke nagrade imadu se ustanoviti po mjeri obavljenih radnja i uložene marljivosti kaznenika u kaznioni. — Privreda na radničkoj nagradi može se medjutim radi prestupaka ili zločestoga vladanja kaznenika uzaptiti djelomice ili sasvim i to bilo kao samostalna kazan, bilo kao posljedica kazni, a može se i obustaviti za stanovito vrieme.

3. Radničke nagrade za kaznenike neka u jednoj te istoj zemlji budu što moguće jednako odmjerene.

II. Gradnja samotnih zatvora.

U svrhu ustanovljenja normalnih uvjeta, po kojih se imaju graditi i urediti kaznione sa samotnimi zatvori, imenuje se odbor o 7 lica. Odbor taj imat će svoj rad dovršiti u roku od godinu dana, koji će se zatim priobćiti u glasilu družtva.

III. U obziru kazneničkih nuzužitaka.

1. Kaznenikom može se, ako se dobro vladaju, dozvolom zavodskoga predstojnika dopustiti, da si nabave nuzužitaka.

2. Kao takovi nuzužitci imadu se podavati obće prometni, zdravlje i ugojenje pomažući predmeti živeža.

3. Nabaviti si duhana zabranjeno je. Ova se zabrana pušenja medjutim neodnosti na stepen ovršenja kazne u posrednom zavodu kod irskoga sustava.

4. Kod ovršenja kazni u samotnom zatvoru može se dopustiti držanje ptica ili gojenje cvieća.

Digitized by Google

5. Nije dozvoljeno, da se nuzužitci nabavljaju iz drugih sredstva osim iz radničke nagrade. — Iznimka smije se dozvoliti samo u onih kaznionah, gdje se prama obskrbnom redu oporavljenici i nemoćnici nemogu nadieliti obilnijom ili boljom hranom.

IV. Skrb za umobolne kaznenike.

Kaznenici, koji na umu boluju, imadu se što moguće brže podvrći liečenju, — Utemeljenje posebnih zavoda u svrhu toga liečenja nije izvedivo.

Kaznenici, kod kojih se opaža duševna bolest lahke vrsti, mogu se čuvati i u kazneničkih bolnicah, koje se imadu u tu svrhu providiti svim, što je potrebno da se uzčuva sigurnost i omogući oporavljenje.

V. Zaštitne mjere za odpuštene kaznenike.

1. Štititi odpuštene kaznenike i skrbiti za nje ukazuje se prešnom socijalnom zadaćom. Potreba iste utemeljena je na interesu države i ukupnoga slobodnoga pučanstva.

S toga radostno pozdravlja zadruga njemačkih kaznionćkih činovnika sva ona nastojanja i uspjehe, koji se pojaviše na ovom polju čovjekoljubne djelatnosti utemeljenjem utočišta, radničkih naselbina, popravionica za pokvarene mladjahne osobe, utočišta za propale ženske, svratišta, družtva proti prosjačenju i skitanju, itd. Kao dalnje veoma izdašno sredstvo zaštite odpuštenih kaznenika smatra pako zadruga naročito utemeljenje zaštitnih družtva.

2. Zaštitnim družtvom jest svrha omogućiti materijalnom i moralnom podporom povratak u gradjansko družtvo onim odpuštenim kaznenikom, koji su vriedni i koji hoće da se poštenim načinom uzdržavaju.

Mora se podjedno željeti, da se ovo podpomaganje protegne i na obitelj kaznenika za trajanje kazni.

3. Zaštitna družtva, kao grana dragovoljne javne dobrotvornosti, vrše zadaću svoju uz sudjelovanje i pripomoć države, crkve i slobodnoga gradjanstva.

Družtva mora da budu u neprekidnom i neposrednom doticaju s oblastmi koje kazni ovršuju (uprave kazniona), od kojih će im u pravilu doznačeni biti objekti zaštite sa shodnimi predlozi. Mora se željeti, da se privreda na radničkoj nagradi svakoga kaznenika, koji se izručuje zaštiti takovoga družtva, prigodom odpusta kaznenika iz kaznione, pošalje odnosnomu družtvu da ju shodno upotriebi u korist štićenika.

4 Za uzdržanje kriepkoga družtvenoga djelovanja i jednoličnosti postupka ukazuje se shodnim, da se poslovi oko zaštićenja u pojedinih provincijah odnosno zemljah što više usredotoče.

*

Digitized by Google

Svetčana glavna skupština držana je dne 20. rujna u 9 satih prije podne u krasnoj dvorani nove pravosudne palače. U velikom broju pridošle članove — do 110—120 njih — pozdravio je toplimi i simpatičnimi riečmi ces. kr. ministar i upravitelj ministarstva pravosudja barun Pražak.

Za predsjednika izabra si skupština po predlogu ravnatelja Eckerta državnog nadodvjetnika u Beču pl. Hattingberga, za podredsjednika tajnoga nadsavjetnika pravosudja Starke-a iz Berlina i dvorskoga savjetnika profesora dr. Emila Wahlberga iz Beča, za perovodju pako r. kat. župnika Kraussa iz Freiburga. Našla se tu i dva brzopisca.

Glede zasade II. prihvaćena je po predlogu odbora (izvjestitelj Krohne iz Berlina) rezolucija, da se imadu normalni uvjeti gradnji kazniona za samotne zatvore (stanice) ustanoviti po povjerenstvu sastojećem od 7 lica u roku od godinu dana. Imenovanje ovih 7 članova prepušteno je odboru; troškovi toga povjerenstva pako pokriti će se iz družtvenoga prihoda.

Rezolucija pod IV. bude po odborovu predlogu primljena bez podulje debate. Izvjestitelj dr. Marcard iz Celle-a preporučio je ustrojenje posebnih zavoda po uzoru englezkih zatvora za nemoćnike sa odjeli za umobolne, u koliko pako to moguće bilo nebi, uredjenje stalnih odjela u kaznionah, koji bi se providili psyhiatričnim liečničkim naredom; nu s druge strane, napose po tajnom vladinom nadsavjetniku Illingu bude naglašeno, da bi ustrojenje takovih zavoda, koji bi do skora postali obskrbilišta za nemoćne zločince i za simulante, bilo očito oštećenje porezovnika.

Kod razpravljanja predloga pod III, izvjestitelj Miglitz, bila je skupština već živahnije razpoložena. Glavna se skupština odlučno izjavila za odstranjenje duhana, bio to sad duhan pušenac, bio bagoš bio burmut.

Naglasilo se naime 1) da duhan niti je potreban za unapredjenje ili jačenje ljudskih sila, a niti koristan; 2) da duhan postaje u kaznionah predmetom trgovanja putem zamienjivanja; 3) u skupnom a i u samotnom zatvoru može pušenje kadšto prouzročiti pogibelj požara; 4) na uštrb je čistoće, napose šnjofanje na uštrb čistoće biele rubenine u toliko, da se rubci za nos skoro nikada već posve čisto izprati nemogu, a jamačno protivi se i čuvstvu pravičnosti, da se nadieli kakov novo nadošli kaznenik takovimi polučistimi i ogavno izgledajućimi rubci; 5) dokazano je izkustvom, da se u kaznionah, gdje je poraba burmuta dopuštena, i takovi ljudi u najkraćem vremenu priuče na taj gadan običaj, koji prije nikada niti su pušili niti šnjofali (burmut rabili), dapače da to čine i sasma mladi ljudi slabeći time svoj njuh; konačno 6) da kaznenici onaj mali dio radničke svoje nagrade, koji im je na razpola-

Digitized by Google

ganje ostavljen, ponajviše samo na nabavu nikotina upotriebi, a tim sebi nenabavljajuć si ostalih zdravlju koristnih i tjelesni razvoj unapredjućih nuzužitka, štetu nanose.

Ovu odluku družtva nemogahu uzdrmati ni krasne, čuvstvene rieči kaznioničkoga duhovnika Köstlin-a, kojimi je zagovarao dozvolu pušenja. Dapače ni posredujući predlog, da bi se pušenje onda dozvoliti imalo kada to liečnik odredi, nemogaše kod glasovanja dobiti potrebitu većinu Jer i posljedni prigovor podignut proti zabrani dapače čak i burmuta, naime, da bi moglo doći do nemira u kaznionah za slučaj, kada bi se na jedan put i naprečac zabranila nabava tih do sada dopuštenih nuzužitaka, odpao je usljed izjave ravnatelja Tauffera, učinjene na potaknuće njegovih magjarskih drugova, da je u Ugarskoj prije tri godine na jedan put zabranjena poraba i duhana i burmuta bez da je tim povodom u ikojoj kaznioni došlo do najmanjega nemira, usuprot mladji se kaznenici zahvališe što im sada već ne prieti pogibelj, da bi se mogli priučiti toj zločestoj navadi. Nu kraj sve protivštine proti duhanu dao se je odbor, a na njegov predlog i glavna skupština, ipak sklonuti da prihvati onu alineju, koju je ravnatelj Tauffer zagovarao i obrazložio te koja glasi: „Zabrana pušenja ne odnosi se medjutim na stepen ovršenja kazni u posrednom zavodu kod irskoga sustava.“

Kod viećanja ob ovih resolucijah pokazalo se, koliko su praktični kaznionički činovnici daleko od prekomjernoga ili neumjestnoga humaniteta i od razmazivanja kaznenika. Pače nadzornik kaznione u Zwickau-u g. Reich stavi u savršenom i elegantnim načinom proslovljenom govoru predlog, neka bi glavna skupština ugledav se u primjer najnovijih propisnika za Saksonske kaznione, odklonila nabavu i dopustivost svih nuzužitaka i takove učini ovisnimi od naročite liečničke naredbe, ali i to samo u osobitih slučajevih. Glavna skupština scienila je ipak, da ne ima povoda za tako daleko sizuću strogost, dapače ublažila je zadnju točku ove resolucije dodatkom, po kojem se nabava nuzužitaka drugimi sredstvi a ne radničkom nagradom izjavljuje nedopustivom samo u onih kaznionah, gdje je uvedena podpuno dostatna i svim zahtjevom zdravstva zadovoljujuća hrana, a i tako zvana srednja hrana.

Drugi dan započe u glavnoj skupštini razpravljanje o resolucijah, tičućih se pitanja radničke nagrade. Prije nego se prešlo na dnevni red predložio je tajni savjetnik pravosudja Wirth, da se 1. točka odnosnih zasada izpusti, pošto u tom pogledu nije stavljeno bilo nikakovo pitanje.

Izvjestitelj prigovorio je osnovanosti toga shvaćanja.

Glavna skupština izjavila se za to, da se sve zasade u pretres uzmu. Ravnatelj Tauffer obrazložio je zatim formulirane po odboru rezolucije sliedećim izvedenjem:

Digitized by Google

„Moja gospodo! veleštovani drugovi! — Prvo pitanje, koje nam je u današnjoj skupštini razpravljati i uspješnom riešenju privesti, glasi ovako:

„Po kojem načelu imadu se kaznenikom podieliti radničke nagrade, naročito u kojoj mjeri, i da li se imade pri tom uzeti obzir takodjer na vladanje kaznenika u kaznioni? Je li je umjestno posvemašnje ili diono uzapćenje radničke zaslužbe.“

Postavljeno ovo pitanje bilo je u najnovije doba u izvrstnih razpravah tajnoga vladinoga savjetnika Lütgen-a, tajnoga savjetnika pravosudja Wirtha, ravnatelja Miglitza, prošlih godinah pako i ravnatelja Ernesta Sicharta tako svestrano i temeljito razpravljano, da nam je sada lahko držati se prave staze.

Odbor našega družtva izpitao je predana mu mnienja, razpravljao je pitanje u svih potankostih svojih ter je mojoj malenkosti povjerio častnu zadaću, da budem tumačem onih rezolucija, koje se Vam gospodo moja, ovime predlažu za daljnu ocjenu i za voljni prihvat.

Prije ipak nego bi se latio obrazloženja sada pročitanih po odboru prihvaćenih zasada, neka mi dozvoli visokoštovana skupstina mali predgovor, kojim želim da razjasnim situaciju.

Pitanje radničke nagrade kaznenika, kako je ono bilo u programu za današnju glavnu skupštinu stavljeno na dnevni red, shvatilo se po svih izvjestiteljih, i po meni samomu, riečju po svih skoro učestnicih današnjega sastanka, posve krivo u koliko se to shvaćanje tiče obsega toga pitanja.

Rezolucije, koje sam evo po nalogu vašega odbora imao čast predložiti, dovoljan su dokaz naglašenoj po meni okolnosti.

Vi ste se, gospodo, po svoj prilici nadali riešenju mnogih na ovaj predmet protežućih se načelnih pitanja, a ta vam se nada evo samo djelomice izpunila.

Pojedina pismena mnienja naših kolega protezala su se naime na sva ona dalnja pitanja, na koja nailazimo oko inštitucije radničke nagrade, iduć tragom razbistrenih temeljnih načela iste.

Takova su pitanja n. pr.

1) da li steče kaznenik kakovo pravo vlastničtva u pogledu njemu u dobro upisane radničke nagrade?

2) da li može i pod kojimi stegami razrediti sa svojom privredom medju živimi i za slučaj smrti?

3) da li bi se moglo zakupnikom radne sile kaznenika i u buduće dozvoliti, da kaznenikom diele posebnih nagrada?

4) pitanje, koji se dio radničke nagrade po kaznenicih potrošiti smije na nabavu dopuštenih nuzužitaka;

5) u koliko mogu se radničke nagrade obratiti na namirenje odštetnih obveza ili zaplieniti?

Digitized by Google

6) kako se ima za trajanja kazni plodonosno rukovoditi privreda na radničkoj nagradi?

7) na što da se obrate eventualno narasli kamati od tih novaca?

Sada napomenuta pitanja bila su većinom razpravljena stranom već prigodom sastanka u Štuttgart-u, a stranom u razpravah, sadržanih u posljednih brojevih družtvenoga organa.

Zato i držim, da je velik broj amo došavših štovanih mojih kolega izčekivao, da će se naša viećanja protezati na spomenuta pitanja.

Družtveni je odbor medjutim nakon svestranoga i zreloga promatranja protivno zaključio, naime:

Odbor drži, da na dnevnom redu stojeće pitanje (I) po tekstiranju svom ne dopušta razširenje diskusije na svekolike, prem velevažne odnošaje, pojavljujuće se oko radničkih nagrada i da su izvjestitelji, koji su se ipak na iste obazrieli, sa hvalevriednom revnosti više učinili nego im je zadaća bila. Pošto pako razna ova pitanja nisu bila posebno stavljena na dnevni red i u programu napomenuta, to neukazuje se ni umjestnim da se o njih u skupštini razpravlja, tim manje, što nam doista manjka vremena, za da se toli važna načelna i prieporna pitanja temeljito pretresati uzmognu.

Ovo je stanovište koje zauzima odbor.

Mnogi od gospode kolega jesu medjutim drugoga mnienja te po prilici ovako misle:

Nemože se reći, da bi tekstiranje na dnevnom redu stojećega pitanja po sebi izključilo razpravu konsekvencija. Dokaz tomu, da su se sva predložena mnienja bavila i sa timi dalnjimi pitanji, pače o njih formulirala konkretnih rezolucijah. Može se dakle očekivati od izvjestitelja, da će se na sva ta pitanja obazrieti i skupštinu o njih izviestiti.

Što se nedostatka vremena tiče, to mnije protustranka, da je bolje ako se jedno bar pitanje sa svijuh gledišta izcrpivo razpravlja nego li: „ex omnibus aliquid, ex toto nihil“. Ona se ne zadovoljava sa izrekom: „magna voluisse sat est“, već želi da naše razprave budu ovjenčane podpunim praktičnim uspjehom, a to tim više, što je pitanje o radničkoj nagradi sada jur po drugi put na dnevnom redu naših skupština, te bi upravo dosadno bilo, da se ovo jur svima dovoljno poznato pitanje još i treći put stavi na dnevni red.

Tako shvaćaju stvar oni naše gospode kolega, koji bi želili da se nazočno pitanje razpravi u širjem okviru nego li to predlaze naš odbor.

Mislio sam zadovoljiti svojoj dužnosti kao izvjestitelj, da vas gospodo moja, ubavjestim ob ovih diferencijah u shvaćanju.

U ostalom biti će do štovane skupštine da — u koliko bi se stavio predlog, da se razprave naše razšire i na ona malo prije pomenuta pojedina pitanja — o tom po svojoj uvidjavnosti odluči. Što se moje

Digitized by Google

osobe tiče, to može slavna skupština sa mnom kao sa izvjestiteljem svojim razpolagati takodjer u obziru svih prije u kratko nacrtanih dalnjih pitanja.

Prieći mi je sada na obrazloženje predloženih po odboru rezolucija.

Stavka br. 1 I. rezolucije sadržaje obćenito, svestrano priznano načelo.

Treba li to napose napomenuti? Jest, treba, jer tim preciziramo naše stanovište. Time se stavljamo u oprieku s onim shvaćanjem, koje kaznenikom dozvoljuje pravo razpolagati sa privredom njihova rada, kao i s onim shvaćanjem, koje bi želilo, da bi se kaznenici samo onako po državi obskrbljivali i hranili, kako se odnosni trošak radom njihovim državi opet nadoknadjuje, te da bi država jedino kod onih, koji su nesposobni za ràd, taj trošak sàma nosila. Mi velimo usuprot: država anticipira sve troškove ovršenja kazni, i nju ide i sva privreda kaznenič-koga rada.

Ovo se načelo odnosi medjutim samo na one kaznenike, koji su osudjeni na kazan slobode, skopčanu sa obvezom na ràd. Ne odnosi se dakle na druge vrste kazni slobode n. pr. na kazan u tvrdjavi, koja je kako je poznato, custodia honesta, a neodnosi se ni na kazan prostoga zatvora.

Kod viećanja oko nazočne rezolucije potaknulo se je u sjednicah odbora i ono pitanje: da li dan danas obično, kod većine država na zakonu utemeljeno utjerivanje troškova ovršenja kazni iz imetka kaznenika, bez obzira na to, da li je kaznenik sa novčanom vriednosti svoga rada pokrio ili ne trošak svoga uzdržavanja — odgovara zahtjevom „justitiae [distributivae?" Da li se tim ne grieši proti načelu „ne bis in idem" te se s jedne lije dvie kože svuku? Ako li je tomu tako, da li se ne bi imale u tom slučaju prihvatiti plemenite ustanove novoga holandezkoga kaznenoga zakona, koji kaže: „Tous les frais d'emprisonnement, de detention, on d' envoi à un etablissement public de travail sont à la charge de l' etat," te s tom glaseću rezoluciju predložiti skupštini na odobrenje?

Odbor nije doduše mogao na ino nego da netom spomenuto liepo načelo ne susretne svom simpatijom, ali se ipak nije mogao odlučiti na to, da u pitanju stojeće prije citirane ustanove holandezkoga zakonika uvrsti u predložiti se imajuću rezoluciju, i to ponajprije s toga formalnoga razloga, što se na dnevnom redu nalazeće se pitanje strogo ne odnosi na taj predmet, koji stoga niti je bio dovoljno pretresan, a niti pripravljen za riešenje u današnjoj skupštini, zatim iz razloga, što bi se mi sa rezolucijom takovoga sadržaja stavili u očitu oprieku sa mnogimi sveudilj kriepostnimi zakonici.

Digitized by Google

Priznaje se dakle, da je ovo pitanje doista vriedno da se drugom sgodom izcrpivo uvaži, i da naročito, radi li se „de lege ferenda", najveći obzir zaslužuje. Za sada ipak drži odbor, da mu nije izlaziti iz okvira predložene rezolucije, koju moli da veleštovana skupština primiti izvoli. —

Na stavku 2. Drugom stavkom predložene vam rezolucije, gospodo moja, traži se riešenje više načela.

Naići ćete ovdje ponajprije na izraz „radnička nagrada". Negovori se o radničkoj „zaslužbi" nego o nagradi, o daru. Veleštovani naš drug, tajni savjetnik pravosudja Wirth dokazivao nam je poduprt mnogobrojnimi razlozi teorije i izkustva, da medju upravom kaznione i kaznenici ugovorni kakav odnošaj na temelju „facio ut des" obstojati nemože. U tom su sporazumna sva mnienja, koja su nam o tom pitanju prispjela. Obveza raditi kod moderne je kazni isto tako jedno od sredstva za postignuće svrha kazni, kao i obveza polaziti školu, obveza na čistoću, obveza na bezuvjetnu poslušnost itd., za koje sve ne pripada nikakova odšteta. Što država u to ime daje, daje ona za pobudjenje marljivosti i poglavitim obzirom na vrieme odpusta. To je puko darovanje.

Idemo sada dalje.

Izpitujuć potanko ovu stavku naći ćete, gospodo moja, da u njoj ne ima govora o „radnoj zadaći". (Pensum.) Obće poznato je naime, da se oko mogućnosti i koristi „radne zadaće" (Pensum) već od godina ovamo vodi živa prepirka, koja se medjutim nikada riešiti nemože, pošto cielo pitanje od toga zavisi, kako je u pojedinih kaznionah uredjeno zabavljanje kaznenika radom. A to se ravna i mienja prama odnošajem i potrebam pojedinih država.

Od naših se pako rezolucija mora željeti, da budu udešene tako, da izcrpe doduše načelo, nu da se ne gube u maljušnih potankostih. Jer što se ovih tiče, to neka svaka kazniona postupa kako najbolje zna.

Od velike je važnosti usuprot pitanje: o kakovih uvjetih da se učini odvisnim podieljenje radničke nagrade, naime da li imade na isto uplivati vladanje kaznenika i u koliko?

Mnienja naših drugova razilaze se u tom pogledu. Ravnatelj Miglitz bio je toga nazora, „da temeljem radničke nagrade mogu biti samo faktično obavljene radnje".

Tajni vladni savjetnik Lütgen u svom izvješću htio je, „da radnička nagrada u pravilu ne bude odvisna od inakoga vladanja kaznenika".

Tajni savjetnik pravosudja Wirth napokon predložio je, „da se kod podielivanja radničke nagrade ne bi imali odreći obzira i na vladanje kaznenika, jer nam se tim pruža moralno sredstvo zapta više, sa kojim se mogu kaznenici držati u granicah reda".

Digitized by Google

Kod ovako podieljenih nazora došlo je u odboru povodom toga pitanja do veoma intensivne razprave, koja se svrši s tim, da su napokon svi prionuli uz to shvaćanje, da se kod podieljivanja radničke nagrade vladanje kaznenika u kaznioni svakako u obzir uzeti ima. Sada je nastalo dalnje pitanje: koji kriterij da bude mjerodavan kod prosudjenja vladanja kaznenika prigodom opredieljenja radničke nagrade? Precizan odgovor ovdje skoro je nemogućan. Moradosmo prihvatiti predlog našega druga Miglitza, da se kod podieljenja radničke nagrade ne treba upustiti u prosudjenje moralnoga i religioznoga stanja kaznenika. Jer kod toga moglo bi — kako to Miglitz primjećuje — „kraj neizmjerne savršenosti mnogih kaznenika u pretvaranju i ulagivanju doći do veoma velikih nepodobština". „Ostanimo zato — kaže Miglitz dalje — na polju radne marljivosti i kod konštatovanja onih disciplinarnih slučajeva, koji se tiču marljivosti, dobre volje, pozornosti i uztrajnosti." —

Nu i taj predlog ima slabu svoju stranu. Pokvarena ćudorednost može se naime u toliko manifestirati vanjskimi čini, da nije upravo od potrebe izpitivati srce i bubrege, pošto ti čini ili rieči po sebi podlost jur dovoljno dokazuju. Posve je pako nemoguće, da se takova kojemu kazneniku, pa bio i najbolji radnik, podieli najveća radnička nagrada. Time bi se u dobroćudnih kaznenicih izazvala opravdana ogorčenost, a doprinielo bi tomu, da bi se pače i u kaznioni poštenje, pravo, bogoljublje i zapt smatrali kao stvari nuzgredne važnosti. Takova šta pako nije nam nipošto slobodno podupirati.

Kako ipak da jasno izrazimo u predležećoj stavci rezolucije to naše uvjerenje?

Odbor razpravljao je o tom nekoliko sati bez da bi se bila našla obće zadovoljujuća stilizacija. Napokon složio se odbor na temelju po tajnom vladnom savjetniku Lütgen-u predloženih, ali po njem samom donekle modificiranih zasadah, onamo, da se abstrahira od specifikacije raznih mogućih vrsti zločestoga vladanja, te prosudjenje pojedinoga dogodivšega se slučaja prepusti uvidjavnosti kaznioničkih uprava, usuprot pako da se izreče: „da se privreda na radničkoj nagradi može radi prestupaka ili zločestoga vladanja kaznenika uzaptiti djelomice ili sasvim, i to bilo kao samostalna kazan, bilo kao posljedica kazni, a može se i obustaviti za stanovito vrieme.

Na stavku 3. Držim da neće biti od potrebe da zadnju ovu stavku obširno obrazložim, budući da interesi kaznene politike iziskuju, da jedna te ista vrst kazni slobode u jednoj te istoj državi bude jednako težka i intenzivna, dosljedno, da i u obzir radničke nagrade bude što moguće veća jednoličnost.

Naročito naglasili smo „što moguće veću" jednoličnost, jer absolutna se jednakost jedva da polučiti.

Digitized by Google

Kod viećanja oko ove stavke spomenuli su članovi odbora i to: ne bi li shodno bilo, da se štovanoj skupštini predloži i obćenita koja direktiva o brojevnom iznosu radničke nagrade ili o najvećoj i najmanjoj izmjeri iste. Medjutim odustalo se od jednoga i drugoga. Dokazalo se je naime, da se radničke nagrade u pojedinih državah odmjerivaju po najrazličitijih načelih i to čas kao nadnica, čas kao postotak od radnjom polučene ili proračunane koristi tako, da se jedinstven temelj naći nemože.

Obćenita koja formula kao n. pr. svim nam poznata, da „radnička nagrada kaznenika ne bude veća od one zaslužbe, koju si običan slobodan radnik po namirenju svojih potreba prišteditи može", takodjer ne bje pronadjena dostatnom.

Odnošaji radnika, visina zaslužbe i potrebe njihove itd. neizmjerno su različiti.

Gornja formula mogla bi se dakle svakojako tumačiti, te bi se iz nje dalo posve dosljedno izvoditi i to, da u kaznioni ležećoj u siromašnom kraju, gdje su plaće poljskih ili činovničkih radnika veoma nizke, gdje si dakle radnici preko namirenja svojih potreba ništa prišteditи nemogu — kaznenici ne bi dobivali nikakve radničke nagrade.

Kao neodoljivu zaprieku napokon brojevnom odmjerenju visine radničkih nagrada, smatrao je odbor tu okolnost, da je i u pojedinih državah evropejskoga kontinenta temelj raznih vrsti novaca različit, te da je i zamjenbena vriednost novca različita prama jedinici kova (Münzeinheit).

S ovih razloga, gospodo moja, morao se je odbor zadovoljiti što jednostavnijom stilizacijom predložene stavke, ter se, — ovako savjestno pripravljajuć na dnevnom redu stojeće rezolucije — nadati može, da ćete je i vi prijazno odobriti".

Zatim progovori dvorski savjetnik dr. Wahlberg, te u poduljem, opetovano burnim pleskanjem prekinutom govoru razloži nazor, da na rad obvezanoga kaznenika ide u toliko pravo na jedan dio koristi po njem uspješno obavljene radnje, u koliko je zadovoljio zahtjevom države na naknadu obskrbnih troškova.

Taj nazor obrazložio je ovako: „Kod prisilne radnje kaznenika mora se razlikovati izmedju onoga rada, kojim kaznenik naknadjuje trošak svoga uzdržavanja, i onim, koji biva za državnu blagajnu odnosno za kaznionu. U koliko je naknadjen faktični trošak uzdržavanja pojedinoga kaznenika, u toliko se ima veća vriednost njegova rada smatrati neodštećenim radom, ako se zanj kazneniku ne priznaje pravo na kakov dio radničke zaslužbe, već mu se samo daje dar u formi radničke nagrade. Protivno mnienje temelji se na nedokazanoj i neosnovanoj predpostavi, da je s obvezom na radnju za vremena kazni već po sebi pravno skopčana dužnost raditi bezplatno, drugimi riečmi: da je sva radna sila

Digitized by Google

kaznenika zaplieniva, i da kaznenik kao takov ne ima nikakova prava na kakovu zaslužbu iz vriednosti svoga rada. Po toj predpostavi ukazuje se obvezatni kaznenički rad robskim radom. Proti tomu valja ali uvažiti, da kaznenik dan danas nije rob, nego da ga usuprot zakon priznaje kao subjekt s ograničenom pravnom sposobnosti. Kazneniku nametnut je čitav niz težkih obveza i oskudjevanja, ali on ima ipak i prava, prem s onimi stegami i ograničenji, koja proizlaze iz kaznenopravnoga osudjenja te podredjenja pod kućni zapt kaznione. Članci XV i XXVII belgijskoga Code pénal izvadjaju ovaj po Wahlbergu zastupani posljedak.

Nesmije se ni to s vida pustiti, da prava države, da može kaznenike prisiliti na rad, odgovara i dužnost države, da kaznenike, prama u kaznenom zakonu propisanom individualiziranju, kod dodielivanja rada, redovito shodnim radom zabavlja.

Odtuda pravno sliedi, da kazneniku pristoji zahtjevati, da mu se redovito pribavi radnja, ma bilo to i tegotno za manje kaznione.

Kazneni zakoni za Austriju i njemačku državu ustanovljuju doduše za stanovite razrede kaznenika dužnost raditi, nu ni jednom rieči ne izriče zakon, da ova dužnost rada sadržaje obvezu raditi bezplatno.

Velevažna ova točka uredjena je samo upravnimi propisi. Kriv je dakle zaključak: pošto kaznenik mora raditi, to mora raditi bezplatno. Mi idemo za zakonitim uredjenjem ovoga pitanja ovršenja kazni i za tim, da se pravo države na radničku privredu kaznenika kao i pravo ovih na koji dio te privrede, načelno na čistac izvede. (O tom radi i štatistika ces. kr. kazniona razvršćujuć u svojih rubrikah, koliko od privrede pripada državi, koliko kazneniku.) Zahtieva li državna blagajna jednostavno svu privredu, onda se oduzme kazneniku sve, što si je, po odbitku naknade za prouzročene po njem troškove, radom svojim zaslužio; višak ovaj teče u državnu blagajnu kao neodštećeni (nenaplaćeni) plod rada. To je pako istovjetno sa zaplienom radne sile, a prama tomu djeluje kazan slobode skopčana sa dužnosti raditi još i poput imovinske kazni, na koju ipak ni zakon ni osuda ne glasi.

Vladajuća njemačka teorija diete je neodlučnosti, ona je plod nedopuštene spojitbe teorija zastrašenja i poboljšanja. Kazan slobode, skopčana sa prisilnim radom, ima kao oštrija i teža kazan zastrašiti, nu to zastrašujuće sredstvo imalo bi podjedno djelovati i kao sredstvo za poboljšanje; rád pako ima biti blagodat za kaznenika, te mu se kod dostatne marljivosti i nagradjuje. Kazniti koga prisilnim radom, a ipak taj rad onda nagraditi — kolika nejasnost!

Kod sada opisanoga shvaćanja pušta se s vida i to, da svaki čovjek koji radi, dakle i svaki radeći kaznenik, podpada ekonomičkoj procjeni, ter imade potrošnu i uporabnu vriednost, koja je prama radnoj

Digitized by Google

zaslužbi (plaći) proračunana. Zasluži li kaznenik više od troška svoga uzdržavanja, što obično biva samo kod izvježbanih na dugotrajnu kazan osudjenih, onda imade i sa gospodarstvenoga gledišta pravo na dio raddičke privrede i to ne poput nagrade, već kao zaslužbu.

Pri tom se imade istina uvjek pred očima držati, da u interesu kaznioničkoga zapta valja i državi i kazneniku obaliti obostrane zahtjeve oko radničke privrede! Zato će država marljivom ali manje vještom, na kratko vrieme sudjenom kazneniku, koji si samo malo zaslužiti može, odpustiti jedan dio naknade obskrbnih troškova, da može sa kakovom prištednjom ostaviti kaznionu; ali i kaznenik imade se zadovoljiti sa manjim dielom radničke privrede obzirom na to, što se u kaznioni ne samo fizično obskrbljuje i radom zabavlja, nego i intelektualne te moralne blagodati obuke uživa.

Govor profesora dr. Wahlberga pozdravi skupština oduševljenim, burnim pleskanjem, koje se medjutim više odnosilo na osobu slavljenoga i za svrhe družtva toli zaslužnoga muža, i na entuziastičan i elegantan način predavanja, nego li na razložene nazore njegove.

Kao prvi govornik proti dr. Wahlbergu i za rezoluciju odbora prosbori pruski narodni zastupnik, ravnatelj kaznione u Münsteru Strosser. U improviziranom, ali što se sadržaja tiče tim bogatijem govoru dokazivao je, da se socijalne zasade „pravo na radnju" i „svaki radnik zavriedio je svoju plaću" kao i odtuda proizlazeći odnošaji izmedju gospodara i radnika, pred zidinami kaznione svakako ustaviti moraju.

Gospodarstvena procjena čovjeka koji radi, moguća je samo na slobodi, jer se u kaznioni sa radom posve druge svrhe polučiti žele nego li puko stečenje, te je stoga i uredjenje radnje posve drugo.

Istina je doduše, da kazneni zakoni ne govore o bezplatnom radu, nu isto tako ne govore ni o tom, da kazneniku pripada kakova odšteta za njegov rad, te zato su upravni propisi svakako nadležni da ovu točku urede prama načelom shodnosti.

Konačno dokazuje Strosser, da bi po Wahlbergovoj teoriji stanje kaznenika samih još mnogo nepovoljnije bilo nego li je sada, jer kad bi kaznenici iz radničke privrede svoje i trošak svoje obskrbe naknaditi morali, onda bi riedko kada koji kaznenik išta dobio u ime radničke zaslužbe.

U istom su smislu govorili još i decernent kaznioničkih agenda u pruskom ministarstvu za unutarnje poslove, tajni nadsavjetnik pravosudja Illing i tajni savjetnik pravosudja, ravnatelj Wirth.

Poslje kratke replike dvorskoga savjetnika dr. Wahlberga podvrgnuti su tom zgodom precizno formulirani predlozi njegovi glasovanju, te budu po skupšini jednodušno zabačeni.

Digitized by Google

Tajni savjetnik Wirth upozoruje skupštinu, da bi bilo shodno da se u predloženoj rezoluciji rabi takov izraz, koji bi kazneniku prepušteni dio radničke privrede nedvoumno označio kao dar. Zatim drži isti govornik, da nije u rezolucijah dovoljno precizirano, od kojih uvjeta da u obće zavisi podieljenje radničke nagrade.

Izvjestitelj ravnatelj Tauffer predlaže, neka bi se za uklonjenje svake dvojbe i radi jasnoga izraženja mnienja skupštine, svuda gdje se govori o kazneniku prepuštenom dielu radničke privrede, rabila rieč: radnička nagrada. U pogledu druge Wirthove opazke, mnije da je stilizacija rezolucije dovoljno jasna te ne može već biti dvojbe ob uvjetih, o kojih zavisi podieljenje radničke nagrade.

Rezolucija bude zatim stavka po stavku podvržena glasovanju i po predlogu odbora sa modifikacijom po izvjestitelju zagovaranom, većinom glasova primljena.

Sada sliedila je razprava o petom na dnevnom redu stojećem pitanju: „Zaštitne mjere za odpuštene kaznenike.“ Rim. kat. župnik u novoj zemaljskoj kaznioni u Friburgu (Breisgau) Krauss obrazložio je u jasnom cieli materijal obuhvaćajućem govoru, predloge odbora.

Na taj predlog odnoseće se dalnje priloge pružio je još i Mahn, duhovnik kaznione u Waldheimu, koji je opisao djelovanje i ustrojstvo zaštitnih zadruga osobito u kraljevini Saksonskoj te spomenuo nada sve uspješnu djelatnost crkvenih oblasti u tom obziru.

Poslje njekoliko primjernih opazaka župnika Köstlina primljene su predložene rezolucije „en bloc“ po štilizaciji odborovoj.

Na koncu razprave došao je red na predloženu po ravnatelju Krohne-u, a po njem i obrazloženu promjenu odnosno popunjenje družtvenih pravila, koji predlog bude po skupštini i prihvaćen.

Poslje ovako uspješnoga rada iztaknuo je podpredsjednik tajni savjetnik pravosudja Starke, kako je družtvo naše u Beču ljubezno i osobito prijateljski primljeno bilo; te spomenu osobitu milost i pozornu naklonost, kojom car i kralj Franjo Josip prati djelatnost i razprave zadruge njemačkih kaznioničkih činovnika.

Govornik pozivlje skupštinu, da najdubljoj svojoj zahvalnosti prama milostivom vladaru dade glasna izraza, kojemu pozivu skupština se odazva trokratnim oduševljenim Živio

Nakon izražene dalnje zahvalnosti ministru barunu dr. Pražaku, koji je skupštinu i članove iste osobito odlikovao, i oba skupštinska zasjedanja počastio osobnom svojom prisutnosti, te poslje kako se bi skupština zahvalila i predsjedniku dvorskom savjetniku pl. Hattingbergu, a ovaj toplimi riečmi odvratio, bude sjednica dne 21. rujna u 1 sat poslje podne zaključena.

Digitized by Google

Pisac ovih redaka završuje kratko svoje izvješće s riečmi glasovitoga profesora Karla Vogta o zaključku skupštine naravoslovaca u Zürichu:

„O sastancih strukovnjaka može pojedinac često izvjestiti i ugodna ali — nikada podpuno. K ugodnim ovim stvarim spadaju osobni utisci, pozdravljenje starih prijatelja, osnovanje novih poznanstva u veseloj družtvenosti, izmienjivanje nazora sa strukovnimi drugovi i ljubeznost, kojom je čovjek primljen u mjestu sastanka".

Svega toga bilo je u Beču u obilnoj mjeri; iz mnogo država sredńje Evrope sastali se odlični zastupnici znanosti i prakse, a slobodno medjusobno obćenje, kojim se u obće odlikuju njemačke skupštine, pomoglo je osnovanju mnogih novih odnošaja, a izgladilo mnogu oštrinu.

Razstadosmo se sa Bečom uz želju: da se skorim opet radostni vidjeli!

Obće poznata stvar iztaknuta bez dovoljna razloga.

Napisao ***Franjo Carrara.***

Zakonodavci tim više njeguju načelo, da se valja vlasti pokorit (i do toga ga njeguju, da ono postaje zlokobnim obožavanjem, preziratelјem pravde), što se vlada ćuti slabijom i nesposobnijom, da se održi proti vanjskim ili nutarnjim neprijateljem. Čuvstvo vlastite slabosti uvjek zavodi zakonotvorce na očajaniju okrutnost. Čim se više ljuljalo i razpadalo gorostasno rimsko carstvo, tim okrutnijimi postajahu kazneni zakoni. Blažija i čovječnija načela ustajahu dok vladahu zakonici, što ih nazivahu varvarskimi. No za kratko doba; drobljenje bo i atomiziranje državâ dotjeralo se je po znatnom dielu Evrope dotle, da pojmovi samosvojne ili polusamosvojne vlade, zasebnih kaznenih ustanova, zasebnog sudstva i pravosudja, namienjeni, kao što onda bijahu, njekim malim kusom zemljišta, takovim, koji se sada promeću, da dobiju preturu ili obćinu, postajahu smiešnimi. Ipak onda ti malići državni nadimahu se naslovom vojvodine, knežije, samostalnih republika. Položaj ipak ovih državica ne mienjaše se pram promjenam, koje mogahu nastat u njihovih vladavinah, to bilo da vlada bijaše u rukuh samosilnika, bilo da je puk ili boljarstvo vladu držalo: u svakom slučaju bijaše karakteristično obilježje takovih, za svoj obstanak štrepećih vlada, da su težile samo za tim, kako da sebe ili svoju stranku brane više nego li život i imetak državljanâ. Odtud rastuća okrutnost u kaznenih zakonih te izkvarenost u uporavljivanju propisa o zločinstvih.

To poviest svijuh doba uči. Ali se glas poviesti ne sluša, gdje strasti zaslieplјuju pamet i kvare srdca. S toga privrženici stratišta pri

Digitized by Google

ovoj strani povjesti ostaju gluhi i gledaju drugom ju stranom zamieniti, svu njihovimi izmišljotinami napisanu.

Ja ću se truditi, da kao mušičavu i pogrešnu dokažem tvrdnju, koju protivnici ukinuća smrtne kazne danomice opetuju i uviek dogmatično opetuju, ne podav ikakva dokaza bilo umstvena, bilo izkustvena.

Reklo se i do mile volje opetovalo, da ukinuće smrtne kazni može biti dobro i snosljivo u malih državah, ali da takovim nije u velikoj kraljevini. No zašto ne? Naši protivnici toga ne vele, a meni se čini da ima dobrih razloga da se baš protivno uztvrdi.

Slučajnost, što je ukinuće smrtne kazne, uz ovodobne dogadjaje, nadvladala u malih prije nego li u većih državah, to je puka činjenica, koja se neslaže s absolutnim umstvenim načelom. Pri svakoj zakonotvornoj preinaci lahko se shvaća, da koliko je manje zakonotvoraca, tim se brže slože. S toga zakonotvorci republike Sv. Marina ili Ticinskog kantona, ili Toskane lasnije se mogoše složit da uklone krvnika, nego li n. pr. zakonotvorci ciele Švajcarske ili ciele Talijanske. No ta činjenica, koja se kadgod opaža i kod najmanjih upravnih preinaka, nema nikakova posla s absolutnim umstvenim načelom, koje nenalaže, da nešto mora biti, da se mora udesiti prama većemu ili manjemu obsegu države. Ne oskudjeva ipak starih primjera o velikih državah, u kojih se mirno vladalo, koje se odvažno branile od neprilika, ali nisu u pomoć prizivale stratište. A gleda li se naše doba, kad vidjamo, da se Ruska bez krvničke pomoći brani od prostih zločinaca, da se Francezka bez krvničke pomoći brani od političkih zločinaca: meni se po tom čini, da se može logični zaključit, da veličina koje države nije ni s povjestnog gledišta razlogom, koji bi opravdati mogao potrebu krvnika ni za proste ni za političke zločine.

Nu smatrajuć tu tvrdnju s čisto umstvenog gledišta, ja bih rado da mi zagovornici smrtne kazne kažu razlog, s kojega, ako je ukinuće stratišta bilo koristno i dobro trim ili četirim pokrajinam, dok su svoju političku samostalnost čuvale, to mahom postane nedobrim i nekoristnim, netom se te tri pokrajine sjedine i dogovore, da će se svezati u jednu kraljevinu? Nek mi navedu taj njihov razlog; jer ja ga ne umijem pogodit; dapače meni se čini da ga nema.

Ukloniv ju s polja čisto mudroslovnog pitanja i uzdržav ju samo s razloga potrebe družtvene obrane, smrtna kazan neobhodno nailazi na ovaj prigovor, da čim je vlast koje države moćnija i kriepčija i obranbenimi sredstvi bogatija, tim manja mora da bude potreba, da se skrajnimi krvoločnimi i okrutnimi sredstvi ojača, ma i bilo da su ova kadra ojačat ju. Kad se ikad čula bezumnost, da što se priznavalo da kriepi čovjeka dok je slab, istomu je čovjeku potrebito kad je osnažio! Ovo se mojoj malenkosti čini bezsmisleno. Neka bi bilo da koj vladar kaže

Digitized by Google

da mora opasnije zlikovce smaknut, jer nema novca da sagradi tvrdih tamnica, ili mjesta u svom području, odakle bi težko bilo pobjegnut, ili dosta oružnika da bjegunce ulovi, i što je stegnut na toli malo zemljišta, gdje bi zlikovcem lahko bilo povratit se i iznenada napadat, ili je obkoljen neprijateljskimi narodi. Takov vladar u tako žalostnih okolnostih mogao bi slobodno reći, da ako zlikovce ne smakne, nema njemu ni puku mu sigurnosti. On svoj razlog osniva na čvrstom i pravom temelju potrebe neposredne obrane od poznatih razuzdanika, mjesto na umišljenom i gatarskom temelju posredne obrane. On usmrćuje čovjeka, jer ga taj čovjek stavlja na pogibelj; neubija pako čovjeka, koga se ne boji, jer se boji inih nepoznatih, za koje ne zna, da bi ili kad će ih biti. On u tih nesretnih okolnostih vladanja može bez licumjerstva govorit o potrebi usmrćenja; ali tih nesretnih okolnosti nestaje, čim mu se umnožaju podanici, oružnici, novci i sva sredstva, kojimi može razpolagati, na svoju i državljana zaštitu. Jučer desetorica zlikovaca mogahu se nazvat moćnijimi od njega; danas on je postao moćnijim od tisuće zlikovaca. Zašto li indi njemu kô moćnomu neće danas bit zadostna ona nekrvava kaznena oružana, koja mu je jučer bila dovoljna kô slabu, a njemu do jučera slabu pokazala se zaista kriepkom! Čim tako mozgam, bit će mi duša nječim preobuzeta; ali sve mi se čini, da su to razlozi bez svrhe. *Preveo A. Šimonić.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Bračni ugovor sa dva podpisana svjedoka, u kojem se nalazi razporedba za slučaj smrti, nije valjano očitovanje posliednje volje, ma da je i treći svjedok pri sastavku ugovora prisutan bio, te se takova izprava nemože smatrati niti pismenim sastavkom ustmene posljednje volje. (K uporavi §§ 579, 602 i 1249 o. g. z.)

Petar C. sklopi 28 studenoga 1877. u R. sa svojom suprugom Julijanom ženitbeni ugovor, po kojem si njih oboje razne stvari medjusobno za života predaju, a za slučaj smrti odredjuje Petar C. ovako: u slučaju moje smrti, koja bi se mogla dogoditi u teku godine, kad je još sva hrana na njivah, ima moja supruga te usjeve na ovih za ono lieto pobrati, a istom onda pripadaju zemlje snaši mojoj Ani C. Ugovor taj podpisali su stranke vlastoručno i još dva svjedoka.

Digitized by Google

Petar C. umre u proljeću godine 1880, te se povede iza njega ostavinska razprava.

Njegova supruga Julijana C. dade nasljedno očitovanje na temelju bračnoga ugovora od 28. studenoga 1877, a adoptirani Ante C. i Ana C. očitovali se nasljedno na osnovu ugovora od 1. siečnja 1872, u kojem je Petar C., kad su se Ante i Ana vjenčali, očitovao, da će im poslje smrti svoj imetak ostaviti.

Usljed protuslovnih nasliednih naslova pokušana je kod kotarskoga suda u M. medju nasljednici nagoda, te su na ročištu Ante i Ana C. uvidiv, da i njihov ugovor, u kojem je Petar C. odredjivao za slučaj smrti svojom imovinom, neima zakonom iskanih formalnosti, taj ugovor napustili, pak se očitovali na ostavinu Petra C. na temelju pismene oporuke od 20. prosinca 1860, koja neimadjaše nikakovih zakonskih manjaka.

Razpravna oblast odputi usljed toga Julijanu C. na put pravde, da dokaže valjanost ženitbenoga ugovora od 28. studenoga 1877 kao naredbe posliednje volje, koju prvomolbenu odredbu je kr. stol sedmorice svojom riešitbom potvrdio, obrazlažuć ju, da se pitanje, da li rečeni ženitbeni ugovor sadržaje u sebi valjano očitovanje posliednje volje, kako to tvrdi previdna utjecateljica i kako ova sa svjedoci Josipom K. Franjom K. i Šimom K. (koji je medjutim preminuo) hoće da dokaže, da je Petar C. ono isto, što sadržaje spomenuti ženitbeni ugovor, pred spomenuta tri svjedoka, kao svoju posljednju volju ustmeno očitovao, može izvesti na čisto li putem parbenim, na koji je u suglasju sa propisi §§ 125 i 126 izv. p. p. napadnutimi odlukami upućena previdna utjecateljica. —

Usljed toga podnese Julijana C. kot. sudu u M. proti Anti C. i drug. tužbu de praes 24. srpnja 1882 br. 1440, iz koje vadimo sliedeće:

Intimacijom kot. suda od 12. srpnja 1882 br. 1336 upućena Julijana C., da proti suprugom Antunu i Ani C. iz P. podnese tužbu na priznanje valjanosti ženitbenoga ugovora od 28. studenoga 1877 tvrdi, da je rečeni ugovor, kojega je prepis tužbi priložen, sklopljen 28. studenoga 1877 u R., da su ga ostavitelj Petar C. vlastoručno, zatim tužiteljica te svjedoci S. K. i Franjo K. podpisali, a prisustvovaše sastavku ugovora još treći svjedok Josip K, koji je samo slučajno propustio podpisati se na taj ugovor.

Tim je udovoljeno načinu sastavka, propisanu § 579 i 1249 o. g. z., jer su sva tri rečena svjedoka prigodom sastavka ugovorá prisutna bila, sva tri bijahu na sastavak ugovora pozvana, te je ugovor po svjedocih nakon pročitanja podpisan, samo što je svjedok Josip K. propustio ugovor podpisati.

Digitized by Google

Protivnici neimadu na ostavinu Petra C. nikakova pravnoga naslova, jer su se glasom izvornoga zapisnika od 18. svibnja 1880 na ostavinu Petra C. nasliedno očitovali na temelju ženitbenoga ugovora od 1. sieč. 1872, čim su jasno svoju volju izrazili, da za tvrdi naslov svoga nasliednoga prava na ostavinu Petra C. drže ženitbeni ugovor od 1. siečnja 1872 i da izključuju svaki drugi naslov; ovi su medjutim to svoje nasliedno očitovanje opozvali u zapisniku prim. 2. lipnja 1880 br. 747 kod suda i tim su napustili ženitbeni ugovor od 1. siečnja 1872 kao nasljedni naslov.

Budući je ženitbeni ugovor od god. 1872 mnogo mladjega datuma od tobožnje oporuke od 20. prosinca 1860., na kojem sad protivnici svoje nasliedno pravo osnivaju, i buduć je Petar C. praveć ženitbeni ugovor od 1. siečnja 1872 muče izvan krieposti stavio tobožnju oporuku od 20. prosinca 1860: to protivnici, napustivši naslov ženitbenoga ugovora od 1. siečnja 1872 izgubiše svaki pravni naslov na ostavinu Petra C., jer se upiru na oporuku od 20. prosinca 1860., koju je oporučitelj ugovorom od 1. siečnja 1872 izvan krieposti stavio. Da ih pako neide nasljedstvo na temelju zakona, to moraju i sami uviditi,

U koliko se ženitbeni ugovor od 28 studenoga 1877 nebi kano takov priznao sbog tobožnje formalne mahne, jer treći svjedok nije podpisan na izpravi, nemože se ovoj poreći zakonska valjanost, smatrajuć ju kao pismeni sastavak ustmeno očitovane posljednje volje Petra C., koju posliednju volju je Petar C. u mjestu i o predmetu pred pomenutimi svjedoci, koji su za to od oporučitelja naročito pozvani, pri očitovanju zajedno bili, te čuli, da je Petar C. onako kako izprava od 28. studenoga 1877 kazuje, svoju volju bez nagovora, sile, straha i pri čistoj sviesti očitovao; o tom pozivlje se na jur imenovane svjedoke. Julijana C. moli s toga, neka se izrekne za pravo, da su Antun i Ana C. dužni priznati valjanost ženitbenoga ugovora od 28. stud. 1877, eventualno kao ustmenu naredbu posljednje volje, i da se nasljedstvo na ostavinu Petra C. otvori na osnovu spomenute isprave.

Na razpravi, držanoj 17. kolovoza 1882 porekoše tuženici sve navode tužbe naročito tvrdeć, da ugovor od 28. studenoga 1877 nije nikad sklopljen medju supruzi Petrom i Julijanom C., te dokazivaju, da ugovor taj neima formalnosti § 1249 o. g. z.

K. kotarski sud u M. osudom od 27 kolovoza 1882 br. 1668 odbi tužiteljicu sa sliedećih razloga:

Vidiv, da je izprava B. ad I. (ugovor od 28. stud. 1877) dokazom forme i sadržaja pogodba nasljedna, sklopljena medju pokojnim Petrom C. i tužiteljicom Julijanom C., kao mužem i ženom, pak se s toga valjanost njezina ima po ustanovah § 579, 602 i 1249 o. g. z. prosuditi. Prema ovim pako ustanovam išće se za podpunu valjanost nasljedne

*

Digitized by Google

pogodbe medju ostalim i to: „da su dotičnu izpravu svagda tri svjedoka, pred kojima su ugovarajuće stranke potvrdile, da sastavak sadržaje njihovu posliednju volju, kao svjedoci posliednje volje podpisali".

Pošto pako na izpravi B ad I nisu tri svjedoka nego samo dva i to bez primjetbe, da su svjedoci posliednje volje, podpisani, to se izpostavlja, da ona kao pogodba nasljedna nevalja, dakle nemože biti ni temeljem ostavinskoj razpravi iza pokojnoga Petra C.

Ali nemože se ta izprava smatrati niti ustmenim očitovanjem posliednje volje, jer se to protivi naročitoj volji ostavitelja, izraženoj u izpravi B ad I, iz koje se jasno vidi, da je ostavitelj hotio li dvostrano obvezatnu pogodbu nasliednu, a nipošto ustmenu oporuku sačiniti.

Na priziv tužiteljice potvrdi kr. banski stol riešenjem od 20. prosinca 1882 broj 21.503 osudu prve molbe.

Razlozi: Po ustanovi § 4 br. 5 gr. pp. raznovrstni se predmeti nemogu spojiti u jedno, van samo onda ako izviru iz jednoga te istoga pravnoga naslova, ili barem iz više poslova istovrstnih, § 11 grpp.

U nazočnoj se parnici radi o priznanju prava nasliedstva, što si ga prisvaja tužiteljica na ostavinu pokojnoga Petra C., a to svoje pravo temelji na izpravi B ad I, za koju tvrdi, da bi imala valjati kao ženitbeni ugovor po § 602 o. g. z., ili eventualno kao ustmena naredba posliednje volje pomenutoga pokojnika.

Predleže dakle dva različita pravna naslova, koja se nikako nedadu spojiti u jednu tužbu, pak bi se bila mogla već s toga odbiti predležeća tužba a limine fori.

Al pošto se to nije svidjelo postupajućemu sudu, a stanje se stvari nije preokrenulo tužiteljici na bolje iza povedene razprave, to je prizvata osuda sasvim opravdana, te ju valja potvrditi, a priziv odbiti.

U izvanrednom previdu razlagaše tužiteljica, da u predležećem slučaju nemože biti govora o kumulaciji zahtjeva, jer da ona svoj zahtjev upire na izpravu B ad I, a kako da se ta shvaća, da li kao nasljedni ugovor, ili kano pismeni sastavak ustmene naredbe posliednje volje, o tom ima odlučiti postupajući sud; napokon prigovori ništetnosti postupka, jer ugovor B ad I, kojemu je istinoća porečena, nije u izvoru uskladjen, pak da bi se obzirom na tu činjenicu imala razprava nadopuniti.

Kr. stol sedmorice odbi izvanredni previd osudom od 23. kolovoza 1883 br. 1755 i to sa sliedećih razloga:

Izprava pod B ad I sama se opetovano nazivlje „ugovorom", te je po vlastitom sadržaju kao ugovor podpisana od stranaka i od dva svjedoka.

Već tom izpravom dokazuje se dakle (§ 117 gpp.), da pokojni Petar C. nije namjeravao sačiniti ustmenu naredbu posljednje volje.

Digitized by Google

Ali ta izprava nevalja niti kao ženitbeni ugovor, jer je točka prva nejasna (§ 869 g. z.) *a)* glede ustupljenih predmeta, *b)* glede prava, kojim se predmeti ustupljuju; *c)* o tom da li razredba važi za slučaj smrti, trebalo bi da ju je podpisao i treći svjedok, a takovoga po glasu ugovora bilo nije (§§ 579, 602, 1249 o. g. z). *Priobćio dr. A. S.*

Ako višji sud ukine osudu ili odluku prvoga suda sa čitavim postupkom do tužbe, to je tim ukinuto i preslušanje svjedoka, te se preslušani svjedoci moraju na novo preslušati.

U parnici Stjepana Vojvodića po odvjet. A. Š. proti zadrugi Petraviću po odvjet dr. D. S. radi smetanja posjeda šume „Serbečke" jeste kr. banski stol riešenjem od 3. lipnja 1875 br. 3058 povodom utoka uložena po tužitelju, odluku kr. kot. suda samoborskoga od 2. srpnja 1874 br. 360 sa čitavim postupkom sve do tužbe ukinuo, ter sudu prve molbe naložio, da na tužbu novo ročište za popravak tužbe odredi i dalje po zakonu postupa

Previdni utok tužene zadruge Petravić jeste kr. stol sedmorice riešenjem od 11. rujna 1875 br. 872 kao po § 632 p. g. p. neumjestan odputio.

Na izpravljenu tužbu i usljed iste ubavljenu novu razpravu ove parnice, opet je kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 31. prosinca 1876 br. 799 odbio tužitelja sa tužbenim zahtjevanjem, a na utok uložen po tužitelju kr. je banski stol 11. svibnja 1877 br. 3474. izrekao sliedeću odluku;

„Vidiv i promotriv, da se tužba, kako je zapisnikom od 20. ožujka 1876 br. 799 izpravljena, izpravkom tužbe de praes. svibnja 1873 br. 541 smatrati ima, jer je sliedio na riešitbu banskog stola, bez bitne promjene u osobi tužitelja i tuženika, koliko jasnost same tužbe iziskuje;

promotriv prema tomu, da se tužba kao prekasno podnešena nebi odbiti mogla, kao što se to nepravilno napadnutom odlukom izjavljuje; nu uvaživ s druge strane, da tužbi smetanja posjeda toga radi u nazočnom slučaju mjesta neima, jer je većinom preslušanih svjedokâ dokazano, da su tuženici, u posliednjem faktičnom posjedu upitne šume nahodeći se, posjed taj izvršivali sječenjem drva i krčenjem, — a nestoji prigovor utjecatelja, da se izkazi svjedokâ preslušanih jur prije ukinute prve odluke, sada nebi uvažiti mogli, jer ako je riešitbom banskoga stola od 3. lipnja 1875 br. 3058 odluka prvog suda od 2. srpnja 1874 br. 360 sa čitavim postupkom i ukinuta, — to ipak izkazi preslušanih svjedokâ krieposti i valjanosti svoje lišeni nisu, te se i uvažiti mogu, čim se stranke dokazom tim služe;

Digitized by Google

uvaživ po tom, da se napadnuta odluka u koliko se njom stranka tužiteljna sa tužbom i tužbenim zahtjevom odbija, opravdanom ukazuje, obnašao napadnutu odluku potvrditi, a utok odputiti".

Kr. stol sedmorice riešenjem od 3 kolovoza 1877 br. 838 uvaživ, da su oba niža suda osnovala napadnute suglasne svoje odluke na izjavah svjedoka, saslušanih u razpravi, koja je odlukom banskoga stola od 3. lipnja 1875 br. 3058 s čitavim postupkom sve do tužbe ukinuta, te je sudu prve molbe naloženo, da na tužbu novo ročište za popravak tužbe odredi, koju je banskostolnu odluku kr. ovaj stol sedmorice odlukom svojom od 11. rujna 1875 br. 872 potvrdio;

uvaživ, da se s ukinutom ovom razpravom smatraju ukinutimi i obavljena u istoj razpravi saslušanja svjedoka;

pak vidiv, da su stranom pruće se stranke navele novih i starih svojih svjedoka prigodom popravka tužbe i povedene na temelju njenom novije razprave, pa da su se stari svjedoci na novo i novonavedeni svjedoci u ovoj parnici prije izrečenja konačnih osuda preslušati imali;

vidiv po tom, da su propisi postupka što se bitnosti tiče, u ovoj parnici tako zanemareni, da je nemoguće stvar razsuditi temeljito:

obnašao je izvanrednomu previdnomu utoku tužitelja mjesta davši, obie suglasne napadnute niže odluke na temelju § 339 i 343 p. g. p. ukinuti i prvom sudu naložiti, da predbježno sasluša svjedoke obiuh prućih se stranaka svekolike, pa poslje toga da izreče novu odluku".

Priobćio S. P.

Nepristojno pisanje u utoku.

Odvjetnik dr. A. podnese nekomu kotarskomu sudu u Bosnoj mandatnu tužbu i ovoj priloži potrebni iznos za biljege u gotovom novcu. Sud odbaci tužbu, nu odvjetniku dr. A. bude povraćen samo jedan primjerak tužbe i to nebiljegovan. Proti odluci prvoga suda, kojom se tužba odbija, podnese dr. A. utok na viši sud u Sarajevu, te iztakne u njem, da je novčani iznos priložen tužbi, kod kot. suda pronevjeren, da su tuženika, po svoj prilici uručenjem drugoga primjerka tužbe, morali ubaviesti o tužbi, jer da je u isto vrieme, kad je povraćena tužba, dr. A. stiglo pismo, u kojem tuženik dostavlja utuženu svotu novca dodav porugljivo, da dr. A. može čekati i načekati se, dok dobije svoj trošak. Odvjetnik dr. A. žigosao je ovaj postupak u utoku vrlo oštro. Pošto je već bio utok predan, dobije odvjet. dr. A. od kotar. suda onaj iznos u gotovu, što ga je bio poslao za biljege; pak eto čuda, i tužba, vraćena mu zajedno sa riešenim utokom, bijaše takodjer prema propisom biljegovana. Disciplinarni odbor bečke odvjetničke komore, pozvan da prosudi postupak dr. A., nenadje razloga da postupa proti njemu, jer da

Digitized by Google

je svakako trebalo svotom novca, koju je dr. A. poslao, nabaviti i priljepiti propisane biljegovke na sve primjerke tužbe i na priloge, pak da se je moglo pridržati samo iznos potreban za izdanje eventualnoga mandata; i jer da se je svakako moglo sumnjati, da je tuženik protupravnim načinom doznao za podnešenje odpućene tužbe.

Zato je dr. A. bio vlastan iznieti pred viši sud ukora vredni postupak kotar. suda, pak ako se je vršeć to pravo poslužio izrazi, koji se nemogu odobriti; ako i je u tom prekoračio granice svoje dužnosti, da se služi shodnimi izrazi kao i granice dužnoga sudu štovanja, nije ipak tako daleko išao, da bi se sbog toga moralo proti njemu disciplinarno postupati, a to tim manje, što se njegova trpka kritika netiče sudb. činovnika, nego manipulacionalnoga organa kod suda. Disciplinarni odbor preda spise upravnom odboru na uredovanje, ako bi po njegovom mnienju ovo bilo potrebno.

Uvriedljive rieči o drugom kolegi. Nadležnost.

Dr. A. reče na nekom javnom mjestu pred više osoba: „da nebi ni za čas oklievao dr. B. uručiti svaku i najvažniju izvornu ispravu; ali takova povjerenja nebi on svakomu naklonio; nebi n. p. dr. C., on da znade slučaj, da je ovaj (dr. C.) sam podpisao punomoć, mjesto da ju podpiše stranka". S bog toga podnešena je proti dr. A. tužba radi povrede stališke časti; nu disciplinarni odbor z a b a c i tužbu, jer da ovakovo obćenito naglašivanje ovoga ili onoga slučaja, gdje nisu navedene inkriminirajuće uzgredne okolnosti, nesadržaje u sebi ništa čim bi se čast i poštenje dotičnika vriedjalo; k tomu nije upravo ničim dokazano, da je ona izjava neistinita, da je zlobna potvora.

Usljed priziva podnešena proti ovoj odluci p o t v r d i c. kr. najviše sudište bečko rješitbu disciplinarnoga odbora. *(Jur. Blätter.)*

Sekvestracija ostavine prije povedenja parnice o nasljedstvu.

Nasljednici, očitovavši se na temelju zakona, zamoliše sekvestraciju ostavine, koja bje i dozvoljena. Usljed utoka oporučnih nasljednika dokine viši sud sekvestraciju, a najviši sud, povodom previdnoga utoka, potvrdi odluku prvoga suda nu ipak s ograničenjem tim, da se naredi ročiste, na kojem bi se imalo saslušati, nebi li se interesirane osobe mogle složiti u osobi sekvestra, odnosno da se izraze o dotičnom predlogu zakonskih nasljednika, pak da kot. sud, saslušav obie stranke glede osobe, koja se ima postaviti za sekvestra, izreče svoju odluku. Pri tom su najviši sud vodili r a z l o z i: da nijedan od očitovavših se nasljednika nije dokazao svoje izključivo pravo nasljedno po § 810 o. g.

Digitized by Google

z. i po § 145 car. patenta od 9. kolovoza 1854 (d. z. l. br. 208), i da nijednomu očitovanih nasljednika nije povjerena do sada uprava ostavine; a ostavina, dok nije o protivnih nasljednih očitovanjih izrečena definitivna odluka, komu da ima baština pripasti nemože ostati bez uprave; nadalje što je po posljednjoj stavki § 127 car. pat. od 9. kolovoza 1854 svaki nasljednik vlastan zaiskati predbježnu sudbenu sekvestraciju ostavine; da se ova odredba zakona, koja se razlikuje od one u drugoj alineji istoga paragrafa, neima tumačiti u tom smislu, kao da bi dozvolja sekvestracije i u ovom slučaju uvjetovana bila o tom, da se dotična stranka izkaže, da je predala tužbu o nasljedstvu, nego da je iskanje sekvestracije opravdano već tim, što usljed kolizije podnešenih nasljednih očitovanja sliedi, da se mora povesti parnica o nasljedstvu; a to tim više, što po § 71 cit. patenta mora razpravna oblast sama, ako to nezaišće jedna od pručih se stranaka, učiniti potrebne odredbe radi osiguranja i uprave ostavine; nu jer se nemora baš onaj postaviti sekvestrom, koga jedna stranka predloži, nego se pače glede osobe koja da se postavi za sekvestra, analogno odredbam p. p. ima saslušati i druga stranka, u ovom slučaju nasljednik, koji se je očitovao na temelju oporuke.

Ne samo stranka, koja je predala spis, nego i ona koje se spis tiče, vlastna je zaiskat u činovnika, koji drži predatni (uručbeni) zapisnik, obavjesti naznačene u § 111 car. patenta od 3. svibnja 1853 (br. 81 d. z. l.).

J. A. preda molbenicu c. kr. spljetskomu sudištu u svrhu, da se naloži voditelju uručb. zapisnika, neka ga ubaviesti, je li i u koji dan c. kr. austrijska narodna banka preko tršćanske zadruge „Assicurazioni generali“ podniela molbenicu proti njemu i drugim dioničarom bivše zadruge Bajamontovog kazališta, i pod kojim brojem bila je u zapisniku naznačena, kojom zamoli pljenitbu i prenos pokretnine.

Spljetsko sudište promotriv, da § 111 zakona od 3. svibnja 1853 br. 81 nije posve bistar, te da ga valja tumačiti obzirom na stege ustanovljene u drugih zakonih i promotriv, da sravniv § 111 i § 442. parb. p. valja suditi, da niti dužnik, niti sudužnik ne smiju zaiskati, da im zapisivatelj podnesaka kaže, je li se proti njim predala molbenica za pljenitbu, odlukom od 22. srpnja 1876 br. 2224 odbilo je tu molbu.

Utekav se molitelj c. kr. prizivnomu sudištu dalmatinskomu, ovo je: promisliv, da § 50 zakona od 3. svibnja 1853 nalaže sudbenim činovnikom, da čuvaju tajnu u uredovnih poslih i da ovoj naredbi razlog stoji u interesu stranaka, kojim bi se mogle dogodit velike štete, osobito u ovršnom stadiu, ako se ta tajna povriedi; promisliv, da § 111 povladjuje, da se obznani stranki, je li i kada bio podnesen spis i da očevidno biva, da se tom povladom može služit, kada neće nastati štete

Digitized by Google

protivnoj stranci, to jest, kada se radi o spisu same stranke, koja tu obaviest pita (§ 117) ili o zajedničkom spisu, ili o takovom, koji je jur van stadia tajnosti, te kojega se prepis može dati, ako ga išću interesirane stranke; i promisliv s toga, da je umoslovna i zakonita pritužena odluka: potvrdi ju odlukom svojom od 26. kolovoza 1876 br. 3390.

Na izvanredni previdni utok molitelja, c. kr. vrhovno sudište bečko opaziv, da § 111 organičkog zakona od 3. svibnja 1853 ovlašćuje naročito voditelja zapisnika o podnescih, da izviesti stranke, jeli i u koje vrieme podnešen spis i kojim je bio brojem zabilježen; da od toga bistro izlazi, da je to obznanjivanje izvan domašaja uredovne tajne, o kojoj je rieč u § 50 napomenutog zakona, i da ga mogu zaiskat one osobe, koje u spisu dolaze kao stranke, i to tako ona, koja ga je podniela, kao druga, na koju bio je spis podnešen; opaziv, da se pri tom po sebi razumije predpostavka, da voditelju uručbenoga zapisnika (zapisivatelju) bude pružena mogućnost, da tu obznanu poda, biva, da mu budu naznačene ne samo stranke, nego i predmet spisa, jer drugčije, ako se medju istimi strankami u različita vremena podnielo više spisa, nebi on bio dužan listat zapisnike i potražnike, čim se mnogo vremena gubi, za iznać spis, na koj se odnosi pitanje stranke; opaziv, da utočnik u svojoj molbenici od 14. srpnja 1876 br. 2224 niti veli, da je takovu specifičnu naznaku predmeta spisa pružio dotičnomu činovniku, niti kaže, na koj upravo spis ima se odnositi nalog, koj bi mu se imao dati, da dobije željenu obznanu: odbilo je svojom odlukom od 28. prosinca 1876 br. 15086 izvanredni utok. *B.*

Nadležna je sudbena vlast razsudit parnicu, nastalu odatlje, što netko od nekoga ište, da ga pusti da i on lovi ribe u kakvom morskom kraju.

Starigradska občina podnese c. kr. hvarskom sudu tužbu proti občini hvarskoj moleć, neka se izrekne, da občinare starigradske ide pravo, isto kao i občinare hvarske, da love ribu u moru, što je izmedju Zagodnje i Sv. Pelegrina. Hvarski sud na tu tužbu odlukom od 19. svib. 1883 br. 425 ureče strankam dan za ročište po pravilih redovitog postupka.

Hvarska občina podastre utok na prizivno sudišti proti odluci prvoga suda, jer sudbena vlast da nije nadležna o takovom prieporu sudit. I doista prizivno sudište dalmatinsko opaziv, da se tužba bavi predmetom, koji je van dohvata sudske nadležnosti, a podpada nadležnosti političkih oblasti, i obazriev se na pravilnik o ribolovu od 22. srpnja 1835 i na vladinu odluku od 17. svibnja 1852: uvaživ utok naloži kotarskomu sudu, da povrati tužbu sbog sudske nenadležnosti.

Vrhovno sudište bečko, na koje se obrati starigradska občina, smotriv, da pravilnik proglašen vladinom obznanom od 22. srpnja 1835

Digitized by Google

nije drugo van redarstveni pravilnik; smotriv, da vladina obznana od 10. veljače 1837 kaže, da se je naznakom „stanovnici“ mislilo nakrivati na občinare občina ležećih uz more, koje ide pravo ribanja dokle dosiže občinsko područje; rekavši za tim bistro, da u slučaju, da se je pogodbami ili navadami ustanovilo posebnih prava na više ili manje zamašno ribanje, pravilnik god. 1835, koji je samo redarstveni pravilnik, nije imao na tih pravih ništa promieniti; smotriv, da tužba smjera upravo na to, da posebnim pravom, kriepošću običaja postojećim pribavi priznanja; i smotriv, da sudit o posebnih pravih pristoji sudcu: odlukom od 16. kolovoza 1883 broj 9703 potvrdilo je prvomolbenu preinačiv osudu prizivnoga suda. *B.*

B. Trgovačko.

K nauci ob uporavi propisa trgov. zakona o vodjenju trgov. knjiga i predlaganju istih u parnici.

U ustmenoj parnici štajerske založne banke u Gradcu, zastupajuće i svoju podružnicu u Gorici, proti Luci Vetterlovoj, radi izplate 12009 for. 89 nč. a. v., tuženica predala je goričkomu sudištu 11. rujna 1877 pod broj 5973 prošnju, u kojoj veli, da je ona u drugotnici uztvrdila, da trgov. knjige goričke podružnice založne banke imadu vidljivih manah, neispravnosti i krivih navoda, a ipak je iz tih knjiga izvadjen račun na temelju tih knjiga zahtieva tužiteljica izplatu svote od 12.009 for. 89 nč. a. v.

Da ovu tvrdnju dokaže, moli tuženica pozivom na čl. 37 i 38 trg. zak.:[1] 1. neka se naloži štajerskoj založnoj banki u Gradcu, pod prietnjom navedenom u čl. 37 trg. zak., da na sudbenu ogledbu podnese knjige, što ih njena gorička podružnica držala za sve vrieme svoga poslovanja, u koliko se tiču osobnih računa; 2) da se rečenoj banki zapovjedi pod istom prietnjom, da na sudbenu ogledbu podnese prepisnik (copialettere) njene goričke podružnice, što se tiče dopisivanja u srpnju mjesecu 1873, da se pregleda pismo ove podružnice na bečku od 19. srpnja 1873 i izvidi, da li se slaže s prepisom pod *a*; — 3) neka se naredi pomenutoj banki, pod istom prietnjom, da na sudbenu ogledbu podnese pisma, što ih je gorička podružnica dobila srpnja mjeseca 1873, da se pregleda pismo bečke podružnice od 21. srpnja 1873 i izvidi, da li se slaže s prepisom pod *b*, — 4) da se naloži upitnoj banki uz navedenu prietnju, da na sudbenu ogledbu podnese pisma, što ih je u sr-

[1] § 34 i 35 hrvat.-ugar. trg. zak.

Digitized by Google

pnju 1873 dobila njena podružnica u Beču, da se pregleda pismo goričke podružnice, odpravljeno iz Gorice 19. srpnja 1873 i izvidi, da li se slaže s prepisom pod *a;* — 5) da naloži istoj banki uz jednaku prietnju, da na sudbenu ogledbu podnese prepisnik njene bečke podružnice, u koliko sadržaje dopisivanje od mjeseca srpnja 1873, te se pregleda pismo bečke podružnice, odpravljeno na goričku i izvidi, da li se slaže s prepisom pod *b*. Podredno prosi, da se u smislu čl. 39 trg. zak. zamoli c. k. zemalj. sud gradački, da odredi ogledbu knjiga, zapisnika i pisama i prema potrebi da pozove vještake, da konštatiraju imenito činjenice pod točkom 1. navedene.

C. k. okružno sudište u Gorici, odlukom od 12. srpnja 1879 br. 3123 odbaci zahtjev 3 i 4 prošnje, a uvaži 1, 2 i 5, prebiv parbene troškove, s r a z l o g a: što se medju knjige, koje protokolirani trgovac mora držat, računaju po čl. 28 trg. zak.[1] ne samo glavna knjiga itd. nego i prepisi (Copia); što je, po propisu čl. 37 trg. z. štajerska založna banka dužna te svoje knjige, o kojih dopušća da su ih vodile njene goričke i bečka podružnica, predložiti sudu u koliko sadržavaju stavaka i upita odnosećih se na posao ili stvar medju strankami, koja je predmetom parnice; — smotriv, da je prositeljica već ogledala glavnu knjigu namirnih računa što se tiče njene stavke; — smotriv, da prositeljica sad traži da se predloži glavna knjiga namirnih računa, ne samo zbog posljedka u drugoj alineji čl. 38 trg. z. naznačenog, u koliko najme treba proučit, da li je pravilno vodjena, što se u upitnom slučaju ukazuje kao nuždno i čemu se sama protustranka nije protivila, nego i s bog toga, da se uz njeni pristup uvidi sadržaj glavne knjige i prepisnika, odnosećega se na poslovanje, na ime Ljudevita A. i Andrije upisano i na odpremu pisama pr. *a, b,;* — s razloga, što je u ovom slučaju uporavljiv propis čl. 37 i 38 trg. zak., po kom je prositeljica vlastna tražiti ogledbu rečenih knjiga i prepisa u svrhu po zakonu dopuštenu; s razloga, da na ovaj sud ne spada razpravljanje i riešenje pitanja ob uvažívosti takova pokaza; — s razloga, što je sudbeno predlaganje po propisih trg. zak. stegnuto samo na trgovačke knjige i da ne obstoji dužnost, da se iznesu i izvorne izprave o sadržaju istih knjiga.

Štajerska založna banka u Gradcu uloži proti ovoj odluci u t o k, koji je c. k. prizivno sudište u Trstu odlukom od 3. listopada 1879 zabacilo, a potvrdilo odluku prvoga suda u svih točkah nametnuv tužiteljici da sama nosi trošak svoga utoka.

R a z l o z i: Opaziv, da zahtjev tuženice Luce Vetterlove, u koliko hoće da se predlože naznačene protustrankine trgovačke knjige i dokažu neke tvrdnje njene, pada pod odredbe čl. 37 t. z., jer se radi o tom, da

[1] § 25 hrv.-ugar. trg. zak.

Digitized by Google

se sredstvom potanko upoznatoga sadržaja protivničkih upisnika ustanovi obstanak činjenica, što ih tuženica na svoju obranu navela u drugotnici, a tužiteljica ih zaniekala na ročištu od 9. listopada 1877, a to su najme naznačeni sadržaj tekućih računa Ljudevita A. i Andrije P., te suglasje priloga *a* i *b* sa dotičnimi listovi prepisnika goričke i bečke podružnice; — opaziv, da bilo da hoće tuženica na takovih presumiranih stvarnih predpostavkah sagraditi dokaz ob uztvrdjenoj aleatornoj naravi poslova tužiteljice banke u obće, napose glede poslova, koji se na nju (tuženicu) odnose, bilo da namjerava izvesti dokaz ob uvjetih, koji bi svojom bitnošću, a ne samo vanjskim oblikom, drmali vjerodostojnošću protivničkih knjiga (čl. 33 i 35 t. z.; §§ 31 i 32 hrv.-ug. trg. z.), kao što bi bio dokaz, da bi upravitelj goričke podružnice pod drugim imenom skrivao poslovanje opremljeno na svoju ruku: zahtjev da se predlože knjige u takovu svrhu, tiče se svakako točaka medju strankami prepornih, koje se u pogledu dokaza stiču s predmetom parnice, te se tuženici ne bi smjela uzkratit ogledba tužiteljičinih knjiga, koja bi pokazala i u koliko bi pokazala upitne upise (čl. 38 i 39 t. z.); — opaziv, da je sudcu po čl. 37 pridržana vlast, da zaište predloženje knjiga u obće, koja ne bi se smjela stegnut na knjige, kojim je svrha, da na vidik stave samo izvadke poslovâ po iznosku dugovine i imovine, kad čl. 28 trg. z. prepisnik označuje navlastito trgovačkom knjigom (Copierbuch); — opaziv, da je sudac vlastan po čl. 38 t. z., kadgod mu se trgovačke knjige tekom parnice iznesu, da prouči cieli sadržaj njihov, te uvidi, da li su ili ne pravilno držane, obzirom osobito na mane oblika (čl. 32), te i u slučaju, što ga predvidja predhodni čl. 37 i o komu se danas takodjer radi; — opaziv, da tuženica takovu sudačku složenu prouku baš izazivlje, obrativ ju navlastito na mane s tobožnjih strugotina i popravaka kod raznih stavaka; — opaziv, da uvaženjem tuženikovoga zahtjeva u glavnih točkah. tužiteljici nema se namirit nikakvi dio medjupadnih troškova; — obazriev se glede utočnih troškova na §§ 26 i 24 zakona od 16. svibnja 1874 br 69. itd.

Štajerska založna banka u Gradcu podastre proti ovoj odluci vanredni previdni utok, koji je c. k. vrhovno sudište, odlukom od 20. siečnja 1880 br. 608, uvažilo te preinačiv odluke nižih molba zabaci sasvim zahtjev tuženičin, izražen u prošnji od 11. rujna 1877 te ju osudi, da za 14 dana plati tužiteljici u ime parb. troška 47 for 65 nč. i to sve s ovih razloga: Smotriv, da je tužiteljica, štajerska založna banka svoju tražbinu podkriepila tekućim računom, priloženim pod *a*; — smotriv, da je tuženica na ročištu 7. listopada 1873 zaiskala sudbenu ogledbu izvornog glavnika tužiteljičine tvrdke, odakle se izvadio račun pod *a* tužbe; — smotriv, da je zastupnik tužiteljice na ročištu od 25. studenoga 1873 pružio tuženici na ogledbu izvornu knjigu na-

Digitized by Google

mirnih računa tužiteljice banke u listu 54; smotriv, da je iza pomne prouke toga lista tuženičin zastupnik izjavio, da je našao ostruganu brojku 9752 for. 2 nč. u drugom redku, predzadnjem i zadnjem stupcu rubrike „habet“, u ostalom da se u matici nevide ine mane, a suglasna je s priobćenim prepisom; promotriv, da kad se je ta tužiteljičina trgovačka knjiga prikazala, prosto bijaše tuženici zaiskati, da sudac, u smislu čl. 38 t. z., ogleda ostali sadržaj knjige, u koliko bi to trebalo da se uvidi; smotriv da je tom prilikom tužena stranka propustila poslužit se pravom, što ga joj daje pomenuti čl. 38 trg. z.; smotriv, da bi u sadanjem stanju parnice sudac, u smislu čl. 37 i 38 t. z., mogao na tuženičin predlog naredit prikaz trgovačkih knjiga tužiteljičinih samo kad bi tuženica bila uztvrdila točan i označen sadržaj protivničkih knjiga, koji bi se odnosio na parbeni predmet te bi se imao ogledbom pomenutih protivničkih knjiga ustanovit; smotriv, da tuženica u prošnji od 11. rujna 1877 br. 5973 nije uztvrdila takov točni sadržaj tužiteljičinih trgovačkih knjiga, koj bi se odnosio na parbeni predmet stranaka, i imao bi ogledbom takovih knjiga izpasti; — smotriv, da je tuženica tražila nasuprot ogledbu tužiteljičinih knjiga u koliko se ove tiču računa trećih osoba, ovoj parnici posve tudjih, hoteć ovako dokazati tvrdnju, da se knjige tužiteljičine netočno i nepravilno vode; promotriv ipak, da nikakav zakonski propis ne ovlašćuje stranku u parnici, da zaište ogledbu protivničkih trgovačkih knjiga glede stavaka, odnosećih se na treće osobe; smotriv, da prema ovomu sudcu nije dana mogućnost da tužiteljičine knjige ogleda u svrhu naznačenu u drugoj alineji čl. 38 tr. z.; smotriv, da nijedan zakonski propis ne podkriepljuje zahtjeva koje stranke, da protivnik ima svoje trgovačke knjige iznieti u jedinu tu svrhu, da sudac uzmogne razvidit, jesu li pravilno vodjene; — smotriv, da odluke nižih molba, u koliko su uvažile zahtjev tuženice, očevidno se protive propisom trg. zak.; — obazriv se, glede troškova sviju trijuh molba, na propis § 24 i 26 zakona 16. svibnja 1874 br. 69.

Dr. *V. P.*

C. Kazneno.

Gdje manjka na oštećenje nekoga smjerajuća konačna nakana u smislu § 197 k. z., tamo nemože biti govora o prevari; u § 201 k. z. nabrojeni slučajevi prevare predpostavljaju upravo tako, kao i oni u § 199 k. z. navedeni sve uvjete § 197 k. z.

Zagrebačko novinstvo priobćilo je onomadne sliedeći kazneno-pravni slučaj: „Kr. sudb. stol zagreb. proglasi osudom od 20. studenoga 1882 broj 8093 Ivana Gollreitera, graditelja u Zagrebu, krivim zločinstva prevare u §§ 197 i 201 sl. a) k. z. označena, jer je na

Digitized by Google

više mjenica podpisao ime Mirka Regvarta odnosno Vilima Hippiusa kao nasljednika, te tako tvorio krive privatne dokaznice, koje je unovčio kod raznih ovdašnjih novčanih zavoda, usljed česa su imali gore imenovani nasljednici pretrpiti štetu preko 300 for. Radi tog zločinstva pako bijaše pomenuti Ivan Gollreiter po § 203 k. z. uporabom § 254 k. p. osudjen na kazan težke tamnice od 2 godine dana, te po § 330 k. p. na nošenje troškova kaznenoga postupanja kao i ovršenja kaznene presude, dočim su oštećenici Vjekoslava udova Regvart i Vilim Hippius sa svojimi odštetnimi zahtjevi po § 307 k. p. odpućeni na redoviti put gradjanske parnice, a mjenice glede naledjenika Mirka Regvarta i Vilima Hippiusa po § 312 k. p. ništetnimi proglašene.

Proti gore rečenoj osudi prijavio je Gollreiter pravodobno ter i izveo žaobu ništovnu, usljed koje je kr. stol sedmorice kao kasacijonalni sud osudom od 15. rujna 1883 br. 2074 napadnutu prvomolbenu osudu po § 303 k. p. ureda radi ukinuo, ter obtuženika Gollreitera po § 250 točki 3 k. p. od obtužbe riešio, a tomu dosliedno oštećenike Vjekoslavu udovu Regvart i Vilima Hippiusa sa njihovimi odštetnimi zahtjevi po § 308 k. p. na put parnice gradjanske odputio.

Ova osuda kr. stola sedmorice kao kasacijonalnoga suda osniva se na r a z l o z i h, koje uzsliedila načelna riešenja radi ovime diljem priobćujemo, kako sliede:

Gdje manjka na oštećenje nekoga smjerajuća konačna nakana u smislu § 197 k. z., tamo nemože biti govora o prevari, jer u § 201 k. z. nabrojeni slučajevi prevare predpostavljaju upravo tako, kao oni u § 199 k. z. navedeni, sve uvjete § 197 k. z.

Kad neinvolvira glasom § 320 sl. f) k. z. spotvorenje javnih izprava, počinjeno bez nakane na oštećenje stanovite osobe, zločin prevare u smislu § 199 sl. d) k. z., premda je i u tom slučaju primarna namjera upravljena na bludnju stanovite osobe, onda nemože pod istimi okolnostmi ni kod spotvorenja privatnih izprava o prevari u smislu § 201 sl. a) k. z. ni govora biti.

Postupajući sud mnije, da leži u predstojećem slučaju namjera na oštećenje već u samom činu; ali ako se uvaži, da je obtuženik neke na slični način izdane mjenice izplatio prije, nego se je saznalo, da je spotvorio inkriminirane mjenice, to se neda tvrditi, da ta nakana već u samom činu leži, osobito ako se promotri, da je ostao obtuženik po ovih svojih akceptih i kašnje kano i prije mjenbeno-pravno obvezanim, te da obzirom na njegovu mjenbeno-pravnu mogućnost plateža nije nastala za nikoga šteta, niti može nastati, pošto nerezultira iz lažnih gira za naledjenike nikakva mjenbena obveza (§§ 81 i 82 mj. zak.). te pošto vriede nekretnosti obtuženika, na kojih su upitne mjenice na korist dotičnih novčanih zavoda osigurane, glasom dražbenoga zapisnika od 4.

Digitized by Google

rujna 1882 br. 10858 najmanje 6411 for., za koju cienu bijahu iste ovršnim putem prodane, dočim su te nekretnosti glasom predležećega gruntovnoga izvadka samo sa 4000 for. obterećene.

Gledom na te okolnosti nije tvrdnja obtuženika, da je on na inkriminiranih mjenicah kriva gira samo u toj nakani primetnuo, da omogući njihovo eskomptiranje kod upitnih novčanih zavoda, očito nevjerojatna, radja se dakle temeljita sumnja o postojanosti navedene namjere, te stoga valja napadnutu osudu po § 303 k. p. ureda radi ukinuti, ter obtuženika Ivana Gollreitera po § 250 toč. 3 k. p. riešiti od obtužbe, jer manjka objektivni učin zločinstva prevare.

Prema tomu pako oštećenici Vjekoslava udova Regvart i Vilim Hippius odpravljaju se sa svojimi odštetnimi zahtjevi po § 307 k. p. na put parnice gradjanske.

K §§ 8 i 171 k. z. Pokus kradje tudjih zatvorenih stvari nepostaje nekažnjivim tim, što odpiračem u tu svrhu napravljenim i uporavljenim nisu se mogla vrata otvoriti.

K. naruči si odpirač, da njim odključa vrata mesnice M-ove te izvadi odatlje novca i vrednota za svoju korist, a bez njegove privolje. Kušao je izvesti ovo djelo, ali nije uspio, jer je nadošla strana zaprieka, koja to osujeti. Sbog toga digne državno odvjetničtvo proti K-u tužbu radi zločinstva pokušane kradje po §§ 8, 171, 174 II. *d.* i 176 II. *a.* k. z. — Prvi sud odrieši obtuženoga obtužbe s bog zločinstva po § 259 austr. k. p., te ga pronadje krivim prekršaja kradje i prema tomu opredieli kaznu.

Proti ovoj osudi podnese držav. odvjetničtvo žalbu ništovnu, na što je c k. kasacionalno sudište u Beče, rješitbom od 5. svibnja 1883 br. 3242 ukinulo osudu te povratilo ovu kaznenu stvar prvomu osudu, da s nova povede razpravu te izrekne osudu.

Razlozi: Obtuženi htjede provaliti u zaključanu mesnicu svoga gospodara u nakani, da ukrade stvari iz nje; ta se nakana izjalovi sbog toga, jer se odpiračem, u tu svrhu po obtuženom nabavljenim, nisu mogla vrata otvoriti. Ovim povodom i konstatiranjem ove činjenice mišljaše prvi sudac, da se okrivljenom nemože inputirati pokušaj zločinstva kradje, jer sredstvo bijaše neshodno i neuporabivo za to. Ali ovaj nazor nije u skladu sa zakonom. Kažnjivost pokušaja osniva se na tom, da se nakana počiniteljeva, izvesti zabranjeno djelo, pokaže u vanjskom svietu načinom, za pravni red štetnim. Oštećenje pravnoga reda može se samo ondje izključenim držati, gdje je pokušaj učinjen sredstvi, koja su za postignuće nakane posvema i bezuvjetno (in abstracto) nespretna i nesposobna. Ali nesmije se u ovu kategoriju nespretnih sredstva uvrstiti

Digitized by Google

odpirač, koji nije pristao u stanovitu ključanicu, za koju je bio naročito napravljen i u koju zataknut. Nemože se bo tvrditi, da se takovim ključem namjeravani uspjeh t. j. odključanje vrata nemože polučiti uz nijedne okolnosti, da uzrok neuspjeha stoji u naravi samoga sredstva. Ovdje neda se govoriti ob abstraktnoj nego o konkretnoj nesposobnosti (nespretnosti) sredstva. Obtuženi počinio je dakle djelo, s vana zlobno (dolozno), kojim se namjeravala nedvojbeno izvesti kradja i koje se objektivno ima uzeti kao pokušaj kradje, jer sudeć po razlozih osude, obtuženi nije odustao dobre volje od dovršenja naumljenoga zabranjenoga djela.

Pruske financ. organe, koji na pruskom teritoriju postupaju proti kriomčarom, zaštičuju §§ 68 i 81 k. z.

C. kr. sudište u Tropavi odsudi Franju M. s bog zločinstva javnoga nasilja po § 81 k. z. Proti osudi podnese obtuženi žalbu ništovnu. Osuda prvoga suda ovako je obrazložena:

10. kolovoza 1881 oko osme ure na večer ponese obtužena Ivana Fechner alias Boczek sa druge tri ženske glave iz Openhofa četiri svežnja dronjka preko Opave na pruski teritorij. U parku grada u njemač. Kravarnu zatekoše ih pruski pogranični stražari Karlo Killman i Matija Hedwig, Ivanu Fechner uhitiše dočim su one tri žene umakle. Ivani Fechner naložiše sada, da ima svežnje dronjka jedan po jedan pod nadzorom pograničnoga stražara Hedwiga prenositi u bližnji kot. ured. Kad je Ivana F. drugi svežanj nosila stane vikati iza svega grla, na što dotrči u park više mužkaraca iz Openhofa, a medju njimi i nekadanji mlinar Franjo M. te podju za stražarom Hedvigom, koji pratijaše Ivanu F. Karlo Killman stražeć do sada kod ona dva svežnja dronjka ostavi je da poteče u pomoć svomu drugu, pak prispie baš u onaj čas, kad je Franjo M. uhvatio svežanj, što ga nosaše Ivana F., nedvojbeno u nakani, da joj omogući da pobjegne. Kad su ostali mužkarci opazili Killmana dadnu se u bjeg, samo Franjo M. na poziv Killmanov da se udalji skoči na stranu, uhvati pušku stražarevu obima rukama, pak jakariv se jedno vrieme s njim i nemogav puške oteti, pobjegne i on. U ovom djelu obtuženoga Franje M. nazrieva sud učin zločinstva javnoga nasilja po § 81 k. z., jer neima sumnje, da je Franjo M. jedino u toj nakani uhvatio pušku Killmanovu te silovitu ruku nanj postavio, da omogući Ivani F. prenos kriomčarenih stvari, dakle da zaprieči u službi nalazeće se stražare u izvršivanju njihove uredovne dužnosti. Doduše ovaj je zločin počinjen pe austrijskom podaniku na pruskom teritoriju i na pruskom organu, ali to ipak neprieči, da se prosudjuje po § 81 k. z. Jer i negledeć na to, da kaz. zak. izriče pojam oblasti posve općenito, nečineć nikakove razlike, odredjuje § 6 car. kartela (Dodatak C. k trg. i carin. ugovoru medju Austrijom i Pruskom od 9. ožujka 1868 br. 52

Digitized by Google

d. z. l.), da pruske carinske i porezne činovnike, ako progoneć kriomčare stupe na austrijski teritorij i tu vrše svoju službu i proti austrijskim podanikom, imadu ovdašnje oblasti podupirati".

Generalna prokuratura, pobijajuć mnienje izrečeno u žalbi ništovnoj, da se na ovaj slučaj neima uporaviti austr. zakon, reče medju ostalimi: „Žalba ništovna pobija zato uporavu § 81 k. z. u ovom slučaju, jer da ta ustanova zakonika, kako misli obtuženi, brani same tuzemne organe i tuzemnu upravu, da inozemna straža neima nikakova prava na prerogative § 68 k. z. Ali iznimka glede § 81 k. z. od pravila, ustanovljena u §§ 36 i 235 alinea I. k. z., kakova (iznimka) n. p. dolazi u alinei 2 § 66. k. z., nemože se dokazati niti iz § 81 niti iz § 68 k. z. Imenito pako ima država puno interesa, da se baš na njenih granicah nevriedja autoritet inozemne oblasti po tuzemcih. Ovaj interes našao je svoj jasni i nepobitni izraz u trgov. ugovoru od 23. svibnja 1881 čl. 10 (br. 64 d. z. l.) i u car. kartelu, izdanom k tomu ugovoru, što se osobito jasno vidi iz njegovih §§ 5, 6 i 16. Pod isto ovakvimi okolnostmi potvrdilo je c. k. kasacionalno sudište u sličnom slučaju osudu izrečenu g. 1879 proti nekomu T. izrekav, da se § 81 k. z. ima uporaviti i na korist pruskih pograničnih stražara. A što napokon obtuženi navodi, da u slučajevih, kakov je ovaj, nevrše niti pruske oblasti a niti inozemstvo u obće reciprociteta, pobija se zaključkom plenuma berlinskoga najvišega sudišta od 16. travnja 1855, u kojem je izrečeno, da se § 89 prus. k. z., koji odgovaraše § 113 sadanjega njem. kaz. z., i tamo ima uporaviti, gdje se tuzemac suprotivi u inozemstvu eksekutivnomu kojemu organu.

Kasacionalno sudište zabaci osudom od 7. rujna 1882 br. 6732 žalbu ništovnu Franje M.

Razlozi: Ništetnost izrečene osude traži se u tom, što je tobože nepravilno subsumirano djelo obtuženoga pod ustanove § 81 k. z., jer da ta odredba zakona, — kako misli Franjo M. — obstoji samo na obranu austrijskih upravnih organa, da dakle inozemna straža nemože za sebe iskati prerogativa § 68 k. z. Nu to mnenje nije osnovano zato, jer se ovaka za prekršitelje § 81 k. z. vindicirana iznimka od pravila izrečena u §§ 36 i 235 k. z. neda izvesti niti iz § 81 niti iz § 68 k. z.; što se na dalje u trgov. ugovoru, stojećem u krieposti počam od 1. srpnja 1881 u čl. 10, zatim u car. kartelu, izdanom k ovomu ugovoru (§§ 5, 6, 16) jasno nalazi izraženo, da tuzemci nesmiju bez kazni povrieditи autoritet inozemnih oblasti te njihovih organa i straža. Ova ustanova uzporedjuje inozemnu financ. stražu domaćoj, zato se mora nasilje, što ga počini austrijski podanik proti onim prvim organom, smatrati zločinstvom. Žalba ništovna osniva se dakle na krivom tumačenju zakona, jest neosnovana, pak se mora s toga zabaciti.

(Jur. Blätter.)

Digitized by Google

Obdržavanje „kršćanskoga nauka" jest izvršivanje bogoštovja u smislu §. 303 k. z.

C. k. kasacionalno sudište, usljed žalbe ništovne držav. odvjetničtva, dokine osudu okružnoga sudišta u Novom Sandecu, kojom bje obtuženi M. odriešen obtužbe podignute proti njemu sbog prestupka proti javnomu miru i poredku po § 303 k. z., te izreče: obtuženi M. kriv je u § 303 k. z. normiranoga prestupka proti javnom miru i poredku, počinjena tim, što je 7. svibnja 1882 uvredio rimo-katoličkoga župnika J. u L., kada je obavljao božju službu t. j. kad je župljane svoje podučavao u krsćanskom nauku (prije večernje).

Razlozi: Neda se nikako opravdati, što je prvi sud proglasio nevinim obtuženoga, kojega je držav. odvjetničtvo tužilo sbog prestupka u § 303 k. z. navedenoga. Jer pred prvim je sudom ustanovljeno te se ima smatrati dokazanim, da je obtuženi župnika J. u L. baš onda, kad je u crkvi župljane svoje podučavao u kršćanskom nauku, potvorio kažnjivim djelom (kradjom), odnosno uvriedio ga načinom, koji je prouzročio sablazan. U tih pako činjenicah nalaze se sva bitna pojmovna obilježja prestupka, normiranoga u drugoj alineji § 303 k. z., najme uvrede zakonom priznate vjerozakonske družbe; a pošto sve ovo stoji, nemože biti dvojbe, da je svećenik u izvršivanju svojih bogoslužnih funkcija bio uvredjen. Doduše prvi je sud odriešiv obtuženoga od obtužbe s bog spomenutoga prestupka obrazložio tu svoju izreku tim, da se katekizacija ili obuka u kršćanskoj vjeri nemože držati za izvršivanje bogoštovja, pak pošto usljed toga manjka konstitutivno obilježje delikta, zato da neima niti učina prestupka, s bog kojega je M. tužen po držav. odvjetničtvu. Nu ovo mnenje nije osnovano, pače ono sadržaje pravnu bludnju, jer se tako po običnom kao i po kanoničkom govoru imadu razumievati pod riečmi „izvršivanje bogoštovja" ne samo funkcije sakramentalnoga karaktera, nego svi akti i sve uredbe, koje prema liturgičkim uredbam dotične vjeroizpovjesti izrazuju službu božju t. j. zamienito poticanje na pobožnost, dizanje pouzdanja u Boga i klanjanje najvišega bića. U tom smislu sačinjava i katechesis, koju su svećenici prema propisom starih crkvenih zakona dužni strogo i pod svojom savješću obdržavati, dio bogoslužja, kao što je to i naročito priznato za Austriju u dvorskih dekretih od 21. travnja 1783 i od 12. veljače 1786. Morala se je dakle uvažiti žalba ništovna držav. odvjetničtva, upiruća se na § 281 10 i 9 a. k. p. (§ 227 br. 10 hrv. k. p.), osuda prvoga suda, pošto se osniva na krivom pravnom mnenju, kao ništetna dokinuti, a obtuženi M. na temelju faktičnih činjenica i ustanovljenja pred sudom postupajućim, proglasiti krivim.

Digitized by Google

Kradja počinjena je i onda u družtvu jednoga ili više ortaka, ako je djelovanje ortaka bilo različito te se jedni nalazili u sobi a drugi u veži.

Žalba ništovna držav. odvjetničtva bje uvažena, osuda prvoga suda dokinuta ciela izim one točke, u kojoj se obtuženi odsudjuju da namire trošak kaz. p., a glede same stvari odluči kasacionalno sudište: A. P. i M. St. krivi su, da je njihovim nagovorom i savjetom 11. listopada 1882. A. E-u, kramaru u O. bez njegove privole, iz veže njegove odnešena vreća brašna vredna 12 for. 50 nov., jer su za vrieme dok se ova kradja sbivala, obtuženi oštećenoga u dućanu zabavljali i tim omogućili kradju, čim su počinili zločinstvo kradje u družtvu po §§ 171, 174 II. b. k. z., prvi i po § 176 II. a. k. z.

Razlozi: Zakon izjavlja kradju po § 174 II. b. k. z za zločinstvo, ako je počinjena u družtvu jednoga ili više ortaka. Pojam dakle kradje u družtvu sadržaje: 1. da se ortaci kradje sporazumiju o kradji; 2. da u isto doba sudjeljuju kod izvršenja kradje, pri čem nije nuždno, da svaki ortak djelotvorno udioničtvuje kod kradje, nego je dovoljno, ako pomaže, upriličuje ili k izvršenju doprinosi; 3. da su u isto doba prisutni na mjestu djela ili da su blizu njega. Za kradju u družtvu dovoljno je dakle, da u isto vrieme sudjeljuju svi ortaci kradje i da su prisutni na mjestu kradje. Ako se sada uporavi što je rečeno na ovaj slučaj, vidi se, da je prvi sud uzeo dokazanim, da su sve četiri osobe, najme oba obtuženika i još druge dvie osobe, kojim se do sada nije u trag ušlo, sporazumno radile i da su bile prisutne na mjestu počinjena djela; da je, dok su dvie ostale u veži spremale i odnašale vreću brašna, A. P. nastojao zabaviti oštećenoga, i tako odvratiti njegovu pozornost od vreća brašna, što no stajahu u veži; u istu se je svrhu M. St. postavio pred staklena vrata, koja se otvaraju u vežu, poradi česa kramar nemogaše viditi što biva u veži, pak je poviknuv „dobro je“ ubaviestio A. P-a., da je kradja dovršena. Tim je tako ustanovljeno, da su tu sva obilježja kradje u družtvu počinjene po § 174 II b. k. z. Prvi sud reče, da ovdje neima zločinstva kradje u družtvu počinjene, jer takovu kradju da može i jedna osoba izvesti. Nu to je očevidno bludnja pravna. Zato je trebalo osudu prvoga suda dokinuti.

D. Upravni.

Ako kotar. oblast vidira svjedočbu siromaštva, izdanu u to ime da dotičnik dobije zastupnika ureda radi u pravdi svojoj, napisav rieč „vidio“, ima se to smatrati potvrdjenjem svjedočbe po kot. oblasti.

A. krojača u L. imenovaše skrbnikom malodob. C., nezakonitoga djeteta B. Kao takov zamoli on odbor linačke odvjetničke komore, neka

Digitized by Google

odredi zastupnika ex offo njegovomu štićeniku C-u, u kojega ime namjerava podignuti tužbu proti nezakonskom otcu na priznanje otčinstva i podavanje alimentacije. Svojoj molbi priloži A. svjedočbu siromaštva matere C-ove, sada udate E. u Pragu, koju izdade župni ured 11. listopada 1882 u Feldkirchu, potvrdi občinsko poglavarstvo u Feldkirchu, a providi svojim „vidio" kot. satničtvo u Gradcu. Odbor odvjet. komore zabaci ovu molbu, jer da tutor u ovom slučaju na temelju zakona netreba odvjetnika, pa onda jer je kot. satničtvo (poglavarstvo) svjedočbu siromaštva samo „vidiralo", a nije ju potvrdilo.

Na pritužbu A. promjeni viši sud u Beču rješitbu odbora odvjet. komore te dozvoli, da se molitelju dade pravni zastupnik u ovom prieporu, jer da je vidiranje svjedočbe siromaštva po kotar. oblasti posve dovoljno, jer se od molitelja nemože iskati, da o svom trošku putuje u Stayer, a drugih sredstva neima za to.

C. k. najviše sudište bečko zabaci odlukom od 3. srpnja 1883 previdni utok odbora gornjo-austr. odvjet. komore, jer rieč „vidio", koju je c. kr. kotar. satničtvo u Gradcu napisalo na svjedočbi siromaštva, podnesenoj po A., nemože drugo značiti nego da se njom „potvrdjuje" sadržaj one svjedočbe, jer kotar. satničtvo dodav onu rieč nije namjeravalo tim samo ovjeroviti podpise župnika i občinskoga načelnika, nego naznačiti, da uzimlje do znanja sadržaj svjedočbe siromaštva, čim je htjelo reći, da neprigovara sa svoje strane svjedočbi; pak jer na dalje u slučajevih, spretnih za ustmenu razpravu, može se po § 17 sudb. postup. austr. tužba i pismeno podnieti.

Je li dužan kotar. sud na zahtjev primati u zapisnik svakovrstne pogodbe stranaka i izvan-parbenoga te neparbenoga postupka?

U pravničkih krugovih, s kojimi ja občim, pojavila su se glede ovoga pitanja protivna mnienja; jedni najme tvrde, da je uredovna dužnost kr. kot. suda uvrstit u zapisnik na zahtjev stranaka njihove ugovore svake vrsti, makar da se nije zametnuo ni gradjansko-parbeni, ni izvanparbeni postupak; dočim drugi misle, da na takova uredovanja sudovi zakonom nisu pozvani, izim u stanovitih, zakonom opredieljenih slučajevih.

Ja pristajem za ovo drugo mnienje, i želeć da se o tom, dosta važnom pitanju možda i u našem „Mjesečniku" koja više reče i napiše, kušat ću ovim u kratko obrazložiti svoje mnienje.

Digitized by Google

O sačinjavanju pogodba — ugovora — u obće, govori dio II., poglavje 17. obć. gradj. zakonika; § 883 istoga zakona glasi glede načina (forme) pogodba doduše obćenito: da se pogodba može „učiniti“ i „pred sudom“; nu ja tumačim tu ustanovu zakona tako, da se tu imadu razumievati samo nagode sklopljene po § 375 privr. grad. parb. post., § 20 zak. o mal. post., § 69 steč. reda ter u postupku pred trgovačko-mjenbenimi sudovi, kao i u postupku u neparb. prav. poslovih, pak još one pogodbe, koje su izrično doznačene radi uvršćenja u zapisnik nadležnomu kot. sudu, a to su: oporuke, § 587 o. g. z. i § 90 gradj. sudov; — posinovljenja § 257 izvpp.; odabranje vrsti postupka § 8 prgpp.; — pogodbe pristajne § 377 prgpp.; — i ugovori o podvrgnuću bagatelnomu postupku § 3 zak. o bag. pos., jer § 293 zak. o post. u neparb. prav. poslovih istina veli: da ustanovljuju osobiti propisi, u koliko vlasti sudbene u onih mjestih, gdje neima javnih bilježnika, imaju takodjer sačinjati izprave o poslovih pravnih“, kao što slično glasi i članak XI. ces pat. od 7. veljače 1858 br. 23. d. z. l.; nu, u koliko znam, takovih osobitih propisa za nas u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji nema, pak je dosliedno kot. sud. (naravski da svaki put mislim i kr. gradsko deleg. kot. sud) pozvan i nadležan primati u zapisnik samo one gore nabrojene pogodbe, dočim je sačinjenje svih ostalih pogodba prepušteno strankam i javnim bilježnikom. *P. G.*

VIESTNIK.

(Naredba ob izvlastbi u Krajini). Kr. zemaljska vlada, odjel za pravosudje, izdala je naredbu od 20. rujna 1883 br. 12.555, kojom se u sporazumljenju s kr. ugarskim ministarstvom za javne radnje i komunikacije za područje bivše hrvatsko-slavonske Krajine privremeno nadopunjuje § 45 zak. članak XLI. od god. 1881 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora ob izvlastbi (br. 55 Sbornika od god. 1881.) Glasi ovako:

Kr. zemaljska vlada, odjel za pravosudje, obnašla je sporazumno s kr. ugarskim ministarstvom za javne radnje i komunikacije, privremeno, dok ustavnim putem nebude donešen zakon, nadopuniti zakonski članak XLI. od god. 1881 kako sliedi:

I. Kod izvlastba onih nekretnina u području bivše hrvatsko-slavonske Krajine, glede kojih porezni katastar jošte nije oživotvoren, imade izvlastitelj u mjesto četrdeseterostrukoga katastralnoga čistoga dohodka, ustanovljenoga slovom a) § 45 zak. čl. XLI. od god. 1881, položiti stopetdeseterostruki iznos izravnoga državnoga poreza.

II. Ako li pako zauzet se imajuće nekretnine nebi bile podvržene državnomu porezu, imade se kod proračunavanja stopetdeseterostrukoga poreznoga iznosa prema razmjerju površine uzeti za temelj onaj izravni državni porez, što no je odmjeren na najbližje državnomu porezu podpadajuće zemljište iste vrsti.

Digitized by Google

(Sa sveučilišta). Odkako postoji hrvatsko sveučilište obdržava se svake godine inštalacija novoga rektora 19. listopada kao dana, kada je hrvatsko sveučilište svečano otvoreno, što se dogodilo, kako je poznato, 19. listopada 1874. Tako se svečani ovaj akt i ljetos obavio 19. listopada u velikoj saborskoj dvorani, a prisustvovahu mu: presv. g. Ivan Vončina, predstojnik odjela za bogoštovje i nastavu, presv. g. dr. Pavao Muhić, bivši predstojnik istoga odjela, presv. g. dr. Franjo Rački, predsjednik jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, načelnik glavnoga grada Zagreba vel. g. dr. Jos. Hofman, gg. savjetnici zemalj. vlade J. pl. Hervoić, Jurković i pl. Mihalić itd. Razumieva se, da su u punom broju došla gg. sveučilištni profesori.

Bivši rektor a sadanji prorektor g. prof. dr. Suk razloži u obširnom izvješću stanje i djelovanje kr. sveučilišta u naukovnoj godini 1882/3 te naglasi prije svega radost i zahvalnost sveučilišta, što je dobilo svoju vlastitu, prostranu i liepo uredjenu sgradu; iztaknu veliku pripravnost, kojom je kr. kr. zemalj. vlada susretala sve želje tako rektora kao i predstojnika pojedinih instituta gledeć na nutarnje uredjenje prostorija. Sveučilištna je sgrada sada s nutra dostojno uredjena, a vanjsko njeno lice pravi je ures grada Zagreba. Isto tako radostno spominje podignuće kem. laboratorija, i otvorenje farmacentskoga tečaja.

Na bogoslovnom fakultetu učaše osam docenta, na pravo- i državoslovnom 11, a na mudroslovnom 19 docenta. Lektori za tudje jezike postoje i to: za rancezki, magjarski, njemački i ruski jezik. U zimskom poljeću bijaše upisano redovitih i izvanrednih slušaoca 416, u ljetnom poljeću 362. Na čast doktora promovirano je 8 kandidata, strogih ispita položeno 19, državnih ispita svih triuh struka 170. Štipendija uživahu 64 slušaoca u ukupnom iznosu od 11.292 for. 50 nov. i 900 franaka. Sveučilištna knjižnica umnožila se za 2509 svezaka; za čitanje i radnju rabljeno jo ukupno 29.891 svezaka. Pošto je spomenuo još neke podatke završi prorektor iztaknuv, da je minule školske godine izabran za rektora dr. B. Lorković, kojega pozdravi te mu preda znakove rektorske časti.

Novi rektor zauzev stolicu uze čitati svoj nastupni govor, u kojem razloživ gospod. stanje kraljevine Hrvatske u prošlom stoljeću razvije nar. gospod. ideje Hrvata Nikole Škrlca, bivšega savjetnika hrvatskoga namj. vieća i kasnije vel. župana županije zagrebačke.

Poslje 8 ure sakupe se profesori, sveučilištni slušaoci i mnogi gostovi na komers, koji je bio priredjen u gostioni kod „Lipe“, te se liepo svršio oko po noći.

Da popunimo naše viesti sa sveučilišta spomenut nam je, da je g. dr. Petar Matković, pravi član jugosl. akademije i do sada profesor na realci zagreb., imenovan javim redovitim profesorom geografije na mudroslovnom fakultetu zagreb. sveučilišta.

G. dr. Franjo J. Spevec, docent obće pravne poviesti, imao je 22. listopada svoje nastupno predavanje, predmet mu bijaše: „Juristična narav zadruga“. „Mjesečnik“ priobćit će do skora ovu liepu radnju.

— *(Novi odvjetnici.)* Pravo izvršivanja odvjetničtva dobiše gg. dr. H. Hinković u Zagrebu, dr. Lj. Jurinac u Varaždinu, dr. A. Kornitzer u Karlovcu i dr. J Majcen u Krapini. G. dr. H. Hinković već je otvorio svoju odvjetničku pisarnu u Kukovićevoj ulici br. 3 (palača baruna Vranjicana).

— *(Dr. Franjo Klaić)* imenovan je kr. javnim bilježnikom sa sjedištem u Samoboru.

Digitized by Google

— (*† Jovan Poturičić*) podžup. tajnik, pridieljen kr. zemalj. vladi, preminuo je nakon težke i duge bolesti 7. listopada o. g. u Zagrebu u 42 godini života. — U Koprivnici preminuo Tomo Novaković, kot. pristav, član i povjerenik prav. družtva, sdušan sudac i čestit rodoljub hrvatski. Lahka im zemlja.

— (*Povjerenstva za teoretičke državne izpite*) za naukovnu godinu 1883/4 sastavljena su ovako:

I. Razdjel pravno-povjestni.

Predsjednik: Kr. redoviti javni profesor sveučilištni dr. Stjepan Spevec.

Članovi: Viećnik kr. stola sedmorice dr. Franjo Burgstaller, odvjetnik dr. Lavoslav Šram, kr. redoviti javni profesori sveučilištni: dr. Aleksander Bresztyenski, dr. Blaž Lorković, dr. Konstantin Vojnović, dr. Luka Marjanović, dr. Josip Pliverić i dr. Janko Čakanić, zatim viećnički tajnik i namjestnik kr. državnoga odvjetnika, privatni docent dr. Aleksander Egersdorfer i kr. vladni perovodja dr. Ivo Mallin.

II. Razdjel sudstveni.

Predsjednik: Viećnik kr. banskoga stola dr. Napoleon Špun-Strižić.

Članovi: Viećnik kr. stola sedmorice dr. Franjo Burgstaller, viećnici kr. banskoga stola: Vinko Seunik i Slavoljub Sova, kr. redovit javni profesori sveučilištni: dr. Stjepan Spevec, dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Konstantin Vojnović, dr. Franjo Vrbanić i dr. Janko Čakanić, kr. državni odvj. dr. Uroš Čučković, viećnik kr. sudbenoga stola u Zagrebu Mihail Savić, viećnički tajnik i namjestnik kr. državnoga odvjetnika, privatni docent dr. Aleks. Egersdorfer, zatim odvjetnici: Nikola Krestić, dr. Lavoslav Šram, Adalbert Šauf, Matija Mrazović, dr. Lovro Vidrić i Mirko Daubach.

III. Razdjel državo-znanstveni.

Predsjednik: Odjelni savjetnik kod predsjedničtva kr. zemaljske vlade Makso Mihalić Prigorski.

Podpredsjednik: Kr. redoviti javni profesor sveučilištni dr. Stjepan Spevec.

Članovi: Odjelni savjetnici kr. zemaljske vlade: dr. Antun Stojanović i Mirko Halper, kr. financijalni savjetnik Antun Sladović, zatim kr. redoviti javni profesori sveučilištni: dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Blaž Lorković, dr. Franjo Vrbanić i dr. Josip Pliverić.

— (*Trgovačka škola*). Službene novine priobćuju sliedeće: U Zagrebu i u Zemunu otvara se početkom mjeseca studenoga o. g. I. tečaj trgovačke škole, u koju će se primati mladići, koji svjedočbom dokažu, da su dobrim uspjehom svršili malu realku, realnu gimnaziju ili malu gimnaziju, ili koji će, neimajući takove svjedočbe, dobrim uspjehom položiti prijamni izpit.

Upisnina je 2 for., a godišnja školarina 10 for., od koje potonje mogu siromašni mladići biti oprošteni prema propisom, valjanim za srednje škole.

Želeći stupiti u trgovačku školu, imadu se do 3. studenoga o. g. prijaviti kod kr. ravnateljstva velike realke u Zagrebu, dotično u Zemunu.

Krajiški stipendiste, koji će iz gimnazije ili realke preći u trgovačku školu, ostaju u užitku svojih štipendija.

Digitized by Google

(Premještenje sudaca). Francezki ministar pravosudja, zagovarajuć osnovu vladinu o reformi magistrature, a govoreć imenito o premještenju sudaca, iztakne sliedeće zanimive podatke: U Španjolskoj nesmie sudac ostati dulje od osam godina u istom mjestu, a mora se još prije premjestiti, ako se je u dotičnom gradu oženio, te on, njegova supruga ili njegova rodbina u direktnoj liniji, tamo zemljište stekli. U Portugalskoj nesmije sudac u istom mjestu duže od šest godina probaviti. U Italiji mogu se sudci u svako doba, čuvši mnenje najvišega disciplinarnoga suda, premjestiti. A kao razlog ovoj odredbi navode, da se dužim boravkom u jednom mjestu razviju odnošaji medju sudcem i okolinom njegovom, koji nemogu biti prama časti sudačkoj.

— *(Ugar. ministarstvo za bogoštovje i nastavu)* izdalo je važnu naredbu o studijah i ispitih na pravo- i državoslovnih fakultetih kr. sveučilišta ugarskih, i kr. pravoslovnih akademijah. Naredba sadržaje potanke propise 1. o t. z. temeljnom (pravno-povjestnom) i 2. o teoretičkih državnih ispitih, zatim 3. o ispitnih povjerenstvih, 4. obćenite i 5. prelazne ustanove.

— *(Povodom antisemitskih izgreda)* izdao je držav. nadodvjetnik ugarski Kozma vrlo energičnu odredbu na državna odvjetničtva u Zala-Egersegu, Kapošvaru i Kaniži. Konštatirajuć kako je nastala preka potreba u području spomenutih držav. odvjetničtva uvesti preki sud, očekuje državni nadodvjetnik, da će oni, gdje bude potrebna njihova intervencija, imenito u postupku prekog suda postupati brzo, energično ali ipak nuždnom opreznošću. Državni odvjetnici nesmiju se bez dozvole nadodvjetnika udaljiti iz svojih sjedišta; bditi će, da se istraga bez ikakova obzira strogo i nepristrano povede pak i tako provede, da bude imala i faktičnih rezultata. „Ja saobćujem — veli doslovce — moje mnenje gg. državnim odvjetnikom, a svaki misaoni čovjek mnije isto ovako, da ovaj pokret nebi bio nikada onako se razmahao, da se nisu neke oblasti neoprezno poniele, a možda i pogodovale mu, i da ga nisu podupirala neka t. z gospoda; isto tako nije moguće da ostanu povedene iztrage bez uspjeha, izim da ih osujeti tajna sklonost, bezdušna pristranost ili pače kazne vredno sporazumljenje dotičnih organa". Zatim pozivlje g. Kozma držav. odvjetnike, neka mu potanko opišu neke slučajeve, o kojih je privatnim putem više t ga doznao. Zatim nastavlja: „U ovom dakle negovori se niti se neće govoriti o tom, da iztraga preda kaz. sudu i kazni nekoliko zavedenih, tupih protuha, glupih radnika i šegrta, nego mi očekujemo od dotičnika, da će dovesti svakoga pred sud bez razlike zanimanja, socialnoga položaja, stališa, ranga i odiela, koji je budi činom budi savjetom doprineo k ovoj buni, koja je već do sada domovini i narodu naniela neizrecivih šteta i toliko sramote".

Književne viesti.

— Études sur la Protection Législative accordée aux droits des auteurs sur leurs oeuvres artistiques et littéraires. Par le Dr. Vladimiro Pappafava. — Paris 1883 str. 36.

Ova vrlo zanimiva razpravica štampana je prvobitno u organu „Bulletin de la Socíeté de Législation comparée", pak je odavlje napose pretiskana. Neumorni pisac i naš suradnik, koji je ujedno član spomenutoga družtva, izradio je ovu razpravu pomno pak zaslužuje da se jednakom pomnjom prouči.

— Annuario Dalmatico per l' anno 1884, redatto da L. prof. Benevenia, V. prof. Brunelli, S. Ferrari-Cupilli. — Ovaj prvi svezak

Digitized by Google

Pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina.

Napisao dr. F. J. Spevec.

(Nastavak.)

§. 23. Ordo judicii terrae.[1]

Pravo odkupa, što ga knjiga rožmberžka tek spominje, normira pobliže OJT. u glavi devetoj, § 70 i 71, i to latinski tekst podpunije i više prema naravi i svrsi instituta, nego tekst českí, nu mi navodimo svagdje jedan i drugi, da se vidi razlika.

§ 70 Item si aliquis hereditatem alterius, ad eum jure affinitatis pertinentem, puta apud patrem vel fratrem aut patruum vel amicum suum, qui est de paterna et non de materna linea procedens, emerit pro aliqua pecuniae quantitate, et si ille affinis eandem hereditatem reemere voluerit: infra annum et diem, quae dies sex septimanas debet continere, pro eadem hereditate citare, vel saltem bedallum ad citandum debet recipere, et eundem cum querimonia more solito tabulis consignare, tresque citationes facere, et in termino quolibet pecuniam totam, pro qua ipsa hereditas vendita est, coram beneficiariis demonstrare, protestando, quod eandem pecuniam paratus est dare eidem citato, et per hoc hereditatem suam affinem obtinere.

Kdyžby kto dědiny u čieho bratra neb přietele kúpil, ježtoby ten bratr nebo přietel byl jemu po otci (to jest po meči), ale ne po mateři (to jest po vřeteně), a kdyžby ten přietel, jenžto jest po meči, chtěl tu dědinu obdržeti: tehdy má trój póhon učiniti před rokem a přede dnem, a ty penieze, za něž jest prodána ta dědina, úředníkóm Pražským má položiti.

I. Kako ne samo u ovom spomeniku, nego ni u drugih vrelih českoga prava ne nalazimo podataka o prekupnom pravu, manjka svaki temelj, s koga bi se moglo tvrditi, da navedena

[1] Cod. jur. boh. II. 2. str. 198 i sl.

Digitized by Google

mjesta ne rade ob odkupu kao samostalnom institutu, već kao pravu, što pripada rodbini na temelju prekupa. Glede subjekta, ovlaštenih na odkup nalazimo u OJT. znatnu razliku napram onomu, kako te ovlaštenike prikazuju izprave: odkup bo ograničuje se samo na rodbinu po mužkoj lozi, razlika, koje ne nalazimo u ostalih slavenskih pravih. Nu dočim po latinskom tekstu spada medju ovlaštenike i sin odsvojiteljev, navodi češki tekst kao najbližeg ovlaštenika brata, a onda dalju rodbinu.

Da ono prvo odgovara više svrsi instituta i starijim nazorom, zastupanim u izpravah, ne treba dokazivati. Nu ni češki ko što ni latinski tekst ne ograničuju pravo odkupa na opredieljeni krug rodjaka po krvi mužkoj, već iztaknuv imenice samo bliže od njih, označuju ostale obćenitim nazivom „amicus" „přietel", da je pako u konkretnom slučaju u prvom redu ovlašten onaj, koj je najbliži, sliedi iz naravi same stvari.

Obzirom na objekt ne čini se nikakova razlika medju nasljednim i nenasljednim dobrom. Da izraz „dědina",[2] hereditas rabi OJT. za oznaku nekretnina u obće, pokazuju mnoga druga mjesta, tako imenito glava osma, govoreć o parnici zemljištnoj u obće.

Obzirom na vrsti odsvoja nalazimo opet razliku medju latinskim i českim tekstom, § 71: . . . si aliquis hereditatem aliquam per modum et titulum emptionis, donationis, permutationis vel successionis, aut alium modum quemcunque fuerit assecutus, et eandem per unum annum integrum et diem, de qua supra dictum est, pacifice tenuerit et praescripserit sine interruptione juridica: amplius pro eadem hereditate jure affinitatis citari non debet.

A kdyžby kto dědinu trhem nebo směnú kúpil neb přijal v svú moc, a rok a den držal, a žádný naň nesáhl: tehdy po tom roce žádný přietel nemóž jeho ssúti.

Možda nije ni češki tekst htio pravo odkupa ograničiti samo na prodaju i mienu, nu tekst latinski proteže ga izrično na sve vrsti odsvoja, koje imadu posljedicom trajni izlaz nekretnine iz obitelji, bilo to oneroznimi ili lukrativnimi pravnimi poslovi.

Ustanova ta dosljedna je provedba principa odkupa, ne stežuć vlastnika u razpoložbi nekretninami više, niti nedavajuć

[2] o značenju v. Jireček: Slovanské právo II. § 39.

Digitized by Google

rodbini glede odsvoja nekretnina manje prava, nego to sliedi iz samog načela. Da je pako pravo odkupa protegnuto na sve vrsti odsvoja, o kojih se govori u § 71, makar da se u § 70 spominje samo prodaja, ne ima razloga dvojiti; u § 70 navodi se prodaja samo kao primjer, da se čitavo pitanje u mah pobliže normira, a § 71 ističe uz prodaju i druge vrsti odsvoja, koji se po izminuću opredieljenoga vremena ne mogu pobijati „jure adnitatis“. Vrieme to posebni je zastarni rok samo za rodbinski odkup, dočim léta dědiná ili zemská obćeniti su rok dosjelosti, izminućem kojega posjednik se štiti proti svakomu. S toga ne ima smisla, što veli českí tekst u drugom dielu § 71: A pakliby tři léta a osmnádste neděli ty dědiny držal, nemá jeho zádný z ních pohóniti přívuzenstvím. Je li utrnulo pravo rodbinskog odkupa minućem jedne godine i jednog dana, to netreba čekati minuća zemskih leta za nepobitnost odsvoja „přívuzenstvim“, a po minuću tog roka ne će se moći pobijati odsvoj ne samo „přivuzenstvím“, već ni na drugom temelju s toga je izpravniji tekst latinski, veleć, da se posjednik, posjedujuć nekretninu tekom navedenog roka, ne može „ad nullius instantiam .... citari.[3]

II. Ovlaštenik imao je vršiti svoje pravo sudbenim putem. Odkup spadaše medju one vrsti parnica, za koje se iziskivaše troji poziv, ko što to iztače već knjiga rožmberžka. Kako se postupak pred zemaljskim sudom vodio uz mnoge, upravo do malenkosti prepletene formalnosti, ter je najmanja pogreška mogla imati posljedicom gubitak parnice, tako je valjalo i ovdje biti opreznim. Postupak taj u našem pitanju prikazuje nešto drugčije tekst latinski, a drugčije českí;[4] dočim naime tekst českí negovori o tom, što biva u slučaju, poriče li tuženik pravo tužiteljevo, odredjuje tekst latinski, da se imade u takovom slučaju povesti dokazni postupak ko što i u slučaju svake druge zemljištne parnice. Dokaz taj vodi se svjedoci, a može imati svaka stranka svoje, ter se pripuštaju prisezi jedni i drugi. Gu-

[3] ono „přívuzenstvínu“ u tekstu českom nastalo valjda pogreškom prepisača.

[4] § 70.

Digitized by Google

biti će parnicu stranka ona, čiji svjedoci ili ma jedan samo od njih ne provedu propisno prisege. Nu što onda, provedu li prisegu obie stranke?

Za taj slučaj odredjuje českí tekst § 68: Pakliby oboji prošli tehdy póvod má do vody břiesti, a pohnaný za nim, tři kročeje vzdáli. A kdyžby póvod utonul v těch třech kročejih před nim, tehdy pohmaný má sě zase vrátiti, a toho nevinen býti. Pakli póvod přebrde, tehdy pohmaný má za nim břísti; a přebrde-li také, tehdy jest jeho prázden; pakli utone, tehdy ty dědiny i život ztrati.[5]

(Usuprot glosa latinskoga teksta veli: Et si omnes jurando processerint quid ultra faciendum sit. hoc ignoro, quia prius citatus super aquam mittebatur, quod jam abolitum est.)

Izgubi li tuženik parnicu, to ne samo da mora predati nekretninu, već ne dobiva ni kupovnine, jer ova ostaje sudu, isto tako, ko što i onda, ako, ne upuštajuć se u dokaž, ne će primiti novca, pozvan u tu svrhu tri puta. Ne poriče li usuprot tužiteljeva prava, već prihvati novac, imade se ovaj pred sudom brojiti, a manjka li samo jedan groš, ili bi bio kriv — médený aneb falešný — gubi tužitelj novce, a tuženiku ostaje nekretnina. Tužitelj naime, podižuć tužbu, imao je umah točno označiti sam predmet, iztaknuti svotu, za koju odkupljuje i pokazati novac pred sudom. Nije li se kasnije za razpravnoga stadija njegov postupak slagao u svem s tužbom, gubio je parnicu.

§ 24. Kasnija vrela.

I. Pravo rodbine obzirom na odsvoj nekretnina, sastojeć u samom odkupu, uzdržalo se neko vrieme i poslije OJT. O tom, da bi vlastnik, hoteć odsvojiti nekretninu, imao pitati dozvolu rodbine, ne ima u kasnijih vrelih podataka, dapače sve jasnije se izriče slobodna razpoložba. Za primjer navodimo Officium

[5] Primjer taj dovoljno pokazuje nedostatak staroga českoga procesa, potićuć odatle, što se dopušta obim strankam dokaz svimi dokaznimi sredstvi. Tuj se izněvjerila sudu ona viša moć, koja bi imala nedvojbeno pokazati, ko imade pravo ko li krivo, jer ovdje nije krivca našla.

Digitized by Google

circa tabulas terrae,[1] § 174 gdje se veli: Quando pater emit aliquam hereditatem sibi et heredibus suis, et si eam demum vendit, heredibus irrequisitis etiam indivisis: forum tenet. Et si patre mortuo heredes ipsam repetunt, inventum est, quod sicut patri licuit emere pro se et heredibus suis, sic eidem patri licet vendere heredibus irrequisitis; et alias potest pater perdere et lucrari.

Tim je jasno izrečeno načelo, da otac razpolaže nekretninami posve slobodno, ma i ne bio podieljen s djecom i nepitajuć ove. Ono „kupío sebi i svojim nasljednikom" rabilo se često značeć lih, da će imovina preći na nasljednike, ne odredi li otac inako, a nije se onim ograničivao on u razpoložbi.

Moglo bi se misliti, da se ta slobodna razpoložba odnosi samo na kupljeno dobro, nu tomu bi se protivila posljednja alinea navedenoga mjesta, koja, pošto je izrečeno načelo slobodnoga odsvoja glede kupljenoga dobra, obćenito to proteže na očevu razpoložbu „et alias potest pater perdere et lucrari".

Ta se medjutim sloboda razpoložbe ne protivi ni malo pravu odkupa, kod ovoga bo, kao samostalnog prava ne mora vlastnik pitati rodbine, a da njoj ipak pripada odkup pače za nju nastaje tek odsvojem mogućnost, vršiti svoje pravo.

Tvrdimo prema tomu, da navedenom ustanovom nije zaniekano pravo odkupa, već „opoziv", t. j. jednostavna vindikacija na temelju okolnosti one, što otac nije pitao djece prigodom prodaje, a po načelu odkupa on je dašto ni netreba pitati, osim kad bi htio sklonuti ju, da se odrekne odkupa. — Tvrdimo to s toga, jer kad bi navedeni § bio zaniekao pravo odkupa, stajao bi u protuslovju s § 176 koj veli: Pro abscussa, i. e. za ssutie debet jurare manu propria, quod pecuniae sunt suae propriae, quibus vult abscutere.

Ob odkupu govori se ovdje kao stvari poznatoj, nije se dakle mogao on negirati; nadalje, kao što se mogao ovdje upotriebiti izraz „abscutere", isto tako bilo bi se to moglo učiniti u § 174, kad bi se bio mislio tamo odkup. Hćeti pako uzeti,

[1] C. j. b. II. 2. p. 256 sgg.

Digitized by Google

da je u § 174 zaniekano pravo odkupa samo djeci, a § 176 da govori ob odkupu ine rodbine, za to ne ima nikakova temelja. Jedno, bila bi to novost napram OJT., koju bi valjalo označiti, a ne govoriti onako samo obćenito ob odkupu, s druge strane § 174 odbija repeticiju posve obćenito, imajuć pred očima opoziv, ter obzirom nanj izriče obćenito načelo slobodne razpoložbe. Istina je doduše, da su po tumaču Andrije Dubskoga izključena djeca od odkupa, ali samo neodieljena, u našem pako slučaju imade se pred očima jače pravo baš neodieljene djece, nego odieljene. Pokazuje to ona čestica „etiam" u § 174, koja znači, da niti neodieljena djeca ne mogu „repetere hereditatem", a još manje odieljena, nije se dakle mislio odkup, na koj bijahu, kako spomenusmo, djeca odieljena ovlaštena.

Da se nadalje u § 176 radi o rodbinskom odkupu, sliedi već odatle, što druge vrsti odkupa ne nalazimo u českom pravu izrično normirane, imenito pod nazivom „ssutí", a i nova ona potrebština, koju mora dokazati retrahent, da na ime za sebe, u svojem interesu vrši pravo odkupa, odgovara poglavito svrsi rodovnoga odkupa. Da napokon u vriemn off. c. tab. ter. nije bilo odkupa još nestalo, dokazuje kasnije vrelo, u kojem se spominje, naime

II. Tumač Andrije Dubskoga[2] § 14. O ssutí dědictvie.

„Pak o ssutie jest čas, rok a den zemský dán každému, ktož své dědictvie ssúti má. A jiný nemóž ssúti, jedno strýc, bratr, stryjčenec, neb syn dielný, aneb otec dielný, ale jiný nic. Pakliby otec prodal dědictvie poslúpné, a do roka umřel, a panna dědička ostala, a žadala by své dědictvie vyplatiti: tak s ssutiem móže jíti".

U tumaču A. D. nalazimo nekih novosti napram prijašnjemu pravu, koje pokazuju, da se je institut odkupa sve više udaljivao od prvobitne svrhe. Osim toga, što je pravo odkupa ograničeno na uži krug rodbine, nesižuć preko stričevića, osobitom je novosti, što je izključen od toga prava sin nedielni.

[2] Pána Ondřeje z Dubé: Výklad na právo zemské české. Cod. j. b. str. 356 sl.

Digitized by Google

Odlučivaše kod toga nazor, da sin, nalazeć se u vlasti očevoj, mora priznavati njegove čine, kako to izriče tumač na drugom mjestu,[3] veleć da je otac „vše ztratiti mohl jim i ziskati," i kako to pokazuje ono, što se govori o ćeri. Nastanu li uvjeti, pod kojimi pripada nasljedno pravo ćeri, t. j. ne ima li sinova moći će i ona vršiti pravo odkupa, ako otac prije, nego to pravo zastari, umre, ona dakle izadje iz očinske vlasti. Ne može bo se reći, da se propis onaj o ćeri odnosi samo na odieljenu ćer, jer ovoj se priznaje pravo odkupa glede nasljednoga dobra, kad bi ga pako mogla ona vršiti tek pod uvjetom, ako otac prije godine i dana umre, bilo bi po tom ne samo njezino pravo, prem odieljena, izigrano, ne umre li otac pravodobno, već pravo odkupa u obće. Ili će se dopustiti daljim rodjakom odkup, prem je tuj odieljena kći? Nadalje ne ima razloga, s koga ne bi mogla vršiti odkupnoga prava i kći neodieljena, umre li otac prije, no zastari odkupno pravo; pod istim uvjetom moći će odkupiti nekretninu i neodieljeni sin, ko što i onda, ako se prije godine i dana odieli od otca.

Glede objekta ograničeno je po Dubskom odkupno pravo jedino kćeri na nasljedno samo dobro. Razlika medju nasljednim i nenasljednim dobrom poznata bje već knjizi rožmberžkoj,[4] nu ni ona, govoreć ob odkupu, ni OJT. ne ograničuju odkupa na nasljedno dobro, pa tako načelno ni Dubski, osim jedine kćeri.

Postupak onaj je isti po tumaču, koj i prije, jedino što u slučaju dokaznog postupka ne ima religiozne kušnje, nadalje ističe tumač potanje sve one formalnosti, sbog kojih može stranka izgubiti parnicu, ter po tom novce i nekretninu. Tužitelj gubi, ako ne položi točno onolike svote, kolika unesena u zemaljske daske, ili ako bude u novcu „co zlého nalezeno", isto tako, ako pogrieši u kojoj formalnosti pred sudom, ne odgovara, ne brani propisno svoga prava. S tih formalnopravnih griešaka gubi i tuženik nekretninu i novce, koji ostaju sudu, isto tako ne će li uzeti odkupnine, ili ako ne dodje pred sud. Zato dobro opominje Dubski;

[3] § 117.

[4] § 282: „to je dědina ma poslúpná, po mém otci".

Digitized by Google

„V tom se vystřieci má, aby i peněz i dědin neztratil".

III. Važnost rodbinske sveze obzirom na odsvoj nekretnina oslabljena bijaše, ko što vidjesmo u českom pravu do pukog odkupa, nu ni taj ne održa se dugo. Za vrieme Dubskoga on se već donekle izrodio, a najvažniji kasniji spomenik, djelo na ime Všehrdovo, ne spominje ga više.[5] Da vlastnik, razpolažuć nekretninami, nije trebao tražiti nikakove privole rodbine i jedva je od potrebe izticati. Doduše u § 18 tit. 4 knj. IV. veli Všehrd: A též o jiných o všech prodávajiciech nebo ve dsky jinak zapisujíciech, kteříž ač příbuzenstviem žádným svázáni spolu nejsú, ale spravedlností, právem nebo jměniem nějakým rovným spojeni jsú .... na temelju česa bi se moglo misliti, da Všehrd svezu rodbinsku stavlja naproti svezi lih imovinskoj, pa kao što treba privola onih, s kojimi je prodavalac u imovinskoj zajednici, tako da treba i onih, s kojimi ga veže odnošaj rodbinski. Nu da tomu nije tako, pokazuje § 17 cit.: Ktož bratřie nebo stryce nedielné má, let spravedlivých došlé, nemóž bez jich povolenie nic ve dsky klásti; bez přítomnosti móž, miesta každému z nich nechaje, aby se po tom k tomu kladení přiznali itd.; odakle jasno sliedi, da prodavalac imade pitati privolu samo onakova brata, strica, s kojim nije u imovini podieljen, po načelih dakle, valjajućih za suvlastnost.

Prema tomu navedeni § 18 ne znači, da bi se prodavalac morao obazirati na rodbinu već kao takovu, nego se onim mjestom samo ističe još jednom suvlastnost rodjaka, o kojoj je govor u predidućem paragrafu, ter se veli: kao što privola suvlastnika brata, strica, tako treba i ona drugog suvlastnika, nerodjaka, da bude prodaja valjanom. — Slobodnu razpoložbu otca obzirom na djecu dobro ističe § 8 tit. 6 knj. IV.: Má také vědieno býti, že nenie jedno, kdež se komu ve dsky klade a dědicom jeho, a kdež se klade jemu a dětem jeho. Neb ..... kdež stoji dědicóm, tu otec sám beze všech synův to dědictvie móž prodati, zastaviti, dáti, zapsati, mějte

[5] O právich země české knihy devatery.

Digitized by Google

leta neb nemějte, a beze všeho jich povolenie a přiznánie mŏž ve dsky klásti; ale kdež stojí, a dětem jeho, tu otec ani synové po smrti jeho bez povolenie dcer, mejte léta nebo nemějte, prodávati, zapisovati ani vedsky klásti nemohú".

U prvom slučaju kupac je sam vlastnikom kupljene nekretnine, kojom može razpolagati ko što i drugom svojom imovinom, ne obaziruć se na nasljednike, imovina bo preći će na njih tek, nastanu li uvjeti za nasljedstvo.

U drugom usuprot slučaju smatra se otac s djecom suvlastnikom kupljenog dobra; posljedicom je to te vrsti prodaje, kao sukontrahent prodavaočev fungiraju ovdje uz otca njegova djeca, subjekti poznati, a ne onako neopredieljeni, kao što su „dědici"; za razpoložbu jednog treba u ovom slučaju privole i ostalih, ali ne kao rodjaka, već kao suvlastnika.[6] — Nu, kao što je spomenuto jur gore, okolnost ona, što se za odsvoj ne traži privola rodbine, neizključuje prava rodbine na odkup, ali ni ob ovom ne ima u Všehrda spomena. Pobliže osvrnuti nam nam se je ovdje na naslov: „o zplacení zástavy nebo o ssutí.[7] V. 5.

Naslov taj normira izplatu zaloga, nu izplata ne ima ovdje karaktera rodbinskog odkupa, već je samo izplata onakova, koja se inače razumieva po naravi samog pravnog posla, nu koja je ovdje jos naročito pridržana. Sliedi doduše iz same naravi založnoga prava, da zalagatelj ili njegovi nasljednici, izplativ dug dobivaju od založnog vjerovnika dani mu u zalog objekt, pak u tom smislu pravo veli Všehrd cit: „každá zástava mòž zplacena býti", ali način, kako se osnivao po Všehrdu zalog, gdje se prenosilo zemljište u mah u posjed i užitak vjerovniku, za-

[6] Razumieva se, da u ovom posljednjem slučaju nepostoji nikaki „spolek", jer se taki u obće ne može kupm osnovati v. IV. § 5.[10]. [11].

[7] U knjizi rožmberžkoj, OJJ. Off. c. t. terr. i tumaču A. D. rabi se izraz ssuti kod odkupa odsvojenih nekretnina po rodjacih, nu nije to tehnički izraz, kojim bi se označivao samo rodbinski odkup, isto tako neznači ssuti samo izplatu zalogu, kako bi se moglo izvoditi iz reda rieči navedenog mjesta Všeh, već ssutí, subst. od ssuti=sasuti (kn. dru. str. 31 identificira ga sa sypati) znači u obće izplatiti, odkupiti, sasuti neki teret s objekta. U tom smislu rabi taj izraz i Vš, na drugih mjestih n. p. IV. 11.[19] . . . leč by . . . to věno prvé penězi hotovými ssul" itd.

Digitized by Google

htjevao je, da se izplata naročito pridrži, inače se ne bi bila ona razumievala sama sobom, Tim pako pretvarao se taj pravni posao u kupoprodaju uz pravo odkupa, gdje se prema tomu odkup vrši s toga, jer je pridržan. Zástava se zpravú a na prostánie, kako ju riše Všehrd.[8] nije ništa drugo, nego prodaja nekretnine uz pridržaj odkupa. Prije svega veli Vš., da se zástava se zpravú upisuje u zemaljske daske „trhem“,[9] zatim navodi formulu, po kojoj se takova zastava osnivaše: J. B. z P. přiznal se před úředniky, že jest dědictvie své .... tvrz, dvor ..... i se vši zvoli ..... žádného práva ani panstvie sobě tu dále nepozóstavuje, prodal Smilovi z N .... za pět set kop grošóv ..... a jemu toho dědictvie dědicky postúpil jest..... s takovú výměnkú, že on J. B. bude moci to dědictvie nebo jeho dědici vyplatiti od téhož Smila ....., a to, kdy by koli strana straně nebo dědici jich dala rok napřed věděti ..... a on má dédictvie zase pustiti a postúpiti, a ten trh z desk propustiti itd.[10]

Kako se vidi iz navedene formule, ne zove se taj pravni posao niti imenom „zástava“, već „trh“. o dužniku se veli, da je upravo „prodal“ i „toho dědictvie dědicky postúpil“, uz uvjet, da nakon predhodne odpovjedi može „vyplatiti“. Svako, komu bi bilo prosudjivati taj pravni posao, nazrieti će u njem kupoprodaju uz pravo odkupa.

Tako smatrao je u ostalom taj posao i sam Všehrd kad veli: kteráž zástava se zpravú jest, ovšem taková jako trh jest; v tom se toliko dělí, že trh k dědictví a k věčnosti, ale zástava k výplatě a do času uloženého bývá.[11] Tim označuje Všehrd razliku medju zastavom i prodajom u obće, a ne prodajom uz pravo odkupa, ter prodaji, kao trajnom prenosu vlastnosti, stavlja naproti zastavu, kao vremeniti prenos, prenos do odkupa, nu koj može postati takodjer trajnim.

---

[8] V. 1. 2.
[9] cit. 1.[4]
[10] cit. 2.[1]
[11] cit. 1.[1]

Digitized by Google

Jasno pokazuje to drugo neko mjesto, gdje se ob onom, koj dobiva nekretninu zastavom, veli da ju kupuje, ter se taki kup luči od kupa u obće tim, što je on privremenim: „Svobodnê dědictvie nebo plat ktož u koho kupuje bud trhem dědíčně, nebo zástavú do času·“ [12] — Posljednja stavka navedene formule ne znači ništa drugo, nego da odsele pripada kupcu zemljište kao takovo, na koje ne ima prodavalac nikakova prava, budući je proigrao ono, što si je bio pridržao; uvázání ne znači ništa drugo, nego pretvor kupčevog, odkupom oterećenog prava na zemljište u pravo bezteretno.

Istina je, da medju odkupnim pravom, što pripada zalagatelju i onim, što si ga pridržaje prodavalac, postoji razlika, jer prije svega ono se prvo razumieva samo po sebi, sliedi iz naravi pravnog posla, dočim ovomu drugomu imade mjesta samo ondje, gdje je to naročito ugovoreno; ali u našem slučaju ne samo da je to pravo odkupa naročito pridržano, nego se to upravo moralo učiniti, jer se kod onakove forme osnutka ne bi bilo nikako samo sobom razumievalo; pridržaj odkupa nije dakle ovdje suvišan, kao što bi bio ondje, gdje se pravni posao označi zalogom, a gdje bi se uza to iztaknuo i odkup. Nadalje odkupno pravo, što pripada zalagatelju kao takovomu, vriedi ne samo napram založnom vjerovniku, nego napram svakomu posjedniku založenoga objekta, u našem slučaju pripada mu to već po unosu u zemaljske daske.[13]

Ne ima prema tomu kod zastave se zpravú a na prostánie niti po imenu a niti stvarne razlike od prodaje uz pravo odkupa. Nu ni u jednom ni u drugom slučaju, bila to kupoprodaja uz pravo odkupa, bio to zalog, ne vrši se odkupno pravo kao rodbinski odkup, već u prvom slučaju kao pravo ugovoreno, a u drugom kao posljedica same naravi pravnog posla. Zalog odkupljuje prije svega sam zalagatelj, a nedospije li on, tad njegovi nasljédnici, na temelju svog nasljednog prava, a ne kao ovlaštenici rodbinskog odkupa, s toga se moraju točno držati uvjeta, uz koje je založena nekretnina, ne samo, što se tiče

[12] IV. 5.[1], sr. takodjer V. 23.[2]

[13] važnost takova unosa dobro označuje IV. 13.[11] govoreć o jemstvu.

Digitized by Google

dužne svote, nego i rokova,[14] dočim, kad bi se tuj radilo o rodbinskom odkupu, ne bi se ovlaštenici mogli vezati na rok, od koga tek mogu vršiti svoje pravo. Gdje se rodbini priznaje puki odkup, tuj ne ima on kod zaloga pravoga smisla, osim ako je ugovoreno, da se izminućem opredieljenoga roka pretvara zalog u odsvoj trajan; nu baš za taj slučaj, gdje bi tek imao odkup po rodbini smisla, ne spominje Všehrd nikakovo „ssutí", pače ga izključuje.

Pravo rodbine na odkup nekretnine, osnivajuć se na njezinom svojstvu kao rodbine, ne postojaše više u vrieme Všehrdovo, prem je njemu stariji institut dobro bio poznat, jer govori,[15] kako stoji v spisiech starých, o pravé země české učiněných", da kupac, ne hoteć primiti ni novaca ni predati zemljišta rodjaku, koj ga odkupljuje, gubi i novce i zemljište, ter dodaje: „Ale to jest pokuta velika, a v těchto letech jest z obyčeje vyšla". Nu ne samo „pokuta", nego i čitavi onaj institut izašao je iz običaja.[16]

POGLAVJE III.

Poljsko pravo.

§ 25. Izprave.[1]

Zakoni, valjajuć bilo za cielu državu, bilo za pojedine zemlje, stadoše se, kako je poznato, stvarati u Poljskoj dosta kasno. Nu i za dobu prije tih zakona uzčuvao se znatan broj spomenika, na temelju kojih dade se narisati pravni život u dobi, kojoj ti spomenici pripadaju.[1] Za naše su pitanje osobito važnimi izprave, sastavljane prigodom razpoložbe nekretninami,

---

[14] V. 5.[2]

[15] V. 5.[6]

[16] Sr. IX. 3.[3]: Jestě jiný k témuž podobný zmatek, když kto z prodaného nebo zapsaného dědictvie prve od otce nebo od bratra nebo jakž koli, po tom polánie.

[1] Izključio na tih vrelih osniva se radnja R. Hubea: Pravo polskie w wieku trzynastym. Warozawa 1874.

Digitized by Google

prikazujuć nam okolnosti, uvjete, na koje su stranke uzimale obzir kod te razpoložbe, i uz koje smatrahu one sklopljeni pravni posao čvrstim. Dakako, da se ni ovdje nije postupalo svagda strogo juristički, prevelika opreznost stranaka navodi često i ono, što se u konkretnom slučaju za valjanost pravna posla bez dvojbe nije iziskivalo; ali, akoi ne za sve potankosti, a ono za samu glavnu stvar, za odnošaj u obće, u kom se nalazio vlastnik razpolažuć imovinom, napram svojoj rodbini, pru žaju nam izprave važnih podataka. Znatan broj izprava, zasvie-dočujuć razpoložbu nekretninami, pokazuje, da se ta razpoložba preduzimlje uz sudjelovanje rodbine, bilo to prodaja, miena ili darovanje.

1) Kod prodaje spominje se često ne samo privola djece, nego i žene, braće i dalje rodbine, koja se navodi bud poimence, bud samo obćenitim označuje imenom:

god. 1256: Sulislaus . . . . . de consilio filii sui B. et de beneplacito omnium cognatorum suorum hereditatem suam vendidit;[2]

god. 1285: Comes L. et filius suus P. de consensu omnium heredum ac successorum suorum, vend derunt;[3]

god. 1295: ego comes Pr. . . . . de voluntate et concensu meorum filiorum is. & R. . . . . vendidi;[4]

god. 1300: Cristianus publice est professus, se cum consensu uxoris sue ac liberorum suorum molendinum . . . . . vendidisse;[5]

god. 1304: Johanes . . . . cum consilio et consensu fratris sui Floriani et aliorum fratrum suorum patruelium. S. J. & St. . . . . villam suam B. que ipsum a paterna successione contingebat, pro LXX. marcis vendidit;[6]

---

[2] C. M. P. Str. 301 br. 338.
[3] ib str. 520.
[4] C. P. II. 1 str. 128.
[5] ib. I. str. 163.
[6] ib. 1. str. 165., v. takodjer god. 1304 str. 166. g. 1315 str. 200 g. 1318 str. 214 itd.

Digitized by Google

Imade nadalje izprava, gdje se za one, koji ne mogahu sudjelovati kod prodaje, preuzimlje jamstvo, da će prodaju odobriti. Tako govori prodavalac u izpravi od god. 1295: .... quam venditionem per filium meum Ubislaum, qui captivus in Liwonia detinetur .... promitto confirmare";[7]

2) Kao što kod prodaje, tako se navodi sudjelovanje rodbine i kod miene;

god. 1234: cum comiti Cl., habenti villam M. — eandem villam sibi placuisset cum J. pro villa ipsius J. invicem commutare, sic inter prefatum Cl. et J., fratris ipsius J., qui U. cognominatur, accedente voluntate et consensu, omnibusque eiusdem J. cognatis et consanguineis ad idem consentientibus;[8]

god. 1253. quidam juvenes B. & P. — ea parte hereditatis sue, que eos inter ceteros fratres suos contingebat, fecerunt commutationem .... fratribus ipsorum, videlicet J. & P. in hac commutatione spontaneum prebentibus assensum;[9]

god. 1256: Ilanc autem commutationem feci de beneplacito fratris mei S. et N. fratris mei patruelis, qui ambo ..... unanimiter consenserunt.[10]

3) Više, nego kod oneroznih, borila se rodbina bez dvojbe kod lukrativnih pravnih posala, da se preduzimlju oni samo uz njezino sudjelovanje, makar ta njezina borba naide skorim na čvrst odpor.

god. 1155: spominje se „villa G., quam B. cum uxore et filio .... ecclesie dedit;[11]

god. 1208: Ogerius cum consensu filii sui O. hereditatem suam ..... contulit ecclesie;[12]

god. 1230: Ego Br. ..... cum consensu S. fratris mei et

[7] ib. str. 128.
[8] C. M. P. str. 152, v. takodjer god. 1251 str. 256.
[9] ib. str. 283, v. takodjer g. 1256 str. 302.
[10] ib. str. 303. Nadalje g. 1265 str. 363, g. 1288. C. P. I. str. 125, g. 1296 ib. II. 1 str. 138 itd.
[11] C. P. I. str. 10.
[12] C. M. P. str. 61. br. 63.

Digitized by Google

J. filii fratris mei, cum consensu uxoris meae et parentum meorum, obtuli et contuli locum proprietatis meae dno H. abbati;[13] . .

izprava bez godine:[14] Th., meus cognatus . . . . consensu matris et fratris sui D., nec non meo consensu et fratrum meorum F. et N., justum suum patrimonium, hereditatem P. contulit Deo;

god. 1250: Comes S. cum consensu fratrum suorum, uxoris sue et filiorum suorum . . . contulit.[15]

II. Iztaknuti primjeri, a takovih imade mnogo više, nego ih ovdje navedeno i nego ih se navesti može, dokazuju, da se razpoložba imovinom preduzimlje uz sudjelovanje rodbine. Nije li se na nju uzimao obzir, smatraše se ona povriedjenom i po' bijaše taki odsvoj. Primjera za to pružaju izprave dovoljno- odakle se ujedno vidi, da povriedjenik većim dielom nagovoren sudom, prijatelji ili i dobrovoljno odustaje od pobijanja. Izprava od god. 1254, pripovieda, kako neki plemić Sdeslav darova crkvi „tres villas patrimoniales," a tomu se daru uzprotivi brat darovateljev Boguslav „asseverans, non posse quemquam nobilium seu militum villam patrimonialem alicui ecclesie perpetualiter donare absque conivencia suorum consanguineorum.[16]

Pita se sada, kakove je naravi to pravo rodbine, koje joj, kako sviedoče izprave, pripada kod razpoložbe nekretninami nedvojbeno? Pravilno se navodi, da vlastnik razpolaže uz privolu rodbine, „voluntate et consensu", ili bez njezina prigovora „absque contradictione" itd., nu na temelju tih izraza ne možese bez dvojbeno tvrditi, da je rodbina imala pravo prigovora proti odsvoju u pravom smislu; izrazi bo ti negovore niti proti prekupnomu niti proti odkupnomu pravu, jer i onaj, koj je ovlašten samo na prekup ili odkup, može dati konsenz, odnosno uztegnuti se od kontra-

[13] ib. str. 113, god. 1237, br. 174 nadalje god. 1238, 1239 u C. P. II. 1 str. 16 i I. str. 42.

[14] C. M. P. str. 241 br. 276.

[15] ib. str. 249 br. 286 sr. i br. 285, zatim: god. 1253 u C. P. I. 66; zatim god. 1256 u C. M. P. str. 300; zatim god. 1273 u C. P. I. str. 99; zatim god. 1278 u C. M. P. str. 412; zatim god. 1297 u C. P. I. str. 155; zatim god. 1300 u C. P. I. str. 164; zatim god. 1305 u C. P. I. str. 170 itd.

[16] C. P. II. 1, str. 51, v. takodjer: god. 1302 ib. str. 160.

Digitized by Google

dikcije, što znači toliko, da se je odrekao prava prekupa ili odkupa. — Naravno, da bi bilo korektno navesti u takovom slučaju u izpravi, da je nekretnina nudjena rodbini ili da se ona odrekla odkupa; ali mi jur rekosmo, da se kod sastava izprava nije postupalo svagda strogo juristički, a nije se ni lučilo pravo prigovora od onog prekupa i odkupa, zakona bo, koj bi točno precizirao posljedice odsvoja bez rodbine, nije bilo.

Nisu li po tom sami izrazi consensus, contradictio i sl. odlučnimi za samu narav prava, što pripadaše rodbini prigodom odsvoja, pružaju nam u tom pogledu podataka druga mjesta izprava, gdje se ili izključuje pravo rodjaka, što im inače redovito pripada, ili gdje rodjaci parbenim putem vrše svoje povriedjeno pravo.

1) Izprave, sastavljene o kupoprodaji, služe se rado izrazi „repetere, requirere. redimere" isl.:

god. 1256: absque ulla retractione vel redempcione";[17]

god. 1278: . . . . quod vendicionem . . . . nequaquam audeant in posterum violare „supradictam hereditatem pro simili pecunia redimere aut repetere cupientes";[18]

god. 1304: . . . . . spe redempcionis pecuniarie penitus objecta;[19] . . .

god. 1307: . . . . quod nec ipsi nec ipsorum consanquinei nec eciam posteri . . . . rediment.[20]

Kako se vidi, rabe se uz redimere i drugi izrazi i to često u istoj izpravi; nu da uz odkup nije postojala i revokacija, razumieva se samo sobom, s toga već ta okolnost pokazuje, da se svimi onimi izrazi označuje samo odkup, kad i ne bi bilo onih „pecuniaria redempcio", „pro simili pecunia redimere".

Još bolje sviedočanstvo za to, da se ovdje radi samo ob odkupu, nalazimo na nekih drugih mjestih. Tako po izpravi od god. 1246, neki J. i bratić mu I. prodadu nekretninu, a proti

[17] C. M. P. str. 301.
[18] ib. str. 420.
[19] C. P. II. str. 165, 166.
[20] ib. str. 200.

Digitized by Google

prodaji ustanu „filii comitis Dalberti, eo quod dicerent, se esse heredes eiusdem dicte hereditatis, promittentes, se pecuniam pro eadem soluturos ad terminos certos;[21]

god. 1256: . . . quod si postmodum quisquam de parentela predictorum juvenum voluerit redimere, . . . redimat.[22]

Iz svih navedenih podataka sliedi, da rodbina može odsvojeno dobro odkupiti, položiv kupcu danu njim kupovninu. Nu nastaje dalje pitanje, je li to odkup na temelju povriedjenog prekupnog prava ili neovisan od prekupa, kao samostalno pravo. Na temelju navedenih izprava ne da se odlučno uztvrditi, da je postojalo samo ovo ili ono pravo, jer redimere, repetere, requirere itd. dade se isto tako dobro reći za onoga, koj odkupljuje na temelju povriedjenog prekupnog prava, ko što i za onoga, komu pripada samo odkup; isto tako može se o privoli, o neprigovoru govoriti i kod prekupa a i kod odkupa. Ako i ne mora prodavalac ovlaštenika na odkup pitati, kad želi prodati, ali on to može činiti; pak ako i ne mora ovlaštenik dati nikakove izjave nije ipak izključena mogućnost, da se kod same prodaje odrekne svoga odkupnoga prava. Dočim u kasnijih zakonih ne nalazimo podataka za prekup, ali poznavaju oni odkup, govore i kasnije izprave,[23] često o privoli rodbine, ko što i prijašnje, što dokazuje, da izrazi izprava ne mogu biti odlučni.

Pomagalom za odluku u tom pogledu služi nam donekle: liber fundationis claustri sanctae Mariae Virginis in Heinrichow,[24] spomenik, u mnogom pogledu za poviest i pravo poljsko važan.

Tako se na str. 24 pripovieda, kako se četvorica, odsudjena radi razbojstva, moradjahu u pomanjkanju ine imovine odkupiti nekretninom. Qui cum suam hereditatem more polonico suis parentibus venalem prebuissent, dixerunt cognati: vendite, cui volueritis, quod non habemus unde colla vestra redimamus.

[21] C. M. P. str. 214.
[22] ib. str. 302.
[23] n. p. god. 1363 C. P. I. str. 223; god. 1394 C. P. I. 264 itd.
[24] izdao G. A. Stenzel. Bresl. 1854.

Digitized by Google

To govori nedvojbeno za prekupno pravo; ali svom se sigurnosti ipak nemože uztvrditi, da je prekupno pravo postojalo posvuda, gdje se spominje sudjelovanje rodbine. Na drugom mjestu[25] netom navedenog spomenika razlaže pravo rodbine po poljskom običaju prepošt kamenički Vinko, koj bje poručio opatu samostana henrikowskog, da kupi za samostan šumu, što ju želi prodati neki Stephanus de Cobylaglova.

Na tu poruku reče opat prepoštu: „si hanc silvam emero, heredes Stephani postmodum jure Polonico requirent.“ Ad quod prepositus respondens dixit: nequaquam. Sed scire debitis, domine abbas, quod apud attavos nostros et patres ex antiquo statutum est, ut si quisquam de genere Polonorum vendidit quodlibet patrimonium suum, ejus heredes postmodum poterunt redimere. Ovdje se ne spominje ponuda, već govori jednostavno o „redimere“; mogao se doduše misliti kod toga odkup na temelju povriedjenog prekupnog prava, al isto tako odkup kao samostalno pravo.

2) Što se tiče miene, obavljaše se, ko što je navedeno, i ova uz sudjelovanje rodbine, nu kakove je naravi njezino pravo obzirom na mienu, da li se usljed vršenja njezinog prava uzpostavljalo prijašnje stanje ili je ona danu u zamjenu nekretninu izplaćivala, o tom se izprave neizjavljuju. Gdje ovlaštenik na odkup posjeduje dobro, dobljeno zamjenom, n. p. usljed nasljedstva iza alijenatora, tuj će se lako uzpostaviti prijašnje stanje, no u protivnom slučaju. gdje se zamienjeno dobro nalazi u rukuh rodjaka, koj je učinio mienu, ili je on to dobro jur dalje otudjio, biti će do retrahenta, da plati za odnosnu nekretninu njezinu vriednost, a onaj, od koga je dobro odkupio. imade se držati svoga kontrahenta. nije li zadovoljan novcem. To odgovara samomu principu odkupa, a i u nekih se slučajevih naročito spominje „redemptio“ i kod miene. „Sed ad illud, quod .... pro commutatione datum est, nullam habeat redimendi potestatem“.[26]

[25] str. 43.

[26] Lib.Henr. str. 63, slično i na str. 65.

Digitized by Google

Uzpostava prijašnjega stanja u onom smislu da se odsvojeno dobro vrati opet u ruke rodjaku, koj je preduzeo mienu, mogla bi se izroditi pukom igrom; jer vlastnik nije absolutno ograničen u svojoj razpoložbi, ter bi mogao i opet dalje odsvajati; a baš s toga ne može se tvrditi, da ovlaštenik na odkup imade pravo oduzeti mu u zamjenu primljenu nekretninu ter ju dati za zamienjenu.

3) Glede darovanja iztaknuto je već više puta, da ni kodanj ne sliedi nipošto iz same naravi pravnog posla revokacija; usuprot, sliedi li se princip prekupa odnosno odkupa, da imade ovlaštenik naplatiti darovniku vriednost darovane mu nekretnine, inače bo odveć se vriedja vlastnikovo pravo razpoložbe, više, nego ga ograničuje sam prekup ili odkup. Izprave medjutim kao da i ovdje govore za jednostavnu revokaciju. Izrazi doduše ne mogu ni u tom pogledu biti posve pouzdanimi, prem se medju njimi ne rabi „redimere", koliko „retractare", „ne . . donatione valeat derogare", „ne aliquis donationi valeat contraire", „donationem violare aut ab eadem ecclesia alienare" itd.

U izpravi od god. 1253, veli se, kako je neki Simon učinio dar samostanu „habito consilio puerorum" uz dodatak: Et si forte post me pueri mei vel pueri puerorum meorum predictos fratres pro predicta hereditate inquietare voluerint, dent trecentas marcas puri argenti predictis fratribus . . . . et ita valeant suam villam pacifice et quiete possidere.[27]

Pripada li potomkom samo odkup, ter im se to pravo ovdje izrično pridržaje, tad je suvišno ono sudjelovanje djece; više bi s toga imalo smisla, uzme li se, da je odkup ovdje stavljen mjesto revokacije. Ali s druge strane dalo bi se za sam odkup navesti isto, što iztakosmo gore o českih izpravah.

III. Osobe, koje sudjeluju kod razpoložbe nekretninami, po izpravah su razne, nu toliko se moze obćenito reći, da se svagda u prvom redu uzimlje obzir na djecu; često razpolaže otac zajedno sa sinovi, a s daljom se rodbinom samo savjetuje. Uz djecu navode izprave i drugu, kadkad svu rodbinu, nu da

[27] C. M. P. str. 284.

Digitized by Google

sve te osobe u konkretnom slučaju nisu mogle vršiti pravo prekupa odnosno odkupa, već da je bliži izključivao daljega, sliedi iz same naravi stvari, a izrično posviedočuje to izprava od g. 1266, po kojoj neki Michael u sporazumku sa sinovi proda zemljište samostanu; proti tomu ustane stričević prodavaočev „et refudit . . . , claustro . . . . datam . . . . pecuniam pro eadem emptione. Hiis ita gestis accessit Daleborius, filius ejusdem Michaelis; dicens, se magis esse propinquum ad redimendum patrimonium suum, quod licet pater de suo scire vendiderat, filius tamen ad redimendum patrimonium propinquior, quam patruelis frater, — qui eciam pecuniam reposuit et justo sibi judicio suum patrimonium retinuit.[28]

Okolnost ona, što ovdje sin navodi, da je prodano „de suo scire" ne mora značiti, da se je on bezuvjetno odrekao odkupnoga prava; nu ako se i uzme ovo kao odreknuće, a on ipak odkupljuje, znači ta okolnost, da se on nije odrekao odkupa u korist dalje rodbine, već u smislu onom, da odsvoj imade biti valjanim, on se odrekao odkupa samo obzirom na samostan, koga će u slučaju smetanja braniti kao najbliži ovlaštenik.

Isto tako ne sliede izprave glede vrsti nekretnina stalnog pravila, uz hereditas, villa etc. spominje se kadšto i patrimonium. Po onom, što na citiranom gore mjestu razlaže prepošt kamenički opatu samostana henrikovskog, sliedilo bi, da je odkupno pravo ograničeno bilo samo na nasljedno dobro: Sed forte vos Theutonici non plene intelligitis, quid sit patrimonium

Ut ergo plenarie intelligatis, vobis exponam. Si quicquam possideo, quod avis meus et pater mihi in possessionem reliquerunt, hoc est meum verum patrimonium. Hoc si cuiquam vendidero, heredes mei habent potestatem jure nostro requirendi. Sed quamcumque possessionem mihi dominus dux pro meo servicio vel gratia donaverit, illam vendo eciam invitis amicis meis, cuicunque voluero, quod in tali possessione non habent heredes mei jus requirendi. —

[28] Lib. Henr. br. XX.

Digitized by Google

Kao opreku nasljednomu dobru označuje ovdje prepošt nekretninu, darovanu knezom. Isto to potvrdjuje se na drugom mjestu,[29] gdje knez kupiv od J. vilu M., vrati mu neku drugu, prije oduzetu vilu, pak naročito naglasuje, da toga nije učinio „racione emptionis vel commutationis facta pro M. (villa), sed nomine gracie, ne Jesco, eiusdem Johannis (prodavaoca i darovnika) nepos, tamquam in commutatione Johanni data, ipsum Joh. aliquando molestaret.

IV. Uzprkos mnogobrojnim podatkom, koji svjedoče, da vlastnik razpolaže imovinom uz sudjelovanje rodbine, ne bijaše to općenitim, bezimnim pravilom. Iz rane bo već dobe imade izprava, u kojih ne nalazimo iztaknutim nikakova sudjelovanja rodbine kod odsvoja nekretnina. Imade primjera za to i kod oneroznih i kod lukrativnih pravnih posala,[30] imenito pako čine se darovi crkvi, samostanom bez sudjelovanja rodbine. Crkvi su darovi nekretnina bili osobito u prid, s toga se ona i bori za njih, nastojeć ih oteti uplivu rodbine. Rodbina je usuprot neprijaznim okom gledala te novotarije i protivila se, nu da se skrši njezina protimba, uticalo se svakojakim kletvam, kojimi se nastojalo odbiti rodbinu od pobijanja, a s druge strane podupirahu vladari crkvu, što su bolje mogli i znali. U mnogih onih parnicah, što ih podizaše povriedjena rodbina proti crkvi i obdarenim samostanom radi nekretnina, pravilno je rodbina gubila ter joj se nalagalo, da šuti „silentium perpetuum imponendo".[31]

Nu ne samo kletvami i tim što se rodbina odbijala u parnicah proti crkvi, nastojao se ograničiti upliv rodbine na razpoložbu nekretninami, već knezovi, riešavajuć pojedini slučaj, izricahu upravo općenito, da je svakomu slobodno činiti dar crkvi po volji, ne pitajuć rodbine. Tako god. 1254 darova Sdeslav crkvi „tres villas suas patrimoniales". Tomu uzprotivi se brat

[29] ib. str. 72.

[30] V. izprave g. 1278 C. M. P. str. 420 (prodaja); g. 1282 C. M. P. str. 480 (prodaja); g. 1153 u C. P. I. str. 4 (darovanje); g. 1190 u C. P. I. str. 15 (darovanje) itd.

[31] V. izprave g. 1246 C. M. P. str. 213—215, zatim str. 523 br. 561; str. 626 br. 564, str. 529 br. 569 itd

Digitized by Google

Boguslav, navodeć, da je nečuveno, ter se crkvi daruju nasljedna dobra bez privole rodbine. Na to sazove knez[32] nekoliko svojih baruna u vieće, gdje bude jednoglasno stvorena odluka:

Quod cuilibet nobili sive militi liceat possessiones suas mobiles et immobiles perpetualiter quibuslibet ecclesiis inter vivos donare vel in testamento legare, non obstante consanguineorum quorumlibet contradictione.[33]

Od pravila dakle, da se nekretninami može pravovaljano razpolagati samo u sporazumku s rodbinom, čine se već iznimke u znatnijoj mjeri; pojedinci odsvajaju imovinu ne pitajuć rodbine, a kad misli ona vršiti svoje pravo, nastoji se raznimi sredstvi odvratiti ju od toga. Sredstva ta rabe se ne proti objestnomu parničenju, već, jer je pučanstvo još bilo odveć sviestno si svoga staroga prava, nego da bi se mogla pregorjeti samosvojna razpoložba pojedinaca, makar po nazoru crkve i vladara bilo to slobodno.

Jednom rieči: glede prava rodbine prigodom odsvoja nekretnina postojaše u Poljskoj već u ovo doba raznolikost, stoga se i na ovo pitanje dobro dade aplikovati, što veli uvod statutu visličkomu, komu bijaše želja „evellere varietatem causarum, quae plerumque in judiciis non uniformiter, sed secundum capitum sire animorum diversitatem, quamvis super uno et eodem facto, vario et diversimode deciduntur et deffiniuntur.

§. 26. Statut vislički.[1]

I. U kakovom se stanju nalazilo pravo rodbine, pripadajuć joj prigodom odsvoja nekretnina prije statuta visličkoga, pokazuju nam izprave, koje svjedoče, da vlastnik pravilno raz-

[32] Kazimir — lenčički i kujavski —

[33] C. P. II. 1. str. 51.

[1] Odnošaj medju t. z velikopoljskim i malopoljskim štatutom s jedne, ter štatutom visličkim s druge strane, nije, kako je poznato, još nedvojbeno razjašnjen. Mi služeć se izdanjem Bandtkijevovim u J. P. i Jirečkovim u njegovom Svodu, navesti ćemo, što u kojem od njih za naše pitanje nadjemo, nedvojeć, da je inštitut, o kojem razpravljamo, bio poznat u ovoj ili onoj formi.

Digitized by Google

polaže imovinom uz sudjelovanje rodbine, i da ovoj obzirom na odsvoj nekretnina pripada najmanje odkup kao samostalno pravo, prem ne ima dvojbe, da se je uzdržalo još i prekupno pravo, ako i ne obćenito.

Bitnih promjena u tom pogledu nije mogao uvesti ni statut vislički, pored sve pažnje, koju posvećivaše zakonodavac rimskomu pravu. Netraži se, istina, u statutu izrična privola rodbine za valjanost odsvoja, ne spominje se „consensus" rodjaka, ali pozna statut odkup a i povrh toga zanimiv je sa svojih mnogih podataka o tom, kako je shvaćalo pučanstvo razpoložbu imovinom po jednom rodjaku obzirom na ostalu rodbinu. Mnoga mjesta, imenito oni uvodi, kojimi počinju pojedine ustanove, jasno nam prikazuju, kako je nagon za diobami zajednica bio znatan, kakovi nastojahu odatle često neredi,[2] ali kako uzprkos tomu ni odieljenim rodjakom nije bilo svejedno, što se sbiva

[2] Za primjer navodimo po tekstu Jirečkovom čl. 108, koj glasi kao što i čl. XXXIX. štatuta malopoljskoga u J. P. str. 137, a glede same stvari ne luči se ni od čl. CXII. štat. visličkoga ib. str. 95. „Quum omnis dissensionis et discordiae sit mater communio in qua etiam fratres aut germani existentes, ad rancores seu lites non modicas saepius provocantur, ad quas evitandas homines ipsi, ne in periculum incidant vitae utriusque, consueverunt, ut plurimum, homines vivere et stare in propriis domibus separatim, de parte bonorum sive hereditatum, quae ipsos contigit, habita divisione, invicem ipsorum amicis mediantibus, licet ad principis notitiam ipsius non deducta. Sed quia saepe contigit, quod ex aliquorum vita activa et bona procuratione domus reparantur et procurantur, ceteri vero ipsum negligentes et in ratione dissoluti, domos proprios ac bona hereditaria reformare non curantes, domos informatas et hereditates ad utilitatem deductas, jure pro se vendicant obtinere, fratres aut amicos ipsorum ad judicia protrahentes, et sic quilibet paterfamilias, tactus hoc timore, a reparatione bonorum se substrahit et domorum erectione: propter quod, ut a torpore et pigritia tales retrahamus et excitemus, et bene laborantes et procurantes aliquod commodum inde reportent, statuimus nostra auctoritate: Ut quicumque fratres vel amici, consanguinei vel remoti, sexus utriusque. abinvicem separati fuerint et divisi, et in hac separatione seu divisione steterint per triennium et tres menses in taciturnitate, ad judicium non deducentes, nisi causa legitima allegetur, propter quam sibi non obviet praescriptio, a repetitione seu vendicatione partis hereditatis fratris sui vel amici, per praescriptionem objectam legitime exludantur."

Članak taj živom je slikom odnošaja, nastalih i kod nas odavna potajnimi diobami, koje, kako se vidi, nisu zadavale glavobolje samo kod nas, već i drugdje! a nerede takovih dioba dobro označuje i knjiga Tovačovska: neb takove tajne podělovani mnoho zaneprázdněni a sudův před pány přivodi a mezi lidmi kyselosti. Sr. Kn. Dru. sr. 67.

Digitized by Google

s imovinom drugoga rodjaka. Tako nas čl. 49[3] poučuje, da se „quaestiones hereditariae", tičuć se i jednoga samo brata, smatrahu uzprkos medjusobnoj odjelbi poslom zajedničkim, ter se brat, na koga se glede toga pitanja nije obaziralo, tuži „se contemptum et ad eandem quaestionem, tamquam illum, cuius intererat, non vocatum", pak riešitba, izdana glede toga pitanja „consuerit pertractari" baš s toga, jer se držalo da je valjalo pitati i toga brata. — Isto tako pokazuje praktični slučaj pod čl. 53, da prem je odbijen jedan brat svojim zahtjevom „pro hereditate", smatra drugi, da mu pripada pravo potaknuti opet to pitanje sa svoje strane. Istina, da ne uspjeva, ali svjedoči ovo o starijih nazorih glede solidarnosti interesa rodbine u imovinskom pogledu.

II. Spomenusmo, da vislički statut pozna pravo ookupa, barem po nekih rukopisih.

Čl. CXXV. De praescriptione haereditatum contra ementem.

Decaetero statuimus: quod, cum aliquis emens haereditatem et ipsam tenet tribus annis et tribus mensibus pacifice et quiete, et si ipsum aliquis consanguineus vel affinis post praedictos annos impediat, volens ipsum ab eadem emptione per proximitatem videlicet repellere, statuimus: quod, ex quo idem proximior tacuit tribus annis et tribus mensibus praenotatis, ut a modo non sit ei licitum, praedictam acquirere hoc modo haereditatem.[4]

1) Statut spominje pravo rodbinskog odkupa kao stvar poznatu, za koju smatraše nuždnim govoriti samo u toliko, u koliko je od potrebe opredieliti vrieme, tekom kojega se može vršiti to pravo. Prema tomu neoznačuje pobliže ni osoba, ovlaštenih na odkup, ni objekta, a ni vrsti odsvoja, glede kojih se može to pravo vršiti. Glede subjekta ne ima u ostalom nikakove dvojbe, da svaki „consanguineus vel affinis", u koliko se

[3] u Jirećka takodjer 49, u malopolj. stat. XVII.

[4] Jirečkom priobćeni tekst sub I., ne ima toga članka, u onom sub II. čl. 9 spominje se samo toliko, da, ko želi glede prodane nekretnine vršiti kakovo pravo, imade to činiti za 8 godina. Sr. štat. velikopol. čl. XI. J. P. str. 146.

Digitized by Google

smatra zakonskim nasljednikom,[5] imade i pravo odkupa, uz prednost naravno bližega pred daljim. Ovlaštenim prema tomu na odkup biti će prije svega sin, i on bo sadržan je u pojmu „consanguineus", kojim izrazom označuje statut u obće rodbinu, kako to najbolje pokazuje mjesto,[6] radeć ob odkupu zaloga, gdje se iztiče sam zalagatelj i „eo deficiente, eius consanguinei aut proximiores", a razumieva se, da je iza otca najprije ovlašten sin, da izkupi zalog. Istina je, da statut vislički pozna onu fikciju, po kojoj se smatra otac sa sinom jednom osobom: . . . filii cum patribus una persona jurisfictione censentur,[7] ali iz te fikcije ne izvodi statut i za imovinske odnošaje onih krivih konsenkvencija, koje druga neka prava; pak ne možemo na temelju toga uzeti, da je sin izključen od prava odkupa glede odsvojene otcem nekretnine, jer statut toga ne veli, pače daje to pravo svim „consanguineis", anomalna pako takova ustanova morala bi se iztaknuti naročito, kako to čine ona prava, koja ju poznavaju; a s druge strane znademo, da je svagda baš sin bio prvim ovlaštenikom, na kog se kod odsvoja uzimao obzir.

Imade li više jednako blizih ovlaštenika, imadu vršiti oni svoje pravo na jednake dielove, za to možemo navesti čl. 49, po kom u slnčaju, kad se radi „de hereditate", a imade više neodieljene braće, valja pozvati na sud svakoga „quihabet vel habere possit aliquod jus in dicta haereditate vel ad haereditatem aut sua quomodolibet intersit.

2) Što se tiče objekta, ne čini statut nikakove razlike medju pojedinimi vrstmi nekretnina, spominjuć samo hereditas. Prem statut na raznih mjestih spominje „bona patrimonialia,[8]

---

[5] Sr. čl. 55.

[6] čl. 41.

[7] čl. 7. Spomenuto je u uvodu, da još po Justinijanovom pravu nisu dopušteni pravni poslovi medju ocem i šinom, da jedan drugomu ne može činiti imovinskih namjena. Ostanak je to stariji absolutne imovinsko pravne nesposobnosti djece, posljedicom patriae potestatis, a ne nikakove unitatis personae, ko što htjedoše noviji pravnici. Tvrdilo se, da je to pravilo recipirano i u Njemačkoj, ter ga mnoga prava i prihvatiše. V. Kraut. Vormundschaft II. str. 633.

[8] čl. 9.

Digitized by Google

„bona paterna,[9] navodi on ipak kod odkupa samo „hereditatem", a to mu znači nekretninu u obće.[10]

Isto tako ne iztiče statut pojedinih vrsti odsvoja kod kojih se može odkup vršiti, osim prodaje. Iztaknuti nam je napose ustanove, što ih sadržaje statut o mirazu. Po čl. 107 mogu se ćeri u ime miraza dati i nekretnine „bona haereditaria", ali valja to činiti pred kraljem dočim se gotov novac može doznačiti in praesentia amicorum.

Čl. 128 veli: Statuimus etiam, quod postquam aliquis nostrorum nobilium filiam suam vivens nuptui tradiderit, et dotem sibi assignaverit competentem, ipso tandem defuncto, eadem plura a fratribus repetere non poterit. To ne izključuje takodjer mogućnosti, da se dade kćerim miraz u nekretninah, a što dalji tečaj navedenoga članka odredjuje, da imadu braća i ini rodjaci dati sestram miraz u novcu, ne govori takodjer za to, da ne bi otac mogao dati kćeri mirazom nekretninu. Nekoji rukopisi[11] sadržaju u istinu ustanovu, po kojoj može otac za života u ime miraza „bona emptaseu etiam e regia donatione obtenta assignare", no i to mogu braća odkupiti ter dati sestram gotov novac. Iz svega se vidi, da su se ustanove, tičuć se toga pitanja, tekom vremena mienjale svakojako, nu ne ima dvojbe, da su braća mogla odkupiti nekretninu, danu sestri u ime miraza, kako to neki rukopisi i glede istih kupljenih dobara naročito iztiču.[12]

§. 27. Constitutio terrae Lanciciensis de a. 1418.[1]

Cap. XXIV. Statuit dominus Joannes de Olesznycza, quando aliquis alteri vendit haereditatem et resignat, talis literam non debet exigere usque expiratis sex septimanis propter proximi-

[9] čl. 49.

[10] Sr. čl. 3. 107, 140, itd.

[11] J. P. str. 106. op. 6. & 16, tako i u Jirečka II. 18.

[12] Ćeri nisu baštinile, dok bijaše sinova, a u pomanjkanju ovih ako i pripadaše ćerim očeva imovina, mogahu ih izplatiti dalji muški rodjaci čl. 107. Statut vartski dokine to pravo rodjaka, ter osigura ćerim u pomanjkanju sinova podpuno nasljedno pravo, čl. VII.

[1] J. P. p. 19[4] sgg.

Digitized by Google

ores. . . . . Et si nullus citat pro eadem resignatione et non intercedit in sex septimanis, talem literam seu privilegium notarius dare debet super hereditatem, alio quin proximus potest redimere, solvens quidquid in litera seu privilegio continetur illi, qui emit. et hoc facere debet ad primum festum circumcisionis domini sine juramento. Quod si proximus debito tempore, ut dictum est, resignationem intercedit, et citat infra sex septimanas, acquirit haereditatem proximitate. Tunc ille, emens haereditatem, deponat juramento proprio: quod pro aequo emit, et proximus solvere debet ad proximum festum circumcisionis domini, alioquin ille emens perpetuo haereditatem obtinebit, et notarius sibi literam dare tenetur.

I. Ne može se tvrditi, da navedena ustanova normira za rodbinu prekupno pravo, jer o ponudi kakovoj rodbini prije prodaje ne ima govora. Te ponude ne zastupa ni onaj propis, da valja izdanjem izprave čekati šest nedjelja „propter proximiores", već se tim opredieljuje jedino kraći rok za odkup, ter daje rodbini pogodnost sastojeća u tom, što će se u kraćem tom roku moći odkupiti nekretnina eventualno uz drugu cienu, nego onda, ne vrši li se odkupno pravo do minuća tog roka. Ovdje se govori jedino o sklopljenoj jur pogodbi, a ničim se ne spominju čini, što bi ih valjalo preduzimati prije prodaje, kao što se niti ne nalaže prodavaocu dužnošću, da ubaviesti rodbinu o sklopljenoj pogodbi, makar da će ona to iz načina, kako se preduzimaše odsvoj,[2] lahko saznati. Kad bi rodbini pripadalo prekupno pravo, postojala bi za prodavaoca dužnost, da ponudi nekretninu rodbini prije odsvoja; ova pako morala bi se na učinjenu joj ponudu izjaviti, pak samo onomu, koj s opravdanih razloga ne može vršiti prekupnoga prava, mogao bi se dopustiti naknadni odkup, ali tad se za taj odkup ne bi mogli stavljati drugi uvjeti, nego su oni, pod kojimi bi bio imao prekupiti nekretninu, da nije bio zapriečen. Usuprot u našem slučaju drugi su uvjeti za odkup u kraćem roku a drugi za onaj poslje toga, i to za to, jer se rodbini, ovlaštenoj samo na odkup,

[2] v. čl. XXVI.

Digitized by Google

daju pogodnosti, odkupi li u kraćem roku, ter tako odstrani prije neizvjestnost gledę trajnosti odsvoja. Izjavi li se prema tomu ko od rodbine prodavaočeve tekom šest nedjelja pripravnim kupiti odnosnu nekretninu, dobiva ju on uz svotu onu, za koju potvrdi kupac prisegom, da ju je dao za nekretninu. Ovlaštenik na odkup imade vremena izjaviti se tekom 6 nedjelja, u tom roku mora pozvati kupca pred sud, gdje će ovaj položiti prisegu ob iznosu kupovnine, a ovlaštenik imati će taj iznos položiti do nove godine. Nejavi li se usuprot tekom šest nedjelja nitko od rodbine, to se izdaje kupcu izprava, nu rodbini ostaje i u ovom slučaju pravo odkupa, samo što će ovlaštenik morati platiti sada onoliku svotu, kolika je naznačena u izpravi, niti je iznos te svote dužan kupac potvrdjivati prisegom.

II. Ovlaštenici na odkup smatra navedena konštit. rodbinu u obće, bez pobliže oznake pojedinih osoba, a u prvom su redu ovlaštena dakako djeca.

U čl. VIII. luče se doduše „pueri et proximiores in linea propinquitatis“, ali to još nije dokazom, da se pod „proximus“ čl. XXIV. ne može razumievati i sin; tamo se proximi naročito neizticu kao opreka pueris, već s toga, da se ne nabrajaju po redu svi stupnji proximitatis. Nadalje čl. XLII. daje očito prednost bližemu po rodu, ma bilo to i žensko: Quando frater germanus sorori suae maritatae vendit haereditatem, postea alter frater clenodialis illam haereditatem vellet acquirere, dicendo: ego sum propinquior, quam soror, habens maritum alterius clenodii; decretum extat: quod talis soror est propiun quior, quam frater clenodialis“.

Istina je, da se radi ovdje ob odnošaju kolaterala napram prodavaocu, a i ona prava, koja izključuju descedente, daju ipak medju kolaterali svagda prednost bližemu, ali ovom se ustanovom ipak konstitucija lenčička znatno luči od onih poljskih prava, koja nedopuštahu kćerim nekretninu ni po izumrću rodjene braće, već ih mogahu dalji mužki rodjaci izplatiti, dočim so ovdje soror germana predpostavlja fratri clenodiali. Znakom je to, da se konstitucija obazire u znatnoj mjeri na blizinu

Digitized by Google

rodbinsku. ter ne ima dvojbe, da nije izključivala od prava odkupa ni descedenata prodavaočevih. Izrazom „proximiores“, „proximus“ označeni su po tom rodjaci u obće, kao što i navedeno mjesto visličkog statuta[3] veli, da consanguineus et affinis vrši pravo odkupa „per proximitatem“, gdje se po tom consanguineus zamienjuje sa proximus.

Glede vrsti nekretnina ne čini se nikakova razlika, isto tako ne iztiču pojedine vrsti odsvoja.

§. 28. Mazovsko pravo.

Statut od god. 1390.

Venditio haereditatis redimatur per propinquos. Item si aliqui terrigenae pro suis bonis haereditariis forum perpetuum in praesentia domini ducis, aut judicii terrestris contraxerint .... amici propinqui venditoris huiusmodi bona vendita revocare possunt ad trienium.[1]

Statut od god. 1410.

De commutatione perpetua bonorum immobilium .... quod commutatio haereditatum seu bonorum immobilium .... sive cum aliqua additione pecuniarum vel aliarum rerum, sive etiam absque additamento, si fuerit inscripta et ratificata coram praesentia nostra aut officii nostri, talis commutatio ad utrasque partes commutantium in perpetuum debet et permanere et inviolabiliter observari, et nulla persona ex linea consanguineitatis ipsorum dictam commutationem revocare et impedire potest.[2] ..

Sbirka (Gorinskoga)statuta od god. 1540.

1) De inscriptione lapsus perpetui.

.... Potest tamen revocari, sicut et venditio, per propinguos infra triennium.[3]

2) De juramento super summas pecuniarum in revocationibus.

---

[3] čl. CXXV.

[1] J. P. str. 423 sl.

[2] ib. str. 429.

[3] ib. str. 382.. poljski tekst u Macijovškoga Hist. pr. VI. str. 210 čl. 69.

Digitized by Google

Quando aliquis propinquitatis jure revocat bona aliqua vendita aut ad lapsum inscripta, et non credit, tantam summam emptorem dedisse venditori, quae in inscriptione continetur, si emptor habet privilegium principis emtionis aut inscriptionis suae, cum sigillo quocunque supra praedicta bona, creditur privilegio absque omni juramento, et similiter creditur literis judicialibus, si vero habet inscriptionem in libro aut in metrica terrestri super dictam emptionem, tenetur emptor praestare juramentum super veram et justam summam, quam pro praefatis bonis dedit venditori, juxta consuet. terrae.[4]

3) De praerogativa absentium.

. . . . possunt dicta bona et haereditatem per fratrem aut aliquem propinquum eorum venditam, infra tres annos a die reditus sui in patriam, revocare et rehabere, justa pecunia emptori restituta, praeter donationes et permutationes perpetuas, qui contractus sunt irrevocaliles.[5]

4) Filius patre vivente non potest agere pro propinquitate paterna, nec venditionem patris revocare.

. . . . Et similiter, si pater vendiderit et alienaverit bona sua, filius venditionem paternam revocare non potest, praesertim cum talis pater ad secundas nuptias non pervenerit.[6]

I. Mazovsko pravo priznaje rodbini samo pravo odkupa bez svake predhodne ponude, nu i taj odkup prikazuje nam se u mazovskom pravu tako nakaženim, kako u malo kojem drugom; ustanove, normirajuć taj institut, tako malo odgovaraju naravi mu i svrsi, da ih moramo smatrati upravo izrodjenimi, a ne samo slabim ostatkom prijašnjega prava. Takovom ustanovom prikazuje nam se najprije ona, po kojoj je sin izključen od prava na odkup glede nekretnina, odsvojenih otcem. Je li svrhom instituta, štititi interese obiteljske, tad svakako zaslužuje prednost interes onoga, koj je odsvojitelju a i samoj odsvojenoj imovini najbliži; pak se taj interes u istinu u prvom

[4] ib. str. 383., Mac. str. 219. čl. 123.
[5] ib. str. 390. Mac. str. 265. čl. 251.
[6] ib. str. 395. Mac. str. 242. čl. 192.

Digitized by Google

redu uvažavao svagdje, gdje se je uzimao obzir na samu narav instituta, na historički mu razvoj, a nije se stvarao načinom umjetnim, nisu temeljem zakonskih ustanova bile fikcije. Fikcija ona, po kojoj se otac i sin smatraju jednom osobom, kriva sama po sebi, izazvala je, kao što u nekih drugih, tako i u mazovskom pravu krivu ustanovu, da sin ne može odkupiti odsvojene otcem nekretnine;[7] a bijaše ta fikcija dobro poznata i u zemljah poljskih, kako to iztaknusmo kod statuta visličkog.

Ovlaštenimi na odkup smatraju se prema tomu po mazovskom pravu pobočni srodnici, nu kako daleko siže ta ovlaštenost toga statuti izrično ne odredjuju, opredieljivalo se to „juxta consuetudinem terrae", ko što se u obće ni nasljednici ne označuju opredieljenim stupnjem, već obćenitimi samo izrazi . . . . ad consanguineos propinquiores, et si tales non fuerint, ad consanguineos remotiores[8] . . . odakle sliedi, da bliži ovlaštenik izključuje uviek dalje. U slučaju, da imade više jednako blizih ovlaštenika, n. pr. više braće odsvojitelja, ne odredjuje se izrično, imadu li pravo odkupa vršiti zajedno, na jednake dielove, ili odlučuje prevencija. Za ovo posljednje govori članak „de duplici actore in una causa",[9] koj je u poljskom tekstu[10] stavljen baš na čelu glavi „o thrzimaniu i thes wikupowaniu ijmienia". Govori se tamo o slučaju, ako tko pozove nekoga pred sud „revocando aliqua bona ab eo", „odziwaiącz ijmijenije od niego bliskosczią", pak mu bude poziv bud s k'ga razloga zabačen, a tad netko drugi pozove istog tuženika „pro eisdem bonis, volens actori primo viam agendi in praemissis praecludere", to ovaj drugi ne uspjeva, već se daje prvomu tužitelju prednost, koj, izpraviv prema propisu poziv, imade parnicu dovršiti. Moglo bi se doduše misliti, da se u ovom slučaju ne radi ob ovlaštenicih jednake blizine, već da najprije tuži bliži ovlaštenik a onda odaljeniji, držeć, da je prvi proigrao svoje pravo. Nu proti tomu govori okolnost ona, što kasacijom pogrešnog po-

[7] v. niže u ruskom pravu.
[8] J. P. str. 407. de parricidis.
[9] ib. str. 405.
[10] priobćenom Maciejovskim cit. str. 263.

Digitized by Google

ziva ne gubi tužitelj samog prava, pak dalji ovlaštenik ne ima nikakova temelja otimati se za istu stvar, ter se razumieva i bez posebnog izticanja, da ne može uspjeti; nadalje iz cieloga se postupka vidi, da se natječu dva ovlaštenika, jedan bi rado drugoga preteći „zagradzaijącz iemu drogą", veli poljski tekst.[11]

Ovlaštenici na odkup mogu to pravo vršiti ne samo za sebe. u vlastitom interesu, već ga mogu i prodati drugomu, a to je dalja anomalija mazovskoga prava. Članak bo „de praescriptione propinquitatis acquisitae" odredjuje: quando aliquis emit et acquirit propinquitatem redimendi aut revocandi aliquam haereditatem a quacunque persona, non currit ei praescriptio ab emtione itd.[12]

Ustanova ta daljim je dokazom, kako se slabo shvaćala prava narav rodbinskoga odkupa. Zaniekav descendentom pravo odkupa, mazovsko je pravo omogućilo izlaz nekretnina iz uže obitelji, nu njemu nije ni do toga, da štiti korektnim načinom interese dalje rodbine. Jer ako i uzmemo, da imadu rodjaci ovlaštenika na odkup, koj je tu ovlast prodao, pravo napram novomu kupcu, to mogu opet oni prodati isto pravo i neodkupiv nekretnine, i ne vrativ je po tom u prijašnji rod. Nu kao što svrsi, tako se protivi i samoj naravi instituta navedena ustanova. Odkup osniva se na rodbinskom odnošaju ovlaštenika napram odsvojitelju, temeljem mu je taj odnošaj, s toga kao što se ne može osnovati ugovorom, ne može ga ni onaj, koj je nanj ovlašten po svojem osobnom odnošaju, kao pravo skroz osobno prenieti na drugoga, već ga se jedino može odreći na korist daljega ovlaštenika, ali ovaj vrši to pravo ne na temelju kakovog prenosa, već s toga, što mu po njegovom osobnom položaju pripada to pravo.

[11] Sr. u ostalom članak: ubi duae partes vel plures citant tertium pro una re. J. P. str. Mac. str. 184. čl. 11.

[12] Ib. str. 389. Mac. str. 260 čl. 241.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Da li se može na temelju ovršnog prava, koje je mjenbeni vjerovnik cedirao (ustupio) izdatniku, koji je platio dug, nastaviti ovrha proti prihvatniku?

A. i B. bili su temeljem mjenice i to A. kano izdatnik i girant, a B. kano prihvatnik C-u solidarno obvezani (§ 91 mjenb. zak.).

C. izhodi proti obojici platežni nalog te povede ovrhu.

Izdatnik A. podmirio je posjednika mjenice C-a te mu ovaj ustupi ovršno pravo.

Sada nastaje pitanje, da li je na temelju ustupnice po § 1394 o. g. z. dopustiv nastavak ovrhe proti akceptantu?

Ovo se pitanje mora bezuvjetno zaniekati, jer je izdatnik A. time, što je podmirio posjednika mjenice C-a, po § 91 mj. zak. izpunio samo svoju solidarnu obvezu; on može doduše po § 48 mjenb. zak. tražiti namiru ali ne ustupnicu, jer je mjenbeno pravo C-a po § 1412 o. g. z. platežem utrnulo i tako nije moglo biti predmetom cesije.

A. mora nasuprot, kako to biva jasno iz §§ 49—51 mj. zak., prihvatnika B. ponajprije tužiti, ali nemože nipošto pozivom na § 1394 o. g. z. neposredno nastaviti ovrhe (§ 441 grpp.), što je opravdano tim, što može prihvatnik B. izdatniku A., prema kojem stoji u neposrednom pravnom odnošaju, po § 92 mjenb. zak. suprotstaviti takove prigovore (kao n. pr. da nije primio acceptationalne valute itd.), koji se u slučaju dozvoljenoga bezodvlačnoga nastavka ovrhe nebi mogli realizirati, čime bi se spomenuta ustanova § 92 mjenb. zak. iluzornom učinila.

Takova neposredna nastava ovrhe na temelju ustupnice podmirenoga vjerovnika nije dopustiva dapače niti po ustanovah općeg gradjanskog zakonika, jer se po § 896 o. g. z. ima ustanoviti tekar sudačkom presudom, da li i koliko je vlastan tražiti plaćajući solidarni dužnik od ostalih solidarnih sudužnika.

S takovimi se ovršnimi molbami po cislitavskoj praksi postupa kano s ovršnimi tužbami (po § 298 Josefinskoga p p)

Digitized by Google

Pravni upliv razlike spola i posebna nasljedna prava osobâ ženskoga spola u hrv.-ug. privatnom pravu.*

Napisao I. Šporčić.

Uvod.

Iz izreke Hermogenijanove: hominum causa omne jus constitum[1] očevidno je, da pravo ne samo uredjuje medjusobne životne odnošaje ljudi, već da i nosioci tog prava t. j. pravni subjekti mogu biti samo ljudi kao razumna bića, radi kojih to pravo postoji. To su uvidjali i Rimljani, jer njihovi pravnici[2] uče, da je svaki čovjek po naravi pravno sposoban, ali odnošaji, u kojih se pojedinac čovjek nalazi, djeluju na njegovu pravnu sposobnost, čine promjenu u njoj. Nu ipak do tog načela, da je čovjek kao takov pravni subjekt, nije se rim. pravo, kako veli Ihering,[3] nikad praktično podiglo. Samo pravno sposobni individuum ljudski bio je kod Rimljana i još dugo kašnje smatran za osobu. Osoba je dakle bila više nego čovjek, jer i rob je čovjek, nu nije osoba.[4] Tečajem pak vremena sve je više nestajalo te razlike izmedju rieči „čovjek“ i „osoba“ te su to, kako veli dr. Spevec u svojih predavanjih,[5] danas prilično identični pojmovi barem u svih prosvietljenih državah. A to je doista i naravna posljedica, jer je osobnost čovjekova[6] već u biću čovjeka kao razumom nadarena stvora uključena, kroz kršćanstvo pako i ćudoredno-pravnu kulturu doprla do priznanja svog podpunog dostojanstva. S toga su istinite rieči Ahrensove: Osobnost čovjeka starija je i viša od ikoje pozitivno-pravne i državne ustanove, radi čega ju je imalo pozi-

* Ovoj razpravi g. I. Šporčića dopitao je prof. sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. hrv. sveučilišta prvu nagradu iz zaklade Anke pl. Breszstyenszky rodjene pl. Štefanić.

[1] D. l. I. t. 5. frag. 2.

[2] libertas est naturalis facultas ejus quod cuique facere libet, nisi quid vi aut jure prohibetur, veli Florentin u D. l. I. t. 4. pr.

[3] Ihering veli na jednom mjestu, mislim na str. 100 Geist. d. Röm. Rechts: Načelo, da je čovjek kao takov pravni subjekt, do kojeg se rimsko pravo nije nikad praktično podiglo, vriedi za ljudstvo više nego svi triumphi industrije. Da se ovo načelo ostvari, morala je poviest tisuću godina raditi.

[4] servile caput personam non habet ili ἀπόσοπος ὁ δοῦλός ἐστιν.

[5] U odsjeku o subjektih prava.

[6] Pridavnik „čovjekov“ nije kod nas običajan, ali ga rabe srbski pisci, te se nalazi i u Geršićevom sistemu rim. prava.

Digitized by Google

tivno pravo priznati i ujedno pravu, skopčanu s osobnošću dati formalnu sankciju; nastavljajuć dalje veli: — Čovjekova osobnost jest s toga subjektivna podloga prava, na kojoj se osniva pravna sposobnost.[7] Upravo iz ovih zadnjih riečih Ahrensovih proizlazi, da je čovjek već tim, što je čovjek, subjekt prava, dakle i pravno sposoban, dok tu pravnu sposobnost neproigra. Nu uza sve to većina novijih Romanista veli, da je čovjek samo u toliko osoba, u koliko je po pozitivnom pravu dotične države priznat pravno sposobnim. Ali ovo mnienje valja samo za čisto rimsko pravo, gdje je država bila nad čovjekom, a k tomu postojalo robstvo, gdje nije bio, kako već rekosmo, rob - čovjek osobom. Zato je izpravnije, jer na naravi čovjeka osnovano, mnienje Germanista, od kojih navodimo Philippsa i Bluntschlia. Philipps veli: po današnjih pravnih pojmovih čovjek je u obće pravno sposoban i zato je svaki čovjek osoba.[8] Ovomu mnienju sasvim je slično Bluntschlijevo: svaki čovjek je kao individuum ujedno osoba t. j. ne samo pravno sposobno, već i ovlašteno (berechtigtes) biće, ne samo mogući (möglicheś), već faktični (wirkliches) subjekt.[9]

Za hrvatsko-ugarsko pravo veli Kelemen:[10] Zakoni naši medju čovjekom i osobom nenavode izrično nigdje razlike, ali ipak veli, izbrojiv razloge, na koncu Kelemen: da nije ta razlika bez temelja — distinctionem illam suo fundamento non carere, — jer da se čovjek uzimlje u abstraktnom, a osoba u konkretnom smislu.

Ovo zato izložismo, jer s ovog izhodišta, da su svi ljudi pravno sposobni, možemo laglje razmatrati, kako i od čega je odvisna nejednakost pravne sposobnosti. Poznato je naime, da se ona u raznoj mjeri kod raznih pravnih subjekta nalazi, pošto, kako spomenusmo, stranom naravni odnošaji, stranom pozitivno pravo ili proširuju ili ograničuju tu pravnu sposobnost. Ta ograničivanja i proširivanja pravne sposobnosti u hrv.-ugarskom priv. pravu vrsta Kelemen, a po njem i Jung, u dvie kategorije: naravnu i konstitucionalnu. Prva obuhvaća spol, dobu, odnošaj izmedju roditelja i rodjenoga itd., a druga plemstvo, položaj gradjanski, vjerozakonski, podanički itd. Pošto je pako nam izpitati, koliku je moć u hrvat.-ugarskom privatnom pravu vršila razlika spolna pravnih subjekta, to odmah prelazimo na sam predmet zadaće naše.

Svaki sustav pravni poznaje i razlikuje subjekte prava po spolu u mužkarce i ženske; androgyne ili nespominje, ili jih pribraja k onomu spolu, koji je u njih jače razvit; ako li su pak oba spola jednako raz-

[7] Ahrens: Jur. Encyklopaedie str. 599.
[8] Phillips: deutsche Reichs- u. Rechtsgeschichte § 29.
[9] Bluntschli: deutsches privat Recht § 13.
[10] Kelemen l. I. de personis.

Digitized by Google

vita, to se ima dotičnik očitovati, po kojem će živjeti, pa kod toga mora i ostati. Po tom dakle hermafroditi nemaju sa juristićkog gledišta važnosti te samo postoji mužki i ženski spol. A baš na ovoj razlici spolova osniva se nejednakost pravne sposobnosti mužkaraca i ženskinja. Po tvrdnji većine vladajućih nazora žene bi bile manje duševno sposobne, nego li mužkarci, nu to se ne može samo onako naprosto prihvatiti, jer ima protivnih dokaza, da je bilo i da ima žena, kojim duševne sposobnosti ni najmanje nezaostaju za onimi najsposobnijih mužkaraca. K onoj tvrdnji pridolazi jos i taj nazor, da je žena samo zato, da bude majkom, da je sfera njezina djelokruga samo obitelj, kako to i hrvatska poslovica potvrdjuje: žena drži tri ugle kuće, muž samo jedan; ili ona: o liepih ženah narodi sbore, ali o dobrih kuća žive.

To je sve doista istina i liepo, al čujmo što veli gleda toga Stuart Mill, taj uz Buckle-a prvi zatočnik ne samo ženske emancipacije već svega ljudskog napredka: „Ženu s toga drže manje sposobnom od mužkarca, jer je to davni od koljena na koljeno prelazeći nazor“ — a usus tyrranus, pa ga se je težko odučiti, jer nauka je jedna muka a oduka dvije — nazor sasvim kriv držeć, da je žena samo za to, da bude majkom, a vidi se, da to svaka ne može, a mnoge i neće da to postanu, pa kuda s onimi tisućami neudatih ili obudovljelih žena, ako im se s jedne uzkraćuje razvijati sposobnosti duševne, a s druge ako jim se neće da prizna jednaka pravna sposobnost s mužkarci; pa nastavlja: „Upravo zato nije čovječanstvo više napredovalo, jer se ženam nije dalo, da jednako s mužkarci djeluju na razvoju i napredku čovječanstva, a samo ona zajednica može svestrano napredovati, gdje svi članovi njezini ne samo da smiju, već i moraju doprinositi svoj dio na obću korist. Trebati će, veli Stuart Mill, dugo i dugo još vremena, dok se ljudstvo otrese toga krivoga nazora.[11] Iz ovih rieči Millovih razabire se, zašto se u pozitivno-pravnih sustavih nalazi onaj obćeniti pojav, da je položaj žene niži, a tim i prava njezina uža ondje, gdje je kultura, kao n. pr. kod Turaka, na nižem stepenu, a obratno, gdje raste kultura, tuj se položaj ženin poboljšava, te sve to više nestaje one nejednakosti, a nastaje ravnopravnost, koja je barem u privatnom pravu već tolika, da se danas može reći, da tuj gotovo nema razlike.

Ovu ravnopravnost osobito glede privatnog prava pospješuje ne samo tako zvana emancipacija i zahtjevi naravni, već ju pospješuju i socialno-gospodarski odnošaji pa ideja prava, jer baš ova ide za tim, da dade svakomu svoje, da uvede pravnu jednakost. Kao što je ideja prava malo po malo robstvo činila snosljivijim kod Rimljana, a kršćanstvom

[11] U djelu ob emancipaciji žena.

Digitized by Google

oplemenjena pretvarala u blažiju formu podaničtva, dok ga nije napokon u novije doba sasvim odstranila; tako će ta ideja i tuj svoje učiniti.

Samo glede javnog prava to nije i neće biti tako lasno, jer baš sustav javnog prava je onaj moćni faktor, koji ženu svagdje podredjuje i zapostavlja mužkarcem osobito s toga, što se zna, da je javno pravo i starije i jače od privatnoga i što su motivi ovog posljednjeg većinom crpani, kako Gerber[12] veli, iz javnog života. Istom tekom vremena emancipiralo se je privatno pravo od javnoga, što se najbolje vidi kod Rimljana, gdje je u starije doba cielim životom pravnim vladalo javno pravo te se tek polagano izpod njeg izvijalo i konačno izvilo privatno pravo kao poseban sustav, u kojem su Rimljani ostavili najsamosvojniji produkt uma svoga, o kojem veli Buckle, da Rimljani nisu ništa drugo ostavili, nego samo onu divnu sgradu privatnog prava, već bi tim bili ovjekovečili ime svoje.

Da je pako i u hrvat.-ugarskom privatnom pravu mnogo, pače najviše, osobito glede posjeda nekretnina, medju mužkim i ženskim spolom odlučivalo javno pravo, vidi se iz Verbőczijeva Tripartita I. t. 18, gdje se kaže, da žene s toga nemaju prava na vlastnost nekretnina — bona et jura possessionaria — jer da nevrše obrane domovine, pa će se tečajem razprave pokazati, kako je upravo ovo odlučno bilo, te su mnogi odnošaji privatno-pravni glede ženskoga spola, odnosno potomaka po ženskoj lozi — personae sexus foeminei — bili baš ovakovi, a ne drugačiji. Kako je pak ta prava, nastajuća s upliva razlike u spolu, rek bi skrupulozno pravo naše razlikovalo, dostatan je već sam pogled u Tripartit Verbőczijev, napose I. dio, gdje se na tolikih mjestih čita sad jus foemineum, sad jus utriusque sexus; ovdje fratres sexus foeminei, ondje personae sexus masculini deinde foeminei itd., što je samo dokazom, da je sbilja razlika spola vršila veliki upliv u hrvat.-ugarskom privatnom pravu.

U obće se može reći, da hrvat.-ugarsko privatno pravo daje ženam doista manje prava nego li mužkarcem, osobito kod plemićâ, ali da uza sve to nije položaj žene lošiji, nego u drugih sustavih pravnih n. pr. rimskom i njemačkom, dapače da je taj položaj u mnogih odnošajih i bolji, vidjeti će se iz razlike u tuteli mulierum kod Rimljana, sredovječnog „mundiuma“ ili „Vormundschaft-a“ kod Germana s jedne strane, a s druge tutorstva djevojaka i žena u našem pravu; nadalje u nasljednom pravu, u kojem je bio položaj udove, kako veli dr. Bresztyensky, bolji nego li po austrijskom gradjanskom zakoniku. U pojedinostih pokazuje se taj upliv razlike spola još očitije, pa ćemo te pojedinosti svrstati u dvie skupine i to u: I. Osobno-obiteljske i II. Imovinsko-nasljedne pravne odnošaje.

[12] Gerber: deutsches Privatrecht.

Digitized by Google

I. Upliv razlike spola u osobno-obiteljskih pravnih odnošajih.

Premda doba djeluje samo na djelatnu sposobnost pravnog subjekta, ipak se i glede nje pokazuje upliv spola, jer u koliko su žene manje pravno sposobne, u toliko su prije djelatno sposobne, zato ćemo početi dobom i dalje postupice ići do nasljednog prava, koje je, kako veli Savigny,[18] usavršenje, kruna privatnog pravnog sustava, jer da se bez nasljednoga prava neda pravni red pomislit.

Do dvanaeste godine nema spol nikakova upliva; do te dobe, kako je vidjeti iz Trip. I. t. 111 § 6 smatraju se oba spola da su illegetimae aetatis, ali svršenom 12. godinom stupaju u aetatem legitimam — quod lites jam cum alio agere et instituere possunt — te postupice u svoja gradjanska prava. Svršenom dvanajstom godinom mogu koli mužkarci toli ženske birati si zastupnike — procuratores — premda veli Verbőcz u § 6 t. 111 I., da su prije njegove dobe mužkarci mogli si birati zastupnike tek u 14. godini, a istom u njegovo doba — nostro aevo et iuxta modernorum usum — dvanaestom godinom.

Iza dvanaeste godine već nastaju razlike i tuj ženskinje imadu, kako spomenusmo, prednost, drže se prije razvitimi nego li mužkarci. Svršiv četrnaestu naime godinu dobivaju žene djelatnu sposobnost glede dugova, zaloga, zlatnine i srebrenine — de debitis ac juribus impignoratitis, auroque et argento, ac aliis rebus mobilibus — dakle u obće glede pokretnih stvari, dočim mužkarci za ono prvo dvoje 16, a za drugo dvoje 18 godina treba da su navršili. Svršenom šestnaestom godinom postaju ženske punoljetne — perfectae aetatis — i mogu razpolagati svojim djevičanskim dielom t. z. quartalicijem, mirazom i ostalimi pravi svojimi, pače i nekretninami u koliko iste jednom i drugom spolu pripadaju, nadalje mogu kupoprodajne ugovore — fassiones — sklapati, nu naravski ne takove, koji bi jim štetni bili, pa jih u tom slučaju mogu revocirati. Mužkarci pako, kad navrše dvadeset i četvrtu godinu, postaju punoljetni i dobivaju tada istom podpunu pravnu djelatnost. Verbőcz titulo citato. Svi pravni poslovi, koje su u maloljetnosti t. j. ženskinje prije svršene 16., a mužkarci 24. godine sklopili na štetu svoju, mogu biti po dotičnicih — kod žena ćak još godinu dana iza udaje — opozvani, odnosno ništetni.

[18] Savigny: „System, von den Rechtsverhältnissen veli: U priznanju nasljednoga prava leži usavršenje pravnog organizma, koji se time proteže i iza smrti individua.

Digitized by Google

Sve djevojke ili djevice, kako veli Verbőcz, nalaze se po § 1 t. 112 i t. 113 I. pod tutorstvom, dokle god se neudadu, tad bo dolaze nekim načinom pod brigu muža ili svekra, nu to se ne ima uzporediti s tutelom. Ipak ako navrše neudate 24 godine, to jih običavaju dotične oblasti na molbu riešiti tog skrbničtva, kako je to Kelemen u opazci k § 304 sv. I. razložio poglavito na temelju I. t. 111, 112 i 113. Ovo tutorstvo ženskinje po hrvat.-ugarskom privatnom pravu daleko je drugačije nego li u rimskom ili njemačkom.

U našem pravu po Verbőczu I. t. 113 § 1 proteže se skrbničtvo više na zaštitu osobe, dobra glasa i časti žene, nego li njezine imovine, što je očevidno iz ovih riečih citiranog mjesta: .... major namque putatur tutela personae, quam bonorum conservatio.“ Kod Rimljana osobito u starije doba bila je tutela mulierum više realna, nego li osobna dakle u korist agnata, jer prva briga tutorova bijaše paziti, da se imovina neraztepe. Osobito legitima tutela mnogo je dosadjivala ženam, pa su stoga znale upotriebiti coemptionem in manum. Tek za careva počela je bivati ta tutella snosljivijom po žene, dok napokon car Claudij neukine to vječno tutorstvo žena. Istom kašnje razvi se nazor: tutor datur personae curator rei vel causae.

Mundium žena (Geschlechtsvormundschaft) u njemačkom pravu trajao je, kako veli Gerber,[14] kroz cieli život žene, a protezao se ne samo na maloljetne već i punoljetne te neudate ženske i udove i to stoga, veli Bluntschli,[15] jer nisu bile sposobne za obranu (weil sie nicht wehrfähig waren). Sastojalo je to tutorstvo u tom, da je žena mogla odsvojivanja i obveze, koje je trebalo pred sudom obaviti, samo kroz Vormunde preduzimati. Gdje nije bilo otca, tuj je prelazio taj mundium na bližnjeg Schwermagen-a“, što je po Verbőczu mužkarac sexus masculini; nad udovom preuzimao je mundium bližnji rodjak njezina supruga. Tek pod konac srednjeg vieka presta mundium nad punoljetnimi ženami, a danas se samo partikularno nalazi.[16]

Jasno je dakle, da je tutella žena bila po hrvat.-ugarskom privatnom pravo snosljivija i pogodnija, nego li u spomenutih sustavih pravnih, a to potvrdjuje i Kelemen, čineć na temelju art. 1792 i 21 1802 razliku izmedju tutora i curatora, da se onaj daje samo za vrieme illegitimae aetatis, a ovog da mogu, ma da i stoje pod tutellom, mjesto sebe izabrati, što može jedino odatle sliediti, ako je tutor samo radi osobe, a to jest u hrvat.-ugarskom privatnom pravu, kako smo sprieda dokazali.

[14] Gerber: eodem.
[15] Bluntschli eodem.
[16] Gerber i Bluntschli.

Digitized by Google

Ženskinje su nadalje u našem pravu izključene po tit. 91 i 113 I. od tutorstva t. j. nemogu vršiti zvanja tutorskoga, ali ipak može majka, naravski tek po smrti otca, vršiti tutorstvo, kako se vidi iz početka tit. 113 I., nad maloljetnom djecom, ali samo dotle, dok nosi titul i ime muža te se po drugi put neuda; učiniv to, gubi pravo tutorstva nad djecom si, izuzev slučaj, da ta djeca otčinstva neimadu, pa jih majka, uzdržaje, to ga može zadržati po § 4 t. 113 I.

Ovdje je sgodno spomenuti, kako § 1 t. 113 I. otcu, ma bio i neplemić — si etiam ignobilis ac rustica progenie — i to samo otcu — et nemo alter — daje tutorstvo nad djecom i imovinom, pa bila imovina i od majke, uzprkos tomu, što po tit. 7. I. otac neplemić neradja plemiće, ma i bila žena plemkinja, osim ako je bila preficirana. Nu ovo tutorstvo patris ignobilis opravdava se spomenutim 113 titulom, koji daje tutorstvo preživjelu suprugu. Uzme li taj pater ignobilis drugu ženu i protiplje li imovinu pupillâ, ostavljenu po majci, to mu § 2 t. 113 I. oduzimlje vršenje tutorstva. Što se pako tiče tutorstvene uprave, to netrebaju po § 13 art. 68. 1715 roditelji polagati računa o njoj i to otac nikad, mati samo onda, ako se po drugi put uda, art. 26. 1765 i 68: 1715, te mora za taj slučaj ćak nadomjestiti prouzročenu štetu i suvišne izdatke. Decr. 12 Ps. str. 169. Ova tutella pripadajuća preživjelu roditelju, zove se legitima, pa u slučaju smrti prelazi na agnate t. j. srodnike po otcu — per virilem sexum — a na cognate t. j. srodnike po majci — per foemineum sexum — samo onda, ako nema agnata pa i tad samo, ako nekretnine — jura possessionaria utrumque sexum aperte concernunt, inače bo, veli § 1 i 2 t. 116 I. izključeni su cognati. Dapače izključuju po tit. 120 I. adoptirani sinovi i braća tutorstvo cognata t. j. osoba po ženskoj lozi nad kćermi adoptansa, ali naravski, ako je in semine deficirao t. j. ostao bez mužkog potomka i ako je njegova imovina pripala adoptiranomu. Ako li su pak agnati malodobni, pripušta § 1 tit. 117 I. cognatom tutorstvo, ali samo dok agnati postanu sposobni za tutelu.

U tuteli dakle upliv spola podredjuje žene i potomstvo po ženskoj lozi mužkarcem, odnosno potomkom sexus masculini, jer se prenaša tutella, kako Verbőcz veli, eo ordine, quo bonorum successio § 4 t. 113 i t. 116, a imovinu osobito nekretnu stiču po tit. 18 I. samo mužkarci.

Po stališ djece u zakonitom braku indiferentna je mati, osim u slučaju praefekcije. Djeca bo stališ, prezime i ostala privilegija po otcu dobivaju, dakle u svem non matris, sed patris conditionem sequuntur; a tako je i u rimskom pravu: quum legitimae nuptiae factae sint, patrem liberi sequuntur vulgo quaesitus matrem sequitur D. I. 5 fr. 19.

Digitized by Google

Prema tomu veli Verbőcz u t. 7 I, da samo od plemića postaju pravi — recti et veri — plemići, ma i bila mati neplemkinja, dočim obratno nebiva tako, osim ako je žena po kralju bila praeficirana in verum haeredem svekolike otčevine, pa u tom slučaju i od neplemića otca radjaju se veri nobiles. Žena, bilo kojeg roda, udav se za plemića stupa odmah u sva njegova prava, postaje dionicom prava muževih, ali nikada obratno, i to je pravilo bez iznimke. Tuj dakle obzirom na ženu nije bilo tako zvane morganatičke ženitbe ili ženitbe „zur linken Hand", kao u pravu njemačkom, koja se osnivala na razlici stališke jednakosti, jer gdje supruzi nisu bili iz istog stališa — ebenbürtig — zvala bi se ženitba morganatičkom, pa je imala za posljedicu, da žena nije bila dionicom stališa, čina (Rang) muževljeva, da djeca nisu sliedila stališ otca i da su bila izključena od nasljedstva, avitičkih i lenskih dobara, a imala pravo samo na onu ostavinu otca, koja je bila neodvisna od stališke jednakosti.[17]

Ako li se plemkinja uda za neplemića, ostaje po hrvat.-ugarskom privatnom pravu takovom, nu neprenosi plemstva na muža. Jedino dakle u slučaju praefekcije odlučuje majka na stališ djece, zato veli Kelemen p. 164 sv. I., da je i po hrv.-ugarskom pravu mulier finis familiae, a to je izraz rimskog prava, jer se tamo kaže: foemina est caput et finis familiae. Kao što majka neodlučuje na status djece, tako i glede vjere nema upliva. § 15 art. 26: 1791 odredjuje glede religije djece ovako: Ako je otac katolik, a mati nekatolikinja, imaju sva djeca biti katoličke vjere, ako li je pak obratno, to valja ono obćenito načelo, koje prihvatiše nedavno u ugarskom saboru glede djece rodjene u gradjanskom braku od roditelja raznih religija, da ženska djeca sliede majčinu, a mužka otčevu vjeru. Glede ženitbe maloljetne djece netraži t. 30 I. dozvole od majke, već od otca ili starijeg brata, a napose veli § 8 tog titula, da se djevojke udaju samo uz konsens otca ili brata, koji ima izplatiti njihov djevičanski dio ili t. zvani quartalitium.

[17] Ibidem.

(Nastavit će se)

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Za uztvrdjenu pogodbu o zamieni nepokretna dobra, nuždan je dokaz, da je u zamjenu dano dobro tabularna vlastnost zamienodavca, koji ako s tim dokazom neuspije, mora u zamjenu primljeno nepokretno dobro, premda ga je dulje vremena posjedovao, izkazanomu tabularnomu vlastniku u fisični posjed povratiti. (K uporabi §§ 432, 366 i 373 o. g. z.)

Zadruga M. u Ć. po svojem starešini Stjepanu M. podigla je proti J. S. kod kot. suda u M. pod 19. svibnja 1880 br. 676 tužbu, u kojoj medju inim navodi:

Prigodom preduzete i provedene komasacije zemalja u obćini Ćadjavici dopale su i predane su zadruzi M. za dosadašnji njezin posjed nepokretnine sad unesene u zem. br. 62 obćine Č., kod kojih je, na temelju komasacijonalnoga operata, uknjiženo pravo vlastnosti u korist spomenute zadruge M., što se sve vidi iz gruntovnoga izvadka pod *A.*

Zadruzi M. kao vlastniku spomenutih nepokretnina pristoji pravo i na posjed tih nepokretnina, ali ona toga prava nevrši na svih zemljištnih česticah, unesenih u zem. br. 62 obćine Č., jer već od 12 godina ovamo faktično posjeduje, obradjuje i uživa od gornjih nepokretnina oranicu br. parc. 270 zatim oranicu parc. br. 493 J. S. posjednik u Č.

Za dokaz ovih okolnosti poziva se na svjedoke J. F., S. K., J. Ž. itd., eventualno navraća protivniku glavnu negativnu uzvrativu prisegu salvo jure affirmativo.

Pa buduć protivnik neće dobrim da ustupi zadruzi M. gore navedene zemljištne parcele, moli neka se Ignjo S. odsudi, da je dužan zadruzi M. iz Č. priznati pravo na posjed oranica, unesenih pod parc. br. 270, 494 i 493 u zem. br. 62 obćine Č., te joj one zemljištne čestice ustupiti i predati u faktični posjed i naknaditi parbeni trošak, sve u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Prilog tužbe *B.*, imajući služiti za legitimaciju Stjepana M. glasi doslovce: „Svjedočba. Mi podpisani ovim tvrdimo i ako od potrebe bude prisegom ćemo potvrditi: da je čadjavački žitelj Stjepan M. kbr. 6 počam od godine 1855 nadalje sve do tajnoga razvrgnuća svoje zadruge bio starešinom iste, te počem sve do sada zakonitim putem

Digitized by Google

dioba provedena nije, kao takovoga i danas smatramo". — U Čadjavici itd. Sliede podpisi. Istinitost podpisa potvrdjuje obć. poglavarstvo u Moslavini.

Na ustmenoj razpravi priznade tuženi J. S. navedene činjenice tužbe, nu poriče da je zadruga M. kbr. 6 vlastnik spomenutih nepokretnosti, koje tuženik ne od 12 godina, nego već od god. 1867 u posjedu drži i poriče joj pravo na posjed i uživanje tih nekretnina; tuženik je nadalje prigovorio legitimaciji tužitelja, jer da izprava B. ad I. nedokumentira pravnovaljano svojstvo tužitelja tim manje, jer je zadruga M. razdieljena potajno u dvie kuće 6/a i 6/b, te da zadruga M. kbr. 6 više nepostoji. Glede same stvari odgovara tuženik, da su ga odmah poslje obavljene komasacije god. 1866, pošto je zadruga M. u proljeću godine 1867 komasirane zemljištne čestice, navedene u zem. zap. broj 62 obć. Č. A ad I. u posjed primila mjesto prijašnjega svoga posjeda, zamolili Beno i Luka M., sadašnji glavari zadruge M. kbr. 6 da s njimi jedan dio zemalja zamieni.

Usljed toga sklopljena bje u jeseni god. 1867 medju zadrugom M., zastupanom po Benu i Luki M. i J. S. pogodba zamien., usljed koje daje zadruga M. njemu (tuženiku) u zamienu u tužbi navedene parcele, a on njoj svoj posjed i to katastralne parcele 475, 304, 318, 588, 548 občine Č. i osim toga preuze J. S. dužnost, da će vlastelinstvu izplatiti 62 for. 15 nč., što ih zadruga M. imala izplatiti u to ime, jer je na komasaciji dobila više zemalja, nego što ih je imala prije. Svota ta da je vlastelinstvu i izplaćena, kod sklapanja ove pogodbe da je bio prisutan i Stjepan M., tobožnji sadanji starješina. — Prema ovoj pogodbi predan je još godine 1867 svakoj stranki posjed zamienjenih čestica i stupila je svaka stranka u posjed zamienom pripalih joj zemljištnih čestica jošte god. 1867, te od te godine pa sve do danas uživa tuženik, kao što se to u tužbi navodi, uparničene parcele, a zadruga M., odnosno njezini današnji razdieljenici Stjepan i Luka M., posjeduju od onda pa i danas gore navedene u zamienu primljene parcele. Glede tih okolnosti nudi dokaz po svjedocih, eventualno prisegom.

U protuodgovoru poriče tužitelj, da mu manjka aktivna legitimacija, jer tuženik nije dokazao one svoje tvrdnje diobnim listom podžupanije, kao što bi bio morao. In merito priznaje, da su se poslje komasacije poveli bili dogovori medju predstavnikom zadruge M. te njim t. j. tuženikom o zamieni zemljišta, da je tu kao uvjet bilo stavljeno, da tuženik dade onoliko zemlje u zamienu, koliko će primiti od zadruge M. i da u tu svrhu ima mjernik promjeriti medjusobno zamieniti se imajuće parcele, a nakon toga da se o pravnom poslu sastavi pismena pogodba, i tek onda da svaka stranka odnosne zamieniti se imajuće parcele preuzme.

Digitized by Google

Tom sgodom ugovaralo se sa tuženikom i o tom, da mjesto zadruge M. plati vlastelinstvu 55 for. a. v., pošto je ona dobila zemlje nešto više.

Nudi dokaz po zadrugaru Luki M. i navraća glavnu prisegu.

Uvjeti ustanovljeni po tuženiku nisu izpunjeni, stoga se obzirom na § 884 o. g. z. nemože uzeti, da je pogodba o zamieni sklopljena, a da i je sklopljena, nemože se izpuniti, jer one čestice, koje je tuženik namjeravao tužitelju predati u zamienu, nisu na njegovo nego na ime neke treće osobe uknjižene.

Po § 878 o. g. z. sklopljena pogodba ob onom, što je nemoguće, nije tvrda. Utužene parcele nije tužitelj tuženiku dobre volje predao, nego ih je on silom zaposjeo; u odgovoru navraćenu prisegu tužitelj prihvaća.

U drugotnici navodi tuženik, da je on obzirom na uztvrdjenu pogodbu zamiene vlastnik utuženih parcela pogledom na propise § 372 o. g. z., jer je posjed njihov na pošten način dobio i usucapiom će pravi vlastnik postati; — navode tužiteljeve o dogovaranju glede zamiene poriče, te nasuprot tvrdi, da je o zamieni i pismena pogodba sastavljena ali se izgubila; nu pozivlje se na svjedoke ugovora Vjekoslava P., Ivana P. i Karla H.; nadalje tvrdi, da su i mjernici u ljetu godine 1867., kad su već zamienjene parcele pruće se stranke posjedovale, premjerili i u katastralne listove upisali; nudi dokaz kroz svjedoke i glavnu prisegu; ob uztvrdjenoj sili nemože biti govora, jer je tuženi nezapriečeno u posjed utuženih parcela došao, iste ošamčio, okrčio, na njih kuću sagradio pak je sve do danas mirno uživao. Poriče, da je po tužitelju uztvrdjeno sklopljenje pogodbe miene ovisnim učinjeno od uvjeta, mjerničkoga premjerenja parcela i sastavka pismene pogodbe, i prihvaća o tom ponudjenu prisegu.

Nakon zaključenoga postupka odredio je kot. sud u M. nadopunjenje razprave u pravcu, da tužitelj doprinese svjedočbu obć. poglavarstva, da je Stjepan M. starešina tužeće zadruge, a tuženik da takovom svjedočbom dokaže, da su Luka i Beno M. za vrieme uztvrdjene pogodbe miene po zakonih za onda valjanih u istinu ovlašteni bili uparničene nekretnine u ime tužeće zadruge pravnovaljano zamieniti.

Tužitelj je na ročište donio svjedočbu obć. poglavarstva po zahtjevu suda, a tuženik je donio svjedočbu obć. poglavarstva u M., kojom se potvrdjuje, da su Luka i Beno M. god. 1867 bili predstavnici i kućni starešine dvijuh zadružnih loza, činećih zadrugu M. kućni br. 6 iz Č., svjedočbu podpisao je samo obć. bilježnik.

Svjedočbu tužitelja je tuženik priznao, dočim je tuženikovu tužitelj pobijao, jer ju nije i načelnik podpisao.

Kot. sud u M. je na to izdao osudu prema tužbenomu zahtjevu, koju je banski stol svojom riešitbom od 26. listopada 1881 broj 12,225

Digitized by Google

ukinuo odrediv preslušanje tuženikovih svjedoka ob uztvrdjenoj pogodbi zamiene i uz nalog tuženiku, da si nabavi nadopunjenu obć. svjedočbu, koju je samo obć bilježnik podpisao.

Od svih preslušanih svjedoka jedini je J. P., o kojem tuženik tvrdjaše, da je bio svjedok pismene (izgubljene) pogodbe o zamieni, izkazao, da je tuženik Ignjo S. još godine 1867 tri parcele, brojeva tih parcela svjedok se nesjeća, sa Benom i Lukom M. za na njegovu vlastnost spadajućih 5 katastralnih parcela, kojih brojeve takodjer nezna, zamienio, te da je usljed toga svaka stranka stupila u posjed zamienom dobivenih zem. čestica još god. 1867., ali nezna, da li su inžinire zamolili, da te parcele na nje prepišu, i da li su oni to i učinili, nego zna i to, da je tuženik još nešto u novcu nadoplatio. J. P. veli, da je bio svjedokom dotične pismene pogodbe, dakle zna to iz vlastita opažanja.

Svjedok Vj. P. znade samo to, da je izmedju J. S. i zadruge M. neki dogovor o zamieni obstojao, al pobliže se nesjeća; svjedok K. H. koji je odnosni ugovor zamiene pravio, nije se mogao preslušati, jer je negdje u Maloj Aziji.

Kot. sud u M. osudom svojom od 14. lipnja 1882 broj 1109 sudio je bezuvjetno prema zahtjevu tužbe.

Razlozi: Uvaživ, da je tužitelj gruntovnim izvadkom ad I. kao izpravom javnom u smislu § 114 gpp. po § 113 gpp. podpuno dokazao, da je u smislu § 425 i 432 o. g. z. vlastnik uparničenih nekretnina;

uvaživ, da je priznanjem tuženika po § 108 gpp. podpun dokaz ustanovljen, da je on u posjedu i uživanju uparničenih nekretnina;

uvaživ usuprot, da tuženik svoju tvrdnju, da je preporne nekretnine još godine 1867 sa bivšimi tada predstavnici tužiteljeve zadruge kućé gospodari Benom i Lukom M. zamienio za, na njegovu vlastnost spadajuće katastralne parcele br. 475, 304, 318, 558, 548, da su mjernici te parcele na nje i prepisali, nije dokazao, jer svjedoci po njem navedeni nisu njegovu tvrdnju posvjedočili, a svjedok J. P. nezna naznačiti brojeve medjusobno zamienjenih parcela, s toga nije njegovo kazivanje opredieljeno i razgovjetno, dakle neodgovara propisu § 160 p. g. p., dočim se svjedok K. H. nije ni preslušati mogao;

uvaživ, da tuženik nije doprineo svjedočbu, da su Beno i Luka M. kao predstavnici zadruge M. vlastni bili uglaviti pogodbu o zamieni, i jer nije dokazao, da se u posjedovnom listu broj I—V nalaze one iste čestice, za koje tvrdi, da ih je tužitelju predao, i da su te čestice njegova vlastnost, premda je pozvan bio da to dokaže: to se ukazuje, da tužitelju, koji je dokazom obć. svjedočbe F. ad II., kućegazda zadruge M., pristoji u smislu § 366 o. g. z. proti tuženiku pravo tužbe, te se s toga moralo po tužbenom zahtjevu uz dosudjenje parbenoga troška, suditi.

Digitized by Google

Usljed priziva tuženikova sudio je kr. banski stol svojom riešitbom od 21. ožujka 1883 broj 3555, da se tužbenomu zahtjevu imade udovoljiti, ako tuženik Ignjo S. domirnu prisegu nepoloži, da je on parcele br. 270, 493 i 494 obć. Čadjavica, 1867 od tužeće zadruge, zastupane po Luki i Beni M., pismenom pogodbom o zamieni stekao.

Razlozi: Pošto su preporne čestice glasom zemljištnoga izvadka pod *A.* na tužeću zadrugu upisane, to je njen tužbeni zahtjev opravdan, ako tuženik nedokaže, da je on upitne čestice stekao.

Tuženik tvrdi, da je one čestice od tužiteljice zadobio zamienom; tužiteljica priznaje, da se je sa tuženikom dogovarala radi zamiene, nu tvrdi, da se je o tom imala pismena pogodba sastaviti, što pako učinjeno nije, uslied čega se neima pogodba sklopljenom držati.

Tuženik odgovara, da je ob upitnoj zamieni i pismena pogodba učinjena (koju da je izgubio), i nudja o tom dokaz po svjedocih. Od svjedoka potvrdjuje J. P. da je tuženik god. 1867 tri parcele sa Benom i Lukom M. za svojih pet parcela zamienio i da je o tom pismena pogodba sastavljena bila. Tim je tuženik pružio pò dokaza o stečenju prepornih parcela, radi čega mu se je domirna prisega dopustila (§ 270 gr. p. p.), što je tim više osnovano, ako se promisli, da se tuženik već od godine 1867 u posjedu i uživanju upitnih zemljišta nalazi, što takodjer govori na korist tuženika, jer to dokazuje, da on nije bez tvrda naslova u posjedu čestica.

A da su Beno i Luka M. pogodbu sklopiti mogli, vidi se iz obć. svjedočbe br. 4 na III, koja dokazuje, da su ovi god. 1867 bili predstavnici loza i kuće gospodari zadruge kao i odatlje, što je zadruga kroz toliko godina posao po njih sklopljeni štovala i u miru ostavila.

Kr. stol sedmorice svojim riešenjem od 16. kolovoza 1883 broj 1485 preinačio je banskostolnu osudu i potvrdio osudu prvoga suda, sa sliedećih razloga:

Tuženik tvrdi, da tužeća zadruga izvadkom gruntovnoga zapisnika A I. nije dokazala svoje pravo vlastničtva na uparničene zemljištne čestice, jer da gruntovni taj izvadak dokazuje tobože samo to, da je pri uvedenju gruntovnice zadruga M. na uparničene nekretnine kao posjednik uvedena bila i ništa više;

nadalje tvrdi tuženik, da je on u jeseni god. 1867 sa zadrugom M., koju su tada glavari Beno i Luka zastupali, sklopio pogodbu miene tako, da je njemu zadruga dala u zamienu parcele br. 270, 494 i 493, a on zadruzi katastralne parcele svoje 475, 304, 318, 558 i 548, a osim toga da je još imao i vlastelinstvo odštetiti svotom od 62 for. 15 nč. u ime zadruge, što je i učinio; napokon poriče tuženik tužitelju Stjepanu M. aktivnu legitimaciju ad causam, jer da je zadruga M. potajno razdieljena, a po tom faktično neexistentna.

Digitized by Google

Da se tužeća zadruga M. ima smatrati vlastnicom utuženih čestica, o tom se nemože dvojiti, jer su te čestice u gruntovnom zapisniku br. 62 občine Č. A I. na vlastovnici pod red br. I. na ime iste zadruge upisane i to na temelju komasacionalnoga operata za občinu Čadjavicu (424 i 431 o. g. z.)

Što se tiče pogodbe zamienbene, na koju se tuženik oslanja i koja po tvrdnji tužitelja nije nikad perfektnom postala, tuženik nije dokazao nijedne od odlučnih po tužitelju porečenih okolnosti, kako je to u prvosudnoj osudi potanje obrazloženo, pak stoga ne može govora biti ni o domirnoj prisegi, koja se banskostolnom presudom tuženiku dosudjuje, a to tim manje, što tuženik nije ničim dokazao ni onu porečenu b i t n u okolnost: da su one zemljištne čestice, koje je namjeravao zadruzi u zamienu predati, pravom vlastnosti na njegovo ime u gruntovnici upisane (§ 432 o. g. z.).

Što se tiče aktivne legitimacije ad causam, to je ova uredovnom svjedočbom občinskoga poglavarstva F. ad. III dovoljno izkazana za Stjepana M. negledeć na to, da je zadruga potajno podieljena, jer se takove tajne zadružne diobe, dok ih nadležna upravna oblast neodobri i konačno neuredi, gledom na ustanovu § 26 zadružnoga zakona od 3. ožujka 1874 pred zakonom valjanimi smatrati nemogu.

U tom stanju stvari uvaživ, da je tužitelj u zastupanju zadruge svoje pravo vlastničtva na uparničene čestice dokazao, dočim tuženik nije ničim izkazao ni tvrdi naslov, ni istiniti način, po kojem je došao do posjeda tih čestica: to mora tuženik bezuvjetno ustupiti uparničene zemljištne čestice tužećoj zadruzi (§ 366 i 373 o. g. z.).

Pošto se indi prema tomu napadnuta osuda ban. stola neukazuje opravdanom, valja dokinuv istu potvrditi osudu prvomolbenoga suda kako u stvari glavnoj tako i glede troška, kao zakonom opravdanu.

Dr. *A. S.*

K uporavi zakona o mal. postup.

Državni erar tužio je kod kr. grad. deleg. suda u Zagrebu kao prorogiranoga foruma Roberta T. iz Sot. radi odštete od 44 for. 60 nč. za potrošenu krmu na erars. konja. Ovaj bijaše tečajem 2 god. u porabi tuženika toliko zaginuo, da je za vojnu službu nesposobnim postao, pak se je kod tužitelja oporavljao.

Gradsko deleg. kot. sud odredi za razpravu podnesene tužbe ročište po m a l i č n o m postupku, proti kojoj odluci zastupstvo erara nije ništa preduzelo, obzirom na predstojeće mu pravno sredstvo žalbe ništovne.

Digitized by Google

Prvo ročište, na koje nedodje tuženik osobno, bijaše frustrirano — jerbo razpravljajući sudac, saslušav stranke nije ubilježio njihove tvrdnje, niti doprinešena dokazala stranaka u zapisnik itd.

Ovaj sudac je medjutim umro.

Na zamolbu tužitelja bude odredjeno novo ročište na 16. lipnja 1883, na koje stranke opet donesoše svoja dokazala i ostaviše jih naprosto kod suda, dočim jih sudac nije ubilježio u nikakav zapisnik. — Na ovom ročištu odredi sudac, da se imadu preslušati vještaci glede naravi mahne u ugovoru navedene, najme da se konj težko hrani i glede posljedicah iste; a pošto se stranke nisu mogle složiti glede vještaka, odredi sudac, da se imade kao vještak preslušati zem. veterinar dr. Kr.

Na ročištu obdržavanom u ovom predmetu preslušan je vještak, koji izjavi, da je vrlo vjerojatno, da je dotični konj bolovao na plučnoj sakagiji, zato da nije htio jesti; ta bolest je kronička, neopazi se tako lahko, a konj mora poginuti, jer se nemože hraniti; bolest je neizliečiva.

Poslje preslušanja vještaka izreče sudac osudu br. 14561, kojom odbija tužiteljev odštetni zahtjev i osudjuje ga da plati trošak tuženiku u iznosu od 13 for. — Ujedno se osudjuje posebnom odlukom tužitelj, da plati vještaku 5 for. u ime nagrade.

Proti ovoj odluci uloži tužitelj utok s razloga, što on nije vještaka za preslušanje predložio, pače se protivio preslušanju istoga, jer je smatrao njegovo kazivanje irrelevantnim za riešenje glavne stvari i napokon upućuje tužitelj, da je po § 46 mal. post. tuženik, koj se je na vještaka pozvao, dužan i taj trošak platiti. (? Ured.)

Kr. banski stol odbije utok s razloga što je (kako će se niže viditi) erar u glavnoj stvari nadvladan i na trošak odsudjen, zato da ima nositi i trošak ovoga vještaka.

Razlozi osude bagatelnoga sudca br. 14561: Tužitelj navadja, da je tuženi preuzeo 30. travnja 1879 iz stanja 4. satnije 10. dom. konjaničke pukovnije kobilu br. 380/416 uz naročitu obvezu, da će ju imati svake jeseni predvesti na smotru, pa ako ugovorom ustanovljeno povjerenstvo pronadje, da je kobila za službu nesposobna, nu ipak popravljiva, morat će tuženi po odluci toga povjerenstva ili sam kobilu uhraniti, ili će se kod tužitelja obskrbljivati, a tuženi će imati naknaditi troškove obskrbe.

Tuženi je prema tomu ugovoru od 26. kolovoza 1881 doveo rečenu kobilu na smotru, a povjerenstvo pronadje, da je za službu nesposobna, nu ipak još uvjek popravljiva, pa podjedno odluči, da se ima predati tužitelju na popravak, a tuženi da će platit troškove obskrbe.

Digitized by Google

Ova je obskrba trajala 84 dana, stoga traži od tuženoga, da mu naknadi trošak za to u iznosu od 44 for. $60^{83}/_{100}$ nč.

Tuženi priznaje, da je uzeo kobilu uz obveze navedene u ugovoru pod *A.*, nu tvrdi, da nije dužan platiti obskrbne troškove, jer kobila nije usljed njegove krivnje postala za rad nesposobna, pošto je već prigodom preuzeća imala organičku pogrešku, te je izrično u ugovoru pod *A.* navedeno, da se težko hrani. Kobila je kod smotre obdržavane 26. kolovoza 1881 izgledala baš onako, kako i u vrieme kada ju je on preuzeo, a uzrok svemu tomu bijaše, što je bila već prigodom preuzeća bolestna, pa da nije on kriv, što se konj nije popravio. Navadja nadalje, da je kobila nekoliko mjeseci iza toga, kako je njemu oduzeta, parnula na plućnoj sakagiji, što se sigurno nebi bilo zbilo, da nije bolovala na takovoj bolesti, koja nije dala da se pomogne. — Tužitelj priznaje, da je kobila parnula nekoliko mjeseci iza toga, kako je tuženom oduzeta, na plućnoj sakagiji, ali tvrdi, da odatlje baš sliedi, da je tuženi kriv, jer ju je naganjao i radom mučio, a lošo hranio i tako prouzročio, da nije bila za službu sposobna, a kašnje je pače i parnula. — Konačno primećuje tužitelj, da je tuženik zamolio ministarstvo zemaljske obrane, da mu se odpuste upitni obskrbni troškovi, te da je tim priznao utuženi dug, na što opet primećuje tuženi, da je on doista tu molbu upravio na ministra, nu da nije u njoj priznao da duguje utuženu svotu, već da je samo molio, da se na njegov teret ubilježeni obskrbni troškovi brišu, jer da ih on nije prouzročio.

Ako se uvaži, da je postupajući sudac uzeo na temelju ugovora pod *A.* dokazanim, da je rečena kobila već kod preuzeća po tuženom imala pogriešku tu, da se je težko hranila;

ako se uvaži, da je vještak izjavio, da je ta pogrieška ponajviše posljedica kakove kroničke bolesti, a u tom slučaju, da je posve vjerojatno, da je bila posljedica plućne sakagije, na kojoj je poslje kobila i parnula, koja bolest može biti i preko godinu dana tajnom; ako se nadalje uvaži, da je vještak izjavio, da je plućna sakagija bolest, koja neda da se konj sasma oporavi, te da ona nenastaje usljed prećerivanja, loše hrane ili inim uplivom, nego kontagiom;

uvaživ nadalje, da je u zapisniku povjerenstvenom konstatovano, da je kobilu morao, budući ju je tuženik lošo hranio, tužitelj uzeti, da je loš izgled živinčeta bio glavni uzrok zašto je povjerenstvo izreklo, da je konj za službu nesposoban, ali popravljiv; to je postupajući sudac morao uzeti, da je kobila već kod preuzimanja po tuženom nosila u sebi klicu bolesti plućne sakagije, i da je ova uzrok, sto je kobila loša bila izgleda, te za službu nesposobnom postala; i to postala je bez krivnje tuženikove, koji po tom niti neodgovara za štetu.

Digitized by Google

Ako se uvaži, da se nemože na odluku povjerenstva, glede toga da li imade tuženi platiti obskrbne troškove, nikakov obzir uzeti, jer se to povjerenstvo, budući je imalo odlučivati o prieporih privatno-pravne naravi, imade smatrati obraničtvom, a ovo nije svoju odluku izreklo nakon predhodnoga postupka, kako to zahtieva § 380 gpp.;

ako se napokon uvaži, da postupajući sudac nije dokazanim uzeo, da je tuženi izvansudno priznao utuženi dug, to se je moralo uzeti, da tuženi nije dužan platiti utuženu naknadu za obskrbu, pa je s toga valjalo zahtjev tužiteljev odputiti.

Glede naknade parb. troškova uporabljen je § 71 z. o m. p.“

Proti toj osudi uložena i izvedena je žalba ništovna, u kojoj ističe tužitelj, da je protuzakonito provedena ova parnica po m a l i č n o m p o s t u p k u, jer tu neodlučuje glede foruma svota utužena, koja se temelji na uporabnoj pogodbi; tu se radi o samom pravu resp. o dužnosti, imade li se dati odšteta ili ne, o valjanosti i obvezivosti uporabne pogodbe. Moralo se je dakle odrediti razpravu po gr. par. postupku od 16. rujna 1852 obzirom na § 2 i 4 zakona od 3. listopada 1876 o m. p. resp. § 15 Sudovnika od 16. veljače 1853.

Nu i gledom na mališni postupak jest provedba parnice puna mana. O proteku parnice morao je sud prve molbe sačiniti razpravni zapisnik, neprekidati razprave, u zapisnik upisati sva doprinešena dokazala i sve što je bitno (§ 74 zak. od 3. listopada 1876); dočim zapisnik od 25. svibnja 1883 nemože se, makar da je ponješto naknadno priudešavan, takovim smatrati, jerbo on sadržaje jedino preslušanje vještaka dr. K., pa i odluka od 19. lipnja 1883 br. 11018/gr., usljed koje je taj zapisnik sastavljen, odredjuje ovo ročište u svrhu preslušanja toga vještaka. Tužitelj netraži možda iz obiesti da se tude vrši ustanova § 74 zakona od 3. listopada 1876 o m. p., nego što sada, jer nema u toj parnici uredovna substrata — nemože ničim dokazati, što je protivnik za obranu svoga prava naveo i kako je tužitelj oprovrgao protivničke navode; naročito nemože sada tužitelj sudu druge molbe uputom na — manjkajući — razpravni zapisnik dokazati, da se je protivio prizivanju i preslušavanju vještaka; pak da je to zabilježeno, kako bi moralo bilo biti, u razpravnom zapisniku, nebi bio mogao sud prve molbe tako lako nametnuti tužitelju (proti sadržaju § 46 zak. od 3. listopada 1876 o m. p.) da nosi troškove ovoga nepotrebnoga svjedoka. — Zatim upozoruje se na okolnost, da su se u razpravi mienjali sudci.

Kasniji postupajući sudac morao se je uprav zato strogo držati § 67 mal. postupka i obzirati se na protokolarna notata, — a nije jih sastavio. Sad se dakako nevidi, dal je parnicu od početka proveo i kako je rabio dokazala. Konačno propisuje § 6 istoga zakona, da se zastupnici stranaka moraju punomoćjem izkazati, p a i p a k j e u n a z o č n o m s l u-

Digitized by Google

čaju za tuženika odvjet. dr. V. bez ovlasti u cielu parnicu odvažno uticao — a pravije se je imalo in contumaciam tuženika osudu izreći.

Obzirom na meritorno riešenje petita tužbe prekoračio je postupajući sudac stege, nametnute mu načelima judicature. — On je uvjeren, da je tuženik upitna konja vidio i preuzeo ga, premda je znao da se „slabo hrani", t. j. da se neda utoviti kako drugi konj, jer je valjda vidio tuženik, da isti konj oštro kasa kako svi ponješto mršavi konji; sudac daklem je zaboravio gradeć osudu na onu „volenti non fit injuria"; on bi bio daklem morao ovu okolnost za direktivu uzeti u prosudjivanju pitanja odštete i tomu predpostaviti, da je tuženik ovakova konja morao — ako nekani pogodbu povrieditи — bolje čuvati ili pak preuzeti kao za obična konja dužnost odštete. Nego sud nije zauzeo ovo korektno stanovište, nego je — motu proprio — potražio vještaka. Medjutim ni vještak netaji, da usljed individualnosti gdjekoj konj malo jede i biva mršav, ali da zato nije bolestan. —

Doduše vještak očitova i to, pošto je rečena erar. kobila na sakagiji plućnoj poginula, da ju je morala dobiti — ne od prećeranja nego kontagiom — od drugoga živinčeta, kojoj izjavi može se više toga i temeljita prigovoriti.

Nu uvaživ vještakovu izjavu glede kontagija ove bolesti i da se ova vuče kroz više mjeseci ili kroz godinu, jamačno je spomenuti konj obolio samo dok se nalazio kod poduzetnika tečajem dvijuh godina; jer skoro poslje toga, pošto mu je bio oduzet, poginu.

Tuženik doprinese nekakvu svjedočbu svojih župljana, kako je on parnula konja kukuruzom hranio — kao da su ti ljudi uvjek bili u štali tuženikovoj kad je konja hranio — nu nije oprovrgao navode svjedoka tužiteljevih, najme da je on, resp. njegov sluga konja prećerao naglim voženjem.

A to je i bez dokaza vjerojatno, jer mršavi i zdravi konji su vatreni, a na takvih konjih sluge se bez nadzora rado brzo voze.

A baš u toj nepomnji leži krivnja obtuženikova (§§ 1294 i 1295 o. g. z.).

Kriv je nazor prvoga suda, da pomenuto pregledno povjerenstvo nije postupalo u smislu § 380 gpp., zato da njegova izreka nije obvezatna za stranke. Ali ova inštitucija nema svrhe biti sudom kakovim. Ona postoji na propisih zakona i naredba administrativnih novijega vremena ad hoc, te je izuzeta posve uplivu citiranih po sudcu ustanova gradj. parb. postupnika; ona postoji ne kao obranički sud, nego kao ugovoreni organ (po obima strankama), da lih konštatuje eventualno stanje uporabnog predmeta. — Daklem dolazi ono u parnicu kao

Digitized by Google

vještak a ne kao sud po § 380 gpp., zato se ima postojanje ovog povjerenstva pod druge ustanove gr. pp. nipošto pod citiranu subsumirati i prosudjivati

Vidiv, da je tuženik točke *b, c* i *e* pogodbe prihvatio t. j. da će bezuvjetno podvrći se izreci ovog povjerenstva u pogledu: a) oduzeća konja i b) naknade eventualne krme, za čudo je, da ga postupajući sudac obzirom na § 380 gpp. rieśava te dužnosti. Ta i onako erar nije tražio drugo od tuženika nego samo ono, na što glasom pogodbe ima nedvojbeno pravo.

Konačno ako se uvaži, da je stanje upitnog konja tuženiku prigodom preuzeća poznato bilo; da je s početka toga konja znao ipak tako držati, da je pri smotrah 27. kolovoza 1879, 13. ožujka i 8. kolovoza 1880 i 15. svibnja 1881 sa „izvrstno“ obzirom na njegovu individualnost kvalificiran bio, dočim dne 26. kolovoza 1881 bijaše kao loš oduzet i za popravak opredieljen; i napokon, da se je tuženik svaki put podvrgao izreci toga povjerenstva: onda istom postaje evidentno, kako je nepravedna i protuzakonita napadnuta osuda.

Kr. banski stol rješitbom svojom od 25. rujna 1883 br. 18.333 odputio je žalbu ništovnu domobranskoga erara: posmotriv, da je maličnі postupak prema naravi parbenog predmeta posve u redu odredjen, i da je pritužba u tom pogledu tim neosnovanija, jer je pritužitelj u tužbi sam umolio za odredbu maličnog postupka; posmotriv, da o razpravi predleže zapisnici od 16. lipnja i od 25. srpnja 1883 te da je cielu razpravu vodio jedan te isti sudac, i da je razprava u redu obavljena; i posmotriv, da se izreka sama neizpostavlja ništetnom (§ 75. 9 mal. post.) — upitnu žaobu ništovnu odputiti obnašao.[1] *Š.*

Je li tko za sebe i za svoje baštinike ovlastio koga, da ga zastupa u parnici, a umro prije nego će parnica dospieti, ovlaštenik ima pravo zastupat ga do pravomoćne odsude, ali nemože zaiskat ovrhu te odsude.

Viši sud ima dokinuti ureda radi odluku nižeg suda, koja je skroz nezakonita, ma da se interesirana stranka nije za dobe utekla proti takovoj odluci.

Marija Budimir za L. Kukavicom digne parnicu proti Grgi Budimiru radi dielbe dobara. Kotarski sud sinjski odlukom od 31. prosinca 1873 br. 3663 udovolji tužbi, ali glede dvajuh komada zemlje uz uvjet, da tuženik nepoloži odlučne jestne zakletve. Prizvav se stranke priziv-

[1] Moram opaziti, da mi do sada nije poznat slučaj, da bi bila parnica pravomoćno riešena u korist stranke, koja nije bila zastupana pri sudu kako zakon nalaže. (Op. pisca.)

Digitized by Google

nomu sudištu, dogodi se, da nakon dva dana po uskladi spisa prizivnog stepena, tuženik podnese kotarskomu sudu molbenicu proti odvjetniku T. tužiteljičinomu punomoćniku, kojom izviesti, da je tužiteljica umrla bez poroda, da je on kao njen otac jedini zakoniti nasljednik njèžin, da on kao takov odustaje od tužbe i traži, da se parbeni spisi ne pošalju prizivnomu sudištu, jer na to mu daje pravo § 1445 o. g. z.

Odlukom od 15. travnja 1874 br. 1279, koja pravomoćnom postade, toj se molbi nije udovoljilo.

Potvrdiv prizivno sudište osudu prvoga suda od 31 prosinca 1873 br. 3663 i položiv Grgo Budimir odlučnu prisegu, odvjetnik T., tužiteljičin punomoćnik, podnese molbenicu 20. rujna 1875 br. 3462, kojom zaište, da bude urečen dan, u koj će se postavit vještake na ovrhu osude br. 3663, prizivnim sudištem potvrdjene. Ovoj se molbenici udovoljilo odlukom od 15. studenoga 1875 br. 3462. Tuženik Budimir molbenicom od 8. svibnja 1876 br. 1234 zapita uništenje te odluke i obustavu ovrhe. Kotarski sud promisliv: da § 1445 o. g. z. nije upotrebljiv na prieporni slučaj, da Marija Budimirka za Kukavicom bila je postavila svojim zastupnikom dovjetnika dr. T. za sebe i za svoje nasliednike, i da svakako uništenje odluke od 15. studenoga 1875 br. 3462, kojom se se ureko dan za odredjenje vještaka, bilo bi se imalo zaiskati putem utoka, tim više, što se je tuženiku odbila pomenuta molbenica odlukom od 15. travnja 1874 br. 1279: nije ni ovoj tuženikovoj molbi udovoljio, odbivši je odlukom od 15. svibnja 1876 br. 1234. Tuženik uteče se prizivnomu sudištu, koje dne 23. ožujka 1877 pod br. 1074:

Opaziv, da punomoć, koju je Marija Kukavica dala odvjetniku dr. T. u parnici zametnutoj tužbom od 29. svibnja 1869 br. 2412 protiva Grgi Budimiru radi dielbe dobara, protegnuta je i na slučaj smrti ovlastiteljice, da je s toga punomoćnik imao i pravo i dužnost tjerati posao do kraja;

opaziv, da se nije moglo držat, da je posao dovršen prije nego će se ovršit što je bilo sudjeno jednoglasnimi odsudami 31. prosinca 1873 br. 3663 prve i 31. prosinca 1874 br. 6653 druge molbe, to će reći stvarnom iza dielbe predajom stvari Mariji Kukavici;

opaziv, da nasljedna izjava, što ju učini Grga Budimir u zapisniku od 17. ožujka 1874 u protuslovlju je s onom, što ju učini Luka Bilić i da u svakom slučaju ta ga izjava ne mogaše ovlastit, da prije dosudbe ili uručbe nasljedstva, ili barem prije predaje nasljedstva, učinjene u svrhe naznačene u § 810 o. g. z., da opozove punomoć i da uništi, sasvim ili dielomice izrečene odsude, jer samim nasljednim očitovanjem ne vrši se sjedinjenje prava i dužnosti po smislu § 1445 o. g. z.: potvrdilo je prituženu odluku.

Digitized by Google

Grgo Budimir uloži previdni utok i ništovnu žalbu proti odlukam prvomolbenog i drugomolbenog suda od 15. svibnja 1876 br. 1234 i 23. ožujka 1877 br. 1074, na vrhovno sudište bečko:

Opaziv, da po § 1022 o. g. z. punomoć redovito prestaje smrću ovlastitelja, ali da se u isto doba u tom § iznimnim načinom naredjuje, da punomoćnik, kad se radi o poslu jur započetom, što ga nije moći prekinuti bez štete nasljednikâ i kad je punomoć protegnuta i na slučaj smrti ovlastitelja, ima pravo i dužnost dovršiti posao;

opaziv, da je u parnici zametnutoj tužbom od 29. svibnja 1869 br. 2412, tužiteljica Marija Luke Kukavice žena izdala punomoć za sebe i za svoje nasljednike odvjetniku T. i da s toga ovaj, premda je tužiteljica umrla za parnice, to jest 14. travnja 1873, bijaše po napomenutoj iznimnoj zakonskoj naredbi ovlašćen tjerat do kraja započetu parnicu, i da je ovo doista i učinio, buduć bila ta parnica dokončana osudama od 31. prosinca 1873 br. 3663 i 31. prosinca 1874 br. 6663 prve i druge molbe; ali

opaziv, da je tim prestalo odvjetniku njegovo punovlastje, jer ovrha spomenutih odsuda ne bijaše posljedica parnica, nego osebni i različiti posao, što ga se je imalo stoprv započeti, te za koj imadijahu skrbit ovlastiteljičini nasljednici, ili skrbnik njezine ostavštine;

opaziv s toga, da nije se moglo držat, da je odvjetnik dr. T. vlastan bio podnieti ovršnu molbu 20. rujna 1875 br. 3462 za imenovanje vještaka, kao punomoćnik Marije Kukavice i na njezino ime, kao da ona još žive;

opaziv, da premda Grgo Budimir nije uložio utok proti sudskoj odluci od 15. studenoga 1875 br. 3462, i njemu dostavljenoj 2. svibnja 1876, kojom se je udovoljilo ovoj sad spomenutoj molbenici, dokazav svoje pravo sunasljedstva na imovinu pokojne Marije Kukavice, zaiskao je on, da se ta odluka dokine i da se obustavi ovršni postupak; a ova molba bila mu je odbijena sudskom odlukom od 15. svibnja 1876 broj 1234;

opaziv, da, je li prva molba scienila, da nije vlastna dokinuti svoje odluke, ovo imao je učinit stariji sud, kojemu su došli spisi usljed utoka uložena Grgom Budimirom proti odluci br. 1234 prije spomenutoj, jer, buduć je povriedom postupničkih pravila podnešena ovršna molba od 20. rujna 1875 br. 3462 po osobi, koja nebijaše vlastna zastupati na sudu nasljednike pok. Marije Kukavice, ili njenu ostavštinu, radilo se je o ništetnosti, koju valjalo je izreći ureda radi:

usvojiv ništovnu žalbu, ukinulo je toli odluku od 23. ožujka 1877 br. 1074 c. kr. prizivnog sudišta dalmatinskoga, kao i odluke od 15.

Digitized by Google

svibnja 1876 br. 1234 i 15. studenoga 1875 br. 3462 c. kr. kotarskog sud sinjskoga, te naredilo, da se povrati odvjetniku dr. T. molbenica od 20. rujna 1875 br. 3462, jer se na temelju iste nemože postupati.

B.

Kako se ima uračunati u nuždni dio, što je već prije dobljeno?

M. imenova sina si A. za nasljednika, a ostalo četvero njegove djece da ima dobiti samo nuždni dio, k tomu još naredi, da se kćeri njegovoj B. ima uračunati, što je već bila dobila. Kći pako B. bijaše dobila 42.394 for., a nasljednik uze ovo tako u račun, da je ovu svotu priračunao cieloj ostavini, od ove izračunan je deseti dio i od njega onaj iznos odbijen. B. digne tužbu zahtievajuć, da se njezin nuždni dio popuni i da joj se što je već za živa otca dobila tako uračuna, da svaka od preostalih četirih na nuždno nasljedstvo pozvanih loza dobije dio ravan ovomu, koji se njoj u račun uzimlje i to prije nego li se ostavina podieli, a sto preostane od toga, da se deseti dio kao nuždni dio opredieli. Oba niža suda sudila se prema petitu tužbe. Izvanredni previd bje zabačen.

Razlozi: Tuženik nazrieva u obima osudama nižih sudova očevidnu nepravdu i to s razloga, što ga obie odsudjuju, da ima tužiteljici platit još preostatak nuždnoga diela u iznosu od 37.034 for. zajedno sa kamati i troškovi. Ovakove su pako rješitbe, kako on misli, postale mogućimi samo tako, što su niži sudovi izračunavajuć nuždni dio uporavili krivu metodu. Tuženik računa najme tako, da nuždni dio tužiteljičin iznosi 202.742 for., naprotiv prvi i drugi sud uzeše, da taj dio iznosi 223.929 for., a po tom imala bi tužiteljica dobiti u ime nuždnoga diela za 21.197 for. više nego li je faktično vlastna tražiti — kako tvrdi tuženik. Nu u onom, kako su niži sudovi proračunali nuždni dio, neima niti protuzakonitosti niti očite nepravde. § 765 o. g. z. odredjuje svakomu djetetu u ime nuždnoga diela polovicu onoga, što bi ga zapalo po neoporučnom ili zakonskom nasljedstvu, a §. 790 o. g. z. veli, da i kod zakonskoga nasljedstva mora se sve ono uračunati, što je diete za živa ostavitelja dobilo u svrhu, navedenu § 788 o. g. z. Po § 793 o. g. z. uračunava se već primljeno u ostavinu tako, da svako diete dobije isto toliki dio prije razdielenja ostavine.

U ovom pravnom prieporu obie su stranke sporazumne, da čista ostavina ostaviteljeva iznosi 2,408.973 for. i da je ostavitelj ostavio petero na nuždni dio ovlaštene djece. A pošto se napokon radi o tom, da se ustanovi nuždni dio tužiteljičin, i pošto je ona još za živa otca dobila 42.394 for., to bi kraj zakonskoga nasljedstva uporaviv § 793 o. g. z. svako ostale četvero djece imalo dobiti isto onoliki iznos t. j. 42.394 for. unapred, dakle sve četvero 169.576 for. Ako se sada od ukupne

Digitized by Google

ostavine sa 2,408.973 for. odbije ovaj iznos od 169.576 for., ostaje 2,239.397 for.; ta se svota ima razdieliti medju petero djece tako, da bi svako diete dobilo 447.879 for. 40 nč.

Po zakonskom nasljedstvu iznosio bi dakle, uporaviv § 793 o. g. z. nasljedni dio svakoga djeteta a) 42.394 for. t. j. dio koji je već primljen ili se uzimlje da je primljen i b) iznos od 447.879 for. 40 nč., ili ukupno 490.273 for. 40 nč. Pošto nadalje § 765 o. g. z. naredjuje, da u ime nuždnoga diela pripada svakomu djetetu polovica onoga, što bi ga zapalo po zakonskom ili neoporučnom nasljedstvu, to bi u ovom slučaju nuždni dio svakoga od one petero djece iznosio 245.136 for. 70 novč., pak bi svako od one četvero djece, koja nisu za živa otca ništa dobila, imalo primiti a) polovicu unapred primljenoga iznosa kćerina od 42.394 for., dakle 21.197 b) polovicu od 447.879 for., t. j. 223.939 for. 50 nč., ili sveukupno 245.136 for. 50 nč., pak i sunasljednica, sada tužiteljica imala bi dobiti a) polovicu od 447.879 for., t. j. 223.939 for. 50 nč. b) radi popunjenja (completiranja) njenoga nuždnoga diela odračunanjem već primljene svote od 42.394 for. polovicu od 21.197 for. ukupno 245.136 for. 50 nč., pak bi imala tužiteljica izravnati još drugu polovicu onoga što je unapred bila primila. Po ovom računu sve petero djece jesu si u smislu §§ 765 i 793 o. g. z. posve jednaka, pak je s toga neopravdan prigovor tuženika, kao da su niži sudovi uz svoju metodu proračunavanja zaboravili na § 765 o. g. z. Pače izračunanje nuždnoga diela kako ga tuženik obavlja, jest krivo, jer on (tuženik) u svom računu ono što je tužiteljica već prije dobila, dva puta odbija i to jedan put cieli iznos (42.394 for.), a drugi put polovicu, usljed česa nastaje baš ona diferencija od 21.197 for., koja iznosi upravo polovicu onoga, što je tužiteljica unapred dobila. S ovih razloga valjalo je izvanredni previd odbiti. *(Centralblatt.)*

Izvanredni previd zaustavlja rok za nastup prisege.

Dok je još tekao izvanredni previd prigovori deferent, što delat nije nastupio dozvoljenu glavnu prisegu, pak je sam zamolio sud, da mu se dozvoli tu glavnu prisegu kao muče uzvraćenu nastupiti. Molbu ovu prihvati prvi sud, ali ju zabaci druga molba. Najviši sud bečki potvrdi naredbom svojom od 31. siečnja 1882 br. 14175 riešenje druge molbe. „Jer — veli se u razlozih rješitbe najvišega suda — pošto je tuženik proti osudam obajuh nižih sudova podnio u ovom pravnom prieporu dopušteno pravno sredstvo izvanrednoga previda, dužan je u napadnutih osudah dopuštenu prisegu stoprv onda nastupiti, kad najviši sud izrekne svoju rješitbu na njegov previd. Ovo valja tim više, sto se odredba dvor. dekreta od 26. listopada 1842 (sbirke pravos. br. 642), da treba počekati sa položenjem prisege, može i u onom slučaju uporaviti,

Digitized by Google

ako je proti jednako glasećim osudam, koje dopuštaju položit se imajuću prisegu, poprimljen izvanredni previd. Prije dakle nego li je izrečena i uručena osuda najvišega suda nemože se uzeti, da je jedna pruća se stranka po nižih sudovih naloženu njoj glavnu prisegu protivniku svomu muče uzvratila; zato na dalje nemože prije vremena zamoljeni nastup i položenje tobože muče uzvraćene prisege dotle imati pravne posljedice, dok nije nakon uručene osude najvišega suda za onu prućn se stranku, kojoj je osudom glavna prisega naložena, iztekao zakoniti rok za položenje i uzvratu sentencionirane prisege.

Prijava i zabilježba najamnine u kupovninu, polučenu za prodane pokretnine.

Nakon obavljene dražbene prodaje pokretnina (mobiliara) prijavi iznajmiteljica X., da joj ovršenik duguje u ime najamnine stanovitu svotu, pak zamoli, da se to ubilježi u pljenitbenom i dražbenom zapisniku i u knjizi depozita. Prvi sud zadovolji molbi, viši odbije ju s razloga, što se iznajmitelju § 1101 o. g. z. dano pravo zaloga na pokućtvo i pokretnine (invecta et illata) najmitelja, premda se ovo pravo po dvor. dekretu od 16. travnja 1837 (sbir. prav. zak. br. 189) utemeljuje već unešenjem stvari u najmljeni stau i od toga časa postaje kriepostnim, proteže ipak samo na ono posoblje i pokretnine, koje se u vrieme podnesene tužbe nalaze u stanu, a nemože se protegnuti na kupovninu, što no je dobivena za posoblje i pokretnine, prodane ovršnim putem prije nego li je zaiskana najmovna tražbina.

Naprotiv najviše sudište rješitbom od 16. siečnja 1883 br. 532 dokinuv osudu druge molbe potvrdi onu prvoga suda: uvaživ, da je X. samo prijavila svoju tobožnju najmovnu tražbinu u kupovninu, polučenu za prodano pokućtvo i pokretnine te zamolila, da se ova zabilježi u dotičnom ovršnom zapisniku i u knjizi deposita, a ovo zabilježenje može se dozvoliti, a da se tim nepovrede prava trećih osoba, napose ovrhovoditeljeva, pošto se sada neima razpravljati o pitanju, da li X. zaista pripada pravo založno na kupovninu ili ne. *(Centralblatt.)*

Actio publiciana proti sekvestraciji zemljišta.

Na molbu A. dozvoli sud uknjižbu ovršnoga prava založnoga na nepokretnosti u grut. zapis. br. 66 u B. i ujedno ovršnu sekvestraciju plodova ove nepokretnosti. Za sekvestra bijaše postavljen M., ali nisu pri tom potanje navedena zemljišta, spadajuća ovamo, i stavljena pod sekvestra. Kod nepokretnosti br. 66 u B. od vajkada su obradjivana zemljišta i to parcele br. 905, 906 i 907, koje leže oko sgrada. Ove neimaju do sada svoga gruntovnoga uložka. Sekvestar protegne sekve-

Digitized by Google

straciju i na ove parcele te ih dade u zakup R-u. Ovršenik B. proda ove parcele na temelju kupo-prodajne pogodbe od 15. svibnja 1881 C-u. Kad bje predaja ovih parcela uzkraćena, podnese C. kao kupac tužbu proti M. kao sekvestru, proti A-u kao exekventu i R-u kao zakupniku zahtievajuć, da priznaju, da je on istiniti, pošteni i zakoniti posjednik parcela br. 905, 906 i 907 u B., da nitko nije vlastan pod sekvestraciju uzeti ili rabiti ove parcele i da su tuženici dužni okaniti se svakoga smetanja tužitelja u posjedu ovih parcela.

Da dokaže svoj istiniti, zakoniti i pošteni posjed u smislu § 382 o. g. z. pozva se tužitelj na pogodbu prodajnu od 15. svibnja 1882, pa nadalje i na to, da mu je prodavalac ove parcele odmah nakon sklopljene kupo-prodajne pogodbe na mjestu predao.

Prvi sud zadovolji bezuvjetno tužbi, druga molba odbaci ju, a najviši sud izrekne, da se tužbi ima zadovoljiti samo u slučaju, ako tužitelj položi odlučnu prisegu u tom pravcu, da mu je prodavalac B. parcele br. 905, 906 i 907 odmah nakon sklopljene kupo-prodajne pogodbe, na licu mjesta predao.

Razlozi: Nemože se uzeti, da je ovršna sekvestracija u obće bila dozvoljena i glede priepornih zemljišta, jer odlukom od 13. ožujka 1881 br. 1385 dozvoljena bijaše A-u., kako je sam molio, samo ovršna sekvestracija nepokretnosti br. 66, upisane u gruntovnici obćine B. pag. 685., a prodane nepokretnosti nisu gruntovnički pripadak sekvestriranoga zemljišta. Kupovna pogodba od 15. svibnja 1881 čini valjan naslov za stečenje vlastnosti; što se pako tiče načina stečenja, to kazivanje svjedoka nemože se smatrati ni valjanim poludokazom, pa se je s toga moralo suditi na glavnu prisegu i to ob odlučnoj okolnosti, najme o sliedivšoj predaji.[1]

Stranka, koja izgubi parnicu, mora namiriti i trošak exrotulacije (§ 24 zakona od 16. svibnja 1874 d. z. l. br. 69.)

U pravnom prieporu medju A. i B. radi smetanja posjeda, B. je izgubio parnicu. Posle dovršene parnice zaište A. exrotulaciju spisa. Na ročište, odredjeno u to ime, dodje samo A., pak je s njim exrotulacija preduzeta. Na ročištu zaište A., da mu se dopita trošak molbe za razskladbu spisa i za ročište, za oboje 5 for. 48 nč. Prvi sud odbije molbu A-ovu, jer da se ovaj trošak nemože pribrojiti onomu, koji je po

[1] K ovoj rješitbi dodaje uredničtvo „Centralblatta" sliedeću opazku: „Može se reći posve sigurno, da ni sudac ni stranka nerazumiju, što sadržaje pojam predaje, pače da im nebijaše ni to jasno, kako se predavaju zemljišta. S toga upravo nedokučujemo, kako se je moglo suditi na glavnu prisegu o tako abstraktnom pojmu. Ali glavna prisega bijaše ovdje i posve suvišna.

Digitized by Google

§ 24 zakona od 16. svibnja 1874 (br. 69 d. z. l.) potreban da se dodje do svoga prava; da je exrotulacija spisa djelo uredovno, za koje može po volji moliti svaka pruća se stranka, koja ima za to kakova interesa, s toga da ima svaka stranka, koja nakon dovršene parnice traži da joj se izdadu kod suda uskladjeni spisi, sama s tim skopčani trošak nositi.

Viši sud uvaži utok tužiteljev te odsudi B-a, da ima naknaditi trošak u iznosu od 3 for. 48 nč., jer da tuženi ima kao ona stranka, koja je parnicu izgubila, nadoknaditi tužitelju trošak, potreban da može doći do svoga prava; k nuždnim pako troškovom spadaju i oni, koji su potrebni, da se mogu natrag dobiti spisi, uloženi radi inštruiranja parnice; ovaj trošak nije se mogao kod zaključivanja parnice navesti, jer nije onda još poznat bio, ali se mora sada dosuditi naknada, pošto je glavna stvar riešena.

Najviši sud bečki potvrdi rješitbu druge molbe, odlukom od 3. svibnja 1883 br. 3956.

B. Mjenbeno.

Zavrata radi nesigurnosti (članak 29 mjenb. zakona.)

Prošnjom od 1. ožujka 1877 br. 1380 zaište A., neka se trgovcu B. naloži, da mu ima dati sigurnost da će mjenicu od 1. siečnja 1877, glaseću na 318 for., točno izplatit čim dospie rok platežni.

Sud, odlukom od 2. ožujka 1877 br. 1380, ureče ročište , jer da prilogom pod *b* nije još dokazan jedan slučajeva, izbrojenih u čl. 29 mjen. zak. (§ 29 hrvat. ugar. mj. z.), u kojih se jedino može zaiskat sigurnost za svotu mjenicom prihvaćenu; i obazriev se na § 5 naredbe od 18. srpnja 1859 br. 132.

Proti toj odluci uloži A. ovako obrazloženi utok: Jedini je razlog, s koga se utočnikova prošnja odbila, što njezinim prilogom *b* tobože nije dokazan jedan od onih zahtjeva, u čl. 29 mjen. zak. izbrojenih. Ipak tog razloga u istini nema. Članak 29 br. 1 mjen. zak. propisuje, da se sigurnost glede iznoska mjenicom prihvaćenog smije zaiskat i kad je prihvatnik obustavio samo plaćanja. Jasno je, da je zakon pod izrazom „obustavljenih po prihvatniku plaćanja“ razumievao neučinjene izplate dospielih svota i dosljedno ovrhu, jer kad bi bilo drugačije to bi bio zakonodavac u 1. alineji čl. 29 mjen. zak., gdje govori prije o formalnom otvorenju stečaja, a zatim o javnoj obustavi plaćanja, jedan te isti pojam na dva različita načina izrazio. S toga baš, što zakon spominje prije formalni stečaj a zatim obustavu plaćanja, zaključit je, da je zakonodavac ova dva slučaja htjeo potanko razlučit. A kad se

Digitized by Google

može govoriti ob obustavi plaćanja? Utočnik misli da onda, kad se dospieli iznos ne izplati ili kad trgovac ne honorira svoga podpisa, što da je i vrhovno sudište izreklo nizom presuda, medju kojimi dosta je napomenuti onu od 26. veljače 1852 br. 356, štampanu u „Gerichts-Zeit." (g. 1856), koja veli, da „plaćanja imaju se smatrat obustavljenimi, kad se prije dospiela obveza nije namirila i ovršna poruba dozvolila"; dočim druga vrhovna presuda veli, da za podnešenje molbe za sigurnost radi pomanjkanja sigurnosti u prihvatnika, „dovoljna je osnovana sumnja, hoće li prihvatnik moći u svoje vrieme namirit mjenicu, glede koje traži se sigurnost". Kad je indi vrhovno sudište scienilo, da su već navedene okrajnosti dovoljne te se sigurnost dozvoli, što bi se moglo reći u ovom slučaju, gdje se je proti dužniku (koj u ostalom nema nego dućanić vriedan valjda svojih 1500 for.) dozvolilo do deset ovrha, od kojih jedna za 3000 for., a sve ukupno za 4642 for.

Tršćansko c. kr. prizivno sudište, presudom od 22. ožujka 1877 br. 1048, uvaži utok i naloži trgovcu B., preinačiv prituženu odluku, da za 3 dana, pod prietnjom mjenične ovrhe, položi po A. zaiskanu sigurnost: Smotriv, da A., vjerovnik mjenb. traži za mjenicu, koja dospieva na 1. svib. 1877, sigurnost proti prihvatniku B., što je ovaj obustavio plaćanja (čl. 29 mjen. zak.); — smotriv, da se obustava plaćanja, koju nije pobrkat sa prezaduženošću ni sa slučajem, u kojem je bila bezuspješno preduzeta ovrha, prispodobiv medju sobom zakonske ustanove (čl. 29 toč. 1 i 2), može nazrievati u nesposobnosti za izplatu dugova, koja opet može nastati poradi nedostatnih sredstava, ili poradi toga, što je privremeno zapela prodja, može se dogodit uzprkos uspješnim ovrham na dužnikov imetak i može biti, pa i ne biti simptomom propasti s prezaduženosti; — smotriv, da se obustava plaćanja mora po okolnostih izvidit, ako ju sam dužnik ne naviesti u svrhu, da pokuša nagodbu s vjerovnici; smotriv, da je tužitelj u upitnom slučaju dokazao uredovnom svjedočbom pod *c*, da je B. u siečnju i veljači 1877, pa poslje prihvata 1. siečnja 1877, o kom se radi, bio napadnut sa deset ovrha, medju kojimi jednom Ljudevita L. sa 3000 for.; smotriv, da takove ovrhe predpostavljaju obstanak dospielih tražbina, koje uzprkos odsudam ili nagodbam, nisu namirene; opaziv, da trgovac, koj se pri ovoj susljedici neizbježivih obveza otimlje neprestano dužnosti, da ih namiri i daje povoda onolikim ovršnim prošnjam, mora da neizpunjuje svojih obveza, jer nemože, jer drugog razloga toli upornoj uzkrati u takovih okolnostih obično nema; opaziv, da se podniela izvorna mjenica i prosvjed, u kom je prihvatnik na 26. veljače 1876 izjavio, da zaiskane sigurnosti ne može dati; proučiv naredbu od 2. stude. 1858 i § 1 naredbe od 18. srpnja 1859 br. 132 d. z. l. Dr. *V. P.*

Digitized by Google

C. Kazneno.

K § 183 2 k. z. Stvari zadružne, zaplienjene za dug zadrugara a u zadružnoj kući ostavljene, ne imadu se smatrati dužniku povjerenimi, dosliedno ovaj odsvojiv je u ime zadruge, ne počinja pronevjerenja.

Odlukom c. kr. kot. suda u Slunju od 14. rujna 1876 br. 1996 gr. dozvoljena bje ovršna pljenitba i procjena pokretnina Jovice Zeca iz Zečeva varoša, radi dužnih Miki Obajdinu 59 for. 75 nč. spp.

Bilježnik občine primišljanske, komu je naložena obava te ovrhe, uputi se 1. siečnja 1877 kući zadruge ovršenikove, te pošto ovaj vlastitih pokretnina ne imadjaše, zaplieni u zadružnoj kući pronadjene pokretnine, vriedne 66 for. znajuć, da one nisu Jovice Zeca već zadruge Zec kbr. 15 iz Zečeva varoša, kojoj je Jovica gospodarom.

Kada su se dne 10. srpnja 1877 po odredbi kot. suda u Slunju imale zaplienjene stvari na dražbi prodati, ne nadje ih sudbeni izaslanik; a Jovica Zec izjavi, da ih je odsvojio. Isto priznade i pred sudcem iztražiteljem i na konačnoj razpravi, dne 16. studenoga 1881 pred kr. sudb. stolom u Ogulinu obdržavanoj.

Pomenuti ga sudbeni stol ipak pronadje ne krivim u grieh mu upisana zločina pronevjerenja i to sa sliedećih razloga:

Svakako je bilo na zadruzi Zec kbr. 15 da izlučnom tužbom svoje pravo vlastničtva na ovršno zaplienjene i procienjene stvari dokaže, pa bi u toj parnici tim sjegurnije uspjela, što zadruga Zec još podieljena nije, te bi već predmnjeva zadr. zak. vojevala zato, da su stvari zadružne, a ne ovršenikove, a i bilježnik je provadjajuć ovrhu znao, da te stvari pripadaju zadruzi Zec, a ne Jovici Zecu. Nije dakle bilježnik korektno postupao, plieneć stvari, za koje je znao, da nisu ovršenikove.

Da je rečena zadruga te stvari izpod ovrhe izlučila, nebi se tražbina Obajdinova nikada iz njih naplatila bila, pa zato ne može biti govora ob Obajdinu nanešenoj šteti i to tim manje, što bi se Obajdin, da je do prodaje tih stvari došlo, tim samo protupravno obogatio bio.

Gdje ne ima oštećenika, ne može biti govora o pronevjerenju, a u nazočnom slučaju tim manje, što je Jovici Zecu kao kuće gospodaru pripadalo pravo zadružne pokretnine u zadružne svrhe upotrebljivati.

Znajuć pak, da su te stvari zadružne, a ne njegove, mogao jo Jovica Zec iste lasno alienirati, ne imajuć pri tom na umu nanieti komu štetu".

Proti toj osudi uložilo je kr. državno odvjetničtvo u Ogulinu priziv. U izvedenju istoga iztiče, da su razlozi osude izvan okvira konstitutivnih momenata zloč. pronevjerenja crpljeni. Za pronevjerenje § 183 2 k. z.

Digitized by Google

nije bo potrebno, da se vlastita stvar zadrži ili posvoji, već se može i tudja, ali povjerena stvar po onom, komu je u pohranu dana, pronevjeriti; nadalje ne traži zakon, da se pronevjerenjem komu šteta nanese, već je dovoljno, ako se tko istim protupravno okoristi.

Postojavši kr. krajiški odsjek banskoga stola u Zagrebu rješitbom od 30. prosinca 1881 br. 8618 usvoji ova izvedenja, te pronadje Jovicu Zeca krivim zločina pronevjerenja u § 183 k. z. označenoga te ga po § 184 k. z. uporabom §§ 54, 55 k. z. osudi na kazan tamnice od dva mjeseca, i to sa sliedećih r a z l o g a:

Zakon zahtieva za pronevjerenje samo to, da tko zadrži ili posvoji povjerenu mu stvar koju, pa ustanovljuje, da se stvari po vjerovniku zaplienjene i u pohrani dužnika ostavljene, imadu takodjer povjerenimi smatrati. Obzirom na taj propis izpostavlja se bitnom okolnošću kod zločina pronevjerenja zadržanje ili prisvojenje povjerene stvari, pa pošto zakon ne čini razlike, da li su zaplienjene stvari bile onoga, komu su povjerene, ili treće osobe, to se može i tudja povjerena stvar pronevjeriti.

Ne stoji ni to, da nije iz čina u slučaju izlučbe nastati mogla šteta za voditelja ovrhe, jer je prvo pitanje, kako bi se parba ob izlučbi svršila, a drugo: ne zahtieva zakon kod pronevjerenja, da šteta za koga nastane, već samo korist počinitelja, a ta je već tim nastala, što je on svojim postupkom u svoju korist i u korist zadruge svoje radio, jer nije trebao dignuti izlučbenu tužbu, koja bi svakako sa troškom bila skopčana".

Proti ovoj osudi uložio je Jovica Zec priziv bez izvedenja, na stol sedmorice, koji ga uvaži te rješitbom svojom od 21. lipnja 1882 br. 11924 uz preinačenje drugomolbene osude, pronadje za pravo, da Jovica Zec nije kriv u grieh mu upisana zločina pronevjerenja i to sa sliedećih r a z l o g a:

Po § 534 grpp. imade sudb. izaslanik kod mobilarne eksekucije zaplieniti samo one pokretnine, o kojih ne dvoji, da se u posjedu ovršenikovom nalaze.

Čim se je pak na konačnoj razpravi izpostavilo, da je sudb. izaslanik još kod pljenitbe u kući zadružnoj preduzete znao, da se vodi ovrha samo proti Jovici Zecu, slučajno kuće gospodaru upitne zadruge, a ne proti ovoj, te da uzimlje pod ovrhu stvari zadružne, a ne ovršenikove, to je podjedno znao i znati morao, da zaplienjuje stvari, koje su u posjedu ne ovršenika Jovice Zeca, nego zadruge njegove.

Obzirom na to nisu te zaplienjene stvari, kad su ostavljene u kući zadružnoj, ostavljene u pohrani Jovice Zeca kao dužnika i ovršenika, kako to alineja druga § 183 k. z. predpostavlja, nego u pohrani zadruge njegove. *S.*

Digitized by Google

Da li dioničtvo kradje, javno nasilje globljenjem, ili zloporaba uredovne vlasti?

Sava R. bje tužbovnom odlukom (po kaz. postupniku od 29. srpnja 1853) kr. sudbenog stola u Zemunu stavljen pod obtužbu radi zločina dioničtva kradje (185 i 186 a k. z.) sa sliedećih razloga:

Zakletim kazivanjem Jovana St., da su mu ovog ljeta noćju sa paše 3 konja 150 for. vriedna ukradjena bila, je po § 270—1 k. p. učin zločina kradje (u § 171, 173 i 175 II. b. k. z. označeni) dokazan.

Oštećenik dočuo je kasnije propitkivanjen, da se 2 konja u Belegišu kao bitange nalaze i došavši onamo našao je doista 2 od ukradjenih konja kod načelnika Save R., koji je iste kao bitange na čuvanje primio i čuvao.

Kad je oštećenik načelniku priobćio, da mu osim tih još treći konj i to kobila fali, odvratio je načelnik, da može i tu kobilu natrag dobiti ako mu plati 20 for.

Usljed toga vrati se Jovan St. kući po novce, a sutradan dodje sa bratom Adamom i svjedokom Gjurom M. k načelniku, koji je pred ovom trojicom opet kazao, da konja dobiti može, nu prije da mora njemu 20 for. platiti.

Adam St. dade na to načelniku R. 20 for. i ovaj mu je rekao, da je sad sve u redu i da će konja sutra dobiti.

Gjuro M. spavao je u štali načelnikovoj, da čuva već nadjena 2 konja, pa obnoć došla su dva njemu nepoznata čovjeka i predala su mu trećeg konja.

U jutro sliedećeg dana dodje načelnik u štalu i preda Jovanu i Adamu St. sva tri konja, pošto mu je St. još 5 for. za čuvanje bitanga platio.

Ovo je sve dokazano zakletim pripoviedanjem Jovana i Adama St. te Gjure M.

Odatlje sliedi, da je načelnik R. iz poznatog mu zločina, premda bez predhodnog dogovora sa počiniteljem, dobitak i korist vuko (§ 6 k. z.), konja dotle tajio oštećeniku, dok mu nije 20 for. platio.

Ovakovo djelovanje pako sačinjava dioničtvo kradje i to pogledom na vriednost konja preko 25 for., i na okolnost da je R. poznato bilo, da taj konj iz zločinstvene kradje proiztiče, zločin u smislu § 185 i 186 *a* k. z.

Okrivljenik taji čin i poriče sve navode oštećenika i svjedoka; nu na temelju zakletih izkaza ove trojice (§ 269 k. p.) morala se po § 200 k. p. proti njemu dignuti tužba radi zločina dioničtva kradje. Kr. banski stol potvrdi ovu tužbovnu odluku uz preinaku, da se čin izpostavlja zločinom po § 98 k. z., a ne zločinom dioničtva kradje i to sa sliedećih razloga:

Digitized by Google

Dokazano nije, da su konji ukradjeni, pa zato nemože biti govora o kradji kamo li o dioničtvu.

Čin se pako Savi R., kojemu su bili konji kao bitange predani i koji se u pogledu svoga postupka prama St. samo kao privatni čovjek u obzir uzeti može, u grieh upisani izpostavlja zločinom javnoga nasilja globljenjem; jer sadržava sva obilježja, koja § 98 k. z. za taj zločin zahtieva.

Okrivljeni je oštećeniku kazao, da mu ima dati 20 for. ako želi konja dobiti. Te rieči nisu ništa drugo van prietnja okrivljenoga, da neće oštećenik do svoga trećega njemu nestaloga konja doći, ako neplati 20 for. Okrivljeni se je indi zaprietio vlastniku konja povriedom njegova vlastničtva, pa je tom prietnjom oštećenoga prisilio, da mu plati 20 for. Pošto je učin toga zločina u objektivnom smjeru dokazan načinom, u prvomolbenih razlozih izvedenim, pa pošto je toga zločina Savo A. pravno okrivljen, to se je napadnuta tužbovna odluka uz preinačenje kvalifikacije potvrditi morala.

Kr. stol sedmorice preinačio je svojom vrhovnom riešitbom obie niže odluke tamo, da se Savo R. radi toga, što je oštećeniku Ivanu St. povratak trećega konja samo uz platež iznosa od 20 for. obećao i izvršiti dao, sbog zločina zloporabe uredovne vlasti, počinjene primanjem mita u poslovih uredovnih, označenog u § 101 i 104 k. z. pod obtužbu stavi.

Razlozi glase: Negledeć na to, što se u predležećoj činjenici nemože ni po prvom ni po drugom sudu prihvaćena kvalifikacija nazrievati; i to kvalifikacija prvoga suda nemože stajati, pošto § 6 i 185 k. zak. ustanovljuju, da se krivcem dioničtva kradje samo onaj čini, koji ukradenu stvar zataji, sebi prisvoji ili protrži, koje se okolnosti dokazanimi smatrati nemogu, dočim s druge strane drugomolbenoj kvalifikaciji poglavito uvjet § 98 k. z. manjka, jer se u ovom slučaju uporaba sile ili pogibeljna prietnja ustanovljenom smatrati nemože. Gledeć na sve to mora se u nazočnoj činjenici nazrievati učin zločina zle porabe uredovne vlasti, primanjem mita u poslovih uredovnih, označenog u § 101 i 104 k. zak. osobito pogledom na stališ okrivljenika u savezu s okolnošću, da su ga vlastnici ukradjenih konja baš u svojstvu načelnika potražili, da je on u tom svojstvu s njimi uredovao, i da si je tim uredovanjem hasnu namaknuo.

Toga radi i pošto sumnja krivnje proti njemu pravovaljano predleži, opravdana je, povodom po okrivljeniku i državnom odvjetničtvu uloženoga priziva, izrečena vrhovna rješitba.

Na temelju takove tužbovne odluke držana je proti Savi R. konačna razprava radi zločina zloporabe uredovne vlasti, pak su ga kr. sudbeni stol u Z. i kr. banski stol istog zločina krivim proglasili, pošto je i glede subjektivne krivnje istoga dokaz pravilno izveden. Nu kr.

Digitized by Google

stol sedmorice ukine svojom riešitbom obie gornje osude i proglasi Savu R. nekrivim gornjeg zločina po zakonu od 16. listopada 1872.

Razlozi jesu.

Občinsko poglavarstvo i odnosno občinski načelnik u ime istoga ima doduše ureda radi nastojat, da se bitange kroz neko vreme čuvaju i prehrane, ipak nemora niti občinsko poglavarstvo samo, niti občinski načelnik sam i to u svojoj privatnoj staji bitange čuvati i hraniti.

Taj posao po tom nespada u uredovni djelokrug občinskoga načelnika, već je Savo R. upitne bitange kroz sedam dana u svojoj štali čuvao i uzdržavao kao privatna osoba sa pravi i dužnostmi XIX. poglavja o. g. z.

Ako je on za to čuvanje od oštećenika više podigao nego ga po §§ 962, 967, 968, 969 o. g z. ide, — odgovoran je on oštećeniku po spomenutih §§ o. g. z., ali tim još nije počinio zloporabe vlasti uredovne po § 101 k. z.

No sve da se uzme, da je obtuženik bitange po vlasti uredovnoj čuvao, ipak se nemože uzeti, da je on tim, odnosno povratkom bitange samo uz naplatu od 20 for. „javne poslove riešavao", na koje spadaju tek oni, koji se neposredno tiču interesa svih državljana, ili bar izvjestne nekolicine istih. Jer kad bi se uporaba kakve naredbe već i onda, kada se samo na pojedinca odnosi, smatrat imala za „riešavanje javnih poslova", — onda bi u smislu § 104 k. z. pored: „riešavajući javne poslove", — suvišnim načinom navedeno bilo još i: „upravljajući pravicu i podeljivajući službe", — i ovo i ono bo bi se već po sebi razumievalo pod: „riešavanjem javnih poslova".

Nema dakle u stvari ni učina zločina po § 104 k. z., najme primanje mita u stvarih uredovnih.[1] *Priobćio Dr. Stj. P.*

Inozemac, koji se služi na prevaru drugih u tuzemstvu ispravom krivotvorenom u inozemstvu, ima se suditi i kazniti po § 199 lit. d. k. z.

Inozemac Adolf B. sastavi si putnu izpravu, providi ju podpisom i pečatom policajnoga ravnateljstva u Bremenu, dade si u toj krivotvorenoj izpravi svojstvo kalfe, koje ga nije išlo, pak je ovim pismom zalazio k raznim obrtnikom i zanatlijom da izmami obične dare i podpore, što ih majstori davaju putujućim kalfam Pred okružnim sudom u Riedlu tužiše Adolfa B. sbog zločinstva prevare, označena u §§ 197 i 199 k. z.

[1] Nije jasno, kako se je taj obć. načelnik mogao proglasiti nekrivim, a dokazano je, da je oštećeniku izrikom rekao, da će mu dati trećega konja ako mu plati 20 for., da je dobiv novac noćju u njegovu štalu dovela neka osoba konja, za čuvanje i hranu bitanga dobio je napose 5 for. Sudeć po razlaganju ovoga praktičnoga slučaja, još se najkorektnijom može smatrati kvalifikacija prvoga suda. (Ured.)

Digitized by Google

Spomenuti okružni sud nije se ipak obazirao na moment krivotvorenja, jer je obtuženi tvrdio, a protivno nije nitko dokazao, da je izprava u inozemstvu krivotvorena. Obtuženi služio se je u tuzemstvu ovom izpravom, zaveo je u bludnju druge osobe te izmamio od njih novaca, ali ne preko 25 for., učinio se dakle krivcem prestupka prevare pod § 461 k. z. te bje prema tomu odsudjen. Državno odvjetničtvo uloži žalbu ništovnu proti osudi, koju je kasacionalno sudište bečko, imenito na koliko se osniva na točki 10 § 281 austr. k. p. (§ 277 toč. 10 hrv. k. p.) uvažilo:

Razlozi: Ali opravdana je ništetnost po točki 10 § 281 k. p. U onih slučajevih, gdje se djelo, sastojeće od više izvodnih akta proteže na više mjesta, imade se kao mjesto izvedenja ono smatrati, u kojem se dogodio djelo dovršujući akt izvodni. Ovo isto biva i u slučaju, ako kažnjivi učin nuždno predpostavlja više djelatnosti, od kojih prijašnja prima kazneno-pravni karakter istom pristupom kašnje; i ovdje je mjesto izvedena djela ono, gdje se sbila djelatnost dovršujući čin. Zločinstvo prevare, o kojem rade §§ 197 i 199 k. z. nestoji u pukom patvorenju ili krivotvorenju javne izprave, nego u tom, da se ona upotrebljuje u namjeri drugoga prevariti, u bludnju zavesti. Nije dakle ono mjesto izvedenja, gdje je izprava krivotvorena nego ono, gdje se takovom ispravom čovjek služi. Odavlje sliedi, da se u ovom slučaju neda uporaviti § 39 k. z., koji je prvi sudac imao pred očima. Ustanovljeno je dakle, da je obtuženi u Austriji počinio zabranjeno djelo, imadu mu dakle suditi ovdašnji sudovi po ovdašnjih zakonih. Pošto je pako prvi sud uzeo dokazanim i utvrdjenim, da se je obtuženi služio krivotvorenom javnom izpravom, da je njom zavodio u bludnju u namjeri drugomu nanieti štetu, a pošto ovo nosi na sebi obilježja zločinstva prevare po §§ 197 i 199 k. z.: to se je moralo, dokinuv osudu prvoga suda, suditi u samoj stvari onako, kako je već navedeno.

Kada se može uporaviti § 167 sl. e, a kada § 167 sl. f, k. z.?

Kralj. dalmatinsko-hrvatsko-slavonski stol sedmorice kao sud kasacionalni ..... obnašao je ..... uz zabačenje žaobe ništovne obtuženog Miloša Vlatkovića, ipak po § 303 k. p. ureda radi ukinuti napadnutu osudu prvosudnu, te na temelju obtužnice kralj. državnog odvjetničtva u Gospiću od 6. travnja t. g. na br. 358 suditi.

Obtuženi Miloš Vlatković kriv je, da je u noći od 19. na 20. sieč. 1883 podpalio stog sjena u kotarini Paje Vlatkovića u Jošanih, u namjeri da se u vlastničtvu Paje Vlatkovića porodi požar, te kod česa je oganj istina i buknuo, no u zametku svom bez štete ugušen bio, — čim je počinio zločinstvo paleža, označeno u § 166 k. z., radi česa se po § 167 lit. f. k. z. osudjuje na kazan težke tamnice od četiri godine ....

Digitized by Google

Razlozi: Da u nazočnom slučaju predleži u objektivnom pravcu zločinstvo paleža a ne javnog nasilja V. slučaja, proizlazi dovoljno iz sudb. očevida i nalaza sa prileležećim mu nacrtom (pod dn. br. h ad 3 i 2 h ad 3), u savezu sa izkazom u tom pravcu preslušanog oštećenika Pavla Vlatkovića (dn. br. c na 3), pa je to prvi sud u osudi svojoj i u suglasju s prenavedenim dovoljno obrazložio.

Valja indi žaobu ništovnu obtuženog u iztaknutom pravcu kao neosnovanu po § 282 k. p. zabaciti.

No buduć da § 167 k. z. u točki g. normira najmanju stavku kaznenu od 1 do 5 godina i za slučaj onaj, ako je vatra buknula t. j. kad nije samo paljivo nego i onaj predmet, koj se je zapaliti namjeravao, goriti počeo, no kad je ipak vatra bez štete ugušena bila — to sliedi, da je stavka kaznena točke e) § 167 k. z., normirajuća kazan od 10 do 20 godina, koju je prvi sud u nazočnom slučaju uporavio — uporabiva samo onda, kad je buknuće vatre prouzročilo dalnju još štetu, nego ju buknuće vatre po gore iztaknutom znamenovanju te rieči n. pr. pregorenjem kojeg trama, daske, snopa slame ili rukovieti siena, već po sebi involvira, pa kad ta dalnja šteta ipak nije opet tako velika, da se obzirom na ostali imetak pogorelca može nazvati za njega znamenitom, u kom potonjem slučaju bi se dakako točka c) § 167 k. z., odnosno kaznena stavka točke d. § 167 k. z. uporabiti morala. Obzirom na prenavedena nemože u nazočnom slučaju, u kom je istina vatra u gore iztaknutom smislu buknula, no u kom je po izkazu oštećenog Pavla Vlatkovića (dn. br. c na 3) bez svake dalnje štete izim izgoriele rukovieti siena ugušena bila, — uporabiti stavka kaznena točke e) § 167 k. z., nego obzirom na izvedenje čina u noći samo ona točke f) citiranog §.

Prema tom ukazuje se ukinuće prvosudne osude ureda radi, te uporaba blažje stavke kaznene § 167 lit. f. k. z. po § 303 k. p. opravdanim. Kod odmjerenja kazni uvažene su samo okolnosti olahkotne: očito pripito stanje i silovito ganuće srca usljed razmirice i svadje s oštećenim, te je uzet podjedno obzir na mnogobrojnu nedužnu obitelj obtuženikovu.

(Rješitba kr. stola sedmorice od 27. listopada 1883 br. 1811).

KNJIŽEVNOST.

Kritička bibliografija medjunarodnoga prava javnoga i privatnoga. G. dr. Vladimir Pappafava, naš vriedni prijatelj i neumorni radnik namjerava sastaviti kritičku bibliografiju djelâ medjunarodnoga prava javnoga i privatnoga, obuhvaćajuću sve zemlje i sva vremena sve do

Digitized by Google

naših dneva. Da bude radnja ova što podpunija obraća se g. dr. Pappafava molbom na sve, koji su pisali o predmetih spadajućih u ovo područje, da mu naznače naslove dotičnih spisa, u koliko su izdani napose, ili ako su štampani u časopisih, da mu naznače naslov razprave zajedno sa naslovom, godinom, brojem i stranom onoga časopisa, u kojem je razprava tiskana. — Rado svatko vjeruje, da bi bilo veoma koristno ovakovo djelo, pak priobćivajuć ovu nakanu preporučamo što toplije, da bude g. dr. V. P. svatko na pomoć u ovom pravcu, i da mu željene podatke šalje u Zadar.

— *Mnenje ob uredjenju seljačkoga posjeda i njegovih pravnih odnošaja.* S osobitim obzirom na područje bivše hrv.-slav. Krajine. Napisao Milan Smrekar, kr. kot. pristav. U Zagrebu 1883. — Ciena 50 nov. Ovako čitamo u zagreb. novinah s dodatkom, da je ovo preštampano iz časopisa „Občinar". — Kad nam dodje razprava u ruke, možda ćemo potanje ogledat sadržaj njezin.

— Nakladom revne knjižare Mučnjaka i Senftlebena izašao je:

a) Hrvatski Uredovnik ili upisnik kolendar za urede, odvjetnike i bilježnike u prestupnoj god. 1884. Sastavio Gjuro Stj. Deželić. Tečaj IX. U Zagrebu. Čvrsto vezan; ciena 1 for. 20 nč.

b) Dragoljub ili upisnik kolendar za javne urede, odvjetnike, kr. javne i občinske bilježnike, agente itd. sa književnim darom. za prestupnu god. 1884. Sastavio Gjuro Stj. Deželić Tečaj XXI. str. 124. U Zagrebu. Ciena 1 for.

Upozorujuć naše čitatelje na ova dva kolendara nepreporučamo im ništa nova ili nepoznata. „Dragoljub" izlazi evo već 21 godinu, dobra sadržaja i obskrbljen svim, što se u naše vrieme od dobra koledara može iskati. Hrvatski uredovnik mladji je doduše, ali ne tako mlad, pred nami je evo već deveti tečaj. Jedan i drugi čine posve suvišnimi svaku tudju knjigu ove ruke. Imenito pako mogu jedan i drugi, a osobito „Hrvatski uredovnik", rabiti za svoje potrebe javni uredi, odvjetnici, bilježnici itd. reičju sve osobe, koje moraju bilježiti ročišta, rokove itd. u svom poslu. Možemo slobodno reći, da nijedan njemački kolendar ove vrsti nije bolji; a povrh toga nalazi ovdje čitatelj sve oblasti i zavode ne samo Hrvatske i Slavonije, nego Dalmacije te Bosne i Hercegovine. Zato je dobro došao ovaj kolendar i u Dalmaciji, Istri te Bosni i Hercegovini. Ciena je umjerena, a vanjski oblik pristojan.

— *Pomoćnik za javnu upravu.* Sbirka najvažnijih zakona i naredaba o javnoj sigurnosti, občem zdravlju i narodno-gospod. prigledbi u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji s pripojenom bivšom hrv.-slav. Krajinom. Uredio Milivoj Vežić. 1884. Naklada akademijske knjižare L. Hartmana. Ciela sbirka imat će četiri svezka, te će stajati nevezana 4 for. 50 nč., tvrdo vezana 5 for. 30 nč. Može se dobiti u 4 svezka, od kojih prva tri stoje

Digitized by Google

svaki 1 for. 50 nč., a četvrti dobiva se badava. Sadržaj je, koliko smo mogli razabrati, obilan, same knjige nismo do sada vidili.

— *Sammlung von Civilrechtlichen Entscheidungen des k. k. obersten Gerichtshofes.* Herausgegeben von Dr. Julius Glaser, Dr. Josef Unger und Josef v. Walther. Svezak 18. — Beč 1883 str. 875. Ciena 8 for. — Ovaj svezak prekrasne sbirke te sadržaje od 1 do 541 strane razne slučajeve praktične iz svih grana gradjanskoga pravosudja; zatim kazala i to: a) izkaz dotičnih i citiranih ustanova zakona gradjanskoga, trgov., mjenb. itd.; b) sustavni registar za svezke od 13 do 18 uključivo, c) pregled ob uredjenju sustavnoga registra; d) popis rješitba, priobćenih u ovoj sbirci, koje su uvrštene u knjigu judicata, etc. e) kronologički popis rješitba, uvrštenih u sve „dodatke" (svez. II—XVIII.).

VIESTNIK.

— *(Presv. g. barun Jovan Živković)*, predstojnik odjela za nutarnje poslove kr. zemalj. vlade, stavljen je na vlastitu molbu u stanje mira.

— *(Dr. Adolf Bettelheim)* imenovan je odvjetnikom sa sjedištem u Zagrebu.

— *(U Bosnoj i Hercegovini)* imadu se popuniti još nekoja mjesta odvjetnika i to: u Sarajevu, Travniku, Mostaru, Bihaću, dolnjoj Tuzli i Banjaluci. Molbenice valja do 15. prosinca o. g. podnieti neposredno c. k. zemalj. vladi u Sarajevu.

(Bilježnički red). Kr. ugar. ministarstvo pravosudja prodložilo je saboru osnovu zakona o promjenah i popunjenju zak. čl. 35. god 1874 (zakon o javnom bilježničtvu). Novela sadržaje 17. paragrafa, kojimi se što popunjuju što preinačuju odredbe postojećega zakona glede kvalifikacije javnih bilježnika, kandidata i substituta njihovih, o bilježničkih komorah, djelovanju njihovom, itd.

— *(† Grof Franjo Nádasdy)* preminu u Beču 1. studenoga u 83. godini života. Pokojnik bijaše do god. 1848 predsjednikom erdeljskoga Thesauriarata t. j. zemalj. fin. ravnateljstva; god. 1851 povjerena mu bijaše organizacija sudova u Erdelju, a kašnje imenovalo ga predsjednikom višega suda peštanskoga; god. 1857 imenovan bijaše ministrom pravosudja te ostade na ovom mjestu do izdanja listopadske diplome god. 1860; god. 1861 imenovan je erdeljskim dvorskim kancelarom, god. 1865 odstupi, i od toga vremena nije se više nikada u polit. životu pojavio.

(Otvorenje nove sudbene palače u Bruselju). 15. listopada svake godine nastavljaju belgijski sudovi, nakon velikih, dva mjeseca trajućih ljetnih feria, svoje djelovanje. Ljetošnji 15. listopada zapisan je zlatnimi slovi u poviesti sudstva belgijskoga, jer je toga dana svečano otvorena i porabi predana nova sudbena palača, jedna od najogromnijih i najkrasnijih sgrada cieloga svieta. Od 16. kolovoza 1816 pa do ljetos bijahu sudovi bruseljski smješteni u nekadanjem jezuitskom samostanu. Već g. 1840 počeše misliti na gradnju nove sgrade, i proračunaše trošak na 3 mil. fran. Ali do izvednja nedodje. Istom

Digitized by Google

god. 1860 odredi kralj Leopold I., da se palača gradi i da se razpiše medjunarodni konkurs za osnove; nu taj natječaj neurodi nikakovim plodom. Pozvaše napokon arhitekta Polaerta, da izradi osnovu; on to učini, osnova bje odobrena, a 31. listopada 1866 položen je temeljni kamen palači. Polaerto nedoživi dovršenje svoga djela, umre g. 1879, a nastavi i dovrši ga Wellers zajedno sa drugimi arhitekti. Izvjestitelj časopisa „Just. Blatt". tvrdi, da je ta palača najveličajnija svoje vrsti u cieloj Evropi. Silna njena arhitektura sjeća te svojimi dimenzijami na Babilon, a svojimi linijami na Grčku i Egipat. Njena kupula visoko nadkriljuje cieli Bruselj. Gradjena je gotovo posve od kamena. Sgrada sa terasami i trgom pred glavnom façadom zapremlje prostor od 52.464□ metra, a gradjevna površina iznosi 26.000□ metara. Gradjenje i nutarnje uredjenje palače stoji 45 mil. franaka. U toj sgradi smješteno je prizivno i najviše sudište, zatim trgovački sud, sud prve molbe, državno odvjetničtvo i nadodvjetničtvo i vojnički sudovi; nalaze se tu prostorije za odvjetnike, svjedoke itd.; samo neima onih bezbrojnih sobica i ćelića za referente, jer u Belgiji vlada u postupku podpuna ustmenost i javnost.

Za svečano otvorenje činile se silne priprave. Odlučeno bje, da će kralj osobno otvoriti kuću, svi sudovi belgijski poslaše deputacije, a bruseljski barreau pozva ne samo sve komore odvjet. u Belgiji, nego odvjetničke komore svih evropskih glavnih gradova, da s njim uzveličaju ovaj krasan dan narodne svečanosti. I većina komora inozemnih odazva se ovomu pozivu, te pohrliše delegati odvjet. komora iz Francezke, Španjolske, Italije, Engleske, Njemačke, Rusije i Austrije, samo iz Štokholma odgovoriše, „da je Švedska tako sretna te neima nikakovih odvjetnika, jer da se tamo sve parnice riešavaju bez pripomoći ovakovih posrednika." — Svečanost započe u 12 sati, velika dvorana (Salle des pas perdus) napuni se otmenim občinstvom: diplomati, ministri, gjenerali, sudci, odvjetnici itd. Kralja, s kojim dodje kraljica i princesa Klementina, pozdraviše živahnim klicanjem i pučkom himnom (brabanconne). Pred njim stupahu sudci, po prilici njih osamdeset, svi u crvenom odielu. Kralja pozdravi najprije ministar pravosudja, koji u svom govoru iztaknu najglavnije momente iz poviesti gradnje ove palače, zahvali se darežljivosti naroda (parlamentu), koji je dozvolio troškove, sjeti se pokojnoga kralja Leopolda I., koji je započeo, iztakne patriotizam sada vladajućega, koji je djelo otca svoga nastavio i dovršio. Osobitim ponosom naglasi ministar, „da je veličajno djelo, koje se 15. listopada posvetilo, ujedno izložba narodnoga rada, da pokazuje u velikoj mjeri inteligenciju i snagu toga rada, da je živim dokazom silno razvijene obrtnosti belgijske". Kralj se zahvali ministru i svim koji su radili oko ovoga velikoga djela i proglasi palaču otvorenom rekav, da ju posvećuje službi pravosudja. — Poslje toga nagovori predsjednik kasacionalnoga suda De Longé kralja, kraljicu i princesu. Na to će kralj: „Belgija, posvećujuć službi pravosudja ovu palaču, u kojoj ćete vi, moja gospoda, počam od dana današnjega raditi i viećati, dokazuje vam tim svoje poštovanje, kojim počašćuje sudstvo svoje, i odličnо mjesto, koje vam daje u organizmu državnom. Narod, koji ovakim načinom izrazuje svoje poklonstvo pravdi, najodličnije zasvjedočava svoje počitanje pravu. — Mudrost i nepristranost vaših rješitba, moja gospodo, od vajkada belgijsku magistraturu zasluženom slavom ovjenčavaju i proporcije ove ogromne sgrade nisu prevelike, ako hoće da odgovaraju veličini poštovanja, koje vam zemlja duguje". — Sada dodje na red odvjetničtvo, Vervoort, batonnier bruseljskoga barreau-a pozdravi kralja i kraljicu uzhićenim govorom, na koji kralj

Digitized by Google

vrlo laskavo odgovori. Kralja raduje, da ga pozdravlja i barreau, „poznajem ja — reče kralj doslovce — sjajna svojstva belgijskoga barreau-a i talent njegovih članova. Taj talenat neočituje se samo u sudbenih sgradah; članovi barreau-a u velike utiču već od 50 god. u javne poslove zemlje; državnici, koji su počam od god. 1830 vodili našu politiku, bijahu većinom prije članovi barreau a. Sadanji i ovdje prisutni ministri bijahu svi prije članovi odvjet stališa. Došlo štc mu drago, ja se nadam, da će se živa rieč barreau-a čuti svaki put, gdje bude trebalo braniti javni interes i promaknuti javno dobro".

Poslje toga obašao je kralj s obitelju svojom i dvorom prostorije sgrade; u jedan sat držana je u velikoj dvorani kasacionalnoga suda svečana sjednica, kojoj prisustvovahu kralj, kraljica, princesa i njihovo dvoranstvo. Prvi predsjednik kasacionalnoga suda De Longé otvori sjednicu, zahvali se kraljevskoj obitelji na visokom posjetu te pozva generalnoga prokuratora Charlesa Faidera, koji je čitao zanimivu razpravu „belgijsko pravosudje i palača". — Razumie se da je bilo poslje ovih svečanosti gostba, banketâ, posjeta itd. Nova sudbena palača bijaše cieloga dana otvorena, te ju mogaše svatko razgledati; ali bruseljska svjetina pokaza vrlo malo poštovanja prama sudstvu i palači njegovoj; prodre najme u dvorane, okalja vrata i stiene, proreza i izkvari klupe, stolce: riečju počini takove rugobe i sramote, kakove nebi bile moguće u kojoj „manje prosvećenoj" zemlji. Štetu počiujenu ovim vandalskim, postupkom ciene na 20.000 franaka.

(Ugarska kr. kurija) izrekla je od dana krieposti kaznenoga zakona t. j. od 1. rujna 1880 do 1. listopada 1883 u niže sliedećoj skrižaljci pobilježene smrtne osude.

U godini	Broj osudjenika	Broj smaknućâ	Pomilovano bje	Umrli prije ovr. osude	Konačno još neriešeno
1880 (4 mjeseca)	1	—	1	—	—
1881	11	4	5	2	—
1882	6	2	3	1	—
1883 (4 mjeseca)	4	1	2	—	1
Od 1. rujna 1880 do 1. listop. 1883	22	7	11	3	1

Izkaz ovaj ima tu mahnu, da nije sasvim prikladan za izvadjanje onih ćudorednih i zakonodavnih zaključakâ, kao što bi to omogućio nauk „velikih brojevâ". Bio bi od potrebe bar 10godišnji cyklus, da se brojevni podatci razmjerno po vriednosti ocjeniti uzmognu Dosadanje podatke priobćujemo samo s toga, da se odužimo stanovitom onom javnom mnienju, koje nakon svakoga više senzacionalnoga slučaja iz svega grla viće za vješali. Ono se iz ovoga izkaza uvjeriti može, da Ugarska popriečno uzeto svakih 7 nedjeljâ uživa uzrujanosti izrečenja smrtne osude, a svaki 5 mjesec povladjuje vještini gospod.

Digitized by Google

Kozareka. Csemegi-ev kodex žali, što obzirom na skupoću materijala ne može služiti sa češćom zabavom ove vrsti. — Medjutim, ozbiljno rečeno, ovakav duh okrutnosti doista nije šala. U poviesti posljednjih godinâ u nas ne poznajemo ogavnije vrsti do li one krvoločnosti, koja od vremena do vremena obuhvaća javno mnienje. *(Magyar Igazságügy.)*

(Uvreda njemačkoga sudstva). Friderik Vilim Scharath jest po svom zanimanju graditelj; pošto se nije htio na šest poziva odazvati nalogu sudčevu, bješe tri dana prije urečene razprave, usljed zaključka suda pritvoren te iz iztražnoga zatvora na glavnu razpravu doveden. A zašto je morao pred sud? U skupštini družtva za pravnu zaštitu i reformu pravosudja razpravljalo se i ob odšteti, koja bi se imala dati nevinim obsudjenim. Scharrath uzev rieč u toj skupštini podvrgne kritici djelovanje njemačkih sudova i njemačkih sudaca, i ta kritika bijaše vrlo nepovoljna. Reče, da roditelji bez ikakova obzira na kvalifikaciju šalju svoje sinove na sveučilišta, da se priprave za sudce; na sveučilištih pako nerade djaci kroz pet poljeća ništa nego piju, politiziraju, škandale prave; mladi ljudi hoće da imadu svagdje pravo, samo kod knjige zadnju rieč; istom u posljednjem semestru uče na vrat i na nos koliko baš treba da prodju na ispitu. Stupiv u službu zaborave obično što su kao djaci govorili i radili, zaborave čak i na neodvisnost sudačku, pak rade kako misle da će višim ugoditi. Djelovanje sudaca može se vrlo dobro karakterizirati riečmi prof. Reulcauxa, da je najme „jeftino i nevaljano", premda bi bilo pravo da se reče, da je „skupo i lošo". Napokon tvrdio je obtuženi, da sudci izričuć svoje osude samo na to gledaju, da nedobe od viših sudova „nosa" (Rüffel).

Obtuženi pobijaše na glavnoj razpravi, da je išto slična govorio, ali svjedoci dokazano je protivno i bijaše odsudjen na 100 maraka globe, odnosno 10 dana zatvora; držav. odvjetnik bio predložio 3 mjeseca zatvora.

— *(Imenovanja.)* Aleksa Vancaš, kot. pristav imenovan je viećnićkim tajnikom extra statum kod kr. sudb. stola zagreb.; Aleksa Pavković sudb. pristavom extra statum, pridieljen kot. sudu u Čemernici, Andrija Špehar sudb. pristavom extra statum kod kr. sudb. stola u Požegi; Franjo Šrabec sudb. pristavom extra statum, prid. kot. sudu u Gjurgjevcu; Pavao Pavešić sudb. pristavom extra statum, prid. kot. sudu u Delnicah; Andrija Smodek sudb. pristavom extra statum prid. kot. sudu u Pregradi; Franjo Mihelić sudb. pristavom extra statum kod sudb. stola u Ogulinu; Zador Kelecseny sudb. pristavom extra statum prid. kot. sudu u Karlovcih; Milorad Uzelac sudb. pristavom extra statum kod sudb. stola u Zemunu; Gjuro Šafarić i Ivan Kolarić imenovani su prislušnici, Ladislav Božić perovod. vježbenikom kod fin. ravnateljstva.

— *(Premješteni su)* Krunoslav Klaić sudb. pristav iz Otočca k sudb. stolu u Petrinji; Josip Štefanović kot. pristav iz Čemernice u Kostajnicu; Dragutin Broschan sudb. pristav iz Zemuna k sudb. stolu u Vinkovce; Grgur Bakalović podžup. perovodja, od kot. ureda u Slunju k podžup. sisačkoj.

(Natječaji) Kod kr. sudb. stolova u Belovaru i Zemunu imade se popuniti kod svakoga po jedno mjesto viećnika. Plaća 1600 for., stanarina 300 for. Molbenice imadu se podnieti predsjedničtvom spomenutih sudb. stolova.

— Kod kotar. sudova u Bakru, Senju i Sisku svagdje mjesto kr. kotar. sudca. Plaća 1200 for., stanarina 200 for. Molbenice do 14. prosinca o. g. predsjedničtvu kr. sudb. stola zagreb.

Digitized by Google

Pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina.

Napisao dr. F. J. Spevec.

(Svršetak.)

II. Objektom, glede koga se dopušta pravo odsvoja po mazovskom pravu, iztiču se „bona et hereditas“, ili samo jednostavno „bona“, ne ima po tom u štatutih nikakova osnova, na kom bi se moglo tvrditi, da je odkup ograničen samo na nasljedna dobra.

Od vrsti odsvoja naglašuje se prije svega prodaja, glede koje se može vršiti pravo odkupa, nu isto vriedi i za nekretninu danu u ime miraza: Similiter observatur de dote faeminarum in bonis haereditariis inscripta, in quibus nunquam currit praescriptio terrestris, et semper proximiores dote soluta possunt illa bona redimere[13] .... Ko je ovlašten u ovom slučaju na odkup miraza? Sin doduše, kako znademo, ne može odkupiti prodane ocem nekretnine, nu protezati to i na miraz ne imamo nikakova razloga, imenito, kad je priznano ćerim po izumrću braće i njihove djece stalno nasliedno pravo,[14] ter nedopušteno daljim mužkim rodjakom, da pripalu ćerim baštinu po ocu i braći izplaćuju,[15] nije moglo biti govora o tom, da dalji mužki rodjaci odkupljuju nekretnine, dane ćerim u ime miraza, ter će biti ovlaštena na to samo braća. Ne ima li braće, to je ći naj-

[13] ib. str. 396. Mac. str. 262. čl. 246: ... a thakze sią zachowijwa ijeslibi ktho w posagu ijmijenije dzierzal, Thes thedi iemu zadna dawnoscz nijeijdzie, I owsem moze bicz ono ijmijenije wipusczono przes dziedzijcze.

[14] J. P. str. Mac. str. 239 čl. 184.

[15] vodjaše se glede toga pitanja borba, jedni bijahu za izplatu ćeri, drugi proti tomu, nu Sigismund I. god. 1532, dokine consuetudinem illam de redimendis huiusmodi faeminis .... uti juri communi, naturali, divino pariter et humano contrariam“, dopustiv ipak onim, koji življahu po protivnom običaju i voljni su ga dalje zadržati, da izhode za to dozvolu od kralja tekom godine dana. — Čitavi tečaj toga priepora v. J. P. str. 414—416.

Digitized by Google

bližim nasljednikom; miraz, dan njoj, nije odsvojem osobi stranoj, već bližemu nasljedniku, napram komu je za dalje rodjake izključen odkup isto onako, kao što ga ne bi mogli oni vršiti onda, da otac proda nekretninu sinu.

Kod darovanja i miene odkup je izrično izključen, jedno bo i drugo smatra se kao „contractus irrevocabiles". I po tom je mazovsko pravo udaljenije, nego ostala slavenska prava, od prvobitnog prava rodbine, ter odgovara posve nazorom, koji vladahu u teoriji ograničujuć pravo odkupa načelno samo na prodaju.

Što se govori ob odkupu zaloga, nije to odkup rodbinski, kakovim se mi bavimo, već odkup, što sliedi iz same naravi pravnoga posla. Odkup zaloga razumieva se i po mazovskom pravu sam sobom, s toga dobro veli neko mjesto, da se dobra, stečena ma kojim načinom, nu nepredana stečniku u posjed načinom, kako to iziskuju postojeći propisi, mogu vazda odkupiti, „tanquam essent obligatoria".[16]

Odkupiti pako imade zalog prije svega sam zalagatelj, ili umre li ovaj, njegov nasljednik, i to sin, ako ga imade, a ne osobe, ovlaštene na odkup kod prodaje, osim ako dodje i na njih red. Sin doduše ne može, kako znademo, odkupiti prodanih nekretnina, ali to nas kod zaloga ne smeta, jer zalog nije prodaja, s toga kao što sin, nasliediv oca, mora plaćati dugove nasliedjenom imovinom, tako je do njega, da izplati založnomu vjerovniku tražbinu, ter odkupi založeno dobro. Na istom temelju izplaćuju nasljednici ženi vieno, zapisano joj mužem i što bi ga ona možda odsvojila, a čini se ta izplata „a propinquioribus et haeredibus legitimis".[17] Zaloga dakle, kao privremenog odsvoja ne imadu pravo odkupljivati osobe, koje mogu to činiti kod prodaje, jedino u onom slučaju, gdje se privremeni taj od-

[16] J. P. str. 394. Mac. str. 262 čl. 244. Ne sliedi iz toga mjesta, da odkup zaloga nikad nezastaruje; članak bo, de praescrip. obligationis triginta annorum (str. 387) odredjuje, da se po minuću 30 god. zalog ne može odkupiti no uvjetom je za to, da se založni vjerovnik dade uvesti u posjed po propisu članka: de necessitate intromissionis str. 393, koj iziskuje taki uvod i za dobra, stečena „titulo obligatorio", zasthawa.

[17] ib. str. 397.

Digitized by Google

svoj pretvori u odsvoj trajan, nastupa pravo ovlaštenika na odkup onako, kao što i kod prodaje. Je li najme bio ugovoren rok kod zaloga, ter opredieljeno, da zalagatelj, ne odkupiv zaloga u tom roku, gubi to pravo, ter takova „inscriptio lapsus perpetui" po izminuću ugovorenoga roka biva zanj „venditio et resignatio perpetua," tad baš s toga, jerbo se zalog pretvara u prodaju, imadu rodjaci zalagateljevi pravo odkupiti založenu nekretninu, ali i oni odkupljuju ju ne kao založenu, već kao propalu, prodanu.[18]

III. Ovlaštenik na odkup imade vršiti svoje pravo sudbenim putem, ako i nije od potrebe, da se vodi sama parnica.[19] Bude li tuženik poricao tužiteljevo pravo, biti će različiti postupak prema tomu, odkupljuje li sam rodjak, ili treći neko, koj je to pravo kupio od ovlaštenika. Usuprot ne će se lasno dogoditi, da bude prieporno, je li izminulo vrieme, tekom kojega se može vršiti pravo odkupa, jer po ustanovi, stvorenoj na saboru god. 1531 imao se svako, koj je stekao neko dobro ma kojim titulom, dati oblastnim putem uvesti u posjed, a taki uvod imao se unieti „in librum terestrem"; prema tomu se veli: „Quicunque super bona, novo titulo et jure acquisita, non habuerit intromissionem in libro terrestri inscriptam .... licet eadem bona realiter possideat, nunquam sibi currit praescriptio et diuturnitas terestris in illis bonis, quae semper possunt exemi per propinquos, tanquam essent obligatoria".[20]

Ovlaštenik na odkup gubi dakle svoje pravo dosjelošću sa strane protivnika, a onomu, koj kupi od rodjaka pravo na odkup, „non currit .. praescriptio ab emptione sed ab adprehensione possessionis et effectuali intromissione in eandem haereditatem, a qua possidens pacifice triennio, justam praescriptionem acquirit et perpetuam firmitatem.

---

[18] ib. str. 382, Mac. str. 210 cit. 96.

[19] ib. str. 405: de duplici actore in una causa; anal. čl. „de exemptione obligationum" str, 414. Mac. str. 264 čl. 250.

[20] v. opazku 16.

Digitized by Google

Proti opravdano odsutnomu ovlašteniku ne teče vrieme dosjelosti, dok se ne vrati u domovinu.[21]

Retrahent dužan je položiti kupcu kupovninu, i to bez svakoga prigovora, ako je o kupoprodaji sastavljena izprava pred sudom ili knezom; je li usuprot kupoprodaja ubilježena samo u zemaljskoj knjizi, tad može retrahent zahtievati od kupca, da potvrdi prisegom iznos kupovnine.[22]

§. 29. Litvanski statut 1529. god.[1]

Razdiel I. čl. 15: . . . . i volnuju moc maet imenïja svoego tretjujn čast otdati, prodati, darovati . . . . i promeniti i otdati i zapisati . . . . čl. 16: Tež dozvolili esmo tretjuju čast imenja prodati na večnost. . . . . A estli bi i tie dve časti hotil komu zastaviti: togdi ne maet bolšei vzjati, tolko čogo tie dve časti budut stojali.

I. Litvanski statut dopusta vlastniku razpoložbu jednom trećinom nepokretne ímovine. U navedenih člancih govori se posve općeniło ob imovini, nu da se ne odnosi pravilo ono na

[21] U J. P. str. 390 spominje se odsutnost „extra teram Mazoviae et regnum Poloniae"; u poljskom tekstu „s kxiąsthwa mazoweczkiego" Mac. str. 265 čl. 251.

[22] K. Dunin: Dawne mazovieckie pravo (Warszawa 1881) nastoji (str. 158 i sl.) razjasniti postanak rodbinskog odkupa, no uz slab uspjeh. Što se tiče odnošaja odkupa napram nasljednomu pravu, to je istina, da je sin, prem bliži nasljednik, izključen po mazovskom pravu od odkupa; ali, sliedi li to iz naravi instituta? Okolnosti u ostalom one, zašto je sin izključen, D. niti ne razjašnjuje, prem na drugom mjestu (str. 141) veli: dzieci bowiem jescze za życia ojca miały prawo do jego majątku. Prawo to, wyrażane w zezwoleniu ich na alijenacyje majątku . . . itd. Smatra li to naravnim, suglasnim s cielim ustrojem tadanjega družtva, tad mora dopustiti, da je protivna ustanova mazov. prava nenaravna. U obće nije sretnom misao hćeti na temlju ustanova mazovskoga prava protumačiti narav instituta, kojoj su te ustanove baš protivne Način, kako nastoji D. protumačiti odkup kolaterala, slabo osviedočava. Pisac u ostalom razpravlja odkup kao ograničaj vlastnosti, pa ipak dokazuje, da ovlaštenici na odkup ne imadu napram vlastniku, odsvojitelju, nikakova prava.

Na tvrdnji, da temelj odkupu valja tražiti u načinu stečenja zemljištne vlastnosti, a ova da potiče od kneževskih darovanja, imade samo tolike istine, da je na odkupu mazov. prava zakonodavna vlast mnogo operirala, nu s malo sreće.

[1] U Jirečkovom Svodu str. 109—233.

Digitized by Google

sve vrsti nekretnina, pokazuju mnoga druga mjesta. Tako se u mah u čl. 17. I. govori ob uvjetih, pod kojimi može vlastnik ostaviti drugomu „tastamentom abo zapisom tretjuju čast imenja svoego „otčiznoga abo materistogo“, dočim se drugi uvjeti iziskuju u tom pogledu za „ruhomie reči i imenie kuplenoe“, o čem govori čl. 18. r. V., gdje se medju ostalim veli: „a imenie kuplju testamentom jako i ruhomuju reč možet koždii otdaliti i prodati, komu hočet“ Tim je izrečeno, da se oporučno smije razpolagati samo jednom trećinom očinske imovine, odakle sliedi, da ta stega nepostoji za imovinu, koja ne ima karaktera otčinskog dobra, pak to čl. 18. V. glede kupljenoga dobra naročito opredieljuje, a i u daljem tečaju toga članka naglašuje se trećina nasljednog dobra, kupljenina i pokretne stvari: . . „opisal tretjuju čast zapisom imenja, abo kuplju, abo kotoruju ruhomuju rěč“. Da se pako nasljednim dobrom nije moglo ni medju živimi razpolagati bez svake stege, to sliedi već iz čl. 15. 1., koj govori obćenito o svih vrstih odsvoja, posvuda pako ograničivala se razpoložba imenito nasljednim dobrom; nadalje iz onoga, što čl. 18. V. veli, da je kuplju slobodno prodati, sliedi da to nije slobodno glede onoga, što nije kupljenim dobrom. Zatim čl. 14. r. IV. odredjuje, da otac i mati mogu od sina, koj je sagriešio proti njim, „vsju ego otčiznu otdaliti“, ter dvie trećine, kojimi ne može razpolagati, imadu pripasti drugim sinovom ili daljoj rodbini „a tretjuju čast možet, gde hotja, tam obrnuti“. Tuj se obćenito ističe slobodna razpoložba jednom trećinom „otčizne“; pak dopušta li se očinsku i materinsku imovinu udaljiti od djece tek u slučaju njihove nevriednosti, to sliedi, da za ostalu imovinu ne treba te iznimke, te njom može roditelj razpolagati svagda, bila djeca vriedna ili nevriedna, i to svom, ne tek trećinom, jer ovom smije razpolagati svagda i kod nasljednog dobra. I na mnogih drugih mjestih ističe se razlika imenito medju kupljom, koja se obzirom na razpoložbu uzporedjuje svagda pokretninam, i otčiznom, a često se navodi napose „visluga“. Tako čl. 15. IV., gdje se dakako ne veli, da otac mora ostaviti djeci i „otčiznu i vislugu i kuplju“, već se samo ističe, da sva djeca, ma po-

Digitized by Google

ticala ona od raznih žena, naslieduju jednako. — Da je slobodno razpolagati imovinom, stečenom vlastitim trudom, naglasuje čl. 17. V., gdje se izbrajaju osobe, koje ne mogu praviti oporuke s toga, jer ne imaju ništa svojega a medju njimi navode se i sinovi, neodieljeni od oca, koji takodjer ne mogu ničim razpolagati „okrom reči nabitnja svoego vlastnogo abo vislugi“, dočim za kupljeno dobro opredieljujc to članak sliedeći kako je više puta navedeno.

Prema svemu tomu ne može se pravilo čl. 15. i 16. I. protegnuti na sve vrsti nekretnina; kao što bo on sam izuzimlje „danini“, tako se svakom drugom sgodom iztiče slobodna razpoložba dobrom, imajućim karakter vlastitim trudom stečene imovine.

II. Ograničujuć razpoložbu samo na jednu trećinu nekretne imovine, statut štiti tim u prvom redu interese rodbinske. Iztiču to rieči čl. 16. I., po kojih ne može nitko nekretnine „večne od bližnih otdaliti“; nadalje pokazuje to čl. 14. IV., po kojem sin, povriediv otca ili majku, gubi pravo na otčinsku i materinsku imovinu. Vidi se odanle, da se stege odsvoju stavljaju radi rodbine, i to u prvom redu radi djece; koje se diete pokaže nevriednim toga obzira, ono gubi i pravo, koje ograničuje otčevu razpoložbu, ter ovaj nije dužan uzeti nanj nikakova obzira, kao što to mora činiti ondje, gdje ga nije diete proigralo. Nu, kako se ne štiti samo interes nevriednim se pokazalog sina, već i druge djece a i dalje rodbine, to otac, prem ne mora na nevriednike uzeti nikakova obzira, ne može ipak odsvojiti imovine radi ostale djece odnosno dalje rodbine, kojoj mora pustiti $^2/_3$, dočim $^1/_3$ može „obrnuti kamo ga volja“. Pobijati odsvoj ovlaštena je samo rodbina, tim bo povriedjeno je jedino njezino pravo, njezina „blizkost“,[2] „blizkost prirožonaja“,[3] jer je to odsvoj „imenija pravom prirožonim“ na nju „spadivajučogo“.[4]

[2] čl. 16. V.
[3] čl. 12. VII.
[4] čl. 15. VII.

Digitized by Google

Rodbina ovlaštena je odkupiti imovinu rodjaka konfiskovanu radi zločina;[5] ona odkupljuje zalog,[6] a kad se pretvori ovaj u trajni odsvoj, imade založni vjerovnik pozvati rodbinu, da odkupi zalog;[7] ne može li ili neće ona, založni vjerovnik zadržaje objekt, treći ko ne imade ga pravo odkupljivati. Zove se pako rodbina na odkup s toga, jer to iziskuje njezino pravo u slučaju trajnog odsvoja nekretnina, dočim kad nebi obzirom na taj odsvoj imala nikakova prava, postojao bi založni vjerovnik usljed naravi samog ugovora u mah vlastnikom neograničenim, kao što biva glede pokretnina,[8] kojimi je razpoložba dopuštena bez obzira na rodbinu. Ne stavljaju se dakle one stege razpoložbi s javnopravnih obzira, već u zaštitu interesa rodbinskih. Nu nije tako jasan statut glede naravi prava, što pripada rodbini obzirom na odsvoj nekretnina. Iztičuć, da je slobodno odsvojiti jednu trećinu, sliedilo bi odatle, da je odsvoj dviju trećina zabranjen; ali ne mora pod svaku cienu sliediti to, da je odsvoj taki ništetan. Statut je mogao nadalje odsvoj jedne trećine dopustiti tako, da rodbina ne ima glede nje ni prije ni poslije odsvoja nikakova prava, glede $^2/_3$ pako zabraniti ne svaki odsvoj u obće, već samo onaki, kaki dopušta glede $^1/_3$, t. j. odsvoj na „večnost“, tako da bi si stajali naproti odsvoj na večnost i odsvoj, komu ne pripada taj atribut. Dvie trećine je dakle slobodno takodjer odsvojiti, ali odsvoj taj ne može se smatrati odsvojem na večnost, jer tomu stoji na putu pravo onih, kojim se namienjuju te $^2/_3$. S tim se slaže posve dobro, što se dopušta založiti one $^2/_3$, a ne bi se protivila tomu ni ustanova, da se mogu one i prodati, ali kupac ih neće moći zadržati, kao što onu trećinu, koju je slobodno „otdati na večnost“. Pak to bi u istinu i sliedilo iz predposljednje stavke čl. 15. I., gdje se veli: „A estli bi hto više tretee časti otdal, abo prodal komu na večnost: togdi tot, komu otdano abo pro-

[5] čl. 3. VII.
[6] čl. 16. I.
[7] čl. 9. X.
[8] čl. X.: . . . togdi tot, hto zakupil, možet tie reči obernuti ku svoei potrebe na večnost.

Digitized by Google

dano, abo darovano, održati ne maet, nižli penjazi, što za što dano budet, majut emu otdani biti"; ali posve drugčije govori posljednja stavka navedenoga mjesta: „A estli bi penjazei dano više sumi, nižli tretjaja čast stoit: togdi tot maet vzjati tolko penjazeí svoih čego tretjaja čast stoit, a dostol penjazeí tratit".

Kupac dobiva dakle povraćeno samo onoliko novaca, koliko stoji trećina, a ostalo gubi, (t. j. glede ostaloga imade se držati prodavaoca).

Tim se priznaje odkupno pravo i glede one trećine, koju je slobodno odsvojiti, a ostale dvie trećine dobiva rodbina ne davajuć kupcu nikakove naknade.

Ustanova ta stoji u protuslovju s mnogimi drugimi mjesti, ter u savezu š njimi ne odgovara svrsi, koja se imala onom stegom razpoložbe postići. Odkupn trećine, za koju se dopušta odsvoj, protivi se ona toliko puta naglašivana sloboda „odsvojiti na večnost", a vindikacija dviju trećina bez naplate ne provodi se konsekventno.

Tako po čl. 12. V. ne može brat niti bratu ni sestri mimo druge braće zapisati cieloga diela svoje otčinske ili materinske imovine, pak učini li to, tad imadu dotičniku ostala braća dati vriednost, zapisanoga diela, a ovaj podieliti medju se: ne imadu dakle prava zahtievati odsvojeni dio nenaplatno. Pak ako se i uzme, da se odkupljuje i ona trećina, kojom je inače slobodno razpolagati, to se ipak odkupljuje sve, a ne samo ona, kako se to čini po čl. 15. I.

Nadalje čl. 16. I. dopušta založiti i ostale dvie trećine imovine, nu dodje li do toga, da rodbina odkupi zalog, dužna će biti ona položiti samo onoliku svotu, kolika je vriednost objekta, neglededć na to, za koliko je založena. Zatim po čl. 2. X., bude li vjerovniku, čiji dužnik posjeduje založeno za svoju tražbinu dobro, dosudjeno ovo u pomanjkanju druge imovine dužnikove, tad onaj od te dvojice, čija je svota veća, imade izplatiti drugomu njegovu manju svotu i držati nekretninu za obie svote „až do vikupenja čerez otčiča, kotorii z prava ostanet tomu imenju otčinomu".

Digitized by Google

Isto tako po čl. 9. X. u slučaju legis commissoriae imade založni vjerovnik, ne odkupi li zalagatelj u opredieljeno vrieme zaloga, pozvati rodbinu, da ona odkupi, inače on „večne toe imenje održit".

Sve te ustanove sliede načelo, da si rodbina može doduše pribaviti odsvojenu nekretninu, ali imade platiti za nju toliko, koliko je ona vriedna. Kad bi prema onomu u čl. 15. I. odsvoj nekretnina preko $^2/_3$ bio absolutno zabranjen, tad ne bi one mogle minuti rodbine ni putem zaloga uz lex commissoria, ni inako, ako nadalje valja pravilo, da rodbina može vindicirati odsvojeno dobro bez svakih žrtava sa svoje strane; tad dosljedno ne mogu nastati za nju druge posljedice ni u slučaju legis commissioriae, ni sudbene dosude nekretnine vjerovniku.[9] Ne može se pako reći, da se u navedenih slučajih radi samo ob imovini, kojom se slobodno razpolaže, ili o trećini, koju može vlastnik odsvojiti, jer čl. 16. I. izrično dopušta zalog i ostalih dviju trećina, a u čl. 12. V. i 2. X. naročito se zove ona imovina otčinskom, koju su dužni rodjaci odplatiti. Isto tako ne vriedi to samo za zalog, kako pokazuje čl. 12. V. i 2. X., nu kad bi se i dopustilo, da samo u slučaju zaloga imade rodbina polagati vriednost objekta, a ne u slučaju drugih odsvoja, tad ne bi to s jedne strane bilo dosljedno, s druge ne bi se tim ništa postiglo: ona bo tobože veća zaštita rodbinskih interesa kod prodaje lasno bi se izigrala. Vlastnik bo, kad nemože prodati, jednostavno bi založio nekretninu, ugovorio, da, ne odkupi li u opredieljeno vrieme, imade se pretvoriti privremeni odsvoj u trajni, i tim bi prisilio rodbinu, kojoj bi inače imala pripasti imovina bez žrtava, da ju odkupi.

Uvažimo li, što je dosele rečeno, to, da se izbjegne svaki nesmisao, moramo uzeti, da ni posljednja stavka čl. 15. I. nije htjela reći drugo, nego ustanoviti, što biva u slučaju, ako onaj,

[9] Tim ne bi bila dakako zaniekana mogućnost zaloga, samo ne bi za rodbinu u slučaju propasti zaloga mogle nastati one posljedice, koje nastaju po statutu. Vlastniku bi se reklo: ti doduše možeš založiti, ali gledaj, da odkupiš, zalog sam, jer ne odkupiš li ti, tvoj vjerovnik ne će moći tražiti od rodbine ništa, jer nje imovina u obće ne može mimoići.

Digitized by Google

koj kupi nekretninu preko $^1/_3$, plati više, nego je ono, što je preko $^1/_3$ kupio, vriedno, ter postaviti pravilo, koje izreče sliedeći članak za zalog: da kod odkupa imade biti mjerodavnom samo prava vriednost objekta, ne gledeć na to, kolika je svota zanj u istinu dana. Dati taj smisao posljednoj stavci tim je naravnije, što prediduća izriče, da onaj, koj kupio preko trećine, ne ima toga zadržati, već mu se imade vratiti novac, odakle dosljedno sliedi odkup, pak sliedeća stavka samo opredieljuje načelo glede odkupne svote, a manjkao bi pravi logični savez, kad bi s onoga viška preko $^1/_3$ prešla na samu tu trećinu, ter samo glede nje opredieljivala odkup.

Prema tomu glasila bi posljednja stavka: ko je dao za ono, što je kupio preko $^1/_3$ više novaca, nego je taj višak vriedan, to, koliko je dao više, gubi, a dobiva samo naknadu za pravu vriednost. — Napokon ustanova, po kojoj bi se i ona trećina, koju slobodno odsvojiti, imala odkupiti, i to samo uz pravu vriednost, negledeć na to, za koliko je prodana, ne bi se dobro slagala s onom naglašivanom slobodom odsvoja na viečnost, — o kakovom se nemože govoriti kod nekretnine, podvrgnute odkupu. — niti s načelom, koje odkup uz vriednost objekta ograničuje kod zaloga samo na one dvie trećine, kojimi nije slobodno razpolagati poput trećega diela.

Zaključak tih razmatranja bio bi: po litvanskom statutu razpolaže vlastnik slobodno jednom trećinom glede ostalih dviju tvećina pripada rodbini pravo odkupa uz naknadu prave vriednosti objekta.[10]

III. Subjekti, ovlašteni na odkup niesu po statutu pobliže označeni, već samo izrazom bližnji, koji vrše svoje pravo po „blizkosti“, t. j. rodbina, koja je zvana po zakonu i na nasljedstvo.[11] Imade li više jednako blizih ovlaštenika, vršiti će ovi pravo odkupa na jednake dielove, kako to pokazuje čl. 12. V., odakle se ujedno vidi, da odsvoj nekretnine bližemu neizključuje odkupnoga prava za ostale jednako blize.

---

[10] Ograničismo se ovdje samo na prvu redakciju litv. stat., ne imajući na porabu ostalih dviju, u kom bi slučaju bila bez dvojbe i odluka laglja.

[11] red taj nasljedovanja dobro je označen kod traženja golovštine čl. 13, 15 VII.

Digitized by Google

Pravo odkupa nije ograničeno samo na prodaju, već na svaki trajni odsvoj kojim bi se moglo dobro „večne od bližnih otdaliti“, kako se to vidi iz čl. 15. I., gdje se spominje: prodati, promeniti, darovati, zapisati, otdati. Što se tiče zaloga, kodanj, dok ostaje zalogom, ne ima drugog odkupa, do li onog, što sliedi iz same mu naravi. Vriedi to i onda, ako se dvie trećine založe za veću svotu, nego im je vriednost, i tada biti će prije svega do zalagatelja, da odkupi zalog, čl. bo 16. I. ne veli, da imade u takovom slučaju rodbina pravo uzeti založnomu vjerovniku objekt u mah, već ističe samo uvjete, pod kojimi će moći rodbina odkupiti zalog, dodje li na nju red. Ova bo, odkupljujuć zalog, dužna je položiti samo onoliku svotu, kolika je vriednost objekta, makar je on založen za više, što takodjer nije vlastniku zabranjeno, ali, kako je veću svotu primio, tako će ju imati sam i naplatiti. Osnivajuć zalog uz predaju nekretnine u užitak založnomu vjerovniku,[12] pravilno se objekt imao pustiti neko vrieme kod vjerovnika, da uzmogne pobrati plodove, a za odkup zaloga opredieljuje se ili unapred stalan rok, ili ugovaraju stranke, da imade jedna drugoj odkazati. U jednom i drugom slučaju ovlašten je na odkup prije svega sam zalagatelj, koj nemože prije propisanoga vremena odkupljivati. Zahtjevaju to interesi uredjena prometa, a pokazuju to i naročite ustanove statuta, tako[13] čl. 5. X., po kom nasljednik samo onda ne mora čekati roka, ako je prvi rok jur minuo, a zalagatelj nije zaloga odkupio, dočim sam zalagatelj iza minuća ugovorenog roka ne može odkupljivati prije, no mine još drugi toliki rok: „Nižli estli tot, hto zastavit, umret, svoee zastavi nevikupivši, a sin zostanet abo bližnii: togdi togo roku ne maet smotreti, ale pripozvavši maet penezi vzjati a zastavi postupiti“.

Odatle se ujedno vidi, da rodbina može odkupiti zalog tek onda, kad odpane sam zalagatelj. To je naravno, zalog bo nije odsvojem trajnim, zalagatelj se nije odrekao svoga prava na

[12] da je vjerovnik imao pravo uzivati plodove, jasno izriče čl. 6. X.

[13] i neglededć na čl. 11. X

Digitized by Google

objekt; za nasljednike ne postoji pogibelj, da će ih založena nekretnina minuti, a gdje bi mogla nastati takova pogibelj, tuj pruža statut nasljednikom zaštitu, s toga odredjuje: „koždaja zastava davnosti meti ne možet“,[14] a u slučaju legis commissoriae, kad po izminuću ugovorena roka postaje zalog odsvojem trajnim, nastaje za rodbinu ono pravo, koje i kod svakog trajnog odsvoja, na ime pravo odkupa, s toga je dužan vjerovnik „oboslati bližnih, abi bližnii toe imenïe okupili“.[15]

Ovlaštenik, hoteć vršiti svoje pravo imade pozvati protivnika na sud,[16] a može činiti to tekom roka redovite zastare, koja iznosi po statutu 10 godina.[17]

POGLAVJE IV.

Rusko pravo.

§. 30. Starija vrela.

I. Tečajem ciele povjesti ruskoga prava ne nalazimo u pravnih vrelih iztaknutim drugoga prava rodbine obzirom na odsvoj nekretnina, do li jedini odkup, nu i ovaj normiran je po prvi put zakonom dosta kasno, tek carskim sudebnikom od goo, 1550. Starija pravna vrela ne poznaju ne samo rodbinskoga odkupa, nego niti glede inakog sudjelovanja rodbine kod razpoložbe imovinom ne sadržavaju nikakovih podataka. Usuprot rano već spominjanje naredbe posljednje volje[1] prije bi svjedočilo o posve slobodnoj razpoložbi. Najstarija ruska pravda, ni ne sadržavajuć privatno-pravnih norma, ne može nam glede obiteljsko-imovinskih odnošaja pružiti nikakove slike, nu za to vidimo po prostranijoj pravdi, da je rodbinska sveza obzirom na imovinu veoma slaba. Dokazom su tomu ustanove o nasljednom pravu. Dočim ugovor Olegov odredjuje, da imovina ostavitelja,

[14] ib.
[15] čl. 9. X.
[16] čl. 16 V.
[17] čl. 18, 27. I. 12, V. itd.
[1] Ugovor Olegov čl. 13.

Digitized by Google

umrlog bez oporuke, imade pripasti „bližikam“, to po ruskoj pravdi postaje imovina smerda ošastnom već pri pomanjkanju sinova, dočim se samo kod boljara dopušta nasljedstvo i ćeri, ne ima li sinova.[2] Po onom, što spominje ugovor Olegov, možemo zaključivati, da prije ruske pravde nije nasljedstvo bilo ograničeno samo na sinove, da dakle sveza rodbinska nije bila kod Rusa od vajkada onako slabom; usuprot vjerojatno je, da je za mnogih onih nemira, u kojih življaše Rusija po smrti Jaroslavljevoj, rodbinska sveza potresena, ter ustanova prostrane ruske pravde, ograničujuć nasljedno pravo kod većine pučanstva samo na sinove, više je plodom vanjskih okolnosti, nego li izrazom čistog slavenskog prava, niti je nuždnom posljedicom izstupa iz prijašnje zajednice, kako se obično razjašnjuje ona okolnost.[3] — Nadalje, dočim druga prava pravilno nalažu otcu, da, namienjujuć imovinu djeci, imade ju ostaviti svoj u jednakom razmjeru, to po ruskoj pravdi može otac podieliti imovinu

---

[2] čl. 103, 104.

[3] Nevolin: Istorija ross. gražd. zak. priznaje (II. § 256 i III. str. 68) individualnu vlastnost i inokosnu obitelj već za najstariju dobu, nu voljan je ipak tumačiti okolnost onu, što se nasljedstvo ograničuje samo na djecu, odiobom pokojnika od svojeg roda (III. str. 341) Nu kad bi se i dala tim, kako se neda, razjasniti ona okolnost, tad bi se to odnosilo samo na one inokosne obitelji, koje se u to doba odieliše od zajednice; ako se pako protegne ta ustanova i na stare inokosne obitelji, vriedi li i za njih isti razlog?

Mihajlov: Istor, russkago prava, dovodi (I. str. 96 i sl.) postanak dvovrstnih ustanova o nasljednom pravu u savez s dvovrstnom vlastnosti, zajedničkom, kakova postojaše kod smerda, i individualnom boljara“.

Prema tomu bi se ustanova o nasljedstvu iza smerda ticala zajedničke imovine. Nu M. drži, da se radi tamo samo o pokretninah. Tako! Ali onda ne stoji razlog, koj je izazvao dvovrstne ustanove o nasljedstvu. Što se ćeri izključuju od nasljedstva, gdje imade sinova, razjašnjuje se posve dobro organizacijom stare obitelji, nastojanjem, uzdržati nekretnine obitelji, pak tim obzirom, predpolažuć, da nekretnine predju na dalju rodbinu, dalo bi se njihovo izključenje i u pomanjkanju sinova opravdati prije, nego okolnosti onom da ćeri ne mogu izpunjati javnih dužnosti, kako to razjašnjuje Bjelajev: Lekcii po ist. russ. zakon, str. 259. — Ako je u istinu to jedini razlog, zašto ne mogu ćeri baštiniti, mora li onda, u pomanjkanju sinova, preći imovina baš na kneza, a ne na dalju mužku rodbinu. Ili je rodbinska sveza usljed same naravi, bića obitelji bila tako slabo uvažana, da se braća smatrahu isto onako stranom, ko što i svaki drugi nerodjak? Ne ima dvojbe, da se u čitavom tom pitanju opaža znatnim upliv državne vlasti, koj je ovdje jači, nego rodbinski odnošaji. V. napred statut zagrebski.

Digitized by Google

medju djecom kako ga volja, i komu on što ostavi, tim imade biti zadovoljan, tek onda, ne učini li otac diela, spadne li dakle imovina na djecu po zakonu, diele medju se jednako: „Ašte kto umiraa razdělit dom dětem svoim, na tom že stojati; pakli bez rjadu umret, to všem dětem, a na samogo čast dati po duši", veli čl. 105. Kad bi se uzelo, da je ruska pravda tim člankom htjela normirati oporučno nasljedno pravo u obće, ter da ona inake oporučne razpoložbe ni nepozna, gdje ne bi oporučitelj ostavljao imovine djeci, tad bi se moglo tvrditi, da otac kod te razpoložbe ne može nikada mimoići djece, makar i ne morao svakomu ostaviti jednakog diela.[4] Nu čl. 105. ne normira uvjeta, pod kojimi je slobodno razpolagati imovinom za slučaj smrti, već se on tiče lih diobnoga razmjera, po kom se imade imovina dieliti medju nasljednici. Opredieliv naime ruska pravda u čl. 103. i 104., ko imade nasliedovati po zakonu i što biva s imovinom, ne ima li tih zakonskih nasljednika, iztiče u čl. 105., kako se imade imovina dieliti medju nasljednici ter veli: ako je već otac uzpostavio medju djecom diobni razmjer, tad se imade držati ono, što je on učinio; nije li on opredielio nikakova razmjera, tad diele djeca, davši za dušu otčevu primjereni dio, na jednake dielove.[5] Ustanova čl. 105. ne veli, da otac mora ostaviti djeci imovinu, već usuprot ona glede njegove odredbe iztiče samo to, da ono, što je on učinio, imade vriediti, ko što u obće ruska pravda polazi sa stanovišta slobodne razpoložbe, ter govori o sudbini imovine samo za slučaj, nije li ostavitelj učinio nikakove odredbe.

Što se tiče razpoložbe imovinom inter vivos, ne nalazimo takodjer u ruskoj pravdi ni kratkoj ni prostranoj ustanova, kojimi bi se izticali uvjeti valjanosti one razpoložbe. Što se i govori tamo ob imovinsko pravnih odnošajih, odnosi se samo na zaštitu proti raznovrstnim povredam imovine i na postupak, kojim povriedjenik dolazi do svoga prava. Neizpravno je s toga na temelju čl. 33. tvrditi,[6] da je za valjanost svake kupoprodaje

[4] Tako Vladim. Budanov u svojoj krasnoj Hrestom. I. str. 70. op. 136.
[5] uz modifikacije čl. 112.
[6] kao što čine od novijih Mihajlov I. str. 93 i Pahman I. str. 216.

Digitized by Google

trebalo. da se sklapa pred dvojicom svjedoka ili pred mitnikom. Ne govori bo čl. 33. o sklapanju kupoprodaje u obće, niti normira on potrebštine, što se iziskuju za njezinu valjanost, već, govoreć o svodu, opredieljuje, kako će kupac ukradene stvari, koju vlastnik prepozna u njega, dokazati, da ju je kupio, a ne ukrao, ter se tim riešiti dužnosti, da plati vlastniku naknadu štete i knezu globu. Ne radi se ovdje o tom, da kupac dokaže valjanost kupoprodaje dvojicom svjedoka ili mitnikom, pak da onda zadrži stvar, već o tom, da ti svjedoci posvjedoče sam faktum kupa, da nije ukrao kupac, već njegov prodavalac ili dalji prednik; pak ako i dokaže to, ne će moći zadržati stvari, već se riešava samo dužnosti, platiti naknadu štete i globu, dočim se kupoprodaja ruši, i to s toga, jer je prodavalac prodavao ukradenu stvar, a u protivnom slučaju bila bi prodaja valjanom, ma i ne bila sklopljena pred svjedoci ili mitnikom.[7]

Nu kad bi i bila istina, da je za valjanost kupoprodaje treba dva sviedoka, ne bismo mogli toga propisa upotriebiti za naše pitanje, jer ob uvažavanju kakovom rodbinskih obzira ne ima tuj govora. Na temelju navedenih ustanova ne može se u obće odlučiti, je li, nije li vlastnik razpolažuć imovinom, radio u kakovom sporazumku s rodbinom.

II Mnogo bogatija privatno-pravnimi propisi, nego ruska pravda, jest najvažniji iz dobe mjestnih zakona spomenik, na ime pskovska sudna gramota. Razvit promet i trgovina, kako se zrcali u pskovskoj gramoti, odakle one potanke ustanove o vjeresijskih odnošajih, iziskivaše naravno slobodniju razpoložbu imovinom, ali uza sve to ne ima u pskovskoj gramoti ustanove, koja bi bila direktnim svjedočanstvom proti svakomu pravu rodbine obzirom na odsvoj nekretnina. Ono, što se veli u čl. 100: „A kotoroi čelověk pri svoem životě ili pred smertiju, a čto dast svoeju rukoju plemjaniku svoemu platno . . . . ili otčinu, da i gramoti dast pred popom ili pred storonnimi ljudmi, ino tomu těm danïem vladét, čto bi i rukopisania ne bilo“, ako se i uzme, da imade pred očima izključivo dar rodjaku ipak sliedi

[7] iznimku čini čl. 119 glede holopa.

Digitized by Google

odatle, da je i nerodjaku dopušten dar i valjati će, spomene li se u oporuci: ali sve to ne izključuje sudjelovanja rodbine, ono se je, recimo, moglo tako razumievati, da ga i netreba napose izticati. Imenito nespomen sudjelovanja rodbine kod razpoložbe nekretninami ne protivi se odkupnomu pravu, koga doduše pskovska gramota takodjer ne pozna, ali ga ni neizključuje. Jest, istina, pskovska sudna gramota prvim od ruskih pravnih spomenika, u kom se nalazi ustanova ob odkupu zemljišta, ali nije to odkup rodbinski. U čl. 13. veli se: „A kto u kogo imet zemlju otimati vikupkom, a starie gramoti u togo čelověka, u kogo zemlju otimajut, ino volja togo čelověka, u kogo starie gramoti: hočet na pole lězet, ili svoego isca k pravdě vedet na ego vikupke, pokudu otnimaet".

Mjesto se to razno tumači,[8] nu toliko je sigurno, da se ne radi tuj o rodbinskom odkupu, već onom, što je ugovoren, što si ga prodavalac pridržao.[9]

Nadalje u čl. 104. dopušta pskovska gramota nasljednikom pokojnika, da odkupe založeno njim zemljište; nu odkup taj sliedi iz naravi zaloga; izplatom vjerovnikove tražbine odkupljen je i zalog, nije to dakle odkup, koj bi se osnivao na rodbinskoj svezi kao takovoj.[10]

Tako ne nalazimo u starijih ruskih vrelih spomena o posebnom kakovom pravu rodbine prigodom odsvoja nekretnina, ali ni propisa proti njemu. Vrela se dakle ne protive priznavanju toga prava u životu, u običaju, što vriedi imenice za odkup, koj je u kasnijem ruskom pravu nedvojben. Kao što imade svjedočanstva o tom, da se odkup poznavao u životu prije, nego se pojavio u zakonu, tako ne ima razloga negirati ga i za dobu stariju, nego su u obće pismeni spomenici, u kojih se naročito spominje. U izpravah na ime[11] već iz 15. stoljeća

[8] v. Hristom. opazk. k nav. članku.

[9] a i valjda sam ovdje odkupljuje.

[10] Mihajlov I. str. 206. i Bjelajev str. 355. poriču medjutim nasjednikom to pravo.

[11] Ne imajući na porabu posebne sbirke takih izprava, služimo se podatci priobćenimi Nevolinom § 413 op. 297.

Digitized by Google

spominje se odkup izrično, i to povodom onim, što ga se ovlaštenik odriče. Obično se veli tamo: „A kupil esm sobě i svoim dětem, v prok, bez vikupa“.

§. 31. Carski sudebnik od god. 1550.

Sudebnik od god. 1497, kako većim dielom reproducira pravila, iztaknuta već u prijašnjih spomenicih, u čem imenito glede privatnoga prava zaostaje za pskovskom gramotom, ne pruža nam glede prava rodbine obzirom na odsvoj nekretnina nikakovih podataka.[1] Usuprot carski sudebnik od god 1550 odredjuje u čl. 85:

A o votčinah sud. Kto votčinu prodast, i dětem ego i vnučjatom do toě votčini děla nět, i ne vikupiti ee im: a bratĭja budut ili plemjanniki, v těh kupčih v poslušeh, i im, i ih dětem, i vnučjatom do toě otčini po tom ž' děla nět. A ne budet bratĭi v poslušeh, ili plemnjannikov: i bratĭja, ili sestri, ili plemnjanniki tu votčinu vikupjat. A stanet tot kupec tu otčinu prodavati, i těm prodavcom tu votčinu u nih kupiti poljubovno, kak emu tot prodavec tu votčinu prodast; a ne poljubovno emu votčini ne vikupiti. A suditi o votčině za sorok lět; a daléе soroka lět votčičem do votčini děla nět, i do kupel děla nět; a kto kuplju prodast, i dětem i bratĭě i plemnjannikem toě kupli ne vikupiti. A kto napišet svoju kuplju dětem svoim poslě svoego života, ino im ta votčina: to im držati v votčinu. — A kto votčinu svoju vikupit v tě uročnie sorok lět, i ta emu votčina deržati za soboju, a inomu emu toě votčini ne prodati, ni založiti v čužoi rod; a otdati emu ta votčina v svoi rod, po tomu ž', kogo v prežnih kupčih v poslušeh nět. A kto vikupit votčinu čužimi dengami, ili založit ili prodast, a dovedet na nego prodavec, čto on vikupil čužimi dengami i deržit ee ne za soboju: i ta votčina prežnemu prodavcu bezdenežno. A kto pohočet vperet svoju votčinu, mimo votčičev, založiti u storonnego čelověka; i těm storonnim ljudem, ne vot-

[1] Nije nam poznato, na kom temelju tvrdi Bjelajev str. 536, da je taj Sudebnik uzakonio pravo „vikupa votčin“.

Digitized by Google

čičem, té votčini v zaklad imati v tolkě, čego ta votčina stoit. A vozmet kto storonnei čelovék, a ne votčič, votčinu v zaklad bolši toé ceni, čego ta votčina stoit, i kto votčič učnet biti čelom, čto zakladivaet, ili uže založil, v čužoi rod; i tomu votčiču ta votčina v zaklad vzjati, v měru, čego ta votčina stoit; a čto tot deneg v zaimi dal lišek, bolši toě ceni, čego ta votčina stoit, i u togo tě dengi propali. A kto svoju votčinu proměnit ne votčičju, a primet deneg, i kto votčič učnet tu votčinu vikupati: i tomu ta votčina vikupiti, a zemli emu ostaviti v měru stolko, skolko on svoei zemli proměnil.

I. Po prvi put u ruskom pravu, kao što je jur spomenuto, nalazimo pravo rodbinskog odkupa normirano navedenom ustanovom, nu kako god dopuštamo, da se ono u životu poznavalo i prije, jedva bismo dopustili, da je ono postojalo onakovo, kakovim nam ga prikazuje sudebnik, bijaše li mu podlogom sam ustroj obitelji i svrhom ona ista, koja se nastojaše istim institutom prvobitno postići i kod drugih naroda. Sudebnik najme dopušta pravo rodbinskoga odkupa samo kolateralom, dočim isključuje djecu i unučad, čiji interes štite druga prava baš u prvom redu. S koga je god stanovišta polazio zakonodavac, stvarajuć tu ustanovu. u nijednom slučaju nije shvaćao naravi ni svrhe instituta.[2]

Imade li zahvaliti rečena ustanova svoj postanak onomu krivomu nazoru o jedinstvu osobe medj otcem i djecom,[3] na temelju koga i druga neka prava izključuju djecu od prava odkupa: to, kao što je kriva ta fikcija, tako je kriv i zaključak koj se iz nje izvodi. Kad bi bila istinitom ona unitas personae, sliedila bi iz nje prije neka zajednica medju otcem i djecom glede imovine, a po tom i potreba sporazumnog postupka, nego da su jednostrani čini jednog bezuvjetno obvezatnimi i za drugog.

[2] Stoga ustanove one ne možemo smatrati izrazom domačih, u narodu živućih načela, kako to čini Pahman I. str. 227, držeć. da propis onaj „ukazivaet na sohranivšijasja čerti rodovih otnošenii".

[3] Vladimirski-Budanov u Hristom II. op. 203 (str. 170) razjašnjuje tim, što je subjektom vlastnosti smatrala obitelj, otac i descendenti.

Digitized by Google

Drugi[4] tumače onu ustanovu tim, jer da su djeca dužna podpuno uvažavati čine svojih roditelja; nu, podpuno uvažavati razpoložbu vlastnikovu, a htjeti s druge strane štititi interese obiteljske pravom, koje onu razpoložbu ograničuje u ovom ili onom smieru, ne može se složiti, s toga napustiv ovo drugo ondje, gdje bi se ti interesi imali ponajprije štititi, ne ima razloga, ne priznati prvo obćenito.

Djeca i unuci izključeni su od prava odkupa bezuvjetno, pobočni pako srodnici samo onda, ako su podpisali izpravu kao sviedoci. Pri tom polazio je sudebnik valjda s toga stanovišta, da su oni privolili na odsvoj ter se odrekli prava odkupa, prem to iz samog prisuća i podpisa nipošto ne mora slieditи.

Gdje bo se rodbini priznaje samo odkup, tuj prije odsvoja ni prigodom samog odsvoja ne može ona vršiti nikakova prava; njezino pravo nije više upravljeno proti odsvojitelju, ne može se reći, da je, prisustvujuć odsvoju, imala prilike činiti porabu od svoga prava, pak nije li, da znači to odreknuće. Ovlaštenik na odkup može se doduše odreći svoga prava i prije i prigodom odsvoja, ali samo prisuće ne mora značiti odreknuća; ovlaštenik nije dužan dati kod odsvoja nikakove izjave, zanj bo odsvojem nastaje tek doba, kad će moći vršiti svoje pravo. Nu kad je zakon tako odredio, bilo je svakako nuždno, da rodjak, prisustvujuć odsvoju, naročito si pridrži pravo odkupa, hoće li ga kasnije vršiti. Medjutim ne samo onaj srodnik, koj je podpisao izpravu kao sviedok, već i njegova djeca i unuci izključeni su od prava odkupa. Sve te osobe mogu odkupiti tek na temelju dobrovoljnog sporazumka s kupcem. Zakon ne spominje, da li je bila od potrebe privola ostalih ovlaštenika na odkup, ili imade li takovomu sporazumku medju kupcem i izključenom rodbinom mjesta samo onda, ako ne ima ovlaštenika na odkup, s toga moramo uzeti, da je taj sporazumak svagda dopušten,

[4] Tako Nevolin § 417, 1, pak dodaje: Takoe ustranenie dětei i vnukov od prava vikupa moglo ščitatsja těm bolěe spravedlivim, čto drevnija kupčija pisalis vesma často od imeni otca i dětei ego. Tá ondje se baš volja djece uvažavala, pak zato bi ju valjalo ovdje izključiti! Ili je ono navodio otac sam i nepitajuć djece?

Digitized by Google

da dakle kupac može dati prednost izključenomu rodjaku i pred ovlaštenikom na odkup, što i opet nije dosljedno, jer se vršenje ovlaštenikova prava čini ovisnim od dobre volje kupčeve.

Kao ovlaštenike na odkup navodi sudebnik naročito braću, sestre i njihovu djecu, nu nije bez dvojbe htio tim izbrojiti osoba, ovlaštenih na odkup, već ih naveo samo kao najbliže od pobočnih srodnika, dopuštajuć pravo odkupa svim, kojim pripada i nasljedno pravo.[5]

II. Objektom odkupa smatra sudebnik samo votčine, t. j. nekretnine nasljedne, medju koje ne spadahu u ostalom samo one, koje su pripale sadanjem vlastniku putem nasljednog prava od otca i predja, već i nekretnine, stečene od inud ne samo prvomu stečniku, već i njegovim nasljednikom, n. p. nekretnine darovane vladarom darovniku i njegovomu rodu.[6] Usuprot nekretnine, kupljene vlastnikom niesu podvrgnute odkupu, kako sudebnik izrično odredjuje; nu predju li na njegovu djecu nasljednim pravom, smatraju se kod ove već „votčinami" i ravnaju se „po tom ž ukazu, za votčinu".

III. Od vrsti odsvoja spominje sudebnik u prvom redu prodaju, zatim dopušta odkup kod onakove miene, gdje je za votčinu primljeno zemljište manje vriednosti, ter uzanj i gotov novac.

Kako su ovlaštenici na odkup tek kolaterali vlastnika votčine, to će se primljeno za votčinu zemljište nalaziti pravilno u vlastnika, koj je votčinu zamienio ili u njegove djece, s toga ovlaštenik na odkup ne će moći vratiti onomu, kod koga se nalazi votčina, zemljišta, danog njim u zamjenu, već mu imade povratiti svotu, što ju on platio, „a zemli emu ostaviti v měru stolko, skolko on svoei zemli proménil". Nu imade li mu ovlaštenik taj dio zemlje pustiti u votčini, koju retrahira? Dopusti li se to, tad se može uz okolnosti vratiti vrlo malo votčine u prijašnji rod. Uzme li se pako, da imade danu njim zemlju nadoknaditi svojim zemljištem, mogu lasno nastati zapletaji, od

[5] Nevolin III. str. 77.
[6] Sr. o tom Nevolin § 225—227 § 264.

Digitized by Google

onoga bo, komu se oduzimlje votčina, ne može se zahtjevati, da se zadovolji kakovom god zemljom. Bila bi prema tomu, smatra li se onakova miena kupoprodajom, svakako dosljednija ustanova, po kojoj bi imao retrahent onomu od koga traži votčinu, povratiti danu njim svotu gotova novca i naknaditi vriednost primljenog za votčinu zemljišta.

Što se tiče zaloga, to zakon naročito dopušta založiti votčinu i strancu, a da ne ima rodbina kod toga prava odkupa, osim u slučaju onom, založi li se votčina za veću svotu, nego je njezina vriednost. Odkup zaloga sliedi iz naravi pravnoga posla, s toga će ga odkupiti najprije zalagatelj; umre li ovaj ne odkupiv ga, prelazi to pravo na njegovu djecu kao zakonske nasljednike, makar ova nisu ovlaštena na odkup kod prodaje; ali zalog nije prodaja. Je li bilo ugovoreno, da zalagatelj, ne odkupiv zaloga u opredieljeno vrieme, gubi pravo odkupa, ter se privremeni odsvoj pretvara trajnim, to ne ima dvojbe, da ovlaštenici na odkup imadu pravo odkupiti zalog.

U ovom slučaju izključena su od odkupa i djeca zalagateljeva, ne doduše na temelju onoga, da moraju ona podpuno uvažavati čine otčeve, u ovom dakle slučaju i propust, koj im je očito na štetu, nego s toga, što, propane li zalog za života otčeva, ne mogu ona prije smrti njegove vršiti nikakovog nasljednog prava, a poslje smrti nisu mogla naslieditи, česa nije bilo u imovini otčevoj; propane li pako zalog po smrti otčevoj njihovom krivnjom, tad su sama proigrala pravo odkupa. — Jedino u onom slučaju, zalaže li se votčina za veću svotu, nego je njezina vriednost; dopušta zakon ovlaštenikom na odkup, da uzmu votčinu sami u zalog za svotu, koliko je vriedna. Ustanova ta ne bi se dala složiti s principom odkupa, kad bi se bio ovaj korektno shvaćao i konsekventno provadjao. Vlastniku bo votčine načelno se dopušta založiti ju; rodbina glede zaloga jer to nije trajni odsvoj, ne ima nikakova prava. Okolnost ona što se zalaže objekt za veću svotu, nego mu je vriednost, tiče se prije svega samoga zalagatelja, i do njega će biti, da odkupi zalog uz istu svotu; nije pako okolnost ta opravdanim razlogom, zašto da mu rodbina prieči založiti. Tim vriedja se

Digitized by Google

razpoložba vlastnikova više, nego sliedi iz principa odkupa, onemogućuje se vlastniku uzajmiti veću svotu, nego vriedi objekt, koju bi možda trebovao u koristne svrhe. Buduć pako ovlašteni na odkup dolaze eventualno takodjer do sgode, da odkupe zalog, kad se najme ovaj pretvori trajnim odsvojem: to bi se za taj, recimo riedki slučaj interes ovlaštenika dovoljno štitio ustanovom, da oni, odkupljujuć zalog, imadu platiti samo njegovu vriednost, ne gledeć na to, za koliko je založen.

Glede lukrativnih pravnih posala ne ima u sudebniku podataka. Nevolin[7] izključuje odkup kod lukrativnih pravnih posala u obće, jer da su kod toga odlučnimi individualni osjećaji darovatelja, usluge darovnika, koje se ne dadu ocieniti novcem. Vladimirski-Budanov[8] pravom zove to tumačenje „umjetnim", pak dodaje, da zakon šuti o darovanju votčina s toga, jer bijaše ono zabranjeno u obće, prije običajem, a kasnije[9] zakonom. Medjutim iz principa odkupa, hoće li se on slieditи glede prava rodbine obzirom na odsvoj nekretnina, ne sliedi ni jedno ni drugo.

IV. Retrahent smije vršiti pravo odkupa samo u svojem vlastitom interesu, ne za drugoga. Ustanova ta odgovara posve naravi i svrsi instituta, s toga je opravdano, što zakon dopušta prijašnjemu kupcu reštituciju u slučaju, dokaže li se, da retrahent nije vršio odkupa za sebe, za svoje novce, već za drugoga. Što bo se daje prednost rodbinskim interesom, to sliedi iz svrhe instituta, nu ne ima razloga, davati prednost strancu, komu bi htio pogodovati retrahent, pred strancem, kojemu prodao nekretninu sam vlastnik. Manje opravdana je ustanova, po kojoj mora retrahent zadržati odkupljenu nekretninu za sebe, ne smijuć je odsvajati izvan roda. Načelno bo priznaje se sloboda odsvoja za vlastnika, a za rodbinu pravo odkupa; nije li prvomu vlastniku bilo zabranjeno, odsvojiti votčinu, ne bi se dosljedno bilo imati zabranjivati ni retrahentu, jer pravo rodbine štiti se samo odkupom, a ne zabranom odsvoja. Da

[7] § 276, 3.
[8] cit. op. 212.
[9] Ukazom g. 1679.

Digitized by Google

pako zakon nije onom ustanovom mislio na odkup, sliedi već odatle, što bi u tom slučaju bilo suvišno ono izticati, nadalje zabranjuje retrahentu i založiti bez razlike. Nu ta stega postoji za retrahenta samo dotle, dok imade rodbine ovlaštene inače na odkup, jer na one rodjake, koji bijahu podpisali prodaju kao sviedoci, ne mora uzeti nikakova obzira, što je takodjer — tako obćenito — neopravdano, a uz okolnosti može se svrha instituta izigrati.

O svoti, koju imade retrahent platiti onomu, od koga odkupljuje votčinu ne govori zakon napose, nu, iz onoga, što iztiče glede zaloga, sliedi, da mjerilom odkupnomu iznosu imade služiti vriednost votčine, kojoj će u ostalom pravilno odgovarati i kupovnina, osim ako se postupalo uz simulaciju ili osobite individualne obzire medju kupcem i prodavaocem, koji prava ovlaštenikova ne mogu prikraćivati.

Rok, tekom kojega se može odkupiti votčina, iznosi 40 godina, više, nego u ikojem drugom pravu. Nevolin[10] pravom primjećuje, da je rok taj po svoj prilici opredieljen analogno onomu, koj valjaše za zastaru crkvenih tražbina i odkup nekretnina od crkve, gdje se to dopuštalo. Kao što na opredjelbu roka, tako i na druge ustanove uplivahu nazori, ne shvaćajuć prave naravi ni prvobitne svrhe rodbinskog odkupa.

Dodatak.

Medju mnogimi onimi ukazi, izdanimi poslje carskog sudebnika,[11] imade i takovih, koji se tiču rodbinskoga odkupa, nu samog načela sudebnika ne mienjaju, baveć se nuzgrednimi pitanji, imenito načinom, kako se imade vršiti pravo odkupa. Važni su napose ukazi, koji opredieljuju, uz koju se cienu imadu odkupljivati votčine. Tako ukaz cara Ivana Vasljevića od god. 1557,[12] odredjuje, da se kod odkupa zemjišta „pod lěsom i pod roštami“ imade platiti vriednost samog tla, a ovo se uz-

[10] § 417, 4.

[11] Izključivo te ukaze sadržaje III. svezak Hristomat, Vladim. Budanovljeve.

[12] ib. str. 13. VI.

Digitized by Google

poredjuje oranoj zemlji, doćim se za stabla ne plaća. — Nadalje podieljuje isti ukaz neke pogodnosti manastirom odredjujuć, da se votčina, ostavljena vlastnikom manastiru imade odkupljivati uz cienu, koja je označena u oporuci, ako ovlaštenici ne prigovore toj oznaci ciene prije, nego je oporuka dogotovljena i propisanim načinom potvrdjena; potuže li se pako prije, da je ciena previsoka, tad im se daju vještaci, koji ustanovljuju pravu vriednost votčine.

Odsvojene votčine odkupljivane su po njihovoj vriednosti sve do cara Aleksija Mihajlovića, koj ukazom od 12. kolovoza 1646.[13] odredi, da se prigodom odkupa imade plaćati retrahentom svota, za koju je votčina prodana ili založena, za melilijoracije pako, učinjene onim, od koga se odkupljuje votčina, da valja dati naknadu prema odredbi suda: . . . i tě votčini rodstvennikam vikupat po kupčim i po zakladnim, v čem kotoraja votčina prodana ili založena, a ne po četjam, a votčinnoe stroenye těm ljudjam po sudu i po sisku platit, čto sud pokažet".

Načela, sadržana u sudebniku, uz nebitne modifikacije kasnijih ukaza, prihvati i Uloženie cara Al. Mihajlovića od god. 1649.[14]

Iz kazneno-sudbene prakse.

Napisao ***Franjo Gernerth.***

Naš kazneni zakon, opredieljivajuć pojam prevare po § 197, kao i onaj zloporabe uredovne vlasti po § 101 postavlja nakanu, nekoga oštetiti na imetku ili drugih pravih, kao obilježje, nuždno za učin takova kaznjiva djela. Ipak se već davno znade, da u najvećem dielu slučajeva, kad je jedan ili drugi ovih zločina počinjen, nije temelj djela malo prije

[13] ib str. 259, br. 58.

[14] Rodbinski odkup uzdržao se u ruskom pravu do najnovijeg vremena. Kako se medjutim razprava ova ograničuje za sada samo na starija vrela, nemože slieditи daljega razvoja.

Digitized by Google

spomenuta nego druga nakana. Izraz, što ga zakon upotrebljuje, dade se samo tim protumačiti, što on tako u poglavju o prevari kao i u onom o zlojporabi uredovne vlasti, navodi povorku različitih slučajeva, za koje sve imalo bi valjati, na nje se uporaviti u početku dotičnoga poglavja navedeno obćenito opredieljenje pojma, zato se je za nutarnji moment ovoga kažnjivoga djela nakana, naperena na tudju štetu, kao na prvi pogled tobože najshodniji izraz izabrao.

Nu zahtievajuć zakon ovu nakanu, zamienjuje u svih slučajevih, gdje se radi o pravu imovinskom, učinak sa nakanom. Varalica u pravom smislu ove rieči nejde za tim, da drugomu nanese štetu, on misli samo na svoj interes. On nastoji sebi ili drugim namaknuti protupravnu korist imovinsku. Ta protupravna korist na jednoj strani uvjetuje nuždno oštećenje na drugoj. Plus za počinitelja nastaje samo iz minusa oštećenoga. Kako se vidi dakle, u svih ovakovih slučajevih protupravna korist jest nerazdruživa drugarica štete treće osobe. Ipak se nemože reći: počinitelj namjeravao je oštetiti nekoga. Istina je samo to, da polučena protupravna imovinska korist uvjetuje štetu treće osobe. Himbeno oštećenje nije drugo nego sama prevara; počinitelj pako namjerava tu kao i kod kradje namaknuti sebi protupravnu korist.

Ovako shvaća to i novije kazneno zakonarstvo. Osnova austr. kaz. zakona definira prevaru u § 280 ovako: „Tko u namjeri, da namakne sebi ili drugim protupravnu imovinsku korist, himbom probudjujuć ili uzdržavajuć u njem bludnju, nanese mu štetu na imovini, čini prevaru“.[1]

Sličnim načinom opredieljuje i ugar. kaz. zak. pojam prevare, a uzor jednoj i drugoj definiciji nalazi se, kao što je poznato, u njemačkom kaz. zakonu. U ostalom mora se odmah opaziti, da nove te osnove odnosno zakoni znatno

[1] Osnova hrvatskoga kaz. zak. ovako definira zločin prevare: „Tko nakanom da sebi ili trećemu pribavi protupravnu imovinsku korist, himbenim načinom uzbudi ili uzdrži bludnju, ter tim ošteti koga na imetku, kriv je prevari“.

Digitized by Google

jače suzuju područje prevare, nego li naš sadanji kaz. zak. Jer u onih govore druga poglavja o krivoj prisegi i krivom svjedočanstvu, o bankroti, krivotvorenju isprava, itd. Tu se dakle ciela povorka slučajeva izlučuje iz kategorije prave prevare, zato se ova u onih zakonih i osnovah pravom onako definira, kako smo gore spomenuli.

A sad da vidimo naprama onomu definiciju prevare sada obstojećega našega kaz. zak.: „Tko himbenim predstavljanjem ili činjenjem zavede koga u bludnju, kojom tkogod ima podnieti štetu budi u vlastničtvu svojem, budi u ostalih pravih" itd. Prema do sada rečenomu mora se na ovakov način izražena nakana varalice označiti netočnom. Nu ipak je jasno, da izraz „ima štetu podnieti" neima se razumieti tako, kao n. p. kod zlobnoga oštećenja tudjega vlastničtva, jer tu počinitelj namjerava jedino drugomu nanieti štetu, a tim se njegova nakana i izpunjuje. Naprotiv nepobitna je istina, da varalica nebi bio ni najmanje zadovoljan jedino tim, što je oštetio imovinu druge osobe, ako nebi nanesena šteta ujedno njemu doniela i koristi. Ta sućanstvo prevare stoji upravo u tom, da se počinitelj obogati, namakne korist na račun himbenim načinom zavedene treće osobe. „Nakana, nanieti štetu" može se dakle kod prevare, izvedene glede imovinskih prava, samo tako razumieti, da se ova podpunoma sudara sa nakanom počinitelja da si namakne protupravnu korist, da je ona nuždni uvjet ove potonje, nekim načinom druga strana njena.

Kad stvari ovako stoje, netreba se čuditi, što porotnici u slučajevih prevare, neriedko baš onaj dio pitanja, koji govori o nakani smjerajućoj na oštećenje, krivo shvaćaju, jer predpostavljaju, da se nakana naškoditi komu mora izrazavati u posebnom, upravo na to smjerajućem djelu počinitelja, premda je ipak samo jedno himbeno djelo, kojim se na štetu treće osobe namiče protupravna imovinska korist počinitelju.

Ovako po prilici imade se i sa zločinstvom zle porabe uredovne vlasti. I ovdje se u § 101 k. z. zahtieva za učin nakana, da se nekomu nanese šteta. A ipak je nedvojbeno, da u svih slučajevih, gdje nije strast nego sebičnost poticalo

Digitized by Google

takovoga zločinstvenoga djela, počinitelj ide za tim, da si pribavi protupravnu korist, čim se drugomu nanosi šteta. Dakle i u ovih slučajevih neda se jedno odieliti od drugoga. Jedno uvjetuje drugo, a nakana „škoditi", ako se dobro shvati, nemože značiti drugo, nego da si na štetu treće osobe na makneš protupravnu korist.

Ovo će pitanje praktični razsvietljiti slučaj, o kojem je nedavno sudila porota u Innsbrucku, koji je napokon došao i pred kasacionalno sudište bečko.

Poštara obtužiše sbog zloporabe uredovne vlasti, počinjene tim, da je u nakani, da si pribavi protupravnu korist, krivotvorio više poštarskih naputnica; svote novca, na koje su ove glasile, nebijahu nikada izplaćene pošt. uredu; tim je pošt. erar bio protupravno obvezan na izplatu onih iznosa, dakle bijaše oštećen u svom pravu. Prema ovomu shvaćanju i prema obtužbi, staviše i glavno pitanje porotnikom. Branitelj uzprotivi se ovakovu pitanju, pak pozivljuć se na kaz. postup. predloži, da se mjesto rieči „da si pribavi protupravnu korist", metnu rieči samoga zakona „da se komu šteta nanese". Sud odkloni predlog, a porota proglasi obtuženoga, na temelju gore spomenutoga sa 11 proti 1 glasu potvrdjenoga pitanja, krivim.

U žalbi ništovnoj, podnešenoj proti ovoj osudi, iztaknu obtuženi imenito, da pitanje stavljeno porotnikom nestoji u skladu sa propisom § 318 austr. k. p., jer da je u pitanje, poroti dano mjesto obilježja u § 101 k. z. sadržana „da se komu nanese šteta", uvršteno drugo, kojega neima u zakonu. Naprotiv iztakne drž. odvjetničtvo u svom protuspisu: Čin, za koji mora obsudjeni odgovarati, stoji u tom, da je on kao zapriseženi c. kr. poštar, da se rieši novčanih neprilika, opetovano krivotvorio pošt. naputnice ob iznosih, koji nebijahu nikada položeni, te tako lukavim načinom postigao izplatu onih iznosa po eraru. Usljed ove zle porabe uredovne vlasti morao je pošt. erar izplatiti svote, kojih nije nikada dugovao. Obtuženi prizna, da je počinio ovo djelo, nego iztakne, da je namjeravao štetu, eraru nanesenu, do sedmoga

Digitized by Google

dana mjeseca, što no je sliedio iza počinjena krivotvorenja, kao do dana mjesečnoga polaganja računa, nadoknaditi kod višje pošt. oblasti; tako da je postupao i u više sličnih slučajeva, pak nije erar imao nikakove štete. Tko pako, reče branitelj, od početka misli na naknadu štete, nenamjerava nanieti štete.

Ali ova argumentacija nevredi. Obtuženi bo, ma da je hotio i mogao unatoč svojih nesretnih imovinskih odnošaja, dati naknadu, ipak si je svojim protuzakonitim postupkom namaknuo korist, i naravski povriedio tim pravnu sferu erara, što involvira za ovaj potonji štetu. Ta korist bijaše dakle protupravna, te spojena sa štetom trećega. Nakana dakle, pribaviti si ovaku protuzakonitu korist, mora se sudarati te je identična sa nakanom, nanieti štetu.

Već kad se je obtužba digla, moralo se misliti na obranu obtuženoga. Prema obtužbi sadržavaše i pitanje, stavljeno porotnikom, sva zakonska obilježja. Napose pako izrazila se je jasno nakana, iztaknuv namjeravanu protupravnu korist, a pri tom se na svršetku radi pokusa, pitalo, nisu li povredjena i oštećena prava pošt. erara protupravnom obvezom istoga da plati krivotvorenimi naputnicami doznačene iznose.

§ 318 austr. k. p. neišće, da se zakonska obilježja kažnjiva djela označe istimi riečmi, kojimi se i zakon služi. Pače sudac je dužan karakterizirati sučanstvo stvari. Pošto je pojam „šteta“ posve običnit, činilo se baš za ovaj slučaj sgodnim, mjesto izraza običnitoga, upotrebiti jednako vredan, koji jasno označuje nakanu nanieti štetu, to je već i u kaz. zak. — § 201 lit. d. k. z. — uzporedjeni mu izraz, da uzmognu pravu nevješti porotnici na pitanje jasno odgovoriti, a da se neizvrgnu pogibelji, da nakanu, „da se u svoje doba šteta nadoknadi“ zamiene se prvobitnom nakanom nanieti štetu, i proti svomu boljemu uvjerenju zanieču, da je obtuženi namjeravao erar oštetiti, premda ga je oštetio za svote, na koje glase krivotvorene naputnice. Kasacialno sudište zabaci rješitbom od 1. lipja 1883 br. 3958 podnesenu žalbu

Digitized by Google

ništovnu, pristav u bitnosti uz nazore drž. odvjetničtva te izjaviv, da u nazočnom slučaju nakana, pribaviti si protupravnu imovinsku korist, znači isto što i u zakonu izražena nakana nanieti štetu. *(Iz österr. Gerichts-Zeitung).*

Prinos tumačenju zakona od 8. prosinca 1877.

Napisao **Stjepan Popović**, *kr. kot. sudac.*

Pravni odnošaji seljački, kojih u Slavoniji ili nema, ili su vrlo riedki, a koji u Hrvatskoj živu i obstoje, dadoše povoda ovomu posmatranju, — koje se bavi imenito jednom vrsti tih odnošaja. U Hrvatskoj najme dužnici seljaci odstupljuju zemlje svoje vjerovniku na uživanje mjesto kamata; to seljaci oko Samobora zovu obično „pod zalog". — Ovo nije ništa drugo nego rimski „pactum fiduciae", (? Ured.) za koju pogodbu sgodno veli jedan pisac, „das war der Umstand, der so viele kleine römische Bauern verarmen machte".

Iztražujuć zašto seljak u Hrvatskoj svoje zemlje mjesto kamata vjerovniku na obradjivanje i uživanje daje, dolazi se do osvjedočenja, da su tomu dva glavna uzroka: s jedne strane premoć novčanoga kapitala nad zemljištnim i pohlepa vjerovnika za obogaćenjem, a s druge strane prieka potreba seljaka dužnika, koji nema ništa osim ono malo zemljišta, pak neima usljed toga ni osobnoga kredita. — Al to nije sve, moramo naglasiti, da su u Hrvatskoj postojeće seljačke zadruge većim dielom potajno razdieljene, a potajno razdieljena zadruga nemože više dati vjerovniku pravo zaloga uknjižbom u gruntovnici, jer se glede toga potajno razdieljeni zadrugari nikada složiti neće, a s druge strane, u smislu zakona od 8. prosinca 1877 (br. 72 Sbornika 1877) nemože nijedan zadrugar, dok zemljište zadružno nije uslied diobe zadruge u gruntovnici razpisano, sa svojim dielom razredjivati niti medju živimi, niti za slučaj smrti, niti se mogu ti dielovi gruntovno obteretiti budi privolom člana zadruge, budi putem ovrhe. Kad se sve ovo znade i uvaži, postaje sasvim jasno, da seljak u Hrvatskoj nemože imati ni osobnog ni realnoga kredita. Naprotiv potrebe života kucaju silno na njegova vrata, od njega se išće da nosi razne terete: da plaća državni porez, obćinske namete i druge javne daće, pa kada ga te potrebe i tereti pritisnu, nepreostaje mu drugo nego pristati na sve uvjete, pod kojimi mu gramzljivi novčar daje novca u zajam; neima druge nego da dade svoju zemlju novčaru na uživanje mjesto kamata, i to sve dotle dok nepovrati uzajmljenu glavnicu. —

Digitized by Google

A u takovom stanju odakle da siromah seljak namakne sredstva da zajam povrati, kad se jedini njegov izvor privrede i dohodka nalazi u rukuh vjerovnika, i ostaje kod njega dok mu dug povrati; a kako će ga povratiti?

Ovomu sukobu izmed pohlepe zajmodavca i nužde seljačkog dužnika nastojala su zakonodavstva kao drugdje tako i kod nas na put stati. Ali u produktih te zakonodavne radnje proteže se kao crvena nit sve do najnovijega vremena jedna grdna mána, koja se očituje ne samo u ustanovah o kamatah, nego i u nasljednom pravu, da je najme zakonodavac uvjek nastojao stvoriti zakon za sve državljane jednako obvezatan, a nije se hteo pobrinuti za specialni zakon, koji bi odgovarao odnošajem stališa seljačkoga, koji je u Hrvatskoj najmnogobrojniji, i koji predstavlja najjaču poreznu snagu.

Vidimo kuda nas je doveo obći gradj. zak. ili, bolje rekav, nasljedno pravo njegovo; danas već svatko priznaje, da je ta pravna institucija o. g. z. za našu zemlju uzrok osiromašenju i propadanju seljačtva, jer su se zemljišta pociepala na tako malene čestice, da je danas u Hrvatskoj malo zemljištnog posjeda, koji bi mogao prehranjivati seljačku obitelj i da smo usljed toga na pragu seljačkog proletariata.[1]

Ovo žalostno stanje potaknu našu kr. zemaljsku vladu, da je počela snovati osnove ob uredjenju seljačkog zemljištnog posjeda; ali na žalost kao da je osiromašenje puka našu vladu preteklo sa krvavom opomenom suvremenih seljačkih pobuna.

Pa kada ovakovo bezgranično ciepkanje seljačkog zemljišta podupre kapitalista lihvar, da seljaku oduzme i ono malo zemlje, onda je zaista skrajnje vrieme, da se naše zakonodavstvo požuri stvoriti zakone u oba gore navedena pravca, u zaštitu eksistencije seljačtva.

Mi smo u ovoj razpravici uzeli na oko samo zakone, tičuće se zajmova i kamata.

Kamate su po svojoj pravnoj naravi plodovi kapitala, tako zvani „gradjanski plodovi“ (fructus civiles) za razliku od naravnih plodova; šta više, i samo pravo zaloga jeste gradjanski plod kapitala, dotično u oba slučaja plod pozajmljene dužniku glavnice.[2]

Zajamna pogodba jeste glavna pogodba, a pogodbe glede prava zaloga i glede kamata jesu pogodbe akcesorne naravi. Glavna pogodba

[1] G. pisac čini krivo o. gr. zak., nije on sám sakrivio razsap naših zadruga i pocjepkanje posjeda, nego i drugi razlozi, a medju timi i uvjerenje mnogih ljudi, koji držahu razvrgnuće zadruge uvjetom gospod. napredka. Žalibože čini se, kao da su i mjerodavni krugovi bili proniknuti ovim krivim uvjerenjem. Ured.

[2] Vidi Unger. System I. str. 469.

Digitized by Google

može postojati i bez ovih uzgrednih pogodba, ali obratno ove (uzgredne) nepostoje nikada bez glavne o zajmu; akcesorne su pogodbe samo siena glavne pogodbe ili njeni trabanti.

Kako po običnoj pravnoj teoriji tako i po § 983 i 984 o. g. z. zajamna pogodba nastaje samo onda, ako se daju u zajam stvari potrošne, i samo se plodovi takovih potrošnih, u zajam danih stvari zovu kamate, dočim naknada za uporabu stvari nepotrošnih zove se zakupnina i najamnina.

Pošto se kamate od uzajmljene glavnice po zakonu uvjek izražavaju u postotcih, i pošto je u svako doba zajmodavac nastojao ugovoriti za sebe što veće kamate, i pošto se sbog neprestane promjene odnošaja imovinskih, poslovnih i prometnih nemože kamatna mjera za sva vremena ustanoviti, to su sva zakonodavstva nastojala pronaći pravičnu sriedinu izmed onih dviuh opreka.

Ali u tom nastojanju zakonodavstvo je čas suviše dalo maha slobodi ugovaranja kamata, čas opet suviše tu slobodu ograničavalo.

Nu pošto su se uvjek s nova pojavljivali lihvari nemilo globeć dužnika, to su gotovo uvjek postojali zakoni i naredbe proti lihvarstvu, no lihvari znali su jedne i druge obići tako, da je posljednji bedem u zaštitu dužnika ostao u pravosudju.

Kao što je austrijsko zakonodavstvo pogriešilo, što je patentom od 29. siečnja 1787 ukinulo sve zakone i naredbe proti lihvarstvu tako, da je moralo patentom od 2. prosinca 1803 opet iznova uvesti još strožije mjere i kazne proti lihvarstvu, isto tako je i naše zakonodavstvo zakonskim člankom IX. od god. 1870 ob ukinuću zakona proti lihvarstvu, moralo brzo doći do uvidjenja, da je podpuna sloboda ugovaranja kamata kadra, osobito seljački stališ, do propasti dovesti i pravnu sviest naroda pridušiti, te uzgojiti uvjerenje, da lihvari mogu pod zaštitom zakona dužnika na prosjački štap baciti.

Ovo je bio onaj spoljašnji poticaj ili povjestnički povod occasio legis, usljed kojega je naše autonomno zakonodavstvo stvorilo zakon od 8. prosinca 1877 o preinaci zakonskoga članka IX. 1870, kojim je slobodno ugovaranje kamata u nekoliko ograničilo i stegnulo.

No ma da i je intentia ovoga zakona sasvim jasna, upravljena naime na zaštitu zajmoprimca proti zloporabi vjerovnika, i ma da su pojedine ustanove toga zakona dosta jasne, to je ipak, od kada je taj zakon u život stupio, u tumačenju istoga putem naših trijuh sudbenih molba toliko protuslovje nastalo, da ono veoma nepovoljno djeluje na pravnu sviest naroda, a još više na imućtveno stanje dužnika.

Nije nam poznato, kako je u drugih sudbenih kotarih taj zakon tumačen, no kod kotarskog suda u Samoboru za posliednje tri godine

Digitized by Google

sigurno $^2/_3$ zemljišta, koja bijahu u rukuh lihvara na uživanju mjesto kamata, povraćena su u ruke svojih vlastnika usljed toga:

a) što je sud preko zakonite mjere kamata pobrane plodove sa tih zemalja uračunao u odplatu zajamne glavnice i tim ustanovio, da je glavnica zajamna sa svimi zakonito dopuštenimi kamatami vjerovniku jur izplaćena;

b) što je sud izricao, da se neima zajmodavac štititi sudbeno u posjedu zemljišta, koje mu je zajmoprimac ustupio na uživanje mjesto kamata, ako dužnik samovlastno to zemljište vjerovniku oduzme, nehoteć više trpiti, da vjerovnik pobire plodove sa njegovog zemljišta mjesto kamata bez da se znade, u koliko ti plodovi nadmašuju zakonito dopuštene kamate.

U prvom gornjem slučaju ad *a* do sada je naš kr. banski stol donosio raznolike riešitbe, naime u nekojih slučajevih potvrdio je mnenje prvoga suda tako, da se od krieposti zakona od 8. prosinca 1877 pobrani plodovi od zemalja mjesto kamata uživanih, u koliko nadmašuju mjeru zakonitih kamata, odbiju u odplatu glavnice, u drugih opet slučajevih odstupio je od tog mnenja i sudio, da se vjerovniku od pobranih plodova, ma koliko nadmašili zakonom dopuštene kamate, nema ništa uračunati u odplatu zajamne glavnice, osnivajuć to mnenje na § 1432 o. g. z.

Nu po našem nemjerodavnom mnenju uporaba rečenoga § o. g. z. nije ovdje umjestna, jednostavno zato, što ta ustanova o. g. z. stoji u protuslovju sa jasnom intencijom zakona od 8. prosinca 1877 i što ovaj zakon kao kasniji derogira odredbi § 1432 o. g. z.

Ali ne samo u slučaju ad *a* nego i u onom ad *b* zakon od 8. prosinca 1877 posve je jasan. U slučaju bo pod *b* nastojao je visoki kr. banski stol opravdati svoje protivno mnenje pozivom na § 339 o. g. z. i § 618 p. g. p.; ali ja mislim, da uživalac zemljišta mjesto kamata nije posjednik u smislu § 309 o. g. z., i da njemu nikako nepripada sudbena zaštita niti pravo na tužbu po § 618 p. g. p. Ovo mnenje moje podkriepljuju mnoge riešitbe vrhovnog suda bečkoga kao i našega kr. stola sedmorice, koje nedopuštaju takovu zaštitu niti zakupniku naprama zakupodavcu.

Ovo pako uživanje tudje zemlje, mjesto kamata nije ništa drugo nego zakupni odnošaj, u kojem bi kamate predstavljale zakupnim, s tom razlikom, da ta kamatna pogodba a priori već ne valja, jer manjkaju kriteria u § 1090 o. g. z. označena, naime da je uporaba dana na stanovito vrieme; ovdje pak toga stanovitoga vriemena neima, jer je vrieme kada će zajmoprimac moći povratiti uzajmljenu glavnicu, najneizvjestnije.

Osim toga kr. banski stol preinačuje osudu prvoga suda, kojom je u redovitom postupku sudjeno, da vjerovnik ima povratiti dužniku po-

Digitized by Google

sjed — mjesto kamata uživanog zemljišta s razloga, što nije dokazano, da je uživanimi plodovi naplaćena zajamna glavnica sa svimi kamatami, temeljeć svoju osudu na § 1372 o. g. z. i izvadjajuć, da pošto po ovom paragrafu o. g. z. antikretične pogodbe nevaljaju, no pošto ovdje vjerovniku takovo zemljište nije uknjižbom prava zaloga u gruntovnici založeno, to kr. banski stol ambisione a contrario zaključuje, da je ovakova pogodba uživanja zemljišta dužnikovoga mjesto kamata dozvoljena.

Nu ma se ovakova pogodba smatrala po zakonu dozvoljenom, to ipak u sva tri ova slučaja stoje razlozi kr. banskoga stola u protuslovlju sa ustanovami zakona od 8. prosinca 1877, koji zakon u §. 1 doslovno veli: „Po ovom zakonu prosudjuju se ne samo pogodbe o zajmu, u kojih se dužnik bud pismeno bud ustmeno obvezuje plaćati kamate, već i svaki posao, koj u sebi krije pravnu narav kamatne pogodbe". A u § 3 veli taj zakon, „da se pod kamati razumjeva ne samo novčana svota, već svaka stvar ili procienjiva korist, koju dužnik obeća vjerovniku za uživanje uzajmljene glavnice".

Zadnja alinea § 4 toga zakona veli: „Ako nije moguće stegnuti obveze do naznačene kamatne mjere, ima sud dosuditi vjerovniku osam po sto u novcu, i odriešiti dužnika od izpunjenja obveze, preuzete kao naknadu za uživanje glavnice".

Kada se posmotri ova zadnja alinea § 4 i kada se uvaži sliedeća ustanova § 7, naime: „Kod zajmova, sklopljenih na vrieme duže od pol godine dana, nije dopušteno odbiti unapred kamate za vrieme duže od pol godine. Kamate odbijene unapred preko te mjere smatraju se odplatom glavnice", to je onda sasvim jasno, da u sva tri gore navedena slučaja valja tumačiti zakon od 8 prosinca 1877 na korist dužnika i čim se dužnik pred sudom protivi daljem obstanku upitne pogodbe o seljačkih zalozih, nesmiju sudovi tu pogodbu više podržavati niti vjerovnika štititi u uživanju plodova sa zemljišta dužnikovog u mjesto kamata, nego ima sud vjerovniku dosuditi kamate u novcu, i odriešiti dužnika od izpunjenja obveze, preuzete kao naknadu za uživanje glavnice. — Zakon u zadnjoj alineji § 4 izrično propisuje, da sudac tako ima učiniti uvjek, „ako nije moguće stegnuti obveze do naznačene kamatne mjere", a iskustvo uči, ma da su pobiranja zemljištnih plodova po §. 2 upitnoga zakona „procienjive koristi", da se i samom sudbenom procjenom u vrlo riedkih slučajevih može to pobiranje plodova stegnuti do zakonom dopuštene kamatne mjere. Osim toga, kolike bi komplikacije i kolike predhodne parnice imale nastati o tom, da se ustanovi obseg uživanja zemljišta, koji nepremašuje dozvoljenu mjeru kamata, koje bi se parnice morale svake godine iznova preduzimati, jer prihod zemlje nije svake godine jednak, budući isto zemljište može jedne godine toliko donieti, da vjerovnik dobije ne samo

Digitized by Google

pripadajuće mu godišnje kamate, nego i preko toga da mu bude n. pr. 1/4 zajamne glavnice odplaćena, dočim na istom zemljištu može druge godine tako malo uroditi, da vjerovnik nedobije niti pripadajućih mu kamata.

Osim toga poznato je, da racionalni ili nevaljani način obradjivanja mnogo djeluje na taj prihod godišnji; stoje oranice dvie jedna do druge bez ikakve razlike u kakvoći tla, pa na jednoj pšenica polegla od obilja ploda, a na drugoj jedva proviruje po koji klas od silne aptike i korova. Ono bijaše oranica „Radišića", a ovo „Nebrigića". Odavde se vidi, da nije gotovo nikada moguće stegnuti uživanje zemljištnih plodova sa „založenog" zemljišta na zakonitu mjeru kamata, a odatle sliedi, da su ovakove pogodbe ako i ne a priori nevaljane, a ono svakako usljed ove nemogućnosti izvedenja infirmirane i ex tunc nevaljane. Na posljedku, kada bi stojao nazor protivan našemu gore izloženomu, koliko bi u formalnom pravu nepravde nastalo za dužnika! Čitava procesualna teorija morala bi se izvrnuti, zajmoprimac ili bi morao pustiti, da njegovo zemljište zajmodavac in infinitum uživa, ili bi morao prihvatiti se uloge tužitelja, a ipak je jasno, da ta uloga pada na teret zajmodavca. Kolika je pak razlika izmed uloge tužitelja i uloge tuženika, to svatko znade. Onaj u pravilu ima napadati, a ovaj u pravilu samo se braniti, pa k tomu kolika je ekonomna razlika u obie ove processualne uloge!?

U interesu našega pravosudja iskreno želimo, da se ob ovom predmetu i zastupnici protivnog mnenja izjave.

Pravni upliv razlike spola i posebna nasljedna prava osobâ ženskoga spola u hrv.-ug. privatnom pravu.

Napisao I. Sporčić.

(Nastavak.)

Sklapati poslove inter vivos spol ženam nesmeta, samo što djevojke in capillis existentes, nemogu po t. 91. i 111. I. perenalnih fassija sklapati, a ako su bile prisiljene ili zavedene, mogu jih jednostavno opozvati, kako to § 8. t. 111. I. veli. Glede plemićkih nekretnina i obveza mjenbeno-pravnih postoji ograničenost, ali ipak mogu iznimno žene kupovati nekretnine, a po § 9. partis primae codicis cambialis od 1840. može se i djevojka i žena obvezati, ako se je dala protokolirati kao trgovkinja.

Po § 9. t. 60. I. smatraju se žene i djevojke za strane — pro extraneis reputantur — kod prodaje onih dobara, koja nepripadaju obim

Digitized by Google

spolovom; nu ipak ako žele one kupiti, imaju prednost pred svakim drugim kupcem, t. j. imaju pravo predkupa, ako učine toliku ponudu — admonitionem — koliku i drugi kupac. Odbiju li im rodjaci, koji prodavaju, ponudu, mogu podići tužbu ad invalidationem fassionis ex non observanda admonitione. Ovo je bila tužba kod prodaje stečenih dobara, a njoj analogna bila kod prodaje avitičkih — actio ad invalidationem fassionis ex neglecta praemonitione, t. j. ako prodavalac avitičkog dobra ili nije učinio formalne ponude rodjakom, ili je nije prihvatio, jer mu je drugi kupac više dao nego li je obična ciena — aestimatio communis — za koju mogahu samo rodjaci kupiti, to su spomenutom tužbom ovi posljednji obarali takovu kupoprodaju.[1]

Pošto pak i ova tužba, odnosno pravo iz praemonicije pripada rodjakom i to onim redom, kojim bi ti rodjaci došli do nasljedstva na dotičnu nekretnost avitičku to se može uzeti, da je in ultima linea pripadala i ženam odnosno potomkom sexus foeminei.[2]

Po članku 13:1486 i čl. 58. 1482 nemogu biti pozivane pred sud supruga, majka, kćeri i sestre plemića. Nu počine li kakov prekršaj — violentia patrata — bud u imovini, koja samo njim pripada, bud kao tutorice (iznimno bo to mogu biti), to mogu biti pozvane — evocantur — ali ipak ide mjesto supruge, suprug ili i oba zajedno, što po čl. 14. 1500 valja i za ženu neplemićku; gdje nije supruga, to ženske plemkinje glasom istog članka nemoraju doći osobno, već mogu uvjek slati prokuratore, koje si po čl. 97 decreti majoris Vlad. II. izabiraju u nazočju dvajuh članova kaptola ili konventa.

Listine, izprave i u obće pismene dokumente mogu po t. 42. samo mužkarci čuvati, dapače, kako se vidi iz početka tog titula, neima sestra ma i bila starija od brata, pravo na čuvanje tih listina, već brat — etiamsi junior aetate fuerit.

Nu ipak moraju po § braća dati na zahtjev sestram prepis — transsumptum, ili istopis — paria — listina i izprava od sve one imovine, koja pripada obim spolovom. Po § 4 t. 20. I. kćeri negube svojih zakonskih prava radi delicta otčeva, a tako isto u smislu t. 60. II. te čl. .9 1715 i 9. 1723 ni supruge, ma jim i pali supruzi pod kazan uvrede veličanstva ili notae infidelitatis.

Ako počini koji veći zločin — actum majoris potentiae — nepodpadaju pod smrtnu kazan po § 6 t. 42. II., nego ako ubije roditelje, supruga ili vlastitu djecu, to se i proti ženskoj postupa po § 5 t. 43. kao i proti mužkarcem.

---

[1] Šteta, da se g. pisac nije obazreo na promjene glede paemonicije, nastale poslje Verbőcza. Ured.

[2] Ovo stoji, ako ima dotično imanje, ma pod kojim ograničenjem za žene, preći na oba spola.

Digitized by Google

Ako još spomenemo bez obzira na posljedice glede imovinskih odnošaja, gdje ćemo to pobliže razvijati, da defectus seminis znači izumrće muške loze, odnosno izumrće potomstva prvog stečnika nekretnosti, koje bijaše zvano u darovnici na nasljedstvo, a da jednostavni defectus i defectus utriusque sexus znači izumrće dotične obitelji; nadalje, da praefekcija izjednačuje žene s mužkarci: to bi prilično izcrpili pravni upliv razlike spola u osobno-obiteljskih odnošajih te prelazimo na drugu skupinu, kako je naime s tim bilo u imovinsko-nasljednom pravu. (Pravo uzev ove ustanove o pozivih žena pred sud, o zastupanju pred njim a tako i one o smrtnoj kazni, nespadaju u okvir materijalnoga privat. prava. Ured.).

II. Pravni upliv razlike spola u imovinsko-nasljednom pravu.

Ovdje se pojavlja taj upliv najočitije, naročito pak u nasljednom pravu. A to je sasvim jasno, kad se uzmu na um načini sticanja imovine, napose nekretne, koja se je sticala kraljevskimi darovnicami ili kao nagrada za obranu domovine, ili pak kao nagrada vjernosti — ob fidelia servitia — a sticali su ju po t. 18. I. samo mužkarci. Nu valja odmah spomenuti, da je to odlučno samo kod plemića, jer se tuj nije smatrala žena coaquisitnicom imovine, dočim je žena kod seljaka, a osobito gradjanina, coaquisitrix bonorum, dakle isto tako važna kao i mužkarac, pa se stoga i smatrala imovina zajedničkom. Gradjani i seljaci nestiču i neuzdržavaju dobra ratovanjem, nego oni obrtom i trgovinom, a ovi radnjom ne samo vlastitom već i urbarskom, koju čine vlastelinu. Upravo ova razlika u privredi i sticanju imovine kod gradjana i seljaka s jedne strane, a s druge kod plemića, prouzročila je razliku prava mužkog i ženskog spola u imovinsko-nasljednom pravu i to drugčije kod ovih posljednjih, nego li kod onih prvih. Iza smrti muževe dobiva žena kod gradjanina polovinu imetka, a po smrti otčevoj diele sva djeca jednako sav imetak. Kod seljaka, naročito u Hrvatskoj bila je imovina zadružna, pa se nije dielila, ali su ipak imale djevojke u Hrvatskoj pravo slično sa „jus capillare“ t. j. jednaki dio s braćom i sestrami. Može se dakle reći, da je kod gradjana i seljaka postojala aequalitas juris t. j. jednako pravo su imali descendenti bez razlike spola, dočim je bila kod plemstva ta aequalitas juris samo glede nekretnina, izuzev neke stvari, koje su imale ostati mužkarcem po mužkoj lozi. Što se tiče nekretnina plemićkih, samo iznimice je mogla postojati aequalitas juris utriusque sexus, pa zato valja razlikovati i vrst i način stečenja imovine, da se može reći, gdje je aequalitas, gdje inaequalitas juris. Iz pravnih vrela, poimence I. partis Verböczijeve, dade se skoro taksativno navesti, gdje

Digitized by Google

je bilo jedno, gdje drugo. Općenito rečeno bila je aequalitas glede pokretnosti, novca i založnog prava, a inaequalitas kod nekretnina; nadalje imovina stečena darovnicom, pripadala je samo mužkarcem, stečena drugim kojim načinom, pripadala je i ženskim potomkom. Od ovog općenitog pravila nastaju iznimke i to glede prve imovine clauzulami u darovnici, glede druge, ako je ime žene bilo spomenuto, u izpravi — fassiji — o pravnom poslu. Clausulom: haeredibus et posteritatibus sexus masculini et foeminei, ili: haeredibus et posteritatibus sexus utriusque, pripadala je donationalna imovina na jednake dielove obim spólovom, odnosno njihovim potomkom i mužkim i ženskim, jer se pod sexus foemineus nerazumievaju samo žene već i mužkarci po ženskoj lozi, kako to veli tit. 116. i t. 118. I., koji potomstvo takovo nazivlju „homines sexus foeminei". Ako je glasila clausula: haer. et post. primum masculini post horum autem defectum sexus foeminei" dolazile su ženske odnosno potomstvo po tankoj krvi tek po izumrću mužke loze. Gdje pak to nije bilo moguće razabrati iz same clausule, kao n. pr. haeredibus et posteritatibus, tad se je tumačilo, da oba spola imadu pravo; no poslje se je digla, proti tomu kralj. kurija i pravnici, pa je bilo ustanovljeno: Ako je darovnica izdana kao nagrada za zasluge stečene u ratu, onda ima clausula haeredibus et posteritatibus kod čistih darovnica taj smisao, da takova imovina samo mužkarcem pripada; kod mješovitih darovnica postoji i za žensko potomstve pravo na nekretnost, barem u onom razmjerju, koje reprezentira plaćeni novac § 1 t. 21. I. Ako se porodi parnica o pravu ženskog spola, to se može voditi ili medju mužkim i ženskim spolom, ili spolom ženskim i kr. fiskom. U oba slučaja odlučuju originalne izprave, da li se izključuje ženski spol od imovine, odnosno nasljedstva ili ne, i to po § 12 t. 37. I. i § 2 t. 15. II. Dokle pak parnica traje, ne smiju se žene ili kćeri po čl. 18. decreti majoris Sigis. izključiti iz posjeda preporne imovine, i tek kad se izvidi, da nepripada imovina juri foemineo, mogu biti izključene, ali ni tada prije po § 2 istog članka, dok im nisu podpuno namirena njihova prava, o kojih će biti u zadnjem dielu pobliže govora.

Glede praefekcije spomenusmo već, da izjednačuje žene s mužkarci, a sada ćemo, podav o njoj definiciju gledati posljedice njezine s imovinsko-pravnog gledišta.

Po Verbőcziju definicija praefekcije jest ova: praefectio est puellae vel mulieris in verum haeredem jurium paternorum (t. 7. I.) etiam fraternorum (t. 17.) substitutio per regem facta, sine tamen praejudicio legitimorum succesorum. Dr. Bresztyensky definira ju ovako: Praefekcija (pomuženje) jest pravna institucija, kojom se žena kao zadnji potomak plemićke obitelji smatra s pravnog gledišta kao mužkarac. Po § 1 tit. 7. I. i § 2 tit. 50. I. praefectio habet in se naturam et vim donationis.

Digitized by Google

Ova praefekcija mogla se je u kralja izhoditi samo u slučaju defecta seminis t. j. onaj, koji je vidjeo, da će umrieti bez mužkog potomka, molio je kralja, da mu consensom svojim ženu, ili kćer ili sestru potvrdi za nasljednicu. Svrha je pako bila ovoj praefekciji izključiti kralj. fiskusa od imovine donationalne, s kojom nije mogao dotični posjednik — kruna bo bila vlastnica[3] — razpolagati, kao s kojom drugčije stečenom imovinom u slučaju defekta, koji se datira iz dobe kraljeva mješovitih kuća, poimence pak od Anžuvinca Ljudevita Velikog, koji je u § 11 svoga decreta ukinuo čl. 4. zlatne bule Andrije II., a glasio je taj članak zlatne bule: ako umre koj plemić bez sinova, onda jedna četvrtina pripada kćerim, a sa ostalimi može razpolagati po volji; ako pak — nastavlja se u § 1 tog članka — pretečen smrću nije odredio ništa glede imovine, dobivaju istu njegovi bližnji rodjaci i nasljednici, a tek ako ovih nema, dobiva ju kralj, — dakle usljed caducitata, koja je pe po tom sasvim različna od defecta seminis t. j. fiskusova titula za posvojenje imovine.

Drugi razlog praefekciji bio je taj, što su samo mužka djeca, odnosno sinovi po t. 17, I. bili smatrani zakonitimi nasljednici t. j. haederes κατ' ἐξοχήν, a kćeri posteritas i to s toga, jer da one ne imaju diela na svojkolikoj imovini i svih pravih otčinskih. Nu dopušta § 2 i 4 ovoga titula i za kćeri naziv „haeredes", ali uz dodatak: „licet improprie", i to glede one imovine, koja pripada jednomu i drugomu spolu; nadalje po § 4 istoga naslova glede one, koja je stečena otčevim i majčinim novcem, koja je dobljena kao krvarina — in homagium — za ubijena plemića, koja je dana kao djevojački dio — pro jure quartalitio — i napokon još u slučaju praefekcije. Dominu je praefekcija: „posinjenja pripećenje".

Prvu posljedicu praefekcije jur spomenusmo, da je naime praefekcija izjednačenje žene s mužkarci; druga je, da samo u slučaju praefekcije žena i na neplemića muža plemstvo prenaša, što inače ne biva, i da djeca iz tog braka postaju pravi plemići. Nadalje je po § 4 i 7 tit. 17 I. praeficirana i njezino potomstvo obojeg spola smatrano „haeredes", ako je bila u izpravi o praefekciji uvrštena clausula: „quoad utrumque sexum", usljed koje nastaje aequalitas juris utriusque sexus. Ako li je pako bila praefectio simplex t. j. djevojka ili žena bijaše praeficirana jednostavno — simpliciter — a nebijahu oba spola spomenuta, to po § 7 t. 17. I. imovina tako praeficirane po njezinoj smrti prelazi na sinove, nema li jih, na kr. fiska, a kćeri se moraju zadovoljiti svojom četvrtinom. Praeficiranoj ženi dozvoljuje § 2 t. 57 I. pravo razpolaganja medju nasljednike, što inače jedino otcu pripada.

[3] Kruna nije bila vlastnica, nego joj pripadalo samo jus devolutionis, ako vlastnik deficiens in semine umre. Ured.

Digitized by Google

Praeficirana žena podpada pod § 3 tit. 39 I. kao i svaki drugi pod kazan proditionis fraterni sanguinis, t. j. ako je izključila ili išla za tim, da izključi od imovine ženskinje — foemellas — iste generacije, to gubi u korist dotične osobe sva praefekcijom stečena dobra. To isto biva po § 4 istog titula, ako ide poricati porieklo porodično — genealogiju — i to po Kittonićevoj g. 25 c. 9 osobam do uključivo četvrtoga koljena, pa ako se protivno dokaže, stiže ju i tad spomenuta kazna. Ako li su dva brata — sexu masculino deficientes — dala po kralju svaki svoju kćer napose — seorsim — i u razno doba praeficirati, to veli tit. 50., da po smrti jedne neprelazi imovina na drugu sestru ili njezine ženske potomke, već na kr. fiskusa.

Pošto ćemo posebna nasljedna prava osoba ženskoga spola napose pobliže opisati, možemo ovdje reasumirati i sinoptički predočiti, u kojoj imovini imaju, u kojoj nemaju prava nasljedstva ženske, odnosno potomci po tankoj krvi.

Nemaju ga u sliedećoj vrsti imovine:

1. U imovini stečenoj na vječna vremena — jure perennali — ako nije u izpravi ime njihovo spomenuto, glasom tit. 17. i tit. 101 I.

2. U imovini darovanoj po kralju, jer je takva dobivena za servitia militaria, kako to veli tit. 18. I.

3. U imovini nastaloj iz zamjene — bonis concambiatis — ako dana u zamjenu imovina nije pripadala i ženskom spolu; t. 73. I.

4. Po § 6 tit. 17. I. u imovini, što ju koji brat stekao ili kupio.

Imaju ga pako: 1. U imovini, glede koje je ženska glava (kći, žena ili sestra) bila praeficirana in haeredem masculum, pa se još nalazila u izpravi clausula quoad utrumque sexum, tit. 19., 21., 50. I.

2. Ako je ta imovina dobivena za ubijenog — in homagium — otca § 4 t. 17. I.

3. U imovini pokretnoj po t. 98. I.

4. Ako je bila kupljena novci, jer se novac smatra pokretninom po t. 19. i 98. I.

5. U imovini danoj za djevojačku četvrtinu po § 4 t. 18. I.

6. Koja je suprugu i supruzi zajedno dana t. 48. I.

7. Napokon po § 3 t. 102 i t. 103 I. u imovini stečenoj založnim pravom — impignoratiis. —

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Za prepore investicionalne zaklade bivše vojne krajine nadležan je prema c. kr. naredbi od 15. srpnja 1881. kr. sudbeni stol u Zagrebu, makar se stranke prije iste podložile sudbenosti drugoga suda.

M. R. tužio je pred kr. sudbenim stolom u Petrinji investicionalnu zakladu radi izplate 4211 for. 92 nč. spp. u ime višeradnja.

Tužitelj tvrdi, da je po § 25 općih uvjeta pod A priloženog gradjevnog ugovora destiniran kr. sudbeni stol u Petrinji za riešenje svih iz ovog ugovora nastavših razmirica, bila investicionalna zaklada tužiteljica ili tužena.

Kr. državno nadodvjetničtvo u Zagrebu učini prigovore nenadležnosti suda tvrdeć, da c. kr. naredba od 15. srpnja 1881 i to točkom 16 ustanovljuje bezuvjetno nadležnost kr. sudbenog stola u Zagrebu za one parnice, u kojih dolazi investicionalna zaklada kao tužitelj ili tutuženik.

Kr. sudbeni stol u Petrinji odredio je na ove prigovore ročište za ustmenu razpravu, a nakon dovršena postupka izrekao odlukom od 14. travnja 1883 broj 457/gr.:

„Prigovor nenadležnosti, podnešen pod 3. ožujka 1883 broj 273/gr. po kr. državnom nadodvjetničtvu odbija se sa sliedećih razloga:

Pogodbom A ad I. i to § 25 općih uvjeta podvrgoše se stranke dobrovoljno sudbenomu stolu u Petrinji, koji je temeljem § 46 gradjanskog sudovnika nadležan za razpravu ove tužbe. C. k. naredba od 15. srpnja 1881 ob upravi vanrednih dohodaka hrv. slav. krajine odredjuje točkom 16 za sve parnice, u kojih investicionalna zaklada dolazi kao tužitelj ili tuženik, sudbeni stol u Zagrebu kao nadležno sudište.

Pošto je pogodba A ad I. sklopljena prije 15. srpnja 1881 to ova naredba nedjeljuje na istu (§ 5 ogz.), jer neima povratne moći. Da je zakonodavac mislio valjanost ove naredbe protegnuti na pravne odnošaje, obstojeće prije 15. srpnja 1881, bio bi to izrikom ustanovio.

Ali ne samo da to nije učinjeno, nego je naprotiv c. kr. naredbom od 15. srpnja 1881 glede sjedinjenja hrv. slav. krajiškog područja s kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom u § 16 ustanovljeno, da se pri uredjenju kako javnih tako i privatno-pravnih poslova krajiškoga pučanstva imade podpuno neprekidnost prava uzčuvati.

Digitized by Google

Ova naredba povriedila bi se, da se tužitelju — krajišniku — poreče pravo ugovorom stečeno, da investicionalnu zakladu nemože tužiti kod ovoga sudbenoga stola.

Pošto su dakle prigovori proti nenadležnosti ovoga sudišta netemeljiti, to se ujedno tužena investicionalna zaklada osudjuje, da imade u ime troškova razprave o podnešenih prigovorih tužitelju svotu od 12 for. 90 nč. u roku od 14 dana pod inakom ovrhom izplatiti".

Na utok obnašao je kr. banski stol izdati riešitbu od 27. lipnja 1883 broj 1082/gr.: Vidiv, da su se istina obie stranke po glasu § 25 općih uvjeta tužbi pod A priloženog gradjevnog ugovora sporazumile, da se za slučaj, ako bi medju njimi došlo do parbe, ima dotična parnica pred sudbenim stolom u Petrinji provesti i to bez razlike, da li c. kr. glavno zapovjedničtvo u Zagrebu po takovoj parnici sudjeluje kao tužitelj ili kao tuženik; vidiv, da je strankam doduše prosto podložiti se naročitom pogodbom i drugomu sudu i nenadležnom, nu da su stvari, koje su izključivo doznačene osobitom sudu kausalnom, nemogu potegnuti ni pogodbom kakovom pred sud druge vrsti (§ 46 gr. sudovnika); vidiv nadalje, da je za sve parnice, u kojih je kraj. investicionalna zaklada bud tužitelj, bud tuženik glasom točke 16 c. kr. naredbe od 15. srpnja 1881 ob ustanovljenju i upravljanju dohodaka hrvatsko-slavonske krajine, odredjen kr. sudbeni stol u Zagrebu kao nadležno sudište; vidiv da je državi odnosno vlasti zakonodavnoj pridržano pravo ustanovljivati nadležnost sudova, a dotične propise prema potrebi i preinačiti, pak da se to pravo njeno privatno-pravnom pogodbom ograničiti nemože;

i vidiv napokon, da su pri prosudjivanju pitanja, koj sud je nadležan u stanovitoj stvari, izključivo mjerodavne one zakonske ustanove, koje u krieposti stoje u vrieme podnešene tužbe: obnašao je napadnutu odluku preinačiti, prigovoru nenadležnosti, podnešenom sa strane kr. državnog nadodvjetničtva u zastupanju tužene investicionalne zaklade mjesta dati i tužitelja tužbom de pr. 1. veljače 1883 br. 121 na temelju § 46 gr. sud. i točke 16 c. kr. naredbe od 15. srpnja 1881 uputiti na kr. sudbeni stol u Zagrebu, kao nadležni kausalni sud.

Dosada pako narasli parbeni trošak prebija se medjusobno".

Kr. stol sedmorice odputio je riešitbom od 7. rujna 1883 broj 2413 previdni utok potvrdiv odluku kr. banskog stola s razloga, jer je forum contractus u ugovoru, koji služi temeljem, ustanovljen obzirom na naredbu preobstojavše krajiške upravne zemaljske oblasti od 10. veljače 1873 broj 1013 odjel za pravosudje, kojom je bilo odredjeno, da se u svih erarialnih ugovorih u području preobstojavše hrvatsko-slav. krajine ima ustanoviti kao ugovorni sud onaj sudbeni stol prve molbe, u kojega okolišu ili je utanačen takov ugovor ili se ima izpuniti, a za osobito važne ugovore sudbeni stol u Petrinji; jer je ova odredba preobstojavše

Digitized by Google

krajiške zemaljske upravne oblasti derogirana c. kr. naredbom od 15 srpnja 1881, koja odredjuje u točki 16 kao nadležno sudište kr. sudbeni stol u Zagrebu za sve parnice, u kojih je investicionalna zaklada bud tužitelj bud tuženik; jer se nadležnost suda ravna po zakonu, kriepostnom u vrieme podnošenja tužbe, a tužba, o kojoj se ovdje radi, podnešena je nakon dana, kada je stupila u kriepost spomenuta c. k. naredba od 15. srpnja 1881. *E.*

Rok, do kojega se ima odgovoriti na parnični spis, ne teče dok nije obavljen ogled priloga.

U pismenoj parnici hamburžkoga trgovca A proti B. zemaljski sud u Ljubljani odlukom od 22. lipnja 1878 br. 4691., na tuženikovu molbu, da se predlože na ogled izvori priloga tužbe, naloži A-u da predloži trgovačkom sudu u Hamburgu na ogled trgovačke knjige, iz kojih su jedni tih priloga prepisani, a u isto doba obustavi od dana podnešene molbe za ogled isprava do onoga, kada pravomoćnom postane riešitba oglednog medjupada (§ 127 sudb. p.), tek roku, do kojega ima tuženik svoj odgovor predati.

C. k. prizivno sudište u Gradcu odlukom od 17. srpnja 1878 br. 7669 potvrdilo je tu odluku glede obustave roka s razloga: što, ako i nije ta obustava nigdje u zakonu izrično propisana, ona je nuždnom posljedicom dozvoljenog ogleda, jer po § 129 sudb. postup. stranke imadu izvesti svoje prigovore proti oglednim izpravam istom u spisih, koje će iza obavljena ogleda podnieti, a po § 9 zakona od 16. svibnja 1874 (d. z. l. br. 69) ne stoji na volji onoga, koji je ogled zaiskao, da si sam rok, do kojega ima odgovor prikazati, produlji sve dok nebude ogled obavljen, nego mora ga sud produljiti.

Vrhovno sudište odlukom od 1. listopada 1878 br. 10457 odbilo je tužiteljev previdni utok s razloga, što tuženik, po §§ 7 i 11 sudb. prav., valja da sve prigovore proti tužbi u odgovoru navede, kao što mora svaki parac po § 129 aust. postup. sve prigovore i sve sumnje, kojim je ogledavanje protivničkih priloga dalo povoda, u prvom svojem parničnom spisu iznieti, pak je s toga u nazočnom slučaju trebalo pustit otvoreni rok tuženiku, koji mu je potreban, da može za dobe izniet te prigovore i sumnje. (Iz sbirke Gl. Ung. i Walt.) *B.*

Osobita vrst smetanja posjeda.

Vid Vitko tuži Janka Lastovčića, da ga je smetao u posjedu prava uživanja oranice „Krmica“ tim, što je polovicu te oranice preorao. Tužitelj u tužbi niti jednom rieči nespominje, kakovo je to p r a v o uži-

Digitized by Google

vanja bilo, samo navodi činjenicu, da već više godina obradjuje i uživa tu oranicu.

Tuženik u odgovoru priznaje, da je ovu oranicu dao tužitelju na uživanje mjesto kamata od pozajmljene mu neke novčane glavnice, no pošto je tužitelju, kao što tvrdi tuženik, tim pobiranjem plodova sa njegove oranice jur naplaćena i pozajmljena glavnica sa zakonitimi kamatami, priznaje, da je oduzeo od tužitelja tu oranicu i preorao ju.

Tužitelj u protuodgovoru nije porekao navode tuženikove, nego se ograničio na konštatovanje, da je tuženik priznao obie činjenice smetanja posjeda naime, da je tužitelj bio u posjedu prava uživanja oranice „Krmice", i da ga je tuženik u tom posjedu smetao.

Kot. sud u Samoboru odlukom od 4. srpnja 1883 br. 4482 odbije zahtjev tužiteljev s r a z l o g a:

„Po § 22 pgp. dokazano je, da je tuženik Janko Lastovčić u posjedu oranice „Krmica" i da je on prije više godina istu oranicu ustupio tužitelju Vidu Vitku, da ju uživa u ime kamata od u ovoj parnici nepoznate zajamne glavnice, i da je tužitelj do 9. lipnja 1883 ovo uživanje mirno vršio, kada je tuženik svojevoljno polovicu ove oranice preorao.

Vid Vitko kao tužitelj smatra se ovim činom od strane tuženika smetan u posjedu p r a v a uživanja oranice „Krmica". No vidiv, da tužitelj nije nikada niti posjedovao kakovo pravo uživanja oranice „Krmice", jer on na to uživanje neima nikakovog p r a v a, po tom nije mogao to pravo nikada ni posjedovati; neima tu ni govora o kakovom stvarnom pravu, kao što je posjed, niti o stvarnom pravu uživanja iz n a s l o v a s l u ž n o s t i, nego tu obstoji čisti osobni odnošaj, naime tuženik obvezan je tužitelju plaćati kamate na novčani zajam, i dok mu je volja bila, plaćao ih je tim, što je m j e s t o kamata dozvolio tužitelju da bere plodove sa njegove zemlje, koje može kad mu je volja uskratiti; a tužitelj nema drugog p r a v a nego iskati, da mu tuženik u novcu plati zakonite kamate, i ako tuženik neće da ispuni svoju osobnu obvezu, može ga tužitelj samo na izpunjenje te obveze tužiti, a nikako nemože se održati u posjedu oranice „Krmica".

Kralj. banski stol riešenjem od 8. kolovoza 1883 br. 16.438 preinačio je odluku kot. suda i zadovoljio tužbenom zahtievanju s r a z l o g a:

„Po § 620 pgp. radi se kod parnica radi smetanja posjeda izključivo o pretresu i o dokazu posliednjeg faktičnog posjeda i sbiloga se smetanja — sva ostala pravna pitanja jesu kod takove razprave izključena, pa obzirom na te jasne zakonske ustanove izpostavlja se donešena odluka prvoga suda neopravdanom, jer se upustilo u riešenje, ima li tužitelj pravo na uživanje te oranice ili ne

Priznanjem tuženika jesu tužbeni navodi, da je tužitelj oranicu „Krmica" uživao, pa da ga je tuženik dne 9. lipnja 1883 u tom p r a v u

Digitized by Google

uživanja tim smetao, da je ovu po tužitelju oranu i uživanu oranicu preorao — pa tim je riešeno pitanje zadnjeg faktičnog posjeda i sbiloga se smetanja, — pa obzirom na to nije se sud prve molbe smio u ovoj parnici u riešenje pitanja, je li pravo tužiteljevo na uživanje prieporne oranice osnovano — ili ne, ni upustiti.“

Na izvanredni utok tuženika je kr. stol sedmorice riešenjom od 8. studenoga 1883 br. 3105 odluku banskoga stola potvrdio s razloga, po banskom stolu navedenih. Priobćio *S. P.*

Opazka priobćitelja: U ovom priobćenom slučaju o posjedu oranice na strani tužitelja, obzirom na § 309 o. g. z., nemože ni govora biti, a o posjedu prava uživanja isto tako ne. Takovo bo pravo uživanja moglo bi biti samo stvarno pravo služnosti, jer s posjedom prava skopčana je i mogućnost dosjelosti toga prava, pa zar bi u ovom slučaju tužitelj ikada mogao dosjesti pravo uživanja zemlje obvezanikove, koje mu je dano mjesto kamata od pozajmljene glavnice? Neima u priobćenom slučaju sasvim nikakovoga posjeda na strani tužitelja, niti tako zvanog posjeda prava; nego postoji čišto obligatorno pravo (osobno pravo na stvar) na kamate, koje po zakonu od 8. prosinca 1877 nesmiju biti veće od 8%, a da se pak § 313 o. g. z. sloveći o posjedu prava, odnosi samo na posjed prava služnosti i realnih tereta, to priznaju Savigny Recht des Besitzes § 49 i Unger System I. st. 546 i 562.

Da li kupovna ciena, zapis ili darovanje za slučaj smrti.

B. preuze ostavinu M-inu pak obeća, da će C-u, sinu M-nu iz prvoga braka, izplatiti njegov dio nasljedni sa 155 for. u stanovitom vremenu, a osim toga obreče, da se ima C-u poslje njegove (B-ove) smrti izplatiti 100 for., koji se do tada (t. j. do smrti B-ove) nesmie ni odkazati niti će se od te svote kamati plaćati. C. umre prije B. Nasljednica prvoga digne tužbu proti nasljednikom potonjega, da joj plate 100 for. Prva molba odbije tužiteljicu. Druga molba sudila je, da tužbi treba zadovoljiti, a najviše sudište potvrdi osudu druge molbe.

Razlozi: Medju tužiteljicom A., kao suprugom i nasljednicom C., i tuženici nastade prepor glede 100 for. Tužiteljica shvaća obećanje, što ga je B. učinio svomu pastorku C-u, kao ugovorom ustanovljenu činitbu, dočim tuženici misle, da je ona odredba puki zapis, a jer je C. umro prije B-a., da je postala bezkriepostnom. Mnenje tužiteljice je opravdano. Jer i neglededć na to, da kod sastavljanja razpravnoga zapisnika od 2. rujna 1865, odnosećega se na ostavinu M., odnosno na pogodbu, sklopljenu na temelju onoga zapisnika medju udovcem B. i N. kao tutorom tada još malodob. C-a, koja se odnosi na preuzeće M-ine ostavine, za udovca i preuzimača ostavine nebijaše nikakova povoda, da s tim aktom spoji posljednju razredbu sa vlastitim svojim imetkom, i

Digitized by Google

da se ova pogodba razpravna nemože ni formalno uzeti kao očitovanje posljednje volje B-a, — vidi se iz cieloga odnosnoga sporazumka jasno, da se je B. obvezao, da će uz izplatu, odnosno osiguranje nasljednoga diela C-u, sinu svoje supruge iz prvoga braka, još osigurati C-u za stanovite slučajeve doživotni i bezplatni stan u kući, a osim toga obećao je C-u 100 for., koja se svota neima odkazati ni ukamatiti, i koja mu se ima poslje smrti B-ove izplatit, čim je pružio svomu pastorku samo odštetu za preuzetu M. ostavinu, postaviv uvjet, da se taj iznos nesmie tražiti prije njegove smrti, a on (B.) da nije dužan plaćati kamata od njega. U onom dakle, što je B. obećao C-u i što je njegov tadanji tutor prihvatio, nemože se nazrievati nikakov zapis, a niti darovanje za slučaj smrti, nego je to obećanje naknade za preuzetu M-inu ostavinu, pak se mora potvrditi osuda druge molbe, koja odsudjuje tuženike na izplatu svote od 100 for. a. vr.

Pravna valjanost kodicila, pisana na dva lista, a podpisana samo na drugom listu.

A. imenova u vlastoručno pisanoj i podpisnoj oporuci B-a za svoga nasljednika, odredi C-u zapis, pak doda oporuci još ovo: „Prilažem kodicil, što sam ga vlastoručno pisala i podpisala". Zaista našla se dva lista papira, svaki za sebe, svaki samo na jednoj strani izpisan, na jednom čitao se napis „kodicil", ali nebijaše datiran niti podpisan, naprotiv na drugom listu, kojega sadržaj mogao se smatrati produženjem prvoga, nalazio se datum i podpis. Iz ovoga kodicila vidilo se, da je zapisani legat C-u oduzet i namienjen bečkomu zavodu za sliepce i zakladi nemoćnih vojnika. Ipak su nasljednici izručili C-u legat. Financ. prokuratura tuži usljed toga B. i C. zahtievajuć, da priznadu pravo spomenutih zavoda na zapis, i B. da tim zapisovnikom uruči zapis. Prvi sud odbije tužbu, drugi i treći sudiše, da joj se imade zadovoljiti.

Razlozi osude najvišega suda bečkoga: Nepreporno je, da je oporučiteljica vlastoručno pisala onu odredbu, koju sadržavaju ona dva listića, o kojih se ovdje radi. Usljed toga netreba se više obazrieti na propise gradj. p. p. o preduvjetih dokazne moći isprava; a pošto je nedvojbeno istinit sadržaj obajuh listova, nemože se ni zametnuti pitanje, nije li jedan ili drugi list podmetnut. Na dalje nemože se dvojiti ni o tom, kad bi list, na kojem je nadpis „kodicil", kojega je sadržaj sred izreke jedne prekinut, iza posliednjega redka bio podpisan po oporučiteljici, da bi se taj podpis mogao smatrati kao sredstvo identificiranja, a nebi se nipošto mogao uzporediti onomu podpisu, kojim se naravskim načinom završuje izprava i potvrdjuje njezin sadržaj. Ovakovo identificiranje dielova izprave, sačinjavajuće očitovanje posljednje volje oporuči-

Digitized by Google

telja, od kojega identificiranja može se i kod sastavljanja bilježničkih akta samo u nekih granicah poraba činiti, nije zakonom propisano, pa ako ga neima, neovlašćuje to da se pobija izprava, koja inače prikazuje volju oporučiteljevu jasno i podpuno. Prema onomu što su stranke izniele, radi se ovdje o pitanju, je li jedinstvo očitovanja posljednje volje tim dokinuto, što je sadržaj njezin napisan na dva odieljena lista, odnosno radi se o tom, je li tu odlučna vanjska suvislost listova izprave ili suvislost sadržaja. U tom pogledu valja prije svega uvažiti, da se sadržaj lista, providjena podpisom oporučiteljice, nebi mogao ni izvesti, kad nebi bilo lista providjena nadpisom „kodicil". Ovako mora se zaključiti ne samo s toga, što onaj list počimlje s odlomkom stavke, a u tom odlomku nespominje ni osobe, glede koje ima nastupiti promjena oporučne odredbe, to se vidi već i odatlje, što se posljednja odredba, koja se slovom *d* označuje kao četvrta od odredaba, oporučiteljicom namjeravanih, prikazuje kao odlomak, koji bi se tim manje sigurno mogao tumačiti i uporavljati, što opazka oporučiteljice, dodana tako oporuci kao i omotku, upućuje na obstanak podpunoga kodicilarnoga očitovanja te ujedno posvjedočuje, da je podpisom potvrdjen cieli kodicil, što no je zajedno s oporukom zaista nadjen u omotu. Odavlje se vidi, da je suvislost sadržaja očitovanja u izpravi za prosudjenje jedinstva cieloga akta odlučno. Jedinstvo akta ujamčuje se u ovom slučaju i negledeć na već naznačene momente i na znakove, koji vode od oporuke do kodicila, od jednoga lista kodicila k drugom, još i tim, što su pojedine odredbe kodicila označene pismeni, koja no prolaze kroz oba lista. Naprama ovomu nutarnjemu savezu manjka svako uporište, po kojem bi se razjasnjenje toga moglo tražiti u pukom slučaju. Ako si predočimo opreznost, što ju je oporučiteljica upotrebila, da očituje svoju volju, pa ako se metnu uzporedo oba lista napisana, neće nikoga zateći, što je na svakom listu samo jednu stranu izpisala. Ali u nijednom slučaju nemože se u tom tražiti razlog, s kojega da se njenoj jasno očitovanoj volji odreče valjanost. Doduše prigovara se, da izprava sastoji od dvajuh medju sobom razstavljenih listova, ali to je po sućanstvu svom samo pokus, da se iztakne pomanjkanje po § 115 p. p. (austr.) zahtievanoga dokaza. Nu to pomanjkanje nije odlučno, pošto je nedvojbeno istinito očitovanje posljednje volje.

Ministarske naredbe od 22. siečnja 1853 br. 13, 29. veljače 1860 br. 53 i 24. lipnja 1868 br. 58 preinačene su ministarskom naredbom od 29. rujna 1879 br. 120 jedino u tom, da izpitivanje, koje je izvesti pri delibacionom postupku, nema se više protegnuti na pretres: da li je očito nepravedna odsuda u talijanskoj kraljevini izdana, a koja bi se imala izvršit u austrijskoj državi, nego se ima ograničit na točke, što ih sadržaje čl. 491 taljanskoga gradj. postup.

Digitized by Google

Po ministarskoj naredbi od 22. siečnja 1853 br. 13, delibacioni postupak ima se provesti samo onda, kad ovršnu prošnju po stranki podnesenu presudbenomu sudu taljanske kraljevine, taj sud zamolnicom pošlje onomu austrijskomu sudu, koji ima odsudu taljanskoga suda izvršiti.

I kad se ex officio izreče ništetnost sudbenog postupka, što je bio nepravilno zametnut, a stranke po njem su do kraja parnicu vodile, stranka, koja je tim uništenjem na gubitku, mora protivniku dobitniku namirit troškove parb. (§§ 24 i 26 zakona od 16. svibnja 1874 br. 69.)

Na temelju odsude kr. preture palmanovske od 31. prosinca 1878 br. 285 pod a) i izvoda iz spisa dd. Palmanuova 4. ožujka 1879 br. 154 proglašena u službenom listu Vidinskom pod b), zaište Andjel Z. tužbom d. p. 13. listopada 1879 br. 7051, da goričko c. k. okružno sudište, usljed delibacionog postupka dozvoli proti Antunu S. ovrhu do iznosa mjenbene glavnice tal. lib. 310, kamata 6% od 26. listopada 1878 na dalje, parničkih troškova tal. lib. 40: 75, potroška lib. 5: 20 za izvornu odsudu, lib. 18: 50 za tri prepisa iste i lib. 40 za trošak prijavnice.

Goričko sudište, presudom od 14. svibnja 1881 br. 543. odluči: 1. Andjelu Z., iza kako ova presuda postane pravomoćnom i na novu njegovu prošnju, ima se dozvolit proti Antunu S. ovrha, na temelju odsude kr. preture Palmanovske od 31. prosinca 1878 br. 285 pod a) pravilno prijavljene i izvoda iz spisa dd. Palmanova 4. ožujka 1879 br. 154 proglašena u Vidinskom listu i to do iznosa glavuičke svote t. l. 310 zakonitimi kamatami 6% od 26. listopada 1878 na dalje, parničkih troškova itd.; 2. tuženik Antun S. ima za 14 dana uz prietnju ovrhe platit tužitelju Andjelu Z. troškove ovog postupka, koji se ustanovljuju na 39 for. 20 nč.

Razlozi: Predstaviv, da se naredbom ministarstva pravosudja od 29. rujna 1879 br. 120 priobćilo, da se pri delibacionom postupku sbog izvršbe austrijskih gradjanskih odsuda u Italiji nema više postupati po pravilih prijašnje ministarske naredbe od 22. siečnja 1853 br. 13, pak da netreba dalje ispitivati, nije li možda očito nepravedna austrijska odsuda, koju bi trebalo izvršiti, već po propisih taljanskog gradjanskog postupnika, pa se s bog toga ima uvažiti samo ovo: 1. je li austrijsku odsudu nadležni sud izrekao; 2. je li joj predišla propisana pozivnica; 3. jesu li stranke bile zakonito zastupane, ili ih se s ogluhe zakonito tužilo; 4. sadržaje li odsuda odredaba, javnomu redu ili javnomu domaćemu pravu protivnih; smotriv, da se austrijskim sudovom preporučilo, da čuvaju zamienitost; smotriv, da se prve tri točke spomenute ministarske naredbe tiču pitanja, koje valja razpravljati uz prisustvovanje stranaka, dočim je pretres četvrte točke pridržan sudu; smotriv, da tuženik, koj pobija rečene tri točke, odnoseće se na postup-

Digitized by Google

nička pravila, mora dokazati, što je uztvrdio, da one najme ne stoje, jer njegovo prosto niekanje nije dovoljno napram javnim izpravam, po tužitelju prinešenim pod a), b), c), d), e), i jer se neda predmnievati, da je sud povriedio zakon; smotriv, da je tuženik s toga morao dokazati, da po zakonih i postupnicih u Italiji kriepostnih, kojim su i inostrani podanici podvrgnuti glede pravnih tu zametnutih poslova, kr. Palmanovska pretura nije bila nadležna izreći osudu u parnici, da izrečenoj odsudi nije predišla propisana pozivnica i da se tuženika s ogluhe zakonito tužilo; smotriv, da je tuženik, mjesto da to dokaže, udario u niekanja, iztaknuv suviše ničim opravdanu tvrdnju, da austrijski sudac ispitivajuć one točke ima se držat pravila austrijskog gradjanskog postupnika; smotriv, da pošto neima takova dokaza, smatrat je istinitim obstojanje predrečenih trijuh točaka pomenute ministarske naredbe od od 29. rujna 1879 br. 120; smotriv, da u odsudi pod a) neima odredaba, redu i javnomu tuzemnomu pravu protivnih; smotriv po tom, da glavna stvar pitanja, koja je pretura Palmanovska riešila, ne može biti predmetom pretresa kod ovog suda, te se zaludnimi ukazuju dokazi po svjedocih i zakletvah, tuženikom o tom ponudjenih; proučiv § 24 zakona od 16. svibnja 1874 br. 69, itd.

C. k. prizivno sudište trščansko povodom utoka tuženikova odlukom od 7. srpnja 1881 br. 2267 izreče: Razmotriv, da je ministarska naredba od 29. rujna 1879 br. 120 preinačila ministarske naredbe od 22. siečnja 1853 br. 13, 29. veljače 1860 br. 53 i 24. lipnja 1868 br. 58 jedino glede potrage, koju je izvest pri delibacionom postupku, ograničiv potragu na pretres točaka u čl. 491 tal. gradj. postupnika sadržanih, i da svi ini propisi ovih ministarskih naredaba, napomenuti sudovom u minist. naredbi od 24. svibnja 1862 br. 4139, bijahu potvrdjeni, a sudac obvezan, da pazi, da se točno vrše ti propisi; razmotriv, da se ima delibacioni postupak u smislu minist. naredbe od 22. siečnja 1853 br. 13 povesti samo, kad presudni sud taljanske kraljevine ovršnu prošnju, strankom mu prikazanu, poprati zamolnicom austrijskomu sudu, koji ima odsudu one države izvršit, i da je ovom prilikom goričko sudište, očitom povredom rečenih naredaba, zabacilo delibacioni postupak usljed proste neposredne ovršiteljeve prošnje, neobskrbljene propisanom zamolnicom presudnog suda taljanske kraljevine: izreče, da se dokida odluka c. k. goričkoga suda od 14. svibnja 1881 br. 543 i predhodni njezini postupak, što no obuhvaća odluku od 18. listopada 1879 br. 7051 izdanu na ovršnu prošnju, i naloži rečenomu goričkomu sudu, da kao nepravilnu povrati prošnju od 13. listopada 1879 br. 7051 Andjelom Z-om neposredno proti Antunu S. podnešenu, kojom moli ovrhu s bog mjen. duga od 310 talj. lib., ali da prosto ostaje Andjelu Z. podnieti novu prošnju, s kojom bi se, čim bi ju presudbeni sud taljanske kra-

Digitized by Google

ljevine popratio po propisu, postupalo po propisih minist. naredba od 22. siečnja 1853 br. 13 i 29 rujna 1879 br. 120. Parbeni trošak dosadanji prebija se s obzirom, što se je, ne gledeć na razloge po strankah navedene, izrekla ureda radi ništetnost postupka nepravilno zametnutoga.

Tužitelj Andjel Z. prijavi proti toj prizivnoj odluci, što se tiče glavne stvari, previdni utok, a isto tako tuženik utok glede prebijenih parb. troškova prve i druge molbe.

C. k. vrhovno sudište bečko rješitbom od 6. listopada 1881 br. 10007 potvrdilo je odluku druge molbe glede prve stvari, a promienilo ju glede troškova parbenih.

Razlozi:

Vidiv, da minist. naredba od 22. siečnja 1853 br. 13., protegnuta naredbom od 24. lipnja 1868 br. 58 na mljetačke pokrajine i da nije ukinuta kasnijom ministarsk. naredbom od 29. rujna 1879 br. 120, donosi osobit propis, da austrijski sudac smije izvršiti odsude sudca onih pokrajina tek onda, kad dotična prošnja izim inih potrebština, bude popraćena zamolnicom taljanskog sudca; vidiv, da se nije moglo mimoići takov izričan propis, koj nalazi potvrdu i u pomenutoj naredbi godine 1879, gdje se govori o zamolbah austrijskog sudca radi izvršbe austr. gradjanskih odsuda, i da se je s toga ovršna prošnja Andjela Z., kao nepravilno prikazana, morala namah s početka odbit; vidiv, da delibacioni postupak, proveden na temelju nepravilne prošnje, nosi očevidno u sebi ništetnost; smotriv, da po §§ 24 i 26 zakona od 16. svibnja 1874 br. 69, nadvladana stranka mora protivnici svojoj namirit troškove na obranu njenoga prava nuždne: obnašlo je, da se previd. utok Andj. Z. ima odbaciti, potvrdiv odluku prizivnoga suda, u koliko dokida odluku prvoga suda od 14. svibnja 1881 br. 543 i predhodni postupak; a preinačiv rečenu prizivnu odluku tamo, da ima Andjeo Z. za 14 dana Antunu S. platit 48 for. 50 nč. u ime troška prve, 8 for. 36 nč. druge i 5 for. u ime troška treće molbe. Dr. *V. P.*

B. Mjenbeno.

Prihvatnik nedolazi in moram solvendi prije nego li mu je mjenica prema propisu predočena; nije dužan deponirati mj. svotu, neima platit trošak platežnoga naloga.

Platežnim nalogom bečkoga trgovačkoga suda od 5. ožujka 1883 br. 34.713 zapovjedano bje tuženomu prihvatniku (akceptantu) G. S., da ima tužitelju, tutoru K-ove djece, platit mjen. dug od 890 for. za-

Digitized by Google

jedno sa zateznimi kamatami i trošak od 9 for. 20 nvč., izključiv trošak osude.

Nakon uručenoga platežnoga naloga izplati G. S. cielu mjen. svotu zajedno sa kamati, ali prigovori platežu parb. troška. Te je prigovore prvi sud nakon provedene razprave rješitbom od 27. travnja 1883 br. 64.214 zabacio i to sa sliedećih razloga:

Pošto je priznano, da je mjen. svota zajedno sa kamati nakon uručene tužbe od 9. ožujka 1883 plaćena, mora se osuda ograničiti jedino na trošak parbeni. Taj pako ima platit tuženik, jer predočba (praesentatio) radi izplate, izuzev čl. 43 mj. z., po mjenb. pravu nije potrebna, pače prihvatnik je po čl. 23 mj. z. kriepošću svoga prihvata obvezan, da po njem prihvaćenu mjenb. svotu u vrieme dospietka plati; iz spisa na dalje vidi se, da tuženik u vrieme podignute tužbe nije još bio platio, a pošto nemogaše platit radi manjkajuće legitimacije držaoca mjenice, te bi bio morao, da izbjegne nepovoljnim posljedicam, prema § 1425 o. g. z. dotičnu mjenb. svotu pravodobno deponirati kod suda, što ipak nije učinio, kako sam priznaje; čl. 40. mj. z. pako radi samo o slučaju, ako se izplata nebi potražila u vrieme dospietka, nemože se dakle prema onomu, što je u razpravi navedeno, niti uvažiti i nespada ovamo. Valjalo je dakle platežni nalog uzdržati u krieposti glede troška parb., koji mora tuženik podmirit.

Na priziv tuženika sudio je viši sud u Beču rješitbom od 11. lipnja 1883 br. 90 888: platežni nalog, u koliko se njim odsudjuje tuženika na izplatu parb. troška, dokida se i nalaže tužećemu tutorstvu, da izvan troška osude, koji se ima na pose nadoknaditi, nadoknadi tuženiku 29 for. 22 nč. u ime troška parb. prve molbe i 19 for. 86 nč. u ime prizivnoga troška.

Razlozi: Po zakonu od 16. svibnja 1874 (br. 69 d. z. l.) sudčevom osudom dopituju se samo oni troškovi sudbeni, koji su potrebni da se pravo potraži, odnosno obrani. Tužitelji priznavaju, da je nakon preminuća držaoca mjenice presentacija mjenice, koja nije po čl. 39. m. z. valjano i prema propisom kvitirana, obavljena bez nuždne legitimacije praesentanta. Ako se je dakle tuženik pod takovimi okolnostmi kratio izplatit mjenicu, to je obzirom na čl. 39. m. z., po kojem je mjenb. dužnik obvezan platit jedino uz uručenje kvitirane mjenice, radio posve opravdano, i ta uzkrata nebijaše takova, da bi tužitelji bili morali sbog nje tužbu podignuti. Ako se tužitelj pozivlje na čl. 43. (valjda 44.) mj. z., po kojem netreba radi uzdržanja mjenb. prava, predočiti mjenicu na dan plateža, pak onda i na čl. 40. mj. z., koji ovlašćuje vjerovnika, ako nebi na dan dospietka zahtievana izplata mjenice sliedila, da može na pogibelj i trošak imaoca mjenice kod suda položiti mjenb. svotu: to s jedne strane nije umjestno ovo pozivanje u ovom

Digitized by Google

slučaju, gdje se je zahtievala izplata pod okolnostmi, koje uzkratu izplate opravdavaju; s druge strane proteže se čl. 44. mj. z. samo na uzdržanje mjen prava, a ne i na dužnost da plati parb. trošak, koja se ima prosudjivati po obćenitih obstojećih propisih; čl. 40. mj. z. ovlašćuje akceptanta da deponira svotu mjenb. kod suda, ali ga neobvezuje na to. Ako napokon prvi sudac uporavlja § 1425 o. g. z., nije to opravdano obzirom na proglasni patent k obć. g. z., jer se mjen. poslovi imadu prosudjivati po posebnih mjen. zakonih, u koliko se na nje nedadu uporaviti propisi obć. g. z. Obći mjenb. zak. sadržaje posebne ustanove samo ob izplati mjenice i osim ovih još odredbe, sadržane u čl. 39 i 40. mj. z. Ako su dakle tužitelji poslje predočbe mjenice, koju izplatit tuženik se je pravom kratio, pribavili si potrebnu legitimaciju, pak neobaviestiv o tom mjen. dužnika, niti nepotraživ od njega izplate, odmah podnieli tužbu, nemože se u tom postupku nazrievati svrsi shodno nastojanje oko svoga prava, koje bi namitalo tuženomu dužnost, da podmiri usljed toga nastali parb. trošak, pa mu se prema ustanovi § 24 zakona od 16. svibnja 1874 i nemože nametnuti ta dužnost. Prema ovom pako izgubiše tužitelji parnicu u ovom pitanju, pak su oni dužni nadoknaditi tuženiku parb. trošak prve molbe i trošak priziva (§ 26 ist. z.), jer je priziv podpuno uvažen.

Ovu rješitbu potvrdi c. kr. najviše sudište bečko osudom svojom od 26. rujna 1883 br. 8989 sa sliedećih razloga:

U ovoj parnici radi se jedino o prepornom pitanju: jesu li tužitelji vlastni iskati od tuženika izplatu parb. troška od 9 for. 60 novč., koja mu bje platežnim nalogom od 5. ožujka 1883 nametnuta.

Riešenje ovoga pitanja zavisno je o pitanju, jesu li tužitelji bili vlastni već 4. ožujka podnieti tužbu proti G. S. zahtievajuć da plati mjenb. svotu od 890 for.? Ovo potonje pako mora se zaniekati, jer kako čl. 39. mjenb. z. odredjuje, prihvatnik dužan je u vrieme dospietka platit mjenicu samo onomu mjen. vjerovniku, koji se kao takov legitimira, i to uz uručenje kvitirane mjenice; istom od toga časa dolazi dužnik in moram solvendi. Nepreporno je, da bijaše tuženiku mjenica spomenuta već 1. ožujka 1883 praesentirana na izplatu, ali niti bijaše kvitirana niti predočena po izdatniku A. K., nego u ime tužitelja; na dalje nebijaše dotičnim girom providjena, tužitelji nisu izkazali svoju legitimacije, česa svega napokon nisu dokazali tužitelji ni do dana podnesene tužbe.

Proti tuženomu predadoše dakle tužbu, premda se on nije nalazio in mora solvendi, i pošto je on nakon uručene mu tužbe, i to onoga dana kad su podneseni bili prigovori, preostatak mjen. tražbine zajedno sa kamati platio, to je viši sudac pravo radio, kad je dopitanje spomenutoga troška tužiteljem posve zaniekao; da se toj izreci njegovoj ne-

Digitized by Google

protive čl. 40 i 44. mj. z., a niti § 1425 o. g. z., dovoljno je razložio i dokazao viši sud. A pošto je samo taj parbeni trošak predmet ove parnice, valjalo je tužitelje, koji su ju izgubili, odsuditi da nadoknade parb. trošak prve i druge molbe, a isto tako imadu sami podmiriti trošak bez uspješnoga previda.[1] (*Jur. Blätter.*)

C. Trgovačko.

Izdanje kupovnine, dobivene za dobro prodano po čl. 310 njem. trg. zak. (§ 305 hrvat.-ug. trg. zak.). na temelju ovjerovljenoga izvadka iz trgov. knjiga.

Na molbu odpremnika (spediteura) odlučio je prvi sud, da mu se izda kupovnina, dobivena za odpremno dobro, prodano prema ustanovi čl. 310 trgov. zak. (§ 305 hrv.-ug. trg. zak.). Tu je odluku druga molba dokinula. Najviši sud ukine opet odluku druge molbe, a potvrdi onu prvoga sudca. Razlozi su ovi: Viši sud priznaje, da je utjecatelj u ovom slučaju vlastan bio zahtievati izdanje kupovnine, pak je molbu odpremnika samo zato odbio, jer da nije dovoljno podkriepio i izkazao svoga zahtjeva; „nu utjecatelj predložio je po javnom bilježniku ovjerovljeni izvadak iz knjige svoje, u kojem je njegov zahtjev specificiran; po čl. 382 trg. zak. (§ 388 hrvat.-ug. trg. zak.) pripada odpremniku na robu, u koliko se ona nalazi u njegovom posjedu, ili u koliko može s njom razpolagati, pravo zaloga do iznosa pristojba za spediciju i prevažanje, za proviziju, izdatke, troškove kao i predujmove dane na robu; čl. 310 trg z. išće, da se za ostvarenje založnoga prava po trgov. pravu imadu predložiti potrebite isprave, a neišće strogoga dokaza; dovoljno je dakle, da se predloži conto corrente, kojim se specificira tražbina i to tim više, što se ovdje neizriče sudbena osuda ob obstanku tražbine, a prodaja robe i predaja kupovnine ide i onako na pogibelj vjerovnika".

Zastara konvencionalne kazne, ustanovljene u poslu trgov.

Sva tri suda odbiše tužbu tužitelja.

Razlozi višega suda: Tužba, kojom se traži izplata konvencionalne kazne, nije tužba na izpunjenje pogodbe, nego tužba odštetna, za koju je vrieme zastare po § 1489 o. g. z. ustanovljeno na tri godine.

To se vidi ako se uvaži, da je konvencionalna kazan po § 1336 o. g. z. odredjena upravo za slučaj, da se pogodbom ustanovljeno obećanje

[1] *Opazka uredničtva.* Čl. 23, 39, 40, 43 i 44 citiranim u ovom slučaju odgovaraju §§ 23, 39, 40, 43 i 44 hrv.-ug. mj. z.

Digitized by Google

neispuni nikako, ili ne na opredieljeni način, ili prekasno. Dužnost dakle platiti konvencionalnu kazan predpostavlja uvjek postupak dužnikov, protivan pogodbi, pak se ona prema ovomu svomu pravnomu temelju vrsta, naprama propisom §§ 859, 1294, 1298 i 1336 o. g. z. kao prava odštetna tužba, kod koje su stranke, videć da je moguća povreda ili prekinuće pogodbe, unapred za takov slučaj ustanovile odštetu, koju ima dati stranka kršeća pogodbu. I sama zaglavna stavka § 1336 o. g. z. nedrži, da se izplatom naknade izpunjuje pogodba, nego razlikuje oboje kao dva pravna odnošaja. Čl. 284 trg. zak. (§ 273 hrvat.-ug. trg. zak.) nije u ničem promjenio ovu pravnu narav konvenc. kazne, nego je samo za trgov. pravo dokinuo ograničenje ove do stanovita iznosa, koja su ograničenja postojala u raznih pokrajinah, u kojih je trg. zakon uveden, prema tadanjim zemalj. zakonom. Zato je prvi sudac uzev, da je zahtjev tužbovni zastario, pravo sudio i s toga potvrdjuje se njegova osuda.

Vrhovno sudište potvrdi osude nižih sudova, jer i sam tužitelj netvrdi, da ima kakova razloga ništetnosti; nadalje, da se nazor obajuh nižih sudova, da nazočna tužba, zahtievajuća izplatu konvencionalne kazne, nije drugo nego tužba odštetna, ali da je s toga zahtjev tužbovni prema § 1489 o. g. z. prigodom podnešenja tužbe već bio zastario, nemože nazvati očevidno nepravednim, pače ovaj se nazor osniva na pravom shvaćanju ustanova §§ 1336, 912, 913 i 1295 o. g. z.; da čl. 284 trg. zak. nije ništa preinačio na pravnoj naravi konvencionalne kazne i da predpostave dvor. dekreta od 15. veljače 1833, koji jedini ovlašćuje na promjenu jednako glasećih nižih osuda, ovdje nepostoje.

D. Kazneno.

Krivo svjedočanstvo jest kažnjivo, premda je sama izpovied usljed zadnje stavke § 152 (§ 143 hrv. k. p.) austr. k. p. nevaljana.

Državno odvjetničtvo podnese žalbu ništovnu proti osudi zemalj. suda pražkoga, kojom se Josip V. odriešuje po § 259 br. 3 a. k. p. (§ 250 toč. 3. hrv. k. p.) obtužbe, podignute proti njemu s bog zločina prevare u § 197 i 199 sl. *a* k. z. označenoga. Vrhovno kasacionalno sudište uvaži žalbu, dokine osudu prvoga suda, te ujedno prema § 288 toč. 3. k. p. (§ 284 toč. 3. hrv. k. p.) izreče: Josip V. kriv je zločinstva prevare u §§ 197 i 199 sl. a. k z. navedenoga.

Razlozi: Iz razloga napadnute osude vidi se, da je prvi sud uzeo dokazanim, da je Josip V., saslušan kao svjedok u kaznenoj parnici proti Ljudevitu R., 17. kolovoza 1881 pred iztražnim sudcem potvrdio, da je po prilici prije dvie godine pred policajnim povjereničtvom

Digitized by Google

Josefstadtskim u Pragu, u njegovoj (Josipa V.) prisutnosti uglavljena nagoda medju Ljudevitom R. i Lazarom B., i da je on sam čuo, kako je onom prilikom Lazar B. očitovao, da se njegova tražbina sa protutražbinom R-a podpuno kompenzira i tim dokida. Nadalje uze prvi sudac za dokazano, da pred Josefstadtskim policaj. komisariatom nije sklopljena nikakova nagoda medju B. i. R, da je dakle dokazano upravo protivno od onoga, što je obtuženi kao svjedok pred sudom izjavio, da je dakle njegovo kazivanje kao svjedoka pred sudom bilo neistinito. Unatoč svemu tomu, što je utvrdjeno, sud je ipak odriešio Josipa V. obtužbe s bog zločinstva prevare (§ 199 sl. a. k. z.) motivirajuć to, da se je pokazalo, da je Josip V. stric Ljudevita R., a kao takov da nije dužan bio svjedočiti po § 152 austr. k. p. (§ 143 hrv. k. p.); pošto pako sudac iztražitelj obtuženoga nije podučio, kako mu to zakon nalaže, da nemora svjedočiti, da ima pravo uzkratiti svjedočanstvo, i pošto se Josip V. nije naročito odrekao toga svoga prava, to je njegovo kazivanje prema zaključnoj stavci § 152 a. k. p. ništetno, dakle smatra se kao da ga neima, zato se Josip V. i nemože obieditи deliktom krivoga svjedočanstva pred sudom, jer se neda uzeti da je to zločinstvo počinjeno.

Nu ova motivacija osniva se očevidno na krivom pravnom shvaćanju, zato postoji tu razlog ništetnosti § 281 toč. 9 sl. a. austr. k. p. (§ 277 toč. 9 sl. a. hrvat. k. p.), jer samo zakon odredjuje, koja se djela kao zločini, prestupci i prekršaji imadu kazniti, dočim kaz. postup. uredjuje jedino postupak u kaznenih stvarih, pak niti on popunjuje, niti mienja niti tumači materijalno kazneno pravo.

Dakle samo kaznenim zakonom u ruci može se prosuditi, da li je djelo koje delikt, koji spada u nadležnost suda; naprotiv kaz postup. ustanovljuje, što je sve potrebno, da se uzmogne kazivanje svjedoka u formalnom pravcu kao dokazni materijal priznati ili pako u obće neuvažiti, ovo potonje s bog toga, što nije izkazano u onoj formi procesualnoj, koja je propisana, pa je zato ništetno. Zakon dopušta u ovakih slučajevih, ako se je kod glavne razprave podkrala ili dogodila ovakova pogrieška, uporabu razloga ništetnosti § 281 toč. 3. austr. k. p. (§ 277 toč. 3. hrv. k. p.), usljed česa ima se osuda dokinuti, izim ako je posve nedvojbeno, da pogrieška formalna nije mogla imati po obtuženoga štetna upliva. I sam dakle zakon govori samo o formalnoj pogrieški, koja doduše ima za posljedicu ukinuće osude i odredbu, da se razprava još jedan put preduzme, ali nikada nemože ona pogrieška biti razlogom, izključujućim kazan. Ako se dakle veli, da je svjedočanstvo Josipa V. po § 152 k. p. procesualno ništetno, pa da se upravo s bog toga ima smatrati kao da ga neima, to je taj zaključak posve kriv, jer svjedočanstvo u istinu postoji, pak samo se procesualno neuvažuje. Po § 199

Digitized by Google

sl. a. k. z. počinja se zločinstvo prevare hotimičnim krivim svjedočanstvom pred sudom, a neišče se nikakova druga potrebština za pojam onoga delikta, zato nedjeljuje nimalo na učin ovoga delikta, da li se hotomično krivo svjedočanstvo odnosi na okolnost važnu za riešenje stvari, da li mu se ima i kakova dokazna moć po propisih postupnika pripisati.

K § 342 k. p.

Kr. sudbeni stol u O. osudio je Janoša T., na temelju tjeralice uhićenoga, osudom od 17. listopada 1883 br. 5415 radi zločinstva pokušane kradnje na kazan trodnevne jednim postom pooštrene težke tamnice.

Usuprot odmah nakon proglašenja osude uloženoga i smjesta izvedenoga priziva kr. državnoga odvjetničtva proti preblago odmjerenoj kazni, bude Janoš T. na temelju njegovoga izričnoga zahtjeva, da je voljan medjutim kazan nastupiti (§ 289 kp.) u broj i obskrbu kaznenika uvršćen.

Na upit tamničarov je sud u sjednici svojoj od 18. listopada 1883. pod br. 5986 ex 1883. stvorio zaključak, da se Janoš T. nakon pretrpljene kazni trodnevne težke i pooštrene tamnice na slobodu pustiti imade.

Povodom priziva proti gornjoj osudi i odmah prijavljene, a u zakonitom roku izvedene i predane pritužbe kr. drž. odvjetničtva proti ovomu zaključku je kr. banski stol u Zagrebu izdao pod 2. studenoga 1883 br. 22434 rješitbu sadržaja:

„ . . . . obnašao je, vidiv, da . . . kazan, koja je po prvom sudu svakako preblago odmjerena, povisiti valja, pa se s toga obtuženi uvaženjem svih predležećih okolnosti osudjuje na kazan težke tamnice od tri mjeseca, pooštrene sa jednim jur pretrpljenim postom.

Što se nadalje tiče pritužbe kr. drž. odvjetničtva proti odluci kr. sudb. stola od 18 listopada 1883 br. 5986, prema kojoj imao se je obtuženi unatoč prizivu kr. drž. odvjetničtva proti preblago odmjerenoj kazni, nakon odmah nastupljene i pretrpljene kazni na slobodu staviti, — obnašao je kr. banski stol: vidiv, da priziv nije uložen proti vrsti kazni i da stoga na volji bijaše obtuženomu, dosudjenu si kazan nastupiti; vidiv, da osuda gledom pa odmjeru dosudjene kazne povodom priziva kr. drž. odvjetničtva pravomoćna nije, a da se gledeć na § 342 alinea 4 kp. nastupljena kazan slobode prekidati ne može, uz to da uvjet iztražnomu zatvoru § 166 br. 2 kp. prestao nije, jer bi bjegunac i bjegom ovršenje osude osujetiti mogao, — s tih razloga prvosudnu odluku od 18. listopada t. g. br. 5986 preinačiti i odrediti, da se imade obtuženi Janoš T. do riešenja priziva kr. drž. odvjetničtva proti osudi

Digitized by Google

od 17 listopada 1883 br. 5415 u iztražnom zatvoru shodno ustanovi § 237 kp. pridržati.

Janoš T. dakle nije smio usuprot njegovomu izričnomu zahtjevu dosudjenu mu kazan odmah nastupiti, već u iztražnom zatvoru dočekati rješitbu kr. banskoga stola, da se tada od dana proglašenja osude prvosudne, bila ova potvrdjena ili preinačena, u broj i obskrbu kaznenika uvrsti (§ 341 kp.). *Č.*

K nauci o zločinu dioničtva kradje (§ 185, 186 sl. a kz:)

Pavla H. odsudi kr. sudbeni stol u Zemunu (po kaz. postup. od 29. srpnja 1853) radi zločina dioničtva kradje (§ 185, 186, a kz.), a počinjenog na štetu Stjepana R. i to sa sliedećih razloga sumnje:

Zakletim izkazom oštećenika Stjepana R. ustanovljeno je u smislu § 270. — 1 kp., da su mu koncem kolovoza 1881 sa paše ukradena dva konja vriedna 160 for. Mjeseca listopada iste godine dozna oštećenik od ornžničke postaje zemunske, da se u Surčinu kod Stevana Ž. nalaze dva konja, koji bi po opisu mogli njegovi biti; stoga podje sa dvojicom svjedoka tamo, i upozna u onih konjih svoje vlastite. Stevan Ž. tvrdi, da je oba konja dobio od zloglasnog Cvije M. da ih čuva, a ovaj potonji očitova, da ih je kupio od isto tako zloglasnog Pavla H. Pavle H. izgovara se, da je te konje 26. kolovoza 1881 kupio od nepoznatih ljudi uz konjsku putnicu na irižkom vašaru pred vašarskim povjerenstvom. — Da je on doista te konje tada na onom sajmu kupio, potvrdjeno je dopisom obćins. poglavarstva u Irigu od 6. studenoga 1881. Nu iz ovih obavljenih izvidjenja nedvojbeno je, da je ta kupoprodaja pred pomenutim povjerenstvom bila samo prividna i da je Pavao H. to povjerenstvo prevario; cieli taj posao bijaše obsjena, on se dogovorio sa druga dva ortaka svoja, te po tom dogovoru dodje on kao tobožnji kupac, a njegova dva ortaka kao tobožnji prodavaoci. — To potvrdjuju obie putnice, koje su krivotvorene, na kojih su navedeni kao prodavaoci Pavao B. iz Sašinaca i Andrija Gj. iz Zemuna, a takovih osoba neima u rečenih mjestih. Nadalje Pavle H. nije znao ni mogao navesti ma samo jednog svjedoka kao očevidca, kad je tobože kupovao te konje u Irigu, on je tako tečajem iztrage kao i na konačnoj razpravi različito kazivao glede toga, za koliko je kupio i prodao konje, a nije znao navesti razlog tomu. Isto je tako nedosljedno odgovarao na pitanje, odakle mu novci, kojimi je platio konje? Pače uztvrdi, da je 10 for. uzajmio od Joce K., koji je to odlučno i pod prisegom zaniekao veleć, da Pavla H. ni poznavao nije, a kamo li mu 10 for. uzajmio. — Na isti način pozva se okrivljenik tečajem iztrage na neke svjedoke, koji opet nepotvrdiše njegova kazivanja ni izgovora.

Digitized by Google

Uvaživ dakle, da je okrivljenik bio u posjedu ukradjenih konja (§ 138, — 8. kp.); da je nastojao tragove činu zamesti tim, što je kratko vrieme iza ovoga kupa uz krivotvorenu konjsku putnicu iste konje prodao izpod ciene (do 80 for.) zloglasnom Cviji M., koji ih je hoteć još većma trag zamesti, odmah dalje na porabu dao nekomu Ž. (§ 138. 8, 11 kp.); uvaživ nadalje, da se je okrivljenik tvrdeć, da nije znao, da su konji ukradeni, da nije poznavao ljude, od kojih jih je kupio, posve lažno branio (§ 281, 1. kp.); uvaživ, da je on osoba, od koje se takav čin očekivati može, jer je više puta radi zločina kradje kažnjen bio (§ 281—2 kp.): to je sudište na temelju tih razloga sumnje smatralo Pavla H. zločina dioničtva kradje po § 5, 185, 186, a kz. zakonito uglavljenim.

Kr. banski stol proglasi osudjenika po zakonu od 16. listopada 1872 nekrivim sa sliedećih zanimivih razloga: Pošto je dopisom občins. poglavarstva u Irigu od 6. studenoga 1881 br. 3655 ustanovljeno, da je okrivljeni Pavle H. ona dva žerava konja, koji su noćju na 25. kolovoza 1881 Stjepanu R. iz Njemacah s paše ukradjeni, dne 26. kolovoza 1881 na vašaru u Irigu kupio, pošto nadalje to i odnosne konjske putnice, na kojih je okrivljenik po dotičnom vašarskom povjerenstvu kao kupac upisan, zasvjedočuju: to nije opravdan zaključak nižega suda, da je taj kup bio samo prividan, pak da je okrivljenik svoja dva ortaka kao tobožnje prodavaoce pred vašarsko povjerenstvo priveo i tako ovo u bludnju zaveo, jer ako već rečeno povjerenstvo nije primjetilo, da su konjske putnice krivotvorene, kako da se to zahtieva od okrivljenika kao čovjeka čitanju i pisanju nevješta? A što on tobožnje prodavaoce Andriju G. iz Zemuna i Pavla B. iz Sašinacah lično poznavao nije, nije ništa neobičajna na vašaru, gdje ljudi iz dalekih krajevah i sasvim nepoznati kupoprodajne poslove pravovaljano obavljaju, samo kad su odnosnim sajamsko-redarstvenim propisom, ko što u ovom slučaju, zadovoljili; a osim toga i svjedoci Petar C. i Petar J. navod okrivljenikov u toliko potvrdjuju, da su i oni s njim i s nepoznatimi prodavaoci poslje obavljenog kupa, komu ipak nisu prisustvovali, zajedno alvaluk pili.

Kod ovakova stanja stvari nemože dakle o zločinu dioničtva kradje po § 185 i 186 a) kz. niti u objektivnom pravcu govora biti, pa se mora okrivljenik takovog, davši prizivu njegovu mjesta, a uz preinaku napadnute osude, po zakonu od 16. listopada 1872 odnosno § 197 točka 1 kp. nekrivim proglasiti.

Na pitanje, nije li ovdje obzirom na kupovnu cienu od 75 for. naproti vriednosti konja od 160 for. objektivno prekršaj proti sjegurnosti vlastničtva sumnjivim kupom u § 477 kz. označeni, mora se takodjer niečno odgovoriti, jerbo su konji na vašaru kupljeni i jerbo je poznato, da vlastnici svoje blago u slučaju kradje u veliko precjenjuju.

Digitized by Google

Državno odvjetničtvo uložilo je proti istoj osudi druge molbe priziv, koji je sliedećim podkriepilo:

Okrivljeni Pavle H. poznat je kao čovjek tudjemu imetku veoma opasan, što zasvjedočuje njegova prošlost, jer je upravo radi raznih kradja već više godina u uzah čamiti morao. Taj dakle čovjek ide 26. kolovoza 1881 u Irig na vašar, i kupi tamo od sasma nepoznatih ljudi dva konja, vriedna 160 for., za 75 for. dakle izpod polovice njihove vriednosti i to opet bez ikakovih svjedoka, premda je od svojih suseljana mogao poštenih ljudi naći, da mu kup posvjedoče, a jedva došav kući, prodao je on odmah te konje veoma sumnjivom i ozloglašenom Cveji M., koji ih opet daje još nepokvarenom mladiću Stevanu Ž. i to sasma u drugo selo.

Pita se sada: zašto takove manipulacije s konji, koje čovjek za svoju porabu poštenim načinom kupi? Ako se uvaži, da je Pavle H. sav svoj pokretni i nepokretni imetak već raztepao, da je on malo prije toga prodao i svoja kola Peri H., dakle da ni konja netreba, čemu opet jest najjasniji dokaz, što ih odmah dalje prodaje, dakle da ih nije ni trebao kupovati; ako se uvaži, da nije imao ni novca, da on uz svu svoju lažnu obranu, kojom tečajem ciele iztrage posjed novca barem donekle vjerojatnim učiniti nastoji, nemogaše dokazati, da je barma polovicu imao one svote, koju je za konje tobože platio, a što bi sigurno lahko mogao, da ju je u istinu i imao; — dakle da konja po svom navodu ni izplatiti mogao nije; da on nemože navesti, pa niti je tražio svjedoka, koji bi potvrdio da je platio konja; da on prodaoca nepoznaje, da su marvinske putnice krivotvorene, a to se pregledalo kod vašarskog povjerenstva: to se na gornje pitanje lahko pozitivno odgovoriti može, da Pavle H. zaista nije ni kupio konja niti baš poštenim načinom kupiti mogao, nego se upravo iz svih ovih dokazanih okolnosti razložno zaključiti mora, da je obtuženi, kako je to i prvo sudište za ustanovljeno uzelo, samo sa svojimi ortaci prividni kup pred vašarskim povjerenstvom sklopio, znajuć dobro i buduć osvjedočen, da konji od kradje potiču i obečav ujedno takove dalje protržiti.

Čim je dakle oprovrgnuta njegova tvrdnja, da je konje u istinu kupio pače i samo kupiti mogao; čim se iz njegovog daljnjeg rukovanja s konji jasno vidi, da mu nije bilo stalo do toga da ih zadrži, nego ih nasuprot odmah dalje trži, to je jasno, da nije istom nakon tobožnjeg kupa možda posumnjao, nebi li konji možda ukradjeni bili, pa ih se samo riešiti htio, već upravo da mu je ta okolnost prije tobožnjeg kupa poznata bila, i da je on u istinu sa svojimi ortaci samo prividni kup sklopio, i tragove zločinstvu na veoma prepreden način zamesti htio; pa čim to postoji, a s druge strane dokazano je, da su konji ukradjeni, a on takove konje sebi pribavio i dalje protržio, dakle korist iz ukra-

Digitized by Google

djenog dobra crpio, to se u tom činu nazrieva zločinstvo dioničtva kradje, po § 185 i 186 a kz. u objektivnom i subjektivnom pravcu podpunoma obrazloženim.

Kr. stol sedmorice potvrdi svojom riešitbom osudu kr. banskog stola.

Razlozi:

Osuda prvomolbenoga suda, kojom se obtuženi Pavle H. krivim proglašuje zločinstva dioničtva kradje, osnovana je na predmnjevi, da je kup upitnih konja sa strane obtuženika samo prividan bio.

Nu pošto i samo državno odvjetničtvo u prizivnom svojem izvedenju priznaje, da je dopisom občinskog poglavarstva u Irigu ustanovljeno, da je okrivljeni Pavle H. za ona dva konja, koji su u noći na 25. kolovoza 1881 Stjepanu R. ukradjeni, 26. kolovoza u Irigu po vašarskom povjerenstvu kao kupac upisan, to je gornja predmjeva, ma bile dotične konjske putnice, na temelju kojih je po vašarskom povjerenstvu obtuženik kupcem spomenutih konja pripoznat, i krivotvorene, svakako dvojbena, jer nije izključena mogućnost, da si je obtuženik upitne konje kupom u dobroj vjeri pribavio, pa se s toga nemože smatrati uglavljenim zločinstva, kojeg je okrivljen.

Prema tomu ukazuje se napadnuta osuda kr. banskoga stola, koja obtuženika nekrivim proglašuje, s razloga u njoj navedenih opravdanom, pa ju valja zato potvrditi, zabaciv priziv kr. državnoga odvjetničtva.

Priobćio dr. Stj. P.

Sudjelovanje kod prevare krivotvorenjem izprava (§ 199 sl. d. k. z.)

Marija K. želeć svoga sina barma za neko vrieme osloboditi vojničke dužnosti, obrati se na obć. bilježnika Ivana M., a ovaj je sporazumiv se s njom izdao krivu svjedočbu, koja formalno odgovara zahtjevom § 39 toč. 2. naputka k zakonu obranbenom, te je ovu svjedočbu na njeno ime predao kotar. poglavarstvu. Ali nakana njihova, da se oblast zavede u bludnju, nije uspiela. Na temelju ovoga dogodjaja odsudi c. k. zemalj. sud u Lincu Mariju K. i Ivana M. radi izvedena zločinstva prevare u § 199 lit. d. k. z. navedena i to Ivana M. kao neposrednoga počinitelja, a Mariju K. kao sukrivu. Proti osudi podnese samo Marija K. žalbu ništovnu, koju ipak vrhovno sudište zabaci. Ali je kasacionalno sudište ureda radi, dokinuv osudu prvoga suda sudilo, da su oba obtužena kriva samo pokušana zločina prevare, ali kao sučinitelji (Mitthäter).

Razlozi: Žalba ništovna mora se odbaciti. Nu s druge strane moralo se prema ustanovam § 290 austr. k. p. u drugom pravcu podkravša se

Digitized by Google

nepravilnost u uporavi zakona odstraniti i pogrieška ispraviti. I u slučaju § 199 sl. d. k. z. nestoji prevara već u krivotvorenju nego u tom, da se pomoću krivotvorenja netko zavede u bludnju. Ovo potonje kušalo se i u ovom slučaju, ali nije uspielo. Obim dakle obtuženim neima se upisati u grieh već počinjena nego pokušana prevara. Isto je tako nepravilno, ako se Marija K. proglasuje sukrivcem prevare. Ivan M. nemogaše sam za sebe poduzeti da zavede oblast u bludnju. To postade mogućim istom sudjelovanjem Marije K. Protuzakonito dakle djelovanje dieli se jednako medju obojicu obtuženih, oni su sučinitelji pokušane prevare. Morala se dakle osuda prvoga suda glede obojice obtuženih dokinuti i suditi prema zakonu.

K uporavi § 55 k. z.

Kr. stol sedmorice u Zagrebu rješitbom svojom od 20. siečnja 1883 br. 2983 ex 1882 zabacio je žalbu ništovnu kr. drž. odvjetničtva u O., prijavljenu na glavnoj razpravi po § 277 t. 11 kp. u korist Benka G. proti osudi od 8. studenoga 1882 br. 5969, kojom je ovaj radi zločinstva dioničtva kradje, označenoga u § 185 i 186 sl. a. k. z. po § 186 stavci I. kz. uz uporabu § 55 kz. na kazan osammjesečne pooštrene tamnice osudjen, što je protuzakonito učinjena uporaba § 55 kz., kada je uza sve to osudjen po I. stavci § 186 kz. unutar iste stavke odredjenom kaznom, a zabacio je s razloga, što uporaba § 55 kz. ne isključuje, da se kazan i unutar te, ne izpod minimuma zakonite stavke kaznene, ublaživ kazan radi okolnosti navedenih u § 55 kz., odmjeri.

Č.

Za učin zločinstva javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom, navedenoga u § 99 k. z., neiziskuje se poseban, iz pojma pogibelji izvedeni moment. — Samo nepodpunost u osudi, nipošto pako nepodpunost u razlozih osude utemeljuje razlog ništetnosti § 281 austr. k. p.

Obtuženi podnese žalbu ništovnu proti osudi prvoga suda. Kasacionalno sudište zabaci tu žalbu.

Razlozi: Iz rieči § 99 k. z. vidi se, da zločinstvo javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom počini, tko se u § 98 k. z. „naznačenim načinom prietnjom, koja je kadra zadati temeljita straha, posluži na tu samo svrhu, da utjera u strah i nemir budi koju osobu pojedinu, budi obćine ili kotare". Ovimi obilježji izcrpljen je zakonski pojam zločinstva po § 99 k. z. Čim se dakle nadju spomenuta obilježja, postaje prietnja u smislu rečenih ustanova zakona pogibeljnom, i nije potreban za učin ovoga, u navedenoj odredbi zakona spomenutoga zločinstva kakov drugi,

Digitized by Google

možda iz pojma „pogibelj“ izvedeni moment, a to tim manje, što se doduše in margine § 99 k. z. veli „n) pogibeljnom prietnjom“, ali u kontekstu zakona, medju potrebštinami ovoga zločinstva, rieč „pogibelj“ ili „pogibeljno“ nedolazi nigdje. Ako se stvar ovako shvati, nemože se reći, da je krivo uporavljen zakon na djelo, kojim obtuženoga obiedjuju, jer se u osudi prvoga suda veli, da su prietnje obtuženoga kadre bile, gledeć na važnost zapriećenoga zla, dotičnikom zadati temeljita straha, i da su im ga zaista i zadale. A ta je izreka sudca prve molbe posve opravdana, ako se uzme na um, da su svjedoci J. Bartoš, Petar Pechač i ovoga žena, Ivan Bláha i Ivan Houška pod zaktetvom očitovali, da su ih pretnje obtuženoga: „na tom místě musiš tady pojít“, „mord sacra kluci, jednoho z vás musím zabit“, „na sv. Trojici musiš živut jako house“, i „musiš zemřit“, zatjerale u strah i trepet, jer ga svi znadu kao svadljivca, koji traži kavge i rado se razbija, pak se moglo očekivati, da će svoje prietnje i izvesti; te su prietnje još nećju izrečene, dakle mogahu još jače uplašiti, i jer je obtuženi imao debelu batinu i kamenja uza se, što dokazuje slučaj sa Pehačem. Zato neobstoji ovdje razlog ništetnosti po § 281 toč. 9 a. k. p. (§ 277 toč. 9 hrv. k. p.) Ali isto tako nestoji ni razlog ništetnosti § 281 toč. 5 k. p. Jer, ako je prvi sud potražio i našao zlu nakanu, potrebnu za zločin, kakovim se obiedjuje obtuženi, u ovom ili onom momentu, nemože se to pobijati na temelju razloga ništetnosti § 281 toč. 5 k. p. Ako li se pako taj razlog ništetnosti tako razumieva, da su razlozi osude nepodpuni, jer se nije reklo, iz kojih pojedinih djela obtuženoga dade se zaključiti na zlu nakanu njegovu: to valja opaziti, da samo nepodpunost osude, nipošto pako nepodpunost razloga njezinih može se uprieti na onaj razlog ništetnosti; glede samih razloga odsude pako može nastati ništetnost pozivom na točku 5 istoga paragrafa tek onda, ako odlučna činjenica u osudi nije nikako obrazložena, nipošto pake onda, ako se ti razlozi žalbeniku samo nedovoljnimi čine. U koliko se napokon ništetnost po toč. 5 § 281 kp. i u tom hoće da nadje, jer tobože da se vidi bitna oprieka medju navodi o kazivanjih svjedoka pred sudom, kako se spominju i razlozih osude i u zapisnicih o preslušanju: na to primećuje se, da se razlozi osude samo obćenito pozivlju na kazivanja svjedoka u onih mjestih, gdje govore o zloj nakani, ali necitiraju doslovce ta kazivanja; nemože se dakle ni govoriti da obstoji kakovo protuslovje.

Digitized by Google

E. Upravno.

Ako bi otac morao za sina, koji neima imetka, položiti novčanu kazan, neima tu predpostave, da se sinu dosudjena kazan zatvora pretvori u kazan novčanu.

Poglavarstvo u F. odsudilo je trgovca Samuela A. na novčanu kazan od 1 for., a njegovoga sina Emanuela A. na zatvor od 12 sati radi prekršaja § 96 propisa željezničkih od 16. studenoga 1851 (d. z. l. br. 1 ex 1852), prema naredbi minist. od 30. rujna 1857 (br. 198 d. z. l.)

Samuel A. zamoli, da se putem milosti pretvori kazan zatvora, izrečena proti njegovomu sinu, u novčanu globu i to s razloga, što bi njegovoga još mladjahnoga sina vrlo bolilo da mora u zatvoru prosjediti 12 sati. Na tu molbu pretvori zemaljska vlada u C. spomenutu kazan zatvora u kazan novčanu od 25 for., koja se ima platit u ubožku zakladu.

Proti ovoj rješitbi uteče se Samuel A. na ministarstvo dokazivajuć, da je iznos od 25 for. prevelik; sada praksa kaz. sudova takova je, da se u normalnih okolnostih novčana kazan od 5 for. smatra ekvivalentom za jedan dan zatvora, po tom da bi se njegovomu sinu bila smiela nametnuti novčana kazan samo od 2 for. 50 nč. Sin njegov Emanuel da neima ništa, on sam (otac) da takodjer nije imućan, kazan dakle da bi nanj pala, pošto bi on morao platiti 25 for.; zato moli, da se novčana kazan od 25 for. umanji i ustanovi iznos, odgovarajući zatvoru od 12 sati.

C. kr. ministarstvo nutarnjih poslova izreklo je odlukom od 25. kolovoza 1883 br. 23.250 što sliedi:

„Ministarstvo dokida odluku zemalj. vlade od 11. srpnja 1883 br. 6560, kojom se Emanuelu A. pravomoćnom kaznenom osudom dosudjena kazan zatvora od 12 sati pretvara u novčanu globu od 25 for. a. v., pošto utjecatelj Samuel A. sam tvrdi, da sin njegov Emanuel A. neima nikakova imetka, pak bi on (t. j. otac) morao zanj platit novčanu globu, neima tu s toga predpostava potrebnih za pretvorenje kazne zatvora u novčanu kazan, koja bi bila primjerena imetku odsudjenoga, i koja bi za odsudjenoga bila isto onako osjetljiva kao što je i kazan zatvora.*) Zemalj. vlada ima dakle učiniti potrebne odredbe, da se ovrši pravomoćnom kaznenom rješitbom Emanuelu A. dosudjena kazan zatvora.

„*Zeitschrift f. Verwaltung*".

Pitanje kompetencije u poslovih vlastitoga i prenesenoga djelokruga kod občina.

Občinsko upraviteljstvo u Muću odlukom od 6 travnja 1880 br. 406 odbilo je molbu Ante Smolčića, da bude uvršten medju članove sačinjavajuće seoske sborove u dolnjemu Muću i Bračeviću s razloga, što njemu,

*) Sravni ustanove § 261 k. z.

Digitized by Google

pošto stanuje u Splitu, po § 28 obć. reda nepripada pravo da bude članom rečenih sborova. Usljed utoka podnešenog po Smolčiću, pozivom na § 107 obć. reda, c. k. kotarsko poglavarstvo u Splitu odlukom 3 kolovoza 1880 br. 5703, obzirom na dokazanu okolnost, da Smolčić plaća porez u Muću dolnjem i Bračeviću i uvaživ, da se po propisih §§ 6 t. 2, 28 obć. reda i § 1 t. 1 izb. reda, za vršenje aktivnog izbornog prava nezahtieva da dotični birači stanuju u odnosnoj občini, dokinu prituženu občinsku odluku. Zemaljski odbor obrati se c k. namjestništvu u Zadru tražeć, da ukine odluku poglavarstvenu poradi nenadležnosti s razloga, što se §§ izb. reda navedeni u poglavarstvenoj odluci, nemogu uporabiti na ovaj slučaj, u koliko se tiču samo onih birača, kojim zakon daje pravo da izberu občinsko zastupstvo.

C. k. namjestničtvo odlukom od 23 srpnja 1882 br. 4852 na temelju § 107 obć. reda preinačiv prituženu poglavarstvenu odluku dokine odluku od 6 travnja 1880 br. 406 občinskog upraviteljstva u Muću, naloživ mu istodobno, da izreče novu i pravilniju odluku u ovom predmetu. Zemaljski odbor uloži proti toj rješitbi utok na c. k. ministarstvo tvrdeć, da se § 107 obć. prav. nije mogao uporaviti u ovom slučaju, a ministarstvo odbaci utok, pošto po § 107 ob. prav. i pod uvjeti u istom sadržanimi, političkim oblastim nadleži da presudjuju o molbah i tužbah proti onim odredbam občinskog upraviteljstva, kojimi se postojeći zakoni vredjaju ili pogriešno uporavljuju. Na to zemaljski odbor upravi državnomu sudu tražbu, neka se izrekne, da su vlastne autonomne oblasti, a ne državne suditi ob ovom predmetu. Državno sudište presudom od 16 studenoga 1883 br. 139 odbilo je taj zahtjev izjaviv, da su političke oblasti nadležne u takvom slučaju odlučivati.

Razlozi: Po § 11 obć. reda za Dalmaciju zastupaju občine u njihovih poslih občinska vieća i občinska upraviteljstva (poglavarstva), ova potonja u smislu § 13 sastoje od načelnika i barem dvajuh prisjednika. § 103 obć. prav. propisuje, da zemaljskomu odboru nadleži odlučivati o tužbah proti zaključkom občinskoga vieća u svih poslih, koji nisu od države povjereni (t. j u poslih prenesenoga djelokruga); nasuprot po § 107 u savezu sa člankom XVI državnog zakona od 5 ožujka 1863 imade politička kotarska oblast, u koliko se neradi o zaključcih občinskoga vieća, odlučiti o tužbah proti onim odredbam občinskog upraviteljstva, kojimi se postojeći zakoni vredjaju ili pogriešno uporavljuju. U konkretnom slučaju načelnik občine Muća odbio je Smolčićevu molbu, a ovaj podneo proti toj odluci, pozivljuć se izrikom na propis § 107 obć. prav., utok političkoj oblasti; jer da je po njegovom mnienju onaj načelnik povriedio očito propis § 28 obć. prav., po kojem pravo biti članom seoskoga sbora nezavisi o tom, da li se u njoj stanuje. Na temelju gore navedenih §§ 103 i 107 bijaše kotarsko

Digitized by Google

poglavarstvo, a ne zemaljski odbor nadležno riešiti onaj utok. Ono što se u utoku tvrdi, da takvo tumačenje zakona stoji u protuslovlju sa propisi § 41 obć. prav., usljed kojeg občinsko vieće odlučuje o tužbah, podnešenih proti odredbam občinskog upraviteljstva u poslih vlastitog djelokruga občina, oprovrgnuto je zaključnom stavkom istog § 41, koji veli, da § 107 ustanovljuje, u kojih slučajevih politička oblast imade o takovih tužbah suditi.

Vlad. Bogdanović.

KNJIŽEVNOST.

Tumač k občemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao Dr. Marijan Derenčin — Knjiga druga. Svezci IV. i V. — Zagreb. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera — 1883.

Predležeća dva svezka tumača dra. Derenčina, koji je na veliku štetu pravosudne uprave odstupio iz odjela, kojim je u prekratkom vremenu tako plodonosno ravnao, rezpravljaju ostatak poglavja o pravu zaloga (§§ 451—471) i čitavo poglavje o služnosti (§§ 472—530), uz dodatak zakona od 18. siečnja 1883 o stegah ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina; taj zakon je posljednji plod zakonotvorne djelatnosti bivšeg predstojnika odjela za pravosudje. Konačni dio tumača o založnom pravu spada medju najbolje po piscu dosada izradjene, te riešava vrlo zapletenih pitanja kod ovako važne pravne ustanove, u koju utjecaju mnogovrstni privatno-pravni odnošaji, dočim gradjanski postupnik s njom je usko prepleten, a narodna vjeresija nalazi u njoj, već kako je založno pravo uredjeno, podporu ili upropašćenje. Vrlo jasno i obsežno g. pisac, upotrebiv vješto ali ne sliepo izvrstno dielo Exnerovo ob austrijskom hipotekarnom pravu, razlaže narav zajedničkih hipoteka, koje nastaju „kad se jedna ter ista nerazdieljiva tražbina osjegura uknjižbom ili predbilježbom naviše založnih stvari“, dočim „se obično shvaća kao jedinstveni založni odnošaj, što u gospodarstvenom obziru i jeste“. Priobćuje za tim pisac ustanove hrvatskoga i austrijskog gruntovnog zakona o zajedničkih hipotekah, pošto je potanko obrazložio tu pravnu ustanovu, toli važnu sa juridičkoga gledišta, i gdje rimsko načelo „pignoris causa individua“, ako se dotjera do skrajnosti, sbilja postaje „summum jus summa injuria“ za ostale vjerovnike upisane „posteriore loco“ na nekretninah, obterećenih zajedničkim hipotekom (s. 383—397). Dotiče se (s. 398—401) hipotekarnoga francezkoga sustava, postojeća u Dalmaciji, gdje tabularni sustav nije još ustrojen, te riešava po Zanelli-u pitanje, da li francezki hipotekarni sustav postoji u Dalmaciji u onom

Digitized by Google

podpunom obsegu, u kojem bi uredjen dekretom Napoleona I. od 15. travnja 1811. Nego ne scienimo, da su za sada valjane u Dalmaciji bud koje ustanove općenoga gruntovnog zakona od godine 1871, jer će biti tabularni sustav kao cielina, a ne postepeno uveden. Pisac rieśava jestno pitanje vrlo preporno u teoriji i u praksi: „da li se podzaložbom uz založno dobro zalaže i tražbina, osjegurana izvornim pravim zàlogom“ — o čem ništa ne kaže § 454 g. z. (str. 403, 404), dočim drži da nije pravno izključena mogućnost, da se dogovorom stranaka mogu razlučiti ona dva elementa, od kojih sastoji podzaložno pravo, tako da jednomu bude založena tražbina, a drugomu pravo zaloga. Uzki savez, u kojem stoji tražbina sa zalogom u obće, a napose sa pokretnim zalogom, gdje tabularni sustav ne može razklimati taj savez, više bi nas odvraćao od mnenja piščeva, koji u tom pristaje uz ono Nippela i Exnera, — dočim Winiwarter i Stubenrauch nieču dopustivost lučenja onih dvajuh elemenata (s. 404). Liepo pisac ističe sa Exnerom, da hipotekarna tužba jeste „universalna u onom smislu, da obuzima sva dobra spojena u knjižnu cjelinu tabularna tiela“ (s. 415). Bavi se dalje auktor pitanjem, obično zanemarenim po komentatorih, ob odnošaju hipotekarnoga vjerovnika prama vlastniku obterećene nekretnine, ističuć glavno načelo, koje tim odnošajem upravlja, i posljedice koje od njega proizlaze (str. 423—424). Čini nam se pako, da je pisac obljubio mnenje, koje smo u recenziji prava vlastnosti zagovarali, uz koje je on u dotičnom tumačenju samo uvjetno pristajao, da je naime prosto vazda pobijati proti nepoštenomu povlašteniku materijalno nevaljani unos u javne knjige hipotekarnog prava, jer publica fides knjiga štiti samo pošteno pouzdanje u nje (s. 434). Temeljito razlikuje jus offerendi po rimskom pravu, sliedeć nazore Dernburga, od juris offerendi po austrijskom. Po prvom platac nasljeduje samo u pravo zaloga te odkupljuje tražbinu, po drugom naslieduje i tražbinu te ovu izkupljuje, i tim popravlja hrvatski tekst, koji netočno upotrebljuje za ovaj drugi slučaj rieč „odkupiti“ (s. 445). Mi ne bismo mogli pristati uz pisca pokraj slova § 462 i protiv shvaćanju juris offerendi, koje je, što se tiče osoba ovlaštenika, zajedničko i rimskomu[1] i austrijskomu pravu, i protiv mnenju komentatorâ, — da bi se to pravo ponude, koje preinačuje iznimice prvobitni obligatorni odnošaj izmedju vjerovnika i dužnika, imalo protegnuti i na druge stvarne ovlaštenike, upisane u gruntovnici n. pr. na uknjižene ovlaštenike služnosti, uporabna prava itd. Vrhovno je načelo, da se ne

[1] Arndts, Pand. III, § 388. Prieporno je bilo samo po rim. pravu, da li prvi vjerovnik ima jus offerendi proti sliedećim (ib. N. 3), što nije po našem (§ 462 o. g. z.)

Digitized by Google

smije nametnuti dužniku drugi vjerovnik (§ 1422), niti, izuzev slučaj § 462, koji spominje čisto i bistro upisana, na isto dobro vjerovnika (pod kojim imenom ne dolazi u g. z. ini stvarni ovlaštenik), treći tko bez privolje dužnikove natjerati vjerovnika da primi izplatu (§ 1423). Zato nepostoji onako u obće, kako to pisac izrazuje (s. 445), načelo, da pristoji svakomu platiti tudji dug, pristoji samo s privoljenjem dužnikovim (§ 1442).

Vrlo liepo pisac razpravlja u glavnih crtah, na temelju nove literature (str. 455 i sl.) uredbu odstupa prioriteta, i pitanje kojim učinkom u slučaju sukoba radja red prvenstva za uknjiženu služnost, te odsudjuje pravedno praksu, koja je zavladala u Hrvatskoj, da dostalac služeće nekretnine ima bez obzira na rang, koji služnost zaprema u teretovnici, istu preuzeti, to jest trpiti, da ju i nadalje ovlaštenik vrši, dočim pisac uporavljajuć posve temeljitom analogijom § 53 hrv. grunt. zakona, te s razloga „što se služnosti unašaju u teretovnicu i zajedno s hipotekami tvore skupni niz teretâ gruntovne stvarnosti", s razloga „zahtievâ hipotekarnoga kredita, koji postojeća praksa uništava", dolazi na opravdani zaključak, da „služnosti, koje apariraju u gruntovnici, tvore zajedno s hipotekami red teretâ, koji obterećuju gruntovnu stvarnost, ter se u slučaju sukoba ima s kasnijimi služnostmi postupati onako, kako se postupa s kasnijimi hipotekami." Protivna praksa, nema dvojbe, obara dva od glavnih načela tabularnog prava, publiciteta i prioriteta. Napokon glede ovoga poglavja iztaknuti ćemo, da pisac liepo razpravlja pitanje: „da li dogadjaji, koji radjaju utrnućem pokretnoga zaloga, radjaju i uništenjem hipoteke" (s. 480 i sl.), te obrazlaže, sliedeći Ungera, kako § 471 g. z. „nije uzkratio posve pravo retencije, nego samo za one tražbine, koje ne stoje u savezu sa stvari, koja se ima zadržati, — za tako zvane nekoneksne tražbine", i tako svadja na pravu mjeru što je kod razlaganja § 334 bio reko, da naime austrijsko pravo ne priznaje pravo retencije (s. 491 i sl.)

U poglavju o služnostih odmah u definiciji drži se ponajviše Ungera (s. 496, 497) samo što scienim, da nije točno što veli g. dr. D. (s. 498), da služnost „*prieči* (obvezanika) da vrši koju od ovlasti, sadržanih u pravu vlastničtva, ter je ta ovlast *prenešena* na ovlaštenika". Stara je doktrina, koja čini od vlastnosti skup povlastica, kojih se jedne ili druge odriče vlastnik kad utemeljuje kakvo stvarno pravo, n. p. služnost. Jedinstvo vlastnosti, glavno njezino obilježje, klasično je iztaknuo Pagenstecher,[2] te krepošću toga jedinstva vlastnik, hoće li ostati takim —

[2] Die römische Lehre von Eigenthum. Heidelberg, 1857.

Digitized by Google

ograničuje svoju vlast na stvari kad dozvoljuje ovlašteniku služnosti, da izvršuje koju povlast u njoj, ali se nje neodriče, jer sam može vršiti istu povlast kad tim ne vriedja stvarnoga povlaštenika (o čem ima primjera u samom našem o. gr. z. kod §§ 494—502, 522), uzdržava pako proti osobam inim od povlaštenika služnosti različitim, posvemašnju svoju moć na stvari. Kad bi vlastnik prenašao povlasti na povlaštenika stvarnoga, izgubio bi tim posvemašnjost moći na stvari, u kojoj se sastoji pravo vlastnosti, ostala bi okrnuta, čim bi vlastnost izgubila glavno svoje obilježje. I da se zaista tu radi ne o prenosu povlasti, nego ob ograničenju prava vlastnosti na korist ovlaštenika služnosti, vidi se odatle, kako liepo opaža isti Pagenstecher, što prestane li bud s kojega uzroka jus in re, ne treba da onu povlasticu stiče si opet vlastnik (što bi morao, da je bio preneo dotičnu povlasticu na ovlaštenika), nego vlastniku ipso facto postaje mogućim, bez kakvoga sudjelovanja od ikoje strane, izvršivati neograničeno svoju moć na stvari.[3] U obće se drži i stoji redovito, da je služnost jus in re aliena, kako to shvaća g. pisac sa svimi civilisti (s. 499), nego se mora iztaknuti sa Schönemannom,[4] da je moguća služnost na ničijoj stvari, stavimo kad ju je vlastnik napustio, a ovlaštenik služnosti uzme ju na napuštenoj stvari vršiti. Slučaj je izvanredno riedak, ali moguć, i zato nebi bilo neprieporno, prama vrlo temeljitom shvaćanju Schönemanna, ono što kaže g. pisac „da se nemože steći servitut okupacijom“ (s. 509). — G. dr. D. drži, sliedeći mnenje Stubenrauchą i Nippelą, da se može dogoditi slučaj, gdje se služnost, koja je po sebi osobna, podieli kao zemljištna, te veli, da naš zakon ne spominje izrično ovakih nepravilnih služnosti. Čini mi se, da nije bez razloga što ih § 479 ne spominje, te ograničuje pojam služnosti nepravilne na one, koje bivše po sebi zemljištne mogu se dati samoj osobi. Jer što bi ostalo vlastniku služećega zemljišta, kad bi on dozvolio, sta-

[3] Liepo veli Pagenstecher (s. 5—7) o toj vlastitosti prava vlastničtva: „Selbstständige Rechte (kao služnosti) werden diese Befugnisse (prava vlastnosti) dann, wenn der Nichteigenthümer sie erwirbt. Durch ihre Koexistenz ist das Eigenthum nicht gemindert .... Sie beschränken lediglich die Ausübung des Eigenthumes so weit sie reichen .... Fällt daher das Recht des Nichteigenthümers (stavimo povlaštenika služnosti) in sich zusammen, so ist von selbst auch diese Schranke beseitigt Diese Fähigkeit aus eigner Kraft in die *scheinbare* Lücke einzudringen (sogenannte Elastizität) ist das untrügliche Merkmal wahren Eigenthums (s. 7).

[4] „An herrenlosen (Sachen) können auch sie (die Realservituten), wie die Servituten überhaupt, stattfinden.“ (Schönemann, die Servituten Leipzig, 1866, s. 106). I zato isti pisac popravlja definiciju služnosti gdje kaže, da je ona realno pravo na inoj stvari, dakle na stvari, koja ne pripada povlašteniku, bila ova res alicujus ili res nullius.

Digitized by Google

vimo, služnost uživanja? A uživanje je najčešća od osobnih služnosti, te kad ne bi bila po vremenu ograničena, kao što obično biva na život ovlaštenoga, pravo vlastnika u svojoj stvari svelo bi se na ništicu.

Vrlo liepo obrazlaže g. pisac pravnu narav stvarnih teretâ sliedeć Ungerovu teoriju, koju je nastojao Randa u svojoj klasičnoj monografiji o posjedu, do nekle, ali nam se vidi bezuspješno oprovrgnuti (st. 505, 506).

Razlažuć derivativno stečenje služnosti g. dr. D. veli, „da ono predpostavlja subjekt (auctora), koj prenaša (služnost) na stečnika.“ Taj subjekt će biti obično vlastnik onoga zemljišta, koje će služiti (?) (s. 511). — A dalje (s. 512) veli, da pri derivativnom stečenju servitutâ biti će ugovor redovita forma, kojom će se utemeljiti pravo služnosti.“ Ovdje se nemožemo sa g. piscem složiti. Derivativno stečenje prava predpolaže, da je objektivni sadržaj prava postojao u auktoru, pak da se samo nosioc prava mienja. Utemeljuje li se služnost ugovorom, ustanovljenje služnosti nije derivativno, nego prvobitno, jer prvo ustanovljenja pravo služnosti nije postojalo. Derivativno stečenje zemljištnih služnosti sbiva se redovito usljed singularne ili universalne sukcesije u gospodujuće zemljište, kojemu služi služnost. Kod osobnih služnosti redovito nema derivativnog stečenja, jer one pravilno prestaju smrću povlaštenika, iznimice pak ima ga, ako su izriekom bile na nasliednike protegnute (§ 529). U ostalom i sam auktor dolazi do istoga mnenja, da n. p. kod diobnih tužba sudac „osudom utemeljuje u istinu novo pravo, novi servitut“ — a to isto valja reći kad se ustanovljuje služnost ugovorom, ili posljednjom voljom. Pače i zakonske služnosti, kojih broj tako ograničuje naš gradj. zak., na veliku štetu susjednih to gradskih to poljodjelskih odnošaja i u čem se protivi rimskomu, francezkomu, talijanskomu i najnovijemu saksonskomu gr. zakoniku, spadaju u prvobitno stečenje služnosti (str. 513).

Razlažuć osobne služnosti g. pisac ističe, kako naš zakonik sliedi staru teoriju glede razlike medju porabom (usus) i uživanjem (usus-fructus), koja stoji u tom, da ovlaštenik prve ima ovlast upotrebljavati stanovitu tudju stvar, bez povrede njezine sućnosti, u granicah vlastitih potreba, dočim usufructuar može ju bezograničeno upotrebljavati (s. 551). Navadja pisac kako je nova teorija, na temelju rimskih vrela, nastojala proniknuti u pravnu narav onih dviuh služnosti, te je bar do nekle mogla svesti svoje rezultate na to, da je usus pravo upotrebljavati tudju stvar prama njezinom opredieljenju, bez ovlasti vaditi iz nje plodove, prem da nije ni to načelo bez iznimaka, tako da auctor dobro opaža, da je razlika medju onima dviema služnostima jedan od nerješenih problema pravne znanosti. Ali ne bismo se mogli složiti s njim u onom gdje veli (s. 552 — n 1), da bi se moglo dvojiti o samostalnosti ususa,

Digitized by Google

dapače držimo po Schönemannu, koji je u navedenom svom djelu riedkom pronicavosti i kritičnim izpitivanjem rimskih izvora opredielio razliku medju usus i ususfructus po rim. pravu, da je usus koliko po praktičnoj svojoj vriednosti posljednja, po pravnoj svojoj naravi prva i uzorna osobna služnost, jer ususfructus, podieljivajuć ovlašteniku pravo biranja plodova, dozvoljuje mu da postane vlastnikom proizvoda stvari služeće, dakle jednoga diela sućanstva njezina, jer „fructus pendentes pars fundi videntur (L. 44. D. R. V. 6, 1). Tim počimlje odpadati uživanje od pravne svoje naravi. Ovako pak pravno izopačenje usufructusa postizava svoj vrhunac u quasi-usufructus, gdje izčezava ne samo dio sućanstva (plodovi), nego sva stvar služna tako, da Rimljani hoteć spasiti mu bar do nekle pravno bivstvo, zamieniše sućanstvo stvari, koju je ovlaštenik smio potrošiti, cautiom. Usus usuprot ne davajuć ovlašteniku nikakvoga prava biranja plodova, neda mu tim da dira i najmanje u sućanstvo stvari služeće, koje ostaje pokraj porabe neokrnuto.[5]

Prvo nego se oprostimo sa drugom knjigom tumača g. dra Derenčina, budi nam dozvoljeno upozoriti ga, da nije dobro bez nužde rabiti tudje rieči, gdje postoje ili teknički jur prisvojene po gradjanskom zakonu, ili ine hrvatske odavna udomljene. Spomenuti ćemo ovdje medju ostalimi rieči „reparatura“, „aparira“, „konštituira“, „servitut“, „succedirati“, „substancija“, „modifikacija“.

Povrativ se dično na staro svoje zvanje, gdje se vodi svakdanja borba za pravo, mi želimo da g. dr. Derenčin, dišući sada slobodniji zrak, nastavi svoje liepo djelo, i da znanstvenim radom nasladi sebi i pravnomu občinstvu suhoparnost poslovnoga života.

Prof. Vojnović.

Statistički ured kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade obdario nas je preliepom božičnicom, koja zaista vredi, da se pomno pregleda i prouči. Izdao je najme pet knjiga svojih publikacija. Mi ćemo se povratiti na nje kašnje, za sada preporučamo, da se nabave i pomno čitaju; a ravnatelju statističkoga ureda g. Zoričiću svaka hvala i priznanje. Evo tih publikacija:

— *Mjena žiteljstva god. 1878, 1879 i 1880.* Izdao statistički ured kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. Veliki kvart, str. 327.

---

[5] Ususfructus, kaže Schönemann (s. 56) daje pravo na prisvojenje nekih stvari, daje ovlast steći podpunu moć na te stvari, vlastnost njihovu. Izvršivanje ovoga „jus fruendi“ nije parcijalna moć na stvari (jus in re), nego stečenje cielokupne moći (dominium) na dielove stvari, dapače kod lova stečenje vlastnosti na stvari, koje nisu u najdaljnjem savezu sa stvarju obterećenom uživanjem. Može se dakle razlogom kazati, da unutra granicâ pojma služnosti, resp. pojma „jus in re“, samo usus a ne fructus ima se uzeti kao jus in re, navlastito kao služnost.

Digitized by Google

— *Popis žiteljstva i stoke od 31. prosinca 1880 u Hrvatskoj i Slavoniji.* Priredio Milovan Zoričić, pristav i upravitelj statističkoga ureda, a izdao statistički ured, itd Uz kratki predgovor vrlo je zanimiv u ovom svezku uvod (str. 1 do 33.) I ova je publikacija tiskana u velikom kvartu te ima str. 400

— *Popis žiteljstva od 31. prosinca 1880 u Hrvatskoj i Slavoniji.* Izda stat. ured itd. svezak VIII. Županija sriemska. Str. 77.

— *Popis žiteljstva od 31. prosinca 1880 u Hrvatskaj i Slavoniji.* Svezak XIV. Okružje petrovaradinsko. Zagreb 1882. Str. 90.

— *Rudarska produkcija u Hrvatskoj i Slavoniji* god. 1874—1881. Napisao dr. Fran Vrbanić, izdao statistički ured kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade. Str. 96. U Zagrebu 1883.

— *Pomoćnik za javnu upravu.* Sbirka najvažnijih zakona i naredaba o javnoj sigurnosti, obćem zdravlju i narod. gospod. prigledbi u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji s pripojenom bivšom krajinom. Uredio Milivoj Vežić, perovodja kr. dalm.-hrv.-slav. zemaljske vlade. Zagreb 1884. Naklada akademijske knjižare L. Hartmana (Kuǵli i Deutsch). Str. 820. Ciena 4 for. 50 nč. I ova će knjiga mnogim dobro doći. Drugi put više o njoj.

— *Almužna a mzda.* Napsal dr. Albin Bráf, profesor na c. k. české universitě Karlo-Ferdinandske V Praze. 8° str. 32.

— *Decreta in judiciis regalibus* tempore Sigismundi I regis Poloniae a 1507 usque 1531 Cracoviae celebratis lata, edidit Bobrczński Michael. 4° str. 464.

— *Rzecz o wekslach i czekah* (o mjenicah i chekovih). Napisao F. Flamm. Varšava 1881. Str. 602.

— *Kupno renty* (kupnja rente, pravno-povjestna studia). Napisao dr. Aleks. Janowicz. Lavov. Str. 194.

— *Wyklad prawa administracznego* w królestwi polskiem. Od dr. Antuna Oholskoga. II. svezak. Varšava. Str. 503. (Prvi svezak izašao je godine 1880).

— *Notice historique sur le Notariat.* Depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours. Par le docteur Vladimir Papafava. Grenoble 1883 (Prevedeno iz taljanskoga).

— *Programa del corso di Diritto criminale* dettato nella R. univ. di Pisa. Parte speciale, ossia Esposizione dei delitti in specie etc. Od Fr. Carrare. 4. izdanje. Str. 676. Ciena 6 lira.

— *Corso moderno di filosofia del Diritto.* A. Cavagnari. Svezak I. Str. 478. Ciena 8 l.

— *La logica del diritto.* Napisao M. Pescatore. 2 izdanje Ciena 8 lira.

— *Entwickelung und Begriff* d. jurist. Besitzes im röm. Recht, von H. Dernburg. Ciena 1 m. 20 fen.

— *Der röm. Zivilprozess* und die Aktionen. Napisao Keller. 6 izdanje. Ciena 6 m.

— *Die Entschädigung für unschuldig* erlittene Untersuchungs- und Strafhaft. Von F. Schwarze. Ciena 1 m. 60 fen.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Sa sveučilišta). Na kr. hrv. sveučilištu Franje Josipa upisano je u zimskom polječu tek. škol. god. slušaoca i to: a) na fakultetu bogoslovnom: redovitih 19, izvanrednih 64, ukupno 83; b) na fakultetu pravo- i državoslovnom: redovitih 177, izvanrednih 9, ukupno 186; c) na fakultetu mudroslovnom: redovitih 27, izvanrednih 21, farmaceuta 17, ukupno 65. Na sva tri fakulteta 334 slušaoca.

(† Umrli su) u Zagrebu Pavao pl. Lentulaj, umirov. viećnik kr. banskoga stola i vlastelin, dne 4. prosinca 1883 u 62. god. dobe svoje; 14. prosinca 1883 Ljudevit Peršin, umirovljeni viećnik kr. sudb. stola, vrstan činovnik te iskreni hrvatski rodoljub; u Požegi preminu 5. prosinca Benjamin Kraljević, umirov. podžup. tajnik i zastupnik naroda na hrvatskom saboru.

(Doktorski jubilej). 10. kolovoza o. g. slavio je prof. dr. Antun Randa, rektor českoga sveučilišta u Pragu, dvadeset pet godišnjicu svoga doktorata. Pošto se to dogodilo u vremenu ferialnom, priredi prof. sbor juridičkoga fakulteta na čast svomu drugu sjajni banket 7. studenoga, kojemu prisustvovahu svi profesori i docenti, te je dekan prof. dr. Ott srdačno čestitao svečaru.

(Auskultanti). Kad slovenski rodoljubi zahtievaju, da se uvede u njihovih zemljah narodni jezik u sudove i da ovi sude u tom jeziku, tad njihovi protivnici odgovaraju i hoće pobiti onaj zahtjev veleć, da neima dovoljno činovnika, vještih narod. jeziku; pače to tvrde i više sudbene oblasti „Slovenski Pravnik“ želeć tu stvar malko „prerešetati i sa prave strane pregledati“ predočuje stanje tamošnjih auskultanta. Njegovi su podatci zanimivi i vredni, da i naši štioci za nje doznaju.

„Kao što je poznato — piše rečeni časopis — prislušnici jesu stranom adjutirani stranom neadjutirani. Adjutum iznosi 500 i 600 for. Imenuje ih prizivno sudište; za Kranjsku i Štajersku dakle više sudište u Gradcu. Kad mladi pravnik dovrši višeljetna studija svoja, i položi sve tri teoretične državne ispite, odlučuje više sudište, ima li se primiti kao neplaćeni pravni vježbenik (praktikant). Pravni vježbenik mora nadomjestit referentu pisara, pomaže mu i u drugih službenih poslovih, a za sve to — nedobiva ni pare. Nu to nije sve, nego i ono vrieme, što ga probavi u službi kao vježbenik, dok nepostane auskultantom, niti mu se neračuna u godine službovanja, a to je unicum naprama svim drugim kategorijam službâ u Austriji. a možda i cielom obrazovanom svietu. Ovo čudnovato stanje netraje možda samo nekoliko nedjelja, mi poznajemo mladih, valjanih pravnika, koji su čekali po 15 mjeseca i više, dok su došli u kategoriju bezplatnih auskultanta, — jer nebijaše nijedno mjesto prazno! A postav jednom bezplatnim prislušnikom mora da opet čekaš liepi broj mjeseca, dok dodješ do željenoga adjutuma, tako da kod nas iznosi ova bezplatna služba do dvie godine i više. U ovoj periodi ima dotičnik izim osam ura dnevnoga rada u uredu, dosta vremena da razmišlja, kako da živi dostojno svomu zvanju i kako da smiri svoj — želudac. Čini se upravo nevjerojatno, da bi čovjek, koji je učio najmanje 16 god., koji je položio sve juridične državne izpite, često poluči i čast doktora, da takov čovjek nebi zaslužio nešto više. Zar su zbilja prislušnici tako slabi zar ništa neviede? Podnipošto. Znade se, da gdjekoji vode cieli referat tako, da referent netreba drugo nego podpisivati.

Ova bezplatnost postat će po malo uzrokom, da budu u državnu službu dolazili sami sinovi imućnika ili većinom činovnika. Tim će dakako postati

Digitized by Google

iluzornim temeljni zakon, koji otvara svakomu državljaninu vrata u državnu službu.

Ubogi bezplatni auskultant mora praviti dugove, ili pako, ako bude moguće, mučiti se i baviti uzgrednim poslom, da uzmogne živiti dostojno sudb. činovnika.

Prvo ga upropašćuje za budućnost, jer malom plaćom, koju dobije kasnije, nemože se izkopati iz dugova; drugi ga prieči, te se nemože podpuno posvetiti sud. službi. U takih odnošajih posve se dobro razumie, da siromašni naš seljak, koji nam je dao gotovo cielu našu narodnu inteligenciju, i da drugi praktični Slovenci nešalju rado svojih sinova u višje škole, nego u one, gdje će prije doći na kruh. Ovi su odnošaji dielomice uzrokom, što imademo medju nami razmjerno dosta tudjih, našemu jeziku nevještih činovnika, ili da dolaze u službu sinovi bogataša te činovnika, koji, uz malenu i častnu iznimku, našega jezika nerazumiju, koji ga neće naučiti te koji nepoznaju našega naroda. A nemože se reći, da neima dovoljno mladih slovenskih pravnika, pače imade jih, a mi ih poznamo mnogo kod sudova u Sloveniji, koji su podpunoma vješti našemu narodnomu jeziku. Trebalo bi samo poseći za njimi; ali nam se čini, da im se nedaje nikakova, baš nikakova prednost pred onimi, koji našega jezika neznaju dovoljno, bolje govoreć, koji za silu natucaju slovenski. Nerazumiemo zaista, kako to može biti: na jednoj strani moraju pravnici čekati do dvie godine na adjutum, a preko jedne godine na službu prislušnika, a na drugoj strani, kako se more tvrditi, da neima dosta pravnika, koji bi umieli slovenski". Pisac ovoga članka nastoji razjasniti ovo protuslovje sliedećimi statističkimi podatci: Za Štajersku sistemizirano je 56 auskultantskih mjesta, ali od svih tih — nijedan nije podpuno vješt slovenskomu jeziku; za Korušku sistemizirano je 19 mjesta auskultanta, sva su popunjena, od tih samo jedan umie dobro slovenski; za Kranjsku sistemizovana su 22 mjesta auskultanta, od tih imade šest, koji neznaju podpuno slovenski. Neka se nemisli, da možda mladi Slovenci slabo se posvećuju pravnim naukom, ta u samoj Kranjskoj ima medju 22 prislušnika njih 11 iz Štajerske; a da ih i sama Kranjska ima dovoljno, vidi se odatlje, što 7 praktikanta čeka preko 1 god. da budu imenovani prislušnici. Mladoga dakle naraštaja ima, ali ga nepuštaju napred, tudjinci namješteni nedaju se iz slovenskih zemalja: postaju sudb. i kotarski pristavi, tajnici itd., a jer ti ljudi neumiju slovenski i neće da nauče, to mora 19 viek gledati i tu sramotu, da ima sudišta u Sloveniji, u kojih neumie nitko slovenski do jedinoga — pisara, koji je tako ujedno i tumač. — Eto koli je sjajno garantirana ustmenost u kaz. postup.! Jedini liek, da se ovo ruglo odstrani, jest taj: neka se kod imenovanja sudb. činovnika u slovenskih krajevih postavi uvjet, da može takovo mjesto dobiti jedino tko podpuno umie slovenski.

(Imenovanja.) Blaž Kladarić imenovan je perovodnim vježbenikom kod kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala; Mijo Begović, Severin Krupička i Vaso Terzić imenovani su prislušnici; Ivan Marušić prisjednikom, a Antun Blažević njegovim zamjenikom u trgov. mjenbenih stvarih kod kot. suda u Senju.

(Premješten je) Slavoljub Sova, sudb. pristav, iz Petrinje k sudb. stolu u Varaždin.

(Stečaji.) Ostavina Alberta Machelupa. — Kr. kot. sud u Ivancu. — Z. i u. im. Emil Tauffer ravnatelj zem. kaz. u Lepoglavi, zam. Luka Sabljak u Lepoglavi.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

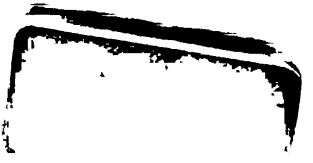

Digitized by Google

Digitized by Google